

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FEDERAL ALMANYA’DA
DİNİ SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI
İSLÂMİ SOSYAL HİZMET YAKLAŞIMI

DOKTORA TEZİ
Mehmet GEDİK

Enstitü Anabilim Dalı : SOSYAL HİZMET
Enstitü Bilim Dalı : SOSYAL HİZMET

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali Rıza ABAY

HAZİRAN 2019

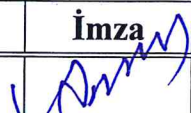
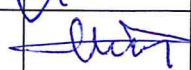
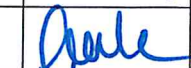
T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FEDERAL ALMANYA'DA
DİNİ SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI
İSLÂMİ SOSYAL HİZMET YAKLAŞIMI

DOKTORA TEZİ
Mehmet GEDİK (157303001)

Enstitü Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET
Enstitü Bilim Dalı. : SOSYAL HİZMET

Bu tez 25../ 06.. / 2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı	Kanaati			İmza
Jüri Başkanı (Danışman)	Prof. Dr. Ali Rıza ABAY	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Fethi GÜNGÖR	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Ersin KAVİ	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Kadir CANATAN	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Yusuf GENÇ	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU
BEYAN BELGESİ

Tez Başlığı : Federal Almanya’da Dini Sosyal Hizmet Uygulamaları
İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 527 sayfalık kısmına ilişkin aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 10/ 06/ 2019 tarihinde aşağıda ismi yazılı araştırma görevlisi tarafından şahsıma iletilen turnitin intihal tespit programı raporuna göre tezimin benzerlik oranı % 7’dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç,
2. Alıntılar dâhil,
3. 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

İmza:

Adı SOYADI : Mehmet Gedik
Öğrenci Numarası : 157303001
Ana Bilim Dalı : Sosyal Hizmet
Programı : Sosyal Hizmet
Türü : Doktora Tezi

Danışman
Prof. Dr. Ali Rıza ABAY

TEŞEKKÜR

Yüce Rabbime ihsan ettiği kolaylıklardan ve verdiği nimetlerden dolayı hamd eder, bir kul olarak şükranlarımı sunarım. Nitekim O'nun (c.c.) lütfu, yardımı ve inayeti olmasaydı, bu tez araştırması/çalışması ebetteki bu noktaya gelemezdi. Hakkını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim sevgili anneme, tahsil hayatımı destekleyip yön veren değerli psikolog Makbule Danışan ablama teşekkürlerimi arz eder her Rahmet-i Rahman'a kavuşan bu iki gönül kahramanlarımı rahmetle anıyorum. Rabbim mekanlarını cennet eylesin. Araştırmalarım boyunca desteklerini esirgemeyen tez danışmanım, T.C. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Bölüm Başkanı Prof. Dr. Ali Rıza ABAY Hocama teşekkürlerimi arz ederim. Tez izleme komitesinde oldukça kıymetli öneri ve katkılarını esirgemeyen sayın Doç. Dr. Fethi GÜNGÖR ve sayın Prof. Dr. Ersin KAVİ hocalarıma, yine Tez İzleme Komitesinde yer alan sayın Doç. Dr. Hacı Yunus Taş ve Doç. Dr. Bedrettin Keskin hocalarıma da saygılarımı sunarım. Tashih çalışmalarını titizlikle gerçekleştiren editör Mehmet Deri beye de katkılarından dolayı teşekkür ederim.

AHSEN – Sosyal Hizmet Yaklaşımı'nın geliştirilmesi sürecinde değerli katkılarını esirgemeyen IGMG e.V. İrşat Başkanlığına, Din İstişare Kurulunun değerli ilahiyatçı, sosyal bilimci ve akademisyen bütün üyelerine, araştırmanın “İslâm Fıkhi (hukuku)” konularında yapmış oldukları önemli katkılardan dolayı sayın Genel Başkan Kemal Ergün hocamın şahsında teşekkürlerimi arz ederim. Araştırmalarım ve özellikle araştırmaya ilişkin grafik tasarımların geliştirilmesinde fikir, öneri ve katkıları ile oldukça destekleyen Prof. Dr. Wolfgang Wehrstedt hocama teşekkürlerimi arz eder saygılarımı sunarım. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Dekanı Sayın Prof. Dr. Kadir Canatan Hocama, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi, Temel İslâm Bilimleri Bölümü ve Hollanda Rotterdam İslam Üniversitesi öğretim üyesi Sayın Prof. Dr. Özcan Hıdır Hocama, tezimin gerek AHSEN - İslâmi Sosyal Hizmet oluşumu ile ilgili önemli tavsiye ve katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Federal Almanya'nın 9 eyalet ve 22 şehirde yürütmüş olduğum görüşmelerimde katkılarını esirgemeyen ve oldukça güzel ve samimi intibalar bırakan tüm dini ve seküler serbest sosyal hizmet kurum, kuruluş ve STK'lara teşekkür ediyor saygılarımı sunuyorum. Ayrıca genel merkezleri Almanya'da bulunan ve Almanya, Avusturya, Hollanda, Belçika, Danimarka ve İsviçre'de çatısı altında organize olmuş olan dini (İslâmi) kurum ve kuruluşları ile görüşmelerimde imkânlar sağlayan (DİTİB e.V., IGMG e.V. ve VIKZ e.V.) İslâmi çatı organizasyonların genel başkanlıklarına ve yönetimlerine katkılardan dolayı müteşekkirim. Hamburg, Bremen ve Aşağı Saksonya eyaletleri “Islam Schura (Şura)” başkanlarına, Berlin eyaleti İslam Vakfına kapsamlı bilgilendirmelerinden dolayı teşekkürlerimi arz eder çalışmalarında muvaffakiyetler dilerim. Federal Almanya'da İslâmi çatı kuruluşları bir araya getirerek Müslümanları resmi düzeyde temsil eden KRM-Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi'ne, İRD-Almanya Federal Cumhuriyeti İslam Konseyi'ne, ZMD-Almanya Müslümanları Merkez Konseyi'ne, IKW-Refah için İslâmi Yetkinlik Merkezi çatı organizasyonlarına ve hassaten “IGGD- Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich (Avusturya İslam Toplumu)“ Müftülüne sosyal hizmet uygulamaları ile ilgili kurumlarının İslâmi sosyal hizmetlerine ilişkin verdikleri kurumsal bilgilendirmelerden dolayı teşekkür ederim.

“Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)” çatısı altında organize olmuş olan “İşçi Sosyal Yardım Kurumu (AWO-Arbeiterwohlfahrt)”na, “Almanya Caritas Derneği (DCV-Caritasverband)”ne, “Alman Bağımsız Sosyal Refah Kuruluşları Birliği (PARITÄT-Paritaetisches Wohlfahrtsverband)”ne, “Alman Kızılhaç Örgütü (DRK-Deutsches Rotes Kreuz)”ne, “Almanya Protestan/Evanjelist Kilisesi Hayır Kurumu (DW & EKG-DiakonischesWerk)”na ve “Yahudi-Musevi Sosyal yardımlaşma merkezi (ZWST-Zentralwohlfahrtsstelle der Juden in Deutschland)”ne, kurum ve kuruluşların genel merkezlerine ve eyaletlerde görüşme fırsatı sunmuş olan eyalet sosyal hizmet kurumlarının başkanlıklarına ve bizzat bizlerle görüşmelerimiz çerçevesinde yardımcı olan ilgilenen bütün yetkililere teşekkürlerimi sunarım. Ve özellikle, araştırmalarımızın saha/alan çalışmalarına “Rehber Görüşme Formları” eşliğinde katkılarını sunan tüm sosyal hizmet destek/bakım hizmetleri alan hasta ve hasta yakınlarına teşekkürlerimi arz eder, Rabbimden acil şifalar temenni ederim. Yine araştırmalarımıza oldukça katkı sağlayan ve Müslüman hasta ve hasta yakınlarından yardımlarını esirgemeyip ellerinden gelen tüm destek/bakım hizmetlerini gerek palyatif destek/bakım merkezlerinde ve gerekse evde destek/bakım hizmetlerinden sunan bütün sosyal hizmet uzmanlarına (doktor, hemşire, terapist, psikolog, manevi rehber, ilahiyatçı ve gönüllü insanlar) teşekkür ediyor, Allah’tan sabır ve başarılar temenni ediyorum. Yine araştırmamız kapsamında “RGB-Rehber Görüşme Formları”nın işlenilmesi noktasında oldukça başarılı katkılar sağlayan bütün gönül dostu fedakâr görevli ve üniversite talebelerine teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Karşılıksız emeği, sabrı ve güveni ile beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan, her zaman desteği ile yanımda olan cefakâr eşime, kendilerinden en değerli zamanlarını aldığım ve sürekli fedakarlıkta bulunan çocuklarıma, kendileri ile gerektiği gibi ilgilenemediğim dünya tathisi torunlarım Mina Nisa’a ve Muhammed Yusuf’uma ayrı ayrı çok teşekkür ederim. Onların cefakârlığı, fedakârlığı, desteği ve Rabbimin inayeti olmasaydı AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet’e yönelik çalışmalarımız neticelenemezdi.

Mehmet GEDİK

ÖNSÖZ

Beni bu çalışmaya sevk eden en önemli nedenlerin başında, İslâm bilim tarihine ömrünü adanmış Prof. Dr. Fuat Sezgin hocamı, 2005 yılında Frankfurt Goethe Enstitüsü'nde ziyaret ettiğimde söylemiş olduğu çık değer verdiğim sözleri olmuştur. Fuat hocam; İslâm ve Müslümanlar için “*Karanlık bir çağ*” olarak adlandırılmış dönemlerin ilmin hakikatleri üzerinden okunduğunda, “*aydınlık bir çağ*” olduğunun altını çizmiştir. Bilimsel gerçeklerin yine pozitivist bilim algılamaları ile karartıldığını, bu değişmez doğruların yeniden kendi kodlamalarına, gün yüzüne çıkarılması için Müslümanların gerekenin fevkinde bir mesai ile daha çok çalışması gerektiğini vurgulamıştır. Bu vesile ile içerisinde bulunduğumuz 2019 yılının “*Prof. Dr. Fuat Sezgin İslâm Bilim Tarihi Yılı*” olduğunun hatırlatılmasında da fayda görüyorum. Hocamızı rahmetle anıyorum.

Bu araştırmaya sevk eden diğer önemli bir husus ise; Yaklaşık 40 yıldır 2. kuşak/nesil Müslüman bir göçmen olarak yaşamımı sürdürdüğüm Federal Almanya'da bir Alman vatandaşı olarak “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri*”ne, anayasaya ve yasalara dikkatleri çekerek insan onur ve haysiyet dokunulmazlığının ülke sınırları içerisinde yaşayan tüm insanları kapsadığına, hiçbir ayırım yapılmaksızın adalet ve eşitlik ilkeleri gereği Müslümanlara yönelik sunulması zorunlu olan sosyal hizmetlerin aciliyetine dikkatleri çekmek olmuştur.

1970’li yıllarda Almanya’ya gurbetçi olarak gelmiş ve bu toplum içerisinde yaşlanmış Türkiye kökenli Müslüman bir ailenin göçmen bir evladı olarak bütün göç olgusunu teorik ve pratik anlamda iliklerime kadar yaşamış bir bireyim. 1. kuşağı/nesli temsil eden anne ve babam gurbetçi olarak 5 yıllığına geldikleri Almanya’dan dönememişlerdir. Kendileri dönemeyince 2. kuşak/nesil çocuklarını (bizleri) küçük yaşlarda yanlarına almak durumunda kalmışlardır. Bizlerde ailelerimiz gibi bu toplumlarda kök saldık. Buralarda okuduk, çalıştık, kök saldık ve yine bu topraklarda evlendik. 3. kuşak çocuklarımız dünyaya geldi, onların büyümesi, gelişmesi ve değişimleri tamamen toplumun hızla değişimine/gelişimine paralel gerçekleşmiştir. Federal sosyal refah sisteminin her boyutlarını iliklerimize kadar yaşadık. Çocuklarımızı evlendirdik ve 4. kuşak torunlarımızı kucaklarımıza almaya başladık. Her şey bir “*Ekolojik/Eko-Sistem*” dahilinde, “*kronosistem (chronosystem)*” zamanlaması içerisinde devam ederken 70 yıl öncesinde Federal Almanya’ya göç etmiş olan 1. kuşak ailelerimizin bu ülkenin kalkınması ve gelişmesinde her anlamda sağladıkları katkıların bedellerini ağır ödedikleri bir durum ile karşı karşıya kalmış durumdayız. Yaşlılıklar, hastalıklar ve vefat kavramları son 20 yıldır hayatımıza girmeye başladı. Federal sosyal refah sistemi içerisinde bir sosyal hizmetin ne denli önemli olduğunu daha henüz son 10 yıldır anlamaya çalışıyoruz. Değer temelli bir sosyal hizmetin gerek “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri*” ve anayasal bağlamda alınmasının zorunluluğunu henüz daha yeni yeni kavrama başladık. 1. kuşak Müslüman göçmenlerimizin, anne ve babalarımızın “*İnsani Sosyal Hizmet (Social Human Services / Soziale menschliche Dienstleistungen)*” olarak kaybettiklerinden hareket ile “*onur ve haysiyet*”imizin güvence altına alınmasında, korunmasında henüz yeni yeni adımlar atılmaya başlanılmıştır.

Biz Federal Almanya’da yaşayan 2. kuşak/nesil Müslümanlar olarak Almanya’nın “*yabancıları (ausländer)*”, Türkiye’nin “*Almanlıları*” olan 1. kuşak/nesil anne ve babalarımızın aynı kaderini paylaşmak istemiyoruz. Onların onur ve haysiyetleri gözetilmeksizin göç sürecinde her iki devletin makro düzey sosyal politikaları için nasıl araçsallaştırıldıklarını ve tam da sosyal hizmetlere ihtiyaç duyulabilecekleri bu zamanda nasıl

unutturulmaya mahkûm bırakıldıklarını bütün açıklığı ile görmekteyiz. Eylül 2006 tarihinde “AİK-Alman İslâm Konferansı (DIK-Deutsche Islam Konferens)”nın “**İslam, Alman toplumunun bir parçası**” (PRANTL, 2010) olduğundan hareket ile 13 yıldır yürütmekte olduğu sosyal hizmetlerin bir “Avrupa İslam’ı, Almanya İslam’ı, Seküler (liberal) İslam’ı” oluşturulmaya çalıştırılmasından öteye geçemediği görülmektedir. Viktor Hugo’nun; “*Hiçbir güç doğru zamanda ortaya konulabilen bir fıkirden daha güçlü değildir. (Nichts ist stärker als eine Idee, deren Zeit gekommen ist.)*” ifadeleri AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı’nın tam da böyle bir zamanda bir fikir/yaklaşım olarak ortaya konulması “Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri” ve anayasal bağlamda hangi güç olursa olsun insanlığın birbirleri üzerindeki “Vecibe-Hak Temelli” bir sorumluluk ve görevlerden kaçabilmelerini mümkün kılmamaktadır (VOLKERS & ANDERSON, 2018, s. 13).

Yukarıda da kısaca bahsetmiş olduğum bu vahim durum, Batı Avrupa ülkelerinin başlıca sorunu olarak gösterilen Müslüman göçmenlerin ve özellikle de Müslüman Türk göçmenlerin Federal sosyal sistem içerisinde değer temelli bir sosyal hizmetlere ilişkin sorunlarının multidisipliner anlamda bir yaklaşım olarak ortaya konulmasını ve nasıl çözülebileceğine ilişkin doktora tez konusu olarak seçmeme sebep olmuştur. Federal Almanya, sosyal refah devleti bağlamında oldukça güçlü, post-pozitivist yaklaşımlı bir sosyal sistemin hâkim olduğu bir ülkedir. Ülkede sistem gereği “Hak ve Lütuf Temelli” bir sosyal hizmet uygulaması hakimdir (Grafik 4, Sayfa:204). 40 yıla yakın uzun bir süredir hayatımın en önemli anlarını yaşadığım, Federal Almanya’nın sosyal sistemi içerisinde her bir dört kuşak/nesil ile de sıkı ilişkiler içerisinde yaşamış bir göçmen Müslüman ve eğitilmiş bir birey olarak ayakları üzerinde durabilecek bir sosyal hizmet çalışmasının gerçekleştirilmesi ve bu bağlamda dini/manevi değerlerimiz içerikli bir yaklaşım ortaya konulmasının gerekliliğini boynumun borcu olduğunu düşünüyorum.

Bu çalışmamda Federal Almanya’da “İslâmî Sosyal Hizmet” konusunu diğer dini “Hristiyan (Katolik & Evanjelist) ve Yahudi (Musevi)” sosyal hizmetlerde olduğu gibi mevcut Federal sosyal refah sistemi içerisinde ele alınmasının gerekliliğini ön görmektedir. Bu nedenle sosyal hizmetlerin holistik (bütüncül) bir yaklaşım olduğunu ve insanın “Vucut (Beden) – Can-Ruh (Nefs)” ile bir bütünlük arz ettiğini, insanın sosyal politikaların birinci unsuru olarak hak ettiği değerler ile birlikte sosyal refah sisteminin merkezine oturtulmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Diğer seküler ve dini sosyal hizmet yaklaşımları yanında evrensel insan hakları, anayasa ve yasalar bağlamında toplumun hiçbir kesimini din/maneviyat, mezhep, kültür, ırk, etnik kimlik, dil ve siyasi görüş ayrımı yapmaksızın ötekileştirmeden dini (İslâmî) temelli bir sosyal hizmet yaklaşımını, “AHSEN-İslâmî Sosyal Hizmet”i sunmaktır. Bir “öncü-ufuk bilim insanı” değerli Prof. Dr. Fuat Sezgin hocamızın nasihatlerinden hareket ile, son üç yıldır üzerinde çalıştığım araştırmalarım ile ilgili, geceli gündüzlü katettiğim uzun mesailerimin Rabbim katında karşılıksız kalmamasını, araştırmamın/çalışmamın “insanlığın faydasına, hayrına” olmasını dilerim. Gayret bizden muvaffakiyet Allah’tandır.

Mehmet GEDİK

Haziran 2019

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	i
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	xi
KODLAMALAR.....	xiii
TABLolar.....	xiv
GRAFİKLER.....	xv
ŞEKİLLER.....	xvi
ÖZET.....	xvii
SUMMARY.....	xviii
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM: SOSYAL HİZMET VE FEDERAL ALMANYA	11
1.1. Kavramsal Olarak Sosyal Hizmet.....	11
1.1.1. Palyatif Destek/Bakım Hizmetleri	12
1.2. Sosyal Hizmet ve Sosyal Refah Devleti Olarak Almanya	14
1.2.1. Sosyal Politika	16
1.2.2. Sosyal Refah	17
1.2.3. Sosyal Refah Devleti	17
1.3. Federal Anayasa’da İnsan ve Din Anlayışı	21
1.3.1. Federal Anayasa’da “Devlet-Din” İlişkileri ve Dini Cemaat	23
1.4. Dini Gereksinimleri Esas Alan Sosyal Hizmet ve Federal Almanya	26
1.5. Ferdaral Almanya’nın “Çift Yapılandırılmış (Dualität)” Sosyal Hizmet Uygulamaları	31
1.6. Federal Almanya’da Manevi Destek Nitelikli Sosyal Hizmet	35
1.7. Federal Almanya’da Dini Temelli Sunulan Sosyal Hizmet	39
1.8. Federal Almanya’da Hristiyan ve Yahudi Kuruluşların Sosyal Hizmetleri.....	45
1.9. Federal Ferdaral Almanya’da Sosyal Hizmetin Sağlayıcı/Taşıyıcı Kurum ve Kuruluşları	48
2. BÖLÜM: FEDERAL ALMANYA’DA MÜSLÜMANLAR VE MÜSLÜMANLARIN OLUŞTURDUĞU SOSYAL HİZMET KURUMLARI.....	69
2.1. Federal Almanya’da Müslümanlar ve Türk İş Gücü Göçü	69
2.1.1.1. Almanya’da Türkiye Kökenli Müslüman Göçmenler.....	73
2.1.1.2. Almanya’da Türk İş Gücü Göçü	75
2.1.1.3. Almanya’da Türk İş Gücü Göçünün Tarihi Süreci	77
2.1.1.4. Almanya’da Türk Göçmenlerin Sosyo-Demografik Verileri.....	82
2.2. Almanya’da Müslümanların Dini ve Sosyal Gereksinimlerinin Karşılama Sorunu	86
2.3. Federal Almanya’da Müslümanların Dini Cemaat ve Sivil Oluşumları.....	89
2.3.1. “Devlet Sözleşmesi (Staatsvertrag)” İmzalayan İslâmi Kurumlar.....	94
2.3.2. Almanya’da Dini (İslâmi) ve Sosyal Hizmet Sunan Kurum ve Kuruluşlar.....	105
2.3.3. Almanya’da Müslümanların Oluşturdukları Dini (İslâmi) Çatı Organizasyonlar	128
2.3.3.1. IRD-İSLAMRAT Almanya İslâm Konseyi	128
2.3.3.2. ZMD-ZENTRALRAT Almanya Müslümanları Merkez Konseyi	130
2.3.3.3. KRM-Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi	131
2.4. “AİK -Almanya İslâm Konferansı (DIK-Deutsche Islam Konferens)”	135
2.4.1. AİK-Almanya İslâm Konferansı ve Sosyal Hizmet Çalışmaları	139
2.4.2. DIK/AİK’in Müslümanlara Yönelik Sosyal Hizmet Araştırmaları	141

3. BÖLÜM: İSLAMİ SOSYAL HİZMET YAKLAŞIMI.....	145
3.1. İslâmi Sosyal Hizmetin Temel Değerleri.....	147
3.1.1. Kur'an-ı Kerim (İslâm Âkidesi) ve Sünnet/Hadis	148
3.1.2. Kur'an-ı Kerim ve Asr Sûresi	151
3.1.3. İbn-i Sina ve Sosyal Hizmet (İnsanın Yaratılış Gayesi)	153
3.2. AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı ve Tanımı	159
3.2.1. AHSEN Sosyal Hizmetin “Vecibe-Hak Temelli” Yaklaşımı	161
3.2.1.1. İnsan Temel Haklarının Üç Geleneği.....	163
3.2.1.2. Hızla Değişen Toplumlarda Değersizleştirilen İnsanlık	166
3.2.1.3. İslâm'ın Vecibe-Hak Temelli Sözleşmeleri & Belgeler	170
3.2.2. AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı Kavramsal Yapısı	178
3.2.2.1. İslâm Âkidesi ve “AHSEN Sosyal Hizmet Kavramı”	185
3.2.2.1.1. AHSEN Sosyal Hizmet Kuram(Teori) ve Kavramın Gerekliliği.....	187
3.2.2.2. AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımının Kavramsal içerik analizi	189
3.2.3. AHSEN Sosyal Hizmet'in Palyatif Destek/Bakım Uygulamaları	193
3.2.3.1. AHSEN Sosyal Hizmet'in Palyatif Destek/Bakım Uygulama Örneği.....	194
3.2.4. Neden AHSEN Sosyal Hizmet	198
3.2.4.1. AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımın & İnovatif Grafik Tasarımları	201
3.2.4.2. AHSEN – Sosyal Hizmet'in Diğer Yaklaşımlarla Karşılaştırılması (Grafik).....	204
3.2.4.2.1. İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı “AHSEN YAKLAŞIM”	207
3.2.4.2.2. Post-Pozitivist Sosyal Hizmet (SEKÜLER YAKLAŞIM)	222
3.2.4.2.3. Neolojist (Pozitivist) Sosyal Hizmet Yaklaşımı (İNDİRGEMECİ YAKLAŞIM)	225
3.2.5. AHSEN Sosyal Hizmet & İnsanda Korunması Gereken 5 Temel Değer (Grafik).....	236
3.2.6. İnsanda Korunması Gereken 5 Temel Değerin Grafik Analizleri	239
3.2.6.1. Vücut (Beden) & Canın-Ruhun (Nefs) Korunması.....	249
3.2.6.2. Aklın & Zekânın Korunması.....	252
3.2.6.3. Din & Maneviyatın Korunması.....	259
3.2.6.3.1. Pozitivist (İndirgemeci) Din Yaklaşımı & Sekülerizm ve Din:	263
3.2.6.3.2. Atom Kuramı (Teorisi) Yaklaşımı ve Din	268
3.2.6.4. Neslin & Ailenin Korunması	269
3.2.6.4.1. Dördüncü Sanayi Devrimi (Yapay Zeka) “XYZ-Kuşaklar/Nesiller”	274
3.2.6.5. Malın & Emegın (Ekonomi) Korunması.....	279
3.3. AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı & Eko-Sistem.....	282
3.3.1. AHSEN Yaklaşım'ın Ekolojik/Eko-Sistem İlişkileri	284
3.3.2. AHSEN-Sosyal Hizmet'in & Multidisipliner Eko-Sistem İlişkileri.....	285
3.3.2.1. Mikro Düzey-Etkileşim “Interaktion (Mikroebene)”	289
3.3.2.2. Mezzo Düzey-Organizasyon “Organisation (Mesoebene)”	291
3.3.2.3. Makro Düzey-Toplumsal “Gesellschaft (Makroebene)”	293
3.3.2.4. Exo Düzey-Dinamikler “Dynamisch (Exoebene)”	294
3.4. AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımının İşlevselliği.....	296
3.4.1. AHSEN-Sosyal Hizmetin Yapısı.....	297
3.4.1.1. Sosyal Güvenlik Sistemi	298
3.4.1.2. Ailenin (Neslin) Korunmasına İlişkin Destek/Yardım Hizmetleri	299
3.4.1.3. Diğer Sosyal Güvence ve Destek Hizmetleri.....	301
3.4.2. AHSEN-Sosyal Hizmetin Müesseseleri (Kurumları)	301
3.4.2.1. Devletin Sosyal Hizmet Kurumları	303

3.4.2.2. Sosyal Hizmet Vakıfları	304
3.4.2.3. Ulusal ve Uluslararası STK'lar	305
3.4.2.4. Sosyal Hizmet - Özel Sektör	305
3.4.2.5. Sosyal Hizmet – Gönüllü/İyilik Kuruluşları	305
3.4.3. AHSEN-Sosyal Hizmetin Kaynakları	306
3.4.3.1. İnsan Kaynakları (Beşerî Sermaye).....	307
3.4.3.2. Devlet Kamu Kurum Kaynakları (Beytü'l-mâl)	307
3.4.3.3. Serbest Sosyal Hizmet Kurum/Kuruluş Kaynakları.....	308
4. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ VE BULGULAR.....	311
4.1. Araştırmanın Metodolojisi / Yöntem	312
4.1.1. Derinlemesine Mülakat.....	314
4.1.2. Katılımcı Gözlem.....	314
4.1.3. Döküman Analizleri: Kurumsal Tanıtım, Film, Fotoğraf, Sosyal Medya	315
4.2. Veri Toplama Araçları.....	316
4.2.1. Araştırmanın İç ve Dış Geçerliliği.....	318
4.3. Veri Toplama Süreci	320
4.4. Verilerin İşlenmesi ve Analizi (Yorumlanması)	323
4.5. Etik Kurallar ve Hassasiyetler	324
4.6. Araştırmanın Sahası/Alanı ve Katılımcılar.....	325
4.6.1. Saha/Alana İlişkin Bilgiler.....	326
4.6.2. Katılımcılara İlişkin Bilgiler.....	327
4.6.2.1. Hastalara İlişkin Bilgiler	329
4.6.2.2. Hasta Yakınlarına İlişkin Bilgiler	329
4.6.2.3. Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Bilgiler	330
4.6.2.3.1. Palyatif Destek/Bakım Merkezlerinde Hizmet Sunan SH-Uzmanları	332
4.6.2.3.2. Gündüzlü Destek/Bakım Merkezlerinde Hizmet Sunan SH-Uzmanları.....	335
4.6.2.3.3. Yatılı Destek/Bakım Merkezlerinde Hizmet Sunan SH-Uzmanları.....	336
4.6.2.3.4. Evlerde Destek/Bakım Hizmetleri Sunan SH-Uzmanları	338
4.6.2.4. SH-Kapsamında Görüşülen Kurum, Kuruluş, Organize ve STK'lar	341
4.7. Araştırma Bulgularının Analizi	346
4.7.1. Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerine İlişkin Bulgular	347
4.7.1.1. Palyatif Hastaların Rahatsızlıklarına İlişkin Tespitler	348
4.7.1.2. Palyatif Uygulamalarda SH-Uzmanlarının Görevlerine İlişkin Tespitler.....	349
4.7.1.2.1. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Palyatif Hizmetleri.....	350
4.7.1.2.2. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Eğitim Düzeyleri.....	355
4.7.1.3. Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerinin Tanımı ve Algılanmasına İlişkin Tespitler	357
4.7.2. Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerinin Gerekliliği ve Beklentilere İlişkin Bulgular	358
4.7.2.1. P-D/B Hizmetleri Diğer Destek/Bakım Hizmetlerinden Farklı Kılan Unsurlar	359
4.7.2.2. P-D/B Hizmetlerinde Müslüman Hastalara Uygulanan Değer Temelli Yaklaşımlar	360
4.7.2.3. Palyatif Destek/Bakım Hizmet Uygulamalarının Gerekliliği	363
4.7.3. Evde Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerinin Gerekliliği ve Önemine İlişkin Bulgular.....	365
4.7.3.1. Evlerde Palyatif Hizmet Uygulamalarına İlişkin Tespitler	366
4.7.3.1.1. Palyatif Destek/Bakımda “Hastalık Derecesi (Plegestufe)”.....	367
4.7.3.2. Evde Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerinin Gerekliliğine İlişkin Tespitler.....	368
4.7.3.2.1. Palyatif Sağlık Merkezleri ve Evde Destek/Bakım Hizmet Karşılaştırılması.....	370
4.7.3.3. Hasta Yakınlarının Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerine İlişkin Tespitler.....	371

4.7.3.3.1. Sunulan Hizmetlerinin Gerekçeleri	372
4.7.3.3.2. Palyatif Hizmet Uygulamalarında Tecrübe ve Eğitim Düzeyleri	379
4.7.3.4. Palyatif Hizmet Uygulanmalarında Sorunlara İlişkin Tespitler	381
4.7.3.4.1. Palyatif Uygulamalarda Hasta ve Hasta Yakınlarının Beklentileri	383
4.7.3.4.2. Palyatif Uygulamalarda Hasta ve Hasta Yakınlarının Önerileri	384
4.7.4. Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerinde Örnek Vakaya İlişkin Bulgular	386
4.7.4.1. Müslüman Hasta ve Hasta Yakınlarında Palyatif Uygulamada Örnek Vaka	387
4.7.4.2. İslâmi Kurum ve Kuruluşlarda İslâmi Sosyal Hizmet Sorunlarına İlişkin Tespitler	389
4.7.4.2.1. İslâmi Sosyal Hizmet Perspektifinde “Din İstişare Kurulu” Görüşmeleri	391
4.7.5. Dini/Manevi ve Seküler Sosyal Hizmet Uygulamalara İlişkin Bulgular	398
4.7.5.1. Kurum, Kuruluş ve STK’ların Tanımlanmasına İlişkin Tespitler	399
4.7.5.1.1. Öncelikli Hizmet Alanları ve Toplumsal Karşılık	400
4.7.5.1.2. Dini/Manevi Nitelikli Sosyal Hizmet Uygulamaların Düzeyi	402
4.7.5.1.3. Sosyal Hizmet ve CSR/KSS-Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri	408
4.7.6. Müslümanlara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarına İlişkin Tespitler	409
4.7.6.1. Sığınmacı/Mültecilere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları	411
4.7.7. BAGFW Çatısı Altında Sosyal Hizmet Uygulamalarına İlişkin Bulgular	413
4.7.7.1. Hristiyan ve Yahudi (Musevi) Nitelikli Sosyal Hizmet Uygulamaları	416
4.7.7.2. BAGFW Çatısı Altında Bulunan SH-Kurumlarının Ortak Çalışmaları	417
4.7.7.2.1. Diğer SH Kurumlarının Müslümanlara Yönelik Sosyal Hizmet Faaliyetleri	419
4.7.8. İslâmi Kurum/Kuruluş ve STK’ların Dini ve SH-Faaliyetlerine İlişkin Bulgular	422
4.7.8.1. Dini (İslâmi) Kurum ve Kuruluşların Bilinirliklerine İlişkin Tespitler	424
4.7.8.2. Müslümanların Oluşturdukları STK’ların Sosyal Hizmet Uygulamaları	426
4.7.8.2.1. Müslümanların Oluşturdukları STK’ların Sosyal Hizmet Uygulamaları	427
4.7.8.2.2. Müslüman Hasta ve Hasta Yakınlarının SH-Kurumlarına Müracaatları	429
4.7.9. DIK/AİK-Almanya İslâm Konferansı’na İlişkin Bulgular	432
4.7.9.1. AİK-Almanya İslâm Konferansı Çalışmalarına Yönelik Tespitler	433
4.7.9.1.1. Hasta ve Hasta Yakınlarının Görüşleri	434
4.7.9.1.2. Sosyal Hizmet Kapsamında Hizmet Sunan Uzmanlarının Görüşleri	436
4.7.9.1.3. Sosyal Hizmet Kurum, Kuruluş ve STK’ların Görüşleri	439
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	443
TARTIŞMA.....	444
SONUÇLAR.....	447
ÖNERİLER.....	469
Federal Almanya’ya Yönelik Öneriler	471
Türkiye’ye Yönelik Öneriler	477
İstanbul Sosyal Hizmet Okulu - Araştırma Üssü/Merkezi	479
Sosyal Hizmetlere İlişkin Dünyaya Mesaj (Öneri)	486
AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşım’ın Genel Sonuç Önerisi/Mesajı.....	491
KAYNAKÇA	493
EKLER.....	503
ÖZGEÇMİŞ.....	504

KISALTMALAR LİSTESİ

- **AABF e.V.** : Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu (Alevitische Gemeinde Deutschland)
- **AB** : Avrupa Birliği
- **ABD** : Amerika Bieleşik Devletleri
- **ADH** : Aktion Deutsche Hilfsorganisationen (Almanya Yardım Organisasyonu)
- **AFD** : Alternative für Deutschland (Almanya İçin Alternatif)
- **(a.s.)** : Aleyhis selam: “Selam onun üzerine olsun”
- **AİK** : Alman İslâm Konferansı
- **Alm.** : Almanca
- **ASD** : Allgemeiner Sozialdienst (ASD) Genel Sosyal Hizmet
- **ASB** : Arbeiter-Samariter-Bund (İşçi Merhamet Derneği)
- **AMGT** : Avrupa Milli Görüş Teşkilatı
- **Art.** : Artikel (Madde)
- **AWO** : Die Arbeiterwohlfahrt (İşçi Refahı / Dernek)
- **ATIB e.V.** : Union der Türkisch Islamischen Kulturvereine in Europa e.V. (Avrupa Türk İslam Birliği)
- **BAGFW** : Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege (Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu)
- **BAMF** : Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Federal Göç ve Mülteciler Dairesi)
- **BDMJ** : Bund der Muslimischen Jugend e.V. (Federal Gençlik Birliği Derneği)
- **bkz.** : Bakınız
- **BM** : Birleşmiş Milletler
- **BMFSFJ** : Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı)
- **Cev.** : Çevirmen
- **(c.c.)** : Celle Celaluhu: Cenab-ı Allah'ı i'la etmek ve yüceltmek için kullanılır
- **CDU** : Christlich Demokratische Union (Hristiyan Demokratik Birliği)
- **CSU** : Hristiyan Sosyal Birliği (Christlich-Soziale Union)
- **CSWE** : Council on Social Work Education (Sosyal Hizmet Eğitim Konseyi)
- **DBSH** : DBSH-Deutschen Verband der Sozialbeamtinnen (Alman Sosyal Hizmet Uzman Memurları Derneği)
- **DCV** : Deutscher Caritas Verband (Alman Caritas Birliği)
- **DİB** : Diyanet İşleri Başkanlığı
- **DİTİB e.V.** : Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (Türkisch Islamische Union der Anstalt für Religion)
- **DIK** : Deutsche Islam Konferenz (Alman İslâm Konferansı)
- **DRK** : Deutsches Rotes Kreuz (Alman Kızılhaç)
- **DW & EKG** : DiakonischesWerk der Evengelischen Kirche in Deutschland. (Almanya Protestan/Evanjelist Kilisesi Hayır Kurumu)
- **edt.** : Editör
- **Erş.Trh.** : Erişim Tarihi
- **IASSW** : International Association of Schools of Social Work (Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği)
- **IFSW** : Internationalen Federation of Social Workers (Sosyal Hizmet Uzmanları Uluslararası Federasyonu)
- **IGBD e.V.** : Islamische Gemeinschaft der Bosniaken in Deutschland e.V. (Almanya Boşnak İslam Toplumu)
- **IGMG e.V.** : Islamische Gemeinschaft Millî Görüş e.V. (İslam Toplumu Millî Görüş)
- **IFSW** : International Federation of Social Workers (Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu)

- **İRD** : Islamrat für die Bundesrepublik Deutschland (Almanya Federal Cumhuriyeti İslam Konseyi)
- **IKRK** : Internationale Komitee vom Roten Kreuz (Kızılhaç Uluslararası Komitesi)
- **IKRK** : Islamischs Kompetenzzentrum Für Wohlfahrtswesen e.V. (Refah içinişlâmi Yetkinlik Merkezi e.V.)
- **ECHO** : Generaldirektion Humanitäre Hilfe und Katastrophenschutz der Europäischen Kommission (Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Genel Müdürlüğü)
- **EDZ** : Das Europäische Dokumentationszentrum (Avrupa Dokumentasyon Merkezi)
- **HASENE e.V.** : HASENE International (HASENE Yardım Kuruluşu)
- **HZ.** : Hazreti
- **K.K.:** : Kur'an-ı Kerim
- **KRM** : Koordinationsrat der Muslime (Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi)
- **MKFFI NRW** : Ministerium für Kinder, Familie, Flüchtlinge und Integration des Landes Nordrhein-Westfalen (Kuzey Ren-Vestfalya Çocuk, Aile, Mülteciler ve Entegrasyon Bakanlığı)
- **NASW** : National Association of Social Workers (Amerikan Ulusal Sosyal Çalışmacıları Derneği)
- **NSDAP** : Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi)
- **NRW** : Nordrhein-Westfalen (Kuzey Ren Vestfalya)
- **OECD** : Organisation for Economic Cooperation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)
- **P-D/BH** : Palyatif Destek/Bakım Hizmetleri
- **PEGIDA** : Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes (Antikçağ ve Hristiyan Avrupa'lıların İslamlaşmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar)
- **(r.a.)** : Radiyallahu anh: Allah ondan razı olsun.
- **RGF** : Rehber Görüşme Forumu (Ek-02/a), (Ek-02/b), (Ek-02/c), (Ek-02/d)
- **(s.a.v.)** : Sallallahu aleyhi ve sellem: "Peygamberimize salat ve selam olsun"
- **SBE** : Sosyal Bilimler Enstitüsü
- **SEP** : Stratejik Eylem Planı
- **SGB** : Sozial Gesetzbuch (Sosyal Yasalar)
- **SH** : Sosyal Hizmet
- **SH-D/Y** : Sosyal Hizmet Destek/Yardım
- **SPD** : Sozialdemokratische Partei Deutschland (Almanya Sosyal Demokrat Partisi)
- **STK** : Sivil Toplum Kuruluşları
- **(sav)** : Sallallahu aleyhi ve selam
- **TBMM** : Türkiye Büyük Millet Meclisi
- **UKBA e.V.** : IGMG Cenaze Yardımlaşma Derneği (IGMG Bestattungshilfeverein e.V.)
- **UNCHR** : The UN Refugee Agency (BMMYK-Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
- **VİKZ e.V.** : İslam Kültür Merkezi (Verband der Islamischen Kulturzentren e.V.)
- **WHO** : World Health Organization (Dünya sağlık örgütü)
- **ZMD** : Zentralrat der Muslime in Deutschland (Almanya Müslümanları Merkez Konseyi)
- **ZWST** : Zentralwohlfahrtsstelle der Juden in Deutschland (Almanya Yahudileri Sosyal Hizmet Merkezi)

KODLAMALAR LİSTESİ:

- **1.KAT/Soru:01** : 1.Katagori / “Hastalara İlişkin Görüşmeler”den Sorular
- **2.KAT/Soru:01** : 2.Katagori / “Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler”den Sorular
- **3.KAT/Soru:01** : 3.Katagori / “Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler”den Sorular
- **1.Kat/Hasta-01** : 1.Kategori / Hasta-01
- **2.Kat/Hasta Yakını-01** : 2.Kategori / Hasta Yakını-01
- **A3.1 / A3.2 / A3.3/ A3.4-Grup/ Doktor-01** : A3.1-Grupta Belirlenen Doktorlar
- **A3.1 / A3.2 / A3.3/ A3.4-Grup / Hemşire-01** : A3.1-Grupta Belirlenen Hemşireler
- **A3.1 / A3.2 / A3.3/ A3.4-Grup / Psikolog-01** : A3.1-Grupta Belirlenen Psikologlar
- **A3.1 / A3.2 / A3.3/ A3.4-Grup / Hasta D/B-01** : A3.1-Grupta Belirlenen Hasta Destek/Bakıcılar
- **A3.1 / A3.2 / A3.3/ A3.4-Grup / F. Terap-01** : A3.1-Grupta Belirlenen Fizyoterepistler
- **A3.1 / A3.2 / A3.3/ A3.4-Grup / M. Rehber-01** : A3.1-Grupta Belirlenen Manevi Rehberler
- **A3.1 / A3.2 / A3.3/ A3.4-Grup / Hospis-01** : A3.1-Grupta Belirlenen Hospis Görevlileri
- **A3.1 / A3.2 / A3.3/ A3.4-Grup / Diğerleri-01** : A3.1-Grupta Belirlenen Diğerleri
- **B1-Grup/SH-Kurum-01** : B1-Grupta Belirlenen Sosyal Hizmet Kurumları
- **B2-Grup/Hastane-P.D/B-01** : B2-Grupta Belirlenen Hastane Palyatif Destek/Bakım Merkezi
- **B2-Grup/Yatılı-D/B Evi-01** : B2-Grupta Belirlenen Yatılı-Destek/Bakım Evi
- **B2-Grup/G/Y-D/B Evi-01** : B2-Grupta Belirlenen Gündüslü/Yatılı-Destek/Bakım Evi
- **B2-Grup/G-D/B Evi-01** : B2-Grupta Belirlenen Gündüslü-Destek/Bakım Evi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Federal Almanya’da Bölgesel Kökenlerine Göre Müslüman Göçmenlerin Sayısı	71
Tablo 2: Federal Almanya Müslümanların Mezheplere Göre Dağılımı.....	71
Tablo 3: Türk İşgücü Göçmenlerin İstanbul’daki Alman Sağlık Merkezlerindeki Kontrolleri 1973 ..	78
Tablo 4: Federal Almanya 2011 Nüfus Sayımı Bilgileri.....	83
Tablo 5: Federal Almanya 2017 Nüfus Bilgileri	84
Tablo 6: Öz Çizim / Türkiye Kökenli Göçmenlerin 1993 -2015 Yılları Arasında Geri Göçü.....	86
Tablo 7: KRM “Müslümanlar Koordinasyon Kurulu“ Yapılanması.....	135
Tablo 21: Kur’an-ı Kerim: Asr Sûresi	152
Tablo 8: 1. ve 2. Kategoride “RGF” Görüşülen Eyalet ve Şehirler.....	326
Tablo 9: 3. Kategoride “RGF” Görüşülen Eyalet ve Şehirler	327
Tablo 10: 4. Kategoride “RGF” Görüşülen Eyalet ve Şehirler	327
Tablo 11: A1-Araştırmaya Katılan Hastaların Sayısı.....	329
Tablo 12: A2-Araştırmaya Katılan Hasta Yınlarnının Sayısı	330
Tablo 13: A3-Araştırmaya Katılan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sayısı.....	330
Tablo 14: A3.1-Grup “Palyatif Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Sosyal Hizmet Uzmanları”	332
Tablo 15: A3.2-Grup “Gündüzlü Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Sosyal Hizmet Uzmanları”	335
Tablo 16: A3.3-Grup “Yatılı Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Sosyal Hizmet Uzmanları”	336
Tablo 17: A3.4-Grup “Evlerde Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Sosyal Hizmet Uzmanları”	338
Tablo 18: “B1-Grup” Araştırmaya Katılan Sosyal Hizmet Kurum, Kuruluş, Organize ve STK’lar .	341
Tablo 19: “B2-Grup” Araştırmaya Katılan Sosyal Hizmet Kurum, Kuruluş, Organize ve STK’lar .	342
Tablo 20: “B3-Grup” Araştırmaya Katılan Dini (İslâmi) Kurum, Kuruluş ve STK’lar.....	344

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: İbn-i Sina Aklın ve Zekânın Tecellisi.....	154
Grafik 2: Öz Çizim / AHSEN-Sosyal Hizmet Uygulamaları & Eklektik Yaklaşım.....	190
Grafik 3: AHSEN-Sosyal Hizmet Uygulamaları	191
Grafik 4: AHSEN Sosyal Hizmet – Pozitivist & Post-Pozitivist Sosyal Hizmet Yaklaşımları.....	204
Grafik 5: AHSEN Sosyal Hizmet’in Holistik (Bütüncül) Yaklaşımı	207
Grafik 6: AHSEN Sosyal Hizmet’in İnsanda Korunması Gereklî 5 Temel Değer.....	209
Grafik 7: AHSEN-Sosyal Hizmetin “İnsanın Din”, “İnsan-Toplum” ve “İnsan-Doğa” İlişkileri	216
Grafik 8: AHSEN-Sosyal Hizmet – Multidisipliner & Eko-Sistem Yaklaşımı	219
Grafik 9: Post-Pozitivist Sosyal Hizmet Yaklaşımı	224
Grafik 10: Evrensel Temel İnsan Hakları Sözleşmeleri ve Devletin Temel Organları.....	224
Grafik 11: Post-Pozitivist “Lütuf Temelli” Sosyal Hizmet Yaklaşımı	225
Grafik 12: “Esfel-i Safilin” Pozitivist Yaklaşımlı Sosyal Hizmet	226
Grafik 13: İnsanın İki Kutbu (Ahsen-i Tahvim – Efsel-i Safilin).....	229
Grafik 14: Pozitivist Yaklaşımlı Atom Teorisi	230
Grafik 15: Pozitivizmin / Sekülerizmin Din Algısı.....	233
Grafik 16: Neolojist (Pozitivist) Sistemlerin Değersizleştirdiği İnsanlık	235
Grafik 17: AHSEN Sosyal Hizmet – İnsanın İslahında Korunması Gereken 5 Emanet.....	236
Grafik 18: AHSEN Sosyal Hizmet – Vücut/Beden & Can/Ruh (Nefs) Bütünlüğünün Korunması ..	249
Grafik 19: AHSEN Sosyal Hizmet – Aklın (İlk Aklın) & Zekânın (İkinci Aklın) Korunması	252
Grafik 20: AHSEN Sosyal Hizmet – Dinin & Maneviyatın Korunması	259
Grafik 21: Auguste Comte; Pozitivist (Neolojist) İnsanlık Dini Yaklaşımı	266
Grafik 22: Pozitivist Yaklaşımlı Atom Teorisi	268
Grafik 23: AHSEN Sosyal Hizmet – Neslin & Ailenin Korunması	269
Grafik 24: AHSEN Sosyal Hizmet – Malın & Ekonominin (Emeğin) Korunması	279
Grafik 25: AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı & Multidisipliner “Ekolojik/Eko-Sistem” İlişkileri ..	286

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Eine Christliche Vermahnung (Bir Hristiyanlık Uyarısı).....	29
Şekil 2: Federal Almanya Sosyal Refah Devleti Yapısı	34
Şekil 3: Öz Çizim: Manevi Temelli/Nitelikli Sosyal Hizmetler (Spiritualität).....	43
Şekil 4: Der Mensch–lebendiges Wesen & Seele (İnsan – Yaşayan Beden & Ruh)	46
Şekil 5: Federal Almanya’da Sosyal Hizmet “Sağlayıcı” & “Taşıyıcı” Kurumlar.....	49
Şekil 6: Avrupa Birliği Zemin (Alan) sisteminde Caritas ve Diakonie	55
Şekil 7: Caritas e.V. Almanya’da Çalışma Alanları	56
Şekil 8: DW & EKD – Diakoni’nin Rakamlarla Sosyal Hizmet Kapsamı	62
Şekil 9: “DİK-AİK” (Deutsche Islam Konferenz - Alman İslâm Konferansı)“ Tarihi Süreç.....	138
Şekil 10: I.M.Auguste François Xavier Comte.....	267

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tez Özeti

Tezin Başlığı: Federal Almanya’da Dini Sosyal Hizmet Uygulamaları İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı	
Tezin Yazarı: Mehmet GEDİK	Danışman: Prof. Dr. Ali Rıza ABAY
Kabul Tarihi: 25.06.2019	Sayfa Sayısı: xviii (ön kısım) + 503 (tez) + (ekler)
Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet	Bilim Dalı: Sosyal Hizmet
Araştırmanın bütün evreleri, temel yaklaşımları, Batı Avrupa ülkeleri arasında gerek ülkenin sosyal sistemi ve gerekse “<i>demokrasi ve sosyal refah devleti</i>” yaklaşımlarında oldukça başarılı, öncü bir ülke konumunda kabul görmüş olan Federal Almanya’nın geneli dikkate alınarak dokuz eyaletinde araştırmalar yürütülmüştür. Bu anlamda Almanya, mikro, mezzo, exo ve makro düzeyli post-pozitivist temelli sosyal yapılanması ile gerek “<i>sosyal hizmet</i>” ve gerekse “<i>sosyal kurumlar</i>” bağlamında, Avrupa Birliği üye ülkelerin birliğin sosyal yapısına entegrasyonlarının sağlanmasında ve “<i>kurumsal kimlik</i>”lerinin oluşturulmasında belirleyici bir motor gücü konumundadır. II. Dünya savaşı sonrasında, 19. yüzyılın pozitivist sosyal akımlarına “<i>Eleştirel Teoriler (Kritische Theorie)</i>” ile karşılık veren Almanya, 1923 yılında “<i>Frankfurt Okulu (Frankfurter Schule)</i>” üzerinden kendi değerlerine özgü yeni post-pozitivist sosyal teoriler geliştirmiştir. Bu değişim/gelişim Almanya’nın ve bazı Batı Avrupa ülkelerinin sosyal sistemlerinin güçlü ve başarılı olmalarında büyük etken olmuştur. Federal Anayasanın ilk maddesi “<i>İnsan onuru ve haysiyetinin dokunulmazlığı</i>”dır. Değiştirilmesinin teklifi dahi yapılamayacak olan anayasanın 20. Maddenin 1. fıkrasında “<i>Federal Almanya Cumhuriyeti Demokratik ve Sosyal bir Federal Devlettir</i>” (BPB, 1949) ibarelerine yer verilmiştir. Anayasanın ilgili bu maddeleri, “<i>Evrensel İnsan Hak Sözleşmeleri</i>” ve İslâmın “<i>Vecibe-Hak Temelli Sözleşmeler</i>”i dikkate alınarak inovatif bir “İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı” geliştirilmeye çalışılmıştır. Yaklaşımı geliştirilirken Federal sosyal sistemi içerisinde sosyal hizmet uygulamalarını organize eden “<i>BAGFW-Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu</i>” (BAGFW, 2019) ve bu topluluğun çatısı altında organize olmuş 3’ü seküler, 3’ü de dini sosyal hizmet kurumu olan yapılanmalar detaylı incelenmiştir. Bu bağlamda Federal Almanya’da Müslümanların BAGFW’nin çatısı altında bulunan kurum ve kuruluşlardan değer temelli hizmetlerden hangi ölçüde istifade edebildikleri araştırılmıştır. Federal sosyal sistemin “<i>en güzel ve en değerli (Ahsen)</i>” yaratılmış olan “<i>İnsan</i>”ın hangi değer temelli yaklaşımlarla kabul görebildiği uygulanmakta olan dini ve seküler sosyal hizmet yaklaşımları üzerinden ortaya konulmasına gayret edilmiştir. Araştırmada nitel yöntemli “<i>Mülakat Görüşme Teknikleri</i>” kullanılarak Federal Almanya’da uygulanmakta olan sosyal hizmet yaklaşımları bilimsel yöntemler üzerinden bulgulara ulaşılmış ve analizleri gerçekleştirilmiştir. Dolayısı ile önce araştırmanın kimliği ve metodolojisi oluşturulmuştur. Federal Almanya’nın sosyal refah sistemi, sosyal hizmetlerin teori ve kavramları ve bu bağlamda Müslümanlara yönelik palyatif destek/bakım hizmetlerine ilişkin bulguların yansıtılmasına özen gösterilmiştir. Müslümanların Almanya’ya göçleri konusuna kısa tarihsel bir bakış ile göç ve sosyal politikalar, buna bağımlı sosyal güvenlik ve sosyal hizmet yapılanmaları ele alınmıştır. Elde edilen nitel bulguların analizleri üzerinden “<i>Federal Almanya’da İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı</i>”nın nedenli gerekliliği sosyal teori ve kavramlardan hareket ederek ortaya konulmaya çalışılmıştır. Henüz bu anlamda bir bilimsel çalışma yapılmamış olması gerek araştırmayı ve gerekse multidisipliner anlamda bir “<i>AHSEN-İslami Sosyal Hizmet</i>”i önemli kılmaktadır.	
Anahtar Kelimeler; İslâmi Sosyal Hizmet, Ahsen Sosyal Hizmet, Federal Almanya, Sosyal Politika, İnsan Hakları	

Yalova University Institute of Social Sciences Doctoral Thesis Summary

Thesis Title: Religious Social Service Practices in Federal Germany Islamic Social Service Approach	
Thesis Author: Mehmet GEDİK Advisor: Prof. Dr. Ali Rıza ABAY	
Date of Acceptance: 25.06.2019 Number of Pages: xviii (pre text) + 503 (thesis) + (appendices)	
Department: Social Work	Field of Study: Social Work
This doctoral research was conducted in nine provinces, taking into account the overall approach of the Federal Republic of Germany, which is recognized as a highly successful and pioneering country among the Western European countries, as well as the country's social system, democracy and social welfare state approach. With its micro, mezzo, exo and macro-level post-positivist-based social structure, Germany is a decisive factor in the integration of the European Union member states into the social structure of the Union and in the formation of their corporate identity in the context of social service and social institutions motor power. II. In the aftermath of the Second World War, Germany, which responded to the positivist social movements of the 19th century by Critical Theories (Kritische Theorie), developed new post-positivist social theories based on their values through the "Frankfurt School (Frankfurter Schule)", in 1923. This change and development has been a major factor in the strong and successful social systems of Germany and some Western European countries. The first article of the Federal Constitution Federal Human is dignity and immunity of immunity. In the Article 20, Paragraph 1 of the constitution, "The Federal Republic of Germany is a Democratic and Social Federal State" (BPD, 1949), amendments are not possible to propose. By taking this article into account, an innovative "Islamic Social Service Approach" has been studied by considering "Universal Human Rights Conventions" and "sacred duty-based rights" sections of the related article. While developing this Approach, the Federal "BAGFW-Free Social Services Federal Working Community" (BAGFW, 2019), which organizes social work practices within the Federal social system, and the "three secular and three social service institutions", part of this organization, were examined in detail. In this context, value-based services from the institutions and organizations under the roof of BAGFW in the Federal Republic of Germany has been investigated by considering the fact how it can be beneficial for Muslims. It has been endeavoured to develop a Approach based on the value of the "<i>most beautiful and most valuable (Ahsen)</i>" by studying social Approach of religious and secular social services. Interviewing Techniques were used as qualitative methodology to analyse the social service approaches applied in the Federal Germany. Hence, the identity and methodology of the study were established first. The federal welfare system of Germany, the theories and concepts of social services and the palliative support / care services for Muslims in this context were reflect the findings. A brief historical perspective on migrants' migration to Germany, migration and social policies, as well as social security and social service structures were discussed throughout this research. Based on the obtained qualitative findings, the necessity of Islamic Social Service Approach in Federal Germany was developed through social theories and concepts. The fact that there is a scientific lacuna in this regard increases the importance of "AHSEN-Islamic Social Service Approach" in both research and multidisciplinary sense.	
Keywords; Islamic Social Work, Ahsen Social Work, Federal Germany, Social Policy, Human Rights	

GİRİŞ

İnsan ilişkilerinin temelinde, sosyal yardımlaşma, dayanışma ve örgütlenme, onun yaratılışından günümüze kadar var olduğu bir gerçektir. Bütün toplumlar sosyal, ekonomik ve politik yapılanmalar çerçevesinde birçok farklı evrelerden geçmekte ve bu evreler sosyal çevrenin değişimine paralel insanların değişimini/gelişimini zorunlu kılmaktadır. Bu durumu kısaca, insanın, hayatı boyunca sürdürülebilir bir yaşama dair sosyal çevresini oluşturan bütün canlı ve cansız varlıkların “*Ekolojik/Eko-Sistem (Chronosystem)*” dahilinde dinamik ilişkileri/etkileşimleri olarak ifade edilebilmektedir (ZASTOW & KIRST-ASHMAN, 2016/b, s. 68). Sosyal hizmet, bu dinamik değişim evrelerini bir kronosistem (chronosystem) zamanlaması içerisinde ele alan, tüm bu ilişkileri mikro, mezzo, exo ve makro düzeyde çözümler üreten akademik bir disiplindir. Sosyal hizmetin, 18. ve 19. yüzyılların sanayileşme ve modernleşmesine paralel olarak ortaya çıktığını, bununla birlikte sürekli gelişen/değişen toplum ve şehirleşmenin getirdiği yeni sorunlarla mücadeleye yönelik, insanların sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik sürekli inovatif yaklaşımlarla geliştirildiği görülmektedir.

Sosyal bilimler başta olmak üzere bilimsel anlamda, insanın yaratılışına, varoluşuna ve onun doğasına yönelik birçok araştırmalar yayımlanmıştır. Bu araştırmalar; insanın fiziksel ve biyolojik yönlerinin yanı sıra, sosyal bir varlık olduğu ve sosyal çevresi içerisinde toplumun diğer insanları ile birlikte yaşamak zorunluluğunun olduğunu vurgulamaktadırlar. (ABAY, 2016). Dolayısıyla insanın bir sosyal varlık olarak onu değerli/cevher kılan psikolojik ihtiyaçlarının dikkate alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Toplumların gelişmesi, buna paralel insanların toplum içerisinde ihtiyaçlarının oldukça farklılaşması, insanın sorunlarının çözümünde onların tek yönlü “*vücut (beden)*”den ibaret fiziksel ve biyolojik bir varlık olmadıklarını bunun yanında onları değerli/cevher kılan “*can (ruh/nefs)*” bütünlüğü ile holistik anlamda ele alınmasının zorunluluğunu daha da anlaşılır hale getirmiştir. Dolayısı ile din ve dinleri oluşturan bütün temel değerler, gerek sosyal bilimlerin ve gerekse “*İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)*” olarak ele alınan sosyal hizmetlerin en önemli unsurları arasında yerini aldığını söyleyebiliriz.

“İnsan bedeninin ihtiyaçları olduğu gibi, insan ruhunun da ihtiyaçları vardır ve bu ihtiyaçların da karşılanması, giderilmesi gerekmektedir. Ruhi ihtiyaçlarının bir yönünü de dinî ihtiyaçlar oluşturmaktadır. Dini ihtiyaçlar da ancak ehil olan kişilerce karşılanabilirse anlamlı olur. Şayet ehil kişilerce karşılanamazsa dinin, insanların manevi yönünün tatminine herhangi bir katkısı olamaz.” (KAYADİBİ, 2006, s. 27)

Araştırmanın ana başlığını “**Federal Almanya’da Dini Sosyal Hizmet Uygulamaları-İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı**” oluşturmaktadır. Bu başlık altında, dünyada ve özellikle Batı Avrupa ülkeleri arasında, “*sosyal refah devleti*” anlayışı ile öncülük yapmakta olan Federal Almanya’nın, sosyal sistemi ve bu bağlamda dini sosyal hizmet yapılanmaları ele alınmaktadır. Almanya’da Müslümanlara yönelik sunulan sosyal hizmetler her ne kadar İslâmi sosyal hizmet uygulamaları olarak gösterilmeye çalışılsa da bu uygulamaların diğer dini “*Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist)*” ve “*Yahudi*

(Musevi) ” sosyal hizmet uygulamalarında olduğu gibi devletin sosyal sistemi dahilinde sunulup sunulmadığı konusu bilimsel veriler eşliğinde arz edilmeye çalışılmıştır. Dolayısı ile Federal Almant’a da Müslümanların sosyal hizmet ihtiyaçlarına yönelik oluşturulmaya çalışılan ve uzun yıllar disipliner boyutu ile birçok çalışmaların yürütüldüğü “*Müslüman Sosyal Hizmet (Muslimische Wohlfahrtsplege)*” yaklaşımlarının, gerçek anlamda Müslümanların “İslâmi Sosyal Hizmetler” açısından ihtiyacının karşılanmasında bilimsel anlamda bir karşılıklarının olup olmadıkları bu araştırma ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Müslümanlar adına yürütülmekte olan bu yaklaşım çalışmaların gerek Almanya ve gerekse diğer Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Müslümanların mevcut toplumlara entegre edilmelerinin zorunluluğu gerekçe göstererek; “*hukuka uydurulmasından daha fazlasını ifade eden* (KUTHER, 2003, s. 344)” “Müslüman Sosyal Hizmet (*Muslimische Wohlfahrtsplege*)”lerin olması gereken “İslâmi Sosyal Hizmet”in temel Âkidesine uygun olup olmadığı yine İslâm Âkidesi ve sosyal teorilere dayandırılarak ortaya konulmasına özen gösterilmiştir. Bu yaklaşımdan hareket ile, araştırma dahilinde uygulanan nitel araştırma yöntemli derinlemesine mülakatlardan elde edilen veriler diğer araştırma, literatür ve dijital kaynaklar ile de karşılaştırmaları yapılarak bulguların analizlerinin yapılmasına çalışılmıştır.

Federal Almanya’da dini sosyal hizmetlerin tarihi süreci, devletin mevcut sosyal sistemi idahilinde sosyal güvence ve sosyal hizmet yapılanması içerisinde geliştirilmiş olduğu görülmektedir. Almanya’da Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) ve Yahudi (Musevi) sosyal hizmet anlamında dini sosyal hizmetler ile ilgili birçok bilimsel çalışmalar bulunsa da İslâmi sosyal hizmet anlamında kendi temel Âkidesi Kur’an-ı Kerim ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Sünnet/Hadis yaklaşımları üzerinden ele alınmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Her araştırma kendi merkezinde bir değer taşıyacağından hareket ile, nitel araştırma metotları dahilinde yürütülmüş olan yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat sorulardan elde edilmiş olan bulguların analizinden hareket ederek, sosyal teorileri multidisipliner ölçeklerde dikkate alarak ve diğer dini sosyal hizmetlerin uygulama örneklemelerinden de kıyaslamalar yaparak anayasal çerçevede adalet ve eşitlik ilkesi gereği olması gereken bir “İslâmi Sosyal Hizmet” üzerinde çalışılmıştır.

Bu araştırma ile amaçlanan en önemli hususlardan bir tanesi de Federal Almanya’da uzun yıllardır yaşamlarını sürdüren Müslüman göçmenlerin kendi dini değerleri, âkidesi (inanç) üzerinden dini sosyal hizmet alabilmelerin anayasal çerçevede doğal bir hak olduğuna vurgu yapmaktır. Aynı zamanda, Almanya’da “*Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW - Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)*” bünyesinde “İslâmi Sosyal hizmet”in 7. bir sosyal hizmet yapılanması olarak diğer dini yaklaşımlar gibi yerini almasını ve Federal Almanya’nın sosyal sistemi dahilinde uygulanmakta olan sosyal hizmetlere önemli bir farklılık katacağını ve hizmetlerin zenginleştirilmesine önemli katkılar yapmaktır.

Bu çalışma ile, Federal Almanya’da uygulanmakta olan sosyal hizmet çalışmalarına bir farkındalık oluşturmak, hizmetlerin gerek ülke içerisinde ve gerekse ülke dışında

birçok sosyal hizmet yaklaşımlarının, insan onuruna yakışır şekilde toplumun her kesimine yönelik din, dil, kültür, soy, etnik kökenlik ve siyasi görüş farklılıkları gözötilmeksizin sunulmasının gerekliliğine dikkatlerin çekilmesi hedeflenmektedir. Geleceğin “4. Sanayi Devrimi (Yapay Zeka)” sosyal hizmet yaklaşımlarının bugünümüzün uygulamalarından oldukça farklı olacağı ve “Sosyal hizmet miadını doldurdu mu?” (THOMPSON, 2016, s. 236) soruları ile dha sık karşılaşılabileceği görölmektedir. Dolayısıyla “İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)” olarak benimsenmiş olan sosyal hizmetlerin hiçbir ayırım yapılmadan “eşitlik ilkesi” gereği İslâmi perspektiften/yaklaşımdan hareket ile de tüm insanlığın faydalanmasının doğru olabileceği ve bu açıdan da bu çalışmanın önemli bir katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

Alman İslâm Konferansı verilerine göre, Almanya’da yaklaşık 4,3 milyon civarında göçmenlik geçmişine sahip Müslümanın yaşadığı ve bu rakamların birçok istatistik verilerine göre ortalama 5 milyon olduğu belirtilmektedir (DIK-AİK, 2018/b). Bu belirtilen oran içerisinde %63 ile Türkiye’li göçmenler yer almaktadır. 1949 Federal Alman Anayasası’nın ilk maddesi olan “İnsan onuru ve haysiyetinin dokunulmazlığı” (BUNDESTAG, 2019/a) Maddesi 1. Fıkrası gereğince “Federal Almanya Cumhuriyeti Demokratik ve Sosyal bir Federal Devlettir.” ibaresi çerçevesinde Almanya’da yaşayan Müslümanların da “onur ve haysiyetlerine” yakışır bir düzeyde dinî (İslâmi) sosyal hizmet haklarından ne derecede faydalanabilecekleri ve bu hizmetlerin “bir lütuf” olmanın ötesinde “bir hak” ve onunda ötesinde adalet ve eşitlik ilkesi gereği “bir vecibe” temelli olarak sunulmasında bir yol haritası sunulabilecektir.

Araştırmanın Konusu:

Sosyal hizmet ve pedagoji, sosyal bilimlerin bilgi ve eylem gibi iki temel alanı oluşturmaktadır (KLEVE, 2003, S. 4). Sosyal hizmetin insanı bir bütün olarak ele aldığını söyleyen Neil Thompson, sosyal hizmetlerin politik bir varoluşa sahip olduğunu, tanımlanmasında, kavramsallaştırılmasında ve uygulanmalarında sürekli tartışmalı bir konu olduğunu öne sürerek tek ve basit bir cevap ile cevaplandırılmayacağını altını çizmektedir (THOMPSON, 2016, s. 35).

Bu araştırma ile, Federal Almanya’nın sosyal refah sistemi kapsamında dini sosyal hizmet uygulamaları incelenerek ve Müslümanların değer temelli dini sosyal hizmetlerden hangi ölçekte istifade edebildikleri konularına odaklanmıştır. Almanya’nın dini sosyal hizmet uygulamalarından Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) ve Yahudi (Musevi) sosyal hizmet çalışmaları incelenerek, bu kurum ve kuruluşların devletin sosyal sistemi içerisine nasıl entegre edildikleri, dini temelli sosyal hizmetleri nasıl uyguladıkları ve sundukları yönündeki faaliyetleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, uzun yıllardır Federal Almanya’da göçmen olarak yaşayan Müslümanların muhatap oldukları dini (İslâmi) sosyal hizmet uygulamalarına inovatif bir “İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı” oluşturulması araştırmanın başlıca ana temasını oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı:

Federal Almanya’da uygulanmakta olan seküler ve dini sosyal hizmetlerin, devletin mevcut uygulamada olan sosyal refah sistemi içerisinde anayasal ve yasal boyutları ile tartışılıyor olmasında rağmen, sistemin kabul gördüğünü ve işlevsellik açısından dünyada oldukça önem arz ettiği görülmektedir.

Bu araştırmanın temel amacı, uzun yıllardır göçmen Müslüman bir vatandaşı olarak yaşadığım Federal Almanya’nın mevcut sosyal sistemine evrensel ve ulusal “*Temel İnsan Hakları*” bağlamında “*Vecibe (ödev/sorumluluk) Temelli*” bir sosyal hizmetin bir “*İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı*” ile sunulabilmesinin mümkün olabileceğinin ortaya konulabilmesidir. Bununla birlikte, Federal Almanya’da anayasada yer alan “*sosyal devlet ve demokrasi*” yaklaşımli bir sosyal hizmetin toplumun bütün kesimlerine “*eşitlik ilkesi*” gereği hiçbir din, mezhep, kültür, dil, renk, cinsiyet, etnik kökenlik ve siyasi görüş ayrımı yapmaksızın adalet ölçüsü içerisinde ulaştırmasının gerekliliğine vurgu yapmaktır. Federal Almanya’da uygulanmakta olan sosyal hizmetlerin farklılıklarını, “*vecibe temelli*”, “*hak temelli*”, “*lütuf temelli*”, “*manevi nitelikli*” ve “*hayır temelli (filantropik)*” bir yaklaşım olup olmadıkları noktasında ele alınarak ve mevcut sosyal kuram (teori) ve kavramlar ile ne denli ilişkilendirilebileceği Almanya’nın sosyal politikası açısından ortaya konulmasına çalışılmıştır.

Federal Almanya’da oldukça uzun bir zamandır yaşamlarını sürdüren 5 milyonu aşkın Müslüman göçmenin toplumun diğer kesimleri gibi, kendi değerleri üzerinden hak ettikleri bir sosyal hizmeti almalarına kapı aralamak ve bunun bir ihtiyaç olduğunu bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda, İslâm Âkide temelli sosyal hizmet yaklaşımını diğer yaklaşımlardan farklı kılan “*Vecibe (ödev/sorumluluk) Temelli*” olması, ilmi hakikatler bağlamında “*İnsani Sosyal Hizmet (Social Human Services / Soziale menschliche Dienstleistungen)*” yaklaşımli bir disiplin olduğu, bilimsel kaynaklar eşliğinde ortaya konulmasına gayret edilmiştir. Özellikle İslâmi sosyal hizmet kapsamında araştırma yapan öğrenci, akademisyen, sivil toplum, kurum ve kuruluşlarının istifadesine bilimsel nitelikte bulguların analizleri eşliğinde analitik bir genel değerlendirme sunulması amaçlanmıştır.

Diğer birçok disiplinlere göre sosyal bilimlerde oldukça az kullanılan görsel tekniklerden bazı yöntemler kullanılarak araştırmanın didaktik anlamda net bir şekilde anlaşılmasına özen gösterilmiştir. Bu nedenle Batı Avrupa ülkelerinde kullanılan sosyal bilimlerin geliştirilmesine ilişkin yöntem/teknikleri dikkate alınarak, İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı “*inovatif grafik tasarım*” yöntemleri ile ele alınmaya çalışılmış ve araştırmanın bilimsel anlamda başka diğer sosyal çalışmalar üzerinden de geliştirilebilmesi amaçlanmıştır. Bu yöntemin gerek Türkiye’de ve gerekse Müslüman toplumların yaşadığı ülkelerin sosyal sorunlarına yönelik araştırmalar yapan birçok bilimsel araştırmaya bir metod olarak katkı sağlanması hedeflenmiştir. Bu tasarımlarla asıl ulaşılmak istenilen amacın, İslâm Âkidesi Kur’an ve bu bağlamda Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Sünnetlerinin (Hadis) ortaya koyduğu sosyal hizmetlerin, inovatif grafik tasarımlar eşliğinde, “*İlmü’l Cemâl (estetik ve güzellik ilmi)*” kabilinde bir yaklaşımla sergilenebilmesine katkı sağlamaktır.

Araştırmanın Önemi:

Bu araştırma ile Avrupa Birliği üye ülkeleri arasında oldukça önemli bir konuma sahip olan Federal Almanya’da ve aynı zamanda sosyal yapısı hızla değişen bir Türkiye’de, sosyal hizmet uygulamalarına İslâm Âkidesi perspektifinde bir “*Vecibe (Ödev/Sorumluluk) Temelli*” sosyal hizmet yaklaşımı sunulması açısından oldukça önem arz etmektedir. Toplumda dini/maneviyatı, dili, kültürü ve kökeni itibarı ile farklılık arz eden insanların oldukça büyük bir kısmının sosyal hizmetlerden gerektiği gibi istifade etmesini ve özellikle Müslümanların sosyal hizmet ihtiyaçlarına yönelik sunulması gereken hizmetlerin değer temellilikleri dikkate alınmadan genelde bir yaklaşım ile sunulmaya çalışılması sosyal hizmet ilkelerine oldukça ters bir yaklaşım olarak görülmektedir. Bu çalışma ile, “İslâmi Sosyal Hizmet” yaklaşımlarının kendine özgü bir değerinin, disiplininin olduğu ve diğer meslek grupları ile multidisipliner bir yaklaşımla ele alınarak insanlığın faydasına sunulabileceği hususları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Federal Almanya’da, diğer dinî sosyal hizmet kurumlarının uygulamalarını İslâm Âkidesi bağlamında İslâmi sosyal hizmet çalışmaları ile karşılaştırmalı olarak inceleyen herhangi bir bilimsel araştırmaya rastlanmamıştır. Bu yaklaşım ile araştırma, bilimsel anlamda alanında bilgi eksikliğinin giderilmesine ve katkı sağlaması bakımından kendine özgü yanı ile oldukça önem arz etmektedir.

Araştırma, Federal Almanya İçişleri Bakanlığının 2006 yılından günümüze, dini (İslâmi) cemaatlerin, manevi ve kültürel alanda faaliyetler yürüten çatı kuruluşları ve STK’ların katılımları ile başlatmış olduğu “*AİK-Alman İslâm Konferansı (DİK-Deutsche Islam Konferenz)*” çalışmalarında yürütülen “*Muslimische Wohlfahrtpflege (Müslüman Sosyal Hizmet)*” hedefli çalışmalara bilimsel anlamda oldukça inovatif doyurucu katkılar sağlanması hedeflemektedir. “*İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı*” ile sosyal hizmetin teorik ve kavramsal yaklaşımları dikkate alınarak İslâm Âkidesi bağlamında Müslümanların kendi değerlerini önemseyen bir İslâmi sosyal hizmet yaklaşımını yeni bir kuram (teori) ve kavram sunulması açısından önem arz etmektedir.

Araştırmanın Ana Problemi:

Araştırmanın ana probleminin neler olduğunun ortaya konulması, federal devletin sosyal sistemi dahilinde uygulanması üzere ele aldığı sosyal hizmet içerikli yasaların ayrıca sorgulanmasına gerek görülmeden, “*doğru*” olarak varsayılmasından hareket ederek ana problemlerin tespit edilmesine özen gösterilmiştir. Bu ön kabulün, bir varsayım “*sayılı, ferazite, (assumption)*” olarak görülüp araştırmanın kendi problemlerine yönelik tespitleri ortaya koyması önem arz etmektedir.

Varsayımlar “*bir deneyle kanıtlanmamış olmakla birlikte, kanıtlanabileceği umulan kuramsal düşünüşü*” ya da “*varmış gerçekmiş gibi kabul edilerek bir şeyde dayanak olarak kullanılan*”, “*bir olayı açıklamada yararlanılan ilke*”dir (KARASAR, 2016, s. 102). Bu varsayımdan hareket ile; Almanya’nın demokratik ve sosyal politikasının temelleri Federal Anayasanın 20. Madde’sinin 1. Fıkrasında yer alan (Almanya Federal Cumhuriyeti, demokratik ve sosyal bir federal devlettir. (BPB, 1949) anlayışa dayandırılarak oluşturulmuş ve bütün sosyal hizmet uygulamalarında, hiçbir din,

mezhep, kültür, dil, renk, cinsiyet, etnik kökenlik ve siyasi görüş ayrımı yapılmaksızın sosyal devletin bir gereksinimi olduğu varsayımından yaklaşmıştır.

Almanya, federal anayasal temellere dayandırdığı sosyal devlet olma politikalarının, sosyal hizmet çalışmalarını Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW - International Association of Schools of Social Work) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW -International Federation of Social Workers)'nın 2014 yılında yapılan genel kurulunda sosyal hizmet disiplini ilişkin öne çıkan ortak bir tanımdan hareket ile Federal Almanya'da uygulanmakta olan sosyal hizmetler üzerinden ana problemlerin tespitleri yapılmaya çalışılmıştır.

“Sosyal hizmet, sosyal değişme ve kalkınmayı, sosyal içermeyi, insanların güçlendirilmesi ve özgürleşmesini hedefleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik bir disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı sosyal hizmet için temeldir. Sosyal hizmet mesleği, insan ve toplum bilimleri ve yerel bilgiden oluşan eklektik bilgi temeli aracılığıyla insan refahını iyileştirmek için bireyleri ve sistemleri bir araya getirir. (IFSW, 2014)

Federal Almanya'nın sosyal refah devleti sistemi kapsamında Müslümanlara yönelik uygulanması gereken dini (İslâmi) sosyal hizmetlerin diğer dini mensuplara mikro düzeyde bireylere ve mezzo düzeyde STK, kurum/kuruluş ve organizasyonlara yönelik tanınan hakların bir “Hak Temelli Sosyal Hizmet” bütünlüğünde gerektiği gibi, hiçbir ayırım yapılmaksızın “eşitlik ilkesi” gereği sunulabilmekte midir? Federal Almanya'da 2006 yılında, “İslam, Alman toplumunun bir parçasıdır” ifadeleri ile “AİK-Alman İslam Konferansı (DİK-Deutsche Islam Konferenz)”nın yürütmekte olduğu “Müslüman Sosyal Hizmet (Muslimische Wohlfahrtsplege)” çalışmaları İslâm Akidesi Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) pratik uygulamalarının Müslümanların değer temelli sosyal hizmet alabilmeleri açısından ne denli dikkate alındığının bilimsel veriler/bulgular ile ortaya konularak bir çözüm önerisi sunulması araştırmanın ana problemi oluşturmaktadır.

Araştırmanın Alt Problemleri:

Federal Anayasa Bağlamında Alt Problemler

- Anayasanın, 1.Maddesi, gereği “insan onur ve haysiyetinin dokunulmazlığı” noktasında, Müslüman göçmenlerin muhatap oldukları sosyal hizmet yaklaşımları ile anayasa ve yasal anlamda mevcut uygulamalarda çelişkiler nelerdir?
- Almanya'nın 3. Madde, 3.Fıkrasında; “cinsiyeti, soyu, ırkı, dili, yurdu ve kökeni, inancı, dini veya siyasi görüşleri dolayısıyla hiç kimse mağdur edilemez ve hiç kimseye imtiyaz tanınamaz.” (GRUNDGESETZ, 2015, s. 17) ibaresi yer almaktadır. Bu bağlamda Müslümanlara olan yaklaşımlar nelerdir?
- Anayasanın, 4.Maddesi gereği; “(1) Din ve vicdan özgürlüğü ile din ve dünyevi inanç özgürlüğünün dokunulmazlığı. (2) Dini inançların rahatsız edilmeden uygulanabilirliği ve güvence altında olduğu” (GRUNDGESETZ, 2015, s. 18) bildirilmektedir. Anayasal gerekçeler ile, Müslümanların dini inançlarının yaşanması, dokunulmazlıkları ve güvence altına alınmaları noktasında sosyal devlet ne tür önlemler alabilmektedir?
- Anayasa'nın 7.Maddesi bağlamında; Müslümanlara yönelik sosyal hizmetleri, sadece “hapisane, hastane ve Hospis” noktasında ele almayıp, sosyal sistemin çocukların doğumu ile başlayıp bir eğitim süreci ile devam ettirdiğini ve dolayısı ile insan yaşamının her alanında bulunduğunu ortaya koymaktadır (GRUNDGESETZ, 2015, s. 19). Dolayısı ile, Müslümanlara yönelik sosyal hizmetlerin kapsamı nelerdir?

Diğer Başlıca Alt Problemler

- Federal Almanya’da uygulanmakta olan bir “İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı” var mıdır?
- İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı, mevcut federal devletin sosyal sistemi içerisinde diğer dini sosyal hizmet kurumlarında olduğu gibi yerini alabilmiş midir?
- “Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW - Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)”nın çatısı altında hizmet veren sosyal hizmet kurumlarının Müslümanlara yönelik sosyal hizmetlerinin kapsamı nelerdir?
- Federal Almanya’da faaliyet gösteren dini (İslâmi) kurum/kuruluş, organizasyon ve STK’ların Müslümanlara ve toplumun diğer kesimine yönelik sosyal hizmet faaliyetleri nelerdir?
- Müslümanlara yönelik sosyal hizmetlerin kapsamı nelerdir? Bugüne kadar bu hizmetlerden ne derece istifade edilebilmiştir?
- Müslümanlara yönelik sunulan hizmetler değer temelli sunulabilmekte midir? Değer temelli (İslâmi) sosyal hizmet sunabilecek yeterli derecede eğitilmiş sosyal hizmet uzmanları bulunmakta mıdır?
- Müslümanların sosyal hizmet kapsamında aile ilişkileri ve aile bireylerinin birbirlerine olan sorumlulukları nelerdir? Bu sorumluluklarını gerektiği gibi yerine getirebilmekte midirler?
- Almanya’da “AİK-Alman İslam Konferansı (DİK-Deutsche Islam Konferenz)”nın yürütmekte olduğu sosyal hizmetlerin Müslüman toplum açısından karşılığı nelerdir?
- Almanya’da “DİK-AİK-Alman İslam Konferansı”nın 13 yıldır sürdürmekte olduğu sosyal hizmet oluşumlarının bugüne kadar Müslümanların sosyal hizmet ihtiyaçları açısından ne tür hizmetler geliştirmiştir?

Araştırmanın Metodolojisi / Yöntemi:

“Federal Almanya’da Dini Sosyal Hizmet Uygulamaları, İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı” başlığı altında araştırma yönteminin neler olabileceği hususlarında tespitler yaparken, araştırmanın hangi evreleri kapsayacağı, hangi tür verilere ihtiyaç duyulabileceği ve bu veri/bulguları bilimsel anlamda hangi yöntemler ile ulaşılabilirliği önceden çalışılmıştır. “Her türlü veri toplama işleminin, bir gözlem tekniği olduğunu, (KARASAR, 2016, s. 199), verilerin “doğrudan” ve “dolaylı” gözlem yoluyla toplanılmasının gerektiğini, ulaşmak istediğimiz “tarafsız” sonuçlar dikkate alınarak çalışılmasına özen gösterilmiştir.

Araştırmalar çerçevesinde çalışmaların evrenini (popilation), ana kitlesini doğal olarak “İnsan” oluşturmaktadır. Dolayısıyla antropolojinin veri toplama tekniklerinin başında gelen “derinlemesine mülakat” yöntemleri günümüzde sosyal bilimlerde çok sıkça kullanılan önemli yöntemler arasında yer almaktadır. Literatür ve çeşitli belgelerin taramaların yanında, “doğrudan ve dolaylı gözlem” teknikleri olarak bilinen “Yapılandırılmış (formel) ve Yarı Yapılandırılmış (yarı formel) Gözlem” teknikleri kullanılarak, derinlemesine mülakat yöntemleri ile gerçekleştirilmiştir (KARASAR, 2016, s. 200).

Nitel araştırma yöntemleri dikkate alınarak veri toplama tekniklerinin özü gereği değerlendirmelerin yapılmasına özen gösterilmiştir. Dolayısıyla, “Yapılandırılmış ve Yarı Yapılandırılmış Gözlem”ler eşliğinde “açık uçlu sorular” üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda mülakatların tamamı tek bir görüşme tekniği kullanılmayarak, önceden hazırlanmış “RGF-Rehber Görüşme Formu” üzerinden görüşmeler kayıt altına alınmıştır (Ek-02/a), (Ek-02/b), (Ek-02/c), (Ek-02/d). Bu görüşmeler kimi zaman da “enformel sohbet” tarzında devam ettirilerek, önceden tespit etmiş

olduğumuz araştırma evrelerinin sınırlılıkları, görüşülen bireyin hâlet-i ruhiyesi, görüşülen zamanın süresi ve darlığı, birey ve organizasyonlara etik yaklaşım zorunlulukları araştırmayı yürütürken, ihtiyaç durumuna göre değişik farklı görüşme teknikleri kullanılarak yürütülme zorunluluğu hissedilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları:

Araştırmanın sağlıklı yürütülebilmesi açısından çalışma, gerek saha/alan çalışması olarak ve gerekse evrenin (örneklemen) sınırlandırılması kaçınılmaz olmuştur. Bu sınırlamaları “zorunlu” ve “tercihli” sınırlamalar çerçevesinde ele alınmış ve konu ile ilgili önem arz eden sınırlar içerisinde kalınmasına özen gösterilmiştir. Evrenin bütünü üzerinde ya da gereğinden büyük bir örneklem üzerinde çalışmak, araştırmanın değişkenleri üzerindeki kontrollerin güçleştirilmesine ve neden olabileceği gerekçesi ile uzak durulmaya çalışılmıştır (KARASAR, 2016). Bu nedenle araştırmamın sınırlılıklarının bir yöntem dahilinde önceden belirlenmesi, çalışmaların hedefine sağlıklı ulaştırılabilmesi ve verimliliği açısından önem arz etmiştir.

Araştırma kapsamında ihtiyaç duyulan verilere/bulgulara nasıl ulaşılabileceği yöntemi ve bu bulgular ile neleri ölçmek ya da analiz etmek istenildiği konusu, araştırmanın en önemli bölümünü oluşturmuştur. Araştırmanın sınırlılıklarını, elde edilen verilerin toplanması ve çözümlenmesinde kullanılan yöntemlerle elde ettiğimiz bulguların niteliklerine göre sınıflandırılmasının, önceden belirlenmesi araştırma zemininin zenginleştirilmesine oldukça katkı sağlamıştır (JUPP, 2006, s. 325).

Bu yaklaşımdan hareket ile, araştırmalar için ideal olabileceği düşüncesi ile “zorunlu” sınırlamalar içerisinde hareket edilmesine özen gösterilmiştir. Bu nedenle, önceden tespit edilen bütün sınırlılıklar, çalışmanın sağlığı açısından, önceden belirlenmiş, konunun daha kapsamlı kavranmasını, sınırların dışına çıkıldığında, yeniden sınırlar içerisine dönülmesine yardımcı olmuştur (KARASAR, 2016, s. 104).

Evren ve Örneklemelere İlişkin Sınırlılıklar: 2018 yılı içerisinde, Batı Avrupa ülkelerinde uygulanmakta olan sosyal hizmet çalışmaları dikkate alınarak, Almanya’da sunulmakta olan sosyal hizmetlerin kıyaslanmalarına çalışılmıştır. Federal Almanya genelinde önceden tespitleri yapılmış olan eyaletlerde ve bu ilgili eyaletlerin özellikle büyük şehirleri ile sınırlandırılmıştır. İlgili şehirlerin sınırlandırmalarında, Federal Almanya’da “*Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)*” çatısı altında organize olmuş olan kurum/kuruluşların genel merkezlerinin olduğu ve aynı zamanda Almanya’da İslâmi çatı organizasyonların genel merkezlerinin olduğu şehirler tercih edilmiştir.

Kuramsal Teorik Boyutlara İlişkin Sınırlılıklar: Araştırmalarda, elde edilen veriler üzerinden analizlerin yapılması, bulguların ortaya konulması, yorumlanabilmesi ve kullanılabilmesi için çalışmanın kuramsal ve teorik arka planın çok belirgin bir şekilde izah edilmesi önem arz etmiştir. “İslâmi Sosyal Hizmet” çerçevesinde daha önceden bilimsel bir araştırma yapılmamış olması ve bu konuda bilimsel veri kaynaklarının

yeterli derecede bulunmaması, araştırmanın kuramsal (teori) ve kavramsal sınırlar içerisinde kalınmasını zorunlu kılmıştır.

Verilerin Toplanmasına İlişkin Sınırlılıklar: Araştırma nitel araştırma yöntemleri dahilinde kullanılan görüşme teknikleri ile sınırlandırılmıştır. Araştırma tekniklerinden nitel araştırma yöntemlerinin uygulanması çalışmanın araştırma sınırlarının önceden belirlenmesi bireyin, grupların, kurum ve kuruluşların tespit edilen sorunlarına ilişkin, gündelik yaşama dair ilişkilerini, birey ve organizelerin birbirleri ile olan ilişkilerdeki kanaatlerini, duyumsayış ve deneyimleri ile ilgili hülasalarını amaçlayan bir yaklaşımla elde edilen sayısal ve niceliksel bir veri profiline ulaşılması mümkün olamayacaktı. “RGF-Rehber görüşme formu” eşliğinde gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlarda “güvenirlilik ve iç geçerlik” sağlanması açısından yüz yüze yapılan görüşmelerin tamamında bir başka gözlemci bulundurulabilirken, telekominikasyon sosyal medya üzerinden yapılan görüşmelerin büyük bir kısmında başka bir gözlemcinin katılımı mümkün olamamış ve araştırmanın iç geçerliliği açısından yüz yüze görüşmeler dışındaki mülakatlar oldukça sınırlı kurulmuştur.

Araştırma Örneklemelerimizde Sınırlılıklar: Araştırma kapsamında yapılan nitel araştırma yöntemleri dahilinde soru tabanlı görüşmelerin kapsadığı birey, grup, kurum ve kuruluşların gerek kendi gurubu içerisinde ve gerekse birbirleri ile olan ilişkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu örneklemeleri zaman, mekân, maliyet ve çalışma içerisinde kaplayacağı alan açısından sınırlandırılması kaçınılmaz olmuştur.

Verilerin Gizlilik İlkesi ve Sınırlılıklar: Araştırmaların sağlıklı yürütülebilmesi açısından “karşılıklı güven ilkesi”ne azami derecede uyulmaya özen gösterilmiştir. Bilimsel etik açısından önceden belirlediğimiz formlar üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerde, muhatap kişilerin isim, adres ve diğer kişisel özel bilgileri sadece soru formları üzerinde tekrar kendilerine ulaşılması açısından saklı tutulmak kaydı ile alınmış olması çalışmanın etiği açısından önem arz etmektedir. “Verilerin Gizlilik İlkesi” - Temel Düzenleme” (Art.1DSGVO-Datenschutz-Grundverordnung) (DSGVO, 2019) gereği yayınlanması sınırlılığına azami derecede özen gösterilmiştir. Bu gerekçe ile “Örnek Hikaye/Vaka (Fallgeschichte)”da ve diğer gerçekleştirilmiş görüşmelerde kişilerin isim ve bilgileri “RGF-Rehber Görüşme Formları”nda tutularak, belirli kodlamalar üzerinden verilmesine özen gösterilmiştir.

1. BÖLÜM: SOSYAL HİZMET VE FEDERAL ALMANYA

1.1. Kavramsal Olarak Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet ve pedagoji, sosyal bilimlerin bilgi ve eylem gibi iki temel alanı oluşturmaktadır (KLEVE, 2003, s. 4). Sosyal hizmetin insanla ilgili olduğunu ve ona holistik (bütüncül) bir yaklaşımla baktığını söyleyen Neil Thompson, “*Sosyal Hizmet Nedir?*” başlığı altında, ele aldığı çalışmasında, sosyal hizmetin bu perspektifle aynı zamanda politik bir varoluşa da sahip olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle sosyal hizmetin, tek ve basit bir cevap ile cevaplandırılmasının mümkün olamayacağına değinerek, onun tanımlanmasının, kavramsallaştırılması ve uygulanma yöntemlerinin oldukça tartışmalı bir konu olduğunu belirtmiştir (THOMPSON, 2016, s. 35).

Federal Almanya, devletin sosyal sistemi içerisinde uygulamakta olduğu bütün seküler ve dini sosyal hizmet yaklaşımlarını “genelci sosyal hizmet¹” düzeylerinde multidisipliner perspektiflerle ele almaktadır. Sosyal hizmet uygulamalarını, uluslararası (evrensel) tanımlamalardan hareket ederek, kavramları gerek ulusal ve gerekse bölgesel, farklılıkları dikkate alarak toplumun dokusuna, devletin sosyal politikalarına uyumlu hale getirmektedir. Yani, Federal Almanya’ya has dini/manevi, kültürel ve bölgesel normlar (değerler) dikkate alınarak yorumlanabilmektedir.

“*Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW - International Association of Schools of Social Work)*” ve “*Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW - International Federation of Social Workers)*”nın Temmuz 2014 genel kurulunda ele aldığı sosyal hizmet kavramı şu şekilde kısaca özetlenebilir (DBSH, 2019);

IASSW & IFSW Sosyal Hizmetleri Tanımı:

“*Sosyal hizmet, sosyal değişme ve kalkınmayı, sosyal içermeyi, insanların güçlendirilmesi ve özgürleşmesini hedefleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik bir disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı sosyal hizmet için temeldir. Sosyal hizmet mesleği, insan ve toplum bilimleri ve yerel bilgiden oluşan eklektik bilgi temeli aracılığıyla insan refahını iyileştirmek için bireyleri ve sistemleri bir araya getirir.* (IFSW, 2014)

Sosyal hizmet, meslek olarak sorun çözme, baş etme ve her bireyin değişimini, gelişimini, refahını, mutluluğunu sağlanmaya odaklanır:

- İnsanların fiziksel, ruhsal ve sosyal işlevselliğini sağlar, onların kaynak, hizmet ve fırsat sağlayan sistemler ile buluşturarak, sağlık ve iyilik hallerini azami derecede geliştirmeye çalışır.
- Risk altındaki dezavantajlı grupları güçlendirir, sosyal adaleti, profesyonel bilgi, beceri ve yeteneklerini geliştirmelerini sağlar.
- Aile bağlarının güçlendirilmesinde; ailelerin grupların veya toplulukların sosyal işlevselliklerini yerine getirmelerinde yardımcı olur.
- İnsanların kendi potansiyellerinin farkına varmalarını ve kendilerine daha yeterli hale gelmelerini sağlar.

¹ Ashman ve Hull, sosyal hizmetin “genelci yaklaşımı”nı; “*Mikro, Mezzo ve Makro*” sistemler (Eko-Sistem) bütünlüğünde ele almış, insanının kültürel bir varlık “bio-psiko-sosyal” boyutunun olduğunu ve sosyal çevresindeki bütün sistemlerden etkilenerek farklı davranışlar sergileyebildiğini, dolayısıyla çevresini etkileme yetkisinin olabildiğine değinmektedir (KIRST-ASHMAN & HULL, 1999, s. 15).

- İnsanın doğrudan ve dolaylı etkileşimde bulunduğu sistemler üzerine odaklanarak, sosyal politikaların demokrasi içerisinde geliştirilmesine ve ilerlemesine katkıda bulunur.
- İnsanların yaşam kalitelerini artırır, bireyin işlevsiz olmalarını önler.

IFSW, genel kurullarda yaptığı duyurumlarda, sosyal hizmet disiplininin, meslek olarak her zaman bir **“insan hakları mesleği”** olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda sosyal hizmet, her insanın değerli olduğundan hareket ile, amacının insanlara fırsat eşitliğini sağlayan bir sosyal yapının oluşmasını kolaylaştırmak olduğu, insanların onur ve haysiyetini koruyan, onların iyilik halini sağlamaya yönelik hizmetleri kapsayan bir yaklaşım olduğu belirtilmektedir. Bu gerekçeler ile devlet kamu kurum ve kurumları, sivil organize ve STK’lar, sosyal hizmetin bütün enstrümanları ile insan onurunu tehdit eden unsurlara karşı mücadele eder ve onu her yönü ile koruma altına alır (HEALY, 2009).

Birleşmiş Milletlerin 1992 yılında yayınladığı *“İnsan Hakları Eğitimi ve Öğretimi: Sosyal Hizmet Okulları ve Sosyal Hizmet Mesleği El Kitabı”* sosyal hizmetin ilgilendiği her temel ihtiyacın, eşdeğer bir pozitif insan hakkından kaynaklandığına değinmektedir. Sosyal hizmetler, insan hakları ile ilgili bu önemli misyonunu gerçekleştirirken, bunların sadece insanların ihtiyacı olmasından değil, insanların doğal insani hakları olduğundan gerçekleştirildiği belirtilmektedir (UNITED_NATIONS, 1992), (GÜNGÖR, 2016, s. 264).

Küreselleşmenin getirdiği şehirleşme ve buna bağımlı olarak çevre sorunları, yoksulluk ile mücadele sosyal hizmet mesleğini uygulamalı bir meslek, akademik bir disiplin olmasında önemli bir rol oynamıştır. Sosyal hizmetin uygulamada sosyal adaleti hedeflememiş olması, onu diğer insani yardım hizmetlerinden ayıran en temel özelliğini oluşturmaktadır. Batı Avrupa ülkelerinde ve özellikle ABD, Kanada, Hindistan ve uzak Doğu ülkelerinde oldukça önem kazanan sosyal hizmetler, 2000’li yılların ardından Türkiye’de de oldukça önem kazanmıştır. Doğal sosyal çevre içerisinde insanların güçlendirilmesi, birey, aile, grup ve kuruluşların, sosyo-ekonomik ve siyasi alandaki güç ve etkilerinin artırılması, sosyal değişim ve kalkınma açısından iyileştirilmesi oldukça önem arz eden öncelikli konular arasında görülmektedir.

1.1.1. Palyatif Destek/Bakım Hizmetleri

“Palliative Care (Palyatif destek/bakım)” hizmetleri kuram (teori) ve kavramsal anlamda ne olduğu ve neleri kapsadığı ile ilgili kısa ve özet bir bilgi araştırmanın konusunu yakından ilgilendirdiği için belirtilmesinde fayda vardır; *“Palyatif destek/bakım (Palliative Care / Palliativpflege)”* hizmetleri, rahatsızlıkları ciddi boyutlara ulaşmış olan, birçok farklı tedavi yöntemleri uygulanmasına rağmen sürdürülebilir bir sağlıklı yaşama kavuşturulamayan, kronik ve ağır (terminal dönem) hastaların tedavi süreçleri ile ilgili bir dönemi kapsamaktadır. *“Dünya Sağlık Örgütü (WHO-World Health Organization)”*nün 2002 yılında “Palyatif destek/bakım” hizmetlerinin kapsamını şu şekilde açıklamıştır;

WHO-World Health Organization Definition of Palliative Care 2002:

“Yaşam kalitesini (Lebensqualität-Life quality) tehdit eden hastalıklara bağlı olarak ortaya çıkan problemlerle karşılaşan hasta ve yakınlarının (ailesi), ağrının ve diğer problemlerin, erken tanılama ve kusursuz değerlendirmeye fiziksel (rehabilitasyon), psiko-sosyal ve manevi (spirituell) ihtiyaçlarının gerektiği gibi karşılanarak acı çekmenin önlenmesine hafifletilmesine yönelik uygulamaların yer aldığı bir yaklaşımdır.”

(DAVIES & HIGGINSON, 2008, s. 14).

“Palyatif destek/bakım” hizmetleri, sosyal hizmet kapsamında birçok farklı sektörde ve farklı hizmet yönleri ile sunulabildiğini görmekteyiz. Özellikle tıp ve sağlık sektöründe, sosyo-psikoloji ve manevi anlamda hasta desteklenebilirken, hasta yakınlarının da sosyal hizmet kapsamında desteklenebildikleri ve palyatif destek/bakım hizmetlerinin diğer başka birçok yönleriyle de karşılaşılabilmektedir. Konuya bu çerçeveden bakıldığında palyatif destek/bakım hizmetlerinin bütüncül (holistik) anlamında bir hizmet yaklaşımı olduğu söylenebilir.

Günümüzde sosyal hizmet çerçevesinde insana sunulan palyatif destek/bakım yaklaşımlarının hızlı bir şekilde gelişmesinin en önemli nedenlerinin başında, tıbbi açıdan her türlü tedavileri yapılmış ve bu tedaviler sonrasında kronikleşen hastalarının iyileştirilememesi yanında manen desteklenmelerin gerekliliğini ortaya koyan birçok hizmet yaklaşımları günümüzde gittikçe önem kazanmıştır. Palyatif destek/bakım hizmetleri alan hastalar, yeniden şifa bulmaları ve eski sağlıklarına döndürülebilmesi mümkün olamayan hastalar olarak görülmektedir. Ancak yaşam koşulları olumsuz sağlık nedenleri ile tehdit altında olan bu hasta bireylerin onurlarına yakışır kaliteli yaşam sürdürmeleri palyatif destek/bakım hizmetleri ile mümkün olabilmektedir. Bunun için de hastalara palyatif destek/bakım kapsamında tıbbi, dini/manevi birçok alanda multidisipliner meslek yaklaşımli profesyonel hizmetler sunulması ön görülmektedir. Bu türden bir yaklaşımın, “Palyatif” kelimesinin kökenini oluşturan “*lat. Pallium (manto)*” anlamında kullanılan kelimeden üretilmiş olduğu görülmektedir. Palyatif destek/bakım hizmetleri alan hasta ve/veya hasta yakınlarının Palyatif (manto) kavramı ile “sarılması, kucaklanması, örtünmesi” gerektiği anlamlarında kullanılmıştır. (LEOPOLDINA, 2015, s. 3).

Seyyar ve Genç, “Sosyal Hizmet Terimleri Sözlüğü”nde; palyatif destek/bakımın, hizmetlerinin, hastanın sancılarının giderilmesine yönelik tıbbi destek/bakım hizmetleri olduğu yönünde bir açıklama getirmişlerdir. Palyatif hizmetler, ilerlemiş ve önlenemeyen kronik hastalıkları nedeni ile yaşam kaliteleri oldukça tehdit altında olan hastaların yaşam kalitelerinin iyileştirilmesine yönelik aktif tıbbi tedavi yöntemlerinin yanında sunulan manevi sosyal destek hizmetlerinin de birlikte yürütüldüğü bütüncül destek hizmetler olarak belirtilmiştir. Palyatif destek/bakım hizmetlerini sadece hastalara yönelik sunulan hizmetler olmayıp, aynı zamanda, hasta yakınlarına yönelik sunulan manevi kapsamdaki bütün hizmetlerinde içermektedir (SEYYAR & GENÇ, 2010, s. 565). Palyatif destek/bakım “disiplinler arası”; hasta, hasta yakını, doktor, hemşire, sosyal uzman, fizyoterapist, din görevlileri, psikolog ve diğer gönüllü görevlilerden oluşturulmuş bir ekip hareketidir. Palyatif destek/bakım süreci hasta yaşamının doğal olduğu kadar, ölümünün de doğal bir süreç olduğundan yaklaşmaktadır. Palyatif

destek/bakım hizmetleri kapsamında hastanın kaybedilmesi durumunda hasta yakınlarına, ihtiyaç duyduğu zamanlarda manevi ve psiko-sosyal boyutlarıyla gereken bütün destekler verilebilmektedir.

Federal Almanya’da uygulanmakta olan palyatif destek/bakımın teorik ve kavramsal açıdan ne olup olmadığını belirginliği ile ortaya koyan en önemli unsurun, teorinin pratiğe yansıtılmasında, konuya holistik ve multidisipliner yaklaşıldığı görülmektedir. Bu neden ile, palyatif yaklaşımın toplumun bütün katmanlarında karşılık bulmasının nedeni, onun gizemli (mystagogisch) ve değerli “dini” ve “manevi” yönünde gizlendiğini söylenebilir. “*Alman Bilim Akademileri Birliği (Union der deutschen Akademien der Wissenschaften e.V.)*”, Almanya’da palyatif bakım (Palliativversorgung in Deutschland) isimli bilimsel çalışmada insanlara yönelik sunulan bütün palyatif destek/bakım hizmetlerinin temel yaklaşımlarını şu şekilde özetlemektedir;

“Palyatif hizmeti sunan her bir birey kendisine emanet edilen hastanın güvenliğini koruması, saygılı açık ve hassas bir şekilde yaklaşması, onun onurunu dikkate alarak muameleden sorumludur. Bu aynı zamanda, hastanın bireysel dokunulmazlık haklarının azami derecede dikkate alınmasını ve onların dini, sosyal, kültürel ve hatta kişisel alışkanlıklarının da dikkate alınarak muamele görmeleri önem arz etmektedir.” (LEOPOLDINA, 2015, s. 12).

1.2. Sosyal Hizmet ve Sosyal Refah Devleti Olarak Almanya

Sosyal hizmetin tarihi sürecini ve gelişimini belli bazı ülkeler üzerinden ele almanın doğru bir yaklaşım olmayacağı açıktır. Sosyal hizmetin kadim bir tarihi olduğu bilimsel kaynakların başlıca konuları arasında yer almaktadır. Eski Mısır, Eski Yunan ve Roma uygarlıklarında yoksulların destek/bakım ve ihtiyaçları aile bireyleri veya yakın çevreleri tarafından karşılamaktaydı. Günümüzde, bütün kadim dinlerin geleneklerine bakıldığında, İslâm dininde olduğu gibi, İslâm öncesi dinlerde İbranilik, Budizm, Musevilik, Hristiyanlık ve hatta Germen dinlerinde hasta, yetim ve korunmaya muhtaç insanların desteklenmesi, bakılması ve yardım edilmesi emredilmiştir. (KONGAR, 2007, s. 147), (ZASTOW & KIRST-ASHMAN, 2016/b, s. 166). Orta çağ öncesi insanların toplum içi yaşamlarını incelendiğinde, kabile toplulukları halinde yaşadıklarını ve her kabilenin kendi bünyesi içerisinde barındırdığı insanların zorunlu ihtiyaçlarını imkanlar dahilinde karşıladıklarını ve birbirleri ile sosyal dayanışma içerisinde olduklarını görmekteyiz (ŞENOCAK, 2009, s. 416).

Zastrow, Sosyal Hizmetlere Giriş isimli kitabında, sosyal hizmet alanındaki uygulamalarının başlangıcını, 1860 yılında ABD’de dünyaya gelen, 1933 yılında ABD’de büyük kentlerde sosyal hizmet yaklaşımlarında uygulamalarında başarılı olmasından dolayı Nobel Barış Ödülüne layık görülen, Jane Addams’ın başlatmış olduğu belirtilmektedir (ZASTOW & KIRST-ASHMAN, 2016/b, s. 5-6), (ÇELİK, 2017, s. 24). Federal Almanya’da sosyal hizmetlerin tarihi sürecindeki gelişimine baktığımızda, yasal sosyal güvencelerin sosyal hizmetlerin gelişimine paralel olarak geliştirildiğini görmekteyiz. Neil Thompson’un Sosyal Hizmeti “*Politik bir varoluş*” (THOMPSON, 2016, s. 35) olarak vurgulamasının tam bir karşılığını, Almanya’da sosyal güvence ve sosyal hizmetlerin bir sistem dahilinde birbirleri ile ilişkilendirilmesinde

ve sosyal politikaların bu ilişkilendirmeler üzerinden okunabilmesinin mümkün olabileceği söylenebilir.

Avrupa'nın 16. ve 17. yüzyılları savaşların en yoğun yaşandığı dönemler olmuştur. 18. yüzyılda ise, sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan “*Sosyal Hizmet*” kavramının, 19. yüzyılda içi doldurulmuş bir kavram olarak günümüze kadar ulaştırılmış olduğunu görmekteyiz. Sosyal hizmet yaklaşımlarının mevcudiyeti her ne kadar 18. yüzyıllara dayandırılıyor olsa da insanlık tarihi kadar kadim bir geçmişe sahip olduğu bilinmektedir. 19. Yüzyılda kavramsallaştırılan sosyal hizmetler, gelişen teknoloji ve modernleşme ile birlikte insanlığı cezbetmiş, evirilerek günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır. Ekonomi, kalkınma ve toplumun refah düzeyine paralel olarak evrilme süreci geçiren sosyal hizmet yaklaşımlarında, insan ve toplum katmanlarındaki her düzey oluşumun “kazanma odaklı” olarak birbirleri ile ilişkilendirildiklerini görmekteyiz.

Monarşi ve kilise otoritelerinin, insanların doğuştan hak ettikleri doğal ihtiyaçlarının “hak temelli” olarak karşılayamamaları toplumun sınıflaşmasına ve ayrıştırılmasına neden olmuştur. Toplumun bu “*soylular*” ve “*diğerleri*” olarak sınıflandırılmasına karşı çözümler üretilememesi, toplum insanların ayaklanarak direnmesine yol açmış ve bunun savaflara dönüştürülmesine karşı konulamamıştır. Savaşların ardından İngiltere, monarşi yapı bütün mücadeleleri kaybetmiş, gücü ve yetki alanlarını kısıtlayan anayasayı kabul etmek durumunda kalmıştır. Bu durum bugünkü Batı toplumlarında modern demokrasinin temellerinin atılmasına ve sosyal sistemlerin geliştirilmesine neden olmuştur (FUKUYAMA, 1998, s. 48).

Almanya, Batı'daki bu hızlı değişimi en çok fırsata çevirebilen ülkelerin başında gelmektedir. Ülkenin Sosyal sistemi kapsamında ele alınan sosyal hizmet gerek dünya ve gerekse Batı Avrupa ülkeleri arasında hak ettiği yerini almıştır. 16 Nisan 1871'de yürürlüğe giren “*Alman İmparatorluğu Anayasası (Verfassung des Deutschen Reiches)*” 1871-1919 yılları arasında diğer temel yasalarında oluşturulmasına oldukça katkı sağlamıştır (BUNDESTAG, 2018). Devletin sosyal sisteminin anayasal temelli olarak geliştirilmesi ve sosyal hizmetlerin kurumsallaştırılmasına zemin oluşturmuştur. Bu bağlamda, sosyal hizmetlerin gerek seküler ve gerekse dini yapıların anayasal temellere dayandırılarak kendi norm ve değerleri üzerinden multidisipliner yaklaşımlarla geliştirilmesi ve uygulanabilirliği sağlanmıştır. 1949 Federal Alman Anayasası'nın ilk maddesi; “**İnsan onuru ve haysiyeti dokunulmazlığı**” (BUNDESTAG, 2019/a), 20. Maddesi 1. fıkrası gereğince “**Federal Almanya Cumhuriyeti Demokratik ve Sosyal bir Federal Devlettir.**” (BUNDESTAG, 2019/b) ibaresi, anayasanın değiştirilemeyen ilkelerini oluşturmaktadır. Federal Almanya'nın sosyal ve demokratik temellere oturtulmuş bir devlet olmasının karşılığı, “*insanın onuru, haysiyeti, hakları ve özgürlükleri*”nin anayasal olarak devlet güvencesinde olmasıdır.

Federal Almanya'nın bir sosyal refah devleti olmasının temelleri Bismarck'ın uygulamaya koyduğu refah devletin sosyal güvenlik sistemi ile kadim bir tarihi geçmişe dayandırılmaktadır. 1949 Federal Anayasada değiştirmesi mümkün olmayan

ve korunması noktasında “Devletin ana ilkeleri; direnme hakkı” dahil her türlü önlemlerin alınabilmesinin zaruri olduğu hükümlerin en başında gelmektedir. Bu gerekçe ile sosyal refah devletinin en önemli unsurlarının başında da hiç şüphesiz Federal Almanya’da gerek federal ve gerekse eyaletler düzeyinde bir sistem dahilinde uygulanmakta olan sosyal hizmetler gelmektedir. Federal Almanya’da uzun bir geçmişi olan sosyal hizmetlerin günümüze kadar bir sistem dahilinde ulaştırılabilmiş olmasının arkasında Federal Almanya’nın sosyal politikaları yatmaktadır.

Almanya’nın “Sosyal Refah Devleti” modeli, toplumun sosyal refahının maksimize edilmesi amacıyla uygulanan sosyal politikalar ile müdahalelerde bulunulan bir devlet modelidir. 1945-1970 yılları arasında “Altın Çağ”ını yaşayan sosyal refah devleti, 1970’li yıllarda yaşanan ekonomik krizlerle birlikte, üretilen yeni sosyal politikalar ile birlikte büyümesi gelişmesi durmuş ve sosyal refah devleti teorilerinden uzaklaşmıştır. Bu durum ister istemez, Almanya’da sosyal hizmetleri etkilemiş ve birçok alanda politik müdahaleleri zorunlu kılmıştır. Onun içindir ki, araştırmanın temel alt yapısını oluşturan Federal Almanya’nın sosyal refah devleti anlayışında sosyal hizmet çalışmalarının kapsamını tam manası ile ortaya konulması açısından, sosyal politikanın, sosyal refah ve sosyal refah devletinin bir kavram, teori olarak neleri ifade ettiğine özet olarak değinilmesi önem arz edecektir.

1.2.1. Sosyal Politika

Günümüzde temel olarak sosyal politikadan anlaşılan, sanayileşme devriminin getirdiği liberal kapitalist iktisat politikalarının insanlar ve toplum içerisinde doğurduğu olumsuz sonuçlar üzerine çıkış yolları bulmaya yönelik, kapitalizmi muhafaza ederek, onun yarattığı sorunları giderecek politikaları kapsamaktadır.

Sosyal politika 19. yüzyılın Batı Avrupa’sında hızla gelişen sanayi devriminin yarattığı kapitalizmin bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve devlet politikalarında resmen yer almaya başlamıştır. Sosyal politikanın konusu, insanlığın var oluşu ve toplum içerisinde birbirleri ile ekonomik ve çıkarı dayalı ilişkiler kurmaya başladıkları ilk dönemlere kadar götürülebilmektedir. Tarih boyunca insanların karşı karşıya kaldıkları savaşların ardından çıkan hastalık, yoksulluk, açlık ve kıtlıkla mücadelelerin bir neticesi olan sosyal politika, farklı bölgelerden göç eden insanların refah ve sosyal eşitlik istemlerine ve bu uğurda verilen mücadelelere kadar dayandırılabilir. İnsanlığın doğasından kaynaklanan bu istek ve arzuların, karşılık bulmaları veya bulamamaları ile ilgili tüm mücadeleler, Mezopotamya krallığında, Firavunun Mısır hakimiyetinde, Yunan ve eski Roma krallıklarına ve 16. yüzyıllara kadar dayandırılarak geniş bir tarihide içerisine alabilen bir kavram geliştirilmeye çalışılmıştır (BENZ & HUSTER, 2018).

Sanayi devrimi ile paralel olarak gelişen modernleşme ve şehirleşme, hızlı nüfus artışını, işçi sınıfının sorunlarını ve bunlara bağımlı olarak toplum yaşamı için oluşturduğu risklerin bir sonucu olarak sosyal politikalar doğmuştur. Sosyal politikalar, giderek hızla gelişen toplumun bireylerinin artan sorunlarına getirdiği

anlayış, ve uygulamalarıyla bu riskleri kaldırmayı, azaltarak toplumsal yaşamın sürekliliğine yönelik bir güvence oluşturmayı hedeflemiştir.

Batı toplumunda, ilk bilimsel sosyal politika çalışmaları 19. yüzyılın ortalarında Almanya’da Wilhelm Heinrich Rhiel tarafından 1869 – 1854 yılları arasında “*Alman Halkının doğal tarihi çerçevesinde Almanya Sosyal Politikası (Naturgeschichte des deutschen Volkes als Grundlage einer deutschen Socialpolitik)*” başlığı ile kaleme aldığı 4 ciltlik bir eseri ile ortaya konulmuştur (BÖHLAU, 1994). Aynı zamanda bir teolog (Protestan/Evanjelist İlahiyatçısı) olan Profesör W. Heinrich Rhiel tarafından ortaya konan sosyal politika kavramı, işçileri yoksulluğa, elverişsiz çalışma ve yaşam koşulları gibi sanayileşme ile değişen düzenin tehditlerine karşı korumayı amaç edinmiştir (KORAY & TOPÇUOĞLU, 1995, s. 3).

Sosyo-ekonomik anlamda, sanayileşme ve buna bağımlı emek ve sermaye temelli bir anlam ifade eden sosyal politika, bugün gelişmiş insan hakları ve demokrasi ile doğrudan ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle sosyal politika kavramı, her dönemi ve bütün yönleri kapsayacak şekilde tanımlamak oldukça güçtür. Ancak en sağlıklı olarak kendi bulunduğu tarih içerisinde gelişen toplumun ve bu gelişmeler karşısında artan insan sorunları dikkatlere alınarak, toplumsal düzende rahatsızlık yaratmaya yönelik temel kavramlar üzerinden yorumlanması önem arz etmektedir.

1.2.2. Sosyal Refah

“Sosyal Politikanın Sözlüğü (Social-Info)”nde, “Sosyal Refah (Sozial Wohlfahrt)” kavramı iki temel eş değer manayı kapsayacak şekilde özetlenmiştir. Bunlardan birisi “*Sosyal Refah*” diğeri ise “*Yaşam Kalitesi*”dir.

Sosyal Refah; Toplumdaki yoksul ve korunmaya muhtaç insanların sosyal devlet tarafından, ekonomik önlemler kapsamında güven altına alınmasıdır. Emeklilik, ekonomik eşitsizlik ve yoksulluklarla mücadele gibi konular örnek olarak verilebilir. **Yaşam Kalitesi;** Toplum üyelerinin refahını etkileyen maddi olmayan faktörlerin güven altına alınması olarak açıklanmaktadır. Örnek olarak, kaliteli bir çevre, toplum sağlığı ve kültürel hizmetler olarak verilebilmektedir. Sosyal refahın artışı “nitel (Qualitatif)” büyümeyi de beraberinde getirerek; ekolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğe önemli katkılar sağlamaktadır. (SOCIALINFO, 2018). Sosyal refah bu anlam çerçevesinde “*Sosyal Refah Devleti*” kavramı içerisindeki temellere dayandırılarak yorumlandığını görüyoruz.

1.2.3. Sosyal Refah Devleti

Türkçe literatürde “*sosyal devlet*” ve “*refah devleti*” olarak da karşılaştığımız “sosyal refah devleti” terimi İngilizce de “welfare state” Almanca da ise “Wohlfahrtsstaat” sözcüğü olarak kullanılmaktadır. Tarihi süreç içerisinde “sosyal refah” uygulamaları ilk kez İngiltere’de 1601 yılında “*Yoksullara Yardım Yasası*” ile başlatılmış olduğunu görüyoruz. I. Dünya Savaşı, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve II. Dünya Savaşı’nın hemen ardından, 19. yüzyılın son döneminde Batı Avrupa ülkeleri arasında yaşanan

ciddi sosyo-ekonomik sorunlar günümüzün sosyal refah devlet modellerini ortaya çıkarmıştır (AKTAN & ÖZKIVRAK, 2008, s. 13). 1929 ekonomik krizi, liberal kapitalist anlayışın ekonomik açıdan başarısızlığının en önemli kanıtıdır. Ekonomik ve sosyal sorunların varlığı, bunların çözülmesinde devlet müdahalesini zorunlu kılarken, I. ve II. Dünya Savaşları da devletin ekonomik ve sosyal konularda etkinliğinin arttırılmasına yönelik düşünceleri güçlendirmiştir (TOKOL & ALPER, 2018, s. 30).

Sanayileşme devri ile birlikte gelen modernleşme ve kentleşme (şehirleşme), ile ekonomik yapılanmalar değişime uğramış ve oluşturulan ekonomik sistemler, kentlerde yaşayan insanların birçoğunu etkisi altına almıştır. Bunun sonucunda, yeni toplumsal sorunlar ortaya çıkmış ve bu sorunlar zamanla kollektifleştirilmiştir. Değişen bu yapılar ve yeni sorunların getirdiği riskler, devletin ekonomiye müdahalesini, yani “refah devleti” olma zorunlunu getirmiştir. Birçok ülkenin bu çerçevede sosyal alana müdahale etmesine, vatandaşlarının refahının sağlanmasına yönelik uygulamalara yönelmiştir. Bu yeni süreçlerde yaşanan farklılıklar, çeşitli tartışmalara yol açmış olsa da “sosyal refah devleti”, anlayışı tarih boyunca değişik aşamalardan geçmiş ve birbirlerine yaklaşık kavramlarla izah edilemeye çalışılmıştır.

Sosyal politikanın, kendi varlığının geleceği açısından 19. yüzyılın en önemli kavramlarından birisini oluşturan “*Refah Devleti*” kavramı, Bismarck yönetimindeki Almanya’da şu şekilde tanımlanmıştır;

“Bireylere ve ailelere asgari bir gelir güvencesi veren, onları toplumsal tehlikelere karşı koruyan, onlara sosyal güvenlik olanakları sağlayan, toplumsal konumları ne olursa olsun tüm vatandaşlara eğitim, sağlık, konut gibi sosyal hizmetler alanında belirli bir standart getiren devlettir.” (KORAY & TOPÇUOĞLU, 1995, s. 19)

Bismarck’ın refah devleti adı altında uygulamaya koyduğu sosyal güvenlik önlemlerinin altında iki temel neden bulunmaktadır. Bunlardan ilki; Çalışma koşullarının elverişsizliği, üretim için gerekli olan iş gücünün sürekliliğini tehdit etmekteydi. Bu durum karşısında, devletin belirli önlemler almasını zorunlu hale getirmiştir. İkincisi ise; İşçi, emek sınıfının güçlenmesi ve radikalleşmesi önemli bir tehlike arz etmekteydi. Böyle bir tehlike karşısında, demokratik hakların da gelişimiyle işçi sınıfının talepleri görmezden gelinemezdi. Bismarck bu iki temel nedeni dikkate almış, radikalleşmenin önüne geçerek işçi sınıfının bu hareketini yumuşatmayı başarmıştır (WAHL, 2011, s. 24). Bismarck’ın “*Sosyal Refah Devleti*” modeli, devletin toplumun sosyal refahını maksimize etmek amacıyla müdahalelerde bulunmasını öngören bir devlet modeli olduğunu görebilmekteyiz.

“Sosyal Refah Devlet”i sistemlerinin temelinde kapitalist düşüncelerin yattığı bilinmektedir. II. Dünya Savaşı sonrasında Batı devletlerinin ekonomik ve sosyal konularda ki etkinliğinin rolü sonucunda artan toplumsal taleplerin ve örgütlü kesimin isteklerinin devreye girmesiyle “refah” da kamu sisteminin önemli bir parçası haline gelmiştir (KESKİN, 2014, s. 35).

Sosyal refah devletlerin, önemi tarihsel süreç içerisinde sürekli tartışılrsa da II. Dünya savaşı sırası ve sonrasında savaş, afet, kriz gibi olayların ardından ortaya çıkan olumsuzluklar devletlere birçok risk ve sorumluluklar yüklemiştir. 1970’li yıllarda

yaşanan ekonomik kriz ile birlikte “Sosyal Refah Devleti” sisteminin “Altın Çağ”ı sona ermiştir. Ekonomik büyümenin yavaşlaması, toplum içerisinde sürekli ve yaygınlaşan işsizliğe paralel olarak, sosyal devlet anlayışında da değişimler söz konusu olmuştur. Özellikle 1970’li yılların sonlarına doğru devletin ekonomik ve sosyal alanlarında rolünün azalmasını savunan Neo-liberal düşünceler kabul görmeye başlamıştır. 1980’li yılların başından günümüze kadar ekonomiye yön veren Neo-liberal politikalar, devletin ekonomiye müdahalesinin azaltılmasını, özel sektör ve serbest piyasa ekonomisine, sosyal harcamaların kısıtlanmasını savunan bir düşünce olarak, sosyal politika alanını ve uygulamalarını olumsuz etkilemiştir (TOKOL & ALPER, 2018, s. 35).

Bismarck’ın Sosyal Mevzuatı; 19. yüzyılın sanayileşme süreci ile birlikte sosyal yardım/güvence alanında yeni yasal düzenlemeleri hayata geçiren Almanya’nın ilk başbakanı (şansölyesi) Otto von Bismarck, 17 Kasım 1881 de Almanya’nın oluşturduğu sosyal mevzuatlar ile bugünkü federal Alman sosyal güvenlik mevzuatının temelini oluşturmuştur. Bu mevzuatlar kapsamında çıkartılan yasal düzenlemeler işçilerin korunmasını kaza, hastalık ve yaşlılıkları devlet güvencesi altına alınmıştır. (FISCHER & SCHWITZKY, 2017, S. 9).

Sağlık, Kaza ve Emeklilik Sigortası; Alman İmparatorluğu başbakanı Bismarck’ın yaptığı bütün mevzuat aynı zamanda Dünyada “*sosyal güvenlik*” alanında temel taşların oturtulmasında oldukça önemli katkı sağlamıştır. Sağlık, kaza ve emeklilik mevzuatı kapsamında sırasıyla 1883 yılında çalışan işçiler için “*Hastalık Sigortası Kanunu*”, 1884 yılında “*Kaza Sigortası Kanunu*” ve 1889 yılında “*Malullük ve Yaşlılık Sigortası Kanunu*” kabul edilmiştir (FISCHER & SCHWITZKY, 2017, S. 10).

Almanya’nın ilk kez çıkartmış olan bu yasalar ile, çalışan işçilerin sosyal güvenlik kapsamında koruma altına alınması gerek Batı Avrupa ülkelerinde ve gerekse tüm dünyada bir örnek teşkil etmiştir. Bu düzenlemelerin daha sonraki tarihi süreçlerde diğer Batı Avrupa ülkelerinin bir kısmında da dikkate alınarak uygulanmış olduğu görülmektedir. Otto von Bismarck’ın sosyal güvenlik yasaları ve bu yasalardaki düzenlemelerin, daha sonraki Federal Almanya’nın sosyal sisteminin ve bir sosyal refah devleti olmasının temel taşlarını oluşturmuş olduğunu görmekteyiz.

İşsizlik Sigortası; 1927 yılında Weimar Cumhuriyeti’nde artan aşırı işsizlik nedenleri ile, sosyal yasalarda değişikliklere gidilerek, “*İşbumla kurumu ve işsizlik sigortaları*” ile ilgili kanunların eklenmesi ile gerçekleştirilmiştir. Federal Almanya’nın sosyal sistemi, yapısı itibarı ile “sosyal güvence” ve “sosyal yardımlar (sosyal hizmet)” tam anlamı ile birbirleri ile ilişkilendirilerek hizmetlerin daha sağlıklı sunulması 24 Haziran 1954 tarihinde başlanılmıştır. 1949 Federal Anayasanın içeriği dikkate alındığında, anayasa dikkate alınarak oluşturulan bütün yasaların “Sosyal Devlet” yapısının oturtulmasında oldukça etkin rol üstlenmiş olduğu görülebilecektir. Federal İdare Mahkemesi 24.06.1954 tarihinde aldığı karar ile, o tarihe kadar devletin uyguladığı sosyal politikaları şekillenen ve “*hak temelli*” özelliği taşımayan kamu kurum ve kuruluşların yardımları, artık, “*insan onurunun dokunulmazlığı*”

ilkesinden hareket ederek bütün yardıma muhtaç vatandaşın hakkı olduğu hükmüne varmıştır (KIEVEL, 2018, s. 694).

Federal Sosyal Yardım Kanunu; Yaşlılığın aynı zamanda bireyin yoksullaşmasını hızlandırdığı ve bununla birlikte birçok sorunun kronikleşerek içerisinden çıkılmaz bir hal aldığı bilimin başlıca ilgilendiği konular arasında hassasiyetini korumaktadır. 1962 yılında özellikle 60'lı 70'li yaşlarda emekli aylığı düşük olan yaşlılara yönelik zorunlu ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik geçici olarak verilen destek/yardım amaçlı sosyal güvence yardımlarıdır (BMAS, 2017). Yardım kanunu ile aynı zamanda, uzun süreli işsizlik, yalnız başına zorunlu çocuk yetiştirmek, göçmenlik, desteğe ve bakıma muhtaç engelli kişiler dikkate alınarak yasal düzenlemelerin yapılması ön görülmüştür.

Dünyada hızla artan sığınmacı/mülteci akımı 1993 yılında Federal Almanya'ya iltica başvurusunda bulunanların sayısını oldukça arttırmış ve ülke için oldukça büyük sorun teşkil etmiştir. Sığınma talebinde bulunan sığınmacı/mültecilerin gerek sığınmacı olarak yaşadıkları ve gerekse mülteci olarak kabul edildikleri bu süreçlerde, sosyal hizmet imkanlarından oldukça kısıtlı faydalanabildikleri dikkate alınarak yeni yasal düzenlemelere gidilmiştir. En son 2005 yılı ve sonrasında Batı Avrupa ülkelerine ve özellikle de Almanya'ya olan sığınmacı akımı, sosyal hizmet kurum, kuruluş ve organizelerin daha aktif devreye girmesine neden olmuştur. Özellikle ülke sınırları içerisinde kurumsal dini sosyal hizmetlere yönelmiş olan dini sosyal hizmet kurumlarını dış göç ile dini hizmet alanında yoğunlaşmasına sebebiyet vermiştir.

Destek/Bakım Sigortası; Federal Almanya'da hızla artan yaşlılık oranlarına paralel olarak, bakıma muhtaç insanların sayılarının da artmasına neden olmaktadır. Demografik verilerin, nüfusun hızla yaşlandığını göstermesi, Almanya'yı geleceğe yönelik önlem almaya yönlendirmiş ve destek/bakım sigortası kanunu 1995 yılında yürürlüğe sokulmuştur. Almanya'da sadece 1999 yılında yaklaşık 1.75 Milyon yaşlı destek/bakım sigortası üzerinden ihtiyaçları doğrultusunda faydalandırılmıştır.

Federal Almanya, Japonya ve İtalya'dan sonra en yaşlı topluma sahiptir. Yapılan araştırmalar Almanya nüfusunun yaşlılık oranı 2050 yılında 5,2 oranında daha artarak 42,2'den 47,4'e ulaşacağı görülmektedir. Onun içindir ki gerek yaşlılık ve gerekse yaşlılığa bağlantılı olarak uygulanmakta olan sosyal politikaların, sosyal güvence ve sosyal hizmet açısından devletin sosyal konumunu oldukça yakından ilgilendirdiğini ve bu bağlamda sosyal sistemin sürdürülebilirliği noktasında özenle takip edilen konuların başında geldiği görülmektedir (MAI, MICHAEL, NADERI, & RO, 2004, s. 8).

Temel Güvence Kanunu; 2003 yılında çıkarılmış olan bu kanun aynı zamanda "*Federal Sosyal Yardım Kanunu*" adi ile de anılmaktaydı. İşgücü kaybına uğrayanlar ve yaşlılar dikkate alınarak çıkartılmış olan bu güvence yasası 01 Ocak 2005 tarihinden tamamen yürürlükten kaldırılmıştır. Daha sonra "sosyal güvence (yardımlar)" yaş grupları dikkate alınarak iki aşamalı olarak düzenlenmiş olduğunu görüyoruz. **Bunlardan ilki;** II. Sosyal Kanun Kitabı: (İş Arayanlar İçin Temel Güvence) başlığında, 15-64 yaş gurubu arasında çalışabilecek konumda olanlar ve onların bakmakla yükümlü oldukları aile bireylerine yönelik sosyal yardımları ele almaktadır.

Bir diğeri ise; XII. Sosyal Kanun Kitabı: (Sosyal Yardımlar) başlığı altında, 15-64 yaş grubu dışında kalan bireylere yönelik sosyal yardımlar ele almaktadır (FISCHER & SCHWITZKY, 2017).

Federal Almanya, devletin sosyal sistemi içerisinde uygulamakta olduğu sosyal hizmeti, bütüncü bir anlayışla “genelci sosyal hizmet²” düzeyinde multidisipliner perspektiflerle ele almaktadır. Federal Almanya Sosyal hizmet uygulamalarını, uluslararası (evrensel) tanımlamalardan hareket ederek, kavramları gerek ulusal ve gerekse bölgesel, farklılıkları dikkate alarak toplumun dokusuna, devletin sosyal politikalarına uyumlu hale getirmektedir.

1.3. Federal Anayasa’da İnsan ve Din Anlayışı

İnsanı, kendisinden güçlü doğa üstü bir yaratıcıya inanma duygusu, onu en değerli kılan faktörlerin bağında gelmektedir. İnanca, yani imâna dayalı bütün değerler, ibadet ve ahlaki kurallar, din inancı kapsamaktadır. Bu gerekçe ile din, insan yaşamını onurlu ve değerli kılan, hayatının ayrılmaz bir fenomenidir. Dini inanç ve değerlerin, insanın gerek bireysel ve gerekse toplum içerisindeki yaşamını, karakter, tavır, düşünce ve davranışlarının oluşturulmasında etkin bir rol üstlenmektedir. Sosyal refah devlet sistemlerinin mevcudiyetinin bir sebebi olan “*insan*”, sosyal sistemin en önemli unsuru olmuştur. Devletlerin yazılı ve sözlü anayasal ilkeleri, insanın değerler bütünü olarak varlığının korunmasını, temel hak ve özgürlüklere dayandırılan sürdürülebilir bir yaşamın sağlanması için gereken bütün tedbirleri almak ile yükümlüdür. Onun içindir ki, insan için önem arz eden din olgusu, dini cemaat olmak, dini kurum ve kuruluşlar anayasal anlamda “hak temelli”lik gereği güvence altına alınmasını gerekli kılmıştır.

Ülkelerin anayasaları, devletlerin kuruluş ve işleyişlerinin yasalar doğrultusunda düzenleyen, yönetim ile yönetilenler arasındaki ilişkileri temel değerler kapsamında belirleyen temel hukuk kurallarıdır. Anayasalar, bir toplumun ekonomik, sosyal, siyasi ve hukuki yapısıyla ilgili esasları içeren, o toplumun felsefesini, yaşam biçimi ve anlayışını ortaya koyan temel ilkelerden oluşturulmuştur. 1949 Almanya Federal Anayasası’nın temelleri seküler anlayışa dayandırılmış, evrensel temel haklar bağlamında insanın sahip olması gereken değer üzerinden bir çerçeve oluşturmaktadır. Federal Anayasa, “**İnsan onuru ve haysiyeti dokunulmazlığı**”nı (BUNDESTAG, 2019/a), insanda korunması gereken en önemli unsurlardan birisi olarak görmektedir. Yine aynı anayasa, 20. Maddesi 1. fıkrası gereğince “**Federal Almanya Cumhuriyeti Demokratik ve Sosyal bir Federal Devlettir.**” (BUNDESTAG, 2019/b) ibaresi yer almaktadır. Anayasanın bu ilkelerin, değiştirilmesinin teklifi dahi yapılamayacak ilkeler arasında yer almaktadır. Federal Alman anayasanın sosyal ve demokratik temel

² Ashman ve Hull, sosyal hizmetin “genelci yaklaşımı”nı; “*Mikro, Mezzo ve Makro*” sistemler (Eko-Sistem) bütünlüğünde ele alarak, insanının kültürel bir varlık olarak “bio-psiko-sosyal” boyutunun olduğunu ve sosyal çevresindeki bütün sistemlerden etkilenecek farklı davranışlar sergileyebildiğini, dolayısıyla çevresini etkileme yetkisinin olabildiğine değinmektedir (KIRST-ASHMAN & HULL, 1999, s. 15).

ilkeleri ülkede yaşayan bütün insanların onuru ve haysiyetlerinin, temel hak ve özgürlüklerinin korunmasını teminat altına almış olması medeniyet ilkelerinin değerli kılınması açısından oldukça önem arz etmektedir.

Federal Anayasa'nın "*Giriş (Peräambel)*" bölümü "***Tanrı ve insanlar karşısında sorumluluk***" taşıyan bir anayasa olduğu belirtilmektedir.

"Tanrı ve insanlar karşısındaki sorumluluğunun bilincinde olan, birleşmiş bir Avrupa'nın eşit haklara sahip bir üyesi olarak, dünya barışına hizmet etmek emeliyle beslenerek özgür iradesiyle hareket eden Alman Milleti, kendi Anayasa yapma yetkisine dayanarak, işbu Anayasayı kabul etmiştir." (GRUNDGESETZ, 2015, s. 15)

Federal Anayasa'da insan ve insanı değerli kılan temel bütün unsurlar koruma altına alınmıştır. Gerek yazılı ve gerekse yazılı olmayan birçok anayasaların, hukuk kurallarının, toplum kimliklerinin oluşumunda önem arz eden örf, âdet ve teamüllerden oluşturulmuştur. Bu yasalarla devlet, ülke sınırları içerisinde yaşayan halkıyla, toplumuyla barışık olup olmadığını da belirleyebilmektedir. Bu yaklaşımdan hareket ile, Federal Almanya'daki bütün dinlerin, insanın bireysel ve toplumsal anlamda bir ihtiyaç olduğu yaklaşımı ile "insan hak temelli" bir ihtiyaç olarak anayasal koruma kapsamında olduğu belirtilebilir.

Federal Anayasa'nın, 1.maddesi, insan onur ve haysiyetinin korunması ile ilgilidir. "İnsanın onur ve haysiyeti dokunulmazdır. Tüm devlet erki ona saygı göstermek ve onu korumakla yükümlüdür." 3. Maddesi, 1.fikrasında "Bütün insanlar kanun önünde eşittirler." diyerek, eşitlik ilkesine vurgu yaparken, 3.fikrasında ise "cinsiyeti, soyu, ırkı, dili, yurdu ve kökeni, inancı, dini veya siyasi görüşleri dolayısıyla hiç kimse mağdur edilemez ve hiç kimseye imtiyaz tanınamaz." (GRUNDGESETZ, 2015, s. 17) ibaresi yer almaktadır. Federal Anayasanın, 4.maddesi, din, vicdan ve inanç özgürlüğünü içeren maddelerden ibarettir. "(1) Din ve vicdan özgürlüğü ile din ve dünyevi inanç özgürlüğüne dokunulamaz. (2) Dinin rahatsız edilmeden uygulanması güvence altındadır. (3) Hiç kimse, vicdanına aykırı olarak, silahlı savaş hizmetine zorlanamaz. Konun ayrıntıları federal kanunla düzenlenir." (GRUNDGESETZ, 2015, s. 18).

Federal Anayasanın, 7.maddesi, okul yönetimleri ve çocukların dini eğitimleri ile ilgili bölümleri içermektedir. "(1) Bütün okul rejimi devletin denetimi altındadır. (2) Çocukların din dersine katılıp katılmayacaklarına karar vermek velilerin hakkıdır. (3) Din dersi, mezhepsiz okullar dışındaki kamu okullarında olağan derslerdendir. Din dersi, devletin denetim hakkına zarar vermeyecek şekilde, dinsel toplulukların temel ilkeleriyle uygunluk içinde verilir. Hiçbir öğretmen, iradesine aykırı olarak din dersi vermeye zorlanamaz. (5) Özel bir ilkokul açılmasına ancak, eğitim idaresince, bunda özel bir pedagojik yarar bulunduğu kabul edilmesi veya velilerin başvurusu üzerine, bölge okulu, dini veya dünyevi mezhep okulu olarak kurulmak istenip bu çeşit bir okul o belediye ile köy sınırları içinde bulunmuyorsa, izin verilebilir." (GRUNDGESETZ, 2015, s. 19).

Federal Anayasanın, 33.maddesi, federal ve eyaletler düzeyindeki hakları içeren bölümde yer almaktadır. Bu madde, yurttaşlık haklarında eşitlik ilkesi ve memurların konumları ile ilgili durumu içermektedir. 33.maddenin 3.fikrasında ise; "***Medeni ve***

siyasal haklardan yararlanma, kamu hizmetlerine alınma, kamu hizmetlerinde kazanılan haklar, ilgilinin dini inancına bağlı değildir. Hiç kimse, bir mezhebin üyesi olduğu veya olmadığı için veya felsefi görüşü yüzünden mağdur edilemez.” (GRUNDGESETZ, 2015, s. 38) hükmü yer almaktadır.

Federal Anayasanın, 56.maddesi, Federal Cumhur Başkanını ile ilgili bölümde yer almaktadır. Madde Federal Cumhurbaşkanının “Görev Andı” ile ilgilidir. Federal Cumhurbaşkanı, görevine başlamadan önce, Federal Meclis ve Federal Konsey üyelerinin birleşik toplantısı önünde “Amtseid (ant-yemin)” etmektedir. Bu ant şu şekilde bir içeriklik ile gerçekleştirilmektedir. **“Gücümü Alman ulusunun mutluluğuna adayacağıma, onun refahını arttıracığıma, ona gelebilecek zararları önleyeceğime, Anayasaya ve federal kanunlara saygı gösterip, onları savunacağıma, yükümlülüklerimi titizlikle yerine getireceğime ve herkese karşı adaletli davranacağıma ant içerim. Tanrı bana yardımcı olsun!”** (GRUNDGESETZ, 2015, s. 53)

1.3.1. Federal Anayasa’da “Devlet-Din” İlişkileri ve Dini Cemaat

Federal anayasada “Devlet-Din” ilişkileri ve “Hukuk-Din” ilişkileri oldukça belirgin ve açık bir şekilde ele alınmıştır. Ülkedeki dini yapılanmaların, topluluk ve cemaatlerin mevcut anayasal ilkelerle koruma altında alınmış olduğunun görülmektedir. Her ne kadar anayasa, hak ve özgürlükler çerçevesinde bireysel birçok hakların temellerini insani temel hak ve değerlere bağlı olarak tanınsa da, dini konularla ilgili bazı hakların elde edilmesinin ancak ülkede eyaletler düzeyinde resmi anlamda “Devlet-Din” ve “Devlet- Dini Cemaat” ilişkilerinin bir sözleşme dahilinde kabul edilmiş olması ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. Bu durum aynı zamanda anayasal anlamda bir dinin tanınması için resmi bir otoritenin (devletin), ilgili bir din ile alakalı olarak “Tanıyoruz” veya “Tanımlıyoruz” demek gibi bir lüksü olmamaktadır. Çünkü bir dinin din olma gerekçeleri devlet tarafından tanzim edilemeyecek kadar kutsal bir değer olarak tanınmıştır. Dinin insanın inanması ve onu değerli kılınması gibi önemli bir faktör olduğu ve herkesin bir inanma hürriyeti olduğu anayasal olarak teminat altına alınmıştır. Yani hiçbir devletin, herhangi bir dini herhangi bir gerekçe ile yok sayamayacağı gibi, onu istediği zaman da insanlara sunulabilecek bir “Lütuf “ olarak görememektedir.

Anayasa ve din konusu, “devlet-din” ve “devlet-Cemaat” ilişkileri araştırmamız açısından, dini (İslâmi) sosyal hizmet boyutu ile oldukça yakından ilgili olması nedeni ile ele alınmasını gerekli kılmıştır. Federal anayasanın insan, temel insan hakları, din ve cemaat, konularının nasıl ele alınmış olduğu, İslâmi sosyal hizmet yaklaşımlarının anayasanın “hak temellilik ilkesi”ni, bir “vecibe (ödev/sorumluluk) temelli” olarak sunulabilmesinin anayasal olarak mümkün olduğunun ortaya konulması açısından önem arz etmektedir.

³ Federal Cumhurbaşkanı, görevine baslarken, Federal Meclis ve Federal Konsey üyelerinin birleşik toplantısında, yemini, “*dini bir ifade kullanmaksızın*” da yapılabilmektedir.

Federal Almanya'nın sosyal hizmet anlayışının temellerini güçlü kılan en önemli unsurların başında, 1871 yılında çıkarılan **“Alman Birliği Kanunu”** ve 1900 yılında çıkarılan **“BGB-Alman Yurttaşlar Kanunu”**na yasal çerçevede bağlı olarak **“Devlet”** ve **“Kilise”** arasındaki ilişkilerin şekillendirilmiş olması gelmektedir. Devlet ve kilise arasındaki ilişkileri şekillendiren her iki önemli kanunun temellerinde 1648'deki Westfalya Antlaşması belirlemiştir. 1900'lü yıllarda dini cemaatlerin kendi üyelerine sunmuş oldukları sosyal hizmetlerin temelleri **“hayırseverlik (Filantropi)”** ilkelerine dayandırılarak verilmiştir. Bugün mevcut 1949 Federal Anayasa'nın 140. maddesi **“Dini cemaatler kanunu (Recht der Religionsgemeinschaften)”**nu içeren maddeler belirtilmektedir. Dini cemaatler kanunu ile ilgili maddeler anayasanın 136., 137., 138., 139. ve 141. maddelerinin hükümleri olduğu gibi 11 Ağustos 1919 tarihli Alman İmparatorluğu'nun Weimar Anayasası'ndan alınmıştır (GRUNDGESETZ, 2015, s. 129).

Bu yasaları içerikleri ile birlikte özet olarak şu şekilde belirtilebilir:

Federal anayasanın 136. maddesi; bireysel dini hak ve ödevler ile ilgili olup, kişinin kendi inancı ile alakalı olduğunu ve diğer kişiler ile ilgili bir zorlayıcılığı olmadığını belirterek, medeni ve siyasi hakların, ödevlerin dini icrasına bağlı olarak kısıtlanamayacağı belirtilmektedir.

Madde 136.: (GRUNDGESETZ, 2015, s. 136)

“(1) Medeni ve siyasi hak ve ödevler ne din özgürlüğünün icrasına bağlıdır ne de bu nedenle kısıtlanabilirler. (2) Medeni ve siyasi haklardan yararlanma ve kamu görevlerine giriş dini inanca bağlı değildir. (3) Hiç kimse dini inancını açıklamakla yükümlü değildir. Resmi makamlar ancak, kişi için hak ve ödevlerin icrası veya yasayla öngörülen bir istatistik'in yapılması gerektirdiği ölçüde, dini bir kuruma üyelik konusunda soru sorma hakkına sahiptir. (4) Hiçbir kimse, bir kilise ibadetine veya törenine veya dini bir ibadete katılmaya veya dini bir yemin şeklini kullanmaya zorlanamaz.”

Federal anayasanın 137. maddesi; **“Devlet-Din”** ilişkilerinde dini cemaat oluşturma ve bu cemaatlerin bir araya gelerek bir topluluklar oluşturma hakkı federal anayasanın güvencesi altındadır. Dini kuruluşlar medeni hukukun genel hükümlerine göre idari yapılanmalarını kendisi belirler ve tüm hizmetlerini yasalar çerçevesinde belirleyerek kamu tüzel kişilik hakkına sahiptirler. Dini kurum ve kuruluşların kamu tüzel kişiliklerinin tanınması yasal açıdan oldukça önem arz etmektedir. Dini kuruluşların tüzel kişilikleri, onlara eyaletlerde (bölgesel) vergi toplama yetkisini de kazandırmaktadır.

Madde 137.: (GRUNDGESETZ, 2015, s. 136-137)

*“(1) Devlet kilisesi yoktur. (2) Dini topluluklar kurma/oluşturma hakkı güvence altına alınır. Dini toplulukların İmparatorluk toprakları içinde birleşmeleri, hiçbir sınırlandırmaya tabi değildir. (3) Her dini topluluk, kendi işlerini, herkes için geçerli olan yasaların çerçevesinde bağımsız olarak düzenler ve yönetir. Görevlerini, devlet veya belediye ve köylerin katılımı olmaksızın belirler. (4) Dini topluluklar, medeni hukukun genel hükümlerine göre hukuki ehliyet kazanırlar. (5) Halen kamu tüzel kişi niteliğinde olan dini topluluklar, bu hüviyetlerini muhafaza ederler. **“Kuruluş ve üye sayılarına göre devamlılık gösteren diğer dini topluluklara da istekleri üzerine aynı haklar tanınır.”** Kamu tüzel kişi niteliğindeki dini toplulukların bir birlik kurmaları halinde, bu birlik de kamu tüzel kişi sayılır. (6) Kamu tüzel kişi niteliğindeki dini topluluklar, bölgesel vergi listeleri üzerinden, eyalet hukukunun tespit ettiği koşullar çerçevesinde vergi toplamak yetkisine sahiptirler. (7) Belirli bir dünya görüşüne ortaklaşa hizmet etmeyi kendilerine amaç edinmiş birlikler dini topluluklara eşit sayılırlar. (8) Bu hükümlerin*

uygulanmasının yeni hükümler konulmasını gerektirmesi halinde, bu yetki eyalet yasama organlarına aittir.”

Federal anayasanın 138. maddesi; Devletin elde etmiş olduğu tasarruf kaynaklarının dini cemaatlere, aktarımı ile ilgili düzenlemeleri içermektedir. Federal hükümetin, genel hükümleri koyucu bir rolünün olduğunu ve ilgili yardımların ancak eyalet yasama organları tarafından yapılabileceği vurgulanmaktadır. Dini cemaatlerin kendi konumlarına yönelik hizmet veren kurum ve kuruluşların bütün faaliyet ve varlıklarının anayasal koruması altında olduğuna ilişkin bir maddedir.

Madde 138.: (GRUNDGESETZ, 2015, s. 137)

“Devletin yasaya, sözleşmelere veya diğer hukuki tasarruflara dayanarak dini topluluklara yaptığı yardımlar konusu, eyalet yasama organlarının yetkisine geçer. İmparatorluk, bu konuda temel hükümler koyar. Dini cemaat ve derneklerin mülkiyet ve diğer hakları, onların diyanet, öğretim ve hayırsever amaçlara hizmet eden kuruluş ve vakıfları ve diğer varlıkları güvence altına alınır.”

Federal anayasanın 139. maddesi; resmî tatil günlerinin belirtildiği maddeyi içermektedir.

Madde 139.: (GRUNDGESETZ, 2015, s. 137)

“Pazar ve devletçe kabul edilmiş diğer tatil günleri, bedeni ve ruhi dinlenme günleri olarak, yasayla korunmakta devam edecektir.”

Federal anayasanın 140. maddesi; ordu mensuplarının dini görevlerini yerine getirebilmeleri ile ilgili maddeyi içermektedir.

Madde 140.: (GRUNDGESETZ, 2015, s. 137)

“Ordu mensuplarına, dini görevlerinin yerine getirmeleri için yeterli vakit ayrılır.”

Federal anayasanın 141. maddesi; dini cemaatlerin hiçbir zorlamada bulunmaksızın, kamusal alanda hizmet verebileceklerine ilişkin bir maddedir.

Madde 141.: (GRUNDGESETZ, 2015, s. 137)

“Orduda, hastanelerde, cezaevlerinde ve diğer kamu kuruluşlarında ibadet ve maneviyat takviyesine gereksinme olduğu ölçüde, dini topluluklara, gerekli dini işlemlerin yapılması hususunda izin verilmelidir. Bu arada her türlü zorlamadan kaçınılmalıdır.”

Weimar Cumhuriyeti kurulmadan önce, kilise ve devlet yönetimlerinin, uzun yıllar sürekli birbiri ile çatışmaktaydılar. Bu anlaşmazlıklara rağmen gerek Weimar Cumhuriyeti ve gerekse Federal Alman Cumhuriyeti kiliseleri hiçbir zaman devreden çıkarmamıştır (BIESINGER, 1989, s. 213). Weimar Cumhuriyeti döneminde demokratik bir anayasa düzeninin kabul ettirilmesinin hemen ardından, yürürlükte olan devlet kiliselerinin kaldırıldığını, kiliseler ile sıcak mesafeli yakın ilişkilerin kurulacağı, yetki alanlarının belirlendiği ve devletle olan ilişkilerin sınırlarının anayasal kanunlarla düzenlendiğini görmekteyiz. Yukarıda da kısmen belirttiğimiz gibi, gerek Weimar dönemi 1919 yılı anayasası ve gerekse II. Dünya savaşı sonrasında oluşturulan 1949 yılı anayasasında, dini cemaatler kanunu ile ilgili anayasa maddelerinin değiştirilmeden aynen korunarak alınmıştır.

Almanya'nın, anayasal “*Din Hukuku*”na göre, dinî cemaatlerin konumları federal devletin eyaletler düzeyindeki yapılanması nedeniyle farklı konumlarda ele alınmaktadır. Federal devlet yapılanması, “*Din Hukuku*”nun temel ilkelerini,

kiliselere ve diğer dinî cemaatlerle olan ilişkilere bağlamaktadır. Bu açıdan “Devlet-Din” ilişkilerinin tanzim edilmesinde her iki yapı arasında bir anlaşmaya gidilerek statünün belirlenmesi dini hizmetlerin sunulabilirliği açısından oldukça önem arz etmektedir. Böyle bir yapının, bir dinin tanınması ya da tanınmaması gibi bir karşılığı olmamaktadır. Burada yasal anlamda beklenen, Dini değerlere dokunmaksızın, ilgili dinin mensuplarının toplumdaki din ilişkilerinin “Devlet-Din” ilişkilerinin tanzimi ile belirlenmesidir. Bu konudaki muhatap, her ne kadar federal anayasa olsa da devletin eyalet yapılanması gereği, icraata dayalı meselelerde karar alan asıl merciinin eyaletler olduğu görülmektedir. Aynı şekilde eyaletler, “Dinî Cemaatler/Topluluklar (Religionsgemeinschaften)” kamu hukukuna bağlı tüzel kişiliklerinin tanınmasını kararlaştıran asıl ilgili mercilerdir. Almanya’da kiliseler ile yapılan devlet antlaşmalarının eyaletler tarafından gerçekleştirilmekte ve eyalet yönetimleri imzalama yetkilerini anayasal bağlamda kullanmaktadırlar. Federal Almanya’da dini cemaat olarak Katolik Kilisesi’nin “Papalık” ile imzalamış olduğu uluslararası iki hukuk antlaşması bulunmaktadır. Prusya ve Bavyera yönetimleri ile de Protestan/Evanjelist (Luteryan) kiliseleri ile “Devlet-Kilise Antlaşması” gerçekleştirilmiştir.

2003 yılında da Yahudi (Musevi) Merkez Konseyi ile federal düzeyde mutabakatlar yapılmış ve daha sonraki yıllarda da Hamburg ve Bremen eyaletlerinde devlet antlaşmaları karşılıklı olarak imzalanmıştır. Hamburg ve Bremen eyaletlerinde de dini (İslâmî) cemaatler ile devlet arasında anlaşmaya varılarak devlet sözleşmeleri imzalanmıştır. Diğer eyaletlerde de “İslam Schura” kuruluşları devlet sözleşmeleri ile ilgili hazırlıklarını devam ettirmektedirler. Temelde yapılan çoğu devlet sözleşmeleri eyalet ve eyaletlerdeki dini kurumlara has bir dizi özel uzlaşmalarını da beraberinde getirmiştir. Konu ile ilgili hususlar çalışmamızın ana başlıklarından birisini oluşturması nedeni ile, “Devlet Sözleşmeleri (Staatsvertrag)” (Sayfa:94) imzalayan Dini (İslâmî) Kurumlar başlığı altında daha geniş olarak ele alınmıştır.

1.4. Dini Gerekçeleri Esas Alan Sosyal Hizmet ve Federal Almanya

İnsan, doğası gereği inanmaya ihtiyaç duyan bir varlıktır. Dolayısıyla kendini tanımak, varlığının değerini anlamak ve kendi gücünü ortaya koymak için, sonsuz güç ve kudret sahibi bir varlığa inanır. İnanmak, insanın, daha canlı ve diri olmasını sağlar. İnsan, hayatını, geleceğini belirlerken, tercihlerini yaparken inancına göre hareket eder. İdeallerini, düşünceleri ve hayallerini gerçekleştirirken, inancı, ona rehber olur (ÖZBAYDAR, 1970, s. 7). Sosyal hizmet uygulamalarının temelinde insan vardır. Dolayısıyla insanın sadece fiziki ihtiyaçlarla sınırlandırılmayacağı, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının da önem arz ettiği, tek yönlü bir varlık olmayıp ruh ve bedenden ibaret bir varlık olduğu tarih içerisinde dinî otoriteler ve kurumlar tarafından da yorumlanmaya çalışılmıştır. Eski ve yeni Ahit (Tevrat ve İncil)’de insanların sosyal ihtiyaçlarının bir bütün olarak ele alındığı görülmektedir. (BENZ & HUSTER, 2018). Bu durum insanın var olduğu her yerde, onun fiziksel ve ruhi yaratılmışlığının dikkate alınmasına ve ona göre sosyal politikaların geliştirilmesine katkı sağlamıştır.

Almanya’da dinî (Hristiyan) sosyal hizmet yapılanmalarının temelleri 15. yüzyıllara dayandırılmaktadır. 15. yüzyıllara kadar, ihtiyaç sahibi yoksul ve yardıma muhtaç insanların yardımına aile ve yakınları dışında hiçbir kurum, kuruluşun veya bir yapılanmanın yardımı söz konusu değildi. Kilise otoritesinin artması ve Hristiyanlığın yayılması ile birlikte yoksul, hasta ve barınma ihtiyacı olan insanlara kiliseler el atılmaya başlanılmış ve özellikle manastırlar kendilerine sığınmak durumunda kalan ihtiyaç sahiplerine yönelik sağlık hizmetlerinin yanı sıra onlara yiyecek, giyecek ve barınma imkanları sunmakla başladıkları görülmektedir. Ekonomik alt yapıları biraz daha güçlü olan gelişmiş şehirlerde, esnaf, sanatkâr ve çeşitli benzeri kuruluşlar, zor durumda kalmış üyelerine yönelik çeşitli destek ve yardımlarla sosyal hizmet sunmuş olduklarını görüyoruz.

Daha önceleri oldukça organizesiz sunulmuş olan bu yardımların yerel yönetimler tarafından düzene konulması ilk kez 1530 yılında olmuştur. Mahalli idareler, sosyal yardımları “*Ulusal Polis Yönetmelikleri (Reichspolizeiordnung)*” ile kontrol altına almışlardır. Bu yönetmeliklerle yerel yönetimler, yönetim sınırları içerisinde kalan, kendi yoksullarına sahip çıkarak, yoksul ve ihtiyaç sahibi insanların sosyal ihtiyaçlarının giderilmesi bir sisteme bir kurala bağlanmış olacaktı. Bu yönetmelikler ile oldukça uzun bir süre, yardımların sadece Almanlara yönelik olduğu, onların bu haklardan faydalandırıldığını görmekteyiz. Alman olmayan ve yabancı statüsündeki diğer ihtiyaç sahibi insanların bu haklardan faydalanabilmeleri mümkün olmamıştır. 18. yüzyılın başında Preussen eyaletinde ihtiyaç sahibi gençler yönelik yetiştirme yurtları ve barınma evleri inşa edilmesi ile yardım kapsamı dışında tutulan yabancılar da bu yeni yapılanmaların içerisine alınmış ve sosyal hizmetlerden yararlanmaları sağlanmıştır (FISCHER & SCHWITZKY, 2017, s. 9).

Federal Almanya’da uygulanan sosyal hizmetin temellerini güçlü kılan en önemli unsurların 1871 yılı “*Alman Birliği Kanunu*” ve 1900 yılının “*Alman Yurttaşlar Kanunu (BGB)*” olduğunu görmekteyiz. Bu tarihler kapsamında gerçekleştirilen yasal düzenlemeler “*Devlet*” ile “*Kilise*” arasındaki ilişkilerin şekillenmesinin yolunu açmıştır. Devletin, kiliseler ile ilişkilerin yasal çerçevede düzenlenmesi ise ilk olarak 1648 yılında çıkarılan “*Westfalya Antlaşması*” ile gerçekleştirilmiştir.

Federal Almanya Sosyal Enstitüsü’nün yapmış olduğu çalışmada; Almanya’daki kamu kurum ve kuruluşlarının, özel sektörlerin, STK ve gönüllü kuruluşların, gerek seküler ve gerekse dinî (mezhepsel) oluşumlarında aktif görevler üstlenmiş olması Almanya’nın “*Çift Yapılandırılmış Refah Devleti (dual strukturierten Wohlfahrtsstaat)*” sisteminin uygulanmasından kaynaklandığını ve bunun Avrupa’da sosyal refah devleti olunması noktasında eşsiz bir örnek olduğunun altı çizilmiştir (TENNSTEDT, 1992, s. 332). Almanya’nın bu benzersiz sosyal refah devleti modelini ve bu bağlamda sosyal hizmetlerin tarihi gelişimin, incelediğimizde, sosyal hizmetlerin devletin sosyal yardımlarına paralel olarak geliştirilmiş olduğunu görmekteyiz. Devlet kamu kurum ve kuruluşların yanı sıra, serbest seküler ve dini sosyal hizmet yapılanmalarına ve özel sektörün sosyal hizmet uygulamalarına oldukça dikkatleri çekmiştir.

Dini sosyal hizmet kurumları ilk aşmada “*sadaka (nächstenliebe)*” ve “*merhamet (Barmherzigkeit)*” temelli iki kavram üzerinde oluşturdukları sosyal hizmet

yaklaşımları ile hizmet sunarlarken, daha sonraki zamanlarda da Almanya'nın en önemli insani yardım sunan dini çatı kuruluşları konumuna gelmişlerdir. (SALOMON, 1930, S. 594), (HENNING, 2008, s. 35). 19. yüzyılın başlarında, 1890'lı yıllarda özel yardım kuruluşlarının sosyal hizmet alanında aktif hizmet sunmaları, devlet kamu sektörün buna paralel olarak seküler sosyal hizmet çalışmalarına yönelmesi, kiliselerin üzerindeki yükü oldukça hafifletmiş ve dini kurumların sosyal hizmet alanında sundukları hizmetlerin çeşitlendirilmesine katkı sağlamıştır (HENNING, 2008, s. 35).

Almanya'nın sosyal sistemi ve sosyal hizmet yaklaşımları 15. yüzyıllarda yaygınlaştırılan sosyal yardım ihtiyaçlarının doğmasıyla birlikte geliştirilmiş, 18. yüzyılların sonrasında ise bir bilim ve bir meslek olarak multidisipliner anlamda uygulanmaya başlamıştır. Aynı zamanda da sosyal hizmetin temelde insana yönelik bir **“hizmet”** yaklaşımı olduğunu düşündüğümüzde, insanlığın yaratılışından günümüze var olduğunu ve sürekli gelişen sosyal çevrede insanın toplum içerisindeki acizliğinin, doğal zorunlu ihtiyaçlarının giderilmesinde diğer gerekli bütün unsurlarla ilişkilendirilmesinin temelleri oldukça kadim bir geçmişe dayandırılmaktadır. Bu yaklaşımdan bakıldığında, insana sunulan sosyal hizmetin, tarihi süreç içerisinde iyi anlaşılması ve sunulan bu önemli değer, bir **“hizmet”** mi yoksa bir **“yardım”** mı olduğu konusu iyi bir şekilde ayrıştırılarak izah edilmesinde fayda vardır. Almanya'nın tam da bu anlamda bir yasal çerçevede geliştirdiğini ve bütün sosyal sistemini bu ayrışım üzerine kurduğu görülmektedir. Ancak bu ayrışım ve farklılıklar dikkate aldığımızda Almanya'nın sosyal hizmet uygulamalarının sistem içerisinde ait olduğu yerine oturtulabildiğini görülmektedir.

Ali Seyyar, Sosyal Hizmet Terimleri Sözlüğü'nde; sosyal hizmetin tarihi süreç içerisinde, Batı ve İslam toplumlarındaki farklı algılanmalarına dikkat çekmiştir. Batı dünyasında, sosyal hizmetlerin, daha çok **“Sosyal Yardım”** mantığı ile Orta çağ kiliselerinin aracılığı ile sunulmuş olduğunu, İslam medeniyetinde ise, bir **“Sosyal Hizmet”** anlayışı ile kurumlar aracılığıyla yürütüldüğünü belirtmiştir (SEYYAR & GENÇ, 2010, s. 679).

Bayern Devlet Kütüphanesi (BSB-Bayerische StaatsBibliothek)'nin dijital yayınları arasında yer alan, 17. yüzyıllara ait önemli bir belge, Batı'da insanın ne denli değersizleştirilmiş olduğunu ve bu bağlamda toplumlarının sosyal refahlarının ne denli yok edilmiş olduklarını 1664 yılına ait bir belge bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır. Bu belge aynı zamanda, Almanya'nın sosyal hizmet tarihi sürecindeki geliştirilmesindeki temel nedenleri ortaya koyan önemli bir belge niteliğindedir. Hristiyan kilise otoritesinin 17. yüzyıllarda insanların doğal zorunlu sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında nasıl bir sorunlar ile karşı karşıya kaldıklarının analizleri yapılabilmektedir. Bu belge eşliğinde sosyal hizmetin tarihi sürecine ilişkin günümüze aktarılanlara baktığımızda, Batı toplumlarında ve özellikle Almanya'da insanların refahı, onur ve haysiyeti, insanların itibarsızlaştırılmış olmaları günümüze göre oldukça ters orantılı olduğu görülmektedir.

Dini kurumların, otoritelerin varlık sebebi insanların hak ettiği bir yaşam biçimini inançları doğrultusunda onlara sunmaktır. 16. ve 17. yüzyıllarda yapılan bu kısa ve uzun dönemli savaşlar bugünkü batı topluma muasırlaşmaları anlamında oldukça katkı sağladığını ve bu olumsuzluklardan oldukça dersler çıkarılmıştır. Ama ne var ki, 16. ve 17. yüzyıllarda toplum insanların korku kültürü üzerinden **“Türkler (Osmanlılar -**

Müslümanlar)” üzerinden ıslah etme eğilimlerine girilmiş olduğu görülmektedir. Tarih boyunca bu korku kültürünün halen toplumları nasıl şekillendirdiğini görebilmekteyiz. Bu vesile ile bu belgenin Almanya’nın sosyal hizmet tarihindeki korku kültürünün günümüze kadar “İslamofobia” olarak aksettirildiğinin ortaya konulması açısından önem arz etmektedir.

Almanya’da sosyal hizmetin tarihi sürecine dikkat çeken, 1664 yılına ait “*Bir Hristiyanlık uyarısı (Eine Christliche Vermahnung)*” başlığı ile ele alınan belgeyi özet olarak aktarılması önem arz etmektedir. 17. yüzyıllarda, Hristiyan Batı dünyasında toplum refahının oldukça zor bir durumda olduğu dolayısıyla acilen düzeltilmesinin gerekliliği kilise otoritesi tarafından bir korku kültürü üzerinden anlatılmaya çalışılmıştır. “*Tanrı’nın, Türkleri (Müslümanları) Hristiyan toplumun refahı için yeniden görevlendireceği ve bu görevlendirmenin önüne geçilemeyeceği, dini kutsalların (Meryem, Yusuf ve diğerlerinin) dahi bu durma yardımcı olamayacakları*” 1664 toplumun refahının önemine dikkat çekilerek yayınlanmıştır.

“Bir Hristiyanlık uyarısı olarak aynı düşünüyoruz ki, Yüce Tanrı sadece Hristiyanlığın refahı için Türkleri tekrar çağırır ve Meryem’e, Yusuf ve diğer kutsal yardımcılarının acil yardımına ihtiyaç duymaz. Buna ek olarak, Hristiyanların, tekrar türklerin ve Hristiyanların gerçek düşmanlarının, Tanrının aynı şeyleri istediği kesindir. Ve onları bütün acil durumlarda kurtaracak ve koruyacaktır⁴” (BSB, 2019)

Belgenin Almanca Tam Metni:

Eine Christliche Vermahnung, daß man einig und allein Gott dem Herrn Wohlfahrt der Christenheit wieder den Türken anrufen soll / Mariam / Joseph und anderen heiligen vor die Nothelfer nicht zu halten / Nebenst einem; Christlichen Hauß Gebet / wider den Türken und Feinden der wahren Christenheit / daß Gott der selben wolle verstehen / und die aus aller Not erretten und beschirmen.

(Gedruckt im Jahr 1664.)

Şekil 1: *Eine Christliche Vermahnung (Bir Hristiyanlık Uyarısı)*

⁴ BSB “Bayerische Staatsbibliothek digital” ve MDZ “Münchener DigitalisierungsZentrum DigitaleBibliothek” den alınmış olan bir belgedir. 1664 yılında baskısı yapılmış ve “eski Alman alfabesi Die deutsche Kurrentschrift”) ile yazılmış olan tarihi belge, Federal Almanya Bayern Devlet Kütüphanesi dijital arşiv belgeleri arasında yer almaktadır. 1664 yılında baskısı yapılmış bu belgede sözü edilen “TÜRKLER” 16. yüzyılda “Osmanlı”ların özellikle de “Müslüman”ların karşılığı olarak kullanılmaktadır. Günümüz 21. Yüzyılda da, Batı Avrupa toplumunda özellikle Federal Almanya’da yoğun olarak yaşayan Türk nüfus, toplumun Müslüman kesimini büyük oranda oluşturduğu için, İslam, Müslüman kavramları Türk kavramları ile eş değerde birbirleri ile ilişkilendirilmektedir (Ek-01/a).

Batı Avrupa ülkeleri arasında eşsiz ve benzersiz olarak atfedilen “Çift Yapılandırılmış Refah Devleti (dual strukturierten Wohlfahrtsstaat)” gerek sosyal hizmet ve gerekse sosyal güvence ekseninde ele alınmıştır. 19. yüzyılın sanayileşme ve modernleşme sürecine paralel olarak yürütülen yapılandırmalar ile birlikte sosyal yardımlar kapsamında yeni yasal düzenlemeleri hayata geçiren Almanya’nın ilk başbakanı (şansölyesi) Otto von Bismarck’ın oldukça önemli rolü olmuştur. Bismarck’ın kilise ve aile yakınlarının birbirleri arasındaki sosyal hizmet yaklaşımlarının temelindeki “*insan değerleri*”ni dikkate alması ve bunu bütün kutsal kitapları incelemiş olarak yapmış olması, Almanya’da sosyal güvence mevzuatlarının temellerinin sağlıklı atılmış olmasının nedenleri arasında görülmektedir. Bu durum aynı zamanda sosyal hizmetlerde post-pozitivist yaklaşımının doğmasına katkı sağlamıştır.

Almanya’nın ilk başbakanı (şansölyesi) Otto von Bismarck; İnsanlığın saadetini dikkate alarak, Kur’ân’ı Kerim’i her cihetten tetkik ettiğini ve büyük hikmetler gördüğünü ve tahrif edilmiş semavi kitapların için ruhundan ne kadar uzaklaştırıldığına dikkatleri çekmekle kalmamış, bu halleri ile bir evin dahi saadetini temin edemeyeceklerini dile getirmiştir.

“Muhtelif devirlerde, insanlığı idare etmek için Allah tarafından geldiği iddia olunan bütün semavî kitapları tam ve etraflıca tetkik ettimse de, tahrif olundukları için, hiçbirisinde aradığım hikmet ve tam isabeti göremedim. Bu kanunlar, değil bir cemiyeti, bir evin bile saadetini temin edemezler.

Ancak Hz. Muhammed’in tebliğ ettiği Kur’ân, bunun tek istisnasını teşkil eder. Ben Kur’ân’ı her cihetten tetkik ettim her kelimesinde büyük hikmetler gördüm... Sana muâsır bir vücud olamadığımdan dolayı müteessirim ey Muhammed! Muallimi ve nâşiri olduğun bu kitap senin değildir; O ilâhîdir.

Bu kitabın lâhûtî olduğunu inkâr etmek, mevzu ilimlerin butlanını ileri sürmek kadar gülünçtür. Bunun için, beşeriyet senin gibi mümtaz bir kudreti bir defa görmüş, bundan sonra göremeyecektir. (AKGÜNDÜZ, 2018)

Federal Almanya’da sosyal hizmet çalışmaları, kendi karakteristiğini sergileyen bir dizi yapısal özellikler göstermektedir. Bu özelliklerin en önemlilerinden biri hamiliğin (himaye eden, yol gösteren, koruyan) amacı hakkındadır. Burada, özel ve kâr amaçlı hamiller (kurum ve kuruluşlar) ile kamusal ve toplum faydası odaklı gönüllü hamiller birbirinden temel olarak ayrılmaktadırlar. Kamusal ve gönüllü kuruluşlar, nevi sahsına münhasır bir şekilde birbirleri ile birçok alanda ortak çalışmaktadırlar. Julia Dünner 1929 yılında yayınlamış olduğu Sosyal Hizmet isimli eserinde “**Çift Sistemli Sosyal Hizmet**”in ister bir kurum tarafından hizmetin bizzat kurum tarafından verdirilerek veya bir başka kurum üzerinden bu hizmeti sunarak verdirilebileceğini belirtmiştir. “*Bir Sosyal Hizmet kurumu, sosyal hizmet ile ilgili görevleri yerine getiren veya bu görevleri yaptırandır.*” diyerek kısaca özetlemiştir (DÜNNER, 1929), (HENNINGS, 2008, s. 35). Bu yaklaşımı, Federal Almanya’da tarihi süreç içerisinde sosyal hizmetin “**Hizmet**” ve “**Yardım**” boyutunda nasıl sistemleştiği açısından önem arz etmektedir.

1.5. Ferdaral Almanya'nın “Çift Yapılandırılmış (Dualität)” Sosyal Hizmet Uygulamaları

Federal Almanya, sosyal hizmet alanında gerek Avrupa ülkeleri arasında ve gerekse dünya çapında öncü ülkeler arasında yerini korumaktadır. Bu noktada daha önceden de belirtildiği gibi Almanya'nın sosyal refah devleti olunması noktasında eşsiz ve başarılı kılan hususun “*çift yapılandırılmış refah devleti (dual strukturierten Wohlfahrtsstaat)*” yapılanmasından kaynaklanmaktadır (TENNSTEDT, 1992, s. 332). Doğal olarak, Almanya'nın “çift yapılandırılmış refah devleti” olmasının temel prensipleri Sosyal hizmetlerde “*Yerellik İlkesi (Das Subsidiaritätsprinzip)*”⁵ kapsamında oluşturulduğu bilinmektedir. “*Yerellik İlkesi (Subsidiarität)*”, kamusal ve özel serbest sosyal hizmet sektörün, gönüllü kuruluşların, seküler ve dinî kurumların birlikte çalışabilecekleri aktif görev alanlarını yerel idareler (belediyeler) ve bölgesel (eyalet) yönetimlerin oluşturma ilkesidir. Daha basitçe ifade etmek gerekirse; Bireylerin, aile ve grupların sosyal hizmet alanlarının kendi başlarına oluşturamayacakları, Federal Anayasa Mahkemesi kararlarıyla belirlenmiş, devlet ve derneklerin birlikte çalışılmasının gerekliliği ve aralarında “*kooperatif ortaklığı (assoziiieren)*” oluşturma zarureti getirilmiştir (WOHLFAHRT, 2015, s. 329), (BAGFW, 2019).

Norbert Wohlfahrt, “*Sosyal sektörde örgütlenme prensibi (Subsidiaritätsprinzip – Welfare mix – Neue Subsidiarität)*” başlıklı yazısında, “*Yerellik İlkesi*”ni, dini kurumlar açısından Weimar Cumhuriyet'i dönemine dikkat çekerek günümüzdeki uygulamaların temellerinin geçmişte oluşturulan yasal temellere dayandırıldığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla “*Yerellik İlkesi*”nin devlet ve kilise arasındaki hizmet bölüşümünün temelini oluşturduğunu ve burada devletin kamu ve kâr amacı gütmeyen, sosyal hizmet kurumlarının yönlendirilmesinde öncü bir faktör olduğu netleştirilmiştir (WOHLFAHRT, 2015, s. 329 -330).

Bu bakıştan hareket ile, “*Yerellik İlkesi*”nin “*Çift Yapılandırılmış Refah Devleti*”ni oluşturduğunu ve bu bağlamda da “*Sosyal Hizmet*” ve “*Sosyal Yardım*” anlayışının sosyal sistem içerisinde hiyerarşik bir yapı dahilinde “*devlet-kurum-kilise*” ilişkisi gözetilerek yürütüldüğü görülmektedir. Hiyerarşik yapıya baktığımızda, sosyal devlet anlayışını güçlü kılan en tepedeki devlet, kendi kamu kuruluşları vasıtasıyla, “sosyal yardım” adı altında ihtiyacı olan insanlara ulaştırırken, “sosyal hizmet”i ise yerel ve eyalet yönetimleri kapsamında, serbest sosyal hizmet sektörlerine, gönüllü kuruluşlara, seküler ve dinî (mezhepsel) kurum ve kuruluşlar üzerinden insanlara ulaştırmaktadır.

Weimar Anayasası bağlamında sosyal hizmet kurumlarının yasal düzenlemeler ile “*devlet-kurum-kilise*” ilişkilerinin oturtulmuş olması, sosyal hizmetin profesyoneller tarafından yapılması gerekliliğinin vurgulanması, günümüz Almanya'sının

⁵ Das Subsidiaritätsprinzip: Sosyal hizmetlerde “yerellik ilkesi”, “yerindenlik ilkesi”, “yetki ikamesi” anlamlarında kullanılmaktadır. Kurumların yerel hizmet alanlarına ilişkin devletin, yerel idarenin kontrolü dahilinde ihtiyaca göre hizmet vermesi. Devletin belirlediği öncelikler doğrultusunda hizmet sunmaları. (Springer Gabler: Gabler Wirtschaftslexikon)

multidisipliner sosyal hizmet çalışmalarının gerek meslek eğitimi ve gerekse bilimsel açıdan profesyonelce yürütülebilmesinin temellerini oluşturmaktadır. Weimar Cumhuriyeti döneminde uzun yıllar serbest sosyal hizmet çalışmaları yaparak adını duyurmuş, marka olmuş önemli sosyal hizmet kurumları günümüz Almanya Federal Devleti döneminde de hizmetlerini oldukça başarılı bir şekilde yürütmektedirler.

Weimar Cumhuriyetinde sosyal hizmet ve yardımların yasal düzenlemeler kapsamında denetime alınmış olması, kurumların mevcut sosyal sistem içerisinde hizmetlerini sadece gönüllüler yardımları ile değil, daha kaliteli bir seviyeye getirmek ve ihtiyaca göre hizmet vermelerini sağlamaları açısından sosyal hizmet meslek okulları açılmıştır. Özellikle sosyal hizmet meslekleri ilk zamanlar kadınlar tarafından daha çok rağbet görmüş olsalar da günümüzde erkekler tarafından da tercih edilebilen meslekler arasında yerlerini almayı başarmıştır.

Meslek sahibi olmanın getirdiği sivilleşme hareketi daha sonrasında “*Alman Sosyal Hizmet Uzman Memurları Derneği (DBSH-Deutschen Verband der Sozialbeamtinnen)*” oluşumunu bir dernek çatısı altında toplama ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Buna paralel olarak Hristiyan Katolik kiliseleri sosyal hizmet alanında çalışan uzmanlarını “*Katolik Almanları Sosyal Hizmet Uzman Memurları Derneği (Verein katholischer deutscher Sozialbeamtinnen)*” adı altında bir dernekte bir araya getirirken, Hristiyan Protestan /Evanjelist kiliseleri ise “*Almanya Angelikan Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (evangelischer Wohlfahrtspflegerinnen Deutschlands)*” adı altında sosyal hizmet uzmanlarını bir araya getirmişlerdir. Bu oluşumlar sosyal hizmetlerin gönüllülük hareketinden dernekleşmelere, oradan da meslek okullarına doğru yönelmelerine neden olmuştur (SACHBE & TENNSTEDT, 1988, S. 204f).

Sosyal hizmet kurumların sunmuş oldukları hizmet çalışmaları, devleti onure ettiği gibi insanlar arasında da sosyal güvenin tesisinde önemli rol oynamıştır. Bu durum, Federal devletin, Weimar Cumhuriyeti dönemi anayasasında da yer alan önemli sosyal hizmet içerikli yasaları Mayıs 1949 yılında kabul edilen Federal Almanya Cumhuriyeti anayasasına da taşınmış olduğunu görmekteyiz.

Federal Almanya Anayasası 20. Maddesinde yer alan “**Federal Almanya Cumhuriyeti Demokratik ve sosyal bir Federal Devlettir.**” (BUNDESTAG, 2019/b) ibaresi değiştirilemez bir anayasa maddesidir. Federal Almanya’nın Sosyal ve Demokratik bir devlet olması yanında, insan onuru ve insan haklarının, özgürlüklerin garantisi yanında sosyal refah devleti ilkesini açıkça belirginleştirmiş ve koruma altına almıştır. Federal Anayasanın Sosyal ve Demokratik bir devlet yapılanmasının temelleri üzerine kurulmuş olması ve bu temellerden hareketle “*İNSAN*”ı değer olarak güvence altına almış olması toplumun özgüvenini sağlamlaştırmaktadır. Bu düzeni ortadan kaldırmak isteyen herkese karşı da anayasal olarak direnme hakkı sağlanılmıştır. Anayasanın 20. Maddesi ve içerdiği 4 alt madde ülkedeki STK’ları özellikle sosyal kurumları daha güçlü kılmaktadır. Bu konunun araştırmamız ile yakından ilişkili olmasından dolayı özü itibarı ile belirtilmesinde fayda vardır;

Alman Anayasası / Madde 20’de “Devletin ana ilkeleri; direnme hakkı” başlığında yer alan 4 alt madde şu şekildedir: (BUNDESTAG, 2019/b)

- (1) Almanya Federal Cumhuriyeti, demokratik ve sosyal bir Federal Devlettir.
- (2) Egemenlik tümüyle halkındır. Halk, egemenliğini, seçimler ve oylamalar aracılığıyla ve yasama, yürütme ve yargı yetkileriyle donanmış özel organlar eliyle kullanır.
- (3) Yasama, anayasal düzene, yürütme ve yargı organları ise yasa ve hukuka bağlıdırlar.
- (4) Bu Anayasa düzenini *ortadan kaldırmak isteyen herkese karşı*, başka bir çözümün bulunmaması halinde, bütün Almanlar direniş hakkına sahiptir.

Federal Almanya Cumhuriyeti sosyal yapısı, gerek anayasa, gerekse federal ve eyalet yasaları kapsamında mevcut kamu kurum ve kuruluşların toplum insanlarına yönelik sosyal “yardım/güvence” ve “hizmet”lerin “*Almanya Sosyal Devlet Yapısı Sistemi*” mevcut sosyal politikalar bağlamında yürütülmektedir. Aşağıda, “*Federal Almanya Sosyal Devlet Yapısı*” şemasında da belirtildiği gibi, devlet hem federal hem de eyaletler düzeyde sosyal politikalarını “*taşıyıcı sosyal hizmet kamu kuruluşları*” olarak bizzat üstlenmektedir. Ülke sınırları içerisinde yaşayan, vergi mükellefi olan bütün insanlardan (vatandaşından) aldığı vergiler ve katkılar yine toplum içerisinde ihtiyaç konularına göre tüm insanlara gerek sosyal yardımlar üzerinden devlet kamu kuruluşları eli ile gerekse sosyal hizmetler üzerinden bizzat sistem içerisinde “diğerleri(andere)” olarak adlandırılan “*Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)*”⁶ çatısı altında hizmet sunan seküler ve dini sosyal hizmet kurumları eli ile ulaştırmaktadır. Devletin bu sistemi, bu yapısı, “sosyal yardım ve “sosyal hizmet” alanında varlığını ortaya koyarken, serbest sosyal hizmet kurumlarını da sundukları hizmet alanları ile oldukça fonksiyonel ve güçlü kılmaktadır. Onun içindir ki, “*İkili-çiftli (Dualität)*” sosyal sistemin “sosyal hizmet” alanına giren büyük bir bölümünü BAGFW’in çatısı altındaki kurum, kuruluş, organize, STK’a ve gönüllü yapılanmalara sağladığı finansman destekler üzerinden gerçekleştirmektedir.

Sosyal hizmetlerin sosyal sektörde örgütlenme ilkesi olarak “*İkili-çiftli (Dualität)*” yapısı 1980 li yılların başında “*Yeni Yetki İkamesi (Neue Subsidiarität)*” adı altında serbest sosyal hizmet kurumlarının organizasyonlarının alanları ve finansmanlarındaki dominant yapılarına son verilmiş, “*Almanya Sosyal Devlet Yapısı Sistemi*” içerisinde devletin koordinesi altına dahil edilmiştir (WOHLFAHRT, 2015, s. 330-331).

⁶ Sosyal hizmetlerin toplumun mevcut ihtiyaçları dikkate alınarak, ihtiyaçlara cevap verilebilmesi ve gerektiği kadar hizmet sunulmasının sağlanması açısından önem arz eden bir çatı yapılanmadır. Bu yapı içerisinde yer alan ilgili kurumların aynı hizmetleri üretmekten ziyade birbirleri ile koordinenin sağlanarak organizeli bir şekilde ihtiyaçlara yönlendirilmesi hedeflenmiştir. Federal Devlet 1966 yılında 3’ü seküler ve diğer 3’ü dini sosyal hizmet kurumunu, 6 serbest sosyal hizmet kurumunu bir araya getirerek “*Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)*” adı altında bir çatı kuruluşu oluşturmuştur.

Sosyal Hizmet (Öffentliche und private Fürsorge)” olarak iki ayrı kategoride ele alarak aydınlatmıştır. (WIENAND, 2006) Aynı zamanda birçok dile çevrilmiş olan Wienand’ın bu çalışması 2007 yılında Türkçe olarak da yayınlanmıştır.

1.6. Federal Almanya’da Manevi Destek Nitelikli Sosyal Hizmet

Federal Almanya’da “seküler, manevi ve dini temelli sosyal hizmet”lerin Almanya sosyal sistemi içerisinde bir bütünlük çerçevesinde yer almakta ve sosyal sistemin işlevselliğine oldukça katkı sağlamaktadırlar. Sosyal hizmet yaklaşımındaki bu farklılıklar sosyal hizmetlerin zenginleştirilmesine ve bireylere özel çokkültürcü sosyal hizmetin sunulmasını mümkün kılmaktadır. Genel anlamda “çokkültürcülük” kavramı birçok farklı kültürlerin bir arada birbirleri ile ilişki içerisinde olduğu gerçeğini yansıtsa da, “seküler, manevi ve dini temelli sosyal hizmetler”in bir arada birbirleri ile ilişkileri noktasında da etkin bir rol oynamaktadır.

Bugün gerek federal ve gerekse eyaletler düzeyinde hizmet sunan serbest sosyal hizmet kurum ve kuruluşlar incelendiğinde, devletin bütün sosyal katmanlarda nüfus etmiş olduğunu görmekteyiz. Bu kurumların sosyal hizmet sunma fonksiyonlarının yanında sosyal devletin görevlerini üstlenen bağımsız kuruluşlar olarak da kabul gördüklerini ve her platformda toplumun çıkarlarını gözeterek sosyal politikaya yönlendirebilmektedirler. Serbest sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarının kendilerini güçlü hissetmelerinin ardında hiç şüphesiz ki, bunların devletin bütün sosyal hizmet alanındaki faaliyetlerini çok kapsamlı bir çerçevede kendi sorumlulukları gibi üstlenmiş olmalarından kaynaklanmaktadır.

Seküler bir sosyal hizmet kurumunun her hangi bir dini arka planı olmadığını ama insanlara manevi destek niteliğinde sosyal hizmet yaklaşımları ile “hümanist (insancıl)” yaklaşım sergilediklerini göstermektedirler. Örneğin; ana okul hizmetlerinin seküler bir sosyal hizmet kurumu için dini bir arka planı yoktur. Dini serbest sosyal hizmet kurumlarında ise bu durum tam tersine bir eğilim göstermektedir. Dini (Hristiyan & Protestan/Evanjelist) bir sosyal hizmet kurumunda bütün katılımcılar ile dini değerler bağlamında yılbaşı, Noel, Paskalya gibi tüm dinî ritüelli bayramların özen ile dini ritüeller çerçevesinde kutlanmaktadır. Yahudi (Musevi) temelli dini bir sosyal hizmet kurumunda İbrani Takvimi esaslarına göre dini değerler bağlamında Roş Aşana/Yılbaşı, Hanuka, Asara Betevet orucu, Pesah ve Şavuot bayramı gibi dini ritüeller sosyal hizmet sunarken oldukça dikkate alınmaktadır. Her ne kadar resmi düzeyde diğer dini gruplarda olduğu gibi İslâmi ana okullar ve okullar oldukça az olsa da bu kurumlarda da İslâmi takvimler dikkate alınarak Ramazan ayı ve oruç, kurban bayramı, hicri yılbaşı ve dini kandillerin dikkate alınarak bir çalışma yapıldığı söylenebilir. Federal Almanya’da her ne kadar dini kurumların diğer dinlerin tanınmış olduğu gibi tanınmamış olsa da dini/manevi hizmetlerin sunulmasını dini unsurların ne denli önemli oldukları bilinmektedir. Almanya’yı sosyal açıdan güçlü kılan en önemli unsurların başında sosyal hizmetlerin seküler bir yaklaşımın yanında dini/manevi nitelik olarak da sunulabilmesidir.

Almanya, yapısı itibarı ile Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) geleneklere sahip 16 eyaletten oluşmuş federal bir cumhuriyettir. Bu eyaletlerden güney eyaletleri Hristiyan (Katolik), Kuzey'e gittikçe de Hristiyan (Protestan/Evanjelist) mezheplerinin hâkim olduğu söylenebilir. Ülkenin kadim Hristiyanlık geçmişi, sosyal hizmet geleneklerine derinlemesine nüfus ettiğini, manevi nitelikli sosyal hizmetlerde destek/bakım programlarının son derece multidisipliner ve profesyonel uygulamalarla bütüncül bir hizmet anlayışı ile sunulduğunu görmekteyiz. Onun için Federal Almanya'da toplumun oldukça büyük bir kesimi tarafından kabul görmüş bir manevi nitelikli sosyal hizmetlerin dini "Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) ve Yahudi (Musevi)" geleneklere dayandırılarak verildiğine ilişkin birçok bilimsel veriler bulunmaktadır.

Federal Almanya sosyal hizmet terminolojisinin diğer Batı Avrupa ülkelerinin sosyal terminolojilerini temelde aynı dini kaynaklı olması nedeni ile oldukça etkilemektedir. Burada özellikle belirtilmesi gereken, Hristiyan Batı toplumlarında bir karşılığı olabilen herhangi bir "*terim*"im Doğu İslâm toplumlarında, aynı karşılığının bulunmaması söz konusu olabilmektedir. Sözcüklere, terimlere zaman içinde ihtiyaçlar doğrultusunda çeşitli, başka yeni anlamlar yüklenebilmektedir. Sözcükler, temel anlamından uzaklaşarak kimi zaman mecaz anlama kimi zaman çok başka bir anlama gelebilecek şekilde kullanılabilmektedir. Onun için dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan birisi; sosyal kuram (teori) ve kavramların içerikleri oluşturulurken, ilgili toplumun dini/manevi, kültürel değerleri, tarihi kodları dikkatlerde tutularak ele alınmasının elzem olduğudur. Özellikle de zaten mücerret (soyut) bir kavram olan manevi konuların teorik ve kavramsal, terminolojik alt yapıları oluşturulurken oldukça dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu önemli hususa dikkat çektikten sonra, oldukça maneviyat içerikli "*Manevi destek (Seelsorge)*" kavramının çalışmamızın "*İslami Sosyal Hizmet*" boyutu ile yakından ilgili olması gerekçesi ile kısa bir örnek olarak ele alınmıştır.

İslâm dini ve kültürünün etkin olduğu birçok Müslüman ülkede, özellikle Türkiye'de, Almanya'da "*Seelsorge*" olarak kullanılan teriminin bir karşılığı olarak "*Manevi Bakım*" olarak çıkmaktadır. Hatta bu başlık adı altında sosyal bilimlerde yazılmış birçok bilimsel çalışmayı görebilmektedir. "*Seelsorge*" kavramını ele aldığımızda "*Seele (ruh)*" ve "*Sorge (endişe duymak, tedarik etmek, sağlamak)*" anlamlarında kullanıldığını görmekteyiz. Yani "*Sorge*" kelimesinin karşılığı hiçbir zaman Türkçemizde kullanılan "bakım" kelimesinin bir karşılığı olamamaktadır. Konunun "*manevi*" oluşu yukarıda da bahsedildiği gibi, (endişe duymak, tedarik etmek, sağlamak) gibi terimlerin karşılığının bulunamaması ve bu terimlerin doğru bir tercüme karşılığı ile kullanılması insana yönelik değer yaklaşımlı sosyal hizmetleri olduğunca kıymetsizleştirmektedir. Bu hususta konunun manevi açıdan ele alınmasını temelinde dini unsurların bulunmasından hareket ile kişiye sunulan manevi hizmetlerin çalışma içerisinde zaman zaman "manevi destek/bakım" olarak isimlendirilmiştir.

IGMG UKBA e.V. und das Bildungswerk Aachen kurumlarının ortaklaşa düzenlemiş oldukları "*Weiterbildungsprogramm (Palyatif Bakım ve Hospis Rehberlik Sertifika*

Programı)” konferans ve sunumlardan elde ettiğimiz bilgilerde; “manevi” kavramı altında mutlaka bir “din” kavramı aranmaması gerektiği ve maneviyatın illa da bir dini kavramı içermediği belirtilmiştir. Maneviyatın dini olmayan topluluklar, herhangi bir dini inancı olmayan insanlar tarafından bir tebessüm, bir güler yüz, bir gönül dokunuşu, insanlara karşı sorumluluk bilinci ve sunulabilecek iyi bir desteğin manevi bir destek olarak görülebileceğinin altı çizilmiştir. Modern sekülerleşmiş toplumlarda, özellikle Federal Almanya’da, din ile maneviyat arasında güçlü bir ilişki olduğunu, ama ne nar ki, maneviyat bütünlüğünün tamamının din içerikli olarak aktarılmasının mümkün olamayacağı belirtilmiştir. Bu durumun Almanya’daki sunulmakta olan manevi sosyal hizmetlerin “maneviyat” kavramının içeriği oldukça genişletilebildiği görülmektedir. “Batı toplumlarında maneviyatı sadece dini ve ahlaki değerler anlamında değil, aynı zamanda din dışı inanç düşünce ve duygularla ilgili her şeyi kapsayabilen bir kavram olarak kullanıldığını görmekteyiz.” (ABAY, 2018). Dolayısıyla Batı toplumlarında “Maneviyat” dinin konusundan daha çok sekülerizmin kapsamına alındığını ve konusu haline getirildiğini görmekteyiz. Maneviyat, maddi olmayan bütün manevi varlıklar ve kavramlar ile ifade edilebilmektedir. Akıl, zekâ, bilgi, inanç, yetenek (meleke) ve lezzet gibi kavramların tamamı manevîdir. Bu anlamda maneviyat din veya dini (metafizik) anlamda bir öğreti biçimi olarak da tanımlanabilmektedir (SEYYAR, EFE, & KULA, 2015, s. 13), (SEYYAR, 2010, s. 31). Bu anlamda dini hiçbir mensubiyeti bulunmayan bir insanında maneviyatının olduğunu, herhangi bir inanca mensup olmasa da kendisinden daha güçlü bir varlığa kerhen sığınabilme ihtiyacı olabilmektedir. Bu yaklaşım, Federal Almanya’da sunulmakta olan “manevi sosyal hizmet”lerin toplum içerisinde Hristiyan inancının oldukça ilme kaybettiği bir dönemde sosyal hizmet uygulamaları ile yeniden önemsenmesi hedeflenmektedir.

Bugün Federal Almanya’daki manevi nitelikli sosyal hizmetleri özetlemek gerekirse; Hristiyan ve Yahudi geleneklerinde “*Seelsorger (ruhi destek/bakım)*”ın tam karşılığı “*pastoral care*” olarak ifade edildiğini, dini anlamda “*Seele (ruhi)*” ve din dışı anlamında “*manevi (spiritual)*” olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda da, “*pastoral care, - spiritual care (manevi destek/bakım)*” kavramıyla ifade edilebilmektedir. Her dini “*Seele(ruhi) destek/bakım*” hizmetlerinin doğal bir “*maneviyat (mana)*” içeriğinin olabileceğini, fakat her “*Spiritual (manevi)*” yaklaşımın dini içerme zorunluluğunun bulunmadığına ilişkin birçok bilimsel çalışmanın yapılmış olduğunu görmekteyiz. Bu karmaşık yaklaşımların aynı zamanda seküler sosyal hizmet yaklaşımına “*manevi*” anlamda oldukça önemli bir alan açtığı da görülmektedir.

Federal Almanya’da Hristiyan geleneklere dayandırılarak uygulanmakta olan dini sosyal hizmetlerin, teorik, pratik mesleki uygulamalarda oldukça profesyonelleştirilmiş ve son derece sistemleştirilmiş olduğunu, Batı Avrupa ülkeleri arasında örnek teşkil ederek oldukça etkin bir rol oynadığını görmekteyiz. Hristiyan geleneklere dayandırılarak sunulan sosyal hizmetlerin Hristiyan dini âkidelere dayandırılmış olması, özellikleri, nesnesi, öznesi, kuramları, amaçları ve görevleri ile sosyal hizmetlerin teolojisi oluşturulmuştur. Federal Almanya’da, “*Dînî temelli sosyal hizmet*” hiç şüphesiz ki, seküler ve manevi nitelikli sosyal hizmetlere kıyasla oldukça eski bir geçmişe sahip en önemli hizmet alanlarının başında gelmektedir. İnsanlığın

var oluşundan, yaratılışından günümüze sosyal hizmetlerin dini perspektifte dinin Âkidesine ve değerlerine bağlı kadim bir tarihi geçmiş olduğunu, bir meslek, bir disiplin olarak da nispeten çok eski bir geçmişe olmadığı birçok kaynaklardan okunabilmektedir.

Batı toplumu, din ve inanç anlayışındaki en eleştirel olumsuz yaklaşımı Sigmund Freud'dan görmüştür. Freud, "*Bir Yanılsamanın Geleceği (The Future of an Illusion) 1927*" isimli çalışmasında dini ve dini değerleri, insanları etkisi altına alan "*illüzyon*" yaklaşımı ile ifadelendirmiştir. Dinlerin nasıl ortaya çıktığını ve dini inançların illüzyonist fonksiyonları üzerinde birçok değerlendirmeler yapmıştır. Sigmund Freud'a göre din, insanlık için "*yanlış bir inanç sistemi*"ydi. Modern insanlığın parlak geleceğinde dinin bir yerinin olmadığını, gerçek geleceğin bilimle gerçekleştirilebileceğini ve bilimin gelişmesiyle birlikte din ve dini duyguların gerileyeceğini vurgulamıştır. Freud'un bu haksız pozitivist yaklaşımları ister istemez Almanya'nın sekülerleşen toplumunda oldukça olumsuz etkilemiş, bugün her anlamda oldukça ağır manevi bedeller ödemiştir. Almanya'nın Frankfurt Sosyoloji Okulu 1923 yılında "*Frankfurter Schule (Frankfurt Okulu)*"nın pozitivist eleştirel yaklaşımları ile yeniden insanı ait olduğu değerlere ulaştırmak maksadı ile sosyal çalışmalar yapmıştır. Toplumun sağlıklı gelişmesi için yeni inovatif sosyal bir yaklaşım üzerinden çalışarak insan ve toplumların gidişatına yön vermeye çalışmıştır. Bu yaklaşımlardan hareket ile her ne kadar olumsuz olarak görülse de bugünkü sonuçları, Freud ve onun gibi düşünen sosyal bilimcilerin yok etmeye çalıştıkları dinin geleceğini oldukça yanlış okuduklarını ortaya koymuştur. Bugün dinin seküler anlamda tehlikeli olduğunu ortaya koyan yaklaşımların şimdi toplumların barışı ve kurtuluşu için ne kadar gerekli olduğunu tartışmaktadırlar (STARK & BAİNBRIDGE, 1985, s. 1-2).

Alexis Carrel'in, "*İnsanlar Uyanyor*" adlı eserinde bu günümüze ışık tutarak; "*Gariptir ki, modern insan bütün ruhi faktörleri realitenin haricinde bırakmıştır. Kendisine tamamen maddi bir çevre oluşturmuştur. Bu çevre ise kendisine uygun değildir. Bu âlem onu soysuzlaştırıyor*" (CARREL, 1956, s. 176) ifadelerini kullanarak insanlığın ne denli değersizleştirildiğinin altını çizmektedir.

Carrel'in, dediği ve insan için önem arz eden; insanın bütün "*ruhi faktörleri*"nin gerçeğin dışına itilmesinin, bırakılmasının müsebbibi hiç şüphe yok ki, insanı itibarsızlaştıran pozitivist yaklaşım olmuştur. Pozitivizmin (olguculuğun) kurucusu olarak bilinen Fransız asıllı Aguste Comte'nin insanı değersizleştiren pozitivist yaklaşımla, toplumu bilimsel gerçekleri, ilmin hakikatlerinden uzaklaştırarak yeni baştan düzenlemeyi amaçlamıştır. Comte'ye göre pozitivism; "*Toplumların kurtuluşunu sağlayacak tek şey*"dir, "*İnsan düşüncesinin ve gelişiminin tek basamağıdır*" (TDE, 2008). Dolayısı ile Comte, "*doğanın mutlak ve yüce bir amacı olduğu*" düşüncesini reddetmektedir. Bu bağlamda da sosyal hizmetler eko-sistem yaklaşımları her ne kadar pozitivist düşünce ile seküler sosyal hizmet anlayışını ortaya koymak istese de post-pozitivist düşünce tarzı, eko-sistem yaklaşımlarının insanı bir bütün olarak kabullendiği ve insanın yaradılış doğası gereği dinî ve ruhi boyutunun olduğunu dikkate alarak disiplinler "*Dini Sosyal Hizmet*" anlayışını doğurmuştur.

1.7. Federal Almanya’da Dini Temelli Sunulan Sosyal Hizmet

Federal Almanya’da farklı dinlere mensup insanlar yaşamakta ve Müslümanlar Hristiyanlardan sonra nüfusun ikinci büyük dini topluluğunu oluşturmaktadır 8 . (STATISTA, 2016). Almanya’da farklı dinlere mensup insanlar yaşasa da ağırlıklı olarak Hristiyan bir nüfus olmasından ötürü ülkede sunulan sosyal hizmetler de Hristiyanlığın baskın bir din olarak etkin olduğu görülmektedir. Federal Almanya’da “BAGFW- Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege (Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu)” çatısı altında yer alan “DCV-Caritasverband (Almanya Caritas Derneği)” Katolik kiliselerine bağlı en büyük dini sosyal hizmet kurumlarından birisidir. Almanya’da sunulmakta olan dini sosyal hizmet çalışmalarının hangi prensipler doğrultusunda oluşturulduğunu hangi yasal çerçevede ele alındığının ortaya konulması açısından oldukça önem arz etmektedir.

Almanya Caritas Derneği, mevcut oluşturmuş olduğu tüzük (*Satzung*) çerçevesinde “2§ **Kilisenin sosyal hizmetlerdeki pozisyonu**” 5 madde halinde belirtmişlerdir.

1. *Alman Caritas Derneği, Alman Katolik “Bischöfen (piskoposları)” tarafından tanınmış, Almanya Katolik Caritas’ını temsil etmektedir.*
2. *Caritas, serbest (özel) dernek çalışmalarını, “Codex Iuris Canonici (kodeks kanunu yasaları) çerçevesinde hizmet sunan “müminler (Gläubigen)” organizesidir.*

Codex Iuris Canonici (kodeks kanunu yasaları): Vatikan Katolik kiliseleri kanunlarını/yasalarını içermektedir. 1234 yıllarında kaleme alınmaya başlanmış ve bugün toplam 7 kanun kitabından oluşturulmuştur.

II.Kanun Kitabı: Tanrının Halkı / I. Bölüm (müminler Gläubigen) Canones 299: “Katolik kiliselerinin öngördüğü “müminler (Gläubigen)”in serbest (özel) statte hizmet verebilecekleri organizasyon alanları ile ilgili yasaları içermektedir.”

II.Kanun Kitabı: Tanrının Halkı / Canones 321-326: “Bu kanun/yasalar çerçevesinde de serbest (özel) işletilebilecek kurum ve kuruluşların kilise otoritesi bağlamında nasıl sürdürülmesi gerektiğinin şartları belirtilmektedir. Sunulacak toplum hizmetlerin temel ilkeleri yine bu kanunlar çerçevesinde belirtilerek, dini Âkidelere “Apostolats (Apostolik⁹)” anlayışına ters düşülemeyeceği belirtilmektedir.

3. *Dernek (Caritas), “Codex Iuris Canonici (kodeks kanunu yasaları)” kapsamında Alman “Bischofskonferenz (Piskoposlar Konferansı)”nın denetimleri altındadır.*
4. *Caritas’tan sorumlu piskoposlukdaki komisyon başkanı, derneğin toplantılarına katılma hakkına sahiptir.*
5. *Kilise hizmetlerinin temel düzeni/kuralları, işçi-işveren ilişkilerinin çerçevesi Freiburg başpiskoposluğu resmi yayın organında (resmi gazetesi) yayımlandığı şekli ile uygulamaya alınacaktır.*

Federal Almanya’da her yönü ile Vatikan Katolik Kiliselerine bağlı olarak dini sosyal hizmet sunmakta olan “Almanya Caritas Derneği (DCV-Caritasverband)” çatısı altında

⁸ Das Statistik-Portal: 2016 yılı istatistik verilerine göre Federal Almanya “Hristiyan temelli/yapılı (christlich geprägtes Land)” bir ülke olduğunu, ülkede 24 milyon Roma Katolik Kiliseler Birliğine bağlı “Hristiyan (Katolik)” ve 22 milyon “Hristiyan (Protestan/Evangelist)” kiliseler birliği mensubu insan yaşadığı belirtilmektedir. İstatistik-Portal’ın verilerine göre İslâm ve Müslümanlar 4,5 milyon bir nüfus ile toplumun 2. Büyük dini grubunu oluşturmaktadır.

⁹ Apostolats (Apostolik): Hz. İsa’nın on iki havarisi ile ilişkili anlamına gelmektedir. Örneğin apostolik kiliseler, bizzat havariler tarafından kurulmuş kiliseler anlamına gelmektedir. (SÖZLÜK, 2018)

bulundurduğu birçok sosyal hizmet kurumları ile bugün Almanya'nın en büyük özel işletmeleri arasında yerini korumaktadır. Özellikle son dönemlerde Almanya'nın karşı karşıya kaldığı sığınmacı/mülteci akımlarına karşısında çalışma alanlarını daha da yoğunlaştırdığını ve gelen sığınmacıların büyük bir bölümünü Müslümanların oluşturması nedeni ile Almanya'da uzun zamandır göçmen olarak yaşamış Müslümanlara da istihdam alanları oluşturmaktadırlar. Caritas e.V., Bremen eyaletinde Hristiyan bir kurum olmasından dolayı, Müslüman sığınmacı ve yaşlı destek/bakım hizmetlerinde Müslümanların istihdamı oldukça önem arz etmesinden dolayı, “*Din bizim için bir istihdam sorunu oluşturmamaktadır. (Religion ist bei uns keine Frage der Einstellung)*” ve “*Başörtüsüyle Caritas için (Mit Kopftuch für die Caritas)*” başlıklı iş teklif kampanyasıyla Müslüman toplumlara açılmışlardır (CARITAS-BREMEN, 2018).

Caritas, Almanya'daki en büyük özel metal işletmeleri arsında yer alan Daimler Chrysler, telekomünikasyon şirketlerinden Deutsche Telekom ve Siemens gibi şirketlerden daha fazla istihdam alanı oluşturmaktadır. Buna bir de 500.000 den fazla bir gönüllülük esasına göre hizmet sunanlar dikkatlere aldığımızda Caritas ve Diakoni gibi dini serbest sosyal hizmet kurumlarının Federal Almanya'daki en büyük özel işletmeler arasındaki yerlerini koruyabilmektedirler (FELS, 2004, s. 8). Caritas'ın 2018 yılı sonu itibarı ile böyle geniş kapsamlı bir tanıtım kampanya ile istihdam açığını Müslüman sosyal hizmet çalışanları ile kapatmak istemektedir. Almanya'ya gelen Müslüman göçmenlere yönelik onların, dini/manevi ve kültürel anlamda kendi dini (İslâmî) değerleri bağlamında destek almalarına yardımcı olunması, dini sosyal hizmetlerin kendi değerleri üzerinden verilmesinin zarureti ortaya koyduğunun bir göstergesi olarak görülebilmektedir.

Almanya'daki diğer dini sosyal hizmet kurumlarından “*Almanya Protestan/Evanjelist Kilisesi Hayır Kurumu (DW & EKG-Diakonisches Werk)*” ve “*Yahudi (Musevi) Sosyal yardımlaşma merkezi (ZWST Zentralwohlfahrtsstelle der Juden in Deutschland)*”ni incelendiğinde, Caritas'a benzer dini inanç, âkideleri bağlamında sosyal hizmet yaklaşımlarını bir prensip edindikleri gözlemlenmektedir. Almanya Protestan/Evanjelist Kilisesi Hayır Kurumu, (DW & EKG-Diakonisches Werk)'in 2014 yılından beri başkanlığını yürüten, aynı zamanda bir din adamı “*Pfarrer (papaz)*” Ulrich Lilie'nin Perspektiv dergisine vermiş olduğu bir röportajında, EKG e.V.'ın dini Akidelerinin temellerinin “*Hristiyan (Protestan/Evanjelist)*” inancının oluşturduğunu belirterek şu şekilde özetlemiştir;

EKG-Diakonisches Werk'in, kamusal alanda Hristiyan inancının yaşanması olduğunu, yapılan hizmetlerin temelinde Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcileri olma arzularının yattığını belirtmektedir. Diakonie'nin, Hz. İsa'nın izinde yoksul, mazlum, zayıf ve dışlanmışların hayat sürmelerine destek olmayı görev addettiğini, İncili söz ve eyleme dökerek, görevlerini yerine getirmeyi hedeflediklerini belirtmiştir. Diakonie bünyesinde çalışan kadın erkek herkesin, mesleki konum ve işlevlerinden bağımsız bir şekilde iş birliği yaptıkları vurgulayan Lilie, Kilise ve sosyal hizmet konusunda temel dini Akideleri bağlamında ortak sorumluluklar geliştirdiklerini, idareci ve çalışanların Diakonie etrafında birleşerek Hz. İsa'nın prensiplerinde hizmet sunmak arzusunda olduklarını açıklamaktadır (PERSPEKTİF, 2014, s. 38)

Lilie'nin bu açıklamalarını incelediğimizde, kurumun kendi tanıtım bilgilerine ve kurumsal kimliği incelendiğinde, Diakonie'nin serbest dini sosyal hizmet kurumu

olarak “Hristiyan (Protestan/Evanjelist)” değerlerine, inanç âkidelerine bağlı bir kilise yapılanması olarak hizmetler sunulmaktadır.

Federal Almanya’daki “Yahudi-Musevi Sosyal yardımlaşma merkezi (ZWST Zentralwohlfahrtsstelle der Juden in Deutschland)”nin dini sosyal hizmet çalışmalarını incelediğinde, bütün sosyal hizmet yaklaşımlarının temel değerlerinin, Yahudi (Musevi) inançlarına, âkidelerine bağlı olarak, dini/manevi ve kültürel değerleri çerçevesinde hizmet sundukları görülmektedir. Yahudi toplumunu mevcut Almanya’nın genel nüfusu içerisinde oldukça küçük bir toplum olmalarına rağmen, toplum içerisinde dini/manevi ve kültürel yapılarını oldukça iyi koruyabilmişlerdir. Özellikle, Yahudi (Musevi) sosyal hizmet kurum ve kuruluşlar altında dini/manevi ve kültürel temelli hizmetler sundukları gibi, İsrail devleti ile olan ilişkilerde oldukça önem arz etmekte ve devlet (İsrail) ilişkilerini değerler çerçevesinde görerek, çocuk ve gençlere yönelik “Vatan Sevgisi” değeri bilinçli olarak verilmektedir. ZWST e.V.’ın Almanya’daki diğer iki dini sosyal hizmet kurumu “Almanya Caritas Derneği (DCV-Caritasverband)” ve “Almanya Protestan/Evanjelist Kilisesi Hayır Kurumu (DW & EKG-DiakonischesWerk)” yapılanmaları ile karşılaştırıldığında birbirlerinden oldukça farklı yapılanmalarda oldukları söylenebilir. ZWST e.V.’ın sosyal hizmet yapılanmalarının sahasını genel anlamda, derneklerine üye olan Yahudi (Musevi)’lere yönelik yürütmektedirler. Yani diğer iki sosyal hizmet kurumunda olduğu gibi toplumun her alanında hizmet vermemektedirler. Oldukça kısıtlı yok denilebilecek kadar toplumun diğer insanlarına yönelik hizmet götürebilmektedirler. Hizmet alanlarının çerçevesi bu bağlamda kurumun tüzüğünde oldukça belirginleştirilmiştir (ZWST, 2019/b).

Yahudi (Musevi) Sosyal yardımlaşma merkezi’nin Almanya’da sunmuş oldukları dini sosyal hizmet çalışmalarına bakıldığında gerek eğitim alanında ve gerekse hizmet yardımları alanında olsun tamamen “Tevrat”ın temel âkidelerine dayandırılarak hizmetler yürütülmektedir. **Yahudi (Musevi) temel Âkideleri;** İslâm’ın temel Âkidesi tek başına Kur’an-ı Kerim’in kendisidir. Dolayısı ile Kur’an-ı Kerim iman esaslarının temelini oluşturmaktadır. Hristiyan ve Yahudi/Musevi geleneklerde her ne kadar temel Âkide olarak inanç kaynakları kutsal mesajları Tevrat (Eski Ahit) ve İncil (Yeni Ahit), gösterilmiş olsa da her iki dini kaynakta da kendi “İmân Esasları”nın daha sonraki tarihi süreçlerde değiştirildiği ve birçok farklılıklarla yeniden ele alındığını ortaya koyan birçok bilimsel çalışma mevcuttur. Yani gerek Hristiyan ve gerekse Yahudi (Musevi) dini esaslarının içeriklerinin sıralamalarına yönelik birçok girişimlerde bulunulmuş olduğunu ve bu esasların her anlamda inanç “Âkide” temeli unsurlardan uzak olduğu görülmektedir. Bu konuda; Jewish Encyclopedia sayfasında, Kohler Kaufmann ve Emil G. Hirsch’in “İhtiva Makaleleri (Articles Of Faith)” bölümünde “Sabit Dogma Yoktur (No Fixed Dogmas)” başlığında ele aldığı detaylardan bakılabilir (KAUFMANN & HIRSCH, 2019). Bu yaklaşımdan hareket ile Hristiyan ve Yahudi/Musevi geleneklerde tek bir dini “Âkide”den ziyade “Âkidelerden” bahsetmek söz konusu olabilmektedir. Bu yaklaşımdan hareket ile, ZWST e.V.’ın dini sosyal hizmet prensiplerinin tamamının Yahudi (Musevi) dininin temel Âkideleri üzerinden dini değerler bağlamında Yahudi’lerin kutsal gördükleri mesajlar doğrultusunda ele almaktadırlar;

Yahudi toplumunda, sosyal hizmetlerin palyatif destek/bakım hizmetlerinde hastanın terminal döneminde ve ölümünün ardından oldukça dini âkideler, değerler bağlamında yaklaşımlar sergilenmektedir. Özellikle Yahudi inancında öldükten sonra İsrail topraklarında Kudüs'te gömülmenin oldukça eftal olduğu vurgulanmaktadır. Eğer bu durum gerçekleşmez ve İsrail topraklarında gömülmezlerse, bulundukları topraklarda cenazelerinin defnedilmeleri arzularlar. Bu durum oldukça dini âkidelere, değerlere dayandırılmış hizmetler olarak sunulmaktadır.

Chewra Kadischa (aramcası: חֶבְרָא קַדִּישָׁא) (Almanca: Heilige Bruderschaft oder heilige Gesellschaft) “Kutsal kardeşlik veya kutsal toplum” ZWST-Yahudi (Musevi) Sosyal yardımlaşma merkezi'nin serbest dini sosyal hizmet kurumu olarak kendi toplumuna sunmakta olduğu hizmetleri, **“Kutsal kardeşlik veya kutsal toplum”** anlayışı çerçevesinde gerek “Tevrat”ın ve gerekse kutsal değer taşıyan diğer temel âkidelere dayandırarak sunmaktadırlar. Dini sosyal hizmet çerçevesinde Yahudi (Musevi) toplumu için Koscher (Koşer – Helâl) olabilecek ürünlerin yine dini/manevi ve kültürel değerler anlamında hassas bir yaklaşım gösterilmektedir. Buradaki “Helâl”lik kavramı Yahudi toplumunun inançları doğrultusunda herhangi bir yiyeceğin İbrani'lere göre “Helâl” olup olmadığı ile ilgilidir. Yani Koscher (Koşer) olmayan bir yiyecek, yemek; helal sayılmadığı için yenilmesi kutsal saydıkları kaynaklara (Tevrat)'a göre dinen haram kılınmıştır. Dini sosyal hizmetlerin moral ve temel değerleri gerek birey ve gerekse toplum için oldukça önem arz etmektedir. Onun için sunulmakta olan dini sosyal hizmetlerin tamamını, dini kurum ve kuruluşlar kendi inançları doğrultusunda, kutsal saydıkları mesajlar (Âkidelere) bağlamında oluşturdıkları görülmektedir.

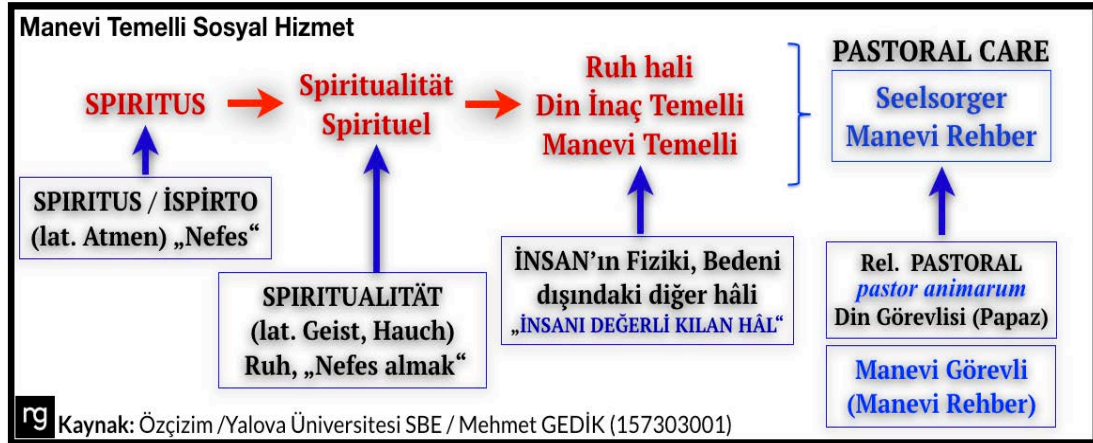
İnsan, yaratılışının derinliğini, gayesini ve değerini anlamak, kendisini tanımlamak ve kendi gücünü, potansiyelini ortaya koymak için, “güç ve kudret sahibi” bir varlığa yaratıcıya ihtiyaç duymaktadır. Güçlü ve kudretli bir yaratıcının varlığına inanmak, insanın yalnızlığını gidermesine, daha canlı ve diri olmasını sağlamaktadır. İnsan, yaşamı ile ilgili geleceğine yönelik bütün planlarını yaparken, bir karar alırken, tercihlerini belirlerken “inanç”ına göre bir tavır sergilemektedir. “Güç ve kudret sahibi” bir varlığa inanmak, kişinin hayallerine ulaşmasında, düşünce ve ideallerini gerçekleştirmesinde yol gösterici olmaktadır (ÖZBAYDAR, 1970).

Manevi (Spiritual), maneviyat (Spiritualität) gibi kavramların teorik kökenlerine inildiğinde birçok anlam içerdiğini, özellikle “din” içerikli konseptler ile ele alındığını, din üzerinden daha doğru ifade edilebildiğini, anlaşıldığını görmekteyiz. **“Maneviyat (spiritus / spirituel)”** dini geleneklerde, bütünü bir parçası “holistik¹⁰” olarak ele alınmakta, **“insanı insan yapan, onun varlığına bir anlam, değer ve manâ katan, nefes aldırın, hayatı hissettiren”** bir unsur olarak kabul görmüştür.

¹⁰ Holistik düşünce; evrendeki her şeyin aynı bütünü parçaları olduklarını, birbirlerinden haberdar olarak tek bir sistem şeklinde hareket ettiklerini ve birbirleriyle ilişki, iletişim ve etkileşim içinde bulunduklarını ortaya koyar. Var olan her birim, diğerlerini etkileme, değiştirme ve yönlendirme özelliğine sahiptir. Bu nedenle de holistik düşüncede, en küçük bir birim dahi değerli, gerekli ve önemli olduğunu varsayar. (<https://akillitasarim.wordpress.com>) (Ers.Trh.:01.07.2018)

Bir kişiye birçok farklı yaklaşımlardan ziyade, kendisinin bir “Üstün Güç - Tanrı” olarak algıladığı varlık üzerinden, inançları ile ilişkilendirildiğinde daha çok desteklenerek güçlendirilebileceği, pozitif sonuçlara ulaşılabilirliği ve kişiye bir umut kaynağı oluşturulabileceği bilimsel birçok yöntemle ispat edilmiştir (HUTCHISON, 1997). Her ne kadar sosyal hizmet felsefesi insanı bütüncül (holistik) yaklaşım ilkesi ile ele alınmasının daha doğru olabileceğini ortaya koysa da zaman zaman insanlara olan sosyal yaklaşımların pratik mesleki uygulamalarında holistik yaklaşımlardan uzak kaldığını, insanın fiziksel (madde) bir varlık olarak pozitivist anlayış ile yaklaşıldığı gözlemlenebilmektedir. İnsanın maddi (fiziki, biyolojik) konumunun yanında manevi, ruhi yönünün de olduğu bilimsel bir gerçektir.

Manevi nitelikli sosyal hizmetlerin “manevi” boyutunun ne olduğuna ilişkin literatürlerin tam anlamıyla bir görüş birliğine varamamış oldukları dikkatleri çekmektedir. Batı kaynaklı literatürlerin tanımlamalarda, maneviyatın dini gelenekler ile ilişkilendirilmekte ve özellikle Hristiyan ve Yahud, (Musevi) öğretiler ve gelenekler üzerinden anlatılmıştır. Aynı zamanda, modernitenin bir yaklaşımı olarak oldukça yer etmiş olan sekülerizmin “maneviyat” teriminin içeriğinin, mutlak manada “dini” içerikli unsurlar ile oluşturulmasını zorunlu kılmamaktadır. Bu anlamda manevi duyguların, “hümanist – insancıl” yaklaşımlar ile din olgusu dışında da oluşturulabildiği birçok bilimsel literatürde yer bulmaktadır.

Şekil 3: Öz Çizim: Manevi Temelli/Nitelikli Sosyal Hizmetler (Spiritualität)

Yukarıda oluşturulan grafikte “Manevi nitelikli Sosyal Hizmet (Spiritualität)”, “Manevi” kavramının temelde “dini perspektifte¹¹” nasıl bir karşılık bulduğu şekiller ile anlatılmaya çalışılmıştır. “*Manevi (Sipiritus)*” terimi, Latince kökenli bir karşılığının bilim dünyasında ve özellikle sosyal bilimlerde yer etmiş olduğu görülmektedir. Hayatın niteliği anlamında geniş bir konseptle ele alındığını ve “*nefes almak*”, “*hayatta olmak*” anlamlarına gelen “*spiritus / spirituel*” kelimesinden türetilmiştir. Daha geniş bir anlam ile “*hayatı hissetmek*” olarak da algılanabilmektedir (EWEN, 2004), (GÜROL, 2004). Bu çerçeveden ele alındığında maneviyatın tamamen insan ile alakalandırıldığını, bu kavramının bir “Ruh(nefs)” bütünlüğü ile dinin, kültürün, psikoloji ve sosyolojinin oldukça yakından ilgi alanında

¹¹ “Manevi Nitelikli Sosyal Hizmetler (Spiritualität)” İslâmi, Hristiyan ve Yahudi (Musevi) temelli sosyal hizmetlerdeki dini değerler üzerinden oluşumu.

olduğu ve insanın manevi konumu kendisi ile özdeşleşmiş bir bütün (holistik) olarak ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. İnsanların Ruh/Nefs halinin ne olduğu dini değerler üzerinden anlatılırken tamamen bir görünmezlik “üzerinden **“Maneviyat (Spiritualität)”** üzerinden anlatılmaya çalışılmaktadır. İzah edilmeye çalışılan bu hususun, kendisini değerli kılan fiziki (bedeni) dışındaki bir haldir. Dolayısı ile Batı toplumlarında seküler yaklaşımlı insanın “Ruh/Nefs” ilişkileri bir din üzerinden soyutlanarak **“Manevi Rehber (Seelsorger)”** olarak ortaya konulmaya çalışılsa da bunu ancak “Pastorel Bakım (Pastorel Care)” yaklaşımı ile ele almak durumunda kalınarak bir çözüm getirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Günümüz Batı toplumunda **“Manevi Rehber (Seelsorger)”** kavramının içerisi sadece dini yaklaşımlar ile doldurulabildiği ve manevi (Seelsorge) hizmetlerin yalnızca dini kurum ve kuruluş niteliğinde oluşumlar üzerinden, din görevlileri, pastör/papaz (rahip), pastör yardımcıları (bayan rahibeler) tarafından sunulduğu görülmektedir. Ve özellikle Batı Avrupa ülkelerin literatür ve dijital kaynaklarında **“Manevi Rehber (Seelsorger / Pastor Animarum)”** terimi tamamen “dini” ve Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) konseptler üzerinden açıklanmaktadır (WIKIPEDIA, 2019/b). Kısacası; hem seküler ve hem de dini sosyal hizmetlerde sunulan bütün manevi sosyal hizmetlerin Batı toplumlarında **“Manevi Rehber (Seelsorger)”** tarafından din içerikli olarak *“Pastorel Care (İng.), Seelsorger (Alm.), “Pastorel Yaklaşım-Manevi Rehber (Tr.)”* adı altında sunulmaktadır.

İnsanların yemek, içmek, çalışmak, uyumak gibi biyolojik ihtiyaçlarının yanında, sevmek, sevilme, güven ve saygı duymak, en önemlisi de inanmak gibi manevi nitelikli olgulara ihtiyaç duymaktadırlar. Manevi nitelikli sosyal hizmetin kendilerini “manen” iyi hissetmeyen, ümitsizliğe kapılmış, inanç ve düşünce noktasında sapkınlıklara yönelmiş olan insanların tedavi süreçlerinde, yeniden sağlıklı bir yaşama dönüşü desteklemeye yönelik manevi telkin ve terapilerin uygulanmasının önemli bir ihtiyaç olduğu söylenebilir. İbn-i Sina; Ruhi hastalıkları, duâlar ile, manevi telkin ve güzel sözlerle tedavi ederek, günümüz modern psikiyatrisine büyük ilme kattığını birçok bilimsel kaynaklardan günümüze aktarılmıştır.

“Akıl Sağlık Vakfının (MHF-Mental Health Foundation)” 2003 yılında yayınlamış olduğu bir çalışmada, maneviyatı “İlham verici bir umut kaynağı” olarak belirtmekte ve önemini şu şekilde vurgulamaktadır;

“O, eşsiz bireyler olarak, beni ben ve seni sen yapan, insanın özünü ima edebilir. Yani ruh, bireyin içindeki güç, enerji ve iyimserliktir. O, İçimizdeki en derin şeydir, bize istikamet ve motivasyon veren şeydir. O kişiye kötü zamanlarda hayatta kalmasını, zorlukları aşmasını, kendi olmasını sağlamaktadır.” (NIMHE, 2003), (MATHEWS, 2017, s. 25)

Dinî geleneklerde manevi nitelikli sosyal hizmetlerin sunulmasındaki gerekliliğin ne olup olmadığı hususları incelendiğinde, din ve manevi değerli faktörlerin, birçok sorunlar ile karşı karşıya kalan bireylere, çıkış yolu göstermek maksadı ile bir *“Dini Rehber”* tarafından arz edilen hizmetler olarak görülebilmektedir. Doğal olarak sosyal hizmet ile muhatap olan, hizmeti sunan ve alan bireyler içinde bulundukları bazı olumsuzluklar nedeni ile negatif yönde bir duygu, düşünce ve davranışlar içerisinde bulunabilirler. Burada bireyleri ve sosyal hizmet gruplarındaki her bir kişiye

bulundukları olumsuzluklardan kurtaracak, onlara bir çıkış yolu gösterecek olan “*rehber*”, din olarak görülmektedir (CEBECİ, 2001, s. 218-220).

Dini geleneklerde manevi sosyal hizmet konusu genel anlamda, dinlerin insana olan yaklaşımların temelinde aynı ortak “inanç” noktadan hareket ederek yaklaştığını, insanın bütün yaratılmış canlı ve cansız varlıklar gibi maddi (fiziki, biyolojik) yaratılmışlığının olduğuna ve bunun yanında onu en değerli kılan manevi (spritüel) bir değere sahip olduğu vurgulanmaktadır.

1.8. Federal Almanya’da Hristiyan ve Yahudi Kuruluşların Sosyal Hizmetleri

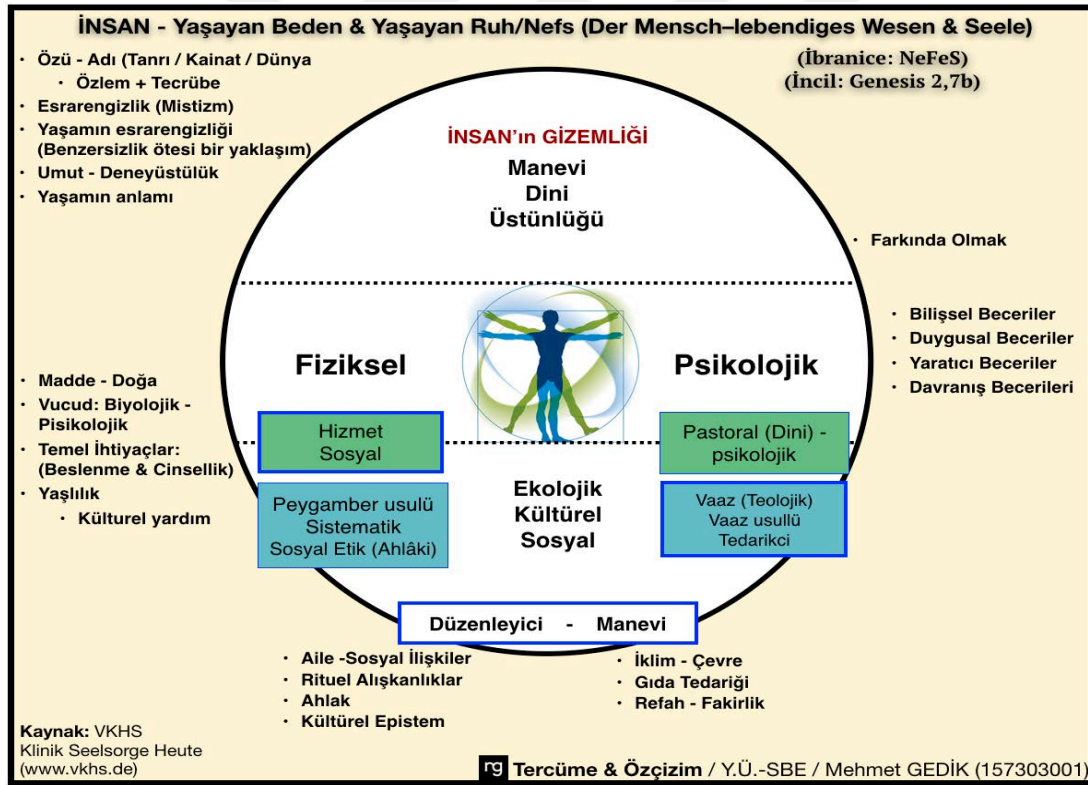
Hristiyan ve Yahudi (Musevi) geleneklerinde manevi bakımın teorik alt yapıları oldukça tarihi bir geçmişe dini temellere dayandırılmaktadır. Hristiyan ve Yahudi Sosyal Hizmetlerin “manevi destek” olgusunu ortaya koyan en önemli dini terimlerden bir tanesi de “*pastor - pastoral psikoloji*” kavramlarıdır. Zira bu kavramlar, “*Manevi Rehber (Seelsorger)*”in temelini oluşturulan teorinin, kaynağını işaret etmektedir. Hristiyan ve Yahudi geleneklerde, “*Tevrat (Eski Ahit – Altes Testament) ve İncil (Yeni Ahit – Neues Testament)*”, dini/manevi nitelikli sosyal hizmetlerin uygulanmasında oldukça önem arz etmektedir. “*Seelsorger (Pastör/Rahip -Ruh-i destekçi)*” alanındaki görevlerin Tanrı¹²,’nın din adamları üzerinden sunmuş olduğu kutsal görevler olduğu belirtilmektedir. Bu gerekçe ile Almanya’daki bu dini gelenekler doğrultusunda yürütülen manevi destek/bakım hizmetleri tamamen pozitivist anlayışın dışında tutularak konunun post-pozitivist yaklaşımlarla holistik bir bütünlük çerçevesinde gerçekleştirildiğini görmekteyiz.

Almanya’nın Mannheim şehrinde Protestan/Evanjelist kilisesinde uzun yıllar görev yapmış olan Hristiyan din görevlisi, papaz Ulrich Schäfer “Hristiyan Geleneğinde Papaz/Pastör (Seelsorger in Christlicher Tradition)” adlı çalışmasında; “*Hız. İsa’nın kendisine (Hristiyanlığa) tâbi olan insanlara ruhi yaklaşımlarla psikolojik desteklerde bulunduğunu ve Tanrı’nın insanlara karşı çok merhametli olduğunu, insanların içerisinde bulunduğu sıkıntıların kendileri için bir şans bir fırsat olduğunu Tevrat ve İncil’den öğretiler olarak sunmaktadır.*” (KÜÇÜK, 2017, s. 29). Seelsorger kelimesinin temel anlamından Hristiyanlık dinindeki “Çobanlık” metaforunu oluşturmaktadır. Bu mistik yaklaşımla, Tanrı’nın, İsa’nın ve onun izinden giden din adamlarının/görevlilerin bir çobanlık misyonları ile Tanrı tarafından görevlendirildiği belirtilmektedir. “*Yuhanna Bap 10/1: Ben onlara da hayat olsun, çok hayat olsun diye geldim. 10/11: Ben iyi çobanım. İyi çoban koyunları uğruna canını verir.*” (TEVRAT&İNCİL, 1982, s. 105). Bu terimdeki “çoban (*pastor animarum*)” kavramı “*ruh (Seel)*”ların çobanı olarak görevlendirilmiş “*Manevi Rehberleri (pastor animarum)*”

¹² Araştırmada zaman zaman “Tanrı” kelimesinin kullanması, literatür ve diğer kaynaklarda kullanılmış olmasındandır. Altını çizerek belirtmekte fayda olduğu düşüncesi ile; “Tanrı” kelimesinin teorik alt yapısı Müslüman toplumların kayıtsız şartsız iman etmiş oldukları “Allah” olgusunun, içerisini dolduran anlamların, kavramsal olarak tam bir karşılığı olmamaktadır. Allah kelimesi özel bir isimdir. Hiçbir dilde terminolojik olarak karşılığı yoktur. Dolayısı ile çalışmada ele almış olduğumuz “Tanrı” ve “Allah c.c.” birbirleri ile özdeşleştirilerek alınması yanlıştır.

belirtmektedir¹³. Konu yukarıda belirtilmiş grafikte (Şekil 3: Sayfa:43) de detayı ile izah edilmeye çalışılmıştır. Hristiyan ve Yahudi (Musevi) sosyal hizmet geleneklerinde uygulamakta oldukları manevi hizmetlerin teorik ve kavramsal altyapılarını tamamen Tevrat’a ve İncil’e, dini akidelerine dayandırılarak sunulmuş olduğunun kaynaklar eşliğinde vurgulanmasının ardından, multidisipliner anlamda insana olan mesleki yaklaşımların hangi çerçevede ele alındığının ortaya konulması çalışmamızın çerçevesi açısından oldukça önem arz etmektedir.

Her şeyden önce Batı toplumlarında sosyal hizmet kapsamında kullanılmakta olan “Seelsorger” teriminin tamamen Hristiyan ve Yahudi dini terminolojilere dayandırılarak ortaya konulduğunun bilinmesi ve Müslüman toplumlarda eş değer bir karşılık olarak kullanılmakta olan “Manevi Rehber” teriminin yalnızca bir dini terminolojiden yaklaşılarak değil, tamamen seküler bir yaklaşımdan hareket ile ele alındığı görülmektedir. Konunun multidisipliner bir meslek yaklaşımı ile nasıl dini boyutlar eşliğinde ele alındığını, VKHS kurumu, “İnsan – Yaşayan Beden / Yaşayan Ruh (Der Mensch – lebendiges Wesen – lebendige Seele¹⁴)” başlığı altında “İnsanın Görünümü ve Manevi Hizmet (menschenbild-und-seelsorge)” yaklaşımını gerek din ve gerekse manevi ilişkileri bütün perspektifi ile ortaya koymaktadır.

Şekil 4: Der Mensch-lebendiges Wesen & Seele (İnsan – Yaşayan Beden & Ruh)¹⁵

¹³ Tevrat'ta: Mezmurlar Bap:23/1-6 /s.551, İşaya Bap:40/11 /s.702 ve Hezekiel Bap:34/1-31/s.822'de bu konu ile ilgili “çoban (pastor animarum)” kavramının temel kaynakları belirtilmektedir (TEVRAT&İNCİL, 1982, s. 551 - 702 - 822).

¹⁴ “Der Mensch – lebendiges Wesen – lebendige Seele (İnsan – Yaşayan Beden / Yaşayan Ruh)” çalışmanın Almanca düzenlenmiş olan orijinal hali, araştırmamızın ekinde takdim edilmiştir (Ek-01/b).

¹⁵ (VKHS, 2019) Der Mensch – lebendiges Wesen – lebendige Seele (İnsan – Yaşayan Varlık - Yaşayan Ruh); Hristiyan ve Yahudi (Musevi) geleneklere dayandırılan manevi rehberliğin temelleri / Eski Ahid-

Manevi nitelikli sosyal hizmet uygulamalarında “*Klinikseelsorge (klinik/hastane manevi destek/bakım)*” hizmetlerinde, Yahudi (Musevi) ve Hristiyan dininin temel âkideleri “*Tevrat (Eski Ahit)*” ve “*İncil (Yeni Ahit)*” temel değerler olarak dikkate alınmaktadır (VKHS, 2019). Bu grafikte, Hristiyan ve Yahudi (Musevi) geleneklerine göre uygulanması gereken sosyal hizmetlerin manevi yaklaşımları, insanın “*gizemliliği (mystagogisch)*”, onun “*manevi (spirituellen)*” ve “*dini (religiöses)*” yönlerinin olduğu bu da insanı “*üstün ve değerli (transzendentes)*” kıldığı belirtilmektedir. Bu iki kadim din, insana yönelik sosyal hizmet uygulamalarında “*fiziksel-biyolojik (körperliches)*” ve “*psikolojik-ruhi (psychisches)*” bir varlık olarak dikkate alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Yukarıda arz edilen bu grafikte, insanın “*fiziksel-biyolojik (körperliches)*” varlığı gereği doğal ihtiyaçlarının karşılanması ve bu ihtiyaçların bir sorumluluk bilinci çerçevesinde “*hizmet (Diakonisch)*” anlayışında sunulmasının gerekliliği anlatılmaktadır. Dolayısı ile böyle yaklaşımlı bir hizmetin “sosyal (sozial)” bir hizmet olarak tanımlanabileceği vurgulanmaktadır. İnsanın ihtiyacı olan bu sosyal hizmetin “*dini temel değerler ışığında (Sozial-Diakonisch)*”, “*peygamber usulü (prophetisch)*”, “*sistematik (systemisch)*” ve “*sosyal ahlak (sozialtisch)*” ilkeleri ile sunulmasının gerekliliğini bu grafikte anlatılmaktadır. Bu yaklaşımdan hareket ile; hedef kitlenin, insanın tıbbi tedavi süreçlerinin paralelliğinde insan ihtiyaçlarına holistik (bütüncül) yaklaşılmasından hareket ile, mesleki anlamda multidisipliner yaklaşılmasını fiziki, biyolojik tedavilerine manevi tedavilerin olumlu katkıları olabileceği göz önünde bulundurulmakta ve tedavi süreçlerine teolojik (dini) açıdan yaklaşılmaktadır.

İnsanın “*psikolojik (psychisches)*” yapısı gereği, dini “*pastoral-psikolojik (pastoral-psihologisch)*” yönünün olduğu ve bu konumu ile bireyin “*Kerygmatisch (kilise pratikli teolojik* ¹⁶ *nasihat yaklaşım)*”lı, tedavi sürecine ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. “*Pastoral psikoloji*” kavramının tamamen “*Pastor (papaz/rahip - din adamı)*” kelimesi ile bağlantılı olarak kullanılmaktadır. Bu grafik tasarım, içerik itibarı ile manevi destek/bakım hizmetlerinin dini bir değer teşkil ettiğini ve bu temel değerlerin teorik kavramları oldukça içselleştirdiği görülmektedir. Onun için, “*pastoral psikoloji*”nin manevi hizmet kapsamında gerek literatürlerde ve gerekse günlük yaşamda oldukça sık kullanılmaktadır (STOLLBERG, 1993, s. 69).

Yine bu tasarımda, insanın psikolojik (ruhi) bir varlık olarak ihtiyacının “*vaaz usulü (predigend)*” bir yaklaşım ve “*tedarikçi (versorgend)*” bir anlayış ile giderilmesinin gerekliliği öngörülmektedir. İnsanın yaşadığı sosyal çevresi ile olan ilişkileri dikkate alınarak onun, “*Ekolojik/Eko-Sistem (ökologisches)*”, “*kültürel (kulturelles)*” ve “*sosyal (soziales)*” bir varlık olarak sistemler arası ilişkileri olduğuna ve bu ilişkilerden

İbranice ve Yeni Ahid-İncil temel Âkide olarak alınmaktadır. Yukarıda terceme etmiş olduğum şemayı çalışmanın ekinde sunduğum orijinali ile karşılaştırılarak bakılması kelimelerin teorik kavramlarının kökenine inilmesi açısından fayda vardır.

¹⁶ “Teoloji” kavramı günümüz modernleşme sürecinde sekülerleşmenin ortaya koyduğu modern bir yaklaşım olup, bunun ile dini içerikli yaklaşımlar sekülerizmin ön gördüğü şekli ile ele alınabilmektedir. Kutsal değerlerde ele alınan insan, günümüz seküler teolojik yaklaşımlar ile pozitivist bir çerçevede ele alındığında çözüm üretmediğini görmekteyiz.

etkilenerken bir yaşam sürdüğüne dikkat çekilmiştir. Bu bakış açısından hareket ile; insanın dini/manevi, kültürel, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının bir bütünlük olarak ele alınmasına, eksikliklerin “koruyucu/önleyici – düzenleyici/destekleyici (regulativ)” yaklaşımlarla sorunların giderilmesini ve “manevi (moralisch)” yöntemlerle yaklaşılmasının gerekliliği vurgulanmaktadır.

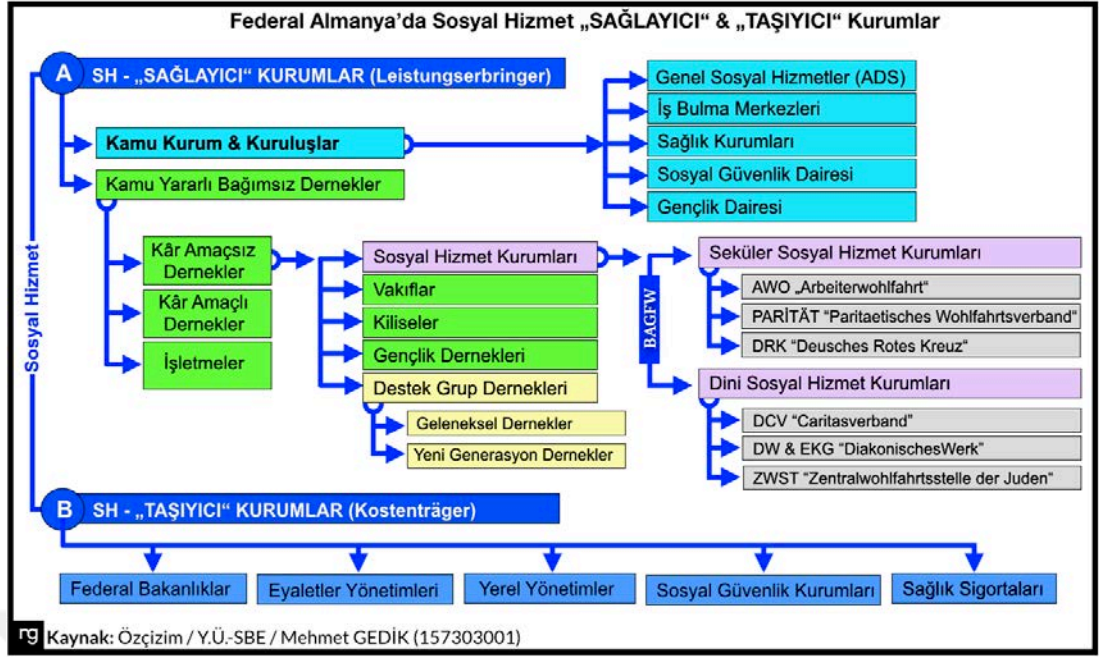
İnsanın ruhi/nefs (psikolojik) ihtiyaçlarının, Hristiyan ve Yahudi (Musevi) dini teori ve pratiğe dayandırılarak bir “maneviyat” tamamlamasının yapılması “pastoral psikoloji”nin dini (kilise) menşeli olarak ortaya çıkarılması sekülerizm ve din arasında “Maneviyat” çekişmelerine bir açıklık getirmesi açısından oldukça önem arz etmektedir. İnsana olan manevi yaklaşımların aynı zamanda “insanın manevi destek/bakım dönemlerindeki hizmet yaklaşımlarını ve ona karşı davranışların nasıl olması gerektiğinin “bilim”ini oluşturmaktadır (SCHMIDT, 1998, s. 1441). Manevi sosyal hizmetlerin temel değerleri olarak görülen “pastoral psikoloji”nin sadece kitaplardan okunarak öğrenilemeyeceğinin, mesleki uygulamalar ile de desteklenerek algılanması gerektiğinin altı çizilmiştir. “Pastoral psikoloji” ve “Seelsorge (manevi destek-bakım)” arasında bir ince çizginin olduğu, ama birçok zamanda birbirlerinin yerine kullanılan iki özdeşleşmiş terimler olarak kullanıldığını görmekteyiz.

1.9. Federal Ferdaral Almanya’da Sosyal Hizmetin Sağlayıcı/Taşıyıcı Kurum ve Kuruluşları

Federal Almanya’da “Sosyal Hizmet Nasıl Sunulur?” sorusunun cevabını, sosyal hizmetin sunabilmendeki en önemli 3 faktörün neler olduğu konusunun anlaşılması ile mümkün olabilmektedir. Bunları kısaca şu başlıklar altında belirtilmesinde fayda vardır (GERHARDINGER, 2018):

1. Kurumlar (Institutionen)
2. Kuruluşlar, Organizasyonlar (Organisationen)
3. Sosyal Hizmet “Sağlayıcılar - Taşıyıcılar (Träger soziale Dienste)”
 - a) Sosyal hizmet “Sağlayıcılar (Leistungserbringer)”
 - b) Sosyal hizmet “Taşıyıcılar (Kostenträger)” maliyet (finansman) tedarikçiler

Sosyal hizmetlerin sunulmasındaki uygulamalara bakıldığında, konunun Türkiye sosyal hizmet uygulamaları ile kısmen benzerlikleri olduğunu ve aynı zamanda da oldukça önemli farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu karşılaştırmalar yapıldığında Federal Almanya’da uygulamaların anlaşılmasını oldukça karmaşık olduğu algısı oluşabilmektedir. Karmaşık gibi görünen bu uygulamanın aynı zamanda Almanya’yı başarılı kılan bir unsur olduğu da akıllardan çıkarılmamasında fayda görülmektedir. Sosyal hizmet sunulmasında “Taşıyıcı” ve “Sağlayıcı” kurumların ne türden fonksiyonel farklı görevler üstlendikleri ortaya konulduğunda sistemin uygulanmasındaki anlaşılmasına daha da netlik kazandıracaktır. Bu gerekçe ile, sosyal hizmet “Sağlayıcı” ve “Taşıyıcı” kurumların neleri kapsadığı aşağıda bir şema (şekil) dahilinde oluşturması önem arz edecektir.

Şekil 5: Federal Almanya'da Sosyal Hizmet “Sağlayıcı” & “Taşıyıcı” Kurumlar

Yukarıdaki bu şekilden de anlaşılacağı gibi, Almanya’da sosyal hizmetlerin işlevliğinde uygulanan kurallar, sosyal hizmet ihtiyacı olan “*sahipler – alanlar (inhaber)*” ve sosyal hizmeti karşılayanlar “*sağlayıcılar (Leistungserbringer) & taşıyıcılar (Kostenträger)*” olarak adlandırılan iki belirgin unsurun birbirleri ile “ihtiyaç” ve “ihtiyaşların karşılanması” ilişkilerinden doğan destek/yardım hizmetleri olduğu görülmektedir.

Mevcut sistem içerisinde sosyal hizmet “*Sağlayıcı (Leistungserbringer)*” kurumların sahada sunmuş olduğu hizmetleri dikkate aldığımızda, sosyal hizmetlerin “*Taşıyıcı (Träger soziale Dienste)*” kurumları sosyal hizmet alanındaki faaliyetlerin gereken mali alt yapısını, finansmanını sağlayan kurumlar olması nedeni ile özdeş olmadıklarını, oldukça farklı yapılanmaların olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımdan hareket ile, “*Sosyal Hizmet Sunanlar*” ve “*Sosyal Hizmetin Taşıyıcıları*” olarak kendi aralarında iki grupta ele alınmaktadır. Bunlardan birisi, sosyal hizmeti sunmakla yükümlü olan devlet kamu kurum ve kuruluşları olabilirken, bir diğeri ise sosyal hizmetin mali (finansman) kaynaklarını oluşturan, müesseselerin oluştuğunu görmekteyiz. Bu durumda bunlara, “*Sosyal Hizmetin Sağlayıcıları (Leistungserbringer der sozialen Arbeit)*” (GERHARDINGER, 2018), (HERDER-BIERITZ, 2007, S. 614-615) olarak adlandırıldığı görülmektedir.

Buradaki “*Sosyal Hizmet Taşıyıcıları (Sozialleistungsträger)*”ndan kastedilen, sosyal hizmet veya sosyal yardımların sunulmasında finansmanı sağlamak ile yükümlü federal devlet adına “*Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı (BMFSFJ-Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend)*” tarafından yürütülmekte olduğu belirtilmektedir. Almanya Federal ve eyalet aile bakanlıkları, yerel idarelerin (belediyeler) “*sosyal hizmet (Soziale Dienste)*” kurumları, sosyal güvenlik kurumları ve sosyal sigorta kurumları olarak belirlenmektedir. (FAHLBUSCH, 2007, s. 892). (GERHARDINGER, 2018). Aynı şekilde Prof. Dr. Günter Gerhardinger’de çalışmalarında; “*Organizelerin, sosyal hizmeti Taşıyıcı Kurum ve kuruluşları*

(*Organisationen, Träger und Institutionen der Sozialen Arbeit*)” başlığı altında; Sosyal hizmet taşıyıcılığının iki anlamda ele alınabileceğine vurgu yapmıştır (GERHARDINGER, 2018).

Federal Almanya’da da sosyal refah seviyeleri gelişmiş olan bazı Batı Avrupa ülkelerinde uygulanmakta olan “*genelci sosyal hizmet*¹⁷” yaklaşımlarının hâkim olduğunu görülmektedir. Dolayısı ile Almanya’nın sosyal sistemini incelediğimizde, uygulanmakta olan sosyal hizmetlerin mevcut evrensel tanımlamalardan hareket ederek, Almanya’nın seküler, dini/manevi ve kültürel normlar (değerler) ve dokusu dikkate alınarak ülkenin sosyal politikası kapsamında bir işlevsellik kazandırılmış olduğunu görülmektedir. Bu nedenle federal devletin “*Sosyal Hizmeti Sunucu/Sağlayıcı*” kurum ve organizelerin yapısını genel anlamda hizmetlerin bir bütünlük oluşturmalarının gerekliliğinden hareket ile hem seküler ve hem de dini sosyal hizmet çatı organizeleri “*Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)*” ismi ile tek bir çatı altında buluşturmuştur (BAGFW, 2019).

BAGFW “Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu”

Almanya’da “*Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)*”nın oluşumunu sağlayan en önemli unsurlardan birisinin, hiç şüphe yok ki, tarihi süreç içerisinde savaştan toplumun değişimi ve bu değişime karşı devletin önleyici ve geliştirici tedbirleri yatmaktadır. Devlet sosyal hizmet kapsamındaki önceliklerini dikkate alarak sosyal hizmet kurum ve kuruluşları yönlendirmesi serbest sosyal hizmet kurumlarının gelişmesine oldukça katkı sağlamıştır. Günümüzde BAGFW’nin mevcudiyetinin kapsamı, Almanya’nın 19. Yüzyıllarda sosyal hizmetlerin tarihi sürecinde serbest sosyal hizmet kurumlarının nasıl oluştuğu ile ilgili nedenleri birlikte kodlanması önem arz etmektedir.

Özellikle Hristiyan ve Yahudi (Musevi) dini sosyal hizmet kurumlarının dini kaynakları olan “*Sadaka (Nächstenliebe)*”nın bu kurumların oluşturulmasında oldukça etkin rol oynamış, gerek sosyal hizmetleri ve gerekse devletin sosyal sistemini olumlu yönde etkilemiş ve dini sosyal hizmet çalışmaların derinleşmesine katkı sağlamıştır (ADH, 2018). BAGFW’nin çatısı altında bulunan serbest sosyal hizmet kurumlarının birbirlerinden bağımsız kuruluş aralıklarına baktığımızda, spesifik olarak BAGFW’nin tarih süreci ile 1848-1925 tarihleri arasındaki diğer sosyal hizmet kurumlarının oluşumları ile özdeşleştirilmektedir (BOESSENECKER, 2018, s. 17).

Serbest sosyal hizmet sağlayıcı/sunucu kurum ve kuruluşların, sosyal hizmet kapsamındaki hizmetlerini çeşitlendirmelerindeki en önemli etkenin, kurumlar

¹⁷ Sosyal hizmetin “genelci yaklaşımı ile; “*Mikro, Mezzo ve Makro*” düzeylerin bir (Eko-Sistem) bütünlüğü çerçevesinde ele alındığı belirtilmektedir. İnsanın kültürel bir varlık olarak “bio-psiko-sosyal” boyutunun olduğu ve dolayısı ile sosyal çevresindeki bütün sislemlerden etkilenenerek farklı davranışlar sergileyebildiğine vurgu yapılmaktadır (KIRST-ASHMAN & HULL, 1999, s. 15). Dolayısıyla da bireyin çevresini etkileme yertisinin olabileceği ve dini sosyal hizmetlerinde bu anlamda önem arz ettiği dikkate alınmaktadır.

arasındaki benzer aynı hizmetlerin diğer bir kurum tarafından sunulmasının önüne geçilmiş olmasına bağlanmaktadır. Hizmet alanlarının farklılaştırılması, çeşitlendirilmesi ve aynı zamanda hizmetlerin profesyonelleştirilmesi hedeflenerek sosyal hizmet sunan kurum ve kuruluşlar “*Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW- Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)*” adı altında bir araya getirilmişlerdir. Bugün BAGFW’nin çatısı altında 6 sosyal hizmet çatı kuruluşu bulunmaktadır. Bu çatı kuruluşlardan 3’ünü seküler ve diğer 3’ünü ise dinî sosyal hizmet çatı kuruluşları oluşturmaktadır. Dini sosyal hizmet kurumları, Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) ve Yahudi (Musevi) kuruluşlar sunmakta oldukları hizmetleri temel dini akidelerine dayandırılmış olarak sunmaktadırlar.

Dini kurumlar aynı zamanda dini hizmetlerinin kapsamını dini cemaat olma geleneklerine dayandırdıkları için Federal Alman anayasasının koruması altındadır. Bu da dinî cemaatlerin kendi dini toplumları ile ilgili “*kendi kararlarını alabilme haklarını (Selbstbestimmungsrecht)*” koruma altına almaktadır. Dolayısı ile, kiliselere bağlı kamu kurum ve kuruluşları için federal iş kanununda tanınan bir takım istisnai kurallar “*Üçüncü Yol (Dritten Weg)*” mevcuttur. Bu kurumlarda çalışanların, kilise hizmetlileri olarak tanımlandırılan sosyal hizmetleri sunmalarından dolayı istisnai kurallara tabi tutulabilmektedirler. Onun içindir ki, dinî kurumlar birçok alanda olduğu kendi kurum ve kuruluşlarında gerek istihdam ve gerekse işten çıkarma konusunda kilisenin iç tüzüğüne göre hareket edebilmektedirler.

Bu hususta 1946 yılından bu yana birçok uygulamaların kiliselerin iç tüzüğüne göre kararların verildiği görülmektedir. Her ne kadar federal ve eyalet yasaları eşcinselliği, bireysel tercih ve kişisel hakları kapsamında olduğundan yaklaşımlar dahi, eşcinsel bir kişinin sadece bir kilisede değil, kiliseler ile kurumsal ilişkileri olan herhangi bir kurumda dahi çalıştırılmasına iç tüzük gereği müsaade edilmemektedir. Bu gerekçe ile EDK-Almanya Evanjelist Kiliseleri birliğine bağlı bir kurumda çalışan bir kişinin kurum tarafından işinin sonlandırılmasının mümkün olabileceği hukuken tescillenmiş olduğunu görmekteyiz (LENTZ, RÜFNER, & BALDUS, 1988, s. 163).

Özellikle Roma Katolik kilisesine bağlı olan “*DCV-Caritas*” ve Evanjelist Almanya Kilise Birliğine bağlı olan “*DW & EKG-DiakonischesWerk*” sosyal hizmet kurumlarında istihdam edeceği çalışanları ile ilgili oldukça seçici davranabilmektedir. Serbest dini sosyal hizmet kurumlarında istihdam edilen çalışanların, dini aidiyetlikleri bu kurumlar için oldukça önem arz etmektedir. Bir kişi daha sonra kendi inançları noktasında bir dini aidiyet değişikliğine giderse, mesela Katolik kilisesinden ayrılır, Katolik kilisesi öğretilerine ters düşecek bir davranışta bulunursa bu durum kişinin kiliseye olan bağlılığının zedelenmesi olarak görülebilmekte ve işine sonlandırılabilir. Nitekim buna benzer bir durum karşısında Erfurt Çalışma Mahkemesi, kilisedeki suistimallerden ötürü kiliseden ayrılan bir çalışanın işine son veren Caritas serbest dini sosyal hizmet kurumunu 2013 yılında açılan bir davada haklı bulmuş ve kişinin işine son verilmiştir (PERSPEKTİF, 2014, s. 41).

BAGFW - Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu'na Üye Kuruluşlar (BAGFW, 2019). Federal Almanya'nın sosyal yapısına önemli değer katan bu kuruluşları kısaca şu şekilde tanımlayabiliriz.

- AWO “Arbeiterwohlfahrt”
 - İşçi Sosyal Yardım Kurumu
- DCV “Caritasverband”
 - Almanya Caritas Derneği (Alman Katolik Kilisesi Hayır Kurumu)
- PARITÄT “Paritaetisches Wohlfahrtsverband”
 - Alman Bağımsız Sosyal Refah Kuruluşları Birliği
- DRK “Deutsches Rotes Kreuz”
 - Alman Kızılhaç Örgütü
- DW & EKG “Diakonisches Werk”
 - Almanya Protestan/Evanjelist Kilisesi Hayır Kurumu
- ZWST “Zentralwohlfahrtsstelle der Juden in Deutschland”
 - Yahudi (Musevi) Sosyal yardımlaşma merkezi

AWO “Arbeiterwohlfahrt” İşçi Sosyal Yardım Kurumu

“İşçi Sosyal Yardım Kurumu (AWO-Arbeiterwohlfahrt)”, 13 Aralık 1919 tarihinde, sosyal demokrat toplum oluşturma faaliyetlerinde aktif olarak adil bir toplum için toplumsal dayanışmanın gerekliliğini, hoşgörü ve özgürlük değerlerini savunan, bu noktada kadınlar hareketine destek veren Marie Juchacz (1879–1956) tarafından kurulmuştur (WÖRMANN, 2016, s. 9). Bu yılın (Aralık 2019) ayı için, 100 yıl kuruluş yıldönümü hazırlıklarını yapılan Almanya'nın en eski serbest sosyal hizmet kurumlarından birisidir. Marie Juchacz, İşçi sınıfının sosyal hizmet alanında etkin olabilmesi ve bunun için yasal düzenlemelerin gerekliliğinden hareket ile meseleye sosyal politik açıdan bakıyordu. Onun için AWO'nun ana komitesinin kurulması konusunu ilk önce “SPD-Almanya Sosyal Demokrat Partisi (Sozialdemokratische Partei Deutschland)” Komitesinin onayını alarak ilk adımlarını attı (AWO, 2019). Bu açıdan bakıldığında da bugün AWO kurumsal yapısı oldukça politik bir yapıya sahip olduğunu ve Federal Almanya'nın sosyal sorunlarında oldukça etkili politik rol oynadığı görülebilmektedir. Bu yapısı ile ele alındığında BAGFW bünyesindeki seküler serbest sosyal hizmet alanında hizmet veren bir kurum olarak kategorize edilmektedir. 1925 yılında dernek yapılanmasına giden AWO, Şubat 1930 yılında da “Uluslararası İşçi Sosyal Yardım Kurumu (Internationale Arbeiterwohlfahrt)” olarak hizmet alanını uluslararası boyuta taşımıştır.

AWO sosyal hizmet kuruluğu, 1919 – 1932 yılları arasında Weimar Cumhuriyeti döneminde, 1933 – 1944 yılları arasında Hitler Almanya’sının Nazi diktatoryası döneminde, 1945 – 1949 yılları arasında II. Dünya savaşı sonrası bir dönemde, 1950 - 1989 yılları arasında federal meclisin Bonn şehrinde olduğu bir dönemde ve nihayetinde 1990 – 2019 yılları arasında da Berlin’de olduğu dönemlerde oldukça birbirlerinden farklı dönemlerden geçerek günümüze kadar gelmiştir. “Nazi Partisi - Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi (NSDAP- Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei)” iktidara gelmesi ile Mayıs 1933 tarihinden itibaren AWO’nun kurum, kuruluş ve tesislerinin, bütün varlıkları “Nasyonal Sosyalist Halk Refahı (NS-Volkswohlfahrt)”na aktarılmıştır (AWO, 2019).

AWO’nun 1930 yılında uluslararası düzeyde ülke sınırlarını aşması, kurumun önce Fransa Paris’de “SPD¹⁸’nin Sürgün Kurulu (Exil-Vorstand der SPD)” (Oevre social démocrate allemande) olarak tanınmasını sağlamıştır. Özellikle bu yeni “sürgün kurul”un Fransa Paris yapılanmasını Fransa’ya göç etmek durumunda kalan SPD’li politikacılar üstlenmişlerdir. AWO’nun kurumsal yapısı ve kimliği Batı Avrupa ülkeleri arasında taktirle karşılanmakta, sosyal politik açıdan bir yaklaşım olarak benimsenmekteydi. 1940 yılında Almanların Paris’i işgalinin ardından Paris’teki mülteciler Fransa’nın Güney’ine doğru kaçmak durumunda kalmışlardır. Bu kaçanlar arasında AWO’nun kurucusu Marie Juchacz’da bulunuyordu. Daha sonra da Marie Juchacz Amerika’ya kaçarak sosyal hizmet çalışmalarını ABD’de devam ettirmiştir.

II. Dünya Savaşı ardından 1945 yılında oldukça zor durumda olan Almanya’nın her alanda sosyal hizmet çalışmalarına ihtiyacı vardı. “İşçi Sosyal Yardım Kurumu New Yorg (AW New York)” daha önce çalışmalarının merkezini oluşturan Almanya’ya yönelik önemli bir aksiyon ile yanına “İnsan Hakları için İşçi Sendikası (Labour League for Human Rights)” ve “Amerikan İşçi Federasyonu (AFL-American Federation of Labor)” da alarak yeniden seslerini duyurabilecek aksiyonlara imza atmayı başarmışlardır. Bu yardımlar 1946 – 1949 yılları arasında kesintisiz olarak sürekli yapılmıştır. Marie Juchacz Şubat 1949 tarihinde itibaren AWO’yu eski konumuna getirebilmek için yeterli birçok sebep olduğunu düşünerek yeni sosyal hizmet atılımları organize etmeye karar vermişlerdir. Her şeyin piyasada karaborsa olduğu, yakacak, giyecek ve yiyecekleri temin etmenin oldukça imkansızlaştığı, salgın hastalıkların baş gösterdiği bir süreçte zora talip olmakla işe başlamışlardır. Böyle bir zamanda AWO’nun hizmetleri toplum içerisinde oldukça önem kazanmış ve güven oluşturmuştur.

AWO, 1950 -1989 yılları arasında Federal meclisin Bonn şehrinde olduğu ve 1990 – 2019 yılları arasında da Berlin’de olduğu dönemlerde sürekli kurumsal serbest sosyal hizmet alanlarını profesyonelleştirmiş, her yıl yapılan çeşitli konferanslar ile yılın sosyal hizmet konularını belirleyip çalışmalarını, sosyal hizmet projeleri ekseninde yürütmüşlerdir. Özellikle 1950’li yıllarda başlatılıp halen günümüzde Federal Almanya’nın sosyal demokrat politikasında oldukça etkin oldukları ve sosyal politikaları yönlendirebildikleri görülmektedir.

¹⁸ Almanya Sosyal Demokrat Partisi (SPD-Sozialdemokratische Partei Deutschland)”

***AWO'nun - Federal Almanya Genelinde Konumu;* (BAGFW, 2019)**

Organize olduğu il sayısı	: 30 ilde organize olmuşlardır.
Organize olduğu ilçe sayısı	: 411 ilçede organize olmuşlardır.
Organize olduğu yerel dernek sayısı	: 3.514 yerel dernek olarak organize olmuştur.
Toplam üye sayısı	: 333.121 üyesi bulunmaktadır.
Sosyal hizmet tesisi sayısı	: 13.000'den fazla SH tesisi bulunmaktadır.
Çalışan SH görevli sayısı	: 211.727 sosyal hizmet çalışanı
Gönüllü hizmet veren sayısı	: 65.629 gönüllü hizmet destekçileri

AWO, toplum içerisinde yapmakta olduğu serbest sosyal hizmet çalışmalarının temellerini, geçmiş tarihlerde yapmış olduğu özel karakteristik hayırseverlik ve verimliliklere dayandırmaktadır. Bunun da Almanya'da sosyal hizmet alanında yapılan hizmetlerin sosyal politik ve imaj açısından ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bugün de aynı şekilde, toplumsal sosyal sorunları giderebilmek maksadı ile çalışmalarını kendi çatısı altında bulundurduğu diğer serbest sosyal kurumları ile birlikte yürütmektedir. Bu çalışmaları devam ettirmelerin temelindeki gerekçeleri de Almanya'da demokratik ve sosyal hukuk devleti olarak kalabilmesinde katkı sağlanması hedeflenmektedir (AWO, 2019).

AWO çalışma alanlarını sadece Federal Almanya ile sınırlamamakta, aynı zamanda uluslararası çalışmalarını mevcut yerel ülkelerin ortak kurumları ile iş birliği içerisine girerek de hizmet sunmaktadırlar. AWO International Güney Asya, Güneydoğu Asya ve Orta Amerika bölgelerinde dezavantajlı kişilerin yaşam koşullarını iyileştirme ve sürdürülebilir bir iyileştirme hizmetleri vermektedir. 2009 yılında Nepal'de, 2011 yılında Guatemala'da ve Endonezya'da enternasyonal alanda çalışmak için irtibat büroları açmışlardır (AWO, 2019). Almanya içindeki sosyal hizmet çalışmaların büyük bölümünü devlet bütçelerinden karşılayan AWO, uluslararası projelerin desteklerini de Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler projelerinden sağlamaktadır.

DCV “Caritasverband” Alman Katolik Kilisesi Hayır Kurumu

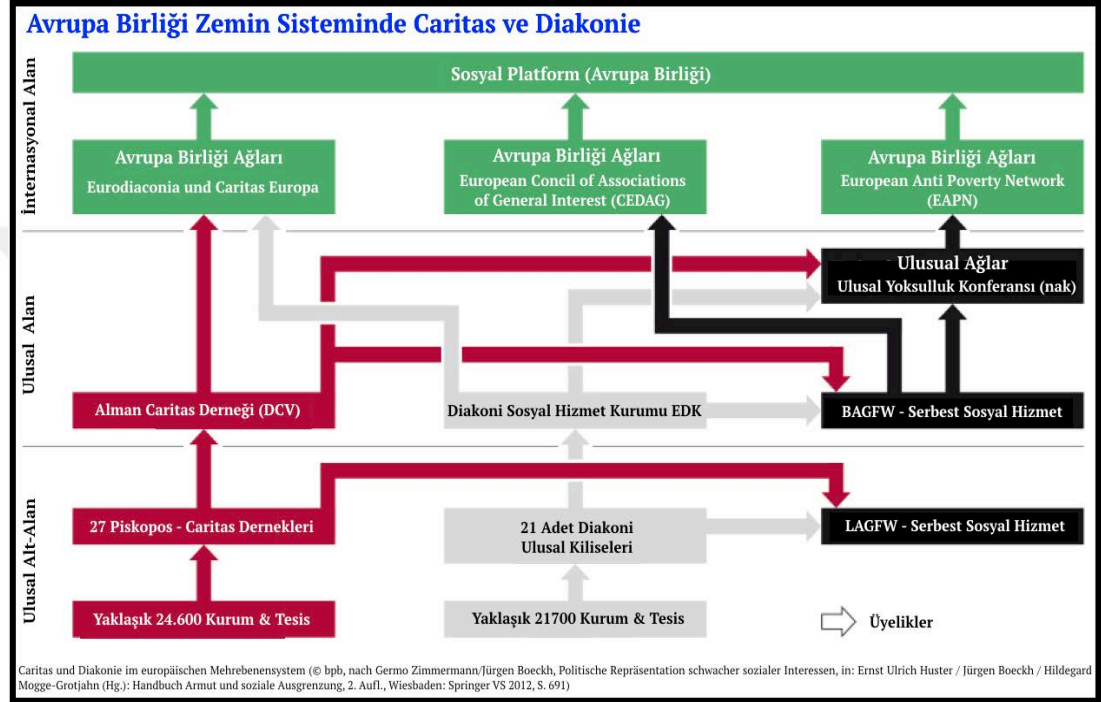

“Alman Katolik Kilisesi Hayır Kurumu (DCV-Caritasverband)”, Katolik rahip ve sosyal politikacı Lorenz Werthmann'ın (1858 - 1921) yaşamı boyunca ortaya koyduğu en önemli çalışmalardan biri olarak görülmektedir. “Katolik Almanya için Charitas Birliği (Charitasverband für das katholische Deutschland)” oluşturma çalışmaları sırasında Katolik kiliseleri Başpiskoposu Johannes Christian Roos, Werthmann'ı kilisenin ordinaryüs hizmetlerinden boş çıkarak, 19. yüzyılın Almanya'sının gelişen sosyal politikalarında Katolik kilisesinin çok yönlü olarak yer alması noktasında Charitas Birliği'nin oluşumu 09 Kasım 1897 tarihinde gerçekleştirilmiştir (DKV, 2018). Bugün Caritas serbes sosyal hizmet kuruluşu, kuruluşunda olduğu gibi bütün sosyal hizmet yapısının temellerini Hristiyan Katolik mezhebi âkidesi üzerinde devam ettirmektedir.

Freiburg merkezli çalışmalarını yürüten Caritas, federal Almanya genelinde Berlin ve München şehirlerinde de Merkez yönetimleri bulunmaktadır. 6 ilde eyalet çalışma merkezi ve 27 ilde de Piskoposluk dernek merkezleri yer almaktadır (DKV, 2018).

DCV – Caritasverband’ın Federal Almanya Genelinde Konumu; (BAGFW, 2019)

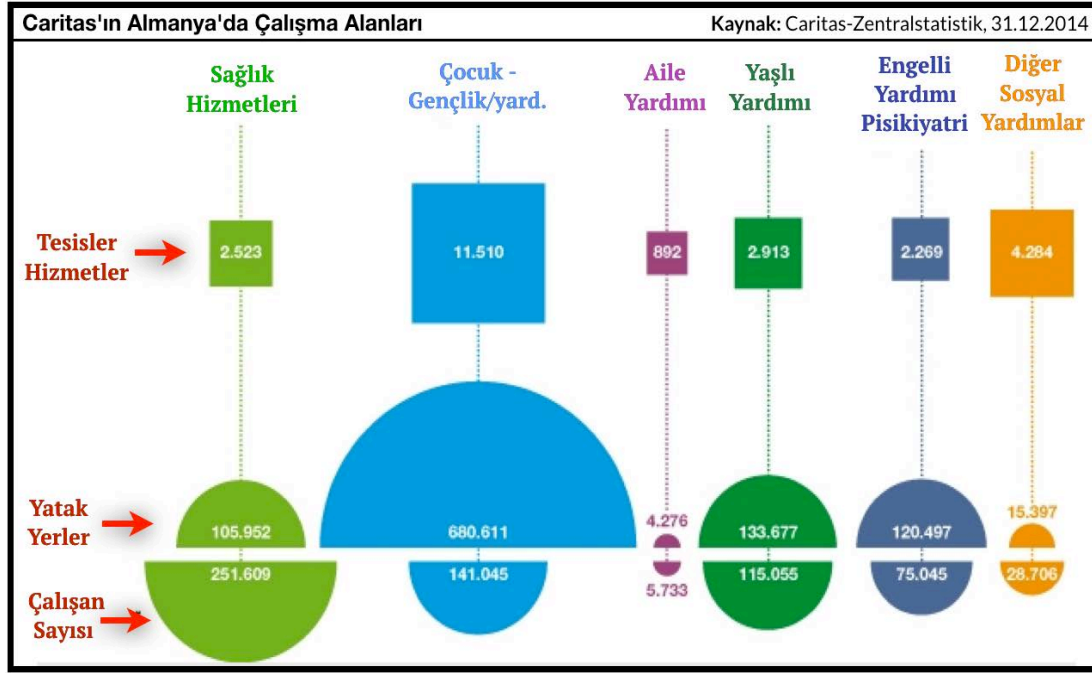
Profesyonel dernek sayısı	: 17 profesyonel dernek
Yerel ve bölgesel dernek sayısı	: 539 yerel ve bölgesel dernek
Piskopos Caritas dernek sayısı	: 27 Piskopos dernek kuruluşu
Toplam üye sayısı	: 1.3 Milyon üyesi bulunmaktadır
Sosyal hizmet tesisleri sayısı	: 24.391 SH tesisi bulunmaktadır.
Kilise cemaat derneği sayısı	: 12.000’den fazla kilise cemaat derneği
Dini hayır kuruluşu derneği sayısı	: 250 dini ve hayır kuruluş derneği
Sosyal hizmet yatak/yer kapasitesi	: 1.060.410’den fazla yatak/yer kapasitesi
Tam/yarım SH görevli sayısı	: 617.000’den fazla SH görevlisi çalışan
Gönüllü sosyal hizmet sunanların sayısı	: 500.000’den fazla gönüllü SH destekçileri

Şekil 6: Avrupa Birliği Zemin (Alan) sisteminde Caritas ve Diakonie

Caritas ve Diakoni, Almanya genelinde yapılanmalarına bakıldığında dini serbest sosyal hizmet kurumları olarak diğer sosyal hizmet kurumlarından oldukça farklı bir yapıya sahip oldukları görülmektedir. İnsanların sosyal sorunlarını dini boyutları ile ele alan Caritas derneği, aynı zamanda da insanların toplumsal sorunlarının iyileştirilmesi girişimleri ile gerek Federal Almanya’da ve gerekse Avrupa Birliği üye ülkeleri nezdinde toplumsal sosyal politikalarında oldukça aktif rol aldıkları görülmektedir. Yukarıdaki Şekilde de görüldüğü gibi, Caritas ve Diakonie gibi Almanya’nın en önemli iki serbest dini sosyal hizmet kurumunun Avrupa Birliği sosyal hizmet çalışma alanlarında da oldukça önemli fonksiyonlar ile donatılmışlardır. Caritas Almanya, uluslararası “Caritas Bilgi Ağı (Caritasnetzwerkes)”ın koordinasyonunda sağlamaktadır. Alman Caritas Birliği aynı zamanda Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin uygulanması çalışmalarının Almanya’yı temsilen Ulusal Koalisyon üyesi olarak temsil etmektedir (DKV, 2018).

CARİTAS’ın kendi Web sayfasından kendi çatısı altında bulundurduğu bütün kurum, vakıf ve dernekler ile ilgili hangi alanlarda ne kadar personel ile hizmet sundukları hususlarını kısaca özetlenmesinde fayda vardır.

Şekil 7: Caritas e.V. Almanya'da Çalışma Alanları

Yukarıda tabloda da görüldüğü gibi, Caritas e.V., sağlık hizmetleri alanında; 2.523 tesiste, 105.952 yatak kapasitesi ile toplam 251.609 sosyal hizmet çalışanı ile hizmet vermektedir. Çocuk/Gençlik hizmet alanında; 11.510 tesiste, 680.611 yer kapasitesi ile toplam 141.045 sosyal hizmet çalışanları ile hizmet vermektedir. Aile yardımları hizmet alanında; 892 tesiste, 4.276 yer/mekân kapasitesi ile toplam 5.733 sosyal hizmet çalışanları, Aile danışmanları ile hizmet vermektedir.

Yaşlı destek/bakım hizmet alanında; 2.913 tesiste, 133.677 yer ve yatak kapasitesi ile toplam 115.055 sosyal hizmet alanında (doktor, hemşire, psikiyatrist, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, pedagog, din görevlisi, fizyoterapist vb.) çalışanları ile hizmet vermektedir. Engelli yardımları /Psikiyatri hizmet alanında; 2.269 tesiste, 120.492 yer kapasitesi ile toplam 75.045 ilgili sosyal hizmet çalışanları (uzmanları) ile hizmet vermektedir. Diğer sosyal yardım alanlarında vermekte oldukları hizmetlerde ise; 4.284 tesiste, 15.397 yer/mekân kapasitesi ile toplam 28.706 sosyal hizmet çalışanları ile hizmet vermektedirler.

Caritas bünyesinde bulundurduğu birçok sosyal hizmet kurumları ile bugün Almanya'nın en büyük özel işletmeleri arasında yerini korumaktadır. 2004 yılında Almanya'daki sosyal hizmet kurumları ile ilgili "Zayıfların Omuzundan (Auf den Schultern der Schwachen)" adı altına yapılmış bir çalışmada Caritas kurumunda, Almanya'daki en büyük özel işletmeler arasında yer alan Daimler Chrysler, Deutsche Telekom ve Siemens'den daha fazla çalışan istihdam ettirmiş olduğuna yer verilmiştir. Gönüllü istihdamlar dikkate alındığına halen Caritas ve Diakoni gibi serbest sosyal hizmet kurumlarının Federal Almanya'daki en büyük özel işletmeler arasındaki yerlerini koruduklarını bilinmektedir (FELS, 2004, s. 8).

DER PARITÄT “Paritaetisches Wohlfahrtsverband” Bağımsız Sosyal Refah Birliği

“Bağımsız Sosyal Refah Kuruluşları Birliği (PARITÄT-Paritaetisches Wohlfahrtsverband)”, Özellikle sağlık sektöründe organize olmuş, 7 Nisan 1924’te “Almanya’nın ücretsiz yardımseverlik kuruluşları derneği” adı altında Berlin’de kurulan serbest, bağımsız sosyal hizmet kurumlarından. Günümüzde bitin hizmetlerini BAGFW’nin çatısı altında sunarken, aynı zamanda 10.000’den fazla bağımsız kurum ve grubu kendi çatısı organizesi altında bulundurmaktadır (PARITÄTISCHE, 2019).

DER PARITÄTISCHE serbest sosyal hizmet kurumu, hizmetlerini çok çeşitlendirilmiş bir konumda sunmaktadır. Yaşlı, güçsüz, engelli ve kronik hastalıklı insanlara yönelik yardımlar, çocuk ve gençlere yönelik yardımlar, aile yardımları, işsizlik ve sosyal yardım programları, kadınlara yönelik çalışmalar, anne merkezleri ve ebeveyn girişimleri, evsizlere yönelik projeler bu çalışmaların başında gelmektedir. Bu türden sosyal hizmetlerin sunulmasında bir milyondan fazla insanın gönüllü olarak ta çalıştıkları dikkatleri çekmektedir.

DER PARITÄTISCHE’nin Federal Almanya Genelinde Konumu; (BAGFW, 2019)

Eyalet dernek sayısı	: 15 profesyonel dernek
Yerel ve bölgesel ofis sayısı	: 280 yerel ve bölgesel ofis
Sosyal hizmet tesisi sayısı	: 10.000’den fazla SH tesisi bulunmaktadır.
Gönüllü sosyal hizmet veren sayısı	: 1.000.000’den fazla gönüllü SH destekçileri

DER PARITÄTISCHE’in çatısı altında hizmet veren 280 yerel serbest sosyal hizmet kurumları incelendiğinde, bu kurumların Federal Almanya içerisinde ulusal hizmet verdikleri gibi, bazılarının da aynı zaman da uluslararası hizmet veren kurum, vakıf ve derneklerden oluşmaktadır. Federal Almanya’nın bütün eyaletlerinde (16 eyalet) organize olmuş sosyal hizmet kurumunun kendi kurumsal isminin dışında organize olmuş birçok kurum, kuruluş ve vakıf çalışmaları bulunmaktadır.

Federal Almanya’da Der Paritätische’in çatısı altında organize olmuş olan birçok kurum ve kuruluşlara rastlamak mümkündür. Normal olarak karşılaşılan bu kurum ve kuruluşların Der Paritätische’in çatısı altında organize oldukları ancak detaylı araştırmalar neticesinde kurum çatısı altında organize oldukları anlaşılmaktadır. Oldukça önem arz eden bazı sosyal hizmet kurumları ile ilgili özet bir bilginin verilmesi faydalı olacaktır.

ASB-Arbeiter-Samariter-Bund (İşçi Merhamet Derneği): 1888 yılında kurulmuş olan ASB Almanya’nın 16 eyaletinde organize olmuş 1,3 milyondan fazla üyesi bulunmakta olan “Arbeiter-Samariter-Bund” serbest sosyal hizmet kurumu toplumun her alanında kendisini kabul ettirmiş ve herkes tarafından tanınan önemli bir dernektir. 205 bölgesel ve yerel birlik ve 125 ticari kuruluştan (GmbH), 40.000 den fazla tam istihdamlı ve 17.000’den fazla gönüllü çalışandan oluşturulmuş vir yapısıdır (ASB, 2018).

DKMS-Deutschland (Kamu Yararına faaliyet yapan İşletme): 1991 yılından bu yana Almanya ve uluslararası boyutu ile Dünyada 5 merkezde kan kanseri ve kemik ilik nakli ile ilgili önemli bir faaliyeti yürütmektedir. Bugün itibarı ile 7.949.610 kişinin kök hücre vericisinin bilgileri DKMS’in kann bankasında muhafaza edilmektedir.

68.565 lösemi hastasına kök hücre naklinin yapılması bu kurum tarafından sağlanmıştır (DKMS, 2019). Özellikle bu kuruluş Federal Almanya’da Müslüman göçmenler tarafından da yakinen tanınmaktadır. Çünkü kök hücre naklinin doku uyumluluğunun aile, ile yakından ilgili olduğu ve bu noktada araştırmanın ilgili alana doğru yönlendirilmesinden hareket ile DKMS bu konuda kök hücre örnekleri verilerek yardımcı olunmaktadır.

Bedensel Engellilerin Kendine Yardımı Derneği-Federal Dernek (BKS-Bundesverband Selbsthilfe Körperbehinderter e.V.): BKS derneği 1955 yılında federal düzeyde bedensel engellilerin kendi işlerini kendileri görebilmelerine yönelik çalışmalar yapan bir dernektir. Bu noktada Almanya’da hizmet veren en eski ve en tanınmış kurumlardan birisidir. BKS’in 25.000’den fazla üyesi ve yaklaşık 100’den fazla kurum ile bölgelerde hizmet vermektedir (BKS, 2018). Aynı zamanda sosyal politika açısından da önemli rol oynayan BKS, federal, eyalet ve yerel düzeyde de bedensel engellilerin hareket alanlarını geliştirecek ve rahatça toplum içerisinde hareket etmelerini sağlayabilmeleri açısından devlet kurumları ile projeler yürütmektedirler. Aynı zamanda kendisi ile eş anlamda hizmet veren 10’dan fazla kurumlarında temsilciliği görevini yürütmektedir.

Yukarıda adı geçen bu kurumlar Der Paritätische’in çatısı altında hizmet veren 280 kuruluştan sadece birkaç tanesini oluşturmaktadır. Alman Bağımsız Sosyal Refah Kuruluşları Birliği Paritätische kuruluşunun çalışma alanlarına baktığımızda seküler bir kurum olduğunu, çalışma alanlarını Federal Almanya’da sosyal hizmetin birçok alanında faaliyetlerini sürdürdüğünü görebilmekteyiz. Araştırmalarımız kapsamında Paritätische çatı kurumu ile yapmış olduğumuz görüşmelerde, “*Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı (BMFSFJ – Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend)*” ve “*NRW - Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti, Çalışma, Uyum ve Sosyal İşler Bakanlığı (MAIS-Ministerium für Arbeit Integration und Soziales des Landes Nordrhein-Westfalen)*” devlet kurumlarının Almanya’daki sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarının, bir sistem dahilinde eğitilmesini, kalifikasyon kazandırılması görevi, Alman Bağımsız Sosyal Refah Kuruluşları Birliği Paritätische üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Der Paritätische kurumu proje yöneticileri ile yapmış olduğumuz görüşmelerde, Kuzey Ren Vesfalya eyaletinde de diğer eyaletlerde olduğu gibi, İslâmi kurumlarında dahili oldukları dini sosyal hizmet projelerini de yürüttükleri belirtilmiştir. Örnek olarak yine yukarıda bahsetmiş olduğumuz federal ve eyalet bakanlıklarının BAGFW çatısı altında Alman Bağımsız Sosyal Refah Kuruluşları Birliği Paritätische’nin “*Müslüman ve alevi sosyal hizmet çalışmalarının kalitelileştirilmesi (Qualifizierung muslimischer und alevitischer Wohlfahrtspflege)*” adı altında bir projenin KRV- Kuzey Ren Vesfalya (NRW) eyaletinde “*ZMD-Zentralrat der Muslime in Deutschland e.V. (Almanya Müslümanları Merkez Konseyi)*”, “*VIKZ - Verband der Islamischen Kulturzentren e.V. (İslam Kültür Merkezi)*” ve “*AABF - Alevitische Gemeinde Deutschland (Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu)*” katılımları ile yürütülmektedir.

DRK “Deutsches Rotes Kreuz” Alman Kızılhaç Örgütü

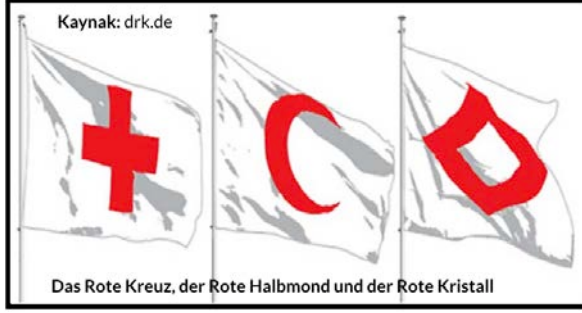
“Alman Kızılhaç Örgütü (DRK - Deutsches Rotes Kreuz)”, Federal Almanya’da BAGFW’nin çatısı altında hizmet veren en önemli serbest sosyal hizmet kurumlardan bir tanesidir. 1863 yılında savaş mağdurlarına yönelik yardım amacıyla kurulmuştur. Simge olarak kullandığı “Kızılhaç” logosu, bugün “Kızılay” yardım kuruluşunda olduğu gibi uluslararası bir sembol olmuştur. Kızılhaç’ın çalışma alanları sadece Almanya ile sınırlı olmayıp, uluslararası bir yelpazede sosyal hizmet çalışmaları sunan dünyadaki en gelişmiş kurumlardan birisidir. Kızılhaç’ın ulusal boyutta eğitim, destek/bakım hizmetleri ve kan bankacılığı gibi hizmetler yürütürken, uluslararası boyutta, kurtarma (afet) hizmetleri, sığınmacı/mülteci hizmetleri, göç ve entegrasyon gibi hizmetlerde oldukça aktif rol üstlendikleri görülmektedir.

DRK, uluslararası boyutta, dünya genelinde 190 civarında projeyi Kızılay dünya örgütü ile birlikte yürütmektedirler. Dünya çapında 4 bölgede kriz alanı oluşturulmuş ve bu alanlarda uluslararası örgüt statüsünde Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler bağlamında hizmet götürmektedirler (DRK, 2019).

DRK- Deutsches Rotes Kreuz’un Federal Almanya genelinde konumu; (BAGFW, 2019), (DRK, 2019)

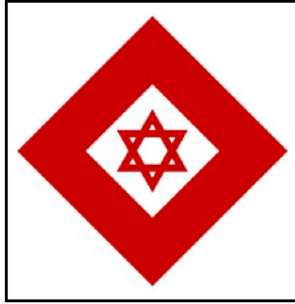
Eyaletlerde toplam dernek sayısı	: 19 adet profesyonel dernek
İlçelerde toplam dernek sayısı	: 50 adet ilçelerde dernek bulunmaktadır.
Yerel alanda dernek sayısı	: 4.500 adet yerel noktalarda dernek.
Gençlik çocuk eğitim alanı	: 140.000 çocuk eğitim almaktadır.
Gençlik yetişkin genç eğitim alanı	: 5.500 Yetişkin genç eğitim almaktadır.
Gençlik yetişkin genç sağlık eğitim alanı	: 2.500 Yetişkin genç sağlık alanında eğitim
Toplam üye sayısı	: 3 milyon üyesi bulunmaktadır.
Toplam Genç Kızılhaç üye sayısı	: 550.000 Genç Kızılhaç üyesi bulunmaktadır.
Tam gün SH görevli sayısı	: 165.000 civarında SH görevlisi çalışanı
Gönüllü sosyal hizmet veren sayısı	: 400.000’den fazla gönüllü SH destekçileri

Alman Kızılhaç Örgütü, eğitim konusunda en çok aktif olduğu alanların başında ana okulları ve gençlerin özel eğitim programları gelmektedir. Bu alanda 2 aylık bebek bakım hizmetleri, çocuk eğitim programları ve 14 yaşı ergenlik dönemi genç eğitim programlarında yaklaşık 100.000 birim katılımlı eğitim hizmetleri sunmaktadırlar. Bu eğitimler yaklaşık 16.000 öğretmen, pedagog ve rehber eğitimciler tarafından verilmektedir (DRK, 2019). DRK, son Avrupa sığınmacı/mülteci akımında gerek federal ve gerekse eyaletler bazında oldukça aktif roller üstlenmiştir. Sığınmacıların göç ve mültecilik ve entegrasyon sürecine yönelik bütün alanlarda bulunmaktadır. Özellikle göç ve göçmenler ile ilgili çalışmaları uluslararası bağlamında Kızılay (International) ile birlikte koordineli gerçekleştirmektedirler. Ülke sınırlarına girmiş olan sığınmacı, işçi ve öğrencilerin yasal çerçevede haklardan yararlanmalarını sağlamak ve ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı olmaktadır. DRK, dünya çapında Kızılhaç ve Kızılay hareketi çalışmalarında içerik ve organizasyonda program dahilinde aktif rol almakta ve Avrupa Birliği Üyesi ülkeler adına gereken organizeleri gerçekleştirmektedirler. Örgüt, diğer serbest sosyal kurumlarında olduğu gibi bünyesinde, çatısı altında başka bir kurumu bulundurmamaktadır. Çalışma alanlarını kendi kurumsal kimliği altında çeşitlendirerek sunmaktadır.

“Alman Kızılhaç Örgütü (DRK-Deutsches Rotes Kreuz)”nın uluslararası programlarını “Kızılhaç Uluslararası Komitesi (IKRK-Internationale Komitee vom Roten Kreuz)” ile gerçekleştirmektedir. Dünya genelinde birçok yardımları Belçika Genf merkezli “Uluslararası

Federasyon (Internationale Föderation)” çatısı altında “Kızılhaç çatı kuruluşu ve Kızılhilal Toplulukları (Dachverband der Rotkreuz- und Rothalbmond-Gesellschaften)” adı altında yürütmektedirler (DRK, 2019). Federal Almanya dışındaki bütün projeler “Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Genel Müdürlüğü (ECHO-Generaldirektion Humanitäre Hilfe und Katastrophenschutz der Europäischen Kommission)” denetiminde gerçekleştirilirken, federal düzeyde ise, dışişleri ofisi, ekonomi bakanlığı ve içişleri bakanlığı destekleri ile yürütülmektedir. “Uluslararası Federasyon” çatısı altında sadece Kızılhaç ve Kızılhilal Topluluklarının olduğu gösterilmeye çalışılmaktadır. İsrail’in “Kızıl Davutyıldızı (Roter Davidstern, MDA-Magen David Adom)”, “Kızıl Kristal (Rote Kristall)¹⁹” örgütünde dahil edilmiş olduğu gerek DRK’nın ve gerekse “Stern Online” web sayfasında belirtilmektedir.

Belçika Genf merkezli “Uluslararası Federasyon (IKRK-Internationale Föderation)” her ne kadar çatısı altında İsrail’in “Kızılkristal (Roter Davidstern, MDA-Magen David Adom)” yapılanmasını gizlemeye çalışsa da özellikle “Kızılhaç, Kızılhilal ve Kızılkristal” yapılanması ile İsrail’in dünya genelinde Yahudilerin göçü ve göçmenlerin İsrail ile olan ilişkilerin entegrasyon süreci dahilinde desteklenme hizmetleri öngörülmektedir (WIKIPEDIA-MDA, 2019/a).

¹⁹ “Rote Kristall (Kızıl Kristal) organizasyonu İsrail’in (Roter Davidstern, MDA-Magen David Adom), kızıl Davutyıldızı (Kızıl Kristal) organizasyonudur. Kızıl Davutyıldızı sembol olarak uluslararası boyutta İsrail devletine olan tepkiler nedeni ile kullanılmamakta ve onun yerine (sivri ucu üzerinde duran bir KARE «Raute») kullanılmaktadır. Almanya’nın en çok trajli dergilerinden olan Stern Dergisinin “Stern Online” internet sayfasından bakılabilir. (<http://www.spiegel.de/politik/ausland/rotes-kreuz-israel-schliesst-sich-mit-neutalem-symbol-an-a-389194.html>) Erş.Trh.:14.01.2019

DW & EKG “DiakonischesWerk der Evengelischen Kirche in Deutschland”. Almanya Protestan/Evanjelist Kilisesi Hayır Kurumu

“Almanya Protestan/Evanjelist Kilisesi Hayır Kurumu (DW & EKG – DiakonischesWerk der Evengelischen Kirche in Deutschland)”, Federal Almanya’da BAGFW’nin çatısı altında Protestanlığa bağlı Evanjelist Kilisesi çerçevesinde dini serbest sosyal hizmet çalışmalarını örgütlemiş önemli bir kurumdur. 1836 yılında “Diakonissengemeinschaft” adı altında “Schwester Käte Roos”un inovatif raporları kapsamında Düsseldorf’da kurulmuştur. Fakirliğin oldukça artması ve buna bağımlı çalışma imkanlarının farklılaşması, Diakoni’nin ilk olarak 1884 yılında organizeli olarak kurulmasının zeminini oluşturmuştur. (DIAKONIE, 2019). Diakonie sosyal hizmet kurumu da diğer serbest sosyal hizmet kurumları gibi hem ulusal boyutu ile Federal Almanya genelinde ve hem de uluslararası boyutlarda aktif sağlık hizmetleri sunan ve özellikle aile, çocuk, gençle ve yaşlılara yönelik sosyal hizmet çalışmalarını önceleyen bir kurum olarak tanınmaktadır.

“Diakonissen” kelimesinin kurumun ismi olan “DiakonischesWerk” ile özleşmiş konumdadır. Bunun Federal Almanya’da serbest dini sosyal hizmet kurumu olarak dini Âkidelere dayandırılarak yapıldığını ortaya konulması açısından önem arz etmektedir. “Rahibelerin (Diakoniz)” sunmuş oldukları hizmetlerin çıkış noktasını ve nasıl bir “Diakoniz” olunabilirliğinin ortaya konulması açısından, din-tarihi süreci oldukça etkin rol oynamaktadır. Diakoni’nin ne anlama geldiğini birçok kaynaklarda birbirine benzer ifadeler ile izah edildiği görülmektedir.

“Diakoni Almanya”nın kendi Web sayfasında kısa ve öz olarak Diakoni’lerin ne ne anlama geldiği şu şekilde açıklanmıştır. “Bizzat Hz. İsa (Jesus Christus) tarafından kendisini takip etmemiz ve onun yolundan gitmemiz için çağrıldık. Onun kurtuluş eylemleri ile hayatlarımızın yenilediğine şahit olduk.” (DGD, 2019). Bu noktadan hareket ile Dekonizler kendilerini Hristiyan din adamlarının (rahip/papaz) yardımcıları olarak gören, Mesih İsa’nın yolundan giden ve onun söylediklerini yerine getiren rahibeler “Bekar Kadınlardır”²⁰ olarak bilinmektedirler.

19. yüzyılda kurulan, “Diakoniz Anne Evleri (Diakonissenmutterhäusern)” olarak da adlandırılan kurumlarda sosyal hizmet kapsamında çeşitli hizmetler vermektedirler (DIAKONIE, 2019). Rahibelerin (Diakonizler-Nonnen) özellikle kiliselere ait hastanelerinde hasta bakıcı, hemşire ve özellikle Hosbis destek/bakımı (hospice care) alanlarında hizmet vermektedirler. İnsanlara yönelik yapmış oldukları bu hizmetlerin Mesih İsa tarafından kendilerine (Rahibelere) bir görev olarak lütfedildiğini ve bu görevlerin Mesih İsa’ya olan bağlılıklarını, sevgilerini ortaya konulmasında oldukça bilinçli ve motive edici hizmetler olarak görülmektedir.

²⁰ Dekonizler (Rahibeler) Kendilerini Hristiyan (Protestan/Evanjelist) din adamlarının (rahip/papaz) yardımcıları olarak tanımlamakta ve Mesih İsa’nın yolundan giden ve onun söylediklerini uygulayan rahibeler “bekar kadınlardır” olarak adlandırılırlar. Rahibeler hayatları boyunca evlenmezler ve bütün yaşamlarını insanlara hizmet etmeye yönelik adanmışlardır.

Diakonie'nin kamusal alanda bir inanç ve bir Hristiyan olmak anlamına geldiğini ve onu diğer serbest sosyal hizmet kurumlarından farklı kılan hususların başında geldiğini söyleyen Diakoni Almanya'nın başkanı Ulrich Lilie'nin, Perspektiv dergisine vermiş olduğu mülakatta şu hususlara dikkatleri çekmektedir;

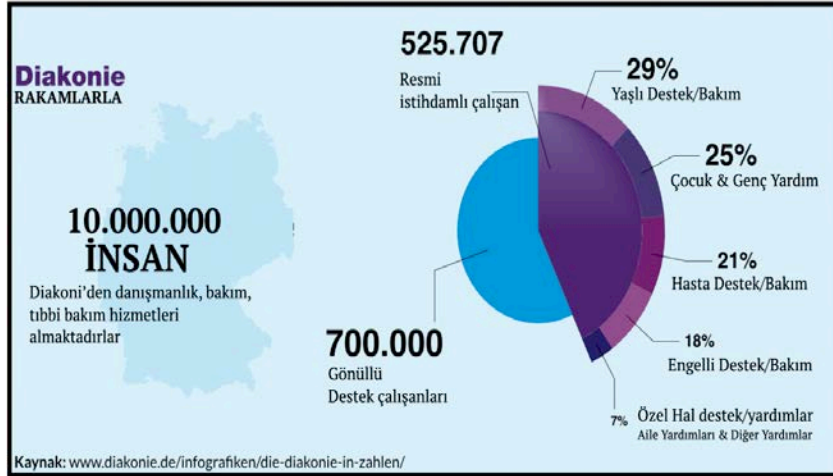
Ulrich Lilie: "Diakonie kamusal alanda Hristiyan olmaktır" ve bununla birlikte "yaşanan inançtır". İşimizin temelinde Tanrı'nın bahsetmiş olduğu yeryüzünde temsilci olmak arzusu ve her bir insanın dokunulmaz bir onura sahip olduğu düşüncesi bulunmaktadır. Diakonie'ye göre insan onuru eylem ve kabiliyetlerinden bağımsız değildir, insanlar korunmaya muhtaçtır.

Diakonie, Hz. İsa'nın izinde yoksul, mazlum, zayıf ve dışlanmışların kendi kararlarıyla bir hayat sürmelerine destek olmayı öncelikli görev addeder.

İncil'i söz ve eyleme dökmek görevini yerine getirmek adına Diakonie bünyesinde çalışan kadın erkek herkes, mesleki konum ve işlevlerinden bağımsız bir şekilde iş birliği yapmaktadır. Kilise ve sosyal hizmet konusunda duydukları ortak sorumluluk, idarecileri ve çalışanları Diakonie etrafında birleştirmektedir." (PERSPEKTİF, 2014, s. 38) Şekli ile özetlemektedir.

Diakoni Almanya'nın başkanı Lilie'nin kurum ile ilgili söyledikleri ve birçok kaynaktan "DiakonischesWerk"ın serbest sosyal hizmet kurumu olarak Hristiyan (Protestan/Evanjelist) dini âkidelerine bağlı olarak hizmet verdikleri belirtilmektedir. Federal Almanya'da dini sosyal hizmet kurumlarının tüzüklerine de bakıldığında diğer dini kurumların da Diakonie'de olduğu gibi tamamen bütünü hizmet alanlarının dini âkideleri temel alınarak hizmetlerin gerçekleştirildikleri görülmektedir.

Almanya Protestan/Evanjelist Kilisesi Hayır Kurumu Diakoni'nin hizmet alanlarına rakamlar ile baktığımızda, yaklaşık 10 milyon civarında bir insan kitlesine dini sosyal hizmet sundukları söylenebilir. Diakoni'nin genel hizmet alanlarını şu şekildedir;

Şekil 8: DW & EKD – Diakoni'nin Rakamlarla Sosyal Hizmet Kapsamı

DW & EKD - "DiakonischesWerk der Evangelischen Kirche in Deutschland"ın Federal Almanya Genelinde Konumu; (BAGFW, 2019), (DIAKONIE, 2019)

Hizmet verilen toplam insan sayısı	: 10.000.000 civarında insana hizmet sunulmakta
Eyaletlerde toplam dernek sayısı	: 69 profesyonel dernek
Diakoni kilise sayısı	: 17 adet Diakonie kilise
Serbest kilise sayısı	: 11 adet serbest kilise
Hastane sağlık hizmetleri sayısı	: 31.500 kapasite hastane konaklama hizmeti
Tam gün SH istihdamlı görevli sayısı	: 525.707 Sosyal Hizmet istihdamlı görevli
Gönüllü sosyal hizmet görevlisi	: 700.000'den fazla gönüllü Sosyal Hizmet destekçileri

Diakonie Almanya'nın, yurt içinde ve dışında dini alanlarda hizmetlerini sürdürürken, "Misyoner Hizmetleri Departmanı" Hristiyan Evanjelist mezhebi doğrultusunda misyonerlik hizmetleri de sürdürülmektedir. Departmanın misyonu, misyonerlik projeleri oluşturmak, başlatmak ve projelerin takip ettirilmesi olarak belirtilmektedir. Götürülen hizmetler ile insanların güvenini kazanmak ve Evanjelist (Protestan/Evanjelist) inancına katılımın tebliğ edilmesidir. Bu departman aynı zamanda Diakonie ile misyon arasındaki bağlantının geliştirilmesini sağlamaktadır (DIAKONIE, 2019).

Bu çerçeveden bakıldığında Federal Almanya'da dini serbest sosyal hizmet çalışmalarının temelinde "misyonerlik" faaliyetleri bir hizmet kapsamında sunulmaktadır. Sosyal hizmetler aynı zamanda hizmet götürülen insanların dine ısrandırılması ve dine olan bağlarının güçlendirilmesi maksadı ile de bir fonksiyonu olduğu görülmektedir.

"Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege" çatısı altında dini sosyal hizmet kurumu olarak hizmet veren Almanya Protestan/Evanjelist Kilisesi Hayır Kurumu Diakoni'nin bir federasyon konumunda kendi çatısı altında da hizmet veren diğer sosyal hizmet kurumları bulunmaktadır. Federal Almanya genelinde hizmet veren DiakonischesWerk'in "Almanya Diakonie (Diakonie Deutschland)" adı altında Almanya'da hizmet verirken, "Eurodiaconia" adı altında da "Avrupa Birliği" üye ülkelerine yönelik BAGFW'nin bir üyesi olarak aktif hizmetler sunmaktadır.

Konu ile ilgili olarak yukarıda; "Avrupa Birliği Zemin (Alan) sisteminde Caritas ve Diakonie (Şekil 6)" bir hizmet alan tablosu üzerinde gösterilmiştir. DiakonischesWerk'e Avrupa Birliği sosyal hizmet projelerinden finansman destek almakta ve uluslararası projelerin bir çoğunu AB projesi olarak da sürdürmektedir.

ZWST "Zentralwohlfahrtsstelle der Juden in Deutschland e.V" Yahudi (Musevi) Sosyal Yardımlaşma Merkezi

"Yahudi (Musevi) Sosyal yardımlaşma merkezi (ZWST "Zentralwohlfahrtsstelle der Juden in Deutschland e.V)" Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu, BAGFW'nin çatısı altında hizmet sunan üç dini sosyal hizmet kurumundan birisini oluşturmaktadır. Aynı çatısı altında diğer dini sosyal hizmet kurumları Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) mezheplerin temel âkidelieri üzerinden hizmetlerini sunarlarken, ZWST-Yahudi (Musevi) sosyal yardımlaşma kurumun kendi dini âkidelieri çerçevesinde farklı hizmetler sunmaktadır²¹. ZWST serbest dini sosyal hizmet kurumu olarak çalışma alanlarındaki

²¹ Federal Almanya'da "Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu", BAGFW'nin çatısı altında serbest dini sosyal hizmet sunan ZWST'nin yapılanması, Çoğunluğunu Hristiyanların oluşturduğu toplumda farklı bir dini sosyal hizmet sunabilmenin mümkün olabileceği açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda ZWST'nin hizmetlerinin gerek kendi dini toplumunda ve gerekse diğer dini toplumlar nezdinde nasıl bir karşılık gördüğü açısından önem arz etmektedir. Bu açıdan ele alındığında araştırmamızı oldukça yakından ilgilendiren bir konu olarak görülmektedir. Bu çalışma bağlamında sunmak istenilen "Federal Almanya'da İslami Sosyal Hizmet Yaklaşımı"na kurumsal

önceliklerini, sadece Federal Almanya’da Yahudi toplumların karşı karşıya kaldıkları sorunlara yönelik değil, bunun yanında diğer Doğu Avrupa ülkelerinde mağdur kalmış Yahudi (Musevi) toplumların sorunları ile de ilgilenilmiştir. Çünkü Almanya Doğu Avrupa ülkelerinde yaşayan Yahudilerin son yüzyıllarda önce sığındıkları daha sonrada büyük topluluklar halinde dünyanın birçok yerine dağıldıkları bir merkez ülke konumundaydı. 1881 – 1925 yılları arasında 3 Milyon Yahudi Almanya üzerinden diğer Batı Avrupa ülkelerine ve o ülkeler üzerinden de okyanus ötesi ülkelere geçmişlerdir (HENNINGS, 2008, s. 227, 253).

Bu açıdan Almanya, özellikle de Weimar Cumhuriyeti dönemi dikkate alındığında, Yahudilerin sosyal hizmet çalışmalarında oldukça profesyonel tecrübeler geliştirdiklerini ve yoğun zorunlu göçler nedeni ile sosyal hizmetlerin dünya geneline Yahudi (Musevi) kimlikler üzerinden götürülmüş olmasında önemli rol oynadığı görülmektedir.

ZWST, 19. yüzyıl Almanya’sında mevcudiyetini birçok çeşitli sosyal hizmet organizeleri bünyesinde göstermiş, Weimar (Almanya) ve Doğu Avrupa ülkelerindeki Yahudi toplumlarının dini sosyal hizmet ihtiyaçlarının karşılanmasında öncülük etmiştir. Yahudi ve Museviliğin kimlik ve cemaat anlayışının korunması açısından, değer temelli eğitime ve Yahudi (Musevi) dini ritüellerin uygulanmasına azami derecede önem verilmiştir. Bu hususlar dikkate alındığı ve önem arz ettiği için, birçok kurum, kuruluş ve organizelerin isimleri bilinçli olarak “İsrailli (israelitisch) veya Yahudi (Jüdisch)” isimleri altında sunulmuştur (HENNINGS, 2008, s. 172).

Birçok farklı alanlarda hizmet sunan çeşitli Yahudi sosyal hizmet dernekleri yaptıkları bütün sosyal hizmet dernek faaliyetlerini 04 Eylül 1917 tarihinde “*Yahudi (Musevi) Sosyal yardımlaşma merkezi (Zentralwohlfahrtsstelle der Juden in Deutschland e.V)*” adı altında bir araya getirmiş ve “Yahudi Sosyal Hizmet Yaklaşımı”na kurumsallaşması noktasında bir kimlik kazandırılmıştır. 20. yüzyılın ilk yarısında, Weimar Cumhuriyeti döneminde kurulmuş olan “*Nazi Partisi - Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi (NSDAP- Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei)*” Adolf Hitler’in 1933 – 1945 yılları arasında ki “*Nasyonal Sosyalizm*” ideolojisinin en büyük bedelleri “*antisemitizm*” propagandalar ile “*Nasyonal Sosyalist Almanya*” egemenliğinin sınırlar içerisinde yaşayan Yahudi toplumuna ödetilmiş ve milyonlarca Yahudi gaz odalarında öldürülmüştür.

21 Şubat 1934 yılında “Nasyonal Sosyalizm”in sosyal hizmet çalışmaları “*Serbest Sosyal Hizmetler Çatı Dernekleri Çalışma Topluluğu (Arbeitsgemeinschaft der Spitzenverbände der freien Wohlfahrtspflege)*” tüzükteki şekli ile “*Nasyonal Sosyalist Halk Refahı (NSV- Nationalsozialistische Volkswohlfahrt)*” kurdurulmuştur (HAMMERSCHMIDT, 1999, s. 205).

01.01.1939 tarihinde Yahudi cemaatinin sosyal hizmet çalışmalarının tamamen engellenmesi veya kapatılmasına yönelik özel “*Yahudileri düzenleme tüzüğü-yasaları*

yapılanma ve dini hizmet alanlarının toplumdaki örneklerinin olduğuna vurgu yapılması açısından önem arz etmektedir.

(*Judenrichtensatz*)” çıkartılarak Yahudi cemaatlerin bütün sosyal hizmet faaliyetleri engellenmiştir (GOHL, 1997, s. 10). Adolf Hitler’in “*Nasyonal Sosyalist Almanya Yahudi Toplumu*”nun bazı sosyal hizmet kurumlarının yapısını tamamen değiştirerek NSV’nin bünyesine dahil edilmiş dahil edilemeyenler ise kapatılmıştır. 1917’de kurulmuş olan Yahudi toplumunun en önemli sosyal hizmet kurumu ZWST, 1939 yılında kapatılmıştır. Adolf Hitler’in hâkim olduğu 1933-1945 yılları arasında zorla devralınan sosyal hizmet kurum ve kuruluşları Hitler’in sosyal politikaları için araçsallaştırılmış ve toplumları kontrol altında tutabilmek maksadı ile kullanmıştır. Nazi dönemi Almanya’sının ideolojik, ırkçı yaklaşımı olan “Alman halk topluluğu (Volksgemeinschaft)”nın temelinde “*ari*”²² ırktan olmayanların değersizleştirilmesi ve yok edilmesi yatıyordu.

Alman İmparatorluğunun, II. Dünya Savaşı’nın son aşamasında, 8 Mayıs 1945’te kayıtsız şartsız teslim olması ve savaşın son bulması ile Almanya’da sosyal hizmet kurumları birbiri ardından yeniden yapılanmaya ve savaşın yaralarını sarmaya yönlendirmiştir. Savaşın ardından toplum hem büyük yenilginin bedellerini hem de Adolf Hitler’in Nasyonal Sosyalist Almanya’sının bıraktığı sosyal katliamın bedellerini ağır şartlar altında ödemeye mahkûm edilmiştir. Milyonlarca insanın savaşlarda ve özellikle toplama kamplarında hayatlarını kaybetmesi, kalanların birçoğunun ise yoksulluk ve açlık nedeni ile göçe maruz bırakılmaları yaşam şartlarını oldukça zorlaştırmıştır. Şehirlerin yerle bir edilmiş olması, enkaz yığınları haline getirilmiş olmaları yaşam şartlarını daha da zorlaştırmıştır.

Birçok insan hayatını kaybetmiş, kimi aile fertleri esir düşmüş ve birçoğu da zorunlu göç nedenleri ile birbirlerinin izlerini kaybetmişlerdir. II. Dünya Savaşı ardından 1950 yıllarında açılan yaralar sarılamamış, en az 5.5 milyon insan, yoksulluk ve sefalet içerisinde yaşamlarını sürdürme mücadelesi vermekteydiler (SCHMIDT, 2005, s. 75).

Bir yandan II. Dünya savaşının yaralarının sarılmasına devam edilirken bir yandan da kapatılan ZWST’nin 1951 yılında yeniden küçük bir kurum olarak açılması başlatılmıştır. Kurum ilk çalışma alanlarını, Nasyonal Sosyalist dönemde “*Soykırım (Holocaust)*” mağdurlarının sorunları ile ilgilenerek başlanılmıştır (ADH, 2018). Birkaç yıl sonra da 1956 yılında henüz daha BAGFW resmi bir konum kazandırılmadan önce birliğe dahil olmuştur. Almanya’daki dini sosyal hizmet kurumları arasında Yahudi (Musevi) sosyal yardım kuruluşunun en üst düzeyde temsil eden bir serbest dini sosyal hizmet organizasyonu haline getirilmiştir (ZWST, 2019/a).

²² “NSDAP- *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi)*” Adolf Hitler’in 1933-1945 yılları arasında, “Alman halk topluluğu (Volksgemeinschaft)”nın temelinde yatan en belirgin unsur “*saf kan Alman ırkı*”nın oluşturulması yatmaktadır. Onun için de, “*ari*” ırkından olmayan, etnik bütün azınlıkların, başta Yahudiler olmak üzere “üstün Alman ırkı”nın oluşturulmasında bilimsel deneylerde kullanılmış, bir çoğu da gaz odalarında sistematik olarak katledilmiştir. Aynı şekilde toplum içerisinde engelliler, evsiz barksız dilenci ve mağdur kalmış milyonlarca insan katledilmiştir **Es ist eine ungültige Quelle angegeben..**

ZWST-Yahudi (Musevi) Sosyal yardımlaşma merkezi, çalışmalarını bugünümüzün Almanya'sında Yahudi toplumunun ihtiyaçları noktasında hizmetlerini yoğunlaştırmakta ve çalışmaları da ona göre öncelemektedir. Bugünkü dini sosyal hizmet alanındaki hizmetleri diğer serbest sosyal hizmet kurumlarından farklı olarak Yahudi kimliğinin daha da güçlendirilmesi, Yahudi, Musevi cemaatlerin her anlamda desteklenerek göç ettikleri toplumlara uyumları noktasında birçok farklı hizmet sunmaktadırlar. Burada en önemli dikkatleri çeken hususun ise, "entegrasyon" çalışmalarında oldukça aktif çalışıyor olmalarıdır. Yahudi toplumunun Federal Almanya'da uyum politikalarına tabii tutulmalarından ziyade, "Yahudi (Musevi) Cemaat"ın kimlik oluşumu, toplumunun kendi değerlerini korumaları ve dini ritüellerin Yahudi (Musevi) dini âkideleri çerçevesinde toplanabilmelerin sağlanması olarak görülmektedir. Bu hassasiyet ile Federal Almanya, gerek anayasa ve yasalar bağlamında, federal ve eyaletler düzeyinde Yahudi toplumlarının geleceğine yönelik sosyal politikalarla desteklenmektedir.

ZWST, Federal Almanya genelinde dini sosyal hizmet kurumu olarak Yahudi toplumunun ihtiyaçlarını önceleyerek birçok farklı hizmetler sunmaktadır. Diğer dini ve seküler serbest sosyal hizmet kurumlarının sunmuş oldukları hizmetler ile karşılaştırıldığında oldukça farklı ve kendine has birçok farklı hizmetlerin görülebilmesi mümkündür. Araştırma kapsamında oluşturması hedeflenen yaklaşım açısından diğer sosyal hizmet kurumlarından farklı hizmet alanları da bulunmaktadır. Bunlardan bazılarını şu şekilde önem arz etmektedir; (ZWST, 2019/a)

- **Sosyal hizmet çalışanlarının hizmet içi eğitim programları**
 - Chewra Kadischa²³ (Kutsal kardeşlik veya kutsal toplum)
 - Koscher (Koşer – Helâl²⁴) Pişirmek ve sunmak
- **Göçmen ve sığınmacı yardımları**
 - Danışmanlık hizmetleri
 - Entegrasyon ve oryantasyon eğitimleri
- **Profesyonel gönüllü çalışmalarının oluşturulmasında teşvik programları**
- **İş ve çalışma borsası (Jobbörse)**
 - İş arayanlara iş bulma programları
 - İş verenlere yönelik programlar
- **Engelli Yahudilerin topluma entegrasyonları ve aile destek programları**
 - Kendine yardım grupları (Selbshilfegruppe)
 - Engellilerin “İşaret dili” iletişimi
 - Yaşam alanı grupları oluşturulması
 - Kültür, sanat ve boş zaman grupları
- **Çocuk ve gençler için (boş zaman değerlendirme) kimlik oluşturma kursları**
- **Çocuk ve gençler için (tatil değerlendirme) kimlik oluşturma seyahatleri**
- **Genç yönetici ve danışmanlarının ileri eğitim programları**
- **Federal Serbest Çalışma Programları**
 - Sivil askerlik programları
 - Almanya-İsrail sivil askerlik programları
- **Yahudi geleneklerinin, din ve kültürünün tanıtımı ve aktif olarak kazandırılması**
 - Sosyal hizmet pullarını piyasaya sürmek (Wohlfahrtsmarken)
- **Yaşlı sosyal hizmet programları**
 - İstirahat, dinlenme ve seyahat programları
 - Gündüzlü ve yatılı ileri eğitimleri programı
- **Holocaust (soykırım) mağdurları için araştırma ve çalışmalar**
 - Mağdurların buluşma programlarının organizeleri
 - Uluslararası irtibatların sağlanması
 - Bilim konferansları ve gündemde tutulması
 - Bilgi ve Literatür kaynakların muhafazası, temini ve oluşturulması
- **Mahalli idarelerde “Yahudi Gündemi” konularında doğrudan danışmanlık hizmeti**
- **Federal, eyalet ve yerel düzeyde antisemitizme ve yabancı düşmanlığına karşı projeler**

1949 yılından 1990 yıllarına kadar Doğu ve Batı Almanya olarak iki ülkenin 3 Ekim 1990 tarihinde birleştirilmesi, ardından duvarların yıkılması Almanya’nın sosyal politikalarının değişmesine ve bununla birlikte de Doğu ve Batı Almanya’da bulunan sivil toplum kurumlarının, özellikle serbest sosyal hizmet kurumlarının çalışma alanlarını ve önceliklerinin yeniden belirlenmesine neden olmuştur. Bu birleşme, ZWST’in çalışma alanlarındaki stratejisini oldukça etkilemiş ve farklılaştırmıştır.

ZWST’nin kurumsal çatısı altında federal düzeyde 17 kurum ve 7 bağımsız kuruluş ile dini sosyal hizmet alanında hizmetlerini sürdürmektedir. 2016 yılı verilerine göre,

²³ *Chewra Kadischa* (aramca: חֶבְרָא קַדִּישָׁא) (Almanca: Heilige Bruderschaft oder heilige Gesellschaft) “Kutsal kardeşlik veya kutsal toplum” ZWST-Yahudi (Musevi) Sosyal yardımlaşma merkezi’nin serbest dini sosyal hizmet kurumu olarak kendi toplumuna sunmakta olduğu hizmetleri, “*Kutsal kardeşlik veya kutsal toplum*” anlayışı çerçevesinde Âkide olarak “Tevrat’a ve diğer kutsal olarak tanıdıkları temel dini kaynaklara dayandırmaktadırlar.

²⁴ Koscher (Koşer – Helâl): Buradaki “Helâl”lik kavramı Yahudi toplumunun inançları doğrultusunda herhanhi bir yiyeceğin İbrani’lere göre “Helâl” olup olmadığı ile ilgilidir. Yani Koscher (Koşer) olmayan bir yiyecek, yemek; helal sayılmadığı için yenilmesi Tevrat’a göre dinen haram kılınmıştır.

toplam 105 Havrada (*jüdischen Gemeinden*) 98.594 üyesine hizmet sunmaktadırlar. Bu rakam 1989 yılı ile kıyaslandığında oldukça artmış olduğu görünmektedir. Bunun nedenleri Doğu blokunun yıkılması ve Yahudilerin hızlı bir şekilde ZWST tarafından çalışma kapsamına alınmış olmasıdır.

Doğu Almanya'nın Batı Almanya'ya katılması aynı zamandan yeni ilave kurumsallaşmalarında beraberinde getirmiştir. Berlin'de yeni temsilcilik oluşturulmuş, Sachsen ve Mecklenburg-Vorpommern'de ülke genelinde sosyal hizmet bilgilendirme merkezleri açılmıştır. Potsdam'da ise 2003 yılında entegrasyon merkezi “*Kibuz*” kuruluşu oluşturularak hizmete konulmuştur (ZWST, 2019/a). Özellikle Doğu Almanya blokunda yaşatan Yahudi toplumunun yeni Batı toplumuna entegrasyonlarının, uyumlarının sağlanması önem arz ederken, bunun yanında özellikle dini değerlere yeniden kavuşturulmaları noktasında acil eylem planları gerçekleştirilmiştir.

2. BÖLÜM: FEDERAL ALMANYA'DA MÜSLÜMALAR VE MÜSLÜMANLARIN OLUŞTURDUĞU SOSYAL HİZMET KURUMLARI

Federal Almanya'da Müslüman kurum ve kuruluşlarca sunulan sosyal hizmetlerin günümüzdeki boyutlarının iyi anlaşılması için Müslümanların Almanya'ya göçüne ilişkin temel nedenlerin iyi anlaşılması gerekmektedir. Bu gerekçe ile, aşağıda alt başlıklarda Müslümanlar ve özellikle mevcut Müslüman toplum içerisinde oldukça büyük bir bölümünü oluşturan Türk iş gücü hareketine ilişkin bilgiler püf noktaları ile özetlenmeye çalışılmıştır.

Federal Almanya'da yaşamakta olan Müslümanların varlığı her ne kadar, 1960'lı ve 1970'li yıllarda Almanya'nın iş gücü açığının kapatılması maksadı ile Türkiye dahil olmak üzere Müslüman ülkelerden getirilen iş gücü göçünün bir sonucu olarak ortaya konulmaya çalışılsa da Müslümanların Almanya'daki varlığının temelleri çok daha eski tarihlere dayandırılmaktadır. Almanya'da Müslümanların göçünün tarihi süreçleri incelendiğinde, Müslümanların Almanya'ya gelişlerindeki 3 aşamalı bir göç süreci yaşandığı görülebilecektir. **Bunlardan ilki;** II. Avusturya/Viyana kuşatması sonrasında esir alınan Müslümanların Almanya'ya getirilmesi olarak karşımıza çıkarken, **ikincisi;** 1960'lı ve 1970'li yıllarda iş gücü göçü sebebi ile getirilen Müslümanlarasın olduğunu görülmektedir. **Üçüncüsü ise;** Son yıllarda Dünyanın karşı karşıya kaldığı sığınmacı/mülteci krizi ve göçü nedeni ile Avrupa'ya, dolayısı ile Almanya'ya sığınan ve henüz sadece bir kısmının mültecilik haklarını elde eden Müslüman sığınmacılar oluşturmaktadır.

Nitekim Müslümanların Batı Avrupa ülkelerine ve özellikle de Almanya'ya göçüne ilişkin tarihi süzgeç içerisinde yaşanan bu üç aşama Müslümanların farklı birçok ihtiyaçlarının doğmasına ve bu ihtiyaçların karşılanmasında da çeşitli Müslüman kuruluşların ve sivil oluşunların oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Bu konuyu önemine binaen, aşağıda alt başlıklar olarak işlenilmesi önem arz etmektedir.

2.1. Federal Almanya'da Müslümanlar ve Türk İş Gücü Göçü

Yukarıda ele alınan göçün bu üç aşaması kısaca özetlenecek olursa,

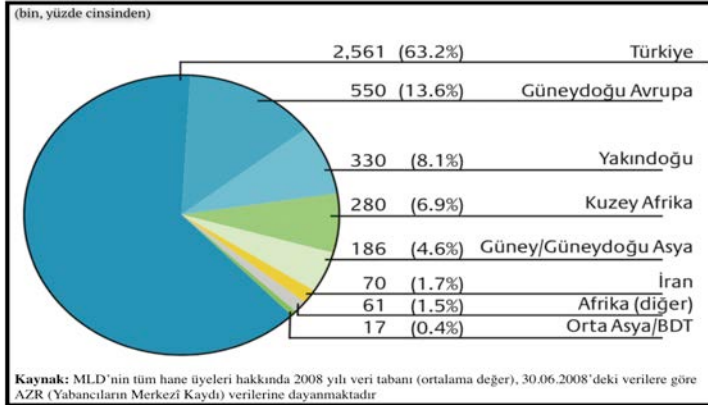
İlk aşamada; Almanya'ya Müslümanların Osmanlıların 1683 tarihinde II. Viyana kuşatması sonrasında ve Avusturya – Alman birliklerinin Macaristan'ı ele geçirmelerinin ardından Müslüman esirlerin getirilmesi ile gerçekleştirildiği birçok tarihi kaynaklarda yer edindiği görülmektedir. Bu esirlerin bir kısmını esir askerler oluştururken, yüzlercesini de esir kız ve kadınlar oluşturmaktaydı. Bu Müslüman esirlerin büyük bir bölümü vaftiz edilerek Hristiyanlaştırılmış, isimleri değiştirilmiştir. İsmi ve dinini değiştirenlere hemen vatandaş olmaları sağlandığını, bu kadın ve kızların önemli bir kısmının Alman erkekler ile evlendirildiklerinin bilgi ve belgeleri tarihi kaynaklarda yer almıştır. Bu esirlerin büyük bir kısmının aradan geçen uzun yıllar sonrasında asimile oldukları ve toplum içerisinde kimliklerini muhafaza edemedikleri belirlenmiştir. Az bir kesimin geldikleri beldelelere geri dönebildikleri ve bir kısmının da kendi kimliklerini ancak bireysel anlamda

koruyabildikleri, daha sonra geldikleri topraklarda vefat ettikleri görülmektedir. Bugün, 1689'da Brake'de altı yaşlarında vefat etmiş Mustafa isminde bir çocuğun ve 1691 yılında Hannover'de vefat eden "Hammet ve Hassan" isimlerinde iki kişinin dikili mezar taşları tarihi gerçeğe tanıklık etmektedir (ÇELİK, 2008, s. 54-55), (DİK-AİK, 2018/a), (FES, 2018).

Bir diğer tarihi önemli husus ise; 18. yüzyılda 1735-1739 yılları arasında Türk-Rus savaşı sonucunda esir alınan 22 Müslüman Türk'ün, Letonya Dükü tarafından Prusya Kralı Friedrich Wilhem'e hediye olarak gönderilmiş olmasıdır. "22 Uzun Adamlar" olarak adlandırılan bu Müslüman Türk esirlerin talebi üzerine kraliyet yetimhanesinde bir oda tahsis edilerek ibadetlerini yerine getirmelerine izin verilmiştir. Daha sonraki zamanlarda da, Prusya Kraliyetinin bir lütfu olarak serbest bırakılan Müslüman Türk esirler vatanlarına geri gönderilmişlerdir. 1741 yıllarında II. Friedrich'in komutasında yaklaşık 1000 Müslüman Tatar ve Bosna'lı asker Alman süvari askeri birliğine dahil edildiğini tarihi belgeler arasında görebiliyoruz. 1763 yıllarında Osmanlı Devleti ve Prusya Krallığı arasındaki ilişkilerin olumlu gelişmesi neticesinde Berlin'de bir Osmanlı elçiliği kurulmuştur. Bu elçiliğe sanat ve edebi yönü güçlü olan divan şairi ve yazar Giritli Ali Aziz Efendi görevlendirilmiştir. Giritli Ali Aziz Efendi uzun yıllar verdiği hizmetlerin ardından 1798 yılında vefat ettiğinde cenazesi Prusya kralı III. Wilhelm'in Berlin "Tempelhofer Feldmark"da tahsis edilen yere defnedilmiştir. Bu yere daha sonra dört Müslümanın daha cenazeleri defnedilerek küçük bir Müslüman mezarlığı oluşturulmuştur. Daha sonra bu beş cenaze 1866 yılında Berlin-Neuköln'deki Columbiadamm'daki Türk Şehitlik mezarlığına nakil ettirilmiştir. Bu vesile ile bu mekâna daha sonraki zamanlarda "*Türk Şehitlik Camisi*" adı verilen bir şehitlik camisi inşa edilmiştir. (DİK-AİK, 2018/a), (FES, 2018).

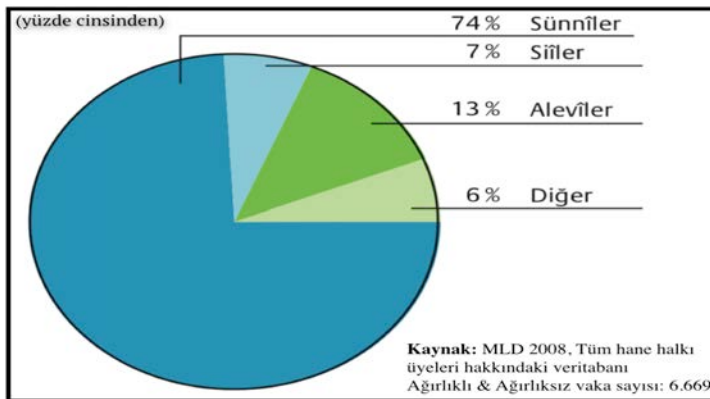
İkinci aşama; 1960'lı yıllar ve sonrasında Müslümanların iş gücü göçü olarak Almanya'ya yağun olarak gelmeye başladıkları tarih olmuştur. Yani 1960'lı yıllar ve sonrası olarak görülen işgücü göçünün gerek Müslümanları ve gerekse toplumun her katmanını sosyal hizmet açısından oldukça önemli kılan bir unsur olmuştur. Bugüne kadar ülkede göçmen Müslümanlar ile ilgili birçok üniversite, vakıf, kurum ve kuruluşlar çeşitli araştırmalar yapmıştır. Bu araştırmalardan en önemlisi 2008 yılında "*Federal Göç ve Mülteciler Dairesi (BAMF-Bundesamt für Migration und Flüchtlinge)*" tarafından yaptırılan geniş kapsamlı bilimsel araştırma olmuştur. Araştırma ile kapsamlı bir çalışma yapılarak Almanya'da Müslümanların göçü ele alınarak sosyal ihtiyaçlarının tesbit edilmesi anlamında Müslüman nüfusa sahip 49 ülkeden gelen Müslümanların İslâmi yaşam tarzları dikkate alınarak bir çalışma ortaya konulmuştur. Araştırma, DİK-AİK Alman İslam Konferansı'nın talebi üzerine Federal Göç ve Mülteciler Dairesi, Avrupa Birliği Entegrasyon Fonunun destekleri ve "*Türkiye ve Entegrasyon Araştırmaları Merkez Vakfı (Stiftung Zentrum für Türkeistudien und Integrationsforschung Institut an der Universität Duisburg-Essen)*" ile 2012 yılında "*Almanya'da İslâmi Toplum Yaşamı (Islamisches Gemeindeleben in Deutschland)*" başlığı altında yayınlanmıştır (HALM, SAUER, JANA, & STICHS, 2012).

Federal Almanya’da 2012 yılında yaptırılmış en kapsamlı ve bilimsel bir çalışma olması nedeni ile araştırmaya katkı sağlayacağı gerekçesi ile bazı önemli bilgilerin işlenilmesi önem arz etmektedir.

Tablo 1: Federal Almanya’da Bölgesel Kökenlerine Göre Müslüman Göçmenlerin Sayısı

Almanya’daki göçmen Müslümanlar, gelmiş oldukları ülkeler (bölgesel köken) bakımından çok heterojen bir topluluk oluşturmaktadırlar. Bu heterojen topluluk içerisinde, en büyük orantıyı %63.2 ile Türk kökenli Müslüman göçmenlerin oluşturduğu görülmektedir. Almanya’da yaşayan, yaklaşık 5 milyon Müslümanın yarısından oldukça fazlasını 2.5-2.7 milyon arası bir oran ile Türk kökenli Müslümanlar oluşturmaktadır. Güneydoğu Avrupa kökenli Müslüman göçmenlerin (Bosna, Bulgaristan ve Arnavutluk) toplam sayısı ise 496.000 ile 606.000 arasında olduğu, mevcut Müslüman nüfus içerisinde toplam %13,6 oranını oluşturdukları görülmektedir. Almanya’daki Müslüman kökenliler içerisinde üçüncü büyük grubu, 292.000 ile 370.000 arasında bir rakam ile toplam Müslüman nüfus içerisinde %8.1 oranı ile Yakındoğu kökenli Müslümanlar oluşturmaktadır. Yine tabloda da belirtildiği gibi, %6.9 oranı ile 259.000 ile 302.000 Müslümanların Kuzey Afrika kökenli olduğu ve bu oranın büyük bölümünün Fas’tan (Marakko) gelmiş Müslümanların oluşturduğu söylenebilir. Diğer Müslümanların kökenlerine bakıldığında bunlar mevcut göçmen Müslüman topluluk içerisinde oldukça küçük grupları teşkil etmektedirler. Bunlardan, %4.6 ile Güney/Güneydoğu Asya ülkelerinden gelen Müslümanlar, %1.7’sinin İran’dan, %1.5’inin diğer Afrika ülkelerinden, %0.4 oranında ise Orta Asya ülkelerinden gelen Müslüman göçmenler oluşturmaktadır (HAUG, MÜSSIG, & STICHS, 2009, s. 80-83).

Tablo 2: Federal Almanya Müslümanların Mezheplere Göre Dağılımı

Federal Almanya’da yaşayan göçmen Müslümanların mezhepsel kökenlikleri ise; %74 ile Sünni kökenli Müslümanlar, %13’ünü Aleviler, %7’ini Şiiler ve %6’sını diğerler mezhepler olarak kategorize edildiğini görmekteyiz. (HAUG, MÜSSIG, & STICHS, 2009, s. 79). Federal Almanya’daki mevcut Müslüman nüfus içerisinde Türkiye kökenli Müslüman göçmenlerin oldukça belirgin ve büyük bir potansiyel teşkil etmeleri, Almanya’nın Müslüman toplum yapısını ve sosyal ihtiyaçları oldukça belirleyici olduğunu söylenebilir. Bu husus araştırmamız açısından önem arz ettiği düşünülerek, “Federal Almanya’da Türkiye kökenli Müslüman göçmenler” başlığı altında biraz daha detaylı olarak ele alınmıştır.

Üçüncü aşama; Almanya’da Müslümanların göçünün en son aşaması olarak, dünyadaki son gelişen insan yaşamını tehdit eden olumsuzlukların, açlık, susuzluk, savaş ve ölüm korkusu, sosyal dengesizlik ve umutsuzlukların doğurduğu sığınmacı/mülteci krizlerinin oluşturduğu zorunlu göç hareketi olduğu belirtilmektedir. “UNCHR (BMMYK-Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği”nin 2017 yılında yayınladığı en son “Global Trends-FORCED DISPLACEMENT IN 2017” raporlara bakıldığında, dünya genelinde çatışma, zulüm ve insan hakları ihlalleri nedeniyle 2017 yılı itibarı ile yaklaşık 68,5 milyon dan fazla insanın yaşamış oldukları yerlerden zorla terk ettirildiklerini, bu rakamdan 25,4 milyonunun diğer ülkeler tarafından mülteci olarak kabul edildiği, 40 milyon insanın kendi ülkesi içerisinde yerlerinden edildiğini, 3,1 oranında insanın ise sığınmacı statüsünde yaşamlarını idame ettirme mücadelesi verdiklerini yayınlamıştır. (UNHCR, 2018). Bu rakamlar son beş yılın grafiklerine bakıldığında oldukça hızla arttığını ve ne zaman ve ne şekilde durdurulabileceği noktasında herhangi bir tahmin yapılamamaktadır.

İnsanlık için endişe verici bu olumsuz gelişmeler önlenemez ise, bu çalışma tamamlandığında bu rakamların büyük olasılıklarla 70 milyon oldukça üzerinde olabileceği tahmin edilmektedir. Bu bağlamda, Dünyada en çok sığınmacı/mülteciyi kendi sınırları içerisinde standartların üzerinde misafir eden Türkiye, başta Almanya olmak üzere, uluslararası birçok ülkenin taktirini almıştır. Bu arada Avrupa ülkeleri ve özellikle Almanya, 2010 yılından buyana sığınmacı/mülteci krizleri ile baş etme mücadelesi verirken, ülkeye ulaşan Müslüman sığınmacılara yönelik sosyal hizmetlerin sunulmasında oldukça sorunların yaşandığı sosyal politikaların başlıca gündemleri arasında yerini korumaktadır. Federal Almanya’da Müslüman göçmenlerin oluşturduğu en büyük STK’ların başında gelen IGMG e.V’ın aylık yayın organlarından Perspektif dergisi ABD’deki “PEW Araştırma Merkezi (PEW Research Center)”nin Avrupa’da Müslümanların geleceğine ilişkin yayımladığı rapora dikkatleri çekerek, Almanya’ya son 6 yılda 850 bin den fazla Müslüman göçmenin geldiğine ve böyle giderse 2050 yıllarında toplam nüfusun beşte birini Müslüman göçmenlerin oluşturacağı tahminlerine yer verilmiştir (PERSPEKTİF, 2017). Küresel ölçekte yayınlanan göç ve istatistiklere baktığımızda Avrupa’daki ve özellikle Almanya’daki Müslüman nüfusun ne denli artabileceği, son 5 yılın Müslüman sığınmacı akımına bakıldığında tahmin edilebilmektedir.

2015'te zirveye ulaşan büyük sığınmacı göç dalgalarından en çok etkilenen ülkelerin başında Almanya gelmektedir. Bu durum ister istemez Almanya'ya Müslüman göçü artırdığını ve bunun paralelinde de Müslümanların sosyal ihtiyaçlarının bir önceki yıllara kıyasla daha da artarak devam ettiği ve birçok sosyal sorunların bir an önce çözüme kavuşturulması beklentileri umutsuzluklarla neticelenmektedir.

Yine dünyanın önde gelen araştırma kuruluşlarından “*PEW Araştırma Merkezi (PEW Research Center / Pew-Forschungszentrum)*” yayınladığı rapora göre, Almanya'da uzun yıllardır ikamet eden yerleşik göçmen Müslümanların doğum oranları, ülke ortalamasının oldukça üzerinde seyretmektedir. Bugün itibarı ile baktığımızda istatistiki bilgiler Almanya'daki Müslüman göçmenlerin yaş ortalamasını 31 olarak yine mevcut Almanya yaş ortalamasının ortalamaların oldukça altında genç bir nüfusun olduğu belirtilmektedir. Yine dikkat çeken en önemli hususlardan bir tanesini de 2015-2019 yılları arasında doğum oranlarının tahminleri Müslüman olmayanların nüfusta 1.4 oranında ve Müslümanlarda ise bu oran 1.9 olarak belirtilmektedir (PERSPEKTİF, 2017).

2.1.1.1. Almanya'da Türkiye Kökenli Müslüman Göçmenler

Gerek Federal Almanya'da ve gerekse Türkiye'de, Türkiye kökenli göçmenlerin göç konusuna, onların sosyo-ekonomik yapılarına, entegrasyon ve uyum süreçlerine ilişkin birçok bilimsel araştırmalar yapılmış, önemli çalışmalar ortaya konulmuştur. Almanya'ya Türkiye kökenli Müslümanların göçüne ilişkin önemli birkaç hususun araştırmanın verileri tabanını ve bulguları destekleyici olması ve bilimselliği açısından işlenilmesi önem arz etmektedir. Türk işçi göçü hareketinin “*Mikro sosyolojik teori*” (küçük boy kuram) ve “*Makro sosyolojik teori*” (büyük boy kuram) açısından ele alınarak özetlenmesine çalışılmıştır. Almanya'ya Türk göçü hareketinin mikro düzeyde göç edenlere bireysel katkılar sağlarken, makro düzeyde gerek devlete ve gerekse devletin sosyal sistemine her anlamda katkı sağlamış olduğu göz önünde bulundurularaktan araştırmanın bulguları üzerinde çalışılmıştır.

Federal Almanya'ya Türk işçi gücü göçünü Mikro sosyolojik teoriye göre değerlendirildiğinde, Almanya'ya göç eden bireylerin kendi istek ve arzularıyla yer değiştirdikleri görülmektedir. Bireysel verilen göç kararı, çevresel koşulların ve imkânların değerlendirilmesi ve kendisine kazandıracığı ekonomik anlamda yarar veya zararların göz önüne alınması sonucunda oluşturulmuştur. Mikro sosyolojik teoriler ile yapılan analizlerde ortak nokta, göçmenlerin sahip oldukları bireysel özellikleridir. Bu anlamda göç, kişilerin çevresel etmenlerindeki değişmelerin algılanarak, kişiye rahatsızlık vermesi sonucunda değerlendirilmesi ve kararın buna göre verilmesi olarak açıklandığını görmekteyiz (GÜVEN, 1997, s. 15-16).

Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat'ın da ifadelerinde olduğu gibi, Türk iş gücü göçüne muhatap bütün bireylere, kişiye “*Ekonomik İnsan (Homo Economicus)*” gözü ile bakılmaktadır. Çünkü bireyin yeterli bilgiye sahip olması neticesinde geleceğini rasyonel anlamda oluşturması ve ekonomik anlamda maliyet/kazanç hesabı yapması varsayımına dayandırılmaktadır. Bu durumda egemen düşünce kapsamında göç gönderen “*Türkiye*”, kabul eden ülke “*Almanya*” ve göçmenlerin bizzat kendileri,

gerçekleştirilen yer değişiminden dolayı kazançlı çıkabilecekleri heapları yapılmıştır. Bu anlamda “*Bireyler yararlanıyorsa, toplum da yararlanıyor*”, şeklinde varsayıma dayanan klasik bir yaklaşım gerçekleştirilmiştir (ABADAN-UNAT & KEMİKSİZ, 1986, s. 4). Türk işgücü göçünde Makro sosyolojik boyutuna baktığımızda her iki devletin karşılıklı fayda sağlaması “*Dengeli büyüme*” ve “*modernleşme*” yaklaşımı olduğunu görmekteyiz. II. Dünya savaşı sonrasında yıkılmış bir Almanya’nın yeniden inşası, sürdürülebilir bir büyüme ve modernleştirilmesi söz konusudur. Bu yaklaşımlar ile iş gücü göçünün Makro ve Mikro sosyolojik boyutlarına bakıldığında insanın “*Ekonomik İnsan (Homo Economicus)*” boyutunun dikkate alınarak, gerek Türkiye’ye ekonomik anlamda katkı sağlarken, Federal Almanya’ya da savaş sonrasında sürdürülebilir bir kalkınmanın her aşamasında fayda sağlanmıştır.

Federal Almanya’ya Türk iş gücü göçünün temelleri “sürekli göç” statüsünde olup, ülkeye göç etmiş olan göçmenlerin sosyal ihtiyaçları noktasında gereken önlemlerin yeterince alınmamış olduğu görülebilmektedir. Bunun en önemli sebeplerinden birisi, Türk kökenli göçmenler her ne kadar Cenevre Kongresi gereği uzun süreli göç kapsamında değerlendirilseler bile onlara “*Misafir İşçi (Gastarbeiter)*” statüsü uygulanmıştır. Bu husus Federal Almanya’ya göç eden Türk kökenli Müslüman göçmenlerin sosyal sorunlarının hâlen günümüzde neden çözülemediğine önemli bir açıklık getirmektedir.

Türkiye kökenli göçmenler uzun yıllar “*Misafir İşçiler*” olarak tanımlanmış, ama ne var ki, bu durum işin doğası gereği “*Göçmen İşçiler*” oldukları kabullenilememiştir. Misafir görülen işçiler geldikleri ülkelere geri dönemeyince birçok yeni sosyal sorunlar ortaya çıkmaya başlamış ve üstesinden nasıl gelineceği hususunda pekte araştırılmamıştır. Özellikle Müslümanlar ve dolayısı ile Türk göçmenler ülkenin güvenlik sorunları olduğunda enine boyuna araştırma konuları için araçsallaştırılmış oldukları görülmektedir. Bu durumu en güzel bir şekilde İsviçre’li yazar Max Rudolf Frisch ortaya koyduğunu görüyoruz; “*Biz işçi çağırdık ama insan geldi. (Wir riefen Gastarbeiter, und es kamen Menschen.)*” Türk iş gücü göçünü çok iyi anlatan ve Türk göçmenler ile markalaşmış olan bu yaklaşım, sosyal sorunların kaynağına oldukça anlamlı vurgular yapmakta ve Türk iş gücü göçüne karşı ilgisizliğin düzeyini ortaya koymaktadır.

Uluslararası göç hareketlilikleri dünyanın birçok bölgesinde her geçen zaman artış göstermektedir. Göç birçok ülke için emek gücü göçü, sığınmacı/mülteci ya da kalıcı yerleşimci gibi bir olgu değil, aynı anda bunların hepsini kapsayan yeni bir göç formatı olabilmektedir. Ayrıca göç uluslararası boyutta giderek siyasallaşırken; iç politika, ikili ve bölgesel ilişkiler, devletlerin ulusal güvenlik politikaları artan bir şekilde etkilenir hale gelmiştir (CASTLES & MILLER, 2008, s. 11-12). Tarihçi Prof. Dr. İlber Ortaylı’nın Aralık 2005’te İstanbul’da “Uluslararası Göç Sempozyumu”nda yapmış olduğu bir sunumda; İnsanlığın tarihsel gelişim anlamında sürekli göç halinde olduğuna vurgu yapmış, Türk toplumunun hareketliliğine ve göçüne değinerek, göçün insan topluluklarının başlıca eylemleri arasında her zaman ve her mekânda olagelmeliğine dikkatleri çekmiştir. İnsanlık varoluşlarından beri göç etmekte ve var oldukça da göç eylemi içerisinde olacaklardır. Bir toplumda göç sona erdiğinde o toplumun eridiğine bir işaret olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda Batı Avrupa’da

yerlilerinin oldukça az göç eylemleri ve gittikçe azalan ve yaşlanan Avrupa nüfusu sürekli dış göç arayışlarına girdiği görülmektedir (ORTAYLI, 2005). Federal Almanya’da bu anlamda oldukça çok kısıtlı göç veren ülkeler arasında yer alırken, nüfusun giderek azaldığı ve Japonya ve İtalya’dan sonra dünya nüfusunun en yaşlı ortalamasına sahip olması birçok sosyal sorunları da beraberinde getirmektedir.

Gerontologlara göre bir ülke nüfusunun %14’ünden fazlası 65 yaş ve üzerinde bir nüfustan oluşuyorsa bu toplumlar yaşlı toplum olarak adlandırılabilir. (ABAY, 2007, s. 27) Federal Almanya’da 2017 verilerine göre her beş kişiden birisi yani toplumun % 21.2’si 65 yaş ve üzerindedir (DESTATIS, 2017). Buradaki en önemli hususlardan birisi de üç çeyrek asır önce göç etmiş olan Müslüman göçmenlerin 4 nesil birlikte yaşamaları ve ilk kuşağın oldukça yaşlanmış ve sosyal hizmet kapsamında devletin sosyal sistemi dahilinde bir desteğe ihtiyacı olmasıdır.

2.1.1.2. Almanya’da Türk İş Gücü Göçü

Federal Almanya ve Türkiye’nin birbirleri ile olan bütün dinamik ilişkilere baktığımızda her alanda birbirlerini çok yönlü ilişkilendiren birbirlerinden karşılıklı fayda sağlayan, birbirlerine karşı önemliliklerini koruma noktasında azami gayret gösteren iki ülke konumunda olduğu görülmektedir. Bu gayretin temelleri eski iki büyük imparatorluğun tarihi mirasını taşıyan Türkiye ve Almanya arasında, Osmanlı İmparatorluğu’nun son yıllarında Sultan II. Abdülhamid’in Kaiser I. Wilhelm ile karşılıklı olarak kurduğu yakın devlet ilişkilerine dayandırılmakta, karşılıklı olarak siyasi, ekonomik ve sosyal ilişkilerinin geliştirilerek özenle korunduğunu görmekteyiz. Geriye dönük son 10 yıla bakıldığında Türkiye her alanda oldukça gelişen bir ülke olduğunu ve özellikle Batı Avrupa ülkeleri arasında stratejik anlamda vazgeçilmezliği kendisini her anlamda göstermiştir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin çok daha önceki yıllarına gidildiğinde, Alman bilim insanlarının, teknik alanlarda mühendis ve teknik uzman kadroların, idari ve ekonomik hususlarda önemli katkılar sağladığı görülmektedir. Türk üniversitelerinin yapılanmasında, büyük şehirler başta olmak üzere birçok şehrin imar planlarına ve özellikle Ankara’nın kamu binalarının projelerine Almanlar önemli katkılarda bulunmuşlardır. Ayrıca halen günümüzde önemini koruyan, Almanya ile yürütülen dış ticaret, ekonomik, askeri ve teknik alanlardaki yapılan anlaşmalar kapsamında iki ülke arasındaki çok önemli projeler devam ettirilmektedir (PERŞEMBE, 2005, s. 57-58).

Batı Avrupa ülkeleri, özellikle Almanya II. Dünya Savaşı neticesinde birçok yönü ile büyük darbeler almıştır. Almanya savaş sonrası bir yandan savaşın kalıntılarını kaldırırken, bir yandan da yeni kalkınma planlarını uygulamaya koymuştur. Ülkenin kalkınması için işgücü arzı oluşmuş ve bu ihtiyacını güneydeki daha fazla iş gücü potansiyeli olan komşu ülkelere karşılama yöntemine başvurmuştur. Türkiye de Almanya’nın ve diğer bazı Batı Avrupa ülkelerinin bu yöndeki taleplerine 1960’lı yıllar ve sonrasında cevap veren bir ülke konumundadır. Türk iş gücü göçü, Batı Avrupa ülkeleri ile özellikle Federal Almanya ile 30 Ekim 1961 yılında imzalanarak peyder pey gruplar halinde Almanya’ya gönderilmeye başlanılmıştır (USLU, 1999, s. 16).

Türkiye ve Almanya arasında işgücü göçü anlaşmalarının yapılmasındaki amaç, ülke dışına giden Türk vatandaşların hak ve menfaatlerinin 1982 TC. Anayasası 62. Maddesi, “Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları”nın haklarının anayasal çerçevede koruma altına alınması ile ilgili bir konudur. 1982 TC. Anayasası 62. Maddesi; “Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır” (ERDEM & HEPER, 2011, s. 178). Şeklinde yer alması açık bir içerikle, Türkiye dışında yaşayan vatandaşlar gerek vatandaşlık ve gerekse sosyal haklarının koruma altına alınmış olduğu belirtilmektedir.

Anayasal güvenceler çerçevesinde 30 Ekim 1961 tarihinde Almanya ile bir Türk iş gücü anlaşması imzalanmış, daha sonra da 15 Mayıs 1964’de Avusturya, 16 Temmuz 1964’de Belçika, 19 Ağustos 1964’de Hollanda, 8 Nisan 1965’de Fransa, 10 Mart 1967’de İsveç, 5 Ekim 1967’de Avustralya ve 13 Mayıs 1975’de Libya ile işgücü anlaşmaları imzalanarak Türk vatandaşları işgücü talep eden ilgili bu ülkelere gönderilmiştir. (DoMiT, 1998, s. 46), (TC-ÇSGB, 2011, s. 18). Türk işgücü anlaşması ile Türk işçilerinin gittikleri ülkelerin vatandaşları gibi sosyal güvenlik haklarından ve yardımlarından eşit koşullarda yararlanmaları için 1964 yılından günümüze kadar ikili sosyal güvenlik anlaşmaları imzalanmıştır. İmzalanan işgücü anlaşmalarında da esas itibarıyla gönderen ve kabul eden ülkeler arasında işbirliklerinin kural ve yöntemleri saptanmış olup, bu çerçevede; işlemlerinin basit ve hızlı olması, işçi mukavelesi ve işçiler arasında eşit muameleler gibi konular belirli kıstaslarla belirtilmiştir.

Avrupa Birliği Üyesi ülkeleri “AB-Konseysi” de, Türkiye’den işgücü anlaşması ile gittikleri ülkelerde işçi hak ve menfaatlerinin korunması noktasında, “Uluslararası Çalışma Örgütü’nce (ILO – International Labour Organisation)” ve diğer bazı ilgili örgütlerce öngörülen sözleşmelerde onaylamıştır. Gerek işgücü gönderen Türkiye’nin ve gerekse işgücü kabulünü gerçekleştiren ülkelerin bu anlamda taraf olduğu ve kabullendiği sözleşmelerin bir kısmını şu şekilde belirtmekte fayda vardır;

- Avrupa Sosyal ve Tıbbi Yardım Sözleşmesi (01.08.1976)
- Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi ve Ek Anlaşması (31.08.1976)
- Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu, Avrupa Ara Anlaşmaları ve Ek Protokolleri (21.09.1978)
- Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsüne Dair Avrupa Sözleşmesi (25.11.1980)
- Avrupa Sosyal Şartı (12.04.1989)

Türkiye-Almanya ilişkileri irdelendiğinde; Zaman zaman siyasi ve politik nedenler ile sekteye uğrasa da ikili siyasi ilişkiler devam ettirilmiştir. Yürütülen bazı önemli çalışmalar ise, “Türk-Alman İşbirliği Konseyi”, “Türk - Alman Çalışma Grubu”, “Türk - Alman Karma Eğitim Uzmanları Komisyonu” ve “Daimi Kültür Komisyonu” çalışmaları gibi önemli istişare mekanizmaları işletilmiştir. Aynı zamanda ilaveten Türkiye ve Almanya arasındaki ilişkiler sadece ikili ilişkiler düzeyinde kalmayıp, uluslararası güvenlik alanı olan Kuzey Atlantik İttifakı NATO’da, Avrupa Konseyi’nde, “Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı (AGİT)” gibi kurumlar ile üst düzey iş birliklerini yakın ilişkilerle yürütmektedir (TC.DİŞİŞLERİ_BAKANLIĞI, 2019).

2.1.1.3. Almanya’da Türk İş Gücü Göçünün Tarihi Süreci

Almanya’nın işgücü açığını Türki’ye işgücü üzerinden kapatmak istemesi, Türk işgücü göçünün tarihi sürecini ülkede 4 nesildir yaşamını sürdürme mücadelesi veren Türkiye’li Müslüman göçmenlerin bu süreç içerisinde doğal haklarından ve özellikle sosyal hizmet yaklaşımlarından nasıl istifade edemediklerini ortaya koymasından açısından oldukça önem arz etmektedir. II. Dünya Savaşı sonrasında Almanya’nın ilk işgücü açığını kapatmak noktasında Batı Almanya’ya Doğu Almanya’dan işgücü göçmenleri alınmıştır. Yaklaşık 14 milyon göçmen Batı Almanya’ya göçmüş, Alman ekonomisinin yeniden canlanmasına katkı sağlamışlardır. 1950’lili yıllarda gelen işgücü göçü yetersiz kalmış ve daha fazla işgücü ihtiyacı hasıl olmuştur. Bu ihtiyacın karşılanması açısından 1955-1968 yılları arasında, sekiz Akdeniz ülkesi ile işgücü alım anlaşmaları yapılarak, yeni göçmen işçi ithali gerçekleştirilmiştir (KAYA, 2000).

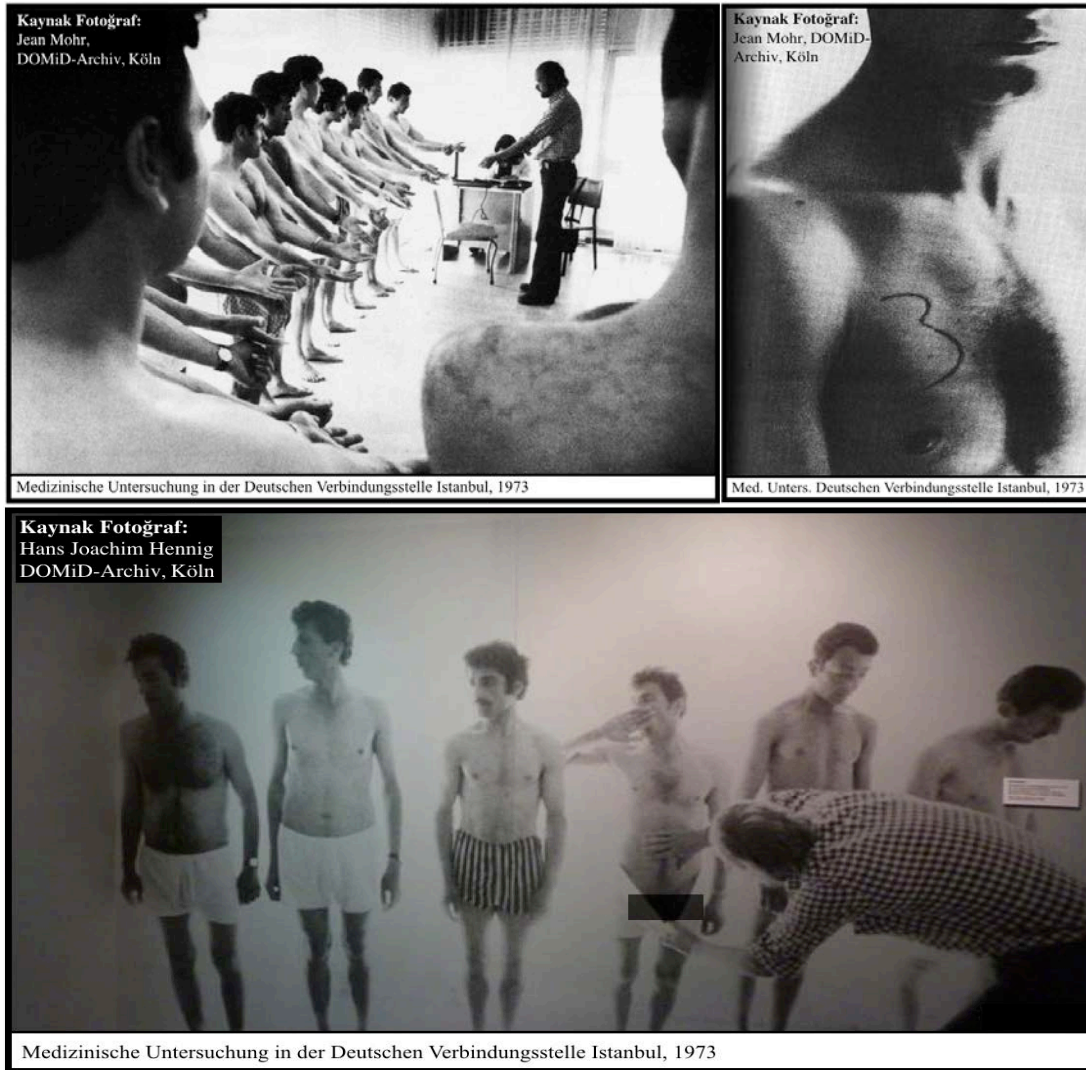
Federal Almanya’da, 1956 yılında Kiel Üniversitesi Dünya Ekonomisi Enstitüsü’nün, Türkiye’den lise mezunlarından “*Ustabaşı (Meister)*” projesi dahilinde Almanya’da yetiştirilerek istihdam edilmesi önerileri getirmiştir. Bu proje kapsamında aileleriyle birlikte 12 kişilik bir teknisyen grup 1957 yılında Federal Almanya’nın Hamburg şehrine eğitim için gönderilmeleri işgücü göçün başlangıcı olarak kabul görmektedir. Almanya’ya yasal olmayan yollardan işgücü götüren şirketlerin artmasıyla düzensiz bir göç dalgası oluşmuştur (FÜRÜZAN, 1998). Bu şekilde şirketler vasıtasıyla yurt dışına giden ve kaçak çalışan işçilerin sayısı 1960 yılında yaklaşık 2700 civarında olduğu kaynaklarda yer almaktadır (GÖKDERE, 1978, s. 8).

Bu yapılan işgücü anlaşmaları kapsamında ilk olarak işçi alımları 20 Kasım 1955’de İtalya ile gerçekleştirilmiştir. Almanya 1961’li yıllarda 500.000’den fazla işçi açığı olduğunu ve bu gerekçe ile Türkiye ile “*İşçi Alımı Antlaşması*” imzalayarak 6.800 kadar Türk işçi gücü belirli bir süreliğine “*Misafir İşçi (Gastarbeiter)*” statüsünde tekrar ülkelerine geri dönmek üzere Almanya’ya göç etmişlerdir (ŞEN, ULUSOY, & ÖZ, 1999, s. 17). 1960-1970 yılları arasında Türkiye’nin yanı sıra Avrupa’nın ekonomik açıdan geri kalmış, İtalya, İspanya, Portekiz, Yunanistan ve Yugoslavya gibi ülkeler Almanya’ya göçmen işçi göndermişlerdir (ARDAGH & ARDAGK, 1995, s. 274). Bu dönem ekonomik açıdan durumları kritik olan ve geri kalmış ülkelerin yüksek işsizlik oranlarının bir ölçüde düşmesine, döviz girdilerinin sağlanmasına ve aynı zamanda gönderilen işçilerin eğitimleri işçileri gönderen ülkelere getiri sağlayacağı düşünülmüştür.

Türkiye’den Almanya’ya ilk büyük iş gücü göçünün gönderilmesi Berlin duvarının inşasının hemen ardından 30 Ekim 1961’de imzalanan iş gücü alım antlaşması ile gerçekleşmiştir. Türkiye’den işgücü alımı teklifi, Türkiye’deki 27 Mayıs 1960 askeri darbe sonrasında oluşturulan dönemin darbe hükümeti tarafından Almanya Federal Cumhuriyeti’ne yapılmıştır. Mevcut askeri darbe hükümeti Türkiye’nin modernleştirilmesi kapsamında “*ihtiyaç fazlası iş gücü*”nü yurt dışına yönlendirerek, mevcut işsizliğin önüne geçilmesi noktasında politikalar üretilmiştir. Bununla birlikte iş piyasasının yükünün hafifletilerek acilen gereksinim duyulan dövizinin Türkiye’ye kazandırılması hedeflenmiştir. Bu durum çerçevesinde Türkiye ile yapılan İş gücü alım antlaşması kapsamında Almanya mesleki yeteneklere de sahip “*kalifiye işçi*” ithali başlamıştır (DoMiT, 1998, s. 93-123). Federal Almanya ve Türkiye arasında yapılan işçi göçünü talep eden ülkenin Türkiye askeri darbe hükümeti olunca anlaşmalar

oldukça aceleyle getirilmiştir. Diğer ülkeler ile yapılan anlaşmalar kıyaslandığında, işçiler için oldukça önem arz eden sosyal güvenlik maddelerinin göz ardı edildiği tek ülke Türkiye olmuştur.

Federal Almanya'nın işgücü verimliliğini arttırmak açısından insanlar seçilerek belirlenmişlerdir. Türk işçilerin, Almanya'ya gönderilmesinden daha önce her bir Türk iş gücü, Alman sağlık personelleri tarafından İstanbul'da sağlık kontrollerinden geçirilmişlerdir. Sadece çok sağlıklı ve genç yaşta olanlar seçilerek Almanya'ya girişlerine müsaade edilmiştir. Bu gerekçeler ile müracaat edenlerin her birisinin bütün iç organlarının röntgen filmleri alınmış, göz ve kulak sağlıkları, ağız ve diş bakımları, el, kol, ayak ve tırnaklarına varıncaya kadar bütün bedenleri en ince detayları ile muayeneye tabi tutulmuştur²⁵ (JEAN, 1992, s. 9).

Tablo 3: Türk İşgücü Göçmenlerin İstanbul'daki Alman Sağlık Merkezlerindeki Kontrolleri 1973

²⁵ “Almanya’da Yabancılar Politikası ve Göç Kapsamında Federal Almanya’da 1., 2. ve 3. Kuşak Türk Göçmenleri (Im Spannungsfeld von Ausländerpolitik und Migration: Probleme türkische MigrantInnen der 1., 2., und 3. Generation in der BRD)” isimli lisans tez çalışmamda Jean Mohr ve Hans Joachim Hening’in fotoğrafları kullanılmıştır. Aynı şekilde, “Türkische Arbeiter werden von deutschen Ärzten in Istanbul untersucht”, Fotografie: Von Istanbul nach Gröpingen isimli çalışmada Mohr ve Hening’in fotoğraflarına ulaşmak mümkündür.

İş gücü göçünü gönderen Türkiye'nin ve işgücü göçünü alan Federal Almanya'nın Türk işgücü göçü ile ilgili öngörülerinin birçoğu tutmamıştır. Türkiye'nin kalifiye işgücünün kabul edilmesi karşılığında sosyal güvenlik konularına ilişkin bir güvence talep etmemesi üzerine, Almanya'da mevcut darbe hükümetinin talep etmemesinden dolayı Türkiye'den aldığı işgücüne daha uygun koşullar sunmak konusunda bir girişimde bulunmamıştır (VASSAF, 2002, s. 43). İsviçreli yazar Max Frisch'in dediği gibi Almanya, *“misafir işçileri çağırmıştı”* ve bu anlamda da gelen işçilere geldikleri ülkelere dönecekler yaklaşımı ile hareket etmiştir. Bu gelen işçiler döneceklerdi, ama ne var ki Almanya'nın her alanda kalkınmasına önemli katkılarda bulunan bu Türk kökenli Müslüman göçmenler geldikleri ülkeye geri dönememiştir. Yapılan hiçbir hesap istenildiği gibi tutmamıştır.

Yine Max Frisch'in dediği gibi; *“gelenler insanlardı”* dolayısı ile bu gelenlerin sadece işgücü olarak görülmesi sosyal ve demokrat olan bir ülkeye yakıştıramıyordu. Gelen işgücü göçmenlerin insan olmalarından kaynaklanan doğal haklarının onurlarına yakışır bir şekilde gerek anayasa ve gerekse yasaların öngördüğü çerçevede bir lütuf olmasının ötesinde doğal bir hak olarak verilmesinin gerekliliği sürekli tartışma konusu edilmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren gelen Türk işgücüne sürekli geçici “misafir” gözüyle bakılmasından dolayı gerek Federal hükümet ve gerekse eyalet hükümetleri ilgili siyasi yapılanmaları ile yeni göçmen politikaları üretmemiş, alınması gereken önlemleri de almamışlardır. Aynı zamanda ülkeye gelen göçmenler ve özellikle de Türklerin toplumla entegrasyonunu sağlayıcı hiçbir kalıcı strateji geliştirilmemiştir (BADE, 1994, s. 77).

Almanya'da 1966-1967 yılları arasında gerçekleşen kısa süreli ekonomik bunalım yaklaşık 70.000 Türk kökenli işçiyi olumsuz etkilemiştir. Krizden etkilenen Türk göçmenlerden az bir kısmı yurda geri dönüş yaparlarken birçoğu da Almanya içerisinde başka eyaletlere, Belçika, Hollanda, Danimarka gibi diğer sınır ülkelerine giderek iş imkanları aramışlardır. Krizin sona ermesiyle birlikte önemli bir kısmı Almanya'ya tekrar eski işlerine geri dönmüşlerdir (GÖKSU, 2000, s. 38). Göçmen işgücünün beklenildiği şekli ile geri dönmeyip Almanya'da kalmayı tercih etmelerinin ardından 1973 ve 1974'lerde gerçekleşen petrol krizi Almanya'nın işgücü alımının durdurulmasında önemli etken olmuştur (ARDAGH & ARDAGK, 1995, s. 299).

Çıkan bu kriz karşısında Türkiye için en önemli nokta, 1973 yılına kadar nitelikli iş gücünün %17'sinin yurt dışına gönderilmiş olmasıdır. 1973 kriz, öncesinde Türkiye'den Federal Almanya'ya 103.753 işçi gönderilmiş, bu rakam kriz sonrasında 1975' yıllarında 640 işçi ile sınırlandırılmıştır. Fakat geri dönemeyen Türk kökenli göçmen işgücü, aile birleşimi ve evlilik nedenleri ile Almanya'daki Türk göçmen varlığı 1 milyon sınırını 1975'li yıllarda aşmıştır (PERŞEMBE, 2005, s. 66). Federal Almanya'nın, iş gücü göçü ile ilgili almış olduğu durdurulma kararı diğer Batı Avrupa ülkelerinden ve yeni gelen işçilerin istihdam edilmesi hususlarına sınırlama getirmiş daha önceden yerleştirilmiş işçilerin çoğuna, Almanya'da kalmaları konusunda izin veren politikalar geliştirmişlerdir (MARTIN, 1991, s. 36).

1961’li yıllarda yeterli sosyal güvenceleri olmadan gelen binlerce Türk vatandaşı doğal yasal hakları ile ilgili hiçbir bilgiye sahip olmadıkları bir ülkeye gönderilmişlerdir. Her iki devletin de karşılıklı dış ilişkiler ve çıkarları doğrultusunda planladıkları sadece işgücü açığının kapatılması istenilen ölçüde bir türlü gerçekleştirilememiştir. Göçmen işçiler olarak getirilen insanların doğal olarak her insan gibi sosyal ihtiyaçların da oldukları geç de olsa anlaşılmaya başlamıştı. “*Misafir İşçi*” programları her ne kadar planlanmış olsa da bu programların uygulama esnasında tutmadığını, beklentilerin gerçekleşemediğini deneme yanılma metodu ile göçmenler birçok konuda ağır bedeller ödeyerek tecrübe edinmek durumunda kalmışlardır. Almanya’ya bir işgücü anlaşması dâhilinde getirilmiş olan Türk göçmenlerin psiko-sosyal ihtiyaçları düşünülmemiş, onlara sadece işgücü potansiyelini karşılayacak bireyler olarak bakılmıştır. 1. kuşağın/neslin içinde bulunduğu sorunlara tercümanlık açısından çok anlamlıdır ve o dönemde Türklere karşı ilgisizliğin, Almanya’nın göç politikasına ilişkin yaşanan ikilemler birçok literatür kaynaklarda yer edinmiştir.

Türkiye’deki siyasi karışıklık sonucu ortaya çıkan anarşizm ve 1980’lerde gerçekleşen askeri darbe insanların başta Almanya olmak üzere başka Batı Avrupa ülkelerine kaçıışı hızlandırmıştır. Anarşi, askeri darbeler ve sonucunda ortaya çıkan ekonomik kriz ve işsizlik Almanya’ya göçün önemli nedenleri arasında yer almıştır. Özellikle kaçak yollarla önce kendilerini Batı Avrupa ülkelerinden birisine atan ve daha sonra da kara yolu ile Almanya’ya gelerek siyasi sığınma hakkı müracaatında bulunanların sayıları oldukça çoktu. Bu durumu önlemek maksadı ile Almanya, 5 Ekim 1980 tarihinde, sahte iltica taleplerini önlemek konusunda vize zorunluluğunu getirmiştir. Konulan vize uygulamasına rağmen yine de ihtilanin ardından 1980 yılında, 57.913 Türk vatandaşı Federal Almanya’ya iltica talebinde bulunmuştur.

Özellikle o dönemlerde sığınmacı konumu ile Almanya’ya iltica eden binlerce kişinin taleplerinin karşılanması için sahte ve yanlış bilgiler verdikleri birçok belgede yer almıştır. 1980 yılında hemen onaylanmayan müracaatlar daha sonraki takip eden yıllarda kabul edilmişlerdir. Bu duruma göre: 1981 yılında: 20.020 kişi, 1982 yılında: 22.082 kişi ve 1983 yılında: 23.877 kişinin siyasi sığınma hakları kabul edilmiştir Bu yıllarda sadece Türkiye’den sığınmacı gelmiyor, diğer ülkelerden de yoğun sığınmacı talepleri ile karşısında Almanya, iltica ile gelenleri önce özel kamplara yerleştiriyor, çalışmalarına müsaade etmeyip sosyal güvenlik haklarından da mahrum ediyordu. Ülkeye kaçak yollarla girişi ve iltica başvurularını önlemeye yönelik bu girişim iltica sayılarının oldukça azalmasında etkin olmuştur (ABADAN-UNAT, 2006, s. 72). Yunanistan 1981 yılında, İspanya ve Portekiz’in 1986 yılında o günün Avrupa Topluluğu’na (AB-Avrupa Birliği) katılmaları neticesinde bu üç ülkenin ekonomik ve siyasi yapılarında önemli derecede olumlu gelişmeler kaydedilmiştir. Bu ülkelere Almanya’ya gelen işgücü göçmenlerinden büyük bir bölümü geldikleri ülkelere geri dönmüşlerdir. Bu tarih aralıklarında 12 Eylül 1980 darbesinin getirdiği siyasi, politik, ekonomik ve sosyal olumsuzluklar işgücü anlaşması ile gelen Türkiye’li göçmenlerin geri dönüşünü oldukça olumsuz etkilemiştir.

28 Kasım 1983 yılında CDU-CSU kardeş partiler, hükümeti yabancıların geldikleri ülkelere geri dönüşlerini özendirme “*Geri Dönüş Teşvik Yasası*

(*Rückkehrförderungsgesetz*)”nı yürürlüğe koymuşlardır. Federal Almanya’nın ülkeye geri gönderme politikaları uygulamalarında 1983-84 yılları arasında 150.000’den fazla Türk göçmenin belirli bir ödenek karşılığında ülkelerine geri dönüşleri teşvik edilmiştir. Bu teşvikler öncelikle, işsiz kalmış olan ve kısa süreli çalışan yabancı işçileri kapsayarak 10.500,-DM (Alman Markı) verilmesi, geri dönen her bir çocuk için 1.500,-DM ve sosyal güvenlik primleri de ödenerek geri dönüş teşvikleri özendirilmiştir. (ABADAN-UNAT, 2006, s. 74). 1983-1989 yıllarında Turgut Özal ile birlikte gelen yeniden sivilleşme hareketi de Türkiye’nin kalkınması ve sivilleşmesi anlamında çok önemli katkılar sağlasa da Türk işgücünün geri dönme planlarının gerçekleştirilmesine yeterli gelememiştir. Bu süreç içerisinde Alman ekonomisinin her anlamda büyümesi ve sosyal refah devleti düzeyini yakalamış olması, Türklerin bırakın geriye dönmesini, geldikleri ülkelere eşlerini ve çocuklarını getirmelerine ve Federal Almanya’da kalmalarını daha da pekiştirmelerine neden olmuştur.

Amerika New York’taki 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra Müslümanlar hakkında yapılan genellemeler ve İslam’ın sürekli terör ile birlikte gündeme getirilmesi, dünya genelinde Müslümanların işini zorlaştırdığı gibi, özellikle Federal Almanya’daki Türk göçmenlerin de işini oldukça zorlaştırmıştır. Türk olmak Almanya’da Müslüman olmak ile özdeşleştirilmiş durumdadır. Bu durum İslamofobik olayları tetiklemiş ve yabancı düşmanlığını, ayrımcılığı, dışlanmayı, ötekileştirmeyi ve dolayısıyla ırkçılığı yaygınlaştırmıştır. Bundan en büyük etkilenen kitle de Batı Avrupa ülkelerinde, özellikle Almanya’daki Müslümanlar olmuş, Neo Nazi olaylarının hedefi haline getirmiştir. Almanya’da İslam ve Müslümanlar denildiğinde çoğunlukla yabancı nüfus içerisinde halen önemli bir potansiyel oluşturan Türk göçmenler kastedilmektedir. Toplumdaki algılamalar her iki hâkim toplumu ve azınlık toplumu da korkar hale getirmiştir.

Artık içerisinde yaşanan multikültürel toplumun **“BİZ”** ve **“ONLAR”**ı vardır. Artık yabancılar, özellikle Türk göçmenler olduğunca ötekileştirilmiş ve problemlerin kaynağı olarak gösterilmeye başlamıştır. 11 Eylül olaylarının ardından dünyanın bazı önemli merkezlerinde, Londra, Moskova, Madrid, İstanbul, Kasablanka Riad ve diğer yerlerde olan terör saldırıları, bombalama eylemleri yüzlerce insanın canına mal olmuştur. Bu durum ister istemez teröre karşı var olan korkuyu küreselleştirmiş ve hedefine Müslümanları koymuştur. Federal Almanya’da uzun zamandır yaşamakta olan Müslümanları ve özellikle de Türkiye’li göçmen Müslümanları bu olumsuzluklar etkilemekte hedef tahtası haline dönüştürülmelerine engel olunamamaktadır.

Almanya, biryandan ülke sınırları içerisinde bulunan 5yaklaşık 5 milyon Müslüman ile birlikte yaşamının yollarını ararken, Müslümanları temsil eden sivil yapılanmalar ile zaman zaman bir araya gelmekte, ama ne var ki, onlarla başladığı birçok projeyi onlarsız geliştirerek uygulamayı tercih etmektedir. Sorunların birçoğu Müslümanların ülkede bir sorun teşkil ettikleri ve güvenliği tehdit ettikleri iddiaları ile çözüm yolları arayışlarına girildiği görülmektedir. Almanya, Batı Avrupa’da hızla gelişen İslamofobia’dan en çok etkilenen ülke olmuştur. Bu bağlamda Avrupa Birliği ülkeleri arasında önlemler alınırken sürekli İslam, Müslümanlar ve bu bağlamda da Türk göçmenler gündeme gelmektedir. R.A.Quinn, **“Ethik der Integration (entegrasyonun etiği)”** başlığı altında kitapta yayınladığı makalesinde **“Din”** konusunu ele aldığında

önce İslam'ı ve entegrasyon sürecinde radikal İslamcılığın tehlikelerinden bahsederek İslam'ı ötekileştirdiğini ve bunu da çok rahatlıkla **“Türk Korkusu”**na çevirerek vurgu yaptığı görülmektedir. Daha henüz birkaç yıl önce 2013 yılında çıkmış olan kitap İslamofobia vurgusu ile Federal Almanya'da Türk korkusu algılamasını oluşturduğunu görüyoruz (ARIES, RICHTER, & SICKING, 2013, s. 119).

Göçmenler politikası sürekli yabancılar politikası olarak adlandırılması oldukça dışlayıcı bir tutum halini almıştır. Federal Almanya'da ilk olarak bir sorun olarak görülen göçmen meselesi Sosyal Demokrat Parti (SPD) ve Yeşiller partisinden oluşturulan koalisyon hükümetin ortak odak noktası haline gelmiştir. Bu bağlamda bir göçmen yasası hazırlanarak Federal meclise sunulmuştur. Federal Parlamento'da 8 Mayıs 2003'de kabul edilen yasa daha sonra Hristiyan Demokratlar (CDU) ve Hristiyan Sosyal Birliği (CSU) partilerine bağlı eyaletlerden yasanın iptaline yönelik verdikleri oylarla 20 Haziran 2003'de reddedilmiştir (CANBOLAT, 2004, s. 18). Yasanın reddinden sonra, Federal Almanya'da yeniden önemli oranda yabancı işgücü ihtiyacı doğmuştur. Yeterli kalifiye işgücü ihtiyacı karşılanmadığı için 2003 yılından itibaren 419.000 kişilik iş istihdamı açığı doldurulamamıştır (CANBOLAT, 2004, s. 19). Federal Almanya, istihdamı yeniden ayarlamak ve toplumsal entegrasyonu gerçekleştirmek konusunda toplumun dini/manevi, kültürel, etnik kökenlik ve dil noktasında bütün yapıyı dikkate alarak multikültürel bir topluma uygun yeni bir “göçmen yasası” çıkarma yolunda çalışmaların yapılmasının gerekliliği, İslâmi sivil organizasyonları tarafından önerilmektedir.

2.1.1.4. Almanya'da Türk Göçmenlerin Sosyo-Demografik Verileri

TC. Dışişleri Bakanlığının verilerine göre, yurt dışında yaşayan 6 milyonu aşkın Türk vatandaşından 5.5 milyonunun Batı Avrupa ülkelerinde yaşadığı ve bu orandan yaklaşık 3.6 milyon gibi önemli bir bölümünün dört nesildir Almanya Federal Cumhuriyeti'nde göçmen olarak yaşamaktadırlar (TC.DİŞİŞLERİ_BAKANLIĞI, 2019). Özellikle Türkiye dışında yaşayan vatandaşların büyük bir bölümünün göçmen olarak yaşadıkları ülkelerin vatandaşlıklarına geçmişlerdir. Federal Almanya'da değiştirilen vatandaşlık yasasının 1 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe girmesiyle, Alman vatandaşlığını elde etmiş, seçme ve seçilme haklarına sahip Türkiye kökenli göçmenlere yönelik uygulanan *“tek ülke vatandaşlığı”*nı zorunlu kılan yeni vatandaşlık kavramları oldukça tartışmalara neden olmuştur. 2000 yılı ve sonrasındaki Alman vatandaşlığı hakları Türk göçmenler için her ne kadar tek vatandaşlık seçeneğini mecburi kılssa da Alman vatandaşı olunması durumunda, artık sadece **“Türk kökenli Alman”** kavramının kullanıldığı, bu kavramın **“misafir veya göçmen”** işçi kavramlarının yerini aldığı görülmektedir.

Her ne kadar göçmenler ile ilgili bu kavramlar kamu alanında resmi anlamda kullanılsa da gerek Türkiye'de ve gerekse Almanya'da toplumlarında insanların günlük yaşamlarında algılatılmış olan kelimelerin göçmen terminolojisine yerleştirilmiş olduğu gözlemlenmektedir. Günlük konuşma dilinde Türk kökenli göçmenler, ister Alman vatandaşı olsun ya da olmasın, Almanya'da **“Yabancı (Ausländer)”** ve

Türkiye’de ise “*Almancı*” olarak tanımlanmaktadırlar. Hatta bu kavramlar terminolojiye öyle sirayet etmiştir ki, Batı Avrupa ülkelerinden herhangi birisinde yaşayan Türk kökenli göçmen, hangi ülkede yaşadığına bakılmaksızın “*Almancı*” olarak adlandırılmaktadır.

Federal Almanya’da göçmen Müslümanların ve özellikle yabancı nüfus içerisinde Türkiye kökenli göçmenlerin mevcut nüfus içerisindeki potansiyellerini, konumlarını bilimsel anlamda sosyo-demografik verilerin ortaya konulması araştırmanın örneklenmesi ve karşılaştırılmasına önemli katkı sağlayacağı düşünülerek “*Federal İstatistik Dairesi (Statistisches Bundesamt)*”nin aktüel demografik nüfus bilgilerinin verilmesi önem arz etmektedir.

Almanya’da en son 9 Mayıs 2011 yılında yapılan nüfus sayımları “*Zensus 2011*” toplumun sosyo-demografik veriler açısından oldukça önem arz etmektedir. Federal İstatistik Dairesi Başkanı Roderich Egeler²⁶, 31.05.2013 tarihinde Berlin’de yapmış olduğu basın toplantısında, “*2011 nüfus sayımları (Zensus 2011)*” verileri ile ilgili değerlendirmeler yaparak bu verilerin uzun yıllar bir sonraki nüfus sayımına kadar temel veriler olarak kullanılabileceğine vurgu yapmıştır. Bugün “*Federal İstatistik Dairesi (Statistisches Bundesamt)*” bütün verilerinin temel alt yapısını “*2011 nüfus sayımına dayalı (Bevölkerung auf Grundlage des Zensus 2011)*” kıyaslayarak gerçekleştirmektedir (DESTATIS, 2018/b). Bu bağlamda, Federal İstatistik kurumu bilgileri, Federal İçişleri Bakanlığı, 31 Aralık 2011 yılı itibarı ile “*2011 Almanya Göç Raporu*” yayınlamıştır. Her yıl yayınlanan yeni göç raporlarında, Türkiye kökenli göçmenleri yakından ilgilendiren göçmenlerin sosyo-demografik verileri kamuoyuna sunulmaktadır.

		2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011
Federal Almanya 2011 Nufus Bilgileri								
Bevölkerungsstand Nufus Durumu		30.06.2011	30.09.2011		31.12.2011			
		1 000						
Insgesamt	TOPLAM	80 233,1	80 305,3		80 327,9			
männlich	Erkek	39 158,6	39 212,6		39 227,9			
weiblich	Kadın	41 074,5	41 092,7		41 098,0			
Deutsche	ALMAN	74 014,5	74 011,1		73 985,5			
männlich	Erkek	36 039,0	36 044,3		36 039,3			
weiblich	Kadın	37 975,6	37 966,8		37 946,2			
Nichtdeutsche	YABANCI	6 218,6	6 294,2		6 342,4			
männlich	Erkek	3 119,6	3 168,3		3 190,7			
weiblich	Kadın	3 099,0	3 125,9		3 151,7			

Kaynak: DESTATIS-Statistisches Bundesamt / Zensus 2011 - 2017

Tablo 4: Federal Almanya 2011 Nüfus Sayımı Bilgileri

2011 yılı nüfus sayımları temel olarak alındığında, Federal Almanya’nın toplam nüfusunun yaklaşık 80.3 milyon olduğunu, bu orandan 39.3 milyonun erkek, 41.1 milyonunu ise kadın nüfustan oluştuğu tespit edilmiştir. Yine mevcut nüfus sayımına bakıldığında nüfusun 73.9 milyonunu Almanların ve 6.3 milyonunun ise yabancıların oluşturduğu görülmektedir.

²⁶ Roderich Egeler: 2008-2015 yılları arasında “Statistisches Bundesamt” Federal İstatistik Dairesi Başkanlığını yapmış ve Egeler’in başkanlığı döneminde “*Zensus 2011*” nüfus sayımı gerçekleştirilmiştir.

2017		2016	2015	2014	2013	2012	2011
Federal Almanya 2017 Nüfus Bilgileri							
Bevölkerungsstand Nüfus Durumu		31.03.2017	30.06.2017	30.09.2017	1 000		
Insgesamt	TOPLAM	82 576,9	82 665,6	82 740,9			
männlich	Erkek	40 741,4	40 788,5	40 822,0			
weiblich	Kadın	41 835,5	41 877,0	41 918,9			
Deutsche	ALMAN	73 213,2	73 184,9	73 165,5			
männlich	Erkek	35 747,2	35 732,4	35 721,4			
weiblich	Kadın	37 465,9	37 452,5	37 444,0			
Nichtdeutsche	YABANCI	9 363,7	9 480,7	9 575,4			
männlich	Erkek	4 994,2	5 056,2	5 100,6			
weiblich	Kadın	4 369,6	4 424,5	4 474,8			

Kaynak: DESTATIS-Statistisches Bundesamt / Zensus 2011 - 2017

Tablo 5: Federal Almanya 2017 Nüfus Bilgileri

Federal İstatistik kurumu nüfus ile ilgili her gelişmeyi bir sonraki, her yeni yılın başında olmak kaydı ile üçer aylık periyotlar dahilinde yayınlamaktadır. En son 2017 yılı sonu itibarı ile ilgili gelişmeler yayınlanmış, 2018 yılı itibarı ile yeni aktüel son durumlar henüz yayınlanmamıştır. Federal İstatistik Dairesi'nin 30.09.2017 tarihinde yayınlamış olduğu verilerdir. Bu veriler 2017 itibarı ile toplam nüfusun 82.7 milyona ulaştığını ve bu oranın 40.8 milyonunu erkek, 41.9 milyonunu ise kadın nüfusun oluşturduğu belirtilmektedir. Nüfusun her geçen yıl bir önceki yıllara oranla önemli artışlar kaydettiğini ve bu artışlarda Almanya'ya olan mevcut göçün son yaşanan sığınmacı/mülteci krizlerinin oldukça etkin rol oynadığı görülmektedir. 2011 yılı nüfus sayımlarında elde edilen temel verilere bakıldığında toplam nüfusun 5.5 milyondan fazla bir artış kaydedildiği söylenebilir. 2017 yılı içerisinde yabancı nüfusun 9.5 milyona ulaşarak her yıl önemli oranda bir artış kaydetmiştir. Bu durum toplam nüfusun %11'ini oluşturmaktadır. Bu oranlar yine 2011 yılı nüfus sayımları dikkate alındığında 3.2 milyondan fazla bir nüfus artışı olmuştur. Nüfus artışının en önemli etkenlerinden birisi olarak da mevcut AB mülteci krizi bağlamında AB üyesi ülkelerin birçoğunun mültecileri kabul etmemesi ve buna kıyasla Federal Almanya'nın en çok sığınmacıyı kabul etmiş olmasından kaynaklandığı söylenmektedir.

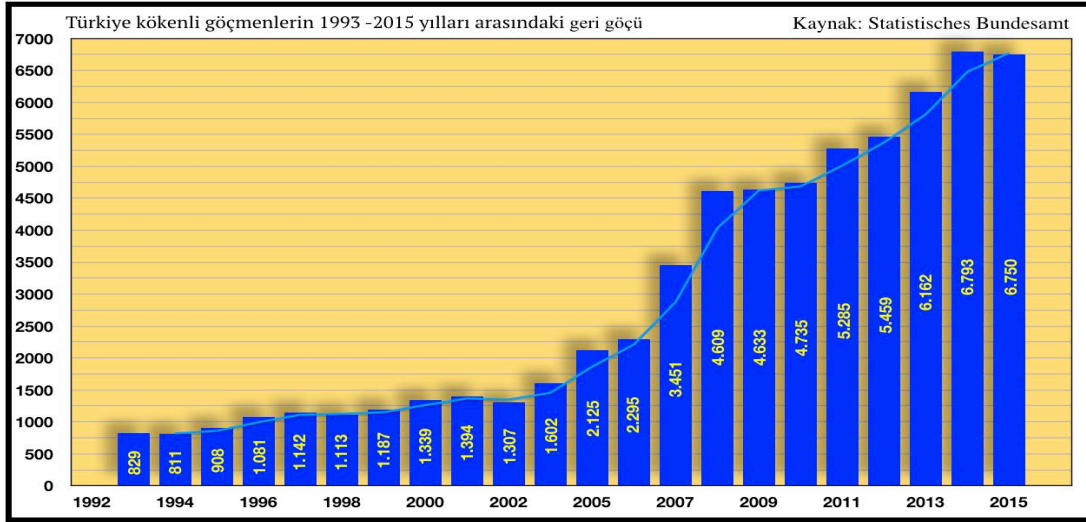
Wiesbaden Federal İstatistik Dairesinin 01.08.2018 tarihinde yapmış olduğu basın açıklamasında, Federal Almanya'da ortalama 19.3 milyon insanın "Göçmenlik geçmişi (Migrationshintergrund)" bulunduğunu ve bu durumun geçen 2016 yılına göre karşılaştırıldığında %4,4 oranında bir artış kaydedildiği belirtilmektedir (DESTATIS-PRESSE, 2018/a). Bireyin kendisi veya ebeveynlerden herhangi birisi eğer Alman uyruklu iseler ve Alman uyruklu olarak doğmuş ise, mevcut 19.3 milyon göçmenlik geçmişi olan nüfusun dışında tutulmuştur. Federal Almanya'da göçün tarihi sürecini dikkate aldığımızda bizzat bireyin kendisinin veya ebeveynlerinden birisi ve hatta her ikisinin de Alman vatandaşı olduğu milyonlarca göçmenlik geçmişi olan insan bulunmaktadır. Bu durum dikkate alındığında Federal Almanya'da öyle ya da böyle bir göçmenlik geçmişine sahip insanların oranı toplam nüfusun yarısından fazlası yani %51 oranında olduğu yine aynı basın açıklamasında belirtilmektedir. Bu durumun aynı şekilde Türkiye kökenli göçmen nüfusun göç ve vatandaşlık evreleri dikkate alındığında da oldukça yüksek bir oranda anne ve babalarının Alman vatandaşı olmalarından dolayı direkt bir Alman vatandaşı olarak kabul edildiğini ve göçmenlik geçmişinin dikkate alınarak mevcut istatistik bilgilerine yansıtılmadığı görülmektedir.

Her ne kadar bugün Türkiye kökenli göçmenleri ile ilgili birçok kaynaklarda (3.0 – 3.6 milyon)²⁷ gibi değişik rakamlar verilse de, Federal İstatistik Dairesinin 2017 verilerine göre 19.3 milyon olarak verilen göçmenler içerisinde Türkiye’li göçmen statüsüne dahil edilen insanların sayısı mevcut göçmen nüfus içerisinde 2.8 milyon oranında %14 olarak belirtilmektedir. Diğer uyruklu göçmenlerinde mevcut veriler içerisindeki oranlarını kıyaslayacak olursak; 2.1 milyon ile (%11) Polonya, 1.4 milyon ile (%7) Rusya, 1.2 milyon ile (%6) Kazakistan ve 0.9 milyon ile (%4) Romanya’nın oluşturduğunu söyleyebiliriz. Yine 2017 yılında mikro ölçekte yapılan tespitler doğrultusunda Federal Almanya’da yaklaşık 24 milyon büyük hane içerisinde yaklaşık %10.5’lik bir oran ile 2.5 milyon hanenin yabancı dilleri (kendi ana dilleri)ni kullandıklarını ve bu oran içerisinde en çoğunu yine %17’lik bir oran ile Türkiye kökenli göçmenlerin oluşturduğu belirtilmektedir (DESTATIS-PRESSE, 2018/a).

2004-2015 yılları arasında federal hükümetin talepleri doğrultusunda her yıl düzenli olarak “Göç Raporu (Migrationsbericht)” hazırlayan “Federal Göç ve Mülteciler Dairesi (BAMF-Bundesamt für Migration und Flüchtlinge)” en son göç raporunu 2015 yılında hazırlamışlardır. İlgili daire 2016 yılında bazı teknik nedenler ile göç raporunu yayınlamadıklarını BAMF’nin web sayfasında önemle üzerine durarak belirtmişlerdir (DESTATIS, 2018/b). 1991 yılı göç verileri temel alınarak hazırlanan “Göç Raporu (Migrationsbericht)” Almanya’nın geriye dönük sistematik olarak okunabileceğimiz önemli istatistik verileri oluşturmaktadır (BAMF, 2016, s. 44). Son 3 yıldır yaşanan sığınmacı/mülteci krizleri, aşırı sağ “Neo Nazi” örgütlerinin toplumu tehditleri ve son olan saldırılar, raporun yayınlanmasında askıya alınmasının nedenleri arasında görülmektedir.

“TAVAK-Türkiye Avrupa Bilimsel ve Araştırmalar Vakfı”nın araştırmalarına göre Almanya’dan Türkiye’ye dönüşlerin hızlandığı ve 2007 – 2011 yılları arasında bu dönüşlerin daha da hızlandırılmış olduğu belirtilmiştir. Dönüş yapan birçok kişinin Türk ve Türkiye kökenli Alman vatandaşların oluşturduğuna da dikkat çekilerek, bunların büyük çoğunluğunu da genç akademisyen ve meslek sahibi kalifiye insanların olduklarına vurgu yapılmıştır. Araştırmada geri dönüşü gerçekleştirenlerin yaş ortalaması 40 yaşın altında olduğu belirtilerek, bu göçün bir “beyin göçü” olduğunun altı çizilmiştir (EKOPOLİTİKA, 2018). Bu durum Türkiye açısından oldukça önemli olarak görülse de Almanya’da yaşamlarını devam ettiren Müslümanlar için oldukça olumsuz bir durum olarak görülmektedir. Çünkü Federal Almanya’da Müslümanların geleceği ve özellikle de sosyal hizmet alanında Müslümanlara katkı sağlaması gereken bir potansiyel olarak da görülmektedirler.

²⁷ TC. Dışişleri Bakanlığının verilerine göre yurt dışında yaşayan 6 milyonu aşkın Türk vatandaşının 5,5 milyonunun Batı Avrupa ülkelerinde yaşamaktadır. Bu rakamdan yaklaşık 3.6 milyon gibi önemli bir bölümünün dört kuşaktır/nesildir Almanya Federal Cumhuriyeti’nde göçmen olarak yaşadığı belirtilmektedir. Aynı şekilde Almanya’daki Türkiye kökenli göçmen rakamlarını yaklaşık 3.6 milyon olarak belirtilen birçok araştırmalar mevcuttur. Federal Almanya’da Ocak 2000’li yıllar ve sonrasında Alman vatandaşı olan mavi kart sahiplerini Türk vatandaşı olarak kabul etmemesinden kaynaklanan bir farklılık görülmektedir.

Tablo 6: Öz Çizim / Türkiye Kökenli Göçmenlerin 1993 -2015 Yılları Arasında Geri Göçü

“Geriye göç” verilerine bakıldığında özellikle Alman vatandaşı olan Türkiye kökenli göçmenlerin 1993 -2015 yılları arasında her geçen yıl istikrarlı bir şekilde artış gösterdiği görülmektedir. 1993 yıllarında 829 kişi olarak gerçekleşen geri göç durumu 2015 yılında 6.750 olarak gerçekleşmiştir. Özellikle 2007 yılında bir önceki yıllara göre oldukça farklı ve yoğun geri göçün olduğu gözlemlenmektedir. Federal İstatistik Dairesi’nin yayınlamış olduğu “Türkiye kökenli Alman vatandaşlarının geri göçü” ile ilgili grafik/tablo aşağıda sunulmuştur.

2.2. Almanya’da Müslümanların Dini ve Sosyal Gereksinimlerinin Karşılama Sorunu

Federal Almanya’da Müslümanlara yönelik sosyal hizmetlerin sivil oluşumu, Müslüman göçmenlerin Batı Avrupa ülkelerine, dolayısı ile Almanya’ya ilk geldikleri yıllarda oluşmaya başlamıştır. Müslümanların bu göç olgusu, bir yer/mekan değişiminin ötesinde, din, kültür ve buna bağımlı örf, adet, gelenek ve bir kimlik transferini de beraberinde getirmiştir. Avrupa ülkelerine göç etmiş olan Müslümanların büyük bir bölümünün ilk amaçlarının çalışmak, birikim ve birinci derecede yakınlarının yaşam kalitesinin artırılması mali ihtiyaçlarının giderilmesine destek olmak olmuştur. Aile içi dayanışmanın karşılıklı transferi gerek Müslümanlara ve gerekse geldikleri ülkelerdeki yakınlarına oldukça yeni ülkeler arası bir dayanışma kültürü kazandırmıştır. Her göç hareketini kendi tarihi boyutu ile ele alındığında, bu göç hareketinin kentleşme ve modernleşmenin zirveye taşınmak istendiği bir döneme gelmiş olması sosyal çevre enstrümanlarını oldukça değiştirdiğini ve sosyal hizmet yaklaşımlarına oldukça farklılıklar katmıştır. En azından Almanya açısından bakıldığında, transport edilmiş farklı din, dil ve kültürlerin “Çokkültürcü (Multikültürel)” sosyal hizmet yaklaşımların gelişmesine ve zenginleşmesine oldukça katkı sağlamıştır.

Birçok bilimsel araştırma Müslüman göçmenlerin ilk önceleri üç beş yıllığına geldiklerini ve anavatanlarına geri dönme umutları azaldıkça yaşadıkları toplumda sosyalleşmeye yöneldikleri belirtilmektedir. Geri dönüş umutları azalan Müslüman

göçmenler, yaşadıkları sosyal çevrede diğer göçmen birey ve gruplar arasındaki iletişimlerini arttırmış, birbirleri arasındaki dayanışmaları nedensellik ilişkilerinin ötesine taşımışlardır. Göçmenlerin birbirleri ile olan bu iletişim ve dayanışmalarını tam bir “ilişkiler ağı teorisi”nin karşılığı olarak görülebilmektedir. Müslüman göçmenlerin oluşturdukları bu ilişkiler ağına bakıldığında, gerek geldikleri ülkelerdeki akraba ilişkileri ve gerekse yaşadıkları göç ülkesindeki, akraba, tanıdık, hemşehri, dost ve arkadaşlar ilişkileri oldukça güçlü bir ağ oluşturmalarını sağlamıştır.

Almanya yakın tarih sürecinde oldukça önemli “göç ülkesi (*Einwanderungsland*)” konumunda bir ülke olarak görülmektedir. Ülke sınırları içerisinde 19,3 milyon insanın bir “göçmenlik geçmişi (*Migrationshintergrund*)”ne sahip olduğu, bunun yaklaşık 5 milyonunu Müslüman göçmenlerin oluşturduğu istatistiklerde yansıtılmaktadır. Bu mevcut göçmen potansiyelin göçmenler arasındaki ilişkiler ağının güçlendirilmesinde ve sivil inisiyatiflerin oluşumunda oldukça etken olduğunu ve Müslüman toplumların kendi sivil inisiyatiflerini kurum/kuruluş, organize, STK ve çatı dernekler üzerinden oluşturma gayretine girmiştir. Dolayısı ile Müslüman göçmenler dini/manevi ve kültürel yapıları gereği sosyal hizmet alanında ve özellikle dini (İslâmi) sosyal hizmet çalışmalarını yürütebilecek göçmen dernekler kurmuşlardır. N.Abadan-Unat, göçmenler arasındaki bu ilişkiler ağını; “Göçmenlerin gelmiş oldukları ülkeler ile yeni göç ettikleri, ülkelerde, eski ve yeni göçmenler ile ve aynı zamanda göçmen olmayan yerli kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşturulan kişiler arası bağlantılar” olarak tanımlamaktadır (ABADAN-UNAT, 2006, s. 34).

Göçmen Müslümanlar birçok farklı isimler altında önce dini sivil inisiyatifleri oluşturmuş ve daha sonraki zamanlarda da diğer dayanışma derneklerini oluşturmuş oldukları görülmektedir. Dini/manevi nitelikli sosyal hizmet derneklerinin ise ilk dönemlerde kurulmuş olan dini çatı organizasyonların altında ayrı isimler altında kurulmuş oldukları görülmektedir. I. ve II. Dünya savaşları arasında Berlin’e üniversite eğitimleri için gelmiş Müslüman öğrencilerin 1945 yılları öncesinde oluşturdukları İslâm Merkez’ini II. Dünya Savaşı sonrasında da aktif hizmetlere yönelerek derneği daha da geliştirmişlerdir. Özellikle Müslüman üniversiteli talebe ve akademisyenlerin bir araya gelerek oluşturulan bu dernek talebe ve akademisyenlerin birbirleri ile olan dayanışmalarını oldukça arttırmıştır (LEMMEN, 2000, s. 12). Almanya’da Müslümanların dini ibadetlerin yapılabilmesi maksadı ile oluşturulan ilk hareket, daha öncelerde İngiltere’de ikamet eden Hindistan ve Pakistan asıllı Müslümanların 1950’li yıllarda Federal Almanya’nın Hamburg şehrine gelmeleri ve 1955 yılında “*Federal Almanya Cumhuriyeti Ahmadiyya Hareketi Vakfı (Ahmadiyya Bewegung in der Bundesrepublik Deutschland e.V.)*”nı kurmaları ile başlatılmıştır.

1958 yılında Almanya’nın Münih şehrinde, Alman ordusunda görev yapan emekli Müslüman askerlere hizmet veren “*Federal Almanya Cumhuriyeti Müslüman Kaçaklar Ruhani Birliği (Geistliche Verwaltung der Muslimflüchtlinge in der Bundesrepublik Deutschland e.V.)*” kurulmuştur (FES, 2018). Bunu takiben Almanya’da 1961 yılında yine Hamburg’da yaşamakta olan İran’lı tüccarların, Aussenalster’de “Şii İslam Merkezi”ni kurarak kendi ibadet yerlerini, camilerini oluşturmuşlardır. 1960’lı yıllarda da Almanya’ya gelen Arap kökenli öğrenci ve akademisyenler Münih ve Aachen’daki

“İslam Merkezleri”ni kurmuş oldukları görünmektedir. Daha sonra da Türkiye’den gelen göçmen işgücü hareketinin oluşturmuş oldukları ufak çaplı ibadet hanelerin, mescitlerin 1970’li yıllardan itibaren cami, vakıf, dernek ve çatı organizasyonlarına dönüştürüldüğü görülmektedir. Bu konuda daha geniş bir bilgiye “*Almanya’da Dini (İslâmi) ve Sosyal Hizmet Sunan Kurum ve Kuruluşlar*” (Sayfa:105) başlığı altında ele alınan bölüm daha geniş bir şekilde incelenebilir. Müslüman göçmenlerin etnik kökenlikleri gereği, aralarındaki mezhep, dil ve kültür farklılıkları Müslümanlar arasındaki birçok farklı sivil oluşumların doğmasına neden olmuştur.

1961’li yıllarda Almanya’ya göç etmeye başlayan günümüzün Anadolu Türkleri de, böyle uzun bir zaman dilimi sonrasında, multikültürel bir yapıya sahip olan Almanya’da Müslüman Türk kültürünün kalıcı temellerinin atılmasında önemli ölçüde katkı sağlamışlardır. İlk göç dönemlerinde geçici “misafir işçiler” olarak görülmüşler, daha sonraları da, misafirlik statüleri sona ererek, “*Avrupalı Türkler, Avrupa’lı Müslümanlar, Alman Türkler, Türk-Alman Müslümanlar*” olarak dünya göç literatürlerinde yeni bir kültürel kimliğin kodlarına sahip olarak yerlerini almışlardır.

Türkiye kökenli göçmen Müslümanların sadece bu noktadaki hizmetlerine bakıldığında, oluşturmuş oldukları sosyal hizmetlerin mevcut çok dar imkanlar çerçevesinde yetersiz kaldıkları görülse de oldukça önemli katkılar sağlamışlardır. Üç çeyrek asırlık bir süreç, insan ömrü açısından oldukça uzun bir süre olarak görülse de, mevcut göç hareketi içerisinde, Avrupa ve Almanya sosyal hizmet tarihi sürecinde daha henüz yeni bir başlangıç olarak algılanmaya başlanıldığını söyleyebiliriz. Onun için zaman zaman Almanya’daki Müslüman göçmen kuruluşların sosyal hizmetlerin sivil yapılanmalarında olumsuzluklar, kara tablolar çizilse de oldukça faydalı ve başarılı çalışmalara imzalar atılmıştır. “*Bir çiçekle bahar olmaz, ama her bahar bir çiçekle başlar*”²⁸. Özellikle altı çizilmesi gereken en önemli hususlardan bir tanesinin de Batı Avrupa ülkelerine göç etmiş olan Müslüman göçmenler, bulundukları ülkelerde İslâm’ın tanınmasında önemli katkılar sağlamış ve kurmuş oldukları sivil inisiyatiflerin bu anlamda büyük katkıları olmuştur.

Avrupalı Müslümanlar, göçmen olarak geldikleri ülkelerde kendi değerleri bağlamında yaşamlarını devam ettirme mücadelesi verirlerken geldikleri ülkelerde farkındalık oluşturmaya, toplumun her katmanında siyaseten, ekonomik, kültürel, bilim dünyası ve sosyal hayatta varlıklarını hissettirmişlerdir. Müslüman göçmenler, uzun soluklu bir göçün ardından, 2000’li yıllardan sonra yaşlanmak ile karşı karşıya kalmış bir ilk kuşak/nesil Müslümanların sorunları ile karşı karşıya kalmışlardır. Artık dünya ortalamalarının oldukça üzerinde olan Alman yaşlı nüfus kervanına katılmaya aday Müslüman göçmen yaşlılar hızla oluşmaya başlamışlardır. Almanya’daki Müslüman göçmenlerin yaşlanma süreçlerinin bir karşılığı olarak, vefaatinin bir başlangıç olduğu kabulünü ve hızla yaygınlaşan cenaze nakil/defin şirketlerin kendi sosyal hizmet yapılarının devreye sokulmasını zaruri kılmıştır. Vefat sonrasında bütün dini ritüeller, nakil ve defin işlemleri karşılayan “cenaze vakıfları” kurulmaya

²⁸ TC. 54. Hükümetin Başbakanı Prof. Dr. Necmettin Erbakan

başlamıştır. Özellikle, kurulan bütün dini (İslâmi) cenaze vakıfları, sundukları hizmetleri dini bir hizmet olmanın yanında bir sosyal hizmet faaliyeti olarak tanımlamaktadırlar. Bu kurumlar Müslüman göçmenlere yönelik gelmiş oldukları ülkelerde definlerinin gerçekleştirilebileceğinden, bütün dini hizmetleri kapsayan hizmetlerin sunulacağından hareketle farkındalık oluşturulma gayreti içerisinde oldukları görülmektedir.

Bugün Almanya’da birçok farklı göç süreçlerini yaşamakta olan “*dört göçmen kuşağı*”nın birlikte yaşadığını ve bu göçün beşinci kuşağın doğumuna gebe olduğu birçok sosyo-demografik araştırmaların konusu olmaktadır. İlk kuşak misafir işgücü olarak geldiler ama ne var ki, kendileri geri dönemedikleri gibi, 2. kuşa/nesil çocuklarını daha küçük yaşlarda eşleri ile birlikte yanlarına getirmişlerdir. Derken tarihi süreç içerisinde 3. kuşak/nesil çocuklar ve torunlar dünyaya gelirken, bu çocuklardan büyük bir bölümü ve yeni dünyaya gelen 4. kuşak/nesil torunlar otomatikman doğdukları ülkelerin vatandaşları olarak tanınmış, ebeveynlerinin uzak kaldıkları vatanlarına, etnik kökenliklerine mesafeli kalmayı sürdürmüşlerdir. 5. kuşak/nesil göçmen Müslümanların ise, dede ve ninelerinin geldikleri ülkelere oldukça yabancı kalabilecekleri, o ülkeleri turistik seyahatler kapsamında görebileceklerine ilişkin birçok bilimsel demografik çalışmaların tahminlerinden görülebilmektedir. Onun içindir ki, Almanya’daki göçmen Müslümanların sosyal hizmet denildiğinde ilgi alanlarının sadece toplum içerisinde sorun teşkil ettiği algısı oluşturulan Müslümanların ıslah edilmesi olmadığını, İslâmi sosyal hizmetin sivil oluşum kapsamında sosyal hizmetin her alanında aktif olarak dini/manevi, kültürel, ekonomik ve siyasi boyutları ile bütün insanları kapsadığı bilinci oldukça yer etmiştir. Bu gerekçe ile Müslüman göçmen kurum ve kuruluşlar, STK’lar ve çatı organizasyonlar, İslâmi sosyal hizmetlerin sivil oluşumları noktasında oldukça öz verili hareket etmekte, deneme yanılma metotları ile ilerlemeye gayret ettikleri söylenebilir.

2.3. Federal Almanya’da Müslümanların Dini Cemaat ve Sivil Oluşumları

Almanya’da Dinî (İslâmi) Cemaatler ve STK’lar²⁹

Bireysel ve toplumsal bütün hakların Federal Anayasa ve devletin yasama organları tarafından korunacağının teminatı devletin sosyal sistemi kapsamında verilmektedir. Devlet ve İslâmi cemaatlerin arasındaki bütün anlaşmazlıkların temelinde her iki unsurunda federal anayasaya ilişkin din ve dini cemaat yaklaşımında bir noktada buluşulamamasından kaynaklanmaktadır. Almanya’daki Müslümanlar ve İslâm, ülkede Hristiyanlıktan sonra ikinci büyük dini grubunu oluşturmaktadır (STATISTA, 2016). Buna rağmen İslâm dini ve mensubu bulunan Müslümanların toplumsal

²⁹ “Almanya’da Müslümanların oluşturdukları dinî (İslâmi) Cemaat yapılanmaları ve STK’ların “İslâmi Cemaat” yaklaşımı, Müslümanların Federal Almanya’da oluşturmuş oldukları sivil dini yapılanmalardır. İlgili bu organize, kurum/kuruluş ve STK’lar Müslümanlara yönelik dini faaliyetlerde bulunurlarken toplumun tüm kesimine yönelik imkanları dahilinde sosyal hizmet sunabilmektedirler.

yaşamları din ve vicdan özgürlükleri boyutu ile ele alındığında federal anayasada öngörülen hak ve özgürlüklerle bağdaşmaması İslâmi cemaatlerin bütün toplumsal faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemekte ve bu durum anayasanın “eşitlik ilkeleri”ne ters bir yaklaşım olarak görülmektedir.

Federal Anayasada “*Devlet-Din*” ve “*Hukuk-Din*” ilişkileri oldukça açık ve netlikle ele alınmış olmasına rağmen, İslâm dini ve Müslümanlara yönelik olumsuz gelişmelerin temelinde anayasa ve yasaların olduğu değil, tam tersine bu yasaların dikkate alınmaması ve ihlal edilmelerinden kaynaklandığı ülkede faaliyet gösteren İslâmi organizasyonların hukuk departmanları ortaya koymaktadır. Federal anayasanın 137. Maddesinde (Sayfa:24), “*Devlet*” ve “*İslâm Dini*”nin mikro ve makro düzey ilişkilerini hangi boyutlarda olunabileceği bütün açıklığı ile ortaya konulmuştur. Almanya’da bütün dini cemaatlerin kendi cemaat ve toplum içerisindeki ilişkilerinin nasıl olması gerektiği hususları dernekler tüzüğü ile de belirlenmiştir. İslâmi kurum ve kuruluşlarından büyük bir bölümü gerek anayasal ve gerekse dernekler tüzüğüne uygun olarak tasdiklenmiş ve faaliyet göstermelerine izin verilmiş olsa da kamu tüzel kişilikleri tanınmamış ve tanınmış olan bir kısım İslâmi kurum ve kuruluşların kamu tüzel kişilikleri de iptal edilmiştir.

Hamburg ve Bremen eyaletlerinde “*Devlet-Din (İslâm)*” arasında imzalanmış olan “*Devlet Sözleşmeleri (Staatsvertrag)*”ni yasalar çerçevesinde ele alınıp incelendiğinde diğer dini kurum ve kuruluşlar ile imzalanan anlaşmalarla karşılaştırıldığında “devlet”in ve “hukuk-din” ilişkileri açısından yasal temellere oturtulamadığı gerekçesi ile İslâmi çatı kuruluşlarının hukuk departmanları tarafından eleştirilmektedir. Almanya’nın en büyük İslâmi çatı kuruluşlarından birisi olan IGMG e.V.’ın Genel Sekreteri hukukçu Bekir Altaş’ın “*Devlet Anlaşmaları Amaçlarına Ne Denli Uygun?*” başlığı altında kaleme almış olduğu makale, “*Devlet-Din (İslâm)*” ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik yapılan bu anlaşmaların ne denli yasaları ihlal ettiği bütün açıklığı ile ortaya konulmuş olduğu görülmektedir.

Altaş makalesinde, devlet anlaşmalarının, hukuki normları daha derli toplu bir yapıda özetlediğini, yaşamın birçok alanında hukuki güvence sağladığını, “Anayasal Din Hukuku”nun sunduğu ve garanti altına aldığı bütün pratik yansımaları kolaylaştırdığına dikkatleri çekerek şu hususların altını çizmiştir;

“Bu anlamda devlet anlaşmaları dinî cemaatlere yeni haklar vermese de her şeyden önce bir iyi niyet göstergesi, daha açık bir tabirle inançlı Müslümanlar ve onların kurumlarının Almanya’nın eşit haklara sahip vatandaşları olduğuna dair güçlü bir mesaj verirler. Bu nedenle de Müslümanlarla imzalanacak devlet anlaşmalarının ilk hedefi İslam’ın mensuplarına saygı ve İslam’ın bir inanç olarak devlet tarafından tanınması konusudur. Hristiyan cemaatle imzalanan devlet anlaşmalarına bakıldığında bunların oldukça köklü olduğu görülmekte, çok ufak noktasal değişiklikler dışında esasın değişmediği gözlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında devlet anlaşmalarının on yıllara yayılan güçlü bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Müslümanlarla yapılan anlaşmalarda “Eşitlik İlkeleri”nin ihlali söz konusudur; Almanya’da devletin İslami cemaatlere kiliselerle eşit muamelede bulunması konusunda ciddi zorluklar yaşamaktadır. Oysa Alman Anayasal Din Hukuku’nun en temel prensiplerinden bir tanesi “Eşitlik İlkesi (Paritätsgrundsatz)”dır. Devletin din ve dünya

görüŖü açısından tarafsızlığından hareketle bu ilke devletin farklı dinî cemaatlere karŖı eŖit davranmasını öngörüyor. Bu ilkeye göre Almanya'nın herhangi bir eyaletinde bir İslami cemaatle eyalet hükûmeti arasında yapılan anlaşma, diğ er dinî cemaatlerle yapılanlardan daha aŖađıda/geride bir pozisyonda olması kabullenilemez.”
(PERSPEKTİF, 2016/11, s. 28-31)

AktaŖ aynı makalesine, Hamburg ve Bremen eyaletlerinde Müslümanlarla yapılan devlet anlaşmalarının “*EŖitlik İlkesi (Paritätsgrundsatz)*” ile oldukça çeliŖkili olduğunu ve diğ er eyaletlerde de buna benzer yanlışlıkların dikkate alınmadan yapıldığı konusunda uyarılarda bulunmuşlardır. Bu ve buna benzer birçok farklı uyarıların diğ er İslâmi kurum ve kuruluşların yönetimleri tarafından yapıldığı görülmektedir.

Bu noktada ki en önemli sorunların başında, Federal Almanya’da dinî (İslâmi) cemaatler ve STK’ları ele alırken gerek federal hükümetin gerek eyalet hükümetlerinin ve dolayısı ile toplumun sürekli dinin (İslâm’ın) kendisi ile olan sorunları üzerinden meselelere yaklaŖıldıđı görülmektedir. Oysa, anayasal olarak İslâm dininin tanınması veya tanınmaması gibi bir yaklaşımın oldukça yanlış olduğu gerek Weimar Cumhuriyet Anayasasında ve gerekse Federal Alman Anayasasında açıkça belirtilmektedir.

İslâmi kurum ve kuruluşlar da, diğ er dini kurum ve kuruluşlarda olduğu gibi, toplumun sosyal hayatına dair, “*ocuk yuvaları (Kindergarten)*“, okul, yüksekokul ve üniversitelerini, şifahane ve palyatif destek/bakım merkezlerini, yaŖlı/güçsüz destek ve huzur evlerini, bedensel ve zihinsel engelli destek evlerini, aile danıŖma ve destek merkezlerini, ocuk ve kadın destek/korunma evlerini ve sosyal yaŖamı destekleyici birçok örnek faaliyetlerin yapılabilmesine yönelik potansiyellerinin olduğu “*DİK-AİK*“ (*Deutsche Islam Konferenz - Alman İslâm Konferansı*)“ tarafından da belirtilmektedir. Federal Almanya’da dinî (İslâmi) cemaatlerin, STK’ların ortaya koyabilecekleri bu değerli hizmetler toplumun en önemli eksikliklerinin karŖılanmasına katkı sağlayacağı gibi, İslâm dininin Almanya’da kurumsallaŖmasına ve toplumun bu dine yabancı kalmamasına önemli katkılar sağlayacaktır. Aynı zamanda mevcut sivil dini (İslâmi) organizasyonlar üzerinden sunulabilecek faydalı sivil hizmetler, İslâm’ın sadece ülke içerisinde yaŖayan yabancıların, Türklerin dini olmadığını, toplumun bir değer olarak ortaya konulmasına vesile olabilecektir.

Federal Almanya’da Müslümanlara Yönelik Sosyal Hizmetlerin Tarihi Süreci:

Federal Almanya’da Hristiyan ve Yahudi (Musevi) sosyal hizmetlerin devletin mevcut sosyal sistemi dahilinde tarihi bir gemiŖe sahip olduğu konusu “*Federal Almanya’da Sosyal Güvence & Sosyal Hizmet*” başlığı altında detayları ile ele alınmıŖtır. Bu süreci içerisindeki geliŖmeler dikkate alındığında her ne kadar Müslümanların Almanya’ya göçünün üzerinden neredeyse üç çeyrek asır gemiŖ olsa da henüz halen mevcut sosyal sistem dahilinde diğ er dini sosyal hizmet yapılanmalarında olduğu gibi resmen tanınmıŖ olan bir herhangi bir “*İslâmi Sosyal Hizmet*” yapılanması bulunmamaktadır. Onun için araŖtırmanın bu bölümünde, Federal Almanya’da henüz resmen kabul g rmemiŖ bir dini (İslâmi) sosyal hizmet

oluşturulma çalışmalarının çerçevesin ve tarihi süreci işlenirken, Almanya’da Müslümanları kapsayan dini (İslâmi) sosyal hizmetlerin sivil oluşumu ve sosyal refah devletinde nasıl fonksiyonel bir katkı sağlayabileceğine yönelik örneklemelerde bulunulmuştur.

Almanya’da dini (İslâmi) kuruluşların oldukça büyük bir bölümü Müslümanların göç tarihi süreci içerisinde gerek federal ve gerekse eyalet politikalarının İslâm ve Müslümanlara yönelik İslamofobik yaklaşımları dinî (İslâmi) derneklerin kamu yararına hizmet veren dernekler statüsünde tanınmaları mümkün olamamıştır. 27.10.1998 yılı SPD’li İçişleri Bakanı Otto Schily’nin girişimleriyle dernek yasasındaki “*dinî unsurlar*” kavramı çıkarılarak, devletin “*tüzel kişiliği*” kavramının tanımlaması yapılmıştır (PERSPEKTİF, 2014, s. 33). Bu nedenle günümüzde Hristiyan’lar ve Yahudi (Musevi) cemaatlere ait ibadet yerleri (kilse ve havra) ile eş değer taşımayan İslâmi çatı derneklerin oluşturulmasına hız kazandırılmış olduğunu görmekteyiz. İslâmi yapılanmaların birçok isimler altında dernekleşmiş olmaları ve aynı zamanda bu derneklerin büyük çatı dernekler altında buluşturularak temsil güçlerinin artırılması, Müslümanların diğer dini tanınmış sosyal hizmet kurum ve kuruluşlara tanınan haklarından faydalanma imkanlarını sağlamamıştır. Mevcut uygulanmakta olan sosyal refah sistemine dahil edilen kurum ve kuruluşların hangi düzeyde hizmetler sundukları incelendiğinde, özellikle dini (İslâmi) çatı kuruluşların, dini sosyal hizmet kapsamında sunabilmelerinin mümkün olduğu hizmetlerin tamamen mevcut federal ve eyalet sosyal hizmet kapsamının dışında tutulduğu görülmektedir.

Müslümanların oluşturmuş olduğu sivil inisiyatiflerin, özellikle dinî yapılanmalarının toplumsal açıdan farklı kategorilere yerleştirilmiş olması, dini STK’ların faaliyet alanlarının kısıtlanmasına ve ötekileştirilmesine yol açmıştır. Her ne kadar bireysel anlamda kişilerin birçok haklara sahip oldukları görülse de bu hakların sivil inisiyatifler bağlamında güçlendirilmesi ve doğal yasal hakların toplumsal farklılıklar dikkate alınarak talep edilmesi oldukça kolay olmamaktadır. Özellikle din ile ilgili bazı doğal hakların elde edilmesi, Almanya’nın resmi makamlarınca dini bir cemaat olarak kabul görmesi ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. Çünkü, devletin din anlayışı “*Devlet-Din*” ilişkileri sonucunda ortaya çıkarılmaktadır (DOĞAN, 2008, s. 2). Doğal olarak İslâmi derneklerin “*Devlet-Din*” ilişkilerinin yasal bir konuma oturtturulamaması, dini (İslâmi) kuruluşları, STK ve organizeleri bir çatı altında temsil güçlerini arttırmalarına rağmen federal ve eyalet nezdinde resmen tanınmaları mümkün olamamıştır. Dolayısı ile Müslümanların “*Devlet-Din*” ilişkilerinin tanzim edilememesi, anayasal ve yasal birçok haklardan mahrum kalmalarına ve özellikle sosyal hizmetlerin bütün alanlarında kurumsal anlamda oldukça zayıf kalmalarına sebebiyet vermiştir. Bu ilişkilerin tanzim edilmemiş olması, devleti ve sosyal sistemini, kabul görmemiş bir azınlık olan Müslümanlara farklı uygulamalar kapsamında her alana müdahalenin gerekliliği dayatılarak toplumsal yaşamları kısıtlanmıştır. Bu kısıtlamaları sosyal hizmet kapsamı içerisinde, aile birleşim haklarından, çocuk haklarına, eğitim haklarından din dersi haklarına, sağlık hizmetlerinden yaşlı destek/bakım haklarına kadar birçoklarını kapsamaktadır. Günümüzde halen bu konularda “Müslümanlara rağmen Müslümanlar için” politik

oluşumlar çerçevesinde birçok düzenlemeyi, “Almanya İslâmı” anlayışı içerisinde Müslüman toplumların rızası alınmadan onlara rağmen uygulamaların yürütülmüş olduğu, son 20 yılın en etkin sorunları haline geldiği görülmektedir.

“*Cemiyet manevi rehberliği (Gemeindeseelsorge)*” veya “*cemiyet desteği/bakımı (Gemeindeerhaltung)*” olarak yer almış olan bütün kavram ve yaklaşımların anayasal haklar çerçevesinde yeniden incelenerek İslâmî kurum ve kuruluşların sosyal hizmet anlayışlarının önünün açılması noktasında önem arz etmektedir. Federal Almanya’da göçmen olarak yaşayan bütün toplumların mevcut sistem içerisinde yer alan diğer toplumlar ile sürekli kıyaslamaları yapılarak yasal çerçevede hakların arandığını söyleyebiliriz. Özellikle Müslüman toplumların kendilerini, kamusal hakların talepleri noktasında Almanya’daki Yahudi (Musevi) cemaatlerle benzerlikleri dikkate alınarak gereken müracaatlarda bulunduklarını görebilmekteyiz. Özellikle Musevi dini cemaatlerin, cemiyet yaşamlarının ve çalışmalarının koruma altında olması, buna karşılık Müslüman cemaatlere ve onların kuruluşlarına bu ilgili hassasiyetin gösterilmemesi İslâmî kurum ve kuruluşlara yönelik saldırıların artmasına ve faaliyet alanlarının oldukça kısıtlanmasına sebebiyet vermektedir.

Almanya’daki Müslümanlara yönelik sosyal hizmetlerin tarihi sürecini incelerken en önemli dikkate alınması gereken hususlardan bir tanesinin de Müslümanların Almanya’ya göçünden 50 yıl kadar öncesi ve sonrasını dikkatle incelenmesinde fayda vardır. Bu yarım asırlık dönem sonrasında dini sosyal hizmetlerin alanına İslâmî sosyal hizmet çalışmalarının da dahili edilebileceği sosyal refah devleti anlayışı ile toplum içerisinde önce mağdur edilen Müslüman göçmenlerin “**İslam Almanya’nın bir parçasıdır**” yaklaşımı sergilenerek, yasal sosyal hizmet haklarının birinci elden verilebilmesi umutlarını doğurmuş olduğu tespit edilmektedir. Onun için Federal Almanya’da Müslümanlara yönelik sosyal hizmetlerin 50 yıl (yarım asır) öncesi ve sonrasını karşılaştırmalı olarak kıyaslanması “İslâmî Sosyal Hizmet” anlayışı ile sunulacağı beklebilen çalışmaların hangi noktalara gelmiş olduğunu anlaşılması açısından önem arz etmektedir. 27 Eylül 2006 tarihinde Federal Almanya İçişleri Bakanlığının Almanya Müslümanlarıyla resmi düzeyde diyalogu hedefleyen “**AİK Alman İslam Konferansı (DİK- Deutsche Islam Konferenz)**”ın hayata geçirilmesi gerek Almanya ve gerekse Almanya’da yaşayan Müslümanların en önemli dönüm noktalarından birisini oluşturmuştur.

Almanya İslâm Konferansı, federal devlet ile Müslümanların “**aynı masada**” Müslüman göçmenlerin dini ve sosyal sorunlarını konuşabilme şansı açısından oldukça önemli bir adım olmuştur. 28 Eylül 2006’da “**AİK-DİK**” Almanya İslam Konferansı oturumunun hemen ardından ertesi gün, dönemin Federal İçişleri bakanı Wolfgang Schäuble Federal mecliste yaptığı bir konuşmasında, “**İslam Almanya’nın ve Avrupa’nın bir parçası, İslam geleceğimizin bir parçasıdır.** (Der Islam ist Teil Deutschlands und Europas. Der Islam ist Teil unserer Gegenwart und unserer Zukunft)” (DİK-AİK, 2006) ifadelerini kullanmış ve konuşmalarını bu cümleleri tamamlayacak detaylar üzerinden devam ettirmiştir. Wolfgang Schäuble’nin bu önemli çıkışı dönemin Cumhurbaşkanı CHristiyan Wulff tarafından da olumlu karşılanmış ve destek

bulmuştur. Bu yaklaşım Almanya Müslümanlarının “İslâmi Sosyal Hizmet” süreci ile ilgili tarihi süreç içerisinde bir gelişme olarak kabul görmüştür.

Onüç yıllık tartışmaların ardından varılan nokta ne yazık ki, CSU’lu politikacı mevcut hükümetin yeni İçişleri bakanı Horst Seehofer göreve geldiği ertesi gün 15.03.2018 tarihinde; “**Hayır. İslâm Almanya’ya ait değildir.** (Nein. Der Islam gehört nicht zu Deutschland.)” (WELD, 2018) yaklaşımı ile yapılan 13 yıllık çalışmaları karşılıklı güvensizlik ortamına sürükleyerek bitirmeyi başarmıştır. Bu durum ister istemez Dünyada saygınlık kazanmış Federal Almanya sosyal refah sistemini gerek yasal ve gerekse sosyal düzeyde sıkıntıya sokmuş, anayasanın din özgürlüğü, eşit haklar, tarafsızlık ve talilik ilkelerine ters olarak görülmüştür. Konunun tarihi sürecini Müslümanların Federal Almanya’ya göç süreci ve bununla birlikte yoğunlaşan sosyal gereksinimlerden, onların dini sosyal hizmet ihtiyaçlarına kadar detaylı bir şekilde aşağıdaki başlıklar altında ele alınmıştır.

2.3.1. “Devlet Sözleşmesi (Staatsvertrag)” İmzalayan İslâmi Kurumlar

Kiliseler ile devlet arasında yapılan “Devlet Sözleşmeleri (Staatsvertrag)” Federal Almanya’da köklü bir geleneğe, Weimar Cumhuriyeti Anayasasına kadar dayandırılmaktadır. Günümüze karar uygulanan bu gelenek, Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) ve Yahudi (Musevi) dini cemaatlerin devletin yönetimlerinden, mekanizmalarından ayrı tutulmuş ve devlet ile olan ilişkileri daha çok iş birliği esaslarına dayandırılarak düzenlenmiştir. Tamamen birbirlerinden farklı fonksiyonel hizmetler sunan devlet ve kiliseler aralarında yapmış olan “Devle-Kilise Sözleşmesi (Staatskirchenvertrag)” iş birliklerine dayandırılması, farklı hizmetlerin bir sistem altında bütünleştirilmesine ve zenginleştirilmesine katkı sağlamıştır.

Federal Almanya’da Yahudi (Musevi) dini cemaat yapılanması ile de daha sonradan “Din-Devlet Sözleşmesi”nin Yahudi (Musevi) cemaatleri ile de yapıldığı görülmektedir. Almanya’da ilk olarak 1924 yılında Bayern eyaletinde Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) kiliseleri ile “Devlet-Kilise Sözleşmesi” imzalanmıştır. Bu sözleşmelerin günümüzde “Anayasal Din Hukuku”³⁰ sözleşmeleri olarak kullanılmakta olduğunu görüyoruz. Bugün hâlen Müslüman ülkelerden yoğun göç alan Federal Almanya’nın önündeki en önemli sorunların başında “**İslâm’ın Almanya’nın bir parçası olup olmadığı**” konusudur. İslâmi cemaatlerin, STK’ların, kurum ve kuruluşların Almanya’da kökleşmesi, federasyonlar ve çatı organizasyonlar haline dönüştürülerek faaliyetlerini yaygınlaştırarak sürdürmesi ve bu faaliyetlerin birçok İslâmi kuruluşun kamusal tüzel kişiliklerin tanınmadan yapabiliyor olması, federal ve eyalet hükümetler ile İslami kurumlar arasında oldukça tartışmalı bir boyut kazanmış olduğu görünmektedir.

³⁰ Georg Eckert Enstitüsü Bölüm Başkanı Prof. Dr. Reim Spielhaus’un Perspektif Kasım 2016, sayı: 255, sayfa:53’de “Kilise-Devlet Sözleşmesi”nin bugünkü yasal karşılığının “Anayasal Din Hukuku” olduğunu belirtmektedir.

Dünyadaki son gelişmeler ve İslamofobig olaylar, AB üyesi ülkelerin, özellikle Almanya'nın Müslümanlara ve onların kurumlarına yönelik önyargılı haksız yaklaşımları toplum içerisinde siyasilere ve kamu sektörüne olan güveni oldukça zedelemiş bir durumdadır. Bu gelişmeler ister istemez yasal olarak kamu tüzel kişiliğini elde etmiş dini (İslâmi) kurum ve kuruluşların anayasal din hukukuna entegrasyonlarını oldukça tartışmalı bir konuma getirmektedir. Özellikle Müslümanların toplumsal entegrasyonları sosyal politik anlamda ele alınarak "Hristiyan Batı" tasavvurları çerçevesinde sorgulanmaya çalışılmaktadır. Hızla artan sorunların üstesinden gelinmesine yönelik birçok yeni uyum politikaları geliştirildiğini ve bu politikalar ile İslâmi kurum ve kuruluşların yasal haklarının oldukça kısıtlandığını ve toplum içerisindeki hareket alanlarının bitirilmeye çalışıldığı gözlemlenmektedir. Tek taraflı geliştirilen bu uyum politikaları ile sorunların üstesinden gelinmeye çalışılsa da Muaffak olunamamış, Müslümanlar ülke içerisinde potansiyel suçlular olarak gösterilmeye, aşırı sağcı örgütlerin hedef tahtası haline getirilmiş oldukları gözlemlenmektedir.

Toplumda büyük bir sorun olarak gösterilen İslâm ve Müslümanlar, İslamofobia'nın baş aktörleri olarak gösterilmekte, Müslümanları provakatif tutumlar ile tahrik edilmeye çalışıldığı konusu siyasi platformların tartışmalarına taşınmaktadır. Toplumun seküler, Hristiyan, Müslüman ve Yahudiler olarak kutuplaştırılmaları birçok sosyal sorunu da beraberinde getirmekte ve insanların anayasa ve yasalara olan güveninin yok olmasına sebebiyet vermektedir. Böyle bir durum gerek Federal ve gerekse eyaletler düzeyinde Almanya'nın demokratik sosyal devlet anlayışının oldukça yara almasına ve tartışılmasına yol açmaktadır.

Almanya'da devlet ve Müslümanlar arasında bir sözleşme, Hamburg ve Bremen eyaletlerinde yapılan "*Devlet Sözleşmeleri (Staatsvertrag)*"ndan önce Berlin eyaletinde "*Berlin İslam Federasyonu (IFB-İslamische Federation Berlin)*" tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu sözleşme eyalet ili federasyon arasında yapılan sınırlı bir "*Devlet-Din Sözleşmesi*"ni içermektedir. 2006 yılında da Federal Almanya'nın Hamburg ve Bremen eyaletlerinde İslâmi dernekler ve eyaletler arasında oldukça tartışmalı olarak görünen bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmalar eyalet hükümetleri ile Hamburg ve Bremen Schura'ları tarafından karşılıklı olarak imzalanmış anlaşmalardır. Aynı sözleşme/anlaşma çalışmaları Schleswig-Holstein (Şilezvig), Niedersachsen (Aşağı Saksonya) ve Rheinland-Pfalz eyaletlerinde de yürütülmektedir. Bu eyaletlerde de "*Devlet Sözleşmesi (Staatsvertrag)*" bugünkü yasal karşılığı olarak "*Anayasal Din Hukuku Sözleşmesi*" imzalanma girişimleri yürütülmektedir. Devlet sözleşmelerini imzalamış ve aynı zamanda imzalama aşamasında olan İslâmi kurumların Başkanları ve idarecileri ile yapılan görüşmelerde imzalamış oldukları bu sözleşmelerin genel kapsamı hakkında bilgi alınarak araştırmamız çerçevesinde değerlendirilmiştir. Özellikle bu devlet sözleşmelerinin eyaletlerde Müslümanların sosyal hizmet ihtiyaçlarının karşılanmasına nasıl katkı sağlayabilecekleri ve ne gibi projelerin yürütülebileceği noktalarında görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Berlin İslâm Vakfı;

“Berlin İslâm Vakfı IFB – (Die Islamische Föderation in Berlin)”

26 İslâmi kurum ve kuruluşların 1980 yılında bir araya gelerek oluşturdukları Berlin eyaletindeki en büyük İslâmi çatı organizasyonudur. İslâm Vakfı, kamu tüzel kişiliğine sahip, Berlin eyaletinde Müslümanların büyük bir bölümünü temsil eden dini bir kurumdur. Vakfın en önemli

amaçlarından birisi, önce Berlin eyalet sınırlarında çatısı altında bulunan İslâmi organizasyonların dini faaliyetlerinin desteklenmesi ve Müslümanların gerek Berlin eyalet sınırları içerisinde ve gerekse Almanya genelinde Müslümanların dini/manevi ve kültürel değerlerini koruyarak topluma entegrasyonlarının sağlanmasına katkıda bulunmaktır. Berlin İslâm Vakfı’nın çatısı altındaki üye dernekler incelendiğinde, bu derneklerin büyük bir bölümünün Berlin eyalet sınırları içerisindeki ibadet yerleri (cami/mescitler), gençlik ve kadın dernekleri, eğitim kurumları ve “Yardım/Destek Grupları (Selbsthilfegruppen)”nın oluşturduğu görülmektedir (IF-BERLİN, 2018).

Federasyon çatısı altında yer alan dernek ve kuruluşların bünyelerinde de sosyal amaçlı birçok farklı faaliyetleri yürüten, Federal Almanya Berlin bölge mahkemelerinde tescillenmiş tüzükler dahilinde hizmet sunan alt dernekler bulunmaktadır. Bu derneklerden bir kısmı sınırlı da olsa sosyal hizmet çalışmaları sunma gayreti içerisinde oldukları belirlenmiştir. Berlin eyalet sınırları içerisinde bulunan İslâmi derneklerin bir kısmı İslâm Vakfı’nın bünyesinde temsil edilmemektedirler. Bütün İslâmi kurum ve kuruluşların bulunmaması gerekçesi ile Berlin eyalet hükümeti ve Müslüman cemaatler arasında daha geniş kapsamlı yeni bir “Devlet Sözleşmesi (Staatsvertrag)”nin görüşmeleri sürdürülmektedir. Bu görüşmelere, Berlin İslâm Vakfı ile birlikte, “DİTİB e.V.-Diyanet İşleri Türk İslam Birliği”, “Berlin Schura (Şura)” ve “Alevi Cemaatler Birliği”nin katılımları ile yürütülmektedir. İmzalanması beklenen bu sözleşme/anlaşma, daha önceden Berlin İslâm Vakfı tarafından yapılmış olan sınırlı düzeyde ki anlaşmaların sınırlarının genişletilmesi olarak görülmektedir.

Berlin İslâm Vakfı bir çatı kuruluş olarak, 1983 yılında “Berlin Türk Cemaati Dernegi (TGB - Die Türkische Gemeinde zu Berlin e.V.)”nin önemli bir üyesi olmuştur. Bugün TGB e.V. kurumunun çatısı altında yaklaşık 76 Türkiye’li göçmen kurum, kuruluş, STK ve organize derneklerin yer aldığı belirtilmektedir. TGB e.V. çatı kuruluşu bünyesinde, dini/manevi, sosyal, kültürel, araştırma, spor ve dayanışma derneklerinin yer aldığını ve bu dernekler bünyesinde Berlin’de yaşayan topluma farklı hizmetler sundukları görülmektedir. Gerek Berlin İslâm Vakfı yönetim kurulu ve gerekse TGB e.V.’ın yönetim kurulu ile araştırma kapsamında yapılmış olan görüşmelerden edinilen bilgiler, kurumların bir araya gelerek oluşturdukları bu birlikteliklerin asıl amaçlarının özellikle toplum içerisinde Müslümanlara yönelik sosyal hizmet alanlarının oluşturulmasına yönelik sivil temsil gücünün arttırmasına yönelik olduğu vurgulanmıştır.

2000’li yılların basından bu yana Berlin Müslümanların sivil toplum örgütleri noktasında oldukça aktif olmaları, kurum, kuruluş ve dernekleşme faaliyetleri ile Federal Almanya’nın diğer eyaletlerindeki Müslüman toplumlara örnek teşkil etmiştir. Buna rağmen eyalet bazında bakıldığında yaklaşık her alanda hizmet sunan kurumların sosyal hizmet alanında kurumsallaşmaların çok yetersiz olduğunu ve bu alanda birçok girişimlerin de daha henüz planlama aşamasından öteye gidilemediğinin tespitleri yapılmıştır. Özellikle sosyal hizmet kurumları noktasında, dini/manevi, kültürel ve sosyal alanlarda İslâmi perspektifte bir oluşuma gidilmesinin önündeki en önemli sorunların başında, her ne kadar bu çatı kuruluşların önemli bir kısmının kamu tüzel kişiliklerini elde etmiş kurumlar olsalar dahi, mevcut eyalet hükümeti ile İslâmi kuruluşların hepsini kaplayan bir konumda, geniş kapsamlı bir devlet sözleşmesi olmamasının önemli bir engel olduğu belirtilmektedir.

Berlin İslam Enstitüsü:

Berlin’de çok uzun bir geçmişi olan IFB-Berlin İslam Federasyonu’nun konu ile ilgili çekinceli olduğunu ve Berlin İslâm Enstitüsü oluşumunu danışma kurulunda yer alacağı belirtilmiştir. Berlin’de İslâm İlahiyatı Enstitüsünün kurulmak istenmesindeki arka planındaki resmi gerekçeyi Berlin Eğitim Senatosu şu şekilde belirtmektedir; *“Berlin’de HÜ-Humboldt Üniversitesi“ bünyesinde bir İslam İlahiyatı Enstitü kurulmasının resmi gerekçesi, eyalette ihtiyaç duyulan, İslâm İlahiyatçıların, imamların, din pedagoglarının, din dersi öğretmenlerinin bu enstitü mezunlarından karşılanarak çokkültürlü başkent Berlin’e bu noktada bir prestij kazandırmaktır.”* (PERSPEKTİF, 2018, s. 15).

Başta IFB olmak üzere diğer İslâmi kurum ve kuruluşların çalışmaları oldukça endişe ile karşıladıklarını belirtmektedirler. Bunun en önemli nedeninin, *“Devlet-Din İlişkileri”* boyutunda izlenilen yanlışlıklar olduğu belirtilmektedir. Diğer 5 İslâm Enstitüsünün oluşturulmasında da aynı yöntemlerin uygulandığını görmekteyiz. *“Görüşmeler, müzakereler oldukça şeffaflık içerisinde yürütülmesi öne kurumlara bir güven duygusu yüklemektedir. Ama ne var ki, ılımlı geçen bu görüşmeler daha sonraki zamanlarda gerekli çalışmaların kimlere yaptırılmak istendiği hususlarıdır. Enstitünün temel kuruluş belgeleri üzerindeki mutabakatların daha sonradan bağlayıcı olmayabileceğinin izahı yapıp, anlaşmazlık potansiyeli olan İslami cemaat temsilcilerinin, üniversitenin ve diğer İslam ilahiyat kurumlarından çeşitli öğretim üyelerinin katıldığı, ana hatların belirlendiği temel kuruluş belgesine yönelik müzakereler şeffaflık ve saygı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Konuların sonraki müzakerelerde görüşülmek üzere açık bırakılması güvene dayalı yapılması gereken bu çalışmaları sorunlu hale getirmektedir.*

Berlin İslam Enstitüsü çalışmaları kapsamında İslâmi kurum ve kuruluşların yapmak istedikleri ile devletin yapmak istedikleri arasında oldukça farklı bakış açıları bulunmaktadır. Bu örnek, İslâmi kurum ve kuruluşların dini değerleri dikkate alınmadan gerek federal ve gerekse eyalet hükümetlerin Müslümanların geleceğine yönelik onlar adına yine istediği gibi karar alma eğilimine yönlenebildiklerinin ortaya konulması açısından önem arz etmektedir. Haziran 2018 tarihli Perspektif dergisinde *“Berlin İslam Enstitüsü”* başlığı altına, İslâmi kurum ve kuruluşların sorumluluk

duygularının mevcut ihtilaflardan daha ağır bastığını ortaya koyan ve İslam Enstitüsü adına, İslami kurum ve kuruluşların inisiyatifi dışında birçok sorumsuzca yaklaşımların gerçekleştirildiğini kurumun başkanı ile yapılmış olan bir görüşmeden özetleyerek aktarılmıştır.

Perspektif Dergisi redaktörlerinden Ali Mete'nin IFB'nin Genel Müdürü, ile yapmış olduğu röportajdan özetlenmiştir. IFB'nin Genel Müdürü Mustafa Özdemir'in açıklamalarında; Humboldt Üniversitesi, Prof. Michael Borgolte yönetimi altında gerçekleştirilen müzakereler başından beri karşılıklı güvensizliğe dayalı olarak yürütülmeye çalışılmıştır. *“Enstitünün kurulması planlanan üniversite temsilcileri sürekli düzenli olarak “üniversitenin bilim özgürlüğü”nü vurgulamakla meşgul olmuşlardır. Halbuki bazı hususlar vardır ve bu hususların doğallığı çok çok önemlidir. Bu hususlar da bunlardan bir tanesidir. Burada dikkate alınması gereken en önemli hususun, oluşturulan Danışma Kurulu'nun sürekli bilim özgürlüğünü ortaya sürerek garanti edilmesi veya kısıtlaması değildir. Asıl altı çizilerek üzerinde durulması gereken önemli hususun “İslam dinî cemaatinin anayasal haklarını dikkate alması hususudur”* (PERSPEKTİF, 2018, s. 14-17).

Berlin İslâm Enstitüsü yapılanmasında da sürekli *“Liberal Müslümanlar (Liberale Muslime)”*ın müzakerelere katılması taleplerinin yinelenildiği görülmektedir. İslâm'ın Federal Almanya'da kurumsallaşan çalışmaları ile ilgili yapılan araştırmalarda *“Liberal Müslümanlar”*ın tamamen mevcut İslâmi kurum ve kuruluşların dışında hareket eden ve devletin kendileri ile müzakereleri daha iyi yürütebileceğine inandığı bir yapılanma olduğu İslâmi çatı organizeleri tarafından belirtilmektedir. Liberal yapı İslâmi değerler ölçülerinin tamamen sekülerizmin ortaya koyduğu teolojik anlayışla yaklaştıkları ve bu yaklaşımlarında Federal Anayasanın öngördüğü *“Devlet-Din”* ve *“Hukuk-Din”* anlayışlarının tamamen anayasal hakların dışında devletin öngördüğü çerçevede her şeye evet diyen bir konum ile yaklaşmaktadır. Bu durumun farkında olan İslâmi kurum ve kuruluşların karşılıklı güven sorunlarından dolayı projelere dahil olamadıkları belirtilmektedir.

Berlin'de İslam dinî temsilcileri olan cemaatlerin karşısında bir başka “kutup” oluşturularak meseleyi “üniversitenin bilim özgürlüğü”nün çerçevesinde kabul edebilecek bir liberal anlayış ile birlikte gerçekleştirme eğilimlerine gidilmektedir. Bu tür alternatif yapılanmalar Almanya'daki İslâmi kurum ve kuruluşların karşılaştıkları yeni bir durum değildir. Bu tür yapılanmaların oluşturulması ile İslam dinî cemaatlerin anayasal hakları dikkate alınmadan oldukça aleyhte olabilecek İslâm Âkidesine ters olabilecek kararların alınmakta olduğu gerek IFB yönetimi ve gerekse Berlin İslâm Enstitüsü tarafından ortaya konulmaktadır. Bu tür yaklaşımları “Anayasal Din Hukuku” açısından oldukça sorun teşkil ettiği ve Devlet-Din İlişkilerinde asıl İslâmi cemaatleri temsil eden yapılanmaların dışında hareket edilmesi güveni oldukça zedelediği belirtilmektedir. Berlin'de diğer dini Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) ve Yahudi (Musevi) kurumlarda olduğu gibi, İslâmi cemaatlerin de Enstitü bünyesinde eğitimleri ön görülen talebelerin, öncelikle mevcut dini (İslâmi) kurumların ihtiyaç duyulacağı şekilde bilgi ve donanımda olmalarının gerektiğinin beklentileri vardır. İslâm dini/maneviyatı, kültürü ve bunlara bağımlı olarak var olan değerler verilecek olan eğitim sürecinde oldukça önem arz ettiği belirtilmektedir.

Hamburg İslâm Şura (Şura)

“Hamburg İslâm Şura (SCHURA HAMBURG – Rat der islamischen Gemeinschaften in Hamburg e.V.)”, 1999 yılında “Bağımsız ve Hansa şehir Hamburg (Freien und Hansestadt Hamburg)”da kurulmuştur. Hamburg Hansa

Şehri Müslüman göçmenlerin yoğun yaşadıkları Almanya’nın bağımsız (özgür) 3 eyaletinden birisidir. Diğer ikisi ise, yine Müslümanların yoğun olarak yaşadıkları Lübeck ve Bremen şehirleridir. Hamburg İslâm Şura’nın 2012 yılında imzalamış olduğu *“Devlet Sözleşmesi (Staatsvertrag)”* Hamburg eyaletinde olduğu gibi, Federal Almanya’nın diğer bütün eyaletlerde yaşayan Müslümanlar ve onları temsil eden İslâmi çatı kurum ve kuruluşları, STK ve organizasyonları oldukça yakından ilgilendirmektedir. Araştırmalarımız kapsamında, Hamburg İslâm Şura Başkanı ve ilgili yöneticilerden almış olduğumuz bilgiler doğrultusunda, çatı kuruluşun 20 yıllık bir geçmişi olduğu bildirilmektedir. Hamburg İslâm Şura’nın bugünkü çatı organize yapılanmasının temelleri oldukça eski bir geçmişe sahip olduğu ve Müslümanların Hamburg’a ilk yoğun göçü ile başlatılmış olduğu, eyaletteki dini (İslâmi), manevi ve kültürel dayanışma derneklerinin büyük bir çoğunluğunun bir araya getirilmesi sonucunda oluşturulmuş olduğu bildirilmiştir.

Hamburg’da yaklaşık 140.000 civarında Müslümanın yaşamaktadır. Bunlardan yaklaşık 50.000 ile 60.000 arasında İran, Pakistan, Afganistan, Bosna, Arnavutluk, Afrika ülkeleri ve Güneydoğu Asya Müslümanları oluşturmaktadır (KLINKHAMMER & DE WALL, 2012, s. 124). Hamburg’daki etnik birçok irili ufaklı cami ve kültür dernekleri Hamburg İslâm Şura çatısı altında toplanarak eyaletteki Müslümanların temsil gücünü arttırmayı hedefledikleri görülmektedir. Hamburg eyaleti ve İslâm cemaatini/toplumunu temsil eden Hamburg Schura arasında 13.11.2012 tarihinde imzalanan *“Devlet Sözleşmesi (Staatsvertrag)”* aynı zamanda İslâm Şura’nın çatısı altında bulunmayan, Hamburg’da kamu tüzel kişiliği kazanmış diğer Türkiye kökenli, “DİTİB e.V. (Diyanet İşleri Türk İslâm Birliği)”, “VİKZ e.V. (İslam Kültür Merkezi)” ve “AABF e.V. (Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu)” kurumların her birisi de anlaşmayı ayrıca imzalamışlardır. Federal Almanya’da 16 eyalet arasında ilk kez Hamburg eyaletinde Müslümanları temsil eden kurum ve kuruluşların katılımı ile imzalanan Devlet Sözleşmesi aynı zamanda eyalet sınırları içerisinde yaşayan Müslüman için bir *“Hak Eşitliği Antlaşması”* olarak da tanımlanabilmektedir. Bu Anlaşma ile Hamburg’da yaşayan Müslümanlar da diğer dini Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) ve Yahudi (Musevi) topluluklarda olduğu gibi, anayasal ve hukuk açısından eşit bir statüye kavuşturulmuş oldukları söylenebilmektedir.

Hamburg Schura Çatısı Altındaki Organizasyonların Hizmet Alanları:

Hamburg İslâm Şura’sı çatı organizasyonu, mevcut tüzüklerinin 2. Maddesinde (§ 2 Aufgaben und Ziele) görevleri dahilinde bütün hizmet alanları şu şekilde belirtilmiştir (SCHURA-HAMBURG, 2018). Bu hizmetlerin büyük bölümü sosyal hizmet kapsamında ele alınabilecek faaliyetler oluşturmaktadır. Bunları kısaca şu şekilde özetleyebiliriz;

- Üyelerin bilgilendirilmesi.
- Müslümanlar arasında iş birliklerinin desteklenmesi.
- Cami ve diğer kurumların dini ibadetlerinin desteklenmesi.
- İmam ve öğretmenlerin istihdamları, meslek eğitim ve hizmet içi eğitimleri.
- Anayasanın 7.Madde 3.Paragraf (Art. 7 Abs. 3 GG.) gereği devlet okullarında İslâm din desleri kapsamında İslâm bilgileri derslerinin verdirilmesinin sağlanması.
- İslami manevi rehberlik hizmetlerinin cezaevi ve hastanelerde verilmesinin sağlanması.
- Kamu kuruluşları ve toplumun, İslâm ve Müslümanlar hakkında bilgilendirilmesi.
- İslâmi yaşamı teşvik etmek ve Müslümanların dini ve sosyal konumlarını iyileştirmek.
- Müslümanlara karşı ayrımcılığın önlenmesi için gerekli adımları atmak.
- Hamburg genelinde İslâm'ın ve Müslümanların kamu alanında temsil edilmesi.
- Diğer dinler ile ve dünya görüşleri ile gereken diyalogun sağlanması.

Hamburg İslâm Şura, Federal Almanya'da BAGFW bünyesinde aktif hizmet veren serbest sosyal hizmet kurumlarını yakından takip ettiklerini bu bünyede yer alan sosyal hizmet kurumlarından “*Der Paritätische*” dışında diğer kurumlar ile herhangi bir ortak çalışma yürütülmediği belirtilmiştir. Paritätische BAGFW çatısı altındaki 6 kuruluş arasındaki seküler yapılandırılmış kurumlardan birisidir. İslâm Şura'sının çatısı altında bulunan birçok kurumların sosyal hizmet alanında çalışmalar yaptığını bunların en başında hapishane ve hastanelerdeki manevi rehberlik (*Seelsorge*) çalışmaları olduğu vurgulanmıştır. Uluslararası ve federal düzeyde hizmet veren Hasene İnternational e.V. ve UKBA e.V. gibi sosyal hizmet kurumları ile kooperasyon ortaklıklar yürütülerek Hamburg'da yaşayan Müslümanların gerek hizmetlere katılımları ve herekse hizmet alabilmeleri teşvik edilmektedir. Hamburg'da gerek Şura'nın çatısı altında organize olmuş olan sivil toplum kurumlarının ve gerek Şura dışında organize olmuş olan İslâmi kurum ve kuruluşların sosyal hizmet alanındaki kurumsallaşmalarda oldukça zayıf kaldıkları gözlemlenmiştir. Acilen sunulması gereken sosyal hizmet faaliyetlerine yönelik kurumsallaşma projelerin yürütüldüğü bilgileri verilmiştir. Kurumsallaşma ile ilgili olarak en önemli halledilmesi gereken sorunun finansman sorunlarının olduğu, yapılan bütün faaliyetlerin kaynaklarının öz kaynaklardan oluşturulmaya çalışıldığı belirtilmiştir.

Son zamanlarda Avrupa sığınmacı/mülteci krizlerinden payını alan Federal Almanya'da Hamburg'a yönlendirilen Müslüman sığınmacılar noktasında Hamburg İslâm Şura çatısı altındaki birçok kurum ve kuruluşların aktif olarak sosyal hizmet çalışmalarına katıldıkları raporlara yansıtılmıştır. Sığınmacılara yönelik sosyal hizmet çalışmaları ilk etapta “**Hamburg Mültecileri Hoş geldin Programı**” kapsamında “DER PARITÄTISCHE - Deutscher Paritätischer Wohlfahrtsverband - Gesamtverband e. V.” projelerine dahil olarak yürütülmüştür. Belirli bir zaman sonra eyalet hükümetinin sığınmacı/mültecilere yönelik sundukları yardımlar kaldırılınca Müslüman kurumların, Özellikle Hamburg Schura'nın bünyesindeki kurum ve kuruluşların kısmen yardım edebilme şansı oluşabilmiştir. İslâm Şura çatısı altında sığınmacılara yönelik sunulan hizmetleri; “*Dini gerekçeli hizmet programları, Ramazan iftar ve teravih programları, Cuma namazı programları, Kur'an-ı Kerim okuma programları, İslâm din dersi konularında programlar*” olarak belirtilebilir. Aynı zamanda çatı kuruluş altında gönüllülük esasına dayalı olarak birçok Hamburg'lu Müslüman, sığınmacıların resmi kurum ve kuruluşlarındaki rehberlik, tercümanlık hizmetlerini organize ederek önemli katkılar sağlamışlardır.

Hamburg’da Müslümanlara yönelik sosyal hizmet çalışmalarına yönelik bazı yapılanma çalışmalarının İslâm Şura çatısı altında bulunan kurumların hizmet alanlarına göre oluşturulmaya çalışıldığı ve bu duruma göre gereken görevlendirmelerin yapıldığı gözlemlenmektedir. “İslam Bilimleri ve Eğitim Derneği (IWB- Islamische Wissenschaft-und Bildung e.V.)”nin Hastane ve palyatif destek/bakım merkezleri kapsamında görevli doktor, hemşire, psikolog, hasta bakıcı ve sosyal hizmet uzmanlarına yönelik, Müslüman hastaların dini/manevi ve kültürel değerleri ile ilgili eğitimlerin verildiği gözlemlenmiştir. Bu çalışmalara özellikle gayrimüslim palyatif görevlilerin Müslüman hastaları ile ilgili hassasiyetliklerin neler olabileceği hususlarında bilgi almalarının sağlanması açısından oldukça önemli bir proje olduğu görülmektedir.

Bremen İslam Schura (Şura)

“Bremen İslâm Şura (SCHURA BREMEN – Islamische Religionsgemeinschaft Bremen e.V.)”, 2006 yılında “Bağımsız ve Hansa şehir Bremen (Freien und Hansestadt Bremen)”de kurulmuştur. Bremen ve

Hamburg eyaletlerinde olduğu gibi, Federal Almanya’nın bağımsız (özgür) 3 eyaletinden, Hansa Şehrinden bir tanesidir. Bremen İslâm Schura, Bremen eyaletinde yaşayan Müslümanların kurmuş oldukları İslâmi dernekleri çatısı altında toplayan ve kamu tüzel kişiliğini elde etmiş, dernekler kütüğüne kayıtlı bir organizasyondur. Şurâ, eyalette bulunan bütün etnik kökenli Müslümanların büyük bölümünü temsil eder ve Müslümanlar arasındaki irtibatı, diyalogu tesis ederek onların dini vecibelerinin, görevlerinin İslâm Âkidesi bağlamında gerektiği gibi icra edilmesin sağlanmasında öncülük eder. Şurâ, sunmakta olduğu bütün dini hizmetleri İslâm Âkidesi Kur’an-ı Kerim’e ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Sünnet/Hadis pratiklerine dayandırmakta ve bu doğrultuda üyelerini kamusal alanda temsil yetkisine sahiptir (SCHURA-BREMEN, 2018). Bremen İslâm Şurâ’sı, birkaç yıl süren yoğun müzakerelerin ardından 15 Ocak 2013 tarihinde “Bağımsız ve Hansa şehir Bremen (Freien und Hansestadt Bremen)” ile “Devlet Sözleşmesi (Staatsvertrag)” imzalamıştır (SCHURA-BREMEN, 2018). Bu sözleşme/anlaşma ile ilk defa Bremen eyaletinde yaşayan Müslümanlar ile eyalet hükümeti arasında karşılıklı ilişkilere dayalı “hak ve yükümlülükler” belirlenmiştir. Hamburg eyaletinde imzalanan devlet sözleşmesinin ardından kısa bir zaman sonra Bremen eyaletinde de Müslümanları temsil eden çatı kuruluşları ile bir sözleşmenin imzalanması Federal Almanya’nın diğer eyaletlerinde de bu noktada hareketlenmelerin başlamasına neden olmuştur.

Bremen İslâm Şura başkanı ve yönetim kurulundan görevli ilgililer ile yapmış olduğumuz görüşmelerde, Bremen İslâm Şura’nın kurulduğu günden bu yana eyaletteki İslâmi kurum ve kuruluşların temsili ve özellikle Müslümanların dini/manevi, kültürel ve sosyal sorunlarının gündeme getirilmesi, çözümler üretilmesi hususlarında önemli çalışmaların yapılmış olduğuna vurgu yapılmıştır. Özellikle yapılan çalışmalarının başında, Müslüman ve gayrimüslim ilişkilerin önemsendiği ve bu gerekçe ile toplumun her katmanı ile diyalog çalışmalarının arttırıldığı yönünde

projelere değinilmiştir. Gerek Bremen eyaleti içerisinde ve gerekse Almanya genelinde Müslümanların birbirleri ile olan iletişimlerinin yaygınlaştırılması, dini/manevi, kültürel ve sosyal dayanışmanın artırılması, toplum içerisinde İslâm dinine karşı İslamofobik önyargıların giderilmesi yönünde Bremen İslâm Şura'nın önemli katkıları olduğu bilgileri verilmiştir. Bremen'de yaşayan Gayr-i Müslümler ile ilişkilerinde karşılıklı programlar organize ederek toplumların birbirlerini daha iyi anlamalarına, demokratik ve çoğulcu toplumlarda birlikte yaşama kültürlerinin geliştirilmesine öncülük etme gayretinde olduklarının altı çizilmiştir.

Bremen İslâm Schura çatısı altında sosyal faaliyetlerde bulunan birçok derneklerin olduğu görülmektedir. “İslam Forumu ve Bilgi Merkezi, Yabancı Kadınlar Hareketi Derneği, Müslüman Hanımlar Derneği, Müslüman Gençlerle Kültür Derneği ve Bremen Akademisyenler Derneği” bu derneklerden bir kısmını oluşturmaktadırlar. Bremen İslâm Şurâ, çatı organizasyon olarak sosyal hizmetler alanında gerek İslâm Şura olarak veya Şura çatısı altında üye olan kurum ve kuruluşlar ile birlikte yapılan çalışmalara bizzat kurumsal desteklerde bulunmaktadır. Özellikle sosyal alanlarda çocuklar, kadınlar, genç kızlar, gençlik ve üniversiteli Müslüman talebelere yönelik destek çalışmaları yürütülmektedir. Önemli bir çalışma olarak da, “PiB – Pflegekinder in Bremen gemeinnützige GmbH³¹” yardımışma şirketi ile “**Evlalık Çocuklar Projesi**”ne bazı kültürel ve sosyal dayanışma kurumları yanında dini (İslâmi) kurumlar olarak destek vermiş olduklarını gerek medyadan ve gerekse raporlar üzerinden verilen bilgilerden takip edilebilmektedir.

Bremen Schura Çatısı Altındaki Organizasyonların Hizmet Alanları:

Bremen İslâm Şura'sı çatısı organizasyonu, tüzüklerinin 2. Maddesinde § 2 Aufgaben und Ziele) görev ve hedeflerini şu şekilde belirtmekte olduklarını tespit edilmiştir (SCHURA-BREMEN, 2018). Dernek, “Bağımsız ve Hansa Şehir Bremen (Freien und Hansestadt Bremen)”de federal anayasa ve eyalet yasalarında belirlenmiş dini (İslâmi) topluluk olma hükümleri çerçevesinde hizmetlerini gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda, bütün üyelerini Kur'an ve Sünnet doğrultusunda İslâm dininin yaşanmasını temininde dini faaliyetlerin desteklenmesi, koordine edilmesi ve kamusal alanda dışarıya karşı temsil görevlerinin üstlendiği belirtilmektedir. Bu hizmetlerin büyük bölümü sosyal hizmet kapsamında ele alınabilecek faaliyetler oluşturmaktadır. Bunları kısaca şu şekilde özetleyebiliriz;

- Müslümanların dini inançlarının korunması.
- İslâmi yaşamı teşvik etmek ve helal-yaşam tarzının desteklenmesi.
- Müslümanların dini ve sosyal konumlarının iyileştirilmesi.
- Zekâtın toplanması, sosyal ve hayır kurumlarının sosyal hizmetlerinin desteklenmesi.
- İmam Hatiplerin, manevi rehberler ve din dersi öğretmenlerinin eğitimleri.
- Müslümanların eğitim ve öğretimi için eğitim kurumlarının oluşturulması.
- İslam literatürünün oluşturulması ve din dersi müfredatının hazırlanarak desteklenmesi.

³¹ Bremen İslâm Şurâ'nın desteklemiş olduğu “evlatlık çocuklar” projesi ile ilgili daha geniş bilgiye PiB-GmbH'nın web sayfasından (<https://www.pib-bremen.de/kinder-im-exil/links>) ve (<http://www.schurabremen.de/index.php/features>) ulaşılabilir.

- Kamu kuruluşları nezdinde eşit haklar ve eşit muameleler için mücadele edilmesi.
- Anayasanın 7. Maddesi 3 Paragraf gereği İslâm din derslerinin okullarda verilmesinin sağlanması.
- Manevi rehberlik (Seelsorger) hizmetlerinin hastane, hapishane ve askeriyede verilmesinin teşviki.
- Bremen’de İslâmi usullere göre mezarlıkların oluşturulması ve geliştirilmesinin sağlanması.
- Dernek, haksızlığa uğramış bütün üyelerinin adalet karşısında korunmasını ve temel haklarının ihlal edilmemesi için gereken desteklerin sağlanması.

Bremen İslâm Şura’sı tüzük içerisinde belirlemiş olduğu görev alanlarına baktığımızda sosyal hizmetlerin manevi rehberlik (*Seelsorger*) alanında hastane, hapishane ve askeriyelerdeki çalışmaları teşvik ve desteklenmesi ile ilgili bir görevi olduğu belirtilmektedir. İmam hatip ve din dersi öğretmenlerinin eğitilmesi gibi alanlarda da çeşitli görevler üstlenildiği gözlemlenmiştir. Federal Almanya’da sosyal hizmet alanlarına giren ve acil önlemler alınması gereken hususlarda Bremen İslâm Şura’nın ilgili kurum ve kuruluşlarla yapmış olduğu çalışmalar ve projeleri bulunmaktadır. Bu çalışmaların mali açıdan oldukça kaynak gerektirdiğini belirten kurum yetkilileri projelerin geliştirilerek ilgili sosyal hizmet taşıyıcı kamu kurum ve kuruluşlarına sunulacağı noktasında bilgi vermişlerdir. Sosyal hizmet alanlarındaki çalışmaları diğer Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) ve Yahudi (Musevi) dini kurum ve kuruluşların hizmetleri ile kıyaslandığında oldukça yetersiz kaldığı görülmektedir.

Niedersachsen İslam Schura (Şura)

“*Niedersachsen İslâm Şura (SCHURA NIEDERSACHSEN – Landesverband der Muslime in Niedersachsen e.V.)*” ilk olarak 2001 yılında Federal Almanya’nın Aşağı Saksonya eyaletinde “*İslâm Din Dersleri Çalışma Grubu (Arbeits-kreis Islamischer Religionsunterricht)*” adı altında eyaletteki Müslümanların çoğunluğunu temsil eden bir çatı organizasyon olarak kurulmuştur. Her ne kadar ilk zamanlar “*Federal Anayasa’sının 7. madde ve 3. bendi (Art. 7 Abs. 3 GG.)*”nde yer alan din derslerinin Müslüman çocuk ve gençlerin de alabilme haklarının olduğundan hareket ile oluşturmuş bir inisiyatif gurup olsa da, daha sonraki çalışma alanlarını geliştirerek eyaletteki bütün Müslümanların dini/manevi, kültürel ve sosyal alanlarını kapsayacak çalışmalar ile genişletmiştir. Genişletilmiş çalışma alanları ile Niedersachsen eyaletinde Müslümanları temsil yetkisini üstlenmiştir. İslâm Şura çalışma alanlarının neler olduğu Hannover bölge mahkemesinde tescillenmiş olan tüzükte belirtilmiştir. Niedersachsen İslâm Şura, Aşağı Saksonya Eyaletinde kamu tüzel kişiliğini elde etmiş Müslüman kuruluşları en üst düzeyde temsil eden bir kurum/kuruluştur.

Çatı kuruluş içerisinde etnik köken olarak çoğunluğunu Türk kuruluşların oluşturduğu bunun yanında Afgan, Arap, Boşnak, Pakistan, İran ve Alman Müslüman kuruluşlarının katılımları ile geniş bir yelpaze oluşturduğu görülmektedir. 2018 yılı raporlarına göre, Niedersachsen İslâm Şura’nın eyalette organize olmuş toplam 92 İslâmi kurum, kuruluş, STK ve organizasyon dernekleri en üst düzeyde temsil ettikleri belirtilmektedir (SCHURA-NIEDERSACHSEN, 2018). 2011 yılından itibaren Aşağı Saksonya eyaletinde Niedersachsen İslâm Şura ve DİTİB e.V.’ın ortak oluşturulduğu çalışma grubu ile eyalette İslâm din dersleri bir plan dahilinde tespit edilen bazı okullarda model olarak okutulmaya başlatılmıştır.

Eyaletteki gerek medya destekli ve gerekse politikacıların kışkırtmaları ile Müslümanlara karşı geliştirilen dışlama politikaları ve yabancı düşmanlıkları çatı kuruluşunun bütün çalışma alanlarının olumsuz yönde etkilendiği gözlemlenmektedir. Niedersachsen İslâm Şura, İslamofobik olaylar ve buna bağlantılı üretilen bütün sorunların çözülebilmesi noktasında gereken yetkili makamlar ile çalışmalarını yoğun olarak devam ettirmektedirler. İslâm Şura, “*aynı göz hizasında*” eşit haklar çerçevesinde sorunların çözülmesinin mümkün olabileceğini ve aksi takdirde eyalette Müslümanların dini/manevi, kültürel ve sosyal alanlarda çok zor durumlarla karşı karşıya kalabileceklerini bütün platformlarda dile getirerek gerek toplum insanların ve gerekse siyasilere konuya duyarlılıklarının artırılmasına yönelik aktif çalışmalar yapmaktadır.

Niedersachsen İslâm Şura yönetimi ile yapmış olduğumuz görüşmelerde, kurumun öncelikleri arasında Aşağı Saksonya eyaletinde bütün Müslümanları yakından ilgilendiren “*Devlet Sözleşmesi (Staatsvertrag)*”nin Hamburg ve Bremen eyaletlerinde imzalandığı gibi Aşağı Saksonya eyaletinde de imzalanarak yürürlüğe girmesinin sağlanması olduğu belirtilmiştir. Almanya’da gerek federal ve gerekse eyalet hükümetlerinde İslâmi cemaatlerin Hristiyan ve Yahudi cemaatleri ile aynı eşit muamelelerde bulunulamaması Müslümanların federal ve eyalet yönetimlerine olan güvenin yok olmasında önemli bir etken olarak görülmektedir. Bu nedenle eyalette Müslümanların büyük bir çoğunluğunun desteğini arkasına almış ve iyi bir temsil gücü ile Müslümanlarını dini/manevi, kültürel ve sosyal alanda daha güvenilir bir ortamda hizmet almalarının sağlanması oldukça önem arz ettiği vurgulanmıştır. Onun için bir an evvel, öngörülen Devlet Sözleşmesinin bir an önce imzalanması, Müslümanların terbiye edilmesi gibi bir gerekçe ile politikacıların bu haklarını araçsallaştırılmaması ve sürüncemede bırakılmaması, oldukça önem arz etmektedir.

Eyalette bütün Müslümanları kapsayan sosyal hizmet çalışma alanlarında nelerin yapılabileceğinin tespit edilmesi ve ilgili sosyal hizmet taşıyıcı kamu kurum ve kuruluşları ile projeler yürüteceği belirtmişlerdir. Örnek olarak da derneğin 11.08.2017 tarihinde BAGFW’nin çatısı altında bulunan serbest sosyal hizmet kurumu AWO ile ortaklaşa, hastanelerde Müslümanlara yönelik manevi rehberlik alanında “*Müslüman Bay ve Bayan Hastane Manevi Rehberi (muslimischen Krankenhaus Seelsorgerinnen und -Seelsorger)*” sertifika programı organize edilmiştir. Yaklaşık bir yıl süren sertifika programında bay ve bayan Müslüman manevi rehberler yetiştirilerek sertifika almaları sağlanmıştır. 2012 yılında da Niedersachsen İslâm Şura ve DİTİB e.V.’ın da katılımları ile buna benzer bir sosyal hizmet eğitim programları dahilinde projelerin yürütülmüş olduğu bilgisi verilmiştir. Aşağı Saksonya eyaletinde “*Hannover Protestan-Luther Kilisesi (Evangelisch-lutherischen Landeskirche Hannover)*”nin destekleri ile Müslüman hastalara yönelik mesleki yetenekler bağlamında manevi rehberlik projeleri yürütülmüştür. Bu eğitimlerde, hastaların dini/manevi, kültürel konumları dikkate alınarak nasıl bir yaklaşım sergilenmesinin gerektiği konularda mesleki bilgiler verildiği belirtilmiştir.

Müslümanlara yönelik manevi rehberlik alanında “*Müslüman Bay ve Bayan Hastane Manevi Rehberleri (muslimischen Krankenhaus Seelsorgerinnen und -seelsorger)*” sertifika

programına katılanlar ile yapmış olduğumuz görüşmelerde, Niedersachsen İslâm Şura'nın ilgili kurumlar ile ortaklaşa yürütmüş oldukları sertifika programından oldukça memnun kaldıkları ve Müslümanlara yönelik sunabilecekleri manevi rehberlik alanında mesleki yaklaşımlar açısından oldukça disiplinli verimli bilgiler edindiklerini yönünde bilgiler alınmıştır. Bu noktadaki sosyal hizmet alanındaki ihtiyaçların, mevcut hastane, palyatif destek/bakım merkezlerinde yatmakta olan Müslümanların oldukça az bir kısmına ulaşarak çözümlenmesinin mümkün olamayacağına ve Müslüman hastaların kendi inanç değerlerine uygun kurumsallaşmanın bir an önce gerçekleştirilerek devreye konulmasının kaçınılmaz olduğu İslâm Şura idarecileri tarafından belirtilmiştir. Müslüman hastaların dini/manevi ve kültürel değerleri yönünde eğitim programlarının aynı zamanda gayrimüslim sosyal hizmet uzmanlarına, doktor, hemşire, hasta bakıcı, psikolog ve diğer sağlık ekiplerine de sosyal hizmet çalışmaları kapsamında verilmesi oldukça önemli olduğunun altı çizilmiştir.

2.3.2. Almanya’da Dini (İslâmi) ve Sosyal Hizmet Sunan Kurum ve Kuruluşlar

Araştırmanın ilk bölümlerinde Federal Almanya'nın sosyal sistemi kapsamında seküler ve dini sosyal hizmet sunan “*Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)*” ele alınmış ve bu topluluk içerisinde herhangi bir İslâmi kurum ve kuruluşun yer almadığına değinilmiştir. Almanya’da, üç çeyrek asırdan bu yana, uzun bir süredir, Müslüman göçmenlere dini/manevi, kültürel ve sosyal alanda hizmet sunan dini sivil organizasyonların yapılarına ve sunmuş oldukları sosyal hizmet çalışmalarına özet olarak değinilecektir. Bu İslâmi çatı kuruluşlarından bir kısmının Avrupa genelinde hizmet veren organizeler olduğu görülürken, önemli bir bölümünün de Asya, Amerika, Avustralya ve Afrika kıtalarında da hizmet sundukları bilgilerine ulaşılmıştır.

Araştırmanın sınırlılıkları gereği, bu kurum ve kuruluşlar ile yapmış olduğumuz görüşmeler kapsamında, kısmen Avrupa’da ve özellikle de Almanya genelinde sunmuş oldukları hizmetler ele alınarak değerlendirilmesine özen gösterilmiştir. Almanya’da göçmen Müslümanların oluşturdukları STK’ların özel sektör ve kamu kuruluşları yanında adeta “*üçüncü sektör*” gibi işlev gördükleri, Müslüman göçmenler açısından önemli bir görevi üstlendikleri, eksikliklerin giderilmesinde öncülük yaptıkları belirlenmiştir. Müslümanların içerisinde yaşadığımız çok kültürcü Alman toplumunda, İslâm Âkidesi bağlamında dini/manevi değerlere bağlı örf/adet, gelenek, kültür ve sosyal birçok alanda hizmetler sunulmakta ve bu hizmetlerin birçoğu kurumların kendi öz kaynakları nispetinde gerçekleştirilebilmektedir.

Federal Almanya’da, özellikle Müslüman toplumların karşılanmayan dini/manevi, kültürel ve sosyal ihtiyaçlarının bir karşılık bulması açısından bu örgütlere olan ihtiyaç, onların yaşamına dair sorunlarının çözümlenmesinde oldukça önem arz etmektedir. 1961’li yıllar ve sonrasında Müslümanların, özellikle Türk iş gücü göçünün Almanya’ya gelmeleri ile başlayan “göç süreci evreleri”ndeki değişimlere

paralel olarak kurmuş dini/manevi, kültürel ve sosyal kurum ve kuruluşların yapılanmalarının da tarihi süreç içerisinde değişime uğrayarak günümüze kadar ulaşabilmişlerdir.

Halen “Yabancı”lar olarak adlandırılan göçmenler, değiştirilen “Yabancılar Yasası (Aussländerrecht)” ve “Vatandaşlık Yasaları (Einbürgerungsrecht für Ausländer)” arasında oldukça git geller yaşadıkları ve uzunca bir bocalama devresi yaşadıkları birçok bilimsel çalışmaya ve istatistik verilerine yansımış olduğu görülmektedir. Ülkenin vatandaşı olunmasının da kısa ve uzun vadede sorunların çözülmesine yardımcı olunmadığı yaşanarak görülmüştür. Çeşitli etnik kökenliklere sahip olan göçmenlerin, özellikle Müslüman göçmenlerin sivil organizeler noktasında daha duyarlı hale gelmiş ve sorunlarını oluşturdukları üçüncü sektör, STK’lar üzerinden çözme eğilimlerine yönelmişlerdir. Almanya’ya oldukça sağlıklı olarak getirilmiş olan Türk işgücü göçmenlerinin artık 4 kuşağın bir arada yaşadığına ve bu dört kuşağında acilen sosyal hizmet alanında hizmet alma zorunluluklarının doğduğu bu İslâmi çatı organizasyonlar ve STK’lar tarafından sürekli gündeme getirilmektedir.

Özellikle Türk kökenli işgücü göçmenlerin ilk 1961 -1973 yılları arasındaki Almanya’ya ilk göçleri sırasında karşılaşmış/yaşamış oldukları “sağlık kontrolleri” (Tablo 3, Sayfa:78) süreci Almanya’daki göçmen kurum ve kuruluşların, STK’ların sürekli gündeminde tutulmakta ve “*artık sosyal hizmet ihtiyaçlarının zamanı gelmiştir ve acilen gereken önlemler alınmalıdır*” boyutu ile sağlam gelen göçmenlerin acil sosyal hizmet kapsamında önlemlere ihtiyaç duydukları ve kurumlaşma çalışmalarının hızlandırmasının gerekliliğine vurgular yapılmaktadır. Bu gerekçeler ile de gerek federal ve gerekse eyaletler düzeyinde ilgili devlet kurumları ile irtibata geçilmekte, Acil önlem planları arayışlarına girilmektedir.

Müslüman göçmen organizeler ile yapmış olduğumuz görüşmelerde, organize oldukları toplumlarda gereken tüm sivil mücadeleleri verirken altını çizdikleri önemli birkaç hususunu şu şekilde belirtilmesi önem arz etmektedir;

“1. kuşak/nesil atalarımız oldukça genç yaşlarda ve sağlıklı bireyler olarak Federal Almanya’ya getirilmişlerdir. Artık bu süreç içerisinde bir kısmı vefaat etmiş ve büyük bir bölümü de oldukça yaşlanmış durumda ellen ayaktan düşmüş, yardıma ihtiyaç duyarak yaşamlarını sürdürmeye gayret etmektedirler. 1. kuşak/nesil geldikleri ülkelere dönemedikleri gibi, 2. kuşak/nesil çocukları ve hatta 3. kuşak/nesil torunları da bu ülkede dünyaya gelmiş ve aynı kaderi paylaşarak, “Yabancı Almanlar” olarak yaşamlarını devam ettirme mücadelesi vermektedirler. Yüzbinlerce göçmen artık Alman Müslümanlar olarak bu ülkede yaşamaktadır. Bu oldukça önem arz etmekte ve göçmenlerin yaşadıkları topraklara aidiyet duyduğunun ve bir göç sürecinin kalıcılık statüsüne geçildiğinin bir kanıtı olarak görülmektedir. Bir göçmen, bir vatandaş ve her şeyden önce bir insan olarak anayasanın ve yasaların ön gördüğü gibi, eşitlik ilkesi gereği diğer din mensuplarına bir hak olarak sunulan onurlu bir yaşamın hak edildiği ve bunun için gereken bütün sivil mücadelelerin her alanda verilmesinin gerekliliği çatı kuruluşlar tarafından gündemde tutulmaktadır.”

Müslümanlara Yönelik Sosyal Hizmet Sunan Büyük Çatı Organizasyonlar:

Federal Almanya, Batı Avrupa ülkeleri arasında “İslamofobia” konusunda, ülkede uzun yıllar birlikte yaşadıkları Müslümanları dikkate almadan yabancı düşmanlığını artırıcı politikalar üretme eğiliminden kaçınmamaktadır. Bu hususta Avrupa ülkelerinin başını çekmekte ve toplumsal yaşamı, barışı hiç olmadığı kadar tehlikeye sürüklemektedir. Bu durum ister istemez, Almanya’daki dini organizasyonlar ile devlet arasındaki ilişkileri oldukça olumsuz yönde etkilemektedir. Avrupa Birliği üye ülkelerinin yeni sığınmacı/mülteci akımlarına ve teröre karşı önlemlerin almasında İslam ve dolayısı ile ülke sınırları içerisinde yaşayan Müslüman göçmenler bütün olumsuzluklara karşı hedef olarak gösterilmektedirler.

İslam ve Müslümanlara karşı geliştirilen bütün bu olumsuzluklarla mücadeleyi yine İslâmi kurum ve kuruluşlar, STK’lar üstlenerek gereken mücadeleyi göstermek durumunda kalmaktadırlar. Bu İslâmi kurum ve kuruluşlar zaman zaman anayasayı koruma örgütleri tarafından potansiyel suç unsuru alabilecek, toplumun barış ve huzurunu tehdit eden gruplar arasında gösterilmeleri dini organizasyonları bütün hizmet alanlarını ve özellikle sosyal hizmet merkezli çalışmalarını sekteye uğratmaktadır³². Bu gerekçe ile dini STK’lar, sosyal hizmet çalışmalarının en önemli noktalarını üyelerinin ve muhatap oldukları cemaatlerinin topluma olan entegrasyonlarının sağlanması ve toplumda kasıtlı oluşturulan “*Terör-Din*” ilişkilerinde İslâm’ın bir “*Barış Dini*” olduğunu ve İslamofobik yaklaşımların toplumsal barışın olumsuzluklarının giderilmesinde oldukça efor sarf etmek durumunda kalmaktadırlar.

Federal Almanya’da göçmen Müslümanlara dini ve sosyal hizmet sunan büyük dini (İslâmi) ve kültürel faaliyet sunan organizasyonlardan bir kısmını aşağıda belirtilmiştir. Bu kurum ve kuruluşlar Federal Almanya’da bölge mahkemelerine tescillendirilmiş tüzükler dahilinde organize olmuş büyük çatı kuruluşlarıdır. Her bir kurumun bünyesinde Almanya’da Müslümanlara dini/manevi, kültürel ve sosyal alanlarda hizmet veren birçok kuruluş, STK’lar bulunmaktadır.

- DİTİB – Diyanet İşleri Türk İslâm Birliği (Türkisch Islamische Union der Anstalt für Religion)
 - DİTİB – ZSU Sosyal Danışma Merkezi (ZSU-Zentrum für Soziale Unterstützung e.V.)
 - BDMJ- Müslüman Gençler Federasyonu (BDMJ-Bund der Muslimischen Jugend)
- IGMG e.V.: İslâm Toplumu Milli Görüş (Islamische Gemeinschaft Milli Görüş e.V.)
 - HASENE Yardım Kuruluşu (HASENE International e.V.)
 - UKBA: IGMG Cenaze Yardımlaşma Derneği (UKBA Bestattungshilfeverein e.V.)
- VİKZ – İslâm Kültür Merkezi (Verband der Islamischen Kulturzentren e.V.)
 - VIKZ – Cenaze Fonu (VIKZ Sterbefonds gGmbH)

³² Federal Almanya genelinde hizmet sunan İslami kurum ve kuruluşlar ile yapmış olduğumuz görüşmelerde, özellikle 11 Eylül 2001’de Amerika Birleşik Devletleri’nde meydana gelen olayların ardından dini (İslâmi) kurumların hizmet alanları oldukça kısıtlanmış oldukları tespit edilmiştir. İslâmi kurum, kuruluş ve STK’ların, federal ve eyalet yasalarının öngördüğü birçok haklardan istifade edemedikleri, “İslamofobia” algılamaları ile toplumda oldukça yanlış kanaatlerin oluşturulduğunu, bu olumsuzlukların insanların Müslümanlara ve İslâm’a karşı önyargılı bakmalarına neden oldukları belirtilmiştir. Bu durum genel anlamda görüşmüş olduğumuz tüm dini çatı organizelerin ortak endişelerini oluşturmaktadır.

- AABF e.V.: Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu (Alevitische Gemeinde Deutschland)
 - AABF – Alevi Cenaze Servisi (Alevitische Bestattungen)
- IGBD e.V.: Almanya Boşnak İslâm Toplumu (Islamische Gemeinschaft der Bosniaken in Deutschland e.V.)

Araştırma kapsamında Yukarıda ele alınan bu dini/manevi, kültürel ve sosyal hizmet alanlarında hizmet sunan kuruluşların kurumsal kimliklerinin anlaşılması açısından, önemine binaen aşağıda özet olarak ele alınmasında fayda görülmektedir.

DİTİB e.V. “Diyanet İşleri Türk İslâm Birliği”

DİTİB e.V., “*Diyanet İşleri Türk İslâm Birliği (Türkisch Islamische Union der Anstalt für Religion e.V.)*” 05.07.1984 tarihinde Federal Almanya’nın Köln şehrinde kurulmuş dini/manevi, kültürel, sosyal ve sportif faaliyetler yürüten Almanya’daki en büyük İslâmi çatı organizasyonlarından birisidir. Kuruluş, Bölge mahkemelerince onaylanmış

tüzükleri doğrultusunda, toplumun ortak amaçlarını genel prensipler olarak benimsemiş ve İslâm Âkidesi bağlamında hizmet veren bir kuruluştur. Batı Avrupa ülkelerinin büyük bir bölümünde organize olmuş olan DİTİB e.V., Almanya genelinde de çatı altında birçok dini/manevi, kültürel ve sosyal alanda faaliyet gösteren dernekler üzerinden birçok farklı hizmetleri gerek Müslümanlara ve gerekse toplumun bütün kesimine yönelik hizmetler sunmaktadır. Çatısı altında bulundurduğu bütün kurum ve kuruluşların faaliyetlerini tek merkez üzerinden koordine etmektedir. Bugün, birçoğu cami kuruluşlarından oluşan, hukuki ve mali bağımsızlığa haiz tescilli tüzel kişiliğe sahip 960 dernek bulunmaktadır (DİTİB, 2019/a).

Derneğin Türkçe adı olan “*DİTİB-Diyanet İşleri Türk İslâm Birliği*”, Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) adı altındaki resmi makama dayandırılmaktadır. Onun için, derneğin yapısında Diyanet İşleri Başkanlığı ile kooperatif bir ilişki içinde olduğu görülmektedir (LEMMEN, 2000, s. 44). Gerek isim olarak bir bağlantı kurulmasından ve gerekse bugüne kadar sunmuş olduğu bütün hizmetlerinden, TC. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Almanya oluşumu olarak görülmüştür. DİTİB e.V.’ın Almanya’daki faaliyetlerine bakıldığında tüzükleri bağlamında İslâm’a ve Müslümanlara hizmet yönelik birçok farklı hizmetler sunulduğu görülmektedir.

DİTİB e.V.’ın sunmakta oldukları bütün dini/manevi, kültürel ve sosyal alandaki hizmet çalışmaları incelendiğinde oldukça geniş kapsamlı olduğu ve bu hizmetlerin sunulmasında gerek Anayasa ve gerekse bölge mahkemelerince onaylanmış tüzükleri doğrultusunda hizmetlerin sunulduğuna dair beyanları görülmektedir. Partiler üstü bir kuruluş olduğunu beyan eden kurum, Almanya’nın demokratik ve sosyal düzenine bağlılığının yanında herhangi bir siyasi kuruma bağlı olmadıkları belirtilmiştir.

İslâm Âkidesi temel ilkelerinden olan sevgi, saygı, hoşgörü, tolerans ve dayanışma prensiplerine uygun olarak toplum insanlarına hizmet götürmek ve onların kendi değerleri üzerinden topluma sağlıklı entegrasyonlarının sağlanması noktasında çeşitli hizmetler sundukları görülmektedir (DİTİB, 2019/a).

DİTİB e.V.’ın Hizmet Alanları;

Araştırmada yansıtılacak olan DİTİB e.V.’ın hizmet alanları, çatı kurumun sunmuş olduğu bütün hizmetler incelenmiş ve dini (İslâmi) sosyal hizmet sahasına girebilecek olan faaliyetleri diğer çalışmalarından filtrelenerek yansıtılmaya çalışılmıştır. Dolayısı ile “İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı” kapsamında ele alınacak olan bu çalışmaya katkı sağlayacağı düşüncesi ile kısaca şu şekilde özetlenebilir.

Dini Hizmetler:

- Din Yüksek İstişare & Din Danışma Kurulu & Fetvalar
- Dini faaliyetleri gerçekleştirmek, desteklemek ve bizzat icra etmek
- Diğer din mensupları ile diyalog ve iyi ilişkilerin sağlanması
- Cemiyetlerin dini faaliyetlerini koordine etmek
- Dini gün ve geceler, Ramazan Ayı ve iftar programları
- Kurban ve Ramazan Bayram programları
- Hac ve Umre programları
- Cenaze hizmetleri

Eğitim Hizmetleri:

- Göçmenlere yönelik lisan (Almanca) eğitimleri
- Eğitim ve ilmi çalışmaların desteklenmesi,
- Derneklerin hizmet içi eğitim programları,
- Çocuk ve gençlerin temel dini eğitim programları,

DİTİB e.V. “Eğitim Köprüsü” projesi adı altında göçmen kökenli ailelerin çocuklarının daha iyi eğitilme şansı için anne-babaya destek çalışmalarının yapılmış olduğu gözlemlenmektedir. Proje 2011 yılında başlatılmış ve 31.12.2013 tarihleri arasında Otto-Benecke-Vakfı tarafından yürütülmüştür. Finansmanı ise “Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı (BMFSFJ - Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend)” tarafından karşılanmıştır. Projenin uygulanma sahası ise DİTİB e.V. ve VİKZ e.V.’in çatısı altında bulunan cami dernekleri olmuştur. Projede DMK e.V., FÖTED e.V. ve PHOENIX e.V.³³ kurumları da yer alarak projeye destek vermişlerdir. Bu projelerin uygulandığı kurumlarda projenin gerçekleştirilmesi açısından görevli istihdamları yapılmıştır. Projenin ilk aşamada Köln, Dortmund, Hamburg ve Duisburg şehirlerinde yaşayan göçmen ailelerin öncelenmiş olduğu görülmektedir. Proje, anne-babaların çocuklarını eğitime ve terbiye etme kabiliyetlerinin artırılması ve güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Proje kapsamında şu programlar yürütülmüştür;

- Bebeklik çağı ve çocuk gelişimi / Anaokulu çağı
- Çok dilli eğitim
- Çocuk terbiyesinde dikkat edilmesi gereken hususlar
- Terbiye ve eğitim sistemi
- Orta öğrenim / İlkokul dönemi sonrası orta öğretime geçiş

³³ “DMK e.V.-Deutsch-Marokkanisches Kompetenznetzwerk (Alman-Fas Yetkinlik Merkezi)”, “FÖTED e.V.-Föderation Türkischer Elternvereine in Deutschland e.V (Almanya Türk Veli Dernekleri Federasyonu)” ve “PHOENIX Kompetenzzentrum für berufliche Integration der Zuwanderer in Köln (Göçmenler Mesleki Entegrasyon Yetkinlik Merkezi- Köln)”

- Okuma alışkanlığı & medya kullanımı
- Öğrenme, motivasyon; becerileri geliştirme
- Yetkinleştirme / Boş zamanları değerlendirme
- İletişim ve tartışma üslubu
- Babalık rolü

Gençlin Faaliyetleri:

DİTİB e.V., yerel, bölgesel ve federal düzeyde gençlere inisiyatif vermekte ve onları örgütlenmelerini sağlamaktadır. Camilerin yönetim kurullarında görev almış olan gençler, “*Federal Gençlik Birliği (BDMJ-Bund der Muslimischen Jugend e.V.)*” adı altında organize olmuş bir STK üzerinden örgütlenmişlerdir. Federal Gençlik Birliği’nin en önemli hedefleri arasında Hz. Peygamber’in (sav) “*İnsanların en hayırlısı, insanlara faydalı olandır*” Hadis-i Şerif temelinde “*Erdemli Gençlik*” yetiştirmek olduğu belirtilmektedir. Gönüllü hizmet sunan bireylerden oluşturulan gençlik yöneticileri, orta öğretim, lise, üniversite ve serbest meslek sahiplerinden oluşturulmuştur.

Kadın Kolları Faaliyetleri:

Kadınlar, “*Müslüman Kadın Birliği*” adı altında federal, eyalet ve yerel konumlarda “*Güçlü Kadın – Güçlü Toplum*” sloganı ile DİTİB e.V. çatısı altında organize olmuşlardır. Müslüman kadınların ferdi ve sosyal alanda desteklenmesi, toplum hayatına aktif katılımlarının teşvik edilerek güçlendirilmesi, dini ve kültürel kimliğinin korunmasının desteklenmesi temel hedefler olarak belirlemiş olduğu görülmektedir. Kadınlara yönelik faaliyetlerin desteklenmesindeki ana hedefleri şu şekilde belirtilmiş olduğunu görmekteyiz.

Sosyal Hizmetler:

DİTİB e.V.’ın “*Fitre-Zekât Fonu*” kapsamında oluşturulan mali kaynaklar, sosyal hizmet faaliyetlerinin önemli bir kısmının yürütülmesinde değerlendirilmektedir. Fitre ve zekât kaynakları aynı zamanda gerek Türkiye ve gerekse Almanya’da öğrenim gören ihtiyaç sahibi öğrencilere burs destekleri olarak ta yansıtılmaktadır. Zaman zaman dünya genelinde ortaya çıkan tabi afetlerde mağdur olan insanlara yönelik, “*Tabii Afetler Yardım Kampanyaları*” düzenlenmekte ve bu yardımlar ilgili afet yelerine insani yardımlar olarak ulaştırılmaktadır. Savaş, afet ve açlık gerekçeleri ile diğer ülkelerden gelen sığınmacı/mültecilere yönelik sosyal desteklerin sağlanması kurumun en doğal sosyal hizmet çalışmaları arasında görülmektedir. Diğer sosyal hizmet alanındaki bazı hizmetleri ise şu şekilde özetlenebilir;

- Üye ve cemaate yönelik sosyal danışmanlık hizmetleri,
- Cemiyetlerin sosyal faaliyetlerini koordine edilmesi,
- Yaşlı ve destek/bakım hizmetlerine ihtiyaç olan bireylerin desteklenmesi,
- Doğal afet mağdurlarını yardım kampanyaları ve destek programları
- Sığınmacı/Mülteci hizmetleri
- Hastane ve hapishanelerde manevi rehberlik hizmetleri

Manevi Rehberlik Hizmetleri.

DİTİB e.V.'ın sunmakta olduğu hizmetler arasında manevi rehberlik hizmetleri oldukça önem arz etmektedir. Hastalıklar, kaza, afet veya ölümler neticesinde aile bireylerine yönelik destek çalışmaları sunmaktadırlar. Bu hizmetler genellikle dini/manevi yaklaşımlarla gerçekleştirilmektedir. Özellikle yalnızlık, terk edilmişlik, kaygı, çaresizlik, kontrolü kaybetme, çözümsüzlük ve korku gibi duygulara kapılmış olan Müslüman bireylere yönelik manevi ve dini hizmetler sunmaktadırlar. Konu ile ilgili olarak da elektronik yazışma hattı oluşturulmuş, bütün yazışmalar “E-Mail:seelsorge@ditib.de“ üzerinden takip edilmektedir. Sunmakta olunan manevi rehberlik hizmetleri şu şekilde belirtilebilir:

- Hapishane Manevi Rehberliği
- Hastane Manevi Rehberliği ve Hospis
- Acil Durum (Kriz anında müdahale) Manevi Rehberliği ve
- Çeşitli sosyal amaçlı gruplara yönelik Manevi Rehberlik

Dayanışma ve Rehberlik Faaliyetleri

DİTİB e.V. çatısı altında görev yapan birçok idarecinin gönüllülük esası çerçevesinde hizmet vermektedirler. Kurum içerisinde koordinasyonun daha sağlıklı yürümesi ve hizmetlerin bir karşılık bulabilmesi açısından idarecilerin hizmet içi eğitimlere tabi tutuldukları görülmektedir. Dernek bünyesindeki kurum ve kuruluşlar sahasında uzman kişi ve kuruluşlarında yardımları ile birçok alanda rehberlik, danışma hizmetleri sunmaktadır. Bu hizmetlerden bir kısmı şu şekilde belirtilebilir:

- Mali, hukuki ve idari çalışmalarda danışmanlık hizmetleri,
- Resmi kamu kurum ve kuruluşlarda iş ve işlemlerde destek programları,
- Çocuk bakımı ve eğitimi hususunda rehberlik hizmetleri,
- Sağlık konularında seminer ve rehberlik hizmetleri,
- Okul problemleri ve okul sistemleri hakkında rehberlik hizmetleri,
- Aile içi problemlerde danışmanlık hizmetleri.
- Uyuşturucu ve bağımlılık, zararlı alışkanlıklar konusunda rehberlik hizmetleri.

Kültürel Faaliyetler:

- Cemaatin kendi kültür değerlerine has bir yaşamın desteklenmesi,
- Cemiyetlerin kültürel faaliyetlerinin koordine edilmesi,
- Ayrı din ve kültürden olan insanların bir arada, karşılıklı hoşgörü içerisinde yaşamalarının desteklenmesi. Dinler ve kültürler arası ilişkilerde İslâm Dininin önem verdiği evrensel değerlerin, farklı din ve düşünce sahiplerine karşı hoşgörü, saygı, diyalog ve tolerans prensiplerine uygun olarak, karşılıklı yakın ilişkilerin kurulması.

Bu çalışmalar ile karşılıklı güven ortamının geliştirilmesine, güçlendirilmesine destek verilmekte ve toplumun ön yargıların azami seviye indirilmesi, her çeşit ayrımcılığın ortadan kaldırılması amaçlamaktadır.

DİTİB e.V.’in Çatısı Altındaki Sosyal Hizmet Kurumlarından Bir Kısım

DİTİB e.V., “*DİTİB Cenaze Nakli Yardımlaşma Fonu*” adı altında 1992 yılında Müslümanlar arasında bir yardımlaşma fonu oluşturmuştur. Cenaze Nakli Yardımlaşma Fonu, Almanya ve Türkiye’deki mevzuata göre gerekli düzenlemeler yapılarak Fonun hizmet alanı genişletilmiştir. 15.11.1997 tarihinde de “*Sosyal Dayanışma Merkezi DİTİB (Zentrum für Soziale Unterstützung e.V.)*” adı ile tescillenerek hizmetlerine devam etmiştir. Oldukça

geniş bir Müslüman kitleye, üyelerine yönelik cenaze nakil hizmetleri ve bu bağlamda dini hizmetler sunmaktadır. (DİTİB, 2019/b) Cenaze fonu Almanya’da yaşayan Müslümanların kederli günlerinde yanlarında olarak destek sağlamayı, kederli günlerinde dertlerine ortak olmayı amaçlamaktadır. Almanya’daki Müslümanların dini/manevi ve kültürel anlamda destekleyen kurum, cenazelerin İslâmi prensipler dahilinde teçhiz ve tekfinine yardımcı olmayı hedeflemektedir. Cenaze sahiplerine acılı oldukları o günlerde açılarını yaşayabilmeleri açısından hiçbir resmi muamele ile onların meşgul olmamalarını sağlamaktadırlar.

DİTİB e.V., 11 Nisan 2007 tarihinde kurulan “*KRM-Müslümanlar Koordinasyon Kurulu (Koordinationrat der Muslime)*”’ın kurucu üyeleri arasında yer almaktadır. Bu vesile ile 27 Eylül 2006 yılında Federal Almanya İçişleri Bakanlığının oluşturduğu “AİK Alman İslam Konferansı (DİK- Deutsche Islam Konferenz)”nın da üyesidir.

IGMG e.V. “İslam Toplumu Milli Görüş”

“*İslam Toplumu Milli Görüş (IGMG-Islamische Gemeinschaft Milli Görüş e.V.)*” kurumsal kimliğini “dinî, manevi, kültürel ve sosyal” temelli hizmetleri bir

“*İslam-i Cemaat*” yaklaşımı ile sunan Sivil Toplum Kurumu olarak tanımlanmaktadır. (IGMG, 2019). İslâm-i Cemaat anlayışının belirleyici olarak iki temel kaynağın, İslâm dini Âkidesi olan Kur’an-ı Kerim ve Kur’an’ın pratik uygulayıcısı olan Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Sünnetlerini (Hadis) esas alındığının altı çizilmektedir. Bu iki temel kaynak üzerinden, İslâm’ın öğrenilmesi, öğretilmesi, yaşanması ve gelecek nesillere aktarılması, ödev ve sorumlulukların yerine getirilmesi, insanlara ahlaki değerler kazandırılmasına yönelik vecibe temelli hizmetlerin sunulduğu belirtilmektedir. IGMG e.V., muhatap olduğu Müslüman bireylerin bulundukları toplumlara İslâmi değerlerinin korunarak entegrasyonlarını ve bu bağlamda toplumsal sorumluluklar kazandırmak amacıyla hizmet sunan en büyük dini organizasyonlardan birisini oluşturmaktadır. Çatı kuruluş, Federal Almanya merkezli, Batı Avrupa ülkelerinde geniş hizmet alanı oluşturmuş, dünyanın birçok yerinde kıtalar ötesi kurumsal hizmetler sunan önemli dini STK’lardan birisidir.

Çatı kuruluşun ilk oluşum aşaması, 1960’lı yıllarda, üniversiteli talebelerin sosyal dayanışma maksadı ile oluşturdukları bir organize kendisini göstermiştir. 60’lı yılların başlarında Federal Almanya’da ilk defa bir “*İslâmî kimlik muhafazası*” kapsamında Almanya’ya tahsil yapmak üzere gelen genç üniversitelilerin daha sonra 1961’de yapılan antlaşma ile “Türk işçi göçü” hareketinin mescidleşme, kimliği

koruma ve serbest gönüllü dini bir organizasyon olarak kendisini belirginleştirdiği görülmektedir. Bu oluşumun 3 değerli ismin bugünkü IGMG e.V.'ın çatı altında hizmet veren 2330 kurum, kuruluş, organize ve STK'nın temellerinin atılmasında oldukça önemli katkılar sağlamışlardır.

Bugünkü IGMG e.V.'ın kurumsal temelleri ilk önce “*Türk Birliği (Türkische Union)*” adı altında oluşturulmuş olduğu görülmektedir. 1967 yılında da Berlin'de “*Mehmet Akif Camii*” olarak kurulan Türk Birliği, Berlin’li Müslümanlara hizmet vermekle ilk dini, kültürel ve sosyal alanlarda hizmet vererek başlamıştır. Daha sonra bu isim bütün Müslümanların katılımını ve kamu nezdinde temsil gücünün artırılmasının sağlanması açısından “*Türk İslâm Birliği*” olarak değiştirilmiştir. 1977 yılında da tüzük değiştirilerek sadece “*İslâm Birliği (Union Islam)*” olarak hizmet vermeye devam etmiştir.

Burada asıl hedeflenen, Avrupa’da, özellikle Almanya’daki Müslümanların sorunlarını etnik bir “Türk Kimliği” üzerinden değil, Kur’an’a ve Sünnete dayalı, Federal Anayasanın sağladığı yasal haklar çerçevesinde, toplumsal bütün hakların Müslüman göçmenlerin faydalanabilmesinin sağlanmasına yönelik olduğu belirtilmektedir. Bu oluşum aynı zamanda İslâmi cemaatlerin birbirleri ile olan ilişkilerinin artırılması ve “*İslâm Ümmeti*” bilincinin “*Dini Cemaat - İslâmi Cemaat*”³⁴ anlayışına dönüştürülmesi açısından önem arz ettiği belirtilmektedir (DÜNYA-BÜLTENİ, 2011).

IGMG e.V.: “İslam Toplumu Milli Görüş (IGMG - Islamische Gemeinschaft Milli Görüş e.V.)” İçerisinde hem “Milli” kelimesini hem de “İslam” kelimesini kapsayan kurumsal bir kimlik ile ortaya çıkmış olduğu gözlemlenmektedir. Kurumsal kimliğin başındaki “Milli” kelimesi zaman zaman Batı Avrupa ülkelerinde ve özellikle de Almanya’da geder politikacılar ve gerekse art niyetli yapılanmalar tarafından oldukça yanlış tercüme edildiği ve bu kelimeyi bir “*Milliyetçilik*” çerçevesinde ele aldıkları görülmektedir. Araştırmalarımız çerçevesinde gerek kurumun başkanı ve idarecilerinden aldığımız bilgilen ve gerekse kurumsal tanıtım kaynaklarından aldığımız bilgilere göre şu şekilde tanımlanmaktadır; Buradaki “*Milli-İslâm*” olgusundan kastedilen “*Hız. İbrahim’in (a.s.) Milleti*” anlayışının ortaya konulmuş olmasıdır. Bu durum kurumun bakış açısının bir milliyetçi (nasyonalist) algılanmasının önüne geçilmesi ve hem de “*Milleti İbrahim*” anlayışı ile toplum içerisinde birlikte yaşanan Hristiyan ve Yahudileri de kucaklayıcı “*kutsal bir yaklaşım*” sergilenmesinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Toplamların birlikte yaşamlarını mümkün kılabilcek bu önemli husus IGMG e.V.'ın kaynaklarında şu şekilde izah etmektedir;

“İslam inancına göre, bütün insanlar ilk insan ve ilk peygamber olan Hazreti Âdem (a.s.) ile eşi Havva’dan neşet etmişlerdir. Hız. Âdem’den bu yana Allah (c.c.), insanlara doğru yolu göstermeleri için peygamberler ve ilahî kitaplar göndermiştir. Bu peygamberler silsilesinin bir halkası olan Hız. İbrâhim (a.s.), tevhit inancı mensuplarının atasıdır. Bu

³⁴ IGMG e.V.'ın bir önceki dönemde genel başkanlığını yapmış olan Yavuz Çelik Karahan ile bizzat yapmış olduğumuz görüşmelerden ve ilgili kaynaklardan aldığımız bilgilere dayanarak ve aynı zamanda şimdi hali hazırda IGMG e.V.'ın genel başkanlığını yürüten Gnl. Bşk. Kemal Ergün Bey'den aldığımız bilgilere dayanarak belirtilmiştir.

meyanda, teşkilatımızın ismi doğrudan Hazreti İbrâhim'e atıfta bulunur. Kullanılan "Millî" kelimesi, Kur'anî bir kavram olan "millet" kelimesinden gelir. Kur'an-ı Kerim'de pek çok yerde zikredilen bu kavramın (...İbrâhim'in milleti...) kullanılmasına şu âyetler kaynaklık eder: Nahl suresi, 123. âyet; Âl-i İmrân suresi, 95. âyet; Nisâ suresi, 125. âyet. Kur'an-ı Kerim'e göre "millet" tanımlaması, bir peygambere inanan ve bu peygamberin getirdiği değerler, idealler ve gelenekler etrafında toplanan cemaati niteler. Böylece teşkilatı tarif eden "Millî Görüş" terkinin anlamı, görüş ve inanış bakımından kendisini Hz. İbrâhim (a.s.)'ın milletinden kabul eden ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yolundan giden İslâmi bir cemaatin dünyaya bakışı ve bu anlayış doğrultusunda insanlığın huzuru için çaba göstermesi olarak anlaşılmalıdır. (IGMG, 2019)

Farlı inançlara sahip olan toplumların bir arada barış, huzur ve karşılıklı güvene dayalı olarak yaşamların kolaylaştırılmasına katkı sağlayan bu yaklaşımın bir örneği, Kanuni Sultan Süleyman'ın Kudüs'ün Yafa kapısına yazdırmış olduğu "**Lâ ilâhe illallah, İbrahim Halîlullah**" yazısının taşıdığı anlamlar ile özdeşleştirilmiş olduğu belirtilmektedir. Bu yaklaşımdan hareket ile, IGMG e.V. çatısı altındaki bütün kurum, kuruluş organize ve STK'ların topluma yönelik sunulan bütün dini/manevi, kültürel, sosyal ve siyasal çalışmaların temelinde toplumun barış ve huzur içerisinde yaşamalarının sağlanmasına yönelik olduğu belirtilmektedir.

IGMG e.V., Müslümanlara yönelik sosyal hizmet çerçevesinde toplumun her kesimine yönelik farklı hizmetler sunduklarını belirtmektedirler. Bu bağlamda, kurumun çatısı altında sunulmakta olunan hizmetlerin öncelikle Avrupa Müslümanların kurumsal çatı altında İslâmi bir cemaat olabilmelerine yönelik sunulan hizmetler olduğu belirtilmektedir. Kurum tarafından sunulan bu hizmetlerin genel çerçevesi incelendiğinde Müslümanlara yönelik sosyal hizmet yaklaşımlarına bakış açısının yalnızca sağlık ve hapishane hizmetleri ile sınırlandırılmayacağı ve sosyal hizmet yaklaşımının oldukça bir bütünlük içerisinde ele alınarak farklı yorumlamalar getirildiği kurumun tanıtım kaynaklarında görmekteyiz. Sunulmakta olan sosyal hizmetler kısa ve öz olarak şu başlıklar altında özetlenebilir:

- Yoksul ve mağdurların korunması ve topluma entegrasyonlarının sağlanması.
- "*İnsan Hak Temelli*" yaklaşımlar ve haksızlıklara karşı mücadele,
- Sorumluluk bilincinin artırılması, iyiliğin yaygınlaştırılıp kötülüklerin engellenmesi.
- Adalet ve ahlak esaslı, toplumsal ilişkilerin yürütülerek huzur ve refahının korunması.

IGMG e.V.'ın Hizmet Alanları:

Kurumun hizmet alanları incelendiğinde, bu hizmetlerin dini/manevi, kültürel ve sosyal alanları kapsayan oldukça geniş kapsamlı hizmetlerden oluşturulduğu görülmektedir (IGMG, 2014). Sunulan bu hizmetlerin büyük bir bölümünün farklı faaliyetler altında oluşturulmuş olan hizmet alanları üzerinden Müslümanlara yönelik sunulan sosyal hizmet çalışmaları çerçevesinde ele alındığı vurgulanmaktadır. Bu hizmetlerin kısa ve öz olarak şu başlıklar altında özetlenebilir:

• Dini Hizmetler:

- o İmam hatiplerin hizmet içi eğitim ve tekamülleri
- o Kur'an-ı Kerim ve Hafızlık eğitimleri
- o Din İstişare Kurulu & Fetva hizmetleri
- o Haç & Umre programları
- o Vaaz ve sohbet programları
- o Dini gün ve geçelerin organizasyonu
- o İlahiyat Meslek Okulu çalışmaları (İmam hatip yetiştirme programları)

• **Eğitim Hizmetleri:**

- o Temel eğitim programları, Tatil kursları, Okul derslerine yardım kursları
- o Okul, anaokul ve meslek eğitim okulları ve Çocuk Kulübü
- o Eğitim danışmanlık ve entegrasyon programları
- o Engelli eğitim programları
- o Hizmet içi eğitim programları
- o Veli dernekleri & Okul Aile Birlikleri, Aile Eğitim programları ve entegrasyon

• **Gençlik Kadınlar ve Üniversiteli Hizmetleri:**

- o Gençlik eğitim, Abi-Kardeş & Abla-Kardeş projeleri
- o Sportif faaliyetler ve kültür gezileri
- o Meslek & eğitim fuarları ve Entegrasyon projeleri
- o Yurtlar ve Burslar & Erasmus staj projeleri & Üniversiteliler buluşması
- o Eğitim istihdam projeleri
- o Sosyal sorumluluk ve Sosyal destek/yardım projeleri

• **Sosyal Hizmet Yardımlaşma & Dayanışma Hizmetleri:**

- o Zekât-Fitre ve İnfâk hizmetleri
- o Ramazan Ayı kumanya yardımları ve Kurban kampanyaları
- o Acil insani yardımlar
- o Cenaze Hizmetleri
- o Kalıcı destek/yardımlar
- o Uluslararası dayanışma hizmetleri
 - Su projeleri
 - Katarak projeleri
 - Meslek edinme ve eğitim destek projeleri
 - Sağlık projeleri
 - Barınma projeleri
 - Yetim projeleri
 - Afet yardım projeleri

IGMG e.V.'ın Sosyal Hizmet Çalışmalarının Organizesi:

1980'li yıllara kadar bölgelerde serbest kurumsal yapıyla ile organize olmuş olan kurumlar bir araya gelerek bölgelerde çatı kuruluşlarını, federasyonları oluşturmuşlardır. Batı Avrupa ülkelerinde toplam 12 ülkede, bu ülkelerin genelinde de 35 bölgede, 17.000'i aşkın idareci ve yöneticiyle, 127.000'i aşkın üye ve yaklaşık 350 bin "Camii Cemaatine" dini/manevi, kültürel ve sosyal anlamda birçok hizmet sunulmaktadır. Bu çalışmalar aynı anlamda Avustralya ve Kuzey Amerika'da da organize edilerek yürütülmektedir. Ana teşkilat çatısı altında, yetişkinler, gençlik teşkilatı, üniversiteliler, kadınlar teşkilatı, kadınlar gençlik teşkilatı, çocuk kulüpleri, eğitim kurumları, okul aile birlikleri ve veli dernekleri, spor, kültür ve öğrenci dernek organizeleri ile toplam 2330 kurum oluşturulduğunu görüyoruz. Kurumlardan 304'ü Almanya'da olmak üzere 518 cami ile birlikte "IGMG e.V. Genel Merkez" çatısı altında toplumun tüm katmanlarına yönelik hizmet sunan büyük bir organizasyondur (IGMG, 2014, s. 12, 17, 18).

IGMG e.V.'ın Çatısı Altındaki Sosyal Hizmet Kurumlarından Bir Kısmı:

almaktadır. Sosyal hizmet

"HASENE International e.V., İGMG e.V.'ın çatısı altında Batı Avrupa ülkelerinde ve aynı zamanda Türkiye'de organize olmuş uluslararası insani yardımlar sunan önemli kuruluşlar arasında yer almaktadır. Sosyal hizmet yardımlaşma derneği 2010 yılının Ekim ayında

kurulmuştur. Gerek İGMG e.V.'ın yönetimi ile ve gerekse HASENE Enternasyonal'in idarecileri ile yapmış olduğumuz görüşmelerden edinilmiş olunan bilgiler doğrultusunda şu bilgilerin aktarılması araştırmamız açısından önem arz etmektedir. Kurum kamu tüzel kişiliği olan ve bütün hizmetlerini İslâmi prensipler çerçevesinde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) "İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır." Hadis-i Şerif'inden hareket ile sosyal hizmet çalışmalarına yön verdikleri belirtilmiştir. Batı Avrupa ülkelerinin büyük çoğunluğunda, Avustralya, Amerika ve Kanada'da ülkelerin dernek yapılanmalarına göre kamu tüzel kişiliklerini elde etmiş kuruluşlar olarak çalışma alanlarını dünya geneline yaymak maksadı ile oldukça geliştirilmiş olduğu görülmektedir.

HASENE International e.V.'ın genel merkezi Federal Almanya'nın Köln şehrinde bulunmaktadır. Organizasyon aynı zamanda bir çatı kuruluş mahiyetinde hizmet vermektedir. En önemli görevleri arasında Avrupa'da yaşayan Müslüman toplumların gerek Avrupa'da ve gerekse tüm dünya genelinde nerede bir mazlum, mağdur, yetim, öksüz, yaşlı, yoksul ve haksızlığa uğramış insanlar varsa, onların önce duâlarının sonra da yardımlarının ulaştırılmasında, dayanışma köprülerinin oluşturulmasında öncülük yapmak olduğu belirtilmiştir. Dünyada yoksullukla karşı karşıya kalmış insanlığa, yaşamsal gıda, tıbbi araç gereç ve sağlıkları ile ilgili, eğitim ve barınmaları ile ilgili genel ihtiyaçlarının kısmen de olsa karşılanması noktasında Avrupa ve Türkiye'den binlerce gönüllü sosyal hizmet görevlileri ile hizmetlerin ulaştırıldığı belirtilmektedir.

UKBA, İGMG e.V.'ın cenaze ve vefat öncesi "Hosbis Rehberlik" konusunda tüm hizmetlerini yürüten önemli sosyal hizmet kuruluşlarından birisidir. UKBA'nın hizmet alanları sadece Federal Almanya ile sınırlı olmayıp, organize olduğu tüm Batı Avrupa ve diğer Avustralya ve Kanada gibi ülkeleri de kapsamaktadır. Almanya dışındaki cenaze sosyal hizmet kurumları ilgili ülkelerin yasal konumuna göre değişik isimler altında hizmetlerin yürütülmekte olduğu bildirilmiştir.

Kurumun amacı, Avrupa'da yaşayan Müslüman göçmenlerin vefatları durumunda, her anlamda ailelerin maddi ve manevi yükünün azaltılması, vefat eden kişi ile ilgili acıların gerektiği gibi yaşayabilmelerine ve yalnızca vefat eden bireye ve aile içi acıların paylaşımlarına konsantre olmalarının sağlanmasına yönelik hizmetler sunulmaktadır. Vefat eden Müslümanların cenazelerin İslâmî usul ve kaideler çerçevesinde gereken hazırlıkların yapılması, cenaze nakil işlemlerinin gerçekleştirilmesi, cenaze sahiplerine, yakınlarına yönelik manevi rehberlik hizmetlerinin sunulması ve sonrasında taziye ziyaretlerinin gerçekleştirilmesi, mezarlıklarda defin işlemlerine kadar bütün hizmetlerin bir sosyal destek yaklaşımı ile sunulduğu belirtilmiştir. UKBA aynı zamanda bu hizmetlerine, hastaların vefatları gerçekleşmeden önce, "sekerat döneminde" yapılması gereken "Hospis" hizmetlerini de kendi kurumsal çatısı altında bir dini (İslâmî) perspektifte sosyal hizmet yaklaşımı ile organize ettiklerine yönelik bilgiler alınmıştır.

Hastane, palyatif merkezleri ve evlerde palyatif destek/bakım hizmetleri alan hastaların “*Hosbis (terminal dönem)*” lerine yönelik manevi rehberlik hizmetlerinin profesyonelce sunulmasının sağlanmasına yönelik mesleki sertifika programları organize ederek bu yönde çalışma sahasının geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Bu hizmetlerin ehil kişiler tarafından sunabilecek rehberlerin yetiştirilmesi için “*Palyatif Bakım ve Hosbis Rehberlik Kursu (Hosbis-und Palliative kurse)*” adı altında bir projeye öncülük etmiş olduğu gözlemlenmektedir. Bu proje, Almanya’da uzun zamandır “*Palyatif Bakım ve Hosbis Rehberlik*” konusunda tecrübeli “*Aachen Eğitim Merkezi (Bildungswerk Aachen)*” kurumu ile birlikte yürütmüş olduğu bilgisi verilmiştir. Böyle bir projenin Almanya’da ilk defa dini (İslâmi) bir kurum tarafından organize edilmiş olması “İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı” oluşumuna ve hizmetlerin sunulmasında profesyonelliği, mesleki bir disiplin kazandırılması açısından oldukça önem arz etmektedir.

VIKZ e.V. “İslam Kültür Merkezi”

Verband der Islamischen Kulturzentren e.V.

“İslâm Kültür Merkezi (Verband der Islamischen Kulturzentren e.V.)” Almanya Federal Anayasasının 140. maddesi çerçevesinde faaliyetlerini yürüten dini/manevi, kültürel ve sosyal alanlarda hizmet sunan bir çatı organizasyondur.

Kurum, kâr amacı gütmeyen, kamu yararına çalışmalar yapan dernekler statüsünde, dini (İslam) faaliyetler yürüten bir cemaat birliği olarak tanınmıştır. İlk olarak, 15 Eylül 1973 tarihinde “*IKMB-Köln İslâm Kültür Merkezi (IKZ-Islamisches Kulturzentrum Köln e.V.)*” adı altında Köln’de kurulmuş olduğu görülmektedir. 29 Haziran 1980 tarihinde “*İKMB-İslam Kültür Merkezleri Birliği (IKBM-Verband der Islamischen Kulturzentren e.V.)*” olarak ismi değiştirilmiş ve halen bu isim altında hizmetlerini yürütmektedir (LEMMEN, 2000, s. 66). İslâm Kültür Merkezinin genle merkezi birçok İslâmi çatı kurum ve kuruluşlarının da olduğu gibi, Federal Almanya’nın NRW – Kuzey Ren Vestfalya eyaletinde, Köln şehrinde bulunmaktadır. Kuruluşunun ilk amacı olarak, ilk yıllarında misafir işçiler olarak Türkiye’den gelmiş olan iş gücünün dini ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik çalışmalar olduğu belirtilmiştir. Uzun yıllar sonra, zamanla Türk misafir işgücü hareketi, göçmen işgücü hareketine dönüşünce, çatı kurum çalışma alanlarını daha da geliştirerek Almanya’nın 9 eyaletinde toplam 300 bağımsız cami organizasyonunun yapılanması ile Müslümanların dini/manevi, kültürel ve sosyal alanlarına yönelik hizmetlerini çeşitlendirmiş oldukları gözlemlenmektedir (VIKZ, 2019/a).

İslami Kültür Merkezleri, Almanya Federal Anayasada tarifi yapılan özgür demokratik ve sosyal devletin temel düzeni ile uyum içinde partiler üstü tarafsızlık ilkesine saygılı bir kurum olduğunun bilgilerine gerek kurumun yönetimi ile ve gerekse kurumsal tanıtım bilgileri üzerinden ulaşılmaktadır. Bütün faaliyetlerinin finansman tedarikleri, kuruma üye olan Müslümanların aylık olarak ve bağış olarak düzenli katkılarından oluşturulduğu belirtilmektedir. VIKZ e.V., dini, kültürel ve sosyal bir kurum olarak ilkelerini; toplumsal barışa katkı sağlamak, farklı dini ve etnik kökenli insanların barış, saygı, hoşgörü ve tolerans içerisinde birlikteliğinin temini için teşvik edici faaliyetlerden oluşturulduğu vurgulamaktadır. Bu vesile ile dini kurum ve kuruluş

statüsünde oldukça faydalı hizmetler veren VIKZ e.V.'ın temel misyonunun da diğer İslâmi kurum ve kuruluşlarında görüldüğü gibi, Hz. Peygamber'in (sav) "*İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olanlardır. (Der beste Mensch ist derjenige, der anderen Menschen nützlich ist)*" Hadis-i Şerif-i'nin alınmış olduğunu görülmektedir.

İslâmi Kültür Merkezleri Derneği, kurumsal olarak insanlara yönelik sundukları bütün dini hizmetleri İslâm dini perspektifinden doğrultusunda "*Sünni-Haneî*" prensipler ile sunduklarını belirtmektedirler. Kurum mistik yönelimlerini tasavvuf (Sufismus) yönü ile de 14. yüzyıllarda Orta Asya'da oluşturulan Nakşibendi tarikatına dayandırılmaktadır. 20. yüzyıl ortalarında ise Süleyman Hilmi Tunahan'ın Türkiye'de oluşturduğu "*Nakşibendi (Naqschibandiyya)*" tarikatına bağlı olarak kurumsal kimliklerini oluşturmuş oldukları görülmektedir. Süleyman Hilmi Tunahan'ın öğrencilerinden bazılarının 1970'li yıllarda Federal Almanya'ya gelmesi ile de İslâm Kültür Merkezlerinin ilk adımlarının atılmış olduğu bilinmektedir. Bugünkü VIKZ e.V.'ın Nakşibendi'den farklı bir sufi hareketi olarak sınıflandırılmayacağı, aynı zaman da "*Sufiliğin Mürşidi*" olarak kabul görmüş olan Süleyman Hilmi Tunahan³⁵,ın öngördüğü bir "*Dini Cemaat (Religionsgemeinschaft)*" organizasyonunun oluşturulmasında da aktif rol üstlenmiş olduğu da görülmektedir (VIKZ, 2019/a).

Dernek dini hizmetlerin yanı sıra gerek üyelerine ve gerekse cemaate yönelik dini/manevi nitelikli sosyal ve kültürel hizmetler sunma gayretleri içerisinde olduklarına ilişkin bilgiler vermiştir. Özellikle çocuk ve gençlere yönelik okul, meslek alanlarında akademik destek programları, okul derslerine yardımcı kurslar, Almanca dil destek eğitim programları ve bilgisayar kursları gibi çeşitli hizmetler yürütmektedirler. Bu destek programları ile çocuk ve gençlerin toplum içerisinde başarılı birer Müslüman olmaları ve topluma kendi kimlikleri ile birlikte entegrasyonlarının sağlanmasında oldukça önemli katkılarda bulundukları görülmektedir. Toplumda oldukça karşılık bulan ve sorumluluk duygusunu arttırıcı sosyal sorumluluk projeleri geliştirilmekte ve gençlerin toplum içerisinde paylaşma duygularının geliştirilmesine öncülük edilmektedir.

Kurumun hizmet alanları incelendiğinde, bu hizmetlerin dini/manevi, kültürel ve sosyal alanları kapsayan hizmet alanları olduğu görülmektedir. Sunulan bu hizmetlerin büyük bir bölümünün Müslüman toplumun ihtiyaçlarını karşılama çerçevesinde ele alınan hizmetler olduğu vurgulanmaktadır (VIKZ, 2019/a). Bu hizmetlerin kısa ve öz olarak şu başlıklar altında özetlenebilir:

• **Dini Hizmetler:**

- o Dini ibadetler, Vaaz ve sohbet programları
- o Evlilik ve nişan programları
- o Hac & Umre ve eğitim programları
- o Cenaze destek programları
- o İmam hatiplerin hizmet içi eğitim ve tekâmül kursları
- o Dini gün ve gecelerin organizesi
- o Ramazan ve Kurban programları

³⁵ Süleyman Hilmi Tunahan; "Sufiliğin Mürşidi" olarak kabul görmüş ve 1959 yılında vefaat etmiştir.

- **Eğitim Hizmetleri**

- o Din dersleri ve temel eğitim programları,
- o Hafızlık eğitim programları
- o Tatil kursları & Okul derslerine yardım kursları
- o Okul, anaokul ve meslek eğitim projeleri
- o Aile Eğitim programları, entegrasyon çalışmaları
- o Yatılı eğitim programları

- **Sosyal Hizmetler**

- o Gençlik Hizmetleri
 - Hafta sonu ve Tatil değerlendirme programları
 - Dini ve kültürel kimlik edinme programları
 - Toplum ve çok kültürlü destek programları
 - Sosyal entegrasyon programları
 - Dil destek ve geliştirme programları
- o Kadınlara Yönelik Hizmetler
 - Çeşitli destek kursları
 - Dil kursları
 - Sosyal çevre ve entegrasyon kursları

VIKZ e.V.'in Çatısı Altındaki Sosyal Hizmet Kurumlarından Bir Kısım:

Avrupa'da Müslümanların en acılı günlerinde onların yanında olmak ve acılarının paylaşılmasında yardımcı olunması maksadı ile de Cenaze yardım hizmetleri sunulmaktadır. Bu gerekçeler ile “İKMB-Cenaze Fonu (VIKZ Sterbefonds gGmbH)” oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kurum

ile cenazelerin rutin dini hizmetlerinden defin işlemleri ve sonrasında gereken manevi destek hizmetlerinin sunulması kadar bütün yardımlar bir sosyal hizmet perspektifinde sunulmaktadır (VIKZ, 2019/a). “İKMB Cenaze Fonu (VIKZ Sterbefonds gGmbH)”, İslâm Kültür Merkezleri Birliği tarafından 1995 yılında kurulmuş gerek üyelerine ve gerekse tüm Müslümanlara yönelik hizmet sunan bir kurum olarak şirketleştirilmiştir. 2007 yılı itibarıyla, kurumun çatısı altında müstakil bir şirket olarak hizmet vermeye devam etmektedir. Kurum, Müslüman cenazelerin İslâmi prensipler dahilinde teçhiz ve tekfinine yardımcı olmayı amaçlamakta ve cenaze yakınlarının acılı günlerinde açılarını yaşayabilmelerini ve bütün resmi muameleyle ilgilenerek cenazenin arzu edilen yere naklinin gerçekleştirilmesine kadar olan süreci itina ile yürütmektedir (VIKZ, 2019/b).

VIKZ e.V., Kuzey Ren Vestfalya eyaletinde, BAGFW bünyesinde seküler bir serbest sosyal hizmet kurumlarından “Der Paritätische” ile ortak sosyal hizmet projeleri yürüttüğü gerek “Der Paritätische” ile yapmış olduğumuz görüşmelerde ve gerekse VIKZ’e.V.’in yetkililer ile yaptığımız görüşmelerde belirtilmiştir. “Müslüman ve Alevi sosyal hizmet çalışmalarının kalitelileştirilmesi (Qualifizierung muslimischer und alevitischer Wohlfahrtspflege)” başlığı altında yürütülmekte olan projenin diğer dini (İslâmi) kurumları ise, “Almanya Müslümanları Merkez Konseyi (ZMD-Zentralrat der Muslime in Deutschland)” ve “Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu (AABF- Vereinigung der Aleviten-Gemeinde e.V.)” olduğunu belirtilmiştir. Proje Mayıs 2016 tarihinde başlatılmış olup 2018 yılı sonuna kadar yürütülmesi öngörülmektedir. Proje “Der Paritätischen NRW”, “BMFSFJ-Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı” ve “MKFFI

NRW- Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti Çocuklar, Aile, Mülteciler ve Entegrasyon Bakanlığı” tarafından desteklenen projeler arasında da yer aldığı görülmektedir. Projenin finansmanının “Şans Oyunları (GlücksSpirale)”ndan finanse edildiği belirtilmektedir (PARITÄTISCHE, 2018). Finansman kaynakların şans oyunları üzerinden oluşturulması her ne kadar İslâm Âkidesi bağlamında sorun teşkil ettiği ilgili kurumlar ile görüşülmüş olsa da bu konuda gereken önlemlerin alınmamış olması ve İslâmî kurum ve kuruluşların sosyal hizmet kaynaklarının helal olabilecek kaynaklardan finanse edilmelerinin önem arz ettiği aynı zamanda ilgili kuruluşlar ile görüşmeler arasında yer almıştır.

VIKZ, 11 Nisan 2007 tarihinde kurulan “KRM-Müslümanlar Koordinasyon Kurulu (Koordinationrat der Muslime)”in kurucu üyeleri arasında yer almaktadır. Bu vesile ile 27 Eylül 2006 yılında Federal Almanya İçişleri Bakanlığının oluşturduğu “AİK Alman İslam Konferansı (DİK- Deutsche Islam Konferenz)”nın da üyesidir.

AABF e.V. “Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu”

“Alevi toplulukları birliği (Verinigung der Aleviten-Gemeinde e.V.)” ilk olarak 19 Mayıs 1990 tarihlerinde Almanya’nın Mainz şehri yakınlarında Trebur-Astheim kasabasında kurulmuştur. 14 Aralık 1993 tarihinde birliğin genel merkezi Almanya’nın Köln şehrine alınmıştır. Taşınmanın ardından 29-30 Ekim 1994 tarihinde birliğin ismi ve tüzüğü değiştirilerek, “Avrupa Alevi Birlikleri Federasyonu (Föderation de Aleviten Gemeinden in Europa e.V.)” adını almıştır. Federasyonun tüzüğündeki yapılanma gereği, çatı kuruluşa sadece Alevi derekelerinin üye olarak alınabilmesi ile sınırlandırılmıştır. AABF e.V.’nin ana görevlerinin başında; “Avrupa’da yaşayan Alevilerin kültürler benliklerini, inanç ve felsefi değerlerini korumak ve geliştirmektir.” Şekli ile o günün tüzüğünde belirtilmiştir (LEMMEN, 2000, s. 82).

AABF e.V., “Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu”nun gerek Almanya’da ve gerekse komşusu olan diğer ülkelerde Müslüman sünni cemaatlerden daha sonra örgütlenmiş oldukları görülmektedir. 15-16 Mart 2014 tarihli olağan genel kurul sonrasında yürürlüğe giren çalışma tüzükleri incelendiğinde, AABF e.V.’nin, Almanya dışı bir organizasyon olmadığı, çalışmalarının Almanya’yı kapsan faaliyetler olduğu belirtilmektedir. Birliğin tüzüğünde (§1/6), Almanya Alevi Birlikleri Federasyonunun, Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu AABK’nın bir üyesi olduğu belirtilmiştir. AABF e.V., Federal Almanya’da yaşamakta olan Alevi cemaatlerin tek çatı örgütü olarak hizmet vermektedir. Kurum Almanya genelindeki bütün çalışmalarını yaklaşık 130 yerel temsilci kuruluş, organize ve STK’lar üzerinden yürütmekte ve toplam 100.000 kişilik bir üye potansiyeline sahip olduğu görülmektedir. Almanya’daki Alevi inancına mensup yaklaşık 500 – 800 bin kişi olduğu da kurumun ilgili bilgi kaynaklarında yer almaktadır (AABF, 2018/a). Kurum ile ilgili bütün kaynaklarda, kurumun İslâmî bir cemaat olmadığına ve Alevi inancına yönelik dini/manevi, kültürel ve sosyal alanda hizmet sunan bir kurum olduğuna ilişkin birçok bilgiye ulaşılabilmektedir.

Almanya’da, Alevi cemaatlerin yapılanması her ne kadar Hristiyan ve Müslümanlardan sonra, üçüncü büyük inanç grubunu olarak gösteriliyor olsa da Hristiyanlık, Yahudi (Musevilik) ve İslâm dini gibi ayrı bir din olarak gösterilememektedir. Her ne kadar kurumun kendisini İslâmi bir cemaat yapılanmasının dışında görmesine rağmen, Almanya’da İslâm dini kapsamında yürütülen bütün çalışma alanlarına dahil edilmiş oldukları görülmektedir.

Bütün kaynaklarda Alevilik inancını İslâm dini ile birlikte ele almış ve İslâm üzerinden yorumlanmasına çalışırken farklı bir inanç grubu olarak tanımlanmasına çalışıldığı görülmektedir. Onun için yapılan bu araştırma kapsamında sık sık karşılaşılan en önemli hususlardan birsinin, Aleviliğin bir din olup olmadığı konusudur. Almanya’da “Alevilik” yeri geldiğinde İslâm’ın dışında tutularak ayrı bir din olgusu ile yaklaşıldığını, zaman zamanda anayasal gerekçeler ile alınması gereken dini (İslâmi) haklar boyutunda dahil edilebilmektedirler. Almanya’da yasal düzeyde İslâmi konular gündeme geldiğinde, dini/manevi, kültürel ve sosyal konularda “Alevilik” sürekli İslâm dinine bir alternatif olarak vurgulanmaya çalışılması İslâmi kurum ve kuruluşların Müslümanlara yönelik bütün çalışmalarını ister istemez olumsuz yönde etkileye bildiği gözlemlenmektedir. Dolayısı ile temelde bu yapılanmalardaki farklılıkların zaman zaman bir arda ve zaman zaman da ayrı temel Âkideler bağlamında gösterilmesi hem Alevilik inancına hem de İslâm Âkidesine oldukça zarar verdiği kurum ve kuruluşlar tarafından bildirilmektedir.

Aleviliğin ne olup olmadığı ile ilgili birçok kaynağa ulaşabilmek mümkündür. Konu ile ilgili olarak Alevi Dedesi Mustafa Güvenç’in şu şekilde bir açıklamasını özet olarak verilebilir. Arslanoğlu’nun Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi’nin düzenlediği “*Hacı Bektaş Veli ve Etkileri Sempozyumu*”nda Aleviliğin ne olduğu ile ilgili Alevi Dedesi “Dede Musta Güvenç” ile yapmış olduğu bir söyleşiden özetlenmiştir: “*Alevilik; Allah’a kul, Hz. Muhammed’e (s.a.v.) ümmet olan ve Hz. Ali’yi imam ve Ulü’l-emr olarak kabul eden, Hz. Muhammed ve Ehl-i Beytini seven İslâmdır. Alevilik, Kur’anı ve İslamı Peygamber gibi yorumlayan, İslam’ın özü ve gerçek bir yorumudur. Alevilik; insanüstü ve bütün insanlığı kucaklayan, ırk, milliyet, renk, soy-sop ayrımı yapmayan, Kur’andan sonra Peygamber ve Ehl-i beyt’in icihatlarına öncelik veren bir İslâmi yorumdur. Alevilik, İslam dininin bozulmamış şeklidir. Sonuç olarak Alevilik bir tasavvuf anlayışı ve tarikattır.*” (ARSLANOĞLU, 2018). Yani buradan da anlaşılan. Alevilik, İslâm’dan ayrı düşünülemeyecek, İslâma götüren farklı bir yol, farklı bir yaklaşım olarak görülmektedir.

Araştırma kapsamında, “*Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu (Alevitische Gemeinde Deutschland)*”nun yapmış olduğu çalışmaları incelemeler üzerinden aktarırken, birliğin İslâm Âkidesi perspektifinden ziyade, “*Alevi İnancı*”, “*Alevi Toplumu*” olarak ele alınmaya çalışılmıştır. AABF e.V.’ın Almanya Anayasası 7. Maddesi, 3. Fıkrasına göre tanınmış bir inanç kurumu olduğu kurumun ilgili tanıtım kaynaklarında ve WEB sayfasında belirtilmektedir. Federal Anayasanın 7. Maddesi, 3. Fıkrası Almanya’daki resmi okullarda okutulacak “*Din Dersleri*”³⁶ ile ilgili bir maddedir. Bu madde aynı

³⁶ Federal Anayasa §7/3 Din dersi, mezhepsiz okullar dışındaki kamu okullarında olağan derslerdendir. Din dersi, devletin denetim hakkına zarar vermeyecek şekilde, dinsel toplulukların temel

zamanda “bir dinin tanınması” ile ilgili bir maddeyi içermeyen anayasa maddesi incelendiğinde görülmektedir. Konunun bu şekilde olduğu yine AABF e.V.’ın tüzüğünde de (§2/3) belirtilmektedir (AABF, 2018/b). Tüzükte yer alan (§2/3) ilgili madde şu şekilde ele alınmıştır; “AABF, Federal Almanya Cumhuriyeti devlet okullarında Alman Anayasası’nın 7.maddesi 3.fıkrasında öngörülen nitelikte Alevilik inancının öğretildiği din derslerinin verilmesi için çaba sarf eder. AABF, bir devlet üniversitesinde alevilik bölümünün açılmasına ve Alevilik inancının öğretileceği din derslerine ilişkin öğretmen yetiştirilmesine yönelik çaba gösterir. AABF e.V., kendisinin Federal Alman Anayasası’nda öngörülen türde kamu tüzel kişiliği statüsüne kavuşması için ayrıca çaba gösterir.” (AABF, 2018/b). Bu husus dikkate alındığında kurumun, Aleviliğin bir dinden ziyade bir inanç olarak görülmüş olduğu anlaşılmaktadır.

AABF e.V.’nin Almanya genelinde toplan 8 eyalette yaklaşık 100 okulda 67 öğretmen ile “Alevilik İnanç dersleri”nin verilmesi noktasında yasal bir hak elde etmiştir. Bunun yanında Alevilik İnanç Öğretisinin, Almanya Üniversitelerinde, araştırmaya değer öğretiler kapsamına ele alınması hususlarında önemli çalışmalarının sürdürüldüğü bildirilmektedir.

AABF e.V.’nin Temel Çalışma Alanları:

- Almanya’da ve Türkiye’de Aleviliğin yeniden canlandırılması
- Alevi öğretisinin basımı ve yayınlanması
- Dinler arası diyalogun ve iş birliğinin desteklenmesi
- Politikacılara ve topluma danışmanlık çalışmaları
- Bir anma- ve hatırlama kültürünün yerleştirilmesi
- Ayrımcılığa karşı ve İnsan hakları konusunda eğitim çalışmaları
- Demokratik bilinçlendirmeyi destekleme ve güçlendirme çalışmaları
- Göçmen kurum ve kuruluşlarının profesyonelleştirilmesi ve kalitenin artırılması
- Almanya ve Avrupa’daki Türkiye kökenli etnik, kültürel ve dini gruplar arasında diyalog ve iş birliğinin geliştirilmesi
- Duyarlılık, eğitim ve bilgilendirme çalışmaları

Almanya Alevi Gençler Birliği:

AAGB-Almanya Alevi Gençler Birliği, ana organizasyona bağlı özerk bir gençlik örgütlenmesi olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Almanya genelinde toplam 5 bölgede, 140 alt birim mevcut gençlik çalışmalarını koordine etmektedir. Alevi Gençler Birliği, aynı zamanda Almanya’daki gençlik örgütlenmelerinin çatı örgütü olan “Almanya Federal Gençlik Birliği (DBJR-Deutscher Bundesjugendring)”nin ve diğer bazı gençlik kuruluşlarının üyesi olduğu belirtmektedirler.

AAGB’in çalışma hedefleri şu başlıklar altında belirtilmektedir:

- Alevi felsefesi ve inancının sonraki nesillere aktarılması,
- Adaletli ve barış içinde bir yaşam için çalışılması,
- Çocukların gelişmesi ve öğrencilerin eğitimine destek verilmesi,
- Almanya’nın uyum politikalarına destek verilmesi,
- Toplumun şekillenmesinde bütün demokratik örgütler ve partilerle bağlantıda destek olmak,
- İnsan hakları, cinsiyetler arası eşitlik, inanç özgürlüğü, ezilenlerin haklarının savunulması ve doğayı korumak için projelerin geliştirilmesi.

ilkeleriyle uygunluk içinde verilir. Hiçbir öğretmen, iradesine aykırı olarak din dersi vermeye zorlanamaz.

AABF e.V.'ın Çatısı Altındaki Sosyal Hizmet Kurumlarından Bir Kısmı:

AABF e.V.'ın önemli sosyal hizmet çalışmalarından birisini de kurumun bünyesinde oluşturulmuş olan “Cenaze Kolektifi” çalışmalarıdır. Cenaze Kolektifi, tüm üyelerine yönelik “Alevi erkanına uygun” belirli bir aidat karşılığında bütün cenaze hizmetlerini yürüttüğü belirtilmektedir. Cenaze üyeliğini Alevi birliği içerisinde önemli dayanışma çalışması olarak görülmektedir. Üyelerin bütün Cenaze nakil ve defin işlemleri “Cenaze Kolektifi” tarafından Alevi inancı çerçevesinde gerçekleştirildiği belirtilmektedir.

Almanya Alevi Birlikleri Federasyonunun “Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW - Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)”nun çatısı altında hizmet veren sosyal hizmet kurumlarından “Der Paritätische“ ile ortak projeler yürütmüş oldukları gerek federasyon ve gerekse “Der Paritätische” kurumu belirtmişlerdir. “Der Paritätische” ile NRV’de yürütülen ortak projede aynı zamanda VIKZ’e.V. ve “Almanya Müslümanları Merkez Konseyi (ZMD-Zentralrat der Muslime in Deutschland)” ile birlikte yürütülen aynı ortak projeler kapsamında olduğu gözlemlenmiştir. 2018 yılı sonuna kadar sürecek olan “Müslüman ve Alevi sosyal hizmet çalışmalarının kalitelileştirilmesi (Qualifizierung muslimischer und alevitischer Wohlfahrtspflege)” projesi “Der Paritätischen NRW“, “BMFSFJ-Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı“ ve “MKFFI NRW- Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti Çocuklar, Aile, Mülteciler ve Entegrasyon Bakanlığı“ tarafından desteklenmektedir. Projenin finansman kaynağı tamamen “Şans Oyunları (GlücksSpirale)”ndan finanse edilmektedir (PARITÄTISCHE, 2018).

AABF e.V., Almanya’da oldukça yaygın “Alevi Manevi destek/bakım (Alevitische Seelsorge)” hizmetleri projesini, Federal İçişleri Bakanlığının proje destekleri ile birlikte yürütmektedir. Proje dahilinde, günümüz toplum şartlarına uygun ihtiyaçları gidermek maksadı ile hastane ve hapisanelerde görevlendirmek üzere manevi destek/bakım hizmet, elemanları eğitim programı düzenlemektedir. Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti kapsamında projelendirilmiş olan eğitimler iki yıla yayılarak hafta sonları organize edilmiştir. 7 modülden oluşturulan eğitim programları aşağıdaki şu başlıklardan oluşturulmuştur;

- (1) - Alevilikte Manevi Yardım ve Almanya’nın Sosyal Sistemi
- (2) - Kültürlerarası İletişim
- (3) - Kişisel denetleme ve danışmanlık,
- (4) - Gerginlikleri idare etme yöntemi
- (5) – Hastane
- (6) – Destek/Bakımevi
- (7) - Cezaevi

Bu çalışmalar kapsamında, katılımcılara Almanya sosyal sisteminin işlevselliği bağlamında, Alevilikte kişilere manevi destek/yardımların yeri ve ilkeleri konularında eğitimlerin verildiği belirtilmiştir.

IGD e.V. “Almanya İslâm Topluluğu”

“Almanya İslâm Topluluğu, (Islamische Gemeinschaft in Deutschland e.V.)”, ilk oluşumunun temelleri, II. Dünya savaşı sonrasında, Doğu Avrupa ülkelerinden Almanya’ya sığınan Müslüman mültecilerin, Almanya’da askeri hizmetlerde bulunan ve özellikle tahsil yapmaya gelen üniversite talebelerinin oluşturmuş oldukları birçok kaynaklarda yer aldığı görülmektedir. Münih şehrinde Ramazan Ayı teravih namazlarını cemaat ile kılınmaya başlanmasının ardından oluşturulmuş bir cemaat, hareketi olduğu görülmektedir. 1948 -1953 yılları arasında bayram namazlarının kılınması için Münih’te “Alman Müzesi (Deutsches Museum)” bünyesinde yerler kiralanarak cemaat ile namaz ardından bayramlaşma programlar düzenlenmiştir (IZM, 2019).

İlk defa 1958 yılında Müslümanların bir araya gelerek bir cami yaptırmalarının ihtiyaçları ortaya konularak gereken organizelere başlanılmış olduğu kurumun ilgili kaynaklarında görülmektedir. İslâmi kurum ve kuruluşların Federal Almanya’da tarihi süreçleri incelendiğinde Almanya İslâm Toplumu’nun Müslüman gömenlere hizmet sunan en eski kuruluşların başında yer aldığı söylenebilir. Kuruluş, 6 Mart 1960 tarihinde “Cami Yaptırma Komisyonu Derneği (Moscheebaukommission e.V.)” adı altında hizmetlerine devam etmiş, 3 Şubat 1963 tarihinde de “Güney Almanya İslam Toplumu Derneği (Islamische Gemeinschaft in Süddeutschland e.V.)” olarak ismi değiştirilmiştir. 4 Aralık 1982 tarihinden itibaren de bugünkü mevcut “Almanya İslâm Topluluğu (Islamische Gemeinschaft in Deutschland e.V.)” ismi altında hizmetlerini ulaştırmış olduğu görülmektedir. Sivil organizasyonun ilk oluşturulduğu yıllardan günümüze kadar öncelikli amaçlarının cami ve mescitlerin yaptırılmasının yer aldığı görülmektedir. 1967-1973 yılları arasında Münih şehrinde büyük bir caminin inşası gerçekleştirilmiş ve bütün hizmetleri “Münih İslâm Merkezi (IZM-Islamisches Zentrum München)” adı ardına yürütülmüştür (LEMMEN, 2000, s. 86-87), (IZM, 2019).

Kuruluşun hizmet alanları sadece Almanya’nın Münih şehri ile sınırlı kalmayıp gerek eyalet içerisinde ve gerekse Almanya genelinde hizmetlere yöneldiği görülmektedir. Kurumun isim değişikliklerinin temelinde Güney Almanya dışında da dernek faaliyetlerinin yaygınlaştırılmış olmasından kaynaklandığı belirtilmektedir. IGD e.V.’nin Frankfurt, Marburg, Nürnberg, Stuttgart ve diğer şehirlerde de yeni İslâm Merkezlerinin açması ile birlikte, Almanya’daki Arap göçmen Müslümanların daha yoğunlaştığı bir birlik konumuna geldiği görülmektedir. IGD e.V.’in aynı zamanda kendi çatısı altında birçok sayıda bağımsız kurum ve kuruluş, STK ve çeşitli dernekleri bulundurmaktadır. Bugün IGD e.V.’in çatısı altında, Münih’deki İslâm Merkezi, Aachen ve Hamburg’daki İslâm Merkezlerinin II. Dünya Savaşı sonrasında kurulmuş olan Almanya’nın en meşhur üç büyük kuruluşunu oluşturduğu görülmektedir. Bugün IGD e.V.’in çatısı altında bulunan birçok sivil organizasyonun oldukça eski bir geçmişe sahip oldukları görülmektedir. Bunlarda birisi de 21 Aralık 1964 tarihinde Münih şehrinde kurulmuş olan “Almanya Müslüman Öğrenciler Birliği (MSV-Müslim Studenten Vereinigung in Deutschland e.V.)” olduğu görülmektedir.

IGD e.V., kurumu Federal Almanya’da dernekler yasasına göre kurulmuş, hukuk çerçevesinde çalışma alanlarını ve sorumluluklarını yürüten tescil edilmiş bir dini topluluktur. IGD e.V., Almanya’da gerek üyelerinin ve gerekse diğer bütün göçmen Müslümanların dini/manevi, kültürel ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kurulduklarını, ülkede yaşayan insanların birlik, beraberlik ve barış içerisinde yaşamalarını kolaylaştıran kültürler arası köprülerin oluşturulmasının hedeflendiği belirtilmiştir. Organizasyonun kurulduğu günden bugüne kadar, topluma yönelik birçok dini/manevi, kültürel ve sosyal hizmetleri yürütmüş oldukları görülmektedir. Özellikle büyük merkez camilerde programların yerel lisanlarda (almanca) yapılmasına özen gösteren kurum, Almanya’daki İslâm’ın tanıtımı noktasında oldukça yoğun faaliyetler sürdürdükleri belirtilmiştir. Bu çalışmaların yanı sıra önemli aktiviteler organize ederek, toplum içerisinde Müslüman ve gayrimüslimler arasındaki sosyal ilişkilerin yaygınlaştırılması, karşılıklı önyargıların giderilmesi noktalarında “İyi mahalle-güzel komşuluk ilişkileri (*Auf gute Nachbarschaft*)” projeleri yürütmektedir. IGD e.V., sunmuş oldukları bu hizmetleri, aynı zamanda dini (İslâmi) sosyal hizmetlerin önemli bir unsuru olduğunu ve bu hizmetleri oldukça önemsediklerinin altını çizerek her platformda gündeme getirmektedirler.

Toplum içerisinde insanların farklılıklarının bir zenginlik olmasından yaklaşılarak, ilişkilerinin pekiştirilmesi ve toplumların birbirlerini daha iyi tanımaları açısından Ramazan ayı özel iftar programları, “Şehir İftarları - birlikte oruç açma (*Stadt-Ifar-gemeinsames Fastenbrechen*)” programları düzenlenmektedir. Sosyal sorumluluk projeleri olarak da, “Kan Bağış Günü (*Blutspendetag*)” ve “İklim Sempozyumu (*Klimasyposium*)” organizeleri sahasında uzman diğer kurum ve kuruluşlar ile ortaklaşa gerçekleştirilmektedir. Bütün bu çalışmaların toplumda bir karşılık bulmasının sağlanması açısından, gerek sosyal medyada ve gerekse diğer basılı/görsel medyada tanıtımlar yapılarak İslâmi hizmetlerin toplumda pozitif olarak algılanması yönünde faaliyetler ortaya konulduğu gözlemlenmektedir Aynı zamanda 1960’dan beri Almanca yayınlanan “Al-Islam” dergisinde de düzenli olarak sunulmakta olan hizmetlerin toplum ile paylaşılması, kamuoyunun bilgilendirmesi oldukça etkili olduğu görülebilmektedir (IGD, 2018).

IGD e.V., Almanya’daki İslâmi organizasyonların, çatı kuruluşların bir araya getirilmesi noktasında, KRM’nin (*Almanya'daki Müslümanların Koordinasyon Konseyi*) oluşumunda da oldukça destekleyici bir rol üstlendiği görülmektedir. Aynı zamanda kurumun, 1989 yılında Avrupa düzeyinde, “Avrupa’da İslami Organizasyonlar Federasyonu (*FIOE- Federation of Islamic Organisations in Europe*)”nın kuruculuğunu yapmış olduğu ve çatı kurum içerisinde oldukça aktif görevler üstlenmiş olduğu gözlemlenmektedir. İslâmi yaşamın Alman toplumunun bir zenginliği olarak gören IGD e.V., Almanya’daki Almanca dilini konuşan Müslüman topluluğun “İslâmi anlayışın merkezi (*Islamverständnis der Mitte*)”ni oluşturmayı kendisine bir hedef olarak belirlemiş olduğunu ve bu çalışmaları oldukça önemsedikleri belirtilmektedir. Birçok toplum alanında yaşamlarını devam eden Müslümanların çeşitli eğitim kurumlarında,

eğitimlerini sağlayarak, Avrupa Müslümanları kimliğinin oluşumunda etkin rol üstlendikleri de beyan edilmektedir.

IGD e.V.'ın Almanya'da Müslüman göçmenlerin toplum içerisinde entegrasyonu ve bu bağlamda birçok sosyal aktivitede başarılı çalışmalara da imza atıldığı görülmektedir. Araştırma kapsamında İslâmi çatı kurum, kuruluş ve organizelerin Müslümanlara yönelik sunulan sosyal hizmet faaliyetlerinin farklılıklarının ortaya konulması açısından farklı çalışmaların bir kısmının belirtilmesi önem arz etmektedir; IGD e.V., 1974 yılında Almanya'daki ilk İslâmi Ana Okulu Münih'te açarak örnek bir çalışmanın yaklaşımı ortaya konulmuştur. Yine 1979 yılında ilk kez Münih'te "*Münih, Alman-İslâm İlköğretim Okulu (deutsch-islamische Grundschule in München)*"nu açarak Müslüman göçmenlerin çocuklarının eğitimlerinde ilk eğitim modellerinin sunulması başarılmıştır. Bu okullar Almanya'da tanınmış olan ilk Alman-İslâm İlk Öğretim Okulu ünvanına sahip olduğu görülmektedir. Bugün "*Almanya Müslümanları Merkez Konseyi (ZMD-Zentralrat der Muslime in Deutschland)*" olarak faaliyetlerini yürütmekte olan İslâmi çatı organizasyonunun ilk 1987 yılındaki oluşumunu "*Almanya İslâmi Çalışma Grubu (IAK-Islamischen Arbeitskreises in Deutschland)*"nun önemli kurucu üyeleri arasında yer almaktadırlar.

IGD e.V., 2002 yılında ZMD'nin çatısı altında oluşturulan "*İslâmi Manifesto (Islamische Charta)*"yu, devlet ve toplum ile ilişkilerinin temel ilkelerinin oluşturulmasında kurum içerisinde birçok alanda etkin bir rol üstlendiği görülmektedir. 2008 yılında da "*Avrupa İslâm Manifestosu (Europäische Charta der Muslime)*" çalışmaların oluşturulmasında da IGD e.V.'ın aktif olarak yer aldıkları görülmektedir. Avrupa'nın ve özellikle Almanya'nın en büyük sorunları arasında gösterilen mevcut kurum, kuruluş ve camilerde görevlendirilen imam hatiplerin bulundukları ülkelerde uzun yıllar kalmış ve hatta bulundukları ülkelerde gereken ilâhiyat altyapısını tamamlamış kişilerden oluşturulması devlet kurumları tarafından ısrarla talep edilmektedir. IGD e.V., bu sorunların görüşülebildiği bir konferansı da 2006 yılında "*İslâm Merkezleri yöneticileri ve İmamlar (Leiter islamischer Zentren und Imame in Europa)*" başlığı altında çalışmalar yaparak çeşitli projelerin sunduğu belirtilmektedir.

ATIB e.V. "Avrupa Türk İslâm Birliği"

Avrupa Türk İslâm Birliği'nin ilk tarihi süreci incelendiğinde 1978'li yıllarda "*ADÜYDF (Avrupa Demokratik Ülkücü Türk Dernekleri Federasyonu)*" adı altında kurulmuş organizasyonun içerisinde oluşturulmuş olduğu görülmektedir. Bazı üye derneklerin ADÜYDF'in çatısı altından ayrılması ile birlikte 17 Ekim 1987 tarihinde "*TIKDB-Türk İslâm Kültür Dernekleri Birliği*" ni oluşturmuş olduğu bir çok kaynaklarda yer almıştır. Çatı birlik kuruluşu, Federal Almanya'nın Nieder-Olm/Mainz şehrinde etnik Türk kökenli Müslüman göçmenler tarafından oluşturulmuş olup 1993 yılında birliğin ismine "Avrupa" ibaresi

eklenmiştir. Daha sonra birliğin genel merkezi, aynı yıl içerisinde bugünkü bulunmuş olduğu Köln şehrine taşınmış olduğu görülmektedir (LEMMEN, 2000, s. 80), (ATIB, 2018). Birlik, iki farklı çatı kuruluş olarak faaliyetlerini devam ettirmektedir. Bunlardan birisi Frankfurt am Main'daki “ADÜYDF-Almanya Demokratik Ülkücü Türk Dernekleri Federasyonu (Federation der Türkisch-Demokratischen Idelistenverein in Deutschland e.V.)” ve bir diğeri ise “ATIB e.V.-Avrupa Türk İslam Birliği (Union der Türkisch Islamischen Kulturvereine in Europa e.V.)” adı altında faaliyetlerini İslâmi perspektiflerde sürdürmekte olan organizasyon kuruluşlar olduğu görülmektedir.

ATIB e.V., çalışma misyonlarının, Avrupa'da göçmen olarak yaşamlarını devam ettiren Müslümanların dini/manevi ve kültürel değerlerinin dikkate alınarak insanlığa hizmetlerin götürülmesi olarak gördüklerini belirtmektedirler. Avrupa'daki Türk kökenli Müslüman göçmenlerin bulundukları ülkelerde misafir işgücü göçmenleri olmadığının altı çizilerek; organizasyonun Türk kökenli Müslüman göçmenlere yönelik farklı hizmetler sunduklarını, yaşadıkları ülkelerde kimliklerinin muhafaza edilmesinde, çoğulcu toplumla uyum içerisinde yaşamayı, eşit haklara kavuşmaları noktasında dini/manevi, kültürel, sosyal ve siyasi konularında aktif hizmetler yürüttüklerini belirtmektedirler.

ATIB e.V.'in Çatısı Altındaki Sosyal Hizmet Kurumlarından Bir Kısmı:

ATIB e.V.'in çatısı altında “MHW Cenaze Nakil Fonu” organize edilmiş olduğu görülmektedir. Cenaze fonuna üye olmuş olan bireylerin birbirleri arasındaki dayanışmalarına yönelik hizmetler olarak yürütülmektedir. Kurumun cenaze fonu kapsamında yürütülen bütün hizmetler, kurumun Müslümanlara yönelik sosyal hizmet çalışmaları kapsamında ele alına faaliyetler olarak takdim edilmektedir. MHW, üyeleri arasında vefat söz konusu olduğunda, kurum ilgili cenaze nakil şirketleri ile irtibata geçerek cenaze nakil işlemlerini gerçekleştirmektedir. Cenaze fonu üyesi olan bireylerin vefatları söz konusu olduğunda, cenazenin bütün dini (İslâmi) defin sürecinde olması gereken hizmetleri ATIB e.V.'in din hizmetleri bölümü tarafından gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Bu dayanışmanın kurum içerisinde gerek üyeler ile ve gerekse toplumun diğer Müslümanları ile aralarındaki sosyal dayanışmayı ve güven ortamına önemli katkılar sağladığı belirtilmektedir.

ATIB e.V.'in çatısı altında organize olmuş olan “Hilâl Yardım Organizasyonu (Hilfsorganisation e.V.)” mazlum ve mağdur toplumlara yardımların ulaştırılması ve destek olunması maksadı ile kurulmuş bir organizasyondur. Organizasyonun faaliyet alanlarının finansman yapısı bir kısmını üye aidatları ve bağışlar ile oluştururken, önemli bir bölümü de İslâmi kaynaklardan fitre, zekât ve yardımlar) oluşturulmuş olduğu belirtilmektedir. Fitre, zekât ve sadaka gibi İslâm dininin insanlar arasındaki dayanışmayı sağlayıcı temel kaynakların sadece Almanya genelinde değil, dünyanın birçok yerinde ihtiyaç sahibi insanların temel ihtiyaçlarının karşılanması maksadı ile “hayra uzanan eliniz” sloganı altında ulaştırıldığı gözlemlenmiştir. Bu yardımların büyük bir bölümü, Türkiye başta olmak üzere, Filistin, Sudan, Somali, Togo, Keşmir, Doğu Türkistan, Pakistan, Bangladeş,

Arakan, Balkanlar ve Kafkasya gibi ülkelere insani yardımlar olarak ulaştırılmış olduğu görülmektedir. Bu yardımların, aynı zamanda Avrupa'daki Müslümanların diğer bölgelerde yaşayan ihtiyaç sahibi mağdur Müslümanlara ulaştırılan Müslümanlar arasında olması gereken dayanışma hizmetleri olarak önemsendiği belirtilmektedir. ATIB e.V., “ZMD (Almanya Müslümanları Merkez Konseyi)” çatısı altında üye bir organizasyondur.

2.3.3. Almanya'da Müslümanların Oluşturdukları Dini (İslâmi) Çatı Organizasyonlar

Federal Almanya'da yaşayan Müslümanların büyük bir bölümünün Federal ve eyaletler bazında temsiliyetlikleri, diğer birçok dini (İslâmi) kurum ve kuruluşları çatısı altında bulunduran büyük çatı organizasyonlar tarafından yürütülmektedir. Bunları şu şekilde özetlenebilir;

2.3.3.1. IRD-İSLAMRAT Almanya İslâm Konseyi

“Almanya Federal Cumhuriyeti İslâm Konseyi (Islamrat für die Bundesrepublik Deutschland)”, Federal Almanya'ya Müslümanların göçüne paralel, hızla gelişen kurumsallaşma çalışmalarının 21 Kasım 1986 tarihinde Berlin şehrin kurulmuş olan Federal Almanya'nın önemli İslâmi çatı kuruluşlarından birisini oluşturmaktadır. Almanya İslâm Konseyi, belirli bir dönem Soest'deki “Alman İslam Arşivi”nin yönetiminde faaliyetlerini yürütmüş olduğu görülmektedir. Aynı zamanda IRD-Islamrat'ın gerek yönetilmesinde ve gerekse kurumsallaşmasında, “Dünya İslâm Kongresi”, Almanya faaliyetlerini yürüten Soest'deki Alman İslâm Arşiv kurumunun oldukça önemli katkıları olduğu belirtilmektedir. İslâm Konseyi'nin 1997 yılında “Almanya Dünya İslâm Kongresi (Islamisches Weltkongress Deutschland e.V.)” ile birleştirilmiş ve yeni bir hukuki nitelik kazandırmıştır. (LEMMEN, 2000, s. 108).

“IRD-Islamrat”, Almanya İslâm Konseyi, Federal Almanya'daki Müslümanların yaşamlarını İslâm Âkidesine uygun sürdürebilmelerini, toplumun birçok alanında dini/manevi, kültürel ve sosyal hizmet sunan çatı bir organizasyon olduğu belirtilmektedir. Müslümanların kendi değerleri bağlamında yaşam tarzı sürdürebilmeleri için İslâm değerlerine bağlı sağlam bir yapı oluşturmayı amaçlayan özerk bir “İnanç Topluluğu (Glaubensgemeinschaft)” oluşturmayı hedefledikleri gerek kurumun tüzüğü ve gerekse ilgili kaynaklarda belirtilmektedir (IRD-ISLAMRAT, 2019).

“IRD-Islamrat” organizasyonun çatısı altında, Almanya'da Müslümanlara yönelik dini/manevi, kültürel ve sosyal hizmet sunan camiler, eğitim kuruluşları, sosyal hizmet kuruluşları, dini amaçlar doğrultusunda hizmet veren birçok çeşitli örgütlenmeler ve önemli çatı kuruluşları yer aldıkları görülmektedir. Bu örgütlerden bir kısmının kendi çatıları altında da birçok farklı kurum, kuruluş, organize ve STK'ları bulundurmaktadırlar. 30'dan fazla birçok ana organizasyonu bünyesinde bulunduran Almanya İslâm Konseyi'nin asıl amaçları arasında, çatısı altında temsil etmiş olduğu

bütün kurum ve kuruluşlara üye olan Müslümanlar gerek federal ve gerekse eyaletler düzeyinde temsil etmek olduğu belirtilmiştir.

İslamrat kendisini; “*Federal Anayasa’sının çoğulcu ve demokratik, seküler devlet yapısı içerisinde Müslümanları temsil eden özerk bir dini topluluk kurumu olarak tanımlamaktadır.*” Bu vesile ile de Almanya ve İslâm Dünyası arasında bir köprü oluşturduğu, Federal Almanya Cumhuriyeti’nde yaşayan Müslümanların dini/manevi, kültürel ve sosyal değerlerini dikkate alarak, önemli bir entegrasyon sürecinden geçmelerine katkı sağladığı vurgulanmaktadır. Aynı zamanda bu süreç içerisinde uzun yıllardır, “*İslâm Dininin Federal Almanya’da bir din olarak tanınması (Körperschaft des öffentlichen Rechts)*” noktasında mücadeleler vermiş olduğu, toplum içerisinde diğer dini kurum ve kuruluşlar Kilise ve Havralar ile aynı eşit haklara sahip olmak için gereken bütün hukuki girişimlerde bulunulduğu görülmektedir (BUNDESTAG, 2015, s. 11). Bugün, Almanya İslâm Konseyi, Almanya genelinde toplan 25 dini (İslâmi) kurumu çatısı altında bulunduran en büyük çatı organizasyonlardan birisidir. Kuzey Ren-Vestfalya eyaletinde 150 civarında, Almanya genelinde ise 400’den fazla cami derneklerine üye olan Müslümanları Federal Almanya’da devlet ve kamu nezdinde temsil etmektedir. İslâm Konseyi, çatısı altında çocuk ve gençlik alanında, kadınlar ve aile toplulukları kapsamında, sosyal hizmet ve eğitim alanlarında hizmet veren 1000’den fazla irili ufaklı kurum, kuruluş, organize ve STK’ları, üyeleri ile birlikte temsil etmektedir (IRD-ISLAMRAT, 2019).

IRD e.V.-Almanya İslâm Konseyi Çalışmalarından Örnekler:

İslamrat gerek Almanya ve gerekse Avrupa’da Müslümanlar ile ilgili, eğitim, tanıtım, siyaset ve haksızlıklarla mücadele alanlarda Müslümanları uyarıcı ve yol gösterici faaliyetlerde bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı şu şekilde belirtilebilir:

- İnsan Onurunun Dokunulmazlığı. “Rasizme karşı birlikte mücadele”
- Kadın Toplum ve Başörtüsü. “Kamu kuruluşlarında başörtüsü yasağı ile mücadele”
- İslamofobia & İslâm Düşmanlığı. “İslâm Barış Dinidir. Önyargılar ile İslâm Düşmanlığı”
- Federal ve Eyalet Seçimleri. “Seçimlere katılım Tarihi bir sorumluluktur”
- Toplumsal Barış. “Toplumsal barışın korunması ve mücadele”
- Terör ve Federal Almanya. “Terörün her türlü terördür. Terörün iyisi ve kötüsü yoktur”
- Mülteciler ve Entegrasyon. “İnsan hak ve özgürlüklerin dikkate alınması ve hak temelli yaklaşım”

İslamrat-Almanya İslâm Konseyi, Federal Almanya’da gerek federal ve gerekse eyaletler düzeyinde Müslümanların her platformda temsil etmektedir. IRD e.V., kendi çatısı altında bulunan gerek kurumları ve gerekse ilgili bu kurumların üyelerini, “*AİK-Alman İslâm Konferansı (DİK-Deutsche Islam Konferenz)*”nda ve bir diğerinin ise “*Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi (KRM-Koordinationsrat der Muslime)*” toplantılarında temsil ettiği görülmektedir.

2.3.3.2. ZMD–ZENTRALRAT Almanya Müslümanları Merkez Konseyi

“Almanya Müslümanları Merkez Konseyi’nin, ilk olarak 1987 yılında “*Almanya İslâmi Çalışma Grubu (IAK-Islamischen Arbeitskreises in Deutschland)*” adı altında kurulmuş olduğu görülmektedir. Kurum, 1994 yılından günümüze ZMD e.V, adı altında bütün faaliyetlerini yürütmektedir. Kurumun çatısı altında toplam 19 İslâmi kurum, kuruluş ve STK bulundurmaktadır. Bu çatı kuruluş altında bulunan organizasyonların üyelerinin Federal Almanya’da yaşayan ve farklı ülkelerden gelmiş olan Müslüman kökenli bireylerin oluşturdukları görülmektedir. Bu etnik kökenliliği, Alman, Türk, Arap, Arnavut, Bosnalı ve İranlı Müslümanlardan oluşturulmuş olduğu söylenebilir.

Kurum, Federal Almanya’da özellikle Batı Almanya bölgesindeki toplam 8 eyalette organize olmuş geniş anlamda hizmet sunan bir dernek yapılanmasına sahiptir. Kurumun asıl ana hedefi, çatısı altında bulunan dernekleri gerek federal ve gerekse eyaletler düzeyinde kamu kuruluşları ve devlet nezdinde temsil edebilmek ve çatısı altındaki üye kurum ve kuruluşların kurumlar arası iletişiminin güçlendirilmesi olduğu belirtilmektedir (ZMD, 2019).

Zentralrat (ZMD e.V.), bir çatı örgütü olarak çalışma prensiplerini İslâmi değer ve ahlak temelleri üzerinde yürüttüğünü tüzüğünde belirtmektedir. Kurum kendisini evrensel anlamda Federal Almanya’daki Müslümanların, İslâm toplumunun dini, kültürel ve sosyal ihtiyaçlarının (Namaz, Oruç, dini gün ve aylar, dini tatiller, helal tedarikler) karşılanmasında sorumlu görmekte ve bunu çatısı altında bulundurduğu kurumlar adına koordinesini üstlenmiş olduğunu beyan etmektedir.

ZMD e.V.-Almanya Müslümanları Merkez Konseyi’nin Çalışmalarından Örnekler:

“*Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı (BMFSFJ - Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend)*”nın “*Demokratik Yaşam (Demokrati Leben)*” adı altında yürütmekte olduğu proje ZMD e.V. tarafından gençlik çalışmaları adı altında desteklenmektedir. Zentralrat’ın çatısı altında bütün kurum ve kuruluşların “*Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı (BMFSFJ)*”nın finanse etmiş olduğu “*Demokratik Yaşam (Demokratie Leben)*” programı çerçevesinde “*Daha Güvenli Bir Almanya’da (Safer Spaces Deutschland)*” yaşanmasının gerekliliğine vurgu yapılarak Federal Almanya’da Müslüman gençlerin refahı için daha aktif çalışmalara yönlendirmekte ve kurumları teşvik etmektedir (SAFERSPACES, 2019).

18 Ağustos 2015 tarihinde Almanya'daki Müslüman Gençlik “Almanya Protestan/Evanjelist Gençlik Derneği (Arbeitsgemeinschaft der Evangelischen Jugend in Deutschland e.V.)” ile birlikte dinler arası diyalog ve buluşma programları tertiplemişlerdir. Bu projenin ana temasını, toplum içerisinde önyargıların kalkması noktasında çalışmalar olmuştur. “*Den Haag Uluslararası Terörle mücadele Merkezi (ICCT-Internationales Zentrum für Terrorismusbekämpfung – Den Haag)*” ile ortak bit çalışma yürüten ZMD e.V., “*İslam Devleti Propagandaları ile mücadele*” adı altında 90.000’e

yakın “tweet” yapılarak sosyal medyada üzerinden kitlelere ulaşımın sağlandığı görülmektedir (SAFERSPACES, 2019).

ZMD e.V.’ın Diğer Çatı Kuruluşlar ile Ortak Çalışmaları:

Merkez Konseyi, Almanya’da gerek federal ve gerekse eyaletler düzeyinde Müslümanların konu edildiği ve onların geleceğini olumlu veya olumsuz etkileyecek olan projelerde çatısı altında bulunan kurum, kuruluş ve STK’ları temsil etmektedir. Zentralrat’ın, İslamrat’da da olduğu gibi, kurum ve kuruluşlarını temsil ettiği en önemli oluşumlardan birisi “AİK-Alman İslam Konferansı (DİK-Deutsche Islam Konferenz)” ve bir diğeri ise “Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi (KRM-Koordinationsrat der Muslime)” olduğu görülmektedir.

Almanya Müslümanları Merkez Konseyi “Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW - Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)”nun çatısı altında hizmet veren sosyal hizmet kurumlarının bir kısmı ile ortak proje çalışmaları yürütülmektedir. Bu ortak projelerin en başında “Der Paritätischen NRW” ile birlikte yürütülen “Müslüman ve Alevi sosyal hizmet çalışmalarının kalitelileştirilmesi (Qualifizierung muslimischer und alevitischer Wohlfahrtspflege)” adında yürütülen proje olduğu görüşmeleri gerçekleştirmiş olduğumuz bütün ilgili kurumlar tarafından belirtilmiştir. “der Paritätische” sosyal hizmet kurumunun gözetiminde yürütülen bu projeye aynı zamanda “VIKZ - İslam Kültür Merkezi” ve “AABF - Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu”nu da dahil edilmiş oldukları görülmektedir.

“BMFSFJ-Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı” ve “MKFFI NRW-Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti Çocuklar, Aile, Mülteciler ve Entegrasyon Bakanlığı” tarafından desteklenen projenin iki yıllık olarak projelendirildiği ve 2018 yılı itibarı ile sonlandırılarak başka önemli sosyal hizmet projelerinin yürütüleceği belirtilmektedir. Projenin finansman kaynağı tamamen “Şans Oyunları (GlücksSpirale)”ndan finanse edilmektedir (PARITÄTISCHE, 2018).

2.3.3.3. KRM-Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi

“Müslümanlar Koordinasyon Kurulu (KRM-Koordinationrat der Muslime)” İslâm’ın Federal Almanya’da bir “Dini Cemaat (Religionsgemeinschaft)” olarak var olmasına yönelik önemli bir oluşumdur. Çok yakın bir tarihe kadar, Almanya’da Müslüman göçmenler arasındaki birçok İslâmi cemaatlerin oldukça farklı yapılanmalar içerisinde olmaları İslâm Dininin bir din olarak tanınması noktasında oldukça sorun teşkil etmiş olduğu görülmektedir. İslâmi çatı kuruluşların bir kısmının kendi kurumlarının İslâmi cemaat olarak tanınması noktasındaki Federal mahkemelere yapılan müracaatların halen günümüzde bir karşılık bulamadığı da görülmektedir.

İslâm’ın ve dolayısı ile Müslümanların “dini cemaat” olarak tanınmamış olması gerek devlet nezdinde ve gerekse kamu önünde İslâm ve Müslümanların temsilinde oldukça sorun teşkil ettiği görülmektedir. Bu durum Federal Almanya’da yaşayan 5 milyon

Müslümanın anayasal “*Din Hukuku*” haklarından mahrum bırakılmasına yol açmakta ve İslâmi çerçevede düzenlenmek istenilen her hususun bir akıbete uğratılmasına yol açtığı kurum ve kuruluşlar tarafından üzerine basılarak vurgulanan önemli sorunlar arasında yer almaktadır.

80’li yılların ortalarında farklı etnik kökenli Müslüman cemaatlerin oluşturmuş oldukları İslâmi çatı örgütlerinin gerek federal ve gerekse eyaletler düzeyinde, bütün Müslümanların temsil gücünün tek bir çatı organizasyon altında buluşturması maksadı ile çatı kuruluşların tek bir koordinasyon konseyi çatısında bir araya getirilmiş olduğu görülmektedir. Bu koordinasyon konseyinin oluşturulmasında, 21 Kasım 1986 tarihinde Berlin’de kurulmuş olan “*Almanya Federal Cumhuriyeti İslâm Konseyi (IRD-Islamrat für die Bundesrepublik Deutschland)*” çatı organizasyonu ve bir diğeri ise 1987 yılında önce “*Almanya İslâmi Çalışma Grubu (IAK-Islamischen Arbeitskreises in Deutschland)*” olarak kurulmuş ve ardından 1994 yılında “*Almanya Müslümanları Merkez Konseyi (ZMD-Zentralrat der Muslime in Deutschland)*” olarak çalışmalarını devam ettirmiş olan çatı organizasyonun gerçekleştirmiş oldukları görülmektedir. Bu her iki çatı organizasyonun dışında oldukça aktif hizmetler yürüten “*Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DITİB e.V.-Türkisch Islamische Union der Anstalt für Religion)*” ve “*İslam Kültür Merkezi (VIKZ e.V. - Verband der Islamischen Kulturzentren e.V.)*” koordinasyon bünyesinde yer almış oldukları görülmektedir.

Koordinasyon Kurulu çatısı altında bulunan organizasyonların her birisinin kendi çatısı altında birçok farklı ülkelerden, farklı etnik kökenli Müslümanları hem üyelerini ve hem de cemaatlerini dini/manevi, kültürel, siyasal ve özellikle sosyal politik alanlarda devlet ve eyaletler nezdinde temsil yetkisinin oluşturulmuş olduğu görülmektedir. Almanya’da İslâm ve Müslümanlar konusunda birçok sorunlarının gerek devlet, eyaletler ve kamu nezdinde gündeme getirilmesi ve görüşülmesi noktalarında oldukça faydalı çalışmalara imza atıldığı görülmektedir. Özellikle 11 Eylül 2001 yılında ABD’de ki ikiz kulelerin vurulması olayların ardından dünya genelinde oluşturulan suni gündemler ve İslamofobik olaylardan en çok etkilenenlerin Batı Avrupa Müslümanları ve dolayısıyla Almanya’da yaşayan Müslümanlar olduğunu bilinmektedir.

Dünyadaki bu olumsuz gelişmeler Almanya’da Müslümanları temsil eden kurum ve kuruluşların iyi yönetmesinin zorunluluğu ortaya konulabilmiş ve birbirleriyle farklılıkları gerekçesi ile çekişen, tartışan ve zaman zaman kavga eden çatı organizasyonlardan ziyade, oluşturulan koordinasyon konseyi vasıtası ile ortak değerlerde buluşup “*muhatap güç*” oluşturma fırsatını yakalayabildikleri görülmektedir. Bu durum Federal Almanya’da kamu nezdinde yapılması gereken İslâmi çalışmalarda, sürekli bir mazeret olarak öne sürülen “*Muhatap çatı kurum (Ansprechpartner)*” bulunamaması ortadan kaldırmış ve Almanya’da Müslümanların temsiliyet noktasında önemli bir adım olduğu tarihi süreç içerisinde görülmüştür.

Bu kounu araştırmanın konusu çerçevesinde, Almanya’da İslâmi sosyal hizmetlerin bir “*Devlet-Din*” ilişkilerindeki önemin ortaya konulması açısından oldukça önem arz etmektedir. “*KRM-Koordinasyon Kurulu*”nun Almanya’da Müslümanların büyük bir

bölümünü temsil eden büyük bir yapılanma olarak devletin oluşturmak istediği İslâmi sosyal hizmet çalışmalarına “*aynı göz hizasında*” katılmayı talep ederek, devletin İçişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturmak istediği, İslâmi sosyal hizmetlerin İslâm Âkidesi çerçevesinde kalınmasına yönelik oldukça mücadeleler verildiği görülmektedir. KRM, Federal Almanya’nın İslami sosyal hizmet oluşturmaya yönelik devletin sosyal politikalarında İslâm ve Müslümanların sosyal ihtiyaçlarına yönelik ne gibi haksız önlemler almaya yöneldiğinin ortaya konulması açısından oldukça önemli olduğu söylenebilir. Bu nedenle KRM-Koordinasyon Kurulu’nun oluşturulmasındaki gerekçelerin araştırmanın “*İslami Sosyal Hizmet Yaklaşımı*”nın ortaya konulmasının gerekliliğindeki gerekçeler ile oldukça örtüştüğü söylenebilir. Onun için, bu konuda gerek KRM’in ve gerekse Federal devlet nezdinde oluşturulmuş olan “*AİK-Almanya İslâm Konferansı (DİK-Deutsche Islam Konferens)*”nın oluşturulması ve 13 yıllık gelişimi aşağıdaki başlıklar altında ele alınmaya çalışılmıştır.

“*Müslümanlar Koordinasyon Kurulu (KRM-Koordinationrat der Muslime)*” 28 Mart 2007 tarihinde Almanya’nın Köln şehrinde imzalanan iç tüzük doğrultusunda resmen kurulmuş olduğu birçok kaynaklarda belirtilmektedir. Koordinasyonun kuruluş tarihi 28 Eylül 2006 tarihinde Federal İçişleri Bakanlığının oluşturulmuş olduğu “*AİK-Alman İslâm Konferansı (DİK-Deutsche Islam Konferens)*” yaklaşık altı ay kadar sonra Müslümanlara Koordinasyon Kurulu’nun oluşturulması oldukça dikkatleri çeken ve bir o kadar da oldukça önemli bir yapılanma olarak görülmektedir. KRM’in oluşturulmasında en etken rolün, yeni kurulan Federal Hükümetin Almanya’da İslâm ve Müslümanlara ilişkin gündeme devletin sosyal politikaları gereği gelişmelere dahil olmak zorunluluğundan kaynaklandığı birçok İslâmi sivil inisiyatif kurum ve kuruluşlar tarafından belirtilmektedir. Yeni kurulan federal hükümetin yaklaşık 46 yıldır ihmal edilen Müslüman ve dolayısı ile İslâm’ın “*Almanya Müslümanları ile Diyalog (Innermuslimischer Dialog in Deutschland)*” adı altına ele alınmasının arzulamalarından kaynaklandığı görülmektedir (NRD, 2019).

Ekim 2005 tarihinde kurulan 16. Federal Hükümetin CDU’lu İçişleri Bakanı Wolfgang Schäuble, Müslümanların Almanya’ya göçünden 46 sene sonra “**İslâm, Alman toplumunun bir parçasıdır**” (PRANTL, 2010) diyerek oldukça yerinde ve dikkatleri celp edecek bir sözün altını çizerek Almanya Müslümanları ile bir diyalog kapısının aralanmasının gerekliliğine dikkatleri çekmiştir. Oldukça önem arz eden bu söz Almanya’da uzun yıllardır yaşayan Müslüman göçmenlerin sorunlarına mehem olabileceği düşüncesi ile bütün göçmen kuruluşlar tarafından taktir ile karşılanan bir yaklaşım olmuştur. Federal hükümetin konu ile en yakından ilgili olan Federal İçişleri Bakanlığı’ndan böyle bir sözün söylenmiş olması gerek Federal Almanya genelinde ve gerekse tüm AB üyesi Batı Avrupa ülkelerinin İslâm ve Müslümanlar ile ilgili gündemleri dahilinde oldukça etkin olduğu gözlemlenmiştir. Her şeyden önce böyle bir söylemin, ilk defa Müslümanları toplum içerisinde değerli kıldığı ve kendi evlerinde gibi hissettirmiş olduğu birçok platformda gündeme getirilerek toplumda yaşayan Müslümanların kendi değerleri üzerinden ele alınmasına sebebiyet verdiği görülmektedir.

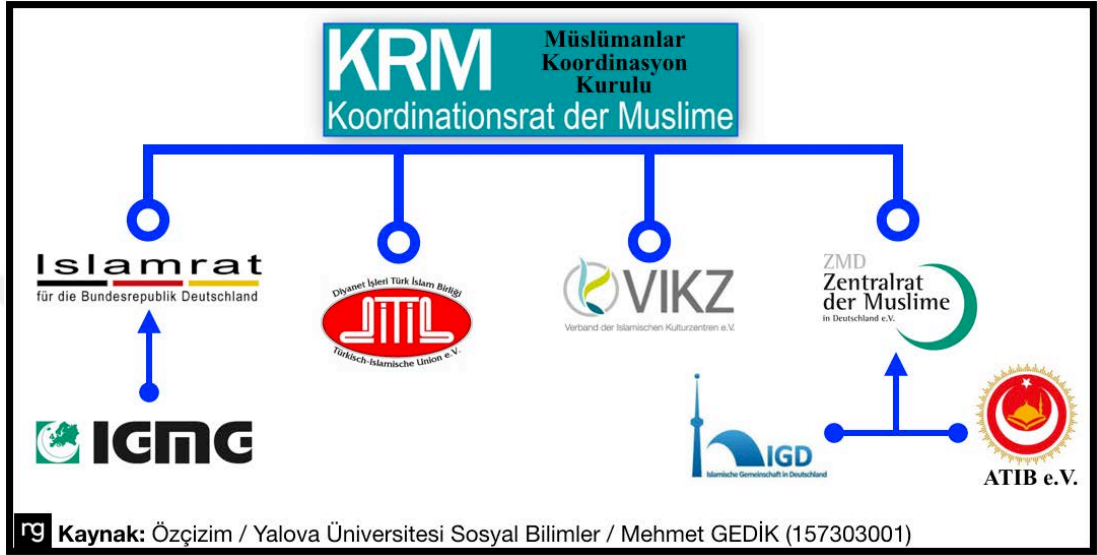
Yaklaşık yarım asır sonra, İslâm'ın Alman toplumunun bir parçası olduğunun beyanı, DİK-AİK toplantısından bir gün önce söylenmiş olması da ayrı bir önem arz etmekteydi. Almanya'da yaşayan Müslümanların “Devlet-Din” ilişkilerinde “Hukuk - din (İslam)” konularda yığın ile çözülmesi beklenen, İslâm din dersleri, resmi okul der müfredatlarında İslâm ve Müslümanların algılanmaları, İslâmi kesim, kamuda baş örtüsü, İslâmi sosyal hizmetler v.b. acil konularda bir umut ışığı olabileceği beklentilerinin tüm kesimlerde hakim olduğu gözlemlenmiştir. Başlıca bu konuların önemsendiği ve dikkate alınarak aynı masa etrafında konuların görüşülebileceğinin “Almanya Müslümanları ile Diyalog (Innermuslimischer Dialog in Deutschland)” çerçevesinde bu konuların ele alınabileceğinin sinyalleri DİK-AİK Alman İslam Konferansı toplantısının ardından, ertesi gün 28 Eylül 2006'da Federal İç İşleri Bakanı Wolfgang Schäuble'nin Federal mecliste yaptığı konuşma ile bir kez daha ele alındığı görülmektedir. İçişleri Bakanı Schäuble'nin meclis konuşmasında; “İslam Almanya'nın ve Avrupa'nın bir parçası, İslâm geleceğimizin bir parçasıdır (Der Islam ist Teil Deutschlands und Europas. Der Islam ist Teil unserer Gegenwart und unserer Zukunft)” (DİK-AİK, 2006), ifadelerini kullanmış ve çözümlenmesi gereken sorunların üzerine basarak konuşmalarını sürdürmüş olduğu görülmektedir.

Üzerine basılarak söylenilen bu değerli sözlerin KRM'in acilen oluşturulmasında önemli bir etken olduğu, Müslümanların temsil gücünü tek bir muhatap çatı altında bir araya getirilmesinin gerekliliğine olan inancı arttırdığı koordinasyon kuruluna dahil olan birçok kurum, kuruluş ve STK'lar tarafından belirtilmektedir. “IRD-Islamrat (Almanya İslam Konseyi)”, “ZMD-(Almanya Müslümanları Merkez Konseyi)” ve bu çatı organizelerin dışında kalan kuruluşlarında katılımı ile KRM'in oluşturulması görüşmelerinin yapılmış olduğu belirtilmektedir. Bu yeni ve güçlü koordinasyon oluşumu, İslâmi kuruluşların Federal Almanya'da İslâm ve Müslümanlar ile ilgili gelişmelere yönelik daha yetkin ve temsil gücü arttırılmış bir konumda “Devlet-Din” ilişkilerinin görüşmesinin gerek sosyal politika ve gerekse siyasi anlamda başlatılmış olması açısından oldukça önemli görüldüğünün altı çizilmektedir. Gerek KRM'in dönem başkanları ve gerekse koordinasyon çatısı altında üye kuruluşların başkan ve yöneticileri ile yapılan görüşmelerde; “Almanya'daki Müslümanlar ve İslâmi Cemaatlerin bir çatı altında bir araya getirilerek oluşturulan bu koordinasyon kurulunun, bu birlikteliğin gerek devlet ve gerekse kamu düzeyinde bir (**Muhatap çatı kurum “Ansprechpartner”**) olarak kabul görmesinin tarihi bir yaklaşım olduğu belirtilmektedir”.

KRM'in çatısı altında yer alan İslâmi kurum, kuruluş ve STK'ları şu şekilde belirtilmektedir. Dört çatı kuruluşunun bir çatı altında oluşturmuş olduğu Müslümanların Koordinasyon Kurulunu oluşturan kurucu organizasyonlar şunlardır.:

- IRD - Islamrat für die Bundesrepublik Deutschland (Almanya Federal Cumhuriyeti İslam Konseyi)
 - o Bünyesinde 30'dan fazla İslâmi çatı organizasyon, kurum, kuruluş ve STK bulunmaktadır. IRD'nin çatısı altında bulunan organizasyonların birçoğunun kendi çatıları altında yüzlerce organizasyon, kurum, kuruluş ve STK bulunmaktadır.
- ZMD - Zentralrat der Muslime in Deutschland (Almanya Müslümanları Merkez Konseyi)

- o Bünyesinde 20'den fazla İslâmi çatı organizasyon, kurum, kuruluş ve STK'lar bulunmaktadır. ZMD'nin çatısı altında bulunan organizasyonların kendi çatıları altında da yüzlerce organizasyon, kurum, kuruluş ve STK'lar bulunmaktadır
- DITIB e.V. - Türkisch Islamische Union der Anstalt für Religion (Diyanet İşleri Türk İslam Birliği)
 - o Bünyesinde kendi organizasyonlarına dahil olmuş yüzlerce organizasyon, kurum, kuruluş ve STK bulunmaktadır.
- VIKZ e.V. - Verband der Islamischen Kulturzentren e.V. (İslam Kültür Merkezi)
 - o Bünyesinde kendi organizasyonlarına dahil olmuş yüzlerce organizasyon, kurum, kuruluş ve STK bulunmaktadır.

Tablo 7: KRM “Müslümanlar Koordinasyon Kurulu” Yapılanması

Yukarıda grafikte de görüldüğü gibi, KRM’in kurucu organizasyonları arasında yer alan “DITIB e.V.-(Diyanet İşleri Türk İslam Birliği)” ve “VIKZ e.V. (İslam Kültür Merkezi)” de yer almaktadır. “Müslümanlara Yönelik Sosyal Hizmet Sunan Büyük Çatı Organizasyonlar” (Sayfa:24) başlığı altında ele aldığımız “IGMG e.V. (İslam Toplumu Milli Görüş)”, “IRD-Islamrat (Almanya İslam Konseyi)” üzerinden temsil edilirlerken, “IGD e.V. (Almanya İslâm Topluluğu)” ve “ATIB e.V. (Avrupa Türk İslâm Birliği)”, “ZMD (Almanya Müslümanları Merkez Konseyi)” üzerinden temsil edilmektedirler. Bu çatı örgütlerin Federal Almanya göç tarihi sürecinden günümüze, İslami yaşamın merkezlerini oluşturan cami cemiyetlerinin “dini (İslâmi) cemaat (Religionsgemeinschaften)”in salt çoğunluğunu temsil ettiği kabul görmektedir. 28 Mart 2007 tarihinde “Müslümanlar Koordinasyon Kurulu (KRM-Koordinationrat der Muslime)”nın resmen kurulmasıyla, federal ve eyalet hükümetlerinin, kamunun ve siyasilerin, İslâm ve Müslümanlardan beklenen tek bir “Muhatap tüzel kişilik (Ansprechpartner)” beklentileri gerçekleştirilmiştir.

2.4. “AİK -Almanya İslâm Konferansı (DIK-Deutsche Islam Konferens)”

Almanya’da Müslüman göçmenlere yönelik sosyal hizmet çalışmalarının tarihi süreci incelendiğinde, diğer dini sosyal hizmetlerin kapsamı ile karşılaştırıldığında tam anlamı ile istenilen bir “İslâmi Sosyal Hizmet”in sunulabildiği görülememektedir. Onun için Federal sosyal sistem içerisinde yer alamayan

Müslümanların Almanya'daki göçmen organizasyonların, göç tarihi sürecinde oldukça yetersiz kaldıkları dikkatleri çeken en önemli hususların başında gelmektedir.

Almanya'da göçmenlerin sivil organizasyonların tarihi süreci, göçün ardından ilk on yılında dayanışma maksatlı oluşturulan sivil inisiyatiflerin birçoğunun göçmen olarak geldikleri bölgelerde sorunlar ile ilgilenmekten ziyade, geriye dönebilme umudunu taşıdıkları ülkelerin, bölgelerin sorunları ile daha yakından ilgilenilmiş oldukları görülmektedir. Bunun başlıca nedenleri arasında, göçmenlerin geldikleri ana vatanlarında baş gösteren sorunlardan dolayı bulundukları ülkelere geldikleri, ancak bu sorunların giderilebilmesi neticesinde geldikleri ülkelere yeniden daha güven içerisinde dönebilecekleri algısının yer etmiş olmasıydı. Bu gerekçeler ile Batı Avrupa ülkelerine göç etmiş olan göçmenler ülkelerindeki siyasi ve politik unsurlar ile daha yakından ilgilendirmiş ve ilk sivil yapılanmalar genel anlamda ideolojik gruplaşmalara ve toplumda varlıklarını kabul ettirme mücadelelerine odaklanarak geçirdikleri görülmektedir.

Yapılan birçok bilimsel araştırmalarda, Almanya'daki birbiri ile birçok ortak yönleri olan çok sayıda kurum, kuruluş ve STK'nın oluşturmuş oldukları çatı kuruluşlarının varlıklarının temellerinde, Türkiye kaynaklı siyasi farklılıkların oldukça önemli rol oynadığı görülmektedir. Almanya'daki Türk kökenli göçmenlerin sivilleşmeleri incelendiğinde Türkiye'de yaşanan ideolojik ayrışımın etkisinde kalan sivil toplum anlayışının Almanya'da Türk göçmenlerin sivil yapılanmalarına da sirayet etmiş oldukları gözlemlenmektedir (BULUT, 2012, s. 56-57). Bu nedenle, göçün ardından oldukça uzun yıllar geçmiş olmasında rağmen, ilk dönemlerdeki bu ideolojik odaklanmalar, Müslüman göçmenlerin dini/manevi, kültürel ve sosyal sorunlarından ziyade, kurumların ideolojik gelişimlerine ehemmiyet verildiği ve günümüz göçmenlerinin sorunlarına yönelik sivil organizeler bünyesinde yeterince faaliyet yapamamışlardır.

Federal Almanya 1984 yıllarına kadar İşgücü göçünü “*Misafir İşgücü (Gastarbeiter)*” statüsünde olduğunu her fırsatta kamuoyuna açıklamaya çalışmıştır. 1985 yılı ise artık “*Misafir İşgücü (Gastarbeiter)*” kavramının tarihe karıştığı ve yerini dönemin en yeni kavramı olan “*Göçmen İşgücü (Migrantenarbeiter)*” kavramına bırakmıştır. Bu değişim Federal Almanya'daki birçok İslâmi kurum ve kuruluşların da değişimine ve biraz daha Müslüman cemaatlerin sivil inisiyatifler üzerinden göçmen politikaları ile ilgilenmesinin zorunluluğunu da beraberinde getirdiği görülmektedir. Araştırmamız çerçevesinde, gerek KRM dönem başkanları ile ve gerekse çatısı altında bir araya gelmiş olan İslâmi kurum ve kuruluşlar ile yapılan görüşmelerde, Almanya'daki Müslüman göçmenlik tarihi sürecini Müslümanların göçmen olarak görülmesini şu bilgiler eşliğinde özetlemektedirler;

- Federal Almanya'ya göç etmiş ve uzun yıllar bu ülkede bulunan Müslüman göçmenler artık birkaç kuşak/nesil birlikte yaşamlarını sürdürme mücadelesi vermektedirler.
- Bu göç etmiş Müslümanların, bulundukları topluma her anlamda farklı bir “*değer*” kattıkları dikkate alınmalı ve o değerlerin değiştirilmesinin gerekliliğinden ziyade, çok kültürlülüğe önemli bir zenginlik kattığı kabullenilmelidir.

- Toplum içerisinde gerekli olan entegrasyon süreci de bu değerler üzerinden dikkate alınarak, tek taraflı uyum politikaları ile değil, tam tersine çift taraflı anlayışa dayandırılmış bir uyum dikkate alınmalıdır.
- Müslümanların yaşadıkları ülkede, mevcut anayasal düzenlemeler tabi olduğu ve bu anlamda da dini/manevi, kültürel ve sosyal alandaki bütün yasal haklardan eşitlik ilkesi gereği hak temelli olarak faydalanmaları önem arz etmektedir.
- Gerek federal ve gerekse eyalet hükümetleri “*Göçmen politikaları (Migrationpolitik)*” noktasında oldukça önemli görevler düşmekte ve göç eden toplumun yalnızca “*Göçmen İşgücü (Migrantenarbeiter)*” olarak değil, uzun zamandır geldikleri ülkede yaşayan Müslüman vatandaşlar olarak görülmesi Almanya’nın sosyal devlet olma ilkelerine daha uygun düşeceğinin bilinmesi.
- Müslüman göçmenlerin/vatandaşların yaşadıkları ülkenin bir sorunu olarak gösterilmesinden ziyade, toplumun huzuru ve barışı için, anayasa ve yasaların devletin sosyal politikaları adına araçsallaştırılmamasına, bu hususa hem devlet kurumlarının hem de sivil organizelerin başlıca görevleri arasında olmasına özen gösterilmelidir.

Araştırma kapsamında yukarıda ele alınan çatı organizasyonların genellikle 1985 yılı ve sonrasında farklılıkları, etnik kökenlikleri bir tarafa bırakarak ortak İslâm ve Müslümanların ortak sorunları üzerinde mutabık oldukları konularda bir araya gelerek büyük organizasyonları oluşturabildikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ABD New York’taki 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra Müslümanlar hakkında yapılan genellemeler ve İslâm’ın sürekli terör ve bütün olumsuzluklarla birlikte gündeme getirilmesi, dünya genelinde Müslümanların yaşamlarını oldukça olumsuz etkilediği gibi, Batı Avrupa ülkelerinde ve özellikle Federal Almanya’daki İslami kurum ve kuruluşların da işlerini oldukça zorladığı bilinmektedir. Almanya’ya göçün yakın tarihine bakıldığında da İslâm ve Müslümanlığın Türklük ile aynı konumda algılandığı, Türkler konu edildiğinde, İslâm ve Müslümanların kastedildiği ve tam tersine İslâm ve Müslümanların konu edildiğinde ise Türk göçmenlerin kastedildiği görülmektedir. Avrupa’nı 17. yüzyıl Reform hareketi incelendiğinde, Hristiyan (Protestan/Evanjelist) Kiliselerin önderi Martin Luther³⁷’in (1483-1546) İslâm ve Türk etnik kimliğini nasıl birbirleri ile özdeşleştirdiği görülebilmektedir (LUTHER, 1529, s. 33). Dolayısı ile Batı Avrupa ülkelerindeki Türk ve Müslüman özdeşleştirmesinin temelleri oldukça eski bir geleneğe bağlı olarak sürdürüldüğü söylenebilir.

Müslümanların Almanya’ya göçü üzerinden neredeyse yarım asır gibi bir zaman sonrasında 16. Federal Hükümeti’nin İçişleri Bakanı Wolfgang Schäuble’nin, 27 Eylül 2006 tarihinde “*İslam, Alman toplumunun bir parçasıdır*” (PRANTL, 2010) ifadeleri, Almanya Müslümanlarının göçün 46. yılı sonrasında “*Misafir ve Göçmen*”likten toplumun farklı değerleri olarak tanımlanabilme fırsatlarını da beraberinde getirmiş olduğu bütün İslâmî kurum ve kuruluşlar tarafından ön görülmüştür. Bu sözün ilk olarak kullandığı yer, İçişleri bakanlığının inisiyatifinde oluşturulmuş olan “*DİK-AİK*” (*Deutsche Islam Konferenz - Alman İslâm Konferansı*)’ olmuştur. İslâm konferansında bulunan İslâmî kurum, kuruluş ve organizasyonların temsilcileri, bu sözün sadece İçişleri Bakanı Wolfgang Schäuble’nin bir sözü olmadığını, kurumsal devamlılık esasına bağlı olarak çalışan federal devletin aynı zaman da CDU/CSU

³⁷ Martin Luther (1483-1546), ilk dönemlerinde “Eski Ahit (Kitab-ı Mukaddes)”e dayandırarak Türkler ile ilgili bir iddiayı ortaya sürmektedir. Luther’in iddiasına göre; “Tanrı, Şeytan’ın tarafında yer almış olan Türkleri, Hristiyanların cezalandırması için yollamıştır.” Ve yine “*Türkler, Tanrı’nın falakası ve Şeytanın hizmetçileridir. Bunda hiç şüphe yoktur.*” (LUTHER, 1529, s. 33).

kardeş partilerinin SPD ile ortaklaşa kurdukları koalisyon hükümetinin ortak bilgisi dahilinde söylenmiş bir mesaj olduğunu düşünülmüştür. Aynı şekilde bu yaklaşımları gerek Şansölye Angela Merkel ve gerekse Cumhurbaşkanı CHristiyan Wulff muhtelif zamanlar da bu ve buna benzer sözleri değişik platformlarda söyleyerek hükümetin bu girişimini desteklemiş olduklarını göstermişlerdir. Bu mesajın, “AİK-Alman İslam Konferansı” oluşumunun önem kazandırılması ile oldukça yakın ilişkilendirildiği çok daha sonraki yıllarda ortaya çıkmıştır.

Kaynak: <https://www1.wdr.de/stichtag/stichtag-islam-konferenz-100.html>

Şekil 9: “DİK-AİK” (Deutsche Islam Konferenz - Alman İslâm Konferansı) “Tarihi Süreç

Bugüne kadar “AİK-Alman İslam Konferansı” bu denli önem kazanmamıştır. Onun için görüşmüş olduğumuz İslâmi kurum, kuruluş ve STK’ların istisnasız büyük bir bölümü; “AİK-Alman İslâm Konferansı (DİK-Deutsche Islam Konferenz)’nın oluşturulmuş olmasının, Müslüman göçmen kuruluşların uzun yıllardan sonra “din (İslâm)-devlet” ve “din (İslâm)-hukuk” ilişkilerinde ve özellikle, Müslümanların İslâmi sosyal hizmet çerçevesinde doğal ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir girişim olduğu düşünülmüştür. AİK’ın kurulmak istenmesindeki en önemli felsefi temellerinin İslâmi sosyal hizmetlerin oluşturulmasındaki, aciliyetin olduğu ve bu gerekçe ile bu oluşuma devletin öncülük ettiğinin altı çizilmektedir. İslâmi organizasyonlar ilk defa Müslüman göçmenlerin sosyal hizmetler bağlamında sorunların görüşülmesi, çözüm önerileri getirilmesi açısından devlet ile aynı masada ve aynı göz hizasında sorunların görüşülebilmesi için bir şans olarak görülmüştür. Bu durum, dört kuşak/nesil birlikte yaşayan Müslümanların sorunlarına gerek insan hakları ve hukuk çerçevesinde ve gerekse anayasal haklar çerçevesinde ele alınmasında önemli iş birlikleri doğabileceğinin beklentilerini de beraberinde getirmiş olduğu görülmektedir.

Federal Almanya’nın siyaset geleneğine baktığımızda, bir birey veya toplum ile herhangi bir sorun varsa o sorunların ancak “diyalog” metotları ile çözülebileceğine inanılmaktadır. Dialog aynı zamanda farklılıklar göz önünde bulundurularak anlaşabilmeyi öngörmektedir. Bu yaklaşımdan hareket ile Federal İçişleri Bakanı Schäuble, İslam Konferansı’nın oluşturulmasındaki asıl amacının “Müslümanlar hakkında değil, Müslümanlar ile” diyaloga geçilerek, konuşarak “geleceği birlikte inşa etmek” olduğunun altını çizmiş olduğu görülmektedir (PERSPEKTİF, 2016/a, s. 33). Araştırma çerçevesinde görüşülmüş olunan kurum ve kuruluşların Alman İslâm Konferansı’nın Almanya’nın İslam ve Müslümanlara ilişkin geleceğe yönelik

alışmalarını onemsediklerini ve çalışmalara KRM bünyesinde oluşturulmuş olunan yapılanma dahilinde itina ile takip edeceklerini ve gereken katkıyı azami olarak sağlayacaklarını belirtmişlerdir.

2.4.1. AİK-Almanya İřlām Konferansı ve Sosyal Hizmet alışmaları

Alman İşlam Konferansının oluşturulduğu 2006 yılından günümüze 2019 yılına kadar geçen sreyi gerek konferansların (toplantıların) yapıldığı tarihler sonrasında yapılmayı gereken ödevler dikkate alındığında ve gerekse bugün itibarı ile bulunan konum dikkate alındığında İřlām ve Mşlmanların Almanya’daki geleceğine büyük umutlar vaat eden Alman İşlam Konferansının siyasi partilerin bir aracı haline dönüştürüldüğü görülmektedir. Federal devletin 13 yıl boyunca “İřlāmī Sosyal Hizmet”in gündeme alındığı ve Almanya’da diğer dini sosyal hizmet kurumlarında olduğu gibi bir sosyal hizmetin İřlāmī kurum ve kuruluşlara anayasal bir hak olarak tanınması noktasında yeterli adımlar atılmadığı konferansa katılan çatı kuruluşlarının büyük bir bölümü tarafından belirtilmektedir. 13 yıl boyunca yürütülen Alman İşlam Konferansının asıl amacının “İřlāmī Sosyal Hizmet” ile doğrudan ilişkisi olmayan bir “İçişleri Bakanlığı” zerinden İřlām ve Mşlmanların topluma uyumunda en st düzeyde ele alınması ve “İřlām Avrupa’ya uyumak zorundadır (Der Islam muss sich an Europa anpassen)” yaklaşımı ile bir “Avrupa/Almanya İřlāmī” oluşturulmasının beklentileri olarak görülmektedir.

İřlāmī sosyal hizmet konusu “Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı (BMFSFJ-Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend)”nın alanına giren bir konu olduğu ve bir “İřlāmī Sosyal Hizmet”in Federal devletin “İçişleri Bakanlığı” üzerinden ele alınarak sosyal hizmet üzerinden İřlām ve Mşlmanların toplumda terör ve huzursuzluğun bir kaynağı olarak gösterilip terbiye edilmeye çalışılmasının tamamen anayasaya aykırı bir yaklaşım olduğu konferansa katılan İřlāmī atı kuruluşları tarafından belirtilmektedir. DIK-AİK’in Bu durumunu KRM’in dönem başkanlığını ve aynı zamanda “Almanya Federal Cumhuriyeti İřlām Konseyi (Islamrat für die Bundesrepublik Deutschland)”, başkanı Ali Kızılkaya; Alman devletin İşlam’a ve Mşlmanlara olan yaklaşımlarını, “İki adım ileri bir adım geri” olarak eleştirirken, “İřlāmī cemaatler Alman İşlam Konferansı’ndan hak ettikleri bir karşılığı alamamaktadırlar, İřlām ve Mşlmanların Almanya’daki sorunların zmne ilişkin, zmn bir parçası olarak gösterilmesi gerekirken, sorunların bir kaynağı olarak gösterilmektedir. Bu durum oldukça rahatsız edici ve oldukça yanlıştır.” diyerek DIK-AİK’in yanlış bir yöne doğru yol aldığı uyarısında bulunmaktadır (PERSPEKTİF, 2016/a, s. 38-41).

Bu bağlamda KRM çatısı altında bir araya gelmiş olan İřlāmī kurum ve kuruluşların temsilcileri, DIK/AİK- Almanya İşlam konferanslarında sürekli olarak Mşlmanların aydınlanması ve sekülarizm üzerinden terbiye edilmeye çalışılmasının doğru olmadığını ve bu yaklaşımın bir tesadüfün ötesinde bir kurgu olduğunu sezdiklerini belirtmektedirler. Bu durum Alman İşlam Konferansı’nın oluşturulduğu günden bugüne kadar devam ettirilmiş, karşılıklı olarak güven ortamını sürekli zedelemiş ve her iki tarafın “Devlet-Din” ilişkileri noktasında İřlām ve Mşlmanlar en st seviyede norm ve değerlerinden uzaklaştırılmaya çalışılıp uyum adı altında terbiye

edilmeye çalışılırken, İslâmi cemaatlerin çatı kurum ve kuruluşlarının da “İslâmi Sosyal Hizmet” kapsamında yeterli bir yol kat edemedikleri görülmektedir.

DIK/AİK- Almanya İslam konferansının zaman zaman KRM dışında İslâmi kurum ve kuruluşları, seküler yapılanmaları da konferansa dahil etmesi, sekülerleştirilmiş bir din (İslâm) ve aydın Müslümanlar vurgusu yapılması, Almanya’da selefilik akımının önüne geçilmesinde ve radikalleşmeyle mücadele için İslâm ve Müslümanların sekülerleştirilmek istenmesinin bir yansıması olarak görülmektedir. Bu gerekçelerle yapılan her DIK/AİK-Alman İslam konferansında farklı seküler grupların, liberal Müslümanların sayılarının ve etkilerinin artırılmasına yönelik birçok girişimlerin olduğu bilinmektedir. Müslüman kurum ve kuruluşlar arasında “Seküler” ve “Dini (İslâm)” ayrıştırmaları kategorik olarak “İyi Müslüman” ve “Kötü Müslüman” imgelemeleri yaparak Müslümanların ayrı ayrı kutuplaştırılmasına ve “Kötü Müslüman”lar olarak imgelediklerini DIK/AİK-Alman İslam konferansının dışına itilmiş oldukları görülmektedir (SETA, 2018).

Federal Almanya’da, yaklaşık üç çeyrek asırdır ihmal edilmiş olan Müslümanların sosyal güvence ve sosyal hizmet haklarının Federal İçişleri gözetiminde oluşturulan “AİK-Alman İslâm Konferansı (DİK-Deutsche Islam Konferenz)” oluşumu çerçevesinde ele alınma girişimlerinin terörü önlemeye yönelik dönüştürülmüş olması İslâm ve Müslümanların Almanya’daki geleceğine yönelik endişe verici yaklaşımlar olarak benimsenmektedir. Bu yaklaşım, Müslümanların Almanya’da herhangi bir uyum sorunu olduğundan değil, tam tersine “**Müslümanların Almanya’da bir kabul sorunu olduğu**” açıkça ortaya koyduğu görülmektedir. 13 yıl önce İslâm’ın Almanya’nın bir parçası olduğu en yetkili ağızlardan söylenmiş olsa da, birçok bilimsel araştırma bu yaklaşımların pratikte henüz kabullenilemediğini ve gerek İslâm’ın ve gerekse Müslümanların AİK-Alman İslâm Konferansı öncesindeki konumlarına göre bugün daha da zor durumda oldukları ortaya konulmaktadır.

“Alman İslam Konferansı”nın ikinci dönemi, İslâmi kurumların katılımcı temsilcilerinin yoğun itirazları üzerine, oturumların “İslâmi Sosyal Hizmet” gündeminde devam ettirilmesinin gerekliliği ortaya konularak sürdürüldüğü vurgulanmıştır. Bu nedenle AİK gündemine üniversiteler bünyesinde İslam ilahiyat fakültelerinin/enstitülerinin kurulması ve enstitülerden mezun edilen İlahiyatçıların Almanya’da öngörülen “Almanya İslâmı” çerçevesinde hareket ederek Selefi İslamcılığın, radikalleşmenin ve aşırıcılığın önlemesinde hizmet vermelerinin sağlaması konuları görülmüştür. Aynı zamanda mezun edilecek olan bu ilahiyatçıların, resmi okullarda İslâm din dersleri noktasında da değerlendirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. KRM’in oluşumu altında Almanya’da İslâm ve Müslümanların en üst düzeyde temsil eden İslâmi kurumların yöneticileri Federal devletin, İçişleri Bakanlığı üzerinden İslâm’a ve Müslümanlara karşı bu bakış açısından oldukça tepkili ve rahatsız edici bir yaklaşım olduğu belirtilmiş olduğu gözlemlenmektedir.

Bu yoğun itirazlar üzerine, AİK’in bir dahaki oturumlarında ilk gündemlerin, “Almanya’daki Müslümanların acil sosyal ihtiyaçlarının ele alınması (İslami Sosyal Hizmetler)” konularının bir an önce “Devlet-Din (İslâm)” ilişkileri bütünlüğünde ele alınarak bir an önce eksikliklerin giderilmesi yönünde karşılıklı olarak çalışmalara

başlanılmasının gerekliliği KRM tarafından ortaya konulmuştur. AIK'in kuruluşundan tam 8 yıl sonra Almanya'da Müslümanların “İslâmi Sosyal Hizmet” konuları ilk defa gündeme alınabildiği görülmektedir. İlk defa İslâmi kurum ve kuruluşların temsilcilerine, Almanya sosyal sistemi ve bu bağlamda sosyal hizmetlerin hangi yollarla sunulabildiğinin bilgilendirmeleri yapılmıştır. Almanya'da “Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW - Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)” nin çatısı altında hizmet veren sekiler ve dini sosyal hizmet kurumları (AWO, DCV, PARİTÄT, DRK, DW & EKG, ZWST) ele alınarak bilgilendirilmeler yapılmıştır. 8 yılın ardından AIK'in olması gereken noktaya gelmesi hususları yine KRM'in dönem başkanları ve koordinasyon kurulunun çatısı altında bulunan İslâmi organizasyonların yöneticileri ortak bir kanaat olarak şu bilgilendirmelerde bulunmuşlardır; “DIK/AİK, oldukça boşa geçen bu ilk iki döneminde Müslümanları ve İslâm'ı toplum ve düzenin potansiyel tehdit unsuru olarak algılatılmasına ve böyle bir paradigma içinde sözde uyum mekanizmaları kurgulamak yerine, sosyal hizmetin her alanında toplumsal katkıyı teşvik eden hizmetlere yönelimler gerektiği gibi ele alınmış olsaydı, toplumun huzur ve sosyal güvenliğine asıl katkı daha erken bir zamanda gerçekleştirilmesi mümkün olabilecekti.”

2.4.2. DIK/AİK'in Müslümanlara Yönelik Sosyal Hizmet Araştırmaları

“Federal İçişleri Bakanlığı (Bundesministerium des Innern)” Alman İslâm Konferansı'nın talebi üzerine; AIK üyesi, İslâmi organizasyonların çatısı altındaki faal olan cemaatlerin cami cemiyetlerinde sunmuş oldukları hizmetlerin hangi düzeyde olduklarının tespit edilmesi maksadı ile geniş kapsamlı oldukça önemli bir araştırma yaptırılmıştır (DIK-AİK, 2015/a). Araştırmanın kapsamı çerçevesinde, AIK üyesi İslâmi organizasyonların dini kurum ve kuruluşlarında (camilerde) çocuklara, gençlere, kadınlara, yaşlı ve ailelere yönelik verilen hizmetlerin kurumların konumlarına göre çok çeşitlilik arz ettikleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte İslâmi kurumların, cami ve cemiyetlerin Almanya Sosyal Güvenlik Kanunu'nun desteklediği hizmetlerin önemli bir bölümünün kendi bünyelerinde sunduğu, her cemaatin sosyal hizmetler bağlamında ciddi bir potansiyeli olduğu yapılan tespitler arasında yer almaktadır.

“Türkiye Uyum Araştırmaları Merkezi Vakfı (Stiftung Zentrum für Türkeistudien und Integrationsforschung)”nın da aktif görev üstlendiği araştırma, Almanya'da İslâmi kurum kuruluş ve camilerde sunulan bütün hizmetlerin %99.9'unun kendi gönüllü (fahri) üzerinden ve kurumların öz kaynaklarından finanse edildiğini, çok küçük bir boyutunun kamu destekleri üzerinden karşılandığı belirtilmektedir. 2000'li yıllar ve sonrasında İslâmi kurum ve kuruluşların sunmuş oldukları hizmetlerin boyutlarına bakıldığında, bu hizmetlerin büyük bir bölümünün çocuk, genç, kadın, yaşlı ve mültecilere yönelik birçok farklı hizmetler olduğu araştırmada belirtilmektedir. Bu raporda aynı zamanda, İslâmi cemaatlerin orta ve uzun vadedeki hedeflerinin, bir “İslami Sosyal Hizmet” çatı kuruluşunun oluşturulması olduğuna yer verilmiştir.

Batı Avrupa ülkelerine, özellikle Almanya'ya olan son Müslüman sığınmacı/mülteci akımının getirdiği sorunlara dikkat çekilerek, İslâmi kurum ve kuruluşların ne şekilde devrede olabildikleri ve potansiyelleri ile ele alındığı görülmektedir. İslâmi kuruluşların bu sivil organizasyonlarına dikkat çekilerek, İslami sosyal hizmetlerin Federal Almanya'da bu vesile ile de oldukça önem arz ettiği, Müslümanların kendi

inanç ve kültürel değerlerinin beraberinde getirdiği hassasiyetlere dayalı bir sosyal hizmetlerin giderek daha da yaygınlaşarak kabul göreceği hususları araştırmada dikkate alınan hususlar arasında yer almaktadır.

“*DIK/AİK Alman İslâm Konferansı*” her ne kadar 2006 yılında startı verilmiş olsa bile, 2015 yılı öncesi ve sonrasının önemli rol oynadığını, özellikle 10 Kasım 2015 tarihinde Berlin’de yapılan DIK/AİK Alman İslâm Konferansı toplantısının Almanya’da “*İslâmi Sosyal Hizmet*” açısından bir dönem noktasını oluşturduğu belirtilmektedir. Berlin’de yapılan İslâm Konferansı toplantısına üst düzey katılımların gerçekleşmesi, AİK’in yeni bir sayfa açtığının, yeni bir kapı aralığının işaretlerini vermek için yeterli bir sebep olarak görülmüştür. Bu toplantıya, İslami çatı organizasyonları, kurum/kuruluş ve STK temsilcilerin yanı sıra, Thomas de Maiziere (Federal İçişleri Bakanı), Manuale Schwesig (Aile ve Gençlik Bakanı), Aydan Özoğuz (Uyum Bakanı), Christian Luft (Sosyal Sağlık İş Piyasası ve Toplum Politikaları Daire Başkanı) ve Federal Meclis adına Milletvekili Ingrid Fischbach’ın katıldıkları görülmektedir (DIK-AİK, 2015/b).

KRM’in koordinasyon çatısı altındaki İslâmi kurum ve kuruluşların temsilcilerinin “*DIK-AİK Alman İslâm Konferansı*”nın “*İslâmi Sosyal Hizmet*”lerin oluşturulmasında konunun yakından takipçileri olmuş ve; Federal Almanya’da, çocuk ve gençlere yönelik yürütülmekte olan yardımların yanı sıra yaşlılara yönelik hizmet alanlarının da geliştirilerek yürütülmesi, özellikle yaşlı destek/bakım alanlarında Müslüman sosyal hizmet kurumlarının desteklenmesi, hizmetleri sunan mevcut İslâmi kurum ve kuruluşların kalifikasyon çalışmalarının yapılarak sunulan hizmetlerin profesyonelleştirilmesi hedeflenmiştir. “*AİK-Alman İslâm Konferansı*” Federal Almanya’da “*BAGFW Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu*”nun prensipleri dahilinde bir “*Müslüman Sosyal Hizmet*”in kurumsallaştırılmasının hedeflendiğini her fırsatta bütün oturumlarda dile getirdiği görülmektedir. Gerek Federal hükümetin ve gerekse eyalet hükümetlerinin ilgili kurum ve kuruluşları ile birlikte DIK/AİK’in oluşumu içerisinde temsil edilen dinî (İslâmi) cemaatler ile birlikte üzerinde durulması gereken asıl konunun, Almanya’da doğal bir seyir içinde hizmetlerine devam eden sosyal hizmet sisteminde İslâmi bir sosyal hizmet kurumunun nasıl teşkil ettirileceği hususunun olduğu dile getirilmektedir.

10 Kasım 2015 tarihinde Berlin’de yapılan “*DIK-AİK (Alman İslâm Konferansı)*” komisyon toplantısı sonuç bildirisine bakıldığında Müslümanlara yönelik sunulması planlanan sosyal hizmet çalışmalarının eylem alanlarının şu şekilde yansıtıldığı görülmektedir (DIK-AİK, 2015/c). Bugüne kadar gerek federal ve gerekse eyaletler düzeyinde dini (İslâmi) kurum, kuruluş, STK ve çatı organizelerin yapmış oldukları sosyal hizmet çalışmalarının ve kültürler arası faaliyetler nedense gerekli merciler tarafından taktir görmemiş ve önyargılarla yaklaşmıştır. Bunun en önemli nedenleri arasında Almanya’da her geçen gün yaygınlaşan yabancı düşmanlığı ve buna paralel “İslamofobik” olaylar yer almaktadır. Bu olumsuzlukların önüne geçilmesi ile bir başlangıç yapılması kararlaştırılmış ve bu önemli hususlar karar altına alınmıştır. Daha önceleri ilgili bu kuruluşların çalışmaları taktir görmediği gibi engellenebilmekteydi.

Bu engellemelerin asıl temel kaynağının “İslâm” ve “Müslümanlar”a olan önyargılardan kaynaklanmaktaydı. Dolayısı ile toplumun önemli bir kısmına dini ve sosyal hizmet sunan “İslâmi” sivil yapılanmaların sosyal hizmetlere ilişkin imajlarının

düzeltilmesinde bütün çalışmaların yapılmasına dikkat çekilmiştir. Bu kararlar aynı zamanda Almanya’da Müslümanlara ve toplumun diğer kesimlerine hizmet veren İslâmi kurum/kuruluş ve STK’ların sundukları bütün sosyal hizmet alanlarına ilişkin bilgilendirilmelerin yapılması, danışmanlıkların yapılması, iş birliği ve katılımların sağlanması, mesleki alanda profesyonel bireylerin yetiştirilmesi ve onure edilmesi ve bütün bu çalışmaların finansmanının karşılanması yönünde önemli kararlar olmuştur.

Bu kararlar özet olarak şu şekilde belirtilebilir:

Takdir Edilme ve Önyargıların Ortadan Kaldırılması; İslâmi çatı kurum, kuruluş ve derneklerin şimdiye kadar hayata geçirmiş oldukları, gönüllü sosyal hizmet çalışmalarının ve kültürler arası açılımlarının takdir edilmesi. İslâmi sosyal hizmet kurumlarına karşı önyargıların ortadan kaldırılması. İslâmi çatı derneklerinin ve cemaatlerinin sosyal hizmetlerle ilgili imajlarının düzeltilmesi konularında gereken çalışmaların yapılması.

Bilgilendirme ve Danışmanlık; İslâmi çatı kurum, kuruluş ve derneklerin hayır temelli çalışmalarının teşviklerinin yapılması. Sunulan hizmetlerin yapıları ve idari süreçleriyle ilgili danışmanlıkların, bilgilendirmelerin geliştirilmesi. Avrupa düzeyinde, federal, eyalet ve yerel düzeyde sunulan sosyal hizmetlerin hedef kitlelere özel program ve projelerle ilgili gereken bilgilendirmelerin ve danışma hizmetlerinin kontrollü bir şekilde geliştirilmesi.

İş birliği ve Katılım; Müslümanlara sosyal hizmet sunan kurum ve kuruluşların, mevcut hayır işi yapılanmalarına geliştirilerek dahil edilmesinin sağlanması. Çalışma alanlarının kontrol edilerek kalitelileştirilmeleri (örneğin çocuk ve gençlik dernekleri, gençlere yönelik yardım komisyonları, yaşlılara yönelik ağlar vs.) sağlanması. İslâmi sosyal hizmetlerin çatı kurum ve kuruluşların BAGFW’ye üye mevcut derneklerin yanı sıra yerel düzeyde belediyeler ile iş birliklerinin geliştirilmesi. Mevcut hayır işlemlerinin Müslüman kurumlar tarafından da sunulmasının sağlanması.

Onursal (Gönüllü) Çalışma, Profesyonel Çalışma, Yeterlilik; İslâmi kurum ve kuruluşların gönüllülük esaslı onursal ve profesyonel hizmetlerde personelinin kontrolü olarak eğitimlerinin gerçekleştirilmesi. Özellikle profesyonelleştirme çalışmaları gönüllü personelin sosyal hizmet meslekleri ve vakıf olmaları yönünde gerçekleştirilmesi.

Finansman; Federal düzeylerdeki bütün sosyal hizmet programları ve projeler çerçevesinde gönüllü yurttaş çalışmalarının desteklenmesi noktasında araştırılmaların yapılması. Belli alanlarda sosyal hizmet projelerin teşvik edilmesi finansman imkanların (doğrudana etkili olması açısından) araştırılması.

3. BÖLÜM: İSLAMİ SOSYAL HİZMET YAKLAŞIMI

Araştırmanın birinci ve ikinci bölümünde; Dünya genelinde oldukça önem arz eden Federal Almanya'nın sosyal sistemi ele alınmış ve bu sistem dahilinde yürürlükte olan seküler ve dini sosyal hizmet uygulamaların anayasal teminatlarla toplumun bütün insanlara yönelik din, inanç, ırk, soy, dil, cinsiyet, etnik kökenlik ve siyasi görüşleri ne olursa olsun hiçbir ayırım yapılmaksızın, adalet ve eşitlik ilkeleri gereği "*Hak Temelli*" bir yaklaşımla uygulanmasının zorunluluğunu bütün gerekçeleri ile birlikte ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın bu üçüncü bölümünde; Birinci ve ikinci bölümlerde ele alınan ve aynı zamanda araştırmanın ana başlığını oluşturan "**Federal Almanya'da Dini Sosyal Hizmet Uygulamaları**"na gereken atıflar yapılarak araştırmanın asıl hedefi olan multidisipliner yaklaşımlı inovatif bir "**İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı**"nın oluşturulmasına çalışılmıştır. Araştırmanın bu bölümünde oluşturulan "İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı" ile Almanya'da uzun yıllardır yaşayan ve hatta bu ülkenin vatandaşları olmuş Müslümanların hak ettiği dini/manevi (İslâmi) nitelikli bir sosyal hizmetin İslâm Âkidesi ölçülerinde ortaya konulmasına özen gösterilmiştir. Bu bölümde Federal İç İşleri Bakanlığının 2006 yılından bugüne "*AIK-Alman İslâm Konferansı (DİK-Deutsche Islam Konferenz)*" dahilinde oluşturmaya çalıştığı "*Müslüman Sosyal Hizmet (Müslimische Wohlfahrtsplege)*" yaklaşımının gerek İslâm Âkidesine ve gerekse Federal Anayasanın adalet, eşitlik ve Müslümanların "**onur ve haysiyet**"li bir yaşam sürmelerine oldukça uygunsuz bir yaklaşım olduğu bilimsel veriler eşliğinde örneklemelerle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın dördüncü bölümünde; Farklı nitel araştırma yöntemleri eşliğinde, yaklaşık beş nesildir Federal Almanya'da yaşayan Müslüman hasta ve hasta yakınlarına yönelik uygulanan palyatif destek/bakım hizmetlerinin diğer dini "Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) ve Yahudi (Musevi)" sosyal hizmet uygulamaları ile karşılaştırılarak, Federal Anayasadaki "**İnsan onuru ve haysiyetinin dokunulmazlığı**" (BUNDESTAG, 2019/a) gereğince hangi ölçülerde uygulanıp uygulanmadığı nitel veri tabanlı bilimsel bulguların analizleri üzerinden tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen bu bulgular, Federal Almanya Anayasası'nda değiştirilmesinin dahi teklif edilemeyeceği Anayasanın 20. Maddesi 1. Fıkrası gereğince "**Federal Almanya Cumhuriyeti Demokratik ve sosyal bir Federal Devlettir.**" ibaresince, Almanya'da yaşamlarını sürdüren Müslümanların "**onur ve haysiyetlerine**" yakışır bir düzeyde dinî (İslâmi) sosyal hizmet haklarından hangi niteliklerle faydalanabildikleri bulgular üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Federal Almanya'da yaşayan ve çoğunluğunu "Almanyalı Müslümanlar"ın oluşturduğu 5 milyonu aşkın Müslümanın toplumun en sorunlu bireyleri olarak gösterilmesi, İslâm'ın terör ile özdeşleştirilerek terbiye edilmeye çalışılması Almanya'da sosyal hizmet yaklaşımlarını kuram (teori) ve kavramların dışında bir uygulamaya doğru yönelmesine neden olabilmektedir. Almanya Müslümanlarının gerek Almanya ve gerekse Batı Avrupa toplumlarına entegre edilmelerinin zorunluluğu bir gerekçe gösterilerek Müslümanlara yönelik uygulanması gereken "Hak Temelli" bir sosyal

hizmetin “*hukuka uydurulmasından daha fazlası*”nı (KUTHER, 2003, s. 344) ifade ettiği ve toplumun bir arada yaşayabilmesini en m¼mk¼n kılabilcek bir değer olduğu elde edilen bulgular ve bilimsel nitelikli kaynaklar eşliğinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Federal Almanya’da sosyal sisteminin ¼nemli bir fakt¼r¼ olarak y¼z yılı aşkın bir s¼redir hizmet sunan “*Serbest Sosyal Hizmetler Federal alışma Topluluğu (BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)*”nun çatısı altında hizmet sunan ¼ sek¼ler ve ¼ dini sosyal hizmet yanında bir yedinci sosyal hizmet kurumunun dini (İřl¼mi) bir yaklaşım olarak uygulanırılığına ¼nemli katkılar sağlayabilecek bir yaklaşım olduğu d¼ř¼n¼lmektedir. Yine bu b¼l¼m¼nde ortaya konulmaya çalışılan AHSEN-İřl¼mi Sosyal Hizmet Yaklaşımı’nın Federal Anayasa’daki “***Federal Almanya Cumhuriyeti Demokratik ve sosyal bir Federal Devlettir.***” (BUNDESTAG, 2019/b) ibaresine oldukça katkı yapacağı, d¼nya genelinde ¼nem arz eden Federal Almanya’nın sosyal sisteminin ¼lkede bulunan M¼řl¼manların da “***onur ve haysiyetlerine***” yakışır bir d¼zeyde din, inanç, ırk, soy, dil, cinsiyet, etnik k¼kenlik ve siyasi g¼r¼řleri y¼n¼nde hiçbir ayrımcılık yapılmaksızın, anayasal ilkeler gereği “***bir l¼tuf***” olarak değil, “***bir hak***” ve onunda ¼tesinde “***bir vecibe***” temelli sosyal hizmetlerin sunulmasına oldukça ¼nemli katkılar sağlaması hedeflenmiştir.

Bu yaklaşımlardan hareket ile, sosyal hizmetlerin kuramsal (teorik) içeriklerinin sadece salt bir Pozitivist (indirgemeci) veya post-pozitivist perspektifinden ele alınarak kavramsallaştırılması oldukça yanlıştır. “*Zehirli ağacın meyvesi de zehirlidir*” varsayımından yaklaşılırsa, yaşanılan d¼nyanın insan, aile ve toplumların g¼veni açısından ne denli zehirlenilmiş olduğu ortadadır. Sosyal hizmet yaklaşımlarının kendine ¼zg¼ oldukça kıymetli değerlerinin olduğu ve bu değerlerin yalnızca bir “*İnsani Hizmet (Human Service)*” olarak (eylem ve ahlak anlayıřı³⁸) ifade edilemeyeceğinin bizzat insanın kendisinin bir değer içeriyor olması ¼nem arz etmektedir. İnsanı g¼l¼ kılan en ¼nemli unsurun “*inanmak ve inançlar*” olduğu ve bu inana (din) ilişkin b¼t¼n değerlerinin aynı zamanda insanın değerli kılınmasında oldukça etken bir fakt¼r olduğu g¼r¼lmektedir. İnsanlar fizyolojik ve biyolojik yapıları gereği birbirlerinin aynı s¼ gibi g¼r¼nse de onların g¼r¼nmeyen “*Ruh (nefs)*” boyutlarının insanı birbirlerinden farklılaştırdığı, onları aynı zamanda g¼l¼ ve değerli kıldığı bilinmektedir. Onun için insanın din/manevi, k¼lt¼rel ve sosyal değerlerinin insanı insan yapan asıl değerler olduğu bilimsel anlamda ortaya koyan birçok yaklaşımın olduğu bilinmektedir. Hak temelli bir sosyal hizmet, insanların bu farklılıklarını bir zenginlik olarak g¼r¼r, bu zenginliklerin insanların toplumda huzur ve sosyal refah içerisinde yaşayabilmesini sağlayan ve bu hususlarda, koruyucu ¼nleyici, ıslah edici multidisipliner ¼nlemler alan bir yaklaşımdır.

³⁸ H¼manizm (eylem ve ahlak anlayışı): İnsanın birey olarak y¼celtilmesi ve d¼nyadaki yaşamı temel değer olarak alınır. İnsanın kendisi dışında bir değerli olmadığının, sadece kendisinden kaynaklanan bir değer taşıdığı belirtilir. Bir k¼lt¼r hareketi olarak g¼r¼len h¼manist d¼ř¼nce; İnsanlığın kendi kurmuş olduğu toplum ve devlet d¼zenleri içerisinde, gerçek d¼nyası ve moral (ahlak) anlayışı ile erdemli eylemlerde bulunarak ¼zg¼rce yaşayabileceğini savunmaktadır (GENCER & CILGA, 2017, s. 131-132).

3.1. İslâmi Sosyal Hizmetin Temel Değerleri

İnsanı insan yapan bütün “Değerler” gerek kuramsal (teorik) ve gerekse kavramsal anlamda incelendiğinde insanların duygu, düşünce ve davranışlarını oldukça etkilediği ve insanları birbirlerinden farklılaştırdığı görülmektedir. Sosyal bilimciler, değerlerin insan davranışlarının açıklanmasında oldukça önem arz ettiğine değinmektedirler. Değerlerin birey ve toplumların açıklanmasında etken olduğu gibi, toplumların oluşturulması ve geliştirilmesinde de önemli rollerinin olduğunun altı çizilmektedir (KUŞDİL & KAĞITÇIBAŞI, 2000).

Batılı sosyal bilimcilere ve özellikle sosyolojik çevrelere bakıldığında Batılı olmayan ülkeleri açıklamakta oldukça yetersiz kaldıkları ve dolayısı ile Batı toplumunda yaşayan Müslümanları kendi Batılı pozitivist yaklaşımlı değerler üzerinden çözmeye çalıştıkları görülmektedir. Araştırma kapsamında da, Federal Almanya’da insan ve toplumların kendi değerleri üzerinden ortaya koydukları doğal farklılıkları (zenginlikleri) dikkate alınmaksızın, Müslümanlara yönelik bir “*Müslüman Sosyal Hizmet (Muslimische Wohlfahrtsplege)*” yaklaşımın Federal İç İşleri Bakanlığı tarafından uygulanmak istenildiğine ilişkin tespitlerde bulunulmuştur. İslâmi değerlerden, İslâm’ın temel âkidesinden oldukça uzak oluşturulmaya çalışılan bir sosyal hizmetin insan ve toplumların sosyal ilişkilerine yönelik tüm tanımlara oldukça yabancı kalabileceği gibi evrensel değerlerle de bağdaşmayacak bir sosyal hizmet anlayışının dayattırılmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir.

İnsan ve toplumlar için önem arz edebilecek ortak değerlerin olabileceği gibi, bazı insan ve topluluklar için farklı önem arz eden değerlerinde olabilmeleri oldukça doğal ve insan fitratına uygun bir yaklaşım olarak da görülebilmelidir. Batı toplumu içerisinde yaşayan insan ve toplulukların yaşadıkları ülkelerin anayasal değerleri ortak değerler olabilmekle birlikte, kişi ve toplumların yine anayasal teminatlar altında korumaya alınmış olan değerlerin de oldukça önemli ve dokunulmazlıklarının olduğu bilinmektedir. Anayasal anlamda koruma atına alınmış olan bu değerlerin; “din, inanç, ırk, soy, dil, etnik kökenlik, cemaat olama ve farklı siyasi görüş” (GRUNDGESETZ, 2015, s. 17) gibi değerlerin olduğu görülmektedir.

Her ülkenin anayasası veya anayasa mukabilince sayılan değerleri ülke içerisindeki insanların ortak bir değeri olarak kabul görülmektedir. İnsanların toplum içerisindeki ilişkilerin sağlıklı yürütülmesi açısından oldukça önem arz eden bu ortak temel değer aynı zamanda birçok yasalar eşliğinde kuruma altında olduğu bilinmektedir. Dolayısı ile Almanya’da üç çeyrek asırdır yaşamlarını sürdüren Müslümanların temel değerleri de yine Federal Almanya’nın teminatı ile koruma altında olduğunun bilinmesi önem arz etmektedir. Bu durum aynı zamanda Almanya’da yaşayan Müslümanların kendi temel değerleri üzerinden ve özellikle dini/manevi boyutları ile bir “İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı” oluşturma ve İslâmi değerler üzerinden bir sosyal hizmetin uygulamasının mümkün olabildiğini de ortaya koyduğunu göstermektedir. Burada altı çizilmekte olan en önemli hususun Batılı ülkelerin temel değerleri olarak addedilen hâkim dinin Hristiyanlık (Katolik & Protestan/Evanjelist) ve bu bağlamda bir Hristiyan kültürünün diğer etnik azınlıklara enstrümanlaştırılmış bir sosyal hizmet

yaklaşımları ile sunulması oldukça yanlış ve Federal Almanya'nın "demokratik ve sosyal devlet" (BUNDESTAG, 2019/b) yapısına oldukça ters bir yaklaşım olduğu görülmektedir. Çünkü her insanın ve her toplumun doğal olarak kendine özgün dini/manevi, kültürel farklılıkları olabildiği gibi, bu değerlerin kendine has bir sisteminin olduğu da bilimsel anlamda ortaya koyan birçok yaklaşımların olduğu görülmektedir (TOKER, 2013, s. 62), (FARUKİ, 1991, s. 15-17).

İnsan ve toplumlar için önemli bir yeri olan "*Din ve İnanç*", insanların toplumda barış ve sosyal refah içinde yaşamalarına oldukça önemli katkılar sağlayan temel bir değer olarak görülmektedir. Aynı zamanda din, insanlara dünya hayatının bir son olmadığını ve mutlu bir ahiret hayatının olabildiğinin dünya hayatı ile ilişkilendirerek insanlığa arz etmesi insanları ve dolayısı ile toplumların ahlaki ölçülerle bir yaşam sürmesinin gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Dine bağlı değerlerin insan yaşamını, davranışlarını, yakından etkilediği, insan ahlakının ıslaha yönelik güzelleştirdiği ve aynı zamanda toplumsal yaşamın sürdürülebilirliğine oldukça önemli katkılar sağladığı görülmektedir.

İslam Âkidesinin tek kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın (c.c.) ve O'nun kulu ve Resûlü Hz. Muhammed Mustafa'nın (s.a.v.) bu bağlamda insan ve toplumun "Ahlâki" ve "Ruhi" zorunlulukların tamamının bireysel ve toplumsal açıdan ele aldığı görülmektedir. İslâmi sosyal hizmet anlayışının temellerinde İslâm Âkidesi bağlamında İslâm sosyolojisinin dikkate alınması gerektiği ve Müslümanların bir "*Ümmet (topluluk)*" halinde yaşamayı mümkün kılacak unsurların neler olduğunun, toplu yaşam biçiminin hangi temel değerlere oturtulmasının ne denli önem arz ettiği iyi anlaşılması önem arz etmektedir. İslâmi sosyal hizmet anlayışının temel unsurlarını oluşturan "*Kur'an-ı Kerim ve Sünnet/Hadis*" insan ve toplumlara, bu iki temel fenomen üzerinden belirli sorumlulukları sadece "*Hayır Temelli (Filantopi)*" üzerinden yaklaşmanın doğru olmayacağı, sosyal hizmet anlayışının toplumun her katmanında bir ödev, bir sorumluluk ve aynı zamanda bir zorunluluk yüklediğinin bilinmesi oldukça önem arz etmektedir (ABAY, 2016).

3.1.1. Kur'an-ı Kerim (İslâm Âkidesi) ve Sünnet/Hadis

İnsan ve toplumların huzur, mutluluk ve güven içerisinde yaşamlarını sürdürebilmelerine yönelik birçok hakikati Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'inde Peygamberi ve kulu Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) vasıtasıyla bildirmiştir. Kur'an, insan ve toplumların "*Dünya ve Ahiret*" yaşamlarını bütünüyle boyutları ile oldukça yakından ilişkilendirmiş, meseleyi koruyucu önleyici, ıslah edici ve müdahaleci bir yaklaşımla ele aldığı görülmektedir. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'in gerek insana ve gerekse toplumlara ilişkin bütün yaklaşımlarının günümüzde "*Sosyal Hizmet*" yaklaşımlarının da teori ve kavramsal boyutlarda ele alınmış olduğu da görülebilmektedir.

Cenab-ı Allah, Kur'an-ı Kerim'inde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bütün insanlığa, alemlere rahmet, güzel ahlâk sahibi, örnek bir şahsiyet olarak gönderildiğini açıkça beyan ettiği görülmektedir; "*Ve sen elbette yüce bir ahlak üzerinesin*" (K.K.: Kalem 68/4). Hz. Peygamber'in (s.a.v.) insan ve toplumlara Allah'ın (c.c.) âyetlerinin iletilmesinde İslâm Âkidesinin insanlara ulaştırılmasında oldukça etkin bir görev üstlenmiş olduğu görülmektedir; "*And olsun ki içlerinden, kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyan, (kötülüklerden ve inkârdan)*

kendilerini temizleyen, kendilerine Kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle Allah, müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur. Halbuki daha önce onlar apaçık bir sapıklık içinde idiler.” (K.K.: Âl-i İmrân 3/164). Kur’an-ı Kerim’de Cenab-ı Allah, Hz. Peygamberi, Resûl’ü ve kulu Muhammed Mustafa’yı (s.a.v.), bütün insanlığa “*üsve-i hasene (mükemmel güzel bir örnek)*” olarak göstermiştir; “*And olsun ki, Resûlullah, sizin için, Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah’ı çok zikredenler için «üsve-i hasene (güzel bir örnektir.)»*” (K.K.: Ahzâb 33/21).

Cenab-ı Allah, Hz. Peygamber’i (s.a.v.), bizzat kendisinin (Allah’ın) memnun olacağı, hoşnutluğunu kazanacağı davranışlarda bulunmak isteyen bütün insanlık için “*üsve-i hasene (mükemmel güzel bir örnek)*”, en büyük fazilet nümunesi olarak gösterildiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, Hz. Peygamber’in, hislerine mağlup olmuş insanları memnun etmek ve onlara pratik değerlerden mahrum bırakılmış bir takım nazârî kaideler öğretmekle görevli olmayıp, onun hedefinin, insanlığa amelî kaideler (Salih amel) öğretmek ve bu kaideleri kendi yaşam tarzı ile izah ve tarif ettiği görülmektedir. Binaenaleyh, Hz. Peygamberin hayatı ve Sîret-i incelenirken onun insan ve toplum ilişkileri bütünlüğünde bugünkü değer ile “Sosyal Hizmet” yaklaşımı asla dikkatlerden uzak tutulmamalıdır (ÖZEK & KARAMAN, 1992, s. 419).

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) bir sosyal hizmet perspektifinden insan ve toplumlara olan yaklaşımları ele alındığında “İslâmî sosyal hizmet” yaklaşımlarının insan ve toplumlara karşı *güzel bir örnek* olarak gönderilmiş olan Hz. Peygamber’in (s.a.v.) sıkıntıya düşmüş olan insanlara karşı, şefkat ve merhametle yaklaşılmasını oldukça gerekli kılmaktadır. “İslâmî Sosyal Hizmet”lerin uygulanmasında oldukça önem arz eden Hz. Peygamber’in mümin insanlara olan yaklaşımlarının vurgulayıcı bir örnek olduğu görülmektedir; “*And olsun size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir.*” (K.K.: Tevbe 9/128). Yine Ali Özek, Hayrettin Karaman ve diğerlerinin Kur’an-ı Kerim’in Türkçe açıklamalı meâlinde, ilgili bu Âyet-i Kerim’e bir dip not düşerek; “*Allah Teâlâ bu âyette kendi isimlerinden olan, **Raûf: çok şefkatli ve Rahîm: pek merhametli** sıfatlarını Peygamberimize de vermiştir ki, önceki peygamberlerden hiçbirisi bu sıfatların ikisine birden mazhar olmamıştır.*” (ÖZEK & KARAMAN, 1992, s. 206) şeklinde bir açıklamada bulundukları görülmektedir.

İslâm’ın temel âkidesi Kur’an-ı Kerim’de, Allah’ın (c.c.) en yüksek mertebeye koyduğu “İNSAN”ı hak ettiği bütün hizmetlerin bir “değer” içermesinin ve bu değer üzerinden insanı yoktan var eden, onu yaratan Allah’ın ona lütfettiği canın, ruhun (Nefs) korunabilmesinin mümkün olabileceğine ilişkin birçok Âyet-i Kerim’in olduğu bilinmektedir. Allah’ın insana lütfettiği bu değerler çok kıymetli olmakla birlikte, dini temelli bir sosyal hizmet yaklaşımının “Kur’an” ve “Sünnet” odaklı olma zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Bu vesile ile “İslâmî Sosyal Hizmet”in temel değerlerini İslâm’ın temel âkidesi olan Kur’an-ı Kerim ve bu bağlamda Sünnet/Hadis çerçevesinde bir bütünlük arz ettiği söylenebilir. İnsana sunulan bütün bu faydalı hizmetlerin değerli, kıymetli ve kutsal olduğu kabullenilmiş, onun için de yaratılmışların en değerlisi olan insanın hak ettiği en faydalı hizmetlerin insan onuruna yakışır bir şekilde sunulmasını, en güzel, en şerefli ve en hayırlı bir görev, “*Vecibe Temelli*” bir sorumluluk olarak addetmiştir. “İslâmî Sosyal Hizmet”in temel

kaynakları arasında yer alan Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Sünnet/Hadislerde; insana yönelik yapılan bütün faydalı işlerin en güzel, en faydalı, en hayırlı hizmetler olduğu ve bu hizmetlerin "Salih" hizmetler (ameller) olarak belirtildiği görülmektedir.³⁹

İslam Âkidesine göre uygulanması gereken bir sosyal hizmet yaklaşımının, insanın toplum içerisinde sosyal refah düzeyinin artırılması, mutlu ve huzurlu bir yaşam sürdürebilmesinin sağlanmasının yanında bireyin ahiret saadeti korunması yönünde de koruyucu önleyici tedbirler alan bir yaklaşım olduğunun altının çizilmesi önem arz etmektedir. Değer temelli bu yaklaşımla, bireye dünyada/toplumda bireysel yaşamın toplumun huzur ve sosyal refahına yönelik oldukça değerli olduğunun vurgusu yanında, ölümün de bir gerçek olduğu, insan için bir son olmadığı, ölüm sonrasında da bir ahiret yaşamının söz konusu olduğu anlayışı kazandırmaktadır. İnsanların birbirleri ile olan ilişkilerinde "dünya ve ahiret sorumlulukları"nın olduğu ve dünyada diğer insanlara karşı yapılan bütün haksızlıkların kişiye bir kar olarak kalmayacağı, dünyada insanların birbirlerine olan bütün ilişkilerinin ahiret saadeti olumlu ya da olumsuzluklarla etkileyeceği vurgulanmaktadır.

Sosyal hizmetlerin ne olup olmadığına ilişkin İslâm Âkidesi perspektifinden ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) pratik uygulamaları üzerinden incelenip analiz edildiğinde, sosyal hizmet anlayışının, insan ve toplumların baş gösteren sorunlarının çözülmesine yönelik, sorunlarla baş etmede, bireylerin değişimini, gelişimini, refah ve mutluluklarının sağlanmasına yönelik salt bir **"insan hakları mesleği"** olarak görülmesinin yeterli olunamayacağının altının çizilmesi önem arz etmektedir.

Toplum insanların mezzo ve makro düzeyde birbirleri ile exo-sistem boyutlu insan ilişkilerinin sadece bireysel çıkar ilişkisine dayandırılarak sürdürülmesi oldukça yanlış bir yaklaşımdır. Bu durum aynı zamanda değer temelli bir sosyal hizmet anlayışına oldukça ters bir yaklaşım olarak görülmektedir. İnsanların mikro düzeyde kendileri ile ilgili sorumlulukları olduğu ölçüde, mezzo ve makro düzeyde birbirleri ile ilişkilerinin "Vecibe Temelli" kutsal bir sorumluluğu (görevi) olduğu anlayışının da bireyin ıslahına yönelik ele alınması önemli bir zorunluluk olarak görülmektedir.

Dini, manevi ve kültürel değerler İslâmî sosyal hizmeti oldukça önemli kılan unsurların başında gelmektedir. Sosyal hizmetlerin ne olup olmadığına ilişkin kuram (teori) ve kavramsal içeriği analiz edildiğinde⁴⁰; **"Sosyal hizmetler: Toplumun bütün insanlarını değerli addeden, fırsat eşitliğini sağlayan bir sosyal yapının oluşmasını kolaylaştıran, insan onur ve haysiyetinin korunması ve iyilik hallerinin sağlanmasında faydalı hizmetleri kapsayan bir yaklaşım biçimi"** olarak yorumlandığı görülmektedir. Bu yaklaşımdan hareket ile devlet kurum ve kuruluşları, aynı zamanda serbest sosyal hizmet kurum, kuruluş ve STK'lar, sosyal hizmetin enstrümanları ile

³⁹ Hadis-i Şerif'ler: El-Kudai, Müsnedü's Şihab, c. 2, shf. 223, H. No: 771/1234, (Müessesetü'r Risale, 1405/1985); Süyuti, el-Camiu's Sagir, shf. 246, H. No: 4044, (Daru'l Kütübi'l İlmiyye, Beyrut, 2. Baskı, 1425-2004)

⁴⁰ Sosyal hizmet Nedir? Başlığı altında yazmış olduğumuz konu içeriğinde detaylı olarak sosyal hizmetlerin insanlara hangi alanlarda hizmetler sunduğuna bakılabilir. Bu hizmetlerin her birisinin "Kur'an ve Sünnet" bağlamında insan için yapılan kutsal hizmetleri içerdiği görülebilmektedir.

insan onurunu tehdit eden bütün olumsuzluklara karşı mücadele eden, insanı her yönü ile koruma altına alan bir yaklaşım olduğu söylenebilir (HEALY, 2009).

Din ve bu bağlamda bütün manevi değerlerin dini sosyal hizmet açısından oldukça önemli olduğuna ilişkin gerek Kur'an-ı Kerim'de ve gerekse Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadislerinde dünya ve ahiret saadetine ilişkin birçok önemli mesajların olduğu görülmektedir. İnsanların dünya saadeti birçok kez ahirete iman konusu ile birlikte geçtiği ve “Ahirete İman” konusunun “Allah'a (c.c.) İman” konusunun hemen ardından zikredildiği dikkatleri çekmektedir. Bunlardan birkaçını “İslâmi Sosyal Hizmet”in temel değerlerinin anlaşılması ve önemine binaen belirtilmesi önem arz etmektedir;

- “Allah'a ve âhiret gününe hakkıyla inanıp “Salih amel” işleyenler için Rableri katında mükafatlar vardır.” (K.K.: Bakara 2/62)
- “İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara, peygamberlere inanır. (Allah'ın rızasını gözeterek) yakınlarına, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekât verir. Anlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Müttakiler ancak onlardır!” (K.K.:Bakara 2/177)
- “Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan ululemre (idarecilere) de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız onu Allah'a ve Resûlü'ne götürün (onların talimatlarına göre halledin); bu hem hayırlı hem de netice bakımından daha güzeldir.” (K.K.: Nisa 4/59)

Kur'an-ı Kerim'den bu birkaç âyet-i kerime, ahirete imânın ne denli önemli olduğunu ve Allah'a (c.c.) imândan hemen sonra zikredildiğini göstermektedir. Yani İslâm Âkidesi, bütün insanlığa ahiret gününün varlığı ve ona imânın bir “İman Esasları” çerçevesinde ele aldığını ve insan ve toplumların saadetine dünya ve ahiret saadeti ile birlikte bir bütünlük arz ettiği görülmektedir. Bu nedenle insanlığın faydasına uygulanacak her bir yaklaşımın insanın dünya ve ahiret saadeti bütünlüğü ile ele alınarak hizmetlerin tanzim edilmesinin zorunluluğu İslâmi sosyal hizmet açısından önem arz etmektedir.

3.1.2. Kur'an-ı Kerim ve Asr Sûresi

Gerek bölgesel ve gerekse uluslararası sosyal hizmet tanımlamaları incelendiğinde, kimi tanımlamaların endüstriyel toplumların kalkınması ve bu süreçte insanın rolü dikkate alınarak yapıldığını, kiminin sosyal devletin temel unsuru olan insanların korunmasını gerekliliğine yönelik olduğunu, kimilerinin güçlü unsurların güçsüzleri desteklemesi ve korumasına ilişkin olduğunu ve kimi tanımlamalarında insan hakları ile ilgili önemli bir misyonunun gerçekleştirilmesinde doğal insan haklarının verilmesinin gerekliliğine ilişkin tanımlamaların yapıldığı görülmektedir (UNITED_NATIONS, 1992), (GÜNGÖR, 2016, s. 264). Ama ne var ki, bütün bu tanımlamanın ortak noktası ve ana merkezinde “hüsran (ziyan)” uğramış ve uğrayabilme ihtimali olan insanların güçlendirilmesinin, desteklenmesinin ve özgürleştirilmesinin ve doğabilecek bütün olumsuzlukları önleyici tedbirlerin de alınmasına yönelik tanımlamaların yapıldığı görülmektedir.

Bütün bu tanımlar içerisinde önem arz eden gerekçelere bakıldığında, sosyal hizmetlerin bir “*İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienste)*” olarak adlandırıldığını ve insan merkezli bir hizmet yaklaşımı olduğu söylenebilir. Mevcut genelin içerisinde dini sosyal hizmetler incelediğinde de insanın var oluş sebebi, yaratıcısı olan Allah’ın (c.c.), inancın (İmân) ve kutsal mesajların oldukça önem arz ettiği, dini ve dini nitelikli manevi değerlerin insanların iyileştirilmelerine yönelik her süreçle oldukça etkili olduğu bilimsel anlamda kanıtlanmıştır. Raphael M. Bonelli, “*Kanepenin Üzerindeki İnanç (Der Glaube auf der Couch)*” isimli çalışmasında “*Din-Psikoterapi*” ilişkisinin hastalar üzerindeki uygulamalarda oldukça pozitif katkılar sağladığının önemine değinerek, dini inançların depresyon, intihar (suisidalite) ve bağımlılıklarla mücadelede mutlaka değerlendirilmesi gerektiğinin altını çizdiği görülmektedir (BONELLI, 2014, s. 9).

Dini temelli sosyal hizmet kapsamında “*İslâmi Sosyal Hizmet*”in kendine özgü değerine tanımına oldukça katkı sağlayacağı düşüncesi ile Kur’an-ı Kerim’in 103’üncü Sure, “*el-Asr Sûresi*”nin incelenmesi araştırmanın konusuna katkı sağlayacağı düşüncesi ile belirtilmesi önem arz etmektedir. İnsan, insanın konumu, insana hizmet “*Salih amel (iyi işler)*”in İslâmi sosyal hizmetlerin kapsamı açısından neleri ifade ettiği, insanın kurtuluşunun nasıl olabileceği ile ilgili Kur’an-ı Kerim’in oldukça açık bir mesaj ile ortaya koyduğu görülmektedir. Cenab-ı Allah, Asr Sûresinde, insanlığın nasıl bir çıkmazın, bir buhranın içerisinde olduğunu, bu buhrandan, hüsrana kurtuluşun, insanın dünyevi ve uhrevi mutluluğa kavuşmasını nasıl mümkün kılabileceğini insan için en değerli unsur olan “*Zaman*” üzerine yemin ederek çok kısa, özlü ve adeta bir formül mahiyetinde bütün insanlığa sunduğuna şahit oluyoruz.

Tablo 8: Kur’an-ı Kerim: Asr Sûresi

“(1.) Asra yemin olsun ki, (2.) insan gerçekten hüsranda (ziyan) içindedir. (3.) Ancak iman edenler, “salih ameller (iyi işler)” işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler müstesnadır.”

Kur’an-ı Kerim’de, yer alan Asr Sûresi ’nin ilk âyetinde; Cenab-ı Allah’ın “Asra/zaman⁴¹” üzerine “*Asra yemin olsun ki*” diyerek konunun ehemmiyetine ve sorumluluğuna dikkatleri çekmiştir. İkinci âyetinde; “*insan gerçekten hüsrana (ziyan) içindedir.*” ifadelerinden, insanlığın içerisinde bulunduğu hüsrana, zarar ve ziyanda olduğu belirtilerek vurgulanmaktadır. Üçüncü âyetinde ise; “*Ancak iman edenler, “Salih amel” işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler müstesnadır.*” ifadelerine yer verildiği görülmektedir. Zarar, ziyana ve hüsranda olan insanlığın kurtuluşunun ancak imân etmekle, salih ameller, iyi işler işleyerek,

⁴¹ “Senin içinde bulunduğun zamana yemin olsun”, “Bu şehre yemin olsun”, “Ömrüne yemin olsun” şeklinde ifadeler ile; (Zamana, mekâna ve ömrüne yemin olsun) diyerek bu hususların önemine vurgu yapılmıştır. (IŞIK, 1993, s. 70)

birbirlerine hak'kı ve sabrı tavsiye ederek zarar, ziyan ve hüsrandan kurtulabilmelerinin mümkün olabileceğine vurgu yapılmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de Asr Sûresi çerçevesinde ele alınan içeriklere dikkat çeken mezhep imamlarından İmam Şafii Hazretleri insanlara gönderilen bu kutsal mesaj ile ilgili olarak; *"Cenab-ı Allah'ın, Asr Sûresinden başka herhangi bir sure indirmemiş olsaydı, bu sure insanlığın kurtuluşa ermesi için yeterlidir."* ifadelerine yer verdiği görülmektedir. Bir diğer rivayette ise; *"İnsanlık Asr Sûresi nin ne anlama geldiğini eğer iyice düşünselerdi, insanlığa fazlasıyla yeterdi"* şeklinde bir yaklaşımda bulunduğu bilinmektedir. Hadis İmamlarından, Beyhaki Hazretleri de Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Ashab'ından iki kişi buluştukları zaman, birinin bir diğerine Asr Sûresi ni okumadan ayrılmadıklarını rivayet etmektedir (IŞIK, 1993, s. 67). Yukarıda da açıklanmaya çalışılan, Kur'an-ı Kerim'in, Asr Sûresi ile insanlığın kurtuluşunun "dört temel esas"ta ele aldığını ve bunların; *"Allah'a, O'nun Meleklerine, Peygamberlerine, Kitaplarına, Kadere, hayrın ve şerrin yalnızca Allah'tan geldiğine "İmân edenler", "salih amel (iyi işler)" işleyenler, birbirlerine "Hak'kı tavsiye" edenler ve birbirlerine "Sabrı tavsiye" edenler."* olduğu görülmektedir. Bu esaslar doğrultusunda ancak insanlığın kurtulmalarının söz konusu olabileceğine dikkatlerin çekildiği görülmektedir.

3.1.3. İbn-i Sina ve Sosyal Hizmet (İnsanın Yaratılış Gayesi)

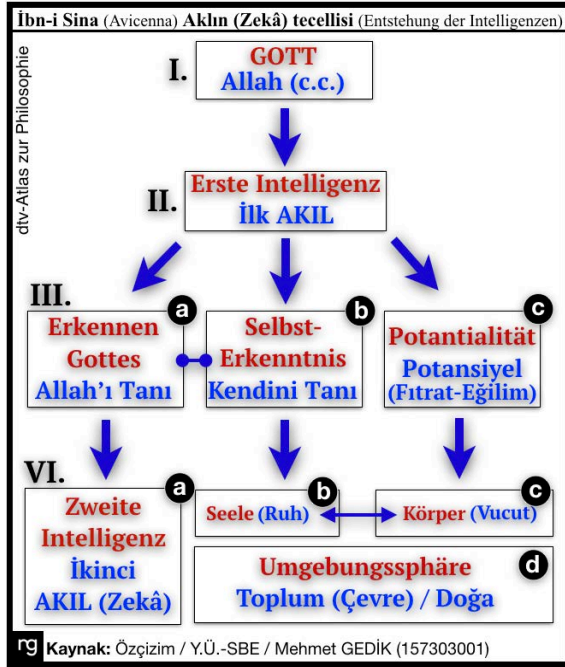
Orta çağ Avrupa'sı, Batı toplumunda (Abendland) bilimlerinin oluşturulması, gelişmesi ve bilimsel değerlerin kavramsallaştırılmasında oldukça etkin olan *"İbn-i Sina (Avicenna)"*, *"İbn-i Rüşd (Averroes)"* ve *"İbn-i Haldun (Ibn Chaldun)"* gibi İslam düşünürü bilim insanlarının bilim dünyasına İslâm medeniyeti boyutları ile damgalarını vurmuşlardır. Bu İslâm bilimi düşünürlerinin insanlığın faydası adına ortaya koydukları bütün bilimsel değerlerin halen günümüzde bilim dünyasının temel değerlerini oluşturdukları görülmektedir.

12. yüzyılda, İbn-i Sina'nın önemli eserleri Latinceye kazandırılarak, *"Abendland (Batı)"* toplumlarının bilimsel alt yapısına, özellikle tıp, eczacılık, sosyal, hukuk, ilahiyat, metafizik, astroloji, simya, matematik ve fizik gibi oluşturulmasında, geliştirilmesinde önemli katkılar sağlamıştır. Batılıların özellikle de İbn-i Sina'yı daha çok tıp alanında Galen ve Hipokrat ile birlikte bir *"Otorite"* olarak kabul eder ve *"el-Kânûn fi't-Tıb"* eserine özel bir ilgi gösterdiler. Bundan dolayı da Avrupa'da İbn-i Sina *"Tabiplerin Prensi (Princeps medicorum)"* lakabı ile adlandırılmış olduğunu görülmektedir. İbn-i Sina (Avicenna)'nın insana olan holistik (bütüncül) bakış açısı, yaklaşımı gerek Hipokrat (Hippocrates)'tan ve gerekse Galen (Claudius Galenus)'den oldukça farkı ve bilimsel değerleri olan kabul görmüş olduğu anlaşılmaktadır.

İbn-i Sina, günümüz sosyolojinde yer alan birçok temel prensipleri Batılı sosyal bilimcilerden yüzlerce yıl önce ortaya koyan İslim düşünürlerindendir. İnsan ve insana ilişkin birçok bilimsel tespitleri ve öngörülleri pek çok önemli bilim insanının fikirlerini şekillendirmiş ve yön vermiştir. İbn-i Sina'nın insana holistik yaklaşımı, insanın *"vücut/beden - fiziksel ve biyolojik (körper – physisch und biologisch)"* yaratılmışlığının yanında onun manen değerli kılan *"ruh-nefs (seele-spiritual)"* yönünün de olduğunu bütün bilim dünyasına kazandırmış olduğu ve insana yönelik bu temel yaklaşımın

halen sosyal bilimlerde önemli bir yer ettiği gözlemlenmektedir. İbn-i Sina insanı insan yapan en önemli değer Allah'ın (c.c.) insana bizzat kendisinden üfleyerek lütfetmiş olduğu “ruh (nefs)” olduğunu ve bu değer kutsal bir “cevher” olduğunu birçok çalışmaları ile ortaya koyduğu görülmektedir.

Her ne kadar, 19. yüzyılın pozitivist (indirgemeci) doktrini İbn-i Sina'nın insanı değerli kılan bu holistik yaklaşımını ret etmiş olsa da halen günümüzde özellikle de Alman sosyal bilimlerinde İbn-i Sina'nın, insanın fiziki-biyolojik varlığını cevherleştirerek “ruh (nefs)” olgusunun oldukça değerli bir yaklaşım olarak görüldüğünün altını çizen birçok bilimsel kaynakların olduğu görülmektedir. Üzerinde çalıştığımız “İslâmi Sosyal Hizmet”in tanımı ve değerlerinin ortaya konulması noktasında önemli bir katkı sağlatacağı düşüncesi ile İbn-i Sina'nın insana ilişkin tanımını “dtv-Atlas zur Philosophie” isimli kitaptan grafik ve şekiller yardımı ile özetlenerek ele alınması önem arz edecektir (KUNZMANN & BURKARD, 1991, s. 76).

İbn-i Sina, insanın yaratılışını ve onu diğer yaratılmışlardan daha değerli kılan unsurun Akıl-Zekâ olduğunu ve bunu kadim bilim dünyası geleneğinde bir holistik (bütüncül) yaklaşım olarak aldığını, “insanın yaratılış gayesi” ile ilişkilendirerek sunduğu görülmektedir.

“Akıl-Zekânın tecellisi (Entstehung der Intelligenzen)” olarak ele alınan çalışmada anlatılmak istenen husular şu şekilde analiz edilebilmektedir:

Grafik 1: İbn-i Sina Akıl ve Zekânın Tecellisi

Yukarıda yer alan bu şema, araştırmanın konusu olan “İslâmi Sosyal Hizmet”in insana olan yaklaşımının ortaya konulması ve sunulması gereken sosyal hizmetin tanımlanmasına ilişkin insanı değerli kılan unsurların neler olduğunun ortaya konulması açısından oldukça önem arz etmektedir. Dolayısı ile bu şema yukarıda şekilde de görüldüğü gibi, “*I.Aşama & II.Aşama*”, “*III.Aşama*” ve “*IV.Aşama*”⁴² olarak özetlenmesine çalışılmıştır.

⁴² İbn-i Sina, insanın yaratılışı ve onu diğer yaratılmışlardan daha değerli kılan unsurun Akıl-Zekâ olduğunu ve “Akıl-Zekâ”nın Allah'ı (c.c.) bilmek ile ilgili bir görevi olduğunu ve ancak kendisini yaratanı (Allah'ı) bilen bir insanın holistik anlamda “Ruh & Vucut (Beden)” bütünlüğü yaklaşımı ile hizmet sunabilmesinin “Salih Amel” mümkün olabileceği belirtilmektedir. Araştırmada “I., II., III ve IV. Bölümler” olarak ele alınan kısımlar çalışmanın kendine özgü bölümleri ile karıştırılmaması açısından “*I.Aşama & II.Aşama*”, “*III.Aşama*” ve “*IV.Aşama*” olarak işlenilmiştir.

“I. Aşama & II. Aşama”

“Allah c.c. (Gott⁴³)” (I. Aşama), yaratmış olduğu insana, diğer yaratmış olduğu hiçbir canlıya bahşetmemiş olduğu ve insanı oldukça değerli kılan “İlk Akıl (Erste Intelligenz)”, “Akıl nimeti”ni lütfetmiştir. Yukarıda da bahsedildiği gibi, “İNSAN”ın bizzat Allah tarafından özen ve itinayla yaratılmışlığı insana lütfedilen İlk Aklın, Allah’ın kendisinden “Ruhundan Üflemesi” ile gerçekleştirilmiş insana özel bir durumdur. Dolayısıyla insana Allah (c.c.) tarafından bahşedilen “İlk Akıl” (II. Aşama) insanı cevherleştiren onu eşsiz, mükemmel, şerefli ve “en güzeli (Ahsen-i Takvim)” (K.K: Tin 95/4) kılmıştır. Allah (c.c.), insanı “çamurdan” (K.K.: Hicr 15/26) “değersiz - kıymetsiz” bir maddeden yaratmış olması, oldukça düşündürücü ve aklın devreye konularak hikmetine ulaşılabilmesi gereken önemli bir durum olarak görülmektedir. Eğer Cenab-ı Allah isteseydi insanı kâinata en değerli varlıklar üzerinden yaratabilirdi. Buradaki akledilmesi gereken en önemli hadisenin, değersiz addedilen bir maddeye (çamur) Allah’ın (c.c.) kendisinden bir parça “Ruhundan Üflemesi” (II. Aşama) ile o değersiz gibi görünen varlığın yaratılmışların en şerefliisini, en güzelinin ortaya konulma kudretini akıl sahiplerine açıkça delilleri ile sunması olarak görülebilmektedir. Bu noktada Cenab-ı Allah, Kur’an- Kerim’inde; “(Resûlüm!) Bu söylenenleri biz sana âyetlerden ve hikmet dolu Kur’an’dan okuyoruz.”, Allah nezdinde İsa’nın durumu, Âdem’in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona “Ol!” dedi ve oluverdi.⁴⁴ (K.K.: Âl-i İmrân 3/58-59). Allah’ın (c.c.), insana has bahşetmiş olduğu, lütfettiği bu güzel eşsiz “Ruh (Nefs)” insanın kendisini oldukça değerli, kıymetli ve bir cevher kılan yaratanını Allah’ını tanımasını ve O’na gerektiği gibi iman etme zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir.

“III. Aşama”

“I. ve II. Aşama”da; Allah’ın insana “Ruhundan Üflemesi” ile O’ndan bir “değer, cevher” taşıdığını ve Yüce Yaratıcı tarafından bahşedilen bu “aklı (değer, cevher)” yardımı ile (Allah c.c.) varlığını, O’nun güç ve kudret sahibi bir yaratıcı olduğunu kavrayıp O’na imân edilmesinin zorunluluğu anlatılmaya çalışılmıştır. “III. Aşama”da; “Allah’ı Tanı (Erkennen Gottes)” (III. Aşama/a) yaklaşımı, sadece akıl

⁴³ Araştırmada zaman zaman “Gott, Tanrı” kelimeleri kullanmak durumunda kalınmıştır. Kullanmış olan literatürlerin büyük bir bölümünde ve diğer bazı kaynaklarda “Gott, Tanrı” ibareleri nasıl işlenilmiş ise o şekilde “orjinallığı” ile alınmak durumunda kalınmıştır. Konunun önemine binaen şunun altının çizilerek belirtilmesi önem arz etmektedir; “İlâh, Gott, Tanrı vb.” kelimesinin kuramsal (teorik) ve kavramsal alt yapısı “Allah” kelimesinin teorik ve kavramsal anlamda tam bir karşılığını oluşturmamaktadır. “Allah c.c.” kelimesi oldukça özel bir isimdir. Hiçbir dilde tercüme edilebilir bir karşılığı bulunmamaktadır. İslâm Âkidesinin, Kur’an’ın bir tabirdir. Allah kelimesinde müzekkerlik, müenneslik yoktur. Kur’an-ı Kerim’de İsrâ Süresi 17/110, “De ki: İster Allah deyin ister Rahman deyin. Hangisini dersiniz olur. Çünkü en güzel isimler O’na hastır.” diye buyrulmaktadır. “Rahman” ve “Rahim” olan yalnızca Allah (c.c.)’tır.

⁴⁴ Hazreti Adem’i topraktan, anasız ve babasız yaratan Cenab-ı Allah, Hz. İsa’yı da babasız olarak yaratmıştır (K.K.: Âl-i İmrân 3/58-59). Bu âyet, Allah’ın (c.c.) neyi nasıl dilerse o şekilde yaratabileceğini beyan buyurmaktadır. İsterse değersiz bir çamurdan (bir maddeden) insanı yaratır, isterse “Ol!” demesi ile herhangi bir şeyin olmasını sağlar, isterse kudretinin sonsuzluğunu akıl sahipleri için, akletmeleri bu güç ve kudretin karşısında insan ve cinlerin O’na imân etmeleri için oldukça açıkça deliller göstererek yaratır.

sahipleri Yüce Yaratıcı'nın bahsettiği "aklı (değer, cevher)" sayesinde "**Allah'ın (c.c.) varlığına, O'nun gücü ve kudretine iman eder, O'nu tanıyabilir,**" insanlar Allah'a akli sayesinde ulaşabilirler. Kur'an-ı Kerim'de, insana bahşedilen aklın ne derece önemli olduğuna birçok yerde vurgu yapılır. Aklın; "**doğruyu bulmak, bu doğrular ile Allah'ı bulmak ve tanımak**"⁴⁵ **gibi bir görevi olduğu**"nu Cenab-ı Allah belirtilmektedir. İbn-i Sina'nın, Kur'an'daki bu yaklaşımı "insanın yaratılış gayesi"nin ona lütfedilen akıl yardımı ile Allah'ı bulmak ve O'na iman etmek gibi bir misyon yüklediğini vurgulamaktadır. Bahşedilen aklın/cevherin ikinci bir aşamada kişinin "**Kendini Tanı (Selbst-Erkennnis)**"ması (III.Aşama/b) gibi önemli bir sorumluluğunun olduğu belirtilmektedir. Kendilerini tanımak, neden ve niçin hangi değer/cevher ölçülerde yaratılmış olduğunu (yaratılış gayesi) bilmek gibi bir zorunluluğunu olduğu vurgulanmaktadır. Kendini gerektiği gibi tanıyan ve nasıl bir potansiyele sahip olduğunu bilen bir insanın yeryüzünde nasıl bir misyon ile görevlendirildiğini niçin bir "**halife**" olarak görevlendirmiş olduğu İbn-i Sina'nın bu "insanın yaratılış gayesi" ile ilgili yaklaşımlarında açıkça görülebilmektedir. Dolayısı ile birbirleri üzerinde halife kılınan insanların birbirlerine karşı "vecibe temelli" sorumluluklarının, görevlerinin olduğu belirtilmektedir.

Diğer bir aşamada ise kendisini yaratan Allah'ı (c.c.) tanıyan bir kişinin kendisini keşfetmesi ve dolayısı ile Allah'ın "**Ruhundan Üflemesi**" ile lütfedilen aklın kendisinde nasıl bir "**Potansiyel Futrat-Eğilim (Potentialität)**" (III.Aşama/c) güç oluşturabileceği görülebilmektedir. Allah'ı ve kendini tanıyan bir birey, kendisinin yaratanından (Allah'tan) oldukça kutsal bir değer/cevher taşıdığı bilinci ile yaratana, "Allah'ına İmân" eder ve yaratıcının kendisine sağlamış olduğu potansiyelin farkında olarak Allah'ın onu yeryüzünün "**halife**"si olarak görevlendirmiş olmasının bir nedeni olarak görür. "**Halâife fi'l-ard; yeryüzünde birbirlerinin halifesi**"⁴⁶ olarak görevlendirilmiş insanlığın, yeryüzündeki temel misyonuna ilişkin İslâm Âkidesi'nde birçok âyetlerin Allak Kelâmının olduğu görülmektedir. Cenab-ı Allah, insana bahşedilen ve korunması gereken "**emanetler**"e riayet edilmesini, bireysel ve

⁴⁵ İnsanların akletmeleri ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de birçok Ayetlerde ele alındığı görülmektedir; "Onlara: İnsanların iman ettiği gibi sizde iman edin, denildiği vakit "Biz hiç, sefihlerin (akılsız ve ahmak kişilerin) iman ettikleri gibi iman eder miyiz!" derler. Biliniz ki, sefihler ancak kendileridir, fakat bunu bilmezler (veya bilmezlikten gelirler)" (K.K.: Bakara 2/13). "Dünya hayatı bir oyun ve ve bir eğlenceden başka bir şey değildir. Muttaki olanlar için ahiret yurdu muhakkak ki daha hayırlıdır. Hâla akıl erdiremiyor musunuz?" (K.K.: En'âm 4/32). "Şüphesiz Allah katında hayvanların (debelenenlerin) en kötüsü, düşünmeyen sağırlar ve dilsizlerdir." (K.K.: Enfâl 8/22). "Allah'ın izni olmadan hiç kimse inanamaz (imân edemez), O, akıllarını kullanmayanları murdar (inkârcı) kılar." (K.K.: Yûnus 10/100) "Şayet aklınızı kullansanız, (anlarsınız ki), O, doğunun, batının ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir." (K.K.: Şuarâ 26/28). "İşte biz, bu temsilleri insanlar için getiriyoruz; fakat onları ancak bilenler düşünüp anlayabilirler." (K.K.: Ankebût 29/43)

⁴⁶ Cenab-ı Allah, Kur'an-ı Kerim'de insanın Allah'ın halifesi olduğunu sarahaten belirten herhangi bir âyet bulunmamaktadır. Ayetlerin bazılarında geçen "**halife**" kelimesi ardıl, sonradan gelen, birinin yerine geçen kimse anlamındadır. Allah'ın herhangi bir vekile ihtiyacı olmadığı gibi, O'na vekâlet edebilecek bir varlık da mevcut değildir. Kur'an-ı Kerim'de, yeryüzünün yöneticisi olarak tayin edildiği belirtilen insan, "**halâife fi'l-ard; yeryüzünde birbirlerinin halifesi**" olarak görevlendirilmiştir (GÜNGÖR, 2016, s.18). Bu konuda benzer âyetlere bakılabilir (K.K.: En'âm 6/165), (K.K.: A'râf 7/129), (K.K.: Yunus 10/14), (K.K.: Fâtır 35/39)

toplumsal “ıslah”a yönelik faydalı, iyi işler (Salih ameller) işlenilmesini ve yeryüzünün imar edilme görevini/misyonunu insana yüklemiştir (GÜNGÖR, 2016, s. 18).

“İslâmi Sosyal Hizmet”in kapsamında mikro düzeyde ele alınan bireyin kendi nefsi ile mücadelesinde (ıslahı), Allah’ı (c.c.) tanınması ve iman etmesi, mezzo düzeyde aile bireylerinin sorunları (ıslahı) ve makro düzeyde toplumların sorunları (ıslahı) konuları oldukça önem arz eden temel konular olarak görülmektedir. Bu sorunların, problemlerin Kur’an (Âkide) üzerinden tezkiye ederek/arındırarak bir hizmettin sunulmasını zaruri kılmaktadır. Bu konu ile ilgili Kur’an-ı Kerim’de Cenab-ı Allah’ın neleri emretmiş olduğu şu şekilde belirtilebilir:

Nefis: “Güneşe ve kuşluk vaktindeki aydınlığa, güneşi takip ettiğinde aya, onu açığa çıkarttığında gündüze, onu örttüğünde geceye, gökyüzüne ve onu bina edene, yere ve onu yapıp döşeyene, nefse ve ona birtakım kabiliyetler verip te iyilik ve kötülüklerini ilham edene yemin ederim ki, *nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülüklerle gömen de ziyan etmiştir.*” (K.K.: Şems 91/1-10).

Aile: “*Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun.* Onun başında, acımasız, güçlü, Allah’ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır.” (K.K.: Tahrîm 66/6)

Toplum: Onun önünde ve arkasında Allah’ın emriyle onu koruyan takipçiler (melekler) vardır. *Bir toplum Kendilerindeki özellikleri değiştirenceye kadar Allah, onlarda bulunanı değiştirmez*⁴⁷. Allah bir topluma kötülük diledi mi, artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur. Onların Allah’tan başka yardımcıları da yoktur (K.K.:Râd 13/11).

“IV. Aşama”

“III. BAşama”da; Allah’a iman etmiş potansiyel (akıl ve gücü) yüklü fitrat sahibi bir bireyin, yine Allah (c.c.) tarafından yeryüzünün inşa edilmesi noktasında nasıl bir misyon (halife) ile görevlendiriliş olduğunun altı çizilmiştir. “IV. Aşama”da ise “*İkinci Akıl-Zekâ (Zweite Intelligenz)*” (IV.Aşama/a) ile, kişiye mikro, mezzo ve makro düzeyde birey, aile ve toplumu oluşturan bütün unsurlara yönelik faydalı hizmetlerin “(Salih ameller (iyi işler))” hangi yaklaşımlarla yürütülmesi gerektiği ve insanların bu hizmetleri uygularken ikinci aklı (zekâ) kullanarak nasıl bir uygulama sergilemeleri gerektiği ile yakından ilişkili bir durum olduğu görülmektedir.

Kişi, bir kul edası ile Allah’ın ona bahşettiği “*İlk Akıl (Erste Intelligenz)*” (II.Aşama) kullanarak, yeryüzündeki görevinin yaratılış gayesi gereği olduğunun bilincinde ve şuurunda olması gerekmektedir. Dolayısıyla yine aynı anlayış ile, insanlığa hayırlı,

⁴⁷ Kur’an-ı Kerim’de Râd sûresinde toplumlar ile ilgili konuda; (Her insanın önünde ve arkasında koruyucu ve yazıcı melekler vardır. Bunlar insanı kuruldıkları gibi amellerini de yazarlar. Ayette işaret edilen bir diğer husus da şudur: “Allah bir millete başkalarına nazaran bazı üstünlükler ve bazı nimetler verdiğinde o millet, şımarır ve ahlakını bozar da o nimetle liyakatini kaybederse, Allah nimeti onların elinden alır. Millet kendi üstün meziyetlerini bozmadığı müddetçe Allah verdiği nimeti onların elinden almaz.”

faydalı hizmetler sunma görevinin “*vecibe temelli*” bir görev olduğu bilinci ile hizmet sunar. Onun için, İbn-i Sina’nın “*insanın yaratılış gayesi*”ne uygun “*vecibe temelli*” bir görevi hangi yaklaşımlar ile sunmasının gerektiği “IV. Aşama b, c ve e”de belirtilmiş olduğu görülmektedir.

Allah’a (c.c.) gerektiği gibi imân etmiş, yeryüzünde ihtiyacı olan tüm insanlığa yönelik bir “*Sosyal Hizmet Misyonu*”nun olduğuna inanan uzman (*halife*) kişiye kâinatta yaratılmış olan her şeyin insanlığın hayrına amade olduğu Kur’an-ı Kerim’de bildirilmektedir. Yukarıda grafikte de görüldüğü gibi; İbn-i Sina, insanlığa karşı bir görev üstlenmiş olan kişinin (halife), mikro ölçekte bireye, mezzo ölçekte aileye, makro ölçekte toplum (çevre) ve doğaya karşı sorumlulukların olduğu ve bu sorumluluklar yerine getirirken nelerin dikkate alınması gerektiğine oldukça açıklık getirildiği görülmektedir.

“IV. Aşama b ve c”de, “***Ruh/Nefs (Seele)***” insanın görünmeyen ve onu en güçlü en değerli kılan “*maneviyat (Spirutual - Spiritualität)*” boyutu ile ilgili ele alındığı görülmektedir. Dolayısıyla Batı toplumlarında “*Maneviyat*” yalnızca bir “*din, inanç*” üzerinden bir karşılığının olabildiği bilinmektedir. Konu ile ilgili daha detaylı bir bilgi; “*Manevi Nitelikli Sosyal Hizmetler (Spirutualität)*” başlığı altında işlenilmiştir (Şekil 3, Sayfa:43).

İnsana yönelik oldukça hassas ve kendine has homojen yöntemler ile ele alınabileceği gibi, insanın diğer fiziki, biyolojik “***Vücut (Körper){c}***” yönünün elle tutulabilir ve maddi anlamda bir karşılığı olan (vücut-fiziki, varlık-biyolojik) gibi olguların da homojen kendine has yöntemler ile ele alınabilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. İbn-i Sina’nın bu yaklaşımı, araştırmanın 4. Bölümünü oluşturan ve insanlara olan palyatif destek/bakım hizmetlerinin nasıl olması gerektiğini tam anlamı ile tarif edildiği bir yaklaşım olarak görülmektedir.

İbn-i Sina aynı zamanda ortaya koyduğu çalışmasında özellikle sorunların bütüncül (holistik) ele alınmasının gerekliliğini ortaya koyarak insan ve insana dair bütün sorunların, toplum ve topluma dair bütün sorunların, aynı zamanda insan ve toplumların var olmasında en önemli etken olan “*doğa*” ve doğaya ilişkin bütün sorunların çözümü ile de ilişkilendirildiği görülmektedir. İbn-i Sina’nın tam da bu noktada pozitivist (indirgemeci) yaklaşımlara oldukça ters bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Dolayısı ile İbn-i Sina’nın “IV. Aşama, b, c ve d” şıklarında ele aldığı yapılanmanın, birbirleri ile ilişkilendirilmeleri ve birbirlerinden bağımsız düşünülmemesi konuları araştırmanın “İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı”nın oluşturulmasında oldukça önem arz eden konular arasında ele alınmıştır.

“İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı”nın oluşturulmasında da İbn-i Sina’nın ön gördüğü gibi; Kişinin “***Ruh/Nefs (Seele)***” (IV.Aşama/b) yapısının yukarıda da izah edildiği gibi tamamen yaratıcının insana bahşetmiş olduğu bir değer/cevher olarak görülmektedir. Bunun yalnız ve yalnız sadece bir “***DİN***” üzerinden, İslâm Âkidesi üzerinden ele alınarak izah edilebilmesi mümkündür. Dolayısı ile maneviyat (Spirutual-Spiritualität) kavramı dinin ruhunu oluşturan bir kavram olarak görülmektedir. “***Vücut (Körper)***”

(IV.Aşama/c) (vücut-fiziki, varlık-biyolojik) yapısı dikkate alınarak insanın ruhu (nefs) dışında onun tutulabilir görünen bir yanının olduğuna dikkat çekilmektedir. Dolayısı ile insanın bu görünen ve elle tutulabilir yanının insanın fizyolojik yapısı ile ilgili olduğu ve bu durumu ile ilgili de sorunlar yaşandığında fiyolojik bütün müdahale yöntemleri ile ele alınabileceği belirtilmektedir. “IV. Aşama/d” şıkkın da ise **“Toplum (Çevre), Doğa (Umgebungssphäre)”** (IV. Aşama/d) İbn-i Sina tarafından insan yaşamının gerekliliği için oldukça değerli olduğu ve ancak toplum ve doğanın korunarak ıslah edilebilmesinin yolunun mikro boyutta insanın bütüncül (holistik) anlamda korunması, ıslah edilmesi yolu ile mümkün olabileceği anlatılmaktadır.

3.2. AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı ve Tanımı

AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı’nın İslâmi bir sosyal hizmet olarak tasarlanması araştırmanın en önemli hedeflerinden birisi oluşturmaktadır. Yaklaşımın bütün temel değerleri “Kur’an-ı Kerim (İslâm Âkidesi)” ve “Sünnete (Hadis)” kaynaklı olarak geliştirilmesine ve “İNSAN”ı merkezine alan bir sosyal hizmet disiplini olarak tasarlanılmasına çalışılmıştır. AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımının yeni bir sosyal hizmet uygulamasının ortaya konulması gibi bir iddiası yoktur. İnsanı yaratan O kutsal gücün (Allah c.c.)’ın yaratmış olduğu her zerreye ilişkin bir yol gösterdiği, bir reçete ve bir yaklaşım gönderdiği İslâm Âkidesi ile sabittir. Cenab-ı Allah (c.c.), yaratmış oldukları içerisinde eşsiz, mükemmel, en güzel surette (biçimde/kıvamda) “*Ahsen-i Takvim*” olarak yaratılmış olduğu insanın korunmasına yönelik Kur’an-ı Kerim’i bir yol gösterici model olarak gönderdiğini emir buyurmaktadır. Allah (c.c.), Âkidesinde, insanlığın korunması ve doğru yolundan sapıtılmamasına, insana zarar verebilecek her türlü kötülük, fesat ve düşmanlıklardan sakınılmasına ilişkin muttakilere (sakınanlar ve arınmak isteyenler⁴⁸) bir “*Model Kitap (Kur’an-ı Kerim)*” göstermiştir (K.K.: En’âm 4/32). Dolayısı ile AHSEN-Yaklaşımı ile ortaya konulmaya çalışılan en önemli hususun; Cenab-ı Allah’ın (c.c.) eşsiz olarak yaratmış olduğu insana içerisinde yaşadığı topluma ve bütün yaratılmışlara karşı “*Vecibe Temelli*” bir sorumluluk yüklemiş olduğuna dikkatleri çekilmek ve bir farkındalık oluşturmaktır.

AHSEN-Yaklaşım, bir İslâmi sosyal hizmet yaklaşımı olarak diğer sosyal hizmet uygulamalarından farklı kılan en önemli hususun; Toplum dinamiklerini oluşturan her bir unsurun, toplumun DNA’sını, ahlaki (etik) değerlerini bozabilecek, herhangi bir sorun ve tehlike arz edebilecek unsurların, insanlığın sürdürülebilir yaşamını bir tehdiye dönüştürülmesi öncesinde konuya “*ıslah edici ve koruyucu-önleyici*” metotlarla müdahil/operasyonel (pratik) bir yaklaşım sergilemesidir. Bu gerekçeler ile AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı’nın asıl odaklandığı nokta, Cenab-ı Allah’ın (c.c.) insan ve insan için gerekli olan her değer için bir intizam, bir düzen ve adalet ölçüleri içerisinde yaratılmış olduğunu ve insanlık adına daha iyisini yapma iddiası ile insanı

⁴⁸ Konuya ilişkin olarak yine, Cenab-ı Allah Kuran-ı Kerim’de; “*Dünya hayatı bir oyun ve bir eğlenceden başka bir şey değildir. Muttaki olanlar için ahiret yurdu muhakkak ki daha hayırlıdır. Hâla akıl erdiremiyor musunuz?*” buyurmaktadır (K.K.: En’âm 4/32).

sahip olduğu değerlerden kopararak ortaya çıkarılan bütün bu yaklaşımların insan ve toplumlara zarar verdiği bilimsel veriler üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır.

AHSEN-Yaklaşımı'nın oluşturulmasında İbn-i Sina'nın ön gördüğü insanın yaratılışına dair holistik yaklaşımı dikkate alınmıştır. İnsanın elle tutulabilir görünür fiziki, biyolojik varlığı **“Vücut (Beden)”** ve insana Allah (c.c.) tarafından diğer canlılardan farklı olarak bahsedilen, onun görünmeyen değerli/cevher yanını arz eden **“Can-Ruh (Nefs)”** ile bir bütünlük kazanmış olduğu ele alınmıştır. AHSEN-Yaklaşımı sosyal hizmet uygulamalarının insanın bu değerinin/cevherinin korunmasına ilişkin bir sosyal hizmet yaklaşımı olduğu bütün veriler eşliğinde ortaya konulmaya çalışılmıştır. AHSEN-Sosyal Hizmet yaklaşımı dini (İslâmî) bir yaklaşım olmasından hareketle, bütün dinlerin ortak noktası olarak insan ve toplumların ıslahı noktasında insanda korunması gereken **“5 temel emanet”**in korunmasına yönelik bir yaklaşımdır. İnsanda korunması gereken bu temel **“5 temel değer/emanet”**in insanın, ailenin, toplum ve doğanın korunmasında İslâm dini perspektifinden ele alınarak **“Zarûriyat-ı Diniyye”** olarak görülmektedir (YILMAZ, 2006, s. 5).

Yine İbn-i Sina'nın ön gördüğü şekli ile, insanın yaratılış gayesi içerisinde göstermiş olduğu en önemli görevlerinden birisinin de **“Toplum (Çevre)”** ve **“Doğa (Tabiat)”**nın korunmasına yönelik **“Vecibe Temelli”** bir sorumluluğunun olmasıdır. Dolayısı ile AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımının ana hedefi, insanı sürekli değişen toplumun bir aracı olarak değil, toplumu ve doğayı değiştirebilecek bir fenomen olarak ele almaktadır. İnsanın kendi değerlerini, kendi kodlarını koruduğu sürece gerek toplum ve gerekse doğa insanlar için sürdürülebilir bir yaşamı doğal olarak sağlayabilmesi mümkün olabilecektir. Onun için AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımının, insanlar için daha iyisini yapma iddiası ile ortaya çıkan pozitivist (indirgemeci) sosyal yaklaşımların **“Atom Teorisi”** uygulamaları ile insandan uzaklaştırılan **“DİN (Allah c.c.)”**, **“TOPLUM (Çevre)”** ve **“DOĞA (Tabiat)”** gibi üç değerli unsurun yeniden insan ile buluşturularak insanın sosyal yaşamına katkı sağlayacak değerler olarak kazandırılmasını hedeflemektedir.

AHSEN-Sosyal Hizmet, İslâm Âkidesi bağlamında, insanlığın geleceğine yönelik, insanın ve dolayısı ile neslin sağlıklı gelişimini ve yaşatılmasını oldukça önemseyen ve bu gerekçe ile, dünyadaki sosyal değişimleri, kalkınma ve sosyal içermeyi mikro ölçekte bireyin, mezzolo ölçekte ailenin ve makro ölçekte ise toplumun güçlendirilmesi noktasında multidisipliner bir yaklaşım olarak ele alınmıştır.

3.2.1. AHSEN Sosyal Hizmetin “Vecibe-Hak Temelli” Yaklaşımı

İnsan temel hak ve özgürlükleri tarih boyunca en çok tartışılan konuların başında gelmiştir. Günümüzde sıkça kullandığımız “*Hak*” kavramı, İslâm Âkidesinde aynı zamanda bir “*Vecibe (ödev/sorumluluk)*” içeren bir yaklaşım olarak vurgulanmaktadır. İslâm Âkidesinin tek kaynağı olan Kur’an-ı Kerim, “*Vecibe-Hak*” kavramı boyutu ile ele alındığında, insanın kendisi ve kendisi dışında bütün insanlara karşı, yaşadığı toplum/çevre ve doğa/tabiât ile olan ilişkilerinin tamamen bir “*Vecibe-Hak*” temelli bir yaklaşım olarak ele alındığı görülmektedir.

Dördüncü Sanayi devrimi ile birlikte gelişen ve oldukça dijitalleşen teknolojik ve ekonomik süreçlerin sosyal ilişkileri de oldukça etkisi altına aldığı görülmektedir. İnsan yaşamı da bu dijitalleşmeye bağımlı olarak hızla evrilmekte ve kontrolsüz bir dijital-mutluluk bağımlısı tüketim toplumu oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu algılama ister istemez mikro, mezzo, exo ve makro düzeyde “*İnsan-Din (Allah c.c.)*”, “*İnsan-Toplum (çevre)*” ve “*İnsan-Doğa (tabiat)*” ilişkilerini “*Eko-Sistem (Chronosystem)*” yaklaşımına ters orantılı olarak etki yaptığı görülmektedir. Bu durum günümüzde de birçok örneklerinin verilebileceği gibi; devlet yönetimlerinin ve politikacıların devletin demokratik ve sosyal sistemlerini sosyal teori ve kavramları dışında algılamasına ve sistemlerin insanların ihtiyacından ziyade devletin ihtiyaçlarının karşılanması yönüne doğru evrilmesine neden olabildiği gözlemlenmektedir.

Bu durum ister istemez, günümüzde de en bariz örnekleri ile görüldüğü gibi; Dünyada oldukça önem arz eden demokrasi ve sosyal sistemlerin “*İnsan Temel Hakları*” bağlamında kutuplaştırıldığına ve bu iki önemli kavramın “Batı ve Doğu” algısının oluşturulduğu görülmektedir. Dolayısı ile “*Eko-Sistem (Chronosystem)*” yaklaşımının mevcut kuram (teori) ve kavramların dışında yeni demokrasi ve sosyal sistem arayışlarının Batı demokrasilerini ve sosyal sistemlerini yeniden eleştirilmesine ve yeni sistem arayışlarına yönelmesine neden olduğu görülebilmektedir. İşte tam da bu noktada dünya genelinde insan ve toplum ilişkilerinin atomize edilerek bitirilmesine ve insan ilişkilerinin de “*temel hak kavramları*”nın hızla itibarsızlaştırarak bir kaos ortamının oluşturulmasına çalışıldığı gözlemlenmektedir. Dünyada uygulanmakta olan sosyal hizmetlerin de bu olumsuzluklardan etkilenen insana ve toplumların ayakta tutulmasına ve yeniden kullanılır hale getirilmesinde bir araç olarak kullanıldığı bütün boyutları ile ortada olduğu söylenebilir.

Araştırmamız kapsamında Almanya’da uygulanmakta olan sosyal hizmetlerin her ne kadar post-pozitivist yaklaşımlı “*Hak Temelli*” bir yaklaşım olarak sunulmaya çalışılsa dahi, uygulamaların bir “Lütuf Temelli” uygulamalara dönüştürüldüğü, temel insan hak ve sözleşmelerin, anayasa ve yasaların devlet ve kurumları tarafından dikkate alınmayarak sosyal hizmetlerin her anlamda devletin “*Politik bir varoluş*” (THOMPSON, 2016, s. 35) mücadelesine dönüştürüldüğü görülmektedir.

Hızlı ve kontrolsüz dijitalleşme, bireysel özgürlükleri dolayısıyla toplumu insanının dokunulmaz haklarını bir çıkmaza sürüklemekte ve günümüzde görünmeyen yeni sosyal sorunlar doğurabilmektedir. Dördüncü sanayi devrimi (yapay zekâ-

dijitalleşme) paralelinde insanların kendi haklarını koruyamamalarının yanında, birbirlerine karşı olan hakları da koruyamamaları ve bu hakların önemsizleştirilmesi ve insanlığın her geçen zaman hak ihlâlliklerine maruz kaldıklarının görülmesidir. Bunlarında ötesinde dünyada oldukça özgürleştirilmeye çalışılan insanların “*bireysel hak ve özgürlük*”leri yapay zekâlı teknolojik enstrümantaller tarafından işgal ediliyor olmasına oldukça seyirci kalınması ve hiçbir önlem alınamaması sosyal hizmetlerin insanın korunmasına ilişkin üzerinde yoğunlaşması gereken en önemli konuların başında geldiği söylenebilir. İslâm Âkidesi bağlamında bireyin gerek kendisi ile ilgili ve gerekse toplumun diğer insanların koruması gereken bireysel hak ve özgürlüklerin korunması “*Vecibe (ödev/sorumluluk) Temelli*” bir yaklaşımdır. Dolayısı ile hızla gelişen bu dijitalleşme insanlığın yararına ve insana hizmet noktasında ele alınması oldukça önem arz eden ve insanın özeline korunmasına yönelik girişimler olarak görülmektedir.

Araştırmanın saha çalışmalarının yapılmış olduğu Batı Avrupa (Almanya) toplumlarında “*Hak*” kavramı, İslâm Âkidesi yaklaşımı ile ele alınan “*Vecibe-Hak*” kavramı ile ortak yönleri olduğu gibi oldukça zıt anlamlarda algılanabildiği ve aynı değerleri ifade etmediği söylenebilir. Federal Almanya’da, post-pozitivist, sekülerist yaklaşımlı bir “*Hak*” kavramı aynı zamanda bir “*Lütuf*” kavramına, dönüştürülebildiği, insanların doğuştan elde ettiği temel hakların gerek devlet veya gerekse kurumlar tarafından bir lütfâ dönüştürülerek keyfiyete bağımlı olarak sunulabildiği yapılan araştırmalarda da tespit edilen önemli konular arasındadır. Batı toplumlarında “*Hak*” her zaman insanın doğuştan elde etmiş olduğu doğal haklar bir vecibe (ödev/sorumluluk) olarak düşünülemez. Haklıysanız, haklı olduğunuza inanıyorsanız bu hakları Temel İnsan Hakları Sözleşmelerini, anayasa ve yasalar üzerinden talep etme zorunluluğunda kalılabilmektedir. Bunun en bariz nedenleri arasında da “*Hak Kavramı*”nın dini ve seküler anlamda farklı yorumlanmasından ve dolayısıyla farklı algılanmasından kaynaklandığı gözlemlenmiştir.

Devlet ve yönetimler, toplumun bütün kesimine insan, kurum, kuruluş ve STK’lara yönelik seküler yaklaşımları, herhangi bir uygulamanın temellerinin dini/manevi değerlere dayandırılmadan verilmesinin gerekliliği veya tam tersine ilgili bu uygulamanın dini/manevi değerlere bağımlı olarak verilmesinin gerekliliğini sorgulama hakkını kendisinde görmemelidir. “*Hak kavramı*” anlayışı, herhangi bir bireye, kurum, kuruluş ve STK’ya bir hakkın verilmesi veya verilmemesi gibi bir yaklaşımın oldukça yanlış olduğu ve dolayısıyla uluslararası insan Hakları Sözleşmeleri, ülkelerin anayasaları ve bu bağlamda bütün yasalar bu hakların neleri içerdiğine ilişkin gereken bütün hassasiyetlikleri ortaya koyarak ilgili belge ve sözleşmeleri yayınladığı görülmektedir.

AHSEN-Sosyal Hizmetin “*Hak Temelli*” yaklaşımı İslâm Âkidesi bağlamında, İslâm’ın vecibe temelli sözleşmeleri/belgeleri ve aynı zamanda uluslararası ve ulusal insan Temel Haklar Sözleşmeleri dikkate alınarak oluşturulmaya çalışılmıştır. Dolayısı ile, insanların doğuştan elde ettikleri haklar tabi olan haklardır ve hiçbir kimsenin bir diğer kişiye bu hakkı vermek veya almak gibi bir lüksü olamamaktadır.

İslâm Âkidesinde vecibe (ödev/sorumluluk) olarak belirlenen bu hakların istenmemesi/alınmaması, vazgeçilmesi söz konusu olamamaktadır. Bu vecibe temelli hakların dünya ve ahirete yönelik sorumluluklar yüklediği gibi, gasp edilmesi veya bir “*Lütuf Temelli*” sunulması da İslâm Fıkına göre mümkün olamamaktadır. Bireyin kendisinde bir ödev, sorumluluk ve bir görev anlayışı ile koruması gereken doğal haklarının bir “*Vecibe-Hak*” yaklaşımı olarak anlaşılması İslâm Âkidesinin temel prensipleri arasında olduğu görülmektedir.

İnsan vecibe-hak ve özgürlükleri AHSEN Sosyal Hizmetlerin insan odaklı “*insan hizmeti (social services)*” olmasından hareket ile hizmet alanlarını en çok ilişkilendirdiği temel kavramlardan birisini oluşturmaktadır. Dolayısı ile AHSEN-Sosyal Hizmet, insanların bir “*Kul Hakkı*” olarak ödev ve sorumluluklarının (Vecibe-Hak) yanında bir de kendisini yoktan var eden, yaratılmışların en değerlisi, en şerefli ve en güzeli “*AHSEN*” kılan Rabbine karşı bir sorumluluğu, “*Allah Hakkı*” vardır. Bu hak bütün hakların üzerinde bir hak olup, insanların toplum ve doğa ile ilişkilerinin nasıl olması gerektiği noktasında bir kontrol mekanizmasını oluşturmaktadır. Çünkü insanlığa bütün haklarını bahşeden, “*Lütuf ve Kerem sahibi Allah (c.c.)’tır*”. Bu yaklaşımdan hareket ile “*AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı*”nın aynı zamanda bir “*İnsan temel vecibe-hak ve özgürlükleri bağlamında faydalı, hayırlı hizmetler sunan bir yaklaşım*” olduğunun altı çizilebilir.

İslâm Âkidesinin “*Vecibe-Hak Temelli*” bir yaklaşım olarak incelendiğinde, kavramın bir hak boyutunun olmasının da ötesinde insanlığa bir ödev, sorumluluk (vecibe) boyutu ile görevler yüklediği görülmektedir. İnsanların bu sorumluluklarının insanın yaratılışları ile yakından ilişkilendirildiği görülmektedir. İnsanın bir “*Vücut/Beden (fiziki, biyolojik)*” oluşumları ile ilgili sorumluluklarının olduğu gibi, “*Can-Ruh (Nefs)*” bütünlüğünde yaratılmışlıkları ile de sorumluluklarının olduğunu görülmektedir (KUNZMANN & BURKARD, 1991, s. 76). Konu ile ilgili olarak “İbn-i Sina’nın; “*Aklın-Zekânın tecellisi (Entstehung der Intelligenzen)*” ile ilgili yaklaşımında daha detaylı incelenebilir (Grafik 1: Sayfa:154). Dolayısı ile İslâm Âkidesi insanlığa, “*Vecibe-Hak Temelli*” yaklaşım kavramı altında, başta Allah’a (c.c.) olmak üzere, insanın kendisine, “*topluma/çevreye*”, toplum içerisinde diğer insanlara ve “*doğaya/tabiatı*” karşı sorumlulukları vardır. Aynı şekilde devletlerin, yönetimlerin de anayasal güvencelerle koruması altında bulunan bütün unsurlara karşı “*Vecibe-Hak Temelli*” yaklaşımlarının, sunulan hizmetlerin bir lütuf hizmetlerine dönüştürülmemesi noktasında oldukça adil davranılmasının gerekliliğinin açıkça vurgulayıcı bir yaklaşımla belirtilmiş olduğu görülmektedir.

3.2.1.1. İnsan Temel Haklarının Üç Geleneği

“Uluslararası Sosyal Hizmetler Uzmanları Federasyonu (IFSW- Internationalen Federation of Social Workers)” başkanlığını yürütmüş olan Jim Ife, “İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet” başlığı altında yayınladığı çalışmasında, “*insan hakkının üç geleneği*”ne dikkatleri çektiği görülmektedir. Jim Ife’nin belirtmiş olduğu bu üç

geleneği, İslâm Âkidesi yaklaşımı ile ele alarak analiz edilmesine çalışılmıştır. Dolayısıyla AHSEN-Sosyal Hizmetin, İslâm Âkidesi perspektifinde ele aldığı sosyal hizmet yaklaşımların IFSW'nin ön gördüğü sosyal hizmetler ile arasındaki nüans farkının ortaya konulması açısından önem arz etmektedir. AHSEN- Yaklaşımı'nın sosyal hizmetin bu üç geleneğine ilişkin analizi, yorumlaması Jim Ife'nin belirtmiş olduğu **“İnsan Hakkının Üç Geleneği”** (IFE, 2017, s. 20-21) üzerinden şu şekilde yorumlanabilmesi araştırma açısından mümkün olabilmektedir.

“Birinci gelenek”; İnsanların, insanlığın bir parçası olarak doğuştan (yaratılmışlıklarından) sahip oldukları doğal haklara sahiptirler. Bu haklar insana Allah'ın bahsettiği, lütfettiği haklar bütünüdür. Bu haklar kişinin vazgeçemeyeceği, yaşam hakkı, özgürlük, refah ve güven arayışı, vb. haklar olarak bilinmektedir. Dolayısı ile sadece Allah'ın (c.c.) yaratmış olduğu insana bahsetmiş olduğu bu haklar, yaratılmış bütün insanlara Allah'ın adaleti gereği *“eşit yaratılmışlık ilkesi”* gereği verilmiş haklardır. Bütün insanların dini, inancı, cinsiyeti, soyu, ırkı, dili, etnik kökenliği, yurdu ve siyasi görüşleri ne olursa olsun temel hak ve özgürlüklerinin dokunulmazlığı vardır. Bu vesile ile insan hakkının üç geleneğinden *“Birinci gelenek”* yaklaşımının, İslâm Âkidesi bağlamında oldukça önem arz ettiği görülmektedir. Her ne kadar *“Birinci gelenek”* haklar, bir *“Hak kavramı”* ile izah edilmeye çalışılsa da bu hakların bir *“Vecibe (ödev/sorumluluk)”* çerçevesinde ele alınarak değerlendirilmesi oldukça önem arz etmektedir.

İslâm Âkidesi, insan temel vecibe-hak ve özgürlüklerini *“İnsanların Eşitlik İlkesi”* gereği oldukça önemsenmesi, insanların birbirlerine olan üstünlüklerinin yalnız ve yalnız *“Takva”* da yani Allah'a (c.c.) olan yakınlık, iman mertebesinde, kulluk derecesindedir. Hz. Peygamber Peygamber'in (s.a.v.); *“Arab'ın Arap olmayana, beyazın siyaha takva dışında üstünlüğü yoktur.”* Yine bir diğer hadislerinde; *“İnsanlar tarağın dişleri gibi eşittirler.”* buyurmuştur (ARMAĞAN, 2015, s. 35). Bütün insanların Hz. Adem'den, Adem'in ise topraktan yaratıldığını Veda Hutbesini irad eden Hz. Peygamber, cahiliye dönemindeki bütün kan ve mal davalarını ayakları altına aldığını söyleyerek Kur'an-ı Kerim'den şu sûreyi okumuştur; *“Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık. Birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz ki Allah, her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır.”*⁴⁹ (K.K.: Hucurât 49/13). Bu nedenle AHSEN-Sosyal Hizmet yaklaşımı, İslâm Âkidesi anlayışı ile insanlar arasında hiçbir din, mezhep, kültür, dil, renk, cinsiyet, etnik kökenlik ve siyasi görüş ayrımı yapmaksızın hizmet sunmakla vecibe temelli bir sorumluluğu multidisipliner anlamda uygulayan bir sosyal hizmet disiplini olarak ele alınabilmektedir.

⁴⁹ Hz. Âdem ve Hz. Havva'dan çoğalan insanlar yeryüzünde çeşitli ırk, renk ve dillerde irili ufaklı topluluklar oluşturmuşlardır. Küçükten büyüye, bütün kabilelerden milletlere varıncaya kadar farklılık gösteren bu oluşumun, temel sebebinin kitlelerin birbirlerini tanıyıp, anlaşmak ve kaynaşmak olduğu anlaşılmaktadır. Yani soy, sop, ırk, renk, dil, cinsiyet vb. konularla övünmek yerine, insanların birleşmeleri bütünleşmeleri öngörülmüştür (ÖZEK & KARAMAN, 1992, s. 516).

“İkinci gelenek”; İnsanların devlet ve yönetimlerinin *“Temel Hak ve Hukukları”*’nın yükümlülüklerinin geleneğidir. Bu gelenek, devletlerin medeni oluşları gereği, toplum içerisinde yaşayan insanların her anlamda adil ve eşitlik ilkesi gereği adaletin sağlanması, insanların doğuştan sahip oldukları doğal haklarının muhafazası ve korunmasının sağlanabilmesidir. Bu yaklaşım, toplumun huzur, mutluluk ve refahının sağlanması açısından oldukça önem arz eden bir *“insan hak ilkesi”* olarak görülmektedir.

Devlet, insanı insan yapan bütün değerlerini, onur ve haysiyetini yasal güvenceler altında koruyan önemli bir müessesedir. Bu yaklaşımdan hareketle devletin bir sosyal refah devleti olması, demokrasi veya başka herhangi bir sistemin toplumun bütün insanlarını eşitlik ilkesi gereği hiçbir ayırım yapmaksızın uluslararası ve ulusal sözleşmeler dahilinde toplum insanlarının koruması altında olduğu duygusunun verilmesi yine bir insan hakkı ilkesi olarak kabul görmüştür. Bu nedenle devletin bütün insanlara olan yaklaşımının insan hak ve özgürlükleri boyutunda bir *“Lütuf Temelli”* yaklaşımdan ziyade bir *“Hak Temelli”*lik ötesinde *“Vecibe-Hak Temeli”* olarak sorumluluk bilinci dahilinde verilmesini zaruri kılmaktadır. Onun için insan-devlet ilişkilerinde, insan haklarının *“Hak Temelli”* bir yaklaşım olup olmadığı günümüzde devlet yönetim sistemlerini, sosyal politikalarını ve bu bağlamda bağlı kalınan ulusal ve uluslararası sözleşmeler, antlaşmalar, söylem ve belgeler, yasaların ve hükümet programlarının oluşturulmasında *“Vecibe-Hak Temelli”* bir yaklaşım sergilemesinin zorunluluğunu da beraberinde getirdiği görülmektedir.

“Üçüncü gelenek”; İnsanların inşa etmiş oldukları, elde ettikleri haklar geleneğidir. Bu hakların nesnel anlamda var olduğu görüşünden hareket edilerek, elde edilen hakların korunmasına ilişkin bir yaklaşımdır. İnsanların gerek bireysel ve gerekse toplumsal (kolektif) elde edilmiş hakların korunmasını gerektiren bir hak ilkesi olarak bilinmektedir. Bu haklar sosyal adaletin sağlanmasında *“Doğal Haklar”* olarak adlandırılırken, adalet mensupları (hâkim, savcı, avukat) ve siyasetçiler tarafından *“Hukuki Haklar”* olarak tanımlanan haklardır.

AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı’nın insan temel hak ve hukuk konularına bir vecibe temelli sosyal hizmet yaklaşımı olarak bakması sunulan hizmet uygulamalarında bir hak temelliliğinde ötesinde, kişiye bir ödev/sorumluluk ve zorunluluk yüklediği açıkça anlaşılmaktadır. Araştırmanın kapsamında, Batı Avrupa ülkelerinin *“İnsan Temel Hakları Sözleşmeleri”* noktasında evrensel bir anlayışın geliştirilmesinde oldukça sorunlar yaşandığı görülmektedir. Bunun temel nedenleri arasında insan ve insanın taşıdığı değer oldukça belirgin olmasına rağmen, görülmemesine veya görülmek istenmemesine ilişkin birçok beyanlar olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla insanlara yönelik sunulması gereken hizmet anlayışlarının *“Hak”* ve *“Lütuf”* temelli yaklaşımları da teorik ve kavramsal oluşumların oldukça yanlış anlaşıldığı ve bu yanlışlıkların sosyal bilimlere adına içselleştirilmesinden kaynaklandığı da tespit edilmektedir.

3.2.1.2. Hızla Değişen Toplumlarda Değersizleştirilen İnsanlık

Eğer günümüzde olduğu gibi, “*Hak Kavramı*”, bir kişiye sadece hakkı olduğu gerekçesiyle sunulan hizmetlerin bir lütuf mahiyetinde taktim edilerek sunulmasını gerektirirse, Batı sosyal bilimlerinin içerisine düştüğü bu paradigmanın önüne geçilebilmesinin oldukça zor olabileceğinin tahminleri yapılabilir. Bu durum ister istemez Batı ülkelerine gerçekleştirilen sığınmacı/mülteci akımları sonucunda ortaya çıkan insanlık dışı yaklaşımlar ile kendisini daha da belirgin olarak göstermiştir. İşte tam da bu noktada sosyal bilimlerin bir insanlık imtihanı verdiği ve mevcut sosyal uygulamaların hangi temel ilkelere dayandırılarak, bir lütuf mu yoksa bir hak olarak mı uygulandığının görülmesi açısından oldukça önem arz etmektedir.

“*Hak*” ve haktan doğan “*ödev/sorumluluk*” kavramlarının temelinde insan ve insanın özgürleştirilmesi yatmaktadır. Zira, kişinin doğuşu ile kendisine bahşedilmiş temel hakların kullanımları, insanın keyiflerine bırakılmış bir husus olarak görülmemelidir. Kişinin o hakkını kullanması ve gereken sorumluluğunu yerine getirmesi gibi bir görevi vardır. Kişi alabileceği herhangi bir haktan feragat etmesi her ne kadar faziletli bir davranış olarak görülebilse de kendisine “*vecibe (ödev/sorumluluk)*” olan herhangi bir haktan feragat etmesi, görevini ihmal ederek sorumsuzca davranması kişinin cezalandırılmasını gereken bir hareket olarak görülür. Onun için günümüzde Batı dünyasında ortaya çıkan insan Hakları Sözleşmeleri, söylem ve belgelerin başta her şeyi yoktan var eden, insanlığa “*hak bilincini*” bahşeden Allah’ın (c.c.) hakkı olmak üzere birçok temel hakların vecibe boyutuna dikkat edilmediği için dünyadaki bütün insanlığın durumu, içler acısı ve perişan bir hal aldığı görülmektedir (GÜNGÖR, 2016, s. 23). 18. ve 19. yüzyılın modernleşme yaklaşımı insana daha iyi sosyal refah sunma iddiası ile oluşturulduğu sistemlerin merkezinden önce insanının ve sonrasında da insana değerli kılan unsurların çıkarması, dünyada insanlığın bir kaos ortamına sürüklenmesine sebebiyet verdiği görülmektedir.

İnsanlığın, huzur mutluluk ve daha güven içerisinde yaşayabilecekleri insan hak temelli sistemleri pozitivist yaklaşımlarla daha iyisini sunma iddiası ile birçok sistemler ve bu sistemleri meşrulaştırmaya yönelik, kuram (teori) ve kavramların geliştirilmiş olduğu görülmektedir. İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılın ortaya koyduğu bu sistemlerin/yaklaşımların dünya toplumlarının bir kısmının sosyal refahına ilişkin olduğu görüşü hâkim olduğu söylenilebilir. Aynı zamanda bu mevcut sosyal sistemlerin dünyanın bir bölümünde sosyal refah seviyesini oldukça arttırırken dünyanın diğer bir tarafında da tam tersine insanların sosyal refah düzeyleri oldukça kötüleştiği ve haklarının gasp edildiğine ilişkin bilgiler yer aldığı görülmektedir.

Dünya insanlığının sosyal refah seviyelerinin arttırılması ve bir dengenin sağlanmasına yönelik hiçbir adım atılmadığı ve tam tersine Batı’nın gelişmiş ülkeleri olarak adlandırılan ülkelerin refah seviyeleri her geçen gün artarken, Doğu’da üçüncü dünya ülkeleri, az gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler olarak algılatılan toplumlarının her geçen gün sosyal refah seviyelerine ulaşabilme umutlarının her geçen gün kaybolabildiğine tüm insanlık şahit olunmaktadır. Artık 21. yüzyılda “*Yeni bir Sosyal*

Düzen” sağlanabilme umutları oldukça kaybolmuş ve insanların mevcut bu sistemler dahilinde güven içerisinde yaşamlarını sürdürebilmeleri tehlikeli bir unsur haline gelmiştir. Artık dünyada insani değerlerden mahrum bırakılan büyük insan topluluklarının akın akın Batı’ya doğru bir göçü söz konusu olduğu görülmektedir.

Dünyada İnsan hak temelli sözleşmelerin, antlaşmaların, söz ve belgelerin bu denli açık ve anlaşılıyor olmasına rağmen, oldukça demokrat ve oldukça sosyal algılanan ülke insanların sosyal refah ve güvencelerinin, dünyanın diğer bir yerinde hakları gasp edilerek, sömürülen insanların kolonizasyonlar üzerinden sağlanıyor olması insanlık tarihi adına oldukça utanç verici bir durum olarak görülmektedir. 18 – 20. yüzyıllar arasında insanlık adına daha iyisini yapmak iddiası ile yola çıkan beyaz eldivenli sosyal istismarcıların artın günümüzde hiçbir eldiven kullanmadan, insanlığın gözüne baka baka bir sosyal dayatma içerisine girebildikleri gözlemlenebilmektedir. 21. yüzyıl dünya kaynaklarının adil ve hak temelli olarak paylaşımından ziyade, toplumun hızla dijitalleştirilmesi ve daha fazla modernleşme, daha fazla lüks tüketim ve doyumsuzluk doğal kaynakların hızla tükenmesine ve insanların birbirlerini acımasızca yok etmesine doğru görülebileceğinin tahminleri yapılabilmektedir. Bugün sosyal refah seviyeleri oldukça yüksek demokratik ve sosyal devlet yapılanmalarına sahip ülkelerin dünyada bir sistem/yaklaşım olma açısından hızla güven kaybı içerisinde oldukları bilimsel verilerle ortaya konulduğu görülmektedir.

Batı’nın insan “*İnsan Hak Temelli*” sözlemleri olarak ortaya koyduğu değerler incelendiğinde, bu bağlamda oluşturulan anayasa ve yasaların temel insan hakları anlamında oldukça yerinde ve iyi hazırlanılmış olduğunu görebilmekteyiz. Asıl sorunun, bu güzel değerlerin büyük emekler sarf edilerek ortaya konulmasına rağmen, dikkate alınmamasının oluşturduğu söylenebilir.

Mevcut Federal Almanya anayasasının önsözü (Präambel); “*Tanrı ve insanlar karşısında sorumluluğunun bilincinde olan, birleşmiş bir Avrupa’nın eşit haklara sahip bir üyesi olarak, dünya barışına hizmet etmek emeliyle beslenerek özgür iradesiyle hareket eden Alman Milleti, kendi Anayasa yapma yetkisine dayanarak, işbu Anayasayı kabul etmiştir.*” ifadeleri ile başlamaktadır (BMJV, 2018). Bu ve buna benzer birçok “sorumluluk” içeren yaklaşımları Batı kaynaklı anayasa ve yasalar çerçevesinde görebilmek mümkündür. Bu gerekçeler ile de Batı, “Medeniyet” açısından birçok gelişmekte olan ülkeleri etkilemiş ve örnek olarak kabul görmüşlerdir. Araştırma kapsamında ele alınmak istenen asıl sorunlardan birisi de; Artık Batı ülkelerinin bir “Medeniyet” anlayışı olarak dünyada ne derecede kabul gördüklerine ilişkindir. Dolayısı ile araştırmada aynı dünyada “Hak” ve “Hak Temellilik” ilkelerinde temel insan hakları sözleşmeleri açısından artık ne anlama geldiği noktalarının anlaşılmasına da yardımcı olunmaya çalışılmıştır.

Bilimsel açıdan devletlerin sosyal yapılanmaları insan ve insana olan hak temelli yaklaşımları insana hak ettiği değer verilmesinde, insanın bir medeni yaklaşımla karşılık bulması her zaman insanlığın taktir ettiği ve özlem duyduğu bir yapı olarak yerini korumuştur. Ama bugün ne var ki, artık insanlık “*Muasır Medeniyet*” olduğu iddiasında bulunan Batı medeniyetlerinin hızlı bir çöküş yaşadığı ve insanlığın yeni

sorunlarına bir çare olamadığı görüşleri oldukça yaygınlaştığı gözlemlenmektedir. Bunun en bariz örneklerinden bazılarının, araştırmacının “*Vecibe-Hak (ödev/sorumluluk)*” yaklaşımı anlayış boyutlarının ne anlama geldiğinin anlaşılması açısından belirtilmesi önem arz etmektedir;

Dünyamızda sosyal hizmetlerin, post-pozitivist yaklaşımlarla “*Hak Temelli*” sunulmasına çalışılırken, “*Sekülerizm*”in ve dolayısıyla “*Pozitivizm*”in hâkim olduğu “*Lütuf Temelli*” sosyal hizmet yaklaşımlarının insan ve toplumları değersizleştirilmesi”;

- 70 milyondan fazla insan kendi vatanı dışında sığınmacı & mülteci konumunda yaşamlarını sürdürme mücadelesi vermektedir. Ve bu insanların büyük çoğunluğunun Batılı ülkelerin kolonizasyonlarını devam ettirilerek sömürülen ülkelerin insanların olduğu görülmektedir. Gelişmiş sömürgeci kolonyalist zihniyetli birçok Batı ülkesinin ve bu bağlamda Birleşmiş Milletler’in İnsan Temel Hakları Sözleşmelerini hiçe sayarak bu ve bu gibi konulara seyirci kalmalarına bir anlam verilememektedir.
- Açlık ve susuzluk, dünyanın kronikleşmiş sorunları arasında ve insan yaşamını oldukça tehdit etmektedir. 815 Milyon insan açlıkla karşı karşıya kalmaktadır, bunların %98’i gelişmekte olan ülkelerin insanları oluşturmaktadır. Yeni gelişmekte olan ülkelerin insanları tamamen tüketim toplumu üzerine diğer çok gelişmiş ülkelerin ihracat pazarı haline dönüştürülmesi ve satın alım gücünün yükselmesi insanların fakirlik, sefalet ve açlık içerisinde hayat sürmelerini zorunlu kılmaktadır. Dünyada bir yoksulluk kültürü oluşturulmuş ve bu kültür oldukça doğallaştırılmıştır.
 - 1,3 milyon insan, temiz su kaynaklarından mahrum yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmaktadır.
 - 1,5 milyon insan, günde 1 Dolar’ın altında geçimini sağlamak durumunda kalmaktadır.
- Dünya nüfusunun %80’i az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere yaşarken, nüfusunun %20’i sosyal refah seviyeleri oldukça yüksek olan ülkelere yaşamaktadır. Ama ne var ki, gelişmiş ülke nüfusu içerisinde insanların gelir seviyelerinin oldukça dengesiz ve kaynakların adil ve eşit yönlendirilmediği birçok istatistik verilerine dayandırılarak ortaya konulmaktadır.
- Dünyanın en gelişmiş sosyal refah sistemleri, kullanım dışı kalan “yaşlı değerleri” ülkeleri dışına göndererek ülkenin sosyal giderlerinin kısıtlanması hedeflenmektedir.
- Sosyal devlet ve demokrasi ile yönetilen, İnsan Hak temelli sözleşme, antlaşma, söz ve belgeleri imzalayan 20’den fazla ülke aynı zaman da dünyada en çok kitle imha silahlarını üretip çatışma bölgelerine ihracat eden (satan) ülkelerdir. Ve bütün bu çatışmaların, savaşların gerekliliğini savunan bu “sosyal devlet ve demokrasi getirilecek vaatleri”yla, terör grupların desteklediklerini, ülkeleri iç savaşlara sürüklediklerini ve ülkelerin birbirleri ile acımasızca çatıştırılarak insanlığın katledilmesine öncülük ettikleri bir gerçektir.
- Savaşların çıkarıldığı bölgeler aynı zamanda dünya silah sanayinin tüketicileri durumundadır. Bütün yeni çıkarılmış inovatif silah ve mühimmatlar bu bölgelerde denenmektedir. Dünyada savaş sektörünün oldukça gelişmiş olması ve insanların katledilmesi üzerine kurulu bir düzenin, sosyal refah seviyeleri yüksek olan “Sosyal & Demokrasi” yönetimli gelişmiş ülkelerin önemli gelir kaynaklarını oluşturmaktadır.
 - Güven ve koruma altında tutulması gereken yüzbinlerce çocuk, dünyada çocuk savaşçılar olarak kullanılmaktadır. Sosyal demokrasilerin hâkim olduğunu iddia eden ülkelerin ve Birleşmiş Milletlerin raporlarına yansımış olmasına rağmen zorla silah altına alınan çocukların sayısı artmaktadır
- Myanmarlı İnsan Hakları ve Barış Ödüllü Aung San Suu Kyi’ni Arakan Müslümanlarına uyguladığı soykırımı, İsrail (Siyonist) zihniyetin Filistin’de insanların mülksüzleştirilmesi, yurtsuzlaştırılması ve insanlığın katliamına, Yemen ve Afrika ülkelerinde Batılı ülkelerin çıkarları uğrunda sürdürülen insanlığın katliamına, Birleşmiş Milletler, “İnsan Hakları Sözleşmeleri”ni imzalamış ülkeler, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmeleri”ni imzalayan AB üye ülkeleri seyirci kalmaktadır.

- “İnsan Hakları Sözleşmeleri”, uluslararası sözleşmeler hiçe sayılarak, İnsan Hakları Sözleşmelerinin kasıtlı olarak tek taraflı iptalleri, dünya insanının huzurunu, güvenliğini sağlayacak anlaşmaların itibarsızlaştırılmasına ve dünya insanların barış içerisinde yaşam umutları sona erdirmektedir.
- İnsanlığı tehdit eden dünya terörü hiçbir zaman iç kaynaklı olmamıştır. Terör sürekli dış güç destekli olup, destek ülkelerin terörleştirdiği ülkelerde varlığını göstererek gerek ülkeleri ve gerekse milyonlarca insanın sömürülmesine ve katledilmesine yol açmıştır. Bu ülkeler dünya terörünü meşrulaştırmışlardır.
- Ekonomik, teknolojik ve endüstriyel anlamda oldukça gelişmiş olan ülkelerin, insanlığın ortak değeri olan dünya iklimini (doğa-çevre) her geçen gün biraz daha katletmekte ve küresel ısınmayı önleyebilme imkanları olmasına rağmen hiçbir önlem alınmamakta ve dünyamız insanın doğal hakkı olan “yaşama hakkı” uluslararası boyutta tehdit eden sınırlara ulaştırmıştır.
- Üçüncü dünya ülkeleri, Özellikle Afrika kıtası, Batı’nın nükleer çöplüğü haline dönüştürülmüştür. Bölge insanların yaşamları ihraç edilen eskimiş teknolojiler, kimyasal ve nükleer atıklar ile tehdit altına sokulmuştur.
- Dünyamız adil paylaşımdan yoksun bırakılmış, zengin ve yoksul arasındaki fark inanılmaz boyutta ulaşmıştır. Toplum insanların tüm insanlığa yetecek kaynakların dengesiz ve adil tüketimi dikkate alınmamakta, oldukça lüks ve sınırsız tüketim içerisinde olan insanların yanında oldukça fakir ve açlıkla mücadele etmek durumunda olan yoksul insanlar vardır.
 - Dünyamızda 3 zenginin sermayesi 45 fakir ülkenin toplam bütçesinden daha fazladır.
 - Dünyamızda 200 zenginin yıllık toplam gelirleri, dünyada insanların toplam gelirlerinin %47’sinden daha fazladır.
- Dünyada ve özellikle Batı Avrupa ülkelerinde İslamofobi ve Türkofobik söylemlerin siyasallaştırılması aşırı faşist (ırkçı) yapılanmaların doğmasına ve bu gelişimin dünya barışını tehdit etmesine neden olmaktadır.
- İnsanlık kendi “Akıl-Zekâ” gücünden ziyade, kendisinden daha güçlü, daha hızlı ve daha pratik yapay zekâ teknolojinin ellerine, insafına hızla terk edilmektedir. 4. Sanayi Devriminin (Yapay Zekâ) insanları oldukça değersizleştirme ve üretilen Yapay Zekâlı robotların ahlaki değerleri olmaması insanlığın sonunun hızlandırılması açısından oldukça vahim bir tablo sergilemektedir.
- Dünyaca ünlü ve güven telkin eden birçok kurum sosyal hizmet kuruluşların, insanlara sunmuş oldukları hizmetleri bir lütuf çirkinliğinin de ötesine taşıyarak, insanlara kendi değerleri üzerinden istismara yeltenmeleri, insanların ihtiyaç duyduğu sivil oluşumlara olan güveni tamamen bitirmektedir. Uluslararası Sosyal hizmet kurumlarından OXFAM Haiti’de kadın ve kız çocuklarına cinsel istismar da bulunmuştur. “World Vision ABD” kurumunun sosyal hizmet ihtiyacı olan insanları istismar etmesi, insanların sosyal hizmet yaklaşımlarına olan güvenilirliğin istismarına neden olmuştur.

Dünyada insanların itibarsızlaştırdığı, hızla kendi değerlerinden soyutlanarak yok edildiğine ilişkin birçok bilimsel görsel (basılı ve dijital) kaynaklar üzerinden bu ve buna benzet birçok verilere ulaşılabilirliği mümkündür (UNGLEICHHEIT IN DER WELT, 2005). Dünyamızda uygulanan sosyal politikaların ve dolayısıyla sosyal hizmet yaklaşımlarının yanlışlıkları sosyal teori ve kavramları oldukça değersizleştirdiği, “*Hak temelli*” anlayışların yanlış uygulanan pratik (operasyonel) eylemler üzerinden insanlığın geleceğine yönelik oldukça sakıncalı durumların doğmasına neden olunabildiğinin analizleri yapılabilmektedir.

3.2.1.3. İslâm'ın Vecibe-Hak Temelli Sözleşmeleri & Belgeler

Günümüz insanlığı İslâm Âkidesi bağlamında ele alınıp değerlendirildiğinde, insanların ne denli itibarsızlaştırılmış ve kendi doğal haklarından yoksun bırakılmış oldukları görünmektedir. Kur'an-ı Kerim'in insanlığın yaratılışını onun kadim tarihi geçmişi ile ele aldığını, onun hak ve özgürlüklerini ilmin hakikatleri çerçevesinde bilime oldukça değerli katkılar sağlayarak ele aldığı bilinmektedir. Özellikle Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde vuku bulan bütün Hakları Sözleşmeleri, antlaşma (musâlaha) ve vesikaların halen günümüzde ortaya konulmaya çalışılan Temel İnsan Hakları Sözleşmelerine kaynak oluşturduğu görülmektedir. İlgili bu sözleşme ve vesikaların hepsini teyid eden bir “*Veda Hutbesi*” ile de “*İnsan Vecibe-Hak ve Hürriyetler*” noktasında, insanı muasır medeniyet seviyesine ulaşabilecek en son noktaya işaret ettiği görülebilmektedir.

İslâm Fıkhnın (hukuk) temel kaynağını hiç şüphe yok ki yine önce Kur'an-ı Kerim oluştururken, diğer önemli bir kaynağını da Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Sünnetleri (Hadisler) oluşturmaktadır. Başta bu iki temel kaynak olmak üzere, “*Ahkâm-ı İslâmiyye (Din Bilgileri)*”, olarak da bilinen “*İcma ve Kıyas*” gibi iki kaynağı daha bulunmaktadır. Bu dört kaynağın tümü bir bütün olarak “*Edille-i Şer'iyye*” olarak adlandırılmaktadır.

Başta İslâm'ın tek Âkidesi olan Kur'an-ı Kerim olmak üzere, edille-i şer'iyye bünyesinde yer alan diğer üç kaynakta insanın yaratılışına dair oldukça açık ve belirgin bilgilendirmelerin yapıldığını görülmektedir. Cenab-ı Allah'ın insanı “*Ahsen-i Takvim (en güzel surette/biçimde/kıvamda)*” (K.K.: Tin 95/4) yarattığı, yaratılmışların içinde “*şan, şeref sahibi, onurlu ve en üstün*” (K.K.: İsra 17/70) olarak yaratılmış olduğu kesin deliller ile ortaya konulmaktadır. İnsanın bu saygın ve oldukça değerli kınıışı onu yeryüzünde “*Mükerrem (hürmet ve tâzim edilen, ikram olunmuş)*” (YEĞİN, BADILLI, İSMAİL, & ÇALIM, 1990, s. 703) bir kutsal varlık olduğunu ortaya koymaktadır. İnsanın bu denli onurlu, şerefli ve değerli kılınmasının, insanların birbirlerini koruyup kollaması ve güven içerisinde yaşamlarının sürdürülebilmesi açısından da birbirlerinin “*Halife*⁵⁰”si olarak önemli bir misyon (sorumluluk/görev) yüklenmiş olduğu da anlaşılmaktadır. Bundan 14 asır önce (1440. Yıl), Allah'ın kulu ve Resûlü Hz. Peygamber'in (s.a.v.) insanların muasır medeniyet seviyesine ulaşabilmelerinin ölçü ve

⁵⁰ Kur'an-ı Kerim: Bakara 2/30: Hatırla ki, Rabbin meleklerle: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun? Dediler. Allah da onlara: Sizin bilemeyeceğinizi her halde ben bilirim, dedi. Cenab-ı Allah, Kur'an-ı Kerim'de insanın Allah'ın halifesi olduğunu sarahaten belirten herhangi bir âyet bulunmamaktadır. Âyetlerin bazılarında geçen “*halife*” kelimesi ardıl, sonradan gelen, birinin yerine geçen kimse anlamındadır. Allah'ın herhangi bir vekile ihtiyacı olmadığı gibi, O'na vekâlet edebilecek bir varlık da mevcut değildir. Kur'an-ı Kerim'de, yeryüzünün yöneticisi olarak tayin edildiği belirtilen insan, “*halîfe fi'l-ard*” yeryüzünde birbirlerinin halifesi” olarak görevlendirilmiştir (GÜNGÖR, 2016, s.18). Bu konuda bkz.: (K.K.: En'am 6/165), (K.K.: A'raf 7/69, 74), (K.K.:Yunus 12/14, 73), (K.K.:Nemi 27/62), K.K.:Fatır 35/39) ve (K.K.:Sad 38/25)

kodlamalarını ilgili insan hak ve sözleşme belgeleri/vesikaları ile açıkça ortaya koyduğu görülmektedir.

Ne var ki, bugün insanlık daha iyisini yapabilme iddialarıyla oldukça şirk vari yaklaşımlar sergileyerek, güçlü ve varlıklıların haklı, güçsüz ve yoksulların ise haksız kılındığı birçok sistemlerin geliştirildiğine şahit olunmaktadır. Bu durum ister istemez insanların temel hak ve hürriyetliklerinin gasp edilmesine ve dünyanın yaşanabilir bir dünya olmasından hızla uzaklaştırılmasına neden olabilmektedir. Dünyanın bu olumsuz gidişatı, her anlamda güçlü olanların güçsüz insanların temel haklarını gasp etmeleri, insanlığı kendi doğal değerlerinden kopararak onları değersizleştirmeleri zulüm, yoksulluk, açlık ve sefalet içerisinde bir yaşam sürmeye mahkûm etmeleri, ülke içi ve ülkesi dışında göçe zorlanmalarının insan temel hak ve hukuk açısından hiçbir izahının yapılamamasına yol açtığı görülmektedir. Araştırma kapsamında bu olumsuzluklar ve temel insan haklarının ihlallğine yol açan uygulamalar ve uygulayıcıları dünyayı kendileri ile birlikte “*esfel-i safiline (en sefil hale, nefsinin karanlıklarına)*” dönüştürme gayreti içerisinde oldukları boyutları ile ele alınmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın konusu gereği “*İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı*” temel yapısı itibari ile bir “*İnsan Hizmeti (Human Service - menschlicher Dienst)*” olduğunun altını çizerek, insan merkezli bu hizmetin her boyutunun “*İnsan Temel Hakları Sözleşmeleri*” ile oldukça yakından ilişkili olduğu bir kez daha vurgulanması önem arz etmektedir. Dolayısı ile insanın her alanı ile oldukça içselleştirilmiş olan sosyal hizmet uygulamalarında “*İnsan Temel Hakları Sözleşmeleri*”nin bilerek veya bilmeyerek dikkate alınmaması sosyal hizmet kuram /teori) ve kavramına oldukça ters ve insanların faydasından ziyade istismarına yol açabileceği görüşü oldukça hâkim bir görüş olmuştur. Sosyal hizmet uygulamalarında “*İnsan Temel Hakları Sözleşmeleri*”nin dışında bir tavır sergilenmesi; Neil Thopson’un dediği gibi, “*Sosyal hizmetin miadını doldurması*”na (THOMPSON, 2016, s. 236) ve amacının dışında kullanılmasına yol açabilecektir.

İnsanın yaratılmışlar arasında en üstün bir makama oturtan İslâm Âkidesi, insana sunulacak hizmetlerin de bir “*İnsani Hizmet (Human Service)*” mahiyetinde en değerli ve insan onuruna yakışır hak ölçüleri dahilinde “Vecibe-Hak Temelli” yaklaşımlarla sunulmasını oldukça zaruri kılmaktadır. Bu yaklaşımdan hareket ile, Araştırmanın “*İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı*”nın ortaya konulmasında dikkate alınan İslâm Âkidesi Kur’an ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.) insan temel hakları sözleşmeleri, belge ve vesikalarının çok değerli oldukları görülmüştür. İlgili bu sözleşme vesikalarının kısaca şu şekilde belirtilmesi araştırmanın genel mahiyeti açısından önem arz edecektir:

Hilfu-l Fudûl:

H. Peygamber (s.a.v.), her zaman olduğu gibi, güçlü ve varyetli insanların haklı olarak görüldüğü Cahiliye döneminde de yalnızca doğrunun, haklının ve mazlûmun yanında yer almıştır. “*Hilfu’l-Fudûl (Erdemliler Antlaşması)*”da Mekke’de güçlerini kullanarak toplumda zulmedenlere karşı, haksızlığa uyrayan mazlûmun yanında olma

ve hakların alınmasında yek vücut olmanın başarılı bir örneğini teşkil etmektedir. Hilfu'l-Fudûl Cemiyeti, Mekke'de ticaret yapan bir Yemenli tüccarın malının gasp edilmesi ve tüccara parasının ödenmemesi neticesinde haklı bir insanın gücünü zulmü için kullanan diğer bir insandan hakkın tahsisi ile ilgili önemli bir icraat olduğu görülmektedir. Daha sonra da Mekke'de zulme ve haksızlığa uğrayan pek çok insanın haklarının tahsis edilmesinde Hilfu'l-Fudûl Cemiyetinin antlaşmaları dahilinde bu haksızlıkların önüne geçilebildiği bilinmektedir. Hilfu'l-Fudûl Cemiyetinin Hz. Peygamberin (s.a.v.), cahiliye döneminde tasvip edip katılarak bizzat desteklediği tek cemiyet olduğunu görülmektedir.

“Hilfu'l-Fudûl (Erdemliler Antlaşması)” adaletin tesis ettirilesine yönelik bir anlaşmadır. Mekke'de güçlülerin zulüm ve haksızlıklarına mâni olabilmek maksadıyla kurulmuş önemli bir yapılanmadır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) nübüvveti öncesinde kurulmuş ve bizzat kendisinin de üyesi olduğu Hilfu'l-Fudûl için nübüvveti sonrasında da şöyle buyurmuşlardır: *“Abdullâh bin Cüd'ân'ın evinde amcalarımla birlikte, Hilfu'l-Fudûl'de hazır bulundum. O meclisten o kadar memnun oldum ki, ona bedel bana kızıl develer (yâni en kıymetli dünyâ metâi) verilse, o kadar sevinmezdim. O antlaşmaya şimdi de çağrılısam, yine icâbet ederim.”* (İbn-i Kesîr, el-Bidâye, II, 295), (İSLÂM&İHSAN, 2018)

Medine Vesikası (622):

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Miladi 622 yılında Medine'de Yahudi ve putperestlerle birlikte imzalamış olduğu bir antlaşmadır. *“Medine Vesikası”*nın aynı zamanda medeni toplumsal yaşamın bir modelini ortaya koyan bir vesika/belge olarak görülmektedir. Bu vesika ile, toplum içerisinde birbirlerine düşman olan yapıların barış içinde birlikte yaşamı öngören, mümkün kılınabildiği görülmektedir. Bu vesikası, aynı zamanda Hz. Peygamber'in (s.a.v.), devlet başkanı olduğu Medine Devleti'nin ilk anayasasını oluşturduğu ve bir şehir devleti kurmaya yönelik bir vesika/belge olduğunu görülmektedir. Zira günümüze kadar yansımış olan *“Medine Vesikası”* ve *“Veda Hutbesi”*nin İslâm hukukunun *“İnsan Vecibe-Hak ve Hürriyetleri”* ile ilgili oldukça önemli metinler olarak kabul gördüğü bilinmektedir. Kur'an-ı Kerim'de insan temel hakları ile ilgili âyetlere ve bu konudaki ilgili hadislerle baktığında, gerek *“Medine Vesikası/Anayasası”*nın ve gerekse *“Veda Hutbesi”*nin içeriği olduğu gibi İslâm Âkidesinin yansıtılmış olduğu görülmektedir (AKGÜNDÜZ, 2017, s. 10). Medine Vesikası, Medine'de yaşayan Müslüman, Yahudi, putperest ve tüm Medinelilerin *“Temel Vecibe-Hak ve Özgürlükler”*inin, sorumluluklarını, ihtiva eden bir anlaşma, sözleşme niteliğinde bir beyanname olduğu görülmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de ifade edildilen; *“لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ (Dinde zorlama yoktur)”* (K.K.:Bakara 2/256), âyeti ile, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) *“Medine Vesikası”* sözleşmesinde taraflar arasında karşılıklı vecibelere/haklara riayet edildiği müddetçe hiçbir insana dini, ırkı ve soyu ile aidiyetliklerine zarar verilmemesi ilkesinin benimsendiği görülmektedir. Hiçbir Müslümanın da hangi dinden olursa olsun, hiçbir insana inancı yüzünden baskı yapmamıştır.

Hudeybiye Musâlahası (628):

“*Hudeybiye Antlaşması(Musâlahası)*” Miladi 628 yılında Medineli Müslümanlar ile Mekkeli müşrikler arasında yapılan bir barış antlaşmasıdır. Müslümanlara oldukça ağır bedeller yükleyen bu anlaşma, ismini antlaşmanın imzalandığı Hudeybiye’ beldesinden almıştır. Bu müsâlahâ her nekadâr Müslümanlara ağır bedeller ödeten bir antlaşma olsa da, “*Medine İslam Devleti*”nin hukuken tanınmasını sağlayan ilk antlaşma olma özelliğine sahiptir. Onun için bu atışama aynı zamanda şartlar ne olursa olsun eğer bir musâlahâ yapılmış ve imzalanmışsa anlaşmalara sadık kalınmasının ne denli önemli olduğunun algılanmasını sağlayan bir anlaşma olmuştur. 10 yıl gibi bir süre ile sınırlandırılmış olan Hudeybiye Antlaşmasının günümüze kıyasla daha iyi anlaşılabilmesine katkı sağlaması ve araştırmaya katkı sağlaması açısından özet olarak işlenilmesi önem arz etmektedir.

Hudeybiye Musâlahası (Antlaşmasının) Bazı Maddeleri:

- Müslümanlar Kâbe’yi bu yıl (anlaşmanın yapıldığı yıl) ziyaret edemeyeceklerdir,
 - Bu ziyaret, bir sonraki yıl yapılabilecektir.
 - Gelecek yıl ziyarete gelenler, Mekke’de üç gün kalacaklardır
 - Bu zaman içinde (3 gün) müşrikler Mekke dışına çıkacaklar ve Müslümanlarla temas kurmayacaklardır.
- Kureyşlilerden biri, Müslüman olsalar dahi, Medine’ye sığındıkları takdirde iade edileceklerdir.
- Medine’den Mekke’ye sığınanlar iade edilmeyeceklerdir.
- Diğer Arap kabileleri dilerlerse Müslümanların tarafına, dilerlerse Kureyşlilerin safına katılabileceklerdir.

Hz. Peygamber (s.a.v.), antlaşmanın şartlarının yazılmasında Hz. Ali’yi görevlendirmiştir. Hz. Ali Antlaşmanın başına önce “*Besmele-i Şerîf*”i yazacağı esnada, Süheyl itiraz etmiştir. Besmele yerine; “*بِسْمِكَ اللَّهُمَّ (Bismike Allahümme)*” yazılmıştır. Aynı şekilde Süheyl, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) “*Allâh’ın Rasûlü*” ibâresinin yazılmasına da karşı çıkarak itiraz etmiştir. Hz. Ali bu olan bitene itiraz etmesine ve şiddetle karşı çıkmasında rağmen, Allah Resûlü, bir orta yolu bularak bugün birçok hikmetleri ile dersler çıkarabileceğimiz bu antlaşmayı Suheyl’e dönerek; “*Siz yalanlasanız da ben Allah’ın Resûlü’yüm*” diyerek değiştirilmesi gereken yerin kendisine gösterilmesini istemiştir. Ve o yere “*Muhammed bin Abdullah*” künyesini yazdırmıştır (İSLÂM&İHSAN, 2018). Bu muselaha/anlaşma, Hz. Peygamberin (s.a.v.), gayrimüslim topluluklarla, başka din mensubiyeti olan topluluklarla yaptığı bir dizi anlaşmalara, sözleşme ve belgelere sadık kalınmasının gerekliliğini ortaya koyan önemli bir örnek olarak görülmektedir.

Veda Hutbesi (632):

Veda Hutbesi’nin “*Vecibe-Hak Temelli*” evrensel yaklaşımı, diğer bazı vesika/belge ve sözleşmeleri de içerisine alan, günümüzde halen oldukça etkili ve insan temel haklarına kaynak oluşturan önemli vesika ve belgeler arasında gösterilmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.), Hicretin 10. yılında “*Veda Haccı*” esnasında, 9 Zilhicce Cuma günü Arafat Vâdisi’nde yüz bini aşkın Sahabe-i Kiram’ın şahsında kıyamete kadar

devam edecek olan bütün kadim insanlık tarihinin insanlığına “*Veda Hutbesi*”ni irad etmiş olduğu bilinmektedir.

Allah Rasûlü bu “*Veda Hutbesi*”nde müminlere iki emanet bıraktığına vurgu yaparak; “*Ey müminler! Size iki emanet bırakıyorum, onlara sarılıp uydukça yolunuzu hiç şaşmazsınız. O emanetler Allah’ın kitabı Kur’an-ı Kerim ve Peygamberinizin sünnetidir.*” bu iki emanetin insanlığın kurtuluşuna vesile olan önemli değerler olduğuna işaret buyurmuşlardır. Allah Resûlü’nün “*Veda Hutbesi*”nde tüm insanlığa sunmuş olduğu bu mesajlar incelendiğinde, günümüz insan temel hakları sözleşmelerine bir temel oluşturduğu görülmektedir. Günümüzde insanlığa karşı işlenen haksızlık ve zulümlerin arkasında, insan hak temelli sözleşmelerin ilgili taraf ülkelerce imzalanmış olmasında rağmen, sözleşmelere riayet edilmemesi, dikkate alınmaması, itibarsızlaştırılması ve yok hükmünde sayılmasının olduğu söylenilebilir.

AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı’nın, “*Vecibe-Hak Temelli*” bir sosyal hizmet yaklaşımı olması ve aynı zamanda bir “İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı”nın ortaya konulabilmesini oldukça mümkün kılabilen bir vesika/belge olduğunun altını çizerek vurgulanması gerekmektedir. Dolayısıyla “*Veda Hutbesi*”nde yer alan bütün ilgili maddelerin araştırmada ortaya konulmaya çalışılan AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı’nın oluşumuna oldukça katkı sağlamıştır. Veda Hutbesi’nde, AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı’nın insanda koruması gereken “*5 temel değer/emanet*”e dikkat çektiği ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.) bu 5 değer üzerinden bildirimlerini yapmış olduğu gözlemlenmiştir. İnsandaki bu değerlerin korunabilmesi için de “*Size iki emanet bırakıyorum*” diyerek bu emanetlerin “*Kur’an-ı Kerim (İslâm Âkidesi)*” ve “*Peygamberinizin Sünneti (Hadisler)*” olduğunu belirtmiştir.

İnsan için oldukça değer addeden bu “*5 temel değer/emanet*”in araştırma kapsamında insanlarda korunması gereken başlıca değerler olarak ele alınmış ve AHSEN- Sosyal Hizmet Yaklaşımı’nın bir “*İnsan Hizmeti (human service)*” olarak hizmetlerin uygulama alanları olarak belirlenmiştir. “*Veda Hutbesi*”nin insanda korunması gereken “***Can-Ruh (Nefs) emanetinin korunması***”, “***Akıl & (Zekâ) emanetinin korunması***”, “***Din (Manevi) emanetinin korunması***”, “***Nesil (Aile) emanetinin korunması***” ve “***Mal & (Hizmet) emanetinin korunması***” (Sayfa:236) ile ilgili İslâmi Sosyal Hizmet yaklaşımlarının “*Vecibe (ödev/sorumluluk) Temelli*” sunulması açısından oldukça önem arz etmektedir.

“*Veda Hutbesi*”ni, ilk olarak 1948 yılında çıkartılan “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” ve sonrasını ilk 5 yıl içerisinde çıkarılmış olan, “*Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950)*”, “*Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi (1951)*” ve “*Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme (1954)*”lerin içerikleri ile karşılaştırıldığında oldukça benzer örtüşen bilgilerin olduğu gibi farklı yaklaşımlarında olduğu bilinmektedir. İnsanların can ve mal haklarının korunması, güven içerisinde bir yaşam, kadın, yaşlı ve çocuk haklarının ve dolayısıyla bütün insanların hak, hukuk, adalet, özgürlük ve eşitliklerinin oldukça önemli olduğuna dikkat çekilmiştir. Günümüz Temel İnsan Hakları Sözleşmeleri ile “*Veda Hutbesi*” arasındaki en bariz farklılığın, Veda Hutbesi’nde insanlığın başlıca sorunlarına dikkat

çekilirken, aynı zamanda bir “*kurtuluş reçetesi*”nin de beraberinde “*iki emanet; İslâm Âkidesi (Kur’an-ı Kerim) ve Peygamberinizin sünneti*”nin olarak sunulduğu görülmektedir. Veda Hutbesi’nde temel insan vecibe-haklarına dikkatlerin çekilmesinin de ötesinde insanların bütün temel haklarının koruyucu-önleyici, ıslah edici ve müdahil (pratik/operasyonel) uygulamalar ile önlenebilirliği ortaya konulmaktadır.

Yine aynı şekilde 1954 yılları sonrasında oluşturulan İnsan Hakları Sözleşmeleri incelendiğinde, “*Veda Hutbesi*” kapsamında ele alınan sorunların evrensel sorunlar olarak ilgili temel hakları sözleşmelerinde dikkate alınmış olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımdan hareket ile günümüz evrensel insan hak bildirgelerine/sözleşmelerine temel oluşturan Veda Hutbesi’ndeki “*Vecibe-Hak Temelli*” evrensel kuralları kısa ve özet olarak şu şekilde olduğu belirtilebilir;

Veda Hutbesi’nin “Vecibe-Hak Temelli” Evrensel Duyurusu:

- Bütün insanlık kendilerine bırakılan “İki Emanet”e sınıksız sarılmalıdırlar
 - Bunlar; Allah’ın kitabı Kur-ân-ı Kerim ve Hz. Peygamberin (s.a.v.) Sünneti/Hadisleridir.
 - Ancak insanlık bu “İki Emanet”e sarılır ve uyarılarsa yollarını şaşırırlar.
 - Allah’a (c.c.) hiçbir şeyi ortak koşulmayacaktır.
- Bütün insanlar birbirlerine eş değerdedir.
 - Hepimizin Rabbi birdir. Hepiniz Hz. Adem’in çocuklarıdır.
 - İnsanlar, din, ırk, renk farkı gözetilmeksizin birbirinin dengi, eşitlerdir.
 - İnsanların birbirlerine olan üstünlüğü ancak takvadır (Allah’a olan iman derecesi).
 - Müslüman Müslüman’ın kardeşidir. Bütün Müslümanlar kardeşlerdir.
- Bütün insanların can, mal ve namusları korumuş ve mukaddes kılınmıştır.
 - Can, mal ve namuslar her türlü tecavüzden korunmuştur.
 - Allah’ın haram ve dokunulmaz kıldığı canı, haksız yere öldürmeyeceksiniz.
 - Hiçbir kimse diğer bir kişiye zarar veremeye hakkı ve yetkisi yoktur.
 - Zinanın her türüsünden uzak duracak ve zinaya yaklaşmayacaksınız.
 - Her insanın miras edinme hakkı vardır.
 - Emanete ihanet etmeyiniz. Emaneti sahibine veriniz.
 - Malını gönül rızası (hoşluğu) ile vermeyen hiçbir Müslümanın malı bir diğerine helal değildir.
 - Müslümanlar kardeşler ve kardeşinin kanı da malı da helâl değildir.
 - Hiçbir kimse kendi suçundan başka bir suçla suçlanamaz.
 - Baba, oğlunun suçu üzerinden, oğul da babasının suçu üzerinden suçlanamaz.
- Kadınların haklarının gözetilmesi, onlara iyi muamelelerde bulununuz.
 - Kadınların haklarının gözetilmesinde Allah’tan korkunuz.
 - Kadınların erkekler üzerinde, erkeklerinde kadınlar üzerinde hakları vardır.
- Eski sapıklıklara (cahiliye dönemi) dönmeyiniz.
 - Cahiliyeden kalma bütün adetler kaldırılmıştır.
 - Birbirinizi öldürmeyiniz, boynunu vurmayınız.
 - Cahiliyeden kalma kan davaları da tamamen kaldırılmıştır.

İslam Dünyasının Diğer “İnsan Vecibe-Hak Temelli Beyannameleri”:

Günümüzde ortaya konulmuş olan evrensel insan temel hakları sözleşmeleri, bildirileri ve protokolleri her ne kadar insanın temel değerlerini gerek İslâm Âkidesi ve gerekse Edille-i Şer’iyye “*Sünnet (Hadis), İcmâ ve Kıyas*” bağlamında kısmen, sorunları olsa

da insanların doğal hakları ve bu haklara bağlantılı olarak diğer hak ve özgürlüklerinin korunmasına yönelik hazırlanılmasında gereken ehemmiyetin gösterildiği söylenebilir. Ne var ki, bugün birçok ülkenin imzalamış oldukları bu sözleşme, bildirileri ve protokollere sadık kalmayarak gereken hassasiyetlikleri gözetmedikleri bilinmektedir. Güçlülerin hak ve özgürlüklerini istedikleri gibi kullanabilirlerken, nu hakların güçsüz, savunmasız insanlara bir lütuf çerçevesinde sunulduğu gözlemlenmiştir. İnsanların doğal haklarının gaspedildiği “*Cahiliye Dönemi*”nde olduğundan çok daha acımasızca işlenen haksızlıklar artık dünyada sıradanlaştırıldığını ve bir kısım insanların yaşayabilmelerinin giğer bir kısım insanların haklarının gasp edilmesinin doğal olduğu algılatılmaya çalışılmaktadır.

Günümüz evrensel temel hakları sözleşmelerinin bir “*Hilfu’l-Fudûl (Erdemliler Antlaşması)*” kadar etkin olamadığı, insanlağın bu haksızlıkları engelleyemeyip her geçen zaman güçlünün güçsüzler üzerişnde oluşturduğu tahakkümler cahiliye döneminde dahi budenli kendisini gösteremediğine ilişkin birçok kaynakta yer aldığı görülmektedir. Hakların gaspedilmesi o kadar içselleştirilmiştir ki, artık Güçlü olan birey, güçlü olan ekonomi, güçlü olan bir sosyal politika ve bir sistem kendi gücünü diğer güçsüz ve acizlikler üzerinden oluşturdukları görülmektedir. Bu çarpık yapılanmanın aynı zamanda sosyal hizmet yaklaşımlarını kendi içsel güdülerini tatmin etmek, veya kurum ve kuruluşların amaçları dışında insanlara da yardımcı olduklarının ortaya konulması yaklaşımlarla insanlara yine “*Lütuf Temelli*” sosyal sorumluluk projeleri ile kurumsal kimliklerini korumaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. Yani birtakım güçsüz ve aciz bırakılmış insanların doğal hakları yine onlara sosyal hizmetin dokusuna uymayacak yaklaşımlarla güçlülerin, güçsüzlere bir lutfu gibi sunulmaya çalışıldığı ve bu duruun oldukça doğallaştırılmış bir yaklaşım olarak benimsenilmiş olduğu görülmektedir.

Onun için Müslüman Âlim ve bilim insanlarının dünyadaki bu insanlık dışı yaklaşımları dikkate alarak, insanlara bir hak temelliliğinde ötesinde “*Vecibe-Hak Temelli*” birçok çalışmaları, bildiri, sözleşme ve protokoller üzerinde oldukça deher temelli çalışmaların yapılmış olduğu bilinmektedir. Kur’an-ı Kerim’i ve diğer temel kaynakları dikkate alarak hazırlanılmış olan bu sözleşme, antlaşma (musâlahasa) ve beyannamelerden önem arz edenleri şu şekilde ele alınabilir.

Başlıca “İnsan Vecibe-Hak Temelli Beyannameleri”:

- Üniversal İslâm Beyannamesi 1980
- İslâm Genel İnsan Hakları Beyannamesi 1980
- İslam Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi (1982)
- Kahire İnsan Hakları Beyannamesi (1990)
- Tahran İnsan Hakları Beyannamesi (1990)
- İslam’da Temel Hak ve Hürriyetleri Beyannamesi / ve diğerleri

Yukarıda da sıralamış olunan bu “*İnsan Temel Vecibe-Haklar*”⁵¹ ile günümüz “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri*” arasında temelden ne tür birlikteliklerinin ve aynı zamanda farklılıkların olduğu, günümüze hangi boyutlar ile nasıl yansıtılmasının gerekliliği AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı’nın geliştirilmesinde inovatif grafik tasarımları eşliğinde sunulmaya çalışılmıştır. AHSEN-Yaklaşımın bu grafik tasarımlarla İnsan Temel Vecibelerinin/Haklarının sosyal hizmet açısından nasıl bir holistik yaklaşımlı önem taşıdığı resim bütününden bakılarak sunulmasına çalışılmıştır.

Ahmet Akgündüz, “*İslam’da İnsan Hakları Beyannamesi*” isimli eserinde; Batı medeniyetinin ve insan haklarının tezahüründe, bütün hak ve hürriyetlerden mahrum bırakılmış, kralların kölesi statüsünde kabul edilen insanların, ancak kralları tarafından “*Lütfedilen Haklar*” haklar dahilinde yaşamlarını devam ettirebilmelerinin mümkün olabildiğine dikkatleri çekmektedir. Aristo’nun insana olan yaklaşımından oldukça etkilenmiş olan Batı medeniyeti; “*insanlar iki grup halinde doğmaktadırlar*” bunlardan birisi “*hizmet edilenler (hürler)*” bir diğeri ise “*hizmet edenler (hizmetçiler ve köleler)*” olduğuna inanarak medeniyetlerini geliştirmişlerdir (AKGÜNDÜZ, 2017, s. 13). Hizmet edilen bu güçlülerin, hizmetçi ve köleleri olarak gördükleri güçsüz ve yoksunlara sundukları lütuf temelli hizmetleri kendilerinden sunulan sosyal bir hak, bir özgürlük olarak görürler ve sosyal hizmet yaklaşımlarını “*içsel güdüler/duygular*”ını rahatlatmak amaçlı olarak kullanılmış olduğu görülmektedir.

Her ne kadar “*Batı Medeniyeti*”, evrensel insan hak ve sözleşmeleri noktasında muasır medeniyetin bir kalesi olarak algılatılmış olsa da bugün yeryüzü insanının içerisinde bulunduğu çıkmaz, kaos ortamı tamamen Aristo’nun insana olan yaklaşımı üzerinden geliştirilmiş yaklaşımlardan kaynaklandığı görülmektedir. AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı’nın, insana ve topluma insanı değerli kılan unsurlar üzerinden insan odaklı “*Hak Temelli*” yaklaşılmasının da ötesinde bir “*Vecibe-Hak Temelli*” yaklaşımın zorunluluğu ile yaklaşmayı bir ilke olarak görür. İnsanlara sunulan her “*Lütuf Temelli*” sosyal hizmet yaklaşımının insan onur ve haysiyetini zedeleyici, yok edici bir unsur olarak görür ve doğal insan temel haklarının Kur’an ve Sünnet kaynaklı bir yaklaşımla insanın hak etiği değerler bütünlüğünde verilmesi ilkesini savunur.

⁵¹ Yukarıda ele alınan “*İnsan Hak Temelli Beyannameler*” kaynaklarda belirtildiği şekli ile ele alınmış ve aynı şekilde isimlendirilmiştir. Araştırma kapsamında belirtilen bu “*İnsan Hak Temelli Beyannameler*”in “*Edille-i Şer’iyye; Ahkâm-ı İslâmiyye’nin (Din Bilgilerinin Kaynakları)*” üzerinden değerlendirilerek “*Vecibe Temelli İnsan Hakları Beyannameleri*” olarak belirtilmesi önem arz etmektedir.

3.2.2. AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı Kavramsal Yapısı

Cenab-ı Allah, bir beşer olarak kupkuru çamurdan yaratılmış olduğu insanı, şekillendirmiş, ona ruhundan üflemiş ve meleklerin dahi secde etmelerini emredilmiştir (K.K.: Hicr 15/26-30). Bu denli değerli kılınan ve onu diğer canlılardan ayıran insan nasıl bir varlıktır? “*Nasıl insanlaştırılmıştır?*” Bir beşer olarak yaratılmış olan insan, bu denli değerli kılınmasının arkasında yatan faktörler nelerdir? Başka bir deyişle insanı insan yapan bu içsel arketipler nelerdir? İnsanın nasıl bir varlık olduğuna dair çok iyi anlaşılabilmesi açısından bu soruların çözümlenmeye çalışılan insanın nasıl bir varlık olduğuna ilişkin anlaşılması oldukça önem arz etmektedir. Çünkü araştırma kapsamında ele alınan AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı’nın bir “*İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)*” olarak doğrudan ve bizzat merkezinde “İNSAN” denen bu fenomen varlık bulunmaktadır.

“**AHSEN**” kelimesi, gerek Kur’an-ı Kerim’de ve gerekse Hadis-i Şeriflerde geçen İslami bir terimdir. Hadis-i Şeriflerde, güzel ahlâk, güzel huy, güzel ses, güzel amel ve güzel hidayet terimlerinin bir karşılığı olarak kullanılmış olduğu görülmektedir. Bu hadisler, daha çok insanlar ile ilgili ahlâk/etik kuralları ile ilgili hadisler olduğu dikkatleri çekmektedir. “*İman yönünden inananların en kâmilî, ahlâk bakımından en güzel olanıdır.*” gibi. (EBÛ DÂVÛD, 1992, s. Sünnet:15). İslâm dininin temel iki kaynağında, Kur’an-ı Kerim ve Sünnet/Hadislerde, “**AHSEN**” kelimesi “*en güzel bir suret (biçim/kıvam)*” anlamlarında insanı “*Vücut (Beden) & Ruh (Nefs)*” bütünlüğü ve yetenekleri bakımında canlılar içerisinde en güzel/mükemmel yaratılmışlığından kaynaklandığı görülmektedir.

« لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ »

“*Lekad halaknâl insâne fî ahsen-i takvîm(takvîmin).*” “*And olsun ki, biz insanı en güzel bir surette (biçimde/kıvamda) yarattık*”⁵² (K.K.: Tîn 95/4). Müfessirler, Kur’an-ı Kerim’de geçen “**ahsenü’l-hadis**” ifadesini, Kur’an-ı Kerim’in bizzat “**AHSEN**” olduğunu belirtilerek tefsir etmişlerdir. Hadislerde geçen “**Ahsenü’l Kelâm**” ve “**hayrü’l-hadis**” ifadeleriyle yine Kur’an-ı Kerim kastedilmektedir (ULUDAĞ, EROĞLU, & KIRCA, 2018).

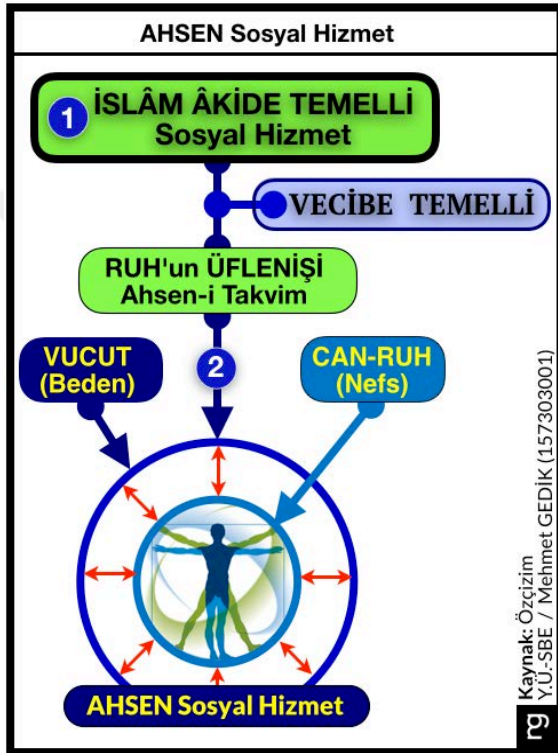
« اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا »

“*Allah, kendi içinde uyumlu, gerçekleri tekrar tekrar dile getiren bir kitap olarak sözlerin “en güzelini” indirdi*” (K.K.: Zümmer 39/23). Zümmer Sûresinde, zikredilen Âyet-i Kerim’de, “**kitabên müteşâbihen**” ifadelerinden, Kur’an âyetlerin birbirlerini pekiştirdiği/güçlendirdiği anlamı çıkarılmaktadır. Kur’an-ı Kerim muhtelif zaman ve şartlarda 23 senede inmiş olmasına rağmen âyetlerinin hiçbirisi bir diğeri ile

⁵² Allah Teâlâ insanı ruh ve beden kabiliyetleri bakımında canlılar arasında en mükemmeli kılmıştır. Kur’an-ı Kerim’de, Surede (Tîn,95/4) “**en güzel surette (biçimde/kıvamda) yarattık**” ifadesi bu hususu belirtmektedir. İnsan serbest iradesi ile ya bu kabiliyetlerini güzel kullanarak “**Kâmil İnsan**” olacak yahut da aksi yönü tutarak şuursuzca davranan varlıkların ve canlıların en aşağı mertebesinde yer alacaktır (Özek ve diğerleri, 1992, s.596).

çelişmemektedir. Bilakis birbirini teyit ve tefsir ettiğini görülmektedir (ÖZEK & KARAMAN, 1992, s. 460). Kur'an-ı Kerim'in mükemmelliği eşsizliğini yine **"ahsenü'l-hadis"** ifadesini, kullanarak ifade edildiği görülmektedir.

Cenab-ı Allah, insan için kullandığı **"ahseni takvim"** ifadesini de yine aynı şekilde insanın **"Vücut (Beden) & Can-Ruh (Nefs)"** bütünlüğünün birbirlerini tamladığı, pekiştirdiği/güçlendirdiğini belirtmektedir. Yani diğer bütün varlıklara kıyasla Allah'nın (c.c.), kendisinden bir değer/cevher olarak insana üflemiş olduğu "Can-Ruh (Nefs)" ile insanın en güzel bir surette (biçimde/kıvamda) yaratılmış olduğunu "akıl sahibi, düşünen"⁵³ bütün insanlığa delilleri ile sunmuştur.

İnsanı merkezine alan **"İnsan Odaklı"** bir **"İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı"** oluşturulurken, yaklaşımın kuram ve kavramının Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetleri (hadisleri) dikkate alınmış, bu iki temel kaynaktan elde edilen analitik bulgulara dayandırılarak somutlaştırılmasına çalışılmıştır.

Cenab-ı Allah insan ve Kur'an'ın eşsiz, mükemmel ve güzelliğini vurgularken Kur'an-ı Kerim için **"ahsenü'l-hadis"**, insan için **"Ahsen-i Takvim"** ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. **"AHSEN"** kelimesi bir terimin olarak **"pekiştirici/güçlendirici, tamamlayıcı ve bütünleştirici"** anlamlarda oldukça fonksiyonel bir yaklaşımdır.

Bu yaklaşımdan hareketle, AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı'nın bir **"İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)"** olarak ıslah edici, müdahil/operasyonel (pratik uygulamalı) bir yöntemle oldukça fonksiyonel koruyucu-önleyici bir yönünün olması hedeflenmiştir. Dolayısıyla **"AHSEN"** teriminin (isminin) **"pekiştirici/güçlendirici, tamamlayıcı ve bütünleştirici"** yanının sosyal hizmet teori ve kavramı ile oldukça örtüştüğü ve Cenab-ı Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de, **"AHSEN"** terimi kodlaması ile **"Kur'an ve İnsan"**ı birbirleri ile bütünleştirdiği ve özdeşleştirdiği görülmektedir. Kur'an, Allah'ın (c.c.) yaratmış olduğu her şeyin bir düzen, intizam içerisinde olmasına

⁵³ "Hâla akıl erdiremiyor musunuz?" (K.K.:En'âm 4/32). "Allah'ın izni olmadan hiç kimse inanamaz (imân edemez), O, akıllarını kullanmayanları murdar (inkârcı) kılar." (K.K.: Yûnus 10/100) "Şayet aklınızı kullansanız, (anlarsınız ki), O, doğunun, batının ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir." (K.K.: Şuarâ 26/28). "İşte biz, bu temsilleri insanlar için getiriyoruz; fakat onları ancak bilenler düşünüp anlayabilirler." (K.K.:Ankebût 29/43)

yol gösteren kutsal bir kitap olurken, Hz. Peygamber’de (s.a.v.) Kur’an-ı yaşamak ve yaşatmak üzere gönderilmiş bir peygamberdir.

Allah’ın Resûlü Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) tüm insanlığa örnek bir şekilde pratik uygulamaları (Sünnetleri) ile Kur’an’ın nasıl yaşanacağını insanlığa göstermiştir. Hz. Peygamber; “*Sünnetimden ayrılan benden değildir.*” (Tirmizi, İlim, 16). Allah (c.c.), Hz. Peygambere (s.a.v.) Kur’an’da neyin nasıl yapılacağı noktasında vahiy meleği Cebrail (a.s.) vasıtası ile öğretmiştir. Cenab-ı Allah, Kur’an-ı Kerim’de; “(Resûlüm!) De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyunuz ki, Allah’da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın.”, “De ki: Allah’a ve Resûlüne itaat edin.” (K.K.: Âl-i İmrân 3/31-32). Cenab-ı Allah’ın Kur’an-ı Kerim’i kulu ve Resûl’ü üzerinden, onun sünnetleri, uygulamaları ile yaşanır bir kitap olduğunu ve insanların yaşayan birer Kur’an gibi olmalarının gerekliliği gerek Kur’an-ı Kerim’de ve gerekse Hadislerde açıkça ortaya konulduğu görülmektedir.

Buhârî’nin el-Camiu’s-Sahîh hadisleri arasında, Şerif Abdullah b. Mes’ud’dan (ra) rivayet edilen bir Hadis-i Şerif’te, Hz. Peygamber’in (s.a.v.); “أَدَّبَنِي رَبِّي فَأَحْسَنَ تَأْدِيبِي” “*Beni Rabbim terbiye etti; terbiyemi “en güzel şekilde (ve ahsene)” yaptı.*” (SÜYUTİ, 2013, s. Hadis No.:310) diye buyurduğu görülmektedir. Bu Hadis-i Şerif’te de Hz. Peygamber’in (s.a.v.), Allah’ın (c.c.) kendisini terbiye (ıslah) ettiğini ve bu ıslah edişin “*en güzel şekilde*” olduğunu beyan buyrulmaktadır. Dolayısı ile “İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı”nı teori ve kavramsal açıdan oldukça içselleştiren ve onun kodlarına/dokusuna en güzel değeri verebilecek olan “*AHSEN*” teriminin yaklaşımı en uygun kapsayabileceği düşünülmüştür. Bu terim Kur’an-i bir terim olup, insan ve toplumlara “*Vecibe-Hak Temelli*” bir sosyal hizmetin teori ve kavramlarını içermektedir.

AHSEN-Sosyal Hizmetin kavramsal anlamda insanın yaratılışı gereği “*VÜCUT (Beden)*” ve “*CAN-RUH (Nefs)*” bütünlüğünün birbirini tamamlayan, bütünleyen iki önemli unsur olduğu ve bu iki unsurun/değerin insanın fiziki ve biyolojik varlığına yaratılmışlığına özel bir anlam, bir kodlama yüklediği görülmektedir. İnsanı yaratılmışların içerisinde en üstün bir varlık olduğunu ortaya koyan İslâm Âkidesi, insana sunulacak olan hizmetin de bir “*İnsani Hizmet (human service)*” niteliğini de taşımasının gerekliliğini bütün açıklığıyla ortaya koymaktadır. İslâmi sosyal hizmet yaklaşımı, dolayısı ile “*AHSEN Sosyal Hizmet*” insanın sahip olduğu “*gizemliliği (mystagogisch)*” ile oldukça yakından ilişkili bir disiplindir. İnsanın görünen bedensel (fiziksel-biyolojik) dokunulabilen hâlinin yanında, görünmeyen, dokunulamayan “*dini/manevi (religiöses/spirituelles)*” yönlerinin de olduğu, bu özelliğinin insanı “*üstün ve değerli (transzendentes)*” kıldığı ve insanın yaratılmışlığına holistik bir bakış açısı kazandırdığı anlaşılmaktadır.

AHSEN-Sosyal Hizmet tamamen “İNSAN”ı merkezine alan bir “*İnsan Hizmeti (human service)*” yaklaşımıdır. İnsanın hızla gelişen toplumda, sürdürülebilir bir yaşam için kendisi dışındaki başka insanlarla, özellikle aile ve toplumsal ilişkilere ihtiyacı olduğu bilinmektedir. Bu gerekçeler ile, bireyin ihtiyaç duyduğu her iki unsurunda (Aile & Toplum) insanın yaşamını mümkün kılacak şekilde korunması ve ıslahı yönünde desteklenmesi oldukça zaruri görülmektedir. Araştırmanın kapsamı dahilinde önem

arz eden bu konunun oluşturulacak olan AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımın kuram ve kavramsal alt yapısına katkı sağlayacağı düşüncesi ile özet olarak ele alınmasında fayda görülmüştür;

İbn-i Haldun⁵⁴’un Mukaddime’si ile doğan sosyoloji “*İlmu’l Umran (Umran İlmi)*” olarak isimlendirilen bölüm ise bir “*Medeniyet İlmi*”dir. İnsan, toplumun (cemiyet) sürekli hareketliliğini ve fâni tarafını belirlemektedir (MERİÇ, 2013, s. 68-69). İbn-i Haldun, “*insan tabiatı itibarı ile ‘Medeni’dir*” der. Medeni kavramı günümüze kimi zaman “*siyaset, politika (political)*” olarak tercüme edilirken birçok konumda da “*sosyal (social)*” olarak kavramsallaştırıldığını görülmektedir (CANATAN, 2014, s. 110). İbn-i Haldun’un Mukaddime’sini ve dolayısı ile onun Umran İlmini (sosyal ilmi) incelendiğinde; İnsanın doğal yapısı gereği toplumsal olduğu ve bu gerekçeyle tabiatı gereği «*Medeni*» olan insanın yine medeni siyaset ile organize edilmesinin gerektiği ortaya konulmaktadır. Çünkü İbn-i Haldun, insanı merkezine alan bir yapının asıl amacının “İnsanın güven içerisinde yaşamının” sağlanması olduğunu ve bu yönde oluşturulacak bir siyasetin bir “*medeniyet ilmi*” olduğunu Mukaddime’sinde belirtmiştir. Dolayısıyla, toplum içerisinde yaşamlarını sürdüren bütün insanların, kendisini değerli kılan bütün unsurların korunmasını ve ıslahını, güven içerisinde bir hayat sürdürebilmeleri için gerekli görebilmektedirler. Onun için de medeni olan bir insanın toplum içerisinde gerek ev ve barınaklarında gerekse yaşadıkları şehir ve ülkelerinde güven içerisinde olmalarını sağlayacak unsurların koruyucu-önleyici, ıslah edici ve müdahil bir sosyal hizmet yaklaşımı ile düzene konulabilecek bir medeniyet ilmine (siyaset) ihtiyaç duyabilmeleri oldukça doğal bir yaklaşımdır. (MUKADDİME-I, 2017/a, s. 114).

Günümüzde “İNSAN” ve “TOPLUM” ile ilgili teori ve kavramlar incelendiğinde, insan ve toplumların kendi öz değerlerinden oldukça uzaklaştırıldığı pozitivist (indirgemeci) kavramlar ile her iki unsurunda değersizleştirildiği görülmektedir. Onun için birçok sosyal kavramların birbirleri ile oldukça çeliştiği, birbirlerini tamamlamaktan ziyade birbirleri ile bir çatışma içerisinde olduğu görülmektedir. Bu durum günümüz insanlığını, bilimsel iddialar olarak algılatılan, ilmi hakikatlerden uzak teori ve kavramların doğurduğu kaotik yaklaşımlarla bir felakete doğru sürüklediği görülmektedir.

İbn-i Haldun’un Mukaddime’si, “*İlmu’l Umran (Umran İlmi)*” incelendiğinde, Marifetullah’tan (Allah bilgisi) bağımsız hiçbir yaklaşıma değer verilmediğini ve bütün bilimsel doğruların “*İlmin hakikati*” bağlamında işin kaynağından alındığı görülmektedir. Günümüzde ise bilim, insan ve toplum adına daha iyisini yapabilmek

⁵⁴ İbn-i Haldun, 14.yüzyılda, 1332’de Tunus’ta doğdu. Hayatının büyük kısmını Kuzey Afrika’da geçirmesi dolayısıyla Mağribî olarak ta anılmıştır. Fıkıh, Kur’an, Matematik, Mantık ve Kelam eğitimi alan İbn-i Haldun, Büyük Tarihçilerden, sosyolog, tarih felsefesinin kurucusu olarak Doğu ve Batı bilimlerinin oluşmasında temel katkılar sağlamıştır. İbn Haldun’un günümüze kadar ulaştırılmış en değerli eseri Mukaddimedir. Mukaddime İbn-i Haldun’un el-İber adlı dünya tarihinin giriş kısmını oluşturmaktadır. Asıl adı Abdurrahman olan İbn-i Haldun’un, babasının adı Muhammed, dedesinin ise, Haldun’dur. İbn-i Haldun (Haldun oğlu) adıyla tanınmıştır. 1406 yılında Mısır’da (Kahire) vefat etmiştir.

iddiaları ile insanı ve insana ait bütün değerleri ilmin hakikatlerden uzaklaştırarak birçok teori ve kavramlar geliştirdiğine şahit olunmaktadır. Dolayısı ile bu yanlış temellere dayandırılmış kuram (teori) ve kavramların disiplinler boyutta diğer bütün disiplinleri olumsuz yönde etkisi altına aldığını “*multidisipliner-kaos*” yaklaşımı “*Din (Allah)*”, “*Toplum (Çevre)*” ve “*Doğa (Tabiat)*” ilişkilerini birbirinden koparan bir bilim geliştirildiği görülmektedir. Bugün insanlığın içerisinde olduğu atomize edilmiş kaotik durumun manipüle edilmiş bilimin bütün sonuçlarını bütün açıklığı ile ortaya koyduğu görülmektedir. Bilim her zaman daha iyisini ve daha doğrusunu ortaya koymaya muktedirdir. Ama ne var ki, manipüle edildiğinde, ilmin hakikatlerinden uzaklaştırıldığında bilim, faydanın da ötesinde insanlığı yok etmek adına da kullanılabilir.

Günümüzün sosyolojik temelli teori ve kavramların yeni kavramlar olmadığı, bu kavramlar ile arzu edilen insan ve toplum yapılarının oluşturulması yönünde “*Marifetullah*”tan uzaklaştırılarak Pozitivist (indirgemeci) yaklaşımlarla kendi değerlerinden kopararak sekülerleştirildiğinin atlinin çizilmesi önem arz etmektedir. Bunun en bariz örneğinin; halen günümüzde oldukça aktüalitesini, değerini koruyan ve gerçek manipüle edilmeyen bir bilimin ulaşmaya çalıştığı, ilmin hakikatinden Marifetullah’tan (Allah bilgisi) beslenmiş İbn-i Haldun’un *Mukaddime*’sinin bilimsel araştırmalara kaynak olduğu gözlemlenmektedir. İbn-i Haldun’dan 5 asır sonra ortaya çıkan bilim manipülatörleri, “*sosyal bilim tanrıları*” olma yarışında birbirlerine olmadık densizce sözlü saldırılarla, hakaretler eden Saint Simon ve Auguste Comte gibi kişilerin sosyoloji olarak ortaya koydukları birçok yaklaşımların İbn-i Haldun’un *Mukaddime*’sinden devşirilmesinden, tahrif edilmesinden, Marifetullah’tan uzaklaştırılarak ortaya konulan pozitivist düşünceden başkası olmadığını görmektedir.

Sosyolojiye dolayısıyla pozitivistme oldukça eleştirel yaklaşan Cemil Meriç, sosyolojinin bilimsel yönünden çok düşüncel yönüne vurgu yapmak ele aldığı görülmektedir. Meriç, “*Sosyoloji Notları ve Konferansları (İbn Hâldun)*” isimli eserinde, Saad ibn Vakkas veya Hz. Ömer’e atfedilen şu satırlara yer vermiştir; “*Bütün kitapları yakınız. İçindekiler ya Kur’an’a uyar, o zaman en güzel ifadelerini Kur’an’da bulmuşlardır, ya uymaz, o zaman zaten yakılması gerekir.*” (Meriç, 2013, s. 67). Sa’d ibn Vakkas veya Hz. Ömer’e atfedilen bu sözler, bilimin hakikatler eşliğinde gerçeklere, doğrulara ulaştırılabileceğini, hakikatın kaynağının da Kur’an’ı Kerim olduğu açıkça belirtilmiştir. Dolayısı ile sosyolojinin, pozitivistmin (indirgemeci) yaklaşımların 18. yüzyılda “bilimsel doğrular iddiası” ile ortaya çıkması, İlmi hakikatler nezninde “bilimsel yanlışlıklar” olarak günümüze kadar aksettirildiği görülmektedir.

Günümüzün bu felsefesi kuram (teori), kavram ve terminolojisindeki konumuna bakıldığında, AHSEN Sosyal Hizmetin kavramsal yaklaşımında asıl misyonunun, İnsan ve toplumun bilim adına kendisinden çaldığı değerlerin yeniden kendisine Marifetullah’ın lütfettiği şekilde iadesinin sağlanmasına yönelik tasarlanılmasına çalışılmıştır. Onun için İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı, “AHSEN” kavramı ile, İslâm Âkidesinin en değerli, en şerefli ve en mükemmel kabul ettiği insanı; *İman yönünden en kâmil*” ve “*ahlâk bakımından en güzel*” inovatif yönünü ile ortaya konmaya

çalışılan bir kavram ile bütünleştirilmesi hedeflenmiştir. Dünya genelinde sosyal teori ve kavramların ilgili toplumların kendi değerleri üzerinden değişkenlikler dikkate alınarak farklı yorumlarla ele alınabilmektedirler. AHSEN-Sosyal Hizmet yaklaşımının teorik ve kavramsal yapısının bütün sosyal çevreler tarafından aynileştirilmiş bir yaklaşımla kabul görmesi beklenilmemektedir. İnsanların yaratılışları gereği, din, dil, soy, kültür ve sosyal yapılarının farklılıkları bir zenginlik olarak görülmekte ve asıl noktanın sosyal hizmet açısından insanda korunması gereken “5 temel değer/emanet”in, “*Can-Ruh (Nefs)*”, “*Akıl & (Zekâ)*”, “*Din (Maneviyat)*” “*Nesil (Aile)* ve “*Mal & (Hizmet)*” emanetlerinin korunması olarak görülmektedir.

İnsanlar, sürekli değişen ekonomik ve teknolojik gelişmeler karşısında hızla dijitalleşen bir yaşam tarzına yönelik kendisini yenilemek ve güçlendirmek durumundadır. Bu hızlı değişime paralel olarak insan ve toplumların güven içerisinde bir yaşam sürdürebilmelerinden hareket ile inovatif insan ve toplumları holistik anlamda ele alabilecek bir sosyal yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. 18.yüzyılların başından günümüze 21. yüzyıl insanlarının ne denli değersizleştirildiği ekonominin, teknolojinin ve yeni 4. Sanayi Devriminin (Dijitalizm-Yapay Zekâ) geleceğine yönelik nasıl araçsallaştırıldıkları görülmektedir. Sosyal yaşamın dinamiklerini oluşturan insan, aile ve toplumların yeniden aslına rücu etmelerine, kendi kodlarına dönüştürülmelerinde yönelik hizmetlerin sunulması oldukça önem arz eden konular arasında yer almaktadır. Bu gerekçelerle AHSEN-Sosyal Hizmet teori ve kavramı üzerinde çalışılırken, Pozitivist (indirgemeci) ve post-pozitivist yaklaşımların insanlık için daha doğrusunu ortaya koymak iddiası ile oluşturdukları sekülerist yaklaşımlardan uzak, İslâm Âkidesi (Kur’an) ve Sünnet (Hadis) temelli, insan ve değerini merkezine alan, bilimsel doğruların ilmi hakikatleri ile buluştuğu inovatif yaklaşımlı bir teori, kavram geliştirilmesine çalışılmıştır. Araştırma kapsamında ele alınan, insan ve toplumların güven içerisinde yaşamlarının mümkün kılınabilmesinin, sosyal ihtiyaçlarının vecibe-hak temelli olarak karşılanabilmesinin ancak insanın asli değerlerine kavuşturulması ile mümkün olabileceği görülmektedir. Bu fikir, tamamen İslâm Âkidesi ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.) insanlığın kurtuluşuna vesile olabilecek âyet, hadis/sünnet ve “*İnsan Temel Vecibe-Hakları*”, *antlaşma*, vesika ve belgelerden elde edilmeye çalışılmıştır.

Ünlü Alman sosyal bilimci Jürgen Habermas⁵⁵’ın bugün Batı’da ve özellikle Almanya’da sosyal teori ve kavramların geliştirilmesinde ve özellikle “*yeni bir bilgi*

⁵⁵ Ünlü filozof, sosyolog Jürgen Habermas (1929) Almanya’nın Düsseldorf şehrinde dünyaya geldi. Babası ticaret ve sanayi ile oldukça yakından ilişkili, ticaret ve sanayi odası başkanlığını yürütmekteydi. Habermas’ın büyük babası “*Hristiyan (Protestan)*” bir papazdı. 1950 yıllarda dünyaca ünlü “*Frankfurt Okulu*” ve eleştirel teorilerin merkezi olan Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü’nde uzun zaman eğitim gördü. 1971’de Stanberg Max-plang Enstitüsü’nün müdürü oldu. Habermas için akademik, entelektüel hayatı sadece bir meslek değil, aynı zamanda daha iyi, daha rasyonel ve daha adil bir topluma, “*keyfi güçten ziyade ortak ihtiyaçlara yönelik bir topluma götüren*” araç olarak görülmektedir. Habermas 1990 yıllarında Batı teolojisi yaklaşımlı dini konularla (Hristiyan, Yahudi) oldukça yakından ilgilenmiş ve pozitivistizm olan eleştirel yaklaşımlarında din ve toplum ilişkilerinin önemi rol oynadığını ileri sürmüştür. Bugün 90 yaşına ulaşmış olan Habermas’ın ulusal ve uluslararası birçok ödül almış, en son ödülünü de 2018 yılında aldığı Alman-Fransız basın ödülü olmuştur. (SLATTERY, 2015, s. 426), (https://de.wikipedia.org/wiki/J%C3%BCrgen_Habermas) Erş.Trh.:01.03.2019

ve iletişim teorilerinin geliştirilmesi” noktasında Auguste Comte’nin pozitivist yaklaşımını, bilim ve teknolojinin insan ve toplum araçsal olarak kullanımına oldukça eleştirel yaklaştığını ve bu nedenle 1980’li yıllarda Batı’da sosyal kavramların meşruiyet krizleri yaşadığına vurgu yaparak, sosyal teorilere oldukça eleştirel yaklaştığını görüyoruz.

Özellikle Batı’nın kapitalist yaklaşımlı sistemlerinin insan ve toplumları ekonomik bunalıma sürüklediğini ve her çıkan krizin insanlığı yeni siyasal meşruiyetle yüz yüze bıraktığını, bu nedenlerden dolayı da muhalif hareketlerin bastırıldığını, bireysel hak ve özgürlüklerin oldukça kısıtlandığını belirtmiştir. Habermas bu olumsuzlukların temelinde sosyal teorilerin yanlışlıklarına dikkatleri çekmiş ve her fırsatta eleştirel yaklaşmıştır. Habermas’ın mevcut kullanılmakta olan sosyal kuram (teori) ve kavramların toplumun geleceğini olumsuz etkileyeceği ve büyük yanlışlıklara neden olunabileceği gerekçesi ile sosyal kavramlara eleştirel yaklaşır ve başka teoriler geliştirmeyi hedefler. Ünlü Alman filozof, sosyal bilimci Habermas’ın 1990’lı yıllar ve sonrasında Batılı sosyal teoloji ile yakından ilgilendiğini ve özellikle insan ve toplumların sosyal yapısının din ile (Hristiyan, Yahudi-Musevi) yakından ilişkilendirdiğini, pozitivistlik olan eleştirel yaklaşımlarının din ve toplum ilişkilerinin önemsemesinden kaynaklandığını görüyoruz. Habermas, pozitivistliğin aklı araçsallaştırdığına inanmaktadır. İnsanların toplum içerisinde iletişimlerinin özgürleştirilebilmesi için “yeni bir bilgi kuramının (teorisinin) geliştirilmesinin, rasyonel düşüncenin egemen olabilmesi açısından önemli” olduğunu altını çizmekte ve ancak bu şekilde, Batı’nın pozitivist yaklaşımlı kapitalist sistemlerinin köleleştirerek itibarsızlaştırdığı insanın “adil ve özgür” olabileceklerinde bir umut taşıdığını belirtmektedir (SLATTERY, 2015, s. 427).

Günümüzde, sosyal refah devlet sistemlerinin kendi halkları/vatandaşları için oturtulmuş olan birçok ülkede sosyal politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında insanlar arasında ayrımcılık yapmadan, adil ve eşitlik ilkesi gereği gerek ulusal ve gerekse “Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri” bağlamında uyulmadığı bütün açıklığı ile kendisini göstermektedir. Birçok evrensel (uluslararası) sözleşmelerin dikkate alınmadığı ve ihlal edilerek değersizleştirildiği son on yılın en çok gündemde olduğu konular arasında yerini korumaktadır.

Bu durum son yıllarda hızla artan sığınmacı ve mülteci krizleri ile daha da belirgin hale gelmiş, Batı dünyasının ön gördüğü sosyal devlet ve demokrasi anlayışlarının sadece kendi halkı/vatandaşlarına yönelik kriterlerle ele alındığı, “devlet, devleti yöneten hükümet ve hükümetlerin iktidar olabilmek için mücadeleleri”nin ülkede yaşayan güçsüz, aciz ve ihtiyaç sahibi insanlara haklarının verilmemesi üzerine politik söylemler ile iktidar olunabildikleri gözlemlenmiştir. Aşırı sağcılık, Neo-Nazi yaklaşımlı insan haklarının gasp edilmesi her geçen gün Batı Avrupa ülkelerinde bir karşılık bularak yükseldiği görülmektedir. Bu durum açıkça mevcut kullanılmakta olan sosyal teori ve kavramların ne denli bir karşılığı olmadığını ve kavramların meşruiyet krizinin yaşandığını ortaya koymaktadır. Bugüne kadar sosyal refah devleti olarak tanınmış devlet sosyal yapılanmaların mevcut uyguladıkları sosyal politikalar çerçevesinde sosyal kuram ve kavramların dokusunun bozulduğu görülmektedir. Bu

durum mevcut devlet sistemlerinin, sosyal yapılanmalarının “*meşrulaştırılma*”sına yönelik girişimler olduğu Almanya/Frankfurt Sosyoloji Okulu’nun sosyal teorilere olan eleştirel yaklaşımlarında da açıkça görülebilmektedir. Birçok bilimsel kaynaklardan elde edilen bilgiler dikkate alındığında, dünyanın hızla yaşlandığı, aynı zamanda 4. Sanayi Devriminin, dijitalleşmenin ülkelerin mevcut sosyal politikaların uygulanmasını oldukça imkansızlaştıracığı, devletlerin sosyal adalet ve eşitlik ilkelerinden hızla uzaklaşarak sistemlerin çökebileceği, sosyal teori ve kavramların dışında dayatmacı uygulamalarla yeni sistemler oluşturulabileceği yönünde birçok endişeli yaklaşımların sergilendiği görülmektedir.

Artık insan ve toplumların adalet, barış ve güven içerisinde yaşamlarını sürdürebilecekleri, insan ve toplumlara kaybettirilen değerleri yeniden kendisine iade edilmesi noktasında gerçek bir sosyal kuram (teori) ve kavramların bilimsel anlamda hakikatlerden uzaklaştırılmadan yapılması insanlığın kurtuluşu açısından önem arz etmektedir. Ancak bu şekilde insanlık için iyi, faydalı ve güzel (Salih amel) bir hizmetin uygulanabilmesinin mümkün olabileceği görülmektedir.

Dolayısı ile “**İNSAN**” ve “**TOPLUM**”un kendi hak ettiği değerlerine yeniden kavuşturulmasının 21. yüzyılda kaçınılmaz olduğu, aksi takdirde içerisinde yaşanılan bu yeni 4. Sanayi Devrimi (Yapay Zekâ) insanlığın sonunu getirebileceği dikkate alınarak yeni inovatif sosyal kavramların geliştirilmesi kaçınılmaz görülmektedir. Onun için dünya insanlığının gasp edilen temel hak ve özgürlükleri dikkate alınarak oluşturulmuş olan ulusal ve uluslararası temel hakları sözleşmelerinin yeniden “*Vecibe-Hak (ödev/sorumluluk) Temelli*”lik ilkeleri çerçevesinde ele alınarak insanlardan alınan değerler yine insanlara teslim edilmesi önem arz etmektedir. Bu hususlar dikkate alınarak AHSEN-Sosyal Hizmet kavramının oluşturulmasına çalışılmıştır. Oluşturulmaya çalışılan bu yeni kuram ve kavram ile hızla gelişen toplumda, insanın ekonomik, teknolojik ve dijital gelişimlerinin yanında kendisini değerli kılan (dini/manevi ve ahlaki) kodlarına dönderilmesinde ıslah edici, koruyucu-önleyici, destekleyici ve müdahil (operasyonel) bir sosyal hizmet yaklaşımı ön görülmüştür.

Araştırmanın bu bölümünde insanlara yönelik sosyal hizmet uygulamalarının, teori ve kavram açısından bilimsel “*doğru*”ların ortaya konulmasının, İslâm Âkidesi bağlamında ilmi hakikatler eşliğinde “*İnsan*” ve “*Toplum*”ların yeniden kendi değerlerine, kodlarına dönderilmesinin zorunluluğuna dikkatleri çekmektedir.

3.2.2.1. İslâm Âkidesi ve “AHSEN Sosyal Hizmet Kavramı”

AHSEN-Sosyal Hizmetin teori ve kavramsal içeriği ortaya konulurken, mevcut herhangi bir sosyal sisteminin “*meşrulaştırılma*”sına yönelik bir çalışmayı değil, insan ve toplumun güven içerisinde yaşamını sağlayabilecek AHSEN-Sosyal Hizmet kavramı içerik analizleri ile birlikte ele alınmaya çalışılmıştır. AHSEN-Sosyal Hizmet’in, yaklaşım ve kavramsal yönü, Allahın’ın insana lütfettiği, onu diğer canlılardan daha üstün, daha değerli ve daha güzel kıldığı özellikleri dikkate alınarak

oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu gerekçeler ile insanda korunması, ıslah edilmesi gereken “5 temel değer/emanet” sosyal hizmet yapılanmasının temel prensipleri olarak görülüp teori ve kavramın oluşturulmasında azami derecede dikkate alınmaya çalışılmıştır.

AHSEN-Sosyal Hizmetin kavramsal çerçevesi oluşturulurken insanda korunması gereken şu 5 temel değer/emanet dikkate alınmıştır (GAZZÂLÎ, 1994, s. 287). “1. *Vücut (Beden) – Can-Ruh (Nefs) Emaneti*, 2. *Akıl (Zeka) Emaneti*, 3. *Din (Maneviyat) Emaneti*, 4. *Nesil (Aile) Emaneti* ve 5. *Mal (Emek) Emaneti*.”

AHSEN Sosyal Hizmet’in insanda korunması (ıslah edilmesi) gereken bu 5 temel değer/emanetin neden korunması gerektiği ve neden sosyal hizmetin asli görevleri arasında olmasının gerekliliği, İslâm Âkidesi ve Sünnet/Hadis bağlamında “*AHSEN Sosyal Hizmet – İnsanda Islah Edilmesi, Korunması Gereken 5 Emanet (Değer)*” başlığı altında bir grafik tasarım eşliğinde sunulmaktadır. Oluşturulan grafik tasarımın, sosyal hizmet yaklaşımının ortaya konulmasında ve İslâmî Sosyal Hizmet kavramını destekleyici/bütünleştirici bir uygulama yöntemi ile ele alınarak sunulmasına özen gösterilmiştir. AHSEN-Sosyal Hizmetin Yaklaşımı, gerek teori ve kavramsal alt yapısı ile ve gerekse pratik uygulama metotları ile disiplinler bir yapı dahilinde hazırlanılmasına çalışılmıştır (Sayfa:236). Üzerinde uzun zaman çalışılarak ortaya konulan bu grafik tasarımlar, AHSEN Sosyal Hizmet yaklaşımının kavramsal içeriğinin didaktik açıdan yansıtılmasında yardımcı olunması maksadı ile hazırlanılmıştır. Grafik tasarımlar aynı zamanda AHSEN-Sosyal Hizmetin bir disiplin olarak diğer disiplinler ile ilişkisini ve multidisipliner anlamda diğer meslek grupları ile de ortak çalışma yönlerinin olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

AHSEN Sosyal Hizmet Kavramı ve Yaklaşımı:

📖 AHSEN-Sosyal Hizmet, “*Ekolojik/Eko-Sistem*” bütünlüğü içerisinde “*İNSAN*” merkezli olup, sürekli “*Exo Düzey-Dinamik*” etkileşimleri üzerinden insanın sosyal değişimini/gelişimini, sosyal içerinimini ve iyilik halinin güçlendirilmesini sağlayan, insanın yaratılışı ve fitratı gereği sahip olduğu “*Vecibe-Hak Temelli*” özgürlüklerini, “*onur ve haysiyetin dokunulmazlığı*”nı “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri, Anayasa ve İslâm Temel Vecibeleri-Hakları Sözleşmeleri*” ile teminat altına alan, koruyucu-önleyici (Salih amel), ıslah edici, müdahil/operasyonel, multidisipliner ve eklektik bilgi temelli inovatif bir yaklaşımdır. AHSEN-Sosyal Hizmet, yine aynı zamanda “*Ekolojik/Eko-Sistem*” bütünlüğü içerisinde “*TOPLUM*” merkezli olup, sosyal refah toplumu içerisinde güvenli ve sürdürülebilir bir yaşamı mümkün kılmak için “*İnsanın 5 Temel Değeri*”nin korunmasında eklektik bilgi yaklaşımı ulusal, uluslararası insan hakları sözleşmeleri bağlamında insanların yasalarla korunmasını, toplumda sosyal adaletin, eşitliğin, özgürlük ve vecibelerin (sorumluluk) yerine getirilmesini koruyucu-önleyici, ıslah edici, müdahil/operasyonel (pratik) yaklaşım metotlarıyla güvence altına alan bir yaklaşımdır.

AHSEN Sosyal Hizmet teorisi (yaklaşımı), kavramsal temellerini İslâm Âkidesine dayandıran ve pratik eylemlerini Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bizzat uygulamaları (Sünnet/Hadis) dikkate alınarak geliştirilmesine özen gösterilmiştir. “*AHSEN Sosyal Hizmet kavramı*”, Kur'an ve Sünnet yaklaşımı “İNSAN” ve insanın “TOPLUM” içi bütün ilişkilerini multidisipliner anlamda mikro, mezzo, exo ve makro boyutları dikkate alınarak geliştirilmeye çalışılmıştır. Kuram (teori) ve kavramsal çerçevesin kodlarının daha iyi anlaşılması açısından “*resmin bütünü*”nün dikkate alınması önem arz etmektedir. Bu gerekçeyle, AHSEN Sosyal Hizmeti temel Âkidesi bağlamında yaklaşım ve kavramsal içerikler açısından diğer sosyal hizmet yaklaşımlarından ayıran özellikleri “*AHSEN Sosyal Hizmet – Pozitivist & Post-Pozitivist Sosyal Hizmet Yaklaşımları*” (Grafik 4, Sayfa:204) başlığı altında tasarlanan grafik çalışması üzerinden incelenmesi konunun İslâm Âkidesi bağlamında daha iyi kavranmasına katkı sağlayacağı düşünülmüştür. AHSEN-Sosyal Hizmetin, insan ve toplumun korunmasına yönelik önem arz eden “*5 temel değer/emanet*”in korunmasına yönelik inovatif grafik tasarımları “*AHSEN Sosyal Hizmetin İnsanın İslahında Koruduğu 5 Temel Değer/Emanet*” (Grafik 17, Sayfa:236) başlığı altında konuya ilişkin daha kapsamlı bilgiye ulaşılabilir.

3.2.2.1.1. AHSEN Sosyal Hizmet Kuram(Teori) ve Kavramın Gerekliliği

Bilim tarihi kadim bir geçmişe sahiptir. Bilimsel kuram ve kavramların tarihi süreçler içerisinde değiştiği ve geliştirildiği görülmektedir. İnsanların birbirleri ile olan ilişkileri ve toplumsal bütün ilişkilerin belirli teori ve kavramlar üzerinden bir karşılık bulduğu görülmektedir. Teori ve kavramlar araştırmacının elde ettiği verileri, bilgileri betimlemesine, sınırlamasına, analitik yaklaşımı ile nedensel ilişkileri ortaya koymasında önemli etken olmuşlardır. Öyle ki, araştırmanın özünü, merkezini oluşturan her kavram, bir ya da daha çok değişken ile temsil edilebildiği görülmektedir (KARASAR, 2016, s. 177-178). Bu da araştırmanın bilimsel anlamda doğruluk derecesinin belirlenmesinde önemli rol oynadığı, kavramların taşıdığı değer üzerinden yeni açılımlar, yeni inovatif gelişmeleri doğruya veya “*doğru gösterilen yanlış istikamet*”lere yönlendirilebilirliği mümkün kılabilir.

Özellikle sosyal araştırmaların kavramlarla ilişkilendirilmesi oldukça önem arz etmekte ve bu açıdan kavramların sadece doğruları yansıtır olması gerekçelerinin yeterli olmayacağı, “*insan ve toplum*”u değerli kılan “*ilmi hakikatler*”le de örtüşüyor olması oldukça önem arz etmektedir. Çünkü günümüzde Batı toplumları için bilimsel doğrular olarak atfedilen kuram (teori) ve kavramların Doğu toplumlarına indirgenmesi doğru bir yaklaşım olarak görülmemektedir. Sosyal konularda insan ve toplumların farklılıkları bir zenginlik olarak görünmekte ve bu farklılıkların aynileştirilmeye çalışılmasına yönelik bilimsel zorlamalar, teori ve kavramların dayattırılması oldukça yanlış ve ilmi hakikatlere ters bir yaklaşım olarak görülmektedir. Çünkü sosyal bilimlerin, dolayısı ile sosyolojinin temeli “*insan ve toplum*” yaklaşımıdır. Kavramlar kullanılırken o toplumun dini/maneviyatı, dili,

kültür ve etnisite gibi değerleri dikkate alınarak değerlendirilmeleri oldukça önem arz etmektedir. Aksi takdirde kullanılan “*dayatmacı (zorlamalı) teori ve kavramlar*”ın insan ve toplumlar arasında ilişkileri ve entegrasyon süreçlerini imkansızlaştırılmasına ve birçok farklı algılanmalara yol açabilecektir.

Günümüz sosyal bilimlerinin en büyük sorunlarının kuram ve kavramların, “*evrensel dil*”inin geliştirilmesinde pozitivist düşüncenin modernite adına dayattırılan yanlış algılamalardan kaynaklandığı görülmektedir. Sosyal bilimlerde teori ve kavramların geliştirilmesinde evrensel bir dil kullanılmaya çalışılsa da insan ve toplum değerlerinin korunmasında pozitivist ve post-pozitivist yaklaşımlı teori ve kavramların geliştirildiği görülebilmektedir. İnsan kendi temel değerlerinin, ihtiyaçlarının dışına itilerek, ekonomik, teknolojik ve yeni Sanayi devriminin, yapay-zekalı dijitalleşmenin araçları olmaya mahkûm edilmiş olduğu görülmektedir.

Alman filozof, felsefe tarihçisi Ernes Cassirer’in (1874-1945) “*İnsana Dair Deneme*” adlı eserinde 20. yüzyıl insanının kendini tarifinde yaşadığı krize değinirken; “*İnsanın doğası ile ilgili ulaşılabilen bilgi kaynaklarını, geçmiş asırlarda bizler kadar iyi olmadığı*”nı vurgulamıştır (CANATAN, 2014, s. 7). Bugün 21. yüzyıl insanının kendine dair elinde bulunan bilimsel verilere bakıldığında inanılmaz boyutta oldukça zengin verilere sahip olduğu, bilgiye ulaşımın oldukça hızlandığı ve bilginin dijital yöntemli kayıt altına alınabildiğindeki hızlı gelişmeler yine bilimsel birçok araştırmaların kousu olmuştur. Bugün insanın doğası ile ilgili bilimsel kaynaklara incelendiğinde gerek Ernes Cassirer’in yaşadığı dönem ve gerekse 21. yüzyıl dikkate alındığında bilgiye dayalı verilerin çokluğu ve ulaşılmasında çok daha şanslı bir dönemde bulunulduğu söylenilmektedir. Bilgiye hızlı ve daha sağlıklı ulaşılması insanlığın yararına çok daha isabetli bilimsel çalışmaların ortaya konulmasını mümkün kılabilmektedir. Bu yaklaşımdan hareket ile Cassirer’in dediği gibi; bugün insanlık adına geliştirilen bütün teori ve kavramlara dayandırılarak yapılan araştırmaların, yapılan bütün gözlem ve deneylerin, teknik aygıtlar ile elde edilen bulguların analizleri ve ulaşılan sonuçların önceki yüzyıllara kıyasla daha doğru ve daha kaliteli veriler olduğu yine bilimsel olarak ortaya konulabilmektedir.

Bu denli günümüzdeki verilere hızlı ve kaliteli ulaşımındaki gelişmeler insanlığın, psikolojik, etnolojik, antropolojik ve tarihi süreçlerinde hayret verici bir zenginlik içerisinde olduğunu bilimsel anlamda daha net gözlemleyebilmeyi sağlamaktadır. Bu verilerin zenginlikleri ve analitik düşünmeyi mümkün kılan insan zekasının gelişiminden hareketle denilebilir ki, “*Neden insanlık bir çıkmazın eşiğine doğru sürüklenmektedir? İnsan neden kendine bu denli düşman olabilmektedir? Bu sorunlarının asıl kaynağı, kökenleri nelerdir?*” İşte tam da bu nokta AHSEN Sosyal Hizmet yaklaşımının diğer sosyal hizmet yaklaşımları ile oldukça ters düştüğü, teori ve kavramların oluşturulmasında bir takım eskimiş pozitivist ve post-pozitivist yaklaşımlarla insanlığın bugünkü durma düşürülmüş olduğu araştırmada bugünün aktüel ve sağlam verileri üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır. AHSEN yaklaşımı, insanlığın içerisine sürüklendiği temel sorunlarının, bilginin yetersizliği, ulaşılabilmesi ve kullanılamamasında olmadığını, bilginin kendi “değerlerinden ve

hikmetlerinden” uzaklaştırılmış olmasından, ilmi hakikatlerin dışına itilmesinden ve zoraki “*Marifetullah (Allah bilgisi)*”tan bağımsızlaştırılmasından kaynaklandığı ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

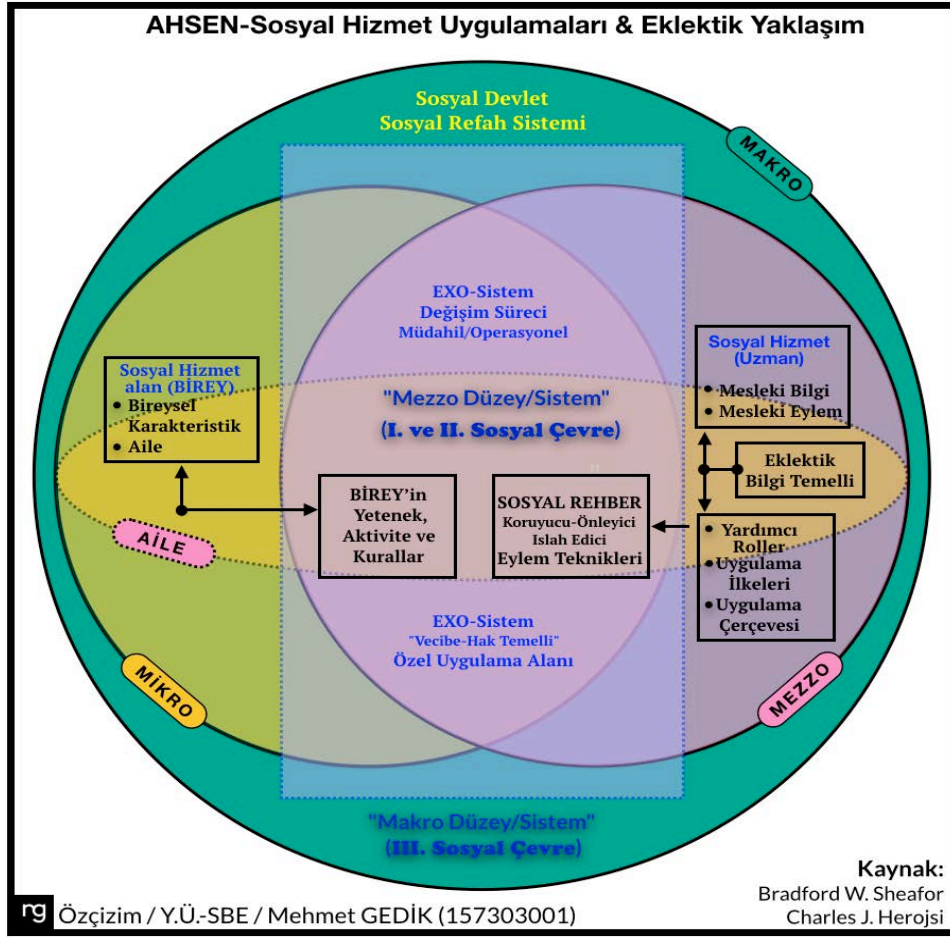
Bilimsel çalışmalar hakikatlerle barıştırılmalı, yeniden insan merkezli, toplumların sahip olması gereken değerleri önemseyen, onlara “*İlmü’l Cemâl (estetik, güzellik ilmi)*” kabilinde yaklaşan İbn-i Sina’nın, İbn-i Rüşd’ün, İmam Gazalî ve İbn-i Haldun gibi bilim insanlarının kullandığı evrensel dile kavuşturulmasına büyük ihtiyaç duyulmaktadır. Onun için bu gerekçeler dikkate alınarak geliştirilmesine çalışılan AHSEN Sosyal Hizmet yaklaşımının insan ve topluma ilişkin “*sosyal hizmet kuram (teori) ve kavramı*”n insanlığın yeniden kendi kodlarına kavuşturulmasında Kur’an-ı Kerim ve Sünnet (Hadis) temelli yaklaşılarak daha derinlikli ve daha kalıcı referanslara dayandırılarak ortaya konulmasına gayret edilmiştir.

İnsanlık için daha doğru olanı ortaya koyma iddiası ile insanları kendi değerlerinden uzaklaştıran teorik ve kavramsal yaklaşımların günümüz insanını ne denli yok ettiğini, itibarsızlaştırdığı ve “*esfel-i safiline (en sefil hale, nefsinin karanlıklarına)*” dönüştürebildiği görülebilmektedir. Son iki asırdır İslâm Âkidesinden uzaklaştırılmış olan teori ve kavramların insan ve toplumların güven içerisinde yaşamaların sağlanması yeniden kendi değerlerine kavuşturulabilmesi açısından önem arz etmektedir. Araştırma kapsamında ele alınan AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı’nın de tam bu noktada soruna yaklaştığı söylenebilir.

3.2.2.2. AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımının Kavramsal içerik analizi

Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (*IASSW - International Association of Schools of Social Work*) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (*IFSW -International Federation of Social Workers*)’nun Temmuz 2014 yılında yapmış olduğu sosyal hizmetin teorik ve kavramsal tanımları incelendiğinde AHSEN-Sosyal Hizmet yaklaşımı ve kavramının ortak bir çok özellikleri olduğu gibi, farklı özelliklerinin de olduğunun belirtilmesi önem arz etmektedir. AHSEN-Sosyal Hizmet yaklaşımının kavramsal içeriklerinin kısa özet olarak ele alınması kavramın analitik açıdan hangi değerler ile ilişkilendirildiğinin anlaşılmasına önemli katkılar sağlayacaktır. Bunun günümüzde kullanılan sosyal hizmet yaklaşımli kuram ve kavramlar ile arasında nasıl bir ilişki boyutunun olduğunu, orta yolu, makûlün keşfedilebilmesi için kısa özetler halinde belirtilmesinde fayda olduğu düşünülmektedir.

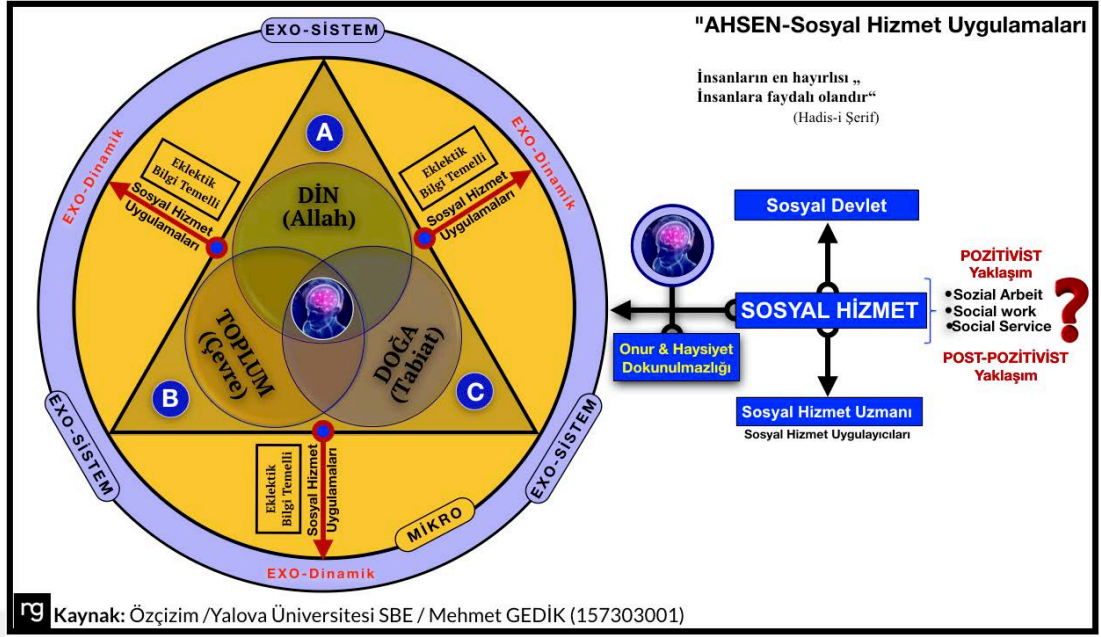
“AHSEN-Yaklaşım”ın sosyal hizmetlere ilişkin yaklaşım ve kavramının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabileceği düşünülerek “*AHSEN-Sosyal Hizmet Uygulamaları & Eklektik Yaklaşım*” ve “*AHSEN-Sosyal Hizmet Uygulamaları*” başlıkları altında aşağıda belirtilmiş olan iki grafik tasarlanmıştır.

Grafik 2: Öz Çizim / AHSEN-Sosyal Hizmet Uygulamaları & Eklektik Yaklaşım

AHSEN-Sosyal Hizmet, İslâm Âkidesi ve Sünnet/Hadis bağlamında kuram (teori) ve kavramların içeriği açısından diğer sosyal hizmet yaklaşımlarından ayıran en önemli özelliğinin; İnsan ve toplumlar için önem arz eden, sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı gösterilmesinin ötesinde insanların sosyal güvenlerinin sağlanmasında **“koruyucu-önleyici”** ve **“ıslah edici, müdahil (operasyonel)”** yaklaşımlarla gereken tedbiri almasıdır. (IFSW, 2014).

Burada aslolan şeyin, insanların **“sosyal adalet ve insan hakları”** gibi teori ve kavramlar için araçsallaştırılmasının önüne geçilmesidir. AHSEN-Sosyal Hizmetin holistik (bütüncül) yaklaşımı sadece insanların **“Vücut (Beden) & Can-Ruh(Nefs)”** bütünlüğü olarak değil, aynı zamanda insanı değerli/cevher kılan bu bütünlüğü korunmasında etkin olan sosyal adalet ve insan hakları uygulamalarındaki holistik yaklaşımlar önem arz etmektedir.

Grafik 3: AHSEN-Sosyal Hizmet Uygulamaları

Sosyal hizmet uygulamalarını gerek AHSEN-Sosyal Hizmetin tanımlamalarında ve gerekse “IASSW ve IFSW”in tanımlamalarından bakıldığında bütün bu uygulamaların bir “İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)” yaklaşımı olduğu görülmektedir. Dolayısı ile bu sosyal hizmet uygulamalarındaki holistik (bütüncül) yaklaşımların uygulaması farklılıklarının ortaya konulması araştırma açısından önem arz etmektedir. Bu farklılıkların detaylarına ilişkin “AHSEN – Sosyal Hizmet Yaklaşımın Diğer Yaklaşımlarla Karşılaştırmaları (Grafik)” (Grafik 4, Sayfa:204) ve “AHSEN Sosyal Hizmetin İnsanın Islahında Koruduğu 5 Temel Değer/Emanet (Grafik)” (Grafik 17, Sayfa:236) başlıkları altın ele alınan grafik tasarımlar ve ilgili açıklamalar üzerinden incelenebilir.

AHSEN Sosyal hizmet: “İNSAN ve TOPLUM” merkezli olup kavramın ana merkezini “AHSEN” kelimesi oluşturmaktadır. “AHSEN” kelimesinin ne tür bir anlam/manâ taşıdığı araştırmada “AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı ve Tanımı” (Sayfa:159) başlığı altında ele alınmıştır. **Sürekli değişen toplum;** Kâinatta yaratılmış olan her şeyin bir noktaya doğru hareket halinde olduğu Kur’an-ı Kerim’de bildirilmiştir. Gecenin gündüzü, gündüzün geçeyi sardığı, Ay ve Güneş’in kendi yörüngesinde döndüğü (K.K.: Enbiyâ 21/33), her birinin bir hesaba göre hareket ettiğini (K.K.: Rahmân 55/5) ve Allah’ın (c.c.) gökleri ve yeri bir hak olarak yarattığını ve müminlerin bunlardan bir ders çıkarmasının gerektiği bildirilmektedir (K.K.: Enbiyâ 21/33). Dolayısı ile her şeyin bir hareket halinde olduğu ve bir “hak ölçüsü” dahilinde kendi sahasında bir görevinin olduğu bildirilirken, bir toplumun sürekli gelişmesi ve değişkenliği de o denli önemli ve bir “hak ölçüsü” dahilinde olmasının gerekliliğini Cenab-ı Allah iman edenlere bildirmektedir. İnsanlığın yaratılışından günümüze toplumlar sürekli değişim ve gelişim halinde olmuş ve bu değişimleri, ekonomi, teknoloji ve sanayi devrimlerinin oldukça hızlandırdığı ve insanların dolayısıyla da toplumların beklentilerini oldukça farklılaştırmaktadır.

İnsanların “sosyalleşme”leri, “sosyal değişim”leri ve “sosyal içerim”leri dikkate alınarak, insan ve toplumsal kimliklerinin, hukuki kişiliklerinin tanınması, mevcut

toplum içinde kendilerini gerçekleştirebilmeleri, özel, sivil ve kamusal oluşumlar içerisinde kabul görebilmeleri önem arz etmektedir. Bu gerekçelerle eğitim, kültür, istihdam ve sivil yapılanmalara yönelik katılımcı/dahili olmaları toplum içerisinde *“ilişkiler ağı”*na entegrelerinin sağlanması yönünde insanların ***“iyilik halinin güçlendirilmesi”***ne yönelik multidisipliner anlamda teorik ve pratik hizmet uygulamaları kaçınılmazdır.

İnsanların fitratları gereği sahip oldukları ve hiçbir gerekçe ile dokunulamayan ***“İnsan temel vecibe-hak ve özgürlükleri”*** vardır. Bu temel hakların en başında *“insanın onur ve haysiyetin dokunulmazlığı”* yer almaktadır. Bu vecibeler, ödev ve sorumluluklar kişinin *“İNSAN”* olmasından, *“AHSEN (en güzel bir suret - biçim/kıvam)”* yaratılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu vecibeler/haklar, din, inanç, cinsiyet, soy, ırk, dil, etnik kökenlik ve siyasi görüş ayrımı yapılmaksızın *“Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri”*, anayasa ve diğer yasalar ile koruma altına alınmış haklardır. Dolayısıyla insanlar arasında hiçbir ayrım yapılmaksızın, insanlar mağdur edilemez ve imtiyaz tanınmaz. Bütün insanların ***“onur ve haysiyetlerinin dokunulmazlığı”*** sosyal hizmetlerin temel değerleri arasındadır. Tüm devlet erki insanın onur ve haysiyetlerinin dokunulmazlığına saygı göstermek ve korumakla yükümlüdürler. Sosyal hizmetlerin bir *“İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)”* olarak, insanların birbirlerine karşı üstünlüklerinin olmadığını ve adalet ve eşitlik ilkesi gereği bütün insanların ***“kanunlar nezdinde eşitliği”*** insanların ***“din, vicdan ve inanç özgürlüklerinin dokunulmazlığı”*** haklarını gözetilmesi temel bir prensiptir.

Aile ***“sosyal refah toplumu”***nun en önemli kurumudur. Sağlıklı toplumların güven altında olmaları ve gelişimleri, ailenin ve aile bireylerinin korunması ile mümkün olabilmektedir. Bu nedenle sürdürülebilir toplumsal yaşamın mümkün kılınmasında insanda korunması gereken ***“5 temel değer/emanet”***in oldukça önemi olduğu görülmektedir. Bu gerekçeler ile aile ve aileyi güçlü kılacak her unsurun korunması ve zarar verebilecek her türlü yaklaşımın ilgili yasal düzenlemeler ile engellenmesi ***“koruyucu-önleyici (salih amel)”*** bir yaklaşım olarak görülmektedir. Sağlıklı gelişmiş ve değerlerini koruyan bir insan, güvenli toplumların teminatıdır. Gerek ulusal ve gerekse uluslararası insan Temel Haklar Sözleşmeleri incelendiğinde insan ve toplumların birçok yasal düzenlemeler eşliğinde güvence altına alınmaya ve korumaya çalışıldığı gözlemlenmektedir. İnsanların toplum içerisindeki bütün ilişkilerinin yürütülmesinde ***“sosyal adaleti, eşitliği, özgürlük ve sosyal sorumlulukları”***n yerine getirilmesinde sağlıklı toplumların oluşturulmasında gereken entegrasyon sürecine özen gözetmeleri önem arz etmektedir.

İnsanların toplum içerisinde birbirlerinin haklarına, ödev ve sorumluluklarına riayet etmeleri ve birbirlerine zarar vermelerinin önüne geçilmesi ***“koruyucu-önleyici (salih amel)”*** yaklaşımlar önceden giderilebilmesi mümkün olabilmektedir. Belirlenen sorunların gerek insan yaşamını ve gerekse toplumun sağlıklı gelişimine engel olunmaması nedeni ile sorunlara ***“ıslah edici, müdahil (operasyonel)”*** önlemler dahilinde giderilmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle, AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı, insan ve toplumların sürdürülebilir bir güvenli yaşamın bireylerin dünya ve ahiret saadatinin korunmasını temel alan ***“multidisipliner, eklektik bilgi temelli inovatif***

çözüm”e dayalı bir yaklaşımla ele alınmasını gerekli görmektedir. Konu ile ilgili olarak AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımında ele alınan kuram (teori) ve kavramsal yaklaşımlar üzerinden uygulanabilecek pratik yaklaşım esasları önem arz etmektedir (Sayfa:187).

3.2.3. AHSEN Sosyal Hizmet’in Palyatif Destek/Bakım Uygulamaları

Federal Almanya’da, uygulanmakta olan palyatif destek/bakım hizmetleri araştırmanın saha/alan çalışmalarını oluşturmuştur. Saha/alan çalışmalarından elde edilen bulgular ve bu bulgular üzerinden gerçekleştirilen analizler “AHSEN-Sosyal Hizmet’in toplumların sosyal hizmet ihtiyaçlarının karşılanabilmesinde oldukça önemli bir boşluğu doldurabileceği ve bu yaklaşımın bir ihtiyaçtan doğduğu daha önceki bölümlerde de detaylı olarak ele alınmıştır. Dolayısı ile AHSEN-Yaklaşımı sosyal hizmet uygulama alanları oldukça kapsamlı olmakla birlikte, araştırma çerçevesinde ele alınan palyatif destek/bakım hizmetlerine ilişkin bir uygulama metodu bu bölümde bir örnek olarak arz edilecektir. AHSEN-Sosyal Hizmete bir uygulama örneği olarak, palyatif destek/bakım hizmetlerinin neleri kapsadığı, hasta ve hasta yakınları için ne denli önemli bir yaklaşım olduğu “Palyatif Destek/Bakım Hizmetleri” başlığı altında ele alınmıştır (Sayfa:12). AHSEN-Yaklaşımın “İslâm Âkidesi (Kur’an-ı Kerim)” bağlamında bir sosyal hizmet yaklaşımı olarak palyatif destek/bakım hizmetlerinde nasıl bir stratejik yaklaşım ile bir çözüme/sonuca ulaşılabilmesine ilişkin bilgilerin yansıtılmasına çalışılacaktır.

Araştırmanın saha/alan çalışması, Federal Almanya’da, uygulanmakta olan palyatif destek/bakım hizmetlerinde uygulama/yaklaşım yöntemleri birçok detaylı örneklemeler ile ortaya koymuştur. AHSEN-Sosyal Hizmet’in multidisipliner meslek yaklaşımları ve İslâm Âkidesi perspektifinde palyatif destek/bakım yaklaşımları bulgular üzerinden elde edilen mevcut uygulamalar ile karşılaştırılarak uygulamalardaki farklılıkların analiz edilebilmesi mümkündür. Karşılaştırmaların yapılabilmesi açısından araştırmanın; “4. Bölüm: Araştırmanın Metodolojisi ve Bulgular” başlığı altında incelenmesi önem arz etmektedir (Sayfa:311). Bu araştırma, Federal Almanya’da mevcut dini “Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) ve Yahudi (Musevi)” sosyal hizmet uygulamaları incelenerek, İslâmi sosyal hizmet yaklaşımının ortaya konulmasına ilişkin bir çalışmadır.

Dolayısı ile AHSEN-Sosyal Hizmet yapılanması üzerinden birçok inovatif “İslâmi Sosyal Hizmet Uygulamaları”nın geliştirilebilmesi oldukça mümkündür. Araştırma ile İslâmi sosyal hizmet uygulamaların İslâm’ın insanı merkezine alan ve onu değerli kılan temel unsurlar üzerinden bir yapıya (norm) oturtulmasına, kavramsallaştırılmasına çalışılmıştır. Bu gerekçeler ile geliştirilmiş olan AHSEN-Sosyal Hizmet uygulanmasına ilişkin “AHSEN-Sosyal hizmet uygulamalarında eklektik yaklaşım” ve “AHSEN-Yaklaşım – Sosyal Hizmet Uygulamaları” grafik tasarımları ve bu tasarımların aölımlarını ele alan yaklaşım oldukça önem arz etmektedir.

AHSEN-Sosyal Hizmet’in yaklaşımındaki bütün uygulamalar, ekolojik/eko-Sistem çerçevesinde ele alınarak teorilerin pratik uygulanmalara dönüştürüldüğü meslek

uygulamalı bir çalışmadır. Yaklaşımın exo-dinamik ilişkiler içerisindeki bütün uygulama alanları mikro, mezzo ve makro ölçekte, zorunlu doğal ihtiyaçları belirlenen insanların güvenliğini ve korunmasına yönelik multidisipliner bir yaklaşımdır. AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı kapsamında, toplumların değişim/gelişim süreçleri dikkate alınarak sosyal hizmet uygulanma alanlarında birçok pratik metotların geliştirilebilmesi mümkündür. Bu uygulama metotları AHSEN-Sosyal Hizmet uygulanmasına ilişkin yaklaşımlar dikkate alınarak yapılması önem arz etmektedir. Bunun yanında AHSEN-Yaklaşımın İslâm Âkidesi bağlamında uygulanabilirliğine oldukça katkı sağlayacağı düşünülen çalışmalarda dikkate alınması uygulamaların daha da zenginleştirilmesine ve kalitelileştirilmesine neden olabileceği düşünülmektedir.

Mesela; Turgay Şirin'in sosyal hizmetlerin uygulanmasına yönelik İslâmi prensipler eşliğinde ortaya koyduğu çalışması, sosyal hizmetlerin uygulanmasına yönelik bir "Danışma Modeli"dir. Şirin'in sosyal hizmetlerin uygulanmasına ilişkin hazırladığı bu "Danışma Modeli (*İHSAN MODELİ*)", aynı zamanda 5 aşama üzerinden sosyal hizmetin işleyişine ve uygulanmasına yönelik bir girişim olduğu da görülmektedir (ŞİRİN, 2014, s. 199). Son zamanlarda oldukça kaliteli ve disiplinli yöntemler ile ortaya konulmaya çalışılan İslâmi sosyal hizmetlerin uygulanırılığına ilişkin çalışmalar, İslâmi sosyal hizmetlerin inovatif yaklaşımlar üzerinden uygulama yöntemlerinin (uygulama, metot, aşama) geliştirilebilmesine katkı sağlayacaktır. Bu çalışmaların her birisi İslâmi sosyal hizmet perspektifi açısından oldukça önem arz eden çalışmalardır. Dolayısı ile AHSEN-Sosyal Hizmet'in ekolojik/eko-sistem bütünlüğünde exo-dinamik ilişkiler palyatif destek/bakım hizmetlerin uygulanmasına yönelik "*İhsan Modelin ön gördüğü 5 Aşama*" dikkate alınmıştır.

Bu durumda saha/alan çalışmalarını belirleyen palyatif destek/bakım hizmetlerine yönelik elde edilen bulgular üzerinden şu şekilde bir uygulama örneği geliştirilmiştir. Araştırma kapsamında palyatif destek/bakım hizmetleri alma durumunda olan hasta ve hasta yakınlarına yönelik örnek uygulama yöntemi;

1. "İ" İhtiyaç (İhtiyaçların Belirlenmesi)
2. "H" Hedef (Hedeflerin Belirlenmesi)
3. "S" Strateji (Stratejik Eylem Planlarının Belirlenmesi)
4. "A" Adım Atmak (Eyleme Geçilmesi)
5. "N" Nihayet/Sonuç (Nihayete Erdirmek / Sonuçlandırmak)

3.2.3.1. AHSEN Sosyal Hizmet'in Palyatif Destek/Bakım Uygulama Örneği

Palyatif destek/bakım süreci, sosyal hizmet kapsamında sunulan hiçbir hizmetin diğer sunulan bir hizmetten bağımsız olarak düşünülmeyen önemli bir süreç olarak görülmektedir. Araştırmanın saha/alan çalışmalarından elde edilen bulgular dikkate alınarak palyatif destek/bakım hizmetleri alan veya almakta olan Müslüman hasta ve hasta yakınlarının palyatif hizmetlerde, sosyal hizmet uygulanmasına ilişkin sorunların giderilmesine yönelik bir uygulama/yaklaşım olarak, hasta bireylerin ve hasta

yakınlarının, doğal/zorunlu ihtiyaçlarının belirlenmesinden, sorunların çözümlenmesine kadar olan bir süreç olarak ele alınmıştır.

“İ” İhtiyaç (İhtiyaçların Belirlenmesi)

Araştırma kapsamında palyatif destek/bakım hizmetlerinin kuram (teori) ve kavramsal alt yapısına uygun olarak “Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist), Yahudi (Musevi)” ve aynı zamanda hiçbir dini mensubiyeti olmayan insanlara yönelik oldukça kaliteli palyatif destek/bakım hizmetleri sunulabildiği gözlemlenmiştir. Makro düzeyde, anayasal ve yasal çerçevede aynı doğal palyatif destek/bakım hizmetlerinden toplumda Müslüman hasta ve hasta yakınlarının faydalanamadıkları belirlenmiştir. Palyatif destek/bakım hizmetleri Müslüman hasta ve hasta yakınları için de oldukça önemli ve gerekli ihtiyaçlar arasında olduğunun tespitleri yapılmıştır.

Palyatif destek/bakım hizmetlerine duyulan ihtiyaçların belirlenmesine ilişkin tespitler araştırmanın “*Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerinin Gerekliliği ve Beklentilere İlişkin Bulgular*” başlığı altında detaylı olarak ele alınmıştır (Sayfa:358). Bu bulgula üzerinden gerçekleştirilen analizler Federal Almanya’da yaşayan Müslüman hasta ve hasta yakınlarının sosyal hizmet kapsamında ve özellikle de palyatif destek/bakım hizmetlerinde gereken ihtiyaçlarının mevcut uygulamalar üzerinden karşılanamadığının tespitleri yapılmıştır. Bu noktada belirlenen en önemli durum, Federal Almanya’da Müslüman hasta ve hasta yakınlarının palyatif destek/bakım hizmetlerini “palyatif” kuram (teori) bağlamında olması gerektiği gibi “Hak Temelli” olarak alabilmelerinin sağlanabilmesidir.

“H” Hedef (Hedeflerin Belirlenmesi)

Federal Almanya’da yaşayan ve palyatif destek/bakım hizmeti alan Müslüman hasta ve hasta yakınlarının mevcut anayasal ve yasal haklar çerçevesinde “Hak Temelli” olarak almaları gereken palyatif destek/bakım hizmetlerinin genel kapsamlarının neler olduğunun belirlenmesi. Müslüman hasta ve hasta yakınlarının, Federal ve eyalet sosyal sistemleri gereği yasal düzenlemelere ne denli uyulduğu konuları dikkate alınarak hedeflerin belirlenmesi. Bu bağlamda, mevcut sosyal sistem gereği Müslüman hasta ve hasta yakınlarına yönelik uygulamalardaki ihmallikler ve “aksaklıkların belirlenmesi”.

Müslüman Hasta ve Hasta Yakınlarına Yönelik Palyatif Uygulamaların Yasalara ve Federal Sosyal Sisteme Uygunluğu;

- Bireylere (mikro) yönelik mezzo ve makro yapılanmaların işlevselliği
- İnsan onur ve haysiyeti dokunulmazlığına dikkat edilip edilmediği
- Uygulamaların “Vecibe-Hak Temelli” sorumluluk bilinci ile sunulup sunulmadığı
- Yeterli derecede sosyal hizmet uzmanlarının olup olmadığı
 - Mesleki bilgi, eklettik bilgi temelli mesleki eylem yeterlilikleri
 - Koruyucu önleyici eylem tekniklerinin kullanılıp kullanılmadığı
 - Hizmetlerin holistik anlamda, değer temelli sunulup sunulmadığı
- “Palyatif Servis (Palyatif Station)” hizmetlerinin uygun olup olmadığı
 - Palyatif servislerin Müslüman hasta ve hasta yakınlarının dini/manevi, kültürel ve sosyal ihtiyaçlarına yönelik uygunluğu
 - Manevi rehber (Seelsorger) hizmetlerinin yeterlilik seviyesi

- Hospis (Hospice / Hosbis) hizmetlerinin yeterlilik seviyesi
- Evde destek/bakım hizmetlerinde alt hizmet alt yapısına uygunluğu
 - Hasta destek/bakım (Krankenpflege) hizmetlerinin yeterlilik seviyeleri
 - Engelli destek/bakım (Behindertenpflege) hizmetlerinin yeterlilik seviyesi
 - Sosyal ve ekonomik (sozial und wirtschaftlich) hizmetlerinin yeterlilik seviyesi
- Yaşlı destek/bakım (Altenpflege) hizmetlerinin uygun olup olmadığı
 - Hatalık destek/bakım dereceleri (Pflegestufe) tespitlerinin uygun olup olmadığı

Palyatif destek/bakım hizmetlerini alabilme noktasında Müslüman hasta ve hasta yakınlarında belirlenen ihtiyaçların AHSEN-Sosyal Hizmet kapsamında sunulması gereken bütün sosyal hizmet uygulamalarının “*Hedef Odaklı*” gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir. Sosyal hizmet uygulama alanlarının genelinden ziyade, belirlenen zorunlu ihtiyaçların giderilmesine yönelik hedefler üzerinden eklektik yaklaşımlı bir eylem planının oluşturulması bir gerekliliktir. AHSEN-Sosyal Hizmet yaklaşımında hedeflerin belirlenmesinde öngörülen eklektik yaklaşımlı grafik tasarım ve bu bağlamda belirlenen içerik dikkate alınarak hedeflerin belirlenmesi sorunların çözümlenebilmesini daha da kolaylaştırabilecektir (*Grafik 2, Sayfa:190*).

Araştırma kapsamında belirlenen mikro düzey hedef kitlenin, palyatif destek/bakım hizmet ihtiyacı olan hasta ve hasta yakınlarının palyatif süreçlerinde ne tür doğal/zorunlu ihtiyaçlarının olduğu sosyal sistemin bütünlüğünden hareket edilerek ortaya konulabilmesi mümkündür. Ancak resmin bütününden hareketle hedeflere odaklanılması ve belirlenen bu hedeflerin, mikro bireyler olarak, mezzo ve makro düzey kurum, kuruluş, organize ve STK’lar üzerinden “Hak Temelli” exo-dinamik ilişkilerin sağlıklı geliştirilebilerek çalışmaların sürdürülmesi önem arz etmektedir (*Grafik 3, Sayfa:191*).

“S” Strateji (Stratejik Eylem Planının Belirlenmesi)

Araştırma kapsamında “*çözülmesi gereken bir sorun*” olarak ele alınan Müslüman hasta ve hasta yakınlarına yönelik palyatif destek/bakım hizmet uygulamalarındaki eksikliklerin giderilmesi, ihtiyaçların belirlenmesi ve bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik hedef odaklı yaklaşımların stratejik eylem planları üzerinden yürütülerek adım adım çözüme/sonuca ulaştırılması önem arz etmektedir. AHSEN-Sosyal Hizmet’in stratejik eylem planı aynı zamanda belirlenen sorunun çözülmesine yönelik izlenmesi gereken yol haritasına ilişkin bir yaklaşımdır.

Bütün sosyal hizmet uygulamalarının “Stratejik Eylem Planları (SEP)”nın yasal dayanağı insan ve toplumların zorunlu doğal ihtiyaçların “*Vecibe-Hak Temelli*” olarak karşılanmasına yönelik olması önem arz eden bir konudur. Bu zorunlulukların bütün temelleri temel insan hak belgeleri, anayasa ve yasalar çerçevesinde belirlenmiş olması konunun ne denli önemli olduğunu ortaya koyabilmektedir. Dolayısı ile Federal Almanya’da Müslümanlara yönelik palyatif destek/bakım hizmet ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik büyük eksiklikler aynı zamanda mevcut federal sosyal sistemin ve yasaların ihlali ile de oldukça bağlantılı bir konu olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim bütün bu yaklaşımlar AHSEN-Yaklaşımın sosyal hizmet kapsamında “İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)” açısından stratejik eylem planlarının geliştirilmesinde dikkate alındığı en önemli hususlarındandır.

AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımının “Stratejik Eylem Planı (SEP)”nın kapsamı insanın hizmetine dair diğer bütün disiplinler yaklaşımlar da dikkate alınarak multidisipliner bir “SEP”nin belirlenmesine yönelik bir eylemdir. AHSEN-Sosyal Hizmet’in “SEP” uygulamasına ilişkin araştırma kapsamında bir uygulama yöntemi olarak geliştirilen “*AHSEN-Sosyal hizmet uygulamalarında eklektik yaklaşım*” sosyal hizmetlerde İslâmi bir eklektik uygulama yaklaşımının ortaya konulması açısından önem arz etmektedir (Grafik 2, Sayfa:190). Dolayısı ile “*AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı & Multidisipliner Ekolojik/Eko-Sistem İlişkileri*” çerçevesinde hazırlanan grafik tasarım “Stratejik Eylem Planı (SEP)”nın belirlenmesinde oldukça önemli bir etken olarak belirlenmiştir (Sayfa:285). Palyatif destek/bakım hizmet ihtiyacı duyan Müslüman hasta ve hasta yakınlarının doğal/zorunlu ihtiyaçlarına yönelik sorunlarının giderilmesine yönelik AHSEN-Yaklaşımın sosyal hizmet uygulama yöntemleri grafik çalışmaları ile de ortaya konulduğu gibi sorunların çözülmesine yönelik adım adım bir yöntem sunabilmektedir.

“A” Adım Atmak (Eyleme Geçilmesi)

AHSEN-Sosyal Hizmet palyatif destek/bakım hizmetlerinin uygulanmasına yönelik en önemli aşamalardan birisi, palyatif hizmetlerde belirlenen zorunlu “İnsani ihtiyaçların” hedef gözetilerek, ihtiyaçların giderilmesine yönelik “Stratejik Eylem Planı (SEP)”nın adım adım uygulanmasına yöneliktir. AHSEN-Sosyal Hizmetin uygulanmasında SEP’nin her bir aşama süreci sonuca ulaşılabilmeye yönelik “*Adım Atmak*” eylemi olarak tanımlanmaktadır. Bundan önceki üç aşamada teorik bilgi ve birikime ihtiyaç duyulurken, dördüncü aşamada tamamen teorilerin pratik beceriler ile pekiştirilerek uygulama yöntemli bir yaklaşımdır. Bu pratik eylemlerin/adımların sağlıklı gerçekleştirilmesi için bundan önceki üç aşama oldukça önem arz etmektedir. İhtiyaçlara yönelik önceden belirlenen hedefler gözetilerek gerçekleştirilecek olan her adım sosyal hizmete ilişkin kuram (teori) ve kavramların pratiğe dönüştürülerek uygulama safhasına alınmasına katkı sağlayabilecek eklektik yaklaşımlı bir eylemdir. AHSEN-Sosyal Hizmet’in palyatif uygulamalara ilişkin nasıl bir yöntem sergileyebileceği yine grafikler eşliğinde “*AHSEN-Yaklaşım Sosyal Hizmet Uygulamaları*” başlığı altında ele alınarak tasarlanmıştır (Grafik 3, Sayfa:191).

“N” Nihayet/Sonuç (Nihayete Erdirmek / Sonuçlandırmak)

Palyatif destek/bakım hizmetlerine ilişkin belirlenen “Stratejik Eylem Planı (SEP)” problemlerin çözümlenmesine, nihayete/sonuca ulaştırılmasında bir yol haritası oluşturmaktadır. AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı belirlenen sorunların çözümlenmesine ilişkin adım adım uygulaması, hedefler doğrultusunda çözüm odaklı olarak gerçekleştirilmesi nihai sonuçlara sağlıklı ulaşılabilmesini sağlayacaktır. AHSEN-Sosyal Hizmetin eklektik yaklaşımlı uygulanmasına ve aynı zamanda nihai bir sonuca ulaştırılmasına yönelik daha geniş bir bilgi araştırmanın “*AHSEN-Sosyal hizmet uygulamalarında eklektik yaklaşım*” (Grafik 2, Sayfa:190) ve “*AHSEN-Yaklaşım Sosyal Hizmet Uygulamaları*” başlığı altında daha detaylı olarak işlenmiştir (Grafik 3, Sayfa:191).

3.2.4. Neden AHSEN Sosyal Hizmet

Araştırmanın saha/alan çalışmaları farklı birkaç nitel araştırma yöntemleri kullanılarak yürütülmüştür. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, Federal Almanya sosyal sistemi dahilinde uygulanmakta olan sosyal hizmet yaklaşımlarının bir “*İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)*” yaklaşımı olarak gerek “IASSW ve IFSW”ın kuram (teori) ve kavramsal tanımlamalarına ve gerekse “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri*” ile oldukça çelişen bir sosyal hizmet yapılanmasının olduğu tespit edilmiştir. Durum bu minvalde olunca, uygulanmakta olan mevcut sosyal hizmet yaklaşımlarının Federal Anayasa ve eyalet yasalarının ihlâlüne, Federal Anayasanın 20. Madde, 1. Fıkrasında yer alan; “*Federal cumhuriyetinin, demokratik ve sosyal bir devlettir*” (BUNDESTAG, 2019/b) ilkesinin oldukça yara almasına ve toplumun güveninin sarsılmasına yol açıldığı gözlemlenmiştir.

Son 10 yıl kadar öncesinde Federal Almanya sosyal sistemi işlevselliği açısından dünyada oldukça rağbet gören ve diğer ülkeler tarafından örnek alınırken her geçen zaman zarfında etkinliğini yitirdiği ve sosyal devlet anlayışının tartışmalara yol açtığı gözlemlenmiştir. “*Federal Cumhuriyetinin, demokratik ve sosyal devlet yapısı*”nın insanların güvenilirliğinin sağlaması noktasında yeterli olmadığı tartışılmaktadır. Bunun bu duruma gelmesinin başlıca nedenleri arasında federal sosyal sistemin yanlış sosyal politikalar üzerinden yönetilmeye çalışılmasından, adalet ve eşitlik ilkelerinden uzaklaşmış olmasından kaynaklandığı ortaya konulmaktadır. Konu ile ilgili olarak; daha önceki bölümlerde “*Müslümanlara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarına İlişkin Tespitler*” (Sayfa:409) ve “*DIK/AİK-Alman İslam Konferansı’na İlişkin Bulgular*” (Sayfa:432) başlıkları altında daha detaylı ele alınarak belirtilmiştir.

Araştırmanın hipotezi gereği farklı dini, etnik ve kültürel yapısı olan insanlara yönelik uygulanan mülakatlar üzerinden elde edilen bulguların birbirleri ile karşılaştırılması neticesinde gereken analitik yorumlamaların yapılmasına çalışılmıştır. Bu bulgular, Federal Almanya’nın sosyal refah devlet yapılanmasının insan odaklı bir sosyal hizmeti tam anlamı ile yansıtmadığı ve sosyal hizmet teori ve kavramlarının devletin mevcut sosyal politikaları doğrultusunda algılatılmasına çalışıldığı gözlemlenmiştir. Konu ile ilgili daha detaylı bilgiye, araştırmanın 4. Bölümünde ele alınan; “*Araştırmanın Metodolojisi ve Bulgular (Nitel Araştırma)*”⁵⁶ (Sayfa:311) başlığı altında ele alınan bölümden incelenebilir.

Araştırmada “*Neden AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı*”na bir ihtiyaç duyulduğu, Almanya’da sosyal hizmet uygulamaları içerisinde oldukça önem arz eden palyatif destek/bakım uygulamalarındaki yanlışlıklar örnek gösterilerek yapılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda palyatif destek/bakım ihtiyacı onan hasta ve hasta

⁵⁶ Araştırmada nitel yöntemler dahilinde yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış (Açık uçlu sorular) mülakatlar 4 farklı katagoride gerçekleştirilmiştir.

- Sosyal Hizmet Destek/Bakım Yardımları Alan Bireylere Yönelik Sorular (Ek-02/a)
- Sosyal Hizmet Destek/Bakım Yardımları Alan Bireylerin Yakınlarına Yönelik Sorular (Ek-02/b)
- Sosyal Hizmet Kapsamında Destek Hizmetleri Sunanlara (Sosyal Hizmet Uzmanı) Yönelik Sorular (Ek-02/c)
- Sosyal Hizmet Kapsamında Destek Hizmetleri Sunan Kurum/Kuruluş ve STK'lara Yönelik Sorular (Ek-02/d)

yakınlarına, hizmetleri sunan kurum, kuruluş ve STK'lara, hizmetleri uygulayan sosyal hizmet uzmanlarına (doktor, hemşire, hasta destek/bakıcı, psikolog, fizyoterapist, din hizmeti görevlileri ve ilahiyatçılar) yönelik gerçekleştirilen görüşmeler üzerinden bulgulara ulaşılmıştır.

Araştırmanın 1. Bölümünde de belirtildiği gibi; Federal Almanya'nın sosyal hizmet yaklaşımlarının tarihi süreç içerisinde geliştirilmesi, federal sosyal sistemin sosyal güvence ve sosyal hizmetlerin birbirlerine paralel olarak geliştirildiği görülmektedir (Sayfa:31). Almanya'da "Sosyal Güvence" ve "Sosyal Hizmet" in birbirleri ile ilişkileri tamamen mevcut Federal hükümetin ve aynı zamanda eyalet hükümetlerinin uyguladıkları sosyal politikalar belirlemektedir. Dolayısı ile araştırmada kapsamında ele alınan Müslüman palyatif destek/bakımlı hastaların mevcut federal ve eyaletlerin uyguladıkları sosyal politikalar üzerinden mağdur edilebildikleri ve sosyal hizmet uygulamalarının Federal Anayasadaki adalet ve eşitlik ilkeleri ile çeliştiği görülebilmektedir. Bu nedenle AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımının insan ve toplumlara olan temel yaklaşımları dikkate alındığında "Temel İnsan Hak İhlalleri" sorunlarının "Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri" ve Federal Anayasa bağlamında çözüm önerisi sunabildiği AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımının gerekliliğini ortaya koyabilmektedir.

Federal Almanya sosyal sisteminin pozitivist (indirgemeci) yaklaşımli bir sistem den daha ziyade bir post-pozitivist (seküler ve dini) sosyal hizmet yaklaşımli bir sistem olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada, Almanya'da sunulmakta olan sosyal hizmetlerin, Neil Thompson'unda dediği gibi; Federal Almanya'nın sosyal sistemi Almanya'nın "**politik varoluşu**"nu (THOMPSON, 2016, s. 35) sağladığı gözlemlenmiştir. Özellikle günümüzün son Batı Avrupa ülkeleri sığınmacı/mülteci krizlerinin Almanya'da mevcut CDU/CSU birlik partilerinin SPD ile ortak koalisyon hükümetinde devletin sosyal politikası açısından nelere mal olduğu Neil Thompson'un ne denli haklı olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, Almanya'da uygulanmakta olan sosyal hizmetlerin, mevcut sosyal kuram (teori) ve kavramları ile karşılaştırdığında, uygulamalara oldukça eleştirel yaklaşıldığı ve hizmetlerin sosyal teorilerin dokusuna uymadığı iddialarından bulunmaktadır. Ünlü Alman filozof, sosyal bilimci Jürgen Habermas'ın da bu konuda oldukça eleştirel yaklaştığı görülmektedir (Sayfa:183).

Jürgen Habermas, pozitivistlik olan eleştirel yaklaşımlarını, Almanya'da insan ve toplumların din ile olan ilişkilerinde önemsenmesinin gerekliliğinden kaynaklandığı görülmektedir. Habermas; Pozitivizmin insan aklını, dolayısıyla insanı araçsallaştırdığını öne sürerek, insanların toplum içerisinde iletişimlerinin özgürleştirilebilmesinin, "*yeni bir bilgi kuramının (teorisinin) geliştirilmesi*" ile mümkün olabileceğinin altını çizmektedir. Onun için Habermas'ın, Almanya'nın uyguladığı sosyal teorilere eleştirel yaklaştığı bu teorilerin mevcut sosyal politikaları "*meşrulaştırmak*" adına oluşturulduğu tezini savunduğu görülmektedir (SLATTERY, 2015, s. 427).

Araştırmanın bulguları analiz edildiğinde Almanya’da öngörülen teorik ve kavramsal sosyal yaklaşımların pratik/müdahil eylemlerle örtüşmediğinin tespitleri yapılmıştır. Almanya’da son 20 yıldır yürürlüğe konulan ulusal sağlık ve sosyal hizmet kapsamında yasal düzenlemelerin, gerek sosyal hizmet alan muhatap kitleyi ve gerekse bu alanda hizmet sunan sosyal hizmet uzmanlarının görev alanları üzerinde oldukça kapsamlı değişikliklere gidilmiş olduğu gözlemlenmiştir. Sosyal alandaki bu önemli değişikliklere bakıldığında, bunların, çocuk ve gençlerin koruma destek/bakım hizmetleri, yaşlı destek/bakım hizmetleri, ayrımcılığa karşı önlem/koruma gibi alanlarda olduğu belirlenmiştir.

Federal sosyal sistemin insanlığın güvenine ilişkin olduğunu düşünülecek olursa, ülkede son zamanlarda vuku bulan yabancı düşmanlıklarının arkasında gerek devletin ve gerekse politikacıların İslâm ve Müslümanlara yönelik İslamofobik söylemlerinin yattığı görülmektedir. Dolayısı ile AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımının konuyu hiçbir insanı dini, inancı, dili, ırkı ve siyasi görüşü ne olursa olsun ayırım yapmaksızın bir “*İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)*” kapsamında ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu gerekçe bütün insanların güven ortamında bir yaşam sürmelerinin sağlanmasına yönelik, kontrol mekanizmalarının koruyucu-önleyici (operasyonel) anlamda işlevselliğinin sağlanması önem arz etmektedir. Bu uygulamaların eksikliği özellikle Almanya’da yaşayan 5 milyon toplum içerisindeki güvenini kaybetmesine ve bu bağlamda diğer birçok sosyal sorunların belirmesine yol açtığı gözlemlenmiştir.

Araştırma bağlamında görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu sosyal hizmet uzmanların Müslüman hasta ve hasta yakınlarına yönelik sundukları hizmetlerin oldukça seküler yaklaşımlı olabildiği bunun nedenlerinin gerek İslâm ve gerekse Müslümanlar ile ilgili holistik anlamda herhangi bir eğitim almamış olmalarına bağlanmaktadır. Konu ile ilgili olarak; “*Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerinin Gerekliliği ve Beklentilere İlişkin Bulgular*” (Sayfa:368), “*Palyatif Uygulamalarda Hasta ve Hasta Yakınlarının Beklentileri*” (Sayfa:383) ve “*Dini/Manevi ve Seküler Sosyal Hizmet Uygulamalarına İlişkin Bulgular*” (Sayfa:398) başlıkları altında ele alınan bulgular dikkatleri çekmektedir. Nitel araştırma yöntemleri ile elde edilen bulgular Müslümanlara yönelik uygulanan dini/manevi nitelikli sosyal hizmetler yeterli olmamakla birlikte mevcut uygulamaların hasta ve hasta yakınlarının doğal ihtiyaçlarının karşılanmasında uygulamaların istenilen bir karşılığı bulamadığının tespitleri yapılmıştır.

Almanya’da Müslüman hasta ve hasta yakınları, kendilerini devletin sosyal adaleti, eşitliği, özgürlük ve sorumlulukların yerine getirilmemesinde mevcut yasalar çerçevesinde yetersiz kaldıklarını ve oldukça güvensiz hissettikleri belirlenmiştir (Sayfa:432).

Federal Almanya’da sosyal sistem sahilinde uygulanan dini “Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist)” ve “Yahudi (Musevi)” temelli sosyal hizmetlerin oldukça kaliteli sunulabildiği ve buna nispeten İslâmi sosyal hizmetlerin aynı nispette sunulamadığının tespitleri yapılmıştır (Sayfa:360). Sosyal hizmet uygulamalarında bulunan uzmanların sundukları bütün hizmetlerin sosyal hizmet misyonuna oldukça uygun olduğu değer temelli sosyal hizmet uygulamalarında İslami değerler noktasında

bir vizyona sahip olmadıkları gözlemlenmiştir (Sayfa:379). Bunun asıl nedenlerinden birisinin de sosyal kuram (teori) ve kavramların mevcut politikalara göre yorumlanmasından ve sosyal hizmet yaklaşımlarının yanlış algılatılmasından kaynaklandığı görülmektedir. Bunun en bariz örneği; insanların sahip olduğu asıl değerlerinin kendini dini/manevi ve inanç hakikatleri ile buluşturulamaması olarak görülmektedir. Yani, sosyal hizmet uygulamalarının insana oldukça değer addeden ve korunması gereken, dini/manevi değerlerin, dinin dışında seküler yaklaşımlarla hümanist (insancıl) içgüdülerle korunmaya çalışılması daha başka psikolojik ve sosyal sorunlara neden olabildiği tespit edilmiştir.

Bu yaklaşımlar hiçbir zaman din/manevi (İslâmi) anlamda bir karşılığının olmaması kişiye özel “taklidi/çakma” bir sosyal hizmet odaklı yaklaşılmasına bunun da insani bir hizmet olan sosyal hizmetleri değersizleştirdiğinin tespitleri yapılmıştır. Müslüman hasta ve hasta yakınlarının, Müslümanlara yönelik dini ve sosyal hizmet sunma gayreti içerisinde olan İslâmi kurum, kuruluş ve STK’ların insana yönelik sosyal hizmetlerden yeterince istifade edememeleri sosyal hizmet mesleğini değerli kılan kutsal kodlamaları, insana yönelik manevi dokularının bozulmasına, hizmetlerin değersizleştirilmesine, hizmeti sunan ve alan arasında dini/manevi temasın niteliklerinin kaybolmasına neden olabildiği gözlemlenmiştir. Her ne kadar Almanya’da sosyal hizmet yaklaşımlarının kontrol mekanizmalarına dayandırılarak, koruyucu-önleyici ve düzenleyici uygulamalar ile toplum odaklı tedavi yöntemleri uygulansa bile, sorunların üç çeyrek asırdır giderilemediği görülmektedir.

19. yüzyıldan günümüze, Batı’nın ekonomi, teknoloji ve sanayi devrimleri adına insanları pozitivist yaklaşımlı kapitalist sistemlerin araçsallaştırarak köleleştirmesine ve insanın sahip olması gereken 5 temel değer yok edilmesine neden olunmuştur. Federal Almanya’da insanın hak ettiği değer temelli bir sosyal hizmetin, “*Post-Pozitivist*” yaklaşımlı uygulamalar ile verilebilmesinin de yeterli olamayacağı görülmektedir. İnsana kendi değerleri/cevheri üzerinden bilimsel doğrular eşliğinde ilmi hakikatler dikkate alınarak AHSEN-Sosyal Hizmet uygulamaların insana hak ettiği değerlerin yeniden kazandırılması adına, insanın kendi değerlerine kodlarına dönüştürülmesi adına kaçınılmaz bir sosyal hizmet uygulaması olduğu söylenebilir.

3.2.4.1. AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımın & İnovatif Grafik Tasarımları

Araştırmanın 3. Bölümünde, “AHSEN-Sosyal Hizmet”e ilişkin bir “Yaklaşım” oluşturulmasına çalışılmıştır. Bu yaklaşım İslâm Âkidesi bağlamında yaklaşım ve kavramsal içerikleriyle disiplinler boyutunun yansıtılmasına, diğer meslek grupları ile ortak hizmet alanlarının kesiştirilmesi ile de multidisipliner fonksiyonel yönünün oluşturulmasına özen gösterilmiştir. Bu yaklaşımdan hareket ile oluşturulan AHSEN-Yaklaşım’ın bir “*Vecibe-Hak Temelli*” “*İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)*” yaklaşımı olarak algılanmasına/kavranmasına ilişkin geliştirilmesine yönelik, inovatif ve didaktik grafik tasarımları eşliğinde planlanmasına çalışılmıştır.

Genellikle Batı Avrupa ülkelerinde oldukça endüstrileştirilmiş toplumların sorunlarının çözümlerine yönelik birçok sosyal çalışmalar grafik ve şekiller üzerinden ele alınarak çözümlere yönelik teori ve kavramların oluşturulduğu görülmektedir. Grafik tasarım ve şekiller dahilinde ele alınan bütün sosyal disiplinlerin inovatif anlamda geliştirilmesine oldukça katkı sağladığı ve hizmetlerin/çalışmaların bilimsel temellere oturtulmasına kavramsallaştırılmasına oldukça katkı sağladığı bilinmektedir.

Sosyal bilimlerin henüz daha yeni yeni geliştiği ülkelerde “*Grafik Tasarım Yöntemi*”nin yeteri kadar kullanılmadığı görülmektedir. Türkiye’de de hızla gelişmekte olan sosyal bilimlerde zaman zaman yeni grafik ve şekiller yardımı ile yöntem ve yaklaşımların geliştirildiği gözlemlenmektedir. Günümüzde de kadim bilim tarihinin anlaşılmasına, geleceğe yönelik yeni keşiflerin yapılabilmesine yönelik geçmişe dair birçok bilimsel bulguların minyatür ve gravürler üzerinde yeniden çözümlenmeye çalışıldığı görülmektedir. Grafik tasarımlar, bilimsel araştırmalara görsellikler üzerinden oldukça yeni perspektifler kazandırdığı, konuların analitik bakış açısı kazandırdığı, araştırmaların inovatif yaklaşımlarla daha iyi geliştirilmesine katkı sağlayabilmektedir. Bu yöntem ile, araştırmada verilmek istenilen mesajların doğrudan ve etkin bir yöntemle hedef kitleye ulaştırılmasını, konunun daha iyi anlaşılmasına ve kavranmasına katkı sağlanabilmektedir.

AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı, tam anlamı ile İslâm Âkidesi ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.) pratik uygulamaları (Sünnet/Hadis)’nın “*İslâmi Sosyal Hizmet*” bağlamında ortaya konulmasına yönelik bir çalışmadır. Oldukça yeni inovatif grafik tasarımlı bir *AHSEN-Sosyal Hizmet* üzerinden, insanın bir değer/cevher içerdiği ve bu değerinin kendi emanetleri üzerinden korunmasının gerektiği İlmü’l Cemâl kabilinde (estetik ve güzellik ilmi) disiplinler bir yaklaşımla sergilenmesine çalışılmıştır.

AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşım’ın geliştirilmesinde yaklaşımın grafik tasarımlarla açıklamak istenmesindeki asıl ana gaye, İslâmi sosyal hizmet anlayışının temelde ne olduğu konusuna bir de “*Büyük Resim*”den, bütünü oluşturan parçaların ana hedefinden hareket ederek ortaya konulmasına özen gösterilmiştir. Özellikle sosyal bilimlerin insanların sorunlarına ilişkin çözümleri mikro düzeyde parçalara bölünmüş sorunların giderilmesi yönünde bir sistem sunarken, makro düzeyde holistik (bütüncül) yaklaşımlı bir “*Büyük Resim*”de sundu görülmektedir. Bu yaklaşımdan hareket ile, oluşturulan bütün grafik tasarımlarla, AHSEN Sosyal Hizmetin bir “*İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)*” disiplini olarak daha iyi anlaşılmasına/kavranmasına ve uygulanabilirliğinin ortaya konulmasına, çözüm odaklı bir yaklaşım kazandırılması hedeflenmiştir.

Bu grafik tasarımlar geleceğe yönelik inovatif (gelişime açık) açılımlar geliştireceği umudu ile üzerinde uzun zaman çalışılarak tasarlanmıştır. Bu grafik tasarımlar ile “*İnsan ve Toplum*”a dair Kur’an-ı Kerim’in ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.) sosyal hizmetlere dair insanlığa ulaştırmak istediği mesajları “*görsel ve sanatsal yöntemler*”le hedef kitleye didaktik, algılayıcı ve profesyonel bilimsel yöntemlerle ulaştırması hedeflenmiştir.

AHSEN kelimesinin, İslâm Âkidesi'nde, *“en güzel bir suret (biçim/kıvam) en mükemmel”* anlamlarına gelen bir terminoloji olarak kullanılmış olduğu görülmektedir. Bunun en temel nedenleri arasında; birbirleri ile ilişkilendirilen *“Madde”* ve *“Manâ”*nın buluşturulması, bu iki değer birbirlerini tamamlaması, desteklemesi, bütünlenmesi anlamlarında düşünülebilmektedir. Bu anlamda, İnsanın *“Vücut (Beden) & Can-Ruh (Nefs)”* ilişkisinin *“Ahsen-i Takvim”* olduğunu, Kur'an-ı Kerim'de geçen *“ahsenü'l-hadis”* ifadesinin, Kur'an'ın kendi içinde uyumluluğun güzel ve mükemmel olduğunun, âyetlerin birbirlerini pekiştirdiği (tamamladığı, bütünleştirdiği), anlamında teyit ve tefsir edildiği görülmektedir (ÖZEK & KARAMAN, 1992, s. 460). İslâm Âkidesinin bu güzel yaklaşımından hareket ile, araştırma kapsamında elde edilen bilimsel bulgulara, bir mana kazandırılması açısından ilmin hakikatleri ile buluşturulmasına özen gösterilmiştir. Dolayısı ile araştırma ile ulaşılmak istenilen hedef ve hedefe ilişkin çözümlerin daha iyi anlaşılmasını, daha faydalı *“güzel, mükemmel (Ahsen)”* olabilmesinin sağlanması açısından disiplinler boyutları olan grafik tasarımları ile desteklenmiştir.

Michel Foucault'ın *“Bilgi Arkeolojisi (Archäologie des Wissens)”* isimli eserinde; *“Bilim dünyasındaki bütün disiplinlerin, kuram (teori) ve kavramların sürekli canlı tutulmasında, ortaya çıkan yeni yaklaşım ve modellerin, kurumsal kimlik ve kurallarının sınırları belirlenirken bir kontrol sistemi oluşturulmaktadır.”* bilgilerine yer vermiştir (FOUCAULT, 1972, s. 224). Bu bilgiden hareketle, *“AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı”* grafik tasarımlarının disiplinler boyutu, araştırmanın yaklaşım ve kavramsal yapısının bilimsel doğrular olarak iddia edilen pozitivist yaklaşımlı sosyal teoriler ile çelişiyor olsa da İslâm Âkidesi ve Sünnet/Hadis bağlamında, ilmin hakikatleri, *“Marifetullah (Allah bilgisi)”* ile kesinlikle çelişmemesine özen gösterilmiştir.

Foucault'un da altını çizdiği gibi, *“AHSEN-Yaklaşım”*ın bir kontrol sistemi ve bu sistem dahilinde disiplinler anlamda teori ve kavramların sürekli canlı tutulmasını sağlayacak inovatif bir tasarım geliştirilmiştir. *“AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı”*, kendi kurumsal kimliğinin sınırlarını disiplinler ve kontrol sistemini *“İslâm Âkidesi (Kur'an-ı Kerim)”* oluşturmaktadır. Bilimsel anlamda pozitivist (indirgemeci) ve post-pozitivist yaklaşımlı sosyolojik teorilerden insanı değerli kılan kavramlar İslâm Âkidesi ile çelişmeyen boyutları ile dikkate alınarak insanlık adına faydalanılmasına çalışılmıştır.

3.2.4.2. AHSEN – Sosyal Hizmet’in Diğer Yaklaşımlarla Karşılaştırılması (Grafik)

“AHSEN Sosyal Hizmet & Seküler ve Diğer Sosyal Hizmet Yaklaşımları” başlığı altında hazırlanan grafik çalışması gerek tasarımın bütünü ve gerekse bölümlerine ilişkin analizlerine ve teferruatlı yorumlamalarına girmeden önce “AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı”nın insan ve toplum açısından ne denli gerekli olduğunun diğer sosyal hizmet yaklaşımları ile karşılaştırılması olarak izahlarının yapılmasına çalışılmıştır. Bu karşılaştırmalarla, AHSEN-Yaklaşımın gerekliliği doğrultusunda bilimsel yöntemler eşliğinde çeşitli grafikler tasarlanmıştır. Bu tasarımlar ile yaklaşımın insan ve toplum boyutları ile neden-sonuç ilişkilerini “*Ekolojik/Eko-Sistem (ökologisches)*” bütünlüğünde sosyal hizmet açısından ele alınmasına çalışılmıştır. Konunun daha detaylı anlaşılabilmesinin sağlanması açısından, inovatif tasarımlara paralel AHSEN sosyal hizmetlerin teori ve kavramlarının geliştirilmesine özen gösterilmiştir. Grafik tasarımlar görsel anlamda bir bütünlük arz etmesi ve AHSEN-Yaklaşım’ın detayları ile birlikte iyi analiz edilebilmesini mümkün kılacak tasarım büyük ebat olarak araştırmaya eklenmiştir.

“AHSEN Sosyal Hizmet – Pozitivist & Post-Pozitivist Sosyal Hizmet Yaklaşımları”

“AHSEN-Yaklaşım’ın nasıl bir yaklaşım olduğuna ilişkin, “Dini/Manevi”, “Post-Pozitivist/Seküler” ve “Pozitivist/İndirgemeci” yaklaşımlı sosyal hizmet yaklaşımlarının birbirleri ile karşılaştırılması ve AHSEN- Yaklaşım’ın insan ve toplum açısından İslâm Âkidesi bağlamında neleri hedeflediği daha iyi anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Bu gerekçe ile “AHSEN Sosyal Hizmet – Pozitivist & Post-Pozitivist Sosyal Hizmet Yaklaşımları” başlığı altında oluşturulan inovatif grafik tasarım çalışması “A3 (297mm x 420mm)” boyutunda bir sonraki sayfada yer almaktadır.

Grafik 4: AHSEN Sosyal Hizmet – Pozitivist & Post-Pozitivist Sosyal Hizmet Yaklaşımları

3.2.4.2.1. İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı “AHSEN YAKLAŞIM”

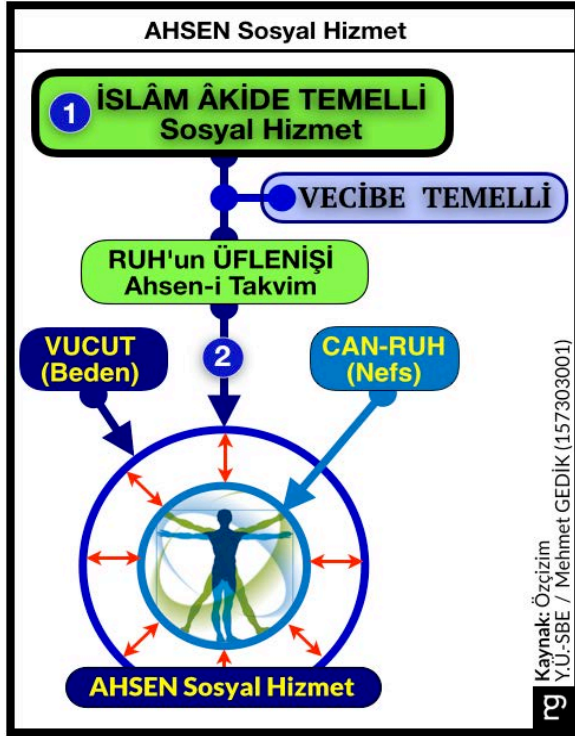
❑ **İSLÂM ÂKİDESİ (Kur'an) Yaklaşımlı AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımının Diğer Yaklaşımlardan Farklı Kılan Unsurlar:**

İSLÂM ÂKİDE TEMELLİ Sosyal Hizmet

Vecibe-Hak Temelli Sosyal Hizmet: AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı, “**Vecibe (ödev/sorumluluk) Temelli**” bir sosyal hizmet

yaklaşımıdır. Onu diğerler sosyal hizmet yaklaşımlarından farklı kılan en önemli unsurlardan birisidir. Araştırmamız kapsamında AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı dışında uygulanmakta olan diğer iki sosyal hizmet yaklaşımı “*Post-Pozitivist (Hak & Lütuf Temelli)*”⁵⁷ ve “*Pozitivist (Lütuf Temelli)*” sosyal hizmet yaklaşımları olarak adlandırılmıştır. Konuya ilişkin daha detaylı bilgi “*AHSEN Sosyal Hizmetin “Vecibe-Hak Temelli” Yaklaşımı*” (Sayfa:161) başlığı altında ele alınmıştır.

RUHUN İnsana ÜFLENİŞİ / Ahsen-i Tahvim:

Cenab-ı Allah'ın insana “**Ruhu Üflemesi**” ile insan, “en üstün ve en değerli (*transzendentes*)” kılınarak, diğer bütün yaratılmışlardan farklı niteliklerde yaratılmış, “**AHSEN**” kılınmıştır. Allah'ın (c.c.), yaratmış olduğu insana üflemiş olduğu ruh, kendisine izafe edilmektedir. Bu bakımdan denilmiştir ki; “**Ruh insanın Allah'tan alıp, içinde taşıdığı bir parçadır/değerdir.**” Buna bağlantılı olarak, “*İnsan Allah'ın yaratıp düzene koyduğu ve kendisine hayatıyet verdiği bir varlıktır. Onun kökeni, kendiliğinden, dünyevi ve evrimsel değil, gayeli, ilâhi ve tasarımsaldır.*” (CANATAN, 2014, s. 84), (VKHS, 2019).

Grafik 5: AHSEN Sosyal Hizmet'in Holistik (Bütüncül) Yaklaşımı

Kur'an-ı Kerim'de, “Ruh” anlamında Arapça ifadeler ile “Nefs” terimi olarak ele alındığı ve aynı zamanda insan için kullanılan “CAN” kelimesinin bir karşılığı olduğu görülmektedir (CANATAN, 2014, s. 85). Dolayısı ile “*CAN-Ruh (Nefs)*” İnsanın “*gizemliliği (mystagogisch)*” insanın dokunulmazlığı ve onu en değerli/cevher kılan hâlidir. İnsan beşer olarak bir “*Vücut/Beden*” ile salt “*fiziksel-biyolojik (körperliches)*”

⁵⁷ “Post-Pozitivist (Hak & Lütuf Temelli)” sosyal hizmet yaklaşımı “Pozitivist/İndirgemeci (Lütuf Temelli)” sosyal hizmet yaklaşımına eleştirel bir yaklaşım sonucu ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımın merkezini “Almanya, Frankfurter Schule (Frankfurt Okulu), (1923)” oluşturmuştur.

görünümüyle şekil kazanmış canlı bir varlıktır. Kur'an-ı Kerim, insanın varlığı, yaratılmışlığı ve mevcudiyetini **“İlm-i küll (bütüncül/holitik)”** olarak ele almaktadır. İnsanın kendisini değerli/cevher kılan **“CAN-Ruh (Nefs)”** insanın görünmeyen **“psikolejik-ruhi (psychisches)”** ve aynı zamanda **“manevi (spirituelles)”** yanını oluşturmakta, insanın **“Vücut/Beden”** ile olan bütünlüğüne **“Ahsen-i Takvim”** kabilince ona **“en güzel bir suret, biçim/kıvam”** (K.K.: Tin 95/4) kazandırmaktadır.

“Ruh insanın Allah’tan alıp, içinde taşıdığı bir parçadır/değerdir.” Buna bağlantılı olarak; **“İnsan Allah’ın yaratıp düzene koyduğu ve kendisine hayatıyet verdiği bir varlıktır. Onun kökeni, kendiliğinden, dünyevi ve evrimsel değil, gayeli, ilâhi ve tasarımsaldır.”** (CANATAN, 2014, s. 84), (VKHS, 2019). **“Lekad halaknâl insâne fî ahseni takvim (And olsun ki, biz insanı en güzel bir surette (biçim/kıvam) yarattık)”** (K.K.: Tin 95/4). Allah’ın (c.c.), insana **“Ruhundan Üflemesi”** ona insan olabilme değerini/cevherini **“Ahsen-i Takvim”** ölçüleri ile lütfetmesi kâinata, dünyaya ve topluma dair yapılacak her işin merkezine **“İNSAN”**ın yerleştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Cenab-ı Allah’ın, insanı **“tesviye etmesi”**, **“kendi eliyle”** yaratıp (K.K.:Sad 38,72) onu yeryüzünde bir **“halife”⁵⁸** kılması, ona kutsal bir sorumluluk/ödev, misyon/görev yüklemesi, (K.K.:Bakara 2/30) insanın kâinatın en değerlisi, en mükemmeli ve en güzel varlığı olma kodlarının yüklenmesine vesile kılınmıştır. Bütün bu yaklaşımlardan hareket ile, **“İNSAN”**ı merkezine alan, insan odaklı oluşturulması gereken bir sosyal hizmet yaklaşımını en güzel bir şekilde temsil edebilecek bir yaklaşımın ancak insanı en güzel içselleştirebilen **“AHSEN”** terimi olabileceği düşünülmüştür. Bundan dolayı **“AHSEN-Sosyal Hizmet”** İslâmi bir sosyal hizmet yaklaşımının bir **“İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)”** yaklaşımı olarak en iyi şekli ile yansıtılabileceği düşünülmüştür.

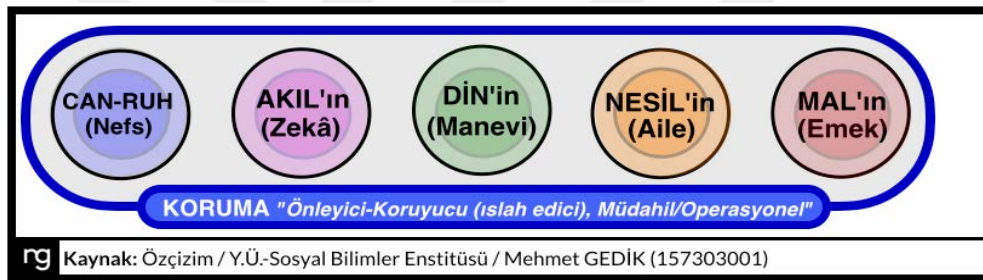
AHSEN Sosyal Hizmet “İnsanda İslah Edilmesi, Korunması Gereken 5 Emanet (Değer)”:

AHSEN Sosyal Hizmet bir **“İnsani Hizmet (Human Service)”** olarak insanda korunması gereken 5 temel değeri/emaneti hizmet/çalışma alanlarının merkezi olarak belirlemektedir. Aynı zamanda bu 5 temel değer/emanet insan odaklı AHSEN-Yaklaşım’ın teori ve kavramsallığını disiplinler yaklaşımlı mesleki temelleri oluşturmaktadır. Bu gerekçeler ile AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşım’ın teori ve kavramının insanda ıslah edilmesi, korunması gereken 5 temel değer çerçevesinde ele alınması önem arz etmektedir;

⁵⁸Kur'an-ı Kerim’de, **“Halâife fî l-ard; yeryüzünde birbirlerinin halifesi”** anlamında **“Halife”** kelimesi oldukça ağır ancak insanın taşıyabileceği bir anlamı, manâyı ifade etmektedir. İnsanlık için oldukça önem arz eden bu kavram, bize insanın Allah (c.c.) nezdindeki yüksek makamını ve aynı zamanda insanı bekleyen geleceğin ehemmiyetini ifade etmektedir (SAİD, 2018).

“AHSEN Sosyal Hizmet”in Kuram (Teori) ve Kavramı:

AHSEN-Sosyal Hizmet, “*Ekolojik/Eko-Sistem*” bütünlüğü içerisinde “*İNSAN*” merkezli olup, sürekli “*Exo Düzey-Dinamik*” etkileşimleri üzerinden insanın sosyal değişimini/gelişimini, sosyal içerinimini ve iyilik halinin güçlendirilmesini sağlayan, insanın yaratılışı ve fitratı gereği sahip olduğu “*Vecibe-Hak Temelli*” özgürlüklerini, “*onur ve haysiyetin dokunulmazlığı*”nı “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri, Anayasa ve İslâm Temel Vecibeleri-Hakları Sözleşmeleri*” ile teminat altına alan, koruyucu-önleyici (Salih amel), ıslah edici, müdahil/operasyonel, multidisipliner ve eklektik bilgi temelli inovatif bir yaklaşımdır. AHSEN-Sosyal Hizmet, yine aynı zamanda “*Ekolojik/Eko-Sistem*” bütünlüğü içerisinde “*TOPLUM*” merkezli olup, sosyal refah toplumu içerisinde güvenli ve sürdürülebilir bir yaşamı mümkün kılmak için “*insanın 5 temel değeri*”nin korunmasında eklektik bilgi yaklaşımı ulusal, uluslararası insan hakları sözleşmeleri bağlamında insanların yasalarla korunmasını, toplumda sosyal adaletin, eşitliğin, özgürlük ve vecibelerin (sorumluluk) yerine getirilmesini koruyucu-önleyici, ıslah edici ve müdahil/operasyonel (pratik) yaklaşım metodlarıyla güvence altına alan bir yaklaşımdır (Sayfa:187).

Grafik 6: AHSEN Sosyal Hizmet'in İnsanda Korunması Gerekli 5 Temel Değer

İnsanı merkezine alan “İnsan ve Toplum odaklı” bir “İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı” oluştururken, kuram ve kavramların temel ilkelerinin doğal olarak İslâm Âkidesi perspektifinde ele alınması oldukça önem arz etmektedir. Cenab-ı Allah, Kur’an-ı Kerim’inde, insanın yaratılmışlığına ilgili olarak, insanın “*VÜCUT (Beden)*” yapısının “*CAN-RUH (Nefs)*” ile bütünleştirilmiş, tamamlanmış olmasından dolayı da “*Ahsen-i Takvim (en güzel surette, biçim/kıvam)*” terimini kullanmış olduğu görülmektedir. Konu ile ilgili olarak “*AHSEN-İslami Sosyal Hizmet Yaklaşımı ve Tanımı*” başlığı altında daha detaylı incelenebilir (Sayfa:157).

“AHSEN-İslami Sosyal Hizmet Yaklaşımı”nı diğer sosyal hizmet yaklaşımları gibi, koruyucu-önleyici bir yaklaşım olmasının da ötesinde ıslah (terbiye) edici ve sorunlara müdahil/operasyonel (pratik) bir yöntemle yaklaşmaktadır. Hz. Peygamber’in (s.a.v.); “*أَدَّبَنِي رَبِّي فَأَحْسَنَ تَأْدِيبِي Beni Rabbim terbiye etti, terbiyemi «en güzel şekilde (ve ahsene)» yaptı.*” (SÜYUTİ, 2013, s. Hadis No.:310) sözleriyle buyurduğu görülmektedir. Gerek İslâm Âkidesini ve gerekse Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Sünnetleri (Hadis) araştırmamızın konusu açısından incelediğinde, insan ve toplumların güven içerisinde yaşamlarının sürdürülebilirliğine dair oldukça koruyucu-önleyici tedbirlerle yaklaşıldığı, gerekli nasihatlerin yanı sıra uyarıcı “ıslah (terbiye)” edici ve sonunda da “müdahil/operasyonel (pratik)” bir yaklaşım sergilendiği görülmektedir.

Dolayısıyla İslâm Âkidesi ve Sünnetlerin, sosyal hizmet uygulamalarında asıl unsurlarının neler olduğuna dair, teori ve kavramsal yaklaşımlar incelendiğinde insan ve toplumların korunmasına ilişkin 5 temel değer (emanet) oldukça önem arz ettiği görülmektedir. Bu vesile ile “AHSEN Sosyal Hizmet” yaklaşımı, toplumun güveninin sağlanmasında, refah ve huzur içerisinde sürdürülebilir bir yaşamın mümkün kılınmasında insanı değerli kılan unsurların; “*Can-Ruh (Nefs), Akıl (Zekâ), Din (Maneviyat), Nesil (Aile) ve Mal (Emek)*” korunması temel bir prensip olarak görülmektedir. Çünkü ancak o zaman, Allah’ın (c.c.) insana lütfettiği ve insanı insan yapan “*Vücut (Beden) ve Can-Ruh(Nefs)*” bütünlüğünün holistik anlamda korunabilmesi mümkün olabilmektedir. Ancak bu 5 temel değer/emanetin korunması ile eşsiz, mükemmel ve “*en güzel şekilde*” yaratmış insana kaybettirilmiş olan değerleri yeniden “*en güzel bir şekilde (AHSEN)*” kendisine iade edilebilmesi mümkün olabilecektir.

İnsanda korunması gereken bu 5 temel değer/emanetin her birisi kendisine özgü kimliği, içerisinde ele alınabilirken birbirleri arasındaki ilişkilerin de “*Eko-sistem/Ekolojik (ökologisches)*” düzeyinde ele alınarak çözümlerin üretilmesi “AHSEN-Yaklaşımı” uygulanmasında oldukça önem arz etmektedir. İnsanı değerli kılan bu 5 temel değer/emanetin İslâm Âkidesi perspektifinden ele alındığında bir “*Zarûriyat-ı Diniyye*” olarak görüldüğü ve insanda korunması gereken olmazsa olmaz değerlerden olduğu üstüne basılarak vurgulanmış olduğu görülmektedir (YILMAZ, 2006, s. 5).

Bu nedenle insanın toplum içerisinde etkin bir faktör olarak hak ettiği onurlu yerini alması ve hızla değişim içerisinde olan bir toplumda çıkara dayalı teknolojik, ekonomik, sosyal enstrümanlar için araçsallaştırılmasının önüne geçilmesi için; İnsanın “Vücut (Beden) – Can-Ruh (Nefs)” ilişkisi, “Akıl (1.Akıl) – Zekâ (2.Akıl)” ilişkisi, “Din – Maneviyat” ilişkisi, “Nesil – Aile” ilişkisi ve “Mal – Emek/Ekonomi” ilişkisi oldukça önem arz eden bir konudur. Bu önem arz eden konu önemine binaen, “AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı & Eko-Sistem” ilişkileri bölümünde daha detaylı bir şekilde işlenmiştir (Sayfa:282). AHSEN-Yaklaşım’ın makro, mezzo, exo ve makro düzeyde Eko-Sistem ilişkileri araştırmanın “İslâmî Sosyal Hizmet” boyutlarının ön plana çıkarılması açısından en önemli bölümlerinden birini teşkil etmektedir. Konu ile ilgili olarak daha geniş bilgi, araştırmaya özel oluşturulmuş olan; “AHSEN Sosyal Hizmetin İnsanın İslahında Koruduğu 5 Temel Değer/Emanet (Grafik)” (Grafik 17, Sayfa:236) başlığı altında incelenebilmesi mümkündür.

▣ Edille-i Şer’iye:

İslâm Fıkhnın (hukuk) temel kaynağı hiç şüphe yok ki başta İslâm Âkidesi ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Sünnetleridir. Bu bağlamda “*Edille-i Şer’iye; Kur’an-ı Kerim, Sünnet (Hadis), İcmâ ve Kıyas)*” AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımının insanın dünyada sosyal refah, güven, huzur ve mutlu olmasına yönelik temel kaynaklarıdır. Bu temel kaynaklar bireyin dünya yaşamına ilişkin fıkhi konularda gereken düzenlemeleri sağlayabildiği gibi, bireyin

ahiret saadetine ilişkin dini/manevi anlamda **“Ruh (Nefs)”** desteklenmesini sağlamaktadır. “İslâm Âkidesi (Kur’an-ı Kerim) ve Sünnet/Hadis” kaynaklı bir sosyal hizmetin bir yaklaşım olarak önerilebilmesi, bir tasarım ortaya konulabilmesi ancak İslâm’ın temel fıkhi üzerinden mümkün olabilmektedir. Dolayısı ile İslâm fikhının kaynakları (hükümleri); Edille-i şerr’iye (Şer’i kaynaklar/deliller) olarak bilinen “Kur’an, Sünnet (Hadis), İcma ve Kıyas”tan elde edilen “İlmi Hakikat”ler “AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı”nın temel kaynakları olarak oldukça önem arz etmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v.), hicretin 10. yılında “*Veda Haccı*” esnasında, yüz bini aşkın Sahabe-i Kiram’ın şahsında kıyamete kadar devam edecek olan bütün kadim insanlık tarihinin insanlığına bir “*Veda Hutbesi*” irad ederek; “*Ey müminler! Size iki emanet bırakıyorum, onlara sarılıp uydukça yolunuzu hiç şaşırırmazsınız. O emanetler Allah’ın kitabı Kur’an-ı Kerim ve Peygamberinizin sünnetidir*” diyerek İslâm fikhının (hukuk) iki temel kaynağına oldukça belirgin bir şekilde vurgu yapmıştır.

Araştırmanın 1. Bölümünde; **“Federal Almanya’da sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerin sosyal refah devlet sistemi perspektifinde ele alınarak, Federal Almanya’da seküler ve dini sosyal hizmet uygulamalarının bilimsel yöntemler kullanılarak ortaya konulması”** oluşturmuştur. Bu bağlamda bu araştırma, Federal Almanya’da uygulanmakta olan dini sosyal hizmetlerin Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) ve Yahudi (Musevi) dinlerinin temel kaynakları olan “*Tevrat (Eski Ahit – Altes Testament) ve İncil (Yeni Ahit – Neues Testament)*” oluşturmaktadır (VKHS, 2019). Konu ile ilgili olarak araştırmanın “*Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)*” çatısı altında dini sosyal hizmet kurum ve kuruluşları olarak faaliyetlerini yürüten organizasyonların bütün bu sosyal hizmetleri aynı zamanda dini kurumsal yapıları dahilinde yürüttüklerine ilişkin bilgiler verilmiştir. Konuya ilişkin detaylı bilgiler araştırmanın 1. Bölümünde “*Federal Almanya’da Hristiyan ve Yahudi Kuruluşlarca Sunulan Sosyal Hizmetler*” (Sayfa: 45) başlığı altında ele alınmıştır.

Federal Almanya’da dini sosyal hizmet yapılanmaları hizmetlerin hangi ilkeler doğrultusunda yapılmasının gerekliliğini tamamen temellerini ilgili olan her dinin kendi **“Dini Kaynakları (Âkideleri)”**ne⁵⁹, hukuklarına dayandırarak sunulduğu belirlenmiştir (PERSPEKTİF, 2014, s. 38). Yine konu ile ilgili olarak daha teferruatlı bilgiye çalışmanın “*Federal Almanya’da Dini Temelli Sosyal Hizmet*” (Sayfa:39) başlığı altında incelenebilir.

Onun için araştırmanın bu bölümü “AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşım”ının İslâm Âkidesi ve diğer, Şer’i kaynaklar/deliller oldukça önem arz etmektedir. AHSEN Sosyal Hizmet’in İslâm Fikhının kaynaklarına dayandırılarak, Federal Almanya’da diğer dini sosyal hizmet yaklaşımları yanında İslâm motifli bir sosyal hizmet yapılanması sunulması hedeflenmiştir. Bu yaklaşımdan hareketle, İslâm dininin,

⁵⁹İslâm Dininin temel dini Âkidesi sadece Kur’an-ı Kerim’dir. Dolayısı ile İslâm Dini dışında diğer dinlerin, geçmişte “Hanif Din” olarak bilinen ve Kur’an’a (İslâm Âkidesi)’ne göre tahrif edilmiş olan dinlerin temel dini Âkidelerinin sadece dini kitapların içermediği bunun yanında kutsallaştırılmış (İlâhlaştırılmış) peygamberler ve din insanların da olduğu görülmektedir.

Müslümanların yaşadıkları toplumlarda insan ve toplum yaşamına dair bütün dini (İslâmî) yaşam tarzını (pratikleri), değişen ve gelişen toplumlarda dini/manevi, kültürel ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanabilmesine yönelik geliştirilmiştir. Müslüman toplumlara dini/manevi anlamda değer yaklaşımli bir sosyal hizmet sunulabilmesi, İslâm dini normları üzerinden Müslümanların inançlarını yaşayabilmeleri toplumsal kimliklerinin korunmasında bir karşılıklarının olması, “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri*” bağlamında temel hak ve özgürlüklerini anayasal anlamda sahip olabilmeleri ön görülmektedir.

Aksi takdirde Almanya’da yaşamlarını sürdüren Müslümanların toplum içerisinde dini/manevi değerlerin korunamaması, toplumun sağlıklı gelişiminde önemli bir fonksiyonu oluşturan din ve maneviyatın, insanı değişen ve gelişen toplumun şartlarına hazırlayamamasına, insanın sosyal hayatın içerisinde önem arz eden bu değerlerinin kaybedilmesine neden olabilecektir. Dolayısı ile bu araştırmada, Federal Almanya’da sunulmakta olan dini sosyal hizmetlerin birbirleri ile karşılaştırdığında İslâmî sosyal hizmet uygulamaların yok denilecek kadar çok az bir boyutta olduğunu ortaya koymaktadır (Sayfa:409), (Sayfa:422).

▣ *Temel İnsan Vecibeleri-Hakları (Sorumluluk/Ödev):*

AHAEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı’nın, insan temel hak yaklaşımları İslâm Fıkhnının (hukuk) “*Vecibe-Hak Temelli*” ilkeleri kapsamındadır. Kur’an-ı Kerim, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde gerçekleştirilen bütün “*İnsan Vecibe-Hak Temeli sözleşmeler*”, antlaşma (musâlahâ) ve vesikalar insanların vecibe-hak ve hürriyetleri noktasında temel ilkeler olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri*” bir hak sözleşmesinin de ötesinde yine “*İnsan Vecibe-Hak Temeli*” sözleşmeler olarak kabul görmesi ve sözleşmelerin insanlığın güven içerisinde yaşamlarının mümkün kılınması noktasında önem arz etmektedir.

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Hicret’in 10. yılında irad ettiği “*Veda Hutbesi*”nde insanların hak ve hürriyetlerin, sağlanması, sosyal refah ve güvenlerinin sağlanmasında ıslah (terbiye) edici ve müdahil/operasyonel (pratik) yaklaşımli bir sosyal hizmetin koruyucu-önleyici yöntemler ile oluşturulabileceği bütün açıklığı ile ortaya konulduğu görülmektedir.

Bunlardan hareketle, “*Evrensel İnsan Temel Hakları Sözleşmeleri*”nin “*Hak*” kavramı yaklaşımını İslâm Âkidesi yaklaşımıyla bir “*Vecibe (ödev/sorumluluk)*” ölçüsü yaklaşımı ile insanın “**en güzel surette biçimde/kıvamda (Ahsen-i Takvim)**” yaratılmışlığı temelinde kabul edilebilen bir yaklaşım olduğunun belirtilmesi önem arz etmektedir. “*AHSEN Sosyal Hizmet*”in “*Vecibe-Hak*” yaklaşımındaki farklılığı,

“Evrensel İnsan Temel Hakları Sözleşmeleri” noktasında diğer sosyal hizmet yaklaşımlarından ayıran en önemli unsurdur. “Temel İnsan Hakları”nın bilimsel araştırma ve akademik literatürlerde, insanın “evrensel, doğuştan, mutlak ve vazgeçilmez” haklar olduğunu, bu hakların bireysel haklar olup, toplumunda öncesinde gelen özgürlük hakları olarak vurgulandığını görülmektedir. Uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuatlarda yer verilen “Temel Haklar”ın aynı zamanda “Anayasal Haklar” ve “İnsan Hakları” kavramları ile eş anlamda kullanılmaktadır (GÜNGÖR, 2016, s. 40). Günümüzde henüz “Evrensel Temel İnsan Hakları Sözleşmeleri”nin insanlığın sorunlarının üstesinden gelemediğini, devlet yönetimlerin bu sözleşmeleri ve bu sözleşmelerden doğan temel anayasal hakları dikkate almayarak temel insan haklarının ihlâl edilebildiği görülmektedir.

Bugün birçok dünya ülkesinin imzalamış olduğu “İnsan Hak Temelli Sözleşmeler” incelendiğinde “Hak” kavramının içeriği ve algılanması İslâm Âkidesi (Kur’an) ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.) “Vecibe-Hak” anlayışı ile örtüşmediği görülebilmektedir. İslâm Âkidesinde, insanların temel hakları bir “Vecibe-Hak (ödev/sorumluluk)” yaklaşımı ile ortaya konulmaktadır. Allah’ın her şeyin üstünde “Ahsen-i Takvim (en güzel surette, biçimde/kıvamda)” (K.K.: Tin 95/4) yarattığı, yaratılmışların içinde “şan, şeref sahibi (şerefli/onurlu ve en üstün)” (K.K.: İsra 17/70) ve bu saygın değerleri ile yeryüzünde “en iyi nitelikte” kıldığı insanın özelliğine dikkat çekilmektedir. Dolayısı ile bu özellikler insanın dokunulmaz haklarını ortaya koyduğu gibi, bu hakların korunmasını da bir sorumluluk/ödev (vecibe) olarak addedilmiştir.

“AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı” bu farklılığı dikkate alan ve insanın itibarsızlaştırıldığı bu “Hak” anlayışının bir “Vecibe-Hak Temelli” yaklaşımlarla yeniden insanlığa bir sorumluluk anlayışı ile kazandırılmasına özen gösteren bir yaklaşımdır. AHSEN Sosyal Hizmet, insanların birbirleri üzerinde bir “Kul Hakkı” olduğunu ve bu hakların bir “Vecibe-Hak (ödev/sorumluluk)” kapsamında olduğunu vurgular. İnsanın, kendisini yoktan var eden, yaratılmışların “en değerlisi, en şerefli ve en güzeli (Ahsen-i Takvim)” kılan Rabbine karşı da bir “Vecibe-Hak (ödev/sorumluluğu)” sorumluluğu vardır. İnsanın “Allah Hakkı”nı gözetmesi ve bu yaklaşımla bütün hizmetlerini sunması bir zorunluluktur.

İslâm Fıkhnın (hukuk), İslâm Âkidesi kapsamında “İnsan Temel Vecibeleri-Hakları Sözleşmeleri”, antlaşma (musâlaha) ve vesikalarını yanı sıra günümüzde “**Diğer “İnsan Vecibe-Hak Temelli Beyannameler”**” olarak adlandırılan beyannameler vardır. Prof. Dr. Ahmet Akgündüz’ün “İslâm’da İnsan Hakları Beyannamesi” isimli eserinde, İslâm dünyasının “İnsanın Temel Hakları” anlamında sahasında oldukça önemli beyanname çalışmalarının derlendiği görülmektedir. İslâm Fıkhnında, Kur’an-ı Kerim (İslâm Âkaidi) ve Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından kabul gören bir “İnsan Temel Vecibe-Hak Hürriyetleri”nin ayriyeten ilanına bir gerek görülmemiş olduğu görülmektedir.

Buna rağmen 1979 yılında oldukça rağbet gören “Meşru-i Vesikat-i Hukuk ve Vâcibât-il-İnsâniyye Fi’l-İslâm” ismi ile İslâm Konferansı Teşkilatı Genel Sekreterliği tarafından Birleşmiş Milletlere, “Evrensel İnsan Hakları Mevzuatı” olarak bir rapor

sunmuştur (AKGÜNDÜZ, 2017, s. 107). İslam Anayasa Hukuku alanındaki ilk kapsamlı çalışma ise 1951 yılında 31 üyeden oluşan bir komisyon tarafından gerçekleştirilmiştir (AKGÜNDÜZ, 1997, s. 110-112). “İslam’da İnsan Hak ve Hürriyetleri Beyannamesi”nin tam bir metin olarak bu bölümde ele alınması araştırmanın sınırlılıkları dikkate alınma zorunluluğundan dolayı bu bölüme konulamayacaktır. Konunun tam metninin incelenerek okunması oldukça önem arz etmektedir (AKGÜNDÜZ, 2017, s. 117-146).

Diğer “İnsan Vecibe-Hak Temelli Beyannameler:

- İslam Genel İnsan Hakları Beyannamesi 1980
- İslâm’da İnsan Hakları Projesi (1980)
- Evrensel İslâm İnsan Hakları Bildirisi (1981)
- İslam Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi (1982)
- Kahire İnsan Hakları Beyannamesi (1990)
- Tahran İnsan Hakları Beyannamesi (1990)
- İslam’da Temel Hak ve Hürriyetleri Beyannamesi / ve diğerleri

Yukarıda sıralanmış olunan bu “İnsan Temel Vecibe-Hak Beyanname/Bildiriler” ile günümüzde birçok ülke tarafından imzalanmış olan “Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri” arasında temelden ne tür farklılıkların olduğunu ve günümüzde “Hak” kavramı boyutları ile nasıl yansıdığını “AHSEN Sosyal Hizmet” grafik tasarımlarında ele alınarak arz edilmesine çalışılmıştır (Sayfa:201).

▣ Ahsen Sosyal Hizmetin; “İnsan-Din (Allah)”, “İnsan-Toplum (Çevre)” ve “İnsan-Doğa (Tabiat)” İlişkileri:

İnsanın “Din (Allah c.c.)”, “Doğa (Tabiat)” ve “Toplum (Çevre)” ile olan ilişkileri insanlığın yaratılışından günümüze kabul görmüş bir yaklaşımdır. Bu ilişkilerin tarih süreci içerisinde oldukça uzun bir süre dengeli bir biçimde sürdürülmüş olduğu, insanı doğal ihtiyaçlarının karşılanması noktasında bu ilişkilerin oldukça önemsenmiş olduğu görülmektedir. İnsanı toplumsal bir varlık olarak kabul eden sosyal bilimler aynı zamanda insanın yalnız başına yaşamasının mümkün olamayacağını da ortaya koymuştur. Sürekli gelişen toplumlarda insan davranışlarını etkileyen birçok faktörler vardır. Bu faktörlerin her birisi insanların temel duruşunu, kimliğini ve doğal yapısında etkin bir rol üstlendikleri gibi, insanın “Din, Toplum ve Doğa” ile olan ilişkilerini de olumlu ve olumsuz yönleri ile etkiledikleri bilinmektedir.

Özellikle insan yaşamını gaye ve yönünü belirleyen “Din, Toplum ve Doğa” unsurlarının tarih boyunca insan hayatında sürekli özel bir yeri olmuş, insanın toplumsal bir varlık olması nedeni ile de oldukça vazgeçilmezleri olmuştur. İnsan yaratılış gereği, doğada var olan bütün canlı ve cansızların sahip olduğu değere sahip olduğu gibi, diğer varlıklardan farklı olarak yaratılmışlığı onların bir düşünen akıl eden varlıklar olarak doğa/tabiat ile özdeşleştirildikleri görülmektedir (KUNZMANN & BURKARD, 1991, s. 98). İnsanlar, içerisinde doğup geliştiği/büyüdüğü sosyal çevrenin, kişilik ve benliklerinin oluşturulmasında oldukça yönlendirici rol oynayan toplum, din ve doğa ile olan ilişkiler ile dünya görüşlerini oluşturabilmektedirler.

İslam Âkidesi, insanı ve dolayısı ile insanın sürekli ilişki içerisinde olduğu bu üç temel değeri doğal yaşamını bir denge, ölçü ve düzen içerisinde sürdürülebilmesi açısından oldukça önemli bir unsur olarak addetmektedir;

İnsanın Toplum (Çevre) ile İlişkilerinde: Cenab-ı Allah, Kur'an-ı Kerim'de insanların adil olmasını ve toplum içerisinde hak ve adaletle davranılmasını (K.K.: Mâide 5/8) emretmiştir. Yine bir milletin (toplum) kendilerinde bulunan güzel ahlak ve meziyetleri değiştirmedikçe, uzaklaşmadıkça o topluma verdiği nimetleri değiştirmeyeceğini (K.K.: Enfâl 8/53) belirterek insanın toplum içerisinde değişkenliğine ve toplumu değiştirebilme yetisine sahip olduğu vurgulanmaktadır.

İnsanın Din (Allah c.c.) ile İlişkilerinde: İnsanın yaratılmış bütün varlıklara dair algısı büyük ölçüde insanın epistemolojik, ontolojik ve onun etik donanımlarıyla doğrudan bağlantılıdır. Bundan dolayıdır ki, insan tabiatın yoktan var edilmişliğini gerekçelendirirken, Tanrı'yı yaratıcı bir aktör olarak işe dahil edilip edilmemesinde, düşüncelerinin ne tür bir tasavvur oluşturduğu ve baştan sorunlu bir yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir.

Özellikle Yaratıcı'nın sistemin önemli ve etkin bir aktörü olarak görülmesi veya görülmemesi bireyin toplum içerisindeki bütün ilişkilerine farklılık kazandıran önemli bir etmen olduğu bilinmektedir. Onun için konuya İslâm Âkidesi perspektiften bakıldığında, "Din" yaratıcı (Allah c.c.), insanın "Toplum/Çevre" ve "Doğa/Tabiat" ile olan ilişkilerinde oldukça etkin olduğu kabul edilmektedir. Dolayısı ile, insan ve din ilişkisi boyutunda Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'de; "إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ" İnned dîne indâllâhil İslâm (Allah nezdinde hak din İslâm'dır.⁶⁰) (K.K.:Âl-i İmrân 3/19) buyrulmaktadır.

İnsanın Doğa (Tabiat) ile İlişkilerinde: Günümüz sosyal bilimleri incelendiğinde özellikle son 200 yıldır acımasızca katledilen doğanın artık korunmasının gerektiğine ilişkin birçok bilimsel çalışmaların yapıldığı, doğaya/tabiatla karşı koruyucu ve saygın bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Tabi bu korumaya ilişkin yaklaşımların, "Din/Tanrı (Allah c.c.)" ve "Doğa/Çevre" ilişkilerinin görünmezlikten gelinerek tamamen pozitivist (indirgemeci) yaklaşımlarla gerçek ilişkiler boyutunun dışına itilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu iki önemli unsurun "Yaratan (Allah c.c.)" ve "Yaratılan (Doğa/Çevre)"nin birbirleri ile ilişkilendirilmesi insan için oldukça değer addedildiği gerekçesi ile son iki yüz yıldır bu bilimsel doğrular manipüle edilerek "Din-Doğa" ilişkilendirilmelerden kaçıldığı görülmektedir.

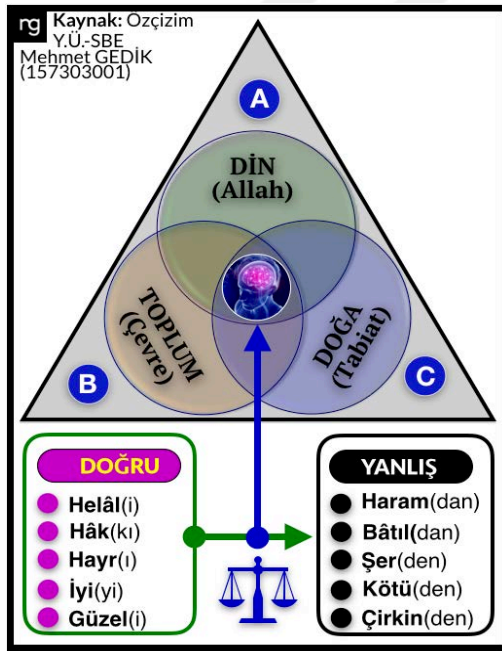
Bunun en bariz bir örneğini; "Din/Tanrı (Allah c.c.) – Doğa/Tabiat", ilişkilerinin varlığını bilimsel temellere dayandırılarak inkâr edilemeyeceği anlaşıncı, Tanrının yokluğunu temelde tamamen ortadan kaldıramayacağından hareket ile, "Doğa/Tabiat"ı "Tanrı (Allah c.c.)"ın yerine koymaktan kaçınılmamıştır. "Doğa/Tabiat" üzerinden Descartes'den sonra yaygınlaşan "dünyanın bizim (insanın) emrimizde olduğu" inancı ile katledildiği, dünyamızın nasıl bir durum ile karşı karşıya bırakıldığı bütün bilimsel gerçekleri ile görülebilmektedir (CANATAN, 2014, s. 79). Önce "Doğa/Tabiat"ın bir "Din/Tanrı" olarak algılatılması ile insanlığın "Din" ve "Tanrı (Allah c.c.)" değerlerinden uzaklaştırılarak yalnızlaştırıldığı görülmektedir.

⁶⁰ Bu âyet-i kerimde; Kullar tarafından uyulması istenilen ilâhi kanunlar kastedilmektedir. (ÖZEK & KARAMAN, 1992, s. 51)

Günümüzde oldukça kutsallaştırılmış olan “Doğa/Tabiat”nin insanlarla olan ilişkilerinin oldukça sorunlu hale getirildiği ve insanların yaşam alanlarının hızla yok edilerek ekolojik dengelerin alt üst edildiğine insanlık şahit oluyor.

Bugün tüm insanlık, insan ve doğa/tabiat ilişkilerinde hiç olmadığı kadar zor bir sürece girmiş bulunmaktadır. İnsanlık birbirlerinin kurdu haline getirilmiş ve yaşam alanlarını bir bir yok etmekle karşı karşıya kalmıştır. Cenab-ı Allah Kur’an-ı Kerim’de, yaşadığımız yeryüzünü (doğa/tabiat), canlılar için yarattığını “*Göğü yükseltip bir mizana (denge, terazi, tartı, ölçü) koyduğunu, bu dengenin mutlak korunması gerektiği ve bozulmamasını, ölçülü ve adaletli davranılmasını insanlığa Kur’an ile öğretmiştir.*” (K.K.: Rahmân 55/1-10). İnsanlığın güven içerisinde yaşamak zorunda olduğu dünyanın (Doğa/Tabiat), ne denli dengelerinin (mizan) bozulduğu, hoyratça acımasızca katledildiği, insan ve doğanın yaşamasına özgü bütün değerlerin hızlı bir şekilde tüketilmesi endişe verici boyutlara ulaşmıştır.

“AHSEN Sosyal Hizmet”, insanın sosyal bir varlık olmasından hareketle insanın “*Din (Allah c.c.), Doğa (Tabiat) ve Toplum (Çevre)*” ile ilişkilendirilmesi ve “*İNSAN*”ın bizzat bu ilişkiler bütünlüğünün “*üç ilişki*”nin tam merkezine yerleştirmektedir. “En güzel kıvamda, en değerli (Ahse-i Takvim)” yaratılmış insanın kendisi dışında yaratılmış bütün başka varlıklara ihtiyaç duyması aynı zamanda zayıf yaratılmışlığının güçlendirmesi ve diğer bütün unsurlar ile dayanışma içerisinde olması açısından oldukça önemsenmektedir.

Grafik 7: AHSEN-Sosyal Hizmetin “İnsanın Din”, “İnsan-Toplum” ve “İnsan-Doğa” İlişkileri

Eko-sistem ilişkileri/etkileşimleri “*Mikro, Mezzo, Exo ve Makro*” düzey ilişkiler bağlamında AHSEN-Sosyal Hizmet’in bir yaklaşım olarak ortaya konulabilmesinde bilimsel alt yapısına oldukça katkı sağladığı düşünülmektedir. Konu ile ilgili olarak; “*AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı & Eko-Sistem*” (Sayfa:282) başlıkları altında daha detaylı incelenebilir. İnsanın bu üç değer “*Din (Allah c.c.), “Doğa (Tabiat)” ve “Toplum (Çevre)”* ile ilişkilerinin ne denli önem arz ettiği yukarıda ele alınmıştır. Pozitivist

(indirgemeci) sosyal hizmet yaklaşımı insan ve toplumlara daha iyisini yapabilmek adına bu üç değerli unsurun birbirleri ile olan ilişkilerini önce bozarak ve daha sonrada adım adım bu değerleri yok sayarak yeni bir Batı sosyolojisi ortaya koymuşlardır. İslâm Âkidesinin bir bütünün ayrılmaz parçaları olarak bir denge, ölçü ve bir mizan olarak ortaya koyduğu ve insanların sosyalleşmelerinin temel unsurları olan bu üç değerli unsurun birbirlerinden bağımsız olarak düşünülmesi insanlık ve toplum adına yapılmış en büyük yanlışlık olarak görülmektedir.

“AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı” insanı, yaratılmışlığı gereği bir bütünsellik (holistik) çerçevesinde ele alırken, onun diğer varlıklar ile arasındaki ilişkilerini de bir bütünsellik çerçevesinde ele alır ve köklü “*değer yaklaşımı*” bir uygulama ortaya koymaya çalışır. Aynı zamanda insanı da tanımlayan bu ilişkiler bütünlüğü, dünyayı paylaştığı ve kendisiyle aynı ortamda varlığını sürdüren bütün varlıkları değerli kılabilir. İnsanın din, toplum ve doğa ile olan ve olması gereken ilişkilerini daha iyisini ortaya koyma iddiası ile ortaya çıkan pozitivist yaklaşımlar insanı bu ilişkilerin doğal bütüncül yapısından uzaklaştırmış ve “*Atom Teorisi*” yaklaşımı ile gerek insanları ve gerekse bu değerlerin birbirleri arasındaki ilişkileri anlamsızlaştırmıştır. Konu “*Neolojist (Pozitivist) Sosyal Hizmet Yaklaşımı (İndirgemeci Yaklaşım)*” başlığı altında daha detaylı incelenebilir (Sayfa:225).

Epistemolojik-metodolojik açıdan, bilgiyi elde etmekte “*kadim bilgi anlayışı*” dönüşüme uğramış, teolojik-metafiziksel temellere dayandırılan bilgi ve kozmos bilimin gerçekliğini ve ilmin hakikat anlayışını terk edilmiştir. Bunun yerine gözlem ve deneylere dayandırılan, profan, seküler bir bilim anlayışı ile insanın eşya ve evren üzerindeki egemenliğini arttırmaya yönelik pozitivist bilimciliğe yönelilmiştir (NASR, 2016). Özellikle Descartes’den (1650’li yıllar) sonrası, ivme kazanan bu düşünce ile dünyanın, yaşadığımız gezegenin insanlığın emrinde olduğu fikri bilim dünyasının “*kadim bilgi anlayışı*” olarak algılatılmıştır.

Bu bilimsel algılamalarla son iki yüz yılın sanayileşme ve modernleşmesi kendi tarzına uygun pragmatik insan tiplerinin oluşmasını sağladığı görülmektedir. İnsan “Sema’nın Çocuğu” olarak görüldüğünde, onun sadece kökeni açıklanmıyor aynı zamanda yaratılış amacı da belirlenmiş oluyor. İnsan, yüce bir yaratıcının elinden çıkmıştır ve O’na varmak için yüce ve kutsal gayeler peşinde olması oldukça doğaldır. Eğer insan kendi kökenlerinden koparılacak bir hayvan (maymun) ile ortak kökenlerinin olduğu varsayılacak olursa, insanlık geçmişi ile ilgili bir kimlik sorunu olacağı gibi, geleceği ile ilgili de iyimser olabilmesi mümkün olmayacak gibi görünmektedir (CANATAN, 2014).

Buradan hareket ile insanın yaratılışı ve içerisinde taşıdığı kozmos, insanın “(*İnsan-Din (Allah c.c.), (İnsan-Toplum (Çevre) ve (İnsan-Doğa (Tabiat)*)” ile olan ilişkilerinin eko-sistemler dahilinde insanı merkezine alarak değerlendirilmesi insanın kendisine yapabileceği en güzel iş (Salih amel, sosyal hizmet) olabilecektir. İnsanı “*kadim bilgi anlayışı*” mantığı ile “*atom teorisi*” bağlamında pozitivist yaklaşımlarla yalnızlaştırılması, insanın doğal ilişkiler bütünlüğünden koparılmasına, ayrıştırılmasına ve İslâm’ın oldukça değerli addettiği insanın değersizleştirilmesine

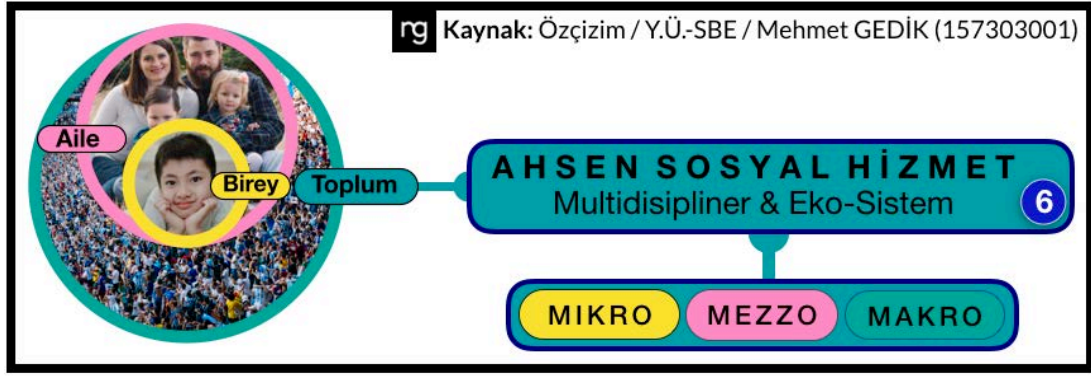
yol açacaktır. İnsan “*vücut (beden)*” ve “*can/ruh (nefs)*” bütünlüğü ile etik, epistemik ve oldukça estetik yönleri ile güçlü yaratılmış bir varlıktır.

İnsanın bu donanımları ve işlevselliği onun rasyonel ve duygusal bir karaktere sahip olmasıyla da oldukça yakından ilişkilidir. Daha önce yukarıda da ele alındığı gibi “*İnsanda korunması gereken 5 temel değer/emanet*”in, aynı zamanda insanının yaşadığı sosyal çevrede güçlü kılınması için onu değerli kılan bu üç unsurun (din, toplum ve doğa) temel ilişkileri, insana “*Doğruyu - Yanlıştan*” ayırt edebilme, “*akıl melekeleri*”ni doğru kullanabilme, olayları doğru analiz edebilme ve analitik düşünebilme yetisi kazandırmaktadır. Toplumsal varlık olan insan ancak bu değerler ilişkisi üzerinden bizzat Yaratıcının (Allah c.c.) kendisine bir ruh olarak üflemiş olduğu “*Aklın*” muhakeme ederek; “*Doğruyu – Yanlıştan, Helâli – Haramdan, Hakkı – Batıldan, Hayrı – Şerden, İyiyi – Kötüden, Güzeli – Çirkinden*” vb ayırabilme özelliğine sahip olabilmektedir. Günümüz bilim dünyası, profan ve seküler bir bilim anlayışına dayandırdığı insanı, din, toplum ve doğa ilişkilerinde birbirlerine uzak, ilgisiz ve anlamsız kılarak ilişkileri eko-sistem bütünlüğü dışına itmeye çalışarak, sistem içerisindeki her unsurun birbirlerine yabancılaştırılmasına yönelik çalışıldığı görülmektedir.

▣ AHSEN-Sosyal Hizmetin Multidisipliner & Eko-Sistem İlişkileri

“AHSEN Sosyal Hizmet” genelci bir sosyal hizmet yaklaşımı olup, “*Mikro, Mezzo ve Makro*” sistemler (Eko-Sistem) bütünlüğünde insanı sosyal çevresi ile sürekli ve dinamik etkileşim içerisinde olmasını sağlamaktadır. Birbirleri ile ilişkilendirilen birey, aile ve toplumun birbirinden bağımsız düşünülmesi mümkün olamamaktadır. Kur’an-ı Kerim ve Sünnet/Hadis yaklaşımlı sosyal hizmetlerde “*İNSAN*” ve onun “*TOPLUM*” içi gelişim, etkileşim ve ilişkilerinin multidisipliner anlamda bütün işlevsel boyutlarıyla dikkate alınarak ortaya konulması oldukça önem arz etmektedir. Dolayısı ile “Eko-Sistem” bütünlüğü çerçevesinde ele alınan AHSEN Sosyal Hizmetin kavramsal yapısı “*Edille-i Şer’iye*” ve bu bağlamda “İnsan Temel Vecibe-Hakları” birey, aile ve toplum arasında Eko-Sistem ilişkilerin tanzim edilerek bir mizan (denge) konulmasını sağlamaktadır.

Bu anlamda, “*Mikro, Mezzo, Exo ve Makro*” sistemler (Eko-Sistem) araştırmanın gerek “*AHSEN Sosyal Hizmet Diğer Yaklaşım Karşılaştırmaları*” (Sayfa:204) oluşturulmasında ve gerekse “*AHSEN Sosyal Hizmetin İnsanın İslahında Koruduğu 5 Temel Değer/Emanet*” (Sayfa:236) içerisinde konulara göre ele alınmıştır.

Grafik 8: AHSEN-Sosyal Hizmet – Multidisipliner & Eko-Sistem Yaklaşımı

İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı, Eko-Sistemler bütünlüğünde ele alınarak, “AHSEN Sosyal Hizmetin Yapısı”nı, “AHSEN Sosyal Hizmetin Kurumları”nı ve “AHSEN Sosyal Hizmetin Kaynakları”nı “**Mikro, Mezzo ve Makro**” boyutları ile ortaya konulmasına özen gösterilmiştir. Bu ilişkiler düzeyinin birbirleri ile olan güçlü ilişkileri bağlamında;

“**Mikro Düzey-Etkileşim** (Interaktion-Mikroebene)” yaklaşımları ile bireyin “*Vecibe-Hak Temelli*” insan fitratı kaynaklı doğal ihtiyaçlarının karşılanmasına, onun sorun ve problemlerinin giderilmesine, güçlü yanlarının desteklenerek, zayıf yönlerinin giderilmesine yönelik odaklanılmıştır.

“**Mezzo Düzey-Organisasyon** (Organisation-Mesoebene)” yaklaşımları ile bireyin öncelikle aile içerisinde güçlü bir birey olmasına, iş, meslek ve diğer toplumsal gruplar içerisinde sağlıklı dinamik ilişkilerine/etkileşimine destek olarak sürekli gelişen ve yenilenen topluma katkı sağlamaya odaklanır.

“**Makro Düzey-Tolum** (Gesellschaft (Makroebene))” yaklaşımı ile, toplumun bütününe yönelik hiçbir din, mezhep, kültür, dil, renk, cinsiyet, etnik kökenlik ve siyasi görüş ayrımı yapmaksızın insanların doğal kaynakları ve bu bağlamda ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal imkanları “*Vecibe-Hak Temelli*” ihtiyaç ölçekli olarak adil kullanımına odaklanır. Sürekli gelişen bir toplumda bilim, teknoloji ve sosyal alandaki yeniliklerin, genel anlamda insan ihtiyaçlarının yararına insan merkezli kullanılmasına, toplum yararına hizmet sunan bütün sosyal kurum/kuruluş, organize ve STK’ların yeni strateji, plan/program, proje ve siyaset geliştirmesine yönelir.

“AHSEN Sosyal Hizmet”, “*Evrensel Temel İnsan Hakları Sözleşmeleri*” bağlamında insana olan bütün yaklaşımları bir “*Hak*” temellilik ilkelerinin de ötesinde bir sorumluluk/görev anlayışı çerçevesinde “*Vecibe-Hak*” temelli bir yaklaşım olarak uygular. İnsanların neleri yapıp neleri yapmayacakları ile ilgili zorunluluklarını bir devletin veya yönetimin temel yapı taşlarını oluşturan anayasalar ve yasalarla sağlanmaya çalışılsa da sorumluluk/görev (vecibe) duygusu insanın fitratı ile alakalı olup kendi değerleri üzerinden korunmasını oldukça önem arz etmektedir. Bugün yazı ve kayıt altına alınmış birçok sözleşme, belge ve beyannameler olmasına rağmen bu sözleşmelere uyulmadığı ve sürekli ihlâl edildiği bilinen bir gerçektir. Yine dünyada birçok ülkenin yazılı belli başlı anayasa ve buna bağımlı yasaları olabilirken, yazı ve kayıt altına alınmamış, anayasaları bulunmamasına rağmen sosyal refah devleti anlayışı ile yönetile devletlerin olduğu da bilinmektedir (THOMPSON, 2016, s. 54).

Dolayısıyla “AHSEN Sosyal Hizmet” grafik tasarımlarında ortaya konulmaya çalışıldığı gibi, “*anayasa, yasama yürütme ve yargı*”nın yazıl bir şekilde anayasa maddeleri ile birlikte ortaya konulmuş olmasının, bütün insan ilişkilerinde her şeyin bu yasalar çerçevesinde yürütülebileceği anlamına gelmediği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu anayasal değerler ancak uyulduğunda, uygulandığında ve ihlal edilmediğinde bir değer ifade edebilmektedir. Bunlar oldukça önemli ve kıymetli olmakla birlikte, İslâm Âkidesi perspektifinde insanın fitratı gereği kendi değerlerinin korunması devlet ve yönetimlere yasal uygulamalarında ötesinde “Vecibe-Hak Temelli” bir sorumluluk/görev yüklemektedir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 10 Aralık 1948 tarihinde ilan etmiş olduğu “*Temel İnsan Hakları Sözleşmeleri*” bu perspektiften ele alındığında; Sözleşmenin son maddesi olan 30 madde, sözleşmenin her birisinin insani bir sorumluluk/görev (vecibe) anlayışı ile yaklaşılmasının gerekliliğinin ortaya konulduğu görülecektir. Onun içindir ki, “AHSEN Sosyal Hizmet” yaklaşımı sorun ve olumsuzluklarla mücadele ederken, bu sorunların temel sebeplerine nüfus edip bütün tedbirleri önceden “koruyucu-önleyici” metotlar dahilinde uygulamalarla ıslah edici, müdahil/operasyonel (pratik) yaklaşımlar dahilinde önlenmesini oldukça gerekli görmektedir. Bu bağlamda AHSEN- Yaklaşım, “*Evrensel Temel İnsan Hakları Sözleşmeleri*”ni insanlık açısından oldukça kıymetli ve değerli sözleşme olarak addeder.

Dolayısı ile AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı, BMGK-Evrensel Temel İnsan Hakları Sözleşmelerini “Vecibe-Hak Temelli” bir yaklaşım olarak şu şekilde ele alarak yorumlamaktadır:

- Özgürlük, onur, eşitlik, yaşama ve güven duyma haklarının din, mezhep, kültür, dil, renk, cinsiyet, etnik kökenlik ve siyasi görüş ayrımı yapmaksızın bütün insanların doğuştan doğal “Vecibeleri-Hakları” olduğunu ve bu vecibelerin/hakların dokunulmazlığı kapsamında ön görmektedir.
- Dünya genelinde her bir bireyin hukuksal kişilik haklarının olduğuna, ayırım gözetilmeksizin herkesin yasalar önünde eşit olduğunu, hiçbir birey, aile ve toplulukların, diğer birey, topluluk ve yönetimlerin (sistemler) köleliği altında bulundurulamayacağını, işkence yapılamayacağını, zulmedilemeyeceğini, tutuklanarak cezalandırılmayacağını, sürgün ve insanlık dışı davranılmayacağını savunur.
- Bütün insanların, bir yurttaşlık hakkının bulunduğunu, bu haklarının bir başka yurttaşlık ile değiştirilmesinin ve kendi yurttaşlık haklarından mahrum ve yoksun bırakılmasını, kendi devlet toprakları üzerinde serbestçe oturma, dolaşma, ayrılma ve yeniden geri dönme hakkının olduğunu, bir başka ülkeye sığınma ve bütün “Vecibe Temelli” haklardan yararlanmasının insan fitratı dahilinde bir hak olduğunu savunur.
- Bütün yetişkinlerin -erken ve kadın ayrımı yapmaksızın- ırk, yurttaşlık veya din bakımlarından herhangi bir kısıtlamaya gidilmeksizin evlenme, aile kurma ve neslinin korunmasına, aile bireylerinin kimliklerinin oluşumunda kendi dini, manevi ve kültürel değerleri üzerinden eğitim alma ve verme, çocuklarına verilmesi gereken eğitimin seçilmesinde önceliğin ebeveynde olması haklarının “Vecibe Temelli” bir hak olduğuna ve bu hakların devletler tarafından korunmasını ve dokunulmaz olduğunu ön görmektedir.
- Bütün insanların düşünce, vicdan ve din özgürlüğü olduğu gibi, bu özgürlükleri bağlamında inandıklarını ifade edebilme, bireysel ve toplumsal anlamda yaşama, eğitim, sanatsal ve bilimsel gelişimlerini sağlayacak etkinliklere katılma, dernek kurma, aktivitelere katılma ve başkalarına aktarma özgürlüklerine sahiptirler. Aynı zamanda mülkiyet edinme ve emeklerinin karşılıklarını alma hakkı olduğunu ve bu haklardan hiçbir surette hiçbir kimsenin yoksun bırakılamayacağını savunur.

- Herkesin toplumun bir üyesi olarak seçme ve seçilme, kamu hizmetlerinden yararlanma, serbestçe iş seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma, emeğinin karşılığı olarak eşit ücretlendirme, işsizliğe, yaşlılığa ve diğer yoksulluğa karşı sosyal güvenlik haklarından faydalanmasını bireysel ve ailenin sağlık ve tıbbi bakımdan güven altında olmasını, beslenme, giyinme gibi ihtiyaçlarının “Vecibe Temelli” yasal eşitlik ilkeler gereği yararlanmasını ve bireylerin, ailelerin ve dolayısıyla toplumun korunmasını savunur.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilmesinin ardından yayınlanan bütün bu “*Evrensel Temel İnsan Hakları Sözleşmeleri*”nin bildirgenin 30. maddesinde de ele aldığı gibi; “*Bu bildirgenin hiçbir kuralı, herhangi bir devlet, topluluk veya kişiye, burada açıklanan hak ve özgürlüklerden herhangi birinin yok edilmesini amaçlayan bir girişimde veya eylemde bulunma hakkını verir biçimde yorumlanamaz.*” (IFE, 2017, s. 279-284) hiçbir devlete, ülkeye, topluluk veya bir kişiye bu kurallardan herhangi birisinin ihlâl edilmesi ve yok sayılması hakkını vermemektedir. İlgili bu 30. Maddeden hareket ile, insan, aile ve toplulukların sahip olmaları gereken bu hakların sadece insanların insanlara vermekle yükümlü olduğu “*Lütuf Temelli*” haklar olmadığı ve bu hakların insanların yaratılmışlıkları ile ilgili doğal hakları olduğunu ve ancak bu hakların insanların birbirlerine karşı olan sorumluluk bilinci ile “*Vecibe-Hak Temelli*” olarak verilmesi zorunludur.

Bu gerekçe ile, “*Evrensel Temel İnsan Hakları Sözleşmeleri*”nin bütün devlet, ülke, toplum ve bireyleri bağlayıcı olduğunu, ilgili bu maddelerde yer alan hiçbir kuralın hiçbir şekilde yok hükmünde görülemeyeceğini ve aynı zamanda konu edilen bu hakların “AHSEN Sosyal Hizmet” çerçevesinde İslâm Âkidesi ölçüsünde “*Edille-i Şer’iye*” ve “İnsan Temel Vecibeleri/Hakları” noktasında ele alınarak birey, aile ve toplum arasında Eko-Sistem ilişkilerin tanzim edilmesinde, bir mizan (denge) konulmasında önemli bir değer olarak görmektedir. “AHSEN Sosyal Hizmet”e ilişkin ele alınan grafik tasarımlarda yaklaşımın yapısına, işlevliliğine ilişkin üç önemli nokta; “*AHSEN Sosyal Hizmetin Yapısı/İşlevi*” (Sayfa:297), “*AHSEN-Sosyal Hizmetinin & Müesseseleri (Kurumlar)*” (Sayfa:301) ve “*AHSEN-Sosyal Hizmetin & Kaynakları*” (Sayfa:306) kendine özgü başlıklar altında ele alınmıştır.

▣ **AHSEN-Sosyal Hizmetin Yapısı:**

AHSEN-Sosyal Hizmet’in, “**Mikro (Etkileşim), Mezzo (Organisasyon) ve Makro (Toplum)**” boyutlarının her biri kendine özgü boyutları ile ele alınırken, aynı zamanda yaklaşımın “*Ekolojik/Eko-Sistem*” bütünlüğü dikkate alınarak her düzeyiz birbirleri ile olan ilişkileri üzerinden ele alınması önem arz etmiştir. AHSEN- Yaklaşım’ın İslâm Fıkhnın (hukuk) temel kaynakları olan “*Edille-i Şer’iye (Kur’an, Sünnet/Hadis, İcmâ ve Kıyas)*” bağlamında insanın “Vecibe-Hak Temelli” doğal ihtiyaçlarının olduğu ve bu ihtiyaçların “makro düzey/sistem (I., II. ve III. Sosyal Çevre)” içerisinde karşılanmasının bir zorunluluk olduğuna odaklanılmıştır.

AHSEN Yaklaşım’ın Yapısı; Ülke sınırları içerisinde yaşayan bütün insanların, devletin sosyal sistem dahilinde insanları “*Sosyal Güvenlik, Koruma ve Güvence*” altına almasıdır. Bu yapılanmayı sunulan hizmetlerin farklılıklarının dikkate alınması açısından kısaca şu alt başlıklar altında belirtilmesi fayda arz edecektir;

1) Sosyal Güvenlik Hizmetleri

- Sosyal Güvenlik Yardımlar
- İşsizlik Yardımı
- Ev Destek/Kira Yardımı
- Diğer Güvenlik Yardımları

2) Aile & Koruma Destek Hizmetleri

- Çocuk Destek/Koruma Yardımları
- Gençlik Destek/Koruma Yardımları
- Ebeveyn Destek/Koruma Yardımları
- Yaşlı Destek/Bakım Yardımları
- Diğer Destek/Koruma Yardımları

3) Diğer Sosyal Güvenceler

- Sağlık Sigortası
- Emeklilik Güvencesi
- İşsizlik Sigortası
- Diğer Destek/Güvence Hizmetleri

Konu ile ilgili daha geniş bilgilendirmeler araştırmanın ilgili bölümünde “AHSEN-Sosyal Hizmet’in Yapısı” başlığı altında ele alınmıştır (Sayfa:297).

▣ AHSEN-Sosyal Hizmetin Müesseseleri (Kurumları):

- I. Devletin Sosyal Hizmet Kurumları
 - Sosyal Hizmet & Aile Bakanlıkları
 - Diğer İlgili Bakanlıklar
- II. Sosyal Hizmet Vakıfları
- III. Ulusal ve Uluslararası STK’lar
- IV. Sosyal Hizmet - Özel Sektör
- V. Sosyal Hizmet – Gönüllü/İyilik Kuruluşları

▣ AHSEN-Sosyal Hizmetin Kaynakları:

AHSEN-Sosyal Hizmet’in sivil yapılanmasına yönelik kaynaklar;

- I. İnsan Kaynakları (Beşerî Kaynaklar)
- II. Devlet Kamu Kurum Kaynakları
 - Sosyal Hizmetler & Aile Bakanlığı Kaynakları
 - Diğer İlgili Bakanlıkların Kaynakları
- Serbest Sosyal Hizmet Kuruluş Kaynakları
 - Dini Sosyal Hizmet Kaynakları
 - Zekât kaynakları & Sadaka Kaynakları & Bağış Kaynakları
 - Vakıf Sosyal Hizmet Kaynakları (Kurum, Kuruluş, Organize ve STK)
 - Diğer Sosyal Hizmet Kaynakları
 - Ahilik ve Loncalar/Sandıklar & Avârız Sandıklar & Esnaf Sandıkları

3.2.4.2.2. Post-Pozitivist Sosyal Hizmet (SEKÜLER YAKLAŞIM)

▣ Hak Temelli & Lütuf Temelli Sosyal Hizmet

POST-POZİTİVİST Sosyal Hizmet

Post-Pozitivist yaklaşımlı sosyal hizmetin Batı Avrupa ülkelerinde ve özellikle Federal Almanya’da bir karşılık bulmasının en önemli nedeni, Auguste Comte’nin insan ve toplumlara ilişkin pozitivist (indirgemeci) yaklaşımlar oluşturmıştır. Comte, insanı değerli kılan “İnsan-Din (Allah c.c.), İnsan-Doğa (Tabiat) ve İnsan-Toplum (Çevre)” ilişkilerinin “Atom teorisi” yaklaşımı ile “3 evreye (hal yasaı)” ayırıp, atomize etmesi dini (Hristiyan) kökenliliğe sahip olan Almanya’nın sosyal bilimlerine oldukça ters bir yaklaşım olarak görülmüştür. Comte’nin “3 aşamalı yasa/evre (Das Drei-Stadien-Gesetz)” yaklaşımı Fransa’ya kıyasla Almanya’da tam bir karşılık bulamadığı

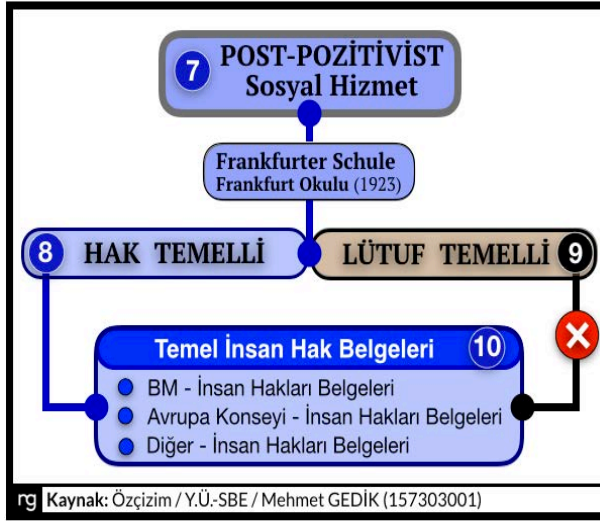
gözlemlenmiştir. Fransa’da oldukça “*Laik*” bir anlayışta ele alınan pozitivist yaklaşım Almanya’da post-pozitivist yaklaşımlı bir “*Seküler*” yapıya dönüştürülmüştür. Dinin tamamen saf dışı bırakılarak insanın yaşamından çıkarılması insanın değerlerinden uzaklaştırılmasına ve dolayısı ile dinsizleştirilmesine yol açmıştır.

Almanya’da post-pozitivist yaklaşımın insan ve toplumların bilim ve teknolojinin çıkarları doğrultusunda insanın araçsallaştırılmasını engellemek ve pozitivist yaklaşımın insana ve toplum yararına ilişkin eleştirel yaklaşması olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Almanya’da yirminci yüzyılın başlarına kadar kullanılan “*Siyaset Bilimi (Staatwissenschaften)*” teriminin yerini “*Sosyal Bilimler (Sozialwissenschaften)*” terimi ile yer değiştirdiğini görülmektedir. Buradaki en önemli etkenin, Alman sosyal bilim disiplininin gerek İngiltere ve gerekse Fransa’nın pozitivist yapılı sosyal politikalarından ayrıştırılması olarak gösterilmektedir (WALLERSTEIN, JUMA, & FOX_KELLER, 2014, s. 25). Bu noktada Almanya/Frankfurt Sosyoloji Okulu “*Frankfurt Okulu (Frankfurter Schule)*” Batı toplumlarında sosyal kuram (teori) ve kavramların gerek sosyal politikalar ve gerekse sosyal bilimler açısından meşruiyet krizleri yaşaması nedeni ile teori ve kavramlara oldukça eleştirel yaklaştığı görülmektedir. Dolayısı ile Frankfurt Okulu, Almanya’nın toplum yapısına uygun yeni “*bilgi ve iletişim teorilerinin geliştirilmesi*”ni sağlamıştır. Frankfurt Okulu’nun pozitivist düşünce teorilerine eleştirel yaklaşımı Federal Almanya’yı sırf pozitivist yaklaşımlı bir sosyal hizmetten kısmen uzaklaştırmayı başarmış olsa da mevcut sunulmakta olunan sosyal hizmetlerin seküler yaklaşımlarla sunulabilmesine öncülük edebilmiştir.

Frankfurt Okulu, her ne kadar sosyal teori ve kavramları Alman toplumunu dikkate alarak oluşturmuş olsa da Almanya’nın sosyal sisteminin “*Hak*” ve “*Lütf Temelli*” bir hizmet anlayışına dönüştürülmesinin önüne geçememiştir. Almanya son 20 yıldır, göçmenlere yönelik sosyal politikaları ile ilgili büyük eleştiriler almakta ve “*Evrensel Temel Haklar Sözleşmeleri*”ne anayasa ve yasaları ihlal edilmesi yönünde toplumda güven kaybına uğramasının önüne geçilememiş olduğu görülmektedir. Konu “*Evrensel Temel Haklar Sözleşmeleri*” ve anayasal düzeyde ele alındığında mevcut Federal sosyal sistemin ülke insanlarına adil ve eşitlik ilkeler gereği hizmetleri götüremediği araştırma kapsamında yapılan mülakatlar ile de ortaya konulmuştur. Konuya ilişkin “*Palyatif Hizmet Uygulanmalarında Sorunlara İlişkin Tespitler*” (Sayfa:381) ve “*Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerinde Örnek Vakaya İlişkin Bulgular*” (Sayfa:386) başlıkları altında daha detaylı incelenebilir.

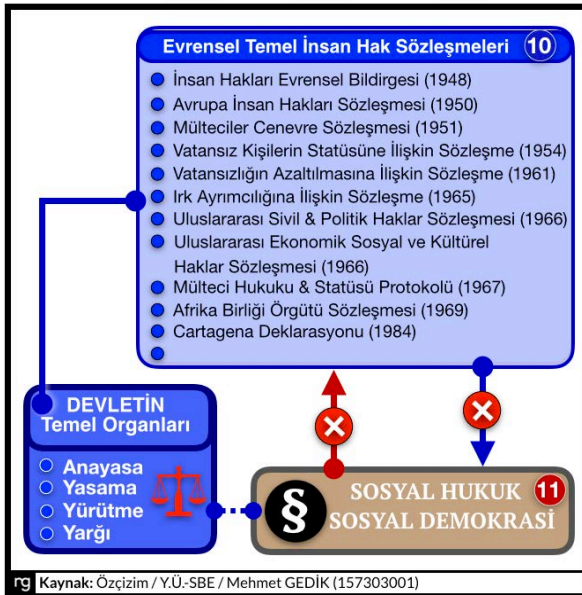
“AHSEN Sosyal Hizmet”in İslâm Âkide perspektifinde öngördüğü “*Vecibe-Hak Temelli*” sosyal hizmetin post-pozitivist yaklaşımlarla sunulabilmesi mümkün olamamaktadır. Dolayısı ile post-pozitivist bir sosyal hizmet yaklaşımının insanların din, inanç, dil, ırk, cinsiyet, etnik kökenlik, kültür ve siyasi görüş ayrımı yapmaksızın güven içerisinde yaşayabilmelerini mümkün kılmadığı gerekçesi ile AHSEN-Sosyal Hizmet ile oldukça çeliştiği grafik tasarımda da bütün detaylıları ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu yaklaşımdan hareket ile, AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı dışında kalan “*Hak & Lütuf Temelli*” sosyal hizmet yaklaşımının “*Post-Pozitivist Sosyal Hizmet Yaklaşımı*” olarak ele alınması uygun görülmüştür.

Grafik 9: Post-Pozitivist Sosyal Hizmet Yaklaşımı

Post-Pozitivist sosyal hizmet yaklaşımı “*Hak Temelli*” ve “*Lütuf Temelli*” sunulabilen bir sosyal hizmet yaklaşımıdır. Bu durumun bu şekilde olmasının en büyük nedenlerinden birisi; Yaklaşımın seküler temelli olmasından kaynaklanmaktadır. Seküler sosyal hizmet kurum ve kuruluşlar zaman zaman sunmuş oldukları “*dini sosyal hizmetleri*” diğer dini sosyal hizmet kurumları üzerinden karşılamak durumundadırlar. Dolayısı ile kurum ve kuruluşların bu uygulamaları zamanla “*Lütuf Temelli*” uygulamalara da dönüştürülebildiği gözlemlenmiştir.

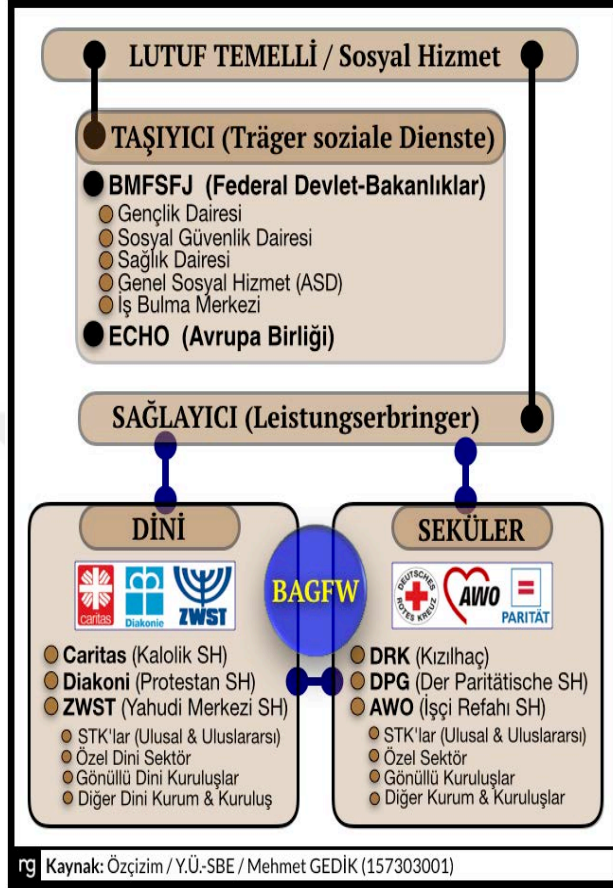
Federal Anayasanın 20. Madde, 1. Fıkrasında, “*Federal cumhuriyetinin, demokratik ve sosyal bir devlet olduğu*” ve aynı zamanda 28. Madde, 1.Fıkranın 1. Cümlesinde “*Eyaletlerdeki anayasal düzen, bu anayasada belirlenen, cumhuriyetçi, demokratik ve sosyal hukuk devleti ilkelerine uygun olmak zorundadır.*”

(BUNDESTAG, 2019/b) ibarelerine yer vermekte ve Almanya’nın sosyal devlet yapısının bu temel ilkeler üzerinde inşa edilmiş olduğu belirtilmektedir.

Grafik 10: Evrensel Temel İnsan Hakları Sözleşmeleri ve Devletin Temel Organları

Oldukça iyi hazırlanmış bir Federal Anayasa ve bu bağlamda yasalar “*Hak Temelli*” bir sosyal hizmet sunulmasını oldukça zorunlu kıldığı ve bu bağlamda gerek ulusal anlamda insan onurunun dokunulmazlığı ve gerekse uluslararası boyutta “*Avrupa Konseyi İnsan Hakları Belgeleri*” ve “*Evrensel Temel Haklar Sözleşmeleri*”ne oldukça riayet eden bir yasal düzenlemelerin yapılmış olduğu bütün açıklığı ile sergilenmektedir. Bu bağlamda devletin sosyal sistemi gereği uygulanması gereken

bütün sosyal hizmetlerin teorik anlamda “*Hak Temelli*” olmasının zorunluluğunu pratik uygulamalarda bir lütfâ dönüştürüldüğü hizmetlerin “*Lütuf Temelli*” bir sosyal hizmet olarak sunulabildiği gözlemlenmektedir. Konuya ilişkin olarak araştırma kapsamında gerçekleştirilmiş mülakatlarda birçok örneğine rastlanmıştır.

Son dönemlerde Avrupa’da sığınmacı/mülteci krizleri ile oldukça sorun yaşayan Federal Almanya’nın sosyal yapısı, uygulanan sosyal sistemleri tartışmalı hale getirmiş ve mevcut kuram (teori) ve kavramlar açısından bir karşılığı olmayan sosyal hizmetler ile karşı karşıya kalınmıştır. Bu durum federal sosyal sisteminin güven kaybına uyramsına neden olmuştur. Avrupa ülkeleri sınırlarında binlerce kayıt dışı sığınmacıların bulunması ve Batı ülkelerinin sınırları arasında sıkıştırılarak madur edilmeleri. “*Evrensel Temel Haklar Sözleşmeleri*”ni açık bir şekilde ihlal etmesine Almanya’da sunulmakta olan sosyal hizmetlerin hızla bir “*Lütuf Temelli*” yaklaşıma evrilmesine neden olmuştur.

Grafik 11: Post-Pozitivist “*Lütuf Temelli*” Sosyal Hizmet Yaklaşımı

3.2.4.2.3. Neolojist (Pozitivist) Sosyal Hizmet Yaklaşımı (İNDİRGEMECİ YAKLAŞIM)

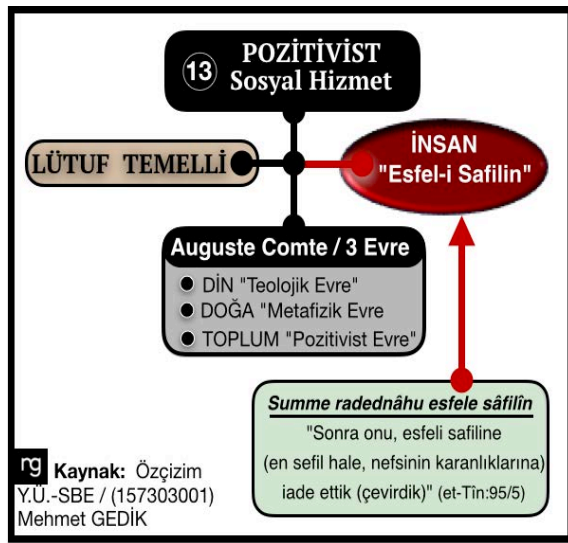
□ *Lütuf Temelli Sosyal Hizmet:*

POZİTİVİST Sosyal Hizmet

AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı dışında kalan insan ve toplumlara yönelik yalnızca “*Lütuf Temelli*” sosyal hizmet sunan uygulamalar araştırma kapsamında “*Pozitivist (İndirgemeci) Sosyal Hizmet Yaklaşımı*” olarak adlandırılmaktadır. Charles Robert Darwin 1871’li yılında ilmin hakikatlerinden uzak bilim ve gerçeklikler adına insanların maymun soyundan türemiş olduğu iddialarını ortaya atmıştır. Sonra ünlü Alman filozof Friedrich Nietzsche, “*İnsan maymundur, Tanrı olmaya yöneldi*” sözleri ile modern insanın kendisini birbirine oldukça uzak iki farklı “*ifrat ve tefrit*” sahasında bir arayışa mahkûm etmiştir. Saint Simon ve Auguste Comte gibi sosyal politikanın kurucuları olarak algılanan Fransız asıllı pozitivist felsefenin kurucuları da insanı tamamen kendi değerlerinden kopararak yalnızlaştırmıştır.

Comte'nin “Pozitivist (İndirgemeci) Sosyal Hizmet Yaklaşımı” 3 aşamalı yasa/evre (Das Drei-Stadien-Gesetz) mantığı ile ele aldığı “1. Evre: DİN/TANRI (Teolojik)”, “2. Evre: DOĞA/TABİAT (Metafizik)” ve “3. Evre: TOPLUM/ÇEVRE (Sosyolojik)” değerlerin birbirleri ile ilişkilendirilmesine son verilerek bu değerlerin dini değerlerden arındırılmasına, “Tanrısızlaştırma”⁶¹’sına çalışılmıştır. Daha sonra da “Pozitif Siyaset/Politika Sistemi (de Politique Positive)”ni bir “insanlık dini” olarak ortaya koyduklarını iddia etmişlerdir (SLATTERY, 2015, s. 72).

Bu 3 aşamalı yasa/evre (Das Drei-Stadien-Gesetz) düşüncesinde 1. Evre olan “DİN/TANRI (Allah c.c.)” olgusundan insanlığı arındırmanın mümkün olamayacağı düşüncesi ile pozitivism “Teoloji”nin kuramı (teori) yaklaşımını üretmiş olduğu görülmektedir. Dolayısı ile “Sekülerizm” düşüncesi pozitivism’in bir ürünü olarak “Teoloji” kavramı ile birlikte üretilmiş bir yaklaşımdır.

Bu yaklaşımdan hareket ile “İnsanın İki Kutubu” (Grafik 13: Sayfa:229) dikkate alınarak günümüz dünyasında insanlığın nasıl bir hal aldığını “Lütuf Temelli (Positivist)” ve “Hak Temelli (Post-Positivist)” sekularist sistemler (yol/yöntem) ile insanlığın kendini değerli kılan bütün unsurlardan dininden (Allah c.c.), doğadan (tabiat) ve toplumdaki (çevre) nasıl uzaklaştırılarak “Esfel-i Safilin”’e döndürüldükleri bütün çıplaklığı ile görülmektedir.

Grafik 12: “Esfel-i Safilin” Pozitivist Yaklaşımlı Sosyal Hizmet

□ Esfel-i Safilin:

“ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ”.

Birçok Kur'an tefsiri incelendiğinde Tîn Sûresindeki, “Esfel-i Safilin (Safiline)” kelimelerinin aynı anlamlar içeren ifadeler ile tefsir edildiği görülmektedir. Bu ortak noktadan hareket ile; Cenab-ı Allah, insanı bir “Vücut/Beden (fiziki, biyolojik)” ve bir “Can/Ruh(Nefs)” bütünlüğü bakımından yaratılmışların en mükemmeli kılmış olduğu bilinmektedir. Bu husus Kur'an-ı Kerim’de; insanı “en güzel surette biçimde/kıvamda yarattık” (K.K.: Tîn 95/4) ifadeleri kullanılarak açıklandığı görülmektedir. İnsanın en güzel surette (kıvamda) “Ahsen-i Takvîm” yaratılmışlığının derinliğinde, Cenab-ı Allah’ın insana bir “Ruh üflemesinden” kaynaklandığı ve

⁶¹ Daha önceden de belirtmiş olduğu gibi bu bölümde de ayrıyeten hatırlatılmasında fayda görülen “Tanrı” kelimesi kullanılmıştır. “Tanrı” terimi kaynaklarda nasıl işlenmişse o şekilde kullanılmıştır. “Tanrı” kelimesinin kuramsal (teorik) alt yapısı İslâm Âkidesi çerçevesinde Müslümanların kayıtsız şartsız imân etmiş oldukları “Allah c.c.”in kavramsal anlamda bir karşılığı değildir. Allah’ın (c.c.) ismi özel bir isimdir. Hiçbir dilde terminolojik anlamda bir karşılığı bulunmamaktadır.

bununla birlikte insana, bir akıl, irade, vicdan, şuur, bilinç ve muhakeme etme yeteneğinin emaneten verildiği belirtilmektedir. İnsan ya kendi serbest irade ve düşüncesi ile aklederek, kendisine bahşedilen yeteneklerini/kabiliyetlerini iyi/güzel kullanarak “**kâmil insan**” olabilecektir yahut da aksi yönü tutarak, tavır ve davranışları itibarı ile şuarsuz hareketlerinden dolayı “*efsel-i safilin (aşağıların aşağısına red olunacak, döndürülecek, itilecek ve çevrilecektir.)*” (ÖZEK & KARAMAN, 1992, s. 596).

Kur'an'da geçen “*Ahsen-i Takvîm*” yaklaşımı, insanın “*vücut/beden (fiziki, biyolojik) ve can-ruh(nefs)*” ile tam manası ile bütünleştiren/güçlendiren bir tamlama içerdiğini daha önceki konularda da önemine binaen belirtilmiştir. Buradaki “*Takvim*” ibaresi; “*eğriyi doğrultmak, kıvama (biçime) ve nizama koymak, kıymet vermek, kıymetlendirmek ve değer kazandırmak*” anlamlarına gelmektedir. İnsanın “*Vücut/Beden (fiziki, biyolojik)*” yaratılmışlığının ve “*Can/Ruh(nefs)*” ile bir bütünlük arz etmesi, değer kazanması, tamamlanmasının ve bu suretle en güzel ve en mükemmel şekilde yaratılmışlığı belirtilmektedir. İnsan ancak bu tamlama ve destekleme ile boyunun düzgünlüğünü, endamının eşsizliğini, dileyen, isteyen, düşünen, konuşan, yazan, anlayan, anlatan ve sanat kabiliyeti olan, hakkı bâtıldan, güzeli çirkinden, iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan, hayrı şerden, tatlıyı acıdan ayıran akıllı/zekî bir varlık oluşu ifade edilmektedir (KARAMAN & KARAGÖZ, 2007). Bu da bize insanın nasıl bir değer taşıdığı noktasında, kuram (teori) ve kavramsal anlamda “*Ahsen-i Takvîm*” olmasının derinliğini Cenab-ı Allah'ın insana bahşetmiş olduğu ve yaratılmışların içerisinde bir tek insana bir ruh üfleme ile yüklemiş olduğu bir emanet olduğunu tüm açıklığı ile göstermektedir.

İnsanlar fitratları gereği, Allah'ın (c.c.) yeryüzündeki “***Halâife fi'l-ard; yeryüzünde birbirlerinin halifesi***⁶²”dırler. Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'de; “*Hatırla ki, Rabbin meleklere: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun? Dediler. Allah da onlara: Sizin bilemeyeceğinizi her halde ben bilirim*” (K.K.: Bakara 2/30) dedi. Bu konuda bkz.: Kur'an-ı Kerim: (En'am:6/165), (A'raf:7/69, 74), (Yunus:10/14, 73), (Nemi:27/62), (Fâtır:35/39), (Sâd:38/25).

Buradan anlaşıldığı gibi; Allah'ın insanın en güzel biçimde (kıvamda) yaratması, ona akıl, irade, vicdan, şuur, bilinç ve muhakeme etme yeteneği bahşetmesi ve yeryüzünün en yüksek donanımına sahip kılarak onu halise/yönetici olarak tayin etmesi insanın yeryüzündeki asıl misyonunun/görevinin ne olduğu açıkça ortaya konulmaktadır. Burada bahsi geçen “**Halife**” kelimesinin, insana bir “misyon/görev (emanet)” yüklenmiş olması bakımından oldukça ağır ve değerli bir anlam taşımaktadır. Bu yaklaşım insanlığa, insanın Allah nezdindeki yüksek yerini/makamını ve insanlığın

⁶² Cenab-ı Allah, Kur'an-ı Kerim'de insanın Allah'ın halifesi olduğunu sarahaten belirten herhangi bir âyet bulunmamaktadır. Âyetlerin bazılarında geçen “**halife**” kelimesi ardıl, sonradan gelen, birinin yerine geçen kimse anlamındadır. Allah'ın herhangi bir vekile ihtiyacı olmadığı gibi, O'na vekâlet edebilecek bir varlık da mevcut değildir. Kur'an-ı Kerim'de, yeryüzünün yöneticisi olarak tayin edildiği belirtilen insan, “**halâife fi'l-ard; yeryüzünde birbirlerinin halifesi**” olarak görevlendirilmiştir (GÜNGÖR, 2016, s.18). Bu konuda benzer âyetlere bakılabilir (K.K.: En'am 6/165), (K.K.: A'râf 7/129), (K.K.: Yunus 10/14), (K.K.: Fâtır 35/39)

kurtuluşuna dair birbirlerine karşı olan görevlerinin bir “Vecibe-Hak Temelli” sorumluluk olduğu ifade edilmektedir (SAİD, 2018).

Cenab-ı Allah “*Ahsen-i Takvîm (en güzel derecede/kıvamda)*” yaratmış olduğu insanın bu güzel yaratılmışlığını, kıvamını korumasını emretmiş, insanı “Halife” olarak en yüksek makama oturtmuştur. Hiç şüphe yok ki, insanı yoktan var eden Cenab-ı Allah yarattığı kullarını en iyi bilendir. Bu gerekçe ile yarattıklarını korumak ve doğru yoldan ayrılmamaları için de onlara Resûlü, Peygamberi Hz. Muhammed Mustafa’yı (s.a.v.) vesile kılarak bir talimatname, bir kılavuz göndermiştir. Kur’an’ın Kerim’in önsözü mahiyetinde bir giriş ifa eden Bakara Suresinin ilk âyetleri, Kur’an’a (bu Kitaba) tabî olunmasının ehemmiyetini son derece oldukça açık beyan ettiği görülmektedir. Bakara sûresinin bu ilk âyetleri, Kur’an-ı Kerim’in bir “*Sakınan ve arınmak isteyenler için bir yol gösterici*” olduğu belirtilmektedir; “*O kitap (Kur’an); onda asla şüphe yoktur. O, müttakiler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol göstericidir.*” (K.K.: Bakara 2/2) diye buyrulmuştur. Bu denli yalnız bırakılmayan ve değerli kılınan insan, hiç kimsenin üstlenemeyeceği bir “misyon/görev, emanet” üstlenerek yaratıcısına (Allah’na) kulluk görevini yerine getirmek üzere “**Söz**” vermiştir. Allah c.c., insanı bu emanetinde, görevinde yalnız bırakmamış ve temel Âkideden, doğru yoldan ayrılınmamasını, uzaklaşılmasını, başka yollara sapılmamasını ve “Doğru Yola (Âkideye)⁶³” uymalarını emretmiştir.

Kur’an-ı Kerim’de, En’âm Suresi 151 -153 arası âyetlerde insanların nasıl bir sorumluluk içerisinde olduğu ve Allah’a (yaratıcısına) nasıl bir “Söz” vermiş olduğu konuları bütün açıklığı ile ortaya konulmaktadır. İnsanlar Allah’ın (c.c.) bu emir ve yasaklarını düşünüp akıl ettiklerinde, bunlara uyduklarında iyi, güzel (Ahsen) olabilecekleri, tam tersine uymadıklarında ise fitratları dışında bir tutum içerisinde “Esfel-i Safilin (Safilin)”e, aşağıların aşağısına laik olacakları belirtilmektedir.

K.K.: En’âm Suresi 151; “De ki: Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyalım: O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana-babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Sizin de onların da rızkını biz veririz; kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın ve Allah’ın yasakladığı cana haksız yere kıymayın! İşte bunlar Allah’ın size emrettikleridir. Umulur ki düşünüp anlarsınız.”

K.K.: En’âm Suresi 152; “Rüşet çağına erişinceye kadar, yetimin malına, sadece en iyi tutumla yaklaşın; ölçü ve tartıyı adaletle yapın. Biz herkesi ancak gücünün yettiği kadarını yükleriz. Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınıza dahi olsa adaletli olun, Allah’a verdiğiniz sözü tutun. İşte Allah size, iyice düşünesiniz diye bunları emretti.”

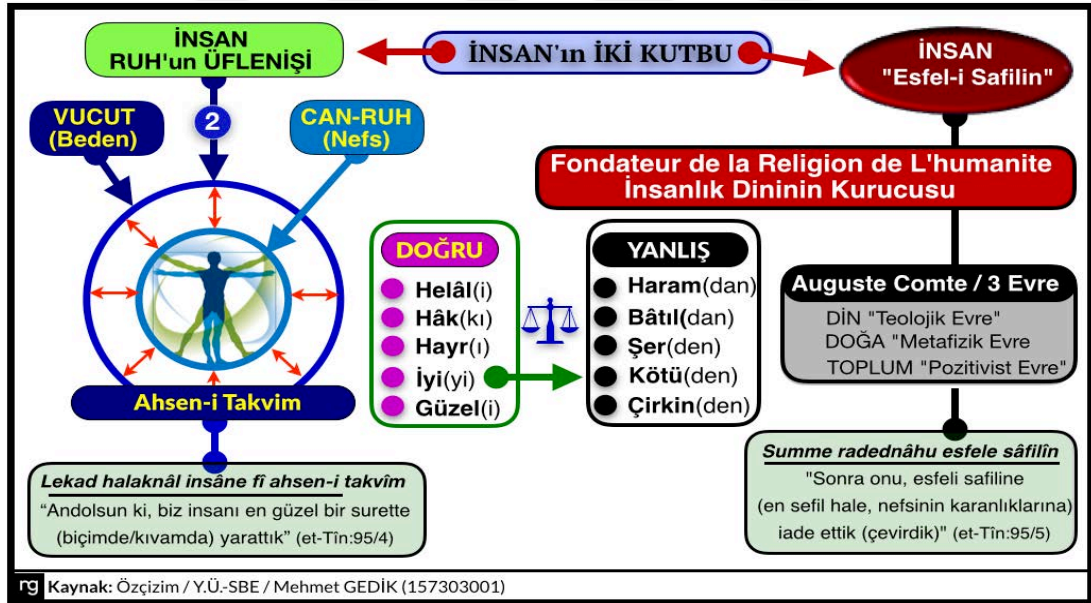
K.K.: En’âm Suresi 153; “Şüphesiz bu benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. (Başka) yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah’ın yolundan ayırır. İşte sakınmanız için Allah size bunları emretti.”

Cenab-ı Allah, insanlığın kendi yolundan sapmamaları ve dosdoğru yoldan ayrılmamaları için emir ve yasaklarını tebliğ etmiş ve onları doğru yolda tutmaları için peygamberler görevlendirmiştir. İnsanlık zaman zaman Allah’ın (c.c.) ve O’nun peygamberlerinin gösterdiği yolda dosdoğru ilerlerken zaman zaman da kendi nefeslerine heva ve heveslerinin peşine takılmışlardır. Bu açıdan insanın “*Hak*” ve

⁶³ Kur’an-ı Kerim’de (İslâm Âkidesi); En’âm Suresi 151-153 arası âyetlerde yer alan emirler bütün peygamberlerin Şariatlarında mevcut olan emirlerdir. Bu emirlere “*On Emir*” veya “*On Vasiyet*”de denilmektedir (ÖZEK & KARAMAN, 1992, s. 148).

“Batıl” arasında “İki Kutbu” olduğu söylenebilir. Bunlardan bir kutbunu; “*Ahsen-i Takvîm (en güzel derecede/kıvamda)*” yaratılmış olan insanın kendisine yüklenen misyona emanetine sahip çıkarak Allah’a verdiği sözü yerine getiren insanlar oluştururken, bir diğeri ise; Allah’a verdiğiniz sözü yerine getirmeyen, kendisine yüklenen misyonu emaneti taşımak istemeyen, emanete hıyanetlik ederek, zalimlerden olan, Allah’a şirk koşan “*Esfel-i Safilin (Safiline)*”e, aşağıların aşağılarına dönüştürülen/çevrilen insanlardan oluştuğu görülmektedir.

Aşağıların aşağısına dönüştürülenler “*Esfel-i Safilin*”ler, Allah’ın (c.c.) “*benim dosdoğru yolumdur*” dediği “hak yoldan” ayrılarak “batıl yola” sapmış oldukları görülmektedir. Bizzat batıl yola sapmış olmalarının da ötesinde, kendilerini bir “tanrı” veya bir “peygamber” ilan ederek, Allah’a şirk koşarak, “insan ve toplumlar için daha doğru yollar (sistemler) koyma iddiası ile yola çıktıkları gözlemlenmiştir. “*Esfel-i Safilin*”e, Allah’ın çizdiği dosdoğru yolun dışına çıkarak kendilerini “ilâh/tanrı” ilan eden “*Positivist (indirgemeci) yaklaşımlı sistemler*”in kurucuları “*Ahsen*” kılan insanları kendi değerlerinden uzaklaştırarak onları sistemlerin araçsallaştırdığı unsurlar haline sokmaya, “*Esfel-i Safilin*”e döndürmeye çalıştıkları görülmektedir. Dolayısı ile günümüz dünyasında insanlığın ne hale dönüştürüldüğü ve ne denli değersizleştirildiğine bakıldığında, pozitivist (indirgemeci) ve post-pozitivist, sekülerist sistemlerin (yollar) insanlığı Allah’ın dosdoğru yol olarak ortaya koyduğu “*Ahsen*” değerlerden hızla uzaklaştırılmaya çalışıldığı görülecektir.

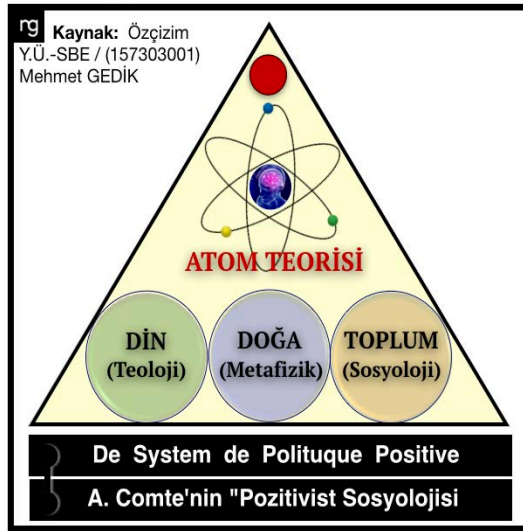
Grafik 13: İnsanın İki Kutbu (Ahsen-i Takvim – Esfel-i Safilin)

Kur'an-ı Kerim'de insanı yakından ilgilendiren “Ahsen-i Takvim” ifadesinin tam zıddı, karşılığı olarak “*Esfel-i Safilin (Safiline)*” ifadesinin ele alındığı görülmektedir. İnsanların dünyada işledikleri fiiller/işler (ameller), tutundukları tavır ve yaklaşımları onların hangi seviyede insanlar olarak kategorize edilebileceklerini Kur'an-ı Kerim gerekçeleri ile birlikte ortaya koymaktadır. İnsan dileyen, isteyen, düşünen, konuşan, yazan, anlayan, anlatan ve sanat kabiliyeti olan “*çift kutuplu*” yaratılmış bir varlıktır. İnsan bu çift kutupluluğu ile; “*Hakkı-Bâtıldan, Güzeli-Çirkinden, İyiyi-Kötüden, Doğruyu-Yanlıştan, Hayrı-Şerden, Tatlıyı-Acıdan ayırt edebilen akıllı, düşünen bir*

varlıktır.” İnsanın bu özellikleri onu diğer yaratılmışlardan farklı kılan en değerli unsurları olarak görülmektedir. Dolayısıyla insanın imtihanı gereği emanetin/sorumluluğun kendisine tevdi edilerek, yeryüzünde birbirlerinin halifesi **“Halâife fi’l-ard”** kılınmaları insanın **“İki Kutup”**lu bir yaşamda **“Hak”** ve **“Batıl”**ı ayırt edebilme yeteneğinin kazandırılmış olduğu görülmektedir. İnsanın bu iki kutup arasındaki durumu insanın **“takvasını”** Allah’a (c.c.) olan kulluğunun derecesini ve O’na olan sadakatin bir ölçüsünü ortaya koymaktadır.

❑ Pozitivizm ve Atom Teorisi:

Pozitivizm, insanı değerli kılan 3 temel değer **“(İnsan-DİN (Allah c.c.), (İnsan-TOPLUM (Çevre) ve (İnsan-DOĞA (Tabiat))”** ilişkilerini indirgemeci **“Atom teorisi”** yaklaşımları ile atomize edip (parçalara ayırdığını), insanı kendi değerlerinden uzaklaştırarak saf dışı bırakmıştır.

Comte’nin **“Pozitivist (İndirgemeci) 3 aşamalı yasa/evre (Das Drei-Stadien-Gesetz)** yaklaşımı, hızla sanayileşen Batı toplumun modernleşmesine ve bununla birlikte insanların gerek sanayi/teknoloji ve gerekse modernleşme ile birlikte sekülerizmin doğuşuna neden olmuştur. Modernleşmenin parametrelerden birisi olarak gösterilmiş olan sekülerizm, modernleşmenin **“olmazsa olmazları”** olarak algılanmaktadır. Pozitivist yaklaşımlarla birlikte doğa/tabiat nesneleştirilmiş ve bir meta haline dönüştürülerek anlamsızlaştırıl-maya çalışılmıştır.

Grafik 14: Pozitivist Yaklaşımlı Atom Teorisi

İnsanlara modernleşme adı altında **“laik ve seküler olmak”** konularında oldukça pozitivist yaklaşımlar sergilenerek insanlar **3 aşamalı yasa/evre (Das Drei-Stadien-Gesetz)** yaklaşımları ile **“1. Evre: Din (Teolojik)”, “2.Evre: Doğa (Metafizik)”** ve **“3.Evre: Toplum (Sosyolojik)”** değerlerin merkezinden insanlık uzaklaştırılarak modernleşme adına sekülerizmin/laikliğin özgürlüklerine hapsedilmiştir. Pozitivizmin bu tarihi sürecine paralel olarak dini/manevi değerler ile yeni seküler değerler birbirlerinden ayırıştırılmasına çalışılmıştır. Bu bağlamda **“Sekülerizm”** modern dünyanın **“dünyevi işleri”** ile ilgili görevleri üstlenirken, aynı zamanda **“Dinin Ruhunu”** oluşturan **“Maneviyat”** kavramını da sahiplenerek **“spirituel (spiritus)”** hiçbir din ile ilişkisi olmayan değerlerin yeni bir inanç üzerinden algılanmaya çalışıldığı görülmektedir (SWANNEL, 1992, s. 980). Çünkü insanın zora kaldığında kendisinden daha güçlü olabilecek bir şeye ihtiyaç duyulduğu bilinmekte ve bu ihtiyacın **“Maneviyat (spiritus / spirituel)”**ın sahiplenilmesi ile giderilebileceği düşünülmüştür.

Pozitivist düşüncenin “*Atom Teorisi*” ilkeleri “3 aşamalı yasa/evre” yaklaşımı ile özellikle Batı toplumlarında yeni bir sekülerist din anlayışını “*Teoloji*”yi ortaya çıkardığı gözlemlenmektedir. Sekülerizmin doğurduğu yeni din anlayışının (teoloji) özellikle Batı toplumlarında Hristiyan ve Yahudi dinlerini oldukça etkisi altına aldığı, dini/manevi değerlerinin sekülerist ve yeni teolojik yaklaşımlarla oldukça itibarsızlaştırıldığı ve zayıflatıldı görülmektedir. Dolayısı ile günümüzde sanayileşme ve modernleşme ile oldukça sekülerleşen Batı toplumlarında Hristiyanlık dini/manevi değerlerini kaybederken bu değerleri dini (Hristiyan) sosyal hizmet çalışmaları ile elde tutmaya çalıştıkları gözlemlenmektedir.

Hristiyan ve Yahudi (Musevi) dinlerin özellikle ekolojik sorunların çıkmasında oldukça etkin rol oynadıkları görülmektedir. Bu konuda Lynn White, “*Ekolojik Krizmin Tarihsel Kökenleri (The Historical Roots of Our Ecological Crisis)*” isimli çalışmasında; Batı toplumlarında “*İnsanın tabiatla uyum içinde yaşamasının gerekliliğinden ziyade, tabiata egemen olması*”nın hâkim olduğunu vurgulamaktadır. Batı kültürünün tabiata karşı yaklaşımlarının temellerini, Hristiyan ve Yahudi (Musevi) geleneklerinin “*Tabiatın insana hizmetten başka bir görevinin olmadığı*” yaklaşımının oldukça etkin bir rol oynadığının altını çizmektedir (WHITE, 1967), (ÖZDEMİR, 1997, s. 94).

Bugün dünyanın baş başa kaldığı em önemli sorunların başında doğanın nesneleştirilmesi ve insanların güven içerisinde yaşayabileceği bir konumdan hızla uzaklaştırılması yatmaktadır. İnsanı diğer yaratılmışlardan farklı kılan ve kendisinin insan olmasını sağlayan “5 temel değerinden/emanetinden”⁶⁴ soyutlandırılmış olması insanı “*doğanın/tabiatın efendisi*” (ARMSTRONG & BOTZLER, 1993, s. 53) olma heveslerine yönlendirmiş ve bütün “*özgürlük*” anlayışlarının bireysel çıkarların merkezine yerleştirilmesine, her şeyi özgürce ve sınırsızca yapabilme haklarını kendilerinde görmeyi meşrulaştırılmış olduğu görülmektedir.

▣ *Aguste Comte & Sekülerizm ve Yeni Din Algısı:*

Immanuel Walkenstein ve arkadaşları, “*Sosyal Bilimlerin Yeniden Tanımlanması Üzerine Rapor*” adlı eserinde, Auguste Comte’nin sosyolojisinin bilimlerin kraliçesi olarak gördüğünü ve kendi içerisinde bütünleşmiş birleşik bir sosyal bilim “*Neolojizm*”⁶⁵ (*Pozitivizm*)” olarak tanımladığını belirtmiştir (WALLERSTEIN, JUMA, & FOX_KELLER, 2014, s. 25). 19. yüzyılın sosyoloji “*İnsanın İlmi (Science de l’Homme)*” döneminin yeni sosyal bilimcileri insan ve toplumların yeniden şekillendirilmesi açısından onları güçlü kılan “*Din (Tanrı)*” olgusunu ellerinden almaya yönelik yeni pozitivist yaklaşımlı seküler yapıları sistem ve *yaklaşımları* geliştirmişlerdir. Dolayısı ile yeni sekülerist modern sistemler üzerinden insan ve toplumlara daha iyi, güvenilir

⁶⁴ Araştırma kapsamında “5 temel değer/emanet” olarak; Can-Ruh (Nefs), Akıl & (Zekâ), Din (Maneviyat), Nesil (Aile) ve Mal (Hizmet) unsurları belirlenmiştir. Konu ile ilgili olarak daha detaylı bakılabilir (Sayfa:235)

⁶⁵ Neolojizm; Fransızcada kullanılan “néologisme” nin bir karşılığı olarak kullanılmıştır. Türkçede; “türetmecilik ve uydurmacılık” olarak kullanılmaktadır. (TDK, 2019)

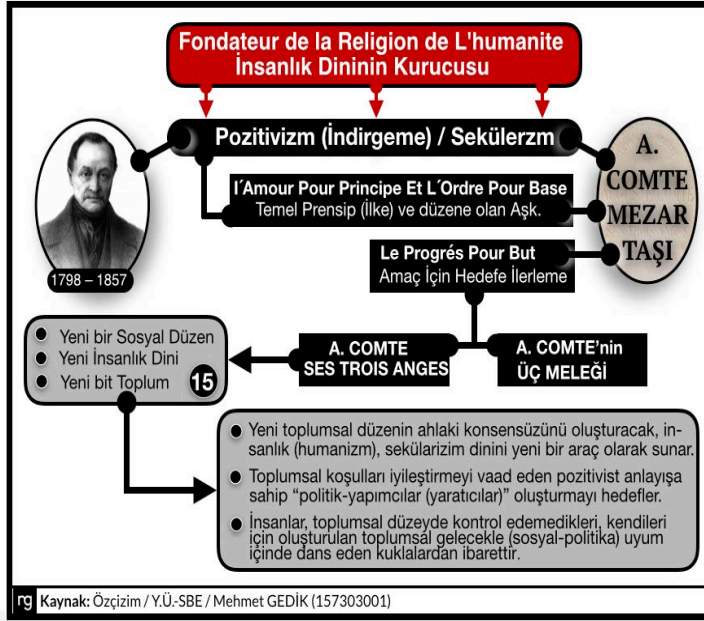
ve yaşanabilir bir dünya sunulma iddiaları yer almıştır. 19. yüzyılın bu yeni modernleşmesinden hareket ile sekülerizm bu gerçeklerden hareket ile kendi bireysel ve toplumsal değerlerini “*ahlâk (etik)*” kuralları üzerine inşa etmeye ve yeni bir “*İnsanlık Dini (la Religion de L’humanite)*” oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Sekülerizmin yeni kuram (teori) ve kavramlarla bilimsel doğruların ahlâk ve etik üzerinden manipüle edilmesine yönelik çalışılmış olduğunu birçok kaynaklarda ortaya konulduğu görülmektedir (DORMAN, 2015, s. 85). Ünlü şair Mehmet Akif Ersoy’un Safahat’ında belirttiği gibi; “*Ne irfandır veren ahlâka yükseklik ne vicdandır. Fazilet hissi insanda Allah korkusundandır.*” Ahlâk ve etik kuralların insanlara hiçbir surette “*Fazilet hissi/duygusu*”⁶⁶ kazandırmasının mümkün olamayacağı gibi, hiçbir değer bir dinin verebileceği değer ile karşılanabilmesi mümkün görülmemektedir.

Bu yeni oluşturulan “*İnsanlık Dini (la Religion de L’humanite)*” dünyada yaşamlarını sürdüren tüm insan ve toplumlar için geçerli olmadığı sadece oluşturulan bu “demokrasi ve sosyal devlet” yaklaşımı Batılı insan ve toplumlar için içselleştirilebilen bir değer olduğu birkaç asır sonrasında anlaşılmaya başlamıştır. Bugün “Demokrasi, Cumhuriyet ve Sosyal Devlet” yaklaşımlarının Batı toplumları dışında kalan hiçbir ülke ve milletler ile içselleştirilemediği ve bu değerlerin ancak Batı dışındaki ülkelerin terbiye edilmelerine yönelik kullanıldığını bugün dünyanın karşı karşıya kaldığı sorunlar açıkça ortaya koymaktadır.

Araştırma kapsamında bir “*İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)*” olarak ortaya konulmak istene “AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet” insan ve toplumlar için “*Din*” olgusunun ne denli önemli olduğunun ve Aguste Comte’nin pozitivist yaklaşımların yeni din algılamaları olarak öne sürüldüğünün anlaşılması önem arz etmektedir. Comte, pozitivist yaklaşımlarla ortaya koyduğu sistemler ile insan ve toplumlara ilişkin daha iyi değerler vaat ederek ortaya çıktığı görülmektedir. Bütün bu sistemleri ortaya koyarken modernleşme ile birlikte sekülerizmi yeni bir “*Din*” oluşturma ilkesinden hareket ederek gerçekleştirmek istediği bütün açıklığı ile ortadadır. Araştırmanın konusu itibari ile önem arz bu konuyu kısa ve özet olarak şu şekilde belirtilebilir:

Fransa/Paris’te müze olarak kullanılan Comte’nin evinde sergilenen bütün çalışmalar ve özellikle de Auguste Comte’nin “*Père Lachaise Şehir Mezarlığı*” Comte’nin hayatı boyunca insan ve toplumlara yönelik nasıl bir sosyoloji sergilemek istediği bütün açıklığı ile kendisini göstermektedir.

⁶⁶ Fazilet hissi/duygusu: İnsan yaradılışındaki bütün iyi huylar, erdem. (TDK, 2019)

Comte'nin bulunduğu mezarın başucu mezar taşı incelediğinde; Mezar taşında yer alan **"İnsanlık dininin kurucusu (Fondateur de la Religion de L'humanite)"** ifadelerinin Comte ve ona addedilen sosyolojinin hangi temel ilkelere dayandırıldığı görülmektedir.

Grafik 15: Pozitivizmin / Sekülerizmin Din Algısı

Mezar taşında Comte'ye addedilen ve yakıştırılan; *"Temel Prensip (İlke) ve düzene olan Aşk (L'Amour Pour Principe Et L'Ordre Pour Base)"* ibareleri ile oluşturmaya çalıştığı yeni insanlık dini prensip, ilke ve düzenine (sistem) bir tutku (aşk) ile bağlılığın gerekliliği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ancak bu şekilde insanlığın *"Amaç İçin Hedefe İlerleme (Le Progrès Pour But)"* şansının olabileceği vurgulanılmıştır. Ve yine en sonunda Auguste Comte'nin *"Üç Meleği (Ses Trois Anges)"* ne dikkat çekilerek *"3 aşamalı yasa/evre (Das Drei-Stadien-Gesetz)"* nin pozitivist açıdan ne denli önemli olduğunun belirtilmiş olduğu görülmektedir. Bu üç meleğin neler olduğu incelediğinde; *"Yeni Bir Sosyal Düzen"*, *"Yeni Bir İnsanlık Dini"* ve *"Yeni Bir Toplum"* olduğuna işaret edildiği görülmektedir.

Son iki asır öncesinde başlatılan ve halen günümüz insanlarına, toplumlara kendi fitratlarına aykırı kodlamalarla oluşturulan Comte'nin insan fitratına aykırı sosyolojik dayatmaları insan ve toplumlara yalnızca zora düştüklerinde *"zor günün tanrısı"* olarak sekülerizmin kontrolünde *"pasif bir tanrı"* anlayışı yerleştirilmeye, *"dinsiz dindarlık"* türetilmeye çalışıldığı görülmektedir.

İnsanı en değerli kılan, *"Ahsen-i Takvîm"* olmasını saylayan, onu bütünleştiren, ona değer veren bütün dinlerin modernite ve sekülerizm yaklaşımları ile insan ve toplumlardan soyutlaştırılmış olması günümüzün en büyük sorunları arasında yer almaktadır. Hristiyan ve Yahudi (Musevi) toplumları büyük ölçüde ele geçiren *"sekülerizm teolojisi"* nin *"İslâm Dini"* ne yönelik de birçok teolojik yaklaşımlı yeni kuram (teori) ve kavramlar geliştirdiği bilinmektedir. Bütün dünya genelinde İslâm'ın adeta ilkel insan toplulukları için üretilmiş ikinci sınıf bir inanç biçimi olduğu algısı ile İslâm'ın değersizleştirilmeye ve algı oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Son yıllarda İslâm ve Müslümanlara karşı oluşturulan İslamofobik yaklaşımların yine arkasında Batı'nın oluşturmaya çalıştığı *"Liberal İslâm, Avrupa İslamı ve Almanya İslamı"* gini yeni seküler yaklaşımlı *"İslâm Teolojisi"* algılamalarının olduğu görülmektedir.

"Isidore Marie Auguste François Xavier Comte" kimdir ve Comte'ye sonradan addedilen bu isimin yapılandırılması ile sosyal bilimlerde insan ve toplumlara yönelik

nelerin yapılmak istendiğine ilişkin bilgileri, araştırmanın bir yaklaşım olması ve temel değerlerinin günümüz sosyal değerleri ile oldukça çeliştiğinden hareketle ortaya konulması oldukça önem arz etmektedir. Konu ile ilgili olarak araştırma ele alınan; “Grafik: Auguste Comte; Pozitivizm & İnsanlık Dini Yaklaşımı” (

Grafik 21, Sayfa:266) bölümünden gerek grafik ve gerekse ilgili bölüm üzerinden daha detaylı incelenebilir. İnsan ve toplumlara yeni bir din algısı olarak dayatılmaya çalışılan pozitivist yaklaşımlı sekülerizm hiçbir anlamda insan fıtratı gereği insanların doğal “Evrensel İnsan Vecibeleri-Hakları Sözleşmeleri”nin bir karşılığı olabilme şansı bulunmamaktadır. Dolayısı ile konu ile ilgili olarak, “AHSEN-Sosyal Hizmet” ile ortaya konulmak istenilen yaklaşımın tam anlamı ile pozitivist (indirgemeci) ve post-pozitivist (sekülerist) bir sosyal hizmet olmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

❑ Neolojist (Pozitivist) Sistemlerin Değersizleştirdiği İnsanlık:

İslâm Âkidesi pratik uygulama yönü ile Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Sünnetlerine/Hadislerine dayandırın “AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı” kavramsal kodlamaları “Neolojist (Pozitivist) Sosyal Hizmet” uygulamaları ile karşılaştırıldığında tamamen ters orantılıdır. İslâm Âkidesine göre; Bir beşer olarak çamurdan şekillendirilerek yaratılmış olan insana Cenab-ı Allah bir “Can-Ruh(nefs)” üfleyerek onu en değerli ve en üstün kılmıştır. Sonrasında da “Ahsen-i Takvim” olarak en güzel kıvamda (K.K.: Tin 95/4), “şan, şeref sahibi, onurlu ve en üstün” (K.K.: İsrâ 17/70) olarak ve en iyi nitelikte kılınmış olan “insan”a meleklerin secde etmeleri emredilmiştir (K.K.: Hicr 15/26-30).

Kur’an-ı Kerim’de, meleklerin dahi insana secde etmeleri emredilirken, felsefi yaklaşımlarla bilimsel açıdan insanın bulunduğu o yüksek mertebeden indirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bilge Kral Aliya İzzet Begoviç’in “Doğu ve Batı arasındaki İslâm” eserinde belirttiği gibi; “Semanın çocuğu olan insan artık arzın kurdu olmuştur” Begoviç’e göre, insan bu iki tezat arasında bir meçhulde bırakılmıştır. İnsanların eşitliği, kardeşliği ve barışını, ancak ve ancak insana kendi değerlerinin iadesi ve Allah’ın (c.c) onu yaratmış olmasının kabulü ile mümkün olabileceğine vurdu yapmıştır (BEGOVIÇ, 2015). İnsan insanı yok etmek için her türlü teknolojik, ekonomik siyasi ve sosyal politik enstrümanları acımasızca kullanıldığı “Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri”ni hiçe sayarak kendini katlettiği görülmektedir. Cenab-ı Allah insanı kendi kendisini yok etmesi için değil tam tersine “**Halâife fi’l-ard; yeryüzünde birbirlerinin halifesi**” olarak, birbirlerinin hak ve hukuklarının korunması ve birbirlerini inşa etmeleri üzerine “**yeryüzünün imarıyla ilgili kutsal bir görev**” ile görevlendirmiştir.

Son yüzyıllara bakıldığında her geçen yıl yeryüzünün güven içerisinde yaşayabilecek bir dünya olmaktan hızla uzaklaştırıldığı görülmektedir. Bunda hiç şüphe yok ki, “**Halâife fi’l-ard**” olarak kutsal bir misyon yüklenmiş insanın, misyonu/görevi (imtihamı) dışında bir tavır takınması hak, adalet ve mizan ölçülerinden uzaklaşmasının, dünya kaynaklarının hoyratça tüketilmesi oldukça etkin olduğu görülmektedir. İslâm Âkidesi Kur’an, insana ölçülü davranmasını ve adaletli olmasını öğretmiştir.” (K.K.: Rahmân 55/1-10). Bu anlamda “AHSEN Sosyal Hizmet”in asıl

odaklandığı nokta insanın kendisinden uzaklaştırılan değerlerin yeniden kendisine iadesi yönünde olmaktadır.

16 Neolojist (Pozitivist) Sistemlerin Değersizleştirdiği İnsanlık

- 70 milyondan fazla insan kendi vatani dışında sığınmacı/mülteci konumunda madur bırakılmıştır.
- Açlık ve sususluk, dünyanın başlıca kronikleşmiş sorunları arasında yer almıştır. İnsan yaşamı tehdit altındadır. 815 Milyon insan açlıkla karşı karşıya kalmış ve %98'i gelişmekte olan ülkelerdedir.
- Sosyal ve Demokrasi ile yönetilen, "Evrensel Temel Hak Sözleşmeleri"ni imzalayan 20 ülke aynı zamanda dünyada en çok silah üretilip ihraç eden (satan) ülkelerdir.
- "Temel İnsan Hak Sözleşmeleri", anayasa ve yasalar hiçe sayılmakta, sözleşme/belgeler tek taraflı iptal edilebilmektedir. İnsan ve toplumların güvenliğini sağlayacak anlaşmalar değersizleştirilmektedir.
- "Ekonomi, teknoloji ve endüstrieleri gelişmiş ülkeler insanlığın ortak değeri olan iklimi (doğa/çevre) katletmekte ve küresel ısınmayı tetiklemektedirler.
- Dünya adil paylaşımından yoksun bırakılmış, "zengin-yoksul" arasında fark inanılmaz boyutlara ulaşmıştır.
- Dünyada 3 zengin sermayesi 45 fakir ülkenin toplam bütçesinden daha fazladır.
- 200 zengin yıllık toplam gelirleri, dünyada insanların toplam gelirlerinin %47'sinden fazladır.
- 1,5 milyon insan günde 1,-USD altında geçimini sağlamak durumunda kalmaktadır.
- Dünyamızda, Sekülerist, Ateist, Deist, Nihilist ve Agnostik gibi oluşumlarla insanların dinden ve tanrı anlayışından uzaklaştırılmıştır. Batı Avrupa ülkelerinin birçoğunda toplumun yaklaşık % 40-50 oranında tanrı inancı olmadığını ve bazı ülkelerde de bu oranın %60-70 ve hatta %85 seviyelerine ulaşmıştır.
- Ve Diğerleri: Konu ile ilgili diğer tespitlerden bir kısmı araştırmanın ilgili bölümlerinde ele alınmıştır.

rg Kaynak: Y.Ü.-SBE / Mehmet GEDİK (157303001)

Grafik 16: Neolojist (Pozitivist) Sistemlerin Değersizleştirdiği İnsanlık

Milyonlarca insan ve toplumların bugün hiç olmadığı kadar büyük bir kaosu içerisinde sürüklendiği ve ne denli bir çaresizlik içerisinde oldukları birçok bilimsel araştırmalar ile ortaya konulmuştur. Bütün bu kaos ortamlarının başlıca nedenleri insanlığın kurtuluşu için "daha iyisini vaat eden sistemler" üzerinden kazandırılmış olduğu görülmektedir. İnsanlığa "Muasır Medeniyet" in vazgeçilmezleri olarak algılatılan birçok sistem ve yaklaşımların bütün insanlığı kucaklayamadığı ve "Batı Medeniyeti" nin "Doğu Medeniyeti" üzerindeki bir hakimiyet kurma yaklaşımı olduğu anlaşılmaya başlamıştır. Batı'nın "Muasır Medeniyet" iddiaları ile "demokrasi ve sosyal refah sistemi" kastediliyor ise, insanlığa barış, huzur ve sosyal refah vaat eden bu sistemlerin Doğu coğrafyasının fiziksel ve zihinsel işgal edilmişliği (kolonizasyon) üzerinden ayakta tutulmaya çalışıldığı da görülmesi önem arz etmektedir. "İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)" olarak kodlanmış olan bir sosyal hizmetin "Muasır Medeniyet" teori ve kavramları çerçevesinde ele alındığında, "Batı insanı"nın güven ve sosyal refah için "Doğu insanı"nın yaşam ve güvenlerinin "Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri" olmasına rağmen hiçe sayılması olarak görülmemelidir.

Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'de; "Onlara: Yeryüzünde fesat çıkarmayın, denildiği zaman, 'Biz ancak ıslah edicileriz' derler." (K.K.: Bakara 2/11). Ve nitekim dünyanın ıslahına "Muasır Medeniyet" adına soyunmuş olan bu yanlış sistem ve yaklaşımların dünyayı ne türden bir kaosa soktuğunu birçok bilimsel araştırma ortaya koymaktadır. Dünyada sosyal politikaları oldukça etkisi altına alan Comte'nin "Pozitivist Siyaset/Politika (de Politique Positive)"sı ve bu politikalara eleştirel yaklaşan "Post-Pozitivist Politika"lar sosyal hizmetlerin "Vecibe-Hak temelli"lik ilkeleri doğrultusunda sunulmasını mümkün kılarmamaktadır. Neolojist (Pozitivist) Seküler yaklaşımlı sosyal hizmetlerin "Lütuf temelli" olarak sunulması hak, adalet ve mizan ölçülerini "Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri" bağlamında itibarsızlaştırdığı ve hiçe saydığı gözlemlenmektedir.

Dolayısıyla günümüzde yerkürede vuku bulan bütün "İnsan Temel Vecibe-Hakları"nın ihlalleri, insanların ülkeleri sınırları içerisinde güven içerisinde yaşamlarını tehdit ederken, milyonlarca insanın vatanlarını terk ederek başka ülkelerde güven arayışına sürüklenmiştir. Yine bu sığınmacı/mültecilerin ülke sınırları arasında sıkıştırılarak insanlık onur ve haysiyeti ayaklar altına alındığı birçok bilimsel

araştırmaya konu edilmiştir. Dünyadaki bütün bu olumsuzluklara gerek sosyal sistemler ve gerekse bu bağlamda sosyal hizmetlerin ne olup olmadığını oldukça tartışmalı bir konuma sürüklediği görülmektedir. Neil Thompson'un dediği gibi; “*sosyal hizmet miadını doldurdu mu?*” (THOMPSON, 2016, s. 236) sorusu üzerinde oldukça iyi düşünülmesi ve gereken önlemlerin acilen alınması insanlığın en öncelikli sorunları arasında yer almaktadır.

Allah'ın (c.c.) insan için oldukça değerli kıldığı dinden/maneviyattan soyutlaştırılmış sosyal sistem ve yaklaşımların dünyadaki birtakım insanların güven ve sosyal refahlarının diğer bir takım insanların güven ve refahlarının gasp edilmesi üzerine oluşturulmuş olduğu dünyadaki gelişim ve değişimlerin analitik (holistik - büyük resim) olarak incelediğinde görülebilmesi mümkün olacaktır. Konu ile ilgili olarak araştırmanın çerçevesi dikkate alınarak ek bilgilere “*AHSEN Sosyal Hizmetin İnsan Vecibe-Hak Temelli Yaklaşımı*” (Sayfa:159) başlığı altında incelenebilir.

3.2.5. AHSEN Sosyal Hizmet & İnsanda Korunması Gereken 5 Temel Değer (Grafik)

Araştırmanın bu başlığı altında “AHSEN-Sosyal Hizmet”in insanın dünya ve ahiret saadetlerinin korunmasına yönelik, toplumda adalet, eşitlik, özgürlük ve sosyal refahın sağlanmasında koruyucu-önleyici, ıslah edici ve müdahil/operasyonel (pratik) yaklaşımların gerekliliği arz edilmeye çalışılmıştır. Konunun daha derinlikli incelenebilmesi ve konuya analitik bir bakış açısı kazandırılması açısından, inovatif grafik tasarımlar eşliğinde ele alınmasına özen gösterilmiştir. Grafik tasarımlar eşliğinde ele alınan “AHSEN-Sosyal Hizmet” aynı zamanda AHSEN-Yaklaşım'ın kavramsal derinliğinin ortaya konulması ve yorumlanmasında oldukça katkı sağlayabileceği düşünülmüştür. Grafik tasarım yöntemli bir girişim, araştırmanın hedeflediği bir “AHSEN-Yaklaşım”ın mikro, mezzo, exo ve makro ölçekler boyutunda disiplinler anlamda ele alınabilmesini ve bu farklı disiplinlerin birbirleri ile olan “*Ekolojik/Eko-Sistem*” ilişkilerin multidisipliner yaklaşımlarla ortaya konulabilmesini mümkün kılmıştır.

“AHSEN-Sosyal Hizmet”in inovatif grafik tasarımları üzerinden mevcut diğer sosyal hizmet yaklaşımları ile karşılaştırılması ve sosyal hizmetlerin “*İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)*” boyutlarının “*insan fıtratı*” gereği ortaya konulmasına gayret edilmiştir. Bu yaklaşımla AHSEN-Yaklaşım'ın holistik anlamda bir bütünlük arz ettiğinin vurgulanması, didaktik açıdan anlatılabilirliğini ve anlaşılabilirliğinin sağlanması hedeflenmiştir. Grafik tasarım; Görsel boyutları ile daha derinlikli, daha detaylı analiz edilebilmesinin mümkün olabilmesi açısından “A3 ebadında (297mm x 420mm)” çalışılmıştır. “AHSEN Sosyal Hizmet”in, “*İnsan ve Toplum*” odaklı bir yaklaşım olup, toplumunda sürdürülebilir güvenli bir yaşamı mümkün kılmak için insanda korunması gereken temel değerlerin neler olduğuna ilişkin bilgilendirmelerin yansıtılması araştırma açısından oldukça önem arz etmektedir.

Bu gerekçe ile “*AHSEN Sosyal Hizmet – İnsanın Islahında Korunması Gereken 5 Temel Değer/Emanet*” başlığı altında oluşturulan inovatif grafik tasarım çalışması “A3 (297mm x 420mm)” boyutunda bir sonraki sayfada yer almaktadır.

3.2.6. İnsanda Korunması Gereken 5 Temel Değerin Grafik Analizleri

Allah'ın (c.c.) “*yeryüzünde birbirlerinin halifesi (Halâife fi'l-ard)*” olarak görevlendirilen insan yeryüzünün imarıyla ilgili “*kutsal bir görev*” üstlenmiştir. Onun için Cenab-ı Allah'ın, İslâm'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'de, insan ve toplumların korunmasına yönelik “*islah (düzeltmek)*” konusunda oldukça vurgulayıcı beyanlarda bulunduğu gerek bireysel ve gerekse toplumsal ıslahın dünya ve ahiret saadetinin temel ilkeleri olduğuna ilişkin bildirimlerde bulunduğu görülmektedir. Kur'an-ı Kerim, bireysel ve toplumsal anlamda pratik uygulamalara dair bütün yaşamı ile örnek olan Hz. Peygamber (s.a.v)'de insan ve toplumların ıslahı noktasında oldukça adil ve hassas davrandığı görülmektedir.

Yerkürenin her geçen bir yüzyılda, nasıl yaşanabilir bir dünya olmaktan uzaklaştığına gerek insanlık ve gerekse bilim tarihi şahit olmaktadır. Burada, Cenab-ı Allah'ın, “*Halâife fi'l-ard*” olarak bir kutsal misyon/görev yüklediği insanın gerek “islah olmak” ve gerekse “islah edici” fonksiyonlarından oldukça uzaklaşmış ve yalnızca dünya saadetine yönlenmiş olmaları oldukça etkin olduğu düşünülmektedir. İnsanı insan yapan değerlerden hızla uzaklaştırılan insanlığın sistem/yaklaşım koyucuların en büyük iddiası; “*İnsan ve toplumların barış, huzur ve sosyal refah içerisinde yaşamalarını mümkün kılacak tek yaklaşımın, modernizm ile birlikte ortaya konulan seküler değerli demokratik ve sosyal sistemler olduğudur.*” (BPB, 1949). Bilimsellik adına bir sistem/yaklaşım koyma yarışında olan insanlığın kendi koydukları sistem ve yaklaşımlara “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri*” bağlamında uymadıkları ve devletin çıkarlarının insanlığın faydasının önüne geçebildiği gözlemlenmektedir. Bu durum ister istemez insanlığın güvenini tehdit etmekte ve dünyayı yaşanabilirlikten uzaklaştırılmasına, insanların fitne ve fesada yönelmelerine, bir kaos ortamına doğru sürüklemelerine neden olabilmektedir.

İnsanlığın bu denli kaos içerisinde olması ve çaresizliğinin ardında, insanlığa daha iyisini vaat eden iddialı “*yanlış sosyal sistem*”lerin olduğu bütün açıklığı ile ortadadır. Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'de; “*Onlara: Yeryüzünde fesat çıkarmayın, denildiği zaman, 'Biz ancak islah edicileriz' derler.*” (K.K.: Bakara 2/11). Allah (c.c.), dünya ve ahiret saadeti için kendilerini, insanları ve toplumlarını ıslah etmeyen nice toplulukları/kavimleri nasıl “*helâk*⁶⁷” etmiş olduğu yine İslâm Âkidesinde birçok örnekler ile yer aldığı görülmektedir. Yine Kur'an-ı Kerim'de; “*Halkı iyi olduğu halde Rabbin, haksızlıkla memleketleri helâk etmez.*” (K.K.: Hûd 11/117) buyrulmaktadır. İnsan ve toplumların ıslahına

⁶⁷ Cenab-ı Allah'ın, birey ve toplumları birtakım yanlış uygulamalarından ve eylemlerinden dolayı yok edip cezalandırdığı, “helâk” ettiği anlaşılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de; Bazı âyetler helâk edilen toplumların/kavimlerin adları ile birlikte neden helak edildiklerine ilişkin teferruatlı olarak belirtilirken, bazı âyetlerde de kavimlerin/toplumların sadece adlarının zikredildikleri görülmektedir. Helâk olunan kavimlerden/topluluklardan bir kısmı; “Ad Kavmi (K.K.: Şûrâ 26/139; Zâriyât, 51/41), Semud Kavmi (K.K.: Şûrâ 26/158; Nelm 27/52; Zâriyât 51/43), Lut Kavmi (Sodom ve Gomora) (K.K.: Hicr 15/75), Nuh Kavmi (K.K.: Mü'minûn 23/30; Şuarâ 26/121; Furkan 25/37; Ankebut 29/15, Medyen ve Eyke Ashabı (K.K.: Şuarâ 26/190), Âl-i Firavun Kavmi (K.K.: Şuarâ 26/67). Yine Kur'an-ı Kerim'de, İbrahim ve Ress Kavimleri, Sebt Ashabı, Karye Ashabı, Uhdud, Ashabı Hicr Ashabı, Fil Ashabı, Tübbâ Halkı, Eyke halkı, Sebe halkı, Karun, Firavun, Haman, İrem ve Ebu Lehep gibi helak edilmiş olan kavim/toplum ve kişilerden bahsedilmektedir.

yönelik faydalı, iyi işler (Salih amel) yapılabilmesinin sorumluluğunu üstlenen insanın, akıllı, kâmil/olgun ve bütün/tam olması ile birlikte aciz, düşkün ve güçsüz bir varlık oldukları da belirtilmektedir. Dolayısı ile insanların bu eksikliklerinin giderilmesinde birbirlerine ihtiyaç duydukları destek ve yardıma muhtaç oldukları da önem arz etmektedir.

Bu neden ile, insanın, ailenin, toplumun ve bu katmanlara yaşam imkânı sunan doğanın/tabiatın korunmasına yönelik sorunlarının giderilmesi, ıslah edilerek düzenlenmesi oldukça önem arz etmektedir. Onun için *AHSEN-Yaklaşım*'ın insanın ana rahmine düşmesi ile başlayıp vefatı arasında Allah (c.c.) tarafından insana lütfedilen ve yaşamı boyunca korunması gereken başlıca temel değerlerini; **“İnsanın 5 temel değeri/emaneti”** olarak addetmiştir. İnsanın insan olma değerini (kodlarını) veren bu 5 temel değer/emanet, *“AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet”*’in insan ve toplumların ıslahı ve korunmasında dikkate aldığı en temel unsurları olarak görülmektedir. İnsan için önem arz eden bu bireysel ve toplumsal kodlamaları Cenab-ı Allah, asla şüphe duyulmayan İslâm’ın Âkidesinde, Kur’an-ı Kerim’inde apaçık bir şekilde muttakilere (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol olarak göstermiştir. Hz. Peygamber’in (s.a.v.), bizzat Kur’an’ının yolundan giderek ve onu hem yaşayıp hemde yaşatarak, “İdeâl İnsan” ve “İdeâl toplum“ yaşamının en güzel örneklerini hayatı boyunca “Örnek İnsan” olarak göstermiş ve günümüze kadar da hadisleri/sünnetleri ile aktarılmıştır.

İslâmi sosyal hizmetin, dolayısı ile bu çalışmada ortaya koymaya çalışılan AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı’nın ne olduğu, hangi dini temellere/ kaynaklara dayandırılarak ortaya konulmaya çalışıldığının daha da belirginleşmesi açısından, *“İnsanda ıslah edilmesi, korunması gereken 5 temel değer (emanet)”* başlığı altında bu 5 temel değerlin neleri içerdiği hususları detayları ile ele alınmıştır. AHSEN Sosyal Hizmet’in bütün kodlamaları ve değerleri, İslâm’ın tek Âkidesi Kur’an-ı Kerim ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.) sünnetleri/hadisleri oluşturmaktadır. Dolayısı ile bu iki kaynak AHSEN-Yaklaşım’ın kavramsal yaklaşımların temellerini oluştururken, Edille-i. Şerriye’nin “İcma ve Kıyas” gibi iki değerli kaynağı da İslâmi sosyal hizmet uygulamalarında alınmış olan kararlar ve kıyaslamalar/karşılaştırmalar özen ile dikkat edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın bir dini (İslâmi) sosyal hizmet yaklaşımı oluşturmasından hareketle, insanın görünen ve elle tutulan “Vücut/Beden (fiziki, biyolojik)” objelerin yanında, görünmeyen ve elle tutulamayan, insanın bedeni dışındaki insanı değerli kılan diğer hâli *“Can/Ruh (Nefs) Seele, Maneviyat (Spirituel-Spiritualität)”* gibi mücerret (soyut) kavramları da dikkate alarak bir “AHSEN-Sosyal Hizmet” tanımının oluşturulmasına çalışılmıştır.

İnsanı en iyi bilen ve tanıyan, onları sürekli *“iyi, faydalı (salih amel)”* işlemeye yönlendirerek onlara dünya ve ahiret saadeti vaat eden Cenab-ı Allah’tır. Onun içindir ki, insanlığın korunması gereken temel değerlerinin neler olduğu ve bu temel değerlerin nasıl korunması gerektiğini bir yaklaşım ile ortaya konulmasına çalışılırken elbette, insanlığın kurtuluşuna bir yol haritası kayan Kur’an-ı Kerim’e dayandırılması görevin/misyonun ötesinde bir zorunluluktur. İşin özü ve hülasası, “AHSEN Sosyal Hizmet”in, yeni bir yaklaşım olma iddiası olmayıp, Cenab-ı Allah’ın Kur’an’ında

insanlığın ıslahı ve kurtuluşuna sunmuş olduğu kadim bir reçetenin günümüzün sosyal kodlamaları dahilinde yeniden disiplinler anlamda yorumlanarak arz edilmesi olarak görülmelidir. Bir araştırmacı olarak bizlere düşen ise sadece, Cenab-ı Allah'ın insanlık için lütfettiği bu değerleri, Allah'ın bir kulu ve insanların birbirleri üzerinde “*Vecibe-Hak Temelli*” sorumluluklarının olduğu bilinciyle, “*yeryüzünün imarı, ıslahı ve kurtuluşu için kutsal bir görev*”in yerine getirilmesinde “*salih amel (iyi iş)*” işlemektir.

114 sureden müteşekkil Kur'an-ı Kerim'de “*Fâtiha Sûresi*” bir anlamda biz kulların Allah'a (c.c.) olan yakarış ve yaklaşımlarının bütün açıklığı ile ortaya konulduğu bir sûredir. Sûrenin mealı şöyledir:

“Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla (1/1). Hamd (övme ve övülme), âlemlerin Rabbi, Allah'a mahsustur (1/2). O, rahmândır ve rahîmdir (1/3). Ceza gününün mâlikidir (1/4). (Rabbimiz!) Ancak sana kulluk ederiz ve yalnız senden medet umarız (1/5). Bize doğru yolu göster (1/6). Kendilerine lütuf ve ikramda bulunduğun kimselerin yolunu; gazaba uğramışların ve sapmışların yoluna değil! (1/7) Âmin” (K.K.: Fatiha 1/1-7).

“*Fatiha Suresi*”nin hemen ardından gelen ikinci sure “*Bakara Suresi*” yine bir tabir ile, ilk 5 Âyet-i adeta Kur'an-ı Kerim'in önsözü mahiyetinde Kur'an'a (bu Kitaba) tabî olunmasının ehemmiyetini bildiren ve Kur'an'ın bir “*yol gösterici*” olduğunun vurgulandığı görülmektedir.;

“Elif, Lâm, Mim (2/1). O kitap (Kur'an); onda asla şüphe yoktur. O, müttakiler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol göstericidir (2/2). Onlar gayba inanırlar, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar (2/3). Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler, ahiret gününe de kesin kez inanırlar (2/4). İşte onlar, Rablerinden gelen bir hidayet üzeredirler ve kurtuluşa erenler de ancak onlardır (2/5).” (K.K.: Bakara 1/1-5).

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'a (c.c.) olan yakarışlar ve duaların hemen ardından “*Bakara Suresi*”, “*Elif, Lâm, Mim.*” olarak başlamaktadır. Bu konuyu ilgili birçok kaynaklar dikkate alınarak aşağıda belirtildiği şekli ile özetlenmesi araştırmanın “*AHSEN-Sosyal Hizmet*”in ve bu yaklaşım ile birlikte ortaya konulmaya çalışılan İslâmî sosyal hizmetlerin ne olup olmadığının açıklanabilmesi açısından oldukça önem arz etmektedir.

Ali Özek, Hayrettin Karaman ve diğerlerinin *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meâli* 'nde; “*Elif, Lâm, Mim.*” harflerinin zaman zaman Kur'an-ı Kerim'de sûrelerinin başında kullanılmış olduğuna dikkatleri çekerek, bu harflerin “*Hurufu'l-Mukatta'a*” harfleri olduğunu ve bu harflerin gerçek manasının yalnızca Allah (c.c.) tarafından bilinebileceğinin altını çizmektedirler. Sadece Alla (c.c.) tarafından gerçek anlamlarının bilindiği bu “*Hurufu'l-Mukatta'a*” harflerin geçtiği âyetlere “*Müteşâbih*” âyetler denilmektedir. Müteşâbih olan âyetlerdeki ilgili harflerin (Elif, Lam, Mim) hangi anlamlara gelebileceği noktasında bazı İslâm alimlerinin bu harfleri “*tevil*” ederek birtakım manalar yüklediklerini de Kur'an Meâli çalışmasında belirtmişlerdir. Buna göre Bakara Sûresinin hemen ilk âyetini oluşturan “*Müteşâbih*” âyet “*Elif, Lam, Mim*” harflerine şu manaların yüklenebildiği görülmektedir (ÖZEK & KARAMAN, 1992, s. 1).

- a) İşte elinizdeki Kur'an'ın kelimeleri bu harflerden teşekkül etmiştir. Buyurun, sizde benzerini yapın!
- b) Dikkatleri toplamak için bir ebedi sanattır. Zira söze üstü kapalı olarak sonra onu açmak daha fazla ilgi uyandırır.
- c) Öğrenmenin harfler ile başladığına işarettir.

İnsanlık tarih boyunca, insanın gerçek mahiyetinin ne olduğu hep bir merak konusu olmuş ve insan fenomenini çözebilmek adına birçok bilimsel araştırmalar yapılmıştır. Oldukça fenomen olan insan, bütün semavi dinlerin konusu olduğu gibi, din ile alakalı olmayan birçok inanç hareketlerinin, felsefi akımlarının, her tür düşünce yaklaşımlarının da temel merkezlerine yerleştirilmesine çalışılmıştır.

Oldukça fenomen kabul edilen insanın ne olup olmadığına yönelik çalışmalar yapılırken onun ve toplumların “özgürleştirilme”leri paralelinde yürütüldüğünü ve bunu yaparken de özgürleştirileceği iddia edilen insan ve toplumların yine kendi (insan) eliyle değersizleştirildiği, alçaklaştırıldığı ve özgür bir “akıllı hayvan” olarak takdim edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Yerkürede insan ve toplumlara dair bütün sorunların yine insanlar tarafından kendi koydukları yanlış manipülatif sistemlerden kaynaklandığı ve bu yanlışlıkları sistem koyucular tartışsalar dahi oldukça ısrarcı bir şekilde sahiplendikleri izlenilmektedir. Yukarıda da bahsedildiği gibi, İslâm alimlerinin “Müşâbih” âyetler olarak adlandırdıkları “Hurûfu'l-Mukatta'a harflerin (Elif, Lam, Mim) gerçek anlamlarını ve sırrını çözmekten aciz kalan insanlık, Kur'an-ı Kerim ve O'nun pratikte uygulanmasını günümüze kadar aktaran Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Sünnet/Hadisleri olamadan insanın fenomenliğinin çözülebilmesi mümkün olamayacaktır. Onun için insan her zaman yaratıcısı karşısında haddini bilen ve O olmadan kendisine ilmin hakikatleri bağlamında hiçbir doğru bilmin ulaşmasının mümkün olamayacağının da bilincinde olunması önem arz etmektedir.

Bu yaklaşımdan hareket ile “AHSEN Sosyal Hizmet”in asıl ana hedeflerinden ilkini, insanın kendi yaratılış kodlarına dönderilmesi ve kendisinden soyutlanan değerlerin yeniden kendisine ıslah ve koruyucu bir yolu ile takdim edilmesi hedeflemektedir. İnsanı, felsefi ve pozitivist (indirgemeci) teorilerin kısıracından, yalnızca “Ruh” ya da “Beden”e indirgenemeyecek kadar kutsal bir yaratılmışlığın eseri olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu vesile ile de insanın kendisini değerli kılan 5 temel faktörlere sahip olduğu, bu faktörlerin holistik anlamda birbirleri ile bilimsellik içerdiği ve eko-sistem ilişkili ayrılmaz faktörlerden (değer) oluştuğu belirtmeye çalışılmıştır.

Aynı şekilde İbn-i Sina'da, insanın yaratılış gayesini ve onun diğer yaratılmışlardan daha değerli kılan en önemli unsurlarına “emanetine” oldukça dikkat çekmiş ve “Akıl-Zekânın tecellisi (Entstehung der Intelligenzen)” konusunda insana dair çalışmasında, özellikle insanın kendisine bahşedilen/lütfedilen “akıl nimeti/emaneti” vasıtası ile kulun Allah'ın (c.c) tanınması ve bu tanınmanın üzerinden ancak kişinin kendisinin fenomenliğini, potansiyelini tanımlanabileceği görülmektedir. Konuya ilişkin olarak İbn-i Sina'nın “Akıl-Zekânın tecellisi (Entstehung der Intelligenzen)” başlığı altında oluşturmuş olan grafik/şekil yardımı ile ortaya konulmaya çalışılmıştır (KUNZMANN & BURKARD, 1991, s. 76), (Sayfa:153).

İbn-i Sina, insanın yaratılış gayesini bir ortaya koyarken (Sayfa:153), bireyin önce kendisinden başlayarak (I., II. ve III. Aşama) insan ve toplumlara dair bir misyonunun/görevinin olduğunu (IV. Aşama) bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır. İbn-i Sina, aynı zamanda bu çalışmasında toplumun en küçük birimini oluşturan insanın ıslahı ve korunmasına yönelik “**5 temel değeri/emaneti**” içeren bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Araştırmanın bu bölümü aynı zamanda İbn-i Sina’nın insanın yaratılış gayesine ilişkin ortaya koyduğu I. Aşama; “*Din (Allah c.c.)*” yaklaşımını, IV. Aşama (IV.Aşama/b,c) insanın “*Vücut/Beden (Körper)*” ve “*Can-Ruh/Nefs (Seele)*” bütünlüğü ile holistik yaklaşımı, yine IV. Aşamada “**İkinci Akıl-Zekâ (Zweite Intelligenz)**” (IV.Aşama/a,d) ile, insanın, insan, toplum/çevre ve doğaya/tabiatıya yönelik mikro, mezzo ve makro düzeyli ilişkileri dikkate alınarak çalışılmıştır.

Burada önem arz eden ve dikkatlerin çekilmesi gereken husus; İslâmi sosyal hizmet sunan bir bireyin, Allah’ın (c.c.) en mükemmel ve eşsiz yaratmış olduğu varlığa (insana) fitratı gereği faydalı güvenini sağlayıcı hizmetlerin götürülmesinin “*Vecibe-Hak Temelli*” bir sorumluluk/görev olduğunun bilincidir. Bu yaklaşımdan hareket ile, insan, toplum/çevre ve doğa/tabiat a yönelik sunulan bütün faydalı hizmetler insanların yerine getirmekle zorunlu olduğu “*salih ameller*” olarak görülmektedir. Dolayısı ile insanın bir “halef/halife”⁶⁸ sorumluluğu bilinciyle, Allah’ın (c.c.) insanına bahşettiği “**5 temel değer/emanet**”in ıslahı, korunması ve muhafazası AHSEN-Sosyal Hizmet’in temel ilkelerini oluşturmaktadır.

AHSEN Sosyal Hizmet’in insan ve toplumların ıslahında koruduğu “5 temel değer/emanet”:

- 1) *Can-Ruh (Nefs)* emanetinin korunması
- 2) *Akıl & (Zekâ)* emanetinin korunması
- 3) *Din (Maneviyat)* emanetinin korunması
- 4) *Nesil (Aile)* emanetinin korunması
- 5) *Mal & (Emek)* emanetinin korunması

İnsanda korunması gereken bu “**5 temel değer/emanet**”in, insanların, aile ve toplumların güven içerisinde bir yaşam sürmeleri, mutlu, huzurlu ve sosyal refahın sağlanması açısından bütün dinlerin odakladığı ortak temel değerler olduğu görülmektedir. Gerek dini ve gerekse sosyal bilim perspektifinden bakıldığında, insan ve toplumlara yönelik dini/manevi yaklaşımlarda asıl amacının, insanın dünya ve ahiret saadetine sağlanmasına yönelik olduğu görülmektedir. Bütün dinlerin, insanların yaratıcısına kul olmaları yönünde ıslahını/eğitimini gerekli gördüğü gibi “*kul*” olmanın toplum düzenin sağlanmasına yönelik bir “*kutsal*” yaklaşım olarak görülmektedir.

⁶⁸ “Halef/Halife” Allah’ın kulu ve yeryüzünün yöneticisi olarak takdim etmiş, yerde ve göklerdeki yaratılmışları da onun hizmetine ve emrine amade kılmıştır. Birbirlerinin halefi/halifesi olarak yeryüzünü imarla görevlendirilen insanın kâmil/olgun, bütün/tam bir insan olmasının yol ve yöntemini Kur’an-ı Kerim oldukça açık bir şekilde ortaya koymuştur. Peygamber Efendimiz de, kıyamete kadar gelecek bütün bir insanlığa “ideal insan” ın en güzel örneğini hayatıyla, yaşam tarzı ile göstererek ortaya koymuştur (GÜNGÖR, 2016, s.16).

İnsanın korunmasında bu 5 temel değer insanın, ailenin, toplum ve doğanın korunması noktasında AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet'in "*olmazsa olmaz*"lardandır. Bu husus İslâm dini perspektifinden bakıldığında aynı zamanda "*Zarûriyat-ı Diniyye*" (YILMAZ, 2006, s. 5) olarak ele alındığı görülmektedir. İslâm dini, insanlığın geleceği açısından kuşakların/nesillerin sağlıklı gelişimi ve güven içerisinde yaşatılmasını oldukça önemsemektedir. Dolayısıyla AHSEM-Sosyal Hizmet'in bir İslâmi sosyal hizmet yaklaşım olarak dünyadaki sosyal değişimi, kalkınmayı ve sosyal içermeyi bireyin, ailenin ve toplumun güçlendirilmesi noktasında "Ekolojik/Eko-Sistem" ilişkiler bütünlüğünde multidisipliner bir yaklaşım olarak ele almakta ve insanın doğuşuyla elde ettiği temel hakların (değerlerin) korumasını hizmet uygulamalarında temel ilkeler olarak görmektedir.

Bugün "*Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW - International Association of Schools of Social Work)*" ve "*Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW -International Federation of Social Workers)*"nın 2014 yılında "*sosyal hizmet disiplini*"ne ilişkin tanımlamaları incelendiğinde, bu tanımlamaların insan hak temelli belge ve sözleşmelerin dikkate alınarak hazırlandığı, bir çok farklı disiplinlerin/yaklaşımların bir araya getirilerek eklettik bilgi temeli aracılığıyla insan refahının iyileştirilmesine yönelik ortak bir hizmet anlayışı geliştirilmiş olduğu görülmektedir (DBSH, 2019).

Tanımın uluslararası hak temelli sözleşmeler bağlamında hazırlanılmış olması takdire şayan olmakla birlikte, günümüz pratiğinde karşılığının kavramsal (teorik) ve kuramsal anlamda özdeşleştirilemediği ve sosyal hizmet uygulamalarının kavramsal içerik ile sürekli çelişkiler içerisinde olduğu sosyal bilimlerin konusu dahilindedir. Buradaki asıl sorunun insan ve toplumların adalet ve eşitlik ilkeleri gereği uygulamalardaki haksızlıkların neleri içerdiği konularının da ötesinde sosyal sistemlerin/yaklaşımların insan ve toplumların ıslahı (düzen) noktasında insan için önem arz eden bu 5 temel değer gerektirdiği gibi dikkate alınmadığı hususlarıdır. Sosyal hizmet yaklaşımları yalnızca mevcut sorunlar ile mücadele eden bir yaklaşım olmakla birlikte, insan için tehlike arz edebilecek her türlü zarlı olabilecek yaklaşımın "ıslah edici ve koruyucu-önleyici" metotlar dahilinde müdahil/operasyonel (pratik) tedbirler ile bertaraf edilmesine yönelik bir disiplindir.

Günümüzde uygulanmakta olan ekolojik/eko-sistem bütünlüğü insanda korunması gereken değerlerin korunmasına yönelik odaklanmadığı ve insanın temel değerlerinin oldukça anlamsızlaştırmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir. İnsan ve toplumların sağlıklı gelişimi ve geleceğine yönelik bu değerlerin yok edilmiş olmasına yönelik birçok bilimsel çalışmalar eşliğinde ortaya konulmuş olduğu görülmektedir. Özellikle insan ve toplum ilişkileri açısından oldukça önem arz eden eko-sistem bütünlüğünün "*Atom ve Kaos*" teorileri üzerinden önce parçalandığı ve sonrasında da kaos teorileri üzerinden değersizleştirildikleri görülmektedir. AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet'in diğer sistem ve yaklaşımlardan bir diğer farklılığı, insanda korunması gereken bu 5 temel değer sosyal hizmet uygulamalarında temel ilkelerden oluşu ve bu değerlerin/ilkelerin ekolojik bütünlüğün korunmasının gerekliliğini ortaya koymasıdır. "*AHSEN-Sosyal Hizmet'in Ekolojik/Eko-Sistem Yaklaşımı*" İslâmi sosyal hizmet açısından oldukça önem arz etmesi gerekçesi ile konu; "*AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı & Eko-Sistem*" (Grafik 25, Sayfa:286) başlığı altında grafik tasarımlarla işlenilmesine çalışılmıştır.

Mülkün tek bir gerçek sahibi vardır; O da Allah'tır. (Âl-i İmrân: 3/2) ve her şeyin tek sahibi olan “Allah her şeye kadirdir.” (Zuhuruf: 43/84-85). Bugünümüzde insanlık adına bilim çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılan bütün yaklaşımları incelendiğinde, birçoğunun birbirleri ile nasıl bir çelişki ve anlaşmazlıklarla dolu olduğunu görülebilmektedir. İslâmi sosyal hizmet anlayışının temellerinde, Allah'ın mükemmel yaratmış olduğu insanı, dolayısı ile aile ve toplumu ıslah edici, koruyucu, doğru ve yönlendirici bir yaklaşım ile İslâmi değerler ölçeğinde anlaşmazlığa düşmeksizin hizmet götürmektir. Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'de; “Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de itaat edin. **Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah'a ve Resûlü'ne götürün (onların talimatına göre halledin). Bu hem hayırlı hem de netice bakımından daha güzeldir**” (K.K.: Nisâ 4/59). diye buyrulmuştur.

İnsanın temel değerine, İslâm Âkidesi dikkatleri çekmiş ve insanlığın dünya ve ahiret saadetleri için de gereken uyarıları akıl sahiplerine düşünüp ibret alan ve ders çıkaranlara bütün açıklığı ile ortaya koymuştur. “**Allah katında din, şüphesiz İslâm'dır.**” (K.K.: Âl-i İmrân 3/19) hiç şüphe yok ki, kıyamete kadar da bu değişmez bir gerçek olarak kalacaktır. İslâm'da “Zarûriyat-ı Diniyye” olarak adlandırılan ve korunması gereken bu 5 temel değer/emanetin, İslâm hukukçularına göre “5 Temel İlke (Usûlü'l-Hamse)”, “5 Zorunlu İlke (ed-Darûrâtü'l-Hamse)” olarak da adlandırılmış olduğu görülmektedir. İnsanlığın ıslahında, korunması ve muhafazasında, dinin/şeriatın asıl hedefi olduğu gerekçesi ile bu 5 temel değer İmam Gazâli tarafından da gündeme alınarak dikkat çekilmiştir (GAZZÂLİ, 1994, s. 287).

Bu “5 temel değer/emanet”in, aynı zamanda Hz. Peygamber'in (s.a.v.) birçok hadislerinde/sünnetlerinde ele alındığını ve Allah Rasûl'ünün bu her konuya özenle dikkat ederek herak teorik ve gerekse pratik anlamda “örnek bir insan” tavrı sergilemiş olduğu görülmektedir. Bu 5 temel değer ile ilgili konunun hassasiyetine binaen, “Hz. Peygamber (s.a.v.) & Veda Hutbesi”nin de örnek bir içerik sergilemesinden dolayı özet olarak aktarılmasında fayda görülmektedir.

İnsanda Islah Edilmesi Gereken 5 Temel Değer ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Veda Hutbesi:

Hz. Peygamber (s.a.v.), Hicretin 10. yılında “Veda Haccı” esnasında, 9 Zilhicce Cuma günü Arafat Vâdisi'nde yüz bini aşkın Sahabe-i Kiram'ın şahsında kıyamete kadar devam edecek olan bütün kadim insanlık tarihinin insanlığına “Veda Hutbesi”ni irad etmiştir. Allah Resûlü bu hutbesinde; “Ey müminler! Size iki emanet bırakıyorum, onlara sarılıp uydukça yolunuzu hiç şaşmazsınız. O emanetler Allah'ın kitabı Kur'an-ı Kerim ve Peygamberinizin sünnetidir” diyerek İslâm dininin temel iki kaynağına oldukça dikkat çekmiştir. Allah Rasûlü, Kur'an ve Sünnet ışığında, “İnsanın onuruna dair kodlamalar (kutsal mesajlar)” içeren hutbesinde, insanı oldukça değerli kılan, onu salt bir fiziksel, biyolojik varlık görünümüyle şekil kazanmış bir varlık olmanın da ötesinde, yaratıcısından (Allah c.c.) lütfedilmiş bir “**Ruh-Akıl**”⁶⁹ melekesi taşıyan kutsal bir

⁶⁹ Bu bakımdan; “ruh Allah'tan alınıp, insanın içinde taşıdığı bir parçadır.” Buna bağlantılı olarak; “insan Allah'ın yaratıp düzene koyduğu ve kendisine hayatiyet verdiği bir varlıktır. Onun kökeni, kendiliğinden, dünyevi ve evrimsel değil, gayeli, ilahi ve tasarımsaldır.” (CANATAN, 2014, s. 84)

varlık olduğunun altını çizmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bundan 14 asır önce (1430⁷⁰ yıl), insanlığa irâd etmiş olduğu hutbesinin, günümüz “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri*”nin, temel hak ve hürriyetlerinin temellerini oluşturduğu görülmektedir. Dünyada insanların huzur ve barış içerisinde nasıl yaşayabileceklerinin ipuçları Hz. Peygamber’in (s.a.v.) “*Veda Hutbesi*”nde altı çizilerek kodlamalar dahilinde teker teker işlenilmiş olduğu görülmektedir. Bugün kadim insanlık tarihi dahilinde içerisinde yaşanılan yeni yüzyıl incelendiğinde, hiçbir yüzyılın yaşanılan bu yüzyıl kadar “bilim”in zirve yapmış olmasına rağmen insanki budenli değersizleştirememiş ve temel hakları gasp edilememiştir (GÜNGÖR, 2016, s. 83).

Son iki yüz yıldır, sanaileşme ile birlikte hız kazanan modernleşme hareketi insan hak ve özgürlüklerinin oldukça ihlal edilmesine ve insan hak ve hürriyetlerinin kısıtlanmasına hız kazandırmıştır. Özellikle Fransız Devriminde “*özgürlük, eşitlik ve kardeşlik*” rüzgarlarının estirmesi insan haklarının ne denli ihlal edilmiş olduğunu oldukça ortaya koymaktadır. Sanaileşme ve modernleşme ile birlikte toplumların hızla evrilmesi, insan hak temelli sözleşmelerinin kayıt altına alınmasının zorunlu kılmış ve son yüzyılda da birçok Batılı ülkelerinin anayasalarında yer almaya başlamıştır. Böylece “*Evrensel Temel İnsan Hakları*” kavramsal anlamda doğal bir ortamından yasal temellerle devletlerin koruması altına alınmıştır (KABAOĞLU, 1994, s. 131), (GÜNGÖR, 2016, s. 264). Sonuç itibarıyla “*Evrensel Temel İnsan Hakları*”nın anayasa ve devlet güvenceleri ile koruma altına alınmış olması dünyadaki insan ve toplumlara dair temel hak ve özgürlüklerinin korunabilmesini mümkün kılamamıştır. yüz milyonlarca insanın onur ve haysiyetleri yok edilmiş, 70 milyon insan kendi ülkesinin dışına göçe zorlanmış, milyonlarca kayıt dışı sığınmacı Batılı ülkelerinin sınırları arasına sıkıştırılmış, yüz binlerce insanın umuda yolculuk adına yollara koyulmuş ve bu süreç içerisinde binlercesi canlarından olurken binlerce korumasız çocuk Batı ülkeleri topraklarında kaybolmuştur.

İslâm Âkidesi ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Sünnetleri/Hadisleri “*ilmin ve bilim*” önemini, bilginin gerekliliğini, insan olmanın ve insanlığın faydasına “*salih amel (iyi işler)*” yapmanın ne denli önemli olduğu birçok örnekleri ile insanlığa sunmaktadır. Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Veda Hutbesinde, insanlığın kurtuluşuna vesile olabilecek insan vecibe-hak ve hürriyetleri bağlamında ortaya konulan değerlerin insana verilen önemin bir göstergesi olduğu, her fırsatta insanlığı bilime, ilme, öğrenmeye ve düşünmeye (akletmeye) davet ettiği görülmektedir. Vedâ Hutbesinde Hz. Peygamber’in (s.a.v.) insanlığa yönelik temel mesajlarını, bilmin ve ilmin temel “*mihenik taşı*” olan İslâm dinin prensipleri dahilinde insanda korunması gereken 5 temel değerin/emanetin nasıl korunması gerektiğine ilişkin birçok mesajlar verildiği görülebilmektedir.⁷¹

⁷⁰ Hz. Peygamber (s.a.v.), Hicretin 10. yılında “Veda Hutbesi”ni irad etmiştir. Bugün Miladi 1440 tarihindeyiz. Bu tarihten (Hicretin 10. Yılı) dikkate alınarak çıkarılırsa, bundan tam 1430 yıl öncedir.

⁷¹ Veda Hutbesinden sadece konu ile ilgili bölümler alınarak özetlenmeye çalışılmıştır.

Hız. Peygamber'in (s.a.v.) "Veda Hutbesi" (İSLÂM&İHSAN, 2018)

"Hamd Allah'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan yardım isteriz. Allah kime hidâyet ederse, artık onu kimse sapırtamaz. Sapıklığa düşürdüğünü de kimse hidâyete erdiremez. Şehâdet ederim ki; Allah'tan başka ilâh yoktur. Tektir, eşi ortağı, dengi ve benzeri yoktur. Yine şehâdet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Rasûlüdür."

Ey insanlar! Sözümlü iyi dinleyiniz! Bilmiyorum, belki bu seneden sonra sizinle burada bir daha buluşamayacağım. **Ey İnsanlar!** Bugünleriniz nasıl mukaddes bir gün ise, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay ise, bu şehriniz (Mekke) nasıl mübarek bir şehir ise, **"canlarınız, mallarınız, namuslarınız da öyle mukaddestir"** her türlü tecavüzden korunmuştur.

Ashabım! Muhakkak Rabbinize kavuşacaksınız. O'da sizi yaptıklarınızdan dolayı sorguya çekecektir. Sakın benden sonra eski sapıklıklara dönmeyiniz ve birbirinizin boynunu vurmayınız! Bu vasiyetimi, burada bulunanlar, bulunmayanlara ulaştırın. Olabilir ki, burada bulunan kimse bunları daha iyi anlayan birisine ulaştırmış olur.

Ashabım! Kimin yanında bir emanet varsa, onu hemen sahibine versin. Biliniz ki, faizin her çeşidi kaldırılmıştır. Allah böyle hükmetmiştir. İlk kaldırdığım faiz de Abdulmuttalib'in oğlu (amcam) Abbas'ın faizidir. Lâkin anaparanız size aittir. Ne zulmediniz ne de zulme uğrayınız.

Ashabım! Dikkat ediniz, cahiliyeden kalma bütün adetler kaldırılmıştır, ayağımın altındadır. Cahiliye devrinde güdülen kan davaları da tamamen kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan davası Abdulmuttalib'in torunu İlyas bin Rabia'nın kan davasıdır.

Ey insanlar! Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, kadınların da sizin üzerinizde hakkı vardır.

Ey mü'minler! Size iki emanet bırakıyorum, onlara sarılıp uydukça yolunuzu hiç şaşmazsınız. O emanetler, Allah'ın kitabı Kur-ân-ı Kerim ve Peygamberin sünnetidir.

Mü'minler! Sözümlü iyi dinleyiniz ve iyi belleyiniz! Müslüman Müslüman'ın kardeşidir ve böylece bütün Müslümanlar kardeşlerdir. Bir Müslüman'a kardeşinin kanı da malı da helâl olmaz. Fakat malını gönül hoşluğu ile vermişse o başkadır.

Ey insanlar! Cenab-ı Hak, her hak sahibine hakkını vermiştir. Her insanın mirastan hissesini ayırmıştır.

Ey insanlar! Rabbiniz birdir. Babanız da birdir. Hepiniz Adem'in çocuklarıdır, Âdem ise topraktır. Arabin Arap olmayana, Arap olmayanın da Arap üzerine üstünlüğü olmadığı gibi; kırmızı tenlinin siyah üzerine, siyahın da kırmızı tenli üzerinde bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takvada, Allah'tan korkmaktır. Allah yanında en kıymetli olanınız O'ndan en çok korkanınızdır. Azası kesik siyahî bir köle başınıza amir olarak tayin edilse, sizi Allah'ın kitabı ile idare ederse, onu dinleyiniz ve itaat ediniz. Kimse kendi suçundan başkası ile suçlanamaz. Baba, oğlunun suçu üzerine, oğlu da babasının suçu üzerine suçlanamaz.

Dikkat ediniz! Şu dört şeyi kesinlikle yapmayacaksınız: *"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacaksınız", "Allah'ın haram ve dokunulmaz kıldığı canı, haksız yere öldürmeyeceksiniz", "Zina etmeyeceksiniz" ve "Hırsızlık yapmayacaksınız."*

Hız. Peygamber (s.a.v.) Veda Hutbesi'nde *"Kur'an-ı Kerim"* ve *"Sünnet"*⁷² "ini iki önemli değeri Mü'minlere (Müslümanlara) emanet olarak bıraktığına vurgu yapmıştır. Müslümanlara emanet olarak bırakılan bu iki değerli emanet *"AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet"*in insana olan yaklaşımının temel iki kaynağını oluşturmaktadır. Hız. Peygamber'in (s.a.v.) irad ettiği Veda Hutbesini incelendiğine insan ve toplumların korunmaları yönünde gereken *"5 temel değeri"*nin neler olabileceğine oldukça belirgin bir şekilde Allah Rasûl'ü tarafından vurgulanmış olduğunu görülmektedir.

⁷² Sünnet, Hız. Peygamberin (s.a.v.) söz, fiil ve onayının genel adı olup fıkıh usulünde Kur'an ile birlikte İslâm'ın aslî iki temel kaynağından, delilinden birini teşkil eder. Cenab-ı Allah, Kur'an-ı Kerim'de Hız. Peygamber (s.a.v.)'in sözleri ile ilgili şöyle buyrulmuştur; *"Battığı zaman yıldızla and olsun ki, Muhammed sapmadı ve bâtila inanmadı; o, arzusuna göre de konuşmaz. Bildirdikleri vahiyden başkası değildir."* (K.K.: Necm 53/1-4).

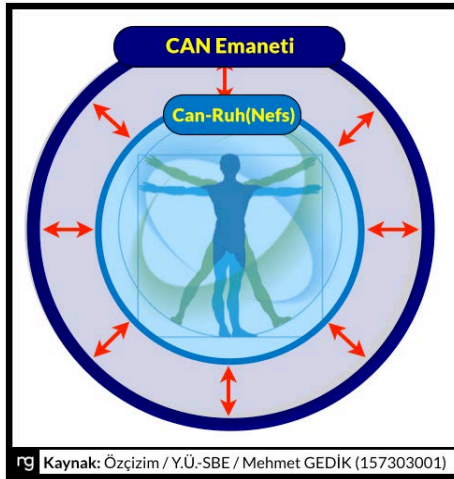
Hiz. Peygamber (s.a.v.) Veda Hutbesine başlarken, “Ey İnsanlar!” diyerek başlamıştır. Dolayısı ile mesaj tüm insanlığı kapsamaktadır. Hiz. Peygamber (s.a.v.), yine Veda Hutbesinde Sahabe-i Kiram’ın yüzlerine bakarak, “Ey İnsanlar! Yarın beni sizden soracaklar, ne diyeceksiniz?” dediğinde; Sahabe-i Kiram: “Allah’ın elçiliğini ifa

ettiniz, vazifenizi hakkıyla yerine getirdiniz, bize vasiyet ve nasihatte bulundunuz, diye şahadet ederiz!” demişlerdir. Her yönü ile insanlığa örnek olan Allah’ın önce “Kulu” ve sonrasında “Resl” olan Hiz. Peygamber Muhammed Mustafa (s.a.v.), insanlığa önce bir “kul” olarak Allah’a (c.c.) nasıl imân edilmesi gerektiğini ve pratik yaşamı ile de “Nasıl bir İnsan?” olunması gerektiğini de bütün insanlara adeta “Yaşayan Bir Kur’an” olarak göstermiştir (K.K.: Âl-i İmrân,3/164; Tevbe 9/128-129; Necm 53/1-4).

Hiz. Peygamber (s.a.v.), hem bir kul hem de bir peygamber olarak yapmış olduğu faydalı, hayırlı, güzel ve iyi işleri (salih ameller) Sahabe-i Kiram’a onaylatmış ve Cenab-ı Allah’ı da “şahit ol yâ Rab! şahit ol yâ Rab! şahit ol yâ Rab!” üç kez tekrarlayarak şahit göstermiştir. Allah’a (c.c.) gerektiği gibi imân eden O’nun bir kulu ve peygamberi olarak insanlığa “**yeryüzünde birbirlerinin halifesi olarak (Halâife fi’l-ard)**” nasıl bir misyonlarının/görevlerinin olduğunu oldukça açık bir şekilde ortaya koyduğu görülmektedir.

“Kur’an ve Sünnet (Hadis)” bağlamında, insanda korunması, muhafaza edilmesi gereken “5 temel değer/emanet”in neler olduğunun somutlaştırılması araştırmanın ana temasının derinliklerinin yansıtılması açısından önem arz etmektedir. İbn-i Sina (980-1037) ve sonrasında İmam Gazâli’nin (1058-1111) de gündemine almış olduğu insanın yaratılış gayesine ilişkin yaklaşımları ve insanın temel değerleri konusundaki yaklaşımları “AHSEN Sosyal Hizmet”in bir İslâmi sosyal hizmet yaklaşımı olarak insanın korunmasına ilişkin temel prensiplerini oluşturmuştur. Bu 5 temel değer/emanet, İslâmi sosyal hizmetlerin, sunmuş olduğu bütün hizmet alanlarında dikkate alması gereken “olmazsa olmaz” prensiplerini “Ekolojik/Eko-Sistem” btnliğn oluşturmaktadır. Aynı zamanda eşsiz, mkemmek, en güzel surette, biçimde/kıvamda (Ahsen-i Takvim) yaratılmış insanın, gasp edilmiş onurunun yeniden kendisine iadesinin sağlanması, insan onur ve haysiyetinin korunmasına yönelik bir yaklaşımdır.

3.2.6.1. Vücut (Beden) & Canın-Ruhun (Nefs) Korunması

“*Can Emaneti*”, holistik (bütüncül) anlamda “*Vücut/Beden, (fiziki, biyolojik)*” ve “*Can/Ruh (Nefs)*” unsurlarının birbirlerini en güzel bir biçimde desteklediği ve tamamladığı yaklaşımı ile kabul görmüş bir değerdir. Can emanetinin korunması, muhafaza edilmesi insanda korunması gereken 5 temel değer, emanetin en başında gelmektedir. Cenab-ı Allah, kâinatın gözde bir varlığı olarak yarattığı insanı oldukça saygın bir özellikle yaratmıştır. İnsanın hayatta var olması, yaşam bulması ancak “*Can/Ruh (Nefs)*”’ın insan bedeninde var olması ile özdeşleştirilmiştir.

Grafik 18: AHSEN Sosyal Hizmet – Vücut/Beden & Can/Ruh (Nefs) Bütünlüğünün Korunması

İnsan hangi inanca sahip olursa olsun ister aklı yerinde ister aklından yoksun ister sağlıklı, ister herhangi bir engelli olsun bütün insanlar Allah’ın (c.c.) kâinatta yarattığı en değerli, en mükemmel, en şerefli ve en güzel varlığı olarak yaratılmışlardır. İnsanı bir varlık olarak bu denli oldukça değerli kılan şey; Allah’ın insana bir “*Ruh (can) Üflemesi*” ve O’ndan bir değer taşıyor olmasıdır. Prof. Dr. Kadir Canatan, “*İnsan Fenomeni*” adlı eserinde; insanı, felsefi ve indirgemeci teorilerin yaptığı gibi sadece “*ruh*” ya da “*beden*”e indirgemenin doğru olmayacağını, insanı beden ve ruhu arasında katı bir şekilde ayırım yapılmasının yanlış bir düşünce olduğunun altını çizmiştir. İnsanı insan yapan asıl değerinin onun “*Vücut/Beden (fiziki-biyolojik)*” konumu dışındaki diğer dokunulamayan “*Can/Ruh(Nefs)*” halidir. İnsanın somut olarak “*beden & ruh*” bütünlüğünün bozulması, onun insanlıktan çıkmasına ve yaşam zeminini kaybetmiş bir varlık haline dönüşmesine sebebiyet verecektir (CANATAN, 2014, s. 109).

Grafik tasarımı da belirtildiği gibi, insanın “*Vücut/Beden – Can/Ruh (Nefs)*” ilişkisinin holistik anlamda bir bütünlük arz ettiği yansıtılmasına çalışılmıştır. Tarih boyunca insanı insan yapan ruhun ne olduğu ile ilgili okadar çok yaklaşımlar sergilenmiş ve ruhun varlığı ve yokluğu arasında okadar çok tanımlamalar yapılmıştır ki, birçoğunun bilimsel anlamda birbirlerinden oldukça uzak yaklaşımlar olduğu görülmektedir. İnsanın, Kur’an’da “*Müteşâbih*” âyetlerde yer alan *Hurûfu’l-Mukatta’a* harflerin (Elif, Lam, Mim) gerçek anlamda neleri ifade ettiğinin çözümlenmesinde aciz kalan insanlık, Allah’ın yarattığı insanın gerçek anlamda ne olduğunun çözebilmesi için, insanı bütünleyen/tamamlayan “*Can/Ruh(Nefs)*” unsurunun ne denli önem arz ettiğini mutlaka bilmesi gerekmektedir. İnsan her ne kadar en üstün ve en mükemmel donanımlara sahip olsa da her şeyi bilebilecek bir kudrette yaratılmamış, Allah’ın (c.c.) kendisine lütfettiği “*ilmin*” sınırlıkları içerisinde bir bilgi üretme yeteneğine sahip kılınmıştır.

İnsanın yaratılışından günümüze üzerinde birçok kez araştırmalar yapılarak çözülmeye çalışılan insan ruhunun ne ifade ettiği ile ilgili Cenab-ı Allah; “*Sana ruh*

*hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindedir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir.*⁷³“ (K.K.: İsrâ 17/85) diye buyurmuştur. Bu âyet ruhun ne olduğunun bilinirliliğine ilişkin sınırlılığı oldukça açık yansıttığı görülmektedir. Ve dolayısı ile de insana bahşedilen ruh/akıl, onu her şeyi yoktan var eden yaratıcısının karşısında büyüklenip O’na şirk koşmayı değil, tam tersine O’nun gücü ve kudreti karşısında bir teslimiyeti, imân etmeyi zorunlu kılmaktadır. İnsanın “*Can Emaneti*”nin bir bütünlük olarak korunamaması insanı değerli, kılan diğer temel unsurların “*Akıl (Zekâ), Din (Maneviyat), Nesil (Aile) ve Mal (Emek)*” koruma altına alınmasının, muhafaza edilmesinin hiçbir anlam ve önem teşkil etmeyecektir. Dünyada vücut/beden bulmayacak hiçbir canlı varlık için diğer dört temel değer/emanetin bir anlam ifade etmesi mümkün değildir.

İslâm bir hayat nizamıdır, bir dinidir. Ahiret hayatı ile, dünya hayatı arasında insanların yaşamaları ve hayat bulmaları noktasında dengeyi sağlayıcı bir fonksiyonu vardır. Onun için “AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet” insanların dünya ve ahiret saadetlerini gözeterek insanın yaratılmışlığı ile elde ettiği dokunulmaz haklarının korunmasını ve onurlu bir yaşam sürmeleri yönünde koruyucu/önleyici ve ishal edici holistik bir yaklaşımı zorunlu görmektedir. Her insanın kendisinde gördüğü en değerli unsur, kendi canı/ruhu (nefsi)’dur.

İslâm Âkidesi, insanın canı/nefsi, hayat ve yaşamını her türlü olumsuzluklardan, istismar ve tecavüzlerden korunmasını “*Vecibe-Hak Temelli*” bir sorumluluk olarak görmektedir. İnsanların canları kendilerine emanet edilmiş en mukaddes değer olarak kılınmıştır. Gerek Kur’an-ı Kerim ve gerekse Hz. Peygamber (s.a.v.), insanların kendi canlarını korunmaları noktasında birçok sorumluluklar yüklemiştir. İnsan canının korunması için, vücut/beden ve ruh/nefs sağlığına zarar verebilecek her türlü etkenlerden uzak durması açıkça emredilmiştir. İnsanın sağlığına dikkat etmesi, faydalı temiz (helâl) rızıklardan, yiyip içmesi bir zorunluluk olarak görülmektedir.⁷⁴

İnsanlar kendilerine emanet edilmiş olan canlarını, kendilerine ait bedenler, canlar olduğu gerekçesi ile üzerinde herhangi bir tahribat yapamaz, değersizleştiremez ve kendi rızaları ile de olsa intihar ederek yaşamlarını sonlandıramazlar. Yani “*insan canının yaşam hakkı*” vardır. İslâm dini, insanlara sağlıklarını itina ile korumalarını, bulaşıcı hastalıklardan uzak durmaları noktasında ilk derecede insanı kendisine karşı sorumlu kılarak uyarmıştır. Kendi canları ile olduğu gibi, diğer insanların canları üzerinde de Allah’ın (c.c.) bütün insanlara yüklediği kutsal sorumlulukları vardır. Diğer bütün insanların canlarının da kişinin kendi canı kadar güvence altında olunmasının bir vecibe-hak olduğunu, bütün kan davalarının kesinlikle yasaklandığı ve haram kılındığını İslâm kaynakları bütün açıklığı ile ortaya koymuştur.⁷⁵ Bir insanın kendi

⁷³ Bu âyet, insan için ruhun mâhiyetini kavramanın imkânsız olduğunu ifade etmektedir. Nitekim “*Ruhun mâhiyeti*” problemi, asırlardır insanlığı en çok düşündüren konulardan biri olmakla beraber, halen meseleye nihaî bir çözüm getirilememiştir ve öyle görülüyor ki, bundan sonra da getirilemeyecektir. (ÖZEK & KARAMAN, 1992, s. 289)

⁷⁴ Kur’an-ı Kerim’de Bakara sûresi: 2/172 konu ile ilgili olarak; “*Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yeyiz, eğer siz yalnız Allah’a kulluk ediyorsanız O’na şükredin.*”

⁷⁵ Hz. Peygamber (s.a.v.) Veda Hutbesinden, Bu çalışma içerisinde “*Hz. Peygamber (s.a.v.) & Veda Hutbesi*” başlığı altında ele alınmıştır. *Ashabım! Dikkat ediniz, cahiliyeden kalma bütün adetler*

canına/nefsine kastetmesi, başkalarının canına kastetmesi ve tehdit etmesi veya öldürmesi İslâm Âkidesine göre en büyük günahıdır. Gerek kendi ve gerekse başkalarının canına kastedenlerin ahirette en büyük ceza ile cezalandırılacakları belirtilmiştir.

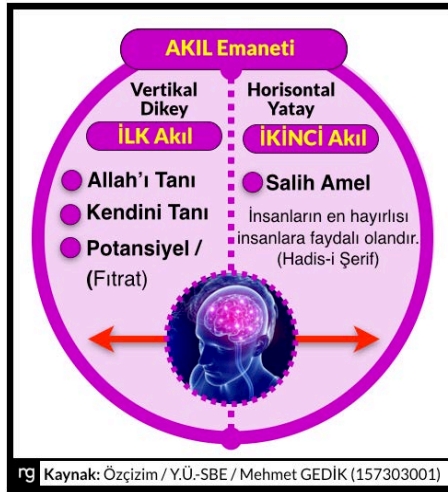
Kur'an-ı Kerim'de; *"Kim, bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak karşılık olmaksızın (haksız yere) bir cana kıyarsa, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur."* (K.K.: Mâide 5/32). İnsan varlığının bedeninin, *"Can/Ruh (Nefs)"* emanetinin korunması, muhafaza edilmemesi noktasındaki hassasiyetliklere rıza gösterilmemesinin, dünyada birçok sorunlarla karşılaşılmasının ve bunun aynı zamanda ahiret hayatını da olumsuz etkileyerek uhrevi müeyyidelerinin olacağı da belirtilmiştir. Yine bu hususta da Kur'an-ı Kerim'de; *"Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır."* (K.K.: Nisâ 4/93) diye buyrulmuştur.

İnsan hayatının, yaşamının, canın/ruhun Kur'an-ı Kerim'de ne denli önemli olduğunu, helâk olmakla, yok olmakla karşı karşıya kalmış bir insanın hayatını, yaşamını, yeniden olması gereken duruma getirebilmesinin ne denli önemli olduğunu Cenab-ı Allah'ın Kur'a-ı Kerim'de açıkça belirtmiştir; *"Allah size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve haddi aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur. Şüphe yok ki Allah çokça bağışlayan çokça esirgeyendir."* (K.K.: Bakara 2/173⁷⁶), (K.K.: Mâide 5/3), (K.K.: En'âm 6/119 ve 145). Kur'an-ı Kerim, insan canının ne denli önemli olduğuna ve yaşatılması ile ilgili zorunluğa dikkat çekmiştir. Ali Özek, Hayrettin Karaman ve diğer hocalar Kur'an-ı Kerim'in türkçe açıklamalı meâlinde *"İnsanların çaresiz kalıp açlıktan ölüm tehlikesi gibi bir tehlike ile karşı karşıya kaldıklarında, haram olan şeylerden az miktarda yiyebilirler."* (ÖZEK & KARAMAN, 1992, s. 142) ifadelerine yer vermişlerdir.

kaldırılmıştır, ayağımın altındadır. Cahiliye devrinde güdülen kan davaları da tamamen kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan davası Abdulmuttalib'in torunu İlyas bin Rabia'nın kan davasıdır.

⁷⁶ Ali Fikri Yavuz Hocamız, Bakara suresi 2/173 âyet-i kerimi şu şekilde meâlen almıştır; *"Allah size, (eti yenen hayvanlardan) boğazlanmaksızın ölmüş olanı, akan kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası için (putlar ve şahıslar adına) kesilenleri, kesin olarak haram kıldı. Fakat helâk olacak derecede darlığa düşen kimse, helâl benimsemeyerek ve hududu aşmayarak (zarurî ihtiyacını giderecek kadar) bu haram şeylerden yiyebilir, ona bir günah yoktur. Şüphesiz ki, Allah Gafûr'dur çok bağışlayıcıdır, Rahîm'dir-çok merhamet edicidir."* (<http://www.kuranayetleri.net/bakara-suresi/ali-fikri-yavuz-meali>), (Erş.Trh.:03.03.2019)

3.2.6.2. Aklın & Zekânın Korunması

“Akıl (Zekâ) Emaneti”nin korunması, canın/ruhun (nefs) korunmasından sonra gelen ve ikinci derecede insanda korunması gereken 5 temel değerden/emanetten birisidir. Üçüncü derecede önem arz eden kişinin dininin, maneviyatının korunmasından daha öncelikli bir önem arz eder. Çünkü bir insanın din konusundaki bütün yükümlülükleri kişinin akıl (akıl balığ) ve ergenlik vasfına sahip olması ile vuku bulmaktadır.

Grafik 19: AHSEN Sosyal Hizmet – Aklın (İlk Aklın) & Zekânın (İkinci Aklın) Korunması

Kanunlar karşısında bir insanın sorumlu tutulabilmesi için akıl melekelere sahip olması bir zorunluluk olarak görülmektedir. Aynı zamanda akıl ve ruh olgunluğuna erişmemiş bebek ve çocukların istismarının önlenmesinde, suç ve suçluya karşı etkin bir yasal koruma altında tutulmaktadır. Allah’ın bahsettiği “İlk Akıl (Erste Intelligenz)”dan mahrum olanlar “İkinci Akıl-Zekâ (Zweite Intelligenz)”larını kullanabilme yetisine sahip değildirler. Dolayısıyla sorumluluklardan da muaf tutulmaktadır. Kâinatın gözde varlığı insanı insan yapan en değerli emanet kendisine Allah’ın lütfettiği “akıl emaneti”dir. Akıl, insanı diğer canlı yaratılmışlardan farklı ve değerli kılan en önemli unsurdur.

İbn-i Sina, insanın yaratılışı ve onu diğer yaratılmışlardan daha mükerrem, çok değerli kılan şeyin; Allah’ın (c.c.) “Ruhundan Üflemesi” (K.K.: Sâd 38/71-72) ile ortaya konulan “Aklın-Zekânın tecellisi (Entstehung der Intelligenzen)” olduğunu ortaya koymaktadır. “İlk Akıl (Erste Intelligenz)” insana Cenab-ı Allah’ın tarafından bir “Ruh” mahiyetinde üflenmiş olmasının temelin de insanın Allah’a “Kul” olması ve yaratılış gereği, “Allah’ı Tanıması (Erkennen Gottes)” olarak belirtilmiş olduğu görülmektedir. Bir beşer olarak yaratılmış insan fenomeninin “Akıl (Zekâ) Emaneti” sayesinde nasıl mükerremleştirildiği, “insanlaştığını” ve diğer bütün canlılardan ayırtıldığı görülmektedir. Allah’ın (c.c.) nasıl bir insan yarattığının görülmesi/bilinmesi noktasında da sadece insana yeryüzünde bir misyon/görev (halâife fi’l-ard) yüklemiş olduğu görülmektedir. Basit bir çamurdan yaratılmış varlık (beşer) olan insanın, salt fiziksel görünümüyle insan şeklini almış bir varlık, canlı olduğunu, Allah’ın “Ruhundan Üflemesi” ile kendisinden bir değer, bir kodlama yüklemesi sayesinde insanlaşmış ve kutsal bir varlık hâlini almıştır. Özellikle bu noktada insana yaratıcısının bahsettiği “Akıl” AHSEN-Sosyal Hizmet yaklaşımında oldukça kutsal ve mutlaka korunması gereken değerler/emanetler arasında görülmektedir.

İnsan “Kendini Tanıması (Selbst-Erkennnis)” aşamasında, kendisine insan olma değerini veren akıl emanetinin hem kıymetini bilmeli hem de o ilk aklın kişiyi yaratıcısına (Allah’a imâna) ulaştırabilmesinde oldukça etkin bir görevi olduğunu bilmek durumundadır. İnsan yaratılış gayesini ve aklın yaratılmışlığa kattığı değeri dikkate aldığı anda kişi, kendisine lütfedilen “Vertikal-Dikey Akıl”ın nasıl bir

“*Horizzontal-Yatay Zekâ*”ya dönüştürülebileceği dolayısıyla, “*Potansiyel/Fıtrat-Eğilim (Potentialität)*” bir güç oluşturabildiği görülmektedir. Araştırmanın yaklaşımı açısından oldukça önem arz eden “*Vertikal ve Horizzontal Akıl*”ın hangi anlamlara geldiğinin kısa olarak özetlenmesi önem arz etmektedir;

“*Vertikal-Dikey Akıl*” - “*İlk Akıl (Erste Intelligenz)*”: İnsan, Allah’ın yoktan var ettiği ve her şeyin üstünde yarattığı bir varlık olarak Rabbini tanıması, bilmesi ve O’na ulaşması ile ilgili bir görevi vardır. İnsana bahşedilen “*Akıl – Ruhun Üflenışı*” ile ilk beklenen şey, kişinin yaratıcısına ulaşması ve O’na (Allah’a) İmân etmesidir. Allah’a İmân etmemiş bir insanın Aklını (Zekâ) kullanarak insanlara sunulan faydalı işlerin bir “*Salih amel*” yaklaşımı ile sunabilmesi mümkün olamamaktadır. Dikey Akıl, doğrudan bir hidayete erme melekesi olduğu gibi, hakkı, hakikati bulmak için önemli bir araçtır. Kur’an-ı Kerim’de; “*Dünya hayatı bir oyun ve bir eğlenceden başka bir şey değildir. Muttaki olanlar için ahiret yurdu muhakkak ki daha hayırlıdır. Hâla akıl erdiremiyor musunuz?*” (K.K.:En’âm 4/32), “*Şayet aklınızı kullansanız, (anlarsınız ki), O, doğunun, batının ve ikisi arasında bulunanların Rabbi’dir.*” (K.K.: Şuarâ 26/28), “*İşte biz, bu temsilleri insanlar için getiriyoruz; fakat onları ancak bilenler düşünüp anlayabilirler.*” (K.K.: Ankebût 29/43).

“*Horizontal-Yatay Zekâ*” - “*İkinci Akıl-Zekâ (Zweite Intelligenz)*”: Ancak Allah’a (c.c.) iman etmiş ve kendisine yaratıcısı tarafından yeryüzünün imarı için yüklenmiş bir misyonun/görevin (halâife fi’l-ard) sorumluluk bilinci ile insanlığın faydasına, hayırına götürülen iyi işler (Salih amel) olarak belirlenmiştir. Hz. Peygamber’in (s.a.v.) “*İnsanların en hayırlısı, insanlara faydalı olandır*”⁷⁷ Hadis-i Şerifleri buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. Mesela, 4. Sanayi Devrimi bir “*Yapay Zekâ*” devrimidir. Bu durumda 4. Sanayi Devriminin üretimi olan yapay zekali robotların “*Dikey Akıl*” ile ilişkili olmamaları, insanlardan daha hızlı (seri) hatasız ve zor işleri yerine getirebilmelerine rağmen, insanlardan daha kıymetli daha değerli olabilme şansları bulunamayacaktır.

İbn-i Sina, aklın insanın fıtratı ölçüsünde nasıl bir potansiyel güç oluşturduğunun altını çizerek vurguladığını görüyoruz (Grafik 1: Sayfa:153). İnsan aklı sayesinde kendisinden daha güçlü, hızlı (seri), hatasız varlıklar karşısında daha yetenekli (zeki) işler sergileyebilmeleri onların insanlarda olduğu gibi aynı zamanda daha nazik, koruyucu, şefkatli, merhametli ve adaletli olabilmeleri mümkün değildir. Bu değerli yetenekler yapay zekalı robotlara ancak “*Vertikal (Dikey) Akıl*” sahibi insanlar tarafından programlamalar yolu ile kazandırılması önem arz etmektedir. Aksi takdirde bugün dünyada en çok korkulan şeyin, 4. Sanayi Devrinin yapay zekasının insanları işgal edip edemeyecekleri hususlarıdır.

Bu yaklaşımlardan hareket ile, AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet’in insanda korunması gereken temel değerlerden en önemlisinin “*Akıl Emaneti*”nin korunması konusudur. Akla ilişkin bütün ölçüler İslâm Âkides, Kur’an-ı Kerim’de ön görüldüğü gibidir. İnsan aklının “*İlk Akıl (Erste Intelligenz)*” korunması insanların “*İkinci Akıl-Zekâ (Zweite Intelligenz)*”sı ile oluşturabileceği önlenmesi ve giderilmesi güç sorunların

⁷⁷ Hadis-i Şerif’in Kaynağı: Suyûtî,el-Câmiu’s-Sağir,II,8; Buhari, Buhârî, Mağâzî, 35

problemlerin koruyucu önleyici tedbirler mahiyetinde korunması AHSEN-Yaklaşım'ın en önemli temel ilkelerinden birisidir. Çünkü sosyal hizmetlerin bir “İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)” olarak insanlara yönelik yapılan bütün yanlışlıkların ve doğal temel haklarının ihlallerinin ardında insan aklın değersizleştirilmiş olmasından kaynaklandığı tezini savunmaktadır.

Cenab-ı Allah, Kur'an-ı Kerim'de kıssalarla ilgili pek çok âyetinde “*Ey akıl sahipleri ibret alınız!, Aklediniz!, Düşününüz!, tedebbür etmez misiniz?, Halâ düşünmez misiniz?, akıl etmez misiniz?*” gibi ikazlarda bulunarak, Kur'an'ın sadece tarihî bilgiler eşliğinde geçmişte cereyan eden hadiselerle ışık tutan bir kutsal mesaj olmadığını, bunun yanında insanlığın içerisinde bulunduğu sorunların kaynaklarını ortaya koyarak insanları akılları yönünde uyararak doğru yolu bulmaları noktasında uyarılarda bulunmaktadır (SÖYLEMEZ, 2017, s. 20). İnsanların akletmeleri ve düşünmeleri ile ilgili hususlarda, Kur'an-ı Kerim'in insanlığı uyardığı ve yol gösterdiği görülmektedir.

Aklın bir sorumluluk ve yükümlülük anlayışı ile insanlara Allah tarafından bahşedilmiş bir “Emanet” olduğu Kur'an-ı Kerim'de belirtilmektedir; “*Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir.*” (K.K.: Ahzâb 33/72)⁷⁸ Âyet-i kerimede, bir emanet olarak zikredilen akıl nimeti, sorumluluk ve yükümlülük getirmesinden dolayı göklerin, yerin ve dağların bu emaneti yüklenmekten kaçındıkları belirtilmekte ve bu sorumluluğun aynı zamanda çok zalim ve cahil olabilen insan tarafından üstlenildiği belirtilmektedir. Emanet olan bu aklın korunması ve muhafaza edilmesi durumunda ancak insanların zalimlikten ve cahillikten uzaklaşabilecekleri, sorumluluklarının, yükümlülüklerin üstesinden gelebilecekleri anlaşılmaktadır. Onun için insan kendisine bahşedilen “İlk Aklın (Erste Intelligenz)” korunması ile zalimlikten ve cahillikten uzak durabileceği, yaratanını bilen ve O'na iman ederek “İkinci Akıl-Zekâ (Zweite Intelligenz)” ile sorumluluklarının üstesinden gelebilmesinin mümkün olabileceği anlaşılmaktadır. Akıl insanın doğrudan iman etmesi ve hidâyete erme melekesi olduğu gibi, hakkı, hâkikati, doğru yolu bulabilmek için önemli bir araçtır.

Yine Kur'an-ı Kerim'de insanı insan yapan “aklın (can/ruh)” insanı ne denli zalimlikten ve cahillikten uzak tutması noktasında gerekliliğini ortaya koyan bir Âyette; “*Onlara: İnsanların iman ettiği gibi sizde iman edin, denildiği vakit (Biz hiç, sefihlerin (akılsız ve ahmak kişilerin) iman ettikleri gibi iman eder miyiz!) derler. Biliniz ki, (sefihler⁷⁹) ancak kendileridir, fakat bunu bilmezler (veya bilmezlikten gelirler).*” (K.K.: Bakara 2/13).

Cenab-ı Allah, insanları yaptıkları her işte kendilerine bahşettiği akıllı, zekayı doğru kullanarak hak ve hâkikati bulabilecekleri noktasında birçok âyetlerle uyarılmış olduğu

⁷⁸ İnsana yüklenen emanet, işlenmesinde sevap, terkin de iyi kap olan ibadet ve davranışlarıyla, akıl ve düşünce kabiliyetidir. Kulluk ve akıl emanetine riayet edilmezse, zülüm ve bilgisizliğine sapılmış olur. Bu emaneti vermekle Allah, insanı teklifleriyle sorumlu tutmuş ve böylece onu imtihan etmiştir. (ÖZEK & KARAMAN, 1992, s. 426).

⁷⁹ Sefihler: Aynı zamanda Türk Dil Kurumu kaynaklarında “Zevk ve eğlenceye düşkün, içkici, kumarcı vd” için de kullanılmış bir terimdir. (TDK, 2019)

görülmektedir. Ancak hakkınca imân etmiş bir akıl Allah'ın insanlara lütfettiği değerli bir miras olması gerekçesi ile ancak doğruyu, hak ve hâkikati bulabilmektedir. İslâm Âkidesine göre, insanın kendisini akıllı ve zeki görmesi yeterli bir ölçü olarak görülmemektedir. Eğer öyle olsaydı, bugün içerisinde yaşanan dünya insanlar için bu denli güvenilir olmazdı. Yani bugün dünyayı, çok akıllı ve zeki olduklarını iddia eden insanlar ve onların koymuş oldukları bu beşerî sistemler/yaklaşımlar sayesinde yaşanılmaz bir hâl almasına yol açmıştır. İbn-i Sina'nın da ortaya koyduğu gibi, eğer kişinin kendisine bahşedilen “*İlk Akıl (Erste Intelligenz)*” ile kendi yaratıcısını bulamaz, O'na imân ile ulaşamaz ise, “*Allah'ı Tanıması (Erkennen Gottes)*” mümkün olmayacaktır (Grafik 1: Sayfa:153). Dolayısı ile bir şirk içerisinde olan insan yapmış olduğu her işin arkasında yaratıcının (Allah'ın) kendisine lütfettiği “*Aklı (Üflenmiş Ruh)*” değil de kendi “*horizontal/yatay aklını (Zekâ)*” bir şirk doğrultusunda “*vertikal/dikey akıl*”ın merkezine konuşturılmaya çalışabilecektir. Daha de ileri gitmesine ve kendisini bir “*tanrı, ilâh, yaratıcı, sistem koyucu*” bir güç iddiaları ile sapıklığa kadar varabileceklerdir (

Grafik 15, Sayfa:233).

Nitekim kadim insanlık tarihi, insanlığın dünya ve ahiret saadeti adına “*Tanrı'dan (Allah c.c.)*” daha iyisini yapabilecekleri iddiası ile ortaya çıkmış ve kendilerini zaman zaman tanrı ve zaman zamanda peygamber olduklarını iddia eden birçok bilim manipülatörlerinin gelip geçmiş oldukları görülmektedir. Günümüzde ne yazık ki, insanın en kıymetli en değeri unsuru olan “*Akıl Emaneti*”ni olması gereken “*Vertikal/dikey akıl*”ın merkezinden, “*ilmin hakikati*”nden koparılarak “*Horizontal/yatay aklın (zekâ)*” “*bilmin doğruluklarına*” hapsedilmesine çalışıldığı birçok bilimsel kaynakta yer almaktadır. Bilimin horisontal/yatay düzeyde doğruları bulmak gibi bir görevi vardır. Bilimin bütün bu doğruları Allah'ın “*Zati Sıfatları (Sıfat-ı Zatiyyesi)*”ni dikkate alarak, O'nun “*Subûti Sıfatları (Sıfat-ı Sübutiyyesi)*”ndan olan “*İLİM*” sıfatı gereği bütün bu bilimsel doğruların “*ilmin hakikati*”ne yani “*Vertikal/dikey akıl*”ın yegane sahibi olan Allah'a (c.c.) şirk koşan ölçülerle ele alınması insanlık adına kabul edilebilmesi mümkün değildir.

Bilimsellik iddiaları ile hiçbir bilim insanının kendisini “*sosyoloji ve sosyal sistemlerin, demokrasi ve insan haklarının, teknoloji ve yapay zekanın, para ve ekonominin*” yaratıcısı, tanrısı veya peygamberi olmakla bilimi manipüle etme haddi ve görevi olmamalıdır. AHSN-Sosyal Hizmet'in bir İslâmî yaklaşım olarak ortaya koymak istediği en önemli hususlardan birisi de budur. Bilim her anlamı ile ilmin hakikatlerinden uzaklaştırılmaz. Bu ayrıştırma bilmin “*Canı/Ruhu (Nefs)*”nun kendi gerçeğinden uzaklaştırılmasına ve değersizleştirilmesine yol açabildiği görülmektedir.

İnsan kendisine değer lütfeden yaratıcından, dininden uzaklaştırılıp yalnızlaştırıldığında gerek kendisi ve gerekse ailesi ve toplum için nelerin doğru ve nelerin yanlış olabileceğine akıl erdirebilmesi mümkün olamamaktadır. Aklın, Allah'ı

tanımak, O'na iman etmekle ve dinin, kitap (Kur'an-ı Kerim - Furkan⁸⁰) ile oldukça yakın ilişkisi olup, insanı dünya ve ahiret saadetine ulaştırabilecek tek unsur olarak görülmektedir. Allah (c.c.) ve din (İslâm), insanı akletmeye, düşünmeye ve ibret almaya yönlendirmektedir. İnsana bahşedilen akıl, insanın “(Doğru'yu – Yanlış'tan), (Helâl'i – Haram'dan), (Hak'kı – Batıl'dan), (Hayr'ı – Şer'den), (İyi'yi – Kötü'den), (Güzel'i – Çirkin'den), (Cömert'i – Cimri'den), (Dost'u – Düşman'dan), (Kâr'ı – Zarar'dan)” ayırabilmesini sağlamaktadır. Konu ile ilgili olarak “AHSEN Sosyal Hizmet – İnsanın İslahında Korunması Gereken 5 Emanet” (Grafik 17, Sayfa:236) başlığı altında ele alınan grafik üzerinden incelenebilir.

Bugün insanlığın içerisinde bulunduğu en sıkıntılı konunun, insanın akli melekelerine zarar verebilecek unsurlardan uzak tutulmaması olarak görülmektedir. Bu durum AHSEN-Sosyal Hizmet'in bir “İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)” olarak gerekliliğini ve önemini artırmaktadır. İnsanda akli melekelerin korunamaması kendisi için değerli kılınan diğer temel unsurlarında değersizleştirilmesine yol açabilmektedir. Bu nedenle insanlığın dünyada güve ortamında yaşaması ve ahiret kurtuluşu için, sadece aklının olduğunu ve zeki olduğunu bilmesi yeterli olmamaktadır.

İnsanın Allah'ın razı geldiği kullarından olabilmesi noktasında doğuşundan ölümüne kadar bir desteğe bir yardıma (eğitim süreci) ihtiyacı vardır. İnsanın kendi hür iradesi ile, akli ile yaratıcısını (Allah'ı c.c.) bulması ve O'na gerektiği gibi imân etmesi oldukça önem arz etmektedir. Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Allah; “Allah'ın izni olmadan hiç kimse inanamaz (imân edemez), O, akıllarını kullanmayanları murdar (inkârcı) kılar.” (K.K.: Yûnus 10/100). Allah'a imân etmek istemenin bile yeterli olmayacağını, yine yaratıcının (Allah'ın) gerçekten kalpten iman etmek isteyenleri bundan nasıplendirdiği anlaşılabilmektedir.

İslâm Âkidesi, akla önem verdiği gibi, insan aklına zarar verebilecek bütün etkenleri haram kılarak insanın hayatından men etmiştir. Bu durum, kişinin vücudunu/bedenini zararlı olabilecek her şeyden korumak zorunda olduğu gibi, aklının canın/ruhun (nefs) korunmasını da sorunlu kılmaktadır. İnsan aklına zarar verebilecek bütün unsurlardan uzak durulmakla emredilmiş ve akla zarar verebilecek her unsur haram kılınmıştır. Onun için AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet yaklaşımı, insanın “akıl emaneti”ne, zarar verecek her unsurdan insanların uzak tutulması yönünde bireyin korunması ve ıslahı yönünde koruyucu-önleyici tedbirleri önemsemektedir. Buna paralel aklın oldukça kıymetli bir değerli olmasından kaynaklı insanın akıl melekelerinin geliştirilebilmesinin İslâm Âkidesi bağlamında önemser ve kişinin toplum içerisinde ahlaki değerlere sahip bir birey olmasında birçok farklı katkılar sağlar.

Bu konu ile ilgili İslâm Âkidesinin insanın, aklına ve yaşamının her alanına zarar verebilen “alkol” konusundaki yaklaşımını araştırmanın konusu gereği belirtilmesi önem arz etmektedir; “Ey iman edenler! Şarap (alkollü içkile), kumar, dikili taşlar (tapınmaya

⁸⁰ “Furkan”, hakkı batıldan, doğruyu yanlıştan ve iyiyi kötünden ayırt eden hükümler demek olup, Kur'an-ı Kerim'in isimlerindendir. (ÖZEK & KARAMAN, 1992, s. 49)

mahsus putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir. Bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan içki ve kumar yoluyla ancak aranızda düşmanlık ve kin sokmak; sizi, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık (bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?" (K.K.: Mâide 5/90-91⁸¹).

Hız. Peygamber (s.a.v.) de özellikle içkinin zararlarına dikkati çekerek ve insanların bundan kendilerini uzak tutmalarının gerekliliğini sunarak, insanların aklına zarar verebilecek olan içkilerden/alkolden uzak durulmasını şiddetle emrettiği görülmektedir; “*Her sarhoş edici şarap (içki)dir. Ve her içki haramdır.*” (MÜSLİM, 2003, s. 1587), (EBÛ DÂVÛD, 1992, s. 327), “*Çoğu sarhoş eden şeyin, azı da haramdır.*” (EBÛ DÂVÛD, 1992, s. 253), (TİRMİZİ, 1996, s. 442), buyurmuş, Kur'an-ı Kerim'de haram kılınan, yasaklanan içkiyi insanların aklına, toplum içinde insan ilişkilerine zarar verdiği ve aklın korunması gerektiği gerekçesi ile içki kullananlara caydırıcı cezalar verilmesini emretmiştir. Bunun için de, “*İçki içene celde vurunuz*” (EBÛ DÂVÛD, 1992, s. 404), (TİRMİZİ, 1996, s. 114) diye buyurmuş olduğu görülmektedir.

Günümüzde insan aklını tehdit eden unsurların sadece şarap, içki ve alkol olarak sınırlandırılmayacağını birçok alkol ve alkollü içeceklerinde aynı hükme tâbi olduklarını belirtmekte fayda vardır. Bunun yanında gerek bireysel ve gerekse toplumsal anlamda yaşamı tehdit eden uyuşturucu ve uyarıcı (halüsinojen) bağımlılıklarının bireylerin akıllarına zarar verdiği ve giderilmesi oldukça güç sorunlar doğurduğu bilimsel birçok araştırmalarda yer almıştır. Özellikle Batı toplumlarında içki, alkol ve uyuşturucuya bağlantılı toplumsal suçların her geçen gün hızla yaygınlaştığı, alkol ve uyuşturucu kullanım yaşının oldukça genç, çocuk yaştaki bireylere kadar indirilmiş olduğu yine bilimsel araştırmalarla ortaya konulmuştur.

Araştırmanın alan/saha çalışmalarının yapılmış olduğu Federal Almanya'da Sipiegel dergisinin web (online) sayfasında; “*Almanya'da Uyuşturucu Suçu Arttı (Rauschgiftkriminalität in Deutschland gestiegen)*” başlığı altında federal istatistik kurumlarının bilgilerine dayandırılarak verdiği rakamlar oldukça korkutucu bir boyutta olduğuna dikkat çekilmiştir. Federal Almanya'nın alkol ve uyuşturucu gibi oldukça zararlı maddelerden çocuk ve gençlerin korunması yönünde girişimlerde bulunulmasının zorunluluklarına dikkat çekilmiş ve gereken önlemlerin alınmasında oldukça geç kalınmış olduğu belirtilmiştir (SPIEGEL, 2019). İnsanın aklının başından alan uyuşturucu ve uyarıcı maddelerin kullanımı ve bağımlılıklar insanları birçok başka suç eylemlerinin tuzağına düşürmektedir. Larry K. Gaines ve Peter B. Kraska, “*Uyuşturucu Suç ve Adalet (Drugs Crime and Justice)*” isimli çalışmalarında; Bu tür bağımlılıklara yakalanan insanların “fiziksel ve zihinsel” potansiyelden yoksun kaldıklarını ortaya koyarak, toplum içerisinde hiçbir üretime katkı sağlamadıklarını,

⁸¹ “Arap yarımadasına İslam gelmeden önce Araplar da çok yaygın olan içki (şarap) içme alışkanlığı bulunmaktaydı. Allah Teâla, Müslümanları yavaş yavaş içkinin kötülükleri ile ilgili uyararak ve içkinin yasaklılığına alıştırmıştır. Önce içkinin zararının faydasından daha çok olduğunu bildirmiş, daha sonra içkili namaz kılmayı yasaklamış ve en sonunda da kesin olarak sarhoşluk veren içkilerin içilmesini yasaklamış, haram kılmıştır. Bu âyetler içki ve kumar yasağının en önemli içtimai, ahlaki ve dini hikmetlerini açıklamıştır. Bu âyetler, ilgili birçok hadis ve ilimi kaynaklar ile de içki, kumar, şans oyunları, falcılık gibi unsurların ekonomik ve sıhhi sorunları da belirtilerek yazılmıştır.” (ÖZEK & KARAMAN, 1992, s. 122)

oldukça tembel, miskin ve anormal davranışlar sergilediklerini, şiddet, hırsızlık ve fuhuş gibi alışkanlıklara yönelmelerin oldukça edinişe verici boyutunu ortaya koymaktadırlar (GAINES & KRASKA, 2003, s. 87-88), (SEVDİM, 2013, s. 52).

Diğer taraftan extasy, bonzai gibi merkezi sinir sistemlerini tahrip edip insanın aklını başından alan, insanın tüm motorik hareketliliğini oldukça yavaşlatıp, kişiyi her yönü ile etkisi altına alan “*zombileştiren*”, sentetik uyuşturucuların toplumun en büyük sorunları arasında yer aldığı yine sosyal medyanın en çok ilgilendiği konular arasında yer almaktadır. Bu türden alkol, içki ve sentetik hapların insanların uyuşturulmasının da ötesinde, etkisi geçtikten sonra kronikleşen psikolojik kalıcı rahatsızlıklar bıraktığı bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Alkol, içki, uyarıcı afyon, esrar, eroin, morfin, kokain ve her türlü uyuşturucu maddelerin kullanımları insanın akıl melekelerine zarar verdiği bünyenin, zayıflatıldığı, siroz, kanser, depresyon, uyku bozuklukları, panik ataklık gibi rahatsızlıkları beraberinde getirdiği, insanı fiziksel, biyolojik yönde de etkisi altına alarak sağlıklarını tehdit ettiği görülmektedir.

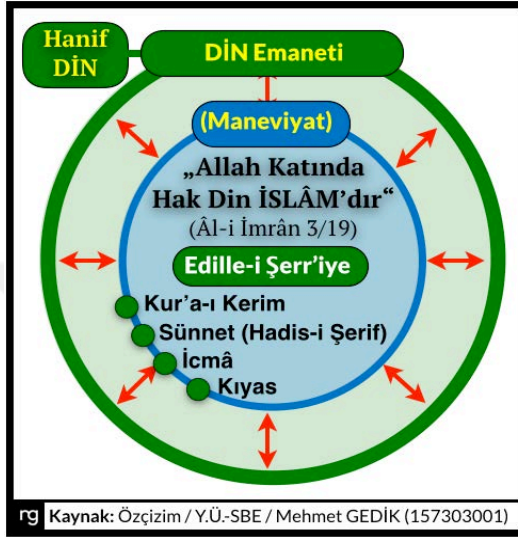
Bu ve buna benzer birçok olumsuzluklar ortaya konulduğunda AHSEN-Yaklaşım’ın alkol, içki ve her türlü uyuşturucunun gerek bireyin aklına ve gerek gerekse toplumun bütün katmanlarına zarar verdiği gerekçesi ile insanın ıslahında koruyucu-önleyici yöntemler dahilinde ilgili bu maddelerden tamamen uzak tutulmasına yönelik derinlemesine bir hizmet anlayışına sahiptir. Bu hastalıklara neden olan bütün etkenler, gerek kişinin vücuduna/bedenine ve gerekse aklına oldukça zararlı olduğu bilimsel olarak da kanıtlanmış ve aynı zamanda İslâm Âkidesi bağlamında da haram kılınmış olan bu maddeler ile mücadele insan aklının korunması noktasında oldukça önem arz etmektedir.

AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet yaklaşımı korunmaya muhtaç insanı, sosyal hizmetin bütün koruyucu-önleyici multidisipliner enstrümanları ile korumayı zorunlu bir hedef olarak görmektedir. Akıl ile ilgili sorunların sıradanlaştırılması üzerinde çok yönlü düşünülmemesi gereken toplum en önemli meseleleri arasında görülmektedir. Onun akıllı dolayısı ile insanı tahrip eden her türlü zararlı unsurdan uzak durulması Cenab-ı Allah’ın, Kur’an’da birçok yerde emrettiği gibi, Hz. Peygamber’de (s.a.v.) insanın aklına zarar veren her unsurdan uzak durmasını vurgulamıştır. Bununla birlikte, akıllı başında olmayan insanların yapabilecekleri birçok haram işlerden uzak durması gerektiğini de yine “*Veda Hutbesi*”nde üzerine basılarak durulduğu görülmektedir. Akıllı yerinde olmayan bir insanın hem kendi canına hem de başkalarının canına kıyabildiği, zina ve hırsızlık yapabildiği, insanların doğal haklarını gasp edebildiği bilimsel olarak birçok örneklemeler ile ispatlandığı görülmektedir.

Bu yaklaşımdan hareket ile, insana sürdürülebilir onurlu bir yaşamın ancak, kendisinin sahip olduğu en değerli aklın emanetinin korunması ile sağlanılabileceğinin altı çizilmesi önem arz etmektedir. Ahsen-İslâmi Sosyal Hizmet, Kur’an ve Sünnet bağlamında, insanda korunması, muhafaza edilmesi gereken “*5 temel değer/emanet*” içerisinde, aklın (can/ruh) korunmasını, muhafazasını oldukça önemsemektedir. Onun için, insanı, dolayısı ile kendisini oldukça değerli kılan, eşsiz, mükemmel, en güzel kıvamlı (Ahsen-i Takvim) yapan “*akıl emaneti*”ne karşı tehdit oluşturabilecek bütün

tehlikelerden uzak tutulması sosyal hizmet yaklaşımının koruyucu-önleyici tedbirleri açısından önem ar etmektedir. AHSEN-Sosyal Hizmet'in, Kur'an ve Sünnet'e ters düşebilecek, insanın akıl melekelerini tehdit eden her unsurun, “salih amel (iyi iş)” anlayışı ile insandan uzak tutulmasını sağlıklı toplumların oluşturulması açısından önemsemektedir.

3.2.6.3. Din & Maneviyatın Korunması

“Din (Maneviyat) Emaneti”nin korunması ve muhafazası, insanda korunması gereken 5 temel değer/emanet arasında yer almakta ve insanın “Akıl Emaneti Can/Ruh(Nefs)”nin korunmasından hemen sonra, 3. sırada gelmektedir. Cenab-ı Allah’ın, bir insanı din ile yükümlü, sorumlu kılmasının ancak bireyin aklî melekelerle sahip olmasına, ergenlik vafına, buluş çağında (akıl baliğ) olmasına bağlamıştır.

Grafik 20: AHSEN Sosyal Hizmet – Dinin & Maneviyatın Korunması

İnsanın din ve dini değerlerinin muhafazası korunması, insanda korunması gereken 5 temel değer/emanet arasında yer almakta ve insanın “Akıl Emaneti Can/Ruh (Nefs)”nin korunmasından hemen sonra 3. sırada gelmektedir. Cenab-ı Allah’ın, bir insanı din ile yükümlü, sorumlu kılmasının ancak bireyin aklî melekelerle sahip olmasına, ergenlik vafına, buluş çağında (akıl baliğ) olmasına bağlamıştır.

Din (İslâm) canı/ruhu bedende taşıyan, akli ile iman etmesi gereken her insan için bir hayat nizamıdır. İnsanlık tarihi kadar kadim bir geçmişi olan din, “fitrî ve âlem-şümûl” bir kurumdur. Her toplumda mevcudiyetini koruyan dinin, insan ve toplumlara yaratıcısına teslimiyeti (imân), bir yaşam biçimi, bir yol haritası olarak sunduğu görülmektedir. Kıyametin sonuna kadar da insanlığın yaşamıyla birlikte varlığını sürdürecektir. Kıyametin ne zaman olacağı ile ilgili ise, Cenab-ı Allah Kur’an-ı Kerimde; “De ki: Onun ilmi ancak Rabbinin katındadır. Onun vaktini O’ndan başkası açıklayamaz.” (K.K.: Araf 7/187⁸²) diye buyurmuştur. İslâm Dininin tek ve yegâne Âkidesi olan Kur’an-ı Kerim’de, dinde zorlama olmadığı ile ilgili önemli bir hususa dikkatlerin çektiği görülmektedir: “Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirlerinden ayrılmıştır. O halde

⁸² Kur’an-ı Kerim’deki tam metni; “Sana kıyameti, ne zaman gelip çatacağını soruyorlar. De ki: Onun ilmi ancak Rabbinin katındadır. Onun vaktini O’ndan başkası açıklayamaz. O göklere de yere de ağır gelmiştir. O size ansızın gelecektir. Sanki sen onu biliyormuşsun gibi sana soruyorlar. De ki: Onun bilgisi ancak Allah’ın katındadır, ama insanların çoğu bilmezler.” (K.K.: A’râf 7/187).

kim tağutu reddedip Allah'a inanırsa, kopmayan sağlam kulpa yapışmıştır. Allah iştir ve bilir.⁸³ “ (K.K.: Bakara 2/256).

İnsanın gerek bireysel ve gerekse toplum içerisinde korunmasında oldukça etkin bir görevi olan din, Prof. Dr. İzzet Er'in “*Din Sosyolojisi*” adlı eserinde şu şekilde tarif edilmektedir: “*Din, insanların emir ve hüküm sahibi olduğuna inandıkları yüce bir varlığın belirlediği prensip ve düsturlara bağlanmaktadır*”. Din kavramının bilimsel tanımlarına bakıldığında, her bilmin dini kendi disiplini içerisinde yorumladığı ve zaman zaman da yine bilimsellik adına din ile hiç alakası olmayan tanımlamaların zoraki yapılmış olduğu söylenebilir. Dinin, bazı yaklaşımlara göre sadece kültürün bir parçasını oluşturulduğu belirtilirken, bazı yaklaşımlarda da psikolojik ve sosyolojik yönleri ile insan yaşamının merkezinde bir değer olarak tanımlayabilmektedir. Sosyoloji alanında sosyal bir kurum veya hadise olarak tanımlanan din, kelâmcıların tanımlamalarında, akla ve nakle (vahiy) dayalı bir sistem olduğunun altı çizilmektedir. Yine bazı yaklaşımlar ile; dinin metafizik ve irrasyonel bir tasavvur olduğunun belirtildiği görülmektedir (ER, 2008, s. 17-20).

Günümüzde Hristiyan Batı toplumlarında kullanılan “*Religion*” kelimesinin karşılığı olarak kullanılan “*Din*” kelimesi kavramsal anlamda aynı eşdeğer içerikliklere sahip olup olmadıkları oldukça tartışmalı bir konudur. “*Din*” kavramı Müslümanlar için İslâm Âkidesinin bütünlüğünü oluşturmakta ve hayatın her yönünü kapsayan bir hayat nizamı olarak benimsenmektedir. Oysa Hristiyan Batı toplumu insanları için, “*Religion (din)*” kavramı, inanıp inanmamakla ilgili belirli teorik ve kısmen de çok dar sınırlı pratiği içine alabilen bir oldu olarak görülmektedir (WATT, 1982, s. 21). Onun için “*Religion*” ve “*Din*” terimleri her ne kadar birbirleri yerine kullanılan kelimeler olsalar da içerik ve taşıdığı değerler açısından farklılıkların olduğu görülmektedir. Batı felsefelerinden Tanrı, insanların her işlerine dahili olan bir yaratıcı olarak görülmezken, bu durum İslâm anlayışında tamamen tam tersine bir yapıdadır. Müslüman toplumlarda, İslâm bir hayat nizamıdır ve Allah (c.c.) bütün insanlık için, dünya ve ahiret saadatinin belirleyicisi, hükümleri ve esasları koyucu, huzur ve saadeti sağlayıcı olarak görülmektedir.

Cenab-ı Allah, Kur'an-ı Kerim'de; “(Resûlüm!) *Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.*” (K.K.: Rûm 30/30). Bu âyet-i kerimeden “*insan ve din*” açısından çıkarılabilecek en önemli hususun, Allah'ın (c.c.), insanları tek bir fitrat “*hanîf din (bir olan Allah'a inanmak*⁸⁴)” üzerine yaratmış olmasıdır. Ancak “*hanîf*

⁸³ Burada “*Tağut*” kelimesi, şeytana ve Allah'tan başka tapılan her şey anlamında yer almaktadır. İnsanın nefsi yani kötü arzuları, heva ve hevesleri şeytanın sapıtmasına, yanıltmasına kanar. Onun için nefsin uymayan kimse kolay kolay günah işlemez. Aslında dinin koyduğu kaidelere uyulmasına mâni olan, insanın içindeki arzulardır. Bu arzuları itmek suretiyle insan kendisini şeytanın kötülüklerinden koruyabilmektedir. İslâm insanlara, din duygularını uyandırmak ve akıllarını doğru yöne yönlendirmek suretiyle bir tebliğ sunmaktadır. Kur'an'ın insana “*Doğruyu-Eğriden*” ayırt edebilecek özellikte yaratılmıştır. İrşadın ışığında İslâm'a yönelmek ve ilk adımı atmak hürriyetleri ile insanlara aittir.

⁸⁴ “*Hanîf*” eğriliğe sapmaksızın doğru yoldan giden demektir. Terim olarak, İbrahim Peygamberin tevhid, yani “*Allah'ı bir tanıma dini*” manasında kullanılır. Bir Allah'a inanan kimseye de hanîf denir. (ÖZEK & KARAMAN, 1992, s. 406)

din” üzerine olan bir insanın eğriliğe sapmaksızın doğru yolda gitmesi mümkün kılınmaktadır. İnsan fitratı sözcüğüne birbirinin benzeri birçok anlamların yüklendiği görülmektedir. Konu ile ilgili olarak, İbn Abdilber’in fitrat ile ilgili kısa özetine bakıldığında; “*Allah’ın insan tabiatına bahşetmiş olduğu ve aynı zamanda insanı güçlü kılan olumlu fitri-eğilim/potansiyel, selamet/sağlamlık ve istikamet/amaçlılık*” olarak yorumladığı görülecektir. Fitratla eş anlamlı gördüğü bu kelimeleri fitrat sözcüğünün “Hanif” terimiyle yakın ilişkisine bağlamaktadır (DÜZGÜN, 2016, s. 323). Aynı şekilde daha öncede İbn-i Sina’nın “*insanın yaratılış gayesi*” başlıklı bölümde de belirtilmiş olduğu; “İnsanı diğer yaratılmışlardan daha değerli kılan şeyin, kişinin kendi fitratının (eğilim/potansiyel) farkında olması ve tanınması hususudur (Grafik 1: Sayfa:154). Hanîflik, insanların doğal hâllerinin korumasını (selamet) ve bu doğallığa uygun bir şekilde yol almayı ise bir (istikamet) olarak belirlemektedir.”

İbn-i Sina, insanın yaratılış gayesini “*İnsan fitratı*” üzerinde olduğunu belirtirken, “*Din*”in bu fitratın korunmasında, insanın dünya ve ahiret saadetine ulaşmasında belirleyici emir ve düsturlar olduğunu belirtmektedir. Onun içindir ki, insan fitratını Allah’ın insana lutfettiği “Allah’ı bilmek, Allah’ı bulmak” yeteneği olarak tanımlamaktadır. İnsan, kâinatta yaratılmış, yaratıcısını (Allah’ı) bilen tek varlıktır. Onun için Allah insan fitratına “*bilinmek ve tanınmak*” yeteneği gibi değerler bahşetmiştir. Kur’an-ı Kerim’de; “*Gökteki İlâh da yerdeki İlâh da O’dur. O hakîmdir, her şeyi bilendir.*” (K.K.: Zuhuf 43/84). “*Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin mülkü kendisine ait olan Allah ne yücedir! Kıyamet saatini bilmek de O’na mahsustur. Siz O’na döndürüleceksiniz*” (43/85). “*Allah’ı bırakıp da taptıkları putlar, şefâat edemezler*” (43/86). “*And olsun onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan elbette (Allah) derler. O halde nasıl (Allah’a kulluktan) çeviriliyorlar.*” (43/87)” (K.K.: Zuhuf 43/84-87). Bu gerekçelerden hareketle, “AHSEN-Sosyal Hizmet”, Kur’an-ı Kerim’de insan fitratı gereği var olan “*Din (İslâm)*” duygularının, insanın dini/manevi değerlerin korunması oldukça önem arz etmektedir.

Bütün dinlerin temel mevcudiyetlikleri bir yaratıcının varlığına dayandırılmaktadır. Özellikle de dinler birbirlerinin varlığının kabullenilmesi (Hak Din) olup olmadıkları noktasında oldukça farklı yaklaşımlar sergiledikleri ve hatta birbirlerini red etikleri görülmektedir. Dolayısı ile buradaki kabullenilmenin veya reddedilmenin arkasında yatan gerçeğin aslında insanın dinlere olan bakış açılarından kaynaklandığı görülmektedir. İnsanlık tarihi boyunca birçok dinin doğduğunu ve aynı zamanda tarihi süreç içerisinde birçok dinlerin de kaybolduğuna şahit olunmaktadır. Günümüze kadar ulaşmış olan toplumun büyük dinler olarak adlandırdığı dinlerin de birbirleri ile inanç yönünde “*tek Tanrılı (monoteist)*” ortak inanç özelliklerinin olduğu söylenebilir. 21. yüzyılda da oldukça yoğun yaşanan savaşların arkasında yine din savaşlarının olduğunu söylemek yanlış olmaz.

18. yüzyılların başında “*dinin hiçbir şey olmadığı*” iddiaları ile yeni disiplinler geliştirilmeye çalışılırken, bu modern disiplinlerin “*yeni bir din anlayışı*” olmadan oluşturulmasını da mümkün olamayacağı görülmüştür. Yeni sistemlerin insanlardan aldığı her bir değer yerine başka bir alternatif konulmasını zorunlu kılmıştır. İnsanlığın kontrolünde olan yerkürenin her ne kadar sekülerist gösterilmeye çalışılsa da oldukça dini sistemler ve yapılanmalara yönetilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Daha önceden de belirtilmiş olduğu gibi, “*Religion (Din)*” kavramının Doğu ve Batı’da farklı temellere oturtulduğu ve oldukça farklı algılandığı görülmektedir.

İslâm dini öncesinde Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.), peygamber olarak görevlendirilmeden önce Ehl-i Kitap mensubu insanların Allah’ı inkâr ettikleri, O’na şirk koşarak fitne içerisine düştüklerini, peygamberlerine iftiralar atıp bir kısmını öldürdükleri, ilâhi kitapları kendi istek ve arzuları doğrultusunda tahrif ederek dini gerçeklerden uzaklaşıp sapkınlıklara düştükleri bilinmektedir. Bu bütün olumsuzlukların arkasında, insanı fitratı dışında bir varlık olmasını, Allah’ın bilinmesinin, tanınmasının önüne geçilmesi, O’na şirk koşulması vardır. İnsanlar, Ehl-i Kitap’a bağlı olan toplumlar, zamanın din adamları tarafından kutsal mesajların tahrif edilmesiyle “*Muharref dinler*”i oluşturmuşlardır. Bu dinlerin bozulmasındaki temel yaklaşımlarına bakıldığında; “*İnsan fitratına ters olabilecek bir yaklaşımla Tanrı inancı (Allah’a İmân) esaslarının temelden değiştirilmiş olduğunu*” görülmektedir. Bugün tek tanrılı bir din olarak izah edilmeye çalışılan Hristiyanlığın, “*teslis (üçleme)*” ile “*üç şekilli tek Tanrı anlayışı (Baba, Oğul ve Kutsal Ruh)*” formülü içerisinde açıklamaya çalışılmaktadır. Bu yaklaşıma göre Hristiyanlık inancında “*Tanrı’nın Oğulu*” olarak nitelendirilen Hz. İsa da bir tanrı olarak görülmektedir. Bu durum yine İslâm Âkaidinde insanın fitratına aykırı bir durum olmasından dolayı Müslüman toplumlar tarafından kabul edilmemektedir. Burada İslâm’da din anlayışı ve dini değerleri, itikâdi noktalarda farklılıklar gösterdiği gibi, değerleri noktasında da oldukça farklılıklar göstermektedir.

İslâm dininin temel Âkidesi Kur’an-ı Kerim’in bir diğer ismi de “*Furkan*”dır. Yani Kur’an-ı Kerim, dolayısı ile İslâm Dini aynı zamanda “(Hak’kı – Batıl’dan), (Doğru’yu – Yanlış’tan), (İyi’yi – Kötü’den)”⁸⁵ ayıran bir dindir. Cenab-ı Allah Kur’an-ı Kerim’de; “*Âlemlere uyarıcı olsun diye Furkan’ı indiren Allah ne yücedir.*” (K.K.: Furkân 25/1). Din olgusu insanın doğru yolu bulmasında oldukça önemli bir unsur olduğunun, insanın “vücut/beden, (fiziksel, biyolojik)” konumunun dışında kalan ve insanı oldukça değerli kılan akıl, “can/ruh (nefs)”ın diri tutulması yönünde oldukça önem arz ettiği bilimsel anlamda ispatlandığı görülmektedir. İnsanlığın yaratılışı ile birlikte doğan din olgusunun, bilim adına basit bir pozitivist yaklaşım ile indirgenmeye çalışılmasının sonuçları bugün endişe ile izlenmektedir. 19. yüzyılın pozitivist indirgemeci yaklaşımı insanlığın sonunun getirilmesinin bir başlangıcı olmuştur. Allah’ın (c.c.) hem yaratıp hem de yarattıkları içerisinde oldukça değerli kıldığı, insanın can/ruh (nefs) yapısının kodları basit indirgemeci pozitivist yaklaşımlarla ölçülebilmesi mümkün olamamaktadır.

Araştırmanın konusu gereği dini (İslâmi) sosyal hizmet yaklaşımların “İslâm Dini” boyutları ile ele alınması “AHSEN-Sosyal Hizmet”in oluşturulması açısından oldukça önem arz etmektedir. Dolayısı ile “AHSEN-Yaklaşım”ın saha/alan çalışmalarının yapılmış olduğu Federal Almanya’nın ortaya koyduğu post-pozitivist yaklaşımlı bir

⁸⁵ “Furkan”, hakkı batıldan, doğruyu yanlıştan ve iyiyi kötünden ayırt eden hükümler demek olup, Kur’an-ı Kerim’in isimlerindendir. (ÖZEK & KARAMAN, 1992, s. 49)

sosyal hizmetin pozitivist sosyal hizmet yaklaşımlarından ayıran en dikkat çekici unsurun “din” olduğunun bilinmesi oldukça önemlidir. Yani din yaklaşımı, Doğu ve Batı arasında oldukça zıt yönlü farklılıklar gösterdiği gibi, Batı toplumları içerisinde de farklı olarak algılanabildiği görülmektedir. Bu gerekçe ile AHSEN-Sosyal Hizmet’in bir “*İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)*” olarak dini (İslâmi) temellerinin ne şekilde İslâm Âkidesine dayandırılmasının gerekliliğinin iyi anlaşılması açısından “*Batı Sosyolojisinin Dini Anlayışı*” birkaç örneklemeler ile verilmesi araştırma açısından oldukça gerekli görülmüştür.

Bu yaklaşımdan hareketle Din olgularının 19. yüzyılın başlarında sosyolojik metotlar dahilinde yeni sosyal kuram (teori) ve kavramlar çerçevesinde insanda korunması gereken 5 temel değerden birisi olan dinin nasıl değersizleştirildiğini ve bunun paralelinde topluma nasıl yeni bir “*seküler din*” anlayışının indirgendliği özetlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, fizik ve kimyacıların geliştirdiği daha sonralarda da sosyal birimlere (bilimcilere) taşınan “*Atom teorisi (kuramı) ve Kaos teorisi*”nin insan, aile ve toplum ilişkilerinin parçalanmasında nasıl etkin rol oynadığı ve bu yanlış sosyolojik unsurlar ile insanların “*dini/manevi*” değerlerinin nasıl itibarsızlaştırdığı konuları özetlenmeye çalışılmıştır.

3.2.6.3.1. Pozitivist (İndirgemeci) Din Yaklaşımı & Sekülerizm ve Din:

“*Din-inaç & din-bilim (ilim)*” gibi değerler ile oldukça alakasız olan Saint Simon, Auguste Comte, Sigmund Freud, Karl Marx ve Albert Einstein gibi kişilerin din/maneviyat ve inançlarla ilgili oldukça zorlamalı yorumlamalara bakıldığında, insanlık tarihinde ilk kez 19. yüzyıllarda “*sosyolojik metotlar*”⁸⁶, yöntemler kullanılarak insanın din/maneviyat değerlerinden bilinçli olarak uzaklaştırılarak değersizleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. 19. yüzyıl bilimi, insana daha güvenli, daha iyi bir yaşam sürdürebilme iddiasıyla, inanı insan yapan bütün değerleri (kodları) ile oynamış ve bu kodlamaların (değerlerin) yerini kendi sembol ve kodlamaları ile değiştirmeye yeltenmişlerdir. İnsanlığın sahip olması gereken 5 temel değer/emanetin “*Atom Kuramı (Teorisi) Yaklaşımı*” ile parçalara ayrıldığı insan ilişkilerinin bitirilerek “*Ekolojik Denge*”nin bilimsel doğrular adı altında sosyolojik yeni kodlama ve metotlar eşliğinde bozulmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir.

İnsan ve insanı değerli kılan din olgusu sosyolojinin oldukça yakından ilgilendiği en önemli konuların başında gelmiştir. 19. yüzyılın yeni “*sosyolojik metotlar*”ını devlet politikaları olarak kabullendiren dönemin sosyal bilimcileri, insanları her anlamda güçlü kılan din olgusunu onların ellerinden almış ve dinin/maneviyatın yerini doldurması amacı ile de yeni bir ahlâk/etik kurallı sekülerist bir din anlayışı sunmuş oldukları görülmektedir. Sekülerizm bu gerçeklerden hareketle kendi değerlerini

⁸⁶ Cemil Meriç, Sosyoloji Notları adlı eserinde; Sosyolojinin bir “*ilim*” olmadığını, sosyolojinin bir “*metot*” olduğunun altını çizmiştir. (MERİÇ, 2013, s. 20)

“ahlâk (etik)” kuralları bağlamında yeni bir “insanlık dini” yaklaşımlarının bilimsel anlamda oluşturması eğilimlerine girdiği gözlemlenmektedir (DORMAN, 2015, s. 85).

Bu oluşturulan yeni “**İsanlık Dini** (*la Religion de L’humanite*)”nin “**kutsal mesajları**”nı yeni sosyolojik kuram (teori) ve kavramlarla donatıp sekülerist temelli bir din olgusunun oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Daha sonra oluşturulan bu yeni sosyolojik akımının “Tanrısı, İlâhı, Peygamberi” olma yarışlarına girilmiş olduğu birçok bilimsel araştırmaların konusu olduğu görülmektedir. 19. yüzyıl sosyolojinin din ve maneviyat algısının araştırmanın İslâm Âkide temelli bir yaklaşım olarak, bir “AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşım”ı olarak oluşturulmasını zorunlu kılan önemli bir unsurdur. Dolayısı ile AHSEN-Sosyal Hizmet’i diğer sosyal hizmet yaklaşımlarından farklı kılan en önemli unsurun “AHSEN-Sosyal Hizmet’in dini (İslâmi) değerleri” oluşturmaktadır. Onun için 19. yüzyıl sosyolojinin modernleşme adına ortaya koyduğu sekülerizmin yeni bir “**İsanlık Dini** (*la Religion de L’humanite*)” olarak konulmuş olduğu konusunun derinlikli olarak anlaşılması önem arz etmektedir.

19. Yüzyılın Sekülerist Dini Algısı:

19. yüzyılın aydınlanma ve modernleşme hareketi ile ortaya çıkartılan yeni sosyolojinin o dönem öncesindeki bütün dini/manevi değerlerden soyutlandırılmış yeni bir algısı olarak kabul görmesi yönünde oldukça emek sarf edildiği görülmektedir. Durkheim’a göre bu yeni “**İsanlık Dini** (*la Religion de L’humanite*)”nin tanrısı, ilk sosyolog ve sosyalist olarak adlandırdığı Saint Simon veya hocası Simon’u “*Hayâsız bir cambaz, yobaz, soysuz bir yazar, her türlü gerçek değerlerden mahrum bir şarlatan*” olarak gören Auguste Comte’dır. Comte, kenedisini “*Sosyolojinin Tanrısı*” olarak ilan etmiş ve günümüzde de “*Isidore Marie Auguste François Xavier Comte*” lakabı ile sosyal bilimler tarihinde yerini aldığı görülmektedir. Günümüz sosyolojisinin temelleri her ne kadar Saint Simon’a ve Auguste Comte’ye dayandırsa da Saint Simon’un sosyolojiyi bir “*Science de l’Home (İsanlık İlmi)*” olarak adlandırdığı görülmektedir. Yani insanlık tarihi kadar bir derinliğe sahip olan “İsanlık İlmi” 19. yüzyılın Simon ve Comte’nin sosyolojik değerlerine hapsedtirilecek kadar küçümsenecek olursa, sadece dinleri inkâr etmiş olmaz, aynı zamanda bir insanlık tarihini inkâr edilmesine de yol açabilecektir (MERİÇ, 2013, s. 20), (AKADEMİLİST, 2018).

Saint Simon ve Comte’nin sosyolojisinin Türkiye’de nasıl anlaşılması gerektiği ile ilgili Cemil Meriç’in oldukça derinlemesine katkılar sağladığının altı çizilmesi önem arz etmektedir. Meriç’in Simon ile ilgili yaklaşımlarında; Saint Simon’un Comte’nin dediği gibi “*hayâsız, yobaz, cambaz, soysuz ve her türlü gerçek değerlerden mahrum bir şarlatan*” olarak geçiştirilemeyeceğinin altını çizdiği görülmektedir. Meriç’e göre Saint Simon sosyolojisinin temelinde oldukça ivme kaybetmiş olan “*Hristiyanlık Dini*”nin 19. yüzyıl versiyonunun oluşturulması dinin yenilenmesi vardır.

Cemil Meriç yine “*Sosyoloji Notları ve Konferanslar*” isimli kitabında yayınlanan notlarında, Saint Simon’un kim olduğuna ilişkin; “*Gerçekte o, Hristiyan olmayan bir Hristiyan, Tanrı’ya inanmayan ve kendisini peygamber olarak ilan eden bir şahsiyet*”, Saint Simon için, “*Din sosyalizmdir, sosyalizm de bir din.*” ifadelerini

kullandığı görülmektedir. (AKADEMİLIST, 2018). Cemil Meriç'in de dediği gibi, Gerçekte bir Hristiyan olmayan, yeni bir din anlayışı koyma gayreti içerisinde olan Saint Simon (1760-1825) kendisini sosyolojinin peygamberi olarak görmekten geri kalmamıştır. Auguste Comte (1798-1857) ise, ihtiyar hocasını en ağır hakaret ve ithamlarla alay etmiş, Simon'un ölümünden sonra da ortaya koyduğu yeni çalışmalarını "*Sosyal Fizik (Physique Sociale)*" olarak adlandırmış, bu çerçevede bilimsel olduğunu iddia ettiği çalışmalara da "*sosyoloji (sosiologie)*" çalışmaları demiştir (MERİÇ, 2013, s. 19-21).

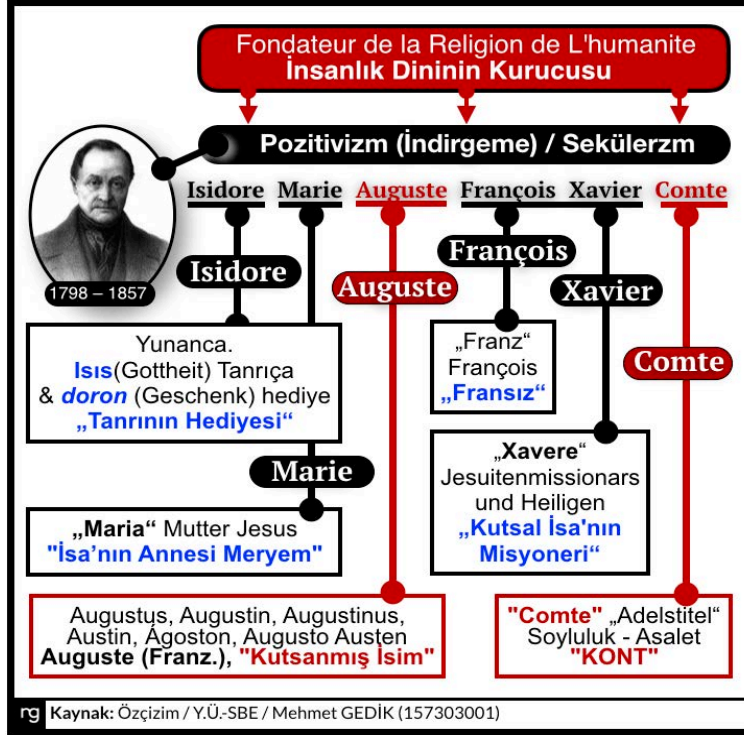
Auguste Comte, 1817 – 1824 yılları arasında sosyalizmin radikal peygamberi olarak adlandırılmış olan Henri Saint Simon'un yaklaşık 8 yıl sekreterliğini yürütmüştür. Bu beraberlikleri 1824 yılında çok çetin tartışmalar sonucunda sona erdirilmiştir. "*Hayâsız, cambaz, yobaz, soysuz bir yazar, her türlü gerçek değerlerden mahrum bir şarlatan*" olarak yaftaladığı hocası bir yıl sonra 1825 yılında ölmesiyle bütün saha Comte'ye kalmıştır. Saint Simon öldüğünde Auguste Comte 27 yaşlarındadır. Simon öldükten sonra yaklaşık 32 yıl boyunca yeni bir "*İnsanlık Dini (la Religion de L'humanite)*" projeleri üzerinde çalışmalar yaptığı görülmektedir. 1830-1842 yılları arasında vermiş olduğu "*Pozitif felsefe dersleri*"ni 6 ciltlik temel çalışma olarak din ve maneviyattan arındırılmış "*bilim – doğa bilimi ve sosyal bilim*" olarak ortaya koymuştur. Daha sonra da 1848 – 1854 yılları arasında, "*Pozitif Siyaset Sistemi (de Politique Positive)*"ni ortaya koymuştur. Yine Comte'nin kendi ifadeleri ile "*Yeni Bir İnsanlık Dini (la Religion de L'humanite)*", "*Pozitivizm*"in ortaya konulmuştur (SLATTERY, 2015, s. 72).

Auguste Comte'nin, Simon'dan sonra ortaya koyduğu bütün çalışmalarının temellerini hocası Saint Simon'un sosyolojisinin oluşturduğunu söylemek yanlış olmaz. Hatta bu konuda, gerek Émile Durkheim (1857 -1917) ve gerekse Georges Gurvith (1894-1965) Comte'nin "*Henri de Saint Simon*"un şakirdi (talebesi, öğrencisi) olmaktan başka vasfı olmadığını ortaya koyma çalışmaları görülmektedir. Ama ne var ki, Simon ile başlatılmış olan insanlığın yeni sosyalleştirme (sosyalizm) hareketi insanlık için oldukça önem arz eden din ve maneviyat değerlerinin tahrip edilmesi hususlarında da birbirleri ile yarışmış oldukları ve bu yeni dinin "*Tanrısı, İlahı ve Peygamberi*" olmakta oldukça hırslı ve iddialı bir tavır sergiledikleri görülmektedir. Bu anlamda Simon'dan daha avantajlı durumda olan Comte, Pozitivizmin (Neolojizm) sadece bir atası değil, onun kurucusu hatta "*Tanrısı*" olarak gösterilmektedir.

Bu yaklaşımdan hareketle günümüzde "*İnsanlık ilimi*" adı altında sosyolojik yaklaşımlarla insanların kendi temel değerlerinden koparılıp nasıl itibarsızlaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir. İnsanlık tarih boyunca hiç olmadığı kadar zor bir durum ile karşı karşıyadır. Kendi kendisini bitirmek üzere olan insanlık artık yaşadığı dünyayı, doğayı ve yaşama özgü ne değer var ise hızla ve hırsta tüketmeye doğru yönelmektedir. Zaman Durkheim'ı haklı kılmış ve günümüz sosyolojisi sistem ve yaklaşımların iddia edildiği gibi bir "*İnsanlık İlmi (Sciences de l'Homme)*" olmadığını insanlığın içerisinde yaşamış olduğu tüm sorunlar açıkça ortaya koymuştur.

Isidore Marie “Auguste” François Xavier “Comte”:

Auguste Comte için kullanılan “Isidore Marie Auguste François Xavier Comte” bu isim ile sosyoloji bilimi adına anlatılmak istenilen nelerdir? Bu durum gerek sosyal bilimler açısından ve gerekse araştırmamızın konusu ile olan ilişkisi gereği oldukça önem arz etmektedir;

Auguste Comte için kullanılan;

“Isidore Marie Auguste François Xavier Comte” ismi ile gerek sosyoloji ve gerekse insanlık bilimi adına anlatılmak istenilen nelerdir?

Bu durum gerek sosyal bilimler ve gerekse araştırmamızın konusu ile olan ilişkisi gereği oldukça önem arz etmektedir.

Grafik 21: Auguste Comte; Pozitivist (Neolojist) İnsanlık Dini Yaklaşımı

- ❖ **Isid Isidore:** Yunanca kökenli bir isim olup; “*İsis: Gottheit (Tanrıça)*” & “*doron Geschenk (hediye)*”: “*Tanrının Hediyesi*” anlamında kullanılmaktadır.
- ❖ **Marie:** “*İsa’nın Annesi Meryem (Maria, die Mutter von Jesus)*”
- ❖ **Auguste:** “*Augustus, Augustin, Augustinus, Austin, Auguste (Franz.), Ágoston, Augusto Austen, Gustinus Augusta (kurtarılmışlar)*” anlamına gelen bu isimler kutsallık içermekte ve erkeklere verilen isimler olarak bilinmektedir.
- ❖ **François:** “*Franz – François (Fransız)*” Buradaki “*François*” ismi “*Auguste*” ismim ile birlikte kullanılmış olup, “*Kurtarılmış Fransız*” ifadesini oluşturmaktadır. Dolayısı ile Comte, aynı zamanda Fransız milliyetçiliği anlamında da ismi ile tescillendirilmiştir.
- ❖ **Xavier:** İsmi de François ismi gibi yine erkeklere verilen oldukça kutsallık içeren bir isimdir. Genel olarak Comte’de de olduğu gibi “*Franz Xavere (François Xavier)*”⁸⁷ isimleri birlikte kullanıldıklarında kutsallık açısından oldukça önem arz ederler. Bu isim özellikle “*Kutsal İsa’nın Misyoneri (Jesuitenmissionars und Heiligen)*” anlamına gelen “*Doğu Asya Katolik misyonerleri (Katholische Mission (Jesuitischen Mission) in Ostasien)*” için kullanılan kutsal bir isim olarak bilinmektedir.
- ❖ **Comte:** “*KONT*” kelimesi “*Comte (Adelstitel)*” “*Toplumların en üst soylu sınıfını “sozial exklusive Gruppe (sosyal ayrıcalıklı, soylu, ünlü grup) insanlarına verilen çok nadir isimler olarak görülmektedir.*

Görünüşte oldukça masum gibi duran bu kombine edilmiş isim; “Isidore Marie Auguste François Xavier Comte”, kutsallıklar açısından oldukça zengin ifadeler

⁸⁷ Bu konu aşağıda detaylı bir şekilde “Franz Xavere (François Xavier)” başlığı altında açıklanmıştır.

içeren kavramlar taşıdığı görülmektedir. Bunların her birisinin bir arada kombine edilmiş olması sıradan basit bir rastlantı gibi durmamaktadır. Bunun arkasında, görünmeyen bir “buzdağı (Eisberg)”nın olduğu ve yeni bir sekülerist temelli dinin bütün kodlamalarını içerdiği açıkça görülmektedir.

Batı toplumlarında olmak üzere insan ve “*İnsanlık Dini (la Religion de L’humanite)*” bir “*İnsanlık İlmî (Science de l’Homme)*” olmadığını adına, sosyolojinin ve dolayısıyla sosyal bilimlerin 18. yüzyılın sanayi devrimi ile birlikte başlatılan modernleşme ve buna bağımlı “kardeşlik, eşitlik ve özgürlük” hareketinin hiç de masum bir hareket olmadığını günümüzde birçok bilimsel çalışma ile ortaya konulduğu görülmektedir.

Şekil 10: I.M. Auguste François Xavier Comte

18. yüzyılların protestanlaştırmış bir sosyolojisini yeni Hristiyanlığın bir sosyal bilim felsefesi yaklaşımına dönüştürüldüğü ve bu bağlamda seküler bir yeni “*İnsanlık Dini (la Religion de L’humanite)*” oluşturulma girişimleri olduğu bütün açıklığı ile ortadadır. Günümüzde halen mevcut sosyal sistemler dahilinde, insanı kendi değerlerinden uzaklaştırarak değersizleştiren sosyal bilimlerin (sosyoloji), dini ve manevi değerler ile ilişkisi olmadan insanlara bir dünya saadeti ve sosyal refah sunabilme iddiaları olduğu görülmektedir. İnsanın fenomenliğini oldukça iyi çözebilmüş bir sosyal bilimlerin insandan almış olduğu her temel değer yerini bir başka sekülerist yapıya dini/manevi değerlerin yerleştirilmeye çalışıldığı da görülmektedir. İnsanlık adına yine insanlığın oldukça değersizleştirildiği bu çirkin gelişmeler incelendiğinde, Cemil Meriç’in oldukça haklı olduğu gözlemlenebilmektedir. Dünyada sadece bir sınıf insanlar adına “*İnsanlığın kutsal kadim tarihi*” üzerine kalın bir çizgi atılmaya çalışılmaktadır. Birbirlerine densizce, hayâsız, yobaz, soysuz, şarlatan sözleri ile hakaretler yağdıran pozitivist (neolojist) düşüncelerin insanlık ve toplumları kurtarma iddiası ile “*tanrılığa, peygamberliğe*” soyunmuş olmaları günümüz insanlığına güvenli bir dünya, huzuru, mutluluk ve barış getiremediği bütün açıklığı ile ortadadır.

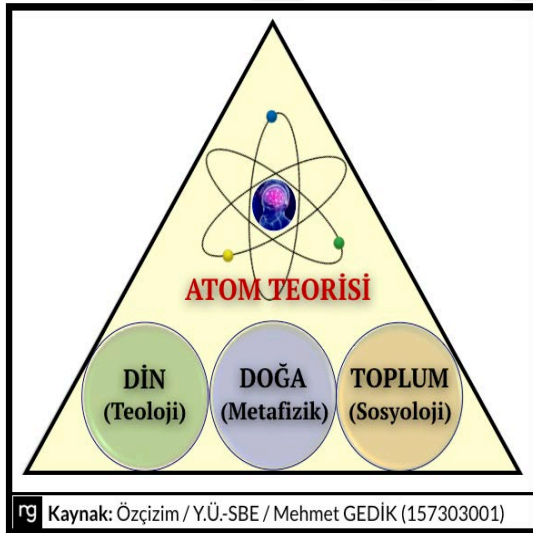
Charles Robert Darwin (1809 -1882), 1871 yılında kaleme aldığı “*İnsanın Soy ve Cinsiyet Seçimi*” adlı kitabı ve temel felsefesi incelendiğinde, insanların neden maymun soyundan türemiş olduğu varsayımlarının ortaya atılmış olduğu bugün daha iyi anlaşılmaktadır. Sonra Nitché’nin “*İnsan maymundur. Tanrı olmaya yöneldi.*” sözlerine bakınca, Saint Simon ve Auguste Comte’nin insanı kendi 5 temel değerinden/emanetinden koparmak için insanı nasıl bir çıkmazın içerisine ittikleri daha iyi anlaşılmaktadır. Bu yaklaşımlardan hareket ile “AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı” din ve maneviyat anlayışının insan ve toplumlar için oldukça bir değer arz ettiğinin altı çizilerek insanda korunması gereken en temel değerlerden birisi olduğunun belirtilmesi önem arz etmektedir. Ahsen-Yaklaşım insana dair bütün bu

dini/manevi temel değerleri İslâm Âkidesi ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Sünnetlerine/Hadislerine dayandırmakta, insana kendi değerlerinin yeniden kazandırılmasını temel ilke edinerek hizmetlerini toplumun en kılcal damarlarına kadar sürdürmeyi ön gören bir yaklaşımdır.

3.2.6.3.2. Atom Kuramı (Teorisi) Yaklaşımı ve Din

Atom kuramı (teorisi); özellikle fizikçilerin, kimyacıların geliştirdikleri ve daha sonrasında sosyal birimlere (bilimcilere) taşınmış bir kavram olduğu görülmektedir. Bu teori günümüzde, insan ve toplumların mikro, mezzo ve makro düzeyli “Ekolojik/Eko-Sistem” bütünlüklerinin “atomize etmek“, parçalara ayırmak, bölmek ve bazen de insanı değerlerinden saf dışı bırakmak amaçlı bir yaklaşım olarak kullanıldığı görülmektedir. Kavram, Sanayi devrimi ile birlikte hızla modernleşen toplumların sosyal, ekonomik ve siyasal değişimlerine bağlı olarak toplumsal yaşamın kendi değerlerinden uzaklaştırılmasına ve insanların daha iyi araçsallaştırılmasını ön görmektedir.

Atom Teorisi (Kuramı), Comte'nin “Pozitivist (Neolojist) Sosyal Hizmet Yaklaşımı”dır. Comte'nin “3 aşamalı yasa/evre (Das Drei-Stadien-Gesetz)” mantığı ile

ele alınan değerlerin;
DİN/TANRI (Teoloji)
DOĞA/TABİAT (Metafizik)
TOPLUM/ÇEVRE (Sosyoloji)
birbirleri ile olan doğal ilişkilerinin
“Atom Teorisi (kuramı)” ile
ayrıştırılması ve bu olguların, “Tanrısız-
laştırılması” olarak bilinmektedir.
Sonrada da “Pozitif Siyaset/Politika
Sistemi (de Politique Positive)”ni bir yeni
“İnsanlık Dini (la Religion de L’humanite)”
olarak ortaya koyulması hadisesidir
(SLATTERY, 2015, s. 72).

Grafik 22: Pozitivist Yaklaşımlı Atom Teorisi

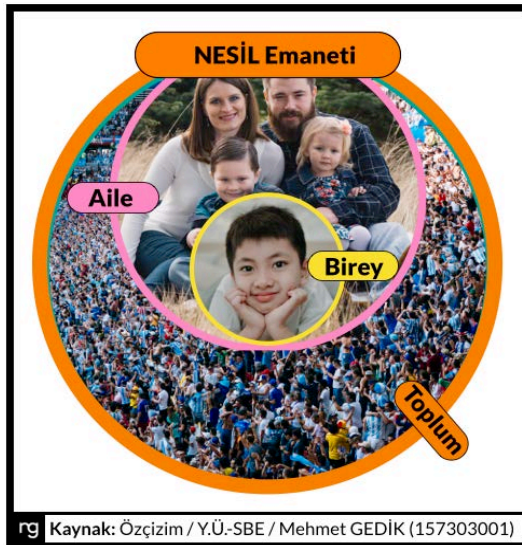
Yunan filozoflarından Demokritos “atomculuk ve teorileri” ile yakından ilgilendiğini ve atomculuk kavramının sadece fizik boyutu ile değil, aynı zamanda evrenin yaratılışı ve maddelerin yaratılışında metafizik ve sosyal teori anlamında bağlantı kurarak ele aldığı görülmektedir. Demokritos atom teorisi yaklaşımı ile evrenin bir yaratıcısının olmadığı dolayısı ile “Tanrı inancı”nın da olamayacağı tezini savunduğu görülmektedir. Doğaya (Evrene) canlılık veren bütün unsurları tanrı olarak tanımlamıştır. Demokritos atom teorisini gerekçeleri ile açıklarken, Doğâ tanrısı, Güneş tanrısı, rüzgâr tanrısı v.b. doğadan ayrı ve üstün bir ilk sebebi olmadığını savunmaktadır. İnsanların yine de bir tanrı olgusuna inanma ihtiyacının olduğunu, insanların içlerindeki korku duygusundan kaynaklandığını iddia etmektedir (SARICI, 2018, s. 13). Yunan filozof Demokritos atom teorisi yaklaşımları ile bir yaratıcının varlığını reddederken, evrendeki her olaya kendince kurguladığı atom kuramı (teorisi) yaklaşımı ile bir cevap aradığı görülmektedir. Matematiği, Fiziği, ahlak değerlerini,

eğitimi ve bilimsel gördüğü bütün yaklaşımları bu teori üzerinden çözerek, evrenin ve evrende bulunan hiçbir varlığın yaratıcısı olmadığını savunmuştur.

Günümüze kadar gelmiş olan atom kuramı yaklaşımının sonuçlarına bakıldığında, Yuna filozof Demokritos'un yaklaşımları ile tamamen örtüştüğü ve atomize olmuş toplumların modernizmin bir sonucu olarak, daha bireyci, daha yalnızlaştırılmış, kişisel çıkarlarını daha ön planda tutan, sadece “ben merkezli” hareket eden, insanlardan oluşturulduğu görülmektedir. Bugün Batı toplumlarının en büyük sorunlarının insanların yalnızlaştırılmış olmaları gösterilmektedir. Atomize edilmiş bireylerin, toplumların en büyük açmazı, yalnızlaştırılmış varlıklarının kendilerine vaad edilen “özgürlükleri” ile doldurulamadığı gerçeğidir. Sosyal anlamda modernizmi savunan pozitivist (neolojist) ve post-positif (sekülerist) yaklaşımların insan ve toplulukların özgürleştirilmesi adına dini ve manevi değerlerden uzaklaştırarak insanları anlamsızlaştırdıkları, güçsüz ve savunmasız hale getirebildikleri görülmektedir.

3.2.6.4. Neslin & Ailenin Korunması

Sağlıklı bireyler sağlıklı aileleri, sağlıklı aileler ise sağlıklı toplumları oluştururlar. İnsanların güven içerisinde bir dünyada yaşamlarını sürdürebilmeleri için de bireyin, ailenin dolayısı ile “neslin korunması” muhafazası oldukça önem arz etmektedir. Neslin/Ailenin Korunması AHSEN-Sosyal Hizmet'in eko-sistem dahilinde mezzo düzeyde ele aldığı ve insanda korunması gereken 5 temel değerden birini oluşturmaktadır. Birey, aile ve toplumların sağlıklı olmalarından kastedilen şey; ilgili her bir faktörün dış ve iç görünümü itibarı ile fiziksel, biyolojik veya anatomik yapıları yanında ruh yapılarının da sağlıklı olmaları ve bir bütünlük arz edebilmeleridir. İnsanın değerli kılan dokunulamayan canı/ruhu (nefs) olduğu gibi aile ve toplumların da dokunulamayan ruhu, maneviyatı ve kimlikleri vardır. Dolayısı ile sağlıklı bir aile ve toplum ancak holistik (bütüncül) anlamda ele alınarak değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

İnsanlığın sürekliliği ve sürdürülebilirliği noktasında Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber (s.a.v.) neslin korunması hususlarında; mikro düzeyde “bireyin” korunmasına, mezzo düzeyde “ailenin/neslin” korunmasına ve makro düzeyde “toplumun” korunmasına oldukça hassas ve ölçülü yaklaşıldığı görülmektedir. İnsan sağlıklı bir ailenin ve toplumun temel unsurudur. Ailenin korunmasının temelinde yatan asıl gerekçe topluma sağlıklı bireyler kazandırması ve sürdürülebilir güvenli toplumların oluşturulmasıdır.

Grafik 23: AHSEN Sosyal Hizmet – Neslin & Ailenin Korunması

Toplumsal en küçük birimini oluşturan ailenin topluma sağlıklı bireyler (nesiller) kazandırılması noktasında oldukça fonksiyonel bir görev üstlenmiş olduğu görülmektedir. Daha belirgin ifadelerle aile, “*Ekoloji/Eko-Sistem*”in işlevselliği yönünde en belirleyici etkidir (Grafik 25, Sayfa:286). Bu nedenle aileyi aile yapan bütün müesseselerin ve özellikle de evlilik müessesesinin korunması oldukça önem arz etmektedir. Aile kurmak/oluşturmak, toplumun en değerli yegâne sağlıklı sosyal kurumların oluşturulması anlamına gelmektedir. Aile kurumu, toplumun bütün diğer kurumlarının sağlıklı işleyişine katkı sağlar ve sağlıklı bir toplumun vazgeçilmez bir unsurudur.

İnsan için oldukça değer arz eden aile ile ilgili bütün sosyal aile kurumları, insan neslinin “*üremesi, çoğalması ve güven altında yaşaması*”nı mümkün kılmak için varlıklarını devam ettirmeyi amaçladıkları görülmektedir. Neslin korunması noktasında aile kurumsal anlamda incelendiğinde, aile kurumlarının insanların bireysel ve toplumsal amaçlarının gerçekleştirilmesinde oldukça etkin roller üstlenmiş olduğu görülecektir. Sosyal devletlerin aile kurumlarından beklentileri topluma kazandırılacak olan her aile bireyinin insan fitratına uygun olarak yetiştirilmesinin sağlanmasıdır. İnsan neslin devamı ancak yaratılış fitratı gereği, “*üreme ve çoğalma*”sı ile mümkün olabilmektedir. Her ne kadar, cinsellik bazı din ve öğretilerde günah, suflî bir eylem olarak görülmüş olsa da İslâm inancı bütün bunların aksine cinselliği insan yaşamının bir değeri, neslin üremesi ve korunması noktasında anlamlı ve işlevsel bir faaliyet olarak görmektedir (CANATAN, 2014, s. 72).

İslâm Âkidesi prensipleri çerçevesinde, insanın cinselliği bağlamında üremesi ve çoğalması önem arz etmektedir. Dolayısı ile insanın cinselliği pozitif bir etken olarak neslin sürdürülebilirliği ve sağlıklı toplumların oluşturulması noktasında gerekliliği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle evlilik müessesesi aile oluşturulması insanların “*üreme ve çoğalma*”sı noktasında kutsal bir değer olarak görülmektedir. Evlilik dışında, meşru olmayan “*nikâhsız evlilikler/birliktelikler*”in insanların üreme ve çoğalma yöntemlerinden biri olarak görülmesi İslâm Âkidesine göre haram ve insan neslinin korunabilmesi noktasında oldukça sakıncalı görülmektedir. Bu gerekçe ile AHSEN-Sosyal Hizmet’in mezzo düzeyde ailenin/neslin korunmasına ilişkin yaklaşımları Kur’an ve Sünnet ilkeli olup, koruyucu-önleyici prensipleri ön gören bir yaklaşımdır.

İslâm fıkhnın kaynakları (Edille-i Şerriye), evlilik dışı cinsel yaklaşımları “*zina*” olarak görmek ve bu yol ile bir aile kurumunun oluşumu nesillerin geleceğine ilişkin sakıncalı görmek ve bu sakıncalardan dolayı bu türden ilişkiler haram kılındığı görülmektedir. Aile kurumunu en güçlü kılan unsurun karşılıklı bir “*evlilik sözleşmesi*” ve anlaşma akdine bağlı olarak bir “*nikâh*”ın kısılanmasıdır. “AHSEN-İslâmî Sosyal Hizmet” bu anlaşmaları/akdi aynı zamanda “*İnsan Temel Vecibe-Hakları*” olarak görmek ve evli eşlerin birbirlerine karşı sorumluluklarının olduğu gerek söz ve gerekse yazılı olarak şahitler huzurunda akdedilmesi, söz verilmesi olarak görmektedir. Aile/Nesil müesseseleri ancak “*Allah’ın (c.c.) emri, Peygamberin (s.a.v.) sünneti*” vechi ile gerçekleştirilerek kurumsallaştırılabilmektedir. Cenab-ı Allah Kur’an-ı Kerim’de; “*Zinaya yaklaşmayın. Zira o, bir hayâsızlıktır ve çok kötü bir*

yoldur.” (K.K.: İsrâ 17/32⁸⁸) buyurmuştur. İslâm Âkidesi, bireyin zina etmesini ve zinaya götüren bütün yollara tevessül etmesini aile ve neslin korunması açısından men etmiş ve haram kılmıştır. Bir akit/anlaşma üzerinden (nikâh) oluşturulan birliktelikler aile oluşumunun temelleri, aile bireylerinin insan fıtratı gereği doğal haklarının korunmasını mezzo düzeyde mümkün kılabilir. Aile bireylerinin ve ailenin/neslin korunmasında dinin/maneviyatın oldukça etkin bir rolü olmaktadır. Onun için, AHSEN-Yaklaşım bireyin sağlıklı gelişiminin “*aile-din*” ilişkilerinin sağlıklı tutulmasına bağlamaktadır.

Hz. Peygamber (s.a.v.); “*Allah kimi sâliha bir hanımla merzuk kılsa ona dininin yarısını tamamlamış olur. Geriye kalan yarısı için de Allah’a saygılı davransın.*” (Heysemi, Mecmau’z-zevâid, Hadis no: 7310), (YILMAZ, 2006) diye buyurmuştur. Hadis-i Şeriften de anlaşılacağı üzere, evlilik/nikâh ile evli çiftlerin birbirlerini tamamladıkları vurgulanmaktadır. Aynı zamanda evlilik müessesesinin Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından “*dinin diğer bir yarısı*” olarak gösterilmekte ve oldukça önemsendiği görülmektedir. Yani evlenmek, yuva kurmak, aile müessesesini oluşturmak neslin geleceği ile ilgili önem arz etmesi noktasında dinin diğer bir yarısı kadar önem arz ettiği vurgulanmaktadır. Nesillerin, zürriyetin aile üzerinden devam ettirilmesinin ne denli önemli olduğu, Kur’an-ı Kerim’de Hz. İbrahim (a.s.), Hz. İsmail (a.s.) ve Hz. Zekeriya (a.s.) kıssalarında oldukça belirgin ele alındığı görülmektedir. Peygamberlerin, Cenab-ı Allah’tan gözlerini aydınlatacak bir nesil için salih eşler niyaz ettikleri görülmektedir; “*(Ve o kullar): Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takvâ sahiplerine önder kıl! derler.*” (K.K.: Furkân 25/74).

Hızla yaşlanan toplumlar günümüz Batı Avrupa ülkelerinin en büyük sorunlarının başında gelmektedir. Gerontologlar bir ülke nüfusunun %14’ünden fazlasının 65 yaş ve üzerinde olması durumunda, ülkenin yaşlı ülkeler kategorisinde ele alındığı belirtilmektedir (ABAY, 2007, s. 27). Araştırmanın saha/alan çalışmalarının yapıldığı Federal Almanya, Japonya ve İtalya’dan sonra dünyada en yaşlı topluma sahip bir ülkedir. Federal Almanya’da 2017 istatistik verilerine göre her beş kişiden birisinin yani toplumun %21,2’sinin 65 yaş ve üzerinde bir yaşta olduğu belirtilmektedir (DESTATIS, 2017)⁸⁹. Aynı sorular ile karşı karşıya kalan Batı Avrupa ülkelerinin yaş ortalamalarının da dünya yaş ortalamalarının oldukça üzerinde olduğu birçok istatistik bilgilerine yansımış olduğu görülmektedir (MAI, MICHAEL, NADERI, & RO, 2004, s. 8).

⁸⁸ Âyet-i kerimde; “*zina etmeyin*”den ziyade “*zinaya yaklaşmayın*” buyrulmaktadır. Bu durumda zinanın bizzat haram kılınmasının ötesinde, kişiyi zinaya sevk edebilecek yolların da yasaklandığı ve haram kılındığı görülmektedir. Bir kere bu haram kılınan yola tevessül edildikten sonra kişinin başka diğer haram ilişkilere de yönlenebildiği görülmektedir. İnsanı zina etmeye yönlendiren, cinsi arzularını kabartan her yaklaşımdan uzak durması önem arz etmektedir. Bu haram kılınan yaklaşımlarla cinsel arzuların ağır baskısı karşısında insan iradesini gücü oldukça yetersiz kalabilecek ve kişinin kendisini zinadan korunması son derece güçleşebilecektir. İnsanın iradesi yönünde psikolojik zaafını dikkate alan Kur’an-ı Kerim, prensip olarak insanı kötülöklere sevk edici sebepleri ortadan kaldırmayı amaçlar ve bunlara karşı koruyucu-önleyici tedbirleri zorunlu kılar.

⁸⁹ Federal Almanya İstatistik Kurumu “DESTATIS (Statistische Bundesamt)” 2017 yılı sonrasında Almanya’nın genel yaşlılık oranına ilişkin herhangi bir kesin sonuç raporu yayınlamamıştır.

Nüfusun hızla yaşlanması ve aile yapılarının “*kendi değer kodları*”ndan hızla uzaklaştırılması Batı Avrupa ülkelerini ve özellikle Federal Almanya’nın toplumsal geleceğini aile yapısını ve gelişimini oldukça olumsuz yönde etkileyeceği konuları bilimsel araştırmaların temel araştırma konuları arasında yer almaktadır. Almanya’da her geçen gün aile konusu endişe verici boyutlara ulaşmış olduğu görülmektedir. Aile yapılarının bozulmasına yönelik olumsuzluklara gerekçe olarak, aile unsurunun oldukça yanlış algılanmasına ve yanlış aile planlamaların yapılmasına dayandırılmaktadır. Hızla değişen toplumun, geleceğe yönelik olması yaşanabilir bir dünyanın inşası için değil de insanların özgürlük, heva ve hevesleri yönünde şekillenmesi toplumu oluşturan aile müesseselerinin tamamen bitirilmesine yol açmaktadır.

Almanya’da da aile yapılanmalarına yönelik dini kurumların devlet kurumlarından oldukça farklı yaklaşımları görülmektedir. Aynı zamanda bir teolog olan Dr. Thomas Schirrmacher, “*Aile planlaması-Hristiyanlar için bir seçenek mi? (Familienplanung – eine Option für Christen?)*” isimli çalışmada Federal Almanya’da aile yapılarının oldukça kötü sonuçlarına dikkatleri çekmektedir. Özellikle, “aile-din” ilişkilerin bozulmasının aile ve gelecek nesiller açısından nelere mal olabileceğini dini perspektiften Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) kiliselerin endişelerini ortaya koyarak izah etmeye çalışmaktadır. Schirrmacher çalışmada; Ailelerin/nesillerin geleceğinin tehlike altına olduğuna, çiftlerin çocuk edinme arzularının olmamasına, hamile kalmış kadınların çocuklarını aldırma eğiliminde olduklarına, alkol türü içeceklerin aileleri bitirdiğine ve özellikle de cinsel arzuların neslin üremesinden ziyade başka arzuların tatmini noktasında kötü amaçlar için kullanıldığına vurgu yapmıştır. Schirrmacher aile ve neslin geleceği ile endişelerini yansıtmak açısından Hristiyan kutsallarından olan Thomas Aquin’in şu sözlerine yer vermiştir; “*Aile olmak için çocuk dünyaya getirmeyen bir cinsellik günahdır. Cinselliğin amacı neslin devam ettirilmesidir.*” (SCHIRRMACHER, 2006, s. 96-98). Aile ve nesillerin oluşturulabilmesi ve sürdürülebilme sorunlara dikkat çeken Dr. Schirrmacher, aile ve nesillerin korunabilmesinin mümkün olması açısından Alkol ve zararlı olabilecek bütün unsurların kontrol altında tutulmasını ve gerekirse yasaklanmasının gerektiğini belirtmektedir.

Bugün Batı Avrupa ülkelerinin en büyük sorunları arasında yer alan aile sorunlarının temelinde yanlış sosyal politikaların olduğu birçok kaynaklarda belirtilmektedir. Birde aile olmak ve neslin (zürriyet) devam ettirebilmesi gibi hassas önemli unsurların doğal “kadın-erkek” evlilikleri dışındaki eşcinsel birlikteliklerin meşrulaştırılması aile müessesesinin itibarsızlaştırılmasını ve çöküşünü hızlandırmıştır. Batı toplumlarında ve özellikle Almanya’da “*Aile*” kuramı (teori) ve kavramının içi tamamen kendi kodları/değerleri dışında yorumlanmaya çalışılmaktadır. Günümüzde eşcinsel evliliklerin revanada olduğu ABD, İngiltere, Almanya, Hollanda, Fransa ve Avusturya’da artık hemcinsler (eşcinseller) ile evlilikler yasalaştırılmış ve hatta bu türden evliliklerin “*aile olarak tanımlanmaların kolaylaştırılması için*” kimsesiz çocukları “koruyucu aile” statüsünde evlat edinme hakları tanınmıştır.

Bu durumun “*aile kavramı*”nın teorik ve kavramsal açıdan bir izahının yapılmasını mümkün kılmamaktadır. Toplumun en kutsal müessesesi/kurumu olan aile ve gelecek

nesiller bilinçli olarak yok edilmeye çalışıldığı birçok kurum, kuruluş, organize ve STK'lar tarafından itirazlarla ortaya konulduğu görülmektedir. AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı eşcinsel evliliklerin kutsal aile müesseselerinin bir karşılığı olamayacağını, bu gerekçe ile korumaya muhtaç çocukların “koruyucu aile” tanımlaması ile gayrimeşru birlikteliklere verilmesinin uygun olmadığını savunur. Bu yaklaşım her an ve her yerde korumaya muhtaç savunmasız çocukların suiistimal edilmesine, kendilerinin doğal cinsiyet kodlamalarının bir tercih zorlamasına dönüştürülmesine neden olabilecektir. AHSEN-Yaklaşım aile ve nesillerin devamlılığının yalnız ve yalnız ailenin aile olmasını mümkün kılan “çocuk” faktörü üzerin ele alır. Çünkü meşru akde/sözleşmeye dayalı evliliklerin temelinde aile müesseselerinin oluşturulması vardır. Aile olabilmek için de çocuk sahibi olmak ve çocuk sahibi olmakta neslin (zürriyetin) sürdürülebilirliği açısından oldukça önem arz etmektedir. Bu nede ile ailenin dolayısı ile nesillerin korunması doğal “ekolojik/eko-sistem” dengenin kendi doğasına uygun, kendi kodları üzerinden, atomize olmadan parçalanmadan sürdürülebilmesi gerekli görülmektedir.

Akde/sözleşmeye dayalı evliliklerin oldukça azaldığı, evliliklerin oldukça geç yaşlarda gerçekleştirildiği, uzun süreli devam ettirilemediği, dünyaya gelen birçok bebeğin evlilik dışı beraberliklerden olduğu birçok istatistik kaynaklarına yansıdığı görülmektedir. Aile olmak ve dünyaya çocuk getirmek kutsal bir görev olmaktan ziyade özgürlükleri kısıtlayıcı bir unsur olarak algılanmaktadır. Bu da ister istemez aile ve insan neslinin geleceğini endişe verici boyutlara ulaşmasını hızlandırmaktadır. Batı Avrupa ülkelerinde ve özellikle de Almanya’da her geçen yıl doğum oranlarının istenilen seviyede bir artış gösterememesi ülkenin daha hızlı yaşlanmasının neden olabilmektedir. Bu durum her geçen gün başka sosyal sorunlarında beraberinde getirmektedir. Her ne kadar dini kurum ve kuruluşlar aile ve nesillerin geleceği noktasındaki yaklaşımları yanlış buldukları gibi, bu uygulamaların insan uygarlığının çöküşünü ve sonunu hızlandıracağına ilişkin kanaatler belirttikleri görülmektedir. Hızla gelişen teknoloji artık modernleşmenin de ötesinde bir başka amaca yöneldiği görülmektedir. Soysal hizmetler artık insan ve toplumların sorunlarına ilişkin önleyici tedbirler almaktan ziyade oldukça sınırsızca özgürleştirilen insanların duygularının tamiri ile ilgilenen bir meslek halini aldığı görülmektedir.

1960’lı yılların sonlarına kadar Batı Avrupa’da eşcinsellik bir tabu olarak görmekteydi. 1970’li yılların başından itibaren eşcinsellik tabu olmaktan ve yasadışı sayılmaktan çıkarılmıştır. 1990 yılında “Dünya Sağlık Örgütü (WHO-World Health Organization)” eşcinselliğin psikolojik bir hastalık olduğu ifadelerinin kaldırılmasının eşcinsel birlikteliklerin bir “evlilik” olarak tanınmasına hız kazandırdığı görülmektedir. Günümüzde 28 Avrupa Birliği üye ülkesinden 14’ünde eşcinsel evlilikler yasallaştırılmış durumdadır. Dünyadaki ilk eşcinsel evliliği resmi boyutta tanıyan ilk ülke Danimarka olmuştur. Özellikle dikkatleri çeken önemli bir hususun Hristiyan Katolik mezhebi konumunda bir ülke olarak kabul edilen İrlanda’da 2015 yıllarında eşcinsel evliliklerin referandum yolu ile kabul edilerek yasallaştırılması olmuştur. 2016 yılında da İtalya’da ve 2017 yılında da Finlandiya’da eşcinsel evlilikler resmi boyutta kabul görerek yasallaştırılmıştır (DW, 2017). Son yıllarda özellikle Batı

Avrupa genelinde eşcinsellik oldukça sıradanlaştırılmış ve yasalarla doğallaştırılmasına yönelik çalışılmaların hızla yürütüldüğü görülmektedir. Federal Anayasa mahkemesinin eşcinsel çiftlerin evlatlık çocuk edinmeleri konusunda ilgili itirazları reddederek, eşcinsellerin evlat edinme imkânlarını kısıtlayan yasanın anayasaya aykırı olduğunu açıklamıştır. Deutsche Welle'nin haberlerinde de yer alan bu karar eşcinsellerin evlat edinmelerine imkân tanırken, Almanya'da bu yol ile 6 bin 600 çocuğun eşcinsel çiftler tarafından gerek evlatlık ve gerekse “koruyucu aile” olarak sahiplendikleri ortaya konulmuştur (DW, 2009).

Günümüzün en büyük sorunları arasında, yeni yetişen nesillerin dini inançlar bakımından oldukça zayıf ve hatta hiçbir inancı olmamalarıdır. Yeni neslin oldukça küçük yaşlarda alkol, uyuşturucu ve sigara bağımlısı olmaları, bunun yanında hırsızlık, kumar fuhuş ve eşcinsel ilişkilerin oranlarını da arttırdığı görülmektedir. Birde bu olumsuz endişe verici gelişmelere toplumun yeni genç kuşaklarının ilgisiz, umursuz ve duyarsız kalmaları, oldukça zayıf ve güçsüz aile yapılarının toplum yaşamı dışına itilmesine ve kuşak çatışmalarının doğmasına sebebiyet verdiği görülmektedir. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen mülakatlarda da toplumun genç kuşağı/neslinin yaşlanmış olan aile büyükleri ile ilişkilerinin oldukça zayıf olduğu gözlemlenmiştir. Bu perspektiften bakıldığında, sosyal refah seviyeleri oldukça yüksek olduğu belirtilen Batı Avrupa ülkelerinde aile yapılarının gelecek nesillerin oluşturulabilmesi noktasında önleyici-koruyucu yöntemlerle aile bireylerini koruma altına alabildikleri söylenememektedir. Oysa Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'de, insanların gerek kendilerini ve gerekse geleceklerini, ailesini (neslini) kötülüklerden (ateşten) korunmasını açıkça emretmektedir.; “*Ey inanlar Kendinizi ve ailenizi ateşten koruyun*” (K.K.: Tahrir 66/6).

3.2.6.4.1. Dördüncü Sanayi Devrimi (Yapay Zeka) “XYZ-Kuşaklar/Nesiller”

Dünya her anlamda 4. Sanayi Devrimi (Yapay Zekâ) dönemine girmiş ve artık insanların duygu ve düşünceleri hızla dijitalleşmenin hakimiyetine teslim olduğu görülmektedir. 2G ardından 3G ve sonrasında hızla insan yaşamına giren “4. Nesil kablosuz iletişim ağları (4.5G)” insan yaşamında bilgiye ulaşmanın saniyelik/anlık bir dokunuşla ulaşılabileceği gerçeğini ortaya koymuştur. Peki ya “5. Nesil kablosuz iletişim ağları (5G)” insanlığa neleri getirecek ve insanlıktan neleri götürecektir konusu oldukça merak ve biraz da endişe ile beklenir bir hal aldığı gözlemlenmektedir. Artık toplumlar “aile ve nesil” kavramlarını insanlardan ziyade 4. Sanayi Devriminin (yapay zekâ) “Nesli (Generation)” ile ilgili olarak kullanılmaktadır. Gelecek “5G” dönemi “5.Generation (Nesil)” dönemidir. Çünkü aile müesseseleri/kurumları “Atom kuramı (teorisi)” üzerinden bitirilerek artık sağlıklı nesillerin doğmasının ve gelişmesinin önüne geçilmeye çalışıldığı görülmektedir. “5.Generasyon (Nesil)” dijitalleşme, artık toplum modernleşmenin de ötesinde bir boyuta doğru sürükleyebilecektir. Bütün bu kontrolsüz dijital gelişim, insan, aile ve toplum algısını oldukça farklılaştırdığı ve daha da değersizleştirildiği görülmektedir. Dolayısı ile AHSEN-Sosyal Hizmet mezo düzeyde aile ilişkilerinin korunmasını, toplumun geleceğinin insan neslinin sağlıklı

gelişimine bağlı olduğunu ve insanların gelenek “5. Generation (Nesil)” dijitalleşmenin kullanımında araçsallaştırılmasının önüne geçilmesini önemsemektedir.

Oldukça kontrolsüz ve hızlı dijitalleşme sosyal hizmet açısından incelendiğinde her “kuşak/nesil” için farklı sorunlar oluşturduğu ve bu sorunların, problemlerin insanlığı, aile ve gelecek nesilleri oldukça endişe verici bir boyuta taşıyabileceği bilimsel araştırmaların başlıca konuları arasında yer almaktadır. Araştırma kapsamında konunun aile ve gelecek nesillerin neden koruma altına alınmasının gerekçelerinin anlaşılması açısından şu hususlar oldukça önem arz etmektedir. Günümüzde aile ve nesillerin geleceklerine yönelik bilimsel araştırmalar kuşaklar/nesiller üzerinden yapılırken “Bebek Nesil (Babyboomer)”, “X-Kuşak/Nesil”, “Y-Kuşak/Nesil” ve “Z-Kuşak/Nesil”lar olarak kategorize edilmektedir. Kuşakların yaş gruplamalarında farklılıklar görünse de genel olarak şu yaş gruplamaları olarak belirtildiği görülmektedir; “Bebek Nesil (Babyboomer)”: 1955-1964 arası “X-Kuşak/Nesil: 1965-1978 arası doğanlar”, “Y-Kuşak/Nesil: 1979-1998 yılları arasında doğanlar” ve “Z-Kuşak/Nesil: 1999 ve sonrasında doğanları” kategorize etmektedir (ABRAHAM & SCHNEIDER-TSCHINKE, 2018), (MIHOVILOVIC & KNABEL, 2017).

“Bebek-Kuşak/Nesil (Babyboomer)” olarak adlandırılan nesil “X, Y ve Z Kuşaklar”ı öncesinde 1945-1955 yılları arasında, savaşın hemen ardından dünyaya gelen kuşaklardır. II. Dünya Savaşı sonrası bu kuşakların eğitim düzeyleri savaş öncesi dönemlerde olduğu gibi oldukça geleneksel olduğu söylenemez. “Bebek Nesil (Babyboomer)” kuşağının eğitim düzeyleri iş hayatına adaptasyonlarının sağlanabilmesine yönelik olduğu görülmektedir. İyi yaşayabilmek için çalışmanın gereğine inanılmış ve çalışabilmek içinde yaşamış bir kuşaktır (MIHOVILOVIC & KNABEL, 2017). Bugünkü toplumun 65’li yaş grubunu oluşturmakta ve endüstriyel teknolojik gelişmelere, dijital yapılanmalara oldukça yabancı kalmışlardır.

“X-Kuşağı/Nesli” günümüz toplumun 40-50’li yaşları temsil etmekte ve 4. Sanayi Devriminin toplum üzerindeki dijital yapılanmasına adapte olmaya çalışan bir nesildir. Bu dönemde büyük endüstriyel iş sektörlerine, fabrikalara robotların yerleştirilmeye başlandığı dönemler olmuştur. Robotlar insanlardan daha hızlı daha seri ve daha ucuz iş üretebilme yeteneğine sahiptir. X-Kuşağı işini kaybetmemek için daha çok çalışmak ve da çok üretmek zorunda kalmıştır.

“Y-Kuşağı/Nesli” günümüz toplumun 30-40’lı yaşlarını temsil etmektedir. 4. Sanayi Devriminin endüstriyel robot sektörünün üretime hakimiyeti ulusal ve uluslararası rekabeti artırmış, daha kaliteli, daha ucuz malın üretilmesini mümkün kılmıştır. Bu dönem aynı zamanda endüstriyel robotların, birçok farklı teknolojiler ile farklı iş sektörlerine (sanayi, ulaşım, tıp, tarım vd.) araç ve gereçler ürettiği dönemdir. Robot teknolojisi daha az bir maliyetle çok daha seri, kaliteli işi çok daha kısa bir zamanda üretebiliyor olması tüketimin oldukça artmasına ve buna paralel işsizliğin de artmasına neden olmuştur. “Y-Kuşağı/Nesli” dönemi yaşam ile iş hayatının örtüştürüldüğü bir dönem olarak bilinir. Toplumda eğitilmiş üniversiteli birçok birey olmasına rağmen eğitim düzeyleri toplumun gelişimine paralel bir karşılık bulamamıştır. Bu nesil ya

çalışarak üst düzey bir yönetici olmak veya da “*para harcamak için çalışmak*” durumunda kalan bir nesildir. Bu dönem aile yapılarının hızla önemini yitirdiği, boşanmaların en üst düzeyde arttığı, evliliklerin azaldığı ve daha çok “*ben merkezli*” bir anlayışın yerleştiği dönem olmuştur.

“**Z-Kuşağı/Nesli**” günümüz toplumunun 20’li ve öncesi yaş gruplarını temsil eden bir nesildir. Henüz oldukça çok genç bir kuşak olmakla birlikte geleceğin aile ve nesillerin oluşumunda en etken kuşak olacaktır. Onun için “*Z-Kuşağı/Nesli*” olarak adlandırılan bu kuşak, “Z” olması itibarı ile “**En Son Kuşak**” olarak algılatılmaya çalışılmaktadır. Bunun en büyük nedenlerinden birisi; 4. Sanayi Devriminin endüstriyel robot sektörünün “*Yapay Zekâlı (Künstliche Intelligenz)*” bir sektöre dönüştürülmesidir. Bir önceki kuşaklarda, insanlar kendilerinden daha güçlü, hızlı, seri ve hatasız olabilen endüstriyel teknoloji ile yarışmaya çalışırken “Z-Kuşağı/Nesli” bütün bunların yanında bir de kendilerinden daha zeki/yetenekli “*Yapay Zekâ (Künstliche Intelligenz)*” ile yarışmak zorunda kalacaklardır. Artık insanlar kendisinden çok daha güçlü ve hızlı endüstriyel robotlarla yarışmak zorunda kaldıkları gibi, kendilerinden daha zeki/yetenekli ve yaşamın her alanını kuşatmış olan “*Yapay Zekâ (Yeni Nesil Dijital teknoloji)*” ile yarışmak durumundadır. “Z-Kuşağı/Nesli” sonrasındaki “**α:Alfa**” ve “**β:Beta**” kuşakları yeni nesil teknolojinin hâkim olduğu yeni bir dönemin başlangıcı olacaktır. Dolayısı ile bir “*İnsani Hizmet (Human Service)*” olan AHSEN-Sosyal Hizmet’in gelişen toplumun yapısı dikkate alarak insanlara yönelik koruyucu-önleyici bir sosyal hizmet uygulamasının dikkate alınmasını zorunlu görmektedir.

“Z-Kuşağı/Nesli” kendisinden önceki kuşaklarda çok daha farklı beklentiler sergilemekte, oldukça farklılaşmış bir dünya görüşüne endekslenmiş karakteristik değer kalıplarına sahip olduğu görülmektedir. Daha önceki zamanlarda herhangi bir kuşağın/neslin karşılaşmadığı sosyal sorunlar ile karşı karşıya kalan bu yeni neslin geleceğine ilişkin endişeli bekleyişlerin hâkim olduğu bir toplum ile karşı karşıya kalınmıştır. İnsanı değerli kılan unsurlardan uzaklaştırılmış mevcut sosyal yaklaşımların bu sorunların üstesinden gelemeyeceği birçok noktada tartışılmaktadır. Yeni nesil çocukların toplumun bu hızla dijitalleştirilmesine paralel gelişim süreçleri oldukça endişe verici boyutlara ulaştığı birçok bilimsel bulgular ile ortaya konulmuştur. “Z-Kuşağı/Nesli”nin en büyük sorunu; kendi yaşam süreçleri boyunca 4. Sanayi Devrimi teknoloji ve ekonomisi tarafından araçsallaştırılmış olmalarıdır. Bu nesil kendileri için aldıkları kararlara değil, başkalarının kendileri için aldıkları kararlara dahil olmaları beklenilmektedir. Bütün bu yöndeki tüketime dayalı özgüven teşviki, motive edilmeler, övgü ve ödüllendirmelerin bireyi özgürleştirmek adına köleleştirildiği görülmektedir. Oldukça bağımsız ve özgür olmak isteyen “Z-Kuşağı/Nesli” ile ilgili bu bütün beklentilerin iş sektörü rekabet piyasasına da yansımalarını görmekteyiz (HERZ, 2018).

“**α:Alfa**” ve “**β:Beta**” kuşakları öncesi son bir nesil olarak adlandırılan “Z-Kuşağı/Nesli”nin “*Yapay Zekâ (Yeni Nesil Dijital Teknoloji)*” ile aileden uzaklaştırılıp oldukça yalnızlaştırıldıkları toplumdan saf dışı bırakıldıkları görülmektedir. Toplumun gerçekliklerden ve insan ilişkilerinden oldukça uzak tutulan bu nesle “*sanal dünyanın gerçek bir dünya olduğu*” noktasında yanlış bir algılatılma ile karşı

karşıyadır. Artık insanlık, yeni bir neslin geleceği ile ilgili oldukça endişeli bir bekleyişin içerisine girmiş durumundadır. Bu yeni neslin kenedi geleceklerini kendi sorumlulukları dahilinde ele alabilmekten oldukça uzak kaldığı ve gerçek değerlerinden hızla uzaklaştığı görülmektedir. “Sanal” ve “Gerçek” ayrımında “*çift kutuplu*” bir yol ayrımında “*Hakkı-Bâtıldan, Güzeli-Çirkinden, İyiyi-Kötüden, Doğruyu-Yanlıştan, Hayrı-Şerden*” ayırt edebilecek melekelerinden hızla uzaklaştırıldıkları görülmektedir. Yeni nesil insan Allah’ın (c.c.) kendisine bahşetmiş olduğu “*İlk Akıl - Ruhun Üflenışı (Erste Intelligenz)*”dan, “*Gerçek Akıl*”dan hızla uzaklaştırılmaktadır. Böylelikle gerçek akılından soyutlanmış bir insanın “*İkinci Akıl-Zekâ (Zweite Intelligenz)*”nı daha ön plana çıkararak “*Sanal Akla (Yapay Zekâ)*”a teslimiyeti sağlanabilmiş olduğu görülmektedir. Bu durum oldukça değerli (Ahsen) kılınan bir insanın nasıl “*Esfel-i Safilîn*”e dönüştürülebildiğini bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır (Sayfa:226). Yeni nesil insan artık oldukça yalnızlaştırılmış ve bütün yaşamı bireyselleştirilmiştir. Artık onun yeryüzünde bir sorumluluk üstlenebilecek herhangi bir konumu kalmamış ve “*halife olabilme (halâife fi’l-ard)*” iddialarında olmadığı görülmektedir.

Günümüz “*Z-Kuşağı/Nesli*”nın “*4. Nesil kablosuz iletişim ağları (4.5G)*” olmadan bir yaşam düşünemedikleri gibi, her an yanlarından ayıramadıkları yapay zekâlı enstrümanların (cep telefonları, Ipad ve bilgisayarlar) kendilerini adım adım esir almış oldukları bilinmektedir. Yeni neslin sosyalleşme kavramları günümüzün sosyal kuram (teori) ve kavramlarını oldukça zorladığı görülmektedir. Hızla dijitalleşerek farklılaşan yeni toplumların “*dijital pazarlama, dijital-medya, dijital-sosyalleşme, dijital-psikoloji, siber-psikoloji vb.*” kavramlarına bırakmış olduğunu görülmektedir.

Araştırma kapsamında ailenin/nesilleri korunması noktasında oldukça önem arz eden Ocak 2018 tarihli İsviçre/Davos’da “*Dünya Ekonomik Formu (World Economic Forum)*”nda yapılan uluslararası bir toplantıdan, dijitalleşmenin birey, aile ve gelecek nesillere yönelik ne denli sorunlar oluşturabileceğine ve bu sorunlar ile nasıl mücadele edilmesinin gerekliliğine dikkat çekilmiştir. “*Z-Kuşağı/Nesli*” insanların gelecek nesillerin sağlıklı oluşumları yönünde öngörülen değer temelli eğitimlerin verilmesine dikkatleri çekerek, gereken önlemlerin alınmaması durumunda insanlığın “*Yeni Nesil (Yapay Zekâ)*” teknolojilerinden 2030’lu yıllarda oldukça sorun yaşanabileceğine değinilmiştir. Alibaba Group Holding Yönetim Kurulu Başkanı ve Dünya Ekonomik Forumu Mütevelli Heyeti Üyesi, Çinli, iş adamı Jack Ma, İsviçre/Davos’da “*Dünya Ekonomik Formu (World Economic Forum)*” yapmış olduğu konuşma özet olarak şu şekildedir;

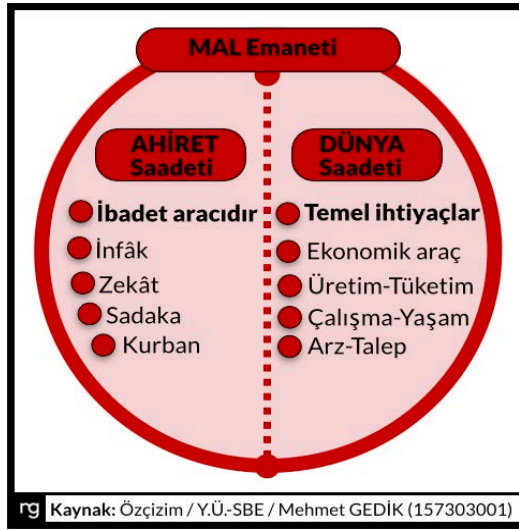
“Çocuklarımızın günümüz teknolojisi ile ve makineleri ile rekabet edebilmeleri öyle çok da kolay olmayacaktır. Bunun tek yolunun eğitimden geçtiğini düşünüyorum. Eğitim sistemi değiştirilmelidir. Eğer bu şekilde halen çocuklarımıza bundan 200 yıl öncesindeki öğrettiklerimiz ile aynısı olacaksa 30 yıl sonra nesillerin gelecekleri noktasında başımız derde girecek demektir. Çünkü öğretim şeklimiz, çocuklarımıza öğrettiğimiz geçtiğimiz 200 yıl içerisinde öğrettiklerimizin aynısı. Eğer bu durum böyle giderse ve bizler çocuklarımızın eğitim şekillerini değiştirmesek teknolojik gelişmeler ve robotlar, 2030 yılına kadar, 800 milyon kişinin işini elinden alabilecektir. Şu an büyük bir meydan okuma durumu söz konusudur. Artık öğretmenler bilgi temelli eğitimleri bırakmalıdırlar.

Çocuklarımıza teknoloji ve makinelerle rekabet etmeyi öğretemeyiz. Çünkü artık makineler çok daha yetenekli işler üretmektedirler. Bizler makinelerin elde edemeyeceği insani ve ahlaki değerleri çocuklarımıza kazandırabiliriz. Böylece bir makine, insanla aynı düzeye gelmeyi asla başaramayacaktır. Çocuklarımıza ilk aşamada yeniden kazandırılması gereken, öğretmemiz gerekenlerin değerler, inanç, bağımsız düşünce, takım çalışması vb gibi değerlerin kazandırılması gerekmektedir. Bunlar başkalarına değer vermek ve insani becerilerdir. Aynı zamanda çok değerli sosyal becerilerin önemli birer parçaları olduğunu düşünüyorum. Bilginin size bu değerleri kazandırması mümkün değildir. Bilgi size bunları öğretmez. Bu yüzden bence çocuklarımıza öğretmemiz gereken şeylerin, makinelerin öğretemeyecekleri değerleri içermelidir. Spor, müzik, resim ve sanat dalları ile ilgilenilmelidir. İnsanların birbirlerinden farklı olduklarını anlamalarını sağlamak için sanatı öğretmeliyiz. Böylece ileride insanların makinelerden oldukça farklı olduklarından emin oluruz. Onun için çocuklarımıza kazandırdığımız her değer, öğrettiğimiz her şey, makinelerle yüklenilenlerden çok daha farklı şeyler olmalıdır. Eğer bu dediklerimizi makineler daha iyi yapabilecek ve insanların sahip olması gereken değerlere sahip olabileceklerse bunu yeniden düşünmemiz gerekecektir.” (JACK-MA, 2018).

İnsan için oldukça manâ ifade eden 5 temel değer/emanet arasında yer alan, “*Neslin/Ailenin Korunması*” konusunun ne denli önem arz ettiği bu bölüm içerisinde oldukça özet olarak ele alınmaya çalışılmıştır. Oldukça akıllı, zekî ve yetenekli yaratılmış “*Semanın Çocuğu*” insanın kendi kendisini nasıl değersizleştirdiği ve kendini yok etme çabası içerisinde olduğu görülmektedir. Bilge Kral Aliya İzzet Begoviç’in dediği gibi; “*Semanın çocuğu olan insan artık arzın kurdu olmuştur*” (BEGOVIÇ, 2015). “*Z-Kuşağı/Nesli*” yaşanabilir bir dünya için elde kalan son fırsattır. Geleceğe yönelik ailelerin oluşması, nesillerin kurtarılabilmesi ancak bu kuşak üzerinden mümkün olabilecektir. Burada aslolan şeyin “*Yeni Nesil (Yapay Zekâ)*” teknolojilerin “*Z-Kuşağı/Nesli*”nin araçsallaştırmasının önüne geçilmesidir. Bundan dolayı yeniden toplumda ekolojik/eko-sistem dengenin sağlanması ve hakiki olan gerçek bir yaşama dönülebilmesi için insanlığın kendi değerlerine “*Vertikal - Dikey Akıl/Allah’a İmân*”)’a teslimiyeti oldukça önem arz etmektedir.

Bu yaklaşımdan hareket ile AHSEN-Sosyal Hizmet’in neslin korunması noktasında aile bütünlüğünün korunmasına değer vermekte ve ancak sağlıklı değer temelli aile yapılanmaları üzerinden bu sorunların üstesinden gelinebileceğini bir yaklaşım olarak ortaya koymaktadır. “*Z-Kuşağı/Nesli*” aynı zamanda günümüz aile yapısında “*anne ve baba*”nın önemli bir imtihanıdır. Onun için gelecekte aile olabilecek ve yeni nesillerin oluşumunu sağlayabilecek olan çocukların yaratılış fitratları gereği yetiştirilmeleri, eğitilmeleri oldukça önem arz etmektedir. Cenab-ı Allah Kur’an-ı Kerim’de; “*Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir ve büyük mükâfat Allah’ın katındadır.*” (K.K.: Enfâl 8/28). İnsanlık yeniden kendi fitratına uygun değer temelli sistemler ile buluşturulmalıdır.

3.2.6.5. Malın & Emegın (Ekonomi) Korunması

“Mal (Emek) Emaneti”nin korunması ve muhafazası, insanda korunması gereken 5 temel değer/emanet arasında yer almakta ve insanın “Nesil/Aile Emaneti”nin korunmasından hemen sonra, 5. ve son sırada gelmektedir. İslâm Âkidesi ve bu bağlamda İslâm fıkıhı kaynakları (Edille-i Şer’iyye) bireysel anlamda “mal” edinme hürriyetini insanın doğal temel hakları olarak görmektedir.

Grafik 24: AHSEN Sosyal Hizmet – Malın & Ekonominin (Emegın) Korunması

Mal/Emek, insanların hayatları boyunca başkalarına muhtaç olmaksızın yaşamlarını kolaylaştıran beşerî sermaye, varlıklar ve benzeri değerlerdir. İnsan yaşamının idame ettirilmesinde ve aynı zamanda bir infak aracı olan mal, oldukça değer ve önem arz etmektedir. Cenab-ı Allah bir bireyin, edinmiş olduğu malının ailesi için önemli bir “dayanak, destek” olduğunu ve bu mallar ile ihtiyaç duyulduğunda aile bireylerinin beslenmesi, giydirilmesi için kullanılmasının gerekliliği vurgulanmıştır: “Allah’ın geçiminize dayanak kıldığı mallarınızı aklı ermezlere (reşit olmayanlara) vermeyin. O mallarla onları besleyin, giydirin ve onlara güzel söz söyleyin.” (K.K.: Nisâ 4/5). Onun için insan neslinin sürdürülebilirliği ve toplum insanın güçlü kılınmasında “Malın (Emegın) Korunması” insanda korunması gereken temel değerden birisini oluşturduğu görülmektedir.

Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) Veda Hutbesinde; “Ey İnsanlar! Bugünleriniz nasıl mukaddes bir gün ise, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay ise, bu şehriniz (Mekke) nasıl mübarek bir şehir ise, **canlarınız, mallarınız, namuslarınız da öyle mukaddestir**, her türlü tecâvüzden korunmuştur” (İSLÂM&İHSAN, 2018) diye buyurmuştur. İnsanın mal edinmekteki amacı asla bir gaye olmayacağı gibi, mal insanların yaşamlarını idame ettirmelerinde kullandıkları önemli bir araç bir vesile olduğunun da altı çizilmektedir. İnsanda korunması gereken 5 temel değer/emanet arasında belirtilen “Mal/Emek”ın insanların canları kadar mukaddes olduğu görülmektedir.

İslâm Âkidesi, “mal”ı aynı zamanda bir ibadet aracı olarak görmektedir. İslâm’da yalnız beden ile yapılan ibadetler (namaz, oruç, itikâf) olduğu gibi, yalnız mal (zekât, kurban, sadaka) ile yapılan ve aynı zamanda hem mal hem de beden ile (hac) yapılan ibadetler vardır. Bu ibadetlerin İslâmî perspektiften analiz edildiğinde, genel ve özel anlamları olduğunu görülmektedir. Mal ile yapılan ibadetlerin de diğer ibadetlerde olduğu gibi, mükellefin Allah’a (c.c.) olan saygı ve sevginin bir sonucu olarak, O’nun rızasına uygun hâl, hareket, tavır ve davranma çabasının ortaya konulması olarak görülmektedir (SOFUOĞLU, 2015, s. 25). İslâm dininde farz kılınan belirli ibadetlerin yerine getirilmesi kişinin mal varlığı ile yakından ilişkilendirilmiştir. Aynı zamanda Cenab-ı Allah, Kur’an’da, kişinin mal varlığının kişi için bir imtihan olduğunu belirterek, malın insan için önemli bir değer, önem arz ettiği gibi, bir imtihan aracı olduğu da belirtilmektedir; “Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır. Büyük

mükâfat ise Allah'ın yanındadır." (K.K.: Teğâbûn 64/15 & Enfâl, 8/28). İnsanın yaşamını kolaylaştıran ve mümkün kılan "*Mal*"ın yalnızca insanın dünya hayatında yaşamını kolaylaştırdığı gerekçesi ile değil, aynı zamanda, kişinin Allah'a olan kulluğunun, sadakatının, şükürünün ve infakının derecesinin ölçülmesinde de bir araçtır.

İnsan yaşamı için oldukça bir değer, anlam ifade eden "*mal ve emek*"ın korunması sadece kişinin kendi mal ve emek haklarının korunmasını değil, aynı zamanda diğer insanların da hak ve hukuklarının korunması, yetimin hakkının yenilmemesi, düşkün ve fakirlere yardım edilmesi gibi, sorumluluklar yüklemektedir. AHSEN-Sosyal Hizmet bu sorumluluğu "*Vecibe-Hak Temelli*" bir sorumluluk olarak görmektedir. Kur'an-ı Kerim'in tabiri ile mal dünyanın süsü, eğlence ve övünme kaynağıdır; "*Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir öğünme ve daha çok mal ve evlât sahibi olma isteğinden ibarettir...*" (K.K.: Hadid 57/20). Aynı zamanda Allah (c.c.) yolunda bir "*infak*" aracıdır. Yine Kur'an-ı Kerim, insanların malları ile sorumlulukları Bakara Sûresinde şu âyetler ile bildirdiği görülmektedir; "*Allah yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her başak ta yüz dane vardır. Allah dilediğine kat kat fazlasını verir. Allah'ın lütfü geniştir, O her şeyi bilir*" (K.K.: Bakara 2/261). "*Mallarını Allah yolunda harcayıp da arkasından başka kalkmayan, fakirlerin gönlünü kırmayan kimseler var ya, onların Allah katında has mükafatları vardır. Onlar için korku yoktur, üzüntü de çekmeyeceklerdir.*" (2/262). "*Ey İmân edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığını halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kalkmak ve incitmek suretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkartmayın...*" (2/264), (K.K.: Bakara 2/261-264).

İslam Fıkhi kaynakları, kişinin "*mal, mülk ve bunları elde etmek için gerekli olan varlık (para)*"nın kazanılmasını ancak meşru olan yollardan elde edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu değerlere ulaşılmasındaki bütün haksız unsurlardan insanın men edildiği ve haram kılındığı yine bütün İslâmi kaynaklarında belirtilmektedir. Dünya saadeti için oldukça gerekli görülen malın helâl kazanılması emredilirken aynı zamanda "*emeğin*"de helâl alanlarda mala ve kazanca dönüştürülebilmesinin insanlar için bir imtihan aracı olduğu görülmektedir. Bu vesile ile helâl yollardan elde edinilmiş olan malın insan için oldukça değerli olduğunun, insan için korunması gerekli olan bu helâl kazanılmış mal uğrunda canından olmasının bir karşılığı olarak da şehitlik mertebesinin olduğu Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından belirtilmektedir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.), "*Kim malı uğrunda zulmen öldürülürse, şehittir*"⁹⁰ buyurmuştur. Kişinin herhangi bir mal veya hizmete ulaşma amacı ile birisine rüşvet vermesi veya rüşveti alması İslâm prensipleri çerçevesinde men edilmiş ve haram kılınmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.) rüşvet alan ve verenler ile ilgili olarak; "*Rüşvet alan da veren de cehennemdedir*"⁹¹ diye buyurmuştur. Çünkü rüşvet almak veya vermek, insanların birbirleriyle olan ilişkilerini haksız yönde etkilemekte, insanların güven ortamının yok olmasına başkalarının hak ettikleri mal veya emeğin hak etmeyenler tarafından gaspına neden olabilmektedir.

⁹⁰ Hadis-i Şerif'ler: Ahmet b. Hanbel, Müsned, c. 2, shf. 221 (Daru Sahnun ve Çağrı Yayınları, 1413/1992); Ebu Davut, Sünen, c. 5, shf. 84, Kitabı's Sünnet (34), Babı Kitali'l Lusus (32), H. No: 4772 (Daru İbn Hazm, Beyrut, 1418/1997)

⁹¹ Hadis-i Şerif'ler: Süyuti, el-Camiu's Sagir, shf. 275, H. No: 4490, (Daru'l Kütübi'l İlmiyye, 2. Baskı, Beyrut 2004.

Türkçede sıkça kullanılan “*Mal canın yongasıdır*” atasözü; oldukça zor ve büyük zahmetlerle elde edilen helâ malın, bir can kadar değer taşıdığı anlatılmaktadır. Helâl alın teri ile kazandığı bir malına zarar geldiğini gören bir insan kendisini kahredecek derecede üzülmüş ve canı oldukça sıkılır. Onun içindir ki, kişinin Allah’ın kendisine lütfettiği helâl mallardan, kazancından (emeğinden) “canının hissedeceği ölçüde” ihtiyacı olanlar için infak etmesi, kişinin mal ve emeğini günahlardan, haramdan arındırmasına neden olmaktadır. İslâm fıkhi, insanın “*malın/emeğin korunması*” çerçevesinde ortaya koyduğu İslâm hukuku, kişinin mal edinme hürriyetini korurken, başkalarının malına karşı haksızlığı, saldırıyı, hırsızlığı yasaklamıştır. Ayrıca Kur’an-ı Kerim ve Sünnet/Hadis kaynakları insanlığın mal ve emek (alın teri) haklarının korunmasının gerekliliğine oldukça vurgu yapmaktadır. İslâm, insanların hırsızlık yapmasını, başkalarının mal ve emeklerinin (alın terinin) gasp edilmesini, savurganlık ve israfı, faiz ve haksız kazanç elde etmeyi yasaklamış ve buna yollara yaklaşanlara ceza-i müeyyideler koymuştur. Bu hususta Cenab-ı Allah, Kur’an-ı Kerimde: “*Ey imân edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret olması hâli müstesna, mallarınızı, bâtıl (haksız ve haram yollar) ile aranızda (alıp vererek) yemeyin. Ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah, sizi esirgeyecektir...*” (K.K.: Nisâ 4/29) buyurmuştur.

Günümüzde insanların doğal haklarından olan mal ve hizmetlere adil ve eşit ulaşabilmesi oldukça zor ve imkânsız hale gelmiştir. Uzun yıllardır İslâm Ekonomisi alanında bilimsel çalışmalar yapan Prof. Dr. Arif Ersoy, “*İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*”nde yayınlanan “*İslam İktisadı ve İktisadi Yapısı: İnsan Merkezli Fitri İktisat ve İktisadi Yapısı*” başlıklı makalesinde, günümüz ekonomik şartlarının olumsuzluklarına dikkatleri çekmektedir: “*İnsanlar için oldukça problem teşkil eden bütün iktisadi sorunların, çalışma ile yaşama, üretim ile tüketim ve arz ile talep arasındaki dengesizliklerden kaynaklandığının altını çizerek insanların doğal bir hak ölçüsü kapsamında mal edinmelerinin oldukça zorlaştırılmaktadır.*” İnsanlar, sosyal ihtiyaçlarını toplumun diğer farklı katmanlarında fonksiyonlar üstlenmiş olan insanlarla yaptıkları iş bölüşümleri ve iş birlikleri üzerinden karşılamaktadırlar. Bu nedenle kendileri için elde etmek zorunda kaldıkları değerleri tek başına kendilerinin oluşturabilmeleri mümkün olmamakla birlikte, yardıma ihtiyaç duymakta ve oluşturmak istedikleri değerlerin bir yolu ile koruma altına alınmasının da zarureti doğmaktadır (ERSOY, 2015, s. 58). İnsanda korunması gereken değerlerden olan “*Malın/Emeğin Korunması*” toplum emeğinin korunmasında, mal ve emeğin bir faydaya, iyi işe (salih amel) dönüştürülmesinde oldukça önem arz etmektedir.

İslâm Âkidesine göre, Allah’a (c.c.) iman etmiş olan bir insanın “mal ve emek” hakkı yaklaşımı günümüzün ekonomik yaklaşımlarında olduğu gibi değildir. İslâm perspektifinden bakıldığında “mal” insanın yaşamı için gerekli bir unsur olarak görülürken aynı zamanda insanlara bir sorumluluk da yüklediği görülmektedir. Malın tek kaynağı yalnızca Allah’tır. Mal Allah’ın (c.c.) dilediğine verdiği ve insanlara bir lütfudur. Her insan sahip olduğu maldan dünya ve ahiret saadetini elde edebilmek için sorumludur. Kur’an-ı Kerim’de; “*(Resûlüm!) De ki: Mülkün gerçek sahibi olan Allah’ım! Sen mülkü dilediğine verirsin ve mülkü dilediğinden geri alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kadırsın.*” (K.K.: Âl-i İmrân 3/26). Bu âyet-i kerimede, Cenab-ı Allah’ın sadece mallar üzerinde değil, bütün mülkün üzerinde hâkim olduğu ve her şeyin gerçek mâliki (sahibi) olduğu belirtilmektedir. Onun için insanların günün ekonomik şartlarını ve geleceği ile ilgili ekonomik

endişelerini öne sürerek, diğer insanların hakkı olan değeri (mal, para vd.) kendilerine veremiyorsa bunun sorumsuzca bir yaklaşım olduğu açıkça görülebilmektedir. Allah’a iman edenler birbirleri ile dayanışma içerisinde olamıyor, zekât ve sadakalarını veremiyor, infakta bulunmuyor ve Allah’ın malından cimrilik yapıp ikram edemiyorlarsa bunun hem dünyada hem de ahirette elim bir karşılığı olacağını başta Kur’an-ı Kerim olmak üzere, diğer İslâm Fıkhi kaynakları kesin hükümlerle insanlığı uyarmaktadır.

3.3. AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı & Eko-Sistem

İnsan, fıtratı gereği sürekli değişen ve gelişen toplum/çevre ile dinamik etkileşim içerisinde. Hiçbir insan diğer insanlar olmaksızın yaşamını sürdüremezler. İnsanlar yaşadıkları çevrede hayatta kalmak için kendisi dışında diğer bütün varlıklara ihtiyaç duymaktadır (ZASTOW & KIRST-ASHMAN, 2016/b, s. 67). Sosyal çevrenin bütün canlı ve cansız varlıkları toplum insanlarını yaşamları boyunca çevrelemekte ve oldukça derinlemesine etkilemektedir. Sistem teorilerinde yer alan bazı kuram (teori) ve kavramlar aynı zamanda ekolojik (eko-sistem) yaklaşımının da temelini oluşturmaktadır. Ekolojik sistem kuramına göre birey (insan) çevrenin ürünü iken çevre de bireyin bir ürünüdür. Sistem, sosyal çevre, “*interaksiyon, transaksiyon, enerji, kesişim, adaptasyon, başetme ve karşılıklı bağımlılık*” gibi terimlerin ekolojik sistem yaklaşımında sıklıkla kullanılan temel terimler olduğunu görülmektedir. Bu anlamda en bütünsel teori ekolojik sistem teorisi olduğu görülmektedir. Ekolojik sistem kuramına göre insan fenomeninin değişimi/gelişimi çoklu çevresel katmanların birbiri ile etkileşimi sonucu oldukça multi-sistematik bir ilişki içerisinde olduğu söylenebilmektedir (ZASTOW & KIRST-ASHMAN, 2016/b, s. 67-68).

Araştırma kapsamında ele alınan “*AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı & Multidisipliner Ekolojik/Eko-Sistem İlişkileri*”nin didaktik anlamda daha iyi anlaşılmasına yardımcı olunacağı düşüncesi ile tasarlanmış olan grafik çalışması eşliğinde incelenmesi önem arz etmektedir (Sayfa:285). İnsanı merkezine alan toplumsal ilişkilerin bütün dinamikleri sosyal bilimler kapsamında “*Ekolojik/Eko-Sistem*” bütünlüğünde ele alındığı ve toplumsal değişimlerin holistik (bütüncül) olarak analiz edildiği gözlemlenmektedir. Ekolojik perspektifli bir yaklaşım, insanın sosyal çevresi ile birlikte hızla değişimini ve bu süreç içerisinde toplumun bütün diğer varlıkları ile etkileşimini ortaya koyarak sürdürülebilir bir yaşamın mümkün kılınmasını hedeflemektedir (ZASTOW & KIRST-ASHMAN, 2016/b, s. 67, 73).

Bu yaklaşımdan hareket ile, AHSEN Sosyal Hizmet’in, insanda korunması gereken 5 temel değer/emanetin “*Ekolojik/Eko-Sistem*” bütünlüğü çerçevesinde ele alınarak korunmasının gerekliliği vurgulanmasına çalışılmıştır. İbn-i Haldun mukaddimesinde; “*İnsan tabiatı itibarı ile sosyaldır (medenidir)*” der. Dolayısı ile sosyal bir insan taşıdığı değerler üzerinden medeni olabilme şansı vardır. Değerlerinden uzaklaştırılmış/koparılmış bir insanın sosyal olması, medeni olması mümkün görünmemektedir. Bu durumda insanın sosyal/medeni olmasında “*Ekoloji/Eko-Sistem (Chronosystem)*” ilişkilerinin sağlıklı yürütülmesi oldukça önem arz etmektedir. AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı bu ilişkiler bütünlüğü çerçevesinde insanı koruma altına alan bir sosyal hizmet yaklaşımıdır. Onun için “*Eko-Sistem (Chronosystem)*”

ilişkilerinde; **“İnsan-Din (Allah c.c.)”**, **“İnsan-Toplum (Çevre)”** ve **“İnsan-Doğa (Tabiat)”** ilişkilerini birbirlerinden bağımsız düşünülmesi mümkün görünmemektedir. Grafik tasarımında da görsel anlamda ele alınan birey, aile ve toplumların birbirleri ile olan bütün sosyal ilişkileri (grup ve organizeler, kurum/kuruluş ve STK’lar, iş ve işletmeler, yürütme, yargı ve adalet) **“EXO-dinamik etkileşim (Interaktion)”** boyutları ile mikro, mezzo ve makro düzeyli eko-sistemler bütünlüğü olarak ele alınmasına çalışılmıştır.

Kur’an-ı Kerim ve aynı zamanda Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Sünnetleri (Hadis), insanlığın kurtuluşa erebilmeleri için uyulması, uygulanması ve sınıksız sarılmak üzere emaneten bırakılmış iki temel değerdir. Bu iki temel kaynak incelendiğinde insan ve toplumların geleceğine ilişkin bütün dengeyi “ekolojik/eko-sistem” bütünlüğünde ele aldığı oldukça açık ve belirgin bir düzeyde görünmektedir. Dolayısı ile AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı’nın Ekolojik/Eko-Sistem bütünlüğünün temel felsefesi tamamen Kur’an ve Sünnet kaynaklı oluşturulmuştur. Yaklaşım, mikro düzeyde bireyi/insanı en ince ayrıntıları ile ele alırken, mezzo düzeyde aile ve aile bireylerinin toplumsal etkileşimini **“Exo-Dinamikler (dış dinamikler)”** bütünlüğü çerçevesinde ele almaktadır. Aynı zamanda toplumsal yaşamın sürdürülebilirliğinin mümkün kılınması açısından, makro düzeyde “insan, aile ve toplum” ilişkileri koruyucu-önleyici, **“ıslah edici (düzenleyici)”** mizan (denge, terazi, tartı, ölçü) koyucu bir yaklaşımla adalet ve eşitlik ilkeleri çerçevesinde ele alınarak ortaya konulmasına çalışılmıştır. Özellikle dünya ve ahiret saadatinin mümkün kılınabilmesinin ancak insanın dengeli, ölçülü ve adaletli davranmaları ve **“Ekolojik/Eko-Sistem”**’in bir mizan ölçeğinde bozulmadan korunmasının gerekliliğini Kur’an-ı Kerim tüm insanlığa bildirmiş ve öğretmiş olduğu görülmektedir (K.K.: Rahmân 55/1-10).

İnsana ve insan yaşamına oldukça ehemmiyet gösteren Kur’an’ı Kerim’in, insana dair bütün yaklaşımlarını insana özgü disiplinler boyutları ile ele alırken, insanın bütün **“EXO-dinamik etkileşim (Interaktion)”** boyutlarını multidisipliner yaklaşımlarla ele aldığı görülmektedir. İslâm fıkının (hukuk) ana temel kaynaklarını (Edille-i Şerriye), İslâm’ın sosyal/medeni ilişkilerinde insana olan bütün yaklaşımların bir **“İnsani Hizmet – Sosyal/Medeni Hizmet (Social Human Services - Soziale menschliche Dienstleistungen)”** olduğunu insana olan değer temelli yaklaşımlar ile oldukça açık bir şekilde ortaya koyduğu görülmektedir. Kur’an’ın insan ve toplum merkezli **“İslâmi Sosyal Hizmet”** yaklaşımı aynı zamanda **“Medeni Sosyal Hizmet”**’in yaklaşımının tam bir karşılığı olduğu görülmektedir. **“Muasır Medeniyet”** kuramı (teori) ve kavramının Kur’an ve Sünnet dışında hiçbir yaklaşımla izah edilebilmesi mümkün değildir.

AHSEN-Sosyal Hizmet, İslâm dininin tek Âkidesi Kur’an-ı Kerim ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Sünnetleri/Hadisleri bağlamında, İslâmi sosyal hizmet anlayışının bir **“İnsani Hizmet – Sosyal/Medeni Hizmet”** anlayışı olduğunu ve bu yaklaşımın bütün **“EXO-dinamik etkileşim (Interaktion)”** boyutlarının Kur’an-ı Kerim’in **“Ekolojik/Eko-Sistem”** bütünlüğünün korunmasına ilişkin multidisipliner yaklaşımlarından yola çıkılarak elde edilmeye çalışılmıştır. Dolayısı ile araştırmanın bu bölümü konu ile ilgili hazırlanmış olan AHSEN-Yaklaşım’ın **“AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı & Multidisipliner Ekolojik/Eko-Sistem İlişkileri”** başlığı altında ele alınan grafik tasarım eşliğinde incelenmesi yaklaşımın anlaşılması açısından önem arz etmektedir (Sayfa:285).

3.3.1. AHSEN Yaklaşım'ın Ekolojik/Eko-Sistem İlişkileri

18. yüzyıl sonrasında Batı'nın sanayileşmesine/endüstrileşmesine paralel olarak modernleşme hareketi İngiltere, Fransa ve Almanya gibi bazı Batı Avrupa ülkelerinin toplumsal yapılarının da oldukça hızlı değişimine ve sosyal refah sistemlerinin geliştirilmesine yol açtığı birçok kaynaklarda yer almaktadır. İlgili bu Batı Avrupa ülkelerinin “modernleşme” kavramı içerisinde ele aldıkları bireysel ve toplumsal sistemlerin tamamının yeni sosyolojik felsefeler ile ele alınarak kavramsallaştırıldığı ve sonrasında da modernleştirilmiş oldukları görülmektedir. Bir sistemin/yaklaşımın doğru bir zamanda ortaya çıkması o fikrin kabullenilmesi açısından önem arz etmektedir. Dolayısı ile son iki asırdır sosyal bilimlerde oluşturulmuş bazı sistemler ve yaklaşımların bir karşılık bulabildiği görülebilirken birçok sistem ve yaklaşımların hiçbir karşılık bulmadan kaybolup gittikleri görülmektedir.

AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet'in tamda insanlığın oldukça değersizleştirildiği bir zamanda bilimsel yöntemler eşliğinde ortaya konulmasının doğru bir zamanlama olarak görülmektedir. AHSEN-Yaklaşım'ın “**Eko-Sistem (Chronosystem)**” yaklaşımlarının grafik tasarımları “*Bronfenbrenner Yaklaşımı*”nda istifade edilerek geliştirilmiştir. Bu iki yaklaşım arasındaki en belirgin fark; “*Ekolojik/Eko-Sistem (Chronosystem)*” içerisinde ele alınması gereken insanın temel değerlerinin neler olduğuna ilişkin temel farklılıklardır. AHSEN-Sosyal Hizmet'in diğer sosyal hizmet yaklaşımlarından ayıran önemli temel farklılıkların en bariz bir şekilde “*Dini Sosyal Hizmet Yaklaşımları*”nda olduğu açık bir şekilde ortaya konulmuştur. Bu konuda AHSEN-Sosyal Hizmet'i diğer sosyal hizmet yaklaşımlarından ayıran önemli noktalar dikkate alınmalıdır (Sayfa:204).

Bronfenbrenner'in “*Eko-Sistem (Chronosystem)*” ilişkilerinin temelleri araştırmada da ele alındığı gibi, “*Hak Temelli (Post-Pozitivist) ve Lütuf Temelli (Positivist)*” yaklaşımlı “*Exo-Dinamik*” ilişkiler olarak belirlenmiştir. Dolayısı ile bu iki sosyal hizmet yaklaşımı dışında bir başka yaklaşım olmadığı için konu tamamen İslâmi sosyal hizmet yaklaşımı dışında geliştirilmiş olduğu görülmektedir. Nitekim bu çalışma ile, AHSEN-Sosyal Hizmet'in “*Exo-Dinamik*” ilişkileri tamamen İslâm Âkidesine dayalı “*Vecibe-Hak Temelli*” bir ilişki olarak ele alınmıştır. Araştırma kapsamında makro düzeyde ele alınan bütün İslâmi “*Exo-Dinamik*” ilişkiler tamamen, Cenab-ı Allah'ın yeryüzünde bir yöneticisi olarak tayin ettiği (*halâife fi'l-ard*), kendilerine insanlık için faydalı/hayırlı (Salih amel) “*İnsani Hizmet (Social Human Services)*”lerin sunulmasına yönelik bir misyon/görev/sorumluluk yüklenmesi hadisesidir. Onun için AHSEN-Sosyal Hizmet'in diğer yaklaşımlardan farklı kılan en önemli unsurlardan bir tanesi; İslâmi perspektiften ele alındığında “*exo-dinamik*” ilişkilerin tamamen “*Vecibe-Hak Temelli*” ilişkiler bütünü olmasıdır. Bu yaklaşımdan hareket ile, AHSEN-Sosyal Hizmet'i toplum düzeninin sağlanması ve sürdürülebilir bir yaşamın mümkün kılınmasında insanda korunması gereken 5 temel değeri/emaneti “*Eko-Sistem*” bağlamında korunmasını oldukça zorunlu bir yaklaşım olarak görmektedir.

“Bronfenbrenner-Yaklaşımı” insanın toplum içerisinde gelişimine yönelik “**Eko-Sistem (Chronosystem)**” ilişkilerinin mevcudiyetini oldukça net ortaya koyan bir yaklaşımdır. Bronfenbrenner yaklaşımı; İnsanların, doğumu ile ölümleri arasındaki

bireysel yaşam süreçleri bir “sosyal-tarih/zaman (sozial-historische)” limiti ile ele alınmaktadır. İnsan yaşadığı bu zaman (limit) zarfı içerisinde hızla değişen ve sürekli gelişen çevresel faktörler ile “Mikro (bireysel)”, “Mezzo (aile)” ve “Makro (toplumsal)” anlamda “Exo Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)” etkileşim içerisinde olurlar. Bu süreç insanı merkezine allan ve doğumu ile ölümü arasında yaşamı boyunca bütün faktörler ile “Ekolojik/Eko-Sistem” bütünlüğünde etkileşim içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır (BRONFENFENBRENNER, 1981), (STAMM & BURGER, 2011, s. 16). Bronfenbrenner’in Eko-Sistem ilişkilerinin gerek sosyal bilimlerde ve gerekse sosyal bilimler dışında bilimlerde de zaman zaman farklı faktörler dikkate alınarak kullanılmış olduğu görülmektedir. Bronfenbrenner’in “değişim/gelişim (Entwicklung)” kavramı altında; “İnsanların yaşadıkları sosyal çevreyi doğru algılayarak sorunlarla başa çıkmayı ve bu şekilde kalıcı bir yol/yöntem geliştirilebilmesi”nin mümkün olabileceğinin altı çizildiği görülmektedir (BRONFENFENBRENNER, 1981, s. 19).

3.3.2. AHSEN-Sosyal Hizmet’in & Multidisipliner Eko-Sistem İlişkileri

Konu ile ilgili inovatif grafik tasarımı, AHSEN-Sosyal Hizmet’in “Eko-Sistem” içerisindeki bütün “Exo Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)” ilişkilerin kendi düzey ilişkilerinde disiplinler ve sistem içirişinde de multidisipliner bir yaklaşımlı olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmanın amacına yönelik tasarlanan bu grafikler ile ortaya konulmak istenilen; AHSEN-Sosyal Hizmet’in bir “İslami Sosyal Hizmet Yaklaşımı” olduğu ve her sistemin olduğu gibi bu yaklaşımın da kendine özgü bir yöntemin olduğunun ortaya konulmasıdır. İlgili bu yaklaşım ile sosyal hizmet kapsamında hizmet sunacak bütün hizmet gruplarına insanlara ilişkin sosyal problemlerin çözümünde bir yol haritası sunabilmek ve içerisinde bulundukları durumlar ile başa çıkmada yardımcı olabilmektedir. Bir diğer önemli husus da; sosyal hizmet kapsamında ilgili bütün kurum, kuruluş, organize, STK ve devlet sosyal sistemlerinin insanlara “Vecibe-Hak Temelli” bir sosyal hizmet sunabilmelerinin kolaylaştırılmasıdır.

İnsanlar toplum içerisinde varlıklarını holistik (bütüncül) anlamda bir “Can/Ruh (nefs)” ve bir “Beden/Vücut (fiziksel-Biyolojik)” kabiliyetleri bakımında canlıların en mükemmeli ve “en güzel surette (biçimde/kıvamda) yaratılmış” (K.K.: Tîn, 95/4) varlıklar olarak sürdürmektedirler. Bu gerekçe ile insanın sosyal/medeni bir varlık olarak toplumun en dokunulmazı ve en çok gözetilmesi ve korunması gereken bir varlıktır. İnsanın yalnız başına yaşayabilmesinin mümkün olamadığı, kendisinden başka diğer insanlar ve sosyal çevresi ile “Exo Düzey-Dinamik” ilişkilere ihtiyaç duymakta ve ancak bu şekilde sürdürülebilir güvenli bir yaşamın kendisi için mümkün olabileceği düşünülmektedir.

AHSEN-Yaklaşım, hızla gelişen sanayileşmenin teknolojik ve ekonomik gücünün insan ve toplumlara egemen/hâkim olduğunu, 4. Sanayi Devrimi (Yapay Zekâ) dönemine dikkatleri çekerek insan ve toplumların bu “değişim/gelişim (Entwicklung)” sürecine paralel geliştirilmesi, desteklenmesi ve donatılmasının gerekliliğini ön görmektedir. Onun için AHSEN-Sosyal Hizmet’in insanın “Eko-Sistem” bütünlüğü içerisinde ele alınarak mevcut gelişmelere paralel olarak geliştirilmesinin kaçınılmaz olduğunu bütün gelişen faktörlere dikkatleri çekerek insana dair sorunların inovatif

yaklaşımlar geliştirilerek çözülebileceğini grafik çalışmalar eşliğinde odaya konulmaya çalışılmıştır. Neil Thompson, “sosyal hizmetin bir bütün olarak insanın her alanı ile ilişkilendirilmesi”nin gereğini vurgulamaktadır. (SEYYAR, EFE, & KULA, 2015, s. 13, 35).

Thompson’un bu yaklaşımından hareket ile AHSEN-Sosyal Hizmet bir “*İnsani Sosyal Hizmet (Social Human Services / Soziale menschliche Dienstleistungen)*” yaklaşım olarak insanın doğumu ile ölümü arasındaki bütün alanları ile multidisipliner anlamda ekosistem dahilinde ilgilenen bir yaklaşımdır. Bu bütüncül yaklaşımın asıl amacı; İnsanların yaşam boyunca dinamik etkileşim içerisinde olduğu mevcut bütün sistemler ile değer temelli bir etkileşim sürecinde olmalarının sağlanması, sistemlerin korunması adına insan ve toplumların araçsallaştırılarak değersizleştirilmesinin önüne geçilmesidir. Önemli olan nokta, sistemlerin birbirleri ile ilişkilendirilmesinde bireylerin irade, yetenek/kabiliyet ve yetkinliklerinin geliştirilerek “**kâmil insan**” olmalarının sağlanmasıdır. Bu açıdan da mevcut sistem ilişkileri içerisinde insanların koruyucu-önleyici, ıslah edici ve müdahil/operasyonel (pratik) yaklaşım metotlarıyla korunmasının önem arz ettiği grafik tasarım üzerinden de analiz edilebilmektedir.

“Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW - International Association of Schools of Social Work)” ve “Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW - International Federation of Social Workers)”nın 2014 yılında sosyal hizmet disiplinine ilişkin ortaya konulmuş olan tanımlama (Sayfa:11) AHSEN-Sosyal Hizmet’in tanımlanması için yeterli sayılmamaktadır. Mevcut bu tanımlamalar “*İnsani Sosyal Hizmet (Social Human Services / Soziale menschliche Dienstleistungen)*”in neleri kapsadığına ilişkin bir derinlikten, hizmet anlayışının “*ruhu*”ndan yoksun kalmış olduğu düşünülmektedir. Sosyal hizmet ve sosyal hizmet mesleklerine ilişkin tanımlamaların doğal anlamda “*Vecibe-Hak Temelli*” uygulamalar olarak ele alınması önem arz etmektedir. Onun için AHSEN-Sosyal Hizmet’in “*Eko-Sistem*” dahilinde bütün “*Exo Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)*” ilişkileri disiplinler boyutları ile ele alınan grafik AHSEN-Sosyal Hizmet’in “*Eko-Sistem*” ilişkileri grafik tasarımı oluşturulmuştur. Grafik tasarım incelenirken AHSEN-Yaklaşım’ın sosyal hizmete ilişkin tanımı dikkate alınması önem arz etmektedir (Sayfa:186).

“**AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı & Multidisipliner “Ekolojik/Eko-Sistem” İlişkileri**” başlığı altında ele alınan grafik tasarım çalışması; AHSEN-Yaklaşım’ın değişen/gelişen topluma paralel olarak insanın Eko-Sistem içerisinde sağlıklı olarak “*değişim ve gelişiminin (Entwicklung)*” sağlanmasıdır. Dolayısı ile insanın doğal gelişimi “**Mikro, Mezzo ve Makro**” düzeylerde ayrı ayrı ele alınarak bu düzeyler arasında insanın “*Exo Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)*” etkileşimler çerçevesinde ele alınmaya çalışılmıştır. Bunun başlıca sebebi; “*İnsanların yaşadıkları sosyal çevrelerini doğru algılamalarına ve karşılaşılabilecek olan sorunlarla başa çıkmalarına yönelik bir yol/yöntem sunabilmektir*”.

Konu ile ilgili olarak inovatif grafik tasarım çalışması “A3 (297mm x 420mm)” boyutunda bir sonraki sayfada yer almaktadır.

Grafik 25: AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı & Multidisipliner “Ekolojik/Eko-Sistem” İlişkileri

3.3.2.1. Mikro Düzey-Etkileşim “Interaktion (Mikroebene)”

Mikro düzey/sistem, “makro düzey/sistem (III. Sosyal Çevre)”in en küçük mikro-organı olan insanın mevcut kronosistem (chronosystem) zamanlaması içerisinde diğer bütün “mezzo düzey/sistem”ler ile “Etkileşim (Interaktion)”in sağlandığı bir yapıdır. Mikro düzey sosyal hizmet yaklaşımlarının temelinde insanın (birey) bir mikro-organizma olarak sosyal çevresindeki bütün katman/düzey ile direkt ve endirekt dinamik etkileşim içerisinde olduğu belirtilmektedir. Bronfenbrenner Yaklaşımı, “Bireyin (Individuum)” doğumu ile ölümü arasındaki bu dinamik etkileşim süreci, bireyin yaşam sürecini bir zaman akışı ile ilişkilendirmekte ve bir “Chronosystem⁹²” içerisinde yer aldığını göstermektedir (STAMM & BURGER, 2011, s. 69).

Birey (insan) “Ekolojik/Eko-Sistem (ökologisches)”in en önemli “Organizma (Organismus)⁹³”sıdır. Bu organizma (İnsan) mevcut eko-sistem içerisinde doğumu ve ölümü arası bir “Kronosistem (Chronosystem)” zamanlamasında yaşamını sürdürmektedir. Bu zaman içerisinde bireyin kendi disiplinine ilişkin bütün etkileşimler (intraktion), “Mikro Düzey (Mikroebene)” boyutlarda ele alınması gereken ilişkilerdir. Kronosistem sürecinde bireyin mikro düzeyde ele alınması ve güçsüz yanlarının giderilmesine yönelik destek/yardım hizmetlerinin sunulması önem arz etmektedir. Bireyin “mikro düzey”i aynı zamanda kendisini değerli kılan güçlü yanların oluşturulmasını ve bir kimlik oluşumunu mümkün kılan bir düzey olarak görülmektedir. AHSEN-Sosyal Hizmet’in Bronfenbrenner’in eko-sistem ilişkilerinden farkı olan en önemli yönü, AHSEN-Yaklaşım’ın insanı insan yapan “5 temel değeri/emanetin” mikro düzeyde korunmasının gerekliliğidir (Sayfa:236). Gerek Bronfenbrenner’in ve gerekse diğer eko-sistem ilişkiler bakıldığında insan mikro düzeyde sanayi, endüstri ve teknolojinin, ekonomi ve modernizmin araçsallaştırmış olduğu organizma olarak görülmektedir. Yani insan için oldukça önem arz eden “Ekolojik/Eko-Sistem (ökologisches)”i pozitivist (neolojist) ve post-pozitivist (sekülerist) yaklaşımlarla ele alınmış ve değersizleştirilmiş olduğu görülmektedir (STAMM & BURGER, 2011, s. 16).

AHSEN-Yaklaşım’ın “Eko-Sistem” yaklaşımı inan merkezli bir yaklaşım olmasından dolayı, insanın “mikro düzey”de sürekli değişen bir toplum içerisinde insanın sosyal değişimini, sosyal içerimini, sosyalleşmesini ve iyilik halinin güçlendirilmesine yönelik bir hizmet yaklaşımıdır. Dolayısıyla insanın sosyal refah toplumunda sürdürülebilir bir yaşamın mümkün kılınabilmesi için kendisini değerli kılan 5 temel emanetin korunmasında, koruyucu-önleyici, ıslah edici ve müdahil/operasyonel (pratik) yaklaşımların insanın değerinin korunması noktasında önem arz eden bir yaklaşım olarak görünmektedir. Bu yaklaşım aynı zamanda AHSEN-Sosyal Hizmet kavramının bir gereği olarak görülmektedir (Sayfa:186).

⁹² **Chronosystem:** “Zaman” kavramının bir sitem dahilinde ele alınarak belirtilmiş halidir. Chrono kelimesinin sosyal bilimlerin birçok alanında ön bir tamlama olarak kullanıldığını görmekteyiz. Mesela, kronik-hastalık, kronik-yaşlılık, krono-biyoloji v.b.

⁹³ **Organizma:** 1-Canlı bir varlığı oluşturan organların bütünü. 2-Herhangi bir canlı varlık. (<http://www.tdk.gov.tr>), Erş.Trh.:20.03.2019

Her insan bir yaşam döngüsü içerisinde hayatını idame ettirmek durumundadır. Dolayısıyla bireyin mikro düzeyde **“bebeklik/çocukluk, gençlik ve yaşlılık”** dönemlerinin olduğu ve bu her dönemin bireyin *“krolojik-dönem (kronosistem)”* içerisinde doğal olarak karşılaşabileceği kendisine özgü bir yaşam biçimi olan bir süreç olarak görülmektedir. Bir insanın (birey) dünyaya gelmek veya gelmemek gibi herhangi bir tercih hakkı yoktur. Bireye hiç sorulmaksızın, kendi iradesi dışında özen ile korunmuş bir mekânda (ana rahmi) önce bir fetüs, bir *“beden/vücut (fiziki, biyolojik)”* olarak yaratılır ve ardından kendisine hiçbir canlının sahip olamadığı bir *“can/ruh (nefs)”* gibi bir değer/emanet lütfedilir.

Daha sonrasında yine kendi içerisinde oldukça sistemli ve ölçülü bir krolojik-zaman diliminden bambaşka yeni bir *“Kronosistem (Chronosystem)”* içerisine cinsiyet kimliğine sahip bir insan olarak doğmaktadır. Nasıl bir cinsiyetinin olması gerektiği de kendisine sorulmamıştır. Dolayısı ile insan, kendi kendisinin bir değeri olmaktan ziyade, bütün bu değerleri kendisine lütfeden, bahşeden Cenab-ı Allah'ın bir değeri olarak görünmektedir. Kendi iradesi dışında dünyaya gelen insan yine kendi iradesi dışında yaşamına son verilecek ve bir başka *“Kronosistem (Chronosystem)”* evreye (ahiret hayatı) içerisine yeniden doğacaktır. Bütün bunlar dikkate alındığında insanın kendisi ile ilgili taşıdığı bütün değerlerin kendisinde bir *“emanet değer”* olduğu görülecektir. Emanetler ise insanda korunması gereken değerler olarak görülmektedir. Onun için *“İnsani Sosyal Hizmet (Social Human Services / Soziale menschliche Dienstleistungen)”* yaklaşımının tam merkezinde insana Allah (c.c.) tarafından bahsedilen bütün bu değerlerin/emanetlerin korunmasına ilişkin bir yaklaşımdır. Dolayısı ile insana yönelik bütün bu hizmetler *“Vecibe-Hak Temelli”* hizmetler olarak görülmektedir. Bu hizmetler tamamen *“mikro düzey”*de bireyin desteklenmesi, korunması, muhafazası ve güçlendirilmesine ilişkin yaklaşımlar olarak görülmektedir.

Dünyaya gelen her bir bireyin yine **“Ebeveyn (anne-baba)”**ini seçebilme şansı yoktur. Ebeveynler çocuklarının geleceği ile ilgili bütün değişim ve gelişimlerini tamamen evlatlarının mikro düzeye sahip olmaları gereken değerlerin/emanetlerin kodlanmasına ilişkin bir sorumluluk taşımaktadırlar. Ebeveynler çocuklarının kendilerine bir *“imtihan”* (K.K.: Teğâbûn 64/15 & Enfâl, 8/28) olduğu bilinci ile onları yetiştirmeli ve bireyin eko-sistem içerisinde mikro yapılanmasını güçlü kılabilecek bir şekilde yetiştirmesi bir zorunluluktur. Yani mikro ve diğer bütün düzey/katmanlarda, bireyin ebeveyn (anne-baba) ilişkisi oldukça önem arz etmektedir. Aile faktörünün temel taşı olan anne ve baba, korunmasız olan çocuğu **“vücut/beden (fizyolojik, biyolojik)”** ve **“can/ruh(nefs)”**ı bakımından güvenli bir şekilde koruma altına almak durumundadır. Çocuk ana rahmine düşmesi itibarı ile reşit sayılacak yaşa kadar anne ve babanın sorumluluğundadır. Mezzo ve makro düzeyde çocuğun/gencin bütün *“Exo Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)”* ilişkilerinden doğan olumsuzluklardan ebeveynler sorumludurlar.

Bu dönemde çocuklarının ıslahı (ehlileştirilme) yönünde onların **“eğitim ve etkinliklerini”**, **“sağlık”** ve **“cinsiyet”** bilinci ile gelişimlerinin sağlanmasını oldukça önem arz eden konular arasındadır. Bu önemli hususlarda da çocuğun *“Doğruyu – Yanlışın”* ayırt edebilme, aklını kullanabilme, analiz edebilme ve analitik

düşünebilme yetisi bulunmamaktadır. Anne ve baba toplumun mikro düzey bireyinin yetiştirilmesinde bireyin geleceğine yönelik; “Doğruyu – Yanlıştan, Helâli – Haramdan, Hakkı – Batıldan, Hayrı – Şerden, İyi – Kötüden, Güzeli – Çirkinden” vb ayırabilecek bir yetkinlikle yetiştirmesi bireyin makro düzeyde kendisini koruyabilmesi açısından oldukça önem arz etmektedir. Mikro düzeyde bireyin sağlıklı gelişimi, yalnızlık duygusunun giderilmesinde en önemli bir etken bireyin “**kardeş**” edinmiş olmalarıdır. Dolayısı ile aile içerisinde kendisi ile eş değerde, aynı göz hizasında aynı ortamın paylaşıldığı bir kardeş ilişkisi bireyin sosyalleşmesine katkı sağlayacağı gibi paylaşma duygularının geliştirilmesine de oldukça katkı sağlayabilecektir.

“AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı” insanın mikro düzeyde güçlendirilmesi, desteklenmesi ve geliştirilmesini, bireyin aile içi ve aynı zamanda ailenin toplum içerisindeki “*Exo Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)*” etkileşimlerinin sağlıklı yürütülebilmesi açısından önemsemektedir. İslâm Âkidesi, anne ve baba olmayı, aile olabilmeyi oldukça kutsal bir ayrıcalık olarak addetmektedir. Özellikle Aile olmanın temelinde gelecek insan nesillerin sürdürülebilirliğine yönelik çocukların gerekliliğine ve onların bir insan olarak yetiştirilebilmesine dikkat çekilmektedir. Cenab-ı Allah’ın “*Ahsen-i Takvim (en güzel surette/biçimde/kıvamda)*” (K.K.: Tin 95/4) yarattığı, yaratılmışların içinde “*şan, şeref sahibi, onurlu ve en üstün*” (K.K.: İsra 17/70) kıldığı insanı önce ana rahminde, sonra aile içinde ve daha sonrasında da toplum içerisinde korunmasını zorunlu kılmıştır. İnsanın mikro düzeyde güçlendirilmesi ve kendisini koruyabilecek düzeyde geliştirilmesi/desteklenmesi ebeveynler için “*Vecibe-Hak Temelli*” bir sorumluluktur.

“Mikro Düzey/Sistem Tanımı:

Mikro Düzey/Sistem; Makro sistemin (III. Sosyal Çevre) en küçük mikro-organı olan insanın mevcut kronosistem (chronosystem) zamanlaması içerisinde diğer bütün mezzo düzeyler/sistemler ile “*Exo Düzey-Dinamik*” etkileşimlerin/değişimlerin sağlandığı bir sistemdir. Kronosistem zamanlama sürecinde mikro düzeyde bireyin (insanın) 5 temel değerinin/emanetinin koruyucu-önleyici, ıslah edici müdahil (operasyonel) yöntemli uygulamalarla korunmasına ilişkin “*Exo Düzey-Dinamik*” etkileşim süreçli bir yaklaşımdır. Mikro düzey/sistem yaklaşım aynı zamanda bireyin güçsüz yönlerinin destek/yardım hizmetleri ile giderilerek güçlü olan yanlarının ortaya çıkarılması sürecidir.

3.3.2.2. Mezzo Düzey-Organizasyon “Organisation (Mesoebene)”

Mezzo düzey/sistem, “*makro düzey/sistem (III. Sosyal Çevre)*”in en küçük grup mezzo-organları olan “**I. Sosyal Çevre: aile, akraba, komşu ve arkadaş ilişkileri**”nin ve “**II. Sosyal Çevre: İş/meslek, kurum/kuruluş, organize, STK, vakıflar, medya-kitle iletişim kuruluşları, okul/üniversite ve diğer eğitim müesseseleri, adalet/hukuk müesseseleri, dini/manevi ve kültürel kurumlar**”ın mevcut kronosistem (chronosystem)

zamanlaması içerisinde diğer bütün “makro düzey/sistem”ler ile “Organizasyon (Organisation)”larının sağlandığı bir sistemdir. Mezzo düzey/sistem yapılanmalar, hızla değişen/gelişen sosyal çevrede gerek bireylerin ve gerekse küçük organizasyonların birbirleri arasındaki ilişki ve etkileşimlerine odaklanan bir sistemdir. Mezzo düzey organizeler, mikro düzeyde bireyin “iç-ilişkiler”ini aile yapısı ve çevresi arasındaki etkileşimleri kapsamaktadır (ZASTOW & KIRST-ASHMAN, 2016/a, s. 66-68). AHSEN-Sosyla Hizmet’in “Ekolojik/Eko-Sistem (ökologisches)” ilişkileri grafik tasarım üzerinde de arz edildiği gibi; Bir kronosistem (Chronosystem) zamanlaması içerisinde mikro düzey insan ilişkilerinin mezzo düzey etkileşim süreçleri yansıtılmaya çalışılmıştır (Grafik 25, Sayfa:286).

İnsanın bütün küçük gruplar ile mezzo düzeydeki ilişkileri/etkileşimi toplumun en küçük kurumu olan “Aile” yapılanması üzerinden gerçekleştirilebilmesi önem arz etmektedir. Birey güçlü/sağlıklı bir aile yapılanması üzerinden diğer bütün mezzo düzey ilişkilerini “**I. Sosyal Çevre: aile yakınları**”⁹⁴, **akraba ilişkileri, komşuluk ilişkileri ve arkadaş ilişkileri**” mikro-mezzo ilişkiler bütünlüğü çerçevesinde “Exo-Düzy-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)” etkileşimler oluşturarak geliştirebilmektedirler. Dolayısı ile “AHSEN Yaklaşım”ın İslâm Âkidesi perspektifinde ele aldığı mezzo düzeyli bu dört ilişki/etkileşim, mikro düzeyde bireyin sağlıklı gelişimini ve sosyalleşmesini sağlayabileceği gerekçesiyle oldukça önem arz eden bir değer olarak görülmektedir. Mezzo düzeyli bu dört ilişki aynı zamanda karşılıklı sorumluluklara ve görevlere dayalı, vecibe temelli ilişkiler olarak görülmektedir.

Mezzo düzeyde ailenin en önemli fonksiyonlarından birisi de bireyin ailesi dışında kalan diğer mezzo düzeyli gruplar ile, (sosyal çevre) sürdürülebilir güveli bir ilişkinin oluşturulabilmesidir. Birey ve gruplar arasında oluşturulacak olan bu exo-düzy-dinamik ilişkiler bireyin mikro düzeyde değişimini/gelişimini (Entwicklung) olması gerektiği gibi oldukça inovatif sürdürebilmesini mümkün kılacaktır. Bireyin gelişim ve değişimini oldukça katkı sağlayan “**II. Sosyal Çevre**” bünyesinde yer alan mezzo düzey gruplar “**İş/meslek, kurum/kuruluş, organize, STK, vakıflar, medya-kitle iletişim araçları**” bireyin sivilleşmesinde/şehirlileşmesinde oldukça faydalı etkin olabilirken “**okul/üniversite ve diğer eğitim müesseseleri**”nin bireyin bilişsel gelişimine, “**adalet/hukuk müesseseleri**” ile bireyin güveninin sağlanmasına ve “**dini(manevi & kültürel aidiyet)**” kurumları üzerinden de bireyin kimliğinin güçlenmesi ve değerlerinin korunmasında vazgeçilemez mezzo düzey dinamik ilişkilerdir.

İnsanın bir organizma olarak mikro düzeyde bireysel, aile kurumunu güçlendirilmesi açısından mezzo düzeyde toplumun bütün enstrümanları ile “Exo-Düzy-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)” etkileşimlere girmesi, bireyin ve ailenin gelişimini ve değişimini sağlar. Bu gelişimler/değişimler (Entwicklung) bizzat bireyin aile ve diğer mezzo-mikro düzeylerde “**İletişim (komünikasyon)**”e geçmesi ve bu ilişkilerin önemsemesi ile

⁹⁴ **I.Derecede Aile Yakınları:** Küçük çekirdek aile (Anne, baba ve çocuk) dışında kalan, sağlıklı/güçlü aile olmanın en önemli değerini ortaya koyan, “büyük baba (dede), büyük anne (nine), diğer dede ve nineler, amca, dayı, teyze, hala, yeğen ve kuzenler vb. olarak belirlenebilir.

mümkün olabildiği görülmektedir (STAMM & BURGER, 2011, s. 69). Mezzo düzeyde “AİLE” üzerinden bireyin, toplumun bütün küçük grupları, organizeler ile dinamik etkileşimine odaklanarak, toplumun sosyal çevresi itibarı ile sürekli yenilenmesine ve sağlıklı gelişmesine katkı sağlanabilmektedir.

Mezzo Düzey/Sistem Tanımı:

Mezzo Düzey/Sistem; Makro sistemin (III. Sosyal Çevre) en küçük grubu olan mezzo-organlarını (I. Sosyal Çevre: aile, akraba, komşu ve arkadaş ilişkileri) ve (II. Sosyal Çevre: İş/meslek, kurum/kuruluş, organize, STK, vakıflar, medya-kitle iletişim araçları, okul/üniversite, diğer eğitim müesseseleri, adalet/hukuk, dini/manevi ve kültürel kurumlar) mevcut kronosistem (chronosystem) zamanlaması içerisinde diğer bütün makro sistemler ile “*Organizasyon (Organisation)*”larının sağlandığı bir sistemdir.

3.3.2.3. Makro Düzey-Toplumsal “Gesellschaft (Makroebene)”

AHSEN-Sosyal Hizmet’in eko-sistem (ökologisches) ilişkileri “*Toplumsal-Makro Düzey*”de bütün prensipleri İslâmi perspektifte ele alınarak İslâm Fıkhı (Edille-i Şerriye) esaslarına dayandırılarak açıklanmasına çalışılmıştır. Araştırmanın konusu olan bir “*İslâmi Yaklaşım*”ın geliştirilmesinde, bilimsel disiplinler üzerinden yaklaşımın kendisine özgü, kendisini var kılan kavramlar üzerinden geliştirilmesine özen gösterilmiştir. AHSEN-Yaklaşım, içerisinde yaşanan çağın sosyal sorunları dikkate alınarak insan, aile ve toplumların geleceğine yönelik makro düzeyde kuram (teori) ve kavramlar keşfedilerek oluşturulmaya çalışılmıştır (TOMANBAY, 2011, s. xi).

Araştırmanın konusu olan “*İslâmi Sosyal Hizmet*”in bir “*İnsani Sosyal Hizmet (Social Human Services / Soziale menschliche Dienstleistungen)*” olarak algılanabilmesini ancak AHSEN-Yaklaşım’ın makro düzeyde işlevliliğinin sağlanabilmesi ile mümkün olabilmektedir. Bu gerekçe ile AHSEN-Sosyal Hizmet, mikro ölçekte insanın, mezzo düzeyde aile ve diğer küçük grupların kendini değerli kılan bütün unsurları ile toplum içerisinde (*III. Sosyal Çevre*) temsiliyetinin sağlanabilmesi ile mümkün olabilecektir. Bu gerekçeler her nekada Batılı toplumlarda sosyal hizmetin “*politik bir varoluş*”u olarak (THOMPSON, 2016, s. 35) özetlemiş olsa da bu gerekçeler tamamıyla “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri*”nde anayasa ve yasalar nezdinde insanların adil ve eşit haklara ulaşabilmeleri ile oldukça yakından ilişkilidir.

Makro düzey/sistem (*III. Sosyal Çevre*), toplumun bütününü kapsayan, insanların kaynaklara ve yaşam kalitesine ulaşmasında, toplumsal, siyasi ve ekonomik koşullara odaklanan bir yapı olduğu görülmektedir. Bireyin mikro düzeyde sürekli olarak ve ciddi bir şekilde makro düzeyli bir sosyal çevre ile sürekli etkileşim halindedir (ZASTOW & KIRST-ASHMAN, 2016/b, s. 67-68), (KLEVE, 2003, S. 6). Makro sistem içerisinde (*III. Sosyal Çevre*) insan (mikro-organize) önce toplumun en küçük mezzo kurumu olan aile ve sonrasında da diğer küçük mezzo gruplar üzerinden temsil edilmektedirler. (Sayfa:291). Makro düzey/sistem (*III. Sosyal Çevre*), toplumsal (Gesellschaft) bütün

enstrümanların, toplumun en değerli mikro-organı olan insanın hizmetine sunulmasını sağlayan bir sistemdir. Makro sistem, toplumun en küçük mezzo-gruplarının (I. ve II. Sosyal Çevre) diğer bütün makro düzey/sistem gruplar içerisinde yer alan (III. Sosyal Çevre) kamu kurum ve kuruluşları ile mevcut kronosistem (chronosystem) zamanlaması içerisinde “*Exo-Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)*” etkileşimlerin sağlandığı bir yapıdır.

Makro düzeyin/sistemin (III. Sosyal Çevre) vazgeçilmez en önemli “*mikro-organ*”ı insandır. Makro sistem küçük mezzo gruplardan daha büyük exo-sistem ilişkilerini barındıran bir yapılanmadır. (ZASTOW & KIRST-ASHMAN, 2016/a, s. 68). Makro düzey yaklaşım, mikro ölçekte bireyin, mezzo ölçekte aile ve ilgili mezzo ölçekli küçük kurum ve kuruluşların sosyal refahının arttırılmasına yönelik siyasi, sosyal-politik ve ekonomik koşullara odaklanan bir sistemdir. Makro sistem, insanların temel hak ve özgürlüklerini “*Vecibe-Hak Temelli*”lik ilkeleri bağlamında yasal güvence altına alan, sosyal güvencenin, yardımlaşma ve dayanışmanın artmasına yönelik bir yaklaşımdır. Birey ve ailenin devletin sosyal sistemi kapsamında ilgili kurum/kuruluş ve sivil makro yapılanmalar ile karşılıklı “*Exo-Düzey-Dinamik*” etkileşimlerin gerçekleştirildiği alandır.

Makro Düzey/Sistem Tanımı:

Makro Düzey/Sistem (III. Sosyal Çevre); Toplumsal (Gesellschaft) bütün enstrümanların, toplumun en değerli mikro-organı olan insanın hizmetine sunulmasını sağlayan bir sistemdir. “*Makro System*”, toplumun en küçük mezzo-gruplarının (I. ve II. Sosyal Çevre) diğer bütün makro düzey gruplar içerisinde yer alan (III. Sosyal Çevre) kamu kurum ve kuruluşları ile mevcut kronosistem (chronosystem) zamanlaması içerisinde “*Exo-Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)*” etkileşimlerin karşılıklı olarak sağlandığı bir yapıdır. Makro sistem küçük mezzo gruplardan daha büyük exo-sistem ilişkilerini barındıran bir yapılanmadır. Makro düzey yaklaşım, mikro ölçekte bireyin, mezzo ölçekte aile ve diğer mezzo ölçekli küçük kurum ve kuruluşların sosyal refahının arttırılmasına yönelik siyasi, sosyal-politik ve ekonomik koşullara odaklanan bir sistemdir. Makro sistem, insanların temel hak ve özgürlüklerini “*Vecibe-Hak Temelli*”lik ilkeleri bağlamında yasal güvence altına alan, sosyal güvencenin, yardımlaşma ve dayanışmanın artmasına yönelik bir yaklaşımdır.

3.3.2.4. Exo Düzey-Dinamikler “Dynamisch (Exoebene)”

Ashman ve Hull, “*Genelci Uygulamayı Anlamak (Understanding Generalist Practice)*” isimli eserlerinde insanın kültürel bir varlık olarak “*bio-psiko-sosyal*” bir varlık olduğunu bu nedenle de kendi sosyal çevresindeki bütün ilişki ve sistemlerden olumlu veya olumsuz anlamda etkilenebildikleri gibi, kendi davranış ve karakter yapıları ile de çevrelerini etkileyebildikleri konusu belirtilmiştir (KIRST-ASHMAN & HULL, 1999, s. 15). Toplum içerisinde yaşayan insanı olumlu ve olumsuz etkileyen her bir varlığın özüne has bir disiplin (sistem) ile izahı yapılabilirken bütün diğer varlıklar, disiplinler, sistemler ile de bir ilişkiler bütünlüğünü oluşturduğu görülmektedir. Bu her bir

disiplinin/sistemin mevcut kronosistem (chronosystem) zamanlaması içerisinde birbirleri arasında oluşturduğu ilişkiler “*Exo-Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)*” etkileşimler olarak adlandırılmaktadırlar. Exo düzey-dinamik etkileşimler, “*Ekolojik-Sistem*” kapsamında ele alınan ve makro sisteminin (III. Sosyal Çevre) en değerli mikro-organı olan insanın, toplumun en küçük mezzo düzeyi olan aile (I. Sosyal Çevre) ve diğer mezzo düzey guruplar (II. Sosyal Çevre) ile karşılıklı ilişkilendirme ve etkileştirilme yaklaşımıdır.

Konu ile ilgili olarak gerek geliştirilmiş olan inovatif grafik çalışmasında ve gerekse konu ile ilgili içerik yazılarda ele alındığı gibi; “*Ekolojik/Eko-Sistem*” ile kastedilen asıl konu, insanın doğumu ile ölümü arasında sürdürülebilir bir yaşama dair sosyal çevresini oluşturan bütün canlı ve cansız varlıklar ile karşılıklı etkileşim içerisinde olunmasıdır. İnsan yaşam süreci boyunca kronosistem (chronosystem) zamanlaması içerisinde bir eko-sistem bütünlüğü dahilinde dinamik olarak karşılıklı etkileşebilmektedirler (ZASTOW & KIRST-ASHMAN, 2016/b, s. 68). Bu bağlamda “Eko” kelimesi, “Ekoloji” kelimesinden türemiş ve organizmaların doğal ortamları arasındaki biyolojik korelasyonları dikkate alınmıştır. Yani, bireyin çevresel potansiyel ve koşulların yanı sıra bütün düzeyler/sistemler ile arasında dinamik ve oldukça aktif ilişkiler yürütürler (BRONFENFENBRENNER, 1981, s. 37), (DIPPELHOFFER-STIEM, 1989, s. 53). İnsan kronosistem (chronosystem) zamanlaması içerisinde bir yaşam sürdüğü her an hızla gelişen “I., II. ve III. Sosyal Çevre”lerine paralel olarak sürekli bir değişim/gelişim (Entwicklung) içerisindeyler.

İnsan, aile ve toplumların sürekli bir “*Exo-Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)*” etkileşim içerisinde olmaları kâinatın yaratılış fitratı ile ilgili bir konu olup, her hareketin ve değişimin bir mizan ölçüsü dahilinde olmasının gerekliliğini gerek İslâm Âkidesi ve gerekse Hz. Peygamber (s.a.v.) insanlığa bildirmiş ve öğretmiştir (K.K.: Rahmân 55/1-10). İnsanlığın güven içerisinde yaşamlarını sürdürmeyi arzuladıkları dünyanın bir ekolojik mizan (denge, ölçü, terazi) içerisinde yaratılmış olduğu ve her bir insanın bir kronosistem zamanlaması dahilinde bu süreçten geçmek durumunda kaldığı görülmektedir. Allah’ın (c.c.) “**en güzel surette (biçimde/kıvamda)**” yarattığı insanın, yine en güzel hak ettiği bir değerde yaşam sürmesi için yaşadığı dünyada her şey bir mizan dahilinde olmak durumundadır.

AHAEN-Sosyal Hizmet, insanın kronosistem zamanlaması süresince bir “*Exo-Düzey-Dinamik*” etkileşimde olması gerekçesi ile, insanın sosyal bir varlık olmasından da hareketle insanın yaşam alanlarını oluşturan “*Din /Allah (c.c.), Toplum (Çevre) ve Doğa (Tabiat)*” ilişkilerinin “*ekolojik dengenin/mizanın*” ve “Eko-Sistem”in korunmasını bir zorunluluk olarak görmektedir. İnsanın bu “*üç ilişki*”nin yine bir mizan anlayışı ile insanın “*Exo-Düzey-Dinamik*” etkileşimlerine insanın değerli kılınması noktasında oldukça önemli olduğunu ve “**Kâmil İnsan**” olunmasının bir gereği olarak görmektedir.

Exo Düzey/Sistem Tanımı:

Exo Düzey-Dinamikler; Eko-sistem bütünlüğü içerisinde kronosistem (Chronosystem) zamanlaması sürecinde bütün mikro, mezzo ve makro düzeyli sistemlerin birbirleri arasındaki “*Dinamik*” ilişkileri sağlayan bir sistemdir. Mikro düzeyde bir insanın doğumu ile ölümü arasında sürdürülebilir bir yaşama dair sosyal çevresini oluşturan potansiyel ve koşulların yanı sıra exo-düzeyler/sistemlerin karşılıklı olarak dinamik ilişkilerin sağlanması sürecidir.

3.4. AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımının İşlevselliği

Her bir yaklaşım, belirli sistemlerin kuram (teori) ve kavramlarına dayandırılarak oluşturulabilirken, ilgili sistemlerin temsilciliğini de üstlenmektedirler (KARASAR, 2016, s. 108). Modellerin/yaklaşımların dayandırıldığı temel kaynaklar modelin veya yaklaşımların işlevselliğini ve temel değerlerini de belirlemektedir. Bu nedenle her modelin/yaklaşımın kendine özgü temel değerleri, o yaklaşımın “*işlevselliği (Funktionalität)*”ni farklılaştıran fonksiyonlar olarak görülmektedir. AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı’nın ekolojik-sistem içerisinde işlevselliğini sağlayan üç önemli unsuru bulunmaktadır. Bunlar; “*AHSEN-Yaklaşımın Yapısı, AHSEN-Yaklaşımın Kurumları ve AHSEN-Yaklaşımın Kaynakları*”dır. Bu üç temel unsur, AHSEN-Sosyal Hizmet’in makro düzey/sistem içerisinde kendine özgü disiplinler ve diğer disiplinler ile “*Exo Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)*” ilişkiler/etkileşimler boyutlarıyla da multidisipliner bir “*işlevselliği (Funktionalität)*” söz konusudur.

Yaklaşımın/Modelin kendi kimliğine uygun geliştirilen disiplin, yaklaşımın işlevselliğinde, uygulanan dinamik ilişkilerin sürekli canlı tutulmasını sağlamaktadır (WALLERSTEIN, JUMA, & FOX_KELLER, 2014, s. 37). Yaklaşımın ilgili bütün işlevsel fonksiyonları, insanı mikro düzeyde bir kronosistem (chronosystem) zamanlaması içerisinde ele almakta ve bireyi sürekli değişen/gelişen sosyal çevrelerine adaptasyonuna odaklanmaktadır. Onun için bireyin yaşamını sürdürdüğü “*I., II. ve III. Sosyal Çevre (makro düzey/sistem)*”si toplumun bütün mezzo ve makro düzeyli ilişkilerinde “*Exo Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)*” etkileşimlerde olmasının gerekliliği dikkate alınarak bütün karşılıklı iletişimlerin/etkileşimlerin bireyin faydasına, iyiliğine, hayrına ve güven içerisinde yaşamasına yönelik olması hedeflenmiştir (Grafik 25, Sayfa:286).

AHSEN-Yaklaşım’ın bütün işlevsel fonksiyonları, insan (birey), aile (nesil) ve toplumların (sosyal çevre) faydasına, hayrına olmasına yönelik her sistemin gerek kendi disiplininde ve gerekse diğer disiplinler ile karşılıklı exo-dinamik ilişkileri tamamen “*Vecibe-Hak Temelli*” etkileşimler olarak sunulması önem arz etmektedir. AHSEN-Sosyal Hizmet “*işlevselliği (Funktionalität)*”nde, bu üç temel unsurunun birbirleri ile olan dinamik ilişkileri tamamen “*İslâm Fıkhi (Edille-i Şerriye)*” prensipleri dahilinde bir mizan (denge, terazi, ölçü) dahilindedir. Bu mizan/ölçü insanlara makro düzeyde/sistemde, yaşadıkları toplumlarda sürdürülebilir güvenli bir yaşamın mümkün kılınması açısından oldukça önem arz etmektedir. İnsan, aile ve toplumların sağlıklı “*değişim/gelişim (Entwicklung)*”lerinin ancak insanda korunması gereken 5 temel değer/emanetin bir mizan/denge ölçeğinde ele alınması ile mümkün olunabilmektedir.

3.4.1. AHSEN-Sosyal Hizmetin Yapısı

AHSEN-Sosyal Hizmet, yaratılmışların en değerlisi, en şerefli, en güzeli (*Ahsen-i Takvim*), iman yönünden en “*kâmil*”i ve yine ahlâk bakımından da “*en güzel (Ahsen)*” kılınan “**İNSAN**”ı bir “*mikro-organizma (mikro sistem)*” olarak “*makro düzey/sistem (I., II. ve III. Sosyal Çevre)*” kapsamında koruyucu-önleyici, ıslah edici (müdahil operasyonel/pratik) yöntemlerle bir sosyal sistem içerisinde korumaya alan bir yaklaşımdır. Onun için yaklaşımın bütün yapısı, oldukça değer addeden insanın mikro düzeyde onur/haysiyet dokunulmazlığının korunması, mezzo ve makro düzeyde insanın bu değerlerinin güvence altına alınmasının sağlanmasına yöneliktir.

“*AHSEN-Sosyal Hizmetin Yapısı*” araştırmanın konusu gereği “*AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı & Multidisipliner Ekolojik/Eko-Sistem İlişkileri*” başlığı altında ele alınan inovatif grafik tasarım eşliğinde dikkate alınarak analiz edilmesi önem arz etmektedir (Grafik 25, Sayfa:286). Yine aynı şekilde “*Vecibe-Hak Temelli (AHSEN-Yaklaşımı)*”ı diğer “*Lütuf-Hak Temelli (Post-Pozitivist)*” ve yalnızca bir “*Lütuf Temelli (Pozitivist/Neolojist)*” sosyal hizmet yapılanmalarından oldukça farklı kılan yönlerin anlaşılması açısından “*AHSEN Sosyal Hizmet & Seküler ve Diğer Sosyal Hizmet Yaklaşımları*”. (Grafik 4, Sayfa:204) başlığı altında ele alınan grafik tasarım eşliğinde incelenmesi AHSEN-Sosyal Hizmet yapılanmasının daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Grafik tasarımı da belirtildiği üzere (Grafik 25, Sayfa:286), devletlerin sosyal refah sistemi insan, aile ve toplumların güven altında yaşayabilmelerine yönelik bir bütünlük arz etmektedir. Makro düzey bir toplumda (I., II. ve III. Sosyal Çevre) yaşayan hiçbir insan, aile, grup/kurum kendine özgü “*dini, inancı, dili, ırkı, soyu, cinsiyeti, yurdu/kökeni veya siyasi görüş farklılıkları nedeni ile mağdur edilemezler ve hiçbir kimseye de bu yapılarından dolayı herhangi bir imtiyaz tanınmaz.*” (GRUNDGESETZ, 2015, s. 17). Dolayısıyla devlet “*Ekolojik/Eko-Sistem*” gereği insanı, aile, grup, kurum/kuruluş ve STK’ları bir “*Kronosistem (Chronosystem)*” zamanlaması içerisinde sosyal sistemin gereği bütün mikro, mezzo ve makro yapılanmalara adil ve eşitlik ilkesi gereği aynı mesafede olmak durumundadır. Bu gerekçe ile devlet, “*insan onur ve haysiyeti*”ni önce “*güvence*” altına almak, sonra da “*korumak*” ve sonrasında da değişen topluma adaptasyonun sağlanmasında “*desteklemek*”le yükümlüdür. Bu yapılanmadan hareketle devletlerin makro düzey/sistem sosyal refahın sağlanmasına ilişkin bütün uygulamaların mikro düzen/sistem ile insanı, mezzo düzey/sistem dahilinde önce aileyi, sonrasında sivil kurum/kuruluş ve STK yapılanmalarını ve sonrasında da makro sistem yapılanmalar ile devletin büyük kamu kurum ve kuruluşlarını “*insanın sosyal refahı*”nın sağlanması yönünde vecibe-hak temelli bir görevi vardır.

“*AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı*”, devletin sosyal refah sistemi gereği insan, aile ve toplumlara yönelik bir “*Kronosistem*” zamanlaması içerisinde kendilerine özgü değerleri üzerinden bir yaklaşım sergilemesi gerek “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri*” ve gerekse “*İnsan Temel Vecibe-Haklar*”ı kapsamında bir zorunluluktur. İnsan yaratılış fitratı gereği “*Ekolojik/Eko-Sistem*” içerisinde kendisini değerli kılan üç temel evrenin (Hal Yasası) tam merkezinde yer almaktadır. Bu üç temel evre; “*İnsan-Din (Allah c.c.), İnsan-Toplum (Çevre) ve İnsan-Doğa (Tabiat)*” ilişkileridir.

Makro düzey bir kurum olarak devlet ve devletin sosyal refah sistemi insan fıtratı gereği bütün bu ekolojik sistemin temel evrelerini (dini, doğa, toplum) karşılıklı “*Exo Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)*” ilişkiler/etkileşimler olarak azami derecede bir mizan ölçüsü dahilinde korumakla yükümlüdür. İnsanın tam merkezinde olduğu bu “*üç evre (Hal Yasası)*”nın insan, aile ve toplumların “*Kronosistem*” zamanlaması içerisinde güven içerisinde sürdürülebilir bir yaşamın vazgeçilemez değerleridir (

Grafik 7, Sayfa:216).

Sürekli gelişen bir makro düzey/sistem (I., II. ve III. Sosyal Çevre) içerisinde yer alan mikro-organizma insan ve dolayısı ile mezzo düzeyli bir aile, ancak bu “*üç evre (Hal Yasası)*”nın karşılıklı olarak “*Exo Düzey-Dinamik*” etkileşimlerin dışında tutulması insan ve ailelerin yalnızlaştırılmasına neden olabilecektir. Bu gerekçeler ile insanın tam merkezinde olduğu bu “*üç evre (Hal Yasası)*” insan, aile ve toplumların sürdürülebilir bir yaşamına ilişkin muhakeme edebilme yeteneğinin kazandırılmasına/geliştirilmesine ve “*akıl melekeleri*”nin korunabilmesi açısından önem arz etmektedir. Ancak bu bütünleştirici yaklaşımlarla insani aile ve toplumların fıtratı gereği, “*Doğruyu – Yanlıştan, Helâli – Haramdan, Hakkı – Batıldan, Hayrı – Şerden, İyiyi – Kötüden, Güzeli – Çirkinden*” vb ayırabilme özelliklerinin olabilmesi mümkün olabilmektedir. Bütün devletlerin sosyal hizmet uygulamalarındaki işlevsellikler, ilgili devletlerin sosyal refah sistemlerinin büyük resmini oluşturmaktadır. Devletlerin sosyal sistemleri insani aile ve toplumların sosyal hizmet alabilmelerine yönelik bir araçtır. Dolayısıyla makro düzey/sistem yapılanmalarda insan, aile ve toplumları hiçbir suretle herhangi bir devletin, sistemin veya bir modelin/yaklaşımın korunması için araçsallaştırılamazlar. Devletlerin, sistem, model ve yaklaşımların amacı sosyal sistemler üzerinden “*insan onur ve haysiyeti*”nin dokunulmazlığıdır. Onun için araştırmanın bu bölümünde devletlerin sosyal hizmet uygulamalarında insan, aile ve toplumların hangi ölçeklerde “*güven*” altına alması gerektiği, hangi konumlarda “*koruma*” ile yükümlü olduğu ve sürekli değişen toplumlarda hangi boyutlarla bir “*destek*” ile adaptasyonların sağlanmasının gerekliliği arz edilmeye çalışılmıştır.

AHSEN-Sosyal Hizmet’in yapılanmasında “*insan onur ve haysiyeti*”nin dokunulmazlığının korunmasına ilişkin 3 boyut vardır; “*Devlet Sosyal Güvenlik Sistemi, Ailenin (neslin) Korunmasına İlişkin Destek/Yardım Hizmetleri ve Diğer Sosyal Güvence Destek Hizmetleri*”dir.

3.4.1.1. Sosyal Güvenlik Sistemi

AHSEN-Sosyal Hizmet’in yaklaşım ve kavramı, makro düzey/sistem bir toplumda (I., II. ve III. Sosyal Çevre) sosyal adaletin, eşitliğin, özgürlük ve sorumlulukların yerine getirilmesinde insan, aile ve toplumların yasalarla “*güvence altına alınma*”sını ön görmektedir. İlgili bu unsurların her birinin güvenlerin sağlanması noktasında da devletin sosyal sistem dahilinde koruyucu-önleyici, ıslah edici ve müdahil/operasyonel (pratik) yaklaşım metotlarıyla önlem alması önem arz etmektedir (Sayfa:186). Devletler

ülkenin sosyal refah sistemi dahilinde tüm birey ve ailelerin geçimlerini sağlayabilecek asgari bir gelir elde etmelerini güvence altına almaktadır. Devletin sosyal güvenlik sistemi bu güvence ile vatandaşlarını toplumsal tehlikelere karşı koruyucu-önleyici yaklaşımlarla koruma altına alması önem arz etmektedir. İnsanların, ailelerin konumları ne olursa olsun, devletin makro düzey/sistem yapısı gereği bütün sağlık, emeklilik, malullük/yaşlılık, eğitim, konut kira yardımları gibi birçok sosyal güvence ve sosyal hizmeti kapsayan hizmetlerinden faydalanırlar (KORAY & TOPÇUOĞLU, 1995, s. 19).

AHSEN-Sosyal Hizmet sosyal sistem yaklaşımı gereği, ülke sınırları içerisinde yaşayan ve yaşamayı hak kazanmış olan bütün insanların ve dolayısıyla bütün ailelerin devletin güvencesi/koruması altında olması “*Vecibe-Hak Temelli*” bir sorumluluktur. Devletin insanın güvencesi ve koruması noktasında iki temel yaklaşımı vardır. Bunlardan birisi; insanların “*sosyal güvence*” sistemi dahilinde güvenlerinin sağlanması ve bir diğeri ise; “*sosyal yardımlar (sosyal hizmet)*” kanalı ile toplumun bütün kesimine ulaşılmasının zorunluluğudur. Dolayısı ile toplumun bütün kesimine hiçbir ayırım yapılmaksızın, adil ve eşitlik ilkesi gereği “*sosyal hizmet (Soziale Dienste)*” kurumları, “*sosyal güvenlik*” kurumları ve “sosyal sigorta” kurumları olarak farklı makro düzey/sistem yapılanmaları üzerinden ulaşılması önem arz etmektedir (FAHLBUSCH, 2007, s. 892).

AHSEN-Yaklaşım’ın sosyal sistem gereği ön gördüğü makro düzey devlet kurumlarını kısaca şu başlıklar altında belirtilebilir: (Grafik 25, Sayfa:286)

- Sosyal Güvenlik Yardımlar (Sosyal Sigorta Kurumu)
- İşsizlik Yardımları (İş-Kur / İşbulma Kurumu)
- Ev Destek/Kira Yardımları (Ev-Kur / Kira Yardımları)
- Diğer Güvenlik Yardımları .

3.4.1.2. Ailenin (Neslin) Korunmasına İlişkin Destek/Yardım Hizmetleri

AHSEN-MSosyal Hizmet’in teori ve kavramı, makro düzey/sistem bir toplumda (I., II. ve III. Sosyal Çevre) insanı ve dolayısı ile ailelerin/nesillerin sürdürülebilir güvenli bir yaşama sahip olmaları noktasına birey ve ailenin korunmasına odaklanır. Bunun içinde insanın 5 temel değer/emanetin eklektik bilgi yaklaşımı “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri*” ve “*İnsan Temel Vecibe-Haklar*” bağlamında korunmasının gerekliliği oldukça önem arz etmektedir. Yine ailenin/nesillerin korunmasına ilişkin, ilgili bu bütün unsurların her birinin de devletin sosyal sistemi dahilinde koruyucu-önleyici, ıslah edici ve müdahil/operasyonel (pratik) yaklaşım metotlarıyla önlem alması önem arz etmektedir (Sayfa:186). AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı’nın mezzo düzeyde ailenin/neslin korunmasını ve güvence altına alınmasına ilişkin bütün yaklaşımları İslâm Âkidesi gereği koruyucu-önleyici prensipler dahilinde ele almaktadır. Konuya ilişkin olarak araştırmanın 3. Bölümünde ele alınan insanda korunması gereken 5 temel değerlerden birisi olan bireyin aile yapısı içerisinde korunmasına ilişkin AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı “*Neslin & Ailenin Korunması*” başlığı altında ele alınmıştır (Sayfa:269).

Dünya genelinde ve özellikle de Batı Avrupa ülkelerinin en büyük sosyal sorunlarının başında aile yapısına ilişkin sorunlar olduğu gözlemlenmektedir. Aile ve aile bireylerine ilişkin sorunlarının temelinde devletin sosyal sistemini yönlendiren yanlış sosyal politikaların olduğu görülmektedir. Devletler ülkenin makro düzey/sistem sosyal refah sistemlerinin merkezine mezzo düzeyde aile müessesesini/kurumunu yerleştirmek durumundadır. Mikro-organizma olan bireylerin sağlıklı gelişimi için ailenin mevcudiyeti oldukça önem arz etmektedir. Aile sürekli değişim içerisinde olan makro düzey toplumsal ilişkilerde bireyin gelişimi/etkileşimi noktasında oldukça önem arz eden bir işlevliliğe, fonksiyona haizdir. Mikro düzeyde/sistemde bireyin diğer mezzo ve makro sistemlerle karşılıklı “*Exo-Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)*” etkileşimleri bireyin bir olgunluk safhasına kadar aileleri üzerinden gerçekleştirilesi aynı zamanda yasal bir sorumluluktur. Yine aile içerisinde güvence altına alınması önem arz eden korunmaya muhtaç, yaşlı, engelli ve destek/bakım hizmetlerine ihtiyaç duyan bireylerin de aileler üzerinden korunma altına alınması önem arz etmektedir. Konuya ilişkin olarak yine “*AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı & Multidisipliner Ekolojik/Eko-Sistem İlişkileri*” (Grafik 25, Sayfa:286) başlığı altında ele alınan grafik tasarımı üzerinden incelenmesinde yarar görülmektedir.

AHSEN-Sosyal Hizmet, toplumun aile yapılanmalarının güçlü olmasını gelecek nesillerin güvenilirliği ve sürdürülebilirliği açısından önemsemektedir. Aile kurumuna ilişkin bütün yapılanmalar mezzo ölçekte aile müesseselerinin güçlü kılınması ile yakından ilişkilidir. Aileler mezzo düzey/sistem bir kurum olarak aile bireylerinin ilk “*I. Sosyal Çevre*”lerini oluşturmaktadırlar. Yine aile yapılanmaları aile bireylerini diğer mezzo düzey kurum/kuruluşlar ile “*II. Sosyal Çevre*”lerini oluşturabilirken, makro düzey “*III. Sosyal Çevre*”leri ile sağlıklı exo-dinamik ilişkilerin/etkileşimlerin gerçekleştirilmesinde önemli fonksiyonları olan müesseselerdir (Grafik 25, Sayfa:286).

Dolayısı ile aile müesseselerinin korunabilmesi ancak aile bireylerinin kendi değerleri üzerinden korunması ile mümkün olabilmektedir. Aileler ancak kendi “*Aile*” kuramı (teori) ve kavramları tamamen kendi kutsal kodları/değerleri üzerinden ele alınmalıdır. Çünkü aile kâinatın en değerli ve en güzel (ahsen-i takvim) varlığını, toplumun en kutsal değerini bünyesinde olgunlaştıran/yetiştiren kutsal bir müessesedir. Aile öyle bir olmalıdır ki, çocuklar ve gençler kendi aileleri dışında başka koruyucu ailelere ihtiyaç duymasınlar. Çocuklar ve gençler, yani gelecek nesiller ancak ve ancak kendi öz aileleri üzerinden güvenli yarınlara taşınabilmesi mümkündür.

Allah (c.c.), insanları birbirleri üzerinde sorumlu kılmış ve gerek kendilerini ve gerekse geleceklerini, ailesini/nesillerini kötülüklerden (ateşten) korunmasını emretmiştir.; “*Ey inanlar! Kendinizi ve ailenizi ateşten koruyun*” (K.K.: Tahrir 66/6). Bu vesile ile AHSEN-Sosyal Hizmet’in ailelerin korunması ve desteklenmesine ilişkin sosyal hizmet yaklaşımlarının temellerini sadece bireyin ve ailelerin dünyadaki güvenceleri ve saadetleri boyutu ile değil aynı zamanda ahiret saadeti boyutu ile ele alınmasını önemsemektedir. Bu hassasiyetlikler dikkate alınarak aile bireylerinin güvenlerinin sağlanması ve korunabilmeleri açısından şu başlıklar önem arz etmektedir:

- Çocuk Destek/Koruma Yardımları
- Gençlik Destek/Koruma Yardımları
- Ebeveyn Destek/Koruma Yardımları
- Yaşlı Destek/Bakım Yardımları

- Diğer Destek/Koruma Yardımları

3.4.1.3. Diğer Sosyal Güvence ve Destek Hizmetleri

AHSEN-Sosyal Hizmet'in teori ve kavramı, makro düzey/sistem bir toplumda (I., II. ve III. Sosyal Çevre) insanın ve ailelerin sürekli değişen/gelişen toplumlarda insanın sosyal değişimini, sosyal içerimini, sosyalleşmesini ve iyilik halinin güçlendirilmesine yönelik sosyal güvence ve korunma hizmetlerinin dışındaki destek hizmetlerin sunulmasını gerekli görmektedir (Sayfa:186).

Mikro düzeyde toplum bireylerin sosyal güvencelerinin sağlanması ve koruma altına alınabilmeleri ülkelerin “*Sosyal Refah (Sozial Wohlfahrt)*” düzeyleri ile yakından ilişkilidir. İnsanın sosyal refah düzeyleri birbirlerine eş değer iki terim ile özdeşleştirilebilmektedir. Bunlardan birisi “*Sosyal Refah*” diğeri ise “*Yaşam Kalitesi*”dir. Dolayısı ile AHSEN-Sosyal Hizmet'in insanların sosyal refah seviyelerinin arttırılmasında, kaliteli ve güvenilir bir yaşam sürdürülebilmesini bireyin mikro, mezzo ve makro düzeyde “*Din (Allah c.c.)*”, “*Toplum (çevre)*” ve “*Doğa (tabiat)*” ilişkilerinin “*Ekolojik/Eko-Sistem*” içerisinde kendi mizanı/ölçüsü ve kodlamaları/değerleri üzerinden ele alınmasını zorunlu görmektedir (Grafik 25, Sayfa:286). Toplum insanın “*Sosyal Refah*”ı devletin sosyal sistemi kapsamından “*güvence ve koruma*”ya yönelik sosyo-ekonomik boyutları ile ele alınmasını gerektirmektedir. Bu yaklaşım bir sosyal devlet olmanın gerekliliği olarak görülmektedir (SOCIALINFO, 2018). Nitekim devletlerin sosyal sistemleri ekonomik eşitsizlik ve yoksulluklarla mücadelelerini sürdürürken bir yandan da bireylerin geleceğine ilişkin işsizlik, emeklilik, sağlık ve diğer ihtiyaçlarını güvence altına almak gibi bir sorumluluğu bulanmaktadır. Bu güvenceleri de başlıca şu şekilde belirtilebilmektedir (Grafik 25, Sayfa:286);

- Sağlık Sigortası
- Emeklilik Güvencesi
- İşsizlik Sigortası
- Diğer Destek/Güvence Hizmetleri

Devletlerin insanların sosyal refahlarının artışlarına ilişkin bu hizmetleri sosyal sistemin “*nitel (Qualitatif)*” anlamda büyümesini de beraberinde getirerek; devletin ekolojik, ekonomik ve sürdürülebilirliğine önemli katkılar sağlayabildiği görülmektedir (SOCIALINFO, 2018).

3.4.2. AHSEN-Sosyal Hizmetin Müesseseleri (Kurumları)

AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı'nın bütün müesseseleri “**en güzel surette biçimde/kıvamda** (*Ahsen-i Takvim*)” yaratılmış insana, “*Eko-Sistem (Kronosistem)*” zamanlama dahilinde mezzo ve makro düzeyde yaratılış fitratına uygun vecibe-hak temelli hizmetler sunan kurumlardır. Bu müesseseler küçük ve büyük grup kurumlaşmalar olarak mikro-organizma olan insanın “*I., II. ve III. Sosyal Çevre*”sini oluşturan yapılanmalardır (Grafik 25, Sayfa:286). Makro düzey/sistem bir toplumun en küçük mezzo düzey kurumu olan aile yapılanması, “*mikro düzey (mikro-organizma)*” insanın “*I. Sosyal Çevre*”sini oluşturmaktadır. Bunlar; “*Birinci derecede aile yakınları,*

akrabalar, komşular ve arkadaşlar”dır. Yine mezzo düzeyde insanın “*II. Sosyal Çevre*”sini oluşturan müesseseler/kurumlar; “*İş/meslek, kurum/kuruluş, organize, STK’lar, vakıflar, medya-kitle iletişim kuruluşları, okul/üniversite ve diğer eğitim müesseseleri, adalet/hukuk müesseseleri, dini/manevi ve kültürel kurumlar*”dır. İnsanın “*III. Sosyal Çevre*”si ise toplumun işlevselliğini sağlayan “*makro düzey/sistem*” dahilinde oluşturulmuş olan büyük kamu kurum ve kuruluşlarından oluşmaktadır.

Makro düzey/sistem büyük gruplar/kurumlar aynı zamanda devletin işlevliğini sağlayan kamu yapılanmaları olmakla birlikte devletin sosyal refah sistemini oluşturmaktadır. Dolayısı ile mikro-organizma olan insan mezzo düzey/sistem kurum ve kuruluşlar üzerinden devletin kamu kuruluşları ile “*Exo-Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)*” ilişkilere/etkileşimlere girebilmektedirler. Devletin sosyal sistemini ve dolayısı ile insan ve ailenin “*III. Sosyal Çevre*”sini oluşturan bu makro düzey yapılanmalar ise kısaca şu şekilde özetlenebilmektedir; “*Evrensel insan hakları, anayasa ve yasal kamu kurum ve kuruluşları, devlet yürütme/yargı kurum ve kuruluşları, devlet sosyal hizmet kurum ve kuruluşları, sosyal güvenlik/koruma/destek kurum ve kuruluşları, sosyal hizmet taşıyıcı/sunucu kurum ve kuruluşları, v.b*”dır.

Sürekli gelişen ve değişen toplumda insan ve ailelere yönelik hizmetler sunan küçük ve büyük boyutlu kamu kurumları/kuruluşları ve diğer mezzo düzey müessese, organize ve STK’lar insanların gerekli olan “*Exo-Düzey-Dinamik*” etkileşimlerini sağlamaktadırlar. Böylece insan ve ailelerin, sosyal değişimlerini, sosyal içerimlerini, sosyalleşmeleri ve iyilik hallerinin güçlendirilmesini sağlayabilmektedirler. AHSEN-Yaklaşım’ın disiplinler ve multidisipliner anlamda “*Exo-Sistem*” ilişkilerin gerek bireysel ve gerekse aileler için sağlıklı yürütülebilmesinde “*I. ve II. Sosyal Çevre*”de fonksiyonel işlevliği olan kurum ve kuruluşlar oldukça önem arz etmektedir. Bu mezzo ve makro yapılanmalar bireyin özgürlüğünü, onur ve haysiyetin dokunulmazlığını yasalar kapsamında güvence altına alınmasında sorumlulukları/görevleri vardır. İlgili bu yapılanmaların tamamı insanı kendi fitratından, değerlerinden uzaklaştırılmadan, topluma adaptasyonlarını sağlamakla görevlidirler. Dolayısı ile sunulan bütün hizmetlerin çerçevesi toplumun merkezinde olan insan ve aileleri koruyucu-önleyici, ıslah edici, müdahil/operasyonel, eklektik bilgi temelli ve inovatif yaklaşmak durumundadırlar.

Devletler makro düzey büyük kurumlar olarak, devletin sosyal sistemi dahilinde bütün enstrümanları toplum içerisinde yaşamlarını sürdüren bütün insanlara sürdürülebilir güvenli bir ortam sunmaya odaklanmalıdır. Bütün makro ve mezzo düzeyli kurum/kuruluş ve organizelerin toplumun sağlıklı gelişiminin/değişiminin gerçekleştirilmesi yönünde elindeki bütün enstrümanları insanların faydası ve hayrı yönünde kullanmakla yükümlüdür. Devlet “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri*” ve ulusal insan hakları sözleşmeleri, anayasal bağlamında insan ve ailenin yasalarla güvence altına alınmasını, korunmasını ve desteklenmesini, toplumda sosyal adaletin, eşitlik ve özgürlüğün sağlanması ile sorunludur. Bu yaklaşımdan hareketle devlet, insanın güvenli yaşamını mümkün kılabilen “*insanın 5 temel değeri/emanetleri*”nin korunmasında “*Vecibe-Hak Temelli*”lik ilkesi gereği birinci derecede sorumlu olan

makro yapılanmalı sosyal bir kurum olarak görülmektedir. Bu yaklaşım aynı zamanda AHSEN Sosyal Hizmet'in kuram ve kavramsal alt yapısını oluşturmaktadır (Sayfa:186).

AHSEN-Sosyal Hizmet Kurumları/Müesseseleri mezzo ve makro ölçekli yapılanmalar olarak 5 ana grupta ele alınmıştır. Bu gruplar/yapılanmalar hizmet sektörlerinin farklılıklarına göre oluşturulmasında çalışılmıştır. Her bir kurum/kuruluş ve yapılanmanın kendisine özgü farklı mezzo düzeyli alt kurum/kuruluş ve organizeleri bulunmaktadır;

- I. Devletin Sosyal Hizmet Kurumları
- II. Sosyal Hizmet Vakıfları
- III. Ulusal ve Uluslararası STK'lar
- IV. Sosyal Hizmet - Özel Sektör
- V. Sosyal Hizmet – Gönüllü/İyilik Kuruluşları

3.4.2.1. Devletin Sosyal Hizmet Kurumları

Devlet sosyal sistemi gereği sunulan bütün sosyal hizmetlerin “*Taşıyıcı*” makro düzey kurumlarıdır. Gerek vatandaşlarına ve gerekse toplumun bütün kesimine yönelik “*Evrensel İnsan Vecibeleri-Hakları Sözleşmeleri*”ni, anayasa ve yasalar çerçevesinde dikkate alan sosyal sistemin uygulanması yönünde sosyal politikalar geliştiren ülke sınırları içerisinde bütün sosyal hizmet faaliyetlerini koordine eden kurumdur. Devletin sosyal hizmet uygulamalarında “*Taşıyıcı Kurum*” olması önem arz etmektedir. Devlet makro düzey/sistem bir kurum olmasından dolayı sosyal hizmetlerin diğer mezzo düzey sosyal hizmet “*Sunucu Kurum*”larına yaptırtır. Sosyal hizmetin taşıyıcı kurumu devlet, bütün sosyal hizmet uygulamalarını sosyal hizmetlerin “*Sunucu kurumları*” sivil serbest sosyal hizmet kurumları üzerinden yürütmesi devletin sivilleşmesine, medenileşmesine önemli derecede katkı sağlayacaktır.

Devletin sosyal refah sistemi gereği, bütün sosyal hizmet faaliyetlerinin fonksiyonel anlamda bir karşılık bulması için devletin sorumlu “*Taşıyıcı Kurum (bakanlık)*”u “*Sosyal Hizmet ve Aile Bakanlıkları*”dır. Aynı zamanda sosyal refah sisteminin en ince ayrıntıları ile iyi işleyebilmesi için devletin diğer taşıyıcı kurumlarında (bakanlıklar) insan, aile ve toplumların sürdürülebilir olmalarına destek veren oldukça önemli devlet kurumlarıdır. Bu kurumlar, devletin Ekolojik/Eko-Sisteminin sorunsuz işlemesi yönünde gereken sosyal projelerin desteklenmesi ve uygulanması yönünde “*Evrensel İnsan Vecibeleri-Hakları Sözleşmeleri*”ni, anayasa ve yasaları dikkate alarak kurumlarının üzerine düşen bütün sorumlulukları/görevleri yerine getirirler. Devletin sosyal refah sistemi, “*Taşıyıcı Kurumlar*”ının başta “*Sosyal Hizmet ve Aile Bakanlıkları*”⁹⁵ olmak üzere, diğer ilgili bakanlıklar “*İçişleri Bakanlığı, Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Kültür Bakanlığı vd.*” olarak belirtilebilir.

⁹⁵ Sosyal Hizmet ve Aile Bakanlığı; Her ülkede farklı bakanlık isimleri altında yapılandırılmış olduğu gibi birçok sosyal hizmetlerin zaman zaman farklı bakanlıklar çatısı altında da oluşturulmuş olduğu görülmektedir.

3.4.2.2. Sosyal Hizmet Vakıfları

Sosyal hizmet vakıfları devletin makro düzey/sistem yapılanmaları dahilinde “I., II. ve III, Sosyal Çevre”de hizmet sunan mezzo düzey kurum, kuruluş, organize ve STK’lardır. Vakıflar, sunmuş oldukları hizmet karşılığında herhangi bir kâr amacı gütmemektedirler. Sosyal hizmet uygulamalarında “*Sunucu Kurumlar*” olarak adlandırılmaktadırlar. Gerek kamu kurum ve kuruluşlar bünyesinde ve gerekse özel sektörde oldukça önem arz eden hizmetlerin “*uygulayıcı/sunucu*” vakıf kurumlarıdır.

AHSEN-Yaklaşım’ın sosyal hizmet vakıflarını önemsemesinin temelinde, vakıf hizmetlerinin “Allah Rızası” anlayışına dayandırılıyor olmasıdır. Allah rızası anlayışı, İslâm’da “Allah (c.c.) Hakkı” yaklaşımını inşalar arasında pekiştirmektedir. Dolayısı ile vakıf anlayışı insanlar arasında hiçbir maddi karşılık olmaksızın karşılıklı dayanışmayı ve yardımlaşmayı ön görmektedir. Vakfın sağlamış olduğu bu karşılıklı ilişkiler, eko-sistem içerisinde yer alan bütün insan, aile ve toplumların “*Exo Düzey-Dinamik*” etkileşimlerini olumlu yönde güçlendirmekte, insanın insana hiçbir beklentisi olmadan “*gönül dokunuşları*”nın güven esaslı gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Vakıf hizmetleri İslâmi sosyal hizmetlerin en önemli kurumsal çalışmalarındandır. Batı’da farklı birçok medeniyetlerin tarih boyunca başvurmuş oldukları sivil kurumlaşmalar arasında yer almış olsalar da hiçbir surette İslâm medeniyetindeki “*Allah Rızası (Allah Hakkı)*” karşılığı olarak güçlü ve verimli bir vakıf yapılanması olarak kurumsallaştırılamamıştır.

AHSEN-Sosyal Hizmet’in vakıf yapılanmalarına ilişkin bazı kurumsallaşmalar şu şekilde belirtilebilir:

- Kardeşlik Müesseseleri
- Aile Müesseseleri
- Suffa Müesseseleri
- Âkile Müesseseleri

İslâm insanların birbirleri arasındaki “*Exo Düzey-Dinamik*” ilişkilere/etkileşimlere azami derecede ehemmiyet verirken sosyal hizmete yönelik bütün faaliyetlerin de “*Suffa müesseseleri*” altında bir kimlik kazanmış olduğu görülmektedir. İslâm’ın bu müesseseleşmesi, kurumsallaşmasının insanların güvence altına alınmasına, korunması ve desteklenmesine yönelik olduğu görülmektedir. Suffa müesseselerinin eğitim, kervansaraylar (misafirhane), fakir ve yoksulların güven altına alındığı yapıları dikkate alındığında günümüzün birçok sosyal hizmet yapılanmalarının temellerini oluşturduğunu da söylenebilir.

İslâm’ın Âkile müesseselerinin ise; özellikle toplum insanlarına sosyal sorunlarla karşılaşmadan önce koruyucu-önleyici, mağduriyetlikleri engelleyici yaklaşımlarla sosyal güvenliği sağlamaya yönelik bir yapılanma olduğu görülmektedir. Hz. Peygamber dönemi ve sonrası incelendiğinde “Âkile Müesseseleri”nin mikro, mezzo ve makro düzeyde birey, aile ve toplumların birbirleri ile olan “*Exo Düzey-Dinamik*” ilişkileri ve etkileşim alanları ile oldukça yakından ilgili olduğu gözlemlenmektedir. Âkile müesseselerinin sosyal hizmet kapsamındaki bütün yapılanmalarına bakıldığında sosyal hizmet alanlarının eko-sistem içerisinde insan ile ilgili bütün

alanları kapsadığı görülmektedir. Bu müesseseler aynı zamanda insan ve ailelere yönelik, gelişen/değişen toplumların yapısına göre ilmî, iktisadî, siyasi ve özellikle de dini yönlerinin geliştirilmesinde oldukça kapsamlı sosyal güvenceye yönelik hizmetler sunan müesseselerdir.

3.4.2.3. Ulusal ve Uluslararası STK'lar

Ulusal ve uluslararası sivil toplum kurumları/kuruluşları, organize ve STK'lar insan, aile ve toplumların sivilleştirilebilmesinde hizmetlerin en ücra köşelere, en kılcal damarlara kadar ulaştırılmasında en etkin mezzo düzey/sistem yapılanmalarıdır. Devletin ve dolayısıyla resmi kamu kuruluşlarının ulaşmalarının mümkün olamayacağı bütün her alana sivil yapılanmalar STK'lar üzerinden rahatça ulaşılabilmesi mümkün olabilmektedir. AHSEN-Sosyal Hizmet'in, mezzo düzeyde kurum/kuruluş, organize ve STK yapılanmaları sosyal refah sisteminin sosyal hizmet "uygulayıcı/sunucu" kurum ve kuruluşlarıdır. Toplumların sivilleşmesine dolayısı ile medenileşmesine oldukça etkin katkı sağlayan bu yapılanmalar AHSEN-Sosyal Hizmet'in insan, aile ve toplumlara karşı en etkin sosyal hizmetlerin sunulabilmesini mümkün kılan yapılanmalarıdır.

3.4.2.4. Sosyal Hizmet - Özel Sektör

Sosyal hizmetlerin özel sektör uygulamaları yasal düzenlemeler çerçevesinde kamu sektörüne kıyasla daha fazla serbestliğe sahiptirler. Bu yapılanmalar aynı zamanda topluma sosyal hizmet götüren özel mezzo düzey işletmeler olarak görülmektedir. Özel sektörün sosyal hizmet uygulamalarında hem "taşıyıcı" ve hem de "uygulayıcı/sunucu" kâr amaçlı işletmelerdir. Bu özel hizmet sektörleri sosyal hizmet mesleklerine farklı inovatif yaklaşımlar kazandırılabilmesi gibi hizmetlerin bir rekabet düzeyinde kaliteli olarak sunulabilmesine de önemli katkılar sağlayabilmektedirler.

3.4.2.5. Sosyal Hizmet – Gönüllü/İyilik Kuruluşları

Her sosyal hizmet oluşumunun gönüllülük esasına dayalı hizmet sunan bireyleri olabileceği gibi, yalnızca "Gönüllü/İyilik Hareketi Kuruluşları"nın yapılanmaları üzerinden de oldukça farklı hizmetlerin sunulabilmesi mümkün olabilmektedir. "Gönüllü/İyilik Hareketi" hizmetlerin insanlar arasındaki güvenirliliğin artırılması açısından oldukça önem arz eden hizmetlerdir. Hiçbir dış güç ve resmi yapılanmalara bağımlı olmadan sunulan sosyal hizmetlerin kamu kurum ve kuruluşlarında, sivil kurum/kuruluş, organizasyon ve STK'lar bünyesindeki yürütülen gönüllü/iyilik hizmetleri sosyal hizmetlerin kalitesinin ortaya konulması açısından da önemli girişimler olarak görülmektedir.

Gönüllülük esaslarına dayandırılarak sunulan "Hayır Temelli (Filantopi)" hizmetlerin yaygınlaştırılarak insanların faydasına sunulması aynı zamanda hizmet veren

yapılanmaya (kurum ve kuruluşa) karşı bir güven oluşumuna veya güvenin artırılmasına oldukça katkı sağlayan bir yaklaşım olarak görülmektedir. “Gönüllü/İyilik Kuruluşları”, kendisi dışındaki insanlara yönelik sorumluluklarının, görevlerinin olduğu ve bu sorumlulukların bir “Vecibe-Hak Temelli” sosyal hizmet yaklaşımları ile sunulabilmesine yönelik bir yaklaşım örneğinin ortaya konulması açısından önem arz eden bir hizmet yaklaşımı olarak görülmektedir. Kurumlarda gönüllülük esasına dayalı hizmetlerin hiçbir maddi karşılık beklemeyen insanlar tarafından sunulabilmesi bütün hayır ve vecibe temelli hizmetlerin insanlar üzerindeki sorumluluğunu arttırabileceği gibi, bu hizmetleri sunan kurumların toplum tarafından takdir görmesine, tanınırlığının ve güvenilirliğinin armasına neden olabilmektedirler.

3.4.3. AHSEN-Sosyal Hizmetin Kaynakları

Grafik tasarımında da belirtildiği gibi, AHSEN-Sosyal Hizmet’in kaynakları (Grafik 4, Sayfa:204), AHSEN-Yaklaşım’ın İslâmi bir sosyal hizmet yaklaşımı olarak uygulanabilirliğini ve sunulabilirliğine yönelik tasarlanılmasına özen gösterilmiştir. Bu kaynaklar sosyal hizmet yaklaşımlarının işlevselliği açısından oldukça önem arz etmektedir. Araştırmanın sınırlılıkları dikkate alınarak “AHSEN-Sosyal Hizmet’in Kaynakları” konusu ana başlıkları ile yansıtılmasına çalışılmıştır. Bu vesile ile AHSEN-Yaklaşım’ın Kaynakları “İnsan Kaynakları (Beşerî Sermaye)” ve “Mali Kaynaklar (finansman)” boyutları ile iki farklı yapılanması ile ele alınmıştır. Yaklaşımın insan kaynakları (human capital) “AHSEN-Sosyal Hizmet Kurumları” bünyesinde sosyal hizmet uygulayıcı/sunucu bütün uzman ve hizmetlilerden oluşturulurken mali/finansman kaynakları “AHSEN-Sosyal Hizmet Kaynakları” başlıkları altında makro ve mezo düzeyde oluşturulması gereken elzem kaynaklar olarak görülmektedir. Bu kaynaklardan herhangi birisinin yetersiz veya hiç olması durumunda hizmetlerin mevcut “Eko-Sistem (chronosystem)” zamanlaması içerisinde “Exo-Dinamik” ilişkilerin/etkileşimin gerçekleştirilebilmesi mümkün görülmemektedir (Grafik 4, Sayfa:204), (Grafik 25, Sayfa:286).

Devletler makro düzey kamu kuruluşlar olarak sosyal refah sistemi gereği birey ve aile yapılanmalarına yönelik bütün sosyal hizmet faaliyetlerini makro düzey kamu kurum ve kuruluşları üzerinden yürütürken aynı zamanda mezo düzey bütün sektörlerin de örgütlenmesini sağlamak durumundadır. Sosyal sistemler makro yapıları gereği, insanın güvenliği, korunması ve desteklenmesini sağlarken, makro düzey kamusal hizmet alanlarını ve mezo düzey üçüncü sektör hizmet alanlarının bir bütünlük içerisinde koordine edilmesi önem arz etmektedir. Dolayısı ile toplumun en kılcal damarlarına üçüncü sektör, kurum/kuruluş, organize ve STK’lar üzerinden ulaşılması sistemin işlevselliğini daha mümkün kılacaktır. Onun için “Kamusal Sosyal Hizmet Taşıyıcı Kurumlar”ı olan mezo düzeyli üçüncü sektör yapılanmaların finansman kaynaklar noktasında devletin sosyal sistemi tarafından desteklenmesi kaçınılmaz görünmektedir. Toplumun “II. ve III. Sosyal Çevre”sini oluşturan sivil ve devlet sektörü gerek kamu kuruluşlarından ve gerekse kendi finans kaynakları üzerinden “Sosyal Hizmet Uygulayıcı/Sunucu Kurumlar”ı olarak faaliyetlerini sürdürebilmektedirler.

AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşım'ın sosyal hizmetlerin sunulabilmesine yönelik kaynaklar toplam 3 ana başlık altında oluşturulmuştur. Bunlar; “*İnsan Kaynakları (Beşerî Sermaye)*”, “*Devlet Kamu Kurum Kaynakları (Beytü'l-mâl)*” ve “*Serbest Sosyal Hizmet Kurum/Kuruluş Kaynakları*” olarak belirlenmiştir. Bu kaynaklar kısa ve özet olarak şu şekilde belirtilebilir.

3.4.3.1. İnsan Kaynakları (Beşerî Sermaye)

Artık dünyanın sosyo-ekonomik olgularının açıklanabilmesinde klasik iktisadi kavramların emek, sermaye, girişim ve kaynaklarının üretim faktörleri olarak yeterli olamadığı görülebilmektedir. Çünkü bir ülkenin teknoloji ve ekonomik gelişmişliği ülkenin fiziki sermayesi, o ülkenin sosyal refah sistemi içerisinde olduğu için yeterli görülememektedir. Devletlerin “*içsel büyüme*” teorilerinde ülkelerin teknolojik ve ekonomik gelişimlerine, direk ve endirekt katkılar sağlayan her türlü yaklaşımın; politik/siyasi, bilimsel, teknolojik kültürel, manevi, dini, entelektüel, örgütsel, çevresel ve beşerî unsurlar sosyal sermaye olarak tanımlanabilmektedir (BERBER, 2004, s. 139).

“*Sosyal Sermaye*” ve “*İnsani Sermaye (Beşerî Sermaye)*” birbirlerini tamamlayıcı unsurlar olmakla sosyal ve ekonomik teorileri bir araya getiren önemli bir kavram olduğu görülmektedir. “*OECD - Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı*” gibi resmi kurumlarında bu görüşü benimsemektedirler. Devletlerin “*Sosyal Refah Sistem*”leri konusunda hazırlanan raporlarda da yine “*İnsani Sermaye (Beşerî Sermaye)*” ile “*Sosyal Sermaye*” arasında karşılıklı olarak birbirlerini besleyen “*güçlü bir tamamlayıcılığın*” savunulduğu görülmektedir (FIELD, 2008, s. 12). Dolayısı ile araştırma kapsamında ele alınan bütün “*insani sermaye (human capital)*”ler bir beşerî sermaye olarak AHSEN-Yaklaşım'ın sosyal sermayesini oluşturmaktadır. Onun için “*AHSEN-Sosyal Hizmet Kurumları*” bünyesinde “*İnsani Sosyal Hizmet (Social Human Services)*” olarak sunulan bütün hizmetlerin uygulayıcı/sunucu uzman ve hizmetliler AHSEN-Yaklaşım'ın “*İnsan Kaynaklarını*”, “*Sosyal Sermaye*”sini oluşturan bireylerdir. Bu çerçevede ele alınan insan kaynakları makro ve mezzo düzeyde organize olmuş kurumların sosyal hizmet faaliyetlerini daha uygulanabilir bir hale getirebilmektedirler.

3.4.3.2. Devlet Kamu Kurum Kaynakları (Beytü'l-mâl)

Devletler sosyal sistemleri gereği, birey, aile ve toplumlara yönelik bütün sosyal güvenlik, sosyal koruma ve sosyal destek hizmetlerini devletin birincil kaynaklarından “*Vergiler*” ve “*Katkılar*”dan oluşturmaktadır. Bu kaynaklar, devletlerin gerek vatandaşlarına ve gerekse ülke sınırları içerisinde yaşayan bütün insanlara yönelik sunmuş/sunmakta olduğu hizmetler karşılığında elde etmiş olduğu çeşitli kaynakları içermektedir. Devletin bu gelir kaynakları devletin bütün harcamalarının karşılandığı “*hazinesini/kasasını (Beytü'l-mâl)*” oluşturmaktadır. AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı, devletin vergi mükelleflerinden toplamış olduğu vergi ve katkılarının gerek anayasa ve gerekse yasalar bağlamında adil ve eşitlik ilkesi gereği ilgili kanallara ulaştırılması bir “*Vecibe-Hak Temelli*” sorumluluktur. Toplum içerisinde yaşayan

bütün insanların ve dolayısı ile ailelerin güvenliğini sağlanması, korunması ve desteklenmesine yönelik bütün ihtiyaçların “*Beytü’l-mâl (devlet hazinesi/kasası)*”ndan karşılanması önem arz etmektedir.

Devletin kamu kurum ve kuruluşları üzerinden gereken bütün hizmetleri Eko-Sistem gereği mikro, mezzo ve makro düzey ilişkiler/etkileşimler gözetilerek insanların onur ve haysiyetleri dikkate alınarak adil ve eşit olarak faydalanmalarının sağlanması “*Eko-Sistem (Chronosystem)*”ın bir mizan ölçüsü içerisinde işleyebilmesi açısından oldukça önemlidir. Devletin, kasası/hazinesi (vergi ve katkılar) üzerinden devletin bütün “*taşıyıcı kurumlar*”ı (bakanlıklar) sosyal devlet olmanın gereği sosyal hizmetlerin “*sunucu/uygulayıcı*” kurum/kuruluş, organize ve STK’ları ile bir “*makro-mezzo*” düzey iş birliği içerisinde olunması sosyal güvenlik sistemi ve sosyal hizmetlerin uygulanabilmesi açısından bir gereklilik olarak görülmektedir. Devletler sosyal sistem gereği hazine kaynaklarını kullanan ilgili “*taşıyıcı kamu kurum ve kuruluşları*”ın başta “*Sosyal Hizmet ve Aile Bakanlığı*” olmak üzere, diğer ilgili bakanlıkların (İçişleri Bakanlığı, Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Kültür Bakanlığı vd.) oluşturmaktadır.

3.4.3.3. Serbest Sosyal Hizmet Kurum/Kuruluş Kaynakları

AHSEN-Yaklaşım’ın, sosyal hizmet uygulayıcıları, sunucuları görevleri ve sorumlulukları gereği hizmetlerin insan onur ve haysiyetine yakışır bir şekilde ihtiyaç sahibi birey, aile ve toplumlara bir hizmet olarak ulaştırılmasından sorumludurlar. Bu kurum/kuruluş, vakıf, organizasyon ve STK’ların birincil gelir kaynakları sosyal devletin “*taşıyıcı kurum (devlet kamu kurumları)*”larıdır. Bizzat devletin kendisidir. Devletin hiçbir ayırım yapmaksızın kamu yararına hizmet sunan bütün mezzo düzey yapılanmaları beytü’l-mâl/hazine kasasından finanse etmesi sosyal sistemin “*Yerellik İlkesi (Das Subsidiaritätsprinzip)*”⁹⁶ gereği oldukça önem arz etmektedir. Böylece devlet bir “*makro düzey/sistem (III. Sosyal Çevre)*” yapılanma olarak “*çift yapılandırılmış refah devlet sistemi*”ni işlevselliğini sağlamış olabilecektir. Yani devlet toplum bireylerini ve ailelerini sosyal güvencesi ile koruma altına alırken, “*mezzo düzey/sistem (II. Sosyal Çevre)*” birey ve ailelere yönelik sivil organizeli sosyal hizmetlerin ulaştırılması ile sorumlu olabileceklerdir. Bu yapılanma hızla değişen/gelişen çevresel faktörler dikkate alındığında “*Mikro (bireysel)*”, “*Mezzo (aile)*” ve “*Makro (toplumsal)*” anlamda birbirleri ile olan “*Exo Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)*” etkileşimlerin oldukça bir mizan ölçüsü içerisinde ve sağlıklı yürüyebilmesini mümkün kılacaktır (Grafik 25, Sayfa:286).

Bu sistemin gerektiği gibi yürüyebilmesi ancak kamu yararına hizmetleri sunan kurum/kuruluş, organize ve STK’ların birincil kaynaklar (vergi ve katkılar) üzerinden desteklenmeleri ile mümkün olabilmektedir. Dolayısı ile “*Yerellik İlkesi*” devlet ve sivil yapılanmalar arasında ve özellikle de dini sosyal hizmet kurumları arasında hizmetlerin farklılıklarına göre bölüşümleri gerçekleştirilmiş olabilecektir. Burada

⁹⁶ Das Subsidiaritätsprinzip: Sosyal hizmetlerde “*yerellik ilkesi*”, “*yerindenlik ilkesi*”, “*yetki ikamesi*” anlamlarında kullanılmaktadır. Kurumların yerel hizmet alanlarına ilişkin devletin, yerel idarenin kontrolü dahilinde ihtiyaca göre hizmet vermesi. Devletin belirlediği öncelikler doğrultusunda hizmet sunmaları. (Springer Gabler: Gabler Wirtschaftslexikon)

devletin kamu ve kâr amacı gütmeyen, sosyal hizmet kurumlarının yönlendirilmesinde öncü bir faktör olarak yer alması sosyal sistemin uygulanmasına önemli katkılar sağlayabilecektir (WOHLFAHRT, 2015, s. 329 -330). Devlet kaynaklarından doğal olarak desteklenen yapılanmalar aynı zamanda kendi kurumlarını devletin doğal bir parçası olarak kabullenmelerine neden olabilecektir. Makro düzeyde devlet ve mezo düzeyde kurum/kuruluş, STK ve çatı organizeler kendilerini sosyal ve demokratik bir anayasal devletin gözlemcileri, denetmenleri ve ortak düzenleyicileri olarak görebileceklerdir (BOESSENECKER, 2018, s. 9). Bunun sosyal devlet olmanın bir gereği olarak görülmesine ve algılanmasına neden olması açısından oldukça önemli bir husus olduğu görülmektedir. Sosyal devletin, kamu yararına hizmet sunan ilgili kurum, kuruluş, vakıf, organizasyon ve STK'ların tek bir çatı altında toplanmasını ve bütün sosyal hizmet kaynaklarını yerellik ilkesi gereği oldukça profesyonelce ve kaliteli olarak yönlendirmesi ve hizmetleri koordine etmesi toplumun en kılcal damarlarına ulaşılabilmesi açısından oldukça önemlidir.

AHSEN-Sosyal Hizmet'in, serbest sosyal hizmet kurumlarına yönelik ikincil ve diğer önemli kaynakları şu şekilde oluşturulmuştur; "*Dini Kaynaklar*", "*Vakıf Sosyal Hizmet Kaynakları*" ve "*Diğer Sosyal Hizmet Kaynakları*" olarak sınıflandırılmıştır. Serbest sosyal hizmet kurum, kuruluş, vakıf, organize ve STK'ların, sosyal hizmet "*sunucu kurumlar*" olarak hizmetlerinin bir kısmını kendi mevcut kaynakları üzerinden oluşturabilmeleri hizmetlerin kalitesi ve daha çok sivilleştirilmesini sağlayabilecektir.

AHSEN-Sosyal Hizmet'in sivil yapılanmasına yönelik diğer önemli kaynakları şu başlıklar altında sınıflandırılmıştır:

- I. İnsan Kaynakları (Beşerî Kaynaklar)
- II. Devlet Kamu Kurum Kaynakları
 - Sosyal Hizmetler & Aile Bakanlığı Kaynakları
 - Diğer İlgili Bakanlıkların Kaynakları
- Serbest Sosyal Hizmet Kuruluş Kaynakları
 - Dini Sosyal Hizmet Kaynakları
 - o Zekât kaynakları & Sadaka Kaynakları & Bağış Kaynakları
 - Vakıf Sosyal Hizmet Kaynakları (Kurum, Kuruluş, Organize ve STK)
 - Diğer Sosyal Hizmet Kaynakları
 - o Ahilik ve Loncalar/Sandıklar & Avârız Sandıklar & Esnaf Sandıkları

İslâm Fıkhnının temel kaynağı Kur'an-ı Kerim gerek bireyin gerek aile ve toplum insanların zorunlu doğal ihtiyaçlarının karşılanmasında insanları birbirlerine karşı sorumlu kılmış ve "*Vecibe Temelli*" görevler yüklemiştir. İslâm'ın 5 temel esasından biri olan "Zekât (Sadaka)" diğer önemli ibadetlerden olan, namaz, oruç ve hac gibi peygamberler silsilesine dayandırılmış, geçmişte bütün semavi dinlerde önemsenen zorunlu (farz) ibadetlerden birisi olarak bildirilmiştir (ALTUNTAŞ & ŞAHİN, 2011, s. 212). Kur'an'da, birçok Ayet-i Kerim'e de Allah ve Resûlü'ne imân ve itaatten sonra namaz dinin direği olarak ve hemen ardından "*Zekât (Sadaka)*"nın da emredilmiş olduğu görülmektedir.

"Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler (yoksullar), düşkünler, (zekât toplayan) memurlar, kalpleri (gönülleri) İslâm'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." (K.K: Tevbe 9/60)

Kur'an-ı Kerim'de bu âyet aynı zamanda “Zekât (Sadaka)”nın verilebileceği yerleri oldukça açık bir şekilde belirtmiş olduğu görülmektedir. Tevbe Suresinin bu 60'ıncı âyetine göre toplanılan zekâtlar; (BEŞER, 2016, s. 145-164)

- Kendi kendilerine yetemeyecek konumda olan Fakir ve miskinlere
- Zekât toplayan memurlara
- Müellefe-i kulûb, kalpleri İslâm'a kazandırılmak istenenlere
- Hürriyetlerine kavuşturulması gerekenlere
- Borç içerisine düşmüş kimselere
- Fi-sebilillah, Allah (c.c.) yolunda harcamalara
- Yolda kalmış kimselere

Zekâtın harcanabileceği sınıflara bakıldığında tamamının sosyal hizmet kapsamında ele alınabilecek sınıflandırmalar olduğu görülmektedir. İslâm'da “Zekât (Sadaka)” ibadeti, bireyin mikro düzeyde kendini, malını, kazancını temizlemesi ve bereketlendirmesi noktasında ele alınmaktadır. Zekât vermekle yükümlü bir kişi, toplumda ihtiyaç sahibi birey ve ailelere karşı bir sorumluluk yüklenmiş ve diğer temel ibadetlerde olduğu gibi uygulandığında hayır ve sevap uygulanmadığında ise günah sayılma özellik taşımaktadır.

Kur'an-ı Kerim; “Ey Muhammed! Onların mallarından, onları kendisiyle arındıracağın ve temizleyeceğin bir sadaka (zekât) al ve onlara dua et. Çünkü senin duan onlar için sükûnettir (Onların kalplerini yatıştır.) Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir. “ (K.K:Tevbe 9/103).

Zekât (Sadaka)'ın, bizzat belirli bir ölçekte (nisab miktarı) Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından toplatılması ve toplatılan bu zekât ve sadakalardan, zekât toplama memurlarına da hizmet karşılıklarının verilmesi dolayısıyla devlet tarafından idare ve organize edilmesi emrolunmuştur. Aynı zamanda toplanılan bu mali kaynakların hangi sınıf ve grup insanların ihtiyaçlarına verilmesi gerektiği belirtilerek, mali bir ibadettir yerine getirilip getirilmemesi hususu fertlerin insafına bırakılmamıştır. Bu yaklaşımdan hareket ile Hz. Peygamber Muhammed (s.a.v.) İslâm Hukukunun, İslâm Fıkhnın 2. Temel kaynağını oluşturan hadis (sünnet)'ler de zekâtın insanların yararı ve toplumların faydalanması açısından dikkate almış olduğunu görülmektedir. Nitekim Hz. Peygamberin, zekât tespit memurlarını ve zekât toplamakla görevli zekât tahsildarlarını göndererek muntazam olarak zekâtı toplatmış olduğu görülmektedir. Burada açıkça İslâm'ın insan ve toplum faktörlerinin karşılıklı bir sistem dahilinde etkileşimini, faydalanmasını dikkate alarak, zekâtın mezzo düzeyde aile ve toplum ilişkisini, makro düzeyde ise müesseselerin, grupların işlevselliğini arttırmayı hedeflediği görülmektedir.

4. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ VE BULGULAR

Her şeyden önce bir araştırmanın en başında oldukça önem arz eden ve en zorunlu surecin araştırmanın konusu ve problemlerinin belirlenmesidir. Hatta, kimi araştırmacılara göre, araştırmaların konusunun ve problemlerinin belirlenmesi, akademik çalışmalar açısından sorunların yarı yarıya çözümlenmiş olması olarak alılabilmektedir. Bu yaklaşım, araştırmaların asıl ana hedeflerinin araştırılacak konunun sorunlarına ilişkin bulgulara ulaşılması maksadı ile yapıldığı gerçeğini ortaya koyarak;

- Bir gerçeğin açığa çıkarılmasını
- Var olan problemlere yönelik çözümler geliştirmek
- Akademisyen ve uygulayıcılar için yeni ufuklar açabilecek konuların gündeme taşınması” olarak belirlenebilir.

Araştırma konusunun bu paralellikte bir saptama ile ele alınması araştırma sürecinin fiiliyatının temsiliyeti açısından oldukça önem arz etmektedir (ALTUNİŞİK, 2010, s. 23).

Günümüzde yerli ve yabancı literatürler incelendiğinde araştırmaların genellikle “*nicel*” ve “*nitel*” yöntemler ile sınıflandırılmış olduğu görülmektedir. Ancak nicel ve nitel veri tabanlarının birbirlerinden bağımsız olarak düşünülmesi mümkün olamamaktadır. Antropolitik ve psikolojik gelişim çalışmaları dışında kalan birçok araştırmaların gerek nicel ve gerekse bir nitel yöntemli bir araştırma oldukları görülmektedir. Dolayısıyla bütün araştırmalar yapılırken yalnızca nicel ya da tümü ile nitel yöntemlerle yapılması imkânsız gibi görünmektedir. Nitekim nicel yöntemler kullanılarak yapılan her araştırma, en azından problemlerin tanımlanması ile verilerin/bulguların yorumlanması aşamalarında nitel yöntemli müdahalelere gerek duyulmaktadır. Aynı şekilde, nitel yöntemler kullanılarak yapılan araştırmalar sonunda da araştırmacının, elde ettiği verileri/bulguları başkalarına iletilmesini kolaylaştırmak maksadı ile verilerini nicelleştirerek sunma ihtiyacı duyabilmektedir. Dolayısıyla, “*nicel*” ve “*nitel*” yöntemlerin kendi aralarında birbirleri ile geçişli olabilmektedir (KARASAR, 2016, s. 44-45).

Sosyal içerikli araştırmaların dayandırıldığı “*nicel*” ve “*nitel*” temel iki metodolojisinin geleneğini kıyaslayan K.U.Omoyibo ve O.A.Obaro, nitel çalışmaların gerek yöntem ve gerekse içerik açısından araştırmanın konusu olan grup ya da bireysel davranışları, yine onların kendi bakış açılarından aktarma gücüne sahip olduklarını belirtmektedirler. Aynı zamanda, bu süreç, içerisinde ortaya çıkan metodolojik çoğulculuğa yönelik pozitivizmin ortaya koyduğu felsefi temellerin “sosyal gerçekliğin (nesnelliğin)” her hareke ve davranışlarının ölçülebilirliğinin sorunlu olduğunu ifade etmektedirler (Omoyibo & Obaro, 2012, s.322). Bu metodolojik gelenekten hareketle, örneğin, fenomenologların sosyal grup ve bireylerin “*sosyal davranışların iç motivasyonları ve anlamları*” üzerinde oldukça yoğunlaştıkları konularına değinilmektedir. Pozitivizm, yorumlayıcı yaklaşımlarla insanın odak alındığı, bireysel ve toplumsal eylemlerin değerlendirilmesine bilim dışı bir yaklaşım olarak bakmaktadır. Nitel araştırma teknikleri içerisinde oldukça önem arz eden yorumlayıcı yaklaşımlar her ne kadar pozivistler tarafından bilimin dışına itilmeye çalışılsa da insanı değerli kılan, dini/manevi, kültürel ve sosyal yönlerinin doğrudan nicel sayısal

veriler ile gözlenemeyen özelliklerin incelenebilmesi bilim açısından oldukça önemli ve gerekli olduğu düşüncesine varılmıştır.

Dolayısı ile, nitel araştırmalar, sosyal grup ve bireylerin gündelik yaşamlarına ilişkin, sosyal çevresindeki “*Exo-Sistem (ilişkiler ağı)*” hakkında bireysel kanaatleri, deneyimleri ve duyumsayılarının hülasasını amaçlayan bir yöntemdir. Bu nedenle elde edilen veriler/bulgular, araştırmayı sayısal/niceliksel bir veri profiline ulaştırması mümkün olamayacaktır. Nitel ve nicel araştırmaları birbirlerine farklılaştıran, ayırtıran en önemli hususların başında, araştırılan gruplar veya bireyler hakkında yürütülecek olan derinlemesine “*Fenomenolojik*” sosyolojik kazı çalışmasından elde edilecek verilerin sayılarak hesap edilmesinden ziyade bulguların tekil ve öznel deneyimlere dayandırılması ve içerisinde baskın bir öznelliği barındırıyor olmasıdır. Bu vesileyle, araştırmanın nitel olarak uygulanması neticesinde deneyim, algılama ve anlatıların öne çıkarılarak, belirli kuram ve kavramlar üzerinden eğilimlerin tespit edilmesi ve araştırma alanı/sahası olduğu gibi yansıtabilme fonksiyonunun icra edilebilmesi adına önemli argüman oluşturmaktadır (KÜMBETOĞLU, 2017, s. 44-47).

4.1. Araştırmanın Metodolojisi / Yöntem

Yukarıda giriş bölümünde de belirtildiği gibi, araştırmanın yöntem ve teknikleri üzerinde çalışmaya başlamadan önce araştırmanın hangi evreleri kapsayacağı, ne türden verilere ihtiyaç duyulabileceği, elde edilen bulguları bilimsel anlamda hangi yöntem ve teknikler üzerinden çözümlenebileceği konularında önceden gereken araştırmalar yapıldıktan sonra çalışmaya başlanılmıştır. Araştırmaları, “*Her türlü veri toplama işlemi bir gözlem tekniğidir*” hipotezinden (varsayım) hareket ederek, “doğrudan” ve “dolaylı” gözlem yöntemleri kullanarak “*tarafsız*” sonuçlara ulaşılması hedeflenmiştir (KARASAR, 2016, s. 199).

Bu araştırma ile, Federal Almanya’da sosyal hizmet kapsamında palyatif destek/bakım hizmetleri alan Müslüman hasta ve hasta yakınlarının³⁺ mensubu oldukları dini/manevi ve kültürel değerleri üzerinden bir “*Sosyal Hizmet*” alıp alamadıkları derinlikli bir mülakatla, gözlem teknikleri kullanılarak ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırmanın genel kapsamı, palyatif destek/bakım hizmetlerini alan hastaların yanı sıra, onların birinci derecede yakınları, onlara sosyal hizmet sunan sosyal hizmet uzmanlarını (doktor, hemşire, psikolog, terapist, vb.), onlara kurumsal hizmet sunan destek/bakım merkezleri, dini kurum ve kuruluşlar, çatı organizasyon ve STK’ların yöneticilerden oluşturulmuştur. Dolayısı ile, araştırma kapsamında önceden tespit edilerek 4 farklı kategoride oluşturulan grup ve bireylere yönelik nitel araştırma yöntemli görüşme teknikleri uygulanmıştır. Derinlemesine mülakat yöntemli görüşmelerden elde edilen verilerin toplanılması ve analizinde yine nitel araştırma desenleri arasında yer alan “*fenomenolojik (yorumlayıcı)*” kuramsal temellerden yararlanarak elde edilen bulguların ortaya konulmasına çalışılmıştır.

Araştırmalarda “*fenomenolojik (yorumlayıcı)*” çalışma süreçlerindeki algılamalar ve deneyimlerin ancak araştırmalara dahil edilen grup ve bireylerin öznel alanlarına girilerek sağlanılabileceği varsayımından hareket edilmektedir (MILES & HUBERMAN, 1994, s. 9). Araştırmada uygulanan yorumlayıcı (fenomonolojik) yaklaşım ile gerek

gruplar içerisinde ve gerekse bire bir yapılan bireysel mülakatlarla katılımcıların düşünce, duygu, algı ve içerisinde bulundukları konumu yorumlama biçimlerini ve bu yorumlamaların altındaki varsayımları bütüncül (holistik) bir bakış açısıyla anlaşılmasına çalışılmıştır (BARKER, PISTRANG, & ELLIOTT, 2016, s. 76). Araştırmacının yorumlayıcı tutumu aynı zamanda konuya empatik yaklaşımını da sağlayabilmektedir.

Araştırmada uygulanan bütün gözlem tekniklerinin evrenini (population) önceden araştırmanın amaçlarına uygun olarak belirlemiş olunan “İnsanlar” oluşturmaktadır. Dolayısıyla tespit etmiş olduğumuz “*derinlemesine mülakat*” yöntemleri antropolojinin veri toplama tekniklerinin başında gelmektedir. Bu yöntem ve teknikler günümüzde sosyal bilimlerde oldukça sık kullanılan önemli teknikler arasında yer aldığı görülmektedir. Literatür ve çeşitli belgelerin taramalarının yanında, “doğrudan ve dolaylı gözlem” teknikleri olarak bilinen “*Yapılandırılmış (formel) ve Yarı Yapılandırılmış (yarı formel) Gözlem*” teknikleri uygulanarak, derinlemesine mülakat yöntemleri ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (KARASAR, 2016, s. 200).

Elde edilen veriler/bulgular nitel araştırma desenleri arasında önem arz eden, fenomenolojik (yorumlayıcı) yaklaşımlar kullanılarak analizlerinin yapılmasına özen gösterilmiştir. Sağlıklı bilimsel verilere ulaşılmasında görüşmelerin, dolayısı ile görüşme tekniklerinin çok eski yöntemlere de dayandırılmaktadır. Karasar, görüşme tekniklerinin genel anlamda üç temel amacının olduğuna ve bunların;

- İş birliği sağlamak ya da sürdürmek
- Sağaltım (tedavi kendine güveni arttırmak)
- Araştırma verisi toplamak, Olduğunu belirtmektedir. (KARASAR, 2016, s. 210-211).

Araştırma esnasında kullanılan araştırma yöntemleri betimleyici ve keşfedici tekniklerin birlikte kullanılarak verilere ulaşılmasına odaklanılmıştır. “*İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı*” üzerine gerek literatür kaynaklarda ve gerekse daha önce yapılmış, herhangi bir akademik çalışmanın olmayışı, araştırmanın akademik anlamda keşfedici bir hüviyete bürünmesini, “*nasıl ve neden*” sorularını araştırmanın merkezine alındığı bir çalışma olarak sürdürülmesini zorunlu kılmıştır.

Bunun yanı sıra “*Federal Almanya’da Dini Sosyal Hizmet Uygulamaları, İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı*” başlığı altında ele alınan araştırmanın mevcut sosyal çevresi ve konusu itibarıyla oldukça yeni bir çalışma alanını oluşturması, elde edilen veriler üzerinden analiz edilerek konunun derinlemesine ve detaylı bir şekilde ortaya konmasını önemli kılmaktadır. Bu açıdan “*ne*” ve “*kim*” sorularını da araştırmanın merkezine alarak yürütülen çalışmalar keşfedici bir yönünün olması yanında betimleyici bir araştırma özelliğine de sahip olmasıdır. Nitekim akademik araştırmalarda (tez) betimleyici araştırmanın ana noktaları olarak kabul edilen; “Exo-Sistem (toplumsal ilişki ağları)”nın ve her unsurun birbirleri ile mikro, mezzo ve makro düzeyde işleyişlerinin betimlenmesi, araştırılan “*İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı*” konu ile ilgili yeni kavrayışları mümkün kılacak bilgilerin araştırma sahasında keşfedilip çıkarılması gibi multidisipliner anlamda temel yaklaşımların tamamından istifade edilmesine özen gösterilmiştir.

4.1.1. Derinlemesine Mülakat

Bu araştırma “Yapılandırılmış ve Yarı Yapılandırılmış Gözlem”ler eşliğinde “açık uçlu sorular” üzerinden “derinlemesine mülakat” yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalarda kullanılan “derinlemesine mülakat” yöntemi günümüz sosyal bilimlerinde oldukça sık kullanılan araştırma teknikleri arasında yer almaktadır. Bu yöntem ile, sosyal çevredeki görünür olabilen birçok olgu, süreç ve gerçekliklerin özüne inilmesi amaçlanmış, uygulanan mülakat yöntemleri ile derinlemesine görüşülen konuların detaylarıyla kavranmasını ve konular hakkında bütüncül analizlerin yapılabilmesine yönelik verilerin toplanılması hedeflenmiştir.

Kümbetoğlu nitel verilerin toplanmasında üç temel unsurdan bahsetmektedir. Bunlar; “yapılandırılmamış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmış” derinlemesine görüşme teknikleridir (KÜMBETOĞLU, 2017, s. 72-73). Bu araştırmanın nitel yöntemi uygulanırken tek bir görüşme tekniği kullanılmamış, her bir üç temel unsur dikkate alınarak gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda araştırma kapsamında yürütülen mülakatlar önceden hazırlanılmış “rehber görüşme formu” yardımları ile bütün görüşmeler kayıt altına alınarak yapılmıştır. İlgili bu formlarda, araştırma kapsamında ele alınması gereken temel konulara yer verilmiş ancak görüşmenin gidişatı çerçevesinde yeni ek sorular ilave edilerek veya çıkarılarak görüşmeler tamamlanmıştır. Görüşmelerin kayıt altına alınma esnasında zaman zaman “*enformel sohbet*” tarzında karşılıklı paylaşımlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar, önceden belirlemiş olduğumuz araştırma evreninin sınırlılıklarına, görüşülen bireyin hâlet-i ruhiyesi, mülakatın süresi, zaman darlığı, birey ve organizasyonlara etik yaklaşım zorunlulukları çerçevesinde özen gösterilmeye çalışılmıştır.

Araştırma yürütürken, ihtiyaç durumuna göre değişik farklı görüşme tekniklerinin kullanılması zorunlu olmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniklerinin uygulanmasında araştırmanın genel hatları üzerinden bir yol haritası oluşturulmuş görüşülen grup ve bireylerin ilgi ve bilgi alanlarına göre birbirlerinden farklı sorular yöneltilerek görüşmeler zenginleştirilmiştir. Zaman zamanda önceden tespit edilmiş olan bazı mülakat soruları görüşmelerin dışında tutularak sağlıklı bilgilere derinlemesine ulaşılması amaçlanmıştır (ALTUNIŞIK, 2010, s. 92).

4.1.2. Katılımcı Gözlem

Araştırmanın oldukça büyük bir bölümü araştırmacının bizzat gözlemlere katılımları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Gözlem nitel araştırma tekniklerinden en temel ve en önemli veri toplama yöntemlerinden birisi olarak kullanılmaktadır. Katılımcı gözlem yöntemi, araştırmacı (gözlemci) ile gözlenenlerin birlikte oldukları; araştırmacının gözlenenlerce “kendilerinden biri gibi kabul edildiği” ya da araştırmacının gözlemci olduğunun bilinmediği ortamlarda yapılabilir. Katılımcı gözlem yöntemleri ile, görüşülmüş kişilerin yaşadıkları, çalıştıkları ve toplumun çeşitli katmanlarında birbirleri ile ilişkilendirildikleri doğal ortamlarda katılımcıların davranışlarının gözlemlenmesi ve incelenmesini mümkün kılabilmiştir.

Dolayısıyla araştırmalara bizzat katılarak gözlemlenmesi, çalışmanın özüne ve “*kendi kendini gözlem (iç gözlem)*” sağlaması açısından oldukça önem arz etmiştir. Bu yaklaşım ile, görüşülen kişilerin psikolojik ve fiziki özelliklerinin gözlemlenmesi daha da kolay olmuştur. Bu araştırmada da bizzat “*katılım, birlikte hissetme (yaşama) ve paylaşma*” yolu ile azami ölçüde verilere ulaşılmaya özen gösterilmiştir. Nitel araştırma yöntemleri içerisinde “etnografik araştırma tekniği” olarak da anılan katılımcı gözlem teknikleri özellikle antropolojik çalışmalarla birlikte daha sıkça anılmaktadır (KARASAR, 2016, s. 202).

Yapmış olduğumuz derinlemesine mülakatlarda, “*katılımcı gözlemci*” olarak ve “*tele-komünikasyon & sosyal medya*” üzerinden gerçekleştirilmiş olan mülakatlar arasında oldukça değişken farklılıkların olduğu gözlemlenmiştir. Bizzat katılarak gözlemlenen mülakatlarda adeta grubun bir üyesi gibi kabul görülünmüş, görüşülen kişilerin oldukça doğal davrandıkları ve göründükleri gibi olmalarının gerekliliğini de beraberinde getirdiği gözlemlenmiştir. Yüz yüze görüşmelerin gerçekleştirilemediği “*tele-komünikasyon & sosyal medya*” üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerde kişilerin olduklarından farklı “*görünmek istedikleri gibi*” cevaplara yöneldikleri tespit edilmiştir. “*rehber görüşme formu*” eşliğinde yürütülen gözlemler, zaman zaman olayların akışına göre ses kayıt yöntemleri ile kayıt altına alınmış, önemli bir kısmı da gözlem süreci tamamlandıktan kısa bir zaman sonra üzerinde çalışılarak ek bilgiler eşliğinde kayıt altına alınmıştır. Aynı zamanda her 4 kategoride oluşturduğumuz gruplamalarda, grupların yapılanmaları çerçevesinde oldukça değerli atfedebileceğimiz vakitler geçirme fırsatı elde edilebilmiştir. Özellikle görüşmelerin birçoğu oldukça serbest bir atmosferde, çay, kahve ve pasta ikramlı ortamlarda gerçekleştirilmiş olması görüşmelerde birlikte hissetme (yaşama) ve paylaşma duygularımızı araştırmamızın kapsamı ile oldukça pekiştirmiştir.

4.1.3. Döküman Analizleri: Kurumsal Tanıtım, Film, Fotoğraf, Sosyal Medya

Araştırma konusuna ilişkin olarak elde edilen dökümanların incelenmesi ya da analizleri, nitel araştırma yöntemlerinde tek başına kullanılan bir araştırma yöntemi olabileceği gibi, diğer nitel yöntemler ile de birlikte kullanılabilen yöntemlerden olduğu görülmektedir. Araştırmalar yapılırken başvurulabilen birçok veri kaynakları bulunmaktadır (KARASAR, 2016, s. 174). Bu araştırma kapsamında ele aldığımız “belgeler (döküman)” nitel araştırma yöntemleri ile gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlar eşliğinde görüşmelere katkı sağlaması ve verilere daha sağlıklı ulaşılması maksadı ile kullanılmış olan dökümanlardan oluşturulmuştur.

Araştırmamız çerçevesinde oluşturduğumuz 4 kategoride “*Yapılandırılmış ve Yarı Yapılandırılmış Gözlem*”ler eşliğinde mülakatlar gerçekleştirilirken konunun bütününe hâkim olunması açısından mülakatlar öncesinde araştırma konusuna ilişkin olarak sosyal hizmet kapsamında sunulmakta olan palyatif destek/bakım hizmetlerine ilişkin bir çok döküman “*basılı ve dijital kurumsal tanıtım materyalleri*” temin edilmiştir. Yine bu dökümanlar içerisinde, konuya ilişkin film, fotoğraf ve sosyal

medya üzerinden incelemelerde bulunulmuştur. Yapılan doküman incelemeleri özü itibariyle nitel araştırmanın “katılımcı gözlem” sürecinde gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlara oldukça verimlilik katmış ve aynı zamanda verilerin sınıflandırılmasını ve daha sonrasında yorumlanmasını kolaylaştırmıştır.

Elde edilen dökümanların analizi süreçlerinde birtakım zorlukların yaşanması da kaçınılmaz olmuştur. Ulaşmış olduğumuz birçok dökümanın kurumların sosyal hizmet faaliyetlerinin tanıtılmasında oldukça “tarafılı/yanlı” yaklaşmış olmaları zaman zaman yapılan gözlemlerle çeliştiği tespit edilmiştir. Bu durum her ne kadar olumsuz bir durum gibi görünse de sunulan sosyal hizmetler ile alınan sosyal hizmetler arasındaki yorumlamalarda oldukça fayda sağlamış ve görüşmelerin “iç geçerlilik” ve “dış geçerlilik” arasındaki dengenin kurulmasında önemli rol oynamıştır.

4.2. Veri Toplama Araçları

“Federal Almanya’da Dini Sosyal Hizmetler, İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı” başlığı altında araştırılan konunun veri toplama araçları 4 farklı kategoride oluşturulmuştur. Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden derinlemesine mülakat yöntemleri ile “Yapılandırılmış ve Yarı Yapılandırılmış rehber görüşme formları” üzerinden “açık uçlu sorular” yardımıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın en önemli veri toplama araçlarını Federal Almanya’da sosyal hizmetler kapsamında palyatif destek/bakım hizmetleri alan Müslüman hastalar ve bu bağlamda onlara hizmet sunan sosyal hizmet uzmanlarına yönelik mülakatlar oluşturmaktadır. Palyatif destek/bakım hizmetleri, muhtelif hastalara yönelik uygulanması gereken bütün tedavilerin yapılmış olduğu ve bu tedavi sürecinde istenilen sonuçlara ulaşılamayıp, tıbbi açıdan tedavileri mümkün olmayan hastalar, hasta yakınları ve bütün bu süreç içerisinde destek/bakım hizmetlerini sunan birey ve birimlerden oluşturulan bir uygulama dönemidir. Konu ile ilgili olarak “Palyatif Destek/Bakım Hizmetleri” (Sayfa:12) başlığı altında araştırmanın 1. Bölümünde gereken bilgilere yer verilmiştir. Onun için sosyal hizmet kapsamında bu tür hastaların tedavi süreçlerinin bütününe gerek tıbbi ve gerekse sosyal anlamda “Palyatif destek/bakım (Palliative Care, Palliativmedizin, Palliativpflege)” olarak adlandırılmaktadır. Bu gerekçe ile araştırma kapsamında konu “Palyatif destek/bakım” hizmetleri olarak ele alınması uygun görülmüştür. Araştırmanın saha çalışmaları genel anlamda “Dünya Sağlık Örgütü (WHO)”nın tarifini yapmış olduğu, “Palyatif destek/bakım (Palliative Care)” hizmetlerini gerek ilgili palyatif sağlık kurumlarından, destek/bakım evlerinden veya gerekse birinci derecede yakınlarının evde destek/bakım hizmetleri olarak alan hastalardan oluşturulmuştur.

Araştırmanın saha/alan çalışmalarında Federal Almanya’nın jeopolitik yapılanması dikkate alınmış ve araştırmanın öncesinde belirlenen sınırlılıkları çerçevesinde belirlenen eyaletler ve bu eyaletlerde Müslüman göçmenlerin yaşadıkları büyük şehirler, öncelikle eyalet başşehirleri dikkate alınmıştır. Bütün rehber görüşme formları Türkçe ve Almanca olarak her iki dilde hazırlanmıştır. Görüşmeler zaman zaman gerek kurumların yapılanmaları ve gerekse istihdam edilen görevli/personelin

konumlarına göre İngilizce olarak “üç dilli/lisanlı⁹⁷” yürütülmüştür. “*Rehber görüşme formları*”na çalışmanın ekinde ulaşılması mümkündür (Ek-02/a, 02/b, 02/c, 02/d; Sayfa:503). Derinlemesine mülakatların yapıldığı bu 4 farklı kategoride oluşturulan “*RGF-Rehber Görüşme Forumları*” şu başlıklar altında ele alınmıştır;

1. “Sosyal Hizmet Destek/Bakım yardımları Alan Bireylere Yönelik Sorular (Fragen an Einzelpersonen, die Sozialleistungen erhalten)”; Toplam 9 sorudan oluşan bu “RGB-Rehber Görüşme Formu” üzerinden sosyal hizmet kapsamında palyatif destek/bakım hizmetleri almış ve almakta olan hasta bireylere yönelik derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir (Ek-02/a).

Sosyal hizmet destek/bakım hizmetleri alan hastaların toplam sayısı; 56 kişidir. Bu hastalardan 31’i erkek, 2’i kadın hastalardan oluşturulmuştur. Görüşmelerin gerçekleştirildiği hastalardan 5’i Müslüman olmayan (gayrimüslim) hastalardan oluşturulmuştur. Hastalar ile gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlar, hastanelerde, hastane bünyesinde oluşturulan palyatif destek/bakım merkezlerinde, gündüzlü ve yatılı destek/bakım evlerinde ve evlerde destek/bakım hizmetlerini aldıkları mekanlarda görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

(2). “Sosyal Hizmet Destek/Bakım Yardımları Alan Bireylerin Yakınlarına Yönelik Sorular (Fragen an Angehörige von Personen, die Sozialleistungen beziehen oder erhalten)”; Toplam 13 sorudan oluşan bu “rehber görüşme formu” üzerinden sosyal hizmet kapsamında palyatif destek/bakım hizmetleri almış ve almakta olan hasta bireylerin birinci derecede yakınlarına “*eşleri, çocukları (oğlu, kızı, gelini ve damadı), kardeşleri ve torunları*” yönelik derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde sayıları az da olsa gönüllülük esasına dayalı hizmetlerde bulunan 2. Derecede yakınları ve komşularının sundukları hizmetlerde kayıt altına alınmıştır.

Hasta yakınlarına sosyal hizmet kapsamında destek/bakım yardımları sunan toplam 134 hasta yakını ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bunlardan 93’ünü erkek, 41’ini ise kadın, destek/bakımını hizmetleri sunan kişiler oluşturmuştur. Birinci derecede hasta yakınlarından 9’u Müslüman olmayan (gayrimüslim) hasta yakınları oluşturmuştur.

(3.) “Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunanlara (Sosyal Hizmet Uzmanı) Yönelik Sorular (Fragen an den/ die Sozialarbeiter/in / Sozialpädagoge(in))”; Toplam 10 sorudan oluşan bu “rehber görüşme formu” üzerinden sosyal hizmet kapsamında destek/bakım ihtiyacı olan hastalara yönelik hizmet sunan Müslüman ve gayrimüslim bireylere yönelik, hastaneler bünyesinde palyatif destek/bakım merkezlerinde, yaşlı destek/bakım evlerinde ve evlerde farklı destek/bakım hizmetlerinde aktif hizmet sunan sosyal hizmet uzmanları, psiko-sosyal ve fizyoterapistler, doktor, hemşire, hasta destek/bakıcıları, din hizmeti görevlileri ve ilahiyatçılar ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

⁹⁷ Özellikle uzak Doğu ülkelerinden, Tayvan, Filipin ve Hindistan gibi ülkelerden getirilmiş olan sosyal hizmet personellerinden “Kalifiye uzman personel” bir kısmı Almanca bilmemelerinden dolayı görüşmeler İngilizce olarak gerçekleştirilmiştir.

Kendi sahasında uzman genel sosyal hizmet kapsamında birçok farklı hizmet sunan toplam 136 kişi ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bunlardan 43'ü erkek, 93'ü kadın uzmanlardan oluşturulmuştur. Müslüman ve gayrimüslim hastalara, hastane, hastane bünyelerinde oluşturulmuş palyatif destek/bakım merkezlerinde, gündüzlü ve yatılı destek/bakım evleri ve evlerde destek/bakım hizmetleri kapsamında birçok farklı sosyal hizmet çalışmalarını sunan uzmanlar yer almaktadır. Bunlar psikoterapist ve fizyoterapistler, doktor, hemşire ve hasta destek/bakıcıları, din hizmeti görevlileri ve ilahiyatçılar dan oluşturulmuştur. Görüşmelerin gerçekleştirildiği kişilerden 55'ini gayrimüslim görevlilerden oluşturulmuştur. Bu grup içerisinde yapılmış olan görüşmelere aynı zamanda gönüllü (fahri) sosyal hizmet sunan 16 kişi dahil edilmiştir.

(4.) “Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Kurum, Kuruluş ve STK'lara Yönelik Sorular (Fragen in Bezug auf Sozialdienstorganisationen & - Institutionen)”; Toplam 20 sorudan oluşan bu “*rehber görüşme formu*” üzerinden Federal Almanya'da sosyal hizmet kapsamında farklı hizmetler sunan kurum ve kuruluşlar ile, özellikle de dini “(Hristiyan, Yahudi (Musevi) ve (İslâmi))” sosyal hizmet kurum ve kuruluşları ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Sosyal Hizmet kapsamında farklı birçok hizmetleri kendi çatısı altında organize eden görüşülmüş kurum, kuruluş, organize ve STK'ların toplam sayısı 33'dür. Bu kurum ve kuruluşlardan “*sosyal hizmet taşıyıcı kurum*” sayısı 9, “*sosyal hizmet uygulayıcı kuruluş*” sayısı ise 24'dür. Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu uygulayıcı kurum ve kuruluşlar arasında, seküler sosyal hizmet uygulayıcı kurum sayısı 11, dini sosyal hizmet uygulayıcı kurum ve kuruluşların sayısı ise 13 olarak belirlenmiştir.

İlk aşamada yapılan 4 görüşme (mülakat) rehber görüşme formu eşliğinde dijital ses kayıt cihazı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu durum her ne kadar görüşme tekniği açısından görüşmelerimizi kolaylaştırmış ve araştırmacı olarak konuya daha çok adaptasyonumuzu sağlamış olsa da elde edilen verilerin yüzeysel kaldığını ve derinlemesine bir mülakatın gerçekleştirilememesine sebebiyet verdiği tespit edilmiştir. Bu açıdan zaman zaman görüşülen bireylerden görüşmelerin ses kaydının alınmasına yönelik müsaadeleri istenmiş, görüşmelerin atmosferini etkileyeceği hissedildiğinde ise bu görüşmeler mevcut “*rehber görüşme formu*” *hazırlanırken aynı zamanda bir “görüşme kılavuzu”* (KARASAR, 2016, s. 205) görevini yerine getirmesi açısından işaretleme teknikleri ile kısa zamanda kısa notlar alınabilecek şekilde özen ile hazırlanılmasına dikkat edilmiştir.

4.2.1. Araştırmanın İç ve Dış Geçerliliği

Araştırmalar yapılırken uygun araştırma tasarımlarının kullanılması ve araştırılan konuya ilişkin niteliksel araştırma tasarımının önceden belirlenmesi “*iç geçerlilik*” açısından oldukça önem arz etmektedir. Araştırma yapılırken çalışma alanlarını kapsayan “*iç geçerlilik*” ile sosyal çevredeki bütün olguların “*dış geçerlilik*” olarak birbirleri ile bütünleştirilerek ele alınmasına çalışılmıştır. 4 ayrı kategoride oluşturulan “*Rehber Görüşme Formları (RDF)*” üzerinden önceden tespit edilen toplam 52 açık

uçlu soruların ölçümlemlerini yapmak istediğimiz olguların değışkenlikleri arasında nedensel ilişkilerin dış gerçeğı yansıtmaya özen gösterilmiştir (ŞENCAN, 2005, s. 790-791), (KARASAR, 2016, s. 191).

“*Rehber görüşme formları*” eşliğinde gerçekleştirilen toplam mülakatların sayısı 371 olarak belirlenmiştir. 1., 2. ve 3. kategorilerde ele alınan görüşmelerde toplam 326 bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiş ve görüşülen kişilerin kendilerine yöneltilen açık uçlu sorulara ilişkin görüşleri alınmıştır. 4. kategoride ele alınan toplam 45 görüşmeden, “*B1-Grubu*” dahilinde 10 dini “*Hristiyan (Katolik), Hristiyan (Protestan/Evanjelist) ve Yahudi (Musevi)*” sosyal hizmet sunan “sağlayıcı/taşıyıcı” kurumlar yer alırken, 15’ini “*B2-Grup*”da belirlenen palyatif destek/bakım hizmetleri sunan “*sağlayıcı*” kurumlar oluşturmuştur. “*B3-Grup*”ta ise toplam 20 yapılanma ile; 6’sı İslâmi çatı kuruluş/STK, 3’ü İslâmi çatı organizasyon kurum, 4’ü eyalet İslâmi çatı kuruluşları ve 5’i sosyal hizmet kurumlarından oluşturulmuştur.

Bu görüşmelerin “*güvenirlik ve iç geçerlik*” sağlanması açısından yüz yüze gerçekleştirilen toplam 247 mülakatın %95 gibi bir bölümü sosyal hizmet alanlarında sahasında uzman farklı alanlarda uzman ve üniversite talebeleri gözlemciler de hazır bulundurulmuştur. Bu yardımcı gözlemcilerin büyük bir bölümü Federal Almanya’da Müslüman göçmenlere sosyal hizmet çerçevesinde hizmet veren çatı organizeler bünyesinde kuruluşlarda istihdamlı sosyal hizmet personellerinden ve sosyal bilimlerde tahsiline devam eden üniversiteli talebelerden oluşturulmuştur. Kurum ve kuruluşların gönüllü olarak destek verdikleri bu araştırmaya katılan yardımcı gözlemciler aynı zamanda kamu kurum ve kuruluşları ile oldukça yakın ilişkileri olan sosyal hizmet mesleklerine vakıf bireylerden tespit edilmiştir. Önceden belirlenen yardımcı gözlemciler, oluşturulmuş olan 4 kategorinin yapısı çerçevesinde sahasında tecrübeli, nitel araştırma tekniklerine vakıf kişilerden belirlenmiştir.

Yardımcı gözlemcilerin mülakatlara dahil edilmesi, görüşülen her bireyin aktif katılımını olumlu yönde etkilerken görüşmelerin karşılıklı güvenilirliği de bir o kadar katkı sağladığı görülmüştür. Aynı zamanda araştırmalar esnasında gözden kaçırabilecek bazı ayrıntıların kayıt altına alınmasında ve soruların ucu açık olmasından kaynaklanan ek soruların oluşturulmasında yardımcı gözlemciler oldukça verimli katkılar sağlamışlardır. Gerçekleştirilen 371 mülakattan 112 görüşme telekomünikasyon ve sosyal medya üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerin yaklaşık %70 kadar bir bölümünde herhangi bir başka gözlemcinin katılımı sağlanamamıştır.

Elde edilen verilerin her birisi kendi grubu içerisinde “*fenomenolojik (yorumlayıcı)*” yaklaşımla çözümlenirken, gruplar arasında da birbirleri ile karşılaştırmalı olarak yorumlanmasına, analiz edilmesine özen gösterilmiştir. Önceden belirlenen sosyal gruplar ve bireyler ile yapılmış olan derinlemesine mülakatlarda her bir farklı kategoride yer alan bireylerin gündelik yaşamlarına ilişkin, sosyal çevrelerine ilişkin “*İlişkiler Ağı (Exo-Sistem)*” ile bireysel anlamda hasta, hasta destek/bakımcı, doktor, hemşire, fizyoterapist, psikolog ve sosyal hizmet uzmanları olarak araştırma konusu kapsamında görevlerine ilişkin kanaatleri, deneyimleri ve duyumsayışlarına yönelik

genel bilgiler alınmaya çalışılmıştır. Bu bilgiler aynı zamanda araştırma çerçevesinde Federal Almanya’da sunulmakta olan palyatif destek/bakım hizmetlerinin örneklenmesinden hareketle sunulmakta olan dini sosyal hizmetlerin genel boyutlarının neler olduğuna ilişkin bilgi edinmeyi ve bunun paralelinde sunulan bu hizmetlerin “İslâmi Sosyal Hizmet”ler kapsamında hangi ölçülerde sunulabildiğinin belirlenmesine ilişkin olmuştur.

4.3. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın veri toplama süreci alınan örneklemin sınırlandırılması ile oldukça yakından ilişkilidir. Bu araştırmanın evreni, bilimsel araştırma kuralları çerçevesinde Federal Almanya’da belirlenen bazı eyaletlerinde, büyük şehirlerinde yaşayan Müslüman göçmenlerin evreni (Almanya’nın tamamını) temsil yeterliliği kabul edilen bir kümesi olarak görülmüştür. Dolayısı ile araştırmada, belirlenen veri toplama sürecini bu örneklem üzerinden elde edilen sonuçlarını Almanya’ya (evrene) genellemesi yapılarak alınmıştır. Evrenin bütünü üzerinde ya da gereğinden büyük bir örneklem üzerinden çalışılması, veri toplama sürecini oldukça zorlaştırabileceği gibi, araştırmanın değişkenliklerinin kontrollerini de oldukça güçlendirebilmektedir (KARASAR, 2016, s. 148).

Araştırma kapsamında oluşturulan 4 farklı kategorideki katılımcıların her birisi araştırmaya katılarak destek vermek isteyen motivasyonu yüksek bireyler arasından seçilmiştir. Bu noktada en çok zorlanılan hususlardan bir tanesini 1. Kategoride oluşturmuş olduğumuz “*Sosyal Hizmet Destek/Bakım Yardımları Alan Bireylere Yönelik Sorular*” bölümünde uygulamak durumunda olunan derinlemesine mülakatlarda yaşanmıştır. Oldukça hasta ve rahatsız olan ve özellikle ruhsal bozuklukları olan bireyler ile görüşmelerin sağlıklı yapılabilmesi açısından hasta birey ve yakınlarının en yüksek görüşme motivasyonuna sahip oldukları zamanlar gözlenerek randevular gerçekleştirilmiştir. Bu durum ister istemez veri toplama sürecini oldukça olumsuz etkilemiş ve gecikmelere sebebiyet vermiştir.

“*Sosyal Hizmet Destek/Bakım Yardımları Alan Bireylerin Yakınlarına Yönelik Sorular*” bölümünde hasta bireylerin birinci derecede yakınlarına “*eşleri, çocukları (oğlu, kızı, gelini ve damadı), kardeşleri ve torunları*” yönelik derinlemesine mülakatlarda oldukça yeterli ve geniş araştırma yapılabilmesi mümkün olmuş, muhatap olduğumuz hastalar ile ilgili olarak birkaç yakını ile aynı zamanda görüşebilme fırsatları yakalanmıştır. Evde destek/bakım hizmetleri yürütülen hastalara gönüllü destek hizmetleri veren komşuları ile de zaman zarfı içerisinde görüşmeler gerçekleştirilebilmiştir.

“*Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunanlara (Sosyal Hizmet Uzmanı) Yönelik Sorular*” bölümünde sosyal hizmet kapsamında destek/bakım ihtiyacı olan hastalara yönelik hizmet sunan Müslüman ve gayrimüslim bireylere yönelik görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veri toplama süreci içerisinde görüşülen bu sosyal hizmet alanında hizmet sunan görevlileri başlıca; oldukça farklı alanlarda sosyal hizmet sunan uzmanlar, psiko-sosyal alanda hizmet verenler, fizyoterapistler,

doktor, hemşire, hasta destek/bakıcıları, din hizmeti görevlileri ve ilahiyatçılar (Hristiyan, Yahudi (Musevi) olmuştur. Bu görüşmeler yine veri toplama süreci dikkate alınarak belirli zamana bağlı randevular üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerin %90 gibi büyük bir bölümü hastanelerde, hastane bünyesinde palyatif destek/bakım merkezlerinde, yaşlı ve hasta destek/bakım evlerinde (Senjorenhaus) ve evlerde farklı destek/bakım hizmetleri sunan sosyal hizmet kapsamında görevlendirilenler ile gerçekleştirilmiştir.

“Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Kurum, Kuruluş ve STK'lara Yönelik Sorular” bölümümde Federal Almanya'da sosyal hizmet kapsamında oldukça farklı hizmetler sunan kurum ve kuruluşlar ile, özellikle dini *“(Hristiyan, Yahudi (Musevi) ve İslâmi)”* sosyal hizmet kurum ve kuruluşları ile görüşmelerin gerçekleştirilmesi üzere görüşülen her kurum ile yazılı randevular üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın kapsamına ve verilerin toplanmasına ilişkin bütün gelişmeler gerek *“Tez Özeri Raporu”*nda ve gerek öneri raporunu takiben her dönemde gerçekleştirilmiş olan *“TİK-Tez İzlem Komisyonu”* oturumlarında adım adım aktarılmıştır. Araştırmanın verilerinin toplanması sürecine ilişkin **“6 temel aşama”** takip edilerek istenilen hedefe ulaşılmaya çalışılmıştır. Takip edilen bu süreci şu başlıklar altında özetlenebilir:

1. Veri toplama alanı/sahasının tespitine ilişkin çalışmalar (Tez Önerisi)
2. Veri toplama enstrümanlarına ilişkin üç farklı çalışma
3. Veri toplama formlarının oluşturulması (1.TİK)
4. Veri toplama talebine ilişkin ilgili Kurum, Kuruluş, organize ve STK'lara ile yazışmalar (2.TİK)
5. Verilerin toplama sürecine ilişkin saha çalışmaları (2.TİK)
6. Verilerin çözümüne ilişkin bilgilendirmeler (3.TİK)

Araştırmanın veri toplama yöntemlerine ilişkin olarak, nitel araştırma tekniklerinden derinlemesine mülakat yöntemleri ile *“Yapılandırılmış ve Yarı Yapılandırılmış rehber görüşme formu”*ları üzerinden *“açık uçlu sorular”* oluşturulacağı 24.05.2018 tarihinde gerçekleştirilen *“Tez Öneri Raporu”* eşliğinde sunulmuş ve kabul görmüştür. *“Tez Öneri Raporu”*nun kabulünden hemen sonrasında; *“Federal Almanya'da Dini Sosyal Hizmet Uygulamaları İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı”* başlığı altında yapılacak olan araştırmanın veri toplama saha/alan çalışmaları üzerinde bir plan yapılarak araştırmalar kapsamında hangi tür verilere ihtiyaç duyulduğu ve bu verilerin hangi tür saha çalışmaları yapılarak toplanabileceğinin tespitleri üzerinde çalışılmıştır.

Araştırma amacına ulaştırılması maksadı ile oldukça derinlemesine bilgiye ihtiyaç duyulduğunun tespitleri yapılmıştır. Bu gerekçelerden hareket ile birbirlerini destekleyici iki yönlü veri toplama enstrümantallerine ihtiyaç duyulduğu görülmüştür. Bunlardan birincisi; yapılacak olan araştırmaya oldukça katkı sağlayacak olan *“Doküman/Belge Analizleri (kurumsal tanıtım, film, fotoğraf ve sosyal medya)”* bilgiler üzerinden derinlemesine veri elde etmek olmuştur. İkincisi ise; araştırma konusuna ilişkin uzun soluklu bir soru bankası çalışmalarının gerçekleştirilmesi olmuştur. Elde edilen bütün sorular birbirleri ile karşılaştırılarak araştırmanın *“niçin ve nedenselliği”*ni ortaya koyabilecek bir şekilde üzerinde çalışılarak farklı kategorilerde ele alınmasını gerekli kılmıştır. Tespit edilen bütün sorular, birbirleri ile oldukça sıkı ilişkilendirilen 4 farklı kategoride derinlemesine Mülakat görüşmeleri

uygulanabilecek şekilde “*RGF-Rehber Görüşme Formları*” olarak hazırlanılmıştır. İlgili “*RGF-Rehber Görüşme Formları*” araştırmanın ekinde bulunmaktadır (Ek-02/a, 02/b, 02/c, 02/d; Sayfa:503).

Veri toplama sürecinde oluşturulan üçüncü enstrüman ise; araştırma kapsamında verilerin sağlıklı elde edilebilmesine ilişkin ilgili sosyal hizmet kurum, kuruluş, çatı organize ve STK’lara yönelik iki dil/lisanda Almanca ve Türkçe olarak mektupların hazırlanması olmuştur (Ek-04). Gönderilen bu mektuplar üzerinden gereken görüşme taleplerinin takibi yapılmış ve veri toplama süreci bir takvim üzerinden zaman kaybının sebebiyet vermeden gerçekleştirilmiştir. 01.09.2017 tarihinde hazırlanmış olan mektuplar üzerinde gereken çalışmalar yapıldıktan sonrasındaki 02.11.2017 – 30.03.2018 tarihleri arasında ilgili kurum ve kuruluşlara gönderilmiştir. Veri toplama sürecinin sekteye uğramaması açısından araştırma kapsamında randevu talebinde bulunulan bütün yazışmalar usulüne uygun ve anlaşılır bir şekilde düzenlenmiştir.

Kurum ve kuruluşlara gönderilen yazışmaların ekinde, yapılan araştırmanın belirlenen ilgili başlık altında tarafımdan yapıldığını belgeleyen; “TC. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünden 28.10.2017 tarihli / (sayı: 63919175-302.14.08-E.11700035367)” yazının Türkçe ve Almanca olarak ekinde gönderilmiştir (Ek-03/a), (Ek-03/b). Mektuplar gerek posta yolu ve gerekse elektronik posta (E-Mail) üzerinden tespit edilen kurumların genel merkezlerine iletilmiştir (Ek-04). Güvenilirliğin sağlanması ve araştırmanın ciddiyetini ortaya koyabilmede katkı sağlayacak olan belgeler yazışmaların ekinde gönderilmiştir. Bu belgeler şunlardan oluşturulmuştur;

- TC. Yalova Üniversitesi SBE 63919175-302.18.08-E1700035367 sayılı yazısı (belge)
 - Türkçe (Almanca tercümesi) (Ek-03/a), (Ek-03/b)
- YÖK – Yüksek Öğretim Kurulu Doktora Öğrenci Belgesi
- Rehber görüşme formu (Ön bilgi mahiyetinde) (Ek-02)

Yazışmaların gönderildikten 2 hafta sonra ilgili kurum ve kuruluşlardan dönüş alınamaz ise, bizzat telefon ve elektronik posta (E-Mail) üzerinden ulaşılarak ilgili yazıya cevap alınamadığı ve dikkate alınarak bir randevu verilmesinin önemi kurumlara iletilerek yeniden hatırlatmalarda bulunulmuştur. Türkçe ve Almanca oluşturulan randevu talep mektup örnekleri araştırmanın ekinde bulunmaktadır (Ek-03,03/a,03/b, Sayfa:503),

Araştırma kapsamında yapılması planlanan derinlemesine mülakatlardan kurum ve kuruluşlar haricindeki diğer diğer bütün bireylerin görüşlerine ilişkin 3 kategoride ele alınan “*RGF-Rehber Görüşme Formları*” aynı zaman dilimi içerisinde yürütülmüştür. Bu görüşme formları, 06.08.2017 – 07.04.2018 tarihler arasında 8 aylık bir görüşme sürecinde gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler ortalama olarak en az 30 dakika en uzun 60 dakika olarak sınırlandırılmasına özen gösterilmiştir. Sosyal hizmet kapsamında hizmet sunan uzmanlar (doktor, hemşire, psikiyatrist, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, pedagog, din görevlisi, fizyoterapist, vb.) ile görüşmelerimizin bir kısmı grup görüşmeleri çerçevesinde yapılmıştır. Bu görüşmeler en az 45 dakika en fazla 1,5 saat (90 dak.) olarak sürdürülmüştür. 4. Kategoride kurum, kuruluş, organize ve STK’ların sosyal hizmet çalışmalarına yönelik oluşturulan 20 açık uçlu soru olarak hazırlanılan görüşmeler ise en az 60 dakika ve en uzun 2 saat (120 dak.) olarak planlanmıştır.

Görüşmelerin yapılması, verilerin toplanması sürecinin uzun tutulmasının en başta nedenleri arasında, araştırmanın sahası olarak önceden belirlenen ilgili eyaletlerde (kurum ve kuruluşların organize oldukları büyük şehirler) görüşme taleplerimize cevap alma süreleri ve buna paralel olarak yardımcı gözlemcilerin ayarlanmasındaki zorluklar yer almıştır. Aynı zamanda görüşmelerin yapılacağı hasta ve hasta yakınlarının, ilgili sosyal hizmet uzmanlarının hazır bulunabilecekleri ortak randevuların ayarlanabilmesi veri toplama sürecinde oldukça önem arz eden bir durum olmuştur. Bazı durumlarda görüşme randevularının yapılmış olmasına rağmen görüşmeler gerçekleştirilememiştir.

Bunun başlıca nedenleri arasında; görüşülmek üzere plan yapılan hastaların görüşme anında kendilerini iyi hissetmemeleri, hasta yakınlarının hastaları ile ilgilenme zorunlulukları, sosyal hizmet uzmanlarının o esnada çok yoğun hasta veya işlerine konsantre olma zorunlulukları gibi durumlarla kısmen karşılaşılabilmiştir. Bu kişiler ile daha sonraki müsait olabilecekleri ilk fırsatlarda yüz yüze görüşme fırsatları aranmış ve önemli bir kısmı ile ancak telekomünikasyon ve sosyal medya üzerinden gereken görüşmeler gerçekleştirilebilmiştir. Araştırma kapsamında gerek saha/alan çalışmalarına ve verilerin toplanma sürecine ilişkin bütün gelişmeler her dönemde yapılmış olan “*TİK (Tez İzleme Komitesi)*” rapor sunumlarında taktim edilerek yapılması önerilen ve oldukça önem arz eden konular dikkate alınarak çalışmalar sürdürülmüştür.

4.4. Verilerin İşlenmesi ve Analizi (Yorumlanması)

Araştırma planlanırken hangi tür bir araştırma tekniği kullanılacağı, hangi tür verilere ihtiyaç olabileceği, bu verilerin nasıl toplanacağı, nasıl işlenip çözümleneceğini, olası sonuçların nasıl analiz edilerek yorumlanabileceğinin ana hatları, araştırma önergesi hazırlanırken belirlenmiştir. Bilimsel ve toplumsal amaçlı yapılan bütün araştırmaların gerek nicel ve gerekse nitel veri toplama yöntemleri kullanılarak yapıldığı görülmektedir. Araştırmalar yapılırken gerekli verilerin toplanmasında araştırmaların sonuçlandırılmasına ilişkin yeterli bir sonuç olamamaktadır. Araştırmaları en değerli kılan süreç çözümleme süreçleridir. Beklenen tarafsız verilere ulaşılması ve bu veriler üzerinden bir yorumlama (analiz) yapılabilmesi istenilen tarafsız sonuçlara ulaşmayı mümkün kılabilirken, ancak bu yöntemle araştırmaların problemlerinin aydınlatılması, kurumsal ve pratik çözüm önerilerinin geliştirilebilmesi mümkün olabilmektedir. Bu hususlar dikkate alınarak yürütülmüş olan bu araştırmanın verilerinin toplanması, işlenmesi, çözümlenmesi (analizi) ve yorumlanması süreçleri ile ilgili süreçler son derece önem arz etmiş ve araştırmanın özgünlüğü bu aşamalar neticesinde belirginleştirilmiş ve bir bütünlük kazandırılmıştır (KARASAR, 2016, s. 248).

Araştırmanın çözümlenmesi ve analizleri derinlemesine mülakat yöntemleri ile elde ettiğimiz nitel verilerin betimlenmesi, sınıflandırılması, birbirleri ile ilişkilendirilmesi ve yorumlanmaları sonrasında gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada özellikle betimsel analiz yaklaşımı da kullanılarak görüşmelerden elde edilen verilerin çözümlenmesinde kişilerin görüşlerindeki özgünlükleri dikkate alınarak fikirleri doğrudan ve dolaylı olarak araştırmada yansıtılmaya çalışılmıştır (KARASAR, 2016, s. 253), (KÜMBETOĞLU, 2017, s. 152-154). Verilerin çözümlenmesi, analizi, yorumlanması işleminin en önemli

katkısı araştırmamız kapsamında ele aldığımız “İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı” önerisinin ne denli gerekli olduğunun ortaya konulması açısından oldukça önem arz etmiş ve veriler üzerinden elde edilen yorumlamalar Yaklaşımın geliştirilmesinde önemli faktörler olarak değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında çözümlenen verilerin daha rahat algılanması ve amacına ulaştırılabilmesi için çalışmayı hedefine götürecek gözlemlene soruları üzerinden “RGF-Rehber Görüşme Formları” oluşturulmuştur (Ek-02). Bu forumlar üzerindeki sınıflandırmalardan yararlanarak “Microsoft EXCEL” programı üzerinden belirli kodlamalar yapılmış ve çözümlenen, analiz edilen ve yorumlanan bilgiler yeni görsel tasarımlar eşliğinde olgular, grafikler, şekiller yardımı ile daha kolay ve rahat anlaşılabilen bir yaklaşım ortaya konulmasına çalışılmıştır.

4.5. Etik Kurallar ve Hassasiyetler

Her şeyden önce araştırmanın konusu bir “Din (İslâm)” ve bu bağlamda bir “İslâmi Sosyal Hizmet” olunca araştırmanın bütün tüm temel ilkelerinin etik/ahlâk değerleri üzerine oturtulmasına oldukça dikkat edilmiş ve “Etik/Ahlâk” konusuna “Hak Temellilik” yaklaşımının ötesinde bir “Vecibe-Hak Temelli (sorumluluk)” bilinci ile yaklaşılmıştır. Çünkü bu araştırmanın en önemli amaçlarından birisi de “etik/ahlâk” kuralları çerçevesinde, “helal-haram, doğru-yanlış, iyi-kötü, vb.” değerlerin bilimsel araştırma yöntemleri ile ortaya konulmasına katkı sağlamaktır. “Din” olgusu temelde ahlâk (etik) kuralları ile yakın ilişkili olup, dinin belli bir ahlâk anlayışı çerçevesinde daha iyi ve doğru anlaşılabilirliği mümkün kılabilir. Nitekim bu etik kurallara riayet edilmesi, araştırmanın amacı olan “İslâmi Sosyal Hizmet”in daha iyi anlaşılmasına da önemli katkılar sağlayacaktır.

Araştırma kapsamında “Rehber Görüşme Formları” üzerinden gerçekleştirilmiş olan bütün görüşmelerin mahiyeti görüşülecek olan bütün bireylere önceden gerek yazılı ve gerekse sözlü olarak bildirilmiş ve oluşturulan karşılıklı güven ortamına sadık kalınmıştır. Görüşme öncesinde yapılmış olan bütün bilgilendirmeler etik/ahlâki prosedürlerin ötesinde araştırmacı ve görüşülen bireyler arasında güven ortamının oluşmasına ve bu ilişkinin araştırma sonrasında da sürdürülebilir bir ilişkiye dönüştürülmesine katkı sağlayacak bir şekilde değerlendirilmiştir. Aynı zamanda araştırmanın alan/saha çalışmasının tamamında Federal Almanya’nın yasal düzenlemeleri çerçevesinde “Verilerin Gizlilik İlkesi - Temel Düzenleme (Art.1 DSGVO-Datenschutz-Grundverordnung)” (DSGVO, 2019) hassasiyetle dikkate alınarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler öncesinde gizlilik ilkelerine riayet edileceğinin belirtilmesi araştırmaların sağlıklı yürütülmesine ve “karşılıklı güven ilkesi”nin inşasına oldukça katkı sağlamıştır.

Araştırmanın veri toplama yöntemi çerçevesinde değerlendirilecek olan bilgilerde yer alan kişilerin isim, adres ve diğer özel bilgileri sadece ilgili formlar eşliğinde muhafaza edileceği, kendilerine tekrar ulaşılması açısından saklı tutulmak kaydı ile değerlendirileceği, “Verilerin Gizlilik İlkesi - Temel Düzenleme” gereği bağlı kalarak bilimsel etik kurallarına riayet edileceği önceden kişi ve kurumlara bildirilmiştir. Yasalara bağlı hareket edileceği önceden belirlenen kurallara bağlı kalınmış, “Rehber Görüşme Formları” üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerde, muhatap alınan kişilerin

özel şahsi bilgileri sadece kendilerine tekrar ulaşılması noktasında değerlendirilmiştir. Araştırmanın yorumlanmasına ve analitik sonuçların çıkarılmasına katkı sağlaması açısından, elde edilen bütün veriler sınıflandırılmış ve amacına uygun bir biçimde kodlanarak daha yalın isimlendirmeler (semboller) ve numaralamalarla ifade edilmeye özen gösterilmiştir (KARASAR, 2016, s. 254).

Etik/Ahlâk Kuralları ve Hassasiyetlerde Dikkate Alınan Diğer Hususlar;

- Görüşülen kişilerin “Verilerin Gizlilik İlkesi (Art.1DSGVO-Datenschutz-Grundverordnung)” konusunda bilgilendirilmesi. Telekomünikasyon ve sosyal medya üzerinden görüşmeler dahildir.
- Araştırmanın veri toplama sürecinde uygulanan formlar sadece gönüllü olanlara uygulanmıştır.
- Sosyal hizmet alanında istihdamlı bütün görüşülen bireylerin (doktor, hemşire, fizyoterapist, din görevlileri, psikolog ve sosyal uzman) kişisel özel bilgileri yanında çalıştıkları iş kurumlarına ilişkin gizliliklerin etik kurallar çerçevesinde saklı tutulması.
- Hasta ve hasta yakınlarının ilişkilerini sürdürdüğü sosyal kurum ve kuruluşlar ile arasındaki değerlin zedelenmemesi ve korunması. Kurumlar ile yapılan görüşmelerde hasta ve hasta yakınlarının direkt şahsi isimleri üzerinden bir çözüm arayışına gidilmemesi.

4.6. Araştırmanın Sahası/Alanı ve Katılımcılar

Nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine mülakatların tamamı ağırlıklı Türkçe ve Almanca lisanlarında gerçekleştirilmiştir. Zaman zaman gerek kurum ve kuruluşların ve gerekse istihdam edilmiş olan sosyal hizmet uzmanlarının konumlarına göre İngilizce olarak “*üç dilli*⁹⁸” yürütülmüştür.

Verilerin toplanmasına yönelik gözlemlerlerde yapılan derinlemesine mülakatların daha kolay anlaşılması, çözümlenebilmesi, analizlerinin yapılabilmesi ve sağlıklı yorumlanabilmesi için bütün görüşmeler “*farklı kategori ve gruplamalar*” dahilinde ayrı ayrı “*RGF-Rehber Görüşme Forumları*” üzerinden ele alınmıştır. Araştırma sürecinde ve çözümlenmesinde 3 farklı kategori kullanılmıştır. Bu kategoriler araştırmaların yapılmış olduğu yerlerin (eyalet ve şehir) sınırlamaları dikkate alınarak yapılmıştır. Mesela; zaman zaman kurum ve kuruluşların bulunmuş oldukları genel merkez ve bölgelerinde kurumlara ilişkin görüşmeler yapılması zorunlu görülürken bu bölgelerde bireylere ilişkin görüşmeler yapılamamıştır. Dolayısı ile ilgili bu bölge ve şehirler yalnızca hangi grupta görüşme yapılmış ise, o çerçevede ele alınmıştır.

- **1.Kategoride ele alınan Rehber Görüşme Forumları;** “*Sosyal Hizmet Destek/Bakım yardımları Alan Bireylere Yönelik Sorular (Fragen an Einzelpersonen, die Sozialleistungen erhalten)*” ve “*Sosyal Hizmet Destek/Bakım Yardımları Alan Bireylerin Yakınlarına Yönelik Sorular (Fragen an Angehörige von Personen, die Sozialleistungen beziehen oder erhalten)*” başlığı altında ele alınan katılımcıların görüşlerine ilişkin bilgileri içermektedir (Ek-02/a) (Ek-02/b).
- **2.Kategoride ele alınan Rehber Görüşme Forumları;** “*Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunanlara (Sosyal Hizmet Uzmanı) Yönelik*

⁹⁸ Özellikle uzak Doğu ülkelerinden, Tayvan, Filipin ve Hindistan gibi ülkelerden getirilmiş olan sosyal hizmet personellerinden “Kalifiye uzman personel” bir kısmı Almanca bilmemelerinden dolayı görüşmeler İngilizce olarak gerçekleştirilmiştir.

Sorular (Fragen an den/ die Sozialarbeiter/in / Sozialpädagoge(in))” başlığı altındaki katılımcıların görüşlerine ilişkin bilgileri içermektedir (Ek-02/c).

- **3.Kategoride ele alınan Rehber Görüşme Forumları;** “Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Kurum, Kuruluş ve STK’lara Yönelik Sorular (Fragen in Bezug auf Sozialdienstorganisationen & - Institutionen)” başlığı altındaki katılımcıların görüşlerine ilişkin bilgileri içermektedir (Ek-02/d).

4.6.1. Saha/Alana İlişkin Bilgiler

Araştırmanın veri tabanını, saha/alan çalışmaları Federal Almanya’da Müslüman göçmenlerin yoğunlukla yaşadıkları eyaletler ve bu eyaletlerin büyük şehirleri tercih edilerek oluşturulmuştur. Araştırmanın sınırlılıkları “*tercihli sınırlandırma*” çerçevesinde tek bir eyaletin alınabilmesi mümkün olabilirken, Federal Almanya’nın eyalet yapılanmalarının farklılıkları gereği “*tercihli sınırlandırma*”lar dikkate alınarak 9 farklı eyalet belirlenerek sürdürülmüştür. Bunun en önemli nedenlerinin başında, Federal Almanya’da bulunan bütün eyaletlerin aynı zamanda federal yapılanmadan bağımsız kendine özgü eyalet parlamentolarının olması ve bu tapı dahilinde, eyalet başbakanı, bakanları, milletvekilleri ve aynı zamanda eyalet yasalarının olmasıdır. Dolayısı ile eyaletlerin bu bağımsız yapılanmaları yasalarının farklı ve bağımsız uygulanmaları açısından da oldukça farklı kılabilmektedir. Örnek olarak; Federal Almanya’da İslâm dininin resmen tanınması ve “Devlet – Din” sözleşmeleri Federal hükümetin değil eyalet hükümetlerinin inisiyatifinde bir durumdur.

1. ve 2. Kategoride; Eyalet ve Şehirlerde Yapılan Görüşmeler:

Araştırma kapsamında yürütülen “RGF” “Sosyal Hizmet Destek/Bakım Yardımları Alan Bireylere Yönelik Sorular (Fragen an Einzelpersonen, die Sozialleistungen erhalten)” (Ek-02/a) ve “RGF” “Sosyal Hizmet Destek/Bakım Yardımları Alan Bireylerin Yakınlarına Yönelik Sorular (Fragen an Angehörige von Personen, die Sozialleistungen beziehen oder erhalten)” (Ek-02/b) başlıkları altında 1. ve 2. kategoride belirlenen eyalet ve şehirlerde gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler Federal Almanya’nın 9 farklı eyaletinde ve toplam 22 büyük şehirde gerçekleştirilmiştir. Belirlenen eyalet ve büyük şehirler şunlardır;

1. ve 2. KATEGORİ „RGF“					
Sosyal Hizmet Destek/Bakım yardımları Alan Bireyler					
Fragen an Einzelpersonen, die Sozialleistungen erhalten					
Sosyal Hizmet Destek/Bakım Yardımları Alan Bireylerin Yakınları					
Fragen an Angehörige von Personen, die Sozialleistungen beziehen oder erhalten					
9 Eyalet	22 Büyük Şehir				
Berlin	Berlin				
Hamburg	Hamburg				
Bremen	Bremen	Bremerhaven			
Nordrhein-Westfalen	Köln	Bonn	Dortmund	Düsseldorf	Aachen
Niedersachsen	Hannover	Salzgitter			
Baden Württemberg	Stuttgart	Ulm	Freiburg		
Hessen	Frankfurt	Gießen			
Rhein Necker Saar	Mainz	Mannheim	Worms		
Bayern	München	Nürnberg	Augusburg		

Tablo 9: 1. ve 2. Kategoride “RGF” Görüşülen Eyalet ve Şehirler

3. Kategoride; Eyalet ve Şehirlerde Yapılan Görüşmeler:

Araştırma kapsamında yürütülen “RGF” “Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunanlara (Sosyal Hizmet Uzmanı) Yönelik Sorular (Fragen an den/ die Sozialarbeiter/in / Sozialpädagoge(in))” (Ek-02/c) başlığı altında 3. kategoride belirlenen eyalet ve şehirlerde gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler Federal Almanya’nın 9 farklı eyaletinde ve toplam 19 büyük şehirde gerçekleştirilmiştir. Belirlenen eyalet ve büyük şehirler şunlardır;

3. KATEGORİ „RGF“					
Sosyal Hizmet Destek/Bakım Hizmetleri Sunanlar (Sosyal Hizmet Uzmanı)					
Fragen an den/ die Sozialarbeiter/in / Sozialpädagoge(in)					
9 Eyalet	19 Büyük Şehir				
Berlin	Berlin				
Hamburg	Hamburg				
Bremen	Bremen	Bremerhaven			
Nordrhein-Westfalen	Köln	Bonn	Dortmund	Düsseldorf	Aachen
Niedersachsen	Hannover	Salzgitter			
Baden Württemberg	Stuttgart	Ulm			
Hessen	Frankfurt				
Rhein Necker Saar	Mainz	Mannheim			
Bayern	München	Nürnberg	Augusburg		

Tablo 10: 3. Kategoride “RGF” Görüşülen Eyalet ve Şehirler

4. Kategoride; Eyalet ve Şehirlerde Yapılan Görüşmeler:

Araştırma kapsamında yürütülen “RGF”, “Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Kurum, Kuruluş ve STK'lara Yönelik Sorular (Fragen in Bezug auf Sozialdienstorganisationen & - Institutionen)” başlığı altında 4. kategoride belirlenen eyalet ve şehirlerde gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler Federal Almanya’nın 7 farklı eyalet ve toplam 9 büyük şehirde gerçekleştirilmiştir. Belirlenen eyalet ve büyük şehirler;

4. KATEGORİ „RGF“			
Sosyal Hizmet Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Kurum, Kuruluş STK'lar.			
Fragen in Bezug auf Sozialdienstorganisationen & - Institutionen			
7 Eyalet	9 Büyük Şehir		
Berlin	Berlin		
Hamburg	Hamburg		
Bremen	Bremen	Bremerhaven	
Nordrhein-Westfalen	Köln	Wuppertal	
Niedersachsen	Hannover		
Baden Württemberg	Freiburg		
Hessen	Frankfurt		

Tablo 11: 4. Kategoride “RGF” Görüşülen Eyalet ve Şehirler

4.6.2. Katılımcılara İlişkin Bilgiler

Araştırmanın yürütüldüğü saha/alan çalışmalarında ulaşılmak istenilen hedef kitleyi; Federal Almanya’da sosyal hizmet kapsamında destek/bakım hizmetleri alan Müslüman hasta ve bu hasta bireylerin destek bakım hizmetlerini üstlenen yakınları oluşturmaktadır. Araştırmanın bu bölümünde yukarıda da belirtildiği gibi, 1. ve 2. Kategorilerde belirlenen eyalet ve büyük şehirlerde önceden hazırlanan “RGF-Rehber Görüşme Formları” üzerinden verilerin toplanılması hedeflenmiştir. 3. kategoride ele alınan RGF’ler ile Müslüman hasta birey ve hasta yakınlarına destek/bakım hizmetleri sunan sosyal hizmet uzmanlarının (psiko-sosyal ve

fizyoterapistler, doktor, hemşire ve hasta bakıcıları, din hizmeti görevlileri ve ilâhiyatçılar) dini/manevi, kültürel ve sosyal yaklaşımlarına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmıştır. 4. kategoride ele alınan RGF'ler ile de kurum, kuruluş, organize ve STK'ların sosyal hizmet kapsamında 1. ve 2. kategoride belirlenen hasta ve hasta yakınlarına ne türden bir sosyal hizmet sunabildiklerine ilişkin verilere ulaşılması hedeflenmiştir.

Verilerin farklılıklarla zenginleştirilmesi, çözümlenmesinde, analiz ve yorumlanmasında farklı analitik verilerin ortaya çıkarılmasına katkı sağlayacağı düşüncesi ile; 1. kategori RGF'ler yalnızca Müslüman hasta ve hasta yakınları ile değil aynı zamanda karşılaştırmaların yapılabilmesinin mümkün kılması açısından gayrimüslim hasta ve hasta yakınları ile de görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu durum aynı şekilde 2. kategori RGF'lerde uygulanarak Müslüman ve gayrimüslim sosyal hizmet uzmanlarına (psiko-sosyal ve fizyoterapistler, doktor, hemşire ve hasta bakıcıları, din hizmeti görevlileri ve ilâhiyatçılar) yönelik uygulanarak sunulan hizmetlerin dini/manevi, kültürel ve sosyal açıdan birbirleri ile karşılaştırılmasına çalışılmıştır.

3. kategoride ele alınan RGF'ler 2 farklı gruplar halinde oluşturulmuştur. Bunlardan birisini; *“(B1-Grup) Araştırmaya Katılan Kurum, Kuruluş, Organize ve STK'lar”*a ilişkin bilgiler yer alırken, diğesinde; *“(B2-Grup) Araştırmaya Katılan Dini (İslami) Kurum, Kuruluş ve STK'lar”* belirlenmiştir. Belirlenen ilgili kurum, kuruluş, organize ve STK'ların Müslüman ve gayrimüslim hastalara yönelik sunmakta oldukları hizmetlerin farklılıkları ortaya konulmaya çalışılmış, gündüzlü ve yatılı palyatif destek/bakım merkezlerinde, evde destek/bakım hizmetlerinde Müslüman hasta ve hasta yakınlarına yönelik dini (İslâmi), manevi, kültürel ve sosyal hizmetleri hangi ölçülerde sunabildiğinin tespitleri yapılmaya çalışılmıştır. Karasar, verilerin kodlanmasının önemli bir hazırlık aşaması olduğuna ve kodlanma işleminin, verilerin dört temel işlevlerinden birisi olduğunu vurgulamaktadır. Verilerin kodlama işlemleri ile doğrudan ya da *“veri döküm formları”*na aktarılarak işlenmesi araştırmanın analiz edilmesini, raporlanmasını kolaylaştırabilmektedir. Araştırmanın yorumlanmasına ve analitik sonuçların çıkarılmasına katkı sağlaması açısından, elde edilen bütün veriler sınıflandırılmış ve amacına uygun kodlanarak daha yalın isimlendirmeler (sembollemeler) ve numaralandırılmasına özen gösterilmiştir (KARASAR, 2016, s. 254).

Bu nedenle araştırmanın analizlerine, yorumlanmasına katkı sağlaması amacı ile *“microsoft EXCEL”* programı etkin bir şekilde kullanılmıştır. Bu program verilerin kodlanmasına ve istenilen bilgilere filtreleme sistemi ile ulaşılmasını oldukça mümkün kılmakta ve gerek rakamsal ve gerekse orantısal olarak bilgilere hızlı ulaşılabilmeyi mümkün kılmaktadır. Nitel araştırma tekniklerinde birçok veri analiz programları kullanılabilmektedir. Bu programların kullanılmasındaki asıl amacın, verilerin depolanması, kodlanması, verilere tekrar ulaşılma istendiğinde çağırılmasına yönelik kolaylıklar oluşturduğu bilinmektedir. Ama ne var ki, bu programların toplanılan veriler üzerinden bir analiz yapabilme ve yorumlayabilme becerileri olmamaktadır. Bu

türden önem arz eden analiz ve yorumlamaları araştırmacının kendisinin yapma zorunluluğu vardır (PATTON, 2014, s. 442).

Velilerin kodlanmasında, kodların nasıl ifade edildiğini ve ne tür bir karşılık taşıdığını belirten bir liste “Microsoft EXCEL” programı üzerinde gerçekleştirilmiş ve araştırmada sunulmuştur. Bu oluşturulan “kodlama yönergesi” çalışılmış olan bölümlere kodlamalar üzerinden bir anlam yüklenmesine gayret edilmiştir (KARASAR, 2016, s. 254). Bu nedenle araştırma verilerinin sınıflandırılması dikkate alınarak gereken bütün kodlamalar yapılmış ve aşağıda tablolar eşliğinde sunulmaya çalışılmıştır.

4.6.2.1. Hastalara İlişkin Bilgiler

Araştırma kapsamında ele alınan “RGF” “Sosyal Hizmet Destek/Bakım Yardımları Alan Bireylere Yönelik Sorular (Fragen an Einzelpersonen, die Sozialleistungen erhalten)” (Ek-02/a) başlığı altındaki rakamsal veriler; “A1-Grup” adı altında belirlenmiştir.

“A1-Grup”ta Araştırmaya Katılan Hastaların Sayısı;

ARAŞTIRMAYA KATILAN HASTALAR					
1.Kategori	Kadın		Erkek		GENEL
	Yüz Yüze	Telefon	Yüz Yüze	Telefon	TOPLAM
Gayr-i Müs	2	0	3	0	56
Müslüman	18	5	22	6	
Toplam	20	5	25	6	Kişi

Tablo 12: A1-Araştırmaya Katılan Hastaların Sayısı

“A1-Grup”ta araştırmaya katılan hastaların toplam sayısı 56 kişidir. Bu rakamdan 25’ini kadın hastalar oluşturmaktadır. Kadın hastalardan 2’si gayrimüslim, 18’i ise Müslüman hastalardan oluşturulmuştur. Kadın hastalardan 5 kişi ile telekomünikasyon üzerinden, 20 kişi ile birebir derinlemesine mülakat yöntemi ile görüşülmüştür. “A-Grup”ta araştırmaya katılan erkek hastaların toplam sayısı 31 kişidir. Bu rakamlardan 3’ü gayrimüslim, 22’i ise Müslüman hastalardan oluşturulmuştur. Erkek hastalardan 6 kişi ile telekomünikasyon üzerinden, 25 kişi ile birebir derinlemesine mülakat yöntemi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

4.6.2.2. Hasta Yakınlarına İlişkin Bilgiler

Araştırma kapsamında ele alınan “RGF”, “Sosyal Hizmet Destek/Bakım Yardımları Alan Bireylerin Yakınlarına Yönelik Sorular (Fragen an Angehörige von Personen, die Sozialleistungen beziehen oder erhalten)” başlığı altındaki rakamsal veriler; “A2-Grup” adı altında belirlenmiştir.

“A2-Grup”ta Araştırmaya Katılan Hasta Yakınlarının Sayısı;

ARAŞTIRMAYA KATILAN HASTA YAKINLARI					
2.Kategori	Kadın		Erkek		GENEL
	Yüz Yüze	Telefon	Yüz Yüze	Telefon	TOPLAM
Gayr-i Müs	6	0	3	0	134
Müslüman	46	29	32	18	
Toplam	52	29	35	18	Kişi

Tablo 13: A2-Araştırmaya Katılan Hasta Yakınlarının Sayısı

“A2-Grup”ta araştırmaya katılan hasta yakınlarının toplam sayısı 134 kişidir. Bu rakamdan toplam 81’ini kadın hasta yakınları oluştururken erkek hasta yakınlarının toplam sayısı 53 olarak belirlenmiştir. Kadın hasta yakınlarından 29’u ile telekomünikasyon üzerinden görüşmeler tamamlanırken, 46’sı ile de yüz yüze mülakatlar üzerinden görüşmeler tamamlanmıştır. Bu hasta yakınlarından 6’sı gayrimüslim hasta yakınlarından oluşturulmuştur. “A2-Grup”ta araştırmaya katılan erkek hasta yakınlarından 32’si ile yüz yüze mülakat yöntemi ile görüşülmüş, 3’ünü gayrimüslim hasta yakınları oluşturmuştur. Erkek hasta yakınlarından 18’i ile telekomünikasyon yöntemi ile görüşülmüştür.

4.6.2.3. Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Bilgiler

Araştırma kapsamında ele alınan “RGF”, “Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunanlara (Sosyal Hizmet Uzmanı) Yönelik Sorular (Fragen an den/ die Sozialarbeiter/in / Sozialpädagog(e)/in)” başlığı altındaki rakamsal veriler; “A3-Grup” adı altında belirlenmiştir.

“A3-Grup”ta Araştırmaya Katılan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sayısı;

ARAŞTIRMAYA KATILAN SOSYAL HİZMET UZMANLARI					
3.Kategori	Kadın		Erkek		GENEL
	Yüz Yüze	Telefon	Yüz Yüze	Telefon	TOPLAM
Gayr-i Müs	49	0	26	0	129
Müslüman	33	0	21		
Toplam	82	0	47	0	Kişi

Tablo 14: A3-Araştırmaya Katılan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sayısı

“A3-Grup”ta araştırmaya katılan Sosyal Hizmet Uzmanlarının toplam sayısı 129 olarak belirlenmiştir. Bu grupta yüz yüze mülakat yöntemleri ile yapılmış olan görüşmeler dikkate alınmıştır. Telekomünikasyon üzerinden yapılmış olan görüşmeler sosyal hizmet kapsamında hizmet veren uzmanların zaman darlığı nedeni ile verilerin eksik kaldığı kanaatine varılmıştır. Sosyal hizmet kapsamında hastalara hizmet sunan

49 gayrimüslim ve 33 Müslüman toplam 82 kadın sosyal hizmet uzmanı ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu rakam erkek sosyal hizmet uzmanlarında ise 26'sı gayrimüslim, 21'i Müslüman olmak üzere toplam 47 kişi olarak belirlenmiştir. Araştırmada “*Sosyal Hizmet Uzmanları*” başlığı altında kodlanılan meslek grupları şu şekilde oluşturulmuştur:

- **Doktor:** (Genel tıp, İç hastalıkları, Ortopedist, Fizyolog, Akut ağrı terapisti, Enfeksiyon, Nöroloji, Kardiyoloji vb.)
- **Hemşire:** (Genel sağlık hizmetleri, Sağlık destek hizmetleri, Diyabetiz, Akut ağrı terapisti)
- **Psikolog:** (Psikiyatri, Klinik psikiyatri)
- **Hasta destek/bakıcı:** (Gnl destek/bakım hizmetleri)
- **Fizyoterapist:** (Fizyoterapi, Rehabilitasyon)
- **Manevi Rehber:** Dini sosyal hizmet alanında; Hristiyan (Katolik), Hristiyan (Protestan/Evanjelist), Yahudi (Musevi), İslâm (Sünni, Alevi ve Şia)
- **İlahiyatçılar ve dini telkinler:** Hristiyan (Katolik), Hristiyan (Protestan/Evanjelist), Yahudi (Musevi), İslâm (Sünni, Alevi, Şia ve Ahmediya)
- **Hospis Görevlisi:** Hristiyan (Katolik), Hristiyan (Protestan/Evanjelist), Yahudi (Musevi), İslâm (Sünni, Alevi ve Şia)
- **Diğerleri:** Farklı sosyal hizmet alanında hizmet verenler. Genelde özel sektör, serbest sosyal hizmet kurumlarından

“**Diğerleri**” olarak kodlanan grup içerisinde; Oldukça farklı sosyal hizmet alanlarında hizmet veren meslek grupları bir araya kodlanmıştır; mesela özellikle 20 yüzyılda alternatif tıp olarak ortaya çıkan “*psikoterapi için tıbbi olmayan yöntemler ile (Heilpraktiker für Psychotherapie)*” uygulanan tedavi yöntem ve süreçleridir. Bu tür tedavi yöntemleri genelde serbest özel sektör tarafından yürütülmekte ve tedavi durumuna göre bu kurumların masrafları sağlık sigortaları tarafından karşılanabilmektedir. Bu vesile ile gerek sağlık sektöründen ve gerekse sosyal hizmet sektöründen birçok kişinin bu alanda da hizmet sundukları gözlemlenmiştir. Bunlara örnek olarak; Klasik akupunktur tedavileri, uzak Doğu yöntemli psiko-terapi, “Çin ilaç yöntemi (Chinesische Medizin)” uygulamaları v.b.

“**A3-Grup**”ta araştırmaya katılan bütün “*Sosyal Hizmet Uzmanları*”nın görev alanlarına ilişkin tanımlamalar farklılıklarına göre yine 4 grupta ayrı ayrı ele alınmıştır. Bu gruplamalar “**A3.1-Grup, A3.2-Grup, A3.3-Grup ve A3.4-Grup**” olarak belirlenmiştir. Meslek alanlarına ilişkin tanımlamalar yukarıda özet olarak belirtildiği için ayriyeten gruplamalar içerisinde belirtilmesine gerek görülmemiştir. Kodlamalarda sıralamalar önce “*Meslek Grupları*” ve “*Dini Aidiet*”leri dikkate alınmış ve ardından “*Görev Yılı*” göz önünde bulundurularak yapılmıştır.

Gruplama ve kodlamalar tamamen araştırmaya yönelik verilerin analizine ilişkin oluşturulmuştur. Derinlemesine mülakatların yapılmış olduğu bireylerin kişisel hakları göz önünde bulundurulduğu ve azami derecede dikkat edildiğinin altının çizilmesinde fayda vardır. Dolayısı ile, bireyin “*Dini Aidiet*”i bağlamında hangi dine, hangi mezhebe mensup oldukları veya mensup olmadıklarına ilişkin veri toplanmasının asıl maksadı, araştırma kapsamında oluşturulması hedeflenen “*İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı*”nın ne denli bir ihtiyaç olup olmadığının çözümlenmesine, yorumlanmasına ilişkin yapılmıştır.

4.6.2.3.1. Palyatif Destek/Bakım Merkezlerinde Hizmet Sunan SH-Uzmanları

Araştırmanın bu bölümünde Palyatif destek/bakım merkezlerinde hizmet veren sosyal hizmet uzmanlarını (doktorlar, hemşireler, psikoloğlar, hasta destek/bakıcıları, fizyoterapistler, manevi rehberler, hospis görevlileri ve yine diğerler grubunda kodlanmış olan, sosyal hizmet kapsamında farklı hizmetler sunan uzmanlar yer almaktadır. Bu sosyal hizmet alanında farklı hizmet sunan uzmanlara ilişkin veriler, “A3.1-Grup”, “A3.2-Grup”, “A3.3-Grup ve “A3.4-Grup”lar çerçevesinde ele alınarak kodlamaları yapılmıştır. **Bu gruplamaların detayları şu şekilde belirtilmiştir:**

A3.1-Grup		Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler „RGF“					
Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunanlar (SH-Uzmanları)							
Fragen an den/ die Sozialarbeiter/in / Sozialpädagoge(n)/in / Ärzte, Pflegepersonal u.a.							
RGF-Kodlamalar		Palyatif Destek/Bakım Merkezi (Krankenhäuser u. Palliative Pflegezentren)					
Sosyal Hizmet Uzmanları		Palyatif Dest/Bakım Kapsamında		Hizmet	Müslüman	Dini	
		Erkek	Hizmet Alanları		Yılı	Gayr-i M	Aidiyet
Nr.	Filtre	Erk/Kad	I.	II.		M/GM	
1	Doktor-01	Kadın	Genel Tıp	Ortoped/Fizyol	28	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
2	Doktor-02	Kadın	Genel Tıp	İç Hastalıkları	24	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Kat.)
3	Doktor-03	Erkek	Genel Tıp	Akut Ağrı-Terap	19	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
4	Doktor-04	Erkek	Genel Tıp	Enfeksiyon	15	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
5	Doktor-05	Kadın	Genel Tıp	Neroloji	13	Müslüman	Bilgi Vermedi
6	Doktor-06	Erkek	Genel Tıp	Kardiyoloji	11	Müslüman	İslam (Sünni)
7	Doktor-07	Erkek	Genel Tıp	İç Hastalıkları	9	Müslüman	İslam (Alevi)
8	Hemşire-01	Kadın	Gnl Sağl. Hizm	Diş Hekimliği	26	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
9	Hemşire-02	Kadın	Gnl Sağl. Hizm	Sağlık destekleri	19	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
10	Hemşire-03	Kadın	Gnl Sağl. Hizm	Akut Ağrı-Terap	17	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
11	Hemşire-04	Erkek	Gnl Sağl. Hizm	Sağlık destekleri	14	Gayr-i Müs.	İnançsız
12	Hemşire-05	Kadın	Gnl Sağl. Hizm	Sağlık destekleri	13	Müslüman	İslam (B. Vermedi)
13	Hemşire-06	Kadın	Gnl Sağl. Hizm	Sağlık destekleri	6	Müslüman	İslam (Sünni)
14	Psikolog-01	Kadın	Psikiyatri	Klinik Psikiyatri	27	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
15	Psikolog-02	Kadın	Psikiyatri	Klinik Psikiyatri	16	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Kat.)
16	Psikolog-03	Kadın	Psikiyatri	Klinik Psikiyatri	8	Müslüman	İslam (Alevi)
17	H. Bakıcı-01	Kadın	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	31	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
18	H. Bakıcı-02	Kadın	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	28	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
19	H. Bakıcı-03	Erkek	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	25	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
20	H. Bakıcı-04	Kadın	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	18	Müslüman	İslam (Sünni)
21	H. Bakıcı-05	Kadın	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	15	Müslüman	İslam (Alevi)
22	H. Bakıcı-06	Kadın	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	11	Müslüman	Bilgi Vermedi
23	H. Bakıcı-07	Kadın	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	11	Müslüman	İslam (Sünni)
24	H. Bakıcı-08	Kadın	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	9	Müslüman	İslam (Sünni)
25	H. Bakıcı-09	Kadın	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	8	Müslüman	Bilgi Vermedi
26	H. Bakıcı-10	Erkek	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	6	Müslüman	İslam (Sünni)
27	H. Bakıcı-11	Erkek	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	4	Müslüman	Bilgi Vermedi
28	F. Terap-01	Kadın	Fizyoterapi	Rehabilitasyon	17	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
29	F. Terap-02	Erkek	Fizyoterapi	Rehabilitasyon	11	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
30	F. Terap-03	Erkek	Fizyoterapi	Rehabilitasyon	6	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
31	M. Rehber-01	Kadın	H(Kat)-İlahiyatı	Din ve Sos.Hzm.	38	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Kat.)
32	M. Rehber-02	Kadın	H(Prot)-İlahiyatı	Din ve Sos.Hzm.	32	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
33	M. Rehber-03	Kadın	İ(Sünni)İlahiyatı	Din Hizmetleri	17	Müslüman	İslam (Sünni)
34	M. Rehber-04	Erkek	İ(Alevi)İlahiyatı	Din ve Sos.Hzm.	16	Müslüman	İslam (Alevi)
35	M. Rehber-05	Erkek	İ(Sünni)İlahiyatı	Din Hizmetleri	12	Müslüman	İslam (Sünni)
36	Hospis-01	Kadın	H(Kat)-İlahiyatı	Din ve Sos.Hzm.	29	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Kat.)
37	Hospis-02	Kadın	İ(Sünni)İlahiyatı	Din Hizmetleri	16	Müslüman	İslam (Sünni)
38	Hospis-03	Kadın	İ(Sünni)İlahiyatı	Din ve Sos.Hzm.	15	Müslüman	İslam (Sünni)
39	Hospis-04	Kadın	İ(Sünni)İlahiyatı	Din ve Sos.Hzm.	11	Müslüman	İslam (Sünni)
40	Hospis-05	Erkek	İ(Sünni)İlahiyatı	Din ve Sos.Hzm.	9	Müslüman	İslam (Sünni)
41	Hospis-06	Erkek	İ(Alevi)İlahiyatı	Din Hizmetleri	4	Müslüman	İslam (Alevi)
42	Diğerleri-01	Kadın	Değişik SH Mesl.	Özel Sekt.Hizm.	16	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
43	Diğerleri-02	Kadın	Değişik SH Mesl.	Özel Sekt.Hizm.	14	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
44	Diğerleri-03	Kadın	Değişik SH Mesl.	Özel Sekt.Hizm.	11	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
45	Diğerleri-04	Kadın	Değişik SH Mesl.	Özel Sekt.Hizm.	11	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
46	Diğerleri-05	Erkek	Değişik SH Mesl.	Özel Sekt.Hizm.	10	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
47	Diğerleri-06	Erkek	Değişik SH Mesl.	Özel Sekt.Hizm.	7	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
48	Diğerleri-07	Kadın	Değişik SH Mesl.	Özel Sekt.Hizm.	11	Müslüman	İslam (Sünni)
49	Diğerleri-08	Erkek	Değişik SH Mesl.	Özel Sekt.Hizm.	3	Müslüman	Bilgi Vermedi

Tablo 15: A3.1-Grup “Palyatif Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Sosyal Hizmet Uzmanları”

“A3.1-Grup” kapsamında hastane ve *“Palyatif Destek/Bakım Merkezleri (Krankenhäuser und Palliative Pflegezentren)”*’nde hizmet sunan uzmanlara ilişkin tanıtıcı bilgiler şu şekilde özetlenebilir; Araştırma kapsamında oluşturulan *“A3.1-Grup”*’unda, *“Yapılandırılmış ve Yarı Yapılandırılmış Gözlem”*’ler eşliğinde sosyal hizmet çerçevesinde farklı hizmetler sunan toplam 49 uzmana *“açık uçlu sorular”* yöneltilerek *“derinlemesine mülakat”*lar gerçekleştirilmiştir.

“Doktor (01-07)” Bu grupta toplam **“7 doktor”** belirlenmiştir; Bunlardan 3’ü kadın (1’i Müslüman) ve 4’ü erkek (2’si Müslüman) doktorlardan oluşmaktadır. Gayrimüslim 3 doktor dini aidiyeti ile ilgili herhangi bir bilgi vermezken Müslüman olduğunu bildiren bir doktor, mezhebi ile ilgili herhangi bir bilgi vermemiştir. Dini aidiyetleri hakkında bilgi veren doktorlardan birisi *“Hristiyan (Katolik)”* ve bir diğeri ise *“Hristiyan (Protestan/Evanjelist)”* olduklarını belirtmişlerdir. Müslüman olduklarını bildiren doktorlardan birisi Sünni ve birisi de Alevi olduklarını belirtmişlerdir. Hizmet yılı; gayrimüslim görevlilerde en fazla 28, en az 15 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 21,5 yıldır. Bu durum Müslüman görevlilerde en fazla 13, en az 9 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 11 yıldır.

“Hemşire (01-06)” Bu grupta toplam **“6 Hemşire”** belirlenmiştir; Bunlardan 5’i kadın (2’si Müslüman) ve 4’ü erkek hemşireden oluşmaktadır. Gayrimüslim 1 hemşire dini aidiyeti ile ilgili herhangi bir bilgi vermezken, bir tanesi de hiçbir dine mensup olmadığını belirtmiştir. Hemşirelerden 2’si *“Hristiyan (Protestan/Evanjelist)”* mezhebine mensup olduğu bilgilerini verirken Müslüman hemşirelerden birisi Sünni olduğunu ve bir diğeri mezhebi ile ilgili hiçbir bilgi vermemiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim görevlilerde en fazla 26, en az 14 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 19 yıldır. Bu durum Müslüman görevlilerde en fazla 13, en az 6 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 9,5 yıldır.

“Psikolog (01-03)” Bu grupta toplam **“3 Psikolog”** belirlenmiştir; Bunların tamamı kadın, 2’si gayrimüslim ve 1’i *“Müslüman-Alevi”*’dir. Gayrimüslim psikologlardan birisi *“Hristiyan (Katolik)”* mezhebine aidiyeti olduğunu belirtirken diğeri herhangi bir bilgi vermemiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim görevlilerde en fazla 27, en az 16 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 21,5 yıldır. Bu durum grupta tek görevli olarak belirlenmiş Müslüman görevlide 8 yıl olduğu belirlenmiştir.

“Hasta Destek/Bakıcısı (01-11)” Bu grupta toplam **“11 Hasta Destek/Bakıcısı”** belirlenmiştir; Bunlardan 8’i kadın (7’si Müslüman) ve 3’ü erkek (1’i Müslüman) hasta destek/bakıcıdan oluşmaktadır. Gayrimüslim 3 hasta destek/bakıcıdan 1’i dini aidiyeti ile ilgili hiçbir bilgi vermezken, diğer 2’si *“Hristiyan (Protestan/Evanjelist)”* mezhebine mensup olduğu bilgilerini vermişlerdir. Müslüman hasta destek/bakıcılarından 3’ü hangi mezhebe mensup olduklarına ilişkin herhangi bir bilgi vermemişlerdir. Diğer 5 hasta destek/bakıcıdan 4’ünün Sünni ve 1’inin ise alevi olduklarına ilişkin bilgi alınmıştır. Hizmet yılı; gayrimüslim görevlilerde en fazla 31, en az 25 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 28 yıldır. Bu durum Müslüman görevlilerde en fazla 18, en az 4 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 10 yıldan biraz fazladır.

“Fizyoterapist (01-03)” Bu grupta toplam **“3 Fizyoterapist”** belirlenmiştir; Bunların 1’i kadın, 2’si erkektir. Gayrimüslim oldukları belirlenen Fizyoterapistlerden 2’si dini aidiyeti ile ilgili herhangi bir bilgi vermezken 1’i “Hristiyan (Protestan/Evanjelist)” mezhebine mensup olduğu bilgisini vermiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim görevlilerde en fazla 17, en az 6 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 11 yıldan biraz fazladır. Bu grupta Müslüman fizyoterapist görevli bulunmamaktadır.

“Manevi Rehber (01-05)” Bu grupta toplam **“5 Manevi Rehber”** belirlenmiştir; Bunlardan 3’ü kadın ve 2’si erkek manevi rehberlerden oluşmaktadır. Bunlardan 1’i kadın ve diğer 2’si Müslüman manevi rehberlerdir. Gayrimüslim manevi rehberlerden 1’i “Hristiyan (Katolik)” ve bir diğeri ise “Hristiyan (Protestan/Evanjelist)” mezhebi mensubu olduklarını belirtmişlerdir. Her iki manevi rehberin sosyal hizmet mesleğine ilişkin meslek eğitimi oldukları gözlemlenmiştir. Müslüman manevi rehberlerden 2’si Sünni ve 1’i alevi oldukları belirtilmiştir. Bu rehberlerden yalnızca birisi sadece sosyal hizmet meslek eğitimi almış olduğu belirlenmiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim görevlilerde en fazla 38, en az 32 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 35 yıldır. Bu durum Müslüman görevlilerde en fazla 17, en az 12 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 15 yıldır. Bu grupta toplam **“6 Hospis”** belirlenmiştir; Bunlardan 4’ü kadın (1’i gayrimüslim) ve 2’si erkek Müslüman hospis görevlisinden oluşmaktadır. Bunlardan Gayrimüslim kadın hospis görevlisinin “Hristiyan (Katolik)” mezhebi mensubu ve aynı zamanda sosyal hizmet kapsamında hospis uygulama sertifikasına sahip olduğu belirtilmiştir. Müslüman hospis görevlilerinden 3’ünün sosyal hizmet bağlamında hospis uygulama sertifikasına sahip olduklarını diğer 2’sinin (1’sünni ve 1’alevi) sadece din hizmetleri noktasında eğitimi oldukları herhangi bir hospis meslek eğitimi almamış oldukları belirlenmiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim görevli bir kişidir. 29 yıl hizmet yılı olduğu belirlenmiştir. Bu durum Müslüman görevlilerde en fazla 16, en az 4 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 11 yıldır.

“Diğerleri (01-08)” Bu grupta toplam **“8 Diğerleri”** olarak tanımlanan sosyal hizmet uzmanları belirlenmiştir; Diğerleri olarak adlandırdığımız bu kodlama, yukarıda belirtmiş olduğumuz sosyal hizmet meslekleri dışında özel sektör kapsamında görevli uzmanlık alanlarını kapsamaktadır. Bunlardan 5’i kadın (1’i Müslüman) ve 3’ü erkek (1’i Müslüman) sosyal hizmet uzmanlarından oluşmuştur. Bunlardan 4’ü dini aidiyet noktasında herhangi bir bilgi vermezlerken, 2’sinin “Hristiyan (Protestan/Evanjelist)” mezhebi mensubu oldukları belirlenmiştir. Yine bu grupta, Müslüman sosyal hizmet uzmanlarından 1’isi herhangi bir mezhep bildirmemiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim görevlilerde en fazla 16, en az 7 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 11,5 yıldır. Bu durum Müslüman görevlilerde en fazla 11, en az 3 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 7 yıldır.

4.6.2.3.2. Gündüzlü Destek/Bakım Merkezlerinde Hizmet Sunan SH-Uzmanları

A3.2-Grup		Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler „RGF“					
Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunanlar (SH-Uzmanları)							
Fragen an den/ die Sozialarbeiter/in / Sozialpädagoge(in) / Ärzte, Pflegepersonal u.a.							
RGF-Kodlamalar		Gündüzlü Destek/Bakım Merkezi (Tagespflege - Seniorenenhaus)					
Sosyal Hizmet Uzmanları	Erkek	Palyatif Dest/Bakım Kapsamında		Hizmet	Müslüman	Dini	
	Kadın	Hizmet Alanları		Yılı	Gayr-i M	Aidiyet	
Nr.	Filtre	Erk/Kad	I.	II.		M/GM	
1	Doktor-01	Erkek	Genel Tıp	İç Hastalıkları	18	Gavr-i Müs.	Bilgi Vermedi
2	Hemşire-01	Kadın	Gnl Sağl. Hizm	Sağlık destekleri	20	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
3	Hemşire-02	Kadın	Gnl Sağl. Hizm	Sağlık destekleri	13	Gayr-i Müs.	İnançsız
4	Hemşire-03	Kadın	Gnl Sağl. Hizm	Akut Ağrı-Terap	6	Müslüman	Bilgi Vermedi
5	Psikolog-01	Kadın	Psikivatri	Klinik Psikivatri	16	Gavr-i Müs.	Hristiyan (Kat.)
6	H.Bakıcı-01	Kadın	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	21	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
7	H.Bakıcı-02	Kadın	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	18	Müslüman	Bilgi Vermedi
8	H.Bakıcı-03	Erkek	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	10	Müslüman	İslam (Sünni)
9	M.Rehber-01	Erkek	H(Prot)-İlahiyatı	Din ve Sos.Hzm.	33	Gavr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
10	Diğerleri-01	Kadın	Değişik SH Mesl.	Özel Sekt.Hizm.	21	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
11	Diğerleri-02	Kadın	Değişik SH Mesl.	Özel Sekt.Hizm.	16	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
12	Diğerleri-03	Erkek	Değişik SH Mesl.	Özel Sekt.Hizm.	9	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
13	Diğerleri-04	Erkek	Değişik SH Mesl.	Özel Sekt.Hizm.	5	Gavr-i Müs.	Bilgi Vermedi

Tablo 16: A3.2-Grup “Gündüzlü Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Sosyal Hizmet Uzmanları”

“A3.2-Grup” kapsamında “Gündüzlü Destek/Bakım Evleri (Tagespflege - Seniorenenhaus)”nde hizmet sunanan uzmanlara ilişkin tanıtıcı bilgiler şu şekilde özetlenebilir; Araştırma kapsamında oluşturulan “A3.2-Grup”unda, “Yapılandırılmış ve Yarı Yapılandırılmış Gözlem”ler eşliğinde sosyal hizmet çerçevesinde farklı hizmetler sunan toplam 13 uzmana“açık uçlu sorular” yöneltilerek “derinlemesine mülakat”lar gerçekleştirilmiştir.

“Doktor (01)” Bu grupta sadece “1 Doktor” belirlenmiştir; Gayrimüslim erkek doktor olarak kaydedilen doktor, dini aidiyeti ile ilgili herhangi bir bilgi vermedi. Hizmet yılı; gayrimüslim olarak 18 yıldır doktor olarak hizmet sunduğu belirlenmiştir. Bu grupta Müslüman doktor bulunmamaktadır.

“Hemşire (01-03)” Bu grupta toplam “3 Hemşire” belirlenmiştir; Bunların 3’ü kadın hemşireden oluşmaktadır. 2’si gayrimüslim oldukları belirlenirken, 1’i “Hristiyan (Protestan/Evanjelist)” olduğunu ve 1’i de hiçbir dini mensubiyeti olmadığı yönünde bilgi vermiştir. Müslüman olduğunu belirten diğer bir hemşire’de mezhebine yönelik herhangi bir bilgi vermemiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim görevlilerde en fazla 20, en az 13 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 16,5 yıldır. Bu durum grupta tek görevli olarak belirlenmiş Müslüman görevlide 7 yıl olduğu belirlenmiştir.

“Psikolog (01)” Bu grupta sadece “1 Psikolog” belirlenmiştir; gayrimüslim kadın psikolog dini aidiyetini “Hristiyan (Katolik)” mezhebi olarak belirtmiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim olarak 16 yıldır klinik psikiyatrisi olarak hizmet sunduğu belirlenmiştir. Bu grupta Müslüman psikolog bulunmamaktadır.

“Hasta Destek/Bakıcısı (01-03)” Bu grupta toplam “3 Hasta Destek/Bakıcısı” belirlenmiştir; Bunlardan 2’i kadın (1’si Müslüman) ve 1’i erkek Müslüman hasta destek/bakıcısı oldukları gözlemlenmiştir. Gayrimüslim hasta destek/bakıcısından 1’i dini aidiyeti ile ilgili hiçbir bilgi vermezken, diğer 1’i “Hristiyan

(Protestan/Evanjelist)” mezhebine mensup olduğunu belirtmiştir. Müslüman hasta destek/bakıcılarından 1’i (kadın) hangi mezhebe mensup olduklarına ilişkin bir bilgi vermezken, bir diğeri (erkek) sünni Müslüman olduğuna ilişkin bilgi vermiştir. Hizmet yılı; Tek bir gayrimüslim görevlilde 21 yıl olarak belirlenmiştir. Bu durum Müslüman görevlilerde en fazla 18, en az 10 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 14 yıldır.

“**Manevi Rehber (01)**” Bu grupta sadece “**1 Manevi Rehber**” belirlenmiştir; Gayrimüslim erkek manevi rehberin dini aidiyeti “Hristiyan (Katolik)” mezhebi olarak belirlenmiştir. Manevi rehberin sosyal hizmet mesleğine ilişkin meslek eğitimi olduğu gözlemlenmiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim görevlilde 33 yıl manevi rehber olarak hizmet sunduğu belirlenmiştir. Bu grupta Müslüman manevi rehber bulunmamaktadır.

“**Diğerleri (01-04)**” Bu grupta toplam “**4 Diğerleri**” olarak tanımlanan sosyal hizmet uzmanları belirlenmiştir; yukarıda da belirtildiği gibi “Diğerleri” olarak adlandırdığımız bu kodlama, sosyal hizmet meslekleri dışında serbest özel sektör kapsamında görevli uzman kişileri kapsamaktadır. Bunlardan 2’si kadın 2’si de erkek sosyal hizmet uzmanlarından oluşmuştur. Bu grupta yer alan sosyal hizmet uzmanlarından sadece 1’i dini aidiyet noktasında “Hristiyan (Protestan/Evanjelist)” mezhebi mensubiyetini belirtirken bir diğeri herhangi bir bilgi vermemiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim görevlilerde en fazla 21, en az 5 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 12 yıldan biraz fazladır. Bu grupta “Diğerleri” kodlaması dahilinde Müslüman görevli bulunmamaktadır.

4.6.2.3.3. Yatılı Destek/Bakım Merkezlerinde Hizmet Sunan SH-Uzmanları

A3.3-Grup		Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler „RGF“					
Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunanlar (SH-Uzmanları)							
Fragen an den/ die Sozialarbeiter/in / Sozialpädagoge(in) / Ärzte, Pflegepersonal u.a.							
RGF-Kodlamalar		Yatılı Destek/Bakım Merkezi (Pflegeheime - Seniorenenhaus)					
Sosyal Hizmet Uzmanları	Erkek	Palyatif Dest/Bakım Kapsamında		Hizmet	Müslüman	Dini	
	Kadın	Hizmet Alanları		Yılı	Gayr-i M	Aidiyet	
Nr.	Filtre	Erk/Kad	I.	II.		M/GM	
1	Doktor-01	Kadın	Genel Tıp	İç Hastalıkları	16	Gavr-i Müs.	Bilgi Vermedi
2	Hemşire-01	Kadın	Gnl Sağl. Hizm	Sağlık destekleri	21	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
3	Hemşire-02	Kadın	Gnl Sağl. Hizm	Sağlık destekleri	9	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
4	Psikolog-01	Erkek	Psikiyatri	Klinik Psikiyatri	19	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
5	H.Bakıcı-01	Kadın	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	26	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
6	H.Bakıcı-02	Kadın	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	21	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
7	H.Bakıcı-03	Erkek	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	13	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Kat.)
8	M.Rehber-01	Kadın	İ(Sünni)İlahiyatı	Din Hizmetleri	9	Müslüman	İslam (Sünni)
9	F.Terap-01	Erkek	Fizyoterapi	Rehabilitasyon	11	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
10	Hospis-01	Kadın	H(Kat)-İlahiyatı	Din ve Sos.Hzm.	35	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Kat.)
11	Hospis-02	Kadın	H(Prot)-İlahiyatı	Din ve Sos.Hzm.	23	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
12	Diğerleri-01	Kadın	Değişik SH Mesl.	Özel Sekt.Hizm.	18	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
13	Diğerleri-02	Kadın	Değişik SH Mesl.	Özel Sekt.Hizm.	18	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
14	Diğerleri-03	Kadın	Değişik SH Mesl.	Özel Sekt.Hizm.	15	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
15	Diğerleri-04	Erkek	Değişik SH Mesl.	Özel Sekt.Hizm.	12	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Kat.)
16	Diğerleri-05	Erkek	Değişik SH Mesl.	Özel Sekt.Hizm.	4	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi

Tablo 17: A3.3-Grup “Yatılı Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Sosyal Hizmet Uzmanları”

“**A3.3-Grup**” kapsamında “Yatılı Destek/Bakım Evleri (Pflegeheim - Seniorenehaus)”nde hizmet sunan uzmanlara ilişkin bilgiler şu şekilde özetlenebilir; “A3.3-Grup”unda,

“Yapılandırılmış ve Yarı Yapılandırılmış Gözlem“ler eşliğinde sosyal hizmet çerçevesinde farklı hizmetler sunan toplam 13 uzmana “açık uçlu sorular” yöneltilerek “derinlemesine mülakat”lar gerçekleştirilmiştir.

“Doktor (01)” Bu grupta sadece **“1 Doktor”** belirlenmiştir; Gayrimüslim erkek doktor olarak kaydedilen doktor, dini aidiyeti ile ilgili herhangi bir bilgi vermedi. Hizmet yılı; gayrimüslim olarak 18 yıldır doktor olarak hizmet sunduğu belirlenmiştir. Bu grupta Müslüman doktor bulunmamaktadır.

“Hemşire (01-03)” Bu grupta toplam **“3 Hemşire”** belirlenmiştir; Bunların 3’ü kadın hemşireden oluşmaktadır. 2’si gayrimüslim oldukları belirlenirken, 1’i “Hristiyan (Protestan/Evanjelist)” olduğunu ve 1’i de hiçbir dini mensubiyeti olmadığı yönünde bilgi vermiştir. Müslüman olduğunu belirten diğer bir hemşire de mezhebine yönelik herhangi bir bilgi vermemiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim görevlilerde en fazla 20, en az 13 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 16,5 yıldır. Bu durum grupta tek görevli olarak belirlenmiş Müslüman görevlide 7 yıl olduğu belirlenmiştir.

“Psikolog (01)” Bu grupta sadece **“1 Psikolog”** belirlenmiştir; Gayrimüslim kadın psikolog dini aidiyetini “Hristiyan (Katolik)” mezhebi olarak belirtmiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim olarak 16 yıldır klinik psikiyatrisi olarak hizmet sunduğu belirlenmiştir. Bu grupta Müslüman psikolog bulunmamaktadır.

“Hasta Destek/Bakıcısı (01-03)” Bu grupta toplam **“3 Hasta Destek/Bakıcısı”** belirlenmiştir; Bunlardan 2’i kadın (1’si Müslüman) ve 1’i erkek Müslüman hasta destek/bakıcısı oldukları gözlemlenmiştir. Gayrimüslim hasta destek/bakıcısından 1’i dini aidiyeti ile ilgili hiçbir bilgi vermezken, diğer 1’i “Hristiyan (Protestan/Evanjelist)” mezhebine mensup olduğunu belirtmiştir. Müslüman hasta destek/bakıcılarından 1’i (kadın) hangi mezhebe mensup olduklarına ilişkin bir bilgi vermezken, bir diğeri (erkek) Sünni Müslüman olduğuna ilişkin bilgi vermiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim görevlide 21 yıl olarak belirlenmiştir. Bu durum Müslüman görevlilerde en fazla 18, en az 10 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 14 yıldır.

“Manevi Rehber (01)” Bu grupta sadece **“1 Manevi Rehber”** belirlenmiştir; Gayrimüslim erkek manevi rehberin dini aidiyeti “Hristiyan (Katolik)” mezhebi olarak belirlenmiştir. Manevi rehberin sosyal hizmet mesleğine ilişkin meslek eğitimi olduğu gözlemlenmiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim görevlide 33 yıl manevi rehber olarak hizmet sunduğu belirlenmiştir. Bu grupta Müslüman manevi rehber bulunmamaktadır.

“Diğerleri (01-04)” Bu grupta toplam **“4 Diğerleri”** olarak tanımlanan sosyal hizmet uzmanları belirlenmiştir; “Diğerleri” olarak adlandırdığımız bu kodlama, sosyal hizmet meslekleri dışında serbest özel sektör kapsamında görevli uzman kişileri kapsamaktadır. Bunlardan 2’si kadın 2’si de erkek sosyal hizmet uzmanlarından oluşmuştur. Bu grupta yer alan sosyal hizmet uzmanlarından sadece 1’i dini aidiyet noktasında “Hristiyan (Protestan/Evanjelist)” mezhebi mensubiyetini belirtirken bir diğeri herhangi bir bilgi vermemiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim görevlilerde en fazla 21, en az 5 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 12 yıldan biraz fazladır. Bu grupta “Diğerleri” kodlaması dahilinde Müslüman görevli bulunmamaktadır.

4.6.2.3.4. Evlerde Destek/Bakım Hizmetleri Sunan SH-Uzmanları

A3.4-Grup		Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler „RGF“					
Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunanlar (SH-Uzmanları)							
Fragen an den/ die Sozialarbeiter/in / Sozialpädagoge(in) / Ärzte, Pflegepersonal u.a.							
RGF-Kodlamalar		Evde Destek/Bakım Hizmetleri (Häusliche Pflegedienste)					
Sosyal Hizmet Uzmanları	Erkek	Palyatif Dest/Bakım Kapsamında		Hizmet Yılı	Müslüman	Dini Aidiyet	
	Kadın	Hizmet Alanları			Gayr-i M		
Nr.	Filtre	Erk/Kad	I.	II.		M/GM	
1	Doktor-01	Kadın	Genel Tıp	İç Hastalıkları	21	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
2	Doktor-02	Kadın	Genel Tıp	Akut Ağrı-Terap	19	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
3	Doktor-03	Erkek	Genel Tıp	Enfeksiyon	15	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
4	Doktor-04	Erkek	Genel Tıp	İç Hastalıkları	8	Müslüman	Bilgi Vermedi
5	Hemşire-01	Kadın	Gnl Sağl. Hizm	Sağlık destekleri	27	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Kat.)
6	Hemşire-02	Kadın	Gnl Sağl. Hizm	Sağlık destekleri	24	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
7	Hemşire-03	Kadın	Gnl Sağl. Hizm	Akut Ağrı-Terap	19	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
8	Hemşire-04	Kadın	Gnl Sağl. Hizm	Dişabetist	16	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
9	Hemşire-05	Kadın	Gnl Sağl. Hizm	Sağlık destekleri	16	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
10	Hemşire-06	Erkek	Gnl Sağl. Hizm	Akut Ağrı-Terap	9	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
11	Hemşire-07	Kadın	Gnl Sağl. Hizm	Sağlık destekleri	13	Müslüman	Bilgi Vermedi
12	Hemşire-08	Kadın	Gnl Sağl. Hizm	Sağlık destekleri	8	Müslüman	İslam
13	Psikolog-01	Kadın	Psikolok	Sosyal-Psikol.	25	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
14	Psikolog-02	Erkek	Psikolok	Sosyal-Psikol.	17	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
15	Psikolog-03	Kadın	Psikolok	Sosyal-Psikol.	11	Müslüman	İslam (Sünni)
16	H.Bakıcı-01	Kadın	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	23	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Kat.)
17	H.Bakıcı-02	Kadın	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	18	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Kat.)
18	H.Bakıcı-03	Kadın	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	16	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
19	H.Bakıcı-04	Kadın	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	15	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
20	H.Bakıcı-05	Kadın	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	15	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Kat.)
21	H.Bakıcı-06	Kadın	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	13	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
22	H.Bakıcı-07	Erkek	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	12	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
23	H.Bakıcı-08	Erkek	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	7	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
24	H.Bakıcı-09	Erkek	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	6	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
25	H.Bakıcı-10	Kadın	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	14	Müslüman	İslam (Sünni)
26	H.Bakıcı-11	Kadın	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	8	Müslüman	İslam
27	H.Bakıcı-12	Erkek	Gnl Des/Bak Hizm	Bakım Hizmetl.	5	Müslüman	Bilgi Vermedi
28	F.Terap-01	Kadın	Fizyoterapi	Rehabilitasyon	20	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
29	F.Terap-02	Erkek	Fizyoterapi	Rehabilitasyon	17	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Kat.)
30	F.Terap-03	Erkek	Fizyoterapi	Rehabilitasyon	12	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
31	F.Terap-04	Erkek	Fizyoterapi	Rehabilitasyon	5	Müslüman	Bilgi Vermedi
32	Pedagog-01	Kadın	Sağlık Hizm Entgr	İş/Meslek Ped.	18	Gayr-i Müs.	Bilgi Vermedi
33	Pedagog-02	Kadın	Sağlık Hizm Entgr	İş/Meslek Ped.	11	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Kat.)
34	M.Rehber-01	Kadın	H(Kat)-İlahiyatı	Din ve Sos.Hzm.	33	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Kat.)
35	M.Rehber-02	Erkek	H(Prot)-İlahiyatı	Din ve Sos.Hzm.	19	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
36	M.Rehber-03	Kadın	İ(Sünni)İlahiyatı	Din Hizmetleri	21	Müslüman	İslam (Sünni)
37	M.Rehber-04	Kadın	İ(Sünni)İlahiyatı	Din Hizmetleri	17	Müslüman	İslam (Sünni)
38	M.Rehber-05	Erkek	İ(Sünni)İlahiyatı	Din Hizmetleri	17	Müslüman	İslam (Sünni)
39	M.Rehber-06	Erkek	İ(Sünni)İlahiyatı	Din ve Sos.Hzm.	15	Müslüman	İslam (Sünni)
40	M.Rehber-07	Erkek	İ(Alevi)İlahiyatı	Din Hizmetleri	9	Müslüman	İslam (Alevi)
41	Hospis-01	Kadın	H(Kat)-İlahiyatı	Din ve Sos.Hzm.	29	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Kat.)
42	Hospis-02	Kadın	H(Prot)-İlahiyatı	Din ve Sos.Hzm.	25	Gayr-i Müs.	Hristiyan (Prot.)
43	Hospis-03	Kadın	İ(Sünni)İlahiyatı	Din ve Sos.Hzm.	13	Müslüman	İslam (Sünni)
44	Hospis-04	Kadın	İ(Sünni)İlahiyatı	Din Hizmetleri	13	Müslüman	İslam (Sünni)
45	Hospis-05	Erkek	İ(Şii)İlahiyatı	Din ve Sos.Hzm.	11	Müslüman	İslam (Şii)
46	Hospis-06	Erkek	İ(Alevi)İlahiyatı	Din ve Sos.Hzm.	9	Müslüman	İslam (Alevi)
47	Hospis-07	Erkek	İ(Sünni)İlahiyatı	Din Hizmetleri	8	Müslüman	İslam (Sünni)
48	Hospis-08	Erkek	İ(Sünni)İlahiyatı	Din Hizmetleri	6	Müslüman	İslam (Sünni)
49	Diğerleri-01	Kadın	Değişik SH Mesl.	Özel Sekt.Hizm.	14	Müslüman	Bilgi Vermedi
50	Diğerleri-02	Kadın	Değişik SH Mesl.	Özel Sekt.Hizm.	9	Müslüman	İslam (Sünni)
51	Diğerleri-03	Erkek	Değişik SH Mesl.	Özel Sekt.Hizm.	6	Müslüman	İslam (Alevi)

Tablo 18: A3.4-Grup “Evlerde Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Sosyal Hizmet Uzmanları”

“A3.4-Grup” kapsamında “*Evlerde Destek/Bakım Hizmetleri* (Häusliche Pflegedienste)”nde hizmet sunan uzmanlara ilişkin tanıtıcı bilgiler şu şekilde özetlenebilir; Araştırma kapsamında oluşturulan “*A3.4-Grup*”unda, “Yapılandırılmış ve Yarı Yapılandırılmış Gözlem”ler eşliğinde sosyal hizmet çerçevesinde farklı hizmetler sunan toplam 16 uzmana “açık uçlu sorular” yöneltilerek “derinlemesine mülakat”lar gerçekleştirilmiştir.

“Doktor (01-04)” Bu grupta toplam **“4 Doktor”** belirlenmiştir; Bunlardan 2’si kadın ve 2’si erkek (1’si Müslüman) doktorlardan oluşmaktadır. Gayrimüslim olarak belirlenen 3 doktordan 2’si dini aidiyetlikleri noktasında “Hristiyan (Protestan/Evanjelist)” mezhebi mensubu olduklarını bildirirken 1’i herhangi bir dini aidiyet belirtmemiştir. Müslüman olduğu belirlenen doktor ise, mezhebi ile ilgili herhangi bir bilgi vermemiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim görevlilerde en fazla 21, en az 15 yıl olarak belirlenmiş ve ortalama 18 yıldan biraz fazladır. Bu durum grupta tek görevli olarak belirlenmiş Müslüman görevlide 8 yıl olduğu belirlenmiştir.

“Hemşire (01-08)” Bu grupta toplam **“8 Hemşire”** belirlenmiştir; Bunlardan 7’i kadın (2’si Müslüman) ve 1’i erkek hemşireden oluşmaktadır. Gayrimüslim 6 hemşireden 2’si dini aidiyetleri ile ilgili herhangi bir bilgi vermezken, 1’i “Hristiyan (Katolik)” ve diğer 2’si ise “Hristiyan (Protestan/Evanjelist)” mezhebi mensupları oldukları bilgisini vermişlerdir. Grupta tek erkek hemşire olan görevli kendisini “Hristiyan (Katolik)” mensubu olarak belirtmiştir. 2 kadın Müslüman hemşirelerden 1’i dini aidiyeti ile ilgili herhangi bir bilgi vermezken, diğeri Sünni Müslüman olduğunu belirtmiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim görevlilerde en fazla 27, en az 9 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 18,5 yıldır. Bu durum Müslüman görevlilerde en fazla 13, en az 8 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 10,5 yıl olarak belirlenmiştir.

“Psikolog (01-03)” Bu grupta toplam **“3 Psikolog”** belirlenmiştir; Bunlardan 2’si kadın (1’i “Müslüman”) ve 1’i erkek gayrimüslim psikologlardan oluşmaktadır. Gayrimüslim psikologlar dini aidiyetliklerini “Hristiyan (Protestan/Evanjelist)” mezhebi yönünde belirtirlerken grubun tek Müslüman psikoloğu (kadın) kendisini Sünni Müslüman olarak belirlemektedir. Hizmet yılı; gayrimüslim psikologlarda en fazla 25, en az 17 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 21 yıldır. Bu durum grupta tek görevli olarak belirlenmiş Müslüman psikologda 11 yıl olduğu gözlemlenmiştir.

“Hasta Destek/Bakıcısı (01-12)” Bu grupta toplam **“12 Hasta Destek/Bakıcısı”** belirlenmiştir; Bunlardan 8’i kadın (2’i Müslüman) ve 4’ü erkek (1’i Müslüman) hasta destek/bakıcıdan oluşmaktadır. Gayrimüslim 9 hasta destek/bakıcıdan 4’ü dini aidiyeti ile ilgili hiçbir bilgi vermezken, diğer 5’inden 3’ü “Hristiyan (Katolik)” ve diğer 2’si ise “Hristiyan (Protestan/Evanjelist)” mezhebi mensupları olduklarının bilgisini vermişlerdir. Müslüman hasta destek/bakıcılardan 1’i mezhebi ile ilgili herhangi bir bilgi vermezlerken, 1’i hiçbir bilgisi olmadığını bir diğeri ise Sünni Müslüman olduğunu belirtmiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim görevlilerde en fazla 23, en az 6 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması yaklaşık 14 yılı bulmaktadır. Bu durum Müslüman görevlilerde en fazla 14, en az 5 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 9 yıl olarak belirlenmiştir.

“Fizyoterapist (01-04)” Bu grupta toplam **“4 Fizyoterapist”** belirlenmiştir; Bunların 1’i kadın gayrimüslim, 3’ü erkektir. Erkek fizyoterapistlerden 1’i Müslüman diğerleri ise gayrimüslim oldukları belirlenmiştir. Dini aidiyetlikleri ile ilgili olarak Müslüman fizyoterapist herhangi bir bilgi vermezken, gayrimüslim fizyoterapistlerden de 2’si bilgi vermemişlerdir. Bu terapistlerden sadece 1’i “Hristiyan (Katolik)” mezhebine mensubiyeti ile ilgili bir bilgi vermiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim görevlilerde en fazla 20, en az 3 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 16 yıldan biraz fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu durum grupta tek Müslüman fizyoterapist olarak belirlenmiş görevlide 5 yıl olduğu gözlemlenmiştir.

“Pedagog (01-02)” Bu grupta toplam **“2 Pedagog”** belirlenmiştir; Bunların 2’i kadın ve gayrimüslim olarak belirlenmiştir. Bu pedagoğlardan 1’i dini aidiyeti noktasında herhangi bir bilgi vermezken, diğeri “Hristiyan (Katolik)” mezhebi mensubu olduğu noktasında bilgi vermiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim görevlilerde en fazla 18, en az 11 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 14,5 yıldır. Bu grupta Müslüman pedagog bulunmamaktadır.

“Manevi Rehber (01-07)” Bu grupta toplam **“7 Manevi Rehber”** belirlenmiştir; Bunlardan 3’ü kadın (2’si Müslüman) ve 4’ü erkek (3’ü Müslüman) manevi rehberlerden oluşmaktadır. Gayrimüslim kadın manevi rehberin “Hristiyan (Katolik)” ve erken manevi rehberlerin ise “Hristiyan (Protestan/Evanjelist)” mezhebi mensupları oldukları belirlenmiştir. Müslüman manevi rehberlerden 4’ü Sünni oldukları ve 1’i Alevi oldukları belirlenmiştir. Her iki gayrimüslim manevi rehberin sosyal hizmet mesleğine ilişkin **“Manevi Rehber”** alanında meslek eğitilmiş oldukları belirlenirken, bu durumun Müslüman manevi rehberlerden sadece 1’inin meslek eğitilmiş olduğu gözlemlenmiştir. Diğer 4 Müslüman manevi rehber görevlilerinin sadece İslâm Dini ilahiyat eğitilmiş oldukları belirlenmiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim manevi rehberlerde en fazla 33, en az 19 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 26 yıldır. Bu durum Müslüman manevi rehberlerde en fazla 21, en az 9 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 16 yıla yakındır.

“Hospis (01-08)” Bu grupta toplam **“8 Hospis”** belirlenmiştir; Bunlardan 4’ü kadın (2’si Müslüman) ve 4’ü erkek Müslüman hospis görevlisinden oluşmaktadır. Gayrimüslim 2 kadın hospis görevlisinden birisinin “Hristiyan (Katolik)” ve diğersinin de “Hristiyan (Protestan/Evanjelist)” mezhebi mensupları oldukları belirlenmiştir. Gayrimüslim 2 hospis görevlisinin aynı zamanda sosyal hizmet kapsamında hospis uygulama sertifikasına sahip olduğu belirtilmiştir. Bu durum 6 Müslüman hospis görevlilerinden sadece 3’ünde olduğu gözlemlenmiştir. Müslüman görevlilerinden sosyal hizmet kapsamında hospis uygulama sertifikasına sahip olan 1’i Sünni, 1’i Alevi ve 1’i de Şii mezhep gruplarında gözlemlenmiştir. Diğer 3 Sünni hospis görevlisinin hospis uygulama sertifikası olmadan hizmet verdikleri belirlenmiştir. Hizmet yılı; gayrimüslim hospis görevlilerde en fazla 29, en az 25 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 27 yıldır. Bu durum Müslüman hospis görevlilerde en fazla 13, en az 6 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması 10 yıldır.

Bu grupta toplam **“3 Diğerleri”** olarak tanımlanan sosyal hizmet uzmanları belirlenmiştir; Özel sosyal hizmet sektörü kapsamında görevli uzmanlardan oluşan bu grupta 2’si Müslüman kadın ve 1’i Müslüman erkek sosyal hizmet uzmanlarından

oluşturmuştur. Bunlardan 1'i dini aidiyet noktasında herhangi bir bilgi vermezlerken, 1', Sünni Müslüman olduğunu ve 1'i de Alevi olduğuna ilişkin bilgi vermiştir. Hizmet yılı; Sadece Müslüman görevlilerden oluşan bu grupta en fazla 11, en az 6 yıl olarak belirlenmiş ve ortalaması yaklaşık 10 yıl kadardır.

4.6.2.4. SH-Kapsamında Görüşülen Kurum, Kuruluş, Organize ve STK'lar

Araştırma kapsamında derinlemesine mülakat yöntemleri ile görüşülen bütün kurum, kuruluş, organize ve STK'lardan, çalışmaya katkı sağlayacak ek bilgi ve belgeler yardımı ile desteklendiğini daha önce de belirtilmiştir. “Her türlü veri toplama işleminin bir gözlem tekniği olduğu”ndan hareket ile derinlemesine mülakat yöntemleri ile “doğrudan” verileri toplanması işlemleri yürütülürken kurumlara ilişkin “dolaylı” gözlem yöntemi de kullanarak “tarafsız” verilere ulaşılmasına gayret gösterilmiştir (KARASAR, 2016, s. 199). Araştırma konusuna ilişkin kurum, kuruluş ve STK'lar hakkında elde edilen dökümanların incelenmesi yolu ile analizlerin yapılabilmesi nitel araştırma yöntemlerinde tek başına kullanılan bir araştırma tekniği olsa da, gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlar elde edilen bütün doküman verilerinin zenginleştirilmesine oldukça katkı sağlamıştır (KARASAR, 2016, s. 174). Araştırma kapsamında değerlendirdiğimiz bütün kurumlara ilişkin geniş bilgiler, araştırmanın kurumların tanıtımları ile ilgili bölümlerden bakılabilmesi mümkündür.

Araştırma kapsamında ele alınan “RGF”, “Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Kurum, Kuruluş ve STK'lara Yönelik Sorular (Fragen in Bezug auf Sozialdienstorganisationen & - Institutionen)” başlığı altında; Sosyal hizmetin “**taşıyıcı ve sağlayıcı/uygulayıcı**” kurumları olarak “**B1-Grup**”u içerisinde ele alınmıştır. Bu kurumların taşıyıcı kurumlar olma özelliği, devletin sosyal sistemi içerisinde sosyal hizmetlerin bütün faaliyetlerini ilgili bu sosyal hizmet kurumları üzerinden yürütüyor olmasıdır.

“B1-Grup”ta Araştırmaya Katılan Kurum, Kuruluş, Organize ve STK'lar;

B1-Grup "Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler" (RGF)					
Dini (Hristiyan & Yahudi/Musevi) ve Seküler Hizmet Sunan Kurum, Kuruluş ve STK'lar					
Fragen in Bezug auf Sozialdienstorganisationen & - Institutionen					
Nr.	Sosyal Hizmet Sunan	Dini & Kültürel Aidiyet		Mülakat	Yapılanma
	Taşıyıcı ve Uygulayıcılar	Dini / Seküler	Mezhebi	Şehir / Bölge	Ulusal/Bölgesel
1	BAGWF	Seküler	Seküler	Berlin	Federal/Ulusal
2	AWO	Seküler	Seküler	Berlin	Uluslararası/Fed.
3	CARITAS	Dini	Hristiyan(Katolik)	Freiburg	Federal/Ulusal
4	CARITAS	Dini	Hristiyan(Katolik)	Köln	Eyalet/NRW
5	Der PARITÄTISCHE	Seküler	Seküler	Berlin	Federal/Ulusal
6	Der PARITÄTISCHE	Seküler	Seküler	Wuppertal	Eyalet/NRW
7	DRK - Deutsche Rote Kreuz	Seküler	Seküler	Berlin	Uluslararası/Fed.
8	DW & EKG	Dini	Hristiyan (Protestan)	Berlin	Federal/Ulusal
9	ZWST	Dini	Yahudi (Musevi)	Frankfurt	Federal/Ulusal
10	ZWST	Dini	Yahudi (Musevi)	Berlin	Eyalet

Tablo 19: “B1-Grup” Araştırmaya Katılan Sosyal Hizmet Kurum, Kuruluş, Organize ve STK'lar

“B1-Grup” kapsamında araştırmaya katılan sosyal hizmet kapsamında “Destek/Bakım Hizmetleri (Pflegedienste)”nin “taşıyıcı” ve “sağlayıcı/uygulayıcı” kurum, kuruluş, organize ve STK’lara ilişkin tanıtıcı bilgiler şu şekilde özetlenebilir;

“BAGFW”; “Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)” Federal almanya’da faaliyet gösteren 3’ü seküler ve 3’ü dini sosyal hizmet kurumları olmak kaydı ile çatısı altında bulundurmaktadır. BAGFW, Federal Almanya’nın federal sistem içerisinde sosyal hizmet uygulamalarını koordine eden tek “taşıyıcı” kurumdur. Kurum Almanya genelinde gerek federal ve gerekse eyaletler düzeyinde bütün sosyal hizmet faaliyetlerini çatısı altında bulundurduğu 6 kuruluş üzerinden koordineli bir şekilde organize etmektedir. Federal devlet sosyal sistem içerisinde bütün seküler ve dini sosyal hizmetlerini bu kurum üzerinden sunmaktadır. Kurumun genel merkezi Federal Almanya’nın Berlin eyaletindedir. Araştırma kapsamında konu ile ilgili olarak “BAGFW” hakkında yapılan bütün görüşmeler ek bildi ve dökümanlar değerlendirilerek yapılmıştır. Konu ile ilgili daha geniş bir bilgi almak için “BAGFW “Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu” (Sayfa:50) başlığı altında ele alınan bölümden bakılabilir. Yine “B1-Grup” içerisinde sınıflandırılmış olan 6 kurum tabloda görüldüğü şekli ile seküler ve dini sosyal hizmet yapılanmaları dahilinde faaliyetlerini yürüten merkez organize kurumlardır. Bu 6 kurum gerek federal ve gerekse eyaletler düzeyinde kendi çatıları altında bulundurduğu kurum, kuruluş ve STK’lar üzerinden toplumun her kesimine sosyal hizmet sunmaktadır. BAGFW’in çatısı altında yer alan bu yapılanmalar yukarıda “B1-Grup Tablosu”nda belirtildiği gibidir.

“B2-Grup”ta Araştırmaya Katılan Kurum, Kuruluş, Organize ve STK’lar;

B2-Grup "Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler" (RGF)						
Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Kurum, Kuruluş ve STK’lar						
Fragen in Bezug auf Sozialdienstorganisationen & - Institutionen						
Nr.	Filtreleme	Sosyal Hizmet Sunan	Dini & Kültürel Aidiyet		Mülakat	Yapılanma
		Uygulayıcı Kurumlar	D/S	Mezhebi	Şehir / Bölge	
3	Hastane-P.D/B-01	DW & EKG - DiAKO e.V.	Dini	Hristiyan (Protest)	Bremen	Şehir / Bölge
4	Hastane-P.D/B-02	Diakonie Klinikum Hamburg	Dini	Hristiyan (Protest)	Hamburg	Şehir / Bölge
5	Hastane-P.D/B-03	Die Johanniter Krankenhaus	Dini	Hristiyan (Protest)	Bonn	Şehir / Bölge
6	Hastane-P.D/B-04	Diakonie Klinikum Stuttgart	Dini	Hristiyan (Protest)	Stuttgart	Şehir / Bölge
7	Hastane-P.D/B-05	Jüdische Krankenhaus Berlin	Dini	Yahudi.Musevi	Berlin	Federal/Ulusal
1	Hastane-P.D/B-06	DRK - Krankenhaus	Seküler	Seküler	Hannover	Şehir / Bölge
2	Hastane-P.D/B-07	Rotkreuz Klinikum München	Seküler	Seküler	München	Şehir / Bölge
3	Hastane-P.D/B-08	Üni Klinik RWTH Aachen	Seküler	Seküler	Aachen	Şehir / Bölge
4	Hastane-P.D/B-09	Üni. Klinikum Düsseldorf	Seküler	Seküler	Düsseldorf	Şehir / Bölge
5	Hastane-P.D/B-10	Universität Klinikum Ulm	Seküler	Seküler	Ulm	Şehir / Bölge
6	Hastane-P.D/B-11	Universität Klinikum Freiburg	Seküler	Seküler	Freiburg	Şehir / Bölge
7	Hastane-P.D/B-12	Klinikum Dortmund	Seküler	Seküler	Dortmund	Şehir / Bölge
8	Yatılı D/B Evi-01	AWO-Yaşlı Destek/Bakım Evi	Seküler	Seküler	Frankfurt	Şehir / Bölge
9	Yatılı D/B Evi-02	AWO-Yaşlı Destek/Bakım Evi	Seküler	Seküler	Köln	Şehir / Bölge
10	Yatılı D/B Evi-03	AWO-Yaşlı Destek/Bakım Evi	Seküler	Seküler	Mainz	Şehir / Bölge
11	Yatılı D/B Evi-04	CARITAS Yaşlı Merkezi	Dini	Hristiyan(Katolik)	Düsseldorf	Şehir / Bölge
12	Gün/Yat-D/B Evi-01	Sozial-Betriebe-Köln	Seküler	Seküler	Köln	Şehir / Bölge
13	Gün/Yat-D/B Evi-02	Hans-Sieber-Haus	Seküler	Seküler	München	Şehir / Bölge
12	Gün/Yat-D/B Evi-03	Kultursensibler Pflege e.V.	Kültürel	İslâm (Kült)	Berlin	Şehir / Bölge
14	Gündüzlül D/B Evi-01	Hayat Ambulante Pflegedienst	Kültürel	İslâm (Kült)	Nürnberg	Şehir / Bölge
15	Gündüzlül D/B Evi-02	Ambul. Pflegedienst Kurpfalz	Seküler	Seküler	Mannheim	Şehir / Bölge

Tablo 20: “B2-Grup” Araştırmaya Katılan Sosyal Hizmet Kurum, Kuruluş, Organize ve STK’lar

“B2-Grup” kapsamında araştırmaya katılan sosyal hizmet kapsamında *“Destek/Bakım Hizmetleri (Pflegedienste)”* nin “sağlayıcı/uygulayıcı” kurum, kuruluş, organize ve STK’lara ilişkin tanıtıcı bilgiler şu şekilde özetlenebilir;

Araştırma kapsamında dikkat çeken şu konuyu arz etmekte fayda vardır; Federal Almanya’da Seküler yapılandırılmış birçok hastane ve palyatif destek/bakım merkezleri bütün hastalarına dini mensubiyetlikleri doğrultusunda sosyal hizmet sunabilen kurumlar olarakta imkanları dahilinde hizmet sunabilmektedirler. Yukarıda *“B1-Grup Tablosu”* dahilinde de belirtildiği gibi, seküler olarak tanımlanan ilgili bu sosyal hizmet kurum ve kuruluşlar ile yürütülen derinlemesine mülakatlarda, hastala ve hasta yakınlarına yönelik dini/manevi, kültürel ve sosyal hizmetler verilebildiği tespit edilmiştir.

“Hastane-P.D/B-(01-12)”; *“Hastane & Palyatif Destek/Bakım Merkezleri (Krankenhäuser u. Palliative Pflegezentren)”* grubunda toplam 12 kurum ve kuruluş ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kurumlar yukarıda *“B2-Grup Tablosu”* nda da görüldüğü gibi; Hastane ve palyatif destek/bakım merkezlerinden oluşmaktadır. Bu kurumlar arasında Hrisitiyan (Protestan/Evanjelist), Yahudi (Musevi) ve Seküler kurumlar yer almaktadır.

“Yatılı-D/B-Evi(01-04)”; *“Yatılı Destek/Bakım Evleri (Pflegeheime - Senieorenhaus)”* grubunda toplam 4 kurum ve kuruluş ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kurumlar yukarıda *“B2-Grup Tablosu”* nda da görüldüğü gibi; Yatılı destek/bakım evlerinden oluşmaktadır. Bu kurumlar arasında, *“AWO-İşçi Sosyal Yardım Kurumu (AWO-Arbeiterwohlfahrt)”* nun destek/bakım evleri ve *“DCV-Alman Katolik Kilisesi Hayır Kurumu (DCV-Caritasverband)”* nun yaşlı destek/bakım evi bulunmaktadıdır.

“Gün/Yat-D/B-Evi(01-03)”; *“Gündüzlü Yatılı Destek/Bakım Evleri (Tagespflege und Pflegeheime - Senieorenhaus)”* grubunda toplam 3 kurum ve kuruluş ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kurumlar yukarıda *“B2-Grup Tablosu”* nda da görüldüğü gibi; Gündüzlü yatılı destek/bakım evlerinden oluşmaktadır. Bu kurumlar genellikle seküler yapılandırılmış, *“Kültürel destek/bakım (Kultursensible Pflegedienst)”* hizmetlerini hastanın dini/manevi, kültürel ve sosyal konumlarını dikkate alarak farklı hizmetler sunan serbest sosyal hizmet kurumları olarak tanımlanabilmektedir.

“Gündüzlü-D/B-Evi(01-02)”; *“Gündüzlü Yatılı Destek/Bakım Evleri (Tagespflege und Pflegeheime)”* grubunda toplam 2 kurum ve kuruluş ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kurumlar yukarıda *“B2-Grup Tablosu”* nda da görüldüğü gibi; Gündüzlü destek/bakım evlerinden oluşmaktadır. Bu kurumlarda yine gündüzlü yatılı destek/bakım evlerinde olduğu gibi, seküler yapılandırılmış, *“Kültürel destek/bakım (Kultursensible Pflegedienst)”* hizmetlerini hastanın dini/manevi, kültürel ve sosyal konumlarını dikkate alarak farklı hizmetler sunabilen serbest ve eyaletin (belediyenin) sosyal hizmet kurumları olarak tanımlanabilmektedir.

“B3-Grup”ta Araştırmaya Katılan Dini (İslami) Kurum, Kuruluş ve STK’lar;

B3-Grup "Dini (İslâmi) Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler" (RGF)									
Dini (İslâmi) ve Sosyal Hizmet Kapsamında Hizmet Sunan Kurum, Kuruluş ve STK'lar									
Fragen in Bezug auf Sozialdienstorganisationen & - Institutionen									
Nr.	Filtreleme	Almanya'da Hizmet Sunan Dini & SH-Kurumları	SH - Dini Kurum	Taşıyıcı Uygulayıcı	Dini Aidiyet Dini	Mülakat Şehir / Bölge	Yapılma Ulusal/Bölgesel		
1	İslâmi Çatı Kuruluş / STK-01	DİTİB e.V.	Dini-Kurum	Taşıyıcı	İslâm	Sünni	Köln	Ulusal/arası/Fed.	
2	İslâmi Çatı Kuruluş / STK-02	IGMG e.V.	Dini-Kurum	Taşıyıcı	İslâm	Sünni	Köln	Ulusal/arası/Fed.	
3	İslâmi Çatı Kuruluş / STK-03	VIKZ e.V.	Dini-Kurum	Taşıyıcı	İslâm	Sünni	Köln	Federal/Ulusal	
4	İslâmi Çatı Kuruluş / STK-04	AABF e.V.	Dini-Kurum	Taşıyıcı	İslâm	Alevi	Köln	Federal/Ulusal	
5	İslâmi Çatı Kuruluş / STK-05	IGD e.V.	Dini-Kurum	Taşıyıcı	İslâm	Sünni	Köln	Federal/Ulusal	
6	İslâmi Çatı Kuruluş / STK-06	ATİB e.V.	Dini-Kurum	Taşıyıcı	İslâm	Sünni	Köln	Federal/Ulusal	
7	İslâmi Çatı Organize Krm.-01	IRD - İSLAMRAT	Dini-Org.Krm	Org./Koord.	İslâm	Sünni	Köln	Federal/Ulusal	
8	İslâmi Çatı Organize Krm.-02	ZMD - ZENTRALRAT	Dini-Org.Krm.	Org./Koord.	İslâm	Sünni	Köln	Federal/Ulusal	
9	İslâmi Çatı Organize Krm.-03	KRM	Dini-Org.Krm.	Org./Koord.	İslâm	Sünni	Köln	Federal/Ulusal	
10	Eyalet İslâmi Çatı Kurumları-01	Berlin İslam Vakfı	Dini-Org-Krm	Org./Koord.	İslâm	Sünni	Berlin	Eyalet / Berlin	
11	Eyalet İslâmi Çatı Kurumları-02	Hamburg İslam Schura	Dini-Org.Krm.	Org./Koord.	İslâm	Sünni	Hamburg	Eyalet / Hamburg	
12	Eyalet İslâmi Çatı Kurumları-03	Bremen İslam Schura	Dini-Org.Krm.	Org./Koord.	İslâm	Sünni	Bremen	Eyalet / Bremen	
13	Eyalet İslâmi Çatı Kurumları-04	Niedersachsen İslam Schura	Dini-Org.Krm.	Org./Koord.	İslâm	Sünni	Hannover	Eyalet / Niedersachsen	
14	Sosyal Hizmet Kurumu / STK-01	DİTİB e.V. SDM	SH-Kurumu	Uygulayıcı	İslâm	Sünni	Köln	Federal/Ulusal	
15	Sosyal Hizmet Kurumu / STK-02	HASENE e.V.	SH-Kurumu	Uygulayıcı	İslâm	Sünni	Köln	Ulusal/arası/Fed.	
16	Sosyal Hizmet Kurumu / STK-03	UKBA e.V.	SH-Kurumu	Uygulayıcı	İslâm	Sünni	Köln	Ulusal/arası/Fed.	
17	Sosyal Hizmet Kurumu / STK-04	VIKZ e.V. Cenaze Fonu	SH-Kurumu	Uygulayıcı	İslâm	Sünni	Köln	Federal/Ulusal	
18	Sosyal Hizmet Kurumu / STK-05	AABF e.V. Cenaze Kollektifi	SH-Kurumu	Uygulayıcı	İslâm	Alevi	Köln	Federal/Ulusal	
19	Sosyal Hizmet Kurumu / STK-06	AABF e.V. Alevit.Seelsorge	SH-Kurumu	Uygulayıcı	İslâm	Alevi	Köln	Federal/Ulusal	
20	Sosyal Hizmet Kurumu / STK-07	ATİB e.V. Hilal Yardım	SH-Kurumu	Uygulayıcı	İslâm	Sünni	Köln	Federal/Ulusal	

Tablo 21: “B3-Grup” Araştırmaya Katılan Dini (İslami) Kurum, Kuruluş ve STK’lar

“B3-Grup” altında görüşmelerin yapılmış olduğu kurum ve kuruluşların tamamı Federal Almanya’da gerek Müslümanlara ve gerekse toplumun diğer kesimlerine dini (İslâmi) ve sosyal hizmet sunan kurum, kuruluş, STK ve organizelerden oluşturulmuştur. Araştırma kapsamında belirlenen bu dini (İslâmi) yapılanmalar sundukları hizmet alanlarına göre farklılık göstermektedirler. Araştırma açısından önem arz eden ve aynı zamanda yukarıda “B3-Grup Tablosu”nda belirtildiği gibi, bu ilgili dini (İslâmi) kurum, kuruluş, STK ve organizeler birbirleri arasındaki farklılıklar dikkate alınarak sınıflandırılmışlardır. Bu sınıflandırmalar şu şekilde açıklanabilir;

“İslâmi Çatı Kuruluş / STK (01-06)”; Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu bu *“İslâmi Çatı Kuruluş ve STK’lar”*, Federal Almanya’da Müslümanlara yönelik dini (İslâmi) hizmetler sunan toplam 6 dini kuruluşlardan oluşmaktadır. Yukarıda “B3-Grup Tablosu”nda da belirtildiği gibi bu kuruluşlar Federal/Ulusal düzeyde dini ve sosyal hizmet verdikleri gibi bir kısmı uluslararası hizmetler de vermektedirler. Bu çatı kuruluşların oldukça büyük bir bölümü sunmuş oldukları dini ve sosyal hizmetlerin kaynaklarını kendi dini ve üye gelirlerinden karşılamaktadırlar. Dolayısı ile bu gupta sınıflandırılan bu kuruluşlar sosyal hizmetleri kendi çatısı altında bulundurdıkları kuruluşlar üzerinden gerçekleştirmektedirler. Onun için bu kurumlar kendi yapıları içerisinde sosyal hizmetleri *“taşıyıcı”* ve *“sağlayıcı/uygulayıcı”* kuruluşlar olarak adlandırılabilirler. Bu grup içerisinde sadece farklı olarak sınıflandırılabilen *“AABF e.V. Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu (Alevitische Gemeinde Deutschland)”* kurumlarını dini bir kurum olarak tanımlarlarken, İslâm ve Müslüman kimliği dışında bir tanımlama ile yaptıkları gözlemlenmiştir. Konu ile ilgili olarak *“AABF e.V.”* (Sayfa:120) bölümden bakılabilir.

“İslâmi Çatı Organizasyon Krm. (01-03)”; Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu bu *“İslâmi Çatı Organizasyon Kurumlar”*, Federal Almanya’da Müslümanlara yönelik dini (İslâmi) hizmetler sunan toplam 3 dini organizasyon kurumdan oluşmaktadır. Yukarıda “B3-Grup Tablosu”nda da belirtildiği gibi bu kuruluşlar; Federal Almanya’da faaliyet gösteren dini (İslâmi) kurum, kuruluş ve STK’ları çatısı altında bulunduran Almanya’nın en büyük 3 organize kurumlarıdır. Bu kurumların diğer kurumlardan farkı, Çatısı altında bulundurduğu kurum ve kuruluşları Federal Almanya düzeyinde *“Temsil Etme Yetkisi”* bulundurmaktadır. *“KRM-Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi (Koordinationsrat der Muslime)”* kendi grubunda yer alan diğer 2 dini (İslâmi) kurum, kuruluşu kendi çatısı altında bulunduran tek *“İslâmi Organize Kurum”*dur. Dolayısı ile “B3-Grup Tablosu”nda da sınıflandırılan bu 3 kuruluş Müslümanların oluşturdukları kurum, kuruluş ve STK’ların sosyal hizmet yapılanmalarını DİK-AİK bünyesinde 2013 yılından günümüze takip etmekte ve koordine etmektedir. Onun için bu kurumlar kendi sivil yapıları içerisinde sosyal hizmetleri “organize/koordine” edici kurumlar olarak adlandırılabilirler. Konu ile ilgili olarak *“KRM-Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi”* (Sayfa:131) ile ilgili geniş detaylı bilgiler gerek içerik ve gerekse hazırlanan grafik eşliğinde bakılabilir.

“Eyalet İslâmi Çatı Kurumları (01-04)”; Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu toplam 4 *“Eyalet İslâmi Çatı Kurumları”*, Federal Almanya’da bulundukları eyalet

sınırları içerisinde Müslümanları temsil eden en büyük dini (İslâmi) kurumlardır. Bu İslâmi kurumlardan 3'ü, Berlin, Hamburg ve Bremen'de “Devlet Sözleşmeleri (Staatsvertrag)” imzalayarak gerek “Devlet-Din” ve gerekse Müslümanlara yönelik sunulması gereken sosyal hizmetlerin yaluna girmesinde öncülük eden kuruluşlar olmuşlardır. Yukarıda “B3-Grup Tablosu”nda da belirtildiği gibi bu kuruluşlar; Federal Almanya'da eyalet sınırları içerisinde faaliyet gösteren 4 dini (İslâmi) kurumu temsil etmektedirler. Bu kurumlar belirlenen bu 4 eyalette Müslümanların dini ve sosyal hizmet çalışmalarını “organize/koordine” edici kurumlar olarak bilinmektedir. Bu kurumlar'da sosyal hizmetleri “sağlayan/uygulayan” kurumlar arasında yer almamaktadır. Konu ile ilgili olarak “Devlet Sözleşmeleri (Staatsvertrag)” İmzalayan Dini (İslâmi) Kurumlar” (Sayfa:94) başlığı altında ele alınan bölümde daha geniş detaylı bilgiler eşliğinde incelenebilir.

“Sosyal Hizmet Kurumu (01-07)”; Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu toplam 7 “Sosyal Hizmet Kurumu” yukarıda belirtilen “B3-Grup Tablosu”nda sınıflandırılmış “İslâmi Çatı Kuruluş ve STK'lar”ın çatısı altında gerek Müslümanlara ve gerekse toplumun diğer kesimlerine sosyal hizmet “uygulayıcı” kurumlardan oluşmaktadır. Yine tabloda görüldüğü gibi, bu kurumlardan bir kısmı Federal Almanya dışında uluslararası sosyal yardımlar ulaştıran kurumlar arasında yer almaktadır. Bu grupta sınıflandırılmış olan bu kurumların herbirisi dini (İslâmi) bir çatı kurumu altında yapılandırılmış olmalarından dolayı gerek federal ve gerekse eyaletler bazında “Müslüman Sosyal Hizmet Kurumları” olarak adlandırılmaktadır. Bu gerekçeden hareket ile, ilgili bu kurum ve kuruluşlar araştırma kapsamında Müslümanlara sosyal hizmet sunan dini (İslâmi) ve sosyal hizmet kurumları olarak belirlenmiştir.

4.7. Araştırma Bulgularının Analizi

Araştırmanın metodolojisi ve yöntemi bölümünde ayrıntıları ile ele alındığı gibi, araştırmanın saha/alan çalışmaları 3 farklı nitel veri toplama tekniğinden yararlanılarak sürdürülmüştür. Bunlar; “Derinlemesine Mülakat”, “Katılımcı Gözlem” ve “Doküman Analizleri” olmuştur. Elde edilen nitel verilerin analiz edilerek bulgulara dönüştürülmesinde kullanılan her 3 teknikte de Federal Almanya'nın bireysel ve kurumsal hak ihlallerine ilişkin yasal düzenlemeler “Verilerin Gizlilik İlkesi - Temel Düzenleme (Art.1DSGVO-Datenschutz-Grundverordnung)” (DSGVO, 2019) dikkate alınmıştır. Nitekim bu bağlamda araştırmanın ahlak/etik kuralları dahilinde kullandığı bütün dokümanların telif haklarına özen gösterilmiş ve bütün belge ve bilgiler kaynakları gösterilmek kaydı ile kullanılmıştır. Mülakatlar eşliğinde gerçekleştirilen bütün görüşmeler ilgili yasal düzenlemelerin sağladığı teminatlar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada verilerin toplanmasına ilişkin her 4 farklı grupta hazırlanan “RGF-Rehber Görüşme Formları” hazırlanma ve uygulanma aşamasında görüşülmüş olan STK'ların hukuk danışmanlıklarından destek alınarak yürütülmüştür (Ek-02/a), (Ek-02/b), (Ek-02/c), (Ek-02/d). Dolayısı ile; Görüşmeler öncesinde bu yasla düzenlemeye bağlı kalınacağı ilgili kişi ve kurumlar ile yapılan görüşmeler öncesinde kişiye ve

kuruma belirtilmiştir. Görüşme öncesinde gerçekleştirilmiş olan bu bilgilendirmeler özen gösterilmesi gereken etik/ahlâki prosedürlerin ötesinde araştırmacı (gözlemci) ve görüşülen birey ve kurumlar arasında güven ortamının oluşmasına ve bu ilişkinin araştırma sonrasında da sürdürülebilir bir ilişkiye dönüştürülmesine katkı sağlayacak bir şekilde değerlendirilmiştir.

Derinlemesine Mülakatlar “Yapılandırılmış ve Yarı Yapılandırılmış Gözlem”ler eşliğinde “açık uçlu sorular” ve önceden elde edilen dokümanların da destekleri ile gerçekleştirilmiştir. Kimi zaman açık uçlu oluşturulan sorular “*enformel sohbet*” tarzında sürdürülerek verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Görüşmelerden elde edilen bütün veriler toplam “**9 ana tema**” altında sınıflandırılmıştır. Bu ana temalar altında “*RGF-Rehber Görüşme Formları*” eşliğinde ilgili muhataplara yöneltilen açık uçlu sorular dikkate alınarak her temanın kendine özgü alt başlıkları oluşturulmuştur. 4 farklı katagoride ele alınan her bir gruba ayrı ayrı yöneltilen soruların araştırma içerisinde bir karşılık bulması açısından önemine binaen temalar altında oluşturulan iç başlıklar olarak değerlendirilmiştir. Nitel verilerin analizine yönelik bu şekilde bir yapılanmanın bulguların analitik yorumlanmasına oldukça önemli katkılar sağlamıştır.

Özenle belirlenen bu sınıflandırmalar araştırmacının gerek kendi ilgili grupları içerisinde ve gerekse araştırmacının bütünlüğü içerisinde analizlerinin yapılması ve analitik yorumlamaların çıkarılmasına oldukça olumlu katkılar sağlamıştır. Burada tekrar altının çizilerek belirtilmesi gereken husus; İlgili 4 grupta görüşülen kişilerin kendilerine özgü şahsi bilgileri “*Verilerin Gizlilik İlkesi*” gereği isim ve hastalıkları saklı tutularak kişilere ve kurumlara özgü oluşturulmuş olan kodlamalar dahilinde ele alınacaktır. Bilgiler arasında önemine binaen; Cinsiyetleri, kaç yaşlarında oldukları, hangi tür bir yerde palyatif destek/bakım hizmetleri aldıkları, dini aidiyetlikleri (Müslüman, gayrimüslim), kaç yıldır Almanya’da oldukları, hasta yakınları için hastaya olan yakınlık derecesi, vatandaşlıkları (Türk, Türk/Alman ve Alman vb.⁹⁹) ve görevlilerin uzmanlık alanları belirtilmiştir. Araştırmacının bulgularına ilişkin bilgiler işlenirken gereken kodlamalar eşliğinde işlenecek, kişisel ve kurumsal verilerin detayları ilgili sınıflandırma ve kodlamalar (numaralandırmalar) eşliğinde “*Araştırmanın Sahası/Alanı ve Katılımcılar* (Sayfa:325)” başlığı altında ele alınan bölümden takibi yapılabilecektir.

4.7.1. Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerine İlişkin Bulgular

Bu bölüm araştırmacının “**Birinci Teması**”nı oluşturmaktadır; bu tema altında oluşturulan sınıflandırmalar genel anlamda 3 alt başlıkta konumlandırılmıştır. Oluşturulan bu alt başlıklar kendine özgü diğer alt başlıkları içermektedir; “(1.) *Palyatif Hastaların Rahatsızlıklarına İlişkin Tespitler*”, “(2.) *Palyatif Uygulamalarda*

⁹⁹ Araştırmada görüşülen kişilerin vatandaşlıkları ile ilgili Federal Almanya’da nasıl algılanıyor ise o şekilde kullanılmaya özen gösterilmiştir; **Türk:** Uzun yıllar Almanya’da olmasına rağmen Alman vatandaşlığına geçmeyenler. **Türk/Alman:** 2000 yılı öncesi vatandaşlık yasalarına göre çifte vatandaş olanlar. **(Tr.) Alman:** 2000 yılı sonrasında tek bir vatandaşlığı tercih etmeye zorunlu kılınanlar. Alman: Kökenliği itibarı ile sadece Alman olanlar.

Sosyal Hizmet Uzmanlarının Görevlerine İlişkin Tespitler” ve “(3.) *Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerinin Tanımı ve Algılanmasına İlişkin Tespitler*” olarak belirlenmiştir. Palyatif Destek/bakım hizmetlerinin algılanmasına yönelik bulgular, araştırma kapsamında, hastaneler bünyesinde oluşturulan palyatif destek/bakım merkezleri, gündüzlü/yatılı destek/bakım evleri ve evlerde destek/bakım hizmetleri dikkate alınarak hasta ve hasta yakınlarına, sosyal hizmet uzmanlarının görüşleri dikkate alınarak belirtilmiştir.

4.7.1.1. Palyatif Hastaların Rahatsızlıklarına İlişkin Tespitler

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “1. Kategori: Hastalara İlişkin Görüşmeler (RGF)”, “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)” ve “A3.1-Grup: Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat sorusu şu şekildedir;

❖ “Ne tür bir rahatsızlığınız bulunmaktadır? Kısaca bahseder misiniz?” (1.KAT/Soru:01)

Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu hastaların, bir kısmı yaşlılıklarından dolayı fizyolojik, psikolojik ve organ yetmezliği sorunları olan hastalardan oluşurken, önemli bir kısmını da rahatsızlıkları ciddi boyutlara ulaşmış, yaşam şartları hastalıkları nedeni ile tehdit altında “palyatif deste/bakım” hizmeti alan orta ve genç yaş olarak belirtilebilecek hastalardan oluşmaktadır. Hastalar arasında organ yetmezliği nedeni ile tıbbi yaşam ünitelerine bağlı hastalar olduğu gibi, kanser yakalanmış ilik bankası “DKMS- Deutsche Knochenmarkspenderdatei”den ilik nakli için umutla bekleyen, “Kemo Radyasyon terapisi (chemotherapie)” alan orta yaşta hastalar bulunmaktadır (1.Kat/Hasta-08), (1.Kat/Hasta-32). Bir de sağlık durumları hiç de iç açıcı olmayan terminal döneminde “hospis” desteği alan yaşam ve ölüm arasında mücadele edenler (1.Kat/Hasta-14) ve ölümün bir kurtuluş olabileceğini belirten hastalar da bulunmaktadır.

“Oldukça uzun bir zamandır tedavi görmekteyim. Denemedik tedavi kalmadı. Artık yolun sonu görünüyor. Buradan geri dönüş yok. Ölüm tek kurtuluş sanırsam. Hiç olmazsa yakınlarıma eziyet etmemiş olurum. Allah ruhumuzu alsın da bizi de onları da (yakınları) kurtarsa...” (1.Kat/Hasta-22)

Hastalardan önemli bir kısmı, rahatsızlıklarının ciddi boyutta oldukları bilincindedirler. Bu durumun kendilerinde ruhsal rahatsızlıklara, zihinsel çöküntülere sebebiyet verdiği ve bu nedenle hastaların gerek fizyolojilerini ve gerekse psikolojilerinin oldukça etkilendiği gözlemlenmiştir.

“Genelde palyatif sağlık merkezimizde bulunan hastalarımızın oldukça büyük bir bölümü rahatsızlıklarının farkındadır. Dolayısı ile uyguladığımız tıbbi tedavilerin yanında hastanın yaşam kalitesinin artırılması yönünde psikolojik ve manevi yönlü tedavi yöntemleri uygulanmaktadır. Özellikle hastalarımızın dini/manevi yönleri dikkate alınarak eğer talepleri olursa manevi rehberler destekleyici bir unsur olarak değerlendirilmektedir...” (A3.1-Grup/Psikolog-02)

Biryandan oldukça bitkin, hâlsiz ve umutsuz, diğer bir yandan da duâyı hiç eksik etmeyen sabırla umut bekleyen Müslüman hastalar, aynı zamanda kendileri için

bizlerin de duâ etmemiz yönünde talepleri bulunmuş, oldukça duygusal anlamlı görüşmeler (ziyaret) gerçekleştirilmiştir.

“Annem çok dua ehli bir insandır. Durumu oldukça ciddi ve farkında. Sürekli zikrediyor, dua ediyor. Kendisini ziyarete gelen herkese «gençliğinizin kıymetini bilin, sağlığınıza dikkat edin, bana çok dua edin» gibi telkinlerde bulunmaktadır.” (2.Kat/Hasta Yakını-04)

4.7.1.2. Palyatif Uygulamalarda SH-Uzmanlarının Görevlerine İlişkin Tespitler

Araştırma kapsamında “Sosyal Hizmet Uzmanları” olarak belirtilen grupta; “doktor, hemşire, hasta destek/bakıcısı, psikoterapist, fizyoterapist, Pedagog (Sozialarbeiter), din görevlileri, manevi rehber (Seelsorger), gönüllü görevliler ve diğerleri” adı altında sınıflandırılan sosyal hizmet kapsamında palyatif hizmet alanında görevli olan uzmanlar kastedilmiştir.

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “A3.1-Grup, A3.4-Grup: Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat sorusu şu şekildedir;

- ❖ “Görev yapmakta olduğunuz kurumunuzdan ve bu kurum içerisindeki görev alanlarınızdan bahseder misiniz? (Was können Sie über Ihre Organisation / Institution sagen? Welche Aufgabenbereiche haben Sie innerhalb der Organisation / Institution? Erläutern Sie diese?)” (3.KAT/Soru:01)

Sosyal hizmet faaliyetleri kapsamında “Palyatif destek/bakım hizmeti (Palliative Care / Palliativpflege)” ele alındığında bu alanların kapsamının ne bir sağlık sektörü hizmetlerine ve nede bir sırf hasta bakıcılık sektörü hizmet alanlarına sıkıştırılamayacak kadar geniş bir hizmet alanını olduğunu gözlemlenmiştir. Palyatif destek/bakım hizmetleri adı altında bütün hastalara yönelik sunulmakta olan tedavi yöntem ve süreçleri multidisipliner bir yaklaşım ile ele alınarak her hastaya kendine özgü bir tedavi süreci uygulandığı belirlenmiştir.

“Palyatif destek/bakım hizmetlerini diğer sağlık hizmetlerinden ayıran en önemli husus, palyatif destek uygulama sürecinde hasta ve hizmet sunan uzman arasında, sunulacak hizmete ilişkin bir bütünlüğün oluşturularak “hiyerarşik sorumluluk” içerisinde yürütülmesinin zorunluluğudur. Her hasta bireyin gerek fizyolojik ve gerekse psikolojik ihtiyaçları göz önünde bulundurarak belirli bir sistem dahilinde bir alan oluşturur ve bu alan kapsamında gereken bütün imkanlar tanzim edilir.” (A3.1-Grup/Doktor-01)

Hastaların destek/bakım hizmetlerinde uygulanan her tedavinin kendine özgü farklı yapılarının olduğu ve her birisi için sahasında uzman ilgili bir sosyal hizmet görevlisinin, doktor, hemşire, hasta destek/bakıcısı, psikoterapist, fizyoterapist, Pedagog (Sozialarbeiter), din görevlileri, manevi rehber (Seelsorger) ve gönüllü görevlilerin farklı alanlarda hizmet verdikleri tespit edilmiştir.

“Palyatif destek/bakım hizmetleri başlı başına bir ‘Ekip (Team)’» çalışmasıdır. Hastanın fizyolojik ve ruhi yapısı dikkate alınarak her birimiz özen ile hak ettiği hizmeti kendisine sunmaya çalışırız. (A3.4-Grup/Fizyoterapist-02)

4.7.1.2.1. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Palyatif Hizmetleri

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “A3.1-Grup, A3.2-Grup, A3.3-Grup ve A3.4-Grup: Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat soruları şunlardır;

- ❖ “Hangi alanlarda sosyal hizmet bağlamında müracaatçıya (Sosyal hizmet kapsamında destek/bakım talebinde bulunanlara) yönelik destekler/yardımlar sunmaktasınız? (In welchen Bereichen unterstützen Sie die Klienten (Dienstleistungsnehmer) im Rahmen der sozialen Dienstleistung?)” (3.KAT/Soru:02)
- ❖ Müslüman müracaatçılarınız (Sosyal hizmet kapsamında destek/bakım talebinde bulunanlar) oldu mu? Bunlara yönelik sosyal hizmetlerde bulundunuz mu? Bunlar ne türden / nasıl bir sosyal hizmet yardımlarıydı? Kısaca bahseder misiniz? (Hatten Sie muslimische Klienten, für die Sie einen sozialen Dienst geleistet haben? Was für eine Art von sozialen Dienstleistungen waren das? Bitte erläutern Sie dieses kurz?) (3.KAT/Soru:06)
- ❖ Müslüman müracaatçılarınıza yönelik sosyal hizmetlerde bulunmuşsanız, bu hizmetin olumlu ve olumsuz yönlerini kendi açınızdan özetleyebilir misiniz? Neleri önerebilir, tavsiye edersiniz. (Wenn Sie einen muslimischen Klienten im sozialen Diensten betreut haben, können Sie die positiven und negativen Aspekte dieses Dienstes in Ihrem eigenen Namen zusammenfassen? Was für Verbesserungsvorschläge hätten Sie?) (3.KAT/Soru:07)
- ❖ Müslümanlara yönelik bulunduğunuz sosyal hizmet alanlarında kendinizi yeterli buluyor musunuz? Bu konuda neleri tavsiye edersiniz? (Finden Sie sich in einem sozialen Dienstleistungsbereich für Muslime ausreichend ausgebildet? Was empfehlen Sie in dieser Hinsicht?) (3.KAT/Soru:08)

Sosyal hizmet ve bu kapsamında sunulmakta olan palyatif destek/bakım hizmetlerini anlatmak için kullanılmakta olan mesleki dilin, gerek bir “insani hizmet” alanını ve gerekse insanlığa sosyal hizmet sunan uzmanların sundukları hizmetleri bir bütünlük içerisinde incelendiğinde, sosyal terminolojiye uyumlu gibi görünse de sosyal hizmet terminolojinin oldukça endüstrileştirilmiş bir toplum için yapılandırılmış olduğu belirlenmiştir.

Aslında sunmuş olduğumuz hizmet alanları birbirine oldukça girintili ve zaman zamanda birbirleri ile oldukça örtüşen hizmetler olarak görülmektedir. Biraz karışık gibi görünse de sonunda rütin bir işlem halini alıyor ve alışıyorsunuz. Zaman zaman hastaya o anda yapılması gereken işin aciliyeti dikkate alınmaktadır. Sanırım bizlere “sosyal çalışmacı (Sozialarbeiter)” denilmesinin en önemli nedenlerinden birisi de bu olsa gerek.” (A3.4-Grup/Pedagog-02)

Sosyal hizmet uzmanlarının sundukları hizmetlerin ele alınabilmesinde karşılaşılan “müracaatçı/başvurucu (klienten-client-clientela)” ve sosyal hizmet sunan uzmanlardan önemli bir kısmının “sosyal çalışman, sosyal çalışıcı, sosyal işçi (sozialarbeiter / social worker)” anlamlarına gelen kelimeler ile adlandırıldıkları tespit edilmiştir. Sosyal hizmet kapsamında kullanılan terminolojinin bir karışlığının oluşturulup oluşturulamadığına ilişkin “Diğerleri” olarak sınıflandırdığımız grupta 14 yıldır sosyal hizmet alanında özel sektörde hizmet sunan Müslüman bir sosyal hizmet uzmanı şunların altını çizmektedir:

“Bu durumu oldukça ilginç buluyorum. 14 yıldır sosyal hizmet sektöründe gerek devlet ve gerekse özel sektörde hizmet sunmaktayım. Ama halen neden bir sosyal pedagog olarak bir sosyal çalışmacı (sozialarbeiter / social worker) olarak sınıflandırılmış

olduğuma bir anlam veremiyorum. Mesela özel sektörde hizmete başladığımda hizmeti götürdüğümüz insanları “müracaatçılar (klienten)” kelimesi içerisinde ele alıyoruz. Bana göre bu durum hiç oturmuyor. Sanırım bu daha çok Batı Avrupa ülkelerinde teknoloji ile birlikte sektörleştirilen bir sosyal hizmet yaklaşımından kaynaklanmaktadır. Dolayısı ile Almanya’da otomobil sektöründen sonra en çok iş istihdamını yapıldığı ve belki de bir o kadar daha istihdam alanı boşluğu olan bir sektör olduğunu dikkatlere alırsak özenle seçilmiş bir terminoloji olduğunu düşünmeme elde değildir.” (A3.4-Grup/Diğerleri -01)

Araştırma çerçevesinde görüşülen sosyal hizmet uzmanlarından alınan bilgiler doğrultusunda sundukları hizmet alanlarına ilişkin şu tespitler yapılmıştır;

- **Palyatif Servis (Palyatif Station) Hizmetleri:** Evlerde gerekli tedavilerin yapılamaması durumunda hastaların sağlık hizmetlerinin yapıldığı servislere nakilleri yapılmaktadır. Bu servislere hastaların sağlık ile ilgili tüm işlemleri, hastane veya klinik sağlık personeli (doktor, hemşire, terapist vb.) tıbbi personel tarafından sunulmaktadır.
- **Yaşlı Destek/Bakım (Altenpflege) Hizmetleri:** Hastaların konumuna göre, yaşlılık “hatalık destek/bakım dereceleri (Pflegestufe)”¹⁰⁰ dikkate alınarak eğitilmiş mesleki tecrübelerle dayalı hastaya destekleyici ihtiyaçlarının giderilmesi noktasında hizmet sunmaktadırlar.
- **Hasta Destek/Bakım (Krankenpflege) Hizmetleri:** Bu alanda da sadece yaşlılar dikkate alınmamakta, genel anlamda bütün hastaları kapsayan hizmetlerdir. Görüşmelerden dikkatlerimizi çeken önemli hususlardan bir tanesi, hasta destek hizmetlerinin çocuklar, gençler ve yaşlılar olarak dikkatlerde tutulması ve hastanın durumuna göre destek hizmetlerini sunmaktadırlar.
- **Engelli Destek/Bakım (Behindertenpflege) Hizmetleri:** Yaşlı olarak adlandıramayacağımız, bedensel ve zihinsel-bilişsel engellilere yönelik hizmetler sunan sosyal çalışmacılar (Sozialarbeiter).
- **Manevi Rehber (Seelsorger) Hizmetleri:** Müslüman hastalara yönelik sunulmak istenilen en önemli hizmetlerden birisini oluşturmaktadır. Ama ne var ki, bu noktada yeterli sayıda Müslüman manevi rehber bulunamamaktadır. Manevi rehberlikten kastedilen dinin kendi olmadığı, bunun sadece insanın maneviyatı ile, insan olmasından kaynaklanan bir yaklaşım ile yaklaşıldığı gerekçesi ile sunulan bir hizmet olarak görülmektedir. Ama ne var ki, Müslüman hastalarımızı dikkate aldığımızda manevi değerler bir bütün arz ettiğini bunun kişinin inancı ile (din ve kültür) ilişkilendirildiğinden hareket ile Müslüman olan manevi rehberlerden bu hizmetleri almayı arzulamaktadırlar. Dini (İslâmi) STK’ların bu hizmetleri de gönüllülük esaslarına dayandırarak ilgili hastalara yönelik vermektedirler.
- **Hospis (Hospice / Hosbis) Hizmetleri:** Mevcut tedavilerin bir fayda sağlamayacağı noktasında karar verilen yaşamları sona ermek üzere olan ağır hastaların hospis ve palyatif destek/bakım hizmetlerini sağlayan sosyal hizmet görevlileri. Ölmek üzere olan ağır hastaların yaşamlarının son dönemlerinde gerek kendilerinin ve gerekse ailelerinin özellikle, dini/manevi ve psikolojik destek verilmesinde yardımcı olan palyatif hizmet dahilinde görevli olanlar. Bu noktada dini veya manevi hizmet veren kurumlardan görevlendirilmiş personeller mevcuttur. Dini (İslâmi) açıdan dini STK’ların bu hizmetleri gönüllülük esaslarına dayandırarak fahri olarak vermektedir. Özellikle görüşmüş olduğumuz kişiler arasında ilgili dini (İslâmi) STK’ların bünyesinde kurulmuş olan Sosyal Hizmetlerin bu çalışmaları üstlendiklerini ve aynı zamanda vefat olması durumunda cenaze işlerinin de bu kurum ve kuruluşlar tarafından karşılandığını tespit ettik.

¹⁰⁰ Yaşlı destek/bakım yasası (Altenpflegegesetz) ilk defa 1995 yılında yürürlüğe girmiş ve ihtiyaç durumuna göre zaman zaman değişime uğramıştır. En son 01 Ocak 2017 tarihinde “İkinci destek/bakım Güçlendirme Yasası (Zweites Pflegestärkungsgesetz)” ile köklü değişikliklere gidilmiştir. Bu değişikliklerle; hastaların “hastalık dereceleri (Pflegestufe)”nin bedensel, zihinsel (psikolojik) anlamda tespit edilerek, hastalar arasında eşit muamelelerin sağlanması ve destek/bakım sigortalarının bulunduğu imkânlardan adil yararlanılması ön görüşmüştür.

- **Sosyal ve Ekonomik (Sozial und Wirtschaftlich) Hizmetler:** Hastaların ekonomik durumlarının sağlıklarının tedavisi ve doğal ihtiyaçlarının karşılanmasında yeterli olup olmadığı noktasında araştırma yaparak hastaların ekonomik yönden stabil olmasının sağlanabilmesinde yardımcı olmaktadırlar.

Palyatif hizmetler sunan sosyal hizmet uzmanlarının oldukça büyük bir bölümü meslek hayatları dahininde birçok farklı dini ve etnik grup insanlara hizmet verdikleri yönünde bilgi alınmıştır. Bu hasta ve hasta yakınlarının oldukça önemli bir kısmının Müslümanların oluşturduğu belirtilirken, hizmet veren sağlık ekiplerinden bir kısmının Müslümanlara yönelik değer temelli hizmetlerde kendilerini kısmen yeterli görmedikleri konusunda bildirimlerde bulunmuşlardır.

“Hizmet verdiğimiz hastalarımız arasında oldukça önemli bir kısmı Müslüman hastalardan oluşmaktadır. Bu hizmetler sunmuş olduğumuz doğal hizmetler kapsamında ele alınmakta ve farklı bir hizmet sunabilme şansımız olamamaktadır. Konuyu palyatif hizmet anlamında ele aldığımızda Müslüman hastalarımıza yönelik her nekadar yeterli olarak görünmese de hastanemizde Müslüman sağlık ekibi ve sosyal hizmet sunan personellerimiz bulunmaktadır. Bizler ancak hastaların bildiğimiz ölçüde hastalarımızın değerlerine dikkat etmeye oldukça özen gösterdiğimizi belirtmeilim. Tabii ki bir anlamda hastalarımızın dini/manevi değerlerini dikkate alınarak sunulan her hizmet oldukça değerli bir karşılık bulduğunu söyleyebilirim. Bu nedenle hastanın palyatif sürecinde bu hususların dikkate alınması oldukça önemli olduğunu düşünüyorum...” (A3.1-Grup/Doktor-02)

“Müslüman hastalarımız ile ilgilenirken oldukça pozitif bir ilişki olduğuna inanıyorum. Benim aynı dili konuşuyor olmam onlara oldukça güven verdiği kanaatindeyim. Bunun çok doğal olduğunu düşünüyorum. Palyatif dönem zaten hastanın kendine has özel bir süreci olarak tanımlanır. Bu açıdan ortak noktalarımız nederecede fazla olursa oderecede güven ortamının arttığına ve sami duyguların geliştiğine şahit oluyorum...” (A3.1-Grup/Doktor-02)

Palyatif hizmet uygulamalarında mesleki profesyonellik uygulayıcı bireye sadece hastanın fiziki ihtiyaçlarının giderilmesi olarak düşünülmemeli aynı zamanda hastanın dini/manevi, kültürel ve sosyal değer olarak kabul görmesinin sağlanmasıdır. Sosyal hizmet uygulayıcıların ortak kanaati, genel anlamda dini/manevi ve kültürel açıdan neleri dikkate almak durumlarında olduklarının bilindiği, ama Müslüman hastalarına karşı nasıl bir yaklaşımda bulunmaları gerektiği noktasında eksik kalabildikleri noktasındaki kanaatleri olduğu gözlemlenmiştir.

“Yeterlilik konusu öyle bir şey ki konuya hâkim olduğunuzda oldukça yeterli ve başarılısınız demektir. Konuya hâkim değilseniz başarı oranınızda nispeten düşebilmenkedir. Bu açıdan bakıldığında İslam ve Müslümanlar ile ilgili çok şey bildiğimiz kanaatinde değilim. Ondan dolayı da Müslümanlara yönelik palyatif hizmetlerde değer temelli bir yaklaşımın sergilenmesi de kolay olamadığını düşünüyorum. Bu sorunların eğitim yolu ile aşılabileceğini düşünüyorum. Hizmet içi eğitim programları ile personelin, Müslüman hasta ve hasta yakınlarının değer yaklaşımı hizmetlerine ilişkin bilgilendirmeler yolu ile eksiklikler giderilebilir...” (A3.2-Grup/Hemşire-01)

4.7.1.2.1.1. SH-Uzmanlarının Palyatif Hizmetlerine İlişkin Memnuniyet Düzeyi

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “1. Kategori: Hastalara İlişkin Görüşmeler (RGF)”, “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)” ve “A3.1-Grup-Grup: Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat soruları şunlardır;

❖ *Sosyal Hizmet Uzmanları tarafından sunulan destekleri/yardımları “İslami Sosyal Hizmet” yaklaşımlarıyla, beklentilerinizle karşılaştırdığımızda desteğe muhtaç yakınınızın (.....) alması gereken dini (İslami), manevi ve kültürel değerlerimiz bağlamında ne derece karşılık bulabilmektedir? Bu yaklaşımı dikkate aldığımızda beklentilerinizi derecelendirecek olsanız (0: çok kötü) – (10:çok iyi) nasıl derecelendirirsiniz?) (2.KAT/Soru:06)*

❖ *Bu noktada ne tür önerileriniz olabilir? Beklentileriniz nelerdir? (2.KAT/Soru:06)*

Sorunun muhatabı olan hasta yakınlarından birçoğunun “İslâmi Sosyal Hizmet” kavramı çerçevesinde nasıl bir beklentilerinin olduğu noktalarda farklı tarifler yaptıkları ve özellikle de mevcut diğer dini (Hristiyan) sosyal hizmet yaklaşımlarından örneklemeler ile soruyu yanıtlama gayerti içerisinde oldukları gözlemlenmiştir (2.Kat/Hasta Yakını-11), (2.Kat/Hasta Yakını-57). Yani tam anlamı ile İslâmi sosyal hizmetlerin kendi kavramları içerisinde neleri içerebileceği hususlarında bir detaya vakıf olmadıkları gözlemlenmiştir;

“Şimdi bunu hangi kelimelerle ifade edebileceğim noktasında herhangi bir şey söyleyemeyeceğim. Hani şu anda Almanya’da Köln’de karşılaşmış olduğum bir İslâmi yaklaşım olsa örnek olarak verebilme şansın olacaktır. Böyle bir yaklaşım aklıma gelmiyor ve hatırlamıyorum. En yakın bir misal olarak size gerek bu veya başka hastanelerde sunulan Hristiyan dini yapılanmalardan örnek verebilirim. Hristiyanların kendi değerleri üzerinden nasıl bir yaklaşım gördüklerini bildiğim için ancak onun üzerinden bir kıyaslama yapabilirim. Dolayısıyla bu hususta karşılaştırdığımızda aynı yaklaşımları bulabilmemizin mümkün olmadığını söyleyebilirim...” (2.Kat/Hasta Yakını-22)

Hasta ve hasta yakınları ile yürütülen derinlemesine mülakatların geneline bakıldığında, sosyal hizmet kapsamında palyatif destek/bakım hizmetleri sunan uzmanların “İslâmi Perspektifte” Müslüman hastalara yönelik yeterli bir hizmet sunabilme şanslarının olmadığına yönelik kanaatlerin yaygın olduğu belirlenmiştir (1.Kat/Hasta-12), (1.Kat/Hasta-36). Bunun mümkün olmamasının en başta nedenleri arasında şu şekilde bir görüş hakimdir;

“Sonuçta hizmet veren bütün uzmanlar ellerinden geleni yaptıkları noktasında hiçbir tereddütümüz yoktur. Zaten İslâm ve Müslümanlar ile ilgili bir bilgiye sahip olmadıkları için değerlerimizle ilgili farklı bir yaklaşım beklememizde doğru olamayacağı kanatindeyim. Mesela bunun en basit bir örneğini şu şekilde belirtebilirim. Gece vardiyesinde görevli Müslüman bayan bir hasta destek/bakıcısının bize, değerlerimiz noktasında yaklaşımları ile gayrimüslim doktor, hemşire veya hasta destek/bakıcıların bize ve değerlerimize bakış açıları aynı değildir. Tabii ki bunu kötü manada söylemiyorum. Bu konunun İslâm ve Müslümünaların dini/manevi ve kültürel değerlerinin yeteri derecede bilinmemesi ile çok yakından ilgili olduğunu düşünüyorum...” (2.Kat/Hasta Yakını-61)

Konu ile ilgili olarak gece vardiyesinde hastalara hizmet sunan Müslüman sağlık personelinin (hasta destek/bakıcı) bu konudaki görüşleri ise şu şekilde olmuştur;

“Burada hiçbir sağlık personelinin veya sosyal hizmet alanında hizmet sunan personelin hastalar arasında bir ayırım yapma gibi lüksü olmamaktadır. Bütün hizmet veren personel elinden gelen gayretle hasta ve hasta yakınlarını memnun edebilecek şekilde azami efor sarfetmektedirler. Burada sadece şunu eklemekte fayda olabilir belki, Ben kendim Müslüman kökenli olduğum için Müslüman hastaların sorunları ile daha yakinen ilgilenebilme şansı olabilmektedir. Bu Müslümanlara yönelik sunulması gereken farklı bir hizmet olarak algılanmamaktadır. Hastanemizde mümkün olduğunca hastalarımızın sahip olduğu değerler üzerinden yaklaşılmaya gayret gösterilmektedir. Dolayısı ile İslâm ve Müslümanlar hakkında yeterli olmasada belirli ölçide bir bilgi birikiminin olması Müslümanlara yönelik palyatif uygulamada işimi oldukça kolaylaştırdığını söyleyebilirim...” (A3.1-Grup/Hasta destek/bakıcı-08)

Örnek olarak gösterilen bu iki bildirimde de İslâm ve Müslümanlar ile ilgili olarak dini/manevi ve kültürel anlamda yeteri kadar bilginin olmamasının Müslüman hasta ve hasta yakınlarına olan değer temelli yaklaşımların sunulamamasına neden olduğu görülmektedir. Görüşmelerden elde edilen bir başka örnekte; Müslüman hasta ve hasta yakınlarına olan palyatif temelli yaklaşımların İslâm ve Müslümanlar ile ilgili yeteri kadar bir bilgiye sahip olunamamasından kaynaklandığı belirtilmektedir;

“İnsan başına bir problem geldiğinde sanırım Allah'ı daha çok anıyor ve kendisini O'na daha yakın hissediyordur. Çünkü sığınacak tek ve son kapıdır. Dolayısı ile böyle bir zamanda değerlerimiz oldukça önem arz ettiği düşüncesindeyim. Mahremlik, helâl ve haramlık ve tesettür hususları gibi konuları olması gerektiği gibi anladıkları kanatinde değilim. Birşeylerin ya eksik ya da yanlış anlaşıldığı kanatini taşıyorum. İslâm ve Müslümanlar ile ilgili oldukça önyarıların olduğunu iliklerime kadar hissediyorum. Özellikle bu konuda anlaşılmayı ve hastamıza olan ilginin bir değerler (İslâmi) bütünlüğünde verilebilmesini arzularırm. Bu talebimi bildirirken burada hiçbir kişiyi suçlamıyorum. Dedimya birşeyler eksik veya yanlış gidiyor. Bu anlamda hepimize bir görev düştüğünü düşünüyorum...” (2.Kat/Hasta Yakını-04)

Bu noktada görüşmeler genel anlamda bir bütünlük içerisinde değerlendirilecek olursa; Sosyal hizmet kapsamında palyatif destek/bakım hizmetlerini sunan uzmanların hasta ve yakınlarına yönelik “İslami Sosyal Hizmet” yaklaşımlarıyla dini/manevi ve kültürel anlamda bir hizmet alamadıklarına ilişkin olmaktadır (1.Kat/Hasta-40). Aynı şekilde bir karşılaştırmayı gayrimüslim hasta ve hasta yakınlarında analiz edildiğinde, oldukça farklı yönde bir değerlendirmenin yapılmasının gerektiği tespit edilmiştir. Gayrimüslim hasta ve hasta yakınları alınan hizmetlerin gerek sağlık ve gerekse dini/manevi anlamda oldukça yeterli görüldüğü belirlenmiştir.

“Sünulan bütün hizmetler oldukça yeterli ve fazlasıyla ilgi grüyoruz. Oldukça memnun olduğumu söyleyebilirim (eigentlich ich bin sehr zu frieden)...” (1.Kat/Hasta-45).

Mevcut alınan hizmetlerin beklentilerini ne derece karşılayıp karşılamadıklarına yönelik şu şu şekilde bir derecelendirme yapılmıştır. Sosyal hizmet uzmanlarının destek/bakım hizmetleri kapsamında meslekleri dahilinde sundukları hizmetler oldukça taktir edilirken, “İslami Sosyal Hizmet” perspektifinde dini/manevi (İslâmi) ve kültürel değerlere uygun bir hizmeti beklentileri memnun edecek seviyelerde

sunulmadığı belirtilmiştir. Bu yaklaşımdan hareket ile (0: çok kötü) – (10: çok iyi) olarak not verdikleri dikkate alındığında sunulan değer temelli hizmetlerin ortalamasının (3 – 4) arasında bir derecelendirme ile, Müslüman hasta ve hasta yakınlarına yönelik onların değerlerini dikkate alan bir dini/manevi sosyal hizmetlerin sunulmadığını belirtilmiştir. Bu eksikliklerin giderilmesi hususlarında “*Ne tür önerileriniz olabilir? Beklentileriniz nelerdir?*” sorusuna yönelik alınan cevapların; Konunun önemine binaen multidisipliner boyutu ile ele alınmasının gerektiği ve acil çözümler geliştirilmesi noktasında bazı tavsiyeler yapılmıştır. Bu tavsiyeler araştırmada “*Palyatif Uygulanmalarda Hasta ve Hasta Yakınlarının Önerileri*” (Sayfa:384) başlığı altında maddeler halinde ele alınmıştır.

4.7.1.2.2. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Eğitim Düzeyleri

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “*A3.1-Grup, A3.2-Grup, A3.3-Grup, A3.4-Grup: Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)*”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat sorusu şu şekildedir;

- ❖ “*Sunmuş olduğunuz bu hizmet alanları ile ilgili, sosyal hizmet bağlamında ne tür bir meslek eğitimi aldınız? Sosyal çalışmacı (Sosyal Hizmet Uzmanı) olarak hangi üniversite/meslek okulundan mezun oldunuz? Hangi sertifika programlarına katıldınız?*” (3.KAT/Soru:03)

Sosyal hizmet dahilinde “Palyatif destek/bakım hizmetleri (Palliative Care)” sunmakta olan sosyal hizmet uzmanlarının hizmet verdikleri alanlarda meslek okulları, lisan ve lisans üstü “meslek eğitimi” bireylerden oluştuğu gözlemlenmiştir (*A3.1-Grup/Doktor-01-07*), (*A3.1-Grup/Hemşire-01-03*), (*A3.1-Grup/Hasta destek/bakıcı-01-11*). Gönüllülük esasına dayalı olarak sunulan hizmetlerin büyük bir bölümünün de yine sertifika programlarına katılara mesleki yeterlilik sertifikasını elde etmiş görevlilerden oluşmaktadır. Palyatif destek/bakım hizmetleri kendi içerisinde farklı birçok meslek alanlarının birbirleri ile olan ilişkilerini multidisipliner hiyerarşik yapılanma ile birbirlerine olan ihtiyacının gerekliliğini bütün açıklığı ile ortaya konulduğu tespit edilmiştir.

“Bu hastanenin “palyatif servisi (Palliative station/Service)” oldukça farklı alanlarda eğitimlerini tamamlamış uzman doktor, hemşire, hasta destek/bakıcıları ve diğer sosyal hizmet uzmanlarından oluşmaktadır. Burada bulunan her hastamız özel kabul edilir ve her birisine gerek hastalığına ve gerekse inançları bağlamında oldukça farklı hizmetler sunulmaktadır. Özellikle bu hizmetler sahasında oldukça uzman meslek disiplinine sahip uzman kişiler tarafından verilmektedir. Palyatif serviste ilgili meslek grubunda herhangi bir uzman kişinin bulunamaması durumunda, dışarıdan hizmet alınarak karşılanmaktadır...” (*A3.1-Grup/Hemşire-03*)

Özellikle görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu hastaların palyatif destek/bakım hizmetleri ile yakından ilgilenen sosyal hizmet uzmanlarının mesleki yetkinlikleri dikkate alınarak oluşturulan bu bölümde, Müslüman hasta ve hasta yakınlarına yönelik mesleki bilgi donanımlarının bizzat kendileri tarafından yeterli görülüp görmediklerine ilişkin tespitlerin yapılmasına çalışılmıştır (*A3.1-Grup/Doktor-03*), (*A3.2-Grup/Psikolog-01*), (*A3.4-Grup/Hasta destek/bakıcı-03,06,08*). Mesleki donanımların yeterliliğinin belirlenmesi ve karşılaştırmaların yapılabilmesi açısından bir

gayrimüslim hasta destek/bakıcısından bir de Müslüman hasta destek/bakıcısından örnek sunarak tespit yapılmaya çalışılmıştır.

“Sunulan hizmetlerimizi mesleki tecrübe ve yeterlilik açısından ele aldığımızda oldukça yeterli olduğu kanaatindeyim. Ve özellikle de bu servisimizde görevli olan bütün sağlık ve sosyal alanda görevli olan personellerin zaman zaman kendilerini geliştirmeleri ve yenilemeleri noktasında hizmet içi eğitim programlarına katılma zorunluluğu bulunmaktadır. Müslüman hastalarımızın sağlıkları noktasında bütün tıbbi müdahaleler diğer hastalarımızda olduğu gibi aynı özveri ile yürütüldüğünü doktor ve hemşirelerimizin oldukça özveri ile yaklaştıklarını görüyoruz. Biz hasta bakıcılar olarak hastalarımızın dini/manevi yönleri ile de ilişkili olarak onlara değer temelli yaklaşıma oldukça gayret ediyoruz. Ben kendim Hristiyan (Protestan/Evanjelist) mezhebi mensubu bir hasta destek/bakıcısıyım. Belki kendi dini konumu gereği Hristiyanlara olan yaklaşımlarım oldukça yeterli olabilmektedir. Doğal olarak almış olduğumuz mesleki eğitimlerin Müslüman hastaların dini/manevi yönde anlaşılması noktasında yeterli gelmediği kanaatindeyim. Çünkü Müslümanlara hizmet götürürken onların dini ile ilgili yeterli bilgiye sahip olunmasının gerektiği kanaatindeyim. Bu zaten palyatif destek/bakım sürecinin bir parçası olarak görünmektedir...” (A3.1-Grup/Hasta Destek/Bakıcı-03)

Yaklaşık 9 yıldır hasta destek/bakıcısı olarak hizmet sunan bir Müslüman bayan görevlinin beyanını dikkate aldığımızda şöyle bir farklılığın ortaya çıktığı gözlemlenmiştir;

“Ben yaklaşık 9 yıldır bu sektörde hizmet veriyorum. Bu bölüme alınmamın en önemli kriterlerinden birisi Müslüman olmamdır. Bu palyatif serviste özellikle Müslüman hastaların hizmetlerinin sunulmasında onların dini/manevi değerlerinin dikkate alınmana özen gösterilmesi açısından önem arz etmektedir. Ama ne var ki, mesleki anlamda Müslümanların inançları noktasında ne tür hususlara dikkat edilmesi noktasında herhangi bir eğitim almadım. Dolayısıyla da zaman zaman sadece bir Müslüman hasta destek/bakıcısı olmanın yeterli olmadığını bizzat yaşayarak görüyorum...” (A3.1-Grup/Hasta destek/bakıcı-08)

Palyatif destek/bakım hizmetleri sunan ve bu alanda en az iki ve zaman zaman üç hizmet alanında farklı mesleki hizmetler sunabilen bu uzmanların, muhatap oldukları bütün hastalarına yönelik hizmetlerinde mesleklerini bir bütünlük çerçevesinde sunabilme noktasında oldukça gayretli oldukları tespit edilmiş olmakla birlikte, Müslümanların dini/manevi yönlerine yönelik mesleki altyapıların yeterli olmadıkları gözlemlenmiştir (A3.2-Grup/Hemşire-02), (A3.3-Grup/Hasta destek/bakıcı-03). Araştırma konusuna ilişkin olarak, Müslüman hastalara yönelik hizmet sunan; Doktor, hemşire, pedagog (sozialarbeiter), terapist, din görevlileri, manevi rehber (Seelsorger) ve diğer gönüllü görevlilerden oluşan uzmanların kendi alanlarına ilişkin lisans, yüksek lisans, doktora ve meslek eğitimlerini tamamlamış, eğitimlerini ek sertifika programları ile geliştirmiş sahasında uzman görevlilerden oluştuğu tespit edilmiştir.

Birde bu alanda sahasında profesyonel hizmet veren mevcut ekibe destekçiler olarak, hizmet sunan gönüllü destekçilerin olduğu belirlenmiştir. Bu gönüllülerin de sunmakta oldukları hizmetleri mesleki bir yaklaşımla gördükleri ve sertifika programları ile kendilerini geliştirmiş gönüllülerden oluştuğu gözlemlenmiştir (A3.4-Grup/Hemşire-04), (A3.4-Grup/Hospis-05).

4.7.1.3. Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerinin Tanımı ve Algılanmasına İlişkin Tespitler

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “1. Kategori: Hastalara İlişkin Görüşmeler (RGF)”, “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)” ve “A3.1-Grup, A3.3-Grup: Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Palyatif destek/bakım hizmetlerinin tanımı ve algılanmasına ilişkin, görüşülmüş olan farklı meslek uygulayıcıları sunmakta oldukları hizmetlerin oldukça büyük bir bölümünü mesleki yaklaşımları dahilinde tanımlamaya özen göstermişlerdir (A3.1-Grup/Doktor-02), (A3.3-Grup/Hemşire-02), (A3.4-Grup/Hasta destek/bakıcı-11). Doktor, hemşire, hasta destek/bakıcısı ve manevi rehberlerin tanımlamaları incelendiğinde “Dünya Sağlık Örgütü (WHO)”nın palyatif destek/bakım hizmet tanımlaması ile örtüşebildiği söylenebilir. Bu tanımlamadaki eksiklik; İnsanların “*manevi (spirituell)*” ihtiyaçlarının giderilmesinde “Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist)” yaklaşımli bir manevi hizmet akıllara gelebilirken, Müslümanlara yönelik sunulması gereken dini (İslâmi) manevi hizmetlerin gerekliliği dikkatlere alınmamış olmasıdır. Bu konuya ilişkin şunlar söylenmiştir;

“Biz sağlık uzmanları konuya genel anlamda hastanın tıbbi ihtiyaçlarının olmasından yaklaşıyoruz. Dolayısıyla ilgili hastane ve palyatif destek/bakım merkezlerinde hastalarımızın bütün ihtiyaçları bir bütünlük içerisinde ele alınması bir zaruriyettir. Zaman zaman Müslüman hastalar ile olan ilişkilerimizi gerek aileleri ve gerekse manevi rehberler üzerinden sürdürmeye gayret ediyoruz. Ama ne var ki, Müslüman hastalara yönelik onların dini değerlerini dikkate alarak hizmet sunabilecek yeterli derecede eğitilmiş uzmanlarımız olmadığı gibi, manevi rehber bulmakta da oldukça zorluk çekilmektedir. Bu durum ister istemez, bir ulaşılmazlık, bulunmazın üzerinden düşünüldüğünde Müslüman hastaların doğal dini/manevi ihtiyaçları bazen akıllardan uzak kalabilmektedir...” (A3.1-Grup/Doktor-04)

Yine konu ile ilgili olarak yatılı/gündüzlü destek/bakım evlerinde görev yapan sağlık personeli, hemşire şu bilgileri aktarmaktadır;

“Kurumumuza gelmiş olan bütün hastalarımıza meslek ahlâkı/etiği üzerinden yaklaşmak durumundayız. Bu da bizlere, onların sağlıklarında iyi hallerinin sürdürülebilmesi açısından manevi değerli bir yaklaşım sergilenmesinin gerekliliğini göstermektedir. Bunu bilmek yeterli değildir tabi ki. Bunun nasıl uygulanabileceği ile ilgili eğitimlerin alınmış olması oldukça önemlidir. Mesela ben kendim bir Hristiyan olduğum için, her ne kadar yeterli olmasa da Hristiyan hastalarımıza yönelik nasıl değer temelli bir palyatif hizmet sunulmasının gerekliliğine kısmen de olsa vakıf olduğumu söyleyebilirim. Aynı durum Müslüman hastalarımıza karşı uygulayabileceğim anlamına gelmez. Bu zaten doğru da değildir. Çünkü bu hastalarımızın inançları yönünde ve dini ihtiyaçları konusunda hiçbir bilgiye sahip değilim...” (A3.3-Grup/Hemşire-01)

Aynı konu yatılı/gündüzlü palyatif destek/bakım evinde tedavisi süren bir erkek hasta ve bu hastanın eşi, palyatif destek/bakım hizmetlerinin genel anlamda diğer hasta destek/bakım hizmetleri ile nasıl bir farklılık oluşturduğunun bilinirliği noktasında şu şekilde bir yaklaşım sergilemişlerdir;

“Nasıl bir hizmet olması gerektiği ile ilgili bir bilgim yok. Ama tabii ki belirli beklentilerim var. Ben Müslüman bir hastayım ve sağlık personellerinin sunmuş oldukları

bütün hizmetler oldukça yerinde ve çok iyi olmakla beraber, inançlarım yönünde oldukça dikkatli olmadıklarının altını çizmek isterim. Bu eksiklikler kesinlikle bir kasta dayanmıyor sadece bilmemekten kaynaklanan eksiklikler olduğunu düşünüyorum. Mesela en azından bir fizyoterapist noktasında bir erken fizyoterapist talebimi oldukça tuhaf karşılanabilmektedir. Ve bunu mümkün olmayacağı şekilde yanıtlayabilmektedirler...” (1.Kat/Hasta-35)

“Konu hakkında fazla bir bilgim yok. Ama eşimin söylediklerine şunu eklemek istiyorum; Her konuda sağ olsunlar oldukça yardımcı olmaya çalışılıyor. Dini (İslâmi) konularda helal yemek imkanları, ibadetler konusunda imkansızlıklar, hastanın temizlik olarak sadece silinmek ile yetinilmesi gibi konular. Beklentilerimizin oldukça doğal beklentiler olmasına rağmen konulara oldukça yabancı kalındığını ve ellerinden hiçbir şey gelmediklerini görmek bizi oldukça üzmektedir...” (2.Kat/Hasta Yakını-04)

“Alman Palyatif Vakfının (Deutsche PalliativStiftung)” yönetim kurulu başkanı Thomas Sitte’nin de “Palyatif Destek/Bakım (Palliativversorgung)” adı altında yayınladığı çalışmasında; “Birçok inançlı kişinin namaz kılarken Kur’an okuyup duâ yapmasının hastaya bedensel ve zihinsel anlamda oldukça huzur getirdiğini, bu yaklaşımın birçok durumda hastanın korkularını ve endişelerini gidererek ağrılarını, sancılarını ve diğer olumsuzluklarını azaltmaktadır.” (SITTE, 2016, s. 25) ifadelerini kullanmıştır.

Bu ve buna benzer bildirimler incelendiğinde sunulmakta olan palyatif destek/bakım hizmetlerinin tanımında ve algılanmasında “manevi (spirituell)” ihtiyaçlar perspektifinde Müslüman hasta ve hasta yakınlarının dini (İslâmi) değerli ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik netür önlemler alınmasının gerekliliğinin bilindiği ama uzun yıllardır bu önlemlerin yeteri seviyede alınamadığı ve palyatif destek/bakım hizmetleri kapsamında oldukça yeteriz kaldığı gözlemlenmiştir. Konu ile ilgili olarak 11 yıllık mesleki tecrübesi olan bir Müslüman doktorun görüşleri şu şekilde olmuştur.

“Aslında gerek meslek eğitimlerimiz döneminde uygulamalara geçildiğinde, insanlara olan yaklaşımların nasıl olması gerektiği ile ilgili sayısını hatırlayamayacağım birçok farklı bildirimler almamıza rağmen, Müslüman hasta ve yakınlarına yönelik palyatif uygulamalarda neden bu kadar yetersiz kalındığı ile ilgili kesin bir şey söyleyemeyeceğim. Ama sanırım bunun eğitim süreçleri ile giderilebileceği kanatindeyim. Yani oldukça sosyal ve demokrat olan bu ülkede İslâm ve Müslümanlar ile ilgili algılamaların pozitif anlamda değiştirilmesine yönelik birşeylerin yapılması gerektiğini düşünüyorum...” (A3.1-Grup/Doktor-06)

4.7.2. Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerinin Gerekliliği ve Beklentilere İlişkin Bulgular

Bu bölüm araştırmanın **“İkinci Tema”**sını oluşturmaktadır; bu tema altında oluşturulan sınıflandırmalar genel anlamda 3 alt başlıkta konumlandırılmıştır. Oluşturulan bu alt başlıklar kendine özgü diğer alt başlıkları içermektedir; **“(1.)Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerini Diğer Destek/Bakım Hizmetlerinden Farklı Kılan Unsurlar”, “(2.) Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerinde Müslüman Hastalara Uygulanan Değer Temelli Yaklaşımlar” ve “(3) Palyatif Destek/Bakım Hizmet Uygulamalarının Gerekliliği”** olarak belirlenmiştir. Sunulmakta olan palyatif destek/bakım hizmetlerinin gerekliliğine ve sunulan hizmetlere yönelik beklentilere

ilişkin bulgulara ulaşılması hedeflenmiştir. Bu bölümde elde edilen bulgular, araştırma kapsamında, belirlenen hastanelerin palyatif destek/bakım merkezleri, gündüzlü/yatılı destek/bakım evleri ve evlerde destek/bakım hizmet uygulamalarında bulunan hasta yakınları ve sosyal hizmet uzmanlarının görüşleri dikkate alınarak belirtilmiştir.

4.7.2.1. P-D/B Hizmetleri Diğer Destek/Bakım Hizmetlerinden Farklı Kılan Unsurlar

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “A3.1-Grup, A3.4-Grup: Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Genel anlamda insanlar hastalandıklarında önce bir doktora görünür veya acil bir durum ise hemen en yakın bir hastanenin acil servisine ulaşarak rahatsızlıklarının giderilmesi yönünde bir tedavi görürler. Bu tedavi süreci zaman zaman ayakta ve zaman zamanda kişinin hastanede yatırılmasını gerektiren bir süreç olarak öngörülebilmektedir. Normal rutin tedavi süreci olarak sürdürülen bu yaklaşım bütün hastalara yönelik aynıdır (A3.1-Grup/Doktor-05). Palyatif destek/bakım sürecini bu normal süreçten farklı kılan en önemli unsurun hastaların iyileştirilebilmelerine yönelik bütün tedavi yöntemlerinin hiçbir sonuç vermemesi neticesinde hastanın bir başka konumla ele alınması süreci olarak tanımlanmaktadır. 19 yıldır sağlık alanında hizmet sunmakta olan bir doktorun evde palyatif destek/bakım hizmetleri uygulaması sırasında konuya ilişkin görüşleri;

“Palyatif destek/bakım (Palliativpflege)” hizmetleri, genel anlamda rahatsızlıkları ciddi boyutlara ulaşmış olan hastalara yönelik uygulanmaktadır. Bu hastalar, farklı birçok tedavi yöntemleri uygulanmasına rağmen sağlıklı bir yaşama kavuşturulamamış, kronikleşen hastalıkları ile mücadele eden hastalardan oluşmaktadır. Bu tedavi süreçleri genel anlamda hastanın vefatına kadar uygulanması gerekli bir tedavi süreci olarak görülmektedir. Hastanın bu palyatif dönemi tıbbi sağlık tedavilerinin yürütülmesinin yanında diğer birçok tedavi yöntemlerinin de uygulanmasının gerekliliğini ortaya koyan önemli bir süreç olarak kabul edilir. Bu süreç her hastanın son nefesine kadar onurlu bir yaşam sürebilmesinin sağlanması açısından oldukça önemli ve gerekli bir süreç olarak görülmektedir...” (A3.4-Grup/Doktor-02)

Palyatif destek/bakım hizmet alanlarından yaklaşık 16 yıldır hastane, palyatif sağlık merkezlerinde, evde destek/bakım hizmet alanlarında oldukça tecrübeli hizmetler sunmuş olan bir hasta destek/bakımcısının görüşleri;

“Özellikle evlerde sunulan palyatif destek/bakım hizmetlerini dikkate aldığımızda palyatif uygulamanın güzel bir örneğinin oluşturulduğunu söyleyebilirim. Hastaya yönelik uygulanacak olan palyatif servisin en önemli unsurunun tıbbi tedavilerin paralelliğinde hastanın dini/manevi ve hatta kültürel yönünün dikkate alınarak hastanın kucaklanması, sarılması ve mantolanması olduğunu söyleyebilirim. Hasta yakınlarının hastası ile olan ilişkilerin gücü oldukça önem arz etmektedir. Bu ilişki hastanın yalnızlığını gidermekte ve hastaya olan gönül dokunuşlarını manevi (spiritüel) açıdan oldukça güçlendirmektedir. Manevi rehberlerin, psikolog, pedagog ve fizyoterapistlerin bu süreç dahilinde hasta ile devrede olmaları hasta ve yakınlarının gönüllerine dokunmaları her yönü ile faydalı ve gerekli bir süreç olarak görülmektedir...” (A3.4-Grup/Hasta destek/bakıcı-03)

4.7.2.2. P-D/B Hizmetlerinde Müslüman Hastalara Uygulanan Değer Temelli Yaklaşımlar

Bu ve bu başlık altında oluşturulan alt başlıklarda “1. Kategori: Hastalara İlişkin Görüşmeler (RGF)”, “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF) ve “A3.1-Grup, A3.2-Grup: Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen veriler üzerinden gereken analizler yapılmıştır. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan sorular şunlardır;

- ❖ “*Sosyal hizmet desteği/yardımları sunan kurumun/kurumların görevlendirmiş olduğu sosyal çalışmacılar (Sosyal Hizmet Uzmanları), yakınınızın (.....) dini/manevi, kültürel değerleri kapsamında bir hizmet sunabilmişler midir? Bu konuda olumlu ve olumsuz gördüğünüz durumlar nelerdir? Daha iyi bir “İslami Sosyal Hizmet” alabilmek açısından nasıl bir yaklaşım bekliyorsunuz? Bu konuda neleri söylemek istersiniz? (Konnten die Sozialarbeiter, die von den Institutionen beauftragt worden sind, Ihrem Verwandten (.....) unter Berücksichtigung von religiösen, spirituellen und kulturellen Werten eine zufriedenstellende soziale Unterstützung / Hilfe leisten? Welchen Situationen sehen Sie diesbezüglich positiv oder negativ? Welche Verbesserungsvorschläge hätten Sie, in Bezug auf eine bessere “islamische Wohlfahrtspflege”?)*” (2.KAT/Soru:05)

İlgili bireylere iletilen bu soru üzerinden sosyal hizmet uzmanlarının sunmuş oldukları hizmet uygulamaların ne derecede dini/manevi (İslâmi) anlamda bir karşılık bulduğu hasta yakınlarının gözlemlenmeleri üzerinden aktarılmaya çalışılmıştır.

Sosyal hizmet bir disiplin olarak, toplumların en dezavantajlı kısmı ile çalışmayı hedeflemektedir. Bu yaklaşımla, giderilmesi oldukça zor olan ve insanlarda bir dezavantaj oluşturan çeşitli problem ve sıkıntılara odaklanarak insanların sürdürülebilir bir yaşam sürmesini sosyal refaha ulaşabilmelerine katkı sağlayan bir yaklaşım olarak bilinmektedir. Dolayısıyla sosyal hizmet kapsamında sunulan palyatif hizmetlerin değer temelli yaklaşımı sosyal hizmet mesleğinin disiplinler anlamda oluşmasına önemli katkılar sağladığı görülmektedir. Değer temelli bir sosyal hizmet yaklaşımı aynı zamanda karar verme sürecinde bir yol belirleyici olduğu gibi önemli bir motivasyon kaynağını da oluşturduğu gözlemlenmektedir (THOMPSON, 2016, s. 154). Federal Almanya’da palyatif destek/bakım ihtiyacı olan bireylerin doğal ihtiyaçlarının karşılanmasındaki asıl neden, hastaların kendi ihtiyaçlarını hiç kimsenin yardımı olmadan bağımsız olmak sürdürememeleri ve bireyin kendi kendine yeterli olamaması vardır. Onun için palyatif destek süreçleri sosyal destek kapsamında değerlendirilerek 1 Ocak 1995 tarihinde kabul edilen “Destek/Bakım Sigortası (Pflegeversicherung)” yasası kapsamında federal sosyal güvence içerisinde ele alınmaktadır (B2-Grup/Yatılı-D/B Evi-01). Dolayısı ile Müslüman hastalara gerek kurumlar bünyesinde ve gerekse evlerde destek/bakım hizmetleri olarak sunulan bütün hizmetlerin federal sosyal güvence kapsamında ele alınmasının gerektiğine ilişkin tespitler yapılmıştır. Konu ile ilgili olarak 11 yıldır özel sektörde farklı birçok kurum ve kuruluşlara hizmet veren bir sosyal pedagog (Müslüman) şu şekilde bir görüş bildirmiştir;

“Sosyal hizmetlerin kapsamını ele aldığımızda insanların dezavantajlıklarının giderilmesine yönelik bütün enstrümanların kullanılmasının gerekliliğine yönelik bir meslek yaklaşımı olduğunu görüyorum. Muhatap olduğumuz gayrimüslim ve Müslüman hastaları karşılaştığımızda Müslüman hastaların dini/manevi anlamda diğer

insanlara göre değer temelli bir hizmet alma şanslarının oldukça az olduğunu, daha doğrusu imkanların oldukça kısıtlı olması nedeni ile sunulmadığına şahit oluyoruz. Mesela örnek verecek olursam; Bizler bütün uygulamalarımızda ister genç olsun isterse yaşlılık ve buna bağımlı fizyolojik rahatsızlıklar (engellilik) veya kronik hastalıklar olsun değer temelli sunulmasına özen göstermekteyiz. Bir Müslüman pedagog olarak eğitim aldığım süreç içerisinde gerek uygulanan mesleki müfredatta ve gerekse doğal olarak Hristiyan toplum içerisinde yaşamış olmamdan kaynaklanan Hristiyan değerleri (norm) noktasında bilgi sahibi olmamı sağlamıştır. Müslüman hastalara yönelik bütün değer temelli uygulama yöntemlerini Müslüman birisi olarak bilmem gerekliliğinden hareket ile kendim öğrenmek durumunda kaldım. Ama oldukça yeterli olduğu kanaatinde değilim. Ama buradaki asıl önemli noktanın gayrimüslim sosyal hizmet uygulayıcıların sundukları bütün hizmetlerin oldukça kaliteli ve yerinde başarılı bir hizmet olmasına rağmen dini (İslâmi) değerler açısından oldukça yetersiz ve hedefine ulaşabilen bir yaklaşım olarak görmemekteyim.” Bu konu önemli olmakla birlikte, Müslüman hastalarımızın anlaşılmasını ve onlara hak ettikleri değer temelli hizmetlerin sunulabilmesinin mümkün kılınması açısından meslek disiplinli hizmet içi eğitim programlarının uygulanmasının gerekli olduğu kanaatindeyim. Bu durum Müslüman sosyal hizmet uygulayıcıları içinde geçerlidir. Yani Müslüman oluşumuz, Müslüman hastalara yönelik yaklaşımlarımızın meslek disiplinli bir yaklaşım olduğunu ortaya koymak için yeterli bir sebep olmadığı kanaatindeyim...” (A3.1-Grup/Diğerleri-07)

Müslüman hasta ve hasta yakınlarına yönelik uygulanması gereken değer temelli sosyal hizmet yaklaşımlarının bir seviye tespitinin yapılması açısından hasta ve hasta yakınlarına yönelik şu soru yöneltilmiştir:

- ❖ “Kurumsal olarak almış olduğunuz sosyal hizmet destekleri/yardımlarını memnuniyet derecesini belirtecek olsanız (0: çok kötü) – (10: çok iyi) nasıl derecelendirirsiniz? (Wie beurteilen Sie Ihre Zufriedenheit von 0 bis 10 (0: sehr schlecht, 10: sehr gut), wenn Sie das Niveau Ihrer Sozialdienstunterstützung einer Ihrer Institutionen betrachten?): Bu noktada ne tür önerileriniz olabilir? Beklentileriniz nelerdir? (Welche Art von Vorschlägen können Sie an dieser Stelle hinzufügen? Was sind Ihre Erwartungen?)” (1.KAT/Soru:05)

Değer temelli bir sosyal hizmet yaklaşımlarına ilişkin bir ölçümün yapılabilesini mümkün kılmak maksadı ile muhatap olduğumuz hasta ve hasta yakınlarının görüşlerine ilişkin bulgular şu şekilde yansımıştır;

Sunulan bütün sosyal hizmet yaklaşımlarına farklı meslek gruplarına göre farklı kanaatler olsa da genel anlamda bir memnuniyetliğin olduğu tespit edilmiştir (1.Kat/Hasta-03), (2.Kat/Hasta Yakını-14). Uzmanlar, sundukları hizmetlerin insan merkezli ve ellerinden geldigince hastaların dini/manevi ve kültürel değerlerini dikkate alarak sunmaya özen göstermeye çalıştıkları belirlenmiştir (A3.1-Grup/Hasta destek/bakıcı-06), (A3.2-Grup/Diğerleri-02). Genelde ilgili destek/bakım hizmetleri sunan bütün personelin, kendi meslek uygulamalarında oldukça multidisipliner bir eğitim aldıkları ve bu prensipler dahilinde palyatif hizmetler sundukları gözlemlenmiştir. Konu sadece sosyal hizmet perspektifinden bakıldığında hasta ve yakınlarına yönelik bütün uygulamaların dini/manevi bir yaklaşım olarak değil daha çok seküler yaklaşımlı sosyal hizmet anlayışı çerçevesinde sunulmasında özen gösterildiği belirlenmiştir.

Kurumsal olarak hizmetlerimizi sunarken bunu dini/manevi veya seküler mi diye sorgulamıyoruz. O anda hasta için gerekli olan ne ise o şekilde hastaya yaklaşıyoruz. Dolayısı ile kurumsal yapımız her nekadarkı seküler yapılanmalı bir oluşum olsa da sosyal

hizmet alanında sunduğumuz birçok manevi hizmetlerin oldukça büyük bir bölümü ister istemez dini/manevi temelli hizmetlerdir (B1-Grup/SH-Kurum-07).

Yani Federal Almanya’da seküler yapılı sağlık kurum ve kuruluşları sundukları sosyal hizmetlerin “manevi” boyutunu oldukça dini temellere dayandırarak sundukları söylenebilir. Bu anlamda sosyal hizmetler, dini/manevi, kültürel ve sosyal perspektiften ele alındığında, hâkim kültürün, “Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) yaklaşımli bir sosyal hizmetin oldukça ağır bastığı belirtilmiştir.

“Şimdi ben, konuyu size palyatif destek/bakım hizmeti sunmakta olan bir palyatif merkezinden örnekle izah etmeye çalışayım. Ben bir manevi rehber olarak kendi kurumumdan ilgili palyatif merkezinde bir hasta ile ilgili görevlendirildiğimde otomatikman görüşmelerin sürdürüleceği hastamın Hristiyan (Protestan) olduğu düşüncesinde oluyorum. Bu süreç ilgili müracaatlar yapıldığında herek hasta ve sağlık kurumu tarafından bilinen bir durumdur. Bende görevim gereği dini/manevi değerler üzerinden hastaya uygulanması gereken onu manen rahatlatacak, yaşam kalitesini arttıracak yaklaşımlar ile palyatif sürecinde destek olurum...” (A3.1-Grup/Manevi Rehber-02)

Palyatif hizmetlerin gerek dini ve gerekse seküler yapılı palyatif merkezlerinde oldukça profesyonelce, pratik mesleki yeterlilikler ve sistematik olarak verildiği gözlemlenmiştir (B2-Grup/Hastane-P.D/B-01), (B2-Grup/Gündüzlü/Yatılı-D/B Evi-01). Hasta ve hasta yakınlarının önemli bir kesimi beklentilerinin sağlık ve tıbbi açıdan son derece iyi karşılandığını, ama bu yaklaşımların dini/manevi (İslâmi) değerler açısından oldukça zayıf ve yetersiz olduğu noktasında kanaatler belirtilmiştir (1.Kat/Hasta-10), (2.Kat/Hasta Yakını-64). Değer temelli hizmet yaklaşımlarından memnun kalmayan hastaların karşılaştırılmaları diğer Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) ve Yahudi (Musevi) hastaların aldıkları değer temelli hizmetler ile karşılaştırmalı olarak yapılmasına çalışılmıştır.

Palyatif sağlık merkezinde hizmet alan 54 yaşında bir gayrimüslim kadın hasta ile, yine 53 yaşlarında yatılı/gündüzlü palyatif bakım merkezinde hizmet alan erken bir hastanın değer temelli hizmet yaklaşımına ilişkin görüşleri şu şekilde olmuştur;

“Almış olduğum hizmetler sadece sağlık hizmetleri olarak adlandırılmaz. Bunun yanında oldukça yeterli ve tatmin edici bir seviyede dini/manevi anlamda destek alabilmekteyim. Hastanemizde ibadetlerimizi yerine getirebileceğimiz ortamlarımız oluşturulmuş ve istediğim her zaman manevi rehberlere (pastoral) ulaşabilme şansını bulabilmekteyim.” (1.Kat/Hasta-20)

“Aslında inanç yönünden oldukça güçlü birisi olduğum söylenemez. Hasta olmadan önce hiçbir ilgi alanımı din ve maneviyat ile bağdaştırmıyordum. Ateist ve inançsız değildim. Ailem Hristiyan (Protestan/Evanjelist) bir inanca sahipti ama ne var ki en son bir ibadet maksadı ile kiliseye ben 14 yaşlarındayken gittiğimi hatırlıyorum. Son 2,5 yıldır oldukça rahatsızım. Palyatif destek alıyorum. Bilinçsizce terk etmiş olduğum o değerlerin oldukça önemli olduğunu son bir yıl içerisinde daha iyi anladığımı söyleyebilirim. Belki de öleceğimin farkında oluyor olmam ilk defa canımı acıtmadığının farkına varmama neden olmaktadır...” (1.Kat/Hasta-44)

Bu yaklaşım ile kıyaslamak açısından yine palyatif sağlık merkezinden tedavi süreci uygulanan 60 yaşlarında bir Müslüman hastanın almış olduğu hizmetleri değer temelli olarak şu şekilde ele aldığı gözlemlenmiştir;

“Bu hastane hastalığım ile ilgili olarak üçüncü değişik bir hastane olduğunu söyleyebilirim. Bir seferinde de Ulm şehrinde oğlumun yaşadığı yerde hastaneye yatmıştım. Oldukça farklı ve oldukça kaliteli iyi hizmetlerle karşılaştım. Hizmetleri sunan görevli sağlık personelin önemli bir kısmının bizlere oldukça iyi yaklaşıtlarını ve ellerinden geldiği kadar gereken hizmetleri sunmaya gayret ettiklerini söyleyebilirim. Ben yaşamım boyunca iyi bir Müslüman olarak yaşamaya özen gösteren birisiyim. Özellikle bu hastalık ile imtihan olunduğumu düşünüyorum. Hastalığım sabrımı ve Allah’a olan şükürümü oldukça arttırmıştır. Özellikle beni dinime maneviyatıma daha da yaklaştırmıştır. Hastanelerin genelinde aldığım bu kaliteli hizmetlerin büyük bir bölümü kesinlikle “İnsancıl (hümanist) perspektifte” sunulan bir hizmet olduğunu görüyorum. Tabii ki oldukça önemli bir yaklaşım ama ne var ki hastalıklarımızın böyle ciddi olduğu bir dönemde İnsancıl (hümanist) yaklaşımların ötesinde Hristiyanlara sunmuş oldukları dibi dini/manevi değerlerimizi dikkate alan hizmetlerin hissettirilerek sunulması oldukça önemlidir...” (1.Kat/Hasta-23)

Genel anlamda değer temelli palyatif destek/bakım hizmetlerinde Müslüman hastalara yönelik dini/manevi, kültürel ve sosyal değerlerinin arzu edildiği manada bir karşılık bulamamasına yönelik görüşlerde ortak bir kanaat olarak belirtildiğine yönelik yorumlanabilir. Palyatif destek/bakım hizmetleri alan Müslüman hastalara yöneltilen ilgili soru üzerinden değerlendirildiğinde, kurumsal olarak almış oldukları sosyal hizmet desteklerine olan memnuniyet seviyelerine ilişkin şu tespitler yapılmıştır; Toplam 10 puan üzerinden değerlendirilmelerde, tıbbi, sağlık destek hizmetlerinde (8-9) arasında bir memnuniyet derecesi bildirilirken, dini/manevi (İslâmi) açıdan bir karşılık bulmaları noktasında takriben (3-4) aralığında bir derecelendirmede bulundukları gözlemlenmiştir.

4.7.2.3. Palyatif Destek/Bakım Hizmet Uygulamalarının Gerekliliği

Daha önceki konularda da belirtildiği gibi palyatif destek/bakım hizmetlerinin diğer hizmetlerden farklı olması palyatif sistemin gerekliliğini ve palyatif yaklaşımlardan beklentileri de o denli artırmaktadır.

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “1. Kategori: Hastalara İlişkin Görüşmeler (RGF)”, “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”, “A3.1-Grup, A3.3-Grup: Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)” ve “B2-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat soruları şunlardır;

- ❖ “Sosyal Hizmet Uzmanları tarafından sunulan destek/bakım hizmetlerinin dini/manevi beklentilerinizin “İslami Sosyal Hizmet” yaklaşımlarıyla, karşılaştırdığımızda desteğe muhtaç yakınınızın (.....) alması gereken dini/manevi (İslami) ve kültürel değerlerimiz bağlamında ne derece karşılık bulabilmektedir? Bu yaklaşımı dikkate aldığımızda beklentilerinizi derecelendirecek olsanız (0: çok kötü) – (10: çok iyi) nasıl derecelendirirsiniz? (Entspricht die Unterstützung, die die Sozialarbeiter anbieten, im Vergleich mit den Erwartungen an die "Islamischen Wohlfahrtspflege", Ihren Vorstellungen? Inwieweit finden Sie Reziprozität im Kontext unserer religiösen (islamischen), spirituellen und kulturellen Werte die berücksichtigt werden müssen, wenn Sie den Nutzen eines Sozialarbeiters mit den Ansätzen und Erwartungen der "Islamischen Wohlfahrtspflege" vergleichen? Bewerten Sie diese auf einer Skala von (0: nicht zutreffend) – (10: voll zutreffend)?) (2.KAT/Soru:06)

❖ *Bu noktada ne tür önerileriniz olabilir? Beklentileriniz nelerdir? (Welche Art von Vorschlägen können Sie an dieser Stelle machen? Was sind Ihre Erwartungen?)” (2.KAT/Soru:06)*

Palyatif destek/bakım hizmetleri kapsamında farklı palyatif sağlık kurumlarında ve evlerinde birçok farklı sağlık ve sosyal meslek grupları ile bir araya gelmek durumunda kalan hasta ve hasta yakınlarının bir kısmı hizmetlerin gerekliliğine ilişkin şu yaklaşımlarda bulunmuşlardır. Almış olduğu palyatif destek/bakım hizmetlerinden oldukça memnun olan 61 yaşlarında kadın bir hasta;

“Allah’ım hasta etmesin, bu hizmetlerden de bizleri mahrum bırakmasın. Hizmet edenlere çok çok teşekkür ederim, sağ olsunlar, Allah onlardan razı olsun. Ellerinden geleni yapıyorlar...” (1.Kat/Hasta-02)

İlgili hastanın birinci derecede yakını olan kızı, aynı zamanda annesinin palyatif sağlık merkezindeki bütün irtibatları sağlamanın yanında evde destek/bakım hizmetlerinin de yürütülmesinde önemli görevler üstlenmiş olduğu belirlenmiştir. Bu hasta yakınının konuya ilişkin görüşleri şu şekilde olmuştur;

“İyi ki bu hizmetler var. Her ne kadar eksiklikler olsa da bunlar giderilebilecek şeyler olduğunu düşünüyorum. Annemin rahatsızlıkları zaman zaman oldukça acı verici olmaktadır. Tıbbi tedavileri açısından son derece emin ellerde olduğunu düşünüyorum. Yükümüz oldukça hafiflemiş ve hastamız ile duygusal anlamda ilgilenebilme fırsatları bulabiliyoruz...” (2.Kat/Hasta Yakını-08)

Hasta ve hasta yakınlarından önemli bir bölümü ise palyatif hizmetlerin gerekliliğini ve buna bağlı olarak beklentilerini dini/manevi perspektifler üzerinden değerlendirdikleri gözlemlenmiştir. Zaman zaman evde destek/bakım hizmeti almak durumunda kalan 64 yaşlarında bir erkek hasta;

“Bize sundukları hizmetler oldukça güzel hizmetler olduğunu belirtmek isterim. Ama ne var ki hastanede olduğum dönemler içerisinde aldığım hizmetler iyi olmasına rağmen kendimi evde olduğu kadar rahat ve mutlu hissetmiyorum. Bir şeylerin eksik olduğunu düşünüyorum. Müslüman olduğumuzun biliniyor olmasına rağmen bazı taleplerimizin oldukça tuhaf yaklaşıldığını düşünüyorum. Mesela masaj için (fizyoterapist) gönderilen bayana usulüne uygun başka bir erkek masajcı (fizyoterapist) olup olmadığını sordum. Kadın görevli kendisinin aşağılanmış olduğu duygusuna kapılarak “Korkmayın sizi yemeyeceğim” ifadeleri ile cevap verdi. Aslında sağ tarafım olduğu gibi tutmuyor ve bu tedavinin yapılmasını oldukça gerekli buluyorum. Nitekim meramımı anlatmak oldukça zor olduğunu ama yine de gerektiği gibi anlaşılmadığını düşünüyorum. Yani benim Müslüman bir hasta olarak dini/manevi hassasiyetliklerimin olduğunun izahı çok zor olmasa gerek. Bütün beklentilerimi beni anlamaları üzerine oluşturunca hayal kırıklığına uğradığımı söyleyebilirim. Onun için evimde eşimin, çocuklarımla yanında bu tedavilerin sürdürülmesi beni manen daha da rahatlatmaktadır...” (1.Kat/Hasta-28)

Yapılan bütün görüşmelerde istisnasız olarak palyatif destek/bakım hizmetlerinin nerde ve hangi mekânda olursa olsun diğer destek/bakım hizmetleri ile kıyaslandığında daha benimsendiğini ve palyatif hizmetin gerek hasta ve gerekse hasta yakınının içerisinde bulunduğu sorunların giderilmesinde oldukça gerekli bir yaklaşım olduğu belirtilmiştir.

Sosyal hizmet kapsamında hasta ve yakınlarına yönelik sunulan gerek sağlık alanında tıbbi sağlık hizmetleri olsun ve gerekse diğer sosyal alanlarda sunulan hizmetler olsun oldukça gerekli hizmetler olduğu ve bu hizmetlerin ilgili hasta ve yakınlarına yönelik

“Dünya Sağlık Örgütü (WHO)”nın ön gördüğü palyatif destek/bakım anlayışında verilmesinin gerekliliğine özen ile vurgu yapılmıştır (A3.1-Grup/Doktor-04), (A3.3-Grup/Psikolog-01). Bu gereklilikler, sunulan hizmetlerin profesyonelce ve multidisipliner anlamda bir mesleki yaklaşımlarla sunulmasının gerekliliğini de beraberinde ortaya koyduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda gerek palyatif destek/bakım merkezlerinde ve gerekse diğer destek/bakım mekanlarında görevli olan kurumsal uygulayıcıların yaklaşımları ve beklentileri şu şekilde olmuştur;

“Palyatif anlamda sunmakta olduğumuz bütün hizmetlerin nasıl bir yaklaşımla sunulması gerektiğini biliyor olmamıza rağmen, bütün hastalara aynı fırsat eşitlikleri ile sunulabilmesinin mümkün olmadığını belirtmek isterim. Bu durumun bir kasıt olmaması ile birlikte imkanlar dahilinde geliştiğinin altını çizmek isterim. Yani özellikle Müslüman hastalarımızı palyatif destek/bakım imkanları ile değerlendirdiğimizde üzülen ifade etmem gerekir ki, onların dini/manevi anlamdaki ihtiyaçlarını, beklentilerini olması gerektiği gibi karşılayabilme şansımız olamamaktadır. Bu konuda en yakın dini (İslâmi) kurum ve kuruluşlardan manevi rehberler anlamında yardım taleplerimiz olmak durumunda ama ne var ki oralardan da meslek eğitilmiş manevi rehberlerin bulunabilmesi neredeyse mümkün olamamaktadır. Yani zaman zaman İslâmi kurumlardan gönderilen din görevlilerini manevi rehberler olarak görevlendirmek durumunda kaldığımızda bunun başka sorunlar getirdiğine şahit oluyoruz. Bu hususta oldukça multidisipliner çalışmak gerekiyor. Aksi takdirde gereken haklı taleplerin yerine getirilmesi oldukça zor olabilecektir...” (B2-Grup/Hastane-P.D/B-07)

Özellikle araştırmalarımız kapsamında karşılaştırmaların yapılabilmesi açısından görüşülmüş olan GayrimüslimHasta ve hasta yakınlarının almış oldukları palyatif destek/bakım hizmetlerinden memnun kaldığı ve evde destek/bakım hizmetlerine kıyasla hastaneler bünyesinde oluşturulan palyatif sağlık merkezlerini daha çok tercih edilerek önemsendiği belirlenmiştir (1.Kat/Hasta-19), (2.Kat/Hasta Yakını-86). Sunulan hizmetleri gerek sağlık ve gerekse dini/manevi, kültürel ve sosyal açıdan bütün hizmetleri talepleri doğrultusunda yeteri ölçüde alabildiklerinin tespiti yapılmıştır.

4.7.3. Evde Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerinin Gerekliliği ve Öneme İlişkin Bulgular

Bu bölüm araştırmanın “**Üçüncü Tema**”sını oluşturmaktadır; Bu tema altında oluşturulan sınıflandırmalar genel anlamda 4 alt başlıkta konumlandırılmıştır. Oluşturulan bu alt başlıklar kendine özgü diğer alt başlıkları içermektedir; “(1.) Evde Palyatif Destek/Bakım Uygulamalarına İlişkin Tespitler”, “(2.) Evde Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerinin Gerekliliğine İlişkin Tespitler”, “(3.) Hasta Yakınlarının Uyguladıkları Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerine İlişkin Tespitler” ve “(4.) Palyatif Destek/Bakım Hizmet Uygulamalarında Sorunlara İlişkin Tespitler” olarak belirlenmiştir. Palyatif destek/bakım hizmetleri kapsamında evde destek/bakım hizmetlerinin önemine ve gerekliliğine yönelik bulguların yer aldığı bu bölümde hastaneler bünyesinde oluşturulan palyatif destek/bakım merkezleri, gündüzlü/yatılı destek/bakım evleri ve evlerde destek/bakım hizmetleri dikkate alınarak hasta ve hasta yakınlarına, sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerine yer verilmiştir.

4.7.3.1. Evlerde Palyatif Hizmet Uygulamalarına İlişkin Tespitler

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “1. Kategori: Hastalara İlişkin Görüşmeler (RGF)”, “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”, “B1-Grup, B2-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)” ve “A3.3-Grup, A3.4-Grup: Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat soruları şunlardır;

- ❖ *Almış olduğunuz sosyal hizmet destekleri/yardımları tanımlar mısınız? (Welche Art der Unterstützung erhalten Sie?) (1.KAT/Soru:04)*
- ❖ *Yakınınıza (.....) hangi konumlarda sosyal hizmet bağlantılı destek/yardımlarda bulunmaktasınız? Kısaca özetler misiniz? In welchen Situationen steht Ihrem Verwandten (.....) eine Person von der Sozialhilfe zur Verfügung? Können Sie das kurz zusammenfassen? (2.KAT/Soru:02)*

Bugüne kadar birçok farklı sosyal hizmet alanında palyatif destek/bakım hizmetlerinden yararlanmış ve evlerinde destek/bakım hizmetleri devam eden Müslüman kökenli hasta ve hasta yakınları ile gerçekleştirilen görüşmelerde, ev hizmetlerinde almakta oldukları destek/bakımların “*Formal ve İnfomal*”¹⁰¹ hizmet anlayışları çerçevesinde ele alındığı gözlemlenmiştir. Konuya ilişkin olarak kurumun bünyesinde birçok sosyal hizmet uzmanı bulunduran ve evlerde destek/bakım hizmetleri sunan bir kurumun yaklaşımı şu şekilde olmuştur;

“Bizler işin uzmanları olarak hastanın palyatif sürecinde bütün uygulamalarımızı formal anlamda tamamen mesleki eğitimlerimiz çerçevesinde sunmaktayız. Ama ne var ki ende destek/bakım hizmetlerinde oldukça önem ar eden hasta yakınları, akrabaları ve gönüllülerin sundukları hizmetleri infomal anlamda bir hizmet olarak adlandırmaktayız. Bunlar gerekli ve önemli hizmetler olmakla birlikte tamamen kişinin tecrübelerine dayalı mesleki uzmanlıklarla ilgisi olmayan hizmetler olarak görülmektedir...” (B2-Grup/Gündüzlü/Yatılı-D/B Evi-03)

Gerek kendi evlerinde veya birinci derecede yakınlarının evlerinde palyatif destek/bakım hizmetleri alan Müslüman hastaların profesyonel meslek grupları tarafından formal destek/bakım hizmetleri almanın yanında, informal anlamda sadece tecrübelere dayandırılmış yakınlarının ve gönüllüler tarafından hizmet alındığı gözlemlenmiştir.

¹⁰¹ **Formal destek/bakım;** İlgili sağlık kurum ve kuruluşları tarafından, evlerde uygulanan destek/bakım hizmetlerinde meslek grupları tarafından sahasında uzman eğitilmiş uzmanların sundukları profesyonel hizmetlerdir. **İnfomal destek/bakım;** Evde destek/bakım hizmetlerinde mesleki eğitilmiş olmayan, hasta yakınlarının (birinci derecede yakınlar, akrabalar, fahri ve gönüllü kişiler) hastanın ihtiyaçlarının karşılanması yönünde destek/yardım amaçlı sunulan hizmetleridir.

4.7.3.1.1. Palyatif Destek/Bakımda “Hastalık Derecesi (Plegestufe)”

Evde Destek/Bakım Hizmetlerinin Yaygınlaştırılmasına İlişkin Kriterler;

Palyatif sağlık merkezleri veya yatılı palyatif destek/bakım evlerinde gereken hizmetlerin karşılanmasında yeterli sosyal hizmet personelinin olmaması ve aynı zamanda palyatif hizmetlerin diğer hizmet alanlarına göre oldukça maliyetli olması hastaların destek/bakım hizmetlerinin evlerde verilmesini daha cazip hale getirilmesinde “BMFSFJ-Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı”nın oldukça dikkat ettiği kriterler mevcuttur;

“Palyatif destek/bakım hizmetlerinde her ne kadar personel istihdamı noktasında sorunlar yaşansa da oldukça maliyetli olan bir sektör olduğu bilinmektedir. Dolayısı ile hasta kişilere ilişkin olarak “Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı (BMFSFJ-Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend)” hastaların “hastalık derecesi (Pflegestufe)” tespitleri üzerinden ancak gereken yardımlar yapılabilir...” (B1-Grup/SH-Kurum-01)

Bu gerekçeler ile federal bakanlığın (BMFSFJ) gerek ülke ve gerekse eyaletler düzeyinde hastaların destek/bakım hizmetlerinde gereken destek/yardımların yapılabilmesini belirli kriterler üzerinden yürütmektedir. 61 yaşlarında bir kadın hasta yakınının, eşinin evde destek/bakım hizmetlerini ancak çocuklarının ve torununun yardımı olmadan sağlayabilmesinin mümkün olmadığını bilgisini vermektedir. Bu hasta yakını ile gereken görüşmeler yapılırken, kendisine eşinin destek/bakım hizmetlerinde yardımcı olan oğlu, kızı, gelini ve torunu da hazır bulunmuşlardır.

“Eşimin gereken bütün hizmetlerini çocuklarım olmadan karşılayabilmem mümkün olamamaktadır. Eşim oldukça hasta ve bakıma muhtaç olmasına rağmen kendisini destekleyecek yeteri kadar çocukları olmasından dolayı destek/bakım ihtiyacını belirleyen “hastalık derecesi (Pflegestufe)” yükseltilmemektedir.” Bu konuda ilgili sağlık ekibi eve gönderilerek gereken acil durumlarda müdahalelerde bulunabilmektedirler. Eşimin sağlık durumu oldukça ciddi bir boyuta olduğu için şu anda hastanede bulunmaktadır...” (2.Kat/Hasta Yakını-01)

Sosyal hizmet uzmanları (Sozialarbeiter) tarafından zaman zaman ev destek/bakım hizmetleri hastanın belirlenmiş olan “hastalık derecesi (Pflegestufe)”ne göre farklı hizmetler sundukları gözlemlenmiştir. Bu hizmetlerin yalnız yaşayan ve destek/bakım ihtiyacı olan hastalara yönelik hizmetler olduğu ve hastaların temel ihtiyaçların karşılandığı belirtilmiştir. (A3.3-Grup/Diğerleri-03), (A3.4-Grup/Hasta destek/bakıcı-12). Bu ihtiyaçların, bedensel temizlik, yemek yapmak, beslenme, alışveriş ve buna benzer ihtiyaçların giderilmesine ilişkin hizmetler olduğu belirtilmiştir.

Görüşülmüş olan hasta ve hasta yakınlarının almakta oldukları yardımların birbirlerinden farklı yardımlar oldukları ve bu yardımların “hastalık dereceleri (Pflegestufe)” üzerinden belirlenmiş olduğu gözlemlenmiştir (1.Kat/Hasta-15, 26 ve 43). Hastanın iş görebilirlik durumu, bulunduğu ortam ve beden temizliği, kişisel bakım ve beslenme becerileri, engellilik düzeyi, yaşına bağlı fizyolojik durumu, birinci derecede yakınlarının olup olmadığı gibi önemli faktörler hastalık derecesini belirleyen faktörler olduğu belirlenmiştir.

“Hastalık derecesinin tespitine ilişkin oldukça derinlemesine bir inceleme yapılmaktadır. Bazen öyle oluyor ki, evrak doldurmaktan ve ilgili kurumlara istenilen bilgi ve belgelerin yetiştirilmesinde içerisinden çıkamıyoruz. Kahredip bırakmak istesek de olmuyor, çünkü bu yardımlar olmadan hastamızla gerektiği gibi hastamıza yakışır bir düzeyde ilgilenilme şansımız olmuyor...” (2.Kat/Hasta Yakını-58).

Burada “hastalık dereceleri (Pflegestufe)”ne bağımlı olarak işlemlerin yürütülmesindeki hassasiyetin, hastanın sosyal yaşama uyum sağlamasında, yaşamını olumsuz etkileyecek tehlikelerden uzak tutularak hastanın geri kalan yaşamının kaliteli olarak geçirmesinin sağlanması yönünde bir uygulama olduğu görülmektedir. Bu uygulamaların devletin sosyal sistemi kapsamında mali nedenlerle gereken personel alımlarının yapılamaması ve destek/yardımların arttırılamaması hastanın geri kalan yaşamının kalitelileştirilmesine olumsuz olarak yansıdığı görülmektedir (1.Kat/Hasta-01, 07 ve 30).

4.7.3.2. Evde Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerin Gerekliliğine İlişkin Tespitler

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “1. Kategori: Hastalara İlişkin Görüşmeler (RGF)”, “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”, “B3-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)” ve “A3.4-Grup: Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir;

Bazı istisnalar dışında gerçekleştirilen bütün görüşmelerde hasta ve hasta yakınlarının evlerde destek/bakım hizmetlerinin oldukça önemli olduğu ve bu hizmetlerin uygulanmasındaki kalitenin arttırılmasına yönelik birçok tekliflerin sunulduğu gözlemlenmiştir.

“Babamızın birçok önemli ihtiyaçlarının evde karşılanması onu oldukça memnun ettiğini ve kendisini rahat hissettirdiğini görüyoruz. Daha çok mutlu olduğunu hissediyorum...” (2.Kat/Hasta Yakını-13)

Karşılaştırmalı olarak ele alınan bir örnekleme ile gayrimüslim ve Müslüman hastaların evde destek/bakım hizmetlerinin kıyaslamalarının yapılmasına çalışılmıştır. Müslüman aileler için hastalarının ilgili kurum ve kuruluşlarda acil sağlık nedenleri ile bakılmasının gerekliliği öne sürülürken, bazı sağlık hizmetlerinin evlerde verilerek giderilmesi noktasında kanaatler belirtilmiştir;

“Eşimin sağlığına ilişkin gereken bütün tıbbi ihtiyaçları ilgili sağlık kurumları tarafından giderilmektedir. Bizzat benim ve çocuklarımın eşime destek olmaları ve gerekli ihtiyaçlarının karşılanmasını kendisine oldukça iyi gelmektedir. Sonra onun ihtiyaçlarına yönelik sorunlarının giderilmesinde yardımcı olmamız, aile içerisinde bir dayanışma olmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Yaklaşık 2 yıldır belki çok yorulduk ama benim eşime karşı, çocuklarımın da annelerine karşı itina ile elimizden geleni yapıyor olmamız bizi oldukça mutlu kılıyor ve sorumluluk bilincimizi daha da pekiştirdiğini düşünüyorum. Zaten bazı hizmetlerde ilgili kurum ve kuruluşlardan yeterince olmasa da bir destek hizmeti almaktayız...” (2.Kat/Hasta Yakını-53a).

“Bazen annem uzun süre hastanede palyatif serviste kalmak zorunda oluyor. O zaman annemizle yeterince ilgilenme ve onu hissedebilme şansımız olamıyor. Sürekli eve gelmek

istediğini söylediğinde annemize az daha sabretmesi gerektiğini söylemek durumunda kalıyoruz. Dolayısı ile annemin evde gerek babam ve gerekse çocukları tarafımızdan destek görmesi ona oldukça iyi geliyor. Özellikle günlük ihtiyaçlarının giderilmesinde, abdest alması ve namazlarını eda etmek istediğinde yardımcı oluyoruz. Çok duasını alıyoruz...” (2.Kat/Hasta Yakını-53b)

Palyatif hizmetlere oldukça katkı sağlayan evde destek/bakım hizmetlerini gerekli kılan en önemli unsurun bu hizmetlerin sağlıklı ve hedef gözetilerek verilebilmesinin oldukça önemli olduğunun altı çizilmektedir. Sunulan bu hizmetlerin gerek hasta ve hasta yakınları açısından değerlendirdiğimizde evde sunulan hizmetlerin gerekliliği konularına gayrimüslim hasta ve hasta yakınlarında farklı bakış açılarından yaklaşıtları belirlenmiştir.;

“Hastanede veya destek/bakım evinde kendimi daha güvende hissediyorum. Sanırsam evde biraz daha yalnız kalıyorum. Burada bana ve hastalığım ile ilgili olarak nasıl yaklaşacaklarını ve benimle nasıl ilgileneceklerini çok iyi biliyorlar. Doktorumuz, hemşiremiz, hasta destek/bakıcılarımız, terapistlerimiz ve manevi rehberlerimiz oldukça kaliteli hizmetler sunmaktadırlar. Bu hizmetler bana oldukça iyi geliyor. Bu sunulan hizmetlerin hepsine birden evde ulaşabilme şansım olmamaktadır...” (1.Kat/Hasta-19)

Zaman zaman annesinin bazı ihtiyaçlarının karşılanması noktasında yardımcı olan gayrimüslim hastan yakını bu konuda şu notları düşmektedir;

“Annemin evden ziyade hastanede veya bir yatılı palyatif merkezde kendisini çok daha iyi hissettiğini görüyorum. Ben bu konuda oldukça eğitilmiş birisi değilim. Annemin ihtiyaçlarının nasıl giderilebileceği noktasında herhangi bir mesleki eğitimim yok. Onun için ona zarar vermekten korkuyorum. Bu şekilde ilgiden her ikimizin de mutlu olduğu kanaatindeyim...” (2.Kat/Hasta Yakını-52)

Bu iki farklı yaklaşım diğer Müslüman hasta ve hasta yakınlarından elde ettiğimiz veriler ile karşılaştırıldığında şu şekilde bir yorumlama yapılabilmesini mümkün kılmaktadır. Müslüman hasta ve hasta yakınları evde destek/bakım hizmetlerini önemsemesi ve gerekli görmesinin asıl temelde yatan sebepleri, hastalarının kendilerini evin dışında herhangi bir uygulamadan yeterince rahat hissetmemelerinden kaynaklanmaktadır. Bunun en belirgin sebepleri ise sunulan hizmetlerin Müslümanlara yönelik yeterli seviyede değer temelli sunulamamasındandır (2.Kat/Hasta Yakını-05, 09, 55, 69). Hastaların gereken tıbbi ihtiyaçları dışındaki dini/manevi, kültürel ve sosyal ihtiyaçlarının evde destek/bakım hizmetleri şeklinde karşılanabiliyor olması Müslüman hasta ve hasta yakınlarının bu hizmetleri önemsedğini ve oldukça gerekli hizmetler olarak gördükleri söylenebilir.

Palyatif Hizmet Uygulamalarında Maliyetler Hesaplamaları ve Müslüman Hastalar:

Federal Almanya’da gerek palyatif ve gerekse yaşlı destek/bakım hizmetlerinin maliyetleri oldukça yüksek olması ve yaşlı nüfusun mevcut nüfus içerisinde oldukça çok olması doğal olarak bu hizmetlere olan taleplere de ilginin oldukça artmasına neden olmaktadır. Gerek mali ve gerekse sosyal hizmet alanında personel yetersizlikleri yaşlı destek/bakım hizmetlerinin uygulanmasında belirli sorunları da beraberinde getirdiği görülmektedir.

“Ben yaklaşık 3 yıldır Almanya’dayım. Filipin asıllı sosyal çalışmanım (Sozialarbeiter). 8 yıl boyunca kendi ülkemde de buna benzer hizmetler sundum. Yaklaşık bir yıldır evde destek/bakım hizmetlerinde aktif olarak çalışmaktayım. Müslümanların hastalarımızın kendilerini evlerinde daha iyi hissettikleri kanaatindeyim. Onların aile ilişkileri oldukça farklı. Sanırım bundan dolayı evde destek/bakım hizmetlerini hastane ve diğer hizmetlere kıyasla daha yoğun talep etmektedirler...” (A3-4-Grup/Hasta destek/bakıcı-09)

“Almanya’da gayrimüslim aile yapılanmalarında evde destek/bakım hizmetleri istenildiği gibi bir karşılık bulamaması, Federal Almanya’yı maliyetlerin düşürülmesi ve arz talep dengesinin karşılanması noktasında Almanya dışında ülkeler Polonya, Tayvan ve Filipin’e yönelmesine neden olabilmektedir...” (B3-Grup/İÇO/Kurum-01)

Bu durum dikkate alındığında gerek yaşlı destek/bakım hizmet personellerinin yetersizliği, oldukça hızla yaşlanan bir toplum nüfusu ve buna paralel giderek artan oldukça yüksek maliyetler her geçen yıl sosyal hizmetlerde destek/bakım hizmetlerinin kalitesinin düşmesine neden olduğu gibi bu durumdan oldukça etkilenen Müslüman hasta ve hasta yakınları olabilmektedirler.

4.7.3.2.1. Palyatif Sağlık Merkezleri ve Evde Destek/Bakım Hizmet Karşılaştırılması

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “1. Kategori: Hastalara İlişkin Görüşmeler (RGF)”, “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)” ve “B2-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat sorusu şu şekildedir;

- ❖ *Destek hizmeti sunduğunuz yakınınızın (.....) evde destek yerine, başka bir sağlık destek merkezinde (hastane, destek evi, vb.) bakılmasını nasıl karşılırsınız? (Wie stellen Sie sich die Pflege Ihres Verwandten (.....) in einem Pflegeheim (Krankenhaus, Pflegeheim usw.) statt zu Hause vor?) (2.KAT/Soru:10)*

Müslüman hastaların sağlık merkezleri bünyesinde tıbbi sosyal hizmet uygulamalarından oldukça memnun olmalarına rağmen destek/bakım hizmetlerini evlerinde almak istedikleri gözlemlenmiştir. Bu durum gayrimüslim hastalarda tam ters orantılı olduğu saptanmıştır. Gayrimüslim hastaların evde destek/bakım hizmetlerini yakınlarından alabilme imkanlarının oldukça kısıtlı olması onların destek/bakım kurumlarına yönelik bir tercih yapmaya yönelttiği gözlemlenmiştir.

“Eşim ve ben çalışıyoruz, 2 çocuğumuz var ve bunlardan birisi bizimle kalmıyor. Bu hususta yardım alabileceğim tek kızım var ama oda yeni mezun oldu ve işinde oldukça yeni. Yani babama evde bakabilme şansımız hiç olmadı. Sık sık ziyaret ediyor ve destek olmaya çalışıyoruz...” (2.Kat/Hasta Yakını-50)

Genelde görüşmeler gerçekleştirmiş olduğumuz gayrimüslim hastalar evlerinden ziyade palyatif merkezlerde ziyaret edilmişlerdir. Bu hastalar sağlık durumlarına göre ilgili destek/bakım kurumlarında yaşamlarını sürdürmektedirler. Bunları şu şekilde belirtebiliriz; “Yaşlı Yaşam Evleri (Wohngemeinschaft)”, “Yaşlı destek/bakım Evleri (Betreuteswohnen)” veya mali durumları oldukça iyi olanların ise “Yaşlı destek/bakım Rezidansları (Seniorenresidenz)”nda kaldıkları belirlenmiştir (B2-Grup/Yatılı-D/B Evi-02).

Sosyal hizmet kapsamında, hastaların sağlıkları ile ilgili tıbbi tedavilerinin yanında dini/manevi, psikolojik ve sosyal açıdan hangi hizmetlerin Müslüman ve diğer hastalara sunulabildiğini karşılaştırıldığında, gayrimüslim ve Müslüman hastaların tercihliklerindeki farklılıklar oldukça belirgin olarak kendisini göstermektedir. Bunun nedenlerinin, hastalara sunulan değer temelli hizmetlerin farklılığında olduğu ve Müslüman hastaların diğer gayrimüslim hastalara kıyasla kendi dini/manevi, kültürel ve sosyal duygularının giderilmesine yönelik yeteri desteği göremedikleri belirlenmiştir (1.Kat/Hasta-34), (2.Kat/Hasta Yakını-81). Dolayısı ile bu kriterler, Müslüman hasta ve hasta yakınlarının evde destek bakım hizmetlerini gayrimüslim hasta ve hasta yakınlarına oranla daha çok benimsediklerinin tespitleri yapılmıştır.

4.7.3.3. Hasta Yakınlarının Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerine İlişkin Tespitler

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)” ve “A3.4-Grup: Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir;

Hasta yakınlarının sundukları destek/bakım hizmetlere ilişkin tespitler yapılırken, sundukları hizmetlerin nelerden oluştuğu, bu hizmetleri hangi gerekçelerle sundukları, bu hizmetler bağlamında herhangi bir tecrübelerinin, eğitim düzeylerinin olup olmadığı ve nasıl bir dini/manevi sorumluluk hissettiklerine ilişkin tespitlerin yapılmasına çalışılmıştır (2.KAT/Soru:02, 03, 08 ve 09).

Araştırma kapsamında tespit edilen en önemli gerekçelerin gerek “Gayrimüslim (nicht muslim)”¹⁰² hasta ve yakınlarında ve gerekse Müslüman hasta ve hasta yakınlarında gerekçelerin birbirlerine yakın gibi görünsede de oldukça farklı karşılıkları olduğu gözlemlenmiştir. Müslüman hasta ve hasta yakınlarının palyatif dönem sürecinde birbirlerine kullandıkları sözlerin en başında “Allah Razi Olsun” sözcüğü yer almaktadır. Hatta bu söz öyle bir yer etmiştir ki, hastalar bu sözü zaman zaman kendilerine hizmette ellerinden geleni yapan sosyal hizmet uzmanlarına dahi bir teşekkür mahiyetinde söylemektedirler.

“Babam, her fırsatta sunulan en ufak bir hizmete bile “Allah Razi olsun” sözü ile bir karşılık verir. Hatta bazen öyle oluyor ki, eve gelen gayrimüslim sosyal hizmet görevlilerine de bu söz ile yaklaşıyor. Sadece bir sefer değil birçok kez bu söz hizmet görevlileri tarafından anlaşılamadığı için tercüme etmek durumunda kalmışsızdır. Bu sözün teşekkürün ötesinde bir değer ifade ettiğini ve babamın kendilerinden razı olduğunu, Allah’ında razı olması için duacı olduğunu söyleyince, okadar çok hoşlarına gitti ve nasıl teşekkür edeceklerini bilemediler...” (2.Kat/Hasta Yakını-62

¹⁰² “Gayr-i Müslüm (Nichtmuslime)” kelimesi İslâmi bir terim olup; Müslüman olmayan, herhangi bir dine mensup veya hiçbir inancı olmayan kişiler ile ilgili olarak kullanılmıştır. “Duden Online Wörterbuch”da “Gayr-i Müslüm (Nichtmuslime)” kelimesi “Giau (Gavur) Ungläubiger” anlamında alınmıştır. Bu tamamen yanlış ve İslâm’ın Gayrimüslimlere bakış açısını yansıtmamaktadır.

Dolayısıyla Müslüman hasta ve hasta yakınlarının palyatif sürece ilişkin bütün ilişkilerin temelinde hasta ve hasta yakını arasında karşılıklı olarak **“Allah Razi Olsun”** sözcüğünün temel değerlerine oturtulmuş olduğu görülmektedir.

“Ben ne zaman Müslüman ailelerin evlerine hastaları ile ilgili gereken destek/bakım hizmetlerini uygulama için gittiysem, neredeyse bana yapabileceğim hiçbir iş bırakmayacak kadar hastaları ile yakından ilgili olduklarını ve onlara çok değer verdiklerini gördüm. Müslüman hasta ve hasta yakınları arasında oldukça duyguyu yüklü ve saygılı bir ilişkinin olduğunu görüyorum...” (A3.4-Grup/Hasta destek/bakıcı-09)

Burada değer temelli yaklaşımın dini/manevi perspektiften bakıldığında aynı şeyleri ifade etmediği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla gayrimüslim hasta ve hasta yakınları ile yapılan görüşmelerde, gerek hasta ve hasta yakını arasındaki ilişkilerin ve gerekse sosyal hizmet uzmanları ile aralarındaki ilişkilerin boyutunun dini/manevi olarak ifade edilebilmesinden ziyade seküler bir karşılık bulabildikleri gözlemlenmiştir.

“Oldukça eski zamanlara gittiğimizde sanırım ‘teşekkür ederim (dankeschön, besten dank)’ karşılığında biraz daha dini/manevi içerikli teşekkürleşmelerin olduğu kanaatindeyim. Endüstrileşme ve modernleşme ile birlikte bu değerlerin kaybolduğu kanaatindeyim. Mesela Almanya’nın güney eyaletlerinde ve daha aşağı doğru İsviçre ve İtalya’ya, Vatikan’a doğru yaklaşıldıkça dini/manevi içerikli sözler ile ifade edilen karşılıklı teşekkürleşmelerin kullanıldığını sanıyorum. Tabi benim hizmet alanım manevi rehberlik olunca bu alanda biraz daha dini/manevi duygular devrede olmaktadır., Görüştüğüm hastalarım benden dua etmemi beklemektedirler ve bu hususta da bana ‘teşekkür (besten dank)’ etmektedirler...” (A3.4-Grup/Manevi Rehber-02)

4.7.3.3.1. Sunulan Hizmetlerinin Gerekçeleri

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”, “A3.1-Grup, A3.4-Grup: Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)” ve “B2-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)” den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat soruları şunlardır;

- ❖ *Yakınınıza (.....) hangi konumlarda sosyal hizmet bağlantılı desteklerde/yardımlarda bulunmaktasınız? Kısaca özetler misiniz? (In welchen Situationen steht Ihrem Verwandten (.....) eine Person von der Sozialhilfe zur Verfügung? Können Sie das kurz zusammenfassen?) (2.KAT/Soru:02)*
- ❖ *Sunmakta olduğunuz bu destek/yardım hizmetini yakınınıza (.....) hangi gerekçeyle (niyetle) sunuyorsunuz? Karşılığında nasıl bir beklentiniz olmaktadır? Bu durumu nasıl özetlersiniz?: (Dini/manevi, kültürel ve hümanist değerleriniz nelerdir?) Was sind Ihre Gründe für die eigenen Pflegeleistungen an (.....), die Sie übernehmen? Aus welchen Gründen übernehmen Sie die Pflegeleistungen? Wie fassen Sie diese Situation zusammen? (Was sind deine religiösen/spirituellen, kulturellen und humanistischen Werte?) (2.KAT/Soru:08)*

Her türlü zor şartlar altında gerek palyatif hizmet merkezlerinden ve gerekse evlerde her türlü destek/bakım ihtiyaçlarının hasta yakınları tarafından itina ile sahiplenildiği ve ellerinden geldigince yardımcı olunduğu görülmektedir. Bu hizmetlerin sunulmasındaki en önemli gerekçenin dini/manevi gerekçeler olarak gösterildiği belirlenmiştir.

“Gece gündüz 24 saat yapılması gereken ne varsa ailece yapmaya çalışıyoruz hepimiz devrede oluyoruz...” (2.Kat/Hasta Yakını-76)

“Aile bireyleri olarak bir “sorumluluk duygusu” taşıdığımız kanaatindeyim. Bugün bizim anne ve babalarımız için ne yapıyorsak çocuklarımız da aynı şekilde bizlere muamele edeceklerine inanıyorum...” (2.Kat/Hasta Yakını-07)

Bu durum gerek hastanın ve gerekse hasta yakınlarının dini/manevi ve kültürel alt yapılarına göre değişiklik gösterdiğini, kimileri konuya sadece insani boyuttan yaklaşırlarken oldukça önemli bir kısmının ise sundukları hizmetlerin gerekliliğini “Allah’ın bir imtihanı” olduğu ve bir gün kendilerinin de aynı konumda olabilecekleri örneklerini getirmektedirler (2.Kat/Hasta Yakını-60, 68).

“Sadece günlük ihtiyaçlarının giderilmesinde değil en önemlisi yanında olduğumuzu hastamıza hissettiriyoruz...” (2.Kat/Hasta Yakını-59)

“Hastalık sürecini sadece yatağa bağımlı hastamızın doğal ihtiyaçlarının karşılanması olarak görmüyoruz. Bunun yanında gerek hastamızın ve gerekse aile bireyleri olarak bu süreçte hizmet sunanların psikolojik destek alma süreci olarak ta görüyoruz. Çünkü hastamızın gerektiği gibi kaliteli bir yaşam sürmesi, hizmet sunan aile bireylerinin güçlü ve eğitilmiş olması ile mümkün olabilmektedir. Yani bunu hastamızın değeri ile alakalı önemli bir süreç olarak görüyoruz...” (2.Kat/Hasta Yakını-67)

Bu ifadeden de anlaşılmaktadır ki, görüşmeleri gerçekleştirmiş olduğumuz birçok Müslüman aileler için evin hastası bir değer ifade etmektedir ve sundukları bütün hizmetleri hastanın palyatif destek/hakım hizmetlerine olan ihtiyacının gereği olduğuna vugu yapılmaktadır (2.Kat/Hasta Yakını-06, 14, 19 ve 43). Palyatif destek/bakım hizmetleri aynı zamanda hastanın terminal döneminde de her durumda alarında olabilmek demektir (2.Kat/Hasta Yakını-29). Destek/bakım ekibi doktorları, hastabakıcıları, din görevlileri “Manevi Rehber (Seelsorger)” ve terapistler ailedeki destek hizmetlerini yapan birey ile koordineli bir hizmet gerçekleştirmektedir. Bu açıdan hasta yakınları sosyal hizmetlerin her alanında hastasına destekçi bir unsur olarak var olmakta ve hastanın psikolojik yalnızlığının giderilmesinde önemli bir faktör olduğu görülmektedir (2.Kat/Hasta Yakını-15, 24, 48 ve 56).

Hasta yakınlarının sunmakta oldukları bütün sosyal hizmet bağlantılı destek/bakım hizmetlerini “Palyatif destek/bakım (Palliative Care)”ın önemli bir parçası olarak gördükleri belirlenmiştir.

“Her ne kadar hasta yakınlarından birçoğunun hastalarına yönelik uyguladıkları destek/bakım hizmetleri “informal bir yaklaşım” olsa da hastası ile arasındaki ilişkinin hastalarına oldukça olumlu yansıdığını dikkate alacak olursak bu yaklaşımın tamamen “formal bir yaklaşım” olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü hasta ile hasta yakını arasındaki bu gerekli ilişkinin hastanın psikolojik ihtiyaçlarının giderilmesi açısından başka hiçbir yaklaşımla verilebilmesinin mümkünatı yoktur...” (B2-Grup/Hastane-P.D/B-12)

Dikkat çeken en önemli hususlardan bir tanesi de terminal dönemdeki birçok Müslüman hastanın yaşamlarının son dönemlerini evde geçirmek istemeleridir. Oldukça yaşlı olan hastaların destek/bakım hizmetlerinde görev üstlenmiş olan yakınlarının, hastalarına sunabilecekleri hizmet alanların önemli olduğunu ve en önemli hizmetlerin başında, günlük rutin hizmetlerin yanında onların dini/manevi açıdan yapabilecekleri ibadetleri huşu içerisinde yapabilmelerinde yardımcı olunduğu gözlemlenmiştir.

“Zaman zaman hasta yakınları ile irtibatlarımız oldukça sıkı bir ilişkiye dayandırılmaktadır. Onların hastalarına yönelik sadece dini/manevi açıdan bir sohbet yapmıyoruz. Bazen sadece Kur’an-ı kerim okuyoruz. Hatta evde hizmetlerini sunan hastanın yakınlarına sık sık Kur’an okunarak hastanın ruhen rahatlatılmasının oldukça faydalı olacağı noktalarında telkinde bulunuyoruz.” (A3.4-Grup/Manevi Rehber-05)

Hasta yakınları olarak, hastanın eşleri çocukları ve zaman zaman yakınlarının yanında olduğunun hissettirilmesi hastanın ellerinin tutulması, birkaç yudum su birkaç kaşık çorba içirilerek bir ihtiyacının giderilmesi hastalar için oldukça terapi edici psikolojik bir destek olarak görülmektedir (A3.1-Grup/Psikolog-03).

Hasta yakınlarına sundukları hizmetlerin her birisinin tamamen insani yaklaşımların da yanı sıra, dini/manevi bir yaklaşımdan kaynaklandığı ve bu bakış açısının hizmetlerin sunulmasında önemli bir gerekçe olarak görüldüğü birçok kez vurgulanmıştır (2.Kat/Hasta Yakını-02 ve 58).

“Dünya da ve ahirette yaptıklarımızın mutlaka bir karşılığı olacaktır. Bunlar ya bir mükafat ya da bir ceza olarak bizlere ödenecektir. Allahtan Korkuyorum! Babamız hastalığa olan sabrı ile bir imtihan geçirirken bizler ona karşı (atamıza karşı) davranışlarımız ile bir imtihan geçiriyoruz. Allah’ın bir imtihanıdır. Çocuklarımız büyüklerimize nasıl davrandığımızı gözlemliyor. Bunlardan dersler çıkarıyorlar...” (2.Kat/Hasta Yakını-60)

Hastalık ve ölüm anı herkesi bir nevi korkutur. Sadece vefat edecek kişiyi değil, aynı zamanda yakınlarını oldukça etkisi altına alır. Hastalarının ölümü sonrası, hasta yakınlarının vicdanları ile olan muhasebesi oldukça önem arz etmektedir. Hasta yakınının hastası ile geçirdiği hastalık süreci, hasta yakınlarının geleceğe yönelik bütün hayatlarını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilecektir. Yakınlarının vefatı sonrasında hayatlarının aynı sorumluluklar ölçüsünde devam ettirilmesi ve hastalarının vefatları öncesinde hastalarına olan ilişkilerin temelleri, sadece insani veya kültürel değerler ile izah edilebilmesi mümkün olamamaktadır. Onun için hasta yakınlarının hastalarının palyatif sürecinde oldukları dönemlerinde sundukları bütün hizmetlerin dini/manevi değerler bağlamında önemli sorumluluk bilinci çerçevesinde gerekçelendirdikleri gözlemlenmiştir.

4.7.3.3.1.1. Hizmetlerin Sunulmasında Dini/Manevi Duygular

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat soruları şunlardır;

❖ *Yakınınıza (.....) sunmuş olduğunuz destek hizmetini dini/manevi ve kültürel değerleriniz açısından sunduğunuzu düşünürsek, yapmış olduğunuz hizmetin dini/manevi duygularınızın tatminliyi açısından nasıl derecelendirirsiniz? (0: çok önemsiz) – (10: çok önemli) Bu hususta duygularınızı nasıl ifade edersiniz? (Lassen Sie uns Ihre Fürsorge in Hinsicht auf Ihre religiösen, spirituellen und kulturellen Werte betrachten. Wie bewerten Sie von 0 bis 10 (0: unwichtig, 10: sehr wichtig) Ihre eigene Zufriedenheit, wenn Sie Ihre religiösen und spirituellen Gefühle für den eigen geleisteten Pflegedienst betrachten. Wie drücken Sie Ihre Gefühle zu diesem Thema aus?) (2.KAT/Soru:09)*

- *Dini açıdan değerlendirdiğinizde (Wenn Sie religiöse / spirituelle Werte betrachten)*
- *Manevi açıdan değerlendirdiğinizde (Wenn Sie kulturelle Werte betrachten)*

Hasta yakınlarının sundukları palyatif destek/bakım hizmetlerinin “dini” ve “manevi” anlamda nasıl bir değer taşıdığının ölçülmesinde oldukça belirleyici bir soru olmuştur. Müslüman hasta yakınlarının sundukları bütün hizmetlerin dini/manevi duygular içerisinde uygulandığı gözlemlenmiştir.

“Bu hizmetleri sunarken tabii ki manen kendime oldukça iyi geldiğini düşünüyorum. Ama sonuçta tabii ki kardeşime olan bu yaklaşımın bir sorumluluk olduğunu da düşünüyorum. Sanırım genel anlamda dinende bundan sorumlu olduğumuz kanaatindeyim. Onun için manevi anlamda bana iyi gelen bu yaklaşımın temellerinde yine inancım ile ilgili bir duygunun yattığını söyleyebilirim. Onun için bu soruda konuyu dini ve manevi açıdan aynı oranda cevaplamak istiyorum...” (2.Kat/Hasta Yakını-70)

Hastalarına sunulan destek/yardımları “dini” ve “manevi” açıdan değerlendirildiğinde manevi duyguların din içerikli olmadan anlaşılmasının mümkün olmadığının tespiti yapılmıştır. Müslüman hasta yakınları gayrimüslim hasta yakınlarına kıyasla sundukları bütün hizmetlerin manevi yönünü dini (İslâm) temellere dayandırarak bir sorumluluk olduğu yaklaşımı ile izah edebilmektedirler. Gayrimüslim hasta yakınlarında da dini mensubiyetlik seviyesinin oldukça bir rol oynadığı gözlemlenmiştir.

“Maneviyat (Spiritualität)” insanın ruhi yapısı ile yakından ilgili olduğu için sanırım sunduğum yardımlarda önemli bir rolü olduğunu düşünüyorum. Sunduğum bu hizmetlerin dini noktada neyi ve nasıl ifade ettiği noktasında hiçbir fikrim yok. Zaman zaman fırsatım oldukça annemin yanında olmamın gerektiği tamamen insani bir yaklaşım olduğu kanaatindeyim. Ve onunla olduğum ve sonrasındaki zamanlarda kendimi oldukça mutlu hissediyorum...” (2.Kat/Hasta Yakını-85)

Müslüman hasta yakınlarının, maneviyat kavramını genel manada dini içeriklerle bağlantı kurularak açıklanmaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. (2.Kat/Hasta Yakını-03, 12, 26, 63, 66, 72). Yakınlarına yönelik palyatif destek/bakım hizmetlerini dini/manevi duygu ve değerler açısından sunduğunu önemli olduğunu beyan eden katılımcıların oranları; (0: çok önemsiz) – (10: çok önemli) Müslüman katılımcılarda (8-9) arası bir değer ederken, bu oran gayrimüslim katılımcılarda manevi olduğuna ilişkin (4) ve dini bir yaklaşım olarak görenlerin oranı ise (3) olarak belirlenmiştir.

4.7.3.3.1.2. Hastaların Kendi Yakınlarından Aldıkları Hizmetlerinin Önemi

Hastaların bizzat kendi birinci derecede yakınlarından ve akrabalarından aldıkları hizmetlerin oldukça önemli olduğunun tespitleri yapılarak elde edilen verilerin sınıflandırılmasına çalışılmıştır. Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “1. Kategori: Hastalara İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat sorusu şu şekildedir;

- ❖ *İnancınızı, dini anlayışınızı, kültürünüzü, manevi değerlerinizi dikkate aldığınızda, yakınlarınızdan almış olduğunuz sosyal hizmet destekleri/yardımları dini sosyal hizmet destekleri açısından sizi tatmin etmekte midir? Duygularınızın dini/manevi ve kültürel bir karşılık bulması noktasında ne tür beklentileriniz olmaktadır? (Wenn Sie Ihren Glauben, Ihr religiöses Verständnis, Ihre Kultur, Ihre spirituellen Werte in Betracht ziehen, werden Sie von Ihren Verwandten zufriedenstellend*

unterstützt? Welche Erwartungen haben Sie, in Hinblick auf Ihre religiösen/spirituellen und kulturellen Gefühle?) (1.KAT/Soru:07)

Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu hastaların oldukça büyük bir bölümü yakınlarından almış oldukları hizmetleri oldukça değer temelli hizmetler olarak gördükleri ve oldukça memnun kaldıkları noktasında görüşler bildirilmiştir. Yakınlarından aldıkları hizmetlerin dini/manevi değerler bağlamında oldukça değerli ve kıymetli olduklarına ve hak ettikleri gereken değerın kendilerine fazlasıyla verildiğine yönelik vurgular yapılmıştır (1.Kat/Hasta-06, 18, 2 ve 41).

Yakınlarından aldığı destek/bakım hizmetlerini oldukça değerli bulan 68 yaşlarında kadın bir hastanın yakınları için söyledikleri şu sözler oldukça önem arz etmektedir;

“Allah hepsine hayırlı ölümler ihsan eylesin, bizi vatanımızdan uzak eyledi cennetinden uzak eylesin. Allah’ım evlatlarımızı, torunlarımızı korusun. Evlatlarımızın hakkı ödenmez...” (1.Kat/Hasta-13).

Bu ifadeler ile kendisine hizmetlerde bulunan evlatlarına yakınlarına oldukça değer ifade eden güzel sözler ile duâlandığı görülmektedir. Diğer bir örnekte de yine evde destek/bakım hizmeti alan 68 yaşlarında erkek bir hastanın söyledikleri şu şekilde kayıt altına alınmıştır;

“Her zaman bir tarafımız Türkiye diğer tarafımız ise hep Almanya’da oldu. Buraları gurbet belledik, dönmek istedik ama bir türlü dönemedik. Alları bizi bu yaban ellerde vatansız bıraksa da çocuklarsız bırakmadı. Onların desteklerini her zaman üzerimizde hissettik. Onları ahlaken koruya bildik ve elimizden geleni yapmaya gayret ettik. Şimdi de onlar bizler için ellerinden geleni yapmak için nasıl çırpındıklarını görüyoruz. Onlara hep duâ ediyoruz. İnşallah onlarda çocuklarından, torunlarımızdan aynı ilgiyi göreceklerdir. Allah’a duacıyız...” (1.Kat/Hasta-27).

Görüşülen bütün hastalar dikkate alındığında evlerde destek/bakım hizmetleri alan hastaların diğer hastalara kıyasla oldukça sahiplenilmiş ve yalnız olmadıkları gözlemlenmiştir. 51 yıldır Almanya’da bulunan ve kendisinin oldukça yalnız ve sahipsiz olduğunu belirten 74 yaşlarındaki Müslüman (erkek) bir hasta ile yapılan görüşmelerde sorunlarına ilişkin şu şekilde ifadeler kullanmıştır;

“Ömrümün oldukça önemli bir bölümünü Almanya’da geçirdim. Eşimi kaybettikten sonra oldukça yalnız kaldığımı söyleyebilirim. 1 kız, 3 oğlan, 2 de gelin var. Sanırım 3 de torun var. Fazlası da olmuş olabilir ama bilemiyorum. Son 16 yıldır yakınlarımla ilişkilerim oldukça berbat bir durumdadır. Önceleri çocuklarımı oldukça suçluyordum. Ama son 2 yıldır bu hastalığım bana oldukça kıymetli ve değerli şeyleri hatalarım yüzünden nasıl kaybettiğimi gösterdi. Ara sıra bazen kızım birde en ufak oğlum (44 yaşında) akıllarına gelirlerse ziyaretime gelirler kısa bir bakıp giderler. Evde bir hizmet almayı düşünmedim çünkü bunu hak etmediğimi düşünüyorum. Ben de çocuklarda mutsuz olabilecekleri kanaatindeyim. Ama sahipsiz olunca da oldukça zor ve herkes seninle ilgili istedikleri gibi karar verebilmektedirler...” (1.Kat/Hasta-21).

Sonuç olarak görüşülen hastaların büyük bir bölümü, var olan bütün iyiliklerin merkezine kendilerini koyabilirlerken bütün eksikliklerin merkezine de yine kendilerini oturtturdukları görülmektedir. “Çocuklarımıza ne öğrettikse onu yapıyorlar. Onların eksiklikleri bizlerin onlara veremediklerinden kaynaklanmaktadır” (1.Kat/Hasta-08) ifadelerini kullanmaktadırlar. Hastaların

birçoğunun yakınlarının bizzat yanlarında olmaları ve onların himayesinde kendilerine destek alıyor olmaları oldukça önemli dini/manevi bir değer olarak görülmektedir. Hastaların yakınlarından aldıkları hizmetleri oldukça önemli kılan unsurlardan birisinin de bu hizmetlerin aile içi dayanışmayı arttırdığı ve ailenin önemli bir değer olduğunun ortaya konulması açısından oldukça önem arz ettiği görülmektedir. Evde destek/bakım hizmetleri alan 59 yaşlarında Müslüman bir hastanın, aile bireylerinden gereken ilgiyi fazlası ile gördüğünü belirterek şu ifadeleri kullandığı görülmektedir;

“Evlatlarımız bizim ana babalarımıza yaptıklarını yapıyor. Allah’a çok şükür. Biz onların hayır dualarını aldık, şimdide biz evlatlarımızı hayır dualarla yad ediyoruz...”
(1.Kat/Hasta-21)

4.7.3.3.1.3. Hasta Yakınlarının Uyguladıkları Hizmetlerin Memnuniyet Düzeyi

Yakınlarından Palyatif uygulamalar kapsamında destek/bakım hizmetleri alan hastaların aldıkları bu hizmetlerden hangi düzeyde memnun kaldıklarına ilişkin tespitlerin yapılmasına çalışılmıştır. Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “1. Kategori: Hastalara İlişkin Görüşmeler (RGF)” elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat sorusu şu şekildedir;

- ❖ *Sosyal hizmet destek/yardımları eğer yakınlarınızdan (.....) alıyorsanız memnuniyet derecesini belirtecek olsanız (0: çok kötü) – (10: çok iyi) nasıl derecelendirirsiniz? (Wie Beurteilen Sie Ihre Zufriedenheit von (0: sehr schlecht) bis (10: sehr gut), wenn Sie das Niveau der Pflegeleistung Ihres Verwandten (.....) betrachten?): Bu noktada ne tür önerileriniz olabilir? Beklentileriniz nelerdir? (Welche Art von Vorschlägen können Sie an dieser Stelle hinzufügen? Was sind Ihre Erwartungen?)*
(1.KAT/Soru:06)

Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu hastalardan oldukça büyük bir kısmının palyatif destek/bakım hizmetlerini ilgili palyatif sağlık kurumlardan ve evde destek/bakım imkanları dahilinde almış olmaları, araştırmanın karşılaştırmalı bölümlerine oldukça verimli katkılar sağladığı söylenebilir. Elde edilen veriler üzerinden Müslüman hastaların gayrimüslim hastalara kıyasla evlerde destek/bakım hizmetlerini daha çok benimsedikleri ve oldukça memnun kaldıkları gözlemlenmiştir.

Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu evde palyatif destek/bakım hizmetleri alan Müslüman hastaların palyatif hizmetlerin önemli bir bölümünü birinci derecede yakınlarınızdan alıyor olmalarındaki memnuniyet düzeyleri oldukça yüksek ve memnun kaldıklarına ilişkin olmuştur. Bu durum gayrimüslim hastaların oranlarına göre oldukça çok yüksek olduğu tespit edilmiştir. Derecelendirilmelerde (0: çok kötü) – (10: çok iyi) olarak aldığımız ölçmeler sonucunda evde destek/bakım hizmetlerinin memnuniyet düzeyinin (8-9) arasında olduğu belirlenmiştir. Bu değerlendirmeler arasında özellikle ev hizmetleri dışındaki palyatif sağlık merkezlerinde yapılan değerlendirmeler ile kıyaslandığında, palyatif sağlık merkezlerindeki hastaların evde bakım hizmetlerinin memnuniyet düzeyi noktasında daha yüksek puanlamada bulundukları gözlemlenmiştir (1.Kat/Hasta-03, 25, 35 ve 42).

Müslüman hastaların evlerde aldıkları palyatif sağlık hizmetlerinde oldukça eksiklikler ve yetersizlikler olsa da evlerde destek/bakım hizmetlerini tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Bunun bu düzeyde olmasının nedenlerinden birisinin de Müslüman hastaların ev ortamlarında aldıkları değer temelli palyatif hizmetlerin dini/manevi anlamda bir önem addettiği ve bu hususların palyatif hizmetlerde evlerini tercih etmeleri için önemli bir kriter olduğu tespit edilmiştir.

Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu hastalardan birçoğunun her ne kadar evde destek/bakım hizmetleri alsalar da her birinin en az iki ve üzerinde bir sayıda hastanelerde ve sonrasında da palyatif sağlık merkezlerinde tedavi süreci yaşadıkları gözlemlenmiştir. Rahatsızlığı nedeni ile oldukça zor durumda kalmış olan 71 yaşlarında bir hastanın konu ile ilgili yaklaşımları şu şekilde olduğu belirlenmiştir;

“Kaç seferdir hastaneye kaldırıldığımı artık hatırlamıyorum. Bu ve başka hastanelerde gitmediğim bölüm kalmadı sanırım. Nefes almam zorlaştığında ve ağrılarım fazlaştığında bu hastaneye getiriyorlar. Biraz kendime gelince yine eve gideceğim. Evde her türlü ihtiyacım gideriliyor. Oldukça memnun olduğumu söyleyebilirim. Kızımdan, damadımdan, oğlumdan ve torunlarımdan Allah razı olsun” (1.Kat/Hasta-01)

Bu ve buna benzer durumların genel olarak evde palyatif destek/bakım hizmetleri alan birçok Müslüman hastada rastlanılan bir durum olduğu gözlemlenmiştir. Acil tıbbi destek ihtiyaçları durumunda en yakın hastanelere götürülerek gereken müdahalelerin yapılması sağlanmaktadır. Zaman zaman da aciliyet olmadığı dönemlerde sağlık görevlileri palyatif hizmetler kapsamında evlerde hastalarının rutin ziyaretlerini gerçekleştirerek hastaların kontrol altında tutuldukları belirlenmiştir.

“Acil durumlarda zaten hastaneye gidebiliyoruz. Diğer zamanlarda da doktor ve hemşireler eve gelerek bizleri muayene ediyorlar. Onun için burası (ev) benim için hastaneden daha iyi bir ortamdır. (1.Kat/Hasta-01)

Evlerde destek/bakım hizmetlerine yönelik hastaların “Ne tür önerileriniz olabilir? Beklentileriniz nelerdir?” sorusuna karşılık olarak da şu görüşler paylaştırmıştır;

Müslüman hastaların genel olarak, kendilerine yardım eden yakınlarının hizmetlerinden kaynaklanan yüklerin azaltılabilmesi noktasında önemli taleplerde bulunmuşlardır;

“Oğlum birçok sefer acil durumlarda izin alarak eve gelmek durumunda kalmıştır. Hastaneye yatma sürecimizde kendisi olmadan yapamıyoruz. Zaman zaman hastaneden de kendisini çağırdıkları oluyor. Benim durumumun onun işini oldukça etkilediğini ve sorun olduğunu biliyorum. Bu durum okadar zor bir durum ki, bazen çok ayır sancınız da olsa sabretmek durumunda kalıyorsunuz. Yalan söylemek durumunda kalıyorsunuz. Çok kötü bir durum.” (1.Kat/Hasta-05)

Hastaların akut durumlarında kendileri ile yakından ilgilenmek durumunda kalan yakınlarının daha çok destek/bakım izinlerine ihtiyaçlarının olduğu zaman zaman bu durumların işlerinin kaybedilmesine kadar vardığını ve bunların önüne geçilmesinin kendilerini kısmen yük olma duygusunun azaltılmasında faydalı olacakları kanaatlerinde olduklarına değinmişlerdir.

Ev destek/bakım hizmetlerinde hastaların en büyük sorunlarının, hizmetleri sunan yakınlarına oldukça yük oldukları gerekçesi ile mahcubiyetinkilerini belirtmiş

olmalarıdır. Bu durum hastanedeki gayrimüslim hastalarla kıyaslandığında çok daha farklı olduğu gözlemlenmiştir. Müslüman hastalarda olduğu gibi gayrimüslim hastalarda evde palyatif hizmet alabilme şansları o kadar mümkün olamamaktadır. Bu durumun gerek aile yapılanmaları ve dini/manevi anlayışlarla oldukça yakından ilişkili bir durum olduğu tespitleri yapılmıştır. Evlerde palyatif destek/bakım hizmetleri alamayan bu hastaların büyük bir çoğunluğunun “Palyatif Sağlık Merkezlerinde”, “Yaşlı Yaşam Evleri (Wohngemeinschaft)”, “Yaşlı Destek/bakım Evleri (Betreuteswohnen)” veya mali durumları oldukça iyi olanlar için “Yaşlı Rezidansları (Seniorenresidenz)”nda destek/bakım hizmetlerinin karşılandığı belirlenmiştir (1.Kat/Hasta-20, 43 ve 45).

4.7.3.3.2. Palyatif Hizmet Uygulamalarında Tecrübe ve Eğitim Düzeyleri

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “1. Kategori: Hastalara İlişkin Görüşmeler (RGF)” ve “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat sorusu şu şekildedir;

- ❖ *Sunmakta olduğunuz sosyal hizmet destekleri/yardımlar ile ilgili herhangi bir eğitim aldınız mı? Zorlandığınız konular var mı? Daha verimli, daha başarılı, manevi duygularınızı daha tatmin edici bir hizmeti sunmak için ne tür önerileriniz olabilir? Neler söylemek istersiniz? (Haben Sie Schulungen zum Thema soziale Dienste / Betreuung, die Sie in Anspruch genommen haben? Hatten Sie irgendwelche Probleme in der Richtung? Was müsste berücksichtigt werden, um Ihre spirituellen Gefühle effizienter, erfolgreicher und befriedigender zu erfüllen?) (2.KAT/Soru:03)*

Hastalarına yönelik palyatif destek/bakım hizmetlerinde informal hizmetler sunan hasta yakınlarından bir kısmının hizmetleri geleneksel usullere göre uyguladıkları gözlemlenmiştir. Yaklaşık 1 yıl gibi bir süredir kız kardeşinin destek/bakım hizmetlerinin karşılanması için vize alarak Almanya’ya gelmiş olan 47 yaşındaki bir kadın hasta yakınının hastaya olan yaklaşımına ilişkin şu bilgiler alınmıştır;

“Kardeşimin ağır hastalığı gerekçe gösterilerek vize alabilme şansım oldu. Elimden geldiğince onun bakımına ilişkin ne gerekiyorsa bunları yapmaya çalışıyorum. Bu konuda daha önceden edinilmiş bir tecrübem veya herhangi bir mesleki eğitimim yok. Özellikle bu zaman zarfı içerisinde internet yolu ile bazı ilgili kurum ve kuruluşların sayfalarından veya sosyal medya üzerinden oldukça faydalanma şansım oldu. Bazı eksikliklerimi bu şekilde gidermeye çalışıyorum. Ama ne var ki eksik kaldığım birçok hususların olduğunu biliyorum...” (1.Kat/Hasta-29)

Yine 58 yaşlarında bir erkek hasta yakını evde destek/bakım hizmetleri noktasında 56 yaşlarında olan eşinin hizmetleri noktasında yardımcı olmaktadır. Gerek hastanın ve gerekse hasta yakınının palyatif hizmet uygulamalarında mesleki açıdan yeterlilik ile ilgili söyledikleri şu şekilde kayıt altına alınmıştır;

“Eşimin genel anlamda sağlığı ile ilgili bütün gereksinimler ilgili sağlık kurumları tarafından karşılanmaktadır. Ben zaman zaman bu hizmetler dışında kalan diğer ihtiyaçlarının giderilmesi noktasında yardımcı olmaya çalışıyorum. Bu konuda herhangi bir eğitimim yoktur. Büyüklerimizden neyi nasıl görmüşsem öyle yapmaya çalışıyorum. Bazı durumlarda çocuklarımı çağırıyorum onlar yardımcı oluyorlar...” (2.Kat/Hasta Yakını-55)

“Sağ olsun eşim zaman zaman yardımcı olmaya çalışmaktadır. Bundan daha fazlası noktasında bir beklentim yok. Ancak bu kadar olabilmekte. Elinden bu kadarı geliyor. Buna da şükür...” (1.Kat/Hasta-16)

Bu noktalarda, hasta yakınlarından alınmış olan yanıtlamalar incelendiğinde bunları dört farklı sınıflandırmalarla değerlendirilmesinin gerekliliği ortaya çıktığı görülmektedir. **Bunlardan birincisi;** Oldukça Yaşlı Müslüman hastaların eşleri tarafından sunulan destek/bakım hizmetlerin kendi tecrübelerine dayalı informal hizmetler olduğu, sadece yapabilecekleri kadar bir hizmetin sunabildiği gözlemlenmiştir. **İkincisi;** hem hastanın hem de hasta yakınının orta yaşın üzerinde olduğu ve hiçbir mesleki bilgisi olmayıp geleneksel usuller ile hastanın doğal ihtiyaçlarının giderilmesinde yardımcı olan hasta yakınlarıdır. **Üçüncüsü;** Orta yaşın altında aynı zamanda sosyal medyayı iyi kullanabilen hasta yakınları. Bunların kendi yardımları dışında diğer yardımlara ulaşabilme şansları oldukça yüksek olabilen hasta yakınları olduğu belirlenmiştir. **Dördüncüsü ise;** Oldukça genç sayılabilecek hastanın yakınları olarak belirlenmiştir. Bu grup içerisinde meslek sosyal hizmet alanında meslek eğitimlerini tamamlamış ve hali hazırda meslek eğitimleri devam edenler, hastasının palyatif tedavi sürecinde yardımcı olabilecek sertifika eğitilmiş hasta yakınlarının da oldukları tespit edilmiştir.

“Önce dedemin uzun yıllar palyatif destek/bakım ihtiyaçlarının evinde karşıladık. Bu süreçte ailemizin birçok ferdi dedemin her türlü ihtiyaçlarının giderilmesinde gereken bütün hizmetleri sunmuştur. Bu arada ben dedemin bu palyatif sürecinde sosyal hizmet alanında “palyatif destek/bakım (Palliative Pflegedienst)” alanında meslek eğitimine başladım. Dedemin vefatından sonra da Anneannemin hastalık sürecinde oldukça faydalı olma şansım oldu. Ailem bu noktada bana oldukça güveniyordu. Ve işi bilerek yapmanın ne demek olduğunu şimdi daha iyi anlıyorum...” (2.Kat/Hasta Yakını-46).

Hastalarına ihtiyaç duyulan hizmetleri sunan birçok hasta yakınlarının sundukları hizmetlerin mesleki anlamda yetersiz olduğu kanaatlerini taşımaktadırlar. Bir kısım destek/bakım hizmeti sunan hasta yakınlarının da formal anlamda sosyal hizmet meslek eğitimi aldıklarını ve bu mesleklere yakınlarının uzun süreli palyatif destek/bakım hizmetine ihtiyaç duymalarının rol oynadığı bilgilerini vermişlerdir (2.Kat/Hasta Yakını-36, 45, 46 ve 79). Evin genç hasta yakınlarının daha profesyonelce destek/bakım hizmeti sunmak maksadı ile kurum ve kuruluşların düzenlediği çeşitli sosyal aktivitelere katılarak destek/bakım hizmetlerine yönelik profesyonel eğitimler alarak hizmetlerin bilinçli sunulabilmesi yönünde sertifika programlarına katıldıkları tespit edilmiştir. Yapılan bu tespitler arasında, görüşmelerin yapıldığı hasta yakınlarından azda olsa bir kısmının meslek değişikliklerine giderek sosyal hizmet mesleklerine “hemşire, hastabakıcı, sosyal hizmet uzmanı, sosyal pedagog (pflegedienst, Sozialarbeiter, Sozialpädagogik)” yönlenmiş oldukları tespit edilmiştir (2.Kat/Hasta Yakını-10, 32, 42, 63 ve 80).

4.7.3.4. Palyatif Hizmet Uygulanmalarında Sorunlara İlişkin Tespitler

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)” ve “A3.1-Grup, A3.4-Grup: Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat sorusu şu şekildedir;

- ❖ *Bakımını üstlendiğiniz yakınınızla (.....) ilgilenmenin zorlukları nelerdir? Destek/yardım hizmetleri sunarken ne tür sorunlarla, problemlerle karşılaşıyorsunuz? Yakınına destek hizmeti sunmak, yaşamınızı hangi yönde etkilemektedir? Bu kısıtlanmaların sizin ve ailenizin üzerinizde bıraktığı olumlu ve olumsuz etkilerden bahsedebilir misiniz? (Fiziksel, sosyal, sağlık, ekonomik, psikolojik, duygusal, dini/manevi, kültürel vb. boyutlarda). (Was sind die Herausforderungen für die Pflege Ihrer nahen Verwandten (.....)? Welcher Art von Problemen begegnen Sie selbst, bei der Bereitstellung von eigenen Leistungen? Welche Einschränkungen haben Sie in Ihrem Leben, um die Pflege Ihres Verwandten zu gewährleisten? Erläutern Sie die positiven und negativen Auswirkungen dieser Einschränkungen in Ihrem Alltag? (Physische, soziale, gesundheitliche, wirtschaftliche, psychologische, emotionale, religiöse/spirituelle, kulturelle usw.) (2.KAT/Soru:07)*

Hastalarının palyatif destek/bakım hizmetlerini üstlenmiş olan hasta yakınlarının büyük bir bölümünün her ne kadar bu hizmetleri dini/manevi boyutlarının olduğu gerekçelerinin de olduğunu belirterek hizmetlerinde oldukça özen gösterdiklerini belirseler de belli başlı bazı sorunları da beraberinde yaşadıkları gözlemlenmiştir.

Palyatif hizmet uygulamalarında yaşanan en önemli sorunların başında ilk dönemlerde palyatif hizmet sürecinde neyin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin yeterli bilginin olmaması olarak gösterilmektedir. Almanya doğumlu 56 yaşlarında eşinin palyatif destek/bakım hizmetlerinde yardımcı olan bir hasta yakınının görüşleri şu şekilde kayıt altına alınmıştır;

“Genelde insanlar böyle bir durumun bir gün başlarına geleceğini bilseler de gereken tedbiri önceden alamamakta ve bu önemli süreç dahilinde gereken bilgileri edinmemekte ve bilgilenebilmeyi sürekli erteleyebilmektedirler. Böyle bir durumla karşılaşıldığında ise apışıp kalıyorsunuz. Oysa bizler günlük hayatımızda aile içerisinde olmasa da toplum içerisinde bu hastalık süreçleri ile yaşayan birçok insanların ve hasta yakınlarımızın olduğunu görüyoruz. Dolayısı ile aslında yaşamımızın doğal bir parçası olarak bu konularda eğitim eksikliğimizin olduğunu düşünüyorum. Nasıl ve nerelere müracaat edilebileceği, hastamız ile nasıl ilgilenilmesi gerektiği konularının bilinmemesi ilk aşamada aile bireylerinin çökmesine ve tamamen yılgınlığına neden olabilmektedir...” (2.Kat/Hasta Yakını-56).

Görüşmelerde birçok palyatif hizmetlerin hasta yakınlarının deneme yanılma metodu ile öğrenebildikleri, sunulacak hizmetin nasıl olması gerektiği noktasında işi bilmemenin oluşturduğu dezavantajların büyük sorunlar olarak karşılaşıldığı belirlenmiştir. Bu sorunlar ile mücadelenin oldukça zor olduğu ve dolayısı ile bu uğraşların gereken palyatif hizmetlerin uygulanmasında eksikliklerin oluşmasına ve sürecin sürekli ertelenmesine neden olduğuna ilişkin bilgiler aktarılmıştır. Bu olumsuzlukların hizmetleri sunan hasta yakınlarını ve dolayısı ile tüm aile yaşamını olumsuz yönde etkilediği gözlemlenmiştir (2.Kat/Hasta Yakını-07,21,28, 39, 62 ve 78).

Hasta yakınları, hastaları ile yakından ilgilenmek durumunda kalırken, kendilerini içerisinde buldukları birçok sorunlar ile nasıl mücadele edebilecekleri hususlarında, **“Bireysel destek/yardım (Self Care)”** yeterli bir bilgiye sahip olmadıklarının tespitleri yapılmıştır;

“Yaklaşık son 4 aydır babamın bilinci oldukça kapalı bir durumdadır. Ancak oldukça zor bir durum olduğunda palyatif sağlık merkezine götürebiliyoruz. Bu sürecin uzun bir süreç olabileceği ve babamızın kaliteli bir yaşam sürmesi noktasında elimizden geleni yapıyoruz. Ama bazen öyle bir duruma düşüyoruz ki ne istediğini ve ne yapmamız gerektiğini anlayamıyoruz. İhtiyacının giderilmesinde nasıl bir tepki vermemiz gerektiğini bilemiyoruz. Ancak bu palyatif süreç içerisinde ilgili uzmanlardan aldığımız bilgiler doğrultusunda hareket etmek durumunda kalıyoruz...” (2.Kat/Hasta Yakını-11).

Palyatif hizmetlerin evde uygulandığı hastalarda, yatağa bağımlı olanların sürekli sağ, sol ve sırt üstü çevrilmelerinin zorluluklarına, kan şekeri değerlerinin kontrol altında tutulmalarının gerekliliğine, zorunlu durumlarda en yakın hastane veya palyatif merkezlere götürülmelerinde ve diğer hasta sağlığını olumsuz etkileyen konularda özenle uygulanmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir. Bu uygulama süreçleri hasta yakınlarını psikolojik anlamda olumsuz etkileyebilmekte ve psikolojik destek almalarını zorunlu kılmaktadır. Böyle bir destek alma zorunluluğu olan hasta yakınlarının gerektiği gibi bir psikolojik destek alabilme şanslarının olmadığı gözlemlenmiştir.

“Bazen öyle bir durumla karşılaşıyoruz ki, bizzat kendimizin de psikolojik destek alma zorunluluğumuz oluyor. Böyle bir desteği önceleri hiç önemsemedim. Ama sonradan oldukça değerli bir hizmet olduğumu gördüm. Ama tabii yetersizliği ile ilgili endişelerim vardır. Mesela bizlere destek olabilecek bir psikoloğun eğer bizim sahip olduğumuz dini/manevi değerlerimizi bilemediğinde hiçbir faydası olamadığını ve tam tersine anlaşılamamanın veya kendimizi dini/manevi yönde ifade edememenin başka sorunlarını da beraberinde yaşamamıza neden olmuştur. Daha sonra bu konuda bir psikologdan ziyade bir manevi rehber üzerinden görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu durum inançlarımız ve özellikle dini/manevi temelli bir yaklaşım olmasından dolayı yükümüzün o denli kutsal ve gerekli bir yük olduğu anlayışını bize verdiğini gördük...” (2.Kat/Hasta Yakını-44).

Yine ortak bir kanaat olarak bazı olumsuzluklardan hastalarının oldukça etkilendiğini ve psikolojilerin bozularak strese girmelerine neden olduğunun ve bu olumsuzlukların hastalara hissettirilmemeye çalışıldığı noktasında birçok benzer beyanlar olmuştur. Hastaları ile yakından ilgilenmek durumunda olan aile bireylerinde psikolojik rahatsızlıkların, takıntıların olabildiği ve bu bireylerden bazılarının da psikolojik destek aldıkları gözlemlenmiştir (A3.4-Grup/Pedagog-01 ve 03).

Müslüman hasta ve hasta yakınların uygulanan palyatif destek/bakım hizmetleri dahilinde 17 yıldır evde manevi rehberlik hizmetleri sunan bir kadın görevlinin konunun önemine dikkat çekerek söyledikleri şu şekilde kayıt altına alınmıştır.

“Palyatif süreç oldukça önemli bir süreçtir. Bu dönemde sadece ilgili hastaya yönelik değil aynı zamanda hasta yakınlarına da dini/manevi boyutlar ile onları rahatlatacak ve sorunlarını aza indirecek rehber uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Aslında gördüğümüz birçok hasta ve hasta yakınlarının mesleğinde uzman bir psikolog tarafından desteklenmesinin gerekliliğini görüyoruz. Sahasında uzman bir psikolog

derken, her şeyden önce hasta ve hasta yakınının palyatif süreç içerisinde oldukça içselleştirmiş olduğu din (İslâm) ve maneviyat boyutlarının iyi anlaşılması zorunlu kılmaktadır. Aksi takdirde hasta ve hasta yakınlarının yükünü azaltmasından ziyade ayrı bir sorun oluşturulabilmektedir...” (A3.1-Grup/Manevi Rehber-03)

Her ne kadar aile içerisinde bir iş birliğinin önemi çerçevesinde zaman zaman bir iş dağılımı yapılmış olduğu gözlemlense de bu durumun çalışan hasta yakınlarını oldukça olumsuz yönde etkilediği gözlemlenmiştir.

4.7.3.4.1. Palyatif Uygulamalarda Hasta ve Hasta Yakınlarının Beklentileri

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)” ve “B2-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat sorusu şu şekildedir;

- ❖ *Sosyal hizmeti alan kişinin bir yakını olarak destek yükünüzün hafiflemesi açısından sosyal çevrenizden, devlet kurumlarından, yerel yönetimlerden beklentileriniz nelerdir?” (Welche Erwartungen haben Sie an den sozialen Kreis, die staatlichen Institutionen, die lokalen Behörden, in Bezug auf die Erleichterung Ihrer Fürsorge als enger Verwandter für den Pflegebedürftigen?) (2.KAT/Soru:11)*

Palyatif hizmetler kapsamında yakınlarına oldukça farklı alanlarda hizmet sunan hasta yakınlarının sundukları hizmetlerle ilgili yüklerinin oldukça ağır olduklarına ilişkin gözlemler yapılmıştır. Durum böyle olunca yüklerinin hafifletilmesi noktasında gerek kamu kurum ve kuruluşlarından ve gerekse sosyal hizmet uygulayıcı STK’larda belirli ölçekte beklentilere girilmiş olduğu belirlenmiştir;

“Hastalara yönelik bütün palyatif hizmet uygulamalarında gerek ilgili sağlık ve sosyal kurumlara ve gerekse hasta yakınlarına oldukça önemli görevler düşmektedir. Bu palyatif süreçte karşılıklı olarak yüklerin hafifletilmesi ve hastanın kaliteli yaşamının artırılması açısından iş birliği ve diyalogun oldukça önemi vardır. Bu süreçte sürekli eksik uygulamalar üzerinde durulup olumsuzlukların gündeme getirilmesinden ziyade, bu eksikliklerin nasıl ve hangi sorumlu tarafından kaldırılmasının gereklilikleri üzerinde görüşülerek hiyerarşik bir yapı içerisinde çözümlenmesi gerekmektedir...” (B2-Grup/Hastane-P.D/B-11)

Sosyal hizmet meslekleri dahilinde 10 yıldır uygulama hizmetlerinde bulunan 38 yalındaki Müslüman bir hasta yakınının beklentilere ilişkin söyledikleri şu şekilde kayırl altına alınmıştır;

“Her ne kadar bu süreçte hastamız ile yakından ilgilenmemizin bir sorumluluk olduğu bilincinde olsak ta, bu hizmetlerimizi devletin yükünün azaltmasında oldukça etkin bir rol oynadığını düşünüyorum. Bu nedenle devletin ilgili kurumlarının bu süreç içerisinde gerektiği gibi yanımızda olmasının gerekliliğine inanıyorum. Konu sadece bir hasta insan boyutu ile ele alınmasından ziyade, hasta ve yakınlarının bu palyatif süreçte almaları gereken değer temelli sosyal yaklaşımlar olarak görülmesinin zorunlu olduğunu düşünüyorum. Dolayısı ile bu sorunların giderilmesinde ve Müslüman hasta ve hasta yakınlarının dini ve manevi duyguları dikkate alınarak hizmet sürecinin uygulanması yönünde beklentilerimiz olmaktadır...” (2.Kat/Hasta Yakını-79).

Bu beklentilerin Federal Almanya’da sosyal sistem içerisinde palyatif hizmetlerin kurumsallaşması dahilinde Müslüman hasta ve hasta yakınlarının dikkate alınması noktasında önem arz eden bir beklenti olarak görülmektedir. Kurum ve kuruluşlar tarafından uygulanan palyatif destek/bakım hizmet uygulamalarında Müslüman hasta ve hasta yakınlarının değer temelli uygulamalarının bir karşılığı olarak bu alanda gerek İslâmi ve gerekse Müslümanlar hakkında bilgi sahibi meslek elemanlarının yetiştirilmesinin öneminde dikkat çekilmesi olmuştur. Bu durumun özellikle evlerde sunulan palyatif hizmetlerin kalitelileşmesine ve hastanın yaşam kalitesinin arttırılmasına önemli katkı sağlayacağı noktasında kanaatler belirtilmiştir (2.Kat/Hasta Yakını-10, 13, 41, 71 ve 83).

4.7.3.4.2. Palyatif Uygulamalarda Hasta ve Hasta Yakınlarının Önerileri

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “1. Kategori: Hastalara İlişkin Görüşmeler (RGF)”, “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)” ve “B3-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat soruları şunlardır;

- ❖ “Daha verimli, daha başarılı, manevi duygularınızı daha tatmin edici bir hizmeti sunmak için ne tür önerileriniz olabilir? Neler söylemek istersiniz” (2.KAT/Soru:11)
- ❖ “Kurumsal olarak almış olduğunuz sosyal hizmet destekleri/yardımlarını memnuniyet derecesi, Bu noktada ne tür önerileriniz olabilir? Beklentileriniz nelerdir? (1.KAT/Soru:05)

Hasta yakınları hastalarına yönelik sunmuş oldukları hizmetlerin gerekliliğini vurgularken, yüklerinin oldukça ağır olduğu ve bu yüklerin profesyonelleşmiş kurum, kuruluş ve STK’lar tarafından azaltılabileceği kanısında oldukları görülmektedir. Sorunların çözülmesinde, sadece Müslüman hasta ve hasta yakınlarının tıbbi, biyolojik ve psikolojik sorunlarının ötesinde palyatif süreç içerisinde belirlenen dini/manevi yönlerinin de dikkate alınarak çözümler üretilmesinin gerekliliklerine dikkat çekilmektedir (1.Kat/Hasta-31 ve 37), (2.Kat/Hasta Yakını-16, 27 ve 59).

“Hastamızla ilgilendiğimiz dönemler palyatif sağlık merkezlerinden diğer dini mensubiyetlikleri olan hastaların gerek sağlık hizmetlerinden ve gerekse diğer dini/manevi yönlü palyatif hizmetlerden oldukça memnun olduklarını görüyoruz. Bu hizmetlerin oldukça değerli hizmetler olduğuna ve Müslümanlara yönelik de dini/manevi yönle dikkate alınarak mevcut eksikliklerin hızla giderilmesinin gerekli olduğuna inanıyorum. Mesela Müslüman bir psikolog, pedagog, terapist, manevi rehber gibi taleplerimiz zaman zaman oldukça tuhaf karşılandığını görüyorum. Tamam hizmet açısından ellerinden geleni yaptıklarına hiçbir şüphem yoktur. Ama bu durumun bir ihtiyaç olduğu oldukça uzun yıllardır tartışıldığını ama ne var ki bir gelişme olmadığına şahit olmaktayız...” (2.Kat/Hasta Yakını-81)

Genel anlamda palyatif hizmetler kapsamında hastalarının dini/manevi anlamda doğal ihtiyaçlarına ilişkin şu bildirimlerde bulunulduğu gözlemlenmiştir; Hastaların namaz öncesi abdest veya teyemmüm ihtiyaçlarının giderilebilmesi, namaz kılabilmelerine yönelik imkanların tahsis edilebilmesi, temizlik için sadece silinmenin yeterli olmaması hastanın yıkanma ve gusletme ihtiyaçlarının dikkate alınması, hastaların

dini/manevi nitelikli hizmetler ile desteklenmeleri açısından Müslüman manevi rehber ve psikologların görevlendirilmesi konularında olduğu bildirilmiştir (1.Kat/Hasta-02, 11, 23, 38 ve 39), (2.Kat/Hasta Yakını-01, 18, 35 ve 65).

Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu hasta ve hasta yakınlarının sosyal hizmet kapsamında sunulmakta olan palyatif destek/bakım hizmet uygulamalarında gerek hastalarının ve gerekse hastaya yakınları olarak kendi ihtiyaçlarını dikkate alarak federal ve eyaletler düzeyinde ilgili bütün kurum, kuruluş, organize ve STK'larda ihtiyaçlar noktasında belirlenen gereken önlemlerin alınmasına yönelik şu tespitlerde bulunmuşlardır;

- Hastaların dini/manevi, kültürel ve sosyal konuları dikkate alınarak “Palyatif Servis (Palyatif Station)”lerde uygulanan palyatif destek/bakım hizmetlerinin diğer dini mensubiyeti olan insanlara sunulan hizmetler gibi olmasının gerekliliği.
 - psikolog, pedagog, hasta destek/bakıcısı, terapist) palyatif destek/bakım hizmetlerini Müslüman hasta ve hasta yakınlarının dini/manevi değerlerini dikkate alarak gereken uygulamaların Kurum, kuruluş ve STK'lar bünyesinde görevli sosyal hizmet uzmanlarının (doktor, hemşire, sağlanması (2.Kat/Hasta Yakını-81).
 - Müslümanlara yönelik değer nitelikli hizmet anlayışlarının multidisipliner anlamda hizmet içi eğitim programları ile bütün personellerin sertifika eğitimlerinin sağlanması. Mevcut sağlık ve sosyal hizmet meslek okullarında müfredata alınması, bu noktada gereken mali bütçenin ayrılarak devreye konulması (2.Kat/Hasta Yakını-46).
 - Evde palyatif destek/bakım hizmetlerinin formal ve informal hizmetler kapsamında “Hasta destek/bakım derecesi (Pflegestufe)” belirlenirken aile bireylerinin çalışıyor olmaları dikkate alınarak belirlenmesi önem arz etmektedir. Hangi tür palyatif hizmetlerin hangi uzmanlar tarafından ne şekilde sunulması gerektiği noktalarında gerekli eğitimlerin verilmesi gerekmektedir (2.Kat/Hasta Yakını-39).
 - Palyatif hizmet sürecinde destek/bakım hizmetlerin çeşitliliklerine ilişkin bilgilendirmelerin zamanında yapılması. Yaşlı destek/bakım (Altenpflege) ve engelli destek/bakım (Behindertenpflege) hizmetleri konularında ne tür hakların olduğu konuları bizler gündeme getirmeden, yasal bir hak olduğu gerekçesinden hareket ile bu hakların olduğu öncesinden ilgili görevliler tarafından belirtilmesi (1.Kat/Hasta-03)
 - Sosyal ve ekonomik (sozial und wirtschaftlich) hizmetlerin federal ve eyaletler düzeyinde devletin uyguladığı “sosyal sistem” dahilinde neler olduğu ve bu yasal haklardan Müslüman hasta ve hasta yakınlarının da faydalanabilmeleri yönünde gereken bilgilendirmelerin zamanında yapılması önem arz etmektedir. Federal ve yerel televizyon tanıtım programlarının, sosyal medya tanıtım programlarının ve çeşitli dillerde basılı tanıtıcı, bilgilendirici yayınlar yolu ile insanlara ulaşılmasını gerekli görüyorum (2.Kat/Hasta Yakını-15).
- Hospis (Hospice / Hosbis) hizmetleri ile ilgili olarak Müslüman hastaların inanç değerleri dini “Âkidesi” bağlamında dikkate alınarak gereken dini/manevi yaklaşımların İslâmi kurum ve kuruluşların devreye sokularak sunulmasının sağlanması (2.Kat/Hasta Yakını-20).
- Cenaze üyelikleri sadece nakil hizmetler ile sınırlandırılmaması. Hastanın terminal döneminde ilgili dini (İslâmi) kurum, kuruluş ve STK'ların gerek manevi rehberler ve gerekse hospis görevlileri tarafından önceden hazırlanmaları. Terminal dönemi hastaya yaklaşım (Huzurlu vefatının sağlanması), hasta ve cenaze yakınlarının “Manevi rehber (Seelsorger)” hizmetleri ile desteklenmesi (2.Kat/Hasta Yakını-65 ve 84).
- Cenaze hizmetlerinin Müslümanlara verilmesi gerekli bir hizmet bütünlüğü olarak düşünülmesi, defin ve sonrasında da yapılacak dini/manevi hizmetler ile cenaze sahiplerinin gerektiği şekilde desteklenmeleri (2.Kat/Hasta Yakını-71).

Palyatif hizmetler kapsamında, Müslüman hasta ve hasta yakınlarına yönelik daha verimli, daha başarılı, dini/manevi duyarlılığı olan bir sosyal hizmet yaklaşımının neler olabileceği noktasında katılımcılardan alınan bu özet değerlendirmelere genel anlamda birçok hasta ve hasta yakınlarının, dini (İslâmi) kurum ve kuruluşların aynı kanaatlerde oldukları belirlenmiştir (B3-Grup/SH-Kurumu/STK-03).

4.7.4. Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerinde Örnek Vakaya İlişkin Bulgular

Bu bölüm araştırmanın “*Dördüncü Tema*”sını oluşturmaktadır; bu tema altında oluşturulan sınıflandırmalar genel anlamda belirlenen 2 alt başlıkta konumlandırılmıştır. Oluşturulan bu alt başlık kendine özgü diğer alt başlıkları içermektedir; “(1.) *Müslüman Hasta ve Hasta Yakınlarında Palyatif Uygulamada “Örnek Vaka”* ve “(2.) *İslâmi Kurum ve Kuruluşlarda İslâmi Sosyal Hizmet Sorunlarına İlişkin Tespitler*” olarak belirlenmiştir. Bu bölümde palyatif destek/bakım hizmetleri kapsamında yürütülmüş olan derinlemesine mülakatlardan birisi “Örnek Vaka” olarak ele alınmıştır. Bu örnek Vakada hastaneler bünyesinde uygulanmakta olan palyatif destek/bakım hizmetlerinden bir tanesi görüşme içerikleri ile birlik sunulmaya çalışılmıştır.

Nitel araştırma yöntemleri bağlamında gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden birbirleri ile ilişkili birkaç görüşme üzerinden bir “Örnek Vaka (Fallgeschichte)” oluşturulmuştur. Bu örnek vakada; “1. Kategori: Hastalara İlişkin Görüşmeler (RGF)” içerisinden tespit edilen bir hasta ve “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”den belirlenen 5 hasta yakını ile gerçekleştirilmiştir. Bu hasta yakınları örnek Vaka için belirlenen hastanın yakınlarından oluşturulmuştur.

Belirlenen bu örnek Vaka üzerinden Almanya’da sosyal hizmet kapsamında sunulmakta olan palyatif destek/bakım hizmetlerinin pratik anlamda işlevliliğinin ortaya konulması hedeflenmişti. Bununla birlikte dini (İslâmi) sosyal hizmet yaklaşımları altında İslâmi sivil kurum ve kuruluşların neleri anladığı ve hangi yardımları sunabildikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerden birisinin “Örnek Vaka (Fallgeschichte)” olarak belirlenerek verilmesi “*palyatif destek/bakım (palliativepflege)*” farklı yönlerinin ortaya konulmasına katkı sağlayacağı düşünülmüştür. “Örnek Vaka” çalışması belirlenen bir hasta ve birinci derecede hasta yakınları üzerinden yürütülmüş “Verilerin Gizlilik İlkesi” gereği “*kişisel özel hakları*¹⁰³” dikkate alınarak saklı tutulmasına özen gösterilmiştir.

¹⁰³ Araştırmanın sağlığı ve bilimsel etik açısından görüşmelerin yapılmış olduğu kişilerin formlarda kayıt altına alınmış olan isim, adres ve diğer kişisel özel bilgileri “Verilerin Gizlilik İlkesi - Temel Düzenleme (Art.1DSGVO-Datenschutz-Grundverordnung)” (DSGVO, 2019) gereği saklı tutularak yayınlanmıştır.

4.7.4.1. Müslüman Hasta ve Hasta Yakınlarında Palyatif Uygulamada Örnek Vaka

Hastanın tanımlanmasına ilişkin özet bilgiler: “1. Kategori: Hastalara İlişkin Görüşmeler (RGF)” üzerinden belirlenen bayan hastanın liste içerisindeki sınıflandırılması/kodlaması (1.Kat/Hasta-04) olarak belirlenmiştir; Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu bayan hasta Müslüman ve takriben 55 yaşlarındadır. 13 yaşlarında buyana Federal Almanya’nın Hamburg şehrinde yaşamaktadır. Toplam 41 yıldır Federal Almanya’da yaşayan bu hasta 2001 yılında Alman vatandaşlığını elde etmiş oldukça iyi seviyede Almanca ve Türkçe lisanlarına hâkim olduğu gözlemlenmiştir. Bundan 11 yıl önce 2008 yılı ortalarında hastaya kanser teşhisi konulmuştur. Bu süre içerisinde 4 kez aynı rahatsızlıklarına bağlantılı olarak farklı ameliyatlara geçirmiş ve sağlık durumu çalışmaya elvermediği için de erken emekli edilmek durumunda kalmıştır.

Görüşmeler aynı örnek vaka dahilinde; hastanın “eşi (2.Kat/Hasta Yakını-04)”, hastanın “büyük oğlu (2.Kat/Hasta Yakını-41a)”, hastanın “büyük gelini (2.Kat/Hasta Yakını-41b)”, hastanın “küçük oğlu (2.Kat/Hasta Yakını-42a)”, hastanın “küçük gelini (2.Kat/Hasta Yakını-42b)” ve hastanın “kızı (2.Kat/Hasta Yakını-10)” ile gerçekleştirilmiştir.

(1.Kat/Hasta-04), yaklaşık 2 aydır palyatif destek/bakım hizmetlerini evinde almak durumundadır 13 yaşlarında Federal Almanya’ya anne ve babasının yanına gelen hasta dini/manevi niteliklere oldukça değer veren ibadetlerine oldukça özen gösteren bir hastadır. Uzun yıllardır kanser hastalığı ile sabırla mücadele ettiğini belirtmektedir. Hasta ve hasta yakınlarından bir kısmı ile ilk görüşmeler palyatif sağlık merkezinde gerçekleştirilmiş ve daha sonraki ziyaretler de evde destek/bakım hizmetleri aldığı esnada görüşülmüştür. Bu örnek vaka sırasında palyatif sürece dahil olan sosyal hizmet uzmanları ve diğer yakınları ile de görüşülerek mülakatların yapılabilmesi mümkün olmuştur.

“Bazen acil durumlarda yine hastaneye yatma durumum oluyor. Özellikle “Kemo Radyasyon terapisi (chemotherapie)” almam gerektiğinde mecburen hastaneye gitmek durumunda kalıyorum. Bu süreçte halsiz ve dermansız kaldığım için kendimi toparlayana kadar hastanede kalmak durumunda oluyorum...” (1.Kat/Hasta-04).

(1.Kat/Hasta-04), bir örnek vaka olması nedeni ile zaman zaman gerek hasta ve hasta yakınları ile ve zaman zaman palyatif destek/bakım hizmetin formal uygulayıcıları, uzmanları ile görüşmelerin yapılması açısından bizzat görüşerek gerçekleştirilmiş ve bazı çalışmaların takibi de telekomünikasyon ve sosyal medya üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Hastanın, hastanede palyatif sağlık merkezinde sürdürülen palyatif hizmet sürecine ilişkin hasta yakını eşinden şu bilgiler alınmıştır; “...her hastaneye yattığı sonrasında ilk kendisine geldiği ve bizlerle konuşmaya dermanı olduğu zaman ilk fırsatta hemen eve gitmek istediğini ve tedavisinin evde görülmesini arzuladığını belirtmektedir...” (2.Kat/Hasta Yakını-54).

“Annemiz (kayınvalidem) her fırsatta en büyük zenginliğinin ailesinin olduğunu söyler ve hepimize oldukça çok dua eder. Uzun zaman hastalığı nedeniyle sıkıntılı durumlar yaşadığı Hastaneden ziyade hep evde kalmayı tedavilerinin evde sürdürülmesini arzuladı. Bizlerde kendisi için elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz. Görümcem (kızı) birçok kez çeşitli meslek eğitim programlarına katılarak hastamızın tedavi sürecinde daha kaliteli bir

hizmetin nasıl yapılacağına dair sertifikalar aldı. Bizlerde birçok hususta kendisinden bilgi aldığımızı söyleyebilirim...” (2.Kat/Hasta Yakını-41b).

“Annemin bu uzun süreli palyatif bakım döneminde aile fertlerinden her birisi, babam, kız kardeşim, ağabeyim, yengem ben ve eşim gereken ne varsa iş paylaşımı ile annemizi rahat ettirmek için elimizden gelenden fazlasını yapmaya gayret ettik. Bu süreç bize aile olmayı ve dayanışmayı öğretti. Herhalde sanırım aile olmak böyle bir şey olsa gerek. Zor günde bir arada olmak kolay değil bizler annem sayesinde ve özellikle onun sabrı ve inayeti ile bunu başardık. Bizim ona sunduğumuz bütün hizmetlerin bir manevi boyutunun olduğunu hissediyordur. Bu bize de ona da çok iyi geliyordu. İçi daralıp bunaldığında özellikle eşimden Kur'an-ı Kerim okumasını istiyor. Anneme zaman zaman hastanede palyatif hizmet dahilinde manevi rehberlerin geldiğini ve onlarla dini konularda sohbet etmenin kendisine iyi geldiğini söylerdi. Özellikle son birkaç yıldır oldukça dini/manevi anlamda hassaslaştı ve kendinde olduğu her anı ibadet ile geçirmekten haz duymaktadır...” (2.Kat/Hasta Yakını-42a).

“Annemin palyatif bakım döneminde onunla gerektiği gibi profesyonelce yaklaşarak hizmetlerinin karşılanabilmesi açısından sosyal hizmet kurum, kuruluş ve STK'ların sunmuş oldukları birçok farklı kurslara katıldım. Bu kursların oldukça faydası olduğunu söyleyebilirim. Kurslarda alınan eğitimlerin yalnızca hastaya yönelik değil aynı zamanda hasta yakınlarının güçlü olabilmelerine yönelik oldukça faydalı eğitimler olduğunu söyleyebilirim...” (2.Kat/Hasta Yakını-10).

(1.Kat/Hasta-04)'ün kendi ifadeleri arasından palyatif destek/bakım sürecine ilişkin aile yakınlarının palyatif süreçte kendisi ile nasıl ilgilendiklerine ilişkin şu bilgiler kayıt altına alınmıştır;

“Allah'ıma sürekli dua ediyorum. Mümkün olabildiği kadar da namazlarımı, ibadetlerimi yerine getirmek için var gücümle gayret ediyorum. Ama biliyorum ve farkındayım her geçen gün sağlığım daha da kötü bir hâl almaktadır. Rabbimin bir imtihanı olduğunu farkındayım. O her şeyin doğrusunu bilir. Gerek evde olsun ve gerekse hastanede eşim, çocuklarım (oğulları, gelinleri ve kızı) benimle oldukça çok iyi ilgilenmektedirler. Allah onlardan razı olsun. Onların eksikliklerini göstermesin. Bana her zaman aile olma duygusunu yaşattılar...” (1.Kat/Hasta-04).

Hastanelerin palyatif servislerinde hizmet uygulamalarına ilişkin hastanın görüşleri şu şekilde olduğu belirlenmiştir;

“Hastaneye her yattığımda dönemde sağlığım ile ilişkin olarak bütün tedavi süreçlerinde oldukça güzel ilgilendiklerini ve çok çok memnun kaldığımı söyleyebilirim. Doktorlar, hemşireler, hasta destek/bakıcıları, zaman zaman terapi için gelen bütün görevlilerin meslekleri ile ilgili alanlarda üzerlerine düşen her görevi gerektiği ölçüde yapabildikleri kanaatindeyim. Ama ne var ki, şunu söylemeden de yapamayacağım; ben insan olarak öyle çok ta olması gerekenin dışında farklı birisi değilim. Sadece İslâmi, dini ve manevi hassasiyetlikleri olan bir Müslümanım. Özellikle de bu hastalığım döneminde kendimi dinime, Allah'ıma, ibadetlerime oldukça yakın hissettim ve bunun bana inanılmayacak ölçüde faydası olduğunu bizzat gördüm. Yaşama umudum arttı. Ölmekten hiçbir zaman korkmadım. Sağlığım ile ilgili bütün tıbbi ihtiyaçlarım son derece karşılanabiliyordu, ama ne var ki ben onlar (görevliler) için sadece bakılması gereken bir hasta insan olarak görülmekteydim. Bu durum beni oldukça rahatsız ediyordu. Bana gerektiği gibi, insan olarak sahip olduğum dini/manevi değerli bir yaklaşımda bulunabildiklerini söyleyemem. Temizliğim ile ilgili hassasiyetlerim, ibadet için abdest alma ihtiyaçlarım, haram ve helal kavramlarına ilişkin bakış açıları, namazım ile ilgili ihtiyaçlarım bütün bunlar benim için oldukça değerli unsurlar olduğunu okadar anlatmama rağmen gereken hassasiyetliklerin gösterilemediğin altını çizmek isterim...” (1.Kat/Hasta-04).

Hastanın kendi dini/manevi değerleri boyutunda nitelikli bir yaklaşımın palyatif sağlık merkezinde sergilenemediğine ilişkin görüşleri şu şekilde olduğu belirlenmiştir;

“Kemo Radyasyon terapisi (chemotherapie)” aldığım dönemlerde kendimde olamıyor ve çoğu zamanımı uyuklayarak geçirmek durumunda kalıyorum. Bu zaman zarfında uygunsuz birçok hali alabildiğime sonradan şahit olabiliyorum. Başım açılıyor (saçlarım görünüyor), üstüm uygunsuz bir şekilde olabiliyordu. Bu hassasiyetimi birkaç kez hatırlatmama rağmen gerekli hassasiyeti göstermediler ve dikkate almadılar. Dinimin, ibadetlerim ve tesettürüm ile ilgili hassasiyetimin ne denli önemli olduğunu kavrayabildikleri kanaatinde değilim. Evet hasta olabiliyim ama akli dengem yerimde elhamdulillah. Bunları bir Müslüman olarak yapmak durumunda olduğumu da çok iyi biliyorum...” (1.Kat/Hasta-04).

Hastanın kendi palyatif destek/bakım sürecinde palyatif sağlık merkezindeki dini/manevi nitelikli bir palyatif sürecin bir Müslüman hasta olarak kendisine uygulanamadığına ilişkindir. Hastanın sunulan diğer sağlık hizmetlerinden oldukça memnun olduğunu, bu süreç içerisinde sunulması gereken dini (İslâmi) palyatif süreçten oldukça mustarip kaldığı gözlemlenmiştir.

“Burada söylemek istediğim şey; hastalığım sürecinde, fiziksel, bedensel bütün ihtiyaçlarımın karşılanması noktasında, sağlığıma kavuşmam noktasında her şeyin oldukça mükemmel yapıldığı kanaatindeyim. Ama ne var ki, benim ruhen rahatlatılabilmem, benim dini/manevi yönümle bir bütün olarak kabullenilmem beni oldukça mutlu edebilecekti. Bu noktada diğer hastalar ile aynı eşit haklara sahip olduğumuzu düşünmüyorum. Bana karşı bir yanlış algılama olmadığına eminim, am İslâm ve Müslümanlara olan önyargılı bakış açısının her alana sirayet etmiş olduğunu ve Müslümanların oldukça yanlış algılandığını bizzat yaşayarak görüyorum. Ama ben yine de buna rağmen bu ihtiyaçlarımı dile getirirken, rahatsızlığım ile ilgili hizmet etmiş olan bütün sağlık personeline, herkese teşekkür ederim. Allah onların hepsinden razı olsun. Bunlar oldukça önemli sorunlar ve bu sorunların giderilmesi yönünde herkese bir görev düştüğü kanaatindeyim...” (1.Kat/Hasta-04).

Bu örnek vakada, hasta ve hasta yakınlarının palyatif destek/bakım sürecinde Müslüman bir hastanın palyatif süreçte hangi tür hizmetlere ihtiyacı olduğunun ortaya konulması açısından oldukça önem arz etmektedir. Konunun önemine binaen hasta ve hasta yakınlarının palyatif destek/bakım sürecinde dini/manevi hassasiyetlikleri içeren bazı konuları ilgili dini (İslâmi) kurum, kuruluş ve STK’ların din hizmetleri (İrşat) birimleri ile görüşülerek bazı konuların aydınlatılması talebinde bulunulmuştur. Bu “Örnek Vaka (Fallgeschichte)” üzerinden tespit edilen bazı soruların ve diğer bütün görüşmelerden elde edilen bazı konuların dini/manevi açıdan bir açıklık getirilmesi noktasında İslâmi organizasyonların din hizmetleri (İrşat) birimleri ile görüşerek İslâmi sosyal hizmet konulu bazı soruların ilgili bilirkişiler tarafından aydınlatılmasına çalışılmıştır.

4.7.4.2. İslâmi Kurum ve Kuruluşlarda İslâmi Sosyal Hizmet Sorunlarına İlişkin Tespitler

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “1. Kategori: Hastalara İlişkin Görüşmeler (RGF)”, “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)” ve “B3-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir;

Derinlemesine mülakat yöntemli görüşmeler üzerinden tespit edilen ve İslâmi sosyal hizmet çerçevesinde ele alınması gereken bazı sorun içeren konuların İslâm Âkidesi (İslâm Fıkhı) bağlamında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Hasta, hasta yakınları ve sosyal hizmet uzmanlarının İslâmi sosyal hizmet perspektifinde gündeme getirdiği dini/manevi içerikli konular, Almanya’da Müslümanlara yönelik dini/manevi anlamda sosyal hizmet sunma gayreti içerisinde olan İslâmi kurum, kuruluş ve STK’ların gerek sosyal hizmet ve gerekse irşat birim başkanlıkları ile görüşülmüştür. Görüşmelerde sosyal hizmet birim başkanlıkları ve aynı zamanda İslâm Fıkhı konularına vakıf sahasında uzman bilir kişilerin katılımları da sağlanılarak gereken görüşmeler yürütülmüştür.

Gerek “*Örnek Vaka (Fallgeschichte)*” olarak belirlenmiş olunan “hasta (1.Kat/Hasta-04) ve hasta yakınlarının (2.Kat/Hasta Yakını-10, 41a, 41b, 42a, 42b ve 54)” sosyal hizmet kapsamında yaşamış oldukları dini ve manevi sorunlarına ilişkin veya gerekse diğer mülakat görüşmelerinden elde edilen ve İslâm Fıkhı çerçevesinde bir çözüm önerisi bekleyen sorunlara ilişkin görüşmeler ilgili bilirkişi kurullarında gerçekleştirilmiştir.

Almanya’da Müslümanlara yönelik dini ve sosyal hizmet faaliyetleri sunan kurum, kuruluş ve STK’ların aşağıda da belirtilecek olan sorunlara ilişkin, İslâm Fıkhı çerçevesinde ele alınarak İslâmi bir çözüm önerisi sunulmuş olduğu tespit edilememiştir. Gerek kurul toplantılarında ve gerekse ilgili bilirkişiler ile yapılan görüşmelerde araştırma kapsamında oldukça yardımcı olabilmış, bu hususlarda Almanya’daki dini cemaatlerin İslâmi sosyal hizmet açısından İslâm Fıkhı anlamında nelerin yapılabildiği ve nelerin yapılamadığı, gerçekleştirilemediği hususunda bilgilendirmelerde bulunmuşlardır;

“Göçün ardından uzun bir zaman geçmesine rağmen İslâmi sosyal hizmet kapsamında bugün istenilen ve olması gereken çalışmaların yapılamadığını üzümlere itiraf etmek gerekmektedir. Bu konular özellikle 2006 yılından sonra Müslümanların dolayısı ile İslâmi kurum ve kuruluşların gündemine girmeye başlamıştır...” (B3-Grup/İÇK/STK-01)

“Bu anlatılanları baktığımızda bir kez daha bu hususlarda oldukça geç kaldığını görüyoruz. Almanya’da İslâmi kurum ve kuruluşların uzun bir süre ayakta kalabilme mücadeleleri ile meşgul olduklarını dolayısı ile Almanya’dan ziyade Türkiye’ye yönelik çalışmalarda daha aktif olduklarını biliyoruz. 4’üncü kuşak/nesil sonrasında yaşlı ve hastalarımızın çoğalması, artık Almanya’daki Müslümanların dört nesil birlikte yaşıyor olmaları sosyal hizmet alanına yönelilmesini zaruri kıldığını görmekteyiz...” (B3-Grup/İÇK/STK-06)

“İslâmi kurum, kuruluş ve STK’lar bu konuda oldukça geriden takip etmektedirler. Almanya’da İslâm’ın dolayısıyla Müslümanların bir kabul görme sorunu hep olmuştur. Anayasal anlamda İslâm ve Müslümanların tanınması veya tanınmaması gibi bir hususun olmamasına rağmen uzun bir süre insanlar bu konularda meşgul edilmişlerdir. Başarılı bir İslâmi sosyal hizmetin sunulması “Devlet-Din/İslâm” anlaşmalarının kabulünden geçmektedir. Bu hususta henüz “devlet-din” anlaşmaları bizim eyalette (Hamburg) olduğu gibi birçok eyaletlerde imzalanma aşamaları yürütülmektedir. Bütün bu gelişmeler bakıldığında Federal Almanya’da İslâm ve Müslümanların sosyal hizmet alanında henüz oldukça yeni olduğunu söyleyebiliriz...” (B3-Grup/İÇK/STK-06)

İlgili dini (İslâmi) kurum, kuruluş, organize ve STK’lar ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler üzerinden bir yorumlama yapılacak olursa; Federal Almanya’da İslâmi

kurum, kuruluş ve STK'ların sosyal hizmet konularında oldukça geç kalındığı ve henüz 2006 yılı sonrasında bu konulara yeni eğinilmiş olduğu gözlemlenmiştir.

“Avrupa genelinde ve özellikle Federal Almanya’da Müslümanların oluşturmuş oldukları İslâmi kurum ve kuruluşların öncelikleri bu kuruluşların birbirleri ile rekabetleri olmaktaydı. Geriye dönük son on beş yirmi yıl öncesine bakacak olursak İslâmi kuruluşların ortak sorunları üzerinde bir araya gelerek kendi çatı organizasyonlarını oluşturdukları görülecektir. Dolayısı ile bu organizelerin oluşturulmasının en büyük baş nedenlerinden bir tanesini Müslümanların yaşadıkları toplumlarda hak ettikleri onurlu bir sosyal hizmeti alamıyor olmalarıdır. Onun Müslüman kuruluşlar tarafından oldukça ihmal edilmiş olan sosyal hizmet konuları şimdi bu kuruluşların en önemli halledilmesi gereken meseleler arasında yerini almıştır...” (B3-Grup/İÇO/Kurum-03)

Almanya’daki oldukça önemi olan bu İslâmi kurum, kuruluş, organize ve STK’ların söylediklerine bakılacak olursa, Müslümanların sosyal hizmet ihtiyaçları kapsamında gereken oluşumların gerçekleştirilemediği ve Müslümanların sosyal sorunlarının İslâm Âkide temelli olarak ele alınmadığı, sosyal hizmet ve palyatif destek/bakım hizmetlerini kapsayabilecek gereken fetvaların henüz verilemediğine ilişkin tespitler yapılmıştır. İslâmi kurum ve kuruluşların sosyal hizmet pratiklerine ilişkin en yaygın kurumsallaşmaların Cenaze şirketlerinin oluşturulması olduğu gözlemlenmiştir. Bunun yanında hasta ve hasta yakınlarına yönelik danışmanlık hizmetleri yürütülürken, oldukça az düzeyde hastane ve hapishanelerde manevi rehberlik hizmetleri, hospis çalışmaları uygulandığı belirlenmiştir.

4.7.4.2.1. İslâmi Sosyal Hizmet Perspektifinde “Din İstişare Kurulu” Görüşmeleri

“DİK-Din İstişare Kurulu”, oldukça uzun bir süredir Müslümanların bütün yaşamlarını yakından ilgilendiren konular ile ilgili birçok fetvaları yayınlayan bir kurumdur. “IGMG e.V. (İslam Toplumu Millî Görüş (İrşat Başkanlığı)” DİK-Din İstişare Kurulu aynı zamanda “ECFR-Avrupa Fetva ve Fıkhi Araştırmalar Konseyi”nin de bir üyesidir.

Araştırmamız kapsamında ele alınan sosyal hizmet konularının 16.05.2018 tarihinden bir sonraki DİK toplantısında görüşülmesi üzere “Federal Almanya’da Dini Sosyal Hizmetler ve İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı” bağlamında veriler üzerinden elde edilen Müslüman hasta, hasta yakınları ve sosyal hizmet uzmanları İslâmi bir perspektif ile nasıl yaklaşılmasının gerekliliği hususlarında herhangi bir bilgi olmayan konuların İslâm Fıkhi açısından konuların aydınlatılmasının talebinde bulunulmuştur. DİK toplantısında görüşülmesi istenilen bütün konulara ilişkin bilgiler, toplantıdan beş hafta önce ilgili kurul üyelerine (bilirkişilere) ulaştırılmak üzere kurulun genel sekreterliğine bir yazılı müracaat dahilinde dijital ve basılı olarak takdim edilmiştir. Yine bu yazışmalarda ve toplantı görüşmelerinde “Verilerin Gizlilik İlkesi” - Temel Düzenleme“ (Art.1DSGVO-Datenschutz-Grundverordnung) (DSGVO, 2019) gereği kişilerin özel bilgileri ihlal edilmeden “Örnek Vaka (Fallgeschichte)” ve diğer veriler üzerinden görüşmeler sağlıklı olarak sürdürülmüştür.

Araştırma kapsamında takdim edilen gündem teklifi oldukça ilgi gördü ve önemine binaen hemen ilk oturumda “DİK-Din İstişare Kurulu” takdim edilen konuların görüşülmesi üzere 22-23 Haziran 2018 tarihinde yapılacak olan DİK oturumlarında konunun 23 Haziran 2018 Cumartesi günü ele alınması kararlaştırılmıştır.

4.7.4.2.1.1. İstişare Kurulu’nda “Örnek Vaka” Üzerinden Ele Alınan Konular

“Örnek Vaka (Fallgeschichte)”da belirlenmiş olunan “hasta (1.Kat/Hasta-04) ve hasta yakınlarının (2.Kat/Hasta Yakını-10, 41a, 41b, 42a, 42b ve 54)” sosyal hizmet kapsamında yaşamış oldukları dini/manevi sorunlarına ilişkin görüşler;

“1.Kat/Hasta-04”nın palyatif destek/bakım sürecinde yaşamış olduğu sosyal hizmet yaklaşımları ile ilgili bildirimler;

“1.Kat/Hasta-04” 55 yaşlarında dini/manevi hassasiyetliklerine oldukça ehemmiyet gösteren Müslüman bir kadın bir hastadır. Yaklaşık 11 yıldır gerek evinde ve gerekse zaman zaman palyatif sağlık merkezinde kanser rahatsızlığı bağlamında palyatif destek/bakım hizmetleri almaktadır. Son 2 yıldır tedavileri gerek palyatif sağlık merkezlerinde ve gerekse evinde hizmetler alarak karşılanmaktadır. Zaman zaman hastalığın daha çok kötüleşmemesi ve kontrol altında tutulması gerekçesi ile “Kemo Radyasyon terapisi (chemotherapie)” almaktadır. Terapiyi aldığı ilk iki üç gün oldukça rahatsız, bitkin ve halsiz düşmektedir. Hasta ancak kendisine geldiğinde tesettürü ile ilgili gereken hassasiyetlere dikkat edilemediğini ve ailesinden birisinin yanında olduğu zamanlarda onların özen ile dikkat edebildiği belirtilmiştir. Bu konuda palyatif sağlık merkezlerinde bu ve buna benzer dini/manevi hassasiyetliklere dikkat alınmadığı gerek hasta ve gerekse hasta yakınları tarafından belirtilmektedir. Hastanın sağlığı ile ilgili gereken bütün hassasiyetlikleri gösteren bütün sağlık personelinin oldukça memnun olduğunu bildiren hasta ve hasta yakınları, konuyu önemine binaen bütün yetkililere, doktor, hemşire, hasta destek/bakıcılara ve diğer sosyal hizmet uzmanlarına defalarca hatırlatmalarına rağmen herhangi bir önlemin alınmadığını ve yardımcı olamadıklarını belirtmişlerdir. İlgili her palyatif sağlık ve sosyal hizmet personelin sunmuş oldukları bütün palyatif destek hizmetlerini özenle yerine getirmeye çalışırken hastanın dini/manevi değerlerinin, hassasiyetliklerinin önemsenmemesine ilişkin şu yaklaşımları olmaktadır;

1.Kat/Hasta-04; “Gerek palyatif sağlık merkezinde ve gerekse evimde palyatif destek hizmeti aldığım süreçte defalarca hatırlatmama rağmen, dini/manevi hassasiyetliklerim ile ilgili söylediklerim unutuluyor ve dikkate alınmıyor. Tesettürüme olan hassasiyetim benim için oldukça önemli ve gereken özenin gösterilmesi noktasında talep ve dikkat etmeme rağmen şuurumun, güç ve takatimin yerinde olmaması nedeni ile mümkün olmayabiliyor. Kendime geldiğimde çok utanıyor ve oldukça suçluluk hissine kapılıyorum...”

Soru 1: “Böyle bir durumda, dini anlamda, bir emir telakki edilen tesettürüme riayet edemeyişimden ne derecede sorumlu tutulabileceğim?”

1.Kat/Hasta-04; “Palyatif hizmet kapsamında sağlık hizmetlerime ilişkin bütün hizmetlerin şahsıma oldukça iyi bir şekilde verildiği kanaatindeyim. Ama ne var ki,

Müslüman bir şahsiyet olarak dini değerlerime özen gösterme noktasında oldukça sorun yaşanmaktadır. Sağlığım konusunda bana oldukça iyi hizmet sunuyor olmalarına rağmen, palyatif destek anlamında benim manen, ruhen rahat olmama yönelik dini/manevi duygularımın gerektiği gibi önemsenmediği kanaatindeyim. Bu ikilem arasında hizmetleri sunan sosyal hizmet uzmanlarına yönelik kalbimin oldukça kırık olduğunu ve kendilerine karşı nasıl bir his beslemem durumunda olduğuma ilişkin sorunlar yaşıyorum. Oldukça sık hatırlatmalarına rağmen, problemleri düzeltemiyorum. Bu hususta içten içe kalben buğz ediyorum. Ama ruhen hiç de rahat bir durumda değilim. Bu nedenlerden dolayı psikolojim oldukça bozuk ve sorunlar yaşıyorum. Biryandan sağlığım ile ilgili yapılanları görerek onlara teşekkür ederken, diğer bir taraftan dini/manevi değerlerim ile kabul görülemeyişim beni oldukça başka bir ruh alemine sürüklemektedir...”

Soru 2: “Benim sağlığım konusunda ellerinden geldiğince yardım ediyor olmaları, uyarılarıma rağmen beni dini/manevi anlamda anlayamamaları karşılığında onlara buğz ediyor olmam durumunda, günah işliyor muyum? Bu yaklaşımım doğru mudur?”

1.Kat/Hasta-04; “Hastaneye bu son yattığım dönemde durumum hiç de iyi gitmediğinin farkındaydım. Zaman zaman palyatif sağlık merkezine manevi rehberler gelerek burada bazı hasta ve hasta yakınları ile görüşmeler gerçekleştiriyorlardı. Bana da “manevi rehber ister misin?” diye sorduklarında bende “Evet isterim” dedim. 3 kez iki farklı manevi rehber şahsımı ziyaret etti. İlk iki seferinde gönderdikleri manevi rehberin Hristiyan bir dini kurumdan gönderildiği noktasında bilgi verilmiştir. Bunu oldukça doğal karşıladım. Çünkü bu hizmetlere palyatif sağlık merkezlerinde destek/bakım hizmetleri alan bütün hasta ve yakınlarının ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. En son üçüncü sohbette kendilerine Hristiyan olmadığımı ve bu görüşmenin şahsımı rahatlatmaktan ziyade bir rahatsızlık oluşturduğunu açıkça kendisini kırmadan söylemeye özen gösterdim. Söylediklerimi oldukça nazik karşılayan bayan manevi rehber, kendi kurumları bünyesinde Müslüman bir manevi rehber organize edebilme şanslarının olmadığını ve bu durumu ilgililere bildirerek konuyla ilgileneceğini söyledi. İki hafta bir zaman sonra merkez camiden bir hoca hanımı ayarlayabildiklerini ve manevi rehberlik hususunda benim için görevlendirebileceklerini bildirdiler. İlk görüşmemizde önemli bir şeyin farkına vardım. İslâmi değerlere oldukça özen gösteren ve oldukça da bilgili olduğunu düşündüğüm hoca hanımın söylediklerinin beni rahatlatmadığı ve tam tersine benim bambaşka duygulara kapılmama neden olduğunu hissettim...”

Hasta ve hasta yakınlarından (2.Kat/Hasta Yakını-10) yine aynı konu ile bağlantılı olarak şu ifadeler eklenmiştir;

1.Kat/Hasta-04; “Hoca hanımın (manevi rehberin) bana anlattığı şeyler; «Sen oldukça sabırlı ve metanetli birisin, sabret, sabırlı ol, çektiğin her acı günahlarına kefarete olduğunu düşün. Uzun zamandır böyle bir rahatsızlık çekiyor olman Allah’ın seni sevmesine ve günahlarının temizlenmesine vesile olarak görmelisin. Bu çektiklerin her ne kadar bir acı bir ıstırap olarak görünse de bütün bunların mükafatlarını ahirette zaten alacaksın» gibi güzel şeyler söyledi.¹⁰⁴ Ama ne var ki, ben bile daha henüz kendimden, dünyadan umudumu kesmezken, manevi rehber olarak gönderilen hoca hanım kardeşimizin bana umutsuz bir vaka olarak yaklaşması beni oldukça endişelendirmiştir. Bana o kadar iyi davranıyor ve yürekten sohbet ediyordu ki, bir şeyler yapmak istediğini bunu yaparken de bana acıyarak baktığının farkında bile olamıyordu. Doğrusu çok

¹⁰⁴ Konu ile ilgili olarak 9 yıldır ilgili bir dini kurumda hatibe ve hoca hanım olarak görevli olan ve aynı zamanda manevi rehberlik hizmetleri sunan (A3.3-Grup/Manevi Rehber-01) olarak kodlanan manevi rehber ile de araştırma kapsamında görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

değerli bir insan, hoca hanım olduğundan hiçbir şüphem yok. Dini ve İslâm, konularda oldukça geniş bilgiye sahip. Ama nedendir bilemiyorum, bana söyledikleri beni ruhen, manen rahatlatmaya, yaşamak için bir umut vermeye yetmemiştir...”

Konu ile ilgili manevi rehberlik hizmetleri de sunan hoca hanım ile görev alanları ile ilgili olarak görüşülmüştür:

“Ben 9 yıldır bir dini (İslâmi) kurum bünyesinde 9 yıldır dini/manevi ve sosyal konularda hizmet vermekteyim. Özellikle son 3 yıldır da manevi rehber olarak zaman zaman hastane, hapisane ve evlerde manevi rehberlik hizmetleri vermekteyim. Manevi rehberlik alanında bana yöneltilen İslâmi konularda cevap vermeye ve gerek hasta ve hasta yakınlarını, Müslüman kadın mahkumları dini/manevi konularda bilgilendirmeye gayret ediyorum. Direk manevi rehberlik konusunda bir meslek eğitimim bulunmamaktadır. Doğal olarak bu eğitimleri İlahiyat eğitimleri aldığımız müfredat dahilinde öğrendiğimizi düşünüyorum...” (A3.3-Grup/Manevi Rehber-01)

Soru 3: Hasta, hasta yakınını ve hoca hanımın (manevi rehber olarak da görev yapan) beyanları doğrultusunda; Kur'an-ı Kerim ve Sünnetlerin (Hadis) palyatif süreçte hasta ve hasta yakınlarına yönelik nasıl bir multidisipliner yaklaşım sergilemektedir? Yukardaki örnekten de hareket ile sadece ilahiyat eğitimleri almış olan kişinin almış oldukları lisans eğitimlerin “manevi rehberlik” mesleklerinin uygulanmasında yeterli olarak görülebilmekte midir? Bu konuda (DİK-Din İstişare Kurulu)’nun görüşleri ve önerileri nelerdir?

4.7.4.2.1.2. İstişare Kurulu’nda Görüşülen Diğer Sosyal Hizmet İçerikli Konular

Örnek Vaka (Fallgeschichte)” dahilinde belirlenen sorunların palyatif destek/bakım kuram (teori) ve kavramlar çerçevesinde ele alınarak İslâmi perspektifte multidisipliner yaklaşımlar ile çözümlenmesi oldukça önem arz ettiği gözlemlenmiştir. Örnek Vakada yöneltilen ilgili soruların aynı zamanda gayrimüslim hasta ve hasta yakınlarına olan palyatif hizmet yaklaşımları ile karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve bu konularda da DİK-Din İstişare Kurulu toplantısında elde edilen verilerin analizleri üzerinden bilgiler aktarılmıştır. Araştırmamız kapsamında bir “İslami Sosyal Hizmet” önerisinin sağlıklı ve bilimsel temellere dayandırılarak ortaya konulabilmesi açısından, ilgili bu verilerin İslâm Âkidesi ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Sünnetleri/Hadisleri bağlamında ele alınabilmesi oldukça önem arz etmektedir.

Araştırmanın konusuna ilişkin “DİK-Din İstişare Kurulu”nda görüşülen diğer sorular ile ilgili şu bilgilerin özet olarak belirtilmesi önem arz etmektedir;

Federal Almanya’da hız kazanan İslâmi kurum ve kuruluşların sosyal hizmet çalışmalarının kalitelileştirilmesi ve bir disiplin boyutu ile ele alınması yönünde bazı önemli çalışmaların planlanarak yürütüldüğü gözlemlenmiştir. Bu çalışmalardan birisinin de araştırmanın “A3.1-Grup, A3.2-Grup, A3.3-Grup ve A3.4-Grup: Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)” çerçevesinde elde edilen verilerin bir kısmının toplandığı “Manevi Rehberlik & Hospis Projesi” olduğu belirtilebilir. UKBA e.V.’in “IGMG Cenaze Yardımlaşma Derneği (IGMG Bestattungshilfeverein e.V.)”nin bir diğer kurum olan “Aachen Eğitim Kurumu Hospis Servis Bölümü (Bildungswerk Aachen Servicestelle Hospiz)” in birlikte organize etmiş oldukları “Palyatif Bakım ve Hospis

Rehberlik Sertifika Programı (Weiterbildungsprogramm)’na iştirak eden Müslüman kökenli sosyal hizmet uzmanlarından “sosyal pedagog (Sozialarbeiter), hemşire ve Hospis hizmetleri sunan Müslüman din görevlileri” araştırma kapsamında kendilerine yöneltilen mülakat sorularına yönelik elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir (B3-Grup/SH-Kurumu/STK-01).

Yaklaşık bir yıl bir sürede 8 modül olarak uygulanan sertifika programına katılan Müslüman sosyal hizmet uzmanlarının uygulayıcılar olarak İslâmi sosyal hizmet perspektifinde sorunların İslâm Âkidesi bağlamında ele alınarak aydınlatılmasını istedikleri sorular DİK-Din İstişare Kurulu görüşmelerinde ele alınmıştır (B3-Grup/İÇK/STK-01).

Birçok farklı alanlarda hizmet sunan Müslüman sosyal hizmet uzmanlarının İslâm Âkidesi perspektifinde açıklanmasını istedikleri sorulara ilişkin bilgiler;

“Uyguladığımız mesleğimiz gereği, hasta, hasta yakınları ve çalışma alanımıza ilişkin çalışma gruplarımızda birçok farklı palyatif süreçler dahilinde hizmetler sunan iş arkadaşlarımız ile birlikte ortak hareket alanlarımız bir zorunluluk olarak görülmektedir. Bu süreç içerisinde ister istemez aynı şekilde hasta ve hasta yakınlarımızla yoğun göz temaslari, onlara dokunmak, ellerini tutmak, hasta yakınlarının teselli edilmesi gibi sorumluluklarımız bulunmaktadır. Bu temaslarımız, sunmakta olduğumuz sosyal hizmet mesleğimizin olmazsa olmazları olarak görünmekte ve bütün meslek eğitimimiz sürecinde bu eğitimleri disiplinler boyutları ile almış bulunmaktayız...” (A3.1-Grup/Hemşire-06)

“İnsanların destek/bakım hizmetlerinde insani (hümanist) bir yaklaşım olarak algılanmakta ve hasta destek/bakım hizmetlerinde bu yaklaşım oldukça önem arz etmektedir. İnsana hizmet etmeyi ve dolayısı ile insanla sıkı ilişkilendirilmiş olan işimizi seviyoruz. Genç, yaşlı, erkek, kadın hastalarımız, aynı zamanda birlikte hizmet ettiğimiz iş arkadaşlarımıza olan mesafelerimizin durumu ortadadır...” (A3.1-Grup/Hasta destek/bakıcı-10)

“Zaman zaman öyle oluyor ki, sosyal hizmet uygulamalarımızda palyatif süreçte hastalarımızın eşcinsel olduklarını görüyoruz. Doğrusu nasıl bir yaklaşım sergilenmesi gerektiği noktasında oldukça tereddüt geçiriyorum. O anda iki farklı sorun yaşıyorum. Hastanın sağlığı ve onun mutlu huzurlu olması ile ilgili bir görevim varken, benim kaybedeceğim değerlerin bedelini kim bana geri verecek...” (A3.1-Grup/Hospis-05)

“Hastalarımızın büyük bir bölümü doğal olarak gayrimüslim hastalardan oluşmaktadır. Bu hastalarımızın palyatif destek/bakım süreçlerinde mesleki disiplin boyutları ile nasıl yaklaşılması gerektiği hususlarını çok iyi biliyoruz. Öyle bir durum ile karşılaşıyorsunuz ki, şimdi zaman zaman hiçbir dini mensubiyetliği yok, zaman zaman oldukça Hristiyan değerlere bağlı ve zaman zamanda Müslüman hastalarımız olabilmektedir. Düşünün seküler bir palyatif kurumdasınız ama o anda hastaya sunduğunuz manevi nitelikli bir hizmetin bütün temel yapılarını dini değerler olmadan sunabilme şansız olmuyor. Bu durum sadece bende bu şekilde değil, aynı şekilde gayrimüslim ve hatta hiçbir dini mensubiyeti olmayan uzman arkadaşlarımızda da aynen böyledir. Hastanın dini mensubiyetine göre bir tavır takınmak durumunda kalıyorsunuz. Hristiyan, Müslüman veya Yahudi ise manevi yaklaşımları dini kaynaklı olarak ele almak çok değerli ve faydalı olabiliyor. Hiçbir dini aidiyeti olmayana bir hasta veya hasta yakınına nasıl bir manevi yaklaşım “manevi rehberlik” hizmeti sunabileceksin. İşte bu noktada ekip olarak oldukça sorun yaşadığımızı söyleyebiliriz...” (A3.3-Grup/Manevi Rehber-01)

“Bazen palyatif süreçte tedavilerinin sürdürüldüğü hastalarımızdan bir kısmı ile okadar yakın ilişkiler ve gönül bağı oluştururuz ki, bizden yeri geldiğinde kendilerine “İncil”

okumamızı talep etmektedirler. Bu durum palyatif sürecin vazgeçilmez unsurları olarak görülmekte ve hastamızı ruhen manen rahat ettirmek için okumak durumunda kalıyorum. Bu durum belki hastalarımıza iyi gelebilmekte ama inanmadığım bir şeyin hastaya okunması ve onun ruhen, manen rahatlatılmaya çalışılması benim “iç motivasyon”umu oldukça sorunlu hale getirmektedir. Bazen hastanın ait olduğu değerlerin korunması adına kendi değerleriniz yokmuş gibi hareket etmenin doğru olmadığını düşünüyorum. Bu bana sanki iki yüzlü bir yaklaşım gibi geliyor...” (A3.2-Grup/Hasta destek/bakıcı-03)

Konu ile ilgili olarak yöneltilen soruların şu şekilde olduğu belirlenmiştir;

Soru 1: İslâmi sosyal hizmet perspektifi ile, hastalarımıza olan yaklaşımlarımız “cinsiyet” farklılıkları dikkate alınarak nasıl olmalıdır? Mesleğimizi uygularken “cinsiyet yaklaşımı” konusunda nasıl davranılmalıdır? (A3.2-Grup/Hasta destek/bakıcı-09)

Soru 2: Sosyal hizmet uygulamalarımızda zaman zaman eşcinsel hastaların da olduğunu dikkate alacak olursak, böyle bir durumda onlara yaklaşımımız nasıl olmalıdır? (Eşcinsel kadın bir hastanın, aynı eş cinsten bir Müslüman sosyal hizmet uzmanı arasındaki mahremiyetin ölçüsü nedir? Aynı şekilde Eşcinsel erkek bir hastanın kendi cinsten olan bir Müslüman sosyal hizmet uzmanı ile arasındaki mahremiyet ölçüleri neler olmalıdır? İslâmi sosyal hizmet perspektifinde eşcinsellik konusu ne şekilde ele alınabilmektedir? (A3.4-Grup/Manevi Rehber-03)

Soru 3: İnsanlara olan mesleki yaklaşımların bir görev ahlakı/etiği kapsamında ele alınmasının zaruri olduğu belirtilmektedir. İnsanların sosyal hizmet kapsamında ele alınarak bir muamele görmesi meslek ahlâkının da ötesinde insani bir görev (social services), bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Ama aynı zamanda sosyal hizmet uygulamalarında gerek hasta ve hasta yakınlarının ve gerekse sosyal hizmet uygulayıcıların dini/manevi (İslâmi) değerlerinin korunması oldukça önem arz etmektedir. Bütün bu hususlar dikkate alındığında İslami perspektifte dini/manevi değerler korunarak bir sosyal hizmet yaklaşımının uygulanması nasıl mümkün olabilecektir? (A3.1-Grup/Hasta destek/bakıcı-04)

Soru 4: Müslüman bir sosyal hizmet uzmanının gayrimüslim ve hiçbir dini aidiyeti olmayan hasta ve hasta yakınlarına yönelik dini içerik taşımayan bir “manevi destek” yaklaşımı nasıl olabilir? Dini değerler olmadan “manevi değerlerin ne olduğu anlatılabilir mi? (A3.4-Grup/Manevi Rehber-04)

Soru 5: Palyatif destek/bakım sürecinde gayrimüslim veya hiç dini aidiyeti olmayan hastaların içinde bulundukları halet-i ruhiyeleri gereği Müslüman sosyal hizmet uzmanlarından kendilerine “İncil” okumaları istenmektedir. Böyle bir durumda Müslüman olduğunu söyleyen bir sosyal hizmet uzmanının inanmadığı, fakat hasta için bir kutsal mesaj olarak görülen “İncil” okumalarının İslâmi perspektiften değerlendirildiğinde neler söylenebilir? (A3.4-Grup/Hemşire-08)

Soru 6: Özellikle Hospis (terminal dönemi), Palyatif destek/bakım hizmetleri sürecinde sadece hasta ile değil, aynı zamanda terminal dönemindeki hasta yakınları ile veya hasta vefat etmiş ise cenaze yakınları ile yakın mesafeli ilişkilerin kurulmasının gerekliliği mesleki bir uygulama kapsamında ele alınmaktadır. Hasta ve

hasta yakınlarının bu dönemleri psikolojik travmaların dikkate alınması gereken dönemler olarak ele alınmaktadır. Bu durumda olan hasta ve hasta yakınları veya cenaze sahipleri ile hospis görevlisinin arasındaki ilişkilerin (mesafenin) sınırlılıkları İslâmi perspektiften ele alındığında nasıl olmalıdır? (A3.4-Grup/Hospis-07)

Araştırma kapsamında veriler üzerinden elde edilen bazı sorunlara ilişkin dini (İslâmi) perspektifte açıklık getirilmesi beklenen diğer soruların şu şekilde olduğu tespit edilmiştir:

Avrupa genelinde ve özellikle de Almanya’da bazı Müslüman ailelerin çocukları mahkeme kararları ile ailelerinden alınarak “koruyucu aile” statüsünde olan gayrimüslim ailelere ve bir kısmı da eşcinsel birliktelik yaşayan insanlara verilmektedir. Avrupa’ya olan son sığınmacı/mülteci akımı vesilesi ile ailesiz, anne ve babasız kalan Müslüman çocukların büyük bir bölümünün “koruyucu aile” statüsünde olan ailelere teslim edildiği gözlemlenmektedir. Bu durumdan hareket ile İslâmi perspektiften bakış açısı ile aşağıda belirlenen sorulara yönelik dini/manevi (İslâmi) yaklaşımların nasıl olması gerektiğine ilişkin sorular yöneltmiştir;

Soru 1: Avrupa’da Müslüman toplumlar için oldukça önem arz eden, “Müslüman Koruyucu Aile” olmanın, evlat edinmenin dini (İslâmi) açıdan konumu nedir? Müslüman ailelerin koruyucu aile olurken, çocukların yaşı ile ilgili bir sınırlama var mıdır? Kız ve erkek çocukların talep edilebilmesindeki Müslüman aile kriterleri nelerdir?

Soru 2: Avrupa’da eşcinsellikle ilgili yasaların bütün temelleri dini inançların temellerine aykırı ve oldukça sakıncalı olarak görülmektedir. Ne yazık ki birçok Batı Avrupa ülkelerinde eşcinsellerin resmen evlenebilecekleri yönünde kararlar çıkarılmıştır. Şimdi de son zamanlarda oldukça gündeme taşınan “eşcinsellerin koruyucu aile olmaları” tartışmaları sürdürülürken, eşcinsellerin de koruyucu aile olarak çocuk edinebilecekleri kararı açıklanmıştır. Bu durumun İslâm perspektifinde ele alındığında Müslüman ailelerin koruyucu aile olmalarını zorunlu kılan bir konum söz konusu mudur? Mahkeme kararı ile ailelerinden alınan Müslüman çocukların yasal anlamda eşcinsel evlilikler gerçekleştirmiş olan kişilere verilmesinin dini perspektifli sosyal hizmet yaklaşımlarına ne türden zararları olabilecektir?

Avrupa’da ve özellikle de Almanya’da genel anlamda, dini/manevi nitelikli sosyal hizmet yaklaşımlarının, İslâmi sosyal hizmet çerçevesinde oldukça yetersiz kaldıkları gözlemlenmiştir. Sosyal hizmet yaklaşımı, insani (hümanist) bir yaklaşım olma zorunluluğunu getirirken, insan değerli olması, dolayısı ile insanı değerli kılan unsurların dikkate alınarak verilmesinin bir zaruriyeti vardır. Ne yazık ki, genel anlamda Müslüman hasta ve hasta yakınlarına yönelik sosyal hizmet uygulamalarında, Müslümanların dini/manevi, kültürel ve sosyal konumlarını dikkate alarak uygulanan bir sosyal hizmet tespit edilememiştir.

Soru 3: Zaman zaman hastanelerde, palyatif destek/bakım merkezlerinde kimsesiz sahipsiz Müslüman hastaların vefatları durumunda, maliyelerin düşük olması

gerekçesi ile bu cenazelerin yakılmış olduğuna ilişkin bilgiler gelmektedir. Halen hastane ve palyatif sağlık merkezlerinde sahipsiz ve yalnız yaşamak durumunda kalan Müslüman hastalar ile ilgili bu ve buna benzer tehlikelerin olduğu görülmektedir. Bu durum, İslâmi kurum, kuruluş ve STK'lara, aynı zamanda toplumda yaşayan Müslümanlara ne gibi bir sorumluluk yüklemektedir?

Soru 4: Müslümanların kendi İslâm Âkidesi değerleri ölçüsünde sosyal hizmet alabilmelerini mümkün kılabilecek bir yapının oluşturulmasının gerekliliği İslâmi perspektiften ele alındığında nedir? İslâmi sosyal hizmet yaklaşımları ile, önce bugüne kadar oldukça ihmal edilen Müslümanlara ve sonrasında da tüm insanlığa yönelik, insanın hak ettiği onurlu insan merkezli bir sosyal hizmetin oluşturulma zorunluluğu, İslâmi kurum, kuruluş ve STK'lar açısından nasıl bir sorumluluk oluşturmaktadır? Bu sorumluluklar İslâmi perspektiften bakıldığında “Farz-ı Ayn” veya “Farz-ı Kifaye” olarak değerlendirilecek olursak neler söylenebilir?

Federal Almanya'da “*Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)*”nın çatısı altında bulunan “Sosyal Hizmet Kurumları”nın önemli bir kısmı sunmakta oldukları hizmetlerin önemli bir kısmını “*LOTO-Şans oyunları GlücksSpirale*” gelirlerinden, bir anlamda “*kumar*” gelirlerinden finanse edikleri belirlenmiştir. “AİK-Almanya İslam Konferansı” bünyesinde yürütülmekte olan “*Müslüman Sosyal Hizmet*” adı altında ele alınan “*İslâmi kuruluşların kalifikasyon programları*” gibi bazı projelerin bu “*LOTO (Şans, kumar)*” gelirlerinden finanse edildiklerinin tespitleri yapılmıştır.

Soru 5: “İslâmi çatı kuruluşların sosyal hizmet projelerinin AİK-Almanya İslam Konferansı'nın destek projeleri olarak sunmuş oldukları “*LOTO (Şans, kumar)*” gelirleriyle finanse ediliyor olması İslâm Fıkhı açısından mümkün olabilmekte midir? İslami perspektiften bakıldığında, ilgili bu dini (İslâmi) kurum ve kuruluşların “*LOTO (Şans, kumar)*” gelirlerinden finanse ediliyor olmaları konularında bilgilendirmiş olmalarına rağmen nasıl bir sorumlulukla hareket etmeleri gerekmektedir?

4.7.5. Dini/Manevi ve Seküler Sosyal Hizmet Uygulamalara İlişkin Bulgular

Bu bölüm araştırmanın “*Beşinci Tema*”sını oluşturmaktadır; Bu tema altında oluşturulan sınıflandırmalar genel anlamda tek bir alt başlıkta konumlandırılmıştır. Oluşturulan bu alt başlık kendine özgü diğer alt başlıkları içermektedir; “(1.) Kurum, Kuruluş ve STK'ların Tanımlanmasına İlişkin Tespitler”, olarak belirlenmiştir. Palyatif destek/bakım hizmetlerine ilişkin dini ve seküler uygulamalara yönelik bulgular, araştırma kapsamında, hastaneler bünyesinde oluşturulmuş palyatif destek/bakım merkezlerinde, gündüzlü/yatılı destek/bakım evlerinde sunulan palyatif destek/bakım hizmetleri dikkate alınarak hasta ve hasta yakınlarına, sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerine yer verilmiştir.

4.7.5.1. Kurum, Kuruluş ve STK'ların Tanımlanmasına İlişkin Tespitler

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Kurumlara Yönelik Sorular (Fragen in Bezug auf Sozialdienstorganisationen & - Institutionen)”¹⁰⁵ kapsamında, “B1-Grup, B2-Grup ve B3-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)” ve “A3.1-Grup, A3.2-Grup, A3.3-Grup, A3.4-Grup: Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat soruları şunlardır;

- ❖ Kurumunuzu kısaca tanıtır mısınız? (Wie würden Sie Ihre Institution beschreiben?), Sizin bu kurumda pozisyonunuz, göreviniz, görev alanlarınız nelerdir? (Ihre Position in dieser Institution, Ihr Aufgabenbereich und die damit verbundenen Aufgaben?), Toplam kaç çalışanınız vardır? (Wie viele Mitarbeiter gibt es insgesamt?), Hangi alanlarda hizmet vermektelisiniz? (In welcher Region ist Ihre Institution tätig?) (4.KAT/Soru:01)
- ❖ Kurumunuzun sunmuş olduğu hizmet alanları sıralandığında öncelikleriniz hangi tür hizmetlerdir. Neden? (Welche Arten von Servicesbereichen führt Ihre Organisation durch und auf welchen Services liegen Ihre Prioritäten? Warum?) (4.KAT/Soru:02)

Görüşülmüş olan sosyal hizmet kurumlarının sosyal hizmetleri oldukça derinlemesine nüfus edebildikleri gerek federal ve gerekse eyaletler düzeyinde sosyal politikaların geliştirilmesinde oldukça aktif rol oynadıkları tespit edilmiştir. Bu konunun belirlenmesinde katkı sağlaması açısından ilgili şu soru kurum, kuruluş ve STK'lara yönelik iletilmiştir:

- ❖ Kurumunuzu hangi alanda daha aktif olarak gösterebilirsiniz? (0:isabetsiz) – (10:Çok isabetli) arası değerlendiriniz? (Wo könnte sich Ihre Organisation aktiver zeigen? Auf einer Skala von (0:nicht zutreffend) bis (10:voll zutreffend)?) Seçenekler: Siyasi/politik/politisch, Seküler/Säkular, Dini/Religiös ve Manevi/Spirituell. (4.KAT/Soru:03)

Araştırmanın zorunlu sınırlılıkları bağlamında, Görüşmelerin yapılmış olduğu kurum, kuruluş ve STK'ların sunmakta oldukları sosyal hizmetlerin genel anlamda; Avrupa Birliği sosyal politikaların yapılanması ve Federal Almanya sınırları dışında uluslararası (International) boyutta hizmetlerde sundukları gözlemlenmiştir. Bu yapılanmalar aynı zamanda Almanya içerisinde federal (Bundesweit), eyaletler (Landesweit) ve yerel (Lokal) düzeylerde sosyal hizmet sunan kamu tüzel kişiliği elde etmiş kurum ve kuruluşlar oldukları belirlenmiştir. Bu kurum ve kuruluşların statüleri gereği kurumsal, kamu tüzel kimliklerini, “özel, serbest, ticari ve kamu yararına hizmet sunan sektörler, sosyal hizmet kurumları” olarak tanımlarken, “Federal sosyal sistemin toplumsal fonksiyonlarını yürüten bağımsız serbest kuruluşlar” olarak önemli görevlerinin olduklarının da altı çizilmektedir. Gerek federal ve gerekse eyaletler düzeyinde hizmetlerin “taşıyıcı” kurumu olarak devleti ve “sunucu” kurumları olarak sosyal hizmet kurumlarının devletin sosyal sisteminin güçlü kılınmasında oldukça önem arz ettiği belirtilmektedir.

¹⁰⁵ Nitel araştırma yöntemli uygulanmış “RGF-Rehber Görüşme Formu”nu “Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Kurumlara Yönelik Sorular” başlığı altında araştırmanın ekinde bulunabilir.

Sosyal hizmet kurumsal yapılanmaların büyük bir bölümünün serbest kamu yararına hizmet sunan, “*kâr amacı gütmeyen (gemeinnützig)*” kurum, kuruluş ve STK’lar oldukları belirlenmiştir. Bu yapılanmaların çeşitli hayır kurumları (*Wohlfahrtsverbände*), dini kurumlar (*Kilise, Cami ve Havra*), destek/dayanışma grupları (*Selbsthilfegruppe*) ve vakıflar (*Stiftung*) statüsünde birçok hizmetler sunmaktadırlar. Genel anlamda palyatif destek/bakım hizmet uygulamalarının hangi farklı temel yapılanmalara dayandırılarak verilmesinin gerekliliği noktasında görüşülen bütün dini ve seküler kurum, kuruluş ve STK’ların bilgisi dahilinde ve bu uygulamaların sosyal hizmet kapsamında oldukça multidisipliner anlamda sunulduğu gözlemlenmiştir.

4.7.5.1.1. Öncelikli Hizmet Alanları ve Toplumsal Karşılık

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “*B1-Grup, B2-Grup ve B3-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)*”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat soruları şunlardır;

- ❖ *Kurumunuzun sunmuş olduğu hizmet alanları sıralandığında öncelikleriniz hangi tür hizmetlerdir. Neden? (Welche Arten von Servicesbereichen führt Ihre Organisation durch und auf welchen Services liegen Ihre Prioritäten? Warum?) (4.KAT/Soru:02)*
- ❖ *Hizmet alanlarınız toplumun bütün kesimini kapsamakta mıdır? Öncelikleriniz var mıdır? (Decken Ihre Servicebereiche die gesamte Community ab? Welche Bereiche priorisieren Sie?) (4.KAT/Soru:06)*
- ❖ *Kurumunuzu hangi alanda daha aktif olarak gösterebilirsiniz? (0:isabetsiz) – (10:Çok isabetli) arası değerlendiriniz? (Wo könnte sich Ihre Organisation aktiver zeigen? Auf einer Skala von (0:nicht zutreffend) bis (10:voll zutreffend)?) (4.KAT/Soru:03)*

Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu kurum ve kuruluşların sosyal hizmet kapsamında oldukça farklı hizmetler sunmuş oldukları belirlenmiştir. Bu hizmetlerin; “*B1-Grup*”ta sınıflandırılan seküler ve dini/manevi temelli sosyal hizmet sunan kurum ve kuruluşlar, “*B2-Grup*”ta sağlık ve palyatif sektörde hizmet sunan kurum ve kuruluşlar ve “*B3-Grup*”ta dini İslâmi kurum, kuruluş, organize ve STK yapılanmaları dahilinde sunulduğu gözlemlenmiştir.

Bu kurum ve kuruluşların kendi kurumsal kimliklerini yapısal anlamda toplumsal bir karşılığı olduğunun inancı içerisinde oldukları belirlenmiştir. Kurumlar kimlikleri gereği, federal ve eyaletler düzeyinde “*toplumsal fonksiyonları üstlenen bağımsız serbest kuruluşlar*” olduklarını belirtmekte ve bu anlamda toplumun sosyal hizmet bağlamında sunulan bütün hizmet alanlarında organizeli bir paylaşım dahilinde olabildiklerini vurgulamaktadırlar. (*B1-Grup/SH-Kurum-01, 04 ve 09*)

“Almanya genelinde sunmuş olduğumuz hizmetler sadece sosyal hizmetlerin görünen alanları ile ilgili olarak, hasta ve hasta yakınlarına, engelli, yaşlı destek/bakımları, hastane ve hapishaneler boyutu ile görülmemelidir. Toplumun içerisinde birçok sosyal fonksiyonların gerçekleştirilmesinde görünemeyen bir hizmet alanının da olduğu düşünülmelidir. Mesela; 1990’lı yıllarda Doğu ve Batı Almanya’nın birleşmesinde iki ülke insanların da yeni oluşan topluma entegrasyonlarının sağlanmasında ve gelişmek

durumunda olan Doğu Almanya toplumunun sosyal ihtiyaçların karşılanmasında çatımız altında bulunan bütün sivil yapılanmaların oldukça önemli roller üstlenerek bu sorunların üstesinden gelindiğini söyleyebiliriz...” (B1-Grup/SH-Kurum-01)

Sosyal hizmet kurumlarının sunmuş oldukları bütün hizmetlerin oldukça bir toplumsal karşılığı olduğu ve bu kurumların birbirleri ile pozitif anlamda bir rekabet içerisinde oldukları gözlemlenmiştir. Özellikle toplum içerisinde aciliyet gösteren sosyal hizmet kapsamındaki bütün görevlerin hiyerarşik olarak tanzim edildiğini ve her ilgili kurumun bu görevlendirme sınırları içerisinde hareket ettikleri belirlenmiştir.

“Acil yapılması gereken bütün hizmetlerde hızlı ve öncü olarak hareket edilebilmesi oldukça önem arz etmektedir. Bugün Federal Almanya’ya olan dış göç (Mülteci göçü) konusu ve hızla yaşlanan Federal Almanya’da yaşlı destek/bakım hizmetleri başta olmak üzere devletin sosyal politikalarının öncelediği faaliyet alanlarında kurumsal olarak önemli fonksiyonlar üstlenebildiğimiz kanaatindeyim...” (B1-Grup/SH-Kurum-02)

Aynı zamanda, bu kurumlardan bir kısmının önemli projeleri arasında, Almanya’da her yıl doğum oranlarındaki düşüşlere karşı ve hızla yaşlanan nüfusun refahı noktasında oldukça farklı hizmetler sundukları belirlenmiştir. Almanya’da sosyal hizmetlerin tıbbi-sağlık destekli yapılması, sağlık giderlerindeki aşırı artışlar nedeniyle, sosyal devlet sistemine aşırı bir yük oluşturmaya neden olduğu dokümantasyon veriler üzerinden belirlenmiştir. Bu nedenle Uzak Doğu ülkelerinden kaliteli ve ucuz sosyal hizmet personel istihdamlarına yönelmiş olduğu ve aynı zamanda Almanya dışında yaşlı destek/bakım hizmetlerinin “*turistik seyahatler*” adı altında cazip bir konuma getirilerek sosyal kurumların projeleri dahilinde uygulandığı belirlenmiştir.

“Serbest Sosyal Hizmet Sunucu Kurumlar” olarak adlandırılan kurumların elde edilen veriler üzerinden incelendiğinde genel anlamda seküler (säkular) ve dini (religiös) yapılandırılmış kurumlar olarak adlandırıldıkları gözlemlenmiştir. Bu her iki sosyal hizmet alanının da kendilerine has dini ve seküler yapılandırılmış farklı sosyal hizmet uygulamaları görünse de manevi (spirituell) sosyal hizmet alanlarında oldukça birbirleri ile örtüşebilen hizmetler sundukları belirlenmiştir (B1-Grup/SH-Kurum-03 ve 06). Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu seküler ve dini yapılandırılmış sosyal hizmet kurumlarının manevi (spirituell) sosyal hizmet çalışmalarının niteliklerinin her hâlükârda ancak dini nitelikli hizmetler ile karşılanabildikleri gözlemlenmiştir.

Özellikle dini olmayan bütün sosyal hizmet kurumlarının manevi nitelikli hizmetler üzerinden faaliyetlerini daha belirgin olarak tanımlaya bildikleri tespit edilmiştir. Mesela; *“Manevi (spirituell) sosyal hizmet alanlarında gerçekleştirmiş olduğunuz çalışmaları neden önemsiyorsunuz? Bu alanı, gerçekten kurumunuzun hizmet vermesi gereken alanlar olarak mı görüyorsunuz?”* sorularına bir karşılık olarak şu şekilde bir yorumlamalar ile karşılaşılmıştır; Seküler sosyal hizmet kurumlarının, manevi sosyal hizmetleri hiçbir dini nitelikli bir perspektife düşünmedikleri, manevi yaklaşımların tamamen *“İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)”* olarak belirlenmiş olmasından kaynaklanan bir sahiplenmenin olduğu belirtilmektedir (B2-Grup/Hastane-P.D/B-08).

Aynı soruya karşılık olarak dini serbest sosyal hizmet kurumlarının belirtmiş oldukları kanaatler incelendiğinde, manevi sosyal hizmetlerin dini perspektif yaklaşımları ile ele alınmasının farklı yaklaşımlarının belirgin olduğu dikkatleri çekmektedir. Dini nitelikli sosyal hizmet kurumlarının sunmuş oldukları bütün manevi hizmetler üzerinden kurumun dini aidiyeti dahilinde bir hizmet sunulmasının önemsendiği belirlenmiştir (B2-Grup/Yatılı-D/B Evi-011)

Dini temelli sosyal hizmet kurumlarını manevi sosyal hizmetleri dini perspektiften bakılarak sahiplenildiği ve maneviyatın din perspektifinden ayrı düşünülmesinin mümkün olamayacağı kanaatlerinin oldukça yaygın olduğu gözlemlenmiştir. Araştırma kapsamında dikkat çeken en önemli hususlardan birisinin de sunulan manevi sosyal hizmetlerin yaklaşımları ile dini aidiyetlikleri olmayan veya oldukça zayıf olan insanlara yönelik bir ilişki bağının kurulabilmesi yönünde beklentilerin oluşturulmuş olduğu belirlenmiştir. Devlet kurumlarının “*Kamusal Sosyal Hizmet Taşıyıcı Kurumlar*”ı olarak takdim etmiş olduğu finansman kaynakların dini nitelikli sosyal hizmet kurumları tarafından dini sosyal hizmetler boyutu ile değil sadece manevi nitelikli sosyal hizmet boyutu ile kullanabildikleri belirlenmiştir.

Seküler ve dini sosyal hizmet alanlarında hizmet veren bu kurumlardan büyük ve orta büyük kurumların, toplumun sosyal politikalarında oldukça etkin oldukları ve toplum içerisinde fonksiyonel bir rol üstlenmiş oldukları görülmektedir (B1-Grup/SH-Kurum-02 ve 05). Konu ile ilgili olarak gerek görüşmeler üzerinden ve gerekse elde edilen doküman kaynaklarda ilgili dini ve seküler sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarının devletin sosyal politikalarında oldukça etkin rollerinin olduğu belirlenmiştir.

4.7.5.1.2. Dini/Manevi Nitelikli Sosyal Hizmet Uygulamaların Düzeyi

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “B1-Grup, B3-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat sorusu şu şekildedir;

- ❖ *Dini/manevi sosyal hizmet alanında, topluma sunmuş olduğunuz sosyal hizmetleri kurum olarak ne kadarını karşılayabilmektesiniz? Sunmuş olduğunuz sosyal hizmetlerin dini/manevi sosyal hizmet açısından derecelendirecek olsanız, bu çalışmaların ne kadar dini/manevi görebilirsiniz. (0:hiç dini/manevi değil) – (10: çok dini/manevi) nasıl derecelendirirsiniz? Bu hususta neleri söylemek istersiniz?: (Wie viel können Sie im Bereich religiöser/spiritueller Sozialdienste als Sozialdienstleister anbieten? Wie viele religiöse/spirituelle Werte können Sie in der von Ihnen präsentierten sozialen Arbeit sehen? Bewerten Sie diese von (0: nicht religiös / spirituell) bis (10: sehr religiös / spirituell)? Was können Sie noch zu diesem Thema sagen?) (4.KAT/Soru:18)*

Seküler nitelikli kurum ve kuruluşlar sunmuş oldukları sosyal hizmetlerin manevi temelli oldukları noktasında ortak bir kanaate sahiptirler. BAGFW’in çatısı altında bulunan seküler kurumların her ne kadar seküler bir kurum yapılanmaları olsa da gerek federal ve gerekse eyaletler düzeyinde dini (İslâmi) kurumların kalifikasyon eğitimlerini organize ettikleri gözlemlenmiştir. Dolayısı ile Seküler yapılandırılmış bir kurumun dini yapılandırılmış, hatta dini cemaat statüsünde olan bir kurumun sosyal

hizmetler kapsamında kalifikasyon kazandıracak eğitimlerinin yapılabilirdiği belirlenmiştir (B1-Grup/SH-Kurum-05), (B3-Grup/İÇK/STK-03 ve 04, (B3-Grup/İÇO/Kurum-02). “Der Paritätische” serbest sosyal hizmet kurumunun İslâmi ve kültürel nitelikli sosyal hizmet kurumlarının kalifikasyon kazandırılması noktasında projeleri yürütmüş oldukları belirlenmiştir.

“BAGFW çatısı altında Alman Bağımsız Sosyal Refah Kuruluşları Birliğı Paritätische olarak “Müslüman ve alevi sosyal hizmet çalışmalarının kalitelileştirilmesi (Qualifizierung muslimischer und alevitischer Wohlfahrtspflege)” adı altında Kuzey Ren Vesfalya eyaletinde, Almanya Müslümanları Merkez Konseyi (ZMD-Zentralrat der Muslime in Deutschland e.V.), İslam Kültür Merkezi (VIKZ - Verband der Islamischen Kulturzentren e.V.) ve Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu (AABF Alevitische Gemeinde Deutschland) kuruluşlarının katılımları ile yürütmekteyiz. Bu proje kapsamında Almanya’da ve özellikle KRV eyaletinde Müslüman ve Alevilerin sosyal hizmet çalışmalarının kalitelileştirilmesi yönünde projeler yürütüyoruz...” (B1-Grup/SH-Kurum-05)

Genel anlamda BAGFW’in çatısı altındaki kurumların kendi çatıları altındaki kurum ve kuruluşlar da dikkate alındığında Federal Almanya’nın en büyük işveren sektörü konumunda bir yapıya sahip oldukları görülmektedir. Dolayısı ile bu kurum ve kuruluşlar görev alanlarını ve faaliyetlerini federal, eyalet ve yerel düzeydeki sosyal hizmetin her alanında etkin olabildikleri görülebilmektedir. Bu kurumların her birisi çalışmaların profesyonelliğinden bahsederlerken, sosyal hizmet ihtiyacının sınırsızlığından hareket ile ihtiyaçların her birisine ulaşabilmek açısından oldukça plan ve program dahilinde olduklarını ve birbirleri ile pozitif anlamda bir yarış içerisinde oldukları tespit edilmiştir.

BAGFW’in çatısı altındaki seküler olarak tarif edilen (AWO, PARİTÄT, DRK) sosyal hizmet kurumlarının sundukları bütün hizmetlerin her ne kadar dini hizmetler görünömlü oldukları hissi oluşsa da bu hizmetlerin toplumun her kesimine ulaştırılan seküler nitelikli manevi hizmetler olarak ortaya konulmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir.

Sunulmakta olunan hizmetlerin seküler anlamda değerlendirilse de bu hizmetlerin manevi sosyal hizmetler olarak takdim edilmektedir. Kurum ve kuruluşlara yönelik gerçekleştirilen görüşmelerde, kurumların kendilerini hangi konumlarda değerlendirdiklerine ilişkin sorulmuş olan soruya şu şekilde yanıtlar alınmıştır:

Seküler yapılandırılmış kurum ve kuruluşların kendilerini dini yapılandırılmış bir kurum olarak göstermemekle birlikte, manevi olup olmadıklarına ilişkin değerlendirmelerin; (0: hiç manevi değil) - (10: çok manevi) (9-10) arasında bir düzeyde manevi olarak tanımladıkları tespit edilmiştir.

Yine BAGFW’in çatısı altındaki organize olmuş olan diğer 3 dini serbest sosyal hizmet kurumlarının sundukları hizmetlerin dini/manevi anlamda ele alındığı gözlemlenmiştir. Dolayısı ile sunulan manevi hizmetlerin dini nitelikli olarak sunulduğu belirlenmiştir. Bu durumda (DCV-Caritas, DW & EKG-Diakonie ve ZWST- Yahudi/Musevi Sosyal yardımlaşma merkezi)’nin sundukları hizmetlerin

büyük bir bölümünü manevi sosyal hizmet alanında takdim edilirken dini mekanlar üzerinden de (kilise ve havralar) sunulan hizmetleri dini sosyal hizmet faaliyetleri olarak adlandırdıkları görülmektedir. Bu noktadan genel bir değerlendirme olarak (0: hiç dini/manevi değil) - (10: çok dini/manevi) (7-8) arasında sundukları hizmetlerin manevi olduğu düşünülürken, (9-10) arasında sunulan hizmetlerin dini sosyal hizmet alanında konumlandırıldığı görülmektedir.

BAGFW'in çatısı dışında kalan diğer dini (İslâmi) kurum ve kuruluşlar ile gerçekleştirilmiş olan görüşmelerden elde edilen veriler incelendiğinde dini (İslâmi) kurum, kuruluş ve STK'ların kurumsal faaliyet alanlarını oldukça dini merkezli olarak belirttikleri gözlemlenmiştir (B3-Grup/İÇK/STK-01-06), (B3-Grup/SH-Kurumu/STK-01-07). İlgili bu İslâmi kurum ve kuruluşlar; "Federal Almanya'da seküler ve dini anlamda toplumun her kesimine hitap edebilecek serbest sosyal hizmet kurumlarının bulunduğunu ve İslâmi sosyal hizmetlerin sunulabilmesi açısından oldukça bir boşluk olduğunu ve kendi çatı kurumların bu alanlardaki boşlukları dolduramaya yönelik öncelikleri olduğu belirtilmektedir (B3-Grup/İÇK/STK-02 ve 05). Dini (İslâmi) kurum ve kuruluşların sunmakta oldukları sosyal hizmetlerin kapsamını; (0: hiç dini/manevi değil) - (10: çok dini/manevi) değerlendirildiğinde (8-9) arasında bir ortalama ile dini ve manevi ağırlıklı sosyal hizmet sunma eğiliminde olduklarını belirtmiştir.

4.7.5.1.2.1. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Değer Temelli Hizmet Yetkinlikleri

Bu ve bu başlık altında oluşturulan alt başlıklarda "A3.1-Grup, A3.2-Grup, A3.3-Grup, A3.4-Grup: Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)"den elde edilen veriler üzerinden gereken analizler yapılmıştır. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat sorusu şu şekildedir:

❖ *Dini/manevi sosyal hizmet alanında herhangi bir eğitim aldınız mı? Hizmet sunduğunuz muhataplarınızın, müracaatçılarınızın (Sosyal hizmet kapsamında destek/bakım talebinde bulunanlara) dini/manevi, kültürel değerlerini dikkate alabiliyor musunuz? Bu alanda müracaatçılarınıza daha iyi başarılı sosyal hizmet sunabilmek açısından bir sosyal hizmet çalışanı (Sosyal Hizmet Uzmanı) olarak neleri tavsiye edersiniz? (Haben Sie eine Ausbildung im religiösen/spirituellen sozialen Dienst? Können Sie die religiösen/spirituellen und kulturellen Werte Ihrer Servicepartner berücksichtigen? Was empfehlen Sie als Sozialarbeiter, um Ihren Klienten in diesem Bereich einen besseren Service (soziale Dienstleitung) zu bieten?) (3.KAT/Soru:04)*

Sosyal hizmet uzmanlarının palyatif hizmet uygulamalarına olan yaklaşımlarının disiplinler arası bir yaklaşım oldukları, hasta, hasta yakını, doktor, hemşire, sosyal uzman, fizyoterapist, din görevlileri, psikolog ve diğer gönüllü görevlilerin bir ekip ruhu içerisinde hareket etme gayreti içerisinde olduğu gözlemlenmiştir. Palyatif destek/bakım hizmetleri sunulurken oldukça profesyonel kuram (teori) ve kavramsal anlamda ele alınan palyatif hizmetlerin mesleki tecrübelerle oldukça yansıtıldığının tespitleri yapılmıştır. Uygulanan bu kaliteli palyatif hizmetlerinin, toplumda oldukça önem arz eden dini/manevi, kültürel ve sosyal değerlerin dikkate alınmasında Hristiyan, Müslüman, Yahudi (Musevi) ve diğer dini mensubiyetlere sunulan değer temelli sosyal hizmet uygulamalarından elde edilen veriler üzerinden analizlerin yapılmasına çalışılmıştır. Bu noktadan hareket ile sosyal hizmet uzmanlarının

dini/manevi yaklaşımlı uygulamalarında İslâm ve Müslümanların hangi düzeyde dikkate alınabildiklerinin tespitine çalışılmıştır.

Palyatif destek/bakım hizmetlerinin sağlık sektörü uygulamalarında hizmet veren uzmanların, hasta ve hasta yakınlarının dini/manevi ve kültürel anlamda herhangi bir eğitim almadıkları, bu konudaki eğitim düzeylerinin genel anlamda toplumun hâkim olduğu dini/manevi, kültürel ve sosyal değerleri bağlamında genel bilgilerden ibaret bilgilerin olduklarının tespitleri yapılmıştır (A3.1-Grup/Doktor-01 ve 03), (A3.1-Grup/Hemşire-04), (A3.3-Grup/Hasta destek/bakıcı-02).

Birçok farklı palyatif hizmet alanında mesleki uygulamalarda oldukça iyi olan uzmanların, Müslüman hasta ve hasta yakınlarının değerlerini dikkate alarak nasıl bir hizmet sunulmasının gerektiği noktasında yeterince bilgi sahibi olmadıkları belirlenmiştir. Kurum ve kuruluşların bir kısmı bu eksikliklerin giderilmesi açısından Müslüman sosyal hizmet uzmanları istihdam ettikleri ve bu uzmanlar üzerinden holistik (bütüncül) yaklaşımlı hizmetlerin sunulmasına yönelildiği gözlemlenmiştir.

“Meslek eğitimimizin her alanından insani hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)” olarak algıladığımız uygulamalarımızda insanın oldukça değerli olmasından ve onurlu bir yaşamı hak ettiğinden yaklaşarak hizmetlerimizin kaliteli olmasında gayret ediyoruz. Ama doğal olarak hizmet sunduğumuz her insana ilişkin onun hak ettiği değer temelli bir yaklaşımı gösteremeyebilmekteyiz. Çünkü bunun, hizmeti sunan uzmanın yaşam tarzı ve dini aidiyeti ile oldukça yakından ilgili bir şey olduğunu düşünüyorum. Müslümanlara yönelik uygulamalarda Müslüman sosyal hizmet uzmanların, değer temelli hizmetler sunabildiklerine şahit oluyoruz. Genel anlamda biz uzmanların öncelikle sorunların önüne geçilmesi açısından bütün hasta ve onların yakınlarına yönelik inanç değerlerini hiçbir önyargı olmadan algılamaya çalışılmalı ve ne istediklerini, neden istediklerini, bunun ne ölçüde faydalı olabileceğine yönelik çözüm üretebilecek bir yaklaşım sergilenmesinin doğru olabileceği kanaatindeyim...” (A3.4-Grup/Doktor-02)

Konu ile ilgili olarak Müslüman bir doktorun görüşlerine ilişkin bilgiler şu şekilde kayıt altına alınmıştır:

“Bütün yaşamım boyunca Almanya’da bulundum. Dolayısı ile bütün eğitim sürecini de yine bu ülkede tamamladım. Eğitimlerim sonrasındaki 8 hizmet yılımı da dikkate aldığım da Müslüman hasta ve hasta yakınlarına olan başarılı yaklaşımlarımın temelinde aynı etnik kökenliliği taşıyor olmamızdan kaynaklandığı kanaatindeyim. Onun için bu durumun Müslüman hastalar ile ilişkilerimize oldukça olumlu yansıdığını düşünüyorum. Diğer hastalarımıza olan yaklaşımlarımı ele aldığım da ise, zaten bu hâkim kültür içerisinde yetişmiş olmamın ve onların dini/manevi ve kültürel değerlerinin içerik anlamda neler olduğunu biliyor olmam onlarla olan iletişimlerini kolaylaştırdığını düşünüyorum. Burada bir anlaşılabilirliğe katkı yapacağımı düşünerek şunu belirtmek isterim: Müslüman hastaların en büyük sorunu, kendisine hizmet sunan uzmanların kendilerine dini/manevi anlamda yeterince değer vermediklerine ilişkin olmaktadır. Ama burada ilgili meslektaşlarımın kesinlikle bilerek uyguladıkları bir yaklaşım olmadığını düşünüyorum. Bunun tamamen İslâm ve Müslümanlarla ilgili yeterince bilgi sahibi olunmamasından kaynaklandığını düşünüyorum...” (A3.4-Grup/Doktor-04)

Sahasında uzman, Müslüman hasta ve hasta yakınlarına yönelik palyatif uygulama alanlarında bütüncül çalışmalar yürütmeye çalışan uzmanların değer temelli yaklaşımlarına ülkenin hâkim olduğu dini ve kültürünün oldukça belirleyici olduğu görüşü hakimdir. Müslüman hastalara yönelik sunulan palyatif hizmetlerin, diğer dini

mensubiyeti olan (Hrisitiyan ve Yahudiler/Museviler) insanlara sunulan hizmetlerle kıyaslandığında oldukça eksik ve yetersiz olduğu belirlenmiştir.

Ülkenin hakim din ve kültürü dışında diğer dini ve kültürler oluşumları konusunda bilgi düzeylerinin eksik olduğunu ve acil görünen bu eksikliklerin giderilmesi için gerekli bütün enstrümanların kullanılarak, konunun meslek eğitim programlarında ele alınmasını, medya üzerinden duyarlılık kazandırılması ve hizmet içi eğitim programları ile bilgi eksikliklerinin giderilmesinin gerektiği yönünde kanaatler belirtilmiştir (A3.2-Grup/Doktor-01), (A3.3-Grup/Hemşire-01), (A3.4-Grup/Doktor-04), (A3.4-Grup/Hemşire-02 ve 06), (A3.4-Grup/Fizyoterapist-03).

4.7.5.1.2.2. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Değer Temelli Hizmetlerin Düzeyi

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “A3.3-Grup: Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)” ve “B1-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat soruları şunlardır;

- ❖ *Sosyal hizmet alanında, muhataplarınızın, müracaatçılarınızın dini/manevi, kültürel sosyal hizmet ihtiyaçlarını, bir sosyal hizmet çalışanı (Sosyal Hizmet Uzmanı) olarak hangi durumlarda karşılayabilmektesiniz? Sunmuş olduğunuz sosyal hizmet çalışmalarının dini/manevi sosyal hizmet açısından derecelendirecek olsanız, sunmuş olduğunuz bu çalışmaları ne kadar dini/manevi görebilirsiniz. (0: hiç dini/manevi değil) – (10: çok dini/manevi) nasıl derecelendirirsiniz? Bu hususta neleri söylemek istersiniz? (Wo können Sie in Ihrem Aufgabenbereich, die religiösen, spirituellen und kulturellen sozialen Bedürfnisse Ihrer Klienten als Sozialarbeiter erfüllen? Wenn Sie Ihre Sozialarbeitsaktivitäten, die Sie beschrieben haben, bewerten würden, wie religiös/spirituell oder kulturell wären diese? Bewerten Sie diese auf einer Skala von (0: nicht zutreffend) bis (10: voll zutreffend)?) (3.KAT/Soru:05)*
- ❖ *Dini ve manevi açıdan değerlendirdiğinizde (Wenn Sie religiöse / spirituelle Werte betrachten)*
- ❖ *Kültürel açıdan değerlendirdiğinizde (Wenn Sie kulturelle Werte betrachten)*

Araştırma kapsamında ele alınan bu soruda “Dini” ve “Manevi” kavramlarının sosyal hizmet uzmanları tarafından farklı algılamalar ile yorumladığı zaman zaman birlikte ve zaman zaman da bu kavramların oldukça ayrıştırıldığı gözlemlenmiştir.

Bu iki kavramın dini sosyal hizmet kurumları tarafından birbirleri ile oldukça yakından ilişkilendirilerek ele aldıklarını seküler yapılandırılmış sosyal hizmet kurumlarının ise manevi kavramını dini kavramın dışında değerlendirdikleri gözlemlenmiştir. Burada dikkat çeken en önemli unsurlardan birisinin de hiçbir dini aidiyeti olmayan sosyal hizmet uzmanlarının, maneviyat nitelikli uygulamaların temellerini hiçbir dine dayandırılmadan “Hümanizm” üzerinden yapmaya özen göstermelerinde görülmüştür.

“Ben manevi (spirituell) kavramını bütün dinlerle ilgili ama aynı zamanda hiçbir din ile ilgisi olmayıp sadece insanın görünmeyen yönünün anlaşılmasına ilişkin bir yaklaşım olduğunu düşünüyorum. Bunu tamamen seküler sosyal hizmet yaklaşımının bir değeri olarak görüyorum. Belki bu, benim herhangi bir dini aidiyetimim olmamasından da kaynaklanıyor olabilir. Eğer herhangi bir din aidiyetimiz yok ise bu manevi (spirituell) hizmetlerde bulunamayız anlamına gelebilecektir? Maneviyatın her ne kadar pastoral

hizmet boyutu ile ele alında da onun seküler yaklaşımın bir değeri olduğunu ve dini hizmetin kendi başına zaten bir değer ifade edebildiğini düşünüyorum...” (A3.3-Grup/Diğerleri -03)

Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu sosyal hizmet uzmanlarının uyguladıkları hizmetlerin farklılıklarını dikkate alarak soruyu yanıtlamaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. Yani palyatif hizmet alanlarını diğer sosyal hizmet alanlarından ayırarak bir yaklaşım sergiledikleri hususlarında bildirimlerde bulunulmuştur. Palyatif hizmet uygulamalarında hasta ve hasta dini/manevi, kültürel ve sosyal ihtiyaçların karşılanabilmesinde bir sosyal hizmet uzmanı olarak hangi düzeyde bu ihtiyaçların karşılanabildiğine ilişkin yaklaşımlarının şu şekilde olduğu tespit edilmiştir:

“Palyatif sağlık hizmetlerinde destek/bakım yaklaşımını sadece hastaya olan tıbbi ve sosyo-psikolojik destekler olarak görünmesi doğru değildir. Bu hizmetlerin yanı sıra hasta yakınlarının da bu kapsamda ele alınarak desteklendikleri bir süreç olarak görülmektedir. Dolayısı ile insanların birçok ihtiyaçların karşılanmasında tek boyutlu yaklaşımlarla çözülmesinin yanında, çok boyutlu multidisipliner yaklaşımlı çözümlemelerinde dikkate alınmasının gerekli olduğunu düşünüyorum. Onun için bu süreç kapsamında hasta ve hasta yakınlarının dini/manevi, kültürel ve sosyal anlamda hasta ve yakınlarının yaşam kalitelerini arttıracak olan her yaklaşım oldukça önem arz etmektedir. Bu konu ilgili bütün sosyal hizmet uzmanlarının kurum, kuruluşların (Institutionen) dikkate almaları gereken ve her hastanın kendisine özgü bir değer temelli sosyal hizmet yaklaşımları ile uygulamaların gerçekleştirilmesi kaçınılmazdır...” (B1-Grup/SH-Kurum-06)

Seküler yapılandırılmış bir palyatif sağlık merkezinde dini yapılandırılmış bir sosyal hizmet yaklaşımından uzak kalınamayacağına ilişkin dini (Yahudi-Musevi) kurumun görüşleri şu şekildedir:

“Palyatif destek/bakım sürecinde, hiçbir hizmetin bir diğerinden bağımsız olarak düşünülmesi mümkün değildir. Hasta ve hasta yakınlarının kendi kendilerine yeterliliklerin kazandırılabilmesi açısından seküler kurumlarda da dini sosyal hizmetlerin sunulması oldukça önemli bir yaklaşım olarak görülmektedir...” (B1-Grup/SH-Kurum-10)

Dolayısı ile Federal Almanya genelinde seküler yapılı kurum, kuruluş ve STK'ların sosyal hizmet yapılanmalarında dini/manevi temelli sosyal hizmet yaklaşımlarının oldukça önem arz ettiği gözlemlenmiştir.

Palyatif destek/bakım hizmetlerin bir holistik (bütünlük) yaklaşımla ele alındığında, görüşmelerin yapıldığı bütün uzmanların sundukları hizmetlerin genel kapsamlarının (0: hiç dini/manevi değil) – (10: çok dini/manevi) olarak değerlendirmeye çalışmışlardır. Bu yaklaşımlarından hareket ile, sağlık/tıp sektörlerinde hizmet sunan uzmanların sundukları hizmetlerin (3-4) arasında bir düzeyde dini/manevi perspektifli olduğunu belirtirlerken, sosyal hizmet kapsamında hasta destek/bakım (*Krankenpflege*) hizmetlerini sağlık/tıp dışındaki palyatif yaklaşımlarda (7-8) arasında bir orantıda olduğunu tespitleri yapılmıştır. Bu durum palyatif deste hizmetlerinde oldukça yer etmiş olan manevi rehberlik (Seelsorge) ve hospis hizmetlerinde (9-10) arası bir derecelendirme ile oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir. Genel bir ortalaması

çıkartıldığında palyatif destek/bakım hizmeti (Palliative Care) uygulamalarında olarak dini/manevi perspektifli hizmet yaklaşımlarının düzeyinin 10 üzerinden 7 olduğu belirlenmiştir. Bu değerlendirmelerden hareket ile sosyal hizmetlerde sunulmakta olan Palyatif destek/bakım hizmetlerinin sağlık/tıp sektöründe dini/manevi nitelikli uygulamalarda sosyal hizmetlerin diğer uygulamalarının düzeyine nispetle daha az dini/manevi nitelikli hizmetlerin sunulduğu belirlenmiştir.

4.7.5.1.3. Sosyal Hizmet ve CSR/KSS-Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “B1-Grup, B3-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat soruları şunlardır;

- ❖ Kurumunuzun sosyal hizmet alanında “Sosyal Sorumluluk” projeleri var mıdır? Varsa bunlardan bahseder misiniz? (Hat Ihre Institution aktuell soziale Projekte im Bereich der sozialen Dienste? Wenn ja, welche sind das?) (4.KAT/Soru:08)
- ❖ Kurumunuzun sosyal hizmet alanında diğer dini topluluklara (Hristiyanlar, Yahudi/Museviler, Müslümanlar ve diğer dini topluluklara) yönelik “Sosyal Sorumluluk” projeleri var mıdır? Bunlardan kısaca bahseder misiniz? (Hat Ihre Institution aktuell soziale Projekte für andere Religionsgemeinschaften (Christen, Juden, Muslime usw.) im Bereich der sozialen Dienste? Welche sind das?) (4.KAT/Soru:09)

Federal Almanya’da toplumsal duyarlılığın artırılması noktasında kurum ve kuruluşların “Sosyal Sorumluluk Projeleri” oldukça önem arz eden ve Federal Almanya Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı (BMAS-Bundesministerium für Arbeit und Soziales) tarafından sürekli teşvik edilen ve her yıl bu anlamda başarılı olan kurum ve kuruluşlara çeşitli ödülleri verildiği tespit edilmiştir. Toplum içerisinde oldukça dikkat çeken sosyal sorumluluk projelerinin her ne kadar gönüllülük esasına dayandırılarak yapılsa da keyfi bir uygulama olarak görülememektedir. Bu yaklaşımdan hareket ile sosyal hizmet uygulamaların oldukça dışında kalmış olan İslâmi kurum ve kuruluşların Sosyal Sorumluluk Projelerine ne derece dahil edilebildikleri noktasında tespitlerin yapılmasına çalışılmıştır.

Görüşmüş olduğumuz kurum ve kuruluşların arasında sosyal hizmet alanında gerçekten isim yapmış olan kurum ve kuruluşların farklı birçok alanda sosyal sorumluluk projelerinin olduğunu tespit edilmiştir. Uluslararası düzeyde bağlantıları olan kurumların ülke içerisinde olduğu gibi, ülke dışında uluslararası boyutlarda yoksul ve fakir ülke insanlarına yönelik sosyal sorumluluk projeleri yürüttükleri gözlemlenmiştir. BAGFW’in çatısı altında organize olmuş olan kurum ve kuruluşların sosyal sorumluluk projeleri olduğu ve yine dini sosyal hizmet kurumlarının da kendi değerlerinin yaygınlaştırılması ve tanıtımları noktasında birçok ortak “Sosyal Sorumluluk Projeleri (CSR=Corporate Social Responsibility)” yürüttükleri belirtilmektedir (DIAKONIE, 2019), (B1-Grup/SH-Kurum-03 ve 08). Bu projeler özellikle, üçüncü dünya ülkelerine yönelik eğitim ve eğitim destek, projelerinden oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Ulusal sosyal sorumluluk projeleri incelendiğinde ilgili sosyal

hizmet kurumların, genç mültecilerin entegrasyonları gençlerin yaşlılara empati duymaları, cinsel şiddetten korunma, çocuk ve çocuğa karşı şiddet projeleri gibi projelerin yanında bir de büyük gönüllülük hareketi olarak “Öğretmenim Olur musun?” adı altında yürütülen ve oldukça yaygınlaştırılmış sosyal sorumluluk projelerinin olduğunu tespit edilmiştir (B1-Grup/SH-Kurum-01).

Almanya’da hizmet sunan Müslüman göçmen STK’lar içerisinde belirli projelendirilmiş sosyal sorumluluk projelerinden oldukça uzak kaldıkları gözlemlenmiştir. Sadece dini kurumların kendi kurumları içerisinde kadın, yaşlı ve çocuklara yönelik duyarlılıkların ve sorumlulukların artırılmasında yönelik lokal projeler yürütüldüğü ve aynı zamanda İslâmi çatı organizelerin koordinesinde yaşlılık, düşkünlük, engellilik, ayrımcılık, dışlanmak, cinsel şiddet, yabancı düşmanlığı, entegrasyon ve buna benzer birçok sorunlara dikkat çekmek açısından çeşitli programlar yapılarak insanların duyarlı olmalarına yönelik girişimlerde bulunduğu tespit edilmiştir (B3-Grup/İÇK/STK-01-06), (B3-Grup/İÇO/Kurum-01-03).

4.7.6. Müslümanlara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarına İlişkin Tespitler

Bu bölüm araştırmanın “*Altıncı Tema*”sını oluşturmaktadır; bu tema altında oluşturulan sınıflandırmalar genel anlamda tek bir alt başlıkta konumlandırılmıştır. “*Sığınmacı/Mültecilere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları*” başlığı ile oluşturulan bu alt başlık kendine özgü diğer alt başlıkları içermektedir. Palyatif destek/bakım hizmetlerinde Müslüman hasta ve hasta yakınlarına uygulanan sosyal hizmetlere ilişkin bulgular, araştırma kapsamında, hastaneler bünyesinde oluşturulan palyatif destek/bakım merkezleri, gündüzlü/yatılı destek/bakım evleri ve evlerde destek/bakım hizmetleri dikkate alınarak hasta ve hasta yakınlarına, sosyal hizmet uzmanlarının görüşleri dikkate alınarak belirtilmiştir.

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “B2-Grup, B3-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat sorusu şu şekildedir;

- ❖ *Müslümanlara yönelik sunmakta olduğunuz sosyal hizmet alanlarında kurumunuzu yeterli buluyor musunuz? Bu konuda neleri tavsiye edersiniz? (Finden Sie, dass Ihre Institution ausreichend soziale Dienste für Muslime anbietet? Welche empfehlen Sie in dieser Hinsicht?) (4.KAT/Soru:17)*

BAGFW’in çatısı altında bulunan sosyal hizmet kurumlarından dini ve seküler farklılıkları ile ele alındığında, seküler ve dini kurumların farklı yaklaşımlarının olduğu belirlenmiştir. Seküler olan kurumların konuyu daha çok manevi sosyal hizmet açısından değerlendirdiklerini dini temelli sosyal hizmet kurumlarının dini anlamda Hristiyan ve Yahudi (Musevi) yapılanma ile ele aldıkları belirlenmiştir. Dini sosyal hizmet kurumlarının sunmakta oldukları hizmetlerin her ne kadar tüm insanları kaplayacak şekilde hedeflenmiş olsa da faaliyetlerin büyük bir bölümünün toplumun Hristiyan kesimine yönelik hizmetler olduğu tespit edilmiştir.

BAGFW'in çatısı altında organize olmuş dini serbest sosyal hizmet kurumlarının manevi sosyal hizmet çalışmalarının diğer seküler sosyal hizmet kurumlarının sunmuş oldukları manevi sosyal hizmetlerden ayırt edilmesinin oldukça güç olduğu anlaşılmıştır. Dini sosyal hizmetlerin farklılığı ise kurumsal kimlikler altında yapıldığından ve belirli dini prensipler dahilinde yapılıyor olmasından anlaşıldığı söylenebilmektedir. Özellikle “*Caritas*” ve çatısı altındaki kurumların Katolik Hristiyan mezhebi çerçevesinde hizmet verirken, “*Diakonie*” ve çatısı altındaki kurumlarında Protestan Hristiyan mezhebine yönelik hizmetlerin sunulabildiği belirtilmiştir. Onun için Müslümanlara yönelik sunulan sosyal hizmetlerin kendi dini yapılanmaları dışında farklı dini ve etnik kökenliklere göre sunabilme durumları bulunmamaktadır (B2-Grup/Hastane-P.D/B-03, 04), (B2-Grup/Yatılı-D/B Evi-01).

Federal Almanya’da yaşayan Müslüman toplumun inanç değerleri dikkate alınarak “İslami Sosyal Hizmet” sunma noktasında yeterli olamadıklarını, zaten önceliklerinin de bu ihtiyacın karşılanması noktasında olmadığı belirlenmiştir. Dolayısı ile faaliyet alanları kurum ve kuruluşların tüzüklerinde belirlenmiş ve bu kapsam doğrultusunda mevcut kaynaklar ile gereken hizmetlerin sunulabildiğine ilişkin bilgiler alınmıştır.

“Doğal olarak sunulan bütün hizmet alanlarımızdan bütün insanların faydalanabilme şansı olabilmektedir. Ama kurum olarak dini aidiyetiniz ne ise o şekilde hizmetlerinizi önceliklerinizde kalabiliyorsunuz. Sunulan işin ahlakı/etiği açısından da bu önemli bir durumdur. Yani Müslüman hastanıza yönelik sunmanız gereken dini nitelikli hizmetlerinizin İslâmi olma durumu söz konusudur. Ama siz Hristiyan yapılı bir dini kurum iseniz bu mümkün olamamaktadır. Fakat genel anlamda sunulan manevi temelli hizmetlerin boyutlarından, bir Müslüman hasta ve hasta yakınının da faydalanabilme şansı bulunmaktadır. Asıl sorunun Müslüman kurum ve kuruluşların kendi toplumuna yönelik kurumsallaşamamış olmasından kaynaklandığı kanaatindeyim...” (B2-Grup/Hastane-P.D/B-02)

Uzun yıllardır göçmen olarak yaşamlarını sürdüren yerli Müslümanlara yönelik spesifik belirli hizmetler olmasa da son zamanlarda Almanya’nın karşı karşıya kaldığı Müslüman sığınmacı/mültecilere yönelik birçok projelerin dini sosyal hizmet kurumları tarafından yürütülmekte olduğu belirlenmiştir. Bu konuda DCV-Caritas’tan ve DW & EKG-Diakonie’nin sığınmacı/mültecilere yönelik gerek sağlık ve gerekse entegrasyon çalışmaları noktasında ülke sınırından girdikten sonra, karşılanmaları, doğal ihtiyaçlarının giderilmesi noktasında farklı hizmetleri sundukları belirlenmiştir.

Federal Almanya’da mevcut İslâmi kurum ve kuruluşların sunmaya çalıştıkları sosyal hizmetler incelendiğinde Müslümanlara yönelik sunulması gereken sosyal hizmetler boyutunda oldukça yetersiz kaldığı gözlemlenmiştir. Bu İslâmi kuruluşlardan birçoğunun kamu tüzel kişiliğini elde etmiş olmalarına rağmen kamu yararına faaliyet gösteren dernekler statüsünde görünmemeleri nedeni ile sunmaları gereken sosyal hizmetlerin finansmanının karşılanmasında sorunlar yandığı ve bu gerekçeler ile birçok hizmetlerin istenildiği gibi sunulamadığı belirlenmiştir. Bu nedenle İslâmi kurum, kuruluş ve STK’ların sunabilecekleri sosyal hizmet faaliyetleri oldukça sınırlı olabilmektedir.

“Sosyal hizmet alanında İslâmi kurum ve kuruluşlar olarak nelerin yapılması gerektiğinin iyi biliniyor olmasına rağmen bu hizmetlerin sunulabilmesi noktasında önem

arz eden belirli kriterlere göre kurumların kamu tüzel kişiliklerinin olması yeterli gelememektedir. Aynı zamanda kamu yararına faaliyet gösteren dernekler statünüz kabul görmüş ve onaylanmış olması gerekmektedir. Dolayısıyla kamu yararına bir dernek olduğunuzun kabulü aynı zamanda da politik yaklaşımlarla da kabul edilmediği kanaati oldukça yaygın bir kanaattir...” (B3-Grup/SH-Kurumu/STK-02)

Federal Almanya genelinde ve eyaletler düzeyinde sunulmaya çalışılan sosyal hizmet faaliyetlerinin finansmanı noktasında oldukça kısıtlı imkanlar olduğu ve asıl yapılması gereken acil sosyal hizmet faaliyetlerinin Müslümanların ve özellikle 1. kuşak/nesil göçmenlerin palyatif destek/bakım hizmetlerinde onların dini/manevi değerleri dikkate alınarak oluşturulması gerekli kurumsallaşmalar olduğu belirtilmektedir (B3-Grup/EİÇ/Kurum-03 ve 04)

4.7.6.1. Sığınmacı/Mültecilere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “B1-Grup, B3-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat soruları şunlardır;

- ❖ Kurumunuz, Avrupa’da (Almanya’da) son sığınmacı/mülteci krizinde, sığınmacı ve mültecilere yönelik faaliyetlerde bulundu mu? Bu faaliyetler nelerdir? Bunları kısaca özetleyebilir misiniz? (Ist Ihre Institution, in der jüngsten Asylbewerber / Flüchtlingskrise in Europa (Deutschland), in Richtung Asylsuchende und Flüchtlinge aktiv geworden? Was sind diese Aktivitäten?) (4.KAT/Soru:10)
- ❖ Kurumunuzun sığınmacı ve mültecilere yönelik yapmış olduğu faaliyetlerin finansman kaynaklarını nereden karşıladınız? Bu hususta herhangi bir kurumdan (federal, eyalet, yerel kurumlardan) destek aldınız mı? Bunlardan kısaca bahsedebilir misiniz? (Welche Finanzierungsquellen nutzt Ihre Organisation, um Aktivitäten in Richtung Asylbewerber und Flüchtlinge umzusetzen? Erhalten Sie Unterstützung von anderen Institutionen (z.B. Bundesland) lokale Institutionen, Regierungsbehörden) zu diesem Thema? Können Sie dieses kurz erläutern?) (4.KAT/Soru:11)
- ❖ Avrupa’ya (Almanya’ya) gelen sığınmacıların büyük bölümü Müslüman sığınmacı/mültecilerden oluşmaktadır. Gelen sığınmacı/mültecilerin dini değerleri dikkate alınarak sosyal hizmet faaliyetleri sunabilme imkanlarınız olmakta mıdır? Bunlardan kısaca bahsedebilir misiniz? (Ein Großteil der Asylbewerber, die nach Europa (Deutschland) kommen, sind muslimische Asylsuchende / Flüchtlinge. Sind Sie in der Lage, Aktivitäten im sozialen Bereich unter Berücksichtigung der religiösen Werte von ankommenden Asylsuchenden / Flüchtlingen anzubieten? Können Sie dieses kurz erläutern?) (4.KAT/Soru:12)

Federal Almanya, AB üyesi ülkeleri içerisinde göç ve mülteci politikaları ile çok yakından ilişkilendirilen ülkelerin başında gelmektedir. Son zamanlarda yaşanan mülteci akımında Federal devlet ve eyalet hükümetleri BAGFW¹⁰⁶’nin çatısı altında organize olmuş çatı kurum ve kuruluşlar üzerinden sığınmacı/mültecilere yönelik birçok sosyal hizmet nitelikli hizmetleri götürebildikleri belirlenmiştir (B1-Grup/SH-Kurum-01). Mülteci ve sığınmacılar aynı zamanda Almanya genelinde mevcut Müslüman kökenli STK’ların ve özellikle de İslâmi kurum ve kuruluşların çatısı altında organize olmuş sosyal hizmet kurumlarının ilgi alanlarında oldukları gözlemlenmiştir. Bu kurum ve kuruluşlar da mevcut imkanları dahilinde Müslüman

¹⁰⁶ BAGFW’nin çatısı altında bulunan 6 sosyal hizmet kurumu: (AWO, DCV, PARİTÄT, DRK, DW & EKG, ZWST)

sığınmacı/mültecilere yönelik dini/manevi anlamda hizmetler sunarlarken bir yandan da camii cemaatlerinin çeşitli yardımları ile desteklenmiş oldukları belirlenmiştir (B3-Grup/SH-Kurumu/STK-01).

BAGFW'nin çatısı altında organize olmuş kurum ve kuruluşları ve aynı zamanda kamu yararına dernek statüleri onaylanmış olan kurum ve kuruluşların gereken finansman destekler üzerinden yardımları ulaştırdıkları bunun dışında kalan ve özellikle İslâmi STK'ların sığınmacı ve mültecilere yönelik yardımlarının ancak üyelerinden toplanan sınırlı miktarda yardımlar üzerinden gerçekleştirilebildiğinin tespitleri yapılmıştır. Müslüman sığınmacı/mültecilere yönelik finansman kaynak noktasında sorun yaşayan dini (İslâmi) kurum, kuruluş ve STK'ların sunmuş oldukları hizmetlerin bir kısmının şunlar olduğu belirlenmiştir:

- Kermes Programları organize edilerek elde edilen bütün gelirlerin mültecilerin doğal ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik harcanması.
- Sığınmacı ve mültecilerin resmi işlemlerinde yardımcı olunmuş, hastane ve diğer resmi kurumlarda tercümanlık ve danışmanlık hizmetlerinin sunulması
- Aile birleşim konusunda hukuk danışma ve yönlendirme hizmetlerinin sunulması
- Müslüman sığınmacıların, dini/manevi, kültürel ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında gereken destek hizmetlerinin sunulması
 - o İbadetlerini yapabilecekleri mekanların organizeleri
 - o Ramazan ayı Teravîh ve iftar programları
 - o Ramazan ve Kurban Bayramı namaz programları
 - o Cuma Namazı programları
- Kimsesiz kalmış çocuklar için koruyucu aile hizmet organizeleri
- Medya üzerinden mülteci temel ihtiyaçların karşılanmasına ilişkin kampanyalar.
- Konaklama imkanlarının sağlanmasında yer arama ve yerleştirme faaliyetleri.

Sığınmacı/Mültecilere Yönelik Sosyal Hizmetlerin Finansmanı:

Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu kurum ve kuruluşların mültecilere yönelik sunmuş oldukları hizmetlerin finansman kaynaklarının karşılanmasında oldukça farklılıklar olduğu belirtilmiştir.

Sosyal hizmetlerin sunulabilmesindeki 3 önemli faktörün, muhatap olunan kurumların faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi aşamalarında görülebilmektedir. Bu anlamda oldukça kadim bir geçmişe sahip olan sosyal hizmet kurumlarının, yani BAGFW'nin çatısı altında organize olarak sosyal hizmet sunan (Leistungserbringer) kurumların, yapmış oldukları faaliyetlerin bütün finansman alt yapılarını ortaya koydukları sosyal hizmet projelerinin bir karşılığı sosyal hizmet finansman "tedarikçisi (Kostenträger)" kurumlar tarafından karşılanmaktadır. Bu tedarikçi kurumların federal ve eyalet hükümetlerinin kurumları olduğu belirlenmiştir (B3-Grup/SH-Kurumu/STK-07).

Yine bu kurumlar sığınmacı ve mültecilere yönelik sunmuş oldukları hizmetleri çatısı altında bulundurdıkları diğer kurum ve kuruluşların gelir kaynakları üzerinden de finanse edilebildikleri tespit edilmiştir. BAGFW'nin çatısı altında bulunan 6 sosyal hizmet kurumu (AWO, DCV, PARİTÄT, DRK, DW & EKG, ZWST) Federal Almanya'da sığınmacı ve mültecilere yönelik sunmakta oldukları sosyal hizmetleri "*sahipleri – alanlar (inhaber)*" ve "*sağlayıcılar – taşıyıcılar (Träger)*" olarak da federal ve eyalet hükümetlerinin finansman destekleri olmaktadır. (B1-Grup/SH-Kurum-01, 02, 04, 07 ve 08).

Bu kurumların dışında kalan diğer organizasyonların sığınmacı ve mültecilere yönelik sunmakta oldukları bütün yardımların kaynaklarını kendi kaynaklarından karşıladıkları belirtmektedirler. Sadece kamu yararına yardım kuruluşu statülerini elde etmiş olan kurumların vergilendirmelerden muaf tutulma avantajları bulunmaktadır. Federal Almanya’da sosyal hizmet alanında hizmet veren ve yabancı dini STK statüsünde “IGMG e.V., DITIB e.V., VIKZ e.V., ATIB e.V., AABF e.V., IGD e.V.” olan önemli büyük organizasyonların sığınmacı ve mülteciler ile ilgili kaynakları çeşitli yardım kampanyalarından, fitre ve zekât fonlarında finanse ettikleri noktasında bilgiler alınmıştır (B3-Grup/İÇK/STK-01-06). Sığınmacılara ve mültecilere yönelik yürütülmekte olan yardım kampanyalarından elde edilen ayni ve nakdi yardımlar ile acil ihtiyaçların giderilmesi noktasında çeşitli hizmetlerin verildiği görülmüştür.

4.7.7. BAGFW Çatısı Altında Sosyal Hizmet Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Bu bölüm araştırmanın “*Yedinci Tema*”sını oluşturmaktadır; bu tema altında oluşturulan sınıflandırmalar genel anlamda 2 alt başlıkta konumlandırılmıştır. Oluşturulan bu alt başlıklar kendine özgü diğer alt başlıkları içermektedir; “(1.) *Hristiyan ve Yahudi (Musevi) Nitelikli Sosyal Hizmet Uygulamaları*” ve “(2.) *BAGFW Çatısı Altında Bulunan Sosyal Hizmet Kurumlarının Ortak Çalışmaları*” olarak belirlenmiştir. BAGFW’in çatısı altında organize olan kurum ve kuruluşlarda palyatif destek/bakım hizmetlerinin uygulanmasına yönelik bulgular, araştırma kapsamında, hastaneler bünyesinde oluşturulan palyatif destek/bakım merkezleri, gündüzlü/yatılı destek/bakım evleri ve evlerde destek/bakım hizmetleri dikkate alınarak hasta ve hasta yakınlarına, sosyal hizmet uzmanlarının görüşleri dikkate alınarak belirtilmiştir.

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “*B1-Grup, B3-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)*” den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat soruları şunlardır;

- ❖ *Kurumunuz, Federal Almanya’da “BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege (Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu)” üyesi bir kurum mudur? BAGFW Sosyal Hizmet çatı kuruluşunun, sosyal hizmet kurumları açısından olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir? (Ist Ihre Organisation Mitglied in der “BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege” in der Bundesrepublik Deutschland? Was sind die positiven und negativen Aspekte der Sozialdienstorganisation des BAGFW in Bezug auf Sozialdienstorganisationen?) (4.KAT/Soru:13)*
- ❖ *Sunmakta olduğunuz hizmetlerin finansmanını nereden sağlamaktasınız? Kendi kaynaklarınızı dışında yardım/destek alıyor musunuz? (Wo bieten Sie die Finanzierung für die von Ihnen angebotenen Dienstleistungen an? Erhalten Sie Hilfe / Unterstützung außerhalb Ihrer eigenen Ressourcen?) (4.KAT/Soru:07)*

Araştırma kapsamında görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu sosyal hizmet kurumlarından bir kısmını federal sosyal sistem içerisinde oldukça önem arz eden Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege) çatısı altında hizmet sunan kurum ve kuruluşlardan oluşturulduğu gibi, bu çatının dışında topluma farklı birçok hizmetler sunan sivil kurum ve kuruluşlardan da oluşturulmuştur. Aynı zamanda BAGFW’nin çatısı dışında

Federal Almanya’da birçok eyalette dini (İslâmi), kültürel ve sosyal hizmetler sunan STK’tardan oluşturulmuştur.

Çalışmanın bu bölümünde BAGFW’nin çatısı altında ve dışında hizmetlerini yürütmekte olan kurum ve kuruluşların federal sosyal sistem dahilinde hizmetlerinin olumlu ve olumsuzlukları araştırılmıştır. Dolayısıyla BAGFW’nin çatısı altında hizmetlerin sunulabilmesi kurum ve kuruluşlara oldukça fayda sağladıkları bu çatısı altında sosyal hizmet sunan (Leistungserbringer) kurumların bütün hizmetlerinin disiplinler anlayışta profesyonelce yürüttükleri gözlemlenmiştir. Bu yapının aynı zamanda federal devletin ve eyalet hükümetlerinin sosyal politikalarını güçlendirici, destekleyici hizmetlerinin projeler bazında mevcut sistemin bir parçası olarak yürüttükleri belirlenmiştir. Bu çatı altında organize olmuş olan bütün yapıların sunmakta oldukları sosyal hizmetlerin federal devlet ve eyalet hükümetlerinin sahiplenildiği ve devletin bu hizmetleri “sağlayıcılar – taşıyıcılar (Träger)” kurumu olarak finansmanını üstlendiği tespit edilmiştir (B1-Grup/SH-Kurum-01-10).

Özellikle BAGFW’nin çatısı altında bulunmak ve bulunmamak arasındaki farkın; Federal Almanya’da sosyal sistemin merkezinde ve kıyısında (dışında) olmak gibi yorumlanabilmektedir (B3-Grup/İÇO/Kurum-01-03). BAGFW-Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu bünyesinde hizmet sunan 6 farklı kurum ve kuruluşun yine kendi çatıları altında oldukça farklı hizmetler sunan birçok kuruluş ve STK yapılanmalarının olduğu belirlenmiştir.

Federal sosyal sistemin önemli bir parçası olarak görülen BAGFW, çatısı altında 3’ü seküler (AWO, PARİTÄT, DRK) ve 3’ü dini (DCV, DW & EKG, ZWST) olmak kaydıyla toplan 6 sosyal hizmet kurum ve kuruluşu bulundurmaktadır. Bu yapı dışında kalan bütün STK yapılanmalarının federal ve eyaletler düzeyinde sunmaları gereken hizmetlerin büyük bir bölümünü yine bu ilgili 6 kuruluş üzerinden sunabildikleri gözlemlenmiştir.

“Kuruluşumuz yapı itibarı ile tüzel kişiliği olan bir yapıya sahiptir. Hizmetlerimizde öncülüğümüz toplumun ulaşamayan kısmına özellikle Müslümanlara yönelik destek/yardımların ulaştırılabilmesidir. Bireysel ve ailelere olan bütün yardımları kendi kaynaklarımız üzerinden yapmak durumundayız. Önemli büyük projeleri yine BAGFW’nin çatısı altında bulunan kurum ve kuruluşlar üzerinden yürütmek durumundayız. Yani ancak federal sistem dahilinde belirlenmiş projelerde yine kendi insan ve mali kaynaklarımız üzerinden destek olabilmekteyiz. Bu durum en son Almanya’ya sığınmacı/mülteci akımı sırasında olmuştur. Gerek ülkeye yeni giriş yapmış olan veya sonrası zamanlarda Müslümanlara ulaşabilmemiz yine bu kurum ve kuruluşlar üzerinden mümkün olabilmektedir...” (B3-Grup/SH-Kurumu/STK-01, 02 ve 07).

Federal Almanya sosyal sistemi kapsamında oldukça etkin hizmet sunan BAGFW’nin çatısı altında gerek seküler ve gerekse dini (İslâmi) hiçbir kurumun bulunmadığı belirlenmiştir. Almanya’daki 5 milyon Müslüman “İslâmi Sosyal Hizmet” anlamında ilgili bu çatı altında temsil edilemedikleri belirlenmiştir;

“Bugün ne yazık ki BAGFW’nin çatısı altında Almanya’da yaşayan 5 milyon Müslümanı temsil edebilecek ve onlara dini/manevi değerleri üzerinden sosyal hizmet sunabilecek hiçbir kurum ve kuruluş bulunmamaktadır. 2006 yılından bu yana Müslümanların bir araya gelerek oluşturdukları KRM-Müslümanlar Koordinasyon Kurulu (KRM-

Koordinationsrat der Muslime) çatısı altında Federal devlet düzeyinde DIK-AİK görüşmeler sürdürülmektedir. Ama ne yazık ki bu görüşmelerin, Müslümanların toplumdaki sorunlarının çözülmesine yönelik olması gerekirken, Müslümanların toplum içerisinde bir sorun olarak gösterilmesine çalışıldığına şahit olduk. Müslümanlarla aynı göz hizasında sorunların ele alınması sağlanamamıştır...” (B3-Grup/İÇÖ/Kurum-03).

BAGFW’nin çatısı altında temsil edilen 6 kurum ve kuruluşun federal ve eyaletler düzeyinde sunmuş oldukları sosyal hizmetlerin %90 gibi bir oranının sosyal bütçeden karşılandığı belirlenmiştir (KÜHNHARDT, MAYER, & FÜRSTENBERG, 2017, s. 738). Dolayısı ile sosyal hizmetlerin gerektiği gibi mevcut sosyal bütçeden karşılanarak sunulabilmesinin oldukça önemli olduğu ve bu çatı altında yer alamayan Müslüman kurum ve kuruluşlar için finansman kaynaklarını kendi imkanları dahilinde oluşturmak zorunda oldukları gözlemlenmiştir.

“Bütün hizmetlerimizi kendi imkanlarımız dahilinde kendi kaynaklarımız üzerinden oldukça zor şartlarla finanse etmek durumundayız. Almanya’da uzun süredir Müslümanların yaşıyor ve bu ülkede vergi veriyor olmalarına rağmen sosyal hizmetlerin sunulmasında ve faydalanılmasında eşitlik ilkesi gereği faydalanamadıkları kanaatindeyiz...” (B3-Grup/SH-Kurumu/STK-01

BAGFW bünyesindeki kurumların sunmuş oldukları hizmet alanları dikkate alındığında, özellikle sundukları sosyal hizmet faaliyetlerinin finansman kaynağının “*Kamusal Sosyal Hizmet Taşıyıcı Kurumlar*” tarafından yani, federal ve eyalet hükümetlerinin, yerel idarelerin desteklemekte olduğu projeler dahilinde tedarik edildiği görülmektedir. Yani kurumların federal devlet ve eyalet hükümetlerinin, yerel idarelerin sosyal politikaları doğrultusunda vergilerden oluşturulan bütçeler üzerinden desteklendikleri tespit edilmiştir. “*Serbest Sosyal Hizmet Sunucu Kurumlar*” olarak faaliyetlerini yürüten ilgili bu kurum ve kuruluşların çatı altında bulunmayan diğer kurum ve kuruluşlar ile de projeler bazında yine bu finansman destekler üzerinden çeşitli faaliyetleri yürüttükleri belirlenmiştir (B1-Grup/SH-Kurum-01-10).

Bununun yanında BAGFW’nin öngördüğü belirli projeler dahilinde çeşitli mali yardımların alınabildiği noktasında bildirimlerde bulunan kurum ve kuruluşlarında olduğu belirlenmiştir; BAGFW’nin çatısı altında bulunan Der Paritätische Deutscher Paritätischer Wohlfahrtsverband - Gesamtverband e. V.) kurumunun Müslümanlara yönelik “*Müslüman ve alevi sosyal hizmet çalışmalarının kalitelileştirilmesi (Qualifizierung muslimischer und alevitischer Wohlfahrtspflege)*” adı altında bir proje yürütüldüğü tespit edilmiştir. Bu proje Müslüman çatı kuruluşlardan, ZMD (Almanya Müslümanları Merkez Konseyi), VIKZ e.V. (İslam Kültür Merkezi) ve AABF e.V. (Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu)’nın katılımları ile gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir (B3-Grup/İÇÖ/Kurum-03), (B3-Grup/SH-Kurumu/STK-04 ve 06).

Görüşmelerde Müslüman kurum ve kuruluşların sosyal hizmet çalışmalarının disiplinler nitelikli sunulabilen profesyonel hizmetler olmadığı gözlemlenmiştir. Bu durumun başlıca sebeplerinden birisinin, federal anayasanın ön gördüğü eşitlik ilkesi gereği, Müslümanların vergi veriyor olmalarına rağmen kurum ve kurumlarının nitelikli kurumlar arasında gösterilmediği ve dolayısı ile mevcut mali imkanlardan istifade ettirilemediklerine ilişkin bulgular elde edilmiştir.

Federal Almanya’da sosyal hizmetler her ne kadar seküler ve dini temelli olarak ayrı kategorilerde algılanıyor olsa da palyatif destek/bakım hizmetlerinin hasta ve yakınlarına yönelik yaklaşımlarının bir bütüncül (holistik) temelli olarak yürütüldüğü daha önceki konularda da belirtilmiştir. Dolayısıyla BAGFW’nin çatısı altında organize olmuş olan seküler yapılı kurum ve kuruluşların (AWO, PARİTÄT ve DRK) seküler yapılı bir sosyal hizmet sunmalarının temellerinde “*Manevi (Spiritual)*” bir yaklaşım olduğu gözlemlenmiştir. Bu ilgili seküler sosyal hizmet kurumlarının “*Manevi Nitelikli*” sunmuş oldukları hizmetlerin yaklaşık %90 gibi bir oranda hizmetlerini dini nitelikli kurum ve kuruluşlar üzerinden karşılanmaktadır. Bu durumda Federal Almanya’da “*Manevi Nitelikli (Spiritual)*” sosyal hizmetlerin temellerinin “*Ruhi (Seelisch)*” boyutu olduğundan hareket ederek bu hizmetlerin “Dini/Manevi” bütünlük çerçevesinde sunulduğu gözlemlenmiştir.

Yine BAGFW’nin çatısı altında organize olmuş olan diğer 3 dini sosyal hizmet kurumunun da (DCV, DW & EKG ve ZWST) kendi kurum ve kuruluşları bünyesinde sosyal hizmetleri tamamen “Dini/Manevi” perspektifte sunabildikleri tespit edilmiştir. Bu durum BAGFW’nin çatısı altında oluşturulan bu yapı ile toplumun seküler ve dini sosyal hizmetlerinin olması gerektiği yöntemler ile oldukça kaliteli bir düzeyde karşılanabildiği ortaya konulabilmektedir. Ama ne var ki, bu yapı içerisinde toplumun oldukça önemli kesimini oluşturan Müslümanların, dolayısı ile İslâm’ın dahil edilmediği tespit edilmiştir.

Federal Almanya’da Hristiyan (Protestan/Evanjelist) Kilisesi Hayır Kurumu, DW & EKG-Diakonisches Werk’in başkanlığını yürüten Ulrich Lilie aynı zamanda Protestan kiliseleri papazıdır (Pfarrer). Konu ile ilgili olarak şöyle bir açıklaması bulunmaktadır;

BAGFW’nin çalışanı altına sosyal hizmet faaliyetlerini yürüten “EKG-Diakonisches Werk” kamusal alanda Hristiyan inancının yaşanmasına önem verdiğini ve yapılan hizmetlerin temelinde sosyal hizmet uygulayıcıları olarak “Tanrı’nın yeryüzündeki temsilcileri” olma arzularının yattığını belirtmektedir. Oldukça önemli hizmetleri olan Diakonie’nin, Hz. İsa’nın izinde yoksul, mazlum, zayıf ve dışlanmışların hayat sürmelerine destek olmayı görev addettiğini, İncili söz ve eyleme dökerek, görevlerini yerine getirmeyi hedeflediklerini belirtmiştir. (PERSPEKTİF, 2014, s. 38), (B1-Grup/SH-Kurum-08)

DW & EKG-Diakonisches Werk’in başkanı Ulrich Lilie, BAGFW’nin çatısı altında sunulan bir dini sosyal hizmet çalışmalarının temellerinin tamamen Hristiyan değerleri üzerinde uygulandığının tanımını yapmış olduğu görülmektedir.

4.7.7.1. Hristiyan ve Yahudi (Musevi) Nitelikli Sosyal Hizmet Uygulamaları

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “B2-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Federal Almanya sosyal sistemi “*Sosyal Yardımları (güvence)*” boyutu ile devletin bizzat kendi kurumları tarafından yürütülürken “*Sosyal Hizmetleri*” ise BAGFW’nin çatısı altında organize olana 3’ü dini ve diğer 3’ü de seküler sosyal hizmet kurumları tarafından yürütülmektedir. Dolayısı ile ülke içerisinde bütün dini sosyal hizmet

uygulamalarından büyük bir bölümünün BAGFW'nin çatısı altında organize olmuş olan serbest dini sosyal hizmet kurumları tarafından yürütüldükleri belirlenmiştir. BAGFW'nin çatısı altında bulunan dini nitelikli sosyal hizmet sunan kurum ve kuruluşların; DCV-Alman Katolik Kilisesi Hayır Kurumu (DCV-Caritasverband), DW & EKG-Almanya Protestan/Evanjelist Kilisesi Hayır Kurumu (DW & EKG – DiakonischesWerk der Evangelischen Kirche in Deutschland) ve ZWST-Yahudi (Musevi) Sosyal yardımlaşma merkezi (ZWST “Zentralwohlfahrtsstelle der Juden in Deutschland e.V) oldukları belirlenmiştir.

BAGFW'nin çatısı altında hizmetlerini yürütmekte olan Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) ve Yahudi (Musevi) nitelikli palyatif destek/bakım hizmetleri sunan kurum ve kuruluşların konuya ilişkin verdikleri bilgiler şu içeriklerden ibaret olmuştur; Federal Almanya'da BAGFW'nin çatısı altında organize olmuş kurumlar olarak palyatif destek/bakım hizmetlerinin temel alt yapıları ilgili kurumların dini yapılanmaları, aidiyetlikleri dikkate alınarak sunulmaktadır. Özellikle dini kurumların birçoğunun kiliselerin yapısı dahilinde oluşturulmuş olan sağlık kurumları oldukları da gözlemlenmiştir. Bu kurumlarda hasta ve hasta yakınlarının dini/manevi yöndeki talepleri dikkate alınarak dini/manevi anlamda daha derinlemesine ilişkiler kurulabilmektedir. Kurumların palyatif destek/bakım hizmetlerinin mensup oldukları Hristiyan Katolik veya Protestan/Evanjelist dini akidelere dayandırılarak hizmetlerin verilebildiğinin tespitleri yapılmıştır. Özellikle bu istikamette hastane, palyatif destek/bakım merkezleri, destek bakım evleri ve bu alanda evlerde destek/bakım hizmetlerinin uygulandığı görülmektedir (B2-Grup/Hastane-P.D/B-01,03 ve 04).

Görüşmelerde, dini/manevi nitelikli sosyal hizmet uygulamalarında “*Klinik/hastane manevi destek/bakım (Klinikseelsorge)*” hizmetlerinde, Yahudi (Musevi) ve Hristiyan dininin temel âkidelere “*Tevrat (Eski Ahit) ve İncil (Yeni Ahit)*” temel değerler olarak dikkate alındığı belirtilmiştir (B2-Grup/Hastane-P.D/B-02 ve 05). Konuya ilişkin elde edilen dokümanlarda ise; Hristiyan ve Yahudi (Musevi) geleneklerinde sosyal hizmetlerin manevi yaklaşımları, insanın “*gizemliliği (mystagogisch)*” (VKHS, 2019) onun “*manevi (spirituelles)*” ve “*dini—(religiöses)*” yönlerinin olduğu gerekçesinden yaklaşılarak, insanı “*üstün ve değerli (transzendentes)*” kılan bu temel değerlerden hareket edilerek palyatif destek/bakım hizmetlerinin sunulduğu belirtilmiştir.

4.7.7.2. BAGFW Çatısı Altında Bulunan SH-Kurumlarının Ortak Çalışmaları

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “*B1-Grup, B3-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)*”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat soruları şunlardır;

- ❖ “*BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege (Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu)*” çatı kuruluşu altında bulunan diğer dini sosyal hizmet kurumları ile gerek federal gerekse eyalet düzeyinde ortak çalışmalarınız olmuş mudur? Bunlar nelerdir? (Haben Sie auf Bundes- und Landesebene unter dem Dach der BAGFW (Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege) mit anderen Einrichtungen des religiösen Sozialdienstes gearbeitet? Welche wären das?) (4.KAT/Soru:14)

❖ *Sunmakta olduğunuz hizmetlerin finansmanını nereden sağlamaktasınız? Kendi kaynaklarınızı dışında yardım/destek alıyor musunuz? (Wo bieten Sie die Finanzierung für die von Ihnen angebotenen Dienstleistungen an? Erhalten Sie Hilfe / Unterstützung außerhalb Ihrer eigenen Ressourcen?) (4.KAT/Soru:07)*

“BAGFW-Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)” çatı kurumu altında yer alan 6 kuruluş incelendiğinde birbirleri ile birçok alanda ortak projeler yürüttükleri görülmektedir. Bu altı kurumdan (AWO, DCV, PARİTÄT, DRK, DW & EKG, ZWST) her birisinin aynı zamanda kendi çatıları altında bulunmayan seküler ve dini kurum ve kuruluşlar ile ortak çalışmalar yürütmektedirler. Özellikle çatı altında yer almayan özel sosyal hizmet sektörleri ile de birçok hizmet projelerinin yürütüldüğü tespit edilmiştir (B1-Grup/SH-Kurum-01-10).

“BAGFW’nin çatısı altında organize olmuş her bir kurumun 100 yılı aşkın kurumsal yapılarının olduğunu biliyoruz. Bu kurumların her birisi mevcut federal sosyal sisteme oldukça faydalı katkı sağlamaktadırlar. Ama ne var ki uzun yıllardır Almanya’da yaşayan Müslümanlar bu yapı içerisinde hak ettikleri yeri alamamışlardır. Dolayısı ile sistem dışında kalan Müslümanlara ait kurum ve kuruluşlar kurumsal yapılarını mevcut sosyal sistem içerisinde ziyade, sistem dışında ama sisteme bağlı kalmaya çalışarak kendi imkanları dahilinde geliştirmeye çalışmışlardır...” (B3-Grup/İÇÖ/Kurum-02)

“Sosyal kurum ve kuruluşların sistem dahilinde gelişimlerini sağlayabilecek en önemli etkenlerden birisinin finansman kaynakları olduğunu biliyoruz. Bugün Almanya’da İslâmi kurum ve kuruluşların sosyal hizmet faaliyetlerinin diğer BAGFW’nin çatısı altındaki yapılanmalarda desteklendiği gibi bir karşılık bulamadığı bilinmektedir. Bunun her ne kadar sosyal hizmet kalifikasyonları olarak gösteriliyor olsa da İslâm ve Müslüman kavramlarının anlaşılammış olmasının ülkedeki İslamofobik olayların oldukça etkin rol oynadığı görüşündeyiz...” (B3-Grup/İÇÖ/Kurum-01)

“Federal içişleri bakanlığının AİK-Almanya İslâm Konferansı (DIK-Deutsche Islam Konferans) yapılanması ile Almanya’da Müslümanların sosyal hizmet kapsamında oldukça bir potansiyel oluşturdıklarının tespiti ve bu yönde kurumsallaşmaların sağlanmasını teşvik edici çalışmaları Müslümanlar tarafından taktirle karşılanmıştır. Ama ne var ki bugün gelmiş olduğumuz nokta ve Müslümanlara yönelik sunulması gereken İslâmi sosyal hizmetin politikanın bir aracı olarak kullanılması siyasilere olan güven duygusunu baltalamıştır. Her seferinden bu güven duygusunun tazelenmesine yönelik girişimlerde bulunulmakta ve AİK-Almanya İslâm Konferansı dahilinde alınan kararların gerçekleştirilmesine yönelik çalışılmakta ama ne var ki, önyargılar ve politik kaygılar gerekçeleri ile bir türlü istenilen noktaya gelinememektedir...” (B3-Grup/EİÇ/Kurum-04)

BAGFW’nin çatısı altında bulunmayan, fakat bu organize altında aktif hizmet yürüten 6 kurumun İslâmi kurum, kuruluş ve STK’lar ile yürütülen ortak projelerin de olduğu belirlenmiştir. Bu ortak projelerin birçoğunun özellikle 2006 yılında “DIK-Deutsche Islam Konferans - AİK-Almanya İslâm Konferansı” sonrasında başlatılan destek projeleri olduğu ve özellikle sosyal hizmet uygulamalarında kalifikasyon kazandırma projeleri olduğunu gözlemlenmiştir.

İslâmi kurum, kuruluş ve STK'ların sosyal hizmet alanında ortak çalışılan projelerden bir kısmı:

- Yoksulluğa Karşı Sesiniz (Deine Stimme gegen Armut)
 - İslamic Ralief Deutschland e.V., Aktion Deutschland Hilfe ve Klima-Allianz Deutschland
- Müslüman Manevi Rehberlik Telefon hattı (Muslimischen Seelsorge Telefon)
 - İslamic Ralief Deutschland e.V. / myh – muslim youth helpline, Diakonisches Werk Berlin-Brandenburg-schlesische Oberlausitz e.V., Caritasverband für das Erzbistum Berlin e.V. ve Kirchliche TelefonSeelsorge Berlin
- ÖkoCan – Göçmenler Cevre İlişkisi (MigrantInnen engagieren sich für ihre Umwelt.)
 - Alevitische Gemeinde Deutschland e.V., Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit ve Umwelt Bundesamt
- PROFEM – Göçmen Kuruluşlarda Gönüllü Liderlerin Profesyonelleşmesi (Professionalisierung von ehrenamtlichen Führungskräften in Migrantenselbstorganisationen)
 - Alevitische Gemeinde Deutschland e.V., Europäische Union, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge ve Europa fördert / Asyl – Migrations – Integrationsfonds
- Manevi Rehberlik & HOSPİS Projesi (Seelsorger/in & Hospiz)
 - UKBA e.V IGMG Cenaze Yardımlaşma Derneği, Bildungswerk Aachen Servicestelle Hospiz
- Göçmen Örgütlerle İş birliği Projesi (Koooperation mit Migrantenorganisationen)
 - DMK-Deutsch-Marokkanisches Kompetenznetzwerk e.V., FÖTED-Föderation Türkischer Elternvereine in Deutschland e.V., Almanya Türk Veli Dernekleri Federasyonu, Kultur- und Integrationszentrum Köln e.V., Türkisch – Islamische Union der Anstalt für Religion e.V., DITIB-Diyanet İşleri Türk-Islam Birliği, VIKZ-Verband der Islamischen Kulturzentren e.V., Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı (BMFSFJ-Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend) ve Otto Benecke Stiftung e.V.
- Açık Cami Günü (Tag der offenen Moschee)
 - İRD-Islamrat (Almanya Federal Cumhuriyeti İslâm Konseyi), ZMD-Zentralrat der Muslime in Deutschland (Almanya Müslümanları Merkez Konseyi), DITIB e.V. (Diyanet İşleri Türk-Islam Birliği) ve VIKZ e.V. (İslam Kültür Merkezi)
- Müslüman ve Alevi Sosyal Hizmet Çalışmalarının Kalitelileştirilmesi (Qualifizierung muslimischer und alevitischer Wohlfahrtspflege)
 - Der Paritätische - Deutscher Paritätischer Wohlfahrtsverband - Gesamtverband e. V., ZMD-Zentralrat der Muslime in Deutschland (Almanya Müslümanları Merkez Konseyi), VIKZ e.V. (İslam Kültür Merkezi) ve AABF e.V. (Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu)

Bu projeler mevcutların içerisinde bir kısmını teşkil etmektedir. Konu ile ilgili olarak ilgili sosyal hizmet kurumlarının basılı ve dijital kaynakları üzerinden de geniş bilgilere ulaşılması mümkündür. İslâmi kurum ve kuruluşlar özellikle sığınmacı ve mültecilere yönelik hususlarda ilgili serbest sosyal hizmet kurumlarının talepleri üzerine birçok ortak destekleyici projelerin yürütüldüğü tespit edilmiştir (*B3-Grup/SH-Kurumu/STK-02 ve 07*)

4.7.7.2.1. Diğer SH Kurumlarının Müslümanlara Yönelik Sosyal Hizmet Faaliyetleri

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “*B1-Grup, B2-Grup, B3-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)*”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat sorusu şu şekildedir;

- ❖ *Federal Almanya’da “BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege (Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu)” çatısı altında hizmet veren bir “İslâmi Sosyal Hizmet” kurumu bulunmamaktadır. Federal Almanya’da Müslüman toplumun sosyal hizmet*

ihtiyaçlarının karşılanması noktasında herhangi bir çalışmanız var mıdır? Varsa bunlar nelerdir? (Unter dem Dach der BAGFW (Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege) gibt es in der Bundesrepublik keine islamische Sozialdienstleistung. Haben Sie zukünftig in Deutschland Pläne, um die sozialen Bedürfnisse der muslimischen Gemeinschaft zu decken? Wenn ja, welche wären das?) (4.KAT/Soru:15)

Federal Almanya’da “Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)” çatısı altında hizmet veren herhangi bir İslâmi sosyal hizmet kurumu yer almamaktadır. Gerek BAGFW’in çatısı altında ve gerekse bu çatı organizasyon dışında hizmet veren serbest sosyal hizmet kurumlarının Müslümanlara yönelik “İslami Sosyal Hizmet” kapsamında bir hizmetin sunulabilmesine veya sunulamamasına ilişkin kanaatlerinin neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Federal Almanya’da Müslüman toplumun sosyal hizmet ihtiyaçlarının etnik yapılaraya göre ayrı olarak karşılatırılmaların yapılablmesinin mümkün olamayacağını noktasında ortak bir kanaatin olduğu belirlenmiştir; Federal Almanya’nın toplum olarak çok kültürlü (Muttikulturell) bir toplum olduğu, uygulanması gereken sosyal hizmetlerin mevcut sistem dahilinde oluşturulmuş olan yapılanma dahilinde, yani BAGFW’in çatısı altında sunulmasının yararlı olunacağı kanaatleri belirtilmiştir. Bunun en büyük nedenlerinden birisi olarak da sosyal hizmetlerin bir sistem dahilinde kontrollü olarak verilebilmesinin ancak bu yol ile sağlanabilmesinin mümkün olabileceğı gösterilmektedir. Aksi halde sosyal sistemin dengesiz ve kaos ortamında belki de bütün kurumların aynı hizmetlere yönelmesine sebebiyet vererek fayda yerine yeni sorunlar üretmesine neden olunabileceğı varsayımları ortaya konulduğunu görüyoruz (B1-Grup/SH-Kurum-01 ve 10).

Genel olarak Federal Almanya’da sosyal hizmetlerin BAGFW’in çatısı altında bir sistem dahilinde verilmesinin daha uygun düşeceğine ilişkin kanaatlerin belirtildiğı gözlemlenmiştir. Bu durumun böyle olmasının gerekçelerini, bu çatı altında yer almış olan mevcut kurum ve kuruluşların bir asırdan fazla bir süredir sosyal hizmet tarihi olmasına dikkat çekilmektedir. Dolayısı ile sosyal hizmet kapsamında sunulan bütün dini/manevi ve seküler nitelikli hizmetlerin oldukça tarihi bir geçmişe sahip olmaları ve uygulamalara oldukça profesyonellik kazandırılarak hizmetlerin sunulduğuna dikkat çekilmektedir (B1-Grup/SH-Kurum-03 ve 05).

Araştırma kapsamında İslâmi kurum, kuruluş, organize ve STK’ların ilgili bu soruya yönelik benzer cevaplandırmalarda bulundukları gibi, konuya farklı bakış açılarının da olduğu belirlenmiştir. Almanya’da uzun yıllar yaşamını sürdüren Müslüman toplumlarında yasal anlamda aynı haklardan eğit olarak istifade edebilmelerinin sağlanması gerektiğine vurgu yapmaktadırlar. Bunun da ancak BAGFW’in çatısı altında oluşturulmuş 6’lı yapıya İslâmi sosyal hizmetlerin 7. bir yapı olarak dahil edilmesi ile mümkün olabileceğı belirtilmektedir. O zaman doğal olarak mevcut yapı içerisinde Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) ve Yahudi (Musevi)’lerin yanı sıra Müslümanların da yer alması sağlanarak İslâmi sosyal hizmet uygulamalarının oldukça profesyonelleşmesinin sağlanabileceğine vurgu yapılmaktadır. Böylelikle Almanya’da yaşayan Müslüman toplumların dini/manevi, kültürel ve sosyal değerleri

dikkate alınarak kamu tüzel kişilikleri elde etmiş olan kurumlar üzerinden sosyal hizmetlerin uygulanabilmesi sağlanmış olabilecektir. Bu durum sosyal devletin adalet ve eşitlik ilkesinin uygulanırlığına da oldukça katkı yapan bir durum olarak görülmektedir (B3-Grup/İÇK/STK-01 ve 03), (B3-Grup/EİÇ/Kurum-01-04).

BAGFW'in çatısı altında organize olmuş dini sosyal hizmet kurumların kendi çatıları altında sunmakta oldukları sağlık hizmetlerinde özellikle palyatif destek/bakım hizmetleri alanında, Müslüman hasta ve hasta yakınlarının sağlık hizmetlerinden memnun kaldığı gözlemlenmiştir. Ama ne var ki, Müslümanlara yönelik sunulan hizmetlerin hastanın dini/manevi değerleri üzerinden etkin olarak sunulması noktasında eğitimli personellerin olmaması palyatif hizmet uygulamalarının Müslümanlara açısından yeterli olamamasına neden olabildiğinin tespiti yapılmıştır (B2-Grup/Hastane-P.D/B-01, 04), (B2-Grup/Yatılı-D/B Evi-04).

Bu ve buna benzer sosyal hizmet uygulamaları dikkate alındığında, şu anda BAGFW'in çatısı altında organize olmuş olan seküler ve dini sosyal hizmet kurumlarının Müslümanlara yönelik “sosyal hizmet çalışanlarının (Sozialarbeit)”, dini/manevi açıdan oldukça yetersiz kaldığı, kurumlarda görevli olan doktor, hemşire ve hasta destek/bakıcısı, psikolog ve fizyoterapistlerin en fazla kültürel anlamda kısmen bir katkılarının olabildikleri gözlemlenmiştir (B2-Grup/Hastane-P.D/B-04, 09 ve 12).

“Kurumsal yapı itibarı ile seküler bir kurum olduğumuzu söyleyebilirim. Burada Müslüman hasta ve hasta yakınlarına yönelik bütün hizmetler azami derecede verildiği kanaatindeyim. Tabi dini ve kültürel anlamda bir hizmet anlayışından ziyade bütün hastalarımıza manevi nitelikli onların konumları dikkate alınarak hizmet sunulmaya çalışılmaktadır. En azından hastanemizde hastalarımızla aynı lisanı paylaştan personelimiz olabildiğinde onlar üzerinden daha sağlıklı iletişimler kurabilme yoluna gidiyoruz...” (B2-Grup/Yatılı-D/B Evi-03)

BAGFW'in çatısı altında hizmet vermeyen diğer birçok dini sosyal hizmet kurumları ile yapılan görüşmelerde ve özellikle dini (İslâmi) kurum ve kuruluşları çatısı altında bulunduran İslamrat, Zentralrat, Hamburg İslam Schura, Bremen İslam Schura, Niedersachsen İslam Schura, IGMG e.V., DİTİB e.V. ve VIKZ e.V. gibi kurumlar Federal Almanya'da İslâmi sosyal hizmet faaliyetlerinin mutlaka BAGFW'in çatısı altında kendi kurumsal kimliği ile temsil edilerek verilmesinin zaruri olduğunu belirtmektedirler. Kurumlar arasında dini, kültürel farklılıkların gözetilmeksizin iletişim içerisinde olması ve ortak projelerin yürütülmesinin faydalı olabileceğine değinilmiştir. Ne var ki, sağlıklı bir İslâmi sosyal hizmetin bir yaklaşım olarak oluşturulması gerektiği ve İslâm Âkide yaklaşımlı ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Sünnet/Hadis kaynakları üzerinden bir sosyal hizmet yaklaşımının geliştirilmesinin gerekliliklerine vurgu yapıldığı gözlemlenmiştir.

4.7.8. İslâmi Kurum/Kuruluş ve STK'ların Dini ve SH-Faaliyetlerine İlişkin Bulgular

Bu bölüm araştırmanın “*Sekizinci Tema*”sını oluşturmaktadır; bu tema altında oluşturulan sınıflandırmalar genel anlamda 2 alt başlıkta konumlandırılmıştır. Oluşturulan bu alt başlıklar kendine özgü diğer alt başlıkları içermektedir; “(1.) *Dini (İslâmi) Kurum ve Kuruluşların Bilinirliklerine İlişkin Tespitler*”, “(2.) *İslâmi STK'ların Sosyal Hizmet Faaliyetlerine İlişkin Tespitler*” olarak belirlenmiştir. Bu başlıklar altında İslâmi kurum, kuruluş ve STK'ların dini ve sosyal hizmet uygulamalarına yönelik bulgular işlenilmiştir. “*Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Kurumlara Yönelik Sorular (Fragen in Bezug auf Sozialdienstorganisationen & - Institutionen)*”¹⁰⁷ başlığı altında ilgili İslâmi kurum, kurulum ve STK'lar ile görüşmeler gerçekleştirilerek bulgulara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu dini (İslâmi) kurum, kuruluş, organize ve STK'ların hizmet alanları ve kurumsal yapılanmaları dikkate alınarak 4 farklı kategoride ele alınması yapılanmaların farklılıklarının ortaya konulması açısından önem arz etmektedir. İslâmi kurum, kuruluş, organize ve STK'ların yapılanmalarına ilişkin gereken detaylı bilgilendirmeler araştırmanın “2. Bölüm”ünde “*Federal Almanya'da Müslüman Kuruluşların Sosyal Hizmetleri*” (Sayfa:69) başlığı altında ele alınmıştır. Federal Almanya'daki İslâmi kurum ve kuruluşların yapılanmasına ilişkin ayrıışmaları federal ve eyaletlerin dernekler yasası dikkate alınarak yapılmıştır. Dolayısı ile Federal Almanya'nın gerek federal ve gerekse eyaletler düzeyinde oluşturulan bütün sivil yapılanmaların aynı zamanda federal sosyal sistemin önemli bir unsuru olduğu ve Türkiye'deki sivil oluşumlar ile karşılaştırıldığında oldukça farklılıklar arz ettiği görülmektedir. Bu yaklaşımdan hareket ile, araştırmanın Federal Almanya'da mevcut sosyal sisteme entegre edilebilecek “İslâmi Sosyal Hizmet” olmasından hareket ile Almanya'daki dernekleşme sisteminin iyi anlaşılması önem arz etmektedir. Onun için araştırmanın bu bölümünde yapıları itibarı ile İslâmi kurum ve kuruluşları 4 farklı kategorileri ile ele alınarak sınıflandırılmıştır. Bu yapılanmalar kısaca şu şekilde belirtilebilmektedir;

Birinci Yapılanma; “İÇK-İslâmi Çatı Kuruluşlar” olarak gösterilen STK'lar; Bu çatı yapılanmalar bünyesinde yer alan kurum ve kuruluşların Federal Almanya'da bulunan Müslümanları “İslâm dini” perspektifinde anayasada tarifi yapılan “Dini Cemaat” olma statüsünde temsil eden kurum, kuruluş ve STK'lardır. Bu yapılanmalar kendi çatıları altında birçok dini/manevi (İslâmi), kültürel ve sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarını bulunduran çatı yapılanmalarıdır (B3-Grup/İÇK/STK-01-06). Bu yapılanma ile ilgili olarak daha detaylı bilgilere “*Almanya'da Müslümanların Dini Cemaat ve Sivil Oluşumları*” (Sayfa:89) başlığı altında ulaşılabilir.

İkinci Yapılanma; “İÇOK-İslâmi Çatı Organize Kurumlar” olarak gösterilen yapılanmalar; bu çatı yapılanmalar bünyesinde diğer İslâmi çatı kurum, kuruluş ve

¹⁰⁷ Nitel araştırma yöntemli uygulanmış “RGF-Rehber Görüşme Formu”nu “Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Kurumlara Yönelik Sorular” başlığı altında araştırmanın ekinde bulunabilir.

STK'ları bulundurmaktadır. Çatısı altında bulundurduğu bütün kurum ve kuruluşlar Federal Almanya'da farklı etnik kökenli Müslümanlara "İslâm dini" perspektifinde hizmet sunan çatı kuruluşlardır. Birçok İslâmi kurum ve kuruluşlar bir araya gelerek daha güçlü bir temsiliyet yetkisini elinde bulunduran organize bir yapıdır. Bu organize kurumlar gereken dini/manevi (İslâmi), kültürel ve sosyal hizmetleri kendileri sunmazlar. Bu hizmetlerin taşıyıcı kurumları da değillerdir. Bunların sadece kendi çatıları altında bulunan kurum ve kuruluşları Yasal anlamda Federal ve eyaletler düzeyinde temsil eden organize yapılanmalardır (B3-Grup/İÇO/Kurum-01-03). Bu yapılanma ile ilgili olarak daha detaylı bilgilere "2. Bölüm"de "*Almanya'da Müslümanların Oluşturdukları Dini (İslâmi) Çatı Organizasyonlar*" (Sayfa:128) başlığı altında ulaşılabilir.

Üçüncü Yapılanma; "*EİÇK-Eyalet İslâmi Çatı Kurumlar*" olarak gösterilen yapılanmalar; bu çatı kurumlar sadece ve sadece kendi eyalet sınırları içerisinde bulunan İslâmi kurum ve kuruluşları çatısı altında bulunduran "*Eyalet İslâmi Çatı Kurumları*"dır. Federal Almanya'da İslâm dininin tanınması ya da tanınmaması diye bir yaklaşımın söz konusu olmamaktadır. Yasal anlamda eyaletler sınırları içerisinde dini yapılanmalar ile "*Devlet-Din*" sözleşmeleri imzalayarak devlet din ilişkilerin bir anlaşma dahilinde sürdürülmesi yasal bir düzenleme ile mümkün kılınabilmektedir. Dolayısı ile Federal Almanya'da "*Dini Cemaat*" olma ve "*Devlet-Din*" ilişkileri boyutunda sözleşmeleri imzalayan ve imzalama aşamasında olan İslâmi çatı kurumları içermektedir. Bu yapılanmaların eyaletlerde İslâmi sosyal Hizmetlerin İslam Âkidesi bağlamında sunulabilmesine oldukça önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir (B3-Grup/EİÇ/Kurum-01-04). Bu yapılanma ile ilgili olarak daha detaylı bilgilere "2. Bölüm"de "*Devlet Sözleşmeleri (Staatsvertrag) İmzalayan Dini (İslâmi) Kurumlar*" (Sayfa:94) başlığı altında ulaşılabilir.

Dördüncü Yapılanma; "SHK-Sosyal Hizmet Kurumları" olarak gösterilen yapılanmalar; bu çatı kurumlar gerek uluslararası ve özellikle Batı Avrupa ülkelerinde ve gerekse Federal Almanya'da federal ve eyaletler bazında sosyal hizmet sunan STK'lardır. Sosyal hizmet kapsamında birçok farklı hizmetler sunan bu sivil yapılanmalar, kurum, kuruluş ve STK'lar aynı zamanda Federal Almanya'daki İslâmi Çatı kuruluşların (B3-Grup/İÇK/STK-01-06), çatısı altında faaliyetlerini yürüten sosyal hizmet kurumlarıdır. Dolayısı ile bu yapılanma Federal Almanya'daki İslâmi Çatı kuruluşların dini/manevi hizmet alanları dışındaki sosyal hizmet uygulamalarını yürüten yapılanmalar olarak belirlenmektedir (B3-Grup/SH-Kurumu/STK-01-07). Bu yapılanma ile ilgili olarak daha detaylı bilgilere "2. Bölüm"de "*Almanya'da Dini (İslâmi) ve Sosyal Hizmet Sunan Kurum ve Kuruluşlar*" (Sayfa:105) başlığı altında yer alan "*Müslümanlara Yönelik Sosyal Hizmet Sunan Büyük Çatı Organizasyonlar*" alt başlıktan ulaşılabilir.

4.7.8.1. Dini (İslâmi) Kurum ve Kuruluşların Bilinirliklerine İlişkin Tespitler

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “1. Kategori: Hastalara İlişkin Görüşmeler (RGF)”, “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)” ve “B3-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat sorusu şu şekildedir;

❖ *Federal Almanya’da gerek federal gerekse eyalet düzeyinde faaliyet gösteren dini sosyal hizmet kurumlarını belirleyecek olsak, bu kurumlar hangileri olabilirler? Bunlar hangi dini kuruluşlara ait sosyal hizmet kurumlarıdır? (Wenn Sie religiöse Sozialdienstleistungen in Deutschland benennen sollten, die in Bundes- oder auf Landesebene tätig sind, welche wären diese Institutionen? Welche Sozialdienstleistung würden Sie welcher religiösen Institution zu ordnen?) (4.KAT/Soru:04)*

Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu seküler ve dini sosyal hizmet kurumların önemli bir kısmının kendi kurumsal yapılarının dışında Federal Almanya’da gerek federal ve gerekse eyaletler düzeyinde farklı hizmetler sunan diğer seküler ve dini sosyal hizmet kurumlarına ilişkin kısmen bir bilgiye sahip oldukları belirlenmiştir.

Özellikle Almanya’da dini ve sosyal hizmet sunan İslâmi kurum, kuruluş ve STK’ların bu bağlamda ilk olarak BAGFW’nin çatısı altında organize olmuş olan serbest dini sosyal hizmet kurumlarının bilinirliğine dikkat çektikleri gözlemlenmiştir. Özellikle dini sosyal hizmet kapsamında oldukça yaygın kurumlaşmaları olan DCV-Caritas ve DW & EKG-Diakonie gibi kurumların tanınıyor olduğu bunun yanında yine aynı çatı altında dini sosyal hizmetler sunan “ZWST- Yahudi (Musevi) Sosyal yardımlaşma merkezi”nin hizmetlerinin büyük ölçüde neler olabildiğine ilişkin fazla bir kanaatlarının olmadığı belirlenmiştir (B3-Grup/İÇK/STK-01, 03,04 ve 06). Aynı zamanda BAGFW’nin çatısı altında hizmet veren kurumların dini ve seküler noktada bir ayrım yapılabilmesi noktasında bazı belirgin sorunların olduğu tespit edilmiş, seküler ve dini yapılandırılmış sosyal hizmetlerin genel anlamda karıştırılabildiği gözlemlenmiştir. Mevcut çatı altında hizmet veren kurum ve kuruluşlardan hangilerinin dini ve hangilerinin seküler olduklarına ilişkin veya dini kurumlardan hangilerinin hangi konumda (mezhepsel) hizmetler sunduklarına ilişkin tam anlamı ile bilinemediği belirlenmiştir.

Palyatif destek/bakım hizmetleri alan hasta ve hasta yakınlarının ihtiyaç duydukları sosyal hizmet desteklerinin nerelere müracaat edilerek alınabileceği noktasında yeterli bilgi ve birikime sahip olmadıkları ve hangi ilgili kurum ve kuruluşlara müracaat edebileceklerinin bilinmediğine yönelik tespitle yapılmıştır (1.Kat/Hasta-07, 09, 22, 29, 33 ve 40), (2.Kat/Hasta Yakını-04, 20, 23, 33, 37, 40, 53, 61, 66, 75 ve 77). Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu Müslüman kökenli hasta ve hasta yakınları yine aynı grup içerisinde görüşmelerin yapılmış olduğu gayrimüslim hasta ve yakınları ile karşılaştırıldığında, gayrimüslim hasta ve yakınlarının devlet kamu kurum ve kuruluşları hakkında yeteri derecede bilgi sahibi oldukları ve nerelere müracaat edebilecekleri noktasında görüş bildirmişlerdir (1.Kat/Hasta-19, 43 ve 45), (2.Kat/Hasta

Yakını-47,49,51 ve 87). Bu durumun Müslüman hasta ve hasta yakınlarında oldukça farklı olduğu ve genel anlamda ilgili Müslüman kurum ve kuruluşlarından danışmanlık hizmetleri aldıkları yönünde bilgilendirmelerde bulunulmuştur.

“Hasta olup zor durumda kaldığımda ilk olarak uzun yıllardır üyesi olduğum cami derneğimiz aklıma geldi. Camilerimizde sağ olsunlar çok yetenekli gençlerimiz var. Bizlere ne yapmamız ve nelerle müracaat etmemiz gerektiği hususlarında yardımcı oldular. Çocuklarımda gereken yerlere müracaatları yaparak ilk destek/bakım hizmetlerine ulaşabilmeyi sağlar...” (1.Kat/Hasta-26).

İslâmi kurum ve kuruluşların dışında sosyal hizmet sunan kurum ve kuruluşların hangi alanlarda hizmet sundukları doğal olarak anlaşılabilir. Ama ne var ki hangi mezhepsel bir yapılanmaya tabi oldukları ilk görünümde anlaşılamamaktadır. Hatta zaman zaman hiç dini bir yapılanma ile alakası olmayan kurulları dahi, zaman zaman dini yapılanmalı hizmetler olarak algılanabilmektedir (2.Kat/Hasta Yakını-17).

Gerek kurumlar arsında ve gerekse hasta ve hasta yakınlarının görüşleri üzerinden ilgili şu kurumların Müslüman toplum içerisinde daha yaygın olarak bilinirliği tespit edilmiştir;

- MALTESER-Die Malteser in Deutschland. (Almanya’daki Malteser’ler)
- KTK-Verband Katholischer Tageseinrichtungen für Kinder. (Federal Katolik gündüzlü Çocuk bakım tesisleri Derneği)
- CJD-Christliches Jugenddorfwerk Deutschland. (Almanya Christian Gençlik Köyü Birliği)
- SMD-Studentenmission in Deutschland. (Almanya Üniversiteli Talebeler Misyonu)
- AMD- Arbeitsgemeinschaft missionarische Dienste. (Misyonerlik Hizmetleri Çalışma Grubu)
- KKVD- Katholischer Krankenhausverband Deutschland. (Almanya Katolik Hastaneler Birliği)
- BAG EJSA- Bundesarbeitsgemeinschaft Evangelische Jugendsozialarbeit. (Evanjelist Gençlik Federal Sosyal Çalışması Çalışma Grubu)
- JOHANNİTER-Unfall-Hilfe (Johanniter-Kaza-Yardım)
- VCP-Verband Christlicher Pfadfinderinnen und Pfadfinder (Bay ve Bayan Hristiyan İzci Kulübü)

BAGFW’nin çatısı altında hizmet veren yapılanmaların, Yahudi (Musevi) sosyal hizmet kurumları noktasında NWST’nin çatısı altında bulunan organizelerden sadece mevcut birkaç kurumun isimleri *“The Jewish Agency for Israel (İsrail Yahudi Ajansı) ve World Zionist Organization (Dünya Siyonist Organizasyonu)”* verilebilirken, İslâmi sosyal hizmet kurumları noktasında oldukça yetersiz bilginin olduğu ve bu noktada Müslümanlara sunulan sosyal hizmetlerin bilinirliği ile ilgili oldukça negatif düzeyde bir bilgiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu soruya karşılık olarak, İslâmi sosyal hizmet kapsamında sadece Avrupa Kızılay “Kızılay (Roter Halbmond)” örgütünün kıyaslamalarının yapılabildiği gözlemlenmiştir. Aynı zamanda mevcut İslâmi kurum ve kuruluşların (DİTİB e.V., IGMG e.V., İGD e.V. ve Eyaletlerdeki İslâm Vakıfları) isimleri verilebilirken bu yapılanmaların sosyal hizmetlerden ziyade dini (İslâmi) hizmet alanları ile öne çıktıkları belirlenmiştir.

4.7.8.2. Müslümanların Oluşturdıkları STK'ların Sosyal Hizmet Uygulamaları

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “1. Kategori: Hastalara İlişkin Görüşmeler (RGF)”, “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat sorusu şu şekildedir;

- ❖ *Herhangi bir resmi sosyal hizmet kurumlarından, STK'lardan, gönüllü kuruluşlardan, vb. bir yapılanmadan destek/yardım aldınız mı? Eğer aldıysanız bu destek/yardımları kısaca özetleyebilir misiniz? Farklı beklentileriniz oldu mu bunları kısaca anlatır mısınız? (Haben Sie Unterstützung / eine Hilfe von offiziellen Sozialdienststellen, NGOs, Freiwilligenorganisationen usw. erhalten? Wenn ja, können Sie dieses kurz erläutern. In wie weit wurden Ihre Erwartungen erfüllt?) (2.KAT/Soru:04)*

Hasta ve hasta yakınlarından alınan bilgiler doğrultusunda, palyatif destek/bakım uygulamalarına ilişkin sağlık hizmetleri noktasında birçok kurum ve kuruluşların isimleri ve ne tür hizmetler aldıklarına ilişkin bilgiler verilerken, manevi rehberlik, hospis ve danışmanlık hizmetleri yönünde belirli dini (İslâmi) kurum ve kuruluşların danışmanlık hizmet uygulamalarından istifade edilebildikleri belirlenmiştir. Hasta yakınlarının az bir düzeyde de olsa alabildikleri desteklerin birçok noktada oldukça faydalı olduğuna ilişkin olmuştur. Bu hizmetlerin sosyal hizmet boyutundan daha ziyade dini hizmetler olduğu belirtilmektedir (2.Kat/Hasta Yakını-22, 25, 31, 28, 54, 74 ve 85).

Palyatif destek/bakım hizmetleri noktasında yönlendirme ve danışmanlık hizmetleri alan hasta ve hasta yakınlarının ilgili dini (İslâmi) kurum ve kuruluşlar ile aralarındaki ilişkilerin oldukça güvene dayalı ve koordineli yürütüldüğü gözlemlenmiştir. İslâmi kurum ve kuruluşların her ne kadar palyatif destek/bakım hizmetleri kapsamında sunulan sağlık hizmetlerinde etkin hizmet veremedikleri ama buna nispeten dini/manevi anlamda destek hizmetleri verebildikleri gözlemlenmiştir.

“Sağlık hizmetlerinden ziyade, üyesi olduğumuz cami üzerinden birçok danışmanlık hizmetleri aldığımızı söyleyebilirim. Kardeşim ile ilgili olarak bu sürece girmeden önce hangi kurumlara nasıl müracaat etmem gerektiği konusunda oldukça bilgilendirildik. Zaman zaman da bizzat arayarak gerek hastamız ile ilgili ve gerekse bir ihtiyacımızın olup olmadığı ile ilgili zaman zaman arayarak bilgi aldılar...” (2.Kat/Hasta Yakını-69)

“Aldığımız danışma hizmetlerinin oldukça değerli olduğunu düşünüyorum. Ama ne var ki bu hizmetler bir yere kadar fayda sağlayabilmektedir. Asıl sorunun palyatif sürecin oldukça uzun bir süreç olabileceği ve bu süreç içerisinde gereken sağlık hizmetlerinden tutun da diğer dini/manevi hizmetlere varıncaya kadar ilgili kurum ve kuruluşlardan alınmasının olduğunu düşünüyorum. Dolayısı ile İslâmi kurumların oğlumun palyatif destek/bakım sürecinde oldukça kısıtlı hizmetler verebildikleri kanaatindeyim. Oldukça kısıtlı olmakla beraber, sadece danışmanlık, manevi rehberlik ve cenaze hizmetlerini veriyor olmaları yeterli görmüyorum. Bu süreç içerisinde oldukça profesyonelce dini/manevi anlamda hizmet almamızın gerekliliğini oldukça kaçınılmaz ve önemli olduğunu düşünüyorum. Bu noktada oldukça eksikliklerin olduğu görülmekte ama bir önlem alınabildiği kanaatinde değilim...” (2.Kat/Hasta Yakını-19).

“Aldığım hizmetleri burada diğer hastaların aldığı hizmetlerle karşılaştırdığımda bizim daha çok çok yol katetmemiz gerektiğine inanıyorum. Böyle üzerimde oldukça bir ümitsizlik hâkim. Ben hak ettiğim hizmeti alabildiğim kanaatinde değilim. Yani ben neden yapamadığımızı kendi kendime çok soruyorum. Çok mu farklı bir hizmet bekliyorum? Bunu zaman zaman bizimle muhatap olmaya çalışan Müslüman kuruluşlara da soruyorum...” (1.Kat/Hasta-06).

4.7.8.2.1. Müslümanların Oluşturdukları STK'ların Sosyal Hizmet Uygulamaları

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “1. Kategori: Hastalara İlişkin Görüşmeler (RGF)”, “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)” ve “B2-Grup, B3-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir;

Federal Almanya’da farklı birçok alanda insanlara hizmet götüren İslâmi kurum, kuruluş ve STK’ların sosyal hizmetlerden ziyade dini/manevi anlamda sunulan hizmetlerde daha başarılı olunabildiği gözlemlenmiştir.

“Gerek üyesi bulunduğum camide ve gerekse diğer camilerin sunmuş oldukları hizmetlere baktığımda dini anlamda sunulan hizmetlerin oldukça başarılı ve yeterli hizmetler olduğunu düşünüyorum. Ama şu anda palyatif hizmet merkezinde aldığımız hizmetlere baktığımızda dini ve manevi ihtiyaçlarım gereği gereken değerli hizmetleri alamadığımı düşünüyorum. Sanki bu hizmetler Müslümanların alması gereken hizmetlerin dışında hizmetler olarak görüldüğü kanaatindeyim. Dini kurumlarımızın (camiler) bu süreç içerisinde yeterli kalamadıklarını ve gereken ilgiyi de gösteremedikleri kanaatindeyim. Birisi bunu yapması gerekiyor ana kim nasıl yapacak ve nasıl yapacağı noktasında kesin bir şey söyleyemeyeceğim ...” (1.Kat/Hasta-06)

İslâmi STK’ların dini/manevi sosyal hizmet kapsamında sundukları en iyi hizmetlerin hasta ziyaretleri noktasında olduğu belirlenmiştir. Hastalar gerek hastane ve gerekse evlerinde düzenli bir şekilde ziyaret edilerek manevi anlamda destekler sağlanmaktadır. Özellikle bu hizmetlerin gerçekleştirilmesi noktasında öncelikle ilgili kurumların kendi üyeleri ve üyelerinin yakınlarının ziyaret edilmelerine özen gösterdikleri tespit edilmiştir. Bu ziyaretler koordineli bir şekilde yapılmakta ve özellikle camilerin giriş bölümlerinde hasta üyelerinin isim listelerinin oluşturulmuş olduğu belirlenmiştir. Böylece cemaatin birbirinden haberdar olması ve hastaların ziyaret edilebilmeleri teşvik edilmektedir.

“Hasta ziyaretlerine oldukça önem veriyoruz. Sadece üyelerimizin değil zaman zaman kurumumuza bildirilen ve ziyaret etmesinde fayda görülen Müslüman hastalarında ziyaret listesine ekliyoruz. Bu ziyaretlerimiz genel olarak camimizin teşkilat ve irşat başkanlığı tarafından takip edilmektedir. Bu ziyaretlerimiz artık profesyonelleşmiş durumda ve sadece hastalarımıza yönelik değil aynı zamanda hasta yakınlarımızın da destek olunması onların sorunlarının paylaşılması açısından oldukça önemli buluyoruz...” (B3-Grup/İÇK/STK-01).

İslâmi kurum ve kuruluşların hasta ve hasta yakınlarının ziyaret edilmesinin gerek kendilerinin ve gerekse ziyaret edilen kişilerin iç motivasyonlarını arttırdığı ve dayanışmanın ne denli önemli olduğunun vurgulanması açısından değerli olduğuna ilişkin kanaatler belirtilmiştir. Bu türden hasta ziyaretlerinin aynı zamanda gönüllülerinde katılımları ile gerçekleştirilmesi Müslümanlar arasındaki dayanışmaya oldukça katkı sağladığı belirtilmektedir. Bu ziyaretlerde önemli olan hususların, hasta ve hizmet sunan yakınları için, hastalarının bundan sonraki geri kalan ömürlerinde manen bir derinlik kazandırılmasına, hastanın yaşamına bir kalite kazandırılmasına katkı sağladığı düşünülmektedir (B3-Grup/SH-Kurumu/STK-01 ve 03).

“Zaman zaman hastanede ve bazı durumlarda da evimize ziyarete gelen cami yönetimimizden ve cemaatinden kişiler oluyor. Oldukça faydalı hizmetler olduğunu düşünüyorum. Bu sadece bir ziyaretle kalmıyor. Sonrasında hastamızın bütün süreci ile ilgili yardımcı olmaları ve en azından olmaya çalışmaları bizleri manen desteklemekte ve yalnız olmadığımızı hissettirmektedirler...” (2.Kat/Hasta Yakını-26)

Eyaletlerdeki İslami çatı kuruluşların her birisinin kendi çatıları altında bulundurdıkları İslâmi kurum ve kuruluşlar üzerinden Müslümanlara dini/manevi anlamda sosyal hizmetlerin sunulmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir. İlgili bu kurumların kimsesiz kalmış Müslüman hastalara yönelik çeşitli sosyal hizmetler sundukları hastaların dini/manevi yöndeki ihtiyaçlarının karşılanmasında oldukça duyarlı ve özen gösterdikleri belirlenmiştir.

İslâmi kurum ve kuruluşların ilgili hastalara ulaşmaları bazı zamanlarda hastanelerin, palyatif destek/bakım merkezleri üzerinden gerçekleştirilmektedir. Hastanelerin palyatif servislerinin Müslüman hasta ve hasta yakınları için İslâmi kurum ve kuruluşlardan manevi rehberlik hizmetleri yönünde taleplerinin olduğu belirlenmiştir.

Palyatif süreçteki hastalarımızın bu süreçte kendilerini dini/manevi anlamda oldukça hassas hissetmektedirler. Bizlerde hastalarımızın yaşamlarına ilişkin kalitenin artırılması açısından onlara manevi rehberlik hizmetleri sunan kurum ve kuruluşlar üzerinden destek alıyoruz. Müslüman hastalar ile ilgili de böyle bir talepleri olabildiğinde Müslüman kuruluşlardan manevi destek (muslimische Seelsorge) hizmetleri alabiliyoruz (B2-Grup/Hastane-P.D/B-07)

Palyatif destek/bakım hizmetleri sunan kurum ve kuruluşların Müslüman hasta ve hasta yakınlarına yönelik manevi rehberlik (Seelsorge) hizmetlerine hastaların dini/manevi ihtiyaçları karşılanması yönünde İslâmi kurum ve kurumlar üzerinden karşılama eğilimine girdikleri gözlemlenmiştir. Aynı zamanda bu palyatif hizmet kurumların yalnız kalmış Müslüman hastalara yönelik de farklı hizmetler sunabildiklerinin tespitleri yapılmıştır.

“Kurumumuz yalnız kalmış ve zor durumda olan Müslüman hastalara yönelik faaliyetlerini sürdürmektedir. Çatımız altında bulunan dernekler üzerinden bu hastalara ulaşılma şansımız olabilmektedir. Özellikle camilerimiz çevresinde bulunan hastanelerden zaman zaman yalnız ve kimsesiz kalmış Müslüman hastalara yönelik yardım talepleri almaktayız. Hastanelerde oldukça zor şartlar altında yaşamını sürdürme mücadelesi veren Müslüman hastalar ile karşılaştığımız oluyor. Bazen çok nadirde olsa sahipsiz Müslüman cenazeler olabiliyor. Bu cenazelerden bir kısmının yakıldığına şahit olabiliyoruz. Onun için bu hususlara dikkat ederek cenazelerin Müslüman mezarlığına defnedilmesi ile ilgili hizmetler sunabiliyoruz...” (B3-Grup/İÇK/STK-03).

Berlin, Hamburg, Bremen ve Aşağı Saksonya (Niedersachsen) eyaletlerdeki İslâm vakıfları ve İslâm Şura'larının (Schura) çatısı altındaki İslâmi kurum, kuruluş ve STK'ların yaşlı, kadın, çocuk, genç erkek ve genç kızlara yönelik hizmetler incelendiğinde bu hizmetlerin birçoğunun sosyal hizmet kapsamında koruyucu önleyici hizmetler oldukları belirlenmiştir(B3-Grup/İÇK/STK-01-04).

Eyaletlerdeki İslâm çatı kurumları altında bulunan kurum ve kuruluşların sunmakta oldukları dini/manevi sosyal hizmet uygulamaların bir meslek anlayışı dahilinde

kaliteli verilebilmesinin sağlanması açısından bazı projelerin uygulamaya alındığı gözlemlenmiştir.

“Hamburg İslam Schura çatısı altında hizmet veren bütün İslâmi kurum ve kuruluşların sosyal hizmet kapsamında profesyonelleşmeleri yönünde birçok ortak projeler yürütülürken hastanelerde palyatif hizmetlerde görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının kalifikasyon eğitimlerine ilişkin hizmetler yürütmekteyiz. Bu hizmetlerden en önemlilerinden birisi, İslam Bilimleri ve Eğitim Derneğinin (IWB- Islamische Wissenschaft-und Bildung e.V.) katkıları ile palyatif destek/bakım merkezlerinde görevli doktor, hemşire, psikolog, hasta destek/bakıcı ve sosyal hizmet uzmanlarına yönelik sunulan hizmet içi eğitimleridir. Bu eğitimler ile, sosyal hizmet uzmanlarına muhatap oldukları Müslüman hastalarının dini/manevi ve kültürel değerleri ile ilgili nasıl bir uygulama yapabilecekleri noktasındadır. Bu çalışmalar ile gayrimüslim palyatif görevlilerin Müslüman hastaların palyatif süreçteki hassasiyetliklerine ilişkin bilgilendirmeleri hedeflenmektedir...” (B3-Grup/İÇK/STK-02).

Almanya’da oldukça yaygın manevi rehberlik (Seelsorge) hizmetlerine de oldukça önem verildiği ve bu alanda her kurumun kendi yapısı dahilinde manevi rehberlik hizmet alanlarında görevlendirebilecek insanların eğitimlerine yöneldiği görülmektedir;

“Kurumumuz manevi rehberlik çalışmalarını oldukça önemsemekte ve bu hususta Federal İçişleri Bakanlığının da manevi rehberlik projemizi desteklemeleri ile oldukça verimli çalışmalar yapmaktayız. Bu proje dahilinde, günümüz toplum şartlarına uygun hasta ve hasta yakınlarımızın manevi ihtiyaçlarının karşılanmasına özen göstermekteyiz. Bu hizmetlerimiz sadece hastanelere yönelik olmayıp aynı zamanda hapishanelere yönelik manevi rehberlik hizmetlerini de içermektedir...” (B3-Grup/İÇK/STK-04), (B3-Grup/SH-Kurumu/STK-05).

4.7.8.2.2. Müslüman Hasta ve Hasta Yakınlarının SH-Kurumlarına Müracaatları

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “1. Kategori: Hastalara İlişkin Görüşmeler (RGF)”, “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)” ve “B3-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat soruları şunlardır;

- ❖ *Sosyal hizmet destekleri/yardımları ile ilgili hangi kurumlara müracaat edebileceğiniz noktasında bilginiz var mı? Bu konuda nerelerden yardım aldınız? (Haben Sie Informationen darüber, welche Organisationen Sie für den Sozialdienst nutzen können? Wo haben Sie in dieser Hinsicht Hilfe bekommen? (Bsp.: Beratungsgespräch) (1.KAT/Soru:02), (2.KAT/Soru:01)*

Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu hasta ve hasta yakınlarının ilgili bu soruya yönelik ortak cevaplar verdikleri gibi farklı yönlerde de görüşlerini belirtmiş oldukları gözlemlenmiştir. Yaşlı hastaların yaklaşık tamamı hastalıkları sonrasında palyatif destek/bakım hizmetleri kapsamında hangi kurum ve kuruluşlara müracaatların yapılabileceği hususlarında herhangi bir bilgiye sahip olmadıkları ve bu yöndeki destekleri tamamen birinci derecede yakınlarından, çocukları (oğulları, kızları), torunları ve yeğenlerinden aldıkları noktasında bilgiler verilmiştir (1.Kat/Hasta-01, 13, 21, 22, 27 ve 28). Orta ve genç yaştaki hastalar da ise bu durum oldukça farklılık göstermekte, hastaların önemli bir kısmının yakınlarının desteğini almakla birlikte

gerekli müracaatları kendilerinin gerçekleştirebilmiş oldukları gözlemlenmiştir (1.Kat/Hasta-05, 06, 10, 16, 24, 25, 34, 41 ve 42).

“Çocuklarımın yardımı olmadan bu işlerin üstesinden gelmem kesinlikle mümkün değildir. Allah onlardan razı olsun...” (1.Kat/Hasta-11)

Herhangi bir yakını bulunmayan yalnız hastaların bilgilendirmelerinin genellikle hastane, palyatif hizmet merkezleri ve destek/bakım evlerinde görevli olan sosyal pedagoglar tarafından sağlandığı belirlenmiştir (1.Kat/Hasta-12 ve 29).

“Hiçbir yakınımın omadığını söyleyemem. Var ama yok gibi bir şey. Oldukça uzun hikâye. Bu sıkıntılarla ilk karşılaştığımda ne yapacağımı bilemedim. Bütün ne varsa bur da görevli olan uzmanlar yapmaktadır. Nereye kime ve nasıl müracaat edileceğine ilişkin hiçbir bilgin yoktur...” (1.Kat/Hasta-35)

Bu durum hasta yakınlarında biraz daha farklı olarak yansıtılmış olduğu gözlemlenmiştir. Oldukça yaşlı ve orta yaşlı olan hasta yakınlarının herhangi bir destek almadan hangi kurum ve kuruluşlara müracaatların yapılabileceği noktasında hiçbir bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir. Hastaları ile ilgili bütün müracaatlarda yine aile içinde birbirlerinden destek alındığı bu imkanlara sahip olmayanların ise komşuları üzerinden destek aldıkları gözlemlenmiştir (2.Kat/Hasta Yakını-03 ve 18).

Hasta yakınlarının nerelere müracaatların yapılabileceği noktasında ilk girişimlerinin kendileri gibi aynı durumlarla karşılaşmış olan yakın çevreleri üzerinden oldukları belirlenmiştir. Daha sonrasında sosyal medya, internet üzerinden de araştırılarak bir yol haritası oluşturulmaya çalışıldığı bildirilmiştir (2.Kat/Hasta Yakını-05, 28, 36, 57 ve 82).

“İlk önceleri oldukça bocalıyorsunuz ve ne yapacağınızı bilemiyorsunuz. Zamanla yakın çevrenizde aynı durumlarla karşılaşmış olan kişilerle görüştüğçe ve internet üzerinden gereken bilgileri aldıkça bir yol haritası oluşturabiliyorsunuz. Bu durumlarla karşılaşmadan önce hiçbir bilgiye sahip olamıyorsunuz...” (2.Kat/Hasta Yakını-66)

Hasta ve hasta yakınlarının bildirimleri arasında bulundukları eyaletler ve şehirlerdeki İslâmi kurum kuruluş, organizasyon ve STK'lar üzerinden de oldukça faydalanabildikleri ve özellikle de danışmanlık hizmetleri alabildikleri belirlenmiştir. Özellikle gerek kendileri ve gerekse hasta yakınları ile ilgili destek arayışlarına girmiş olan bu kişilerin büyük bir bölümünün ilgili bu İslâmi kurum ve kuruluşlara üye oldukları belirlenmiştir. Dolayısı ile bu kurumlara üye olan hasta ve hasta yakınlarından birçoğunun bu kurumlar üzerinden gereken danışmanlık hizmetlerini alabildikleri ve ilgili kurum ve kuruluşlara yönlendirildikleri gözlemlenmiştir (1.Kat/Hasta-04, 08, 15, 17, 23, 26, 32 ve 41). Aynı şekilde hasta yakınlarından önemli bir bölümünün de gerek hastasının ve gerekse kendilerinin üyeleri olduğu kurum ve kuruluşlar üzerinden danışmanlık hizmetleri ve yönlendirmeler aldıkları belirlenmiştir (2.Kat/Hasta Yakını-02, 05, 11, 21, 26, 41, 54, 57, 63, 69, 80 ve 84).

İslami kurum ve kuruluşların özellikle cami üyelerine yönelik sosyal hizmetler kapsamında hastane ve ev ziyaretleri gerçekleştirdikleri belirlenmiştir. Cami kuruluşları kendi üyelerine yönelik olduğu gibi kurumun çevrelerindeki hastanelerde Müslüman hastalara yönelik ziyaretler gerçekleştirmektedirler. Özellikle bu hizmetlerin yalnız kalmış hastaların dini/manevi açıdan desteklenmeleri yönünde bir

sosyal hizmet olarak tanımlandığı tespit edilmiştir. Cami kuruluşlarının bu türden sosyal hizmetleri cami faaliyetleri arasında cemaate ve diğer Müslümanlara yönelik tanıtımlarının yapıldığı belirlenmiştir. Bu hizmetlere paralel olarak cami cemiyetlerinin, hasta ve hasta yakınlarına yönelik ne tür desteklerinin olduğuna ilişkin bilgilendirmelerinde yapıldığı belirlenmiştir (B3-Grup/İÇK/STK-01-06). Bu bağlamda bazı cami kuruluşlarının sosyal hizmet kapsamında danışma kurulları oluşturdukları ve bu kurumlar vasıtasıyla ilgili hasta ve hasta yakınlarının müracaatlarının dikkate alındığı ve durumlarına göre yönlendirildiklerine ilişkin bilgiler alınmıştır.

Araştırmalarımız kapsamında hasta ve hasta yakınları ile gerçekleştirilmiş olan mülakatlardan önemli bir kısmı İslâmi kurum ve kuruluşlar üzerinden, camiler üzerinden ulaşılmıştır. Bu kişilerden önemli bir kısmının camilerin sunmuş oldukları bu hizmetlerden yararlandıkları belirlenmiştir.

“Ben ve çocukların camimizin bulunduğu semtte oturuyoruz. Her hane olarak baktığımızda çocuklarımda bende camimize destek olmaktayız. Bunu bir görev olarak yapıyoruz. Oldukça faydalı hizmetleri olduğunu düşünüyorum. Beni, eşimi ve çocuklarımı bu hastalığım sürecinde hiç boş bırakmadılar. Bizlere oldukça yardımcı oldular ve destek çıktılar. İlk önce camiye müracaat ettik ne yapabiliriz diye...” (1.Kat/Hasta-21).

İslâmi kurum, kuruluş, organize ve STK’ların oluşturmuş oldukları sosyal hizmet çalışmalarının oldukça yetersiz olmalarına rağmen, kurumda hizmet sunan görevli ve gönüllülerin hasta ve ilgili dini kurumlar arasında oldukça önemli bir köprü vazifesi oluşturdukları gözlemlenmiştir. Bu kurum ve kuruluşların sunmuş oldukları birçok manevi rehberlik ve hospis hizmetlerini kurumların görevlendirmiş olduğu gönüllüler üzerinden yürütülmektedir.

“Kurumumuz çatısı altında bulunan dini kurumların finansman kaynakları oldukça yetersiz kalmaktadır. Bu kurumların her birisi üye gelirleri ile ayakta tutulabilmektedir. Dolayısı ile sunmuş oldukları bütün sosyal hizmetler oldukça kısıtlı olabilmektedir. Bu hizmetlerin büyük bölümü kurum içerisinde görevliler ve özellikle gönüllü görevliler üzerinden yürütülmektedir...” (B3-Grup/EİÇ/Kurum-01).

İslâmi kurum ve kuruluşların özellikle cami yapılanmalarının sunmakta oldukları bu gönüllü hizmetlerin oldukça sınırlı imkanlar dahilinde uygulanabildiği, toplumun bütün Müslüman hastalarına yönelik ulaşılabilme noktasından oldukça yetersiz kalılabildiği tespit edilmiştir. Bu çalışmaların birçoğu ilgili bu kurum ve kuruluşlar tarafından, ulaşabildikleri hasta ve hasta yakınlarına kurumlar üzerinden “yalnız değilsiniz” imajı oluşturmaya çalışılmaktadır. Oldukça yetersiz kalındığı düşünülse de, hasta ve hasta yakınları ile birebir ilgilenmeler, onlarla dini/manevi içerikli sohbetlerin yapılması, Kur’an-ı Kerim ve kitap okumalar, gezi programlarında refakat etmeleri, bürokratik işlemlerin takibinde destek hizmetlerin sunulması kurumları oldukça onurlandırdığını, hasta ve hasta yakınlarının oldukça destek görerek faydalanabildikleri söylenebilir.

Araştırma kapsamında mülakatların yapılmış olduğu hasta ve hasta yakınlarından önemli bir kısmının üyesi bulunduğu kurumlar üzerinden destek hizmetleri alabildikleri ve bu hizmetlerin çoğunlukla danışmanlık hizmetleri boyutunda olduğu belirlenmiştir. İlgili bu İslâmi kurum ve kuruluşlarının da oldukça sınırlı kapasitelerini

öncelikle kendi üyelerine yönelik ve sonrasında da diğer Müslüman hasta ve hasta yakınlarının ihtiyaçlarına yönelik hizmetler sundukları belirlenmiştir.

İslâmi kurum, kuruluş, organize ve STK'ların kendilerine müracaat eden, hasta ve hasta yakınlarına yönelik sunmuş oldukları danışmanlık hizmetleri kapsamında ihtiyaç duyulan ilgili kurumlar ile irtibata geçilerek yardımcı olunabildiğine ilişkin bilgiler verilmiştir;

- Evde destek/bakım hizmetleri “Sosyal Servisler (Sozialstation)”
 - Genellikle evlerde hasta destek/bakım ve yaşlı destek/bakım hizmetlerini sunan kurum ve kuruluşlara ilişkin bilgiler verilmekte ve bu kurumlar ile ilk görüşmeler hasta adına yapılabilmektedir.
- Ev ve aile destek/bakım hizmetleri (Haus- und Familienpflege)
 - İş görebilirliği oldukça kısıtlı ve tamamen hiç olmayan, kendisine yeterli gelemeyen hasta ve yaşlı insanların ev işlerinin düzenlenmesini sağlayan bir yapılandırma. Bu oluşumlar içerisinde özellikle sosyal hizmet alanında serbest sosyal hizmet kurumları olduğu gibi, özel sektör ve gönüllü çalışanlarında hizmet verdikleri organizelerdir. Bu hizmetlerin birçoğu sosyal meslek grupları ve okulları tarafından desteklenmektedir.
- Mobil Sosyal Hizmet Servisleri (Mobile Soziale Dienste)
 - Yalnız hastalar ile ilgili ihtiyaç durumlarında eve getir-götür işleri ile ilgilenen bir organizasyondur. Yalnız olan hastaların veya çok yaşlı bireylerin, herhangi bir yere (hastane, doktor, sosyal kurum vb.) gitmeleri gerekli olduğu durumlarda hastalara refakat ederler. Bu kurumda da özellikle birçok özel sektörün ve gönüllülerin görev yaptıkları görülmektedir.
- Ev-Acil Arama Hizmetleri (Haus-Notruf)
 - Acil durumlarda telefon üzerinden ilgili hastane, palyatif destek merkezi, doktor veya hemşirelere ulaşım ve bilgilendirme sistemi olarak bilinmektedir. Bu sistem özellikle yalnız ve oldukça yaşlı hastaların ulaşabilecekleri bir yere veya kollarına yerleştirilen acil çağrı cihazı (butonunu) ile çağrı merkezini harekete geçiren bir sistemdir. Bu sistem Müslüman hasta ve hasta yakınlarının da oldukça kullandıkları önemli bir sistem olmaktadır. Hastaların yalnız kaldıklarında kendilerinin ulaşabilecekleri bir buton sayesinde anında hasta yakını ile irtibata geçilerek hastaya acil ulaşılabilmesi sağlanılmaktadır.
- Gündüzlü Hasta destek Servisleri (Tagespflege)
 - Yataklı hastane, klinik veya destek tedavi kurumuna gereksinim duymayan hastalara yönelik, hastalıklarını önleme ve rehabilite amaçlı hizmetlerin sunulduğu kurumlardır. Bu kurumlar genelde hastane ve kliniklere bağlı olarak hizmet veren kurumlardır. Eğer gerek duyulursa acil durumlarda da tıbbi tedavi sunabilmektedirler.

4.7.9. DIK/AİK-Almanya İslâm Konferansı'na İlişkin Bulgular

Bu bölüm araştırmanın “*Dokuzuncu Tema*”sını oluşturmaktadır; Bu tema altında oluşturulan sınıflandırmalar genel anlamda tek bir alt başlıkta konumlandırılmıştır. Oluşturulan bu alt başlık kendine özgü diğer alt başlıkları içermektedir; “(1.) DIK-AİK-Almanya İslâm Konferansı Çalışmalarına Yönelik Tespitler” olarak belirlenmiştir. Araştırmanın veri tabanını oluşturan bütün gruplara ortak yöneltilen sorular üzerinden elde edilen bulguların yer aldığı bir bölümdür. Bu bölümde hasta ve hasta yakınlarına, hastanelerde, yatılı ve gündüzlü palyatif hasta destek/bakım hizmet uygulamalarının yapıldığı kurum ve kuruluşlarda görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının görüşleri dikkate alınarak çalışılmıştır.

AİK-Almanya İslâm Konferansı (DIK- Deutsche Islam Konferenz) ile ilgili olarak elde edilen bu bulgular Federal Almanya'da 27 Eylül 2006 tarihinden bu yana Federal İç İşleri Bakanlığının gözetiminde Almanya'da yaşayan Müslümanlara yönelik oluşturulmaya çalışılan “*Muslimische wohlfahrt (Müslüman Sosyal Hizmet)*”

çalışmalarına ilişkin olarak katılımcıların görüşleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu bölümü ile Federal Almanya’da AİK-Almanya İslâm Konferansı vasıtasıyla Müslümanlar adına oluşturulmaya çalışılan sosyal hizmet çalışmalarının araştırmanın konusu olan “İslâmi Sosyal Hizmet”in bir karşılığı olup olmadığına ilişkin katılımcıların yaklaşımlarının ölçülmesi olacaktır.

4.7.9.1. AİK-Almanya İslâm Konferansı Çalışmalarına Yönelik Tespitler

Bu tema altında oluşturulan alt başlık ve içerikler “1. Kategori: Hastalara İlişkin Görüşmeler (RGF)”, “2. Kategori: Hasta Yakınlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”, “B1-Grup, B2-Grup, B3-Grup: Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Görüşmeler (RGF)” ve “A3.1-Grup, A3.2-Grup, A3.3-Grup, A3.4-Grup: Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Görüşmeler (RGF)”den elde edilen verilerin analizleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin temel kaynağını oluşturan mülakat soruları şunlardır;

- ❖ *Federal hükümet, 2006 yılından bu yana, “DIK-Deutsche Islam Konferenz – AİK-Almanya İslâm Konferansı” kapsamında Müslümanlara yönelik sosyal hizmet çalışmalarını dini STK’ların katılımları ile yürütmektedir. Bu konuda sizin yaklaşımlarınız nasıldır? (Die Bundesregierung führt seit 2006 unter der "DIK- Deutsche Islam Konferenz" unter Beteiligung von religiösen NGOs (Zivilgesellschaftliche Organisationen) die muslimische Wohlfahrtsarbeit durch. Was ist Ihre Meinung dazu?)? (1.KAT/Soru:08), (2.KAT/Soru:12), (3.KAT/Soru:09)*
- ❖ *Federal hükümet, 2006 yılından bu yana, “DIK-Deutsche Islam Konferenz – AİK-Almanya İslâm Konferansı” kapsamında Müslümanlara yönelik sosyal hizmet çalışmalarını dini STK’ların katılımları ile yürütmektedir. Bu konuda kurumunuzun yaklaşımları nelerdir? / Die Bundesregierung führt seit 2006 unter der "DIK- Deutsche Islam Konferenz" unter Beteiligung von religiösen NGOs (Zivilgesellschaftliche Organisationen) die muslimische Wohlfahrtsarbeit durch. Was sind die Ansätze Ihrer Institution in dieser Hinsicht? (4.KAT/Soru:19)*
- ❖ *AİK-Almanya İslâm Konferansı kapsamında “İslami Sosyal Hizmet” çalışmaları ile ilgili görüşmeler 2006 yılından bu yana devam etmektedir. Müslümanlara yönelik sosyal hizmet ile ilgili çalışmaların federal, eyalet ve yerel bazda yapılıyor olmasını, beklentilerinizi dikkate alarak derecelendirecek olsanız (0: çok kötü) – (10: çok iyi) nasıl derecelendirirsiniz? Vorträge zur "Islamischen Wohlfahrtflege" werden, im Rahmen der Deutsche Islam Konferenz, seit 2006 fortgesetzt. Wie würden Sie die Umsetzung der geplanten Ziele zur muslimischen Sozialarbeit im Bundes-, Landes- und Kommunalbereich der DIK bewerten? Bewerten Sie diese zwischen (0: sehr schlecht) bis (10: sehr gut) (1.KAT/Soru:09), (2.KAT/Soru:13), (3.KAT/Soru:10), (4.KAT/Soru:20)*
- ❖ *Bu noktada ne tür önerileriniz olabilir? Beklentileriniz nelerdir? Welche Art von Vorschlägen können Sie an dieser Stelle hinzufügen? Was sind Ihre Erwartungen. (1.KAT/Soru:09), (2.KAT/Soru:13), (3.KAT/Soru:10), (4.KAT/Soru:20)*

Araştırma kapsamında belirlenen kişi, kurum, kuruluş ve STK’lara yönelik uygulanan mülakatlarda, AİK-Almanya İslâm Konferansı (DIK- Deutsche Islam Konferenz) ile ilgili veriler katılımcıların farklılıkları dikkate alınarak sınıflandırılmasına çalışılmıştır. Bu sorular üzerinden elde edilen bütün bulgular (görüşler) birbirlerinden oldukça farklı üç veri tabanının görüşleri dikkate alınarak yorumlamalar yapılmıştır. Bu bölümün veri tabanına ilişkin sınıflandırmalar aşağıda belirtildiği şekli ile oluşturulmuştur;

1. Hasta ve Hasta Yakınlarının Görüşleri
2. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Görüşleri
3. Sosyal Hizmet Kurum, Kuruluş ve STK’ların Görüşleri

4.7.9.1.1. Hasta ve Hasta Yakınlarının Görüşleri

Mülakatlara katılan hastalardan %70 gibi bir oranda oldukça önemli bir kısmının 13 yıldır yürütülmekte olan AİK-Almanya İslâm Konferansı çalışmalarına ilişkin hiçbir bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir. Bunların genel olarak oldukça yaşlı ve lisan sorunu olan hastaların oldukları belirlenmiştir. Diğer %20 gibi bir oranın ise konu ile ilgili kısmen bir bilgiye sahip oldukları ve bu bilgileri genel anlamda medya üzerinden sunulan bilgiler ile sınırlandırıldığı tespit edilmiştir. Yine bu grup içerisinde oldukça az da olsa %10 gibi bir grubun, AİK'in oturumlarını yakinen takip ettikleri oldukça önemsedikleri gözlemlenmiştir.

Bu durum hasta yakınlarında oldukça farklı olduğu belirlenmiş ve AİK-Almanya İslâm Konferansı çalışmalarına ilişkin yaklaşık %45 gibi bir oranda hiçbir bilgisinin olmadığı tespit edilebilirken, öyle ya da böyle kısmen bilgisi dahilinde olanların oranının %20 civarında olduğu ve konu ile oldukça ilgili olanların ise %35 oranında olduğu belirlenmiştir. AİK'in çalışmalarına olan bu ilginin, kaç yıldır Almanya'da bulunuyor veya bu ülkede doğmuş olmakla, topluma entegrasyon süreci ile oldukça yakından ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Her iki grupta da gerek hasta ve hasta yakınlarının konuya ilişkin ilgilerinin oluşmasında Almanya'daki dini (İslâmi) kurum, kuruluş ve STK'ların oldukça rolü olduğu belirlenmiştir. Son 24.09.2017 tarihli federal ve eyalet seçimlerinde dini çatı kurum ve kuruluşların Müslümanları seçimlere teşvik ederken "İslâmi Sosyal Hizmet" ve önemine dikkat çekerek tanıtıcı sosyal medya ve televizyon reklamlarında "Söz Bizde – Geleceğimiz Senin Elinde" sloganları ile AİK'in çalışmalarına dikkat çekildiği gözlemlenmiştir (B3-Grup/İÇK/STK-02). 2017 seçimlerinde teşvik edici bir unsur olarak değerlendirilen sosyal hizmetlerin Müslümanların gündemine girmesinde oldukça etkin olduğu belirlenmiştir.

Hasta ve hasta yakınları, Federal hükümetin "AİK-Almanya İslâm Konferansı" kapsamında Müslümanlara yönelik sosyal hizmet çalışmalarının dini kurum, kuruluş ve STK'ların katılımları ile yürütülüyor olmalarını İslâmi sosyal hizmet uygulamalarının dini/manevi kültürel ve sosyal anlamda kalitelileşmesi açısından oldukça uygun ve faydalı olarak görülmektedir. 13 yıldır sürmekte olan bu oturumları yakinen takip eden hasta ve hasta yakınlarının federal hükümetin konuyu oldukça politik boyutları ile ele aldığını ve her geçen bir dönemde beklentilerinin suya düştüğüne ilişkin görüş bildirmişlerdir (1.Kat/Hasta-06, 25, 37), (2.Kat/Hasta Yakını-09, 12, 35, 45 ve 59).

"Sosyal hizmet konusu benim mesleğimle de yakından ilişkili olduğu için konuyu oldukça yakından takip etmekteyim. Önceleri oldukça çok umuthuydum. Bütün oturumlar sonrasındaki raporları ilgi ile takip ettim. Müslümanların sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik oluşturulan konferansın daha sonra Müslümanların bir sorun olarak gösterildiği, onların ihtiyaçlarının karşılanmasından ziyade "adam edilmelerinin gerekliliğini ortaya koyan bir süreç olmuştur. Ne yazık ki, 13 yıl boyunca elle tutulur hiçbir düzenleme yapılamamış adeta siyasetçilerin Müslümanlarla oynayabildiği arenalara dönüştürülmüştür..." (2.Kat/Hasta Yakını-72)

Bu ve buna benzer birçok gerekçelerle gerek hasta ve gerekse hasta yakınları tarafından çalışmaların umutsuzluk içerisinde takip edildiği belirlenmiştir. AİK-

Almanya İslâm Konferansı oturumları 13 yıl gibi bir süredir sürdürülüyor olmasına rağmen, bu zaman zarfında Müslümanlara yönelik sosyal hizmet yapılanmalarında hiçbir gelişmenin kaydedilmediği gibi, sosyal hizmetlerin Müslümanlara bir hak olarak değil adeta bir lütuf olarak sunulmaya çalışıldığına ilişkin yorumlamalarda bulunulmuştur. Bu yaklaşımların Federal sosyal devlet olma ilkelerine ters olduğu ve aynı zamanda eşitlik ilkeleri bağlamında adil bir yaklaşım olunmadığına yönelik bildirimlerde bulunulmuştur (2.Kat/Hasta Yakını-25, 38, 63 ve 78).

AİK-Almanya İslâm Konferansı'nın 2006 yılından günümüze kadar Müslümanlara yönelik sosyal hizmetlerin geliştirilmesinde ve uygulanmalarına yönelik hasta ve hasta yakınlarının beklentilerini hangi düzeyde karşılayabildiklerine ilişkin (0: çok kötü) – (10: çok iyi) arasında yapılan değerlendirmeler şu şekilde yorumlanabilmektedir:

Bu konuda da oldukça yaşlı ve orta yaşın biraz üzerinde olan hasta ve hasta yakınları herhangi bir değerlendirmede bulunamamışlardır. Hatalara yönelik uygulanan mülakat sorularında hastanın o anki konumu dikkate alınarak sorulmuştur. Dolayısı ile bu sorulardan elde edilen veriler kendisini görüşmelerde iyi hisseden hasta ve hasta yakınları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu durum dikkate alındığında konuya oldukça vakıf olan hastaların AİK'in çalışmalarına ilişkin kendilerine hissettirebilecek derecede olmadığına yönelik bildirimlerde bulunulmuştur. İlgili çalışmaların bizzat muhatapları olan bu hastaların çalışmalara ilişkin kurum ve kuruluşlarda farklı bir hizmet göremediklerinden yaklaşıp beklentilerinin oldukça düşük olduğunu ve 2-3 arası bir değerlendirmelerde bulundukları gözlemlenmiştir (1.Kat/Hasta-10, 18 ve 41).

Hasta yakınlarından da soruya hiç ilgili olmayanların olduğu gibi, oldukça ilgili ve AİK konusundaki bütün gelişmeleri yakından takip edenlerinde olduğu tespit edilmiştir. İlgili olanların bütün gelişmeleri sosyal medya ve basın yolu üzerinden gerek direkt İçişleri Bakanlığı kaynaklarından ve gerekse kurulda temsil edilen dini (İslâmi) kurum ve kuruluşların bildirimlerinden takip ettikleri belirlenmiştir.

Konuya vakıf olanlardan bir kısmı, Almanya'da yaşayan Müslüman ve ilgili dini kuruluşların AİK-Almanya İslâm Konferansı süreci ile bir beklentiye girdiklerini ama ne var ki, bu beklentilerin son 24.09.2017 Federal Almanya seçimleri sonrasında oldukça karşılıksız kaldığına vurgu yapılmıştır (2.Kat/Hasta Yakını-09, 45 ve 59).

Almanya İslâm Konferansı'nın bugüne kadar Müslümanlara yönelik sosyal hizmet yaklaşımlarını incelediğimizde, Müslümanların Almanya'nın güvenlik sorunlarının bir parçası olarak gösterilmek istendiğini görmekteyiz.

“Bu anlamda Federal İçişleri Bakanlığı'nın Müslümanların en doğal hakları olan sosyal hizmet yaklaşımları üzerinden Müslümanları tekrar tekrar istismar ederek konulara yaklaşıldığını düşünüyorum. Müslümanların sosyal hizmet çalışmalarının profesyonelleştirilmesi ile ilgili olarak Federal İçişleri Bakanlığı'ndan ziyade aile, yaşlı, çocuk, kadın ve sosyal konularla ilgili bakanlığın ilgilenmesi daha doğru olmaz mıydı? Bu konuda sadece benim değil, bu toplumda uzun zamandır yaşayan ve bu toplumun önemli bir aktörü olduğunu düşünen binlerce Müslümanın olduğunu düşünüyorum. Bu sürece dahil olmuş olan ve kendilerini Müslümanların temsilcisi olarak gören kurum ve kuruluşlarında oldukça dikkatli ve hassas olmalarının gerektiğine inanıyorum. Almanya İslâm Konferansı oturumlarında Müslümanların İslâmi Sosyal Hizmet ihtiyaçlarının karşılanmasında diğer dini yapılanmalarda olduğu gibi bir karşılık bulamayacaklarsa kurul içerisinde Müslümanları iyi temsil etmeleri gerektiğine ve ilgilileri(sorumluları

anayasa ve yasalar noktasında dikkate davet etmelerinin gerektiğine inanıyorum...”
(2.Kat/Hasta Yakını-78).

Bu ve buna benzer birçok görüş bildirimlerinin hasta yakınları tarafından yapıldığı belirlenmiştir. Dolayısı ile Almanya İslâm Konferansı'na ilişkin son yıllardaki gelişmelerin Müslüman hasta ve hasta yakınlarının beklentilerine ilişkin düzeyi oldukça etkilediği ve gelişmelerin oldukça olumsuz karşılandığı gözlemlenmiştir. Bu yaklaşımlar dikkate alındığında hasta yakınlarının AİK-Almanya İslâm Konferansı'na ilişkin beklentilerin oldukça düşük olduğunu ve 10 üzerinden (2-3) arasında bir düzeyde olduğunu tespitleri yapılmıştır.

Konu ile ilgili olarak gayrimüslim hasta ve hasta yakınlarının hiçbir bilgisi olmadıkları tespit edilmiştir. AİK-Almanya İslâm Konferansı'nın Almanya'da yaşayan Müslümanlar için ülkede yaşayan diğer dini (Hristiyan ve Yahudiler/Museviler) nitelikli sosyal hizmetlerin oluşumuna oldukça olumlu yaklaştıkları ve toplumda yaşayan her insanın kendi dini/manevi değerleri üzerinden bir hizmet alma hakkının olması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

“Oldukça uzun bir süredir Müslümanlarla birlikte yaşıyoruz. Hatta büyük çoğunluğu Alman vatandaşı oldular. Birçoğunun oldukça küçük yaşlarda geldiklerini ve hatta burada doğduklarını düşündüğümüzde böyle bir hakkın verilip verilmemesinin söz konusu edilmesi dahi çok onur kırıcı olduğunu düşünüyorum. Özellikle palyatif serviste bir hastanın hangi türden ihtiyaçlarının olduğunu dikkate alacak olursak, Müslüman hastaların bu imkanlardan olması gerektiği gibi yararlanabildiklerini düşünemiyorum. Onun için Almanya'da bu konuda resmi anlamda bir şeyler yapılıyor olduğunu sizlerden duymak bizi sevindirdi...” (2.Kat/Hasta Yakını-48)

4.7.9.1.2. Sosyal Hizmet Kapsamında Hizmet Sunan Uzmanlarının Görüşleri

Mülakatlara katılan sosyal hizmet uzmanlarından %65 gibi bir oranla AİK-Almanya İslâm Konferansı çalışmalarına ilişkin hiçbir bilgiye sahip olmadıkları yönünde bildirimlerde bulunmuşlardır. %35 oranında konu ile ilgili bir bilgiye sahip olduklarını bildiren sosyal hizmet uzmanlarından %25 kadarını Müslüman sosyal hizmet uzmanları ve diğer %10 oranında bir kısmının da gayrimüslim sosyal hizmet görevlilerinin olduğu gözlemlenmiştir;

“Meslek hayatım boyunca birçok Müslüman hastam oldu. Ama bu bahsetmiş olduğunuz konu ile ilgili hiçbir bilgim olmadığını söyleyebilirim. Müslümanlara yönelik sosyal hizmet çalışmalarına ilişkin bazı çalışmaların Federal devletin yürüttüğüne ilişkin medya üzerinden duyumlar alıyorum. Ama içeriğinin ne olduğunu doğrusu tam anlamı ile bilemiyorum...” (A3.1-Grup/Doktor-03).

Konuya olan ilgilin Müslüman ve gayrimüslim görevliler tarafından oldukça farklı olduğu belirlenmiştir;

“Müslüman bir sağlık görevlisi olarak Almanya İslâm Konferansında Müslümanların sosyal hizmet ihtiyaçlarına yönelik bütün çalışmaları elimden geldiğince takip etmeye çalışıyorum. Çünkü meslek olarak bu konunun tam merkezinde bulunduğumu düşünüyorum. Zaman zaman İslâm Konferansına katılan İslâmi kurum ve kuruluşların bilgilendirmelerini de takip ederek çalışmaların hangi düzeyde olduğunu ve Almanya'daki Müslümanların sosyal yaşamına neler kazandırabileceği noktasında farklı bilgilere ulaşmaya çalışıyorum...” (A3.1-Grup/Doktor-05).

Sosyal hizmet kapsamında palyatif hizmet uygulayıcı uzmanların AİK-Almanya İslâm Konferansı bünyesinde Müslümanlara yönelik geliştirilmeye çalışılan dini/manevi nitelikli sosyal hizmet çalışmalarını ne derece takip edip etmemeleri araştırma açısından oldukça önem arz etmektedir. Hasta ve hasta yakınlarına yönelik palyatif destek/bakım hizmetlerin değer temelli uygulanabilmesi ancak palyatif süreçte ilgili uzmanların konuyu sahiplenmesi ile mümkün olunabileceğinin tespitleri yapılmıştır.

Genel anlamda Federal hükümetin, 2006 yılından bu yana “DIK-Deutsche İslâm Konferans – AİK-Almanya İslâm Konferansı” adı altında yürütmekte olduğu çalışmalardan gayrimüslim sosyal hizmet uzmanlarının oldukça büyük bir bölümünün sadece yüzeysel bir bilgiye sahip oldukları belirlenmiştir. Müslüman sosyal hizmet uzmanlarından büyük bir bölümünün ise yeterli düzeyde olmasa da konu hakkında gelişmelerden haberdar oldukları belirlenmiştir. Müslüman sosyal hizmet uzmanlarından bir kısmının ise konu ile yakından ilgili olduklarının ve bu gelişmeleri oldukça detaylı takip ettiklerinin tespitleri yapılmıştır;

“Bu çalışmaları oldukça iyi takip ettiğim kanısındayım. Müslümanlara yönelik bütün sosyal hizmet uygulamalarındaki gelişmeleri yakinen takip etmeye çalışıyorum. Almanya İslâm Konferansı’nın, bu konferansa katılan İslâmi kurum ve kuruluşların sosyal hizmetlere ilişkin ne tür öneriler getirdiklerini, görüşmelerin hangi boyutlara ulaştığı konularını bu meslek içerisinde oldukça aktif hizmet sunan birisi olarak beni oldukça yakından ilgilendirdiğini düşünüyorum...” (A3.1-Grup/Hasta destek/bakıcı-09)

Sosyal hizmet uzmanlarının palyatif destek/bakım hizmetlerinin uygulanması yönünde Müslüman hasta ve hasta yakınlarına yönelik sunulması gereken dini/manevi nitelikli hizmetlerin yeterli olmadığı noktasında farklı ama birbirleri ile ortak özellikler de taşıyan bildirimlerde bulunmuşlardır. (A3.1-Grup/Doktor-06 / Psikolog-01 / Manevi Rehber-01), (A3.2-Grup/Hasta destek/bakıcı-02), (A3.3-Grup/Hasta destek/bakıcı-01), (A3.4-Grup/Doktor-03)

Konu ile oldukça ilgili olan sosyal hizmet uzmanlarının bir kısmı, AİK-Almanya İslâm Konferansı’nın ilk oluşturulduğu yıllarda Müslümanların sosyal hizmet konularının çözümüne ilişkin oldukça umut beslediklerini daha sonra bu oturumlarda ele alınan konuların sosyal hizmetlerin oldukça dışında konuları içermesi kurula olan güvenin ve umutların yitirilmesine neden olduğu ilgili uzmanlar tarafından belirtilmiştir (A3.1-Grup/Hemşire-05 / Manevi Rehber-05), (A3.2-Grup/Hemşire-03), (A3.3-Grup/Hasta destek/bakıcı-10).

“Bir Müslüman sosyal hizmet uzmanı olarak mesleğim gereği hiçbir insanı ayırt etmeden oldukça değerli hizmetler verdiğimizi düşünüyorum. Bir Müslüman olarak da Almanya’daki geleceğimizle oldukça yakından ilgili olmaya çalışıyorum. İslâm’ın Almanya’nın bir gerçeği olarak resmi ağızlardan söylenmiş olması, Müslümanların toplumun bir sorunu değil bir gerçeği olarak gösterilmesinde oldukça önemli bir başlangıç olduğunu düşündüm. İlgili siyasilerin bu bildirimleri Müslümanların Almanya’ya yönelik çalışmalarının biraz daha güçlenmesine ve umutların yeşermesine neden olmuştur. Ama ne var ki üzerinden yıllar geçmesine rağmen bu yaklaşımların sosyal hizmetler bağlamında sadece Müslümanların topluma entegrasyonunun sağlanması ve sadece “Müslümanların Terbiye Edilmesi” anlamında değerlendirildiğine şahit olduk. Bu toplum içerisinde uzun yıllardır yaşayan Müslümanların acil bir ihtiyacı üzerinden terbiye edilmelerine çalışılması ve Müslümanlara yönelik sosyal hizmetlerin halen sürüncemede bırakılmasının umutlarımızın yeniden kaybolmasına neden olduğunu düşünüyorum...” (A3.4-Grup/Manevi Rehber-06)

Araştırmalar kapsamında görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu Müslüman sosyal hizmet uzmanları, federal devletin AİK-Almanya İslam Konferansı bağlamındaki yaklaşımlarının oldukça politik olduğuna ve Müslümanların ihtiyacı olan sosyal hizmetlerin maksadı dışında ele alınarak bir terbiye etme aracı olarak kullanılmasının oldukça önem arz eden bu çalışmalarda yıllar geçmesine rağmen sürüncemede bırakılmasına ve başarısız olunmasına neden olduğuna ilişkin bildirimlerde bulunulmuştur.

“2006 yılında da İslâm’ın Almanya’nın bir gerçeği olduğunu söyleyen devlet yetkilileri, 2018 yılında oluşturdıkları CDU/SPD koalisyon hükümetinin ilk resmi beyanlarında “Avrupa ve Almanya Hristiyan bir toplumdur. Hristiyan kültürü hâkim kültürdür. Bu nedenle İslâm Almanya’nın bir gerçeği olamaz” ifadelerini kullanmışlardır. Bu politik içerikli yaklaşım ile Federal Almanya’da Almanya İslâm Konferansı faaliyetleri devam ettirilecek olsa bile toplum içerisinde oldukça önem arz eden Müslümanların dini/manevi nitelikli sosyal hizmetlerinin karşılanmasına ilişkin umutların oldukça karartıldığını söyleyebilirim...” (B3-Grup/İÇÖ/Kurum-01).

AİK-Almanya İslâm Konferansı’nın 2006 yılından günümüze kadar Müslümanlara yönelik sosyal hizmetlerin geliştirilmesinde ve uygulanmalarına yönelik sosyal hizmet uzmanlarının beklentilerini hangi düzeyde karşılayabildiklerine ilişkin (0: çok kötü) – (10: çok iyi) arasında yapılan değerlendirmeler şu şekilde yorumlanabilmektedir;

Konu Müslümanlara yönelik sosyal hizmet uygulamalarında palyatif destek/bakım hizmetlerinin bütünlüğü olarak ele aldığımızda, sağlık sektörlerinde görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının diğer sosyal hizmet uzmanlarına göre konuya oldukça yabancı kaldıkları ve yeterli derecede bir bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir (A3.1-Grup/Hemşire-02 / Hasta destek/bakıcı-02 / Fizyoterapist-02), (A3.2-Grup/Doktor-01 / Hasta destek/bakıcı-01), (A3.4-Grup/Hemşire-01ve 05 / Hasta destek/bakıcı-02 ve 07). Sağlık sektöründe Müslüman sosyal hizmet uzmanların konuyla olan ilgilerinin dini aidiyetlikleri ile örtüşmesinden kaynaklanan bir ilgi olduğu belirlenmiştir (A3.1-Grup/Doktor-06 / Hemşire-05 / Hasta destek/bakıcı-09), (A3.4-Grup/Hasta destek/bakıcı-11).

Konu ile ilgili olarak yöneltilen sorulara; Hiç ilgi alanında olmadığını belirterek cevap vermek istemeyen uzmanların olduğu gibi konuya oldukça duyarlı ve AİK-Almanya İslâm Konferansı’nın bütün çalışmalarını yakından takip eden sosyal hizmet uzmanlarının da olduğu gözlemlenmiştir.

AİK-Almanya İslâm Konferansı çalışmalarının Almanya’daki Müslümanların sosyal hizmet ihtiyaçlarının karşılanmasında, çalışmaların bir sonuca ulaştırılması ve başarılı olunması noktasındaki beklentilerin hangi düzeyde karşılayabildiklerine ilişkin (0: çok kötü) – (10: çok iyi) arasında yapılan değerlendirmeler şu şekilde yorumlanabilmektedir; Konuya ilgili olamayan sosyal hizmet uzmanlarının beklentilerine ilişkin değerlendirmeleri yorumlamaların dışında bırakılmıştır. Dolayısı ile konuya ilgili olduklarını belirten ve kısmen bir bilgisi olduğunu belirten gayrimüslim sosyal hizmet uzmanlarının AİK-Almanya İslâm Konferansı çalışmalarının (7-8) oranında beklentilerini karşılaya bildiğine ilişkin bilgilendirmelerde bulunurlarken, bu derecelendirmenin Müslüman sosyal hizmet uzmanlarının beklentilerinde (3-4) seviyelerinden oldukça düşük olduğu gözlemlenmiştir.

4.7.9.1.3. Sosyal Hizmet Kurum, Kuruluş ve STK'ların Görüşleri

Mülakatlara katılan kurum, kuruluş ve STK'ların birbirleri ile örtüşen benzer hizmetleri olabildiği gibi, birbirlerinden tamamen farklı hizmet alanlarının da olduğu belirlenmiştir. Dolayısı ile araştırma kapsamında ilgili bu kurum ve kuruluşlarının farklı hizmet uygulamalarına göre sınıflandırmaları yapılırken, Almanya İslâm Konferansı çerçevesinde ele alınan Müslümanların dini/manevi nitelikli sosyal hizmet alanlarına ilişkin görüşlerinde oldukça farklı kanaatlere sahip oldukları belirlenmiştir. İlgili kurum, kuruluş ve STK'lar yapılanmaları dikkate alınarak “B1-Grup, B2-Grup ve B3-Grup” adında sınıflandırılmıştır. Bu gruplar altında sınıflandırılan kurum, kuruluş ve STK'ların 2006 yılından buyana AİK-Almanya İslâm Konferansı bünyesinde yürütülen “Müslüman Sosyal Hizmet (*Muslimische wohlfahrt*)” çalışmalarına ilişkin görüşleri toplum içerisindeki fonksiyonel durumları dikkate alınarak yorumlanmasına çalışılmıştır.

B1-Grup: “Dini (Hıristiyan & Yahudi/Musevi) ve Seküler Hizmet Sunan Kurum, Kuruluş ve STK'lar”ın Görüşleri:

Bu grup içerisinde sınıflandırılmış olan dini ve seküler, serbest sosyal hizmet kurumlarının tamamı Federal Almanya sosyal sistemi dahilinde BAGFW'nin çatısı altında dini ve seküler sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarından oluşturulmuştur. AİK-Almanya İslâm Konferansı bünyesinde “Müslüman Sosyal Hizmet (*Muslimische wohlfahrt*)” çalışmalarının bu çatı altında bulunan ilgili bütün kurum ve kuruluşlar tarafından yakinen takip edildiği belirlenmiştir (*B1-Grup/SH-Kurum-01-10*). Federal Almanya sosyal sistemi dahilinde BAGFW'nin çatısı altında bulunan bu kurumların yapılanmalarına ilişkin AİK oturumlarında zaman zaman gündem dahilinde bilgilendirmelerin yapıldığı tespit edilmiştir.

Bu yapı içerisinde yer alan Der Paritätische “Bağımsız Sosyal Refah Kuruluşları Birliği (*PARITÄT-Paritaetisches Wohlfahrtsverband*)” AİK-Almanya İslâm Konferansı kararları gereği İslâmi kurum ve kuruluşların sosyal hizmet çalışmalarının daha da kaliteliliştirilmesi noktasında (Qualifizierung muslimischer und alevitischer Wohlfahrtspflege) bir projeyi “NRW (KRV) eyaletinde “ZMD-Zentralrat der Muslime in Deutschland e.V., VIKZ - Verband der Islamischen Kulturzentren e.V. (İslam Kültür Merkezi) ve AABF - Alevitische Gemeinde Deutschland (Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu) katılımları dahilinde planlamış oldukları tespit edilmiştir (*B1-Grup/SH-Kurum-05*).

“Kurum olarak Almanya İslâm Konferansı çalışmalarını oldukça yakından takip ediyoruz. BAGFW'nin çatısı altında bulunan bütün kurum ve kuruluşların Almanya'da “Müslüman Sosyal Hizmet (*Muslimische wohlfahrt*)” çalışmalarının oluşturulabilmesi yönünde farklı görevler üstlenmişlerdir. Dolayısı ile Federal İçişleri bakanlığının Müslüman kurum ve kuruluşların temsilcilerinin katılımları ile yürütmekte olduğu bu çalışmaları kurum olarak oldukça yakından takip ettiğimizi söyleyebilirim...” (*B1-Grup/SH-Kurum-06*).

AİK-Almanya İslâm Konferansı bünyesinde Müslümanlara yönelik oluşturulmaya çalışılan sosyal hizmetlerin BAGFW'nin çatısı altında 7. bir sosyal hizmet kurumunun dini/manevi (İslâmi) nitelikli olarak oluşturulmasına yönelik çalışmaların ilgi ve alaka ile bu çatı altındaki bütün dini ve seküler serbest sosyal hizmet kurumları tarafından takip edildiği ve bu süreç içerisinde her bir kurumun aktif olarak yer almış olduğu belirlenmiştir.

B2-Grup: “Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Kurum, Kuruluş ve STK’lar”ın Görüşleri:

Bu grup içerisinde sınıflandırılmış olan dini ve seküler sosyal hizmet kurum ve kuruluşların %90 gibi oldukça büyük bir bölümünün BAGFW’nin çatısı altında organize olan 3’ü seküler ve 3’ü dini/manevi serbest sosyal hizmet kurum ve kuruluşlara ait olan yapılanmalar olduğu tespit edilmiştir. %10 oranında diğer yapılanmalarında yine BAGFW’nin çatısı altında bulunan kurum ve kuruluşlarla ortaklaşa projeler yürüten bağımsız özel ve serbest sosyal hizmet kurumlarından oluşmaktadır. Bu sosyal hizmet yapılanmaları sunmuş oldukları palyatif destek/bakım hizmetlerindeki farklılıklara göre “(1.) Hastane-Palyatif Destek/Bakım Merkezi, (2.) Yatılı-Destek/Bakım Evleri, (3.) Gündüzlü- Destek/Bakım Evleri ve (4.) Gündüzlü/Yatılı-Destek/Bakım Evleri” sınıflandırılmıştır (B2-Grup/Hastane-P.D/B-01-12 / Yatılı-D/B Evi-01-04 / Gündüzlü/Yatılı-D/B Evi-01-03 / Gündüzlü-D/B Evi-01-02).

Federal İçişleri Bakanlığının gerek federal ve gerekse eyaletlerdeki ilgili bakanlıkların kamu kuruluşları üzerinden desteklenen bazı sosyal hizmet projelerinde AİK-Almanya İslam Konferansı (DIK-Deutsche Islam Konferans)nın Müslümanlara yönelik sosyal hizmetleri desteklemeye yönelik bildirimleri bu kurum ve kuruluşlar tarafından AİK’in çalışmalarının önemsenmesine neden olunduğu belirlenmiştir.

“Çalışmaları yakinen takip ediyoruz. Biz kurumumuzu özellikle Müslüman hasta ve hasta yakınları tercih etmektedirler. Ama ne var ki oldukça sınırlı sayıda hasta kabul edebiliyoruz. Yer sorununuz bulunmaktadır. AİK-Almanya İslam Konferansı’nın uzun yıllardır sürdürmekte olduğu Müslümanlara yönelik sosyal hizmet çalışmalarının bir sonuca bağlanmasını bekliyoruz. Ama ne var ki her şey oldukça yavaş yürüdü kanaatindeyim...” (B2-Grup/Gündüzlü-D/B Evi-03)

“AİK’deki gelişmeleri yakinen takip etmeye çalışıyoruz. Müslüman hasta ve hasta yakınlarının palyatif destek/bakım hizmetlerinde ve başka diğer birçok sosyal hizmet alanlarında Müslümanlara yönelik meslek temelli hizmetlerin ilgili personeller tarafından profesyonelce sunulabilme şansı olabilecektir” (B2-Grup/Yatılı-D/B Evi-01)

“Birçok konular oldukça detaylı bir şekilde ele alınarak görüşüldüğünü biliyoruz. Aman ortada henüz elle tutulur ve sosyal hizmet alanında hissedilebilir bir şey yapılamadığı kanaatindeyiz...” (B2-Grup/Gündüzlü-D/B Evi-01)

Bu grupta görüşmelerin yapılmış olduğu birçok kurum ve kuruluşun önemli bir kısmının gelişmelerden oldukça haberdar oldukları ve konuyu yakinen takip ettikleri belirlenmiştir.

B3-Grup: “Dini (İslâmi) ve Sosyal Hizmet Kapsamında Hizmet Sunan Kurum, Kuruluş ve STK’lar”ın Görüşleri:

Bu grup içerisinde sınıflandırmalarda dini (İslâmi) kurum, kuruluş ve STK’ların AİK-Almanya İslam Konferansı hakkındaki görüşlerinin neler olduğuna ilişkin tespitlerin yapılmasına çalışılmıştır. Grup içerisinde yer alan İslâmi yapılanmalar 2006 yılından bu yana Almanya İslam Konferansı’nda direk veya dolaylı olarak temsil edilmektedirler. Federal Almanya’da Müslümanlara yönelik dini/manevi ve sosyal hizmet kapsamında hizmetler sunan bu kurum ve kuruluşlar kendi içerisinde yapılanmalarındaki farklılıklara göre “(1.) İslâmi Çatı Kuruluşlar, (2.) İslâmi Çatı Organizasyonlar, (3.) Eyalet İslâmi Çatı / Kurumlar (4.) Sosyal Hizmet Kurumları” olarak sınıflandırılmıştır. (B3-Grup/İÇK/STK-01-06 / İÇO/Kurum-01-03 / EİÇ/Kurum-01-04 / Kurumu/STK-01-07).

Dini (İslâmi) kurum, kuruluş ve STK'ların AİK'in oturumlarına katılarak Müslümanlara sunulabilecek sosyal hizmetlerin kurumsallaşması yönünde zaman zaman gereken desteklerin verildiği ve zaman zaman da kurumların AİK içerisinde fikir ayrılıklarına düşüldüğü gözlemlenmiştir. Bu fikir ayrılıkların temelleri genel anlamda Müslümanlara yönelik sunulması gereken dini/manevi sosyal hizmetlerin uygulanmasına ilişkin olduğu belirlenmiştir. Almanya'daki Müslümanlara yönelik oluşturulmasına çalışılan sosyal hizmet çalışmaların Federal İçişleri Bakanlığı bünyesinde yürütülmesi ve konunun dini/manevi kurum ve kuruluşlar ile hiç ilgili olmayan yapılarında dahil edilmesi başlıca sorunlar arasında gösterilmektedir. AİK'in asıl amaçları dışında politik amaçlarının olduğu ve Almanya'daki Müslümanları "Avrupa İslâm'ı (Euro-Islam)" yapılanmasında liberal bir çizgiye getirilmek istendiği iddiaları AİK'in çatısı altında ve dışındaki İslâmi kurum, kuruluş ve STK'lar tarafından iddia edilmektedir (B3-Grup/İÇO/Kurum-01).

Almanya İslam Konferansının 2006 ve sonrasında ilk oluşturulma süreçlerine bakıldığında oldukça samimi niyetlerle yola çıkıldığı görülebilecektir. Ama ne var ki bu süreç zaman zaman oldukça evrilerek Müslümanların adeta terbi edilmesine yönelik eylemlere dönüştürülmüştür. Oysa bu girişim gerek Almanya ve gerekse Almanya'da yaşayan Müslümanların dini/manevi sosyal hizmet uygulamaların her alanında hizmetlerin profesyonelleştirilmesi açısından oldukça önemli bir oluşum olarak görülmüştür. Sosyal hizmet konusu Almanya'daki Müslümanların en zayıf noktasıdır. Bu noktada hem Federal hükümet hem de Almanya'da organize olmuş olan İslâmi yapılar aynı fikirdedirler. AİK-DİK'in ülkede yaşayan Müslümanların sosyal hizmet ihtiyaçlarının karşılanmasından ziyade, Müslümanların ülkede gelişen terör olaylarının bir parçası olarak göstermeye ve bunların terbiye edilmesinin gerektiğine ilişkin girişimler, kurula olan güveni oldukça zedelediği kanaatindeyim. Bu yapılanma tamamen Müslümanları "entegrasyon ve uyum" adı altında hizaya getirme programlarına dönüştürülmeye çalışılmıştır (B3-Grup/İÇO/Kurum-03).

Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu İslâmi kurum, kuruluş ve STK'ların "AİK-Almanya İslam Konferansı (DİK-Deutsche Islam Konferans)"na ilişkin görüşleri diğer görüşülmüş olan "Dini (Hristiyan & Yahudi/Musevi) ve Seküler Hizmet Sunan Kurum, Kuruluş ve STK'lar"dan oldukça farklı olduğu gözlemlenmiştir. Bunun en önemli nedenlerinden birisinin de İslâmi yapılanmaların Almanya'da Müslümanların dini/manevi sosyal hizmet konularında doğrudan ilişkili olmalarından kaynaklandığı belirlenmiştir.

AİK'in bünyesinde bir masa etrafında aynı göz hizasında oturularak Almanya'daki Müslümanların sosyal hizmet ihtiyaçlarının acilen çözülmesine yönelik çalışmaların yapılmasına dikkat çekilmektedir. Aradan 13 yıl gibi bir sürenin geçmiş olması ve bu zaman zarfında en büyük sorunun karşılıklı güven ortamlarının oldukça zede aldığına yönelik görüşlerin bildirildiği dikkatleri çekmektedir. Konunun politik gerekçelerden ziyade Almanya'da yaşayan 5 milyon Müslümanın doğal insani hakkı olarak görülmesinin gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Müslümanlara yönelik "Muslimische wohlfahrt (müslüman sosyal hizmet)" çalışmaların BAGFW'nin çatısı altında organize olan diğer dini kurum ve kuruluşlar gibi bu çatı altında yerinin almasına yönelik yeniden karşılıklı güven ortamlarının tesis edilmesi için gayret edilmesinin gerekliliğine dikkatlerin çekildiği tespit edilmiştir (B3-Grup/İÇK/STK-02 / İÇO/Kurum-01/SH-Kurumu/STK-02).

AİK-Almanya İslâm Konferansı'nın 2006 yılından günümüze kadar Müslümanlara yönelik sosyal hizmetlerin geliştirilmesinde ve uygulanmalarına yönelik İslâmi kurum, kuruluş ve STK'ların kurumsal anlamda beklentilerini hangi düzeyde

karşılayabildiklerine ilişkin (0: çok kötü) – (10: çok iyi) arasında yapılan değerlendirmeler şu şekilde yorumlanabilmektedir:

Federal Almanya'daki İslâmi yapılanmaların Almanya İslâm Konferansı'na ilişkin değerlendirmelerine bakıldığında BAGFW'in çatısı altında bulunan sosyal hizmet kurumlarının değerlendirmelerine göre oldukça farklı ve son yıllarda AİK bünyesinde gerçekleştirilmesi beklenen dini/manevi (İslâmi) sosyal hizmet çalışmalarının kuruluşun bünyesinde oluşturulabilmesine yönelik güven beklentilerin oldukça düşük seviyelerde olduğu gözlemlenmiştir (B3-Grup/İÇK/STK-01, 02, 05 ve 06), (B3-Grup/ SH-Kurumu/STK-01, 02, 03 ve 07).

Genel anlamda bildirilen veriler incelendiğinde Federal Almanya'da Müslümanlara yönelik sosyal hizmet çalışmalarının sistem dahilinde profesyonelleşmesi açısından BAGFW'nin çatısı altında bulunan kurumların AİK'in çatısı altında bir yapılanma ile beklentilerin karşılanabileceğine ilişkin takriben (3-4) seviyelerinde olduğu belirtilmiştir (B3-Grup/İÇK/STK-01-06), (B3-Grup/İÇO/Kurum-01-03), (B3-Grup/EİÇ/Kurum-01-04), (B3-Grup-SH-Kurumu/STK-01-07).

Görüşmelerin gerçekleştirilmiş olduğu İslâmi kurum, kuruluş ve STK'ların 2006 yılından buyana Almanya İslâm Konferansı'nın geçen bu 13 yıl süre içerisinde Almanya'da yaşayan Müslümanların dini/manevi sosyal hizmet ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik nelerin başarılıp nelerin başarısız olduğuna yönelik şu şekilde bir yaklaşımlarının olduğu tespit edilmiştir;

Almanya'da uzun yıllardır yaşamakta olan Müslümanların kendi dini/manevi (İslâm) değerleri üzerinden kabul görülmesinin oldukça önem arz ettiğine vurgular yapılmaktadır. Dolayısı ile, İslâm ve Müslümanların toplumu tehdit eden unsurlar olarak gösterilmesinin, İslamofobi korkusu oluşturularak toplumun İslâm ve terörü özdeşleştirmesi ve bunun üzerinden bir korku kültürü ile pekiştirilmesinin doğru olmadığı İslâmi kurum ve kuruluşlar tarafından şiddetle ve sık sık hatırlatılmaktadır. Federal İçişleri Bakanlığının Almanya'daki Müslümanların hak ettikleri doğal bir sosyal hizmet anlayışına kavuşa bilmeye yönelik umut besledikleri AİK'in Müslümanları terbiye edilmesine yönelik bir enstrüman olarak kullanılması oldukça sakıncalı bir yaklaşım olarak görüldüğü her fırsatta İslâmi kurum ve kuruluşlar tarafından hatırlatılmaktadır.

İslâmi sosyal hizmet uygulamalarının doğal olarak İslâmi kurum, kuruluş ve STK'lar üzerinden yürütülmesinin gerektiğine dikkat çekilerek dini/manevi (İslâmi) anlamda Almanya'daki Müslümanları temsil etmeyen liberal yapılanmaların İslâm ve Müslümanlara mal edilmeye çalışılması oldukça sakıncalı ve bunun arkasında bir art niyet olduğunun altı sürekli çizilerek, oynanmak istenilen oyunlara kamuoyunun ve Müslümanların dikkatleri çekilmeye çalışıldığı gözlemlenmiştir.

AİK-DİK'in İslâmi kurum, kuruluş ve STK'ların Almanya'daki Müslümanları temsil yetkilerini de dikkate alarak; Müslümanlara yönelik “*Muslimische wohlfahrt (Müslüman sosyal hizmet)*” çalışmalarının İslâm dini prensiplerine, İslâm Âkidesi ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Sünnet/Hadislerine ters bir sosyal hizmet dayatmasının İslâm ve Müslümanların dokusuna tamamen ters bir yaklaşım olabileceğine ilişkin gereken hatırlatmaların Almanya'da Müslümanları temsil eden İslâmi kurum, kuruluş ve STK'lar tarafından yeterinde yapılmış olduğu araştırma kapsamında gözlemlenmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Henüz 21. yüzyıl bilimsel yaklaşımların da sosyal hizmetlerin ne olduğuna ilişkin bir tarifini hiçbir disiplin üzerinden tam manası ile geliştiremedikleri görülmektedir. Bunun en bariz örneğini insan, aile ve toplumlar için güvenilir ve sürdürülebilir bir yaşamın mümkün kılınması gereken dünyanın hızla yaşanabilirlikten uzaklaştırılması olarak gösterilebilmektedir. Dünyanın bu profan yapısına ilişkin birçok bilimsel bulguların, analiz ve yorumlamaların farklı birçok disiplinlerle ve aynı zamanda multidisipliner yaklaşımlarla ortaya konulduğu görülmektedir. Bilimsel anlamda hangi perspektiften bakılırsa bakılsın, dünyanın bu hızla gelişimi/değişimi ve insanlığın henüz yeni tanıştığı bu “4. Sanayi Devrimi (Yapay Zekâ)” insanlığın geleceğini, gelecek kuşakları/nesilleri oldukça korkutmakta ve karşılıklı güven duygularının parçalanmasına neden olabilmektedir.

İnsanlığın içerisinde yaşadığı bu haklı endişelerin, 18. ve 19 yüzyıl sosyolojisinin yanlış kodlamalar üzerinden oluşturulan sosyal bilimlerin tartışılmasına yol açtığı görülmektedir. Dolayısı ile sosyal bilimlerin temel unsuru olan “İNSAN” ve insana olan bütün temel yaklaşımlar mercek altına alınmış ve kendi “DNA’sı (değer-kodları)” üzerinden yeniden tarifine çalışılmaktadır. Onun için de tamamen insanı merkezine almış olan bir “Sosyal Hizmet (Social Human Services / Soziale menschliche Dienstleistungen)” yaklaşımının da ne olup olmadığı konuları başlıca tartışılan sosyal konular arasında yerini korumaktadır.

Federal Almanya Batı Avrupa ülkeleri arasında sosyal sisteminin daha başarılı olmasının temelleri hiç şüphesiz ki, II. Dünya savaşı sonrasında 19. yüzyıl pozitivizmine “Eleştirel Teoriler (Kritische Theorie)” ile karşılık vermesinden kaynaklanmaktadır. Almanya 1923 yılında “Frankfurt Okulu (Frankfurter Schule)” üzerinden kendi temel değerlerine özgü yeni post-pozitivist sosyal teoriler geliştirmiş bir ülke olarak görülmektedir. Bu değişim/gelişim Almanya’nın ve bazı Batı Avrupa ülkelerinin sosyal refah sistemlerinin 2000’li yıllara kadar güçlü ve başarılı olmalarında büyük etken olmuştur. Ama ne var ki artık gerek ülke sınırları içerisinde ve gerekse dünya genelinde “Frankfurt Okulu (Frankfurter Schule)” üzerinden ortaya konulan “Eleştirel sosyal Teoriler (Kritische soziale Theorien)”inde bir post-pozitivist yapılanmaların da ne ülke sınırları içerisinde yaşayan insanların ve nede dünya genelinde yaşayan insanlığın geleceğine ilişkin güvenli modeller/yaklaşımlar olmaktan hızla uzaklaşmaktadır.

Bunun en bariz delili ise, yine bu araştırma ile ortaya konulan Federal Almanya’daki göçmenlere yönelik uygulanan sosyal politikalar bağlamında sunulan “Lütuf Temelli” sosyal hizmet uygulamaları olduğu gösterilebilmektedir. Dolayısı ile bu yaklaşımdan hareket ile, araştırma, Federal Almanya’nın sosyal refah sistemi kapsamında uygulanmakta olan sosyal hizmetler derinlemesine incelenerek toplumun önemli bir kesimini oluşturan Müslümanların değer temelli sosyal hizmet haklarından hangi ölçekte istifade edebildiklerine odaklanmıştır. Federal Almanya’da mevcut sosyal sistem içerisinde yer alan, dini sosyal hizmet uygulamalarından Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) ve Yahudi (Musevi) sosyal hizmet yapılanmaları incelenerek, bu

kurum/kuruluş ve organizelerin devletin sosyal sistemini nasıl güçlendirdikleri ve “*Federal Almanya Cumhuriyeti Demokratik ve Sosyal Federal Devlet Yapısı*”na (BPB, 1949) “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri ve Anayasa*” bağlamında nasıl bir katkı sağlayabildiklerinin tespitleri yapılmıştır. Bu araştırma ile Federal sosyal sistemin yapılanması içerisinde 5 milyonu aşkın Müslümanın “*İnsan onur ve haysiyetinin dokunulmazlığı*”, adalet ve eşitlik ilkesi gereği sosyal hizmetlerden “*Hak Temelli*”liğinde ötesinde “*Vecibe Temelli*” bir sorumluluk/görev olarak faydalanılmasının gerekliliği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

TARTIŞMA

Araştırmanın konusu olan “Sosyal Hizmet” ve bu bağlamda uygulanmakta olan dini sosyal hizmetlerin saha/alan çalışmalarının yürütülmüş olduğu Federal Almanya’da nasıl bir karşılık bulduğu araştırmanın odaklandığı en önemli husulardan birisini teşkil etmektedir. Bu nedenle araştırmanın problemlerini oluşturan temel unsurların her ne kadar eleştirilebilecek yönleri olsa da “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri ve Anayasa*”dan kaynaklanmamaktadır. Burada altı çizilmesi gereken en önemli husus Federal Anayasanın “*İnsan onuru ve haysiyetinin dokunulmazlığı*” devletin güven ve koruması altında olmasının da ötesinde “*Federal Almanya Cumhuriyeti Demokratik ve Sosyal Federal Devlet Yapısı*”nın değiştirilemez bir anayasa maddesi ile de perçinleştirilmiştir. Federal devletin bu temel anayasal ilkeleri takdire şayan bir durum arz etmenin de ötesinde dünyada örnek alınan değerli anayasalar kapsamında olduğu bütün açıklığı ile ortadadır.

Araştırmalar temel itibarı ile bir “*doğru soru sorma sanatı*”dır. Dolayısı ile bu araştırma ile tartışılması istenilen “*soru*”, Federal Almanya’nın mevcut post-positivist yapılandırılmış sosyal refah sisteminin eklektik anlamda “bilgi ve eylem” temelli bir sosyal hizmet yapılanmasının “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri ve Anayasaya*” uyumlu olup olmadığının tespitine ilişkindir. Araştırma kapsamında federal ve eyaletler düzeyinde uygulanmakta olan sosyal hizmetlerin mevcut federal sosyal sistem içerisinde tespit edilen problemlerin kaynağının tamamen evrensel temel insan hakları, anayasa ve yasalar ile çelişmesinden, yanlış sosyal-politikaların uygulanmasından kaynaklandığı görülmektedir. Sosyal hizmet içerikli yasaların ayrıca sorgulanmasına gerek görülmeden, “*doğru ve yeterli*” olduğu varsayılmasından hareket ederek tespit edilen problemlerin tartışılmasına özen gösterilmiştir. Bu ön kabulün, bir varsayım “*sayıltı, ferazite, (assumption)*” olarak görülmesi ve araştırmanın kendi problemlerine yönelik tespitleri üzerinden bir sonuca varılması önem arz etmektedir.

Bu varsayımlardan hareket ile Federal Almanya’da uygulanmakta olan sosyal sistem ve bu bağlamda ülke sınırları içerisinde yaşayan Müslümanlara yönelik dini (İslâmi) sosyal hizmetlerin uygulanamaması/uygulanmaması problemin asıl ana temasını oluşturmaktadır. Ülke sınırları içerisinde yaşayan 5 milyonu aşkın bir Müslüman toplum bulunmaktadır. Her ne kadar henüz tam anlamı ile kabul görmemiş ve tartışılıyor olsa da artık “*İslam ve Müslümanlar, Alman toplumunun bir parçasıdır.*”

Müslümanların Almanya'daki mevcudiyetleri her ne kadar bir göç süreci üzerinden ortaya konulmaya çalışılsa da, Almanya'daki Müslümanlar artık yerleşik olarak ve hatta bu ülkenin vatandaşları, “*Alman Müslümanlar*” olarak varlıklarını güven içerisinde sürdürmeyi arzulamaktadırlar. Bu önemli orandaki nüfusun hiçbir zaman azalmadığı gibi tam tersine sürekli artarak büyüdüğü ve geliştiğinin de görülmesi önemli bir hususu teşkil etmektedir.

“*Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW - International Association of Schools of Social Work)*” ve “*Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW - International Federation of Social Workers)*”nın sosyal hizmetleri tanımlamasına ilişkin yaklaşımları dikkate alındığında; “*sosyal hizmetlerin sorun çözme, baş etme ve her bireyin değişimini, gelişimini, refah, ve mutluluğunun sağlanmasına yönelik bir yaklaşım*” olarak özetlediği görülmektedir (DBSH, 2019). Heiko Kleve ise; sosyal hizmetlerin, sosyal bilimler dahilinde “*bilgi*” ve “*eylem*” gibi iki temel alanından bahsetmektedir (KLEVE, 2003, S. 4). Almanya’da Müslümanlara yönelik uygulanan sosyal hizmet yaklaşımları/uygulamaları incelendiğinde her ne kadar oldukça “*İnsani Sosyal Hizmet (Social Human Services)*” kapsamında algılatılmaya çalışılsa da, toplumun 5 milyon gibi önemli bir kısmının bu hizmetlerden gerektiği gibi faydalanabilmeleri mümkün olamamaktadır.

Müslümanlara yönelik sunulması gereken dini (İslâmi) sosyal hizmetlerin “*bilgi ve eylem*”e yönelik hiçbir alt yapısının İslâm Âkidesi bağlamında disiplinler anlamda ele alınamadığı görülmektedir. Konuya ilişkin birçok bilimsel araştırmalara ve çeşitli yayınlara ulaşılabileceği gibi, bu araştırma kapsamında da gerçekleştirilen nitel yöntemli derinlemesine mülakat sonuçları ile de ortaya konulmuştur. “*Verilerin İşlenmesi ve Analizi (Yorumlanması)*” başlığı altında ele alınan bölümden daha detaylı olarak incelenebilir (Sayfa:323).

Neil Thompson, “*Sosyal Hizmet Nedir?*” başlığı altında, ele aldığı çalışmasında, sosyal hizmetin aynı zamanda “*politik bir varoluş*” olduğuna vurgu yapmaktadır (THOMPSON, 2016, s. 35). Bu nedenle Federal Almanya’da sosyal hizmetlerin mevcut sistem içerisindeki bütün yapılanmasının sadece federal ve eyalet “sosyal-politika”ları bağlamında ele alınarak toplumun oldukça önem arz eden bir kısmının (Müslümanların) dikkate alınmaması tam anlamı ile Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri, anayasa ve yasalar ile oldukça çelişkili bir durum olarak görülmektedir. Federal anayasa “*adalet ve eşitlik*” ilkeleri gereği ülke sınırları içerisinde yaşayan bütün insan ve ailelerin mikro ve makro düzey/sistem yapılanmaları ile “*sosyal güvenlik*”lerin sağlanmaları “*koruma*” altına alınmaları ve “*desteklenme*”lerini anayasa teminatı altına almıştır. Buna toplumun Müslümanlarının da dahil olduğunun altı çizilmesi önem arz etmektedir. Anayasanın bu teminatı özellikle de hiçbir insanın, aile ve grupların din, mezhep, kültür, dil, renk, ırk, etnik kökenlik, cinsiyet ve siyasi görüş ayrımı yapmaksızın sosyal devletin bir gereksinimi olarak teminat altına aldığı bilinmektedir (GRUNDGESETZ, 2015, s. 17).

Araştırma, Federal Almanya İçişleri Bakanlığının 2006 yılından günümüze, dini (İslâmi) cemaatlerin, manevi ve kültürel alanda faaliyetler yürüten çatı kuruluşları ve STK’ların katılımları ile başlatmış olduğu “*AİK-Alman İslâm Konferansı (DİK-Deutsche*

Islam Konferens)” çalışmalarında yürütülen “*Muslimische Wohlfahrtpflege (Müslüman Sosyal Hizmet)*” hedefli çalışmalara bilimsel anlamda oldukça inovatif doyurucu katkılar sağlanması hedeflemektedir. “*İslâmi Sosyal Hizmet*” yaklaşımı ile sosyal hizmetin teorik ve kavramsal yaklaşımları dikkate alınarak İslâm Âkidesi bağlamında Müslümanların kendi değerlerini önemseyen bir İslâmi sosyal hizmet ve bir yaklaşım sunulması açısından önem arz etmektedir. Federal anayasada devletin “*güvencesi, koruması ve desteği*” altında doğal yaşamlarını sürdürmesi gereken bütün Müslümanların, sadece sosyal hizmetlerin bir kısmına dahil edilerek sosyal sistemin dışında tutulabilmesine yönelik hiçbir hükme rastlanmamıştır. Buna rağmen böyle bir çiftesitandart uygulamalar gerek sosyal sistemin ve gerekse sosyal hizmet uygulamalarının anayasanın “*adalet ve eşitlik*” ilkelerinden uzaklaştırılmasına, “*Hak Temelli*” hizmetlerin bir “*Lütuf Temelli*” hizmetlere dönüştürülmesine, sosyal bilimlerin ruhuna/dokusuna oldukça ters bir yaklaşım sergilenmesine neden olabilmektedir.

Almanya’daki Müslümanların sosyal hizmet ihtiyaçları, hastane ve hapisanelerde sunulan dini/manevi-İslami sosyal hizmetlerin, ölüm döşğinde yatan bir Müslümana sunulması gereken hospis hizmetlerinden ve cenaze nakil işlerinde ötesinde bir sosyal hizmet ihtiyacı duymaktadırlar. Müslümanlara yönelik sosyal hizmet yapılanmalarının da mevcut Federal sosyal sistem içerisinde yer alan “*Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtpflege)*” çatısı altında organize olmuş olan diğer dini yapılanmalar şeklinde oluşturulması anayasal bir zorunluluktur. BAGFW’ın çatısı altında ki Hristiyan Katolik mezhebi “*Almanya Caritas Derneği (DCV-Caritasverband)*”, “*Almanya Protestan/Evanjelist Kilisesi Hayır Kurumu (DW & EKG-DiakonischesWerk)*” ve “*Yahudi-Musevi Sosyal yardımlaşma merkezi (ZWST-Zentralwohlfahrtsstelle der Juden in Deutschland)*”ın sosyal hizmetlerden istifade ettiği gibi Almanya’daki 5 milyonu aşkın Müslümanın bu hizmetleri sosyal sistemin gereği “*Hak Temelli*” olarak alması önem arz etmektedir.

Müslümanların sosyal hizmet alanları yalnızca yukarıda sayılan birkaç husustan ibaret görülmeyip, “*Mikro düzey*” bireysel ihtiyaçlarının olduğu, “*Mezzo düzey*” aile ve sivil yapılanmlara gereksinim duydukları ve en önemlisi de “*Makro düzey*” devletin kamu kurum ve kuruluşları içerisinde hiçbir insanın, aile grup ve STK’ların din, mezhep, kültür, dil, renk, ırk, etnik kökenlik, cinsiyet ve siyasi görüş ayrımı yapmaksızın ilgili tüm yapılanmalarda temsil edilmeleri, sosyal hizmet ihtiyaçlarının holistik anlamda karşılanmaları önem arz etmektedir. Ancak bu şekilde bir yaklaşım ile toplumun “*Exo Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)*” ilişkileri/etkileşimleri sağlıklı olarak yürütülebilmesi mümkün olabilecektir. Dolayısı ile Federal devletin Müslümanların sosyal sistem içersinde temsiliyetliklerinin giderilmesi yönündeki yürüttüğü bütün gitrişimlerin yine başka anayasal ihlalleri beraberinde getirdiği görülmektedir. Müslümanlara rağmen, Müslümanlar için bir sosyal hizmet oluşturmak “*Federal İçişleri Bakanlığı (Bundesministerium des Innern)*” asli görevlerinden birisi değildir. Bu çalışmaların sorumlu olduğu Federal bakanlık, “*Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı (BMFSFJ-Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend)*”dır. İster istemez sosyal hizmetler gibi oldukça doğal anayasal bir temel

“*Hakkın*” bu yanlış adreste ele alınması Müslümanların asıl sosyal sorunlarının giderilmesinden ziyade onların toplum içerisinde bir tehdit unsuru olarak algılatılmasına ve toplumun bu tehdit unsurlarından korunmasının gerekliliği gibi “*İslamofobik*” yaklaşımlı tavır sergilenmesi Müslümanların “onur ve haysiyetinin dokunulmazlığı”nın hiçe sayılmasına ve toplumda ötekileştirilmesine neden olmaktadır. Federal Almanya’da Müslümanlar bir sorun olarak gösterilmesinden ziyade onlarla aynı göz hizasında ve mevcut “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri, anayasa ve yasalar*” ihlal edilmeden Müslümanların sorunları görüşülebilmeli, “*sosyal güvenliklerinin*”, “*korumalarının*” ve “*desteklenme*”leri anayasada tarif edildiği şekli ile gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir. Bütün dünyanın gözü önünde gerçekleştirilen bu insan hak ihlalleri, anayasa ve yasalar dikkate alınmadan geliştirilen devletin sosyal-politikaları üzerinden takip edilen yanlış uygulamalar, devletin mevcut sosyal sistemini, devletlerin sahip olduğu demokrasi ve cumhuriyet ilkelerini ve sosyal devlet anlayışını oldukça tartışılır bir duruma soktuğu gözlemlenmektedir. Yine burada akıllara gelen ilk şeyin Neil Tomson’un dediği gibi; “*acaba sosyal hizmet miadını doldurdu mu?*” yaklaşımı olmaktadır (THOMPSON, 2016, s. 236).

SONUÇLAR

Araştırmanın temel amacı başlığında da belirtildiği gibi; Federal Almanya’da uygulanmakta olan dini sosyal hizmetlerin araştırılması ve bu bağlamda bir “*İslami Sosyal Hizmet Yaklaşımı*” geliştirilerek önerilmesidir. Bir doktora araştırması olan bu çalışmanın belirli bilimsel temel değerler üzerine oturtulması ve bu değer ölçüleri (mizan) üzerinden problemin ortaya konularak bir çözüm önerisinde bulunulması önem arz etmektedir. Araştırmanın disiplinine ilişkin sınırlılıklarının dikkate alınması gerek araştırmacıyı ve gerekse araştırmanın “*AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı*”nı “*hakikatlere dayandırılmış doğru bir bilmin*” koruyucu kanatları altında almasını ve korunmasını sağlayabilecektir. (WALLERSTEIN, JUMA, & FOX_KELLER, 2014, s. 69).

Dolayısı ile araştırmanın sonuçlarına ilişkin bilgilendirmelerde beş temel unsura dikkat edildiğinin altının çizilmesi önem arz etmektedir;

1. Araştırmanın konusu olan “İNSAN”ın holistik (bütüncül) yaklaşımlarla ele alınması.
2. Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri, anayasa ve yasalar ile uyumluluğu
3. Bilimsel araştırma teknikleri kullanılarak verilere/bulgulara ulaşılması
4. Bilimsel kuram (teori) ve kavramsal değerler üzerinden yorumlanması
5. Her şeyin ötesinde “İlmü’l Cemâl (estetik ve güzellik ilmi)” kabilinde bir sonuca ulaşılabilmesi

21. yüzyılın en büyük sorunu bilmin “*değerler çatışması*”nın merkezine taşınmak istenmesidir. Aslında mikro, mezzo ve makro düzey bütün değerler insan, aile ve toplumların farklı din, dil, kültür ve coğrafi konumları ile direkt ilişkilendirilmektedir. Dolayısı ile bilim toplumsal bütün değerleri reddeden değil tam tersine bir zenginlik olarak gören disiplinler bütünüdür. Anthony Giddens “*Sol ve Sağ Ötesinde (Beyond Left and Right)*” adlı çalışmasında değerler çatışmalarına dikkatleri çekerek coğrafi ayrışmaların dikkate alınması değerler çatışmasının çözümünde bir yaklaşım olarak sunduğu görülmektedir (GIDDENS, 1995, s. 19), (WALLERSTEIN, JUMA, & FOX_KELLER, 2014, s. 68). Nitekim araştırmanın saha/alan çalışmalarının yapılmış olduğu Federal

Almanya’da yaşayan Müslümanın farklı coğrafyalardan, bölgelerden göç etmiş olmaları taşıdıkları değerler açısından oldukça kıymetli unsurlar olduğunun altı çizilmesi önem arz etmektedir.

II. Dünya savaşı sonrasında tahrip edilmiş yıkılmış bir Almanya’nın yeniden inşası ve ayakları üstüne dikilmesinde ülkeye göç eden insanların/Müslümanların ve özellikle Türkiye kökenli Müslüman göçmenlerin oldukça etkin oldukları bilimsel kaynaklarda ortaya konulan gerçeklerdir. Federal Almanya’nın çok kültürlü yapısının inkâr edilmesi hiçbir anlamda bilimsel olarak kabul edilebilecek gerçekler olarak görülmemektedir. Dolayısı ile araştırmanın problemine ilişkin bir sonuç değerlendirmesi yapılırken, Federal ve eyaletler düzeyinde toplumun önemli bir kısmını oluşturan 5 milyon Müslümanın çok kültürlü bir toplumda Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri, anayasa ve yasaların sağladığı güven ve koruması dahilinde yaşamlarını sürdürebilmeleri önem arz etmektedir.

Pozitivist yaklaşımlı bilimsel doğruların sonuçları toplumda yaşayan her insanın ve ailenin kendi değerleri üzerinden farklılıklar gösterdiği bilinmektedir. Sosyal bilimler ve özellikle de sosyal hizmetlerin değişim/gelişim evrelerini bir eko-sistem bütünlüğü içerisinde ele aldığında tüm bu bilimsel sonuçların mikro, mezzo ve makro düzey ilişkilerde aynı sonuçları verebilmesinin beklenmesi bilmin manipüle edilebilmesine yol açabilmektedir. İnsan (birey), aile ve toplumlara ilişkin bütün değer temelli sonuçlar karşılıklı ilişkilere dayalı “*Exo Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)*” etkileşimler bütünlüğünde ele alınması sürdürülebilir bir birlikte yaşamı mümkün kılacaktır.

Dolayısı ile araştırmanın temel konusu olan “*İslami Sosyal Hizmetler*” kendi taşıdığı değerler üzerinden oluşturulması bilimsel anlamda doğruların ortaya konulabilmesi açısından oldukça önem arz etmektedir. Araştırmanın İslâmi sosyal hizmet yaklaşımlarının “*İslâm Âkidesi (Kur’an-ı Kerim)*” üzerinden bir karşılık bulması tam anlamı ile bilimsel doğrularında ötesinde “*İlmü’l Cemâl (estetik, güzellik ilmi)*” kabilinde bir yaklaşımı ile ortaya konulmasına katkı sağlamıştır. *RGF-Rehber Görüşme Formu*’ları üzerinden ulaşılan bu bilimsel/nitel bulgulara yukarıda da belirtildiği gibi araştırmanın disiplinine ilişkin beş temel unsur dikkate alınarak bir sonucun ortaya konulmasına özen gösterilmiştir.

Araştırmanın sonucuna ilişkin bilgiler, federal Almanya’da yaşayan Müslüman hasta ve hasta yakınlarının palyatif destek/bakım hizmetleri kapsamında dini (İslâmi) sosyal hizmetleri hangi nispette alabildiklerini ve alınan bu hizmetlerin hangi ölçekte değer temelli hizmet beklentilerini karşılayabildikleri “*RGB-Rehber Görüşme Formları*” ve gözlemler üzerinden gerçekleştirilen elde edilmiştir. Mülakatlar üzerinden gerçekleştirilen gözlemler sonucuna başlıca şu evreler (popilation) üzerinden ulaşılmıştır;

- Destek/Bakım yardımları Alan Bireylere
- Destek/Bakım Yardımları Alan Bireylerin Yakınları
- Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Sosyal Hizmet Uzmanları
- Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Kurum/Kuruluş Organize ve STK’lar

Konuya ilişkin daha geniş bilgiye araştırmanın; “4. Bölüm: Araştırmanın Metodolejisi ve Bulgular” üzerinden ulaşılabilir (Sayfa:311).

Yukarıda belirtilen toplam dört grup içerisinde gerçekleştirilen mülakatlardan elde edilen bütün veriler/bulgular toplam “**on ana tema**” dikkate alınarak bir sonuç ortaya konulmasına özen gösterilmiştir. Bu sonuçlar kısa ve özet olarak şu bulgular üzerinden ele alınarak sınıflandırılmıştır;

- **Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerine İlişkin Sonuçlar**
- Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerinin Gerekliliği ve Beklentilere İlişkin Sonuçlar
- Evde Destek/Bakım Hizmetlerinin Gerekliliği ve Önemine İlişkin Sonuçlar
- Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerinde Örnek Vakaya İlişkin Sonuçlar
- **Dini/Manevi ve Seküler Sosyal Hizmet Uygulamalarına İlişkin Sonuçlar**
- Müslümanlara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarına İlişkin Sonuçlar
- BAGFW Çatısı Altında Sosyal Hizmet Uygulamalarına İlişkin Sonuçlar
- **İslâmi Kurum/Kuruluş ve STK’ların Dini ve SH-Faaliyetlerine İlişkin Sonuçlar**
- DIK/AİK-Almanya İslâm Konferansı’na İlişkin Sonuçlar
- **Araştırmanın Problemlerine İlişkin Sonuçlar**

Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerine İlişkin Sonuçlar

“*Palyatif destek/bakım (Palliative Care / Palliativpflege)*” hizmetleri, rahatsızlıkları ciddi boyutlara ulaşmış olan, birçok farklı tedavi yöntemleri uygulanmasına rağmen sürdürülebilir bir sağlıklı yaşama kavuşturulamayan, kronik ve ağır (terminal dönem) hastaların tedavi süreçleri ile ilgili bir dönem olarak görülmektedir. Araştırmamızda, sosyal hizmet uygulamaları kapsamında ele alınan “*Palyatif destek/bakım hizmeti (Palliative Care / Palliativpflege)*” ne bir sağlık sektörü hizmetlerine ve nede bir sırf hasta bakıcılık sektörü hizmet alanlarına sıkıştırılamayacak kadar geniş bir hizmet alanını olduğu gözlemlenmiştir.

Müslüman hasta ve hasta yakınlarına ilişkin palyatif destek/bakım hizmetlerinin uygulanmasındaki bütün eksikliklerin İslâm ve Müslümanlara ilişkin yeteri kadar bir bilgiye sahip olunamamasından kaynaklanmaktadır. Yapılan gözlemler palyatif hizmet alanında görevli olan sosyal hizmet uzmanlarının Müslüman hasta ve hasta yakınlarına yönelik sunulması gereken holistik (bütüncül) değer temelli hizmetleri sunamamaktadırlar. Oysa palyatif destek/bakım hizmetlerin kapsamı sadece Müslüman hasta ve yakınlarının fiziksel anlamda bir tedavi almaları değil, bunun yanında özellikle ruhen gönüllerine dokunulabilme süreci olarak görülmektedir. Dolayısı ile Federal Almanya’da Müslümanlara yönelik uygulanmakta olan “*Palyatif destek/bakım (Palliative Care / Palliativpflege)*” hizmetlerinin kuram (teori) ve kavramsal içerikler dikkate alındığında bilimsel anlamda bir karşılık bulamadığı söylenebilir. Konu ile ilgili olarak daha geniş bulgulara araştırmanın “4. Bölüm: Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerine İlişkin Bulgular” başlığı altında incelenebilir (Sayfa:347).

Sosyal Hizmetlerde İslâm ve Müslümanlar Hakkında “Bilgi” ve “Eylem”

Araştırma kapsamında muhatap olunan bütün bireyler palyatif süreç içerisinde tanımlanan hasta, hasta yakını, sosyal hizmet uzmanları, kurum/kuruluş ve STK’lar üzerinden elde edilen bulgular palyatif destek/bakım hizmetlerinin sosyal hizmetleri oldukça değerli kılan hizmetler olduğunu ortaya koymuştur. *Palyatif hizmetler “İnsani*

Sosyal Hizmet (Social Human Services / Soziale menschliche Dienstleistungen)” kapsamında ele alınan bir hizmet olmakla birlikte bu hizmetleri sunan uzmanların uygulamaları sosyal terminolojiye uyumlu gibi görünse de sosyal hizmet terminolojinin oldukça endüstrileştirilmiş olduğu görülmektedir. Palyatif destek hizmetleri sunan “*Sosyal Hizmet Uzmanları*” doktor, hemşire, hasta destek/bakıcısı, psikoterapist, fizyoterapist, Pedagog (Sozialarbeiter), din görevlileri, manevi rehber (Seelsorger), gönüllü görevliler ve diğer birçok farklı meslek gruplarına göre sınıflandırılabilir. Dolayısı ile palyatif süreçlerin hizmet görevlileri, uzmanlar hizmet alanlarının belirlendiği sınırlar dahilinde hizmetlerini sunmaları önem arz etmektedir. Bu görev sınırlamaları aynı zamanda sosyal hizmet uzmanlarının toplumdaki farklı hizmetlerin karşılanabilmesine yönelik oluşturulmuş olduğu gözlemlenmektedir. Müslümanlara yönelik sunulması gereken değer temelli hizmetlerin yeterince dikkate alınmaması gerek hasta ve gerekse hasta yakınlarını içinden çıkılması oldukça güç sorunlar ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Sosyal hizmetlerin, sosyal bilimler dahilinde “*bilgi*” ve “*eylem*” gibi iki temel alandan beslenildiğinden hareket edilecek olursa “*Palyatif destek/bakım*” hizmetlerini sunan ilgili uzmanların Müslümanlara yönelik sunulması gereken değer temelli hizmetlerden oldukça uzak kaldıkları söylenebilir. Sosyal hizmetlerin bilgi ve eyleme dayalı olmasından hareket ile Müslüman hasta ve hasta yakınlarına sunulacak bütün hizmetlerin İslâm ve Müslümanlar hakkında bilgi donanımına sahip uzmanlar tarafından verilmesi sosyal hizmet ahlâkı/etiği açısından oldukça önem arz etmektedir. Oldukça acil olan bu eksikliklerin mevcut sosyal hizmet uzmanların hizmet içi eğitim/destek programlarına tabi tutularak bilginin eyleme dönüştürülebileceği şekilde eğitilmeleri oldukça zaruri görünmektedir. Özellikle son zamanlarda Müslüman bireylerin sosyal hizmet meslek alanlarına yönelmiş oldukları gözlemlenmektedir. Bu durum oldukça sevindirici olmakla birlikte, sosyal hizmet mesleklerinin bir profesyonel (disipliner) meslek olmasının da ötesinde, “*İnsani bir Hizmet (Soziale menschliche Dienstleistungen)*” olduğu unutulmamalı ve mesleğin “*Niceliği (Quantität)*”nden ziyade “*Niteliği (Qualität)*” dikkate alınması önem arz etmektedir.

Sosyal Hizmetler ve Mesleki Profesyonellik:

Sosyal hizmet uzmanlarının Müslüman hasta ve hasta yakınlarına yönelik sundukları bütün hizmetlerin bir sosyal hizmet meslek disiplini dahilinde oldukça mesleki profesyonellikler dahilinde sunulduğu gözlemlenmiştir. Palyatif destek/bakım hizmetlerini sunan sosyal hizmet uzmanlarının kendi uzman oldukları meslek alanlarında meslek okulları, lisan ve lisans üstü meslek eğitimi alanlardan oluşmaktadır. Gönüllülük esasına dayalı hizmetleri sunan bireylerin de büyük bir bölümünün yine mesleki yeterlilik sertifikasını elde etmiş gönüllü görevlilerden oluşmaktadır. Müslüman hasta ve hasta yakınlarının sosyal hizmet uzmanları ile aralarındaki ilişkilere incelendiğinde bu ilişkilerin mesleki yeteneklerin/yetenliklerin de ötesinde bir ilişkiye dayandırılabilmesi önem arz etmektedir. Dolayısı ile Müslüman hasta ve hasta yakınları ile olan ilişkilerin sadece “*Niceliksel (Quantität)*” anlamda mesleki profesyonelliğin ötesine geçemediğinin tespitleri yapılmıştır.

Müslüman sosyal hizmet uzmanlarının sosyal meslekler dahilinde yetiştirilirken, insanların değer ölçüleri/temelleri dikkate alınmalı, “insan-meslek” ilişkilerinin merkezinde olan “İNSAN”, Allah’ın (c.c.) “*Ahsen-i Takvim (en güzel surette/biçimde/kıvamda)*” (K.K.: Tin 95/4) yarattığı bir varlık olduğu temelinden hareket edilmesi bir zarurettir.

Araştırmanın saha/alan çalışmasının “*Palyatif destek/bakım*” hizmetlerine ilişkin sonuçları şunu göstermektedir. Federal Almanya’da sosyal hizmet mesleklerinin oldukça “*Niceliksel (Quantität)*” bir karşılığının olduğu bunun tam tersine “*İnsani bir Hizmet (Soziale menschliche Dienstleistungen)*” olması gereken değerlerden hizmetlerin “*Niteliliğinden (Qualität)*” hızla uzaklaştığı söylenebilir. Böyle bir durum ister istemez, 20. yüzyılın sonlarına kadar oldukça başarılı “*Hak Temelli*” olarak sunulan post-pozitivist yaklaşımlı bir sosyal hizmetlerin 21. yüzyılın hemen ilk yıllarında “*Lütuf Temelli*” bir yaklaşıma doğru sürüklenmesine neden olmuştur. Bu yeni yüzyılın mikro, mezzo ve makro ölçekte insanı, aile ve toplumları hızla dijitalleştirilmesine ve yapay zekâ devriminin (4. Sanayi Devrimi) nin insafına, teslimine doğru sürüklendiği görülmektedir. Dolayısı ile insan, aile ve toplumların güven içerisinde yaşayabilecekleri bir sosyal hizmet yaklaşımına açıl ihtiyaç duymaktadır.

Onun için sosyal hizmet mesleklerinin niceliksel anlamda profesyonelliğinden daha ziyade niteliksel yönü ile “*İnsani bir Hizmet*” olarak kalabilmesi insanın eko-sistem ilişkili/etkileşimi açısından daha fazla önem arz etmektedir. Bu yaklaşımdan hareket ile Federal Almanya’da Müslümanlara yönelik oldukça “*Niceliksel (Quantität)*” olarak sunulmakta olan sosyal hizmet yaklaşımlarının hizmetin asıl ana merkezini oluşturması gereken “*Nitelik (Qualität)*” değerlerden oldukça uzak olduğu söylenebilir.

Sosyal Hizmetlerin Endüstrileştirilmesi:

Federal Almanya’da sosyal hizmetlere dair bütün yapılandırılmaların endüstriyel toplum ilişkilerinden oldukça etkilendiği ve bu durumun sosyal hizmetlere bakış açısını oldukça olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Federal Almanya’nın bir sanayi ve endüstri ülkesi olmasının insana yönelik hizmetlere bakış açısını değiştirmesine ve özellikle sosyal mesleklerin ve bu meslekler dahilinde kullanılan terimlerin endüstrileştirilmesine yol açtığı görülmektedir. Mesela birkaç örnek vermek gerekirse; “*müracaatçı/başvurucu (klienten-client-clientela)*” ve sosyal hizmet sunan uzmanlardan önemli bir kısmının “*sosyal çalışan, sosyal çalışıcı, sosyal işçi (sozialarbeiter / social worker)*” anlamlarına gelen terimler üzerinden yapılandırılmış oldukları görülmektedir. Sosyal hizmetlerin yapısı itibarı ile endüstrileştirilmesi bu hizmetlerin bir “*İnsani Sosyal Hizmet (Social Human Services / Soziale menschliche Dienstleistungen)*” olmasından çıkarılarak sunulan hizmetlerin bir “*Lütuf temelli*” hizmetlere dönüştürülmesine sebebiyet verdiği gözlemlenmiştir.

Bu durum Federal Almanya’nın post-positivist “*Nicelik (Quantität)*” ve “*Nitelik (Qualität)*” değerler dikkate alınarak yapılmış olan sosyal hizmet yaklaşımlarını oldukça olumsuz etkilediği ve hizmetlerin ve niteliksel değerlerden uzaklaşmasına ve pozitivist bir yaklaşımla sunulmasına yol açtığı söylenebilir. İnsanlar hayatları

boyunca yaşadıkları toplum içerisinde “*Exo Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)*” ilişkiler içerisinde olduğu ve mevcut bütün mezzo ve makro düzey sistemler ile değer temelli bir etkileşim sürecinde olmalarının gerekliliği önem arz etmektedir. Toplumun hiçbir insanı mevcut sosyal-politikaların korunması adına araçsallaştırılması ve değersizleştirilmesi kabul edilebilecek bir durum değildir.

Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerinin Gerekliliği ve Beklentilere İlişkin Sonuçlar

Palyatif destek/bakım hizmetlerinin sosyal hizmet kapsamında oldukça önemli olduğu araştırmaların saha çalışmalarında da bizzat gözlemlenmiştir. Onu diğer sosyal hizmet çalışmalarından farklı kılan en önemli unsurun, insana yönelik dünyada sunulabilecek hizmetlerin en son durağı olarak görülebilmektedir. Dolayısı ile palyatif hizmet uygulamalarında yapılabilecek her bir ihmalin ve eksikliğin yenşiden bir telafisi mümkün olmayan hizmetlerdendir. Onun için nuhatap olduğumuz hasta ve hasta yakınlarının en çok muzdarip oldukları durumların sunulan hizmetlerin “*Niceliksel (Quantit t)*”liğinden ziyade “*Niteliksel (Qualit t)*” değerlerden yoksun olması durumudur. Bu durumun Müslüman olmayan gayrimüslim hasta ve hasta yakınlarında aynı olmadığı gözlemlenmiştir. Yani bilimesel ve disipliner anlamda Müslümanlara yönelik sosyal hizmet uygulamalarında “*Niteliksel*” değerlerli hizmetlerin verilebilmesi oldukça mümkün görünmektedir.

Palyatif destek/bakım hizmetlerinin bütün gereklilikleri taşıdığı “*Niteliksel (Qualit t)*” temel değerler üzerinden  l lelebilmektedir. Bu niteliksel değerlerin neler olduğuna bakıldığında, bunların insanı değerli kılan ve onun “*Vücut/Beden (fiziki – biyolojik)*” varlığının ötesinde “*Can/Ruh (Nefs)*” bütünlüğü olarak kabul görmüş olmasıdır. Nitekim bu noktada Müslüman hasta ve hasta yakınlarına yönelik sunulması gerekli olan dini/manevi, kültürel yaklaşımlı palyatif hizmetler oldukça gerekli görülen hizmetlerdir. Solayısı ile Federal Almanya’da palyatif destek bakım hizmetleri alan Müslüman hasta ve hasta yakınlarının böyle oldukça yasal ve bir “*Hak Temelli*”lik ilkesi gereği beklentileri vardır.

Müslüman hastaların iş görebilirlik durumu, bulunduğu ortam ve beden temizliği, kişisel bakım ve beslenme becerileri, engellilik düzeyi, yaşına bağlı fizyolojik durumu, birinci derecede yakınlarının olup olmadığı gibi önemli faktörler “*hastalık derecesi (Pflegestufe)*”nin belirlenmesinde önemli faktörlerdir. Palyatif destek/bakım hizmetlerinin uygulanabilirliği noktasında Müslüman hasta ve yakınlarına yönelik “*hastalık derecesi*” belirlemelerinde uygulanan kriterlerin oldukça yanlış olduğu gözlemlenmiştir. Bu hususlarda Müslüman olmayan hasta ve hasta yakınları ile gereken karşılaştırmalar yapıldığında oldukça yanlışlıkların yapıldığı görülmektedir. Müslüman ailelerin aile yapılanmaları ve hastaları ile ilgilenebilmeleri durumları dikkate alınarak yapılan bu değerlendirmelerin aile olmanın cezalandırılması olarak görülebilmektedir. Dolayısı ile anayasal ve yasal haklar insanın “*Hak*” etmiş olması ile ilgili bir durumu arz etmektedir. Hastanın bu süreçteki bütün, destek/bakım ihtiyaçlarının bir ev hizmetine mecbur bırakılması ve hapsedilmesi oldukça sorun teşkil etmektedir.

Hastalık derecelerinin tespitlerine bağımlı olarak işlemlerin yürütülmesindeki hassasiyetliklerin, hasta ve hasta yakınlarının sosyal yaşama uyum sağlamasında, hastanın yaşamını olumsuz etkileyecek tehlikelerden uzak tutularak geri kalan yaşamının kaliteli olarak geçirmesinin sağlanması yönünde bir uygulama olduğu dikkatlerden kaçırılmamalıdır. Dolayısı ile aile içerisinde hastası ile ilgilenebilecek bireylerin mevcudiyeti, hastanın doğal ihtiyaçlarının karşılanabilmesinde önemli etken olarak görülmesinde “*hastalık derecesi (Pflegetufe)*” belirlemeleri oldukça düşük puanlamalar ile yapıldığı belirtilmektedir. Bu durum ister istemez hastanın palyatif sağlık merkezlerinden daha ziyade endüstriyel bakım hizmetlerine zorunlu bırakılmasına hasta ile birlikte hasta yakınlarının sosyal yaşamdan koparılmasına neden olabilmektedir. Özellikle Müslüman aile yapılarının hasta ve hasta yakınları ile olan ilişkileri oldukça önem bir husus olmakla birlikte “Vecibe-Hak Temelli” bir sorumluluk olarak görülmektedir. Hasta ve hasta yakınları arasındaki ilişkinin sağlıklı yürüyebilmesi açısından hastanın destek/bakım hizmetlerine ilişkin kararın tercih konusu devlet kamu kurum ve kuruluşlarından ziyade aile ve aile bireylerinin bir tercihi olarak görülmesi önem arz etmektedir.

Müslümanlara Yönelik Sunulan Sosyal Hizmetlerin Memnuniyet seviyesi:

Araştırma kapsamında ele alınan Müslüman hasta ve hasta yakınlarının sunulan palyatif destek/bakım hizmetlerindeki memnuniyet düzeylerinin ortalamaların oldukça altında bir düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bunun en önemli nedenleri arasında da Müslümanlara yönelik sunulmakta olan hizmetlerin “*Niteliksel (Qualität)*” anlamda “İslami Sosyal Hizmet” perspektifinde dini/manevi ve kültürel değerler boyutu ile sunulamaması gösterilmektedir.

Müslüman hasta ve hasta yakınlarına yönelik palyatif uygulama alanlarında bütüncül çalışmalar yürütmeye çalışan sosyal hizmet uzmanların değer temelli yaklaşımları Almanya’nın hâkim kültürü ve dini yapılanmasının oldukça belirleyici olduğu görülmektedir. Müslüman hastalara yönelik sunulan palyatif hizmetlerin, diğer dini mensubiyeti olan (Hristiyan ve Yahudiler/Museviler) insanlara sunulan hizmetlerle kıyaslandığında oldukça eksik ve yetersiz bir konumdadır. Mesleklerinde oldukça bilgi ve eyleme dayalı hizmetler sunan uzmanların ülkenin hâkim dini yapısı, manevi (spiritüel) yapısı ve kültürü dışında İslâm ve Müslümanların değerleri, yaşam tarzları (kültür) konusunda bilgi düzeylerinin oldukça eksik olduğunu ve bundan dolayı eyleme/uygulamaya dönüştüremedikleri sonucuna varılmıştır. Bu durum oldukça aciliyet arz eden bir konu olmakla birlikte, bilgiye dayalı eksikliklerin giderilmesi için gerekli bütün sosyal enstrümanların kullanılarak, meslek eğitim programlarına dahil edilmesi elzemdir. Konu ile ilgili olarak daha geniş bulgulara araştırmanın “4. Bölüm: *Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerinin Gerekliliği ve Beklentilere İlişkin Bulgular*” başlığı altında incelenebilir (Sayfa:358).

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerden bir tanesi “*Örnek Vaka*” olarak belirlenmiş ve bu vaka üzerindeki bütün görüşmeler palyatif destek/bakım hizmetleri uygulamalarındaki bütün iyi ve faydalı yönlerinin ortaya konulmasında yardımcı olabilirken, eksikliklerin tespit edilebilmesini de mümkün kılmıştır. Aynı şekilde

“Örnek Vaka”da ele alınan Müslüman hasta ve hasta yakınları palyatif sağlık merkezlerinde ve evde destek/bakım hizmetlerinde hangi ölçeklerde/nitelikte hizmetlerin nasıl sunulabildiği ortaya konulmuştur. Konu ile ilgili olarak daha geniş bulgulara araştırmanın “4. Bölüm: Palyatif Destek/Bakım Hizmetlerinde Örnek Vakaya İlişkin Bulgular” başlığı altında incelenebilir (Sayfa:386).

Evde Destek/Bakım Hizmetlerinin Gerekliliği ve Önemine İlişkin Sonuçlar

Araştırma kapsamında oldukça önemli bir orandaki görüşmeler evde destek/bakım süreçleri dahilinde gerçekleştirilmiştir. Gerek kendi evlerinde veya gerekse birinci derecede yakınlarının evlerinde palyatif destek/bakım hizmetleri alan Müslüman hastaların niceliksel açıdan profesyonel meslek grupları tarafından formal destek/bakım hizmetleri aldıklarını söyleyebiliriz. Bu hizmetlerin yanı sıra oldukça önemli olan, informal hizmetleri de yakınlarından ve gönüllü hizmet sunanlar tarafından verilebilmektedir. Palyatif sağlık merkezleri veya yatılı/gündüzlü palyatif destek/bakım evlerinde gereken bütün hizmetlerin karşılanması yeterli sosyal hizmet personelinin olmaması ve aynı zamanda palyatif hizmetlerin diğer hizmet alanlarına göre oldukça maliyetli olması birçok hastalara yönelik palyatif hizmetlerinin evlerde verilmesine yönelik yönlendirmeler yapılmaktadır. Müslümanlara yönelik evlerde sürdürülen destek/bakım hizmetlerinin maliyetleri diğer sağlık merkezlerine nispeten daha düşük olduğu görülmektedir. Altı çizilmesi gereken en önemli hususlardan birisi de Müslüman hasta bireylerin evde destek/bakım hizmetlerine yönlendirilmesinin en önemli nedenleri arasında Müslüman hastaların evlerde sunulan hizmetlerden son derece daha memnun kalmaları ve hastanın yaşam kalitesine oldukça olumlu yansımaların görülmesidir.

Gerek mali ve gerekse sosyal hizmet alanlarına personel (sosyal hizmet uzmanı) yetersizlikleri yaşlı destek/bakım hizmetlerinin uygulanmasında birçok sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu olumsuz gelişmelerden doğal olarak Müslüman hasta ve hasta yakınları oldukça olumsuz yönde etkilenmektedirler. Müslüman hasta ve hasta yakınlarının palyatif hizmetlerin bir parçası olan dini/manevi ve kültürel değerlerin ilgili sağlık merkezleri, sosyal hizmet kurum ve kuruluşlar tarafından dikkate alınamaması, değer temelli ihtiyaçlarının yeteri düzeyde karşılanamaması hasta ve hasta yakınlarını evlerine yönlenmesine sebebiyet vermektedir. Bu durum ister istemez evde destek/bakım hizmetlerinin önemini oldukça artırmaktadır. Müslüman hastaların sağlık merkezleri bünyesinde tıbbi sosyal hizmet uygulamalarından oldukça memnun olmalarına rağmen destek/bakım hizmetlerini evlerinde almak istedikleri ve bu tercihlerin gayrimüslim hastaların tercihlerine göre oldukça ters orantılı olması sorunların spesifik olarak hangi noktada olduğunu bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır.

Hasta yakınının hastası ile geçirdiği hastalık süreci, hasta yakınlarının geleceklerine yönelik bütün yaşamlarını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilecektir. Hasta yakınlarının hastalarının palyatif sürecinde oldukları dönemlerinde sundukları bütün hizmetlerin dini/manevi değerler bağlamında oldukça önemli değerler olarak görülmektedir. Evlerde destek/bakım hizmetlerinin önemi Müslümanlarda bir

“dini/manevi” yaklaşımlı vecibe temelli bir sorumluluk/görev çerçevesinde ele alınabilirken, gayrimüslim hasta yakınlarında bu durumun bir “*manevi (spirituelles)*” ifadeleri ile izah edilmeye çalışılmaktadır. Dolayısı ile sosyal hizmet kapsamında kişilerin aile yakınlarına sundukları hizmetlerin dini ve manevi değer karşılıkları tamamen farklılık göstermektedir. Burada en önemli husulardan biri olarak altının çizilmesi gereken hususun evlerde destek/bakım hizmetlerinin aile bireylerinin birbirlerine karşı “*Vecibe-Hak Temelli*” sorumluluklarının, görevlerinin olduğu bilincinin pekiştiriliyor olmasıdır. Dolayısı ile Federal Almanya’da aile ilişkilerinin bu noktada oldukça zayıf olduğu ve bu ilişkilerin post-pozitivist (seküler) yaklaşımlarla çözümler aranmaya çalışılması sosyal hizmetin insan yaklaşımı açısından oldukça endişe verici bir durumunu ortaya koymaktadır.

Müslüman hasta yakınlarından, yakınlarına yönelik sundukları bütün hizmetlerin dini/manevi gerekçelerle sunduklarını belirtenlerin oranı (8-9) arası olabilirken bu oranın gayrimüslim katılımcılarda “*manevi (spirituelles)*” olduğunu belirtenler (4) ve bunları dini gerekçelerle yaptıklarını söyleyenlerin oranları işe (3) olarak belirlenmiştir.

Hastalarına ihtiyaç duyulan hizmetleri sunan birçok hasta yakınlarının sundukları hizmetlerin mesleki anlamda kısmen yetersiz kalmaktadırlar. Bir kısım destek/bakım hizmeti sunan hasta yakınlarının formal anlamda sosyal hizmet meslek eğitimleri aldıkları gözlemlenmiştir. Hasta yakınları, hastaları ile yakından ilgilenmek durumunda kalırken, kendilerini içerisine buldukları birçok sorunlar ile nasıl mücadele edebilecekleri hususlarında, “*Bireysel destek/yardım (Self Care)*” yeterli bir bilgiye sahip olmadıklarının tespitleri yapılmıştır. Hasta yakınlarının sosyal hizmet mesleklerine ilişkin mesleki bilgilere ihtiyaç duymalarının nedenleri olarak uzun süreli palyatif destek/bakım hizmetini yakınlarına yönelik vermek durumunda olmalarında kaynaklandığı görülmektedir. Dolayısı ile bu tür eğitim programlarının “bilgi” ve “eylem” destekli olarak teşvik edilmesi çalışmak zorunda olan hasta yakınlarının işlerini kaybetmeden bu eğitime katılabilmelerine yönelik desteklerin yapılması önem arz etmektedir.

Müslüman hastaların ev ortamlarında yakınlarından aldıkları değer temelli hizmetlerin dini/manevi anlamda bir önem addettiği ve bu hususların palyatif hizmetlerde evlerini tercih etmeleri için önemli bir kriter oluşturmaktadır. Müslüman hasta ve hasta yakınlarının palyatif sürece ilişkin bütün karşılıklı ilişkilerinin temelinde “*Allah Razi Olsun*” ifadesinin oldukça belirgin olduğu ve tek O’nun rızasının gözetildiği söylenebilir. Konu ile ilgili olarak daha geniş bulgulara araştırmanın “4. Bölüm: Evde Destek/Bakım Hizmetlerinin Gerekliliği ve Önemine İlişkin Bulgular” başlığı altında incelenebilir (Sayfa:365).

Federal Almanya’da yaşlı nüfus oranının mevcut nüfus içerisinde oldukça yüksek oluşu yaşlı destek/bakım hizmetlerine ve palyatif hizmetlere olan ilginin artmasına neden olduğu gibi maliyetlerin de artmasına neden olabilmektedir. Özellikle gayrimüslim hastaların evde destek/bakım hizmetlerini yeterli seviyede alamamaları bir kısmının Almanya dışında Polonya, Tayvan ve Filipin gibi ülkelerde palyatif

hizmetleri almalarına yönelik hizmetler sunulmaktadır. Hastaların oldukça büyük bir bölümünün Almanya dışına gönderilmesinin nedenleri yurt dışı maliyetlerinin Almanya'ya kıyasla oldukça düşük olması gösterilmektedir¹⁰⁸. Konu ile ilgili olarak medyaya yansıyan olumsuzluklar dikkate alındığında özellikle ülkelerine geri dönmek isteyen Alzheimer hastalarının ilgili bu konu edilen dış ülkelerde tutulması oldukça korkutucu ve sosyal hizmet yaklaşımları ile bağdaştırılabilecek hiçbir yönünün olamayacağını belirtmesi önem arz etmektedir. Bu konuda oldukça hızlı davranılmalı ve sorun eko-sistem içerisinde ele alınarak mikro, mezzo ve makro düzey/sistemler çerçevesinde koruyucu-önleyici metotlar ile çözümler aranmalıdır. Federal Almanya'daki bütün insanlar Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri ve Anayasalar bağlamında “*onur ve haysiyet dokunulmazlığı*” ile sosyal devletin koruması altında bulunmaktadır. Federal sosyal sistem insan, aile ve toplumlara ilişkin bütün sorunları kendi doğal olması gereken “*Exo Düzey-Dinamik*” ilişkiler/etkileşimler bütünlüğünde ele almak durumundadır. Bu da ancak insanın hak ettiği bütün temel değerlerin kendilerine iadesi ile mümkün olabilecektir.

Bu yaklaşımdan hareket ile evlerde destek/bakım hizmetleri önemsenmeli ve dış ülkelere gönderilen hastaların kendi aile ortamlarında güvene dayalı ve huzur içerisinde bir yaşama kavuşturulabilmelidir. Bu da ancak Federal sosyal sistemin pozitivist ve post-pozitivist yaklaşımlı sosyal hizmet yaklaşımlarından uzaklaşarak mümkün olabilecektir. Konu ile ilgili olarak nasıl bir önlem alınması gerektiği hususları araştırmanın “*ÖNERİLER*” başlığı altında ele alınan “*AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı*” çerçevesinde sunulacaktır (Sayfa:469).

Dini/Manevi ve Seküler Sosyal Hizmet Uygulamalara İlişkin Sonuçlar

Federal Almanya'da mezzo düzey sosyal hizmet gruplarından oldukça büyük bir kısmını sosyal hizmetlerin her alanında oldukça derinlemesine nüfus edebilmektedirler. Bu durum sivil organizelerin makro düzey/sistem içerisinde devlet sosyal sistemlerinin ulaşamayacakları en uç noktalara kadar ulaşılmasını mümkün kılabilmektedir. Dolayısı ile Federal Almanya'nın sosyal sistemin tam manası ile işlevselliğini büyük ölçüde mevcut sistemin bir diğer yarısı oluşturan mezzo düzey yapılanmalara, kurum/kuruluş, organize ve STK'lar oldukça önem arz etmektedir. Bu durum Federal Almanya'nın gerek federal ve gerekse eyaletler düzeyinde Eko-Sisteminin güçlenmesine, insanların, aile ve toplumların geliştirilmesine oldukça katkı sağlamakta ve devlet yönetiminin yükünün azalmasına bir neden oluşturmaktadır. Yani Sivil yapılanma federal ve eyaletlerin vazgeçilmezleri ve devletin sosyal politikalarının geliştirilmesinde de oldukça aktif rol oynamaktadırlar (Şekil 5, Sayfa:49).

Federal Almanya'nın sosyal sisteminin işlevselliğini güçlü kılan en önemli hususun sistemin bu yapılanması olduğunun altı çizilebilir. Mevcut bu sistem içerisinde sivil sosyal hizmet yapılanmaları devletin makro düzey “*Toplumsal (Gesellschaft)*” bütün

¹⁰⁸ “*Web care LBJ GmbH*” kurumunun “*Dış Ülkede destek/bakım hizmetleri (Pflege im Ausland)*” başlığı altında konuya ilişkin detaylı bilgiye ulaşılabilir: <https://www.pflege.de/altenpflege/pflege-im-ausland/> (Ers.Trh.: 21.03.2019)

ilişkilerinde oldukça derinlemesine nüfusu saptanılmıştır. Toplumun (III. Sosyal Çevre), en küçük mezzo-grupları (I. ve II. Sosyal Çevre) tarafından gerek bireylerin ve gerekse ailelerin “*Exo-Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)*” iletişimleri/etkileşimlerinin sağlanmasında sosyal hizmetlerin “*sunucu/uygulayıcı (Leistungserbringer)*” seküler ve dini sivil yapılanmaları olarak yerlerini almış oldukları görülmektedir. Bu yapılanma kapsamında seküler ve dini serbest sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarının sağlık/tıp, eğitim/öğretim, güvenlik/koruma, iş/çalışma, dini/manevi hizmetlerin her alanda toplumun en kılcal damarlarında görmek mümkündür. Konu ile ilgili olarak daha geniş bulgulara araştırmanın “4. Bölüm: Dini/Manevi ve Seküler Sosyal Hizmet Uygulamalarına İlişkin Bulgular” başlığı altında incelenebilir (Sayfa:398).

Seküler ve dini serbest sosyal hizmet kurumlarının Federal sosyal sistemi içerisinde “*Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)*” adı altında yapılandırılmış olduğu görülmektedir. Dolayısı ile Federal sosyal sistemin önemli bir unsuru olan BAGFW’nin yapısı dini ve seküler serbest sosyal hizmet çatı kurum ve kuruluşlardan oluşturulmuştur. Bunlardan 3’ü seküler (AWO, PARİTÄT, DRK) ve diğer 3’ü ise dini (DCV, DW & EKG, ZWST) olmak kaydıyla toplan 6 çatı sosyal hizmet kurumudur. Dini sosyal hizmet kurumların yapısı uluslararası, federal (ulusal) ve eyaletler düzeyinde Hristiyan (*Katolik & Protestan/Evanjelist*) ve Yahudi (Musevi) cemaatlerin dini hizmetlerin sunulabildiği hizmet alanları olarak görülmektedir (Sayfa:50). Dini cemaatlerin bünyesinde bulunan bu dini sosyal hizmet kurumlarının bütün hizmetleri her dini yapının kendi değerleri üzerinden sunulmasına özen gösterilmektedir. Devletin bu sosyal hizmet çatısı altında organize olmuş olan bütün yapıların sunmakta oldukları sosyal hizmetleri federal devlet ve eyalet hükümetlerinin sahiplenildiği ve devletin bu hizmetlerin “*sağlayıcılar – taşıyıcılar (Träger)*” makro düzey kamu yapılanması olarak finansmanını üstlenmektedir. Konu ile ilgili olarak daha geniş bulgulara araştırmanın “4. Bölüm: BAGFW Çatısı Altında Sosyal Hizmet Uygulamalarına İlişkin Bulgular” başlığı altında incelenebilir (Sayfa: 413).

Araştırma kapsamında Federal Almanya’nın sosyal sistemi içerisinde Müslümanları temsil edebilen hiçbir yapılanmaya rastlanmamıştır. Dolayısı ile Federal Almanya’da Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) ve Yahudi (Musevi) toplumların mikro, mezzo ve makro sistem ilişkilerinde bir “*Exo-Düzey-Dinamik*” etkileşimler mümkün olabilirken, toplumun 5 milyonundan fazlasını oluşturan Müslüman nüfusun herhangi bir mezzo düzey sivil yapılanmalar ile temsil edilmemektedir. Müslüman kurum ve kuruluşlar ancak bu BAGFW’nin çatısı altında bulunan seküler ve dini kurum ve kuruluşlar üzerinden federal sistem içerisinde temsil edilmesine çalışılmaktadır.

Her ne kadar federal sosyal sistemin bu yapılanması oldukça doğal ve olması gerektiği gibi görünse de bu araştırma ile ortaya konulmak istenilen asıl problemin/sorunun federal sistemin sosyal-politik gerekçeler ile Evrensel İnsan Hakları Sözleşmelerinden, Anayasa ve yasalardan oldukça uzaklaştırılmış olmasıdır. Dolayısı ile pozitifist (indirhemeci) bir “*Lütuf Temelli*” sosyal hizmet yaklaşımına eleştirel olarak doğmuş olan post-pozitivist (sekülarist) “*Hak Temelli*” bir yaklaşımı “*adalet ve eşitlik*” ilkelerinden hızla uzaklaştırılmakta olduğu söylenebilir. Federal sosyal sistemin 1949

Alman Anayasası ile oldukça çeliştiği içerisinde olduğu yine araştırmanın problemlerine ilişkin bir yaklaşım olarak belirtilmiştir. Federal Anayasanın ilk maddesi; **“İnsan onuru ve haysiyeti dokunulmazlığı”** (BUNDESTAG, 2019/a) 20. Maddesi 1. fıkrası gereğince **“Federal Almanya Cumhuriyeti Demokratik ve Sosyal bir Federal Devlettir.”** (BUNDESTAG, 2019/b) ibaresinin ülkede yaşayan Müslümanlar için bir karşılığının bulunamaması sorun teşkil etmektedir. Konuya ilişkin **“1.Bölüm: Federal Anayasa’da İnsan ve Din Anlayışı”** başlığı altında ele alınan bölümde daha detaylı incelenebilir (Sayfa:21).

İslâmi Kurum/Kuruluş ve STK’ların Federal Sosyal Sistem İçinde Temsiline İlişkin Sonuçlar

Almanya’da üç çeyrek asırdır yaşamlarını sürdürme mücadelesi veren Müslümanlar Federal devletin sosyal sistemi içerisinde yer alabilmeleri mümkün olabilirken, sürekli seçimlere yönelik geliştirilen sosyal-politikalara malzeme edilmiş oldukları hissiyatının Müslüman kurum ve kuruluşlarda hakim bir kanaat olduğu dikleri çekmiştir. 2000’ yılları sonrasında yeni bir yüzyıla girermişken **“Sosyal Refah Devleti”** konusunda oldukça iddialı olan Almanya bu durmu ülkenin bir ayıbı olarak görmeye başladığı yıllar olmuştur. Federal Almanya’da Müslümanların seçimlere katılım oranı oldukça dikkatleri çekmete ve Müslümanlara yönelik biryerlerden başlanılmasının gerekliliği tüm boyutları ile masaya yatırılmıştır. Dolayısı ile bu soruna bir çözüm geliştirebilmek için devlet makro sistem içerisinde ilgili bütün enstrumanlarını kullanarak bir çözüm arayışına girdiği görülmektedir. Önce uzun yıllardır bu ülkede yaşayan Müslümanların **“Ekolojik/Exo-Sistem”** içerisine **“monte”¹⁰⁹** edilmesine çalışıldığı görülmektedir.

Federal Almanya’da İslâmi Kurum/Kuruluş, organize ve STK’ların birçoğu her ne kadar Müslümanlara yönelik dini/manevi, kültürel ve sosyal hizmetlerde bulunuyor olasalar da İslâm ve Müslümanlara yönelik İslamofobik yaklaşımlar nedeni ile dinî (İslâmi) derneklerin kamu yararına hizmet veren kurumlar (dernekler) statüsünde tanınmaları mümkün olmamıştır. **“Devlet-Din”** ilişkilerinde dini cemaat oluşturma ve bu cemaatlerin bir araya gelerek bir topluluk oluşturma hakkı anayasanın güvencesi altındadır. Federal Almanya’da dini kuruluşlar genel medeni hukukun hükümlerine göre bütün idari yapılanmalarını kendileri belirleyebilmektedirler. Dini kurumlar kamu tüzel kişilik hakkına sahip kurumlardır. Bu nedenle, Almanya’da dini kurum ve kuruluşların kamu tüzel kişiliklerinin tanınması yasal açıdan oldukça önem arz eden bir konu olarak görülmektedir.

Dolayısı ile bu hakları elde eden bir dini (İslâmi) kurumsal yapılanma tüzel kişilikleri gereği eyaletlerde (bölgesel) vergi toplama yetkisini de elde edebilme imkanları vardır.

¹⁰⁹ Monte: terimi kullanılmasının sebebi; Federal Almanya’da ilk defa 2016 yılında **“İslam, Alman toplumunun bir parçasıdır”** ifadesinin kullanılmış olması ve bu konunun aradan 13 yıl gibi uzun bir süre geçmesine rağmen bir karşılık bulamamış olmasıdır. Dolayısı ile toplumsal süreçte İslâm ve Müslümanlar henüz halen bu toplumun bir parçası olarak gösterilmesinden uzak durulduğu gözlemlenmektedir. Kısacası İslâm ve Müslümanlar Federal devletin sosyal sistemi içerisinde bir kimlik olarak temsil edilmemektedir.

Oldukça uzun bir süredir Müslümanlara dini hizmetler sunan İslâmi kuruluşlar (dernekler) gereken bütün yasal müracaatlarını yapmış olmalarına rağmen Almanya genelinde “*Dini Cemaat*” hakkını elde edememişlerdir. Bu gerekçe ile de İslâmi cemaat yapılanmalarının önüne her zaman sürülen tek sebebin “*Müslümanlar oldukça farklı yapılanmalar üzerinden temsil ediliyor*” olmasıdır (Federal anayasanın 137. maddesi, Sayfa:24). Dolayısı ile yukarıda kullanılan “monte edilme” kavramı bu açıdan önem arz etmektedir. “*Dini Cemaat*” olarak tanımlanamayan bir yapının yerine “*Avrupa-İslâmî / Almanya-İslâmî (Euro-Islam / Deutscher-Islam)*” monte edilmeye çalışılmaktadır. İşin en ilginç yönü ise eğer İslâmi kurum/kuruluş, organize ve STK’lar “Devlet-Din” ilişkilerinin tanziminde devlet ile anlaşamazlarsa İslâmi değerlerden oldukça uzak “*Liberal Müslümanlar (Liberale Muslime)*” ile gerekli müzakerelerin yapılabileceği her fırsatta hatırlatıldığı görülmektedir. “*Liberal Müslümanlar*”ın tamamen mevcut İslâmi kurum ve kuruluşların dışında hareket eden ve Federal devletin bir “*Avrupa-İslâmî / Almanya-İslâmî*” noktasında kendileri ile müzakereleri daha iyi yürütebileceğine inandığı bir yapılanma olarak görülmektedir.

Bu tür paralel yapılanmaları göz önünde bulunduran İslâmi kurum ve kuruluşlar, Müslümanların Almanya’da anayasal haklarının korunmasına yönelik bütün farklılıklarını bir yana bırakarak tek bir masa etrafında toplanabilmeyi başarmışlardır. Almanya’da İslâmi oluşumların büyük bir bölümü “*Müslümanlar Koordinasyon Kurulu (KRM-Koordinationrat der Muslime)*” olarak bir araya gelmiş ve Almanya’daki Müslümanları “*Dini Cemaat (Religionsgemeinschaft)*” olarak temsil etme yetkisini sahip olmuştur (Sayfa:131). “*AİK-Alman İslâm Konferansı (DİK-Deutsche Islam Konferens)*”nın resmen oluşturulmasının hemen ardından kısa bir zaman sonra 28 Mart 2007 tarihinde oluşturulan KRM ile Almanya’daki İslâmi kurum/kuruluş ve STK’lar Federal devletin İslâm ve Müslümanlar adına yapmak istediğini belirttiği her alanda Müslümanları temsil eden güçlü bir muhatap olmuştur.

Federal Almanya’da ilk defa 28 Eylül 2006’da “*AİK-Alman İslâm Konferansı (DİK-Deutsche Islam Konferens)*” oluşturulmasının hemen ardından Federal İçişleri Bakanı Wolfgang Schäuble Federal mecliste yaptığı konuşmasında, “*İslâm Almanya’nın ve Avrupa’nın bir parçası, İslâm geleceğimizin bir parçasıdır. (Der Islam ist Teil Deutschlands und Europas. Der Islam ist Teil unserer Gegenwart und unserer Zukunft)*” (DİK-AİK, 2006) ifadelerini kullanmıştır. Federal İçişleri Bakanının bu girişimi dönemin Cumhurbaşkanı CHristiyan Wulff tarafından da oldukça olumlu karşılanmış ve destek bulmuştur. Burada altının çizilmesi gereken en önemli konunun; Federal Almanya’da ilk defa Almanya Müslümanları BAGFW’nın çatısı altında federal sosyal sistem içerisinde “*İslâmi Sosyal Hizmet*” olarak yer alınabilmesinin mümkün olabileceği hususudur.

“*AİK-Alman İslâm Konferansı (DİK-Deutsche Islam Konferens)*” kuruluş nedenlerin başında federal sosyal sistemin bir parçası, ikinci ayağı olan devletin insan, aile ve toplumların “*koruma ve destekleme*”sine yönelik uygulamalarda Müslümanların da dahil edilebilmesidir. Çünkü gerek Evrensel İnsan Temel Haklar Sözleşmeleri ve gerekse Anayasanın ön gördüğü en temel haklar “*eşitlik ilkesi*” gereği toplumun bütün kesimine yönelik hiçbir din, mezhep, kültür, dil, renk, cinsiyet, etnik köken ve siyasi

görüş ayrımı yapmaksızın adalet ölçüleri içerisinde verilmesinin sağlanması olarak görülmektedir. Bugüne kadar halen Müslümanlara yönelik bu hakların bir hak olarak verilmemesi ve zaman zaman bir “*Lütuf Temelli*” olarak sunulması Müslümanların “*onur ve haysiyetlerinin dokunulmazlığı*” noktasında da yine anayasanın ihlal edilmesine sebebiyet vermektedir.

Federal Almanya İçişleri Bakanlığının kontrolündeki AIK-Alman İslam Konferansının 2006-2019 yılları arasında geçen bu zaman zarfında İslâm ve Müslümanların Almanya’daki geleceğine ilişkin büyük umutlar vaat edilmesine rağmen İslam ve Müslümanların Alman İslam Konferansı üzerinden siyasi partilerin bir aracı haline dönüştürüldüğü görülmektedir. Derinlemesine mülakatların gerçekleştirilmiş olduğu İslâmi kurum/kuruluş, organize ve STK’ların genel olarak konuya ilişkin yaklaşımlarını şu şekilde özetlenebilmektedir. “*Federal İç İşleri Bakanlığı 13 yıl boyunca diğer dini Hristiyan ve Yahudi (Musevi) sosyal hizmet kurumlarında olduğu gibi bir “İslâmi Sosyal Hizmet” oluşturulması vaadi ile Müslüman kurum ve kuruluşların terbiye edilmelerine yönelik çalışmalar olduğu belirtilmiştir.*” 13 yıl boyunca yürütülen Alman İslam Konferansının asıl amacının “*İslâmi Sosyal Hizmet*” ile doğrudan ilişkisi olamayan bir “*İçişleri Bakanlığı*” üzerinden İslâm ve Müslümanların topluma uyumunda en üst düzeyde ele alınması ve “*İslâm Avrupa’ya uyumak zorundadır (Der Islam muss sich an Europa anpassen)*” yaklaşımı ile bir “*Avrupa/Almanya İslamı*” oluşturulmasına yönelik çalışıldığı görülmektedir (Sayfa:135).

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen bütün görüşmeler ve bu görüşmeler neticesinde elde edilen bütün basılı ve dijital kaynaklardan ulaşılan bulgular Almanya’da İslâmi sosyal hizmet konusunun tamamen “*Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı (BMFSFJ-Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend)*”nın kapsamında olması gereken bir konu olduğu görülmektedir. “*İslâmi Sosyal Hizmet*”in Federal devletin “*İçişleri Bakanlığı*” üzerinden ele alınarak sosyal hizmet üzerinden İslâm ve Müslümanların toplumda terör ve huzursuzluğun bir kaynağı olarak gösterilerek terbiye edilmeye çalışılması oldukça onur kırıcı ve tamamen anayasaya aykırı bir yaklaşımdır.

“*AIK-Alman İslam Konferansı (DIK-Deutsche Islam Konferenz)*” bünyesinde oluşturulmaya çalışılan sosyal hizmetler her ne kadar İslâmi kurum/kuruluş, organize ve STK’lar tarafından “*İslâmi Sosyal Hizmet*” adı altında vurgulanmaya çalışılsa da Federal İç İşleri Bakanlığının gözetiminde Almanya’da yaşayan Müslümanlara yönelik oluşturulmaya çalışılan sosyal hizmetlerin bir “*Müslüman Sosyal Hizmet (Muslimische wohlfahrt)*” çalışması olduğu belirlenmiştir. Kısaca özetlenmesi gerekirse; Federal Almanya İçişleri Bakanlığının “*AIK-Alman İslam Konferansı*” toplantıları ile yürütmüş olduğu çalışmaların sonucunda Federal sosyal sistem içerisinde yer alan diğer dini serbest sosyal hizmetlerinin sahip olduğu dini sosyal hizmetler tarzı bir sosyal hizmet oluşturulmasını ön görmediği görülmektedir. Konu ile ilgili olarak daha geniş bulgulara araştırmanın “*4. Bölüm: DIK/AIK-Almanya İslâm Konferansı’na İlişkin Bulgular*” başlığı altında incelenebilir (Sayfa:432).

13 yıl gibi uzun süren bu tartışmaların ardından varılan nokta ne yazık ki, CSU'lu politikacı mevcut hükümetin İçişleri bakanı Horst Seehofer göreve geldiğinin ertesi günü ¹¹⁰ “*Hayır. İslâm Almanya'ya ait değildir. (Nein. Der Islam gehört nicht zu Deutschland.)*” (WELD, 2018) yaklaşımı ile Almanya'da İslâm ve Müslümanların geleceğine sorun teşkil edecek talihsiz bir açıklama yapmıştır. 13 yıldır zoraki yürütülmeye çalışılan bir “*Müslüman Sosyal Hizmet (Muslimische wohlfahrt)*”lerin oluşturulabilmesi karşılıklı güvensizlik ortamlarına dayalı olarak sürdürülmeye çalışılmaktadır.

Araştırma kapsamında tespit edilen en önemli husulardan birisi; Federal sosyal sistemin hızla “*Lütuf Temelli*” pozitivist bir yapılanmaya doğru kaydığıdır. İnsanı ve insanı değerli kılan bütün unsurları sosyal sistemin ve dolayısı ile sosyal hizmetlerin merkezinden çıkarıyor olmasıdır. İnsan ve toplumlara ilişkin adalet ve eşitlik ilkelerinden uzaklaşıyor olması, sosyal hizmet uygulamalarında anayasaya aykırı davranarak; etnik kökenliklere ırkçı yaklaşım, kişi ve gruplara yönelik din, kültür ve dil ayrımcılığı, toplumda Müslümanların ötekileştirildiği bir tutum sergilendiği gözlemlenmiştir. Bu durum Avrupa Birliği üyesi ülkeleri arasında önem arz eden Federal Almanya'nın sosyal sisteminin oldukça politize edilmesine ve önlenmesi oldukça zor bir duruma doğru kaymasına neden olabilmektedir.

İslâmi Kurum/Kuruluş ve STK'ların Dini ve Sosyal Hizmetle Uygulamalarına İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın tespit etmeye çalıştığı problemlerden birisini; “*Federal Almanya'nın sosyal refah devleti sistemi kapsamında Müslümanlara yönelik dini (İslâmi) sosyal hizmetlerin diğer dini mensuplara yönelik sunulan hizmetler ile karşılaştırıldığında İslâmi sosyal hizmetlerin gerektiği gibi “adil ve eşitlik ilkesi” gereği sunulabilmekte midir?*” sorusu oluşturmuştur. Bu problemin tespitine ilişkin söylenebilecek ilk yaklaşımın her şeyden önce Federal Almanya'da uygulanmakta olan herhangi bir “*İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı*”nın olmadığıdır. İslâmi kurum/kuruluş ve STK'ların Federal Almanya'da yürütmekte oldukları bütün hizmetlerin genel çerçevesini öncelikle dini hizmet alanları oluşturmaktadır. Sosyal hizmet faaliyetlerinin tamamına yakın bir kısmı kurumların elde ettikleri mali kaynaklar üzerinden karşılanmaktadır. Bütün bu dini (İslâmi) sosyal hizmet faaliyetleri “*Müslümanlara Yönelik Sosyal Hizmetler (Muslimische Wohlfahrtsplege)*” çalışmaları adı altında yürütülmektedir.

Kurumların mali kaynaklardan önemli bir kısmı “*dini kaynaklar (zekât, sadaka ve fitre)*” üzerinden karşılanırken bir kısmının da “*kurumsal kaynaklar (üye gelirleri, bağışlar)*” üzerinden karşılandığı görülmektedir. Yine bu İslâmi kurum/ kuruluş ve STK'lardan bir kısmının işletme kaynakları üzerinden elde ettikleri karlar üzerinden sosyal hizmet faaliyetlerini yürüttükleri görülmektedir. Dolayısı ile araştırma kapsamında görüşülmüş olan bütün İslâmi kurumlar sosyal hizmetlerin bütün mali kaynaklarının %95 gibi oldukça büyük bir kısmını kendi öz kaynaklarından

¹¹⁰ CSU'lu politikacı İçişleri bakanı Horst Seehofer 15.03.2018 tarihinde “*Hayır. İslâm Almanya'ya ait değildir*” ifadelerini kullanmıştır.

oluşturmaktadırlar. Oldukça çok az bir kesin kurum ve kuruluşların Federal sosyal sistem içerisinde organize olmuş olan BAGFW'ın içerisinde organize olmuş kurumlar üzerinden karşılayabilmektedirler.

Federal Almanya'da organize olmuş İslâmi kurumların oldukça büyük bir bölümü, özellikle Türkiye kökenli sivil dini kurumların 2000'li yıllara kadar Federal Almanya'ya dönük sosyal hizmetlerden ziyade Türkiye'ye yönelik hizmetler sundukları görülmektedir. Her ne kadar Federal Almanya'da, İslâmi organizelerin, kurum ve kuruluşların Türkiye'ye yönelik çalışmalarını bir sosyal hizmet çalışması olarak tanımlamasa da bunların tamamına yakın bir kısmı sosyal hizmet kuram (teori) ve kavramları ile açıklanabilecek faaliyetler olduğu görülmektedir. Buradaki asıl en büyük sorunun İslâmi kurum, kuruluş ve STK'ların dolayısı ile İslâm ve Müslümanların İslamofobik yaklaşımlar üzerinden toplum içerisinde ötekileştirildikleri ile alakalı bir durum olduğu gözlemlenmiştir. Araştırmanın problemine ilişkin soruya bir yanıt arandığında, hiç şüphe yok ki, İslâmi kurum ve kuruluşlar, Federal Almanya'da İslâm ve Müslümanların geleceğine ilişkin oldukça büyük ihmalkarlıklar içerisinde oldukları görünmektedir.

Dolayısı ile konuyu Bronfenbrenner'in "*Ekolojik/Eko-sistem (Chronosystem)*" yaklaşımı içerisinde ele alınırsa, Federal Almanya'nın "*Makro Sistem (III.Sosyal Çevre)*" sosyal refah sistemi içerisinde "*İslâm ve Müslümanların Almanya'ya ait olmadıkları*" en yetkili siyasetçi, politikacı ve devlet yetkililerinin söylemesi doğal olarak Müslümanları toplumda kabul görmemelerine ve ötekileştirilerek izole edilmelerine sebebiyet vermiştir. Üç çeyrek asırdır halen İslâm ve Müslümanların Almanya'ya ait olup olmadıkları tartışılıyorsa -ki, bu tartışılıyor- o zaman Federal Almanya'nın sosyal refah sisteminin pozitivist (indirgemeci) bir sosyal-politikalara alet edildiği bilimsel anlamda görülebilmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular Federal Almanya'da uzun yıllardır dini ve sosyal hizmet faaliyetlerini yürüten İslâmi kurum/kuruluş ve STK'lar Federal sosyal sistemin ön gördüğü şekilde bir "*Ekolojik/Eko-sistem (Chronosystem)*"e entegre olamamışlardır. "*Almanya Müslümanları (Deutsche Muslime)*" ve İslâm Federal Almanya toplumun bir gerçeğidir. Bu gerçek sürekli "*Alman Vatandaşı olmuş Müslümanlar (Muslime deutsche Staatsangehörige)*" vurgulaması yapılarak gizlenmeye çalışılması oldukça yanlış ve ekolojik sisteme aykırı bir yaklaşımdır. Araştırmalar neticesinde elde edilen bu bulgulardan hareket ile araştırmanın problemine ilişkin şu şekilde bir tespit yapılmıştır:

Federal Almanya'da, uzun yıllardır yaşayan ve sayıları 5 milyonu aşkın "*Almanya Müslümanları*"nın Federal Anayasanın değiştirilemez ilkesi olan anayasanın 20. Maddesi 1. fıkrası gereğince "***Federal Almanya Cumhuriyeti Demokratik ve Sosyal bir Federal Devlettir.***" (BUNDESTAG, 2019/b) ve yine Federal Anayasanın, "***İnsan onuru ve haysiyeti dokunulmazlığı***"nın (BUNDESTAG, 2019/a) korunmasına ilişkin değerler ülkenin Almanya Müslümanları için de ön görülmekte midir? Yine Federal Anayasa'nın "*Giriş (Peräambel)*" bölümünde "***Tanrı ve insanlar karşısında sorumluluk***" taşıyan bir anayasa olduğu belirtilirken, federal devletin sosyal refah sisteminin Almanya Müslümanları için de aynı sorumlulukların taşıdığına bilincinde olunmalı mıdır (GRUNDGESETZ, 2015, s. 15)?

Federal Anayasa’da insani aile ve toplumlar, insanı değerli kılan temel bütün unsurlar koruma altına alınmıştır. Anayasa oldukça açık bir şekilde; hiçbir insanın, hiçbir ailenin, hiçbir kurum/kuruluş ve STK’nın din, mezhep, kültürel, ırksal, etnik kimliksel, kullandıkları dil ve siyasi görüşleri nedeni ile ayrımcılığın yapılamayacağı oldukça açık bir şekilde belirtilmiş ve bunların her birisi aynı zamanda “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri*” sözleşmelerin vurgulanmıştır. Federal Almanya’da gerek “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri*”ne rağmen ve gerekse Anayasal ilkelere rağmen Almanya’da yaşayan 5 milyonu aşkın Müslümanların anayasal hakları “Hak Temelli” olarak görülmemiş ve bu hakların oldukça az ve yetersiz bir kısmı, adeta bir “Lütuf Temelli” takdim edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Dolayısı ile İslâmi kurum ve kuruluş ve STK’ların sosyal hizmet faaliyetlerinde önceliklerin dini hizmetlerin yanında “*Müslüman Kimlikleri*”nin toplum içerisinde korunmasına yönelik olmuştur. Bu durum gerek Bronfenbrenner’in ve gerekse araştırmanın amaçlarından birisi olarak geliştirilen “*AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı Eko-Sistem İlişkisi*” çerçevesinde ele alınan “*Ekolojik/Eko-sistem (Chronosystem)*” yaklaşımları dikkate alındığında mezzo düzey İslâmi yapılanmaların, grupların “*Makro düzey (III.Sosyal Çevre)*” ilişkilerinde “*Exo Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)*” etkileşimlerini kendi kurumsal kimliklerinin varlıkları üzerinden yürütebildikleri görünmektedir (BRONFENFENBRENNER, 1981), (Sayfa:286).

Federal Almanya’da hızla değişen ve gelişen sosyal çevre faktörleri dikkate alınarak toplumun bütün mezzo yapılı İslâmi kurum kuruluşları ile mevcut sosyal sistem içerisinde olması gereken yasal zemin içerisinde hareket ederek Almanya Müslümanlarının oldukça doğal ve insani haklarının bir “*Hak Temelli*”lik gereği teslim edilmesinin yolları acilen aranması önem arz etmektedir. Bu durum kesinlikle 13 yıldır çözülemeyecek bir sorun olarak gösterilmemelidir. Bunun en bariz örneği, “*Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)*” çatısı altında bulunan diğer dini sosyal hizmet kurumlarından kabulü olarak gösterilebilir.

Buradaki en önemli hususun Federal Almanya’daki hiçbir dini sosyal hizmet kurumunun oluşumunda tarih boyunca İç İşleri bakanlığının görevli olduğu görülmemiştir. Hristiyan (Katolik) sosyal hizmet kurumlarını temsil eden “*Almanya Caritas Derneği (DCV-Caritasverband)*”, Hristiyan (Protestan/Evanjelist) sosyal hizmet kurumlarını temsil eden “*Almanya Protestan/Evanjelist Kilisesi Hayır Kurumu (DW & EKG-DiakonischesWerk)*” ve Yahudi (Musevi) sosyal hizmet kurumlarını temsil eden “*Yahudi-Musevi Sosyal yardımlaşma merkezi (ZWST-Zentralwohlfahrtsstelle der Juden in Deutschland)*” kurumlaşmalarını, tüzel kişiliklerini kendi dini değerleri üzerinden oluşturmuş ve burada devlete hiçbir suretle Hristiyan ve Yahudilerin dini, sosyal hizmetlerini tanzim etme yetkisi verilmediği görülmektedir.

Bu örnekten hareket ile Federal Almanya’da “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri*” dikkate alındığında ve Federal anayasanın oldukça güzel ve onurlu yaklaşımına uyulduğunda Federal İçişleri Bakanlığının Müslümanlara rağmen Almanya Müslümanları için bir “*Müslüman Sosyal Hizmet (Müslimische Wohlfahrtsplege)*” geliştirmesine gerek kalmayacaktır. Almanya Müslümanları da diğer dini mensubiyeti

olan toplumlar kadar oldukça başarılı ve değerli birçok hizmete imza atmışlardır. Almanya Müslümanları, Almanya sanayisinde, teknolojisinde, ekonomisinde, eğitiminde, siyasetinde ve toplumun her alanında oldukça başarılı olduklarına ilişkin birçok bilimsel veriler ile ortaya konulmuştur. Ne var ki bir tek sosyal hizmet alanında istenildiği gibi yer alamamışlardır. Buradaki sorunun ilgili bu İslâmi kurum ve kuruluşlara yıkılmasından ziyade bu kurum ve kuruluşlara adalet ve eşitlik gereği aynı anayasal hakların bir hak olarak görülmesi ile mümkün olabileceği görünmektedir.

İslâmi Kurum/Kuruluş ve STK’ların Müslümanlara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamaları

Araştırma kapsamında İslâmi kuru/kuruluş ve STK’ların gerek dini hizmetlerin ve gerekse sosyal hizmet uygulamalarında oldukça yetersiz kaldıklarını tespitleri yapılmıştır. Bunun başlıca en önemli problemi yukarıda izah edilmiştir. Şimdi ise ilgili bu kurumları sosyal hizmet algılamaları ile ilgili varılan sonuçlara değinilecektir. Her bir İslâmi kurumun, STK’nın sosyal hizmet uygulamalarına yönelik ortak algılamaları olduğu gibi oldukça farklı ve yorumlamaların olduğu görülmektedir. Uygulanılan sosyal hizmetlerin İslâmi sosyal hizmet olduğuna ilişkin vurgulamalar yapılırken gerek İslâm Âkidesi ve gerekse Hz. Peygamber’in Sünnetleri/Hadisleri bağlamında derinlemesine bir çalışmanın yapılamamış olduğu tespit edilmiştir. Dolayısı ile Federal Almanya’da organize olmuş hiçbir İslâmi kurum/kuruluş ve STK’nın uyguladıkları bir “*İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı*” bulunmamaktadır. Sosyal hizmetlerin öncelikle kendi cemaatlerine yönelik ve yetersiz uygulamalar olmakla birlikte daha çok danışma hizmetleri ve kısmi dini hizmetlerden (Manevi Rehberlik, Cenaze Nakil ve Hosbis) ibaret olduğunun tespitleri yapılmıştır. Özellikle sosyal hizmet kavramını kuşatan “*bilgi*” ve “*eylem*” kapsamlı disiplinler bir yapılanmaya rastlanmamıştır.

Federal Almanya’da Müslümanlara dini ve sosyal hizmetler sunma gayreti içerisinde olan ilgili bu İslâmi yapılanmaların bu yetersizliklerini ve eksikliklerin farkında oldukları belirtilmiştir. Her bir kurumun sosyal hizmetlerin sunulmasında oldukça potansiyel bir yapısının olduğu söylenebilir. Mevcut bu potansiyele aynı zamanda “AİK-Almanya İslâm Konferansı (DIK- Deutsche İslam Konferenz)” dikkatleri çekmektedir. Burada asıl sorunun Müslümanlara yönelik sosyal hizmet uygulamalarında Federal sosyal sistemin Makro düzey/sistem (III. Sosyal Çevre) bütünlüğü içerisinde “*Almanya Müslümanları (Deutsche Muslime)*”na yönelik mezzo düzey yapılanmaları anayasanın “adalet ve eşitlik ilkesi” gereği desteklemiyor olmasıdır. Federal sosyal sistem, ülke sınırları içerisinde BAGFW’ın çatısı altında bulunan seküler ve Hristiyan ve Yahudi kurumsallaşmalar üzerinden toplumun en kılcal damarlarına kadar ulaşımı mümkün kılabilirken aynı adil ve eşit değerde bir sivil ulaşımı İslâmi yapılanmalar üzerinden gerçekleştirilmesine müsaade etmemektedir. Konu ile ilgili olarak daha geniş bulgulara araştırmanın “4. Bölüm: Müslümanlara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarına İlişkin Tespitler” başlığı altında incelenebilir (Sayfa:409).

Dolayısı ile İslâmi kurum/kuruluş ve STK’ların bir sosyal hizmet “*Sunucuları, Sağlayıcıları, Uygulayıcıları (Leistungserbringer)*” olarak sosyal sistemin sağladığı diğer

diğer önemli ayağının sosyal hizmetlerin “Taşıyıcıları (Kostenträger)” maliyet (finansman) tedarikçilerinin olmadığı görülmektedir (GERHARDINGER, 2018). Bu durum aynı zamanda şöyle bir sorunu da beraberinde getirdiği görülmektedir. Müslümanlardan tedarik edilen bütün devlet gelirlerinin (vergiler ve katkılar) sosyal sistemin “güvenlik” boyutu ile Müslümanların istifade edebildikleri, fakat sosyal hizmetin “koruma ve destek” yönü ile geri dönüşlerinin sağlanılamadığı görülmektedir (Şekil 2, Sayfa:34), (Şekil 5, Sayfa:49). Post-Pozitivist yapılandırılmış olan Federal sosyal sistemin 5 milyonu aşkın “Almanya Müslümanları (Deutsche Muslime)”nın “Hak Temelli”lik ilkelerine bağlı haklarının nasıl “Lütuf Temelli” pozitivist bir yaklaşıma dönüştürüldüğü bilimsel veriler üzerinden oldukça net görünebilmektedir.

Bütün bu yaklaşımlara rağmen İslâmi kurum/kuruluş, organize ve STK’ların gerek federal ve gerekse eyaletler düzeyinde Müslümanlara yönelik sosyal hizmet ihtiyaçlarını ellerindeki bütün kaynakları kullanarak seferber oldukları gözlemlenmiştir. Federal düzeyde “KRM-Müslümanlar Koordinasyon Kurulu (Koordinationrat der Muslime)” çatısı altında organize olabilirlerken eyaletler düzeyinde de federasyonlar ve “Schura (Şura)” çatıları altında organize olmaktadır. Bu yapılanmaların Federal Almanya’da İslâm ve Müslümanların “Ekolojik/Eko-Sistem (Chronosystem)” dahilinde topluma entegrasyonun sağlanmasında oldukça faydalı sivil girimler olarak görülmektedir. Araştırmalar kapsamında tespit edilen en önemli sorunlardan bir tanesinin ilgili bu kurumsal yapılanmaların gerek dini (İslâmi) ve gerekse sosyal hizmet disiplini açısından yeterince kalifikasyon sahibi insan kaynakları ile donatılmamış olmasıdır. İlgili bu kurum/kuruluş organize ve STK’ların “Sosyal hizmet”in kuram (teori) ve kavramsal açıdan neleri içerdiği bütün açıklığı ile kavranması önem arz etmektedir.

Sosyal Hizmet sadece “AİK-Almanya İslâm Konferansı (DIK- Deutsche Islam Konferenz)”nın dikta ettiği gibi İslâm ve Müslümanların toplumda bir sorun teşkil ettiği iddiası üzerinden ele alınamayacak kadar kutsal ve “İnsani Sosyal Hizmet (Social Human Services / Soziale menschliche Dienstleistungen)” yaklaşımı ile ele alınmasını “Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri” ve anayasal “Hak-Temelli” ilkeler bağlamında ele alınması gereken bir yaklaşım olarak görülmelidir. Bu vesile ile araştırmanın öneriler bölümünde de ele alınacağı gibi, oldukça hızlı değişen/gelişen Federal Almanya’da İslâm ve Müslümanların geleceği, güven içerisinde yaşamları, korunmaları ve desteklenmelerine yönelik bir sosyal sisteme ihtiyaç duyulduğudur. Konu ile ilgili olarak daha geniş bulgulara araştırmanın “4. Bölüm: İslâmi Kurum/Kuruluş ve STK’ların Dini ve SH-Faaliyetlerine İlişkin Bulgular” başlığı altında incelenebilir (Sayfa:422).

Federal sosyal sistemin “Ekolojik/Eko-Sistem (Chronosystem)” dahilinde ilgili bütün çevresel faktörleri dikkate alınarak “Mikro (bireysel)“, “Mezzo (aile-küçük gruplar)” ve “Makro (toplumsal)” yaklaşımlarda “Exo Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)” etkileşimlerden İslâm ve Müslümanların dışlanmaması ve ötekileştirilmemeleridir. Dolayısı ile Federal Almanya’da “Ekolojik/Eko-Sistem”in doğal bir parçası olan Müslümanların “onur ve haysiyetlerinin dokunulmazlığı”nın korunması ilgili bütün mezzo ve makro düzey yapılanmaların görevidir. Bu görev “Hak Temelli”liğin ötesinde “Vecibe-Hak Temelli” bir görev ve sorumluluktur. Dolayısı ile insan, aile,

toplum ve bunlara ilişkin bütün değerlerin neler olduğunu bütün açıklığı ile ortaya koyan bu araştırma aynı zamanda bu kutsal değerlerin yok edilmeye çalışılmasında her türlü teknolojik, ekonomik siyasi ve sosyal politik enstrümanların acımasızca kullanıldığını “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri*”nin anayasa ve yasaların farkında olunarak veya olmadan değersizleştirildiğine dikkatleri çekmektedir.

Bu gerekçeler ile Federal Almanya’da toplumun her katmanında sivil yapılanmalar olarak hizmet yürüten İslâmi kurum/kuruluş, organize ve STK’lara oldukça önemli bir görev düşmektedir. Her şeyden önce “*İslâmi Sosyal Hizmet*”in Kur’an-ı Kerim ve Hz. Peygamber’in Sünneti/hadisi bağlamında neleri içerdiği oldukça iyi anlaşılması önem arz etmektedir. Cenab-ı Allah insanlığı kendi kendisini yok etmesi için değil tam tersine “*Halâife fi’l-ard; (yeryüzünde birbirlerinin halifesi)*” olarak yarattığı bilinci ile faydalı ve sürdürülebilir hizmetler yürütülmelidir. Cenab-ı Allah “*Ahsen-i Takvîm (en güzel derecede/kıvamda)*” yaratmış olduğu insanın bu güzel yaratılmışlığını, kıvamını korumasını emretmiş, insanı bir “*Halife*” olarak en yüksek makama oturtmuştur. Hiç şüphe yok ki, insanı yoktan var eden Cenab-ı Allah yarattığı kullarını en iyi bilendir. Halife olan, kutsal bir misyonu olan her insanın ve özellikle de Federal Almanya’da insanlığa hizmet sunan her bir İslâmi kurum/kuruluş ve STK’nın karşılıklı hak ve hukuklarının korunmasında ve karşılıklı hataların giderilmesinde “*yeryüzünün imarıyla ilgili kutsal bir görev*” ile görevlendirmiş oldukları bilinmek durumundadır.

Federal Almanya’da yaşamlarını sürdüren her bir “*Almanya Müslümanı (Deutsche Muslime)*” olan insanın yaşadığı ülkesinde insanlık için güvenilir ve sürdürülebilir bir yaşamın kılınmasına yönelik “*Vecibe-Hak Temelli*” sorumlulukları, görevi vardır. Almanya’daki İslâmi kurum/kuruluş ve STK’ların da mevcut “*Ekolojik/Eko-Sistem (Chronosystem)*” içerisinde “*Mezzo düzey (aile-küçük gruplar)*” yapılanmalar olarak bütün fonksiyonlarını Federal devletin sosyal sisteminin “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri*” ve anayasa çerçevesinde “*İnsan onuru ve haysiyeti dokunulmazlığı*” (BUNDESTAG, 2019/a) 20. Maddesi 1. fıkrası gereğince “*Federal Almanya Cumhuriyeti Demokratik ve Sosyal bir Federal Devlettir.*” (BUNDESTAG, 2019/b) yapısının ihlal edilmesinin ve korunması noktasında “*Vecibe-Hak Temelli*” faydalı/hayırlı işler (salih amel) ile sorumlu kılınmışlardır. Bu aynı zamanda Federal Almanya’da gerek Müslümanlara ve gerekse toplumun bütün katmanlarına hizmet sunan İslâmi kurum/kuruluş ve STK’lara şöyle bir sorumluluk/ödev yüklemektedir. Sosyal hizmetlerin sadece hapishane, hastane ve ölüm döşeğinde (terminal dönem) yatan hastalara veya hasta yakınlarını teselli etme mesleği olarak görülemeyecek kadar geniş ve kutsallık içeren bir hizmet alanı vardır. Dolayısı ile İslâm Âkidesi bağlamında “*İslâmi Sosyal hizmet*” yaklaşımı;

- “*Ekolojik/Eko-Sistem*” bütünlüğü içerisinde “*İNSAN ve AİLE*” merkezli olup, sürekli “*Exo Düzey-Dinamik*” etkileşimleri üzerinden insanın sosyal değişimini/gelişimini, sosyal içerimini ve iyilik halinin güçlendirilmesini sağlayan bir yaklaşımdır
- İnsanın yaratılışı ve fitratı gereği sahip olduğu “*Vecibe-Hak Temelli*” özgürlüklerini, “onur ve haysiyetin dokunulmazlığı”nı “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri, Anayasa ve İslâm Temel Vecibeleri-Hakları Sözleşmeleri*” ile teminat altına alan, koruyucu-önleyici (Salih amel), ıslah edici, müdahil/operasyonel, multidisipliner ve eklektik bilgi temelli inovatif bir yaklaşımdır (Grafik 4, Sayfa:204).

- İslâmi-Sosyal Hizmet, yine aynı zamanda “*Ekolojik/Eko-Sistem*” bütünlüğü içerisinde “*TOPLUM*” merkezli olup, sosyal refah toplumu içerisinde güvenli ve sürdürülebilir bir yaşamı mümkün kılmak için “*insanın 5 temel değeri*”nin (Grafik 17, Sayfa:236) korunmasında eklektik bilgi yaklaşımı ulusal, uluslararası insan hakları sözleşmeleri bağlamında insanların yasalarla korunmasını, toplumda sosyal adaletin, eşitliğin, özgürlük ve vecibelerin (sorumluluk) yerine getirilmesini koruyucu-önleyici, ıslah edici ve müdahil/operasyonel (pratik) yaklaşım metotlarıyla güvence altına alan bir yaklaşımdır.

Ayaştırmanın sonucu olarak gerek Federal Almanya’nın sosyal refah sistem uygulamalarında sistemin ikinci ayağını oluşturan BAGFW’nın çatısı altında oluşturulan 3’ü seküler ve 3’ü dini “*Sosyal Hizmet*” uygulamalarına 7. bir sosyal hizmet olarak “*AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı*”nın sunulmasıdır.

Araştırmanın Problemlerine İlişkin Sonuçlar:

Araştırmanın problemlerine ilişkin bütün bulgular “*Federal anayasa bağlamında alt problemlere ilişkin sonuçlar*” ve “*Diğer başlıca alt problemlere ilişkin sonuçlar*” (Sayfa:6) olmak kaydı ile iki perspektiften ele alınarak çalışılmıştır. Problemlere ilişkin sonuçlar ise araştırmanın saha/alan çalışmaları tamamlandıktan sonra bulgular üzerinden analiz edilerek belirlenmiştir. Dolayısı ile araştırmanın problemlerine ilişkin sonuçları kısaca şu şekilde özetlenebilir;

Federal Anayasa Bağlamında Alt Problemlere İlişkin Sonuçlar

- Anayasanın, 1.Maddesi, gereği “insan onur ve haysiyetinin dokunulmazlığı” hususları Müslüman hasta ve hasta yakınlarına sunulmakta olan dini (İslâmi) sosyal hizmetler dikkate alındığında oldukça çelişkili durumların olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle anayasanın “adalet ve eşitlik” ilkeleri gereği diğer dini mensubiyeti olan insanlar ile aynı eş değer hizmetlerin alınmadığı belirlenmiştir.
- Almanya’nın 3. Madde, 3.Fıkrasında; “cinsiyeti, soyu, ırkı, dili, yurdu ve kökeni, inancı, dini veya siyasi görüşleri dolayısıyla hiç kimse mağdur edilemez ve hiç kimseye imtiyaz tanınmaz.” (*GRUNDGESETZ, 2015, s. 17*) ibaresi yer almaktadır. Federal anayasanın ilgili bu maddesi dikkate alındığında İslâm ve Müslümanlara yönelik İslâmofobik bir yaklaşım sergilendiği ve bu yaklaşımların “devlet-İslâm” ilişkilerini oldukça olumsuz etkilediğini bu olumsuzluklarda ülkedeki 5 milyonu aşkın Müslümanın etkilendiği tespit edilmiştir.
- Anayasanın, 4.Maddesi gereği; “(1) Din ve vicdan özgürlüğü ile din ve dünyevi inanç özgürlüğünün dokunulmazlığı. (2) Dini inançların rahatsız edilmeden uygulanabilirliği ve güvence altında olduğu” (*GRUNDGESETZ, 2015, s. 18*) bildirilmektedir. Son beş yıl içerisinde İslâm ve Müslümanlara karşı oldukça ön yargıların arttığı ve ırkçı söylemlerin arttığına ilişkin birçok bilimsel veriler bulunmaktadır. Aynı şekilde görüşmelerden elde edilen bulgularda bu veriler ile doğru oratılı olduğu belirlenmiştir.
- Anayasal gerekçeler ile, Müslümanların dini inançlarının yaşanması, dokunulmazlıkları ve güvence altına alınmaları noktasında sosyal devlet ne tür önlemler alabilmektedir? İslâm ve Müslümanlara yönelik İslâmofik yaklaşımlar devlet yöneticileri ve muhalefet partileri tarafından da birer seçim malzemesi olarak kullanılması devletin koruyucu-önleyici tedbirler almasından ziyade teşvik edici bir unsur oluşturduğu belirlenmiştir.
- Anayasa’nın 7.Maddesi bağlamında; Müslümanlara yönelik sosyal hizmetleri, sadece “hapishane, hastane ve hospis” noktasında ele almayıp, sosyal sistemin çocukların doğumu ile başlayıp bir eğitim süreci ile devam ettirdiğini ve dolayısı ile insan yaşamının her alanında bulunduğunu ortaya koymaktadır (*GRUNDGESETZ, 2015, s. 19*). Müslümanlara yönelik sosyal hizmetlerin kapsamı oldukça sınırlı tutulmakta ve Müslüman kurum/kuruluş ve STK’lar Müslümanların toplum içerisinde bşir tehdit unsuru oluşturuyor gerekçeleri ile Müslümanların entegre edilmelerine yönelik sosyal hizmetler geliştirilmek istendiği gözlemlenmiştir. Dolayısı ile İslâm ve Müslümanlar Federal Almanya’da sosyal hizmetin olması gereken önemli alanlarında bulunamadığı, olmadığı gözlemlenmektedir.

Diğer Başlıca Alt Problemlere İlişkin Sonuçlar

- Federal Almanya’da gerek federal ve gerekse eyaletler düzeyinde uygulanmakta olan her hangi bir “İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı” bulunmamaktadır. Federal Almanya’da organize olmuş olan İslâmi kurum/kuruluş, ve STK’ların kendi kurumsal yapılarına göre farklılıklar gösteren sosyal hizmet faaliyetleri bulunmaktadır.
- Federal Almanya’da her hangi bir “İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı” olmadığı gibi, Müslümanlara yönelik sunulan sosyal hizmet yapılanmalarında mevcut federal devletin sosyal sistemi içerisinde diğer dini sosyal hizmet kurumlarının yer aldığı şekli ile yer almamaktadır.
- “Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW - Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)”nın çatısı altında hizmet veren 3’ü seküler ve 3’ü dini Hristiyan ve Yahudi (musevi) sosyal hizmet kurumlarının farklı birçok alanlarda Müslümanlara yönelik sosyal hizmet çalışmalarının olduğu tespit edilmiştir.
- Federal Almanya’da faaliyet yürüten dini (İslâmi) kurum/kuruluş, organizasyon ve STK’ların Müslümanlara ve toplumun diğer kesimine yönelik sosyal hizmet faaliyetleri oldukça sınırlı olduğu gözlemlenmiştir. Sunulan hizmetlerin koruyucu-önleyici hizmetler olmaktan ziyade mevcut sorunların giderilmesine yönelik hizmetler olduğunun tespiti yapılmıştır.
- Müslümanlara yönelik sosyal hizmetlerin kapsamı oldukça kısıtlı olduğu ve son 13 yıldır üzerinde çalışılmış olan “Müslüman Sosyal Hizmet (Muslimische Wohlfahrtsplege)” adı altında organize edilmeye çalışılan hizmetlerde de istenilen neticelere ulaşamadığı belirlenmiştir. Bugüne kadar bu hizmetlerden oldukça kısıtlı istifadelerin edilebildiği ve henüz oldukça yetersiz çalışmalar olduğu gözlemlenmiştir.
- Müslümanlara yönelik sunulmaya çalışılan hizmetlerin oldukça kısıtlı olduğu ve bu hizmetlerin “değer temelli” olarak sunulamadığının tespitleri yapılmıştır. İslâmi kurum/kuruluş ve STK’ların değer temelli hizmetleri oldukça kısıtlı olsa da değer temellilik açısından kısmen bir karşılık bulduğu söylenebilir. Bu sorunların başında değer temelli (İslâmi) sosyal hizmetlerin sunulabilmesinde yeterli seviyede eğitilmiş sosyal hizmet uzmanlarının bulunmaması olarak gösterilebilmektedir.
- Araştırma kapsamında derinlemesine mülakatların gerçekleştirildiği Müslüman hasta ve hasta yakınlarının sosyal hizmet kapsamında aile ilişkileri ve aile bireylerinin birbirleri ile olan ilişkilerinde sorumluluk temelli ilişkiler olduğu görülmektedir. Aile bireylerinin hasta olan yakınlarına bir sorumluluk bilinci ile ellerinden geldiği ölçüde hizmet sundukları tespit edilmiştir.
- Federal Almanya’da “AİK-Alman İslam Konferansı (DİK-Deutsche Islam Konferenz)”nın yürütmekte olduğu “Müslüman Sosyal Hizmet (Muslimische Wohlfahrtsplege)” adı altındaki oluşumların Müslüman toplumda tam bir karşılığının olmadığı tespit edilmiştir.
- Federal Almanya’da “DİK-AİK-Alman İslam Konferansı”nın 13 yıldır sürdürmekte olduğu sosyal hizmet oluşumlarının bugüne kadar Müslümanların genel anlamda sosyal hizmet ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik çalışmaların oldukça yetersiz kaldığının tespitleri yapılmıştır.

ÖNERİLER

Araştırmanın amacı, Federal sosyal sisteme ve bu bağlamda uygulanmakta olan sosyal hizmetlere ilişkin elde edilen nitel bulguların sonuçlarına odaklanılmasının yanında “*sonuç bilgileri*”nin “*eylem*”e dönüştürülmesini gerekli kılmaktadır. Dolaysı ile araştırmanın sonuçlarına odaklanılmasının ötesinde araştırmanın hedefine ilişkin sunulan bütün önerilerin “*AHSEN-Sosyal Hizmet*” dahilinde bir “*eyleme/uygulamaya*” dönüştürülmesi önem arz etmektedir.

Geliştirilememiş, güncellenememiş, eskimiş, demode kuram (teori), kavram, söylem ve düşünceler ile, insanların gelişimini mümkün kılmayacak “*sosyal-enstrümanlar*”ın kullanılabilir. Ülkelerin ve en nihayetinde tüm dünyanın katma değerli ve sürekli güncellenebilen eklektik temelli inovatif yaklaşımlara, sosyal-enstrümanlara ve bu bağlamda geliştirilebilecek yeni sosyal-politikalara ivedilikle ihtiyaç vardır. Hızla gelişen/değişen ekolojik/eko-sistemin (*kronosistem*) insanların güven ve barış içerisinde sürdürülebilir bir dünya hayatına kavuşturulabilmesi için yeni sosyal kuramlara (teori), kavramlara, söylem/düşünce ve fikirlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ancak her bir toplumun insan ve aileyi değerli kılan milli/yerli kodlamalar/yazılımlar üzerinden yeni fikirler, yeni uygulamalar, yaklaşım/model ve sosyal-enstrümanlar oluşturmasıyla mümkün olabilecektir.

Viktor Hugo’nun, “*Hiçbir ‘güç’ doğru zamanda ortaya konulabilen bir ‘fikir’den daha güçlü değildir. (Nichts ist stärker als eine Idee, deren Zeit gekommen ist.)*”, (VOLKERS & ANDERSON, 2018, s. 13) ifadelerinin; “*AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı*”nın tam da doğru bir zaman ve doğru bir fikir/yaklaşım olarak ortaya konulduğunun altının çizilmesi önem arz etmektedir (VOLKERS & ANDERSON, 2018, s. 13). 19. ve 20. yüzyılın pozitivist ve post-pozitivist sosyal politikalarının (de Politique Positive) “*Doğu*” üzerinden bir “*Batı*” oryantalist fikri/düşüncesi ile dünyayı kutuplaştıran sosyal-enstrümanların bilinçli olarak geliştirildiği görülmektedir. 21. yüzyılın ilk çeyreğinde bu enstrümanların ne ülkelerin ne de dünya insanlığının güvenliğini sağlayabilecek sosyal sistemler olmadığı ve insanın sosyal-politikalar adına araçsallaştırılmasının ve değersizleştirilmesinin önüne geçemeyecektir.

Eko-sistemin “*İnsan-Din (Allah c.c.)*” ilişkileri, “*İnsan-Doğa (Tabiat)*” ve “*İnsan-Toplum (Çevre)*” ilişkileri pozitivist düşüncenin “*3 evre (hal yasası)*” yasaları ile kendine özgü değerlerinden, birbirleri ile olan bütün “*Exo Düzey-Dinamik ilişkiler*”inden “*Atom teorisi*” yaklaşımları ile parçalanmıştır. Pozitivist akımın “*3 evre-hal yasası (Das Drei-Stadien-Gesetz)*” insan, aile ve toplumlara dair bütün kutsal değerleri atomize etmiş sekülerist, ateist, deist, nihilist ve agnostik toplumlar oluşturmuştur. Son geçmiş yüzyılın manüpülâtif “*muasır medeniyet*” algılatmaları Batı’nın dünya insanlığının içerisinde bulunduğu vahim durumunu çözebilecek bir medeniyet olamayacağı yönünde birçok yeni düşünceler olmuştur. Muasır medeniyetin sosyal refah devletleri olarak algılatılan Batı Avrupa ülkelerinin eko-sistemi değerli kılan bütün unsurlarından uzaklaştırılmış olduğu söylenebilir. Batı Avrupa toplumları % 40-50 oranında hiçbir yaratıcı gücün varlığına inanmamaktadır. Bazı ülkelerde bu oranların

oldukça korkunç boyutlara ulaştığı bu oranların % 60-70 seviyelerinde ve bir kısmında da %85 seviyelerine ulaşmıştır (FOWID, 2016).

Alman filozof, felsefe tarihçisi Ernes Cassirer'in (1874-1945) "*İnsana Dair Deneme*" adlı eserinde de dikkatleri çektiği; 21. yüzyılda "*İnsanın doğasına ilişkin ulaşılabilecek bilgi kaynakları*"nın bir önceki yüzyıllara kıyasla daha bilimsel ve daha gerçekçi olduğu anlaşılmaktadır (CANATAN, 2014, s. 7). Böyle bir zamanında, 21. yüzyıl insanına dair bütün veriler/bulgular (*bilimsel doğrular*) gerçek anlamda "*ilmin hakikatleri*", Marifetullah (Allah bilgisi) ile buluşturulabildiğinde doğru bir zamanda doğru bir fikrin/yaklaşımın konulabilmesi oldukça mümkün olabilecektir. İçerisinde yaşanılan bu zaman 4. Sanayi Devrimi "*Yapay Zekâ (Yeni Nesil Dijital teknoloji)*" dönemidir. 19. ve 20. yüzyılın eski demode olmuş sosyal-enstrümanları ve sosyal-politik uygulamaları bu yeni dönemin "*Z-Kuşak/Nesil*"in sosyal sorunlarını çözebilmeye muktedir değildir. Eko-sistemlerin oldukça hızlı gelişen "dijitalleşme (4.5 G)" süreçleri içerisinde insan, aile ve toplumların exo-düzey etkileşimleri sıradan bir süreçmiş gibi geçirilmeye çalışılması 21. yüzyıl insanının olduğundan daha da değersizleştirilmesine ve dijitalizmin araçları haline getirilmesine sebebiyet verebilecektir. Bu durum birey, aile ve toplumların sosyal hizmet kapsamında güven, korunma ve desteklenmelerine yönelik sürdürülebilir bir yaşamı tehdit edebilmektedir.

Nitekim 20. yüzyılın Batı sosyal sistemleri ve buna bağımlı olarak sosyal hizmet yaklaşımları "*X ve Y-Kuşak*"ların sosyal sorunlarının giderilmesine ilişkin çözümler üretememiştir. Toplum içerisinde kullanılmaya elverişli olmayan "*X ve Y-Kuşak*" nesiller ve öncesi kuşak yaşlı insanların devletlerin sosyal sistemlerine ve sosyal politikalarına oldukça maliyetli oldukları gerekçeleri ile ülke sınırları dışına, uzak doğu ülkelerine destek/bakım hizmetlerini alabilmeleri için gönderilmektedir. Bu durum Evrensel Temel İnsan Hakları Sözleşmelerine ve anayasalara oldukça aykırı "*insan onur ve haysiyeti*"nin ayaklar altına alındığının bir göstergesidir. 20. yüzyıl sosyal sistemlerinin ve sosyal hizmetlerinin geçmiş kuşakların sorunlarına çare olamadığı gibi içerisinde yaşanılan bu 21. yüzyıl "*Z-Kuşak/Nesil*"in sosyal sorunlarına da çare olamayacağı ortadadır. Yine bilim dünyası ve özellikle de sosyal bilimler bu asrın yeni gelecek kuşakları "*α: Alfa*" ve "*β: Beta*" nesilleri ile yüzleşeceği kaçınılmaz bir gerçektir. Dolayısı ile hızla değişen ve gelişen bir dünyada bu yeni kuşakların geleceğine yönelik inovatif sürekli geliştirilebilen sosyal enstrümanlara, yeni bir fikir, yeni bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır.

Hızla değişen ve gelişen bir dünyada eko-sistem/kronosistem (chronosystem) zamanlaması içerisinde "*mikro-düzey (insan)*", "*mezzo-düzey (aile ve gruplar)*", "*exo-düey (dinamik ilişki/etkileşim)*" ve "*makro-düzey (sosyal çevre)*" sistemlerin yeniden insan, aile ve toplumları değerli kılan "*İnsan-Din (Allah c.c.)*", "*İnsan-Toplum (çevre)*" ve "*İnsan-Doğa (tabiat)*" gibi üç değerli ununsurlarının tam merkezine yerleştirilmesi önem arz etmektedir. Bu gereksinimden hareket ile araştırma kapsamında geliştirilmiş olan dini (İslâmi) sosyal hizmet yaklaşımı tamamen bir "*İslâmi Uyaklaşım*" bağlamında disiplinler boyutları ile önerilmektedir. Dolayısı ile Cenab-ı Allah'ın insana bir "*Can/Ruh (nefs) Üflenmesi*" ona insan olabilme

değerini/cevherini “*Ahsen-i Takvim*”¹¹¹ ölçüleri ile lütfetmesi ve insanları “*yeryüzünde birbirlerinin halifesi (Halâife fi’l-ard)*” kılması önerilen bu “AHSEN-Sosyal Hizmet”in insani aile ve toplumlara yönelik “*Vecibe-Hak Temelli*” bir sorumluluğunun ve görevinin olduğu bir kez daha altı çizilmesi önem arz etmektedir.

Bütün bu yaklaşımlardan hareket ile, 21. yüzyıl yeni kuşak insanların yeniden kendisini değerli/cevher kılan kodlarına/yazılımlarına döndürülmesi için “*İNSAN*”ı merkezine alan, “*İnsani Hizmet (menschlicher Dienst)*”in bir sosyal hizmet yaklaşımı olarak en güzel bir şekilde temsil edebilecek, insanı en güzel içselleştirebilecek “*AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı*”nın önerilebileceği düşünülmüştür. Dolayısı ile araştırma kapsamında ele alınan bütün öneriler yeni oluşturulmuş olan inovatif “*AHSEN-Sosyal Hizmet*” perspektifinde çeşitli oldukça yeni gelecek kuşakların/nesillerin sorunlarının giderilmesine yönelik sunulmasına çalışılmıştır. Araştırma kapsamında sunulacak olan bütün önerilerin “AHSEN-Yaklaşım”ın her üç grafik tasarımları dikkate alınarak eklettik anlamda “*Bilgi*” ve “*Eylem*”e yönelik değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

- AHSEN Sosyal Hizmet – Pozitivist & Post-Pozitivist Sosyal Hizmet Yaklaşımları
 - Konuya ilişkin daha detaylı öneriler: (Grafik 4, Sayfa:204)
- AHSEN Sosyal Hizmet – İnsanın İslahında Korunması Gereken 5 Temel Değer/Emanet
 - Konuya ilişkin daha detaylı öneriler: (Grafik 17, Sayfa:236)
- AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşımı & Multidisipliner “Ekolojik/Eko-Sistem” İlişkileri
 - Konuya ilişkin daha detaylı öneriler: (Grafik 25, Sayfa:286)

Bütün öneriler araştırmanın gerçekleştirilmiş olduğu üniversitenin bulunduğu ülke ve araştırmanın sahası/alanını oluşturarak ülke dikkate alınarak yapılmasına özen gösterilmiştir. Dolayısı ile araştırmaya ilişkin öneriler yapılırken dört başlık altına ele alınmaya çalışılmıştır. Bunlar:

- Saha/alan çalışmalarının gerçekleştirilmiş olduğu Federal Almanya’ya yönelik öneriler
- Araştırmanın disiplinler boyutu, üniversitenin Türkiye olması nedeni ile Türkiye’ye yönelik öneriler
- İnsanlık namına dünyaya vereceği mesaj/öneri
- AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı’nın genel sonuç önerisi/mesajıdır.

Federal Almanya’ya Yönelik Öneriler

Araştırmanın saha/alan çalışmalarının oluşturulmuş olduğu Federal Almanya’ya sosyal hizmet uygulamalarına yönelik öneriler:

- Federal sosyal sistem ve bu bağlamda sosyal hizmet uygulamaların Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri ve Federal Anayasa ile olan çelişkileri giderilmelidir.
 - Makro-düzey/sistem devlet yapılanmaları ve buna bağımlı olarak mezzo düzey sosyal hizmet uygulamaların temelinde “*almak*”tan ziyade “*vermek*”le ilgili multidisipliner bir yaklaşımdır. Federal sosyal sistem Almanya Müslümanlarına hak ettikleri bütün hizmetlerin “*Hak Temelli*” olarak sunmasının da ötesinde

¹¹¹ Ahsen-i Takvim: “Lekad halaknâl insâne fi ahseni takvim”, “And olsun ki, biz insanı en güzel bir surette (biçim/kıvam) yarattık” (K.K.: Tin 95/4).

anayasal bir zorunluluktur. Temel Haklar Sözleşmeleri ve yasal sözleşmelere uyulması önem arz etmektedir.

- Almanya Müslümanlarının toplumun diğer dini mensubiyeti olan insanların sahip oldukları anayasal haklara adalet ve eşitlik ilkesi gereği sahip olmalarının gerekliliği Almanya Müslümanlarının “onur ve haysiyet dokunulmazlığı”nın sadece sözleşmelerde kalmayıp eyleme dönüştürülerek Müslümanların da güven ve koruma altına alınması oldukça önem arz etmektedir. Dolayısı ile Federal Almanya’da uygulanmakta olan herhangi bir “İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı”nın olmamasından hareket ile “AHSEN-Sosyal Hizmet” İslami sosyal hizmet yaklaşımı olarak önerilmektedir. (Sayfa:204, 236, 286)
- “Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri” ve Anayasal anlamda “*Almanya Müslümanları (Deutsche Muslime)*”nın hiçbir din, mezhep, inanç, cinsiyet soy, ırk, dil, etnik kökenliliği veya siyasi görüşleri dolayısıyla mağdur edilmelerinin önüne geçilmesi sosyal hizmetlerin bir gerekliliğidir. Almanya Müslümanlarının bütün temel değerlerine sahip çıkılması anayasal bir gerekliliktir. Federal sosyal sistem ülkede yaşayan tüm inançları kapsayan bir sistemdir. Dolayısı ile sosyal sistemin adil ve eşitlik ilkesi gereği uygulanması anayasal bir zorunluluğunda ötesinde insani bir görevdir. Bu hususlarda oldukça adil ve hassas yaklaşımlar gerekli görülmektedir.
- Federal Almanya sosyal sistemin bütün temelleri insan, aile ve toplumların korunabilmesinde “*AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı*”nın insanda korunması gereken “5 Temel değer”in koruyucu-önleyici ve müdahil yaklaşımlarla sosyal-politikalar geliştirilmesi elzemdir (Grafik 17, Sayfa:236). Bu hususta “AHSEN-Sosyal Hizmet”in dikkate alınması gelecek nesillerin Eko-sistem bütünlüğü içerisinde güven ortamlarında yaşamaları ve korunabilmeleri açısından önem arz etmektedir.
- Anayasanın 137. Maddesi Federal Anayasanın “*Devlet-Din*” ve “*Hukuk-Din*” ilişkilerini oldukça açık bir şekilde ortaya konulmuştur (Sayfa:24). Federal “Devlet” ve “*İslâm Dini*” ilişkileri mikro, mezzo, exo ve makro düzey sosyal hizmet ilişkileri açısından önemli bir husus olmakla birlikte Almanya Müslümanlarının gerek federal ve gerekse eyaletlerde, “*Dinî Cemaatler/Topluluklar (Religionsgemeinschaften)*” kamu hukukuna bağlı tüzel kişiliklerin oluşturulabilmesine önemli katkılar sağlayacaktır.
- “*Almanya Müslümanları (Deutsche Muslime)*” 5 milyonu aşkın bir oran ile toplumun önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Her ne kadar sürekli tartışılan bir konu olsa da İslâm ve Müslümanlar Almanya’nın bir gerçeği olarak kabul edilmelidir.
- Sosyal hizmet uygulamaları “*İnsani Sosyal Hizmet (Social Human Services / Soziale menschliche Dienstleistungen)*” olarak insana holistik (bütüncül) bir yaklaşımı temel almaktadır. Dolayısı ile insanın güvenli ve sürdürülebilir bir yaşamına ilişkili “3 aşamalı yasa/evre (*Das Drei-Stadien-Gesetz*)” oldukça önem arz etmektedir. Bu gerekçe ile insanların eko-sistem içerisindeki tüm karşılıklı etkileşimlerinde “*İnsan-Din (Allah c.c.), İnsan-Doğa (Tabiat) ve İnsan-Toplum (Çevre)*” ilişkileri

dikkate alınması gerekmekte ve ekolojik sistemin önemli değerleri olan bu unsurların dokunulmazlığı önem teşkil etmektedir.

- Almaya Müslümanlarının toplumsal entegrasyonun sağlanmasına yönelik din/maneviyat, kültür ve kullanılan dilin aynileştirilmeye çalışılması, Müslümanlara yeni bir “*Avrupa İslamı (Euro-Islam)*” veya yeni bir “*Almanya İslamı (Deutscher Islam)*” dayatılması sosyal hizmetin kimliğine oldukça aykırı ve onur kırıcı bir yaklaşım olarak görülmektedir. Sosyal devletin işi sistemlere uymakla zorunlu dinler oluşturulması olmamalıdır. Din Federal anayasada bir haktır ve kendi temel Âkidesi üzerinden bir değer taşımaktadır (*GRUNDGESETZ, 2015, s. 18*). Devletin İslâm dinine olan bu yaklaşımları kabul edilememekle birlikte bu tür yaklaşımlardan uzak durulması, toplumsal barışın sağlanmasına, insanların daha güven içerisinde yaşamalarına oldukça faydalı katkılar sağlayacaktır.
- Sosyal hizmetler bireyin toplum içerisinde güven, koruma ve destek içerisinde yaşayabilmelerini mümkün kılan disipliner bir yaklaşımdır. Federal Almanya başbakanlarından Helmut Schmitd “*Toplumda Ahlak Arayışı*” adlı eserinde; “*İnsanlar anlamadıkları şeylerden korkarlar*” ifadelerine yer verirken her insanın kendi davranışlarından sorumlu tutulmasının gerekliliğine vurgu yapmaktadır (*SCHMIDT H. , 2002, s. 18 ve 142*). Devlet toplumun gerçeği olan İslâm ve Müslümanların anlaşılabilmesine ve insanların korkusunun yersi olduğuna ilişkin toplumun barışına yönelik eylemlerde bulunması oldukça önem arz eden konuların başında gelmektedir. Dolayısı ile sosyal hizmet insanların karşılıklı olarak sağlıklı, “*Exo Düzey-Dinamik*” ilişkilere girilmesini ve insanların birbirlerini olumlu yönde etkileyebilmeleri için önemli bir enstrüman olarak görülmelidir. İslamofobi ve Türkofobi yaklaşımlardan oldukça uzak durulmalı ve toplumu bilmedikleri bir dinin, kültürün değerleri üzerinden yargılatılmasına çalışılmamalıdır. Üç çeyrek asırdır Almanya’daki İslâm ve Müslümanların anlaşılamiyor olması da ayrı bir sorun teşkil etmektedir. Federal Almanya’da Müslümanların inançlarına, özellikle cami, mescit ve mezarlıklara düzenlenen yüzlerce saldırı, aşırı ırkçı nefret söylemleri ve tehditler, Almanya Müslümanlarının güvenli yaşam hakkını tehdit altına almıştır. Müslümanların bu haklı endişelerin giderilmesine yönelik, başta federal devletin, eyalet hükümetlerinin ve ilgili bütün kamu kurum ve kuruluşlarına önemli görevler ve sorumluluklar düşmektedir.
- Sosyal sistem içerisinde toplumların exo-dinamik etkileşimleri/ilişkileri sosyal hizmet dinamikleri üzerinden yürütülmesi gerekli görülmektedir.
- Müslümanlara yönelik sosyal hizmetlerin kapsamı ve hizmet alanları devletin sosyal sisteme ilişkin ihtiyaçlarının giderilmesinin ötesinde Müslüman birey ve ailelerin toplum içerisindeki “Hak Temelli” yasal ihtiyaçlarının giderilmesine odaklanılmalıdır. Müslümanlara yönelik uygulanan sosyal hizmetlerin kapsamı hastane ve hapishanelerde sunulan manevi rehberlik hizmetleri, hospis ve cenaze nakil işleri veya sarf bir danışmanlık hizmetleri ile sınırlandırılmamalıdır. Mezzo düzey İslâmi kurum/kuruluş, organize ve STK’ların “*Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien*

Wohlfahrtspflege)”nun çatısı altında hizmet sunan diğer sosyal hizmet kurumları ile eş değer toplumun bütün hizmet alanlarında varlığını hissettirmesi önem arz etmektedir. Bu vesile ile Federal Almanya’da Müslümanlara yönelik sosyal hizmetlerin kurumsallaşma alanları sağlık/tıp, eğitim/öğretim, sosyal hizmet meslek okulları, İslâm din dersleri, ilahiyat fakülteleri ve buna benzer birçok kurumsallaşmalara ivedilikle ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kurumsallaşmalara ilişkin kaynakların devletin sosyal hizmet “*Sağlayıcıları-Taşıyıcıları (Träger soziale Dienste)*” olarak karşılaması önemli bir zorunluluktur.

- Mezzo düzeyde sosyal hizmet sunan İslâmi kurum/kuruluş, organize ve STK’ların sundukları hizmetlerin büyük bir bölümünü kendi öz kaynaklarından finanse etmektedirler. İlgili bu STK’ların yine BAGFW’nin çatısı altında hizmet sunan Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) ve Yahudi (Musevi) sosyal hizmet kurumları ile eş değer bir konumda Federal sosyal sistem dahilinde finansmanların sağlanması adalet ve eşitlik ilkesi gereği önemli görülmektedir.
- İslami kurum/kuruluş ve STK’ların mevcut sosyal sistem içerisinde BAGFW’nin çatısı altında 7. sosyal hizmet kurumu olarak tanımlanması, Müslümanların toplum içerisindeki yapısal entegrasyonların güçlendirilmesine katkı sağlayacaktır. İslâmi bir sosyal hizmet yapılanmasının diğer dini sosyal hizmetlerde olduğu gibi aynı çatı altında yapılandırılması Federal Almanya’da Almaya Müslümanlarına yönelik ulaştırılması gereken hizmetlerin değer temelli olarak sunulmasında yardımcı olunabilecektir.
- Sosyal hizmet, yalnızca Almanya Müslümanları ile ilgili olmayıp Federal Almanya’ya gelen Müslüman sığınmacı/mülteciler ile de yakından ilgili olup İslâmi sosyal hizmet kurumlarının Müslüman sığınmacı ve mültecilere yönelik insan onur ve haysiyetlerine yakışır, değer temelli hizmetin sunulması açısından da önem arz etmektedir.
- Sosyal refah devletinde insanların mevcut toplumlara güçlü entegrasyonun tesisi toplum içerisinde yaşayan farklı kültürlerin farklı dini ve etnik grupların birbirleri ile güçlü exo-dinamik ilişkileri ve entegrasyonları ile mümkün olabilmektedir. Sosyal hizmetler reel politik çıkarlar üzerinden uygulanmamalıdır. Federal Almanya ülkenin çok kültürcü yapısını dikkate alarak sosyal sistemini ve dolayısı ile sosyal hizmet yapısını bir sorumluluk bilinci ile “*Vecibe-Hak Temelli*” bir yapıya dönüştürmelidir. Toplum insanların bütün doğal haklarının bir “*Lütuf Temelli*” olarak sunulmasının önüne mutlaka geçilmelidir.
- Federal Almanya’nın Rusya, Romanya, Polonya ve diğer ülkelerdeki etnik Alman kimliklerinin korunmasında gerek federal hükümetin ve gerekse ilgili bütün sivil yapılanmaların oldukça etkin ve etkili hizmetler yürüttükleri görülmektedir. Sosyal hizmet, insan temelli bir hizmet yaklaşımı olarak kimliklerin yok edilmesine yönelik bütün girişimlerin koruyucu-önleyici metotlar ile korunması önem arz etmektedir. Etnik bütün kimliklerin korunması anayasal bir haktır. Bu vesile ile Rusya, Romanya ve Polonya’daki Alman etnik kimliğinin Federal Almanya tarafından koruma altına alınmasının doğallığı kadar, Almanya’da yaşayan bütün etnik kökenli oluşumların ve insanların kimliklerin korunması

elzem bir gerekliliktir. Her ülkenin kendi vatandaşlarını ve etnik yapısını diğer göç ülkeleri içerisinde “güven/koruma” altında alması sosyal hizmetlerin önemli ilgi alanlarından. Federal devletin insanların bu etnik yapılarını toplum içerisinde aynileştirme girişimleri oldukça yanlış girişimler olarak görülmektedir. İnsanlara, bu anayasal hakların engellenilmesinden ziyade yardımcı olunması gerekmektedir.

- Almanya ve Türkiye karşılıklı olarak 100’ün üzerinde şehirlerini dost/kardeş şehir ilan etmişlerdir. Bu ilişkiler karşılıklı olarak toplumların güvenlerini artırıcı eylemlere dönüştürülmesi, çıkar temelli olmaktan ziyade sosyal hizmet anlayışına dayandırılarak sürdürebilmesi önem arz etmektedir.
- *AİK-Almanya İslâm Konferansı (DIK- Deutsche Islam Konferenz)* İslâm Âkidesi dışındaki bütün yaklaşımları Anayasanın 4. maddesi, 1. ve 2. fıkrası gereğinde oldukça yanlış turumlar sergilemektedir (*GRUNDGESETZ, 2015, s. 18*). Anayasal gerekçeler ile, Almanya Müslümanların dini inançlarının yaşanması, dokunulmazlıkları ve güvence altına alınmaları noktasında sosyal devletin “*Vecibe-Hak Temelli*” sorumlulukların biliminde olunmalıdır.
- Anayasanın ilgili bu maddesi gereği, devletin Müslümanlara İslâm Âkidesine uymayacak yaklaşımlar ile bir sosyal hizmet dayatması gerek İslâm dini prensiplerine ve gerekse sosyal hizmetlerin dokusuna oldukça ters bir yaklaşım olarak görülmektedir. Burada altı çizilmesi gereken en önemli husus ve öneri; Federal Almanya’da sosyal sistem ve sosyal hizmetler ile ilişkili federal bakanlığın “*Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı (BMFSFJ- Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend)*” bakanlığı olduğudur. Dolayısı ile “*AİK-Almanya İslâm Konferansı*”nın “*Federal İçişleri Bakanlığı (Bundesministerium des Innern)*”ndan ivedilikle alınarak ilgili “*BMFSFJ- Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı*”n bünyesine kazandırılmalıdır.
- AİK-Almanya İslâm Konferansı İslâmi sosyal hizmetleri “*Müslüman Sosyal Hizmet (Muslimische wohlfahrt)*” başlığı altında ele alması Müslümanlara sunulması gereken bir İslâmi sosyal hizmetin karşılığını oluşturmamaktadır. Dolayısı ile aynen diğer dini kurum ve kuruluşlarda olduğu gibi, Almanya Müslümanlarına da sunulacak bir sosyal hizmetin “*İslâmi Sosyal Hizmet*” olarak adlandırılması önem arz etmektedir. “*İslâm*” ve “*Müslümanlar*”ın güzel ve faydalı bir “*iş/eylem (salih amel)*” ile gündeme gelmesi toplumda İslam ve Müslüman algısının değiştirilmesine önemli katkılar sağlayacaktır. Bu vesile ile ilgili bakanlık sosyal hizmet uygulamalarına ilişkin bu hassasiyeti mutlaka dikkate alabilmelidir.
- Federal Almaya’da mezzo düzey sivil yapılanmalar üzerinden Müslümanlara dini ve sosyal hizmet sunan İslâmi kurum/kuruluş organize ve STK’lara yönelik şu öneriler oldukça önem arz etmektedir:
 - Müslümanlara yönelik sunulmakta olan sosyal hizmetlerin holistik anlamda İslâmi prensipler dahilinde değer temeli olarak sunulmasında oldukça yetersiz kalınmaktadır. Federal Almanya’daki İslâmi kurum/kuruluş ve STK’ların toplumun sivil yapılanmaları olarak Müslümanların bu ihtiyaçlarının

karşılanmasında devletin sorumlulukları yanında ikincil düzede “Vecibe-Hak Temelli” sorumlulukların bilinci ile hareket etmeleri bir gerekliliktir.

- İslâmi kurum/kuruluş ve STK’ların, Federal sosyal sistemin diğer bir ayağı olan sosyal hizmet uygulamalarında Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) ve Yahudi (Musevi) sosyal hizmet kurumlarıyla eş değer olmanın da ötesinde, İslâm ve Müslümanların mevcut sosyal sistem içerisinde tüm kamuya profesyonel hizmetler sunma imkânının elde edilmesine ilişkin bütün girişimler oldukça önem arz etmekte ve aynı zamanda Federal Almanya’da Müslümanların temel haklarının alınmasına yönelik vecibe temelli bir sorumluluktur.
- Federal Almanya’da İslâm ve Müslümanlarının geleceğine ilişkin “*Devlet Sözleşmeleri (Staatsvertrag)*” (Sayfa:94) imzalayan bütün İslâmi çatı organizasyonların eyaletlerdeki bütün Müslümanların sosyal hizmet ihtiyaçlarının karşılanmasında birinci derecede sorumlu çatı kuruluşlardır. İlgili bu kurumlar sosyal hizmetlerin eklektik yaklaşımlarla “bilgi” ve “eylem” temelli sunulmasına ilişkin bütün önlemleri alması önem arz etmektedir.
- İslam ve Müslümanların Federal Almanya’nın bir gerçeği olduğunun yegâne mezzo düzey temsilcileridirler. İslâmi sosyal hizmetlerin sunulmasının zorunluluklarına ilişkin bütün projeleri İslâm Âkidesi ölçüsünde yürütmek ile ilgili “*Vecibe-Hak Temelli*” sorumluluklarının olduğu bilinci ile hareket etmeleri İslâm ve Müslümanların temsiliyetlikleri açısından önem arz etmektedir. Almanya Müslümanlarının serbest sivil kurumları olarak Federal Almanya sosyal demokratik cumhuriyet ilkelerine tabi olan Müslümanların bütün dini (İslâmi) sosyal hizmetlerinde toplumun en kılcal damarlarına kadar hizmetlerin ulaştırılmasına yönelik bütün projelerin takip edilmesi ilgili bu kurumların en önemli görevleri olarak görülmektedir.
- Federal Almanya’da Müslümanlara yönelik sunmaları gereken sosyal hizmetlerin hastane ve hapisanelerde sunulan manevi rehberlik hizmetlerinin, hospis ve cenaze nakil işleri veya sarf bir danışmanlık hizmetlerinin ötesine taşınması Almanya’da İslâm ve Müslümanların geleceğine ilişkin oldukça önem arz hususlar olarak görülmektedir.
- İlgili İslâmi kurum/kuruluş ve STK’ların İslâmi sosyal hizmetlerin sunulabilmesine yönelik bir yaklaşım olarak “*AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı*”ndan istifade etmeleri kurum/kuruluş ve STK’lara sosyal hizmetlerin “bilgi” ve “eylem” temelli disiplinler ölçüler ile sunulmasında yardımcı olabilecektir. Dolayısı ile ilgili bu İslâmi sivil yapılanamalara “*AHSEN-Sosyal Hizmet*” bütün boyutları ile bir sosyal hizmet yaklaşımı olarak önerilmektedir.
- Gerek federal ve gerekse eyaletler düzeyinde İslâm ve Müslümanlar adına oluşturulmaya çalışılan bütün değer temelli sosyal hizmetlerin İslâm Âkidesi prensiplerinin dışına taşınmasına rıza gösterilemez. Sosyal Hizmetler bir insani hizmet olmanın da ötesinde “*en güzel surette biçimde/kıvamda (Ahsen-i Takvim)*” yaratılmış olan insana İslâm Âkidesinin temel kaynağı Kur’an ve Hz. Peygamberin’in (s.a.v.) Sünneti/Hadisi bağlamında “*Evrensel İnsan Temel Hakları Sözleşmeleri*”, “*İslâm’ın Vecibe-Hak ve Özgürlükler*” ve “anayasa” dikkate

alınarak hayırlı/faydalı (salih amel) sunulabilmesidir. Bu ölçüler dikkate alınmadan İslâmi sosyal hizmetin yaklaşımının. Federal Almanya’da İslâm ve Müslümanların temsilcisi konumunda olan ilgili kurum/kuruluş ve STK’ların bu prensipler dışındaki hiçbir sosyal hizmet yaklaşımına rıza göstermesi önem arz etmektedir.

- Federal Almanya’da “Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu (BAGFW-Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege)”nın çatısı altında bulunan “Sosyal Hizmet Kurumları”nın önemli bir kısmı sunmakta oldukları hizmetlerin “*LOTO -Şans oyunları (GlücksSpirale)*” gelirlerinden, bir anlamda “*kumar*” gelirlerinden finanse edikleri belirlenmiştir. Bu gelirler ile Federal Almanya’da İslâmi kurum ve STK’ların sosyal hizmet projeleri finanse edilmektedir. Bu durum İslâm Âkidesi yaklaşımı ile ele alındığında oldukça sakıncalı ve İslâmi sosyal hizmetlerin dokusuna ters orantılı olmakla birlikte ilgili kurum ve kuruluşlar İslâm ve Müslümanlar adına bu yaklaşımlardan uzak durmaları oldukça elzemdir.

Türkiye’ye Yönelik Öneriler

Araştırmamızın bilimsel üssünü (üniversitesini) oluşturan Türkiye’ye sosyal hizmet uygulamalarına yönelik öneriler:

T.C. Anayasasının 62. maddesi, yurt dışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlara yönelik devletin sosyal hizmetlerine ilişkin ele alınmış önemli bir anayasa maddesidir. “C. Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları: MADDE 62- Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır.” (TBMM, 2019, s. 12). Anayasanın 62. maddesi Türkiye dışında yaşamlarını sürdüren 6 milyonu aşkın Türkiye kökenli vatandaşın devletin sosyal sistemi dahilinde güven, koruma ve desteği altında olması açısından önem arz etmektedir. Almanya’da yaşamlarını sürdüren Türkiye kökenli göçmenler uzun bir bekleyişin ardından ilk kez son 15 yıldır devlet nezdinde sahip çıkılıyor olmanın onuru, vatandaşlığını ve Türkiyeli olmanın gururunu yaşamaktadırlar.

- Federal Almanya’da yaşamlarını sürdüren 3,5 milyon Türkiye kökenli vatandaşların her iki ülkenin sınırları arasına sıkıştırılmış olan güven, koruma ve destek ihtiyaçları dikkate alınarak bu belirsizliğin bir çözüme kavuşturulması önem arz etmektedir. Türkiye’de “*Almancılar*” Almanya’da ise “*Yabancılar (Ausländer)*” anlayışı 3,5 milyon Türkiye kökenli insanların ötekileştirilmesine ve bütün makro düzey/sistem yapılanmaların dışına itilerek mağdur kalmalarına sebebiyet vermektedir. Son yıllarda Türkiye’nin bu sorunlara ilişkin atmış olduğu adımlar oldukça faydalı olmakla birlikte sorunların çözülebilmesinde yetersiz olduğu söylenebilir.
- Türkiye kökenli vatandaşların uyun yıllar sonrasında bulundukları ülkelerin vatandaşlıklarını da almış olmaları oldukça anayasal ve “*Hak Temelli*” bir teleptir. Alman vatandaşlığını elde etmiş Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına “*Mavi Kart*” statüsüne düşürülmeleri adeta haksız yere bir cezalandırmanın neticesi olarak görülmektedir. Devlet vatandaşlarını yaşadıkları ülkelerin

vatandaşlıklarını da almalarını teşvik ederken, onların Mavi Kart uygulaması üzerinden haklarının kısıtlanması oldukça gereksiz ve ayrıştırıcı bir uygulama olarak görülmektedir. Bu durum bir yasal uygulama ile mutlaka düzeltilebilmelidir. Ötekileştirmeyi yoğunlaştıran bu uygulamalara son verilerek Türkiye kökenli vatandaşların aidiyet ilişkileri yine konsolosluklar üzerinden yeniden ihdas edilmelidir. Son 30 yıl içerisinde doğmuş ve ebeveynleri üzerinden Alman vatandaşlıklarını hak etmiş hiçbir çocuk ve gencin T.C. konsoloslukları ile irtibatı olmamasının acı sonuçlarını oldukça iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Vatandaşlığın azı ya da çoğu olmamalıdır. Ya vatandaşsınızdır veya değilsinizdir. Yeniden bu duruma bir çözüm bulunmalı, “*adalaet ve eşitlik*” ilkesi gereği haklar yeniden hak sahiplerine iade edilebilmelidir. Altı ay sonrasında zorunlu olarak yabancılar dairesine gidip “*Türkiye’de biraz daha kalmak istiyorum*” dememelidirler. İnsanın vatani olarak gördüğü/benimsediği bir ülkede, hem tercih hakkını kullanarak seçebilmeli ve hem de seçilebilmelidir. İnsanın seçmek ve seçilmek gibi bir hakkının olması bir hak temelliliğinde ötesinde “*Vecibe Temelli*” bir sorumluluk/görev olarak görülmelidir.

- Gerek Batı Avrupa ülkelerinde ve özellikle de Almanya’daki Türkiye kökenli göçmen vatandaşlar Türkiye’nin gönül elçileridir. Üç çeyrek asırdır 5 kuşak/nesil bir arada yaşayan bu vatandaşlar Türkiye’nin Avrupa’daki görünen yüzü ve dokunulabilirliğidir. Türkiye Batı Avrupa ülkelerindeki vatandaşlarına dokunabildiği kadar Avrupa’ya dokuna bilme şansı olabilecektir. Belki bir yarım asır sonrasında Türkiye ile karşı karşıya kalmış eski Türk kökenli Alman, Hollandalı, Fransız veya Belçikalı parlamenterler ile karşılaşılabilir. Bu açıdan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bütün sosyal- enstrümanlarını Türkiye sınırları dışarısında yaşayan göçmen vatandaşlarının kimliklerinin korunmasına yönelik anayasanın 62. maddesi gereği bir tutum takınması devletin makro düzey sosyal hizmet görevleri arasındadır.
- Her ülkenin kendi makro düzey/sistemi yapılanması kendi değerlerine özgü ekolojik/eko-sistem bütünlüğü içerisinde anayasası dikkate alınarak ele alınması bir zorunluluktur. Ülkelerin birbirleri ile olan ilişkilerinde ise “*Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri*” ve ülkelerin birbirleri arasında gerçekleştirilen ilişkiler bütünlüğünde ele alınmalıdır. Dolayısı ile Türkiye gerek T.C. anayasası gereği ve gerekse Federal Almanya anayasası gereği vatandaşlarının bütün “*Hak Temelli*”lik ilkelerinin ihlallerini dikkate alarak ülkeler arası anlaşmalara sadık kalınmasının gerekliliğini ilgili makro düzey kurumsal yapılanmalar üzerinden bir “*Vecibe Temelli*” sorumluluk/görev bilinci ile talep etmelidir. Evrensel İnsan Hakları Sözleşmeleri, anayasa ve yasalar dikkate alınarak ülkelerin karşılıklı girişimleri her iki toplumun sosyal hizmetlerini karşılıklı olarak “*Exo Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)*” etkileşimlerine oldukça faydalı katkılar sağlayabilecektir. Sosyal kuram (teori) ve kavramların ön gördüğü bir yaklaşımla, insanların araçsallaştırmadan bilimsel veriler üzerinden sorunların giderilebilmesi, exo-düzey /sistem ilişkilerin geliştirilebilmesi bütün dünyada bir farkındalık oluşturabilmesi açısından önem arz etmektedir.

- Dünyada ve özellikle Batı Avrupa ülkelerinde exo-düzey dinamik ilişkilerin geliştirilmesinde oldukça etkin olmaya özen gösteren mezzo düzey sivil oluşumların ve makro düzey bütün kamu girişimlerin oldukça bilimsel ve disiplinler anlamda ele alınması bir gerekliliktir. Henüz daha yeni oluşturulmuş “Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi”nin ilgili bütün bakanlıkları ve bu bakanlıkların ilgili makro kurumları olarak organize edilen bütün büyük elçilikler, konsolosluklar, enstitüler ve özellikle “Yunus Emre Enstitüsü”nün “Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı” ve sivil toplum kurumları mezzo düzey bütün sivil yapılanmalar ile ilişkilerini oldukça yaygınlaştırmalıdır. Devletin “Sosyal Demokratik ve Cumhuriyet İlkeleri” gereği kendi temel değerleri üzerinden yeniden kodlanması ve yeniden bir yazılım ile güncellenmesi ve STK’lar üzerinden toplumun en kılcal damarlarına ulaşılmasının gerekliliği önem arz etmektedir. Bu yaklaşımdan hareketle devletin yurt dışında yaşamlarını sürdüren vatandaşlarına yönelik eko-sistemi bütünlüğünde bir “AHSEN-Sosyal Hizmet”in insan, aile ve toplumların “Exo Düzey-Dinamik” etkileşimlerinde oldukça inovatif katkılar sağlayabileceği gerekçesiyle bir öneri olarak arz edilmektedir.

İstanbul Sosyal Hizmet Okulu - Araştırma Üssü/Merkezi

İbn-i Haldun’un ifadeleriyle; “**İnsan tabiatı/fitratı gereği ‘Medeni’dir**” (CANATAN, 2014, s. 110). “**Ahsen-i Takvim (en güzel surette, biçim/kıvam)**” olarak yaratılmış olan insanlar için sürdürülebilir güvenli bir yaşamın sağlanabileceği bir şehirdir/medeniyettir. İstanbul, dünyanın Doğu’su ve Batı’sını birbirine bağlayabilen yegâne “**Tek Şehridir/Medeniyetidir.**” Demokrasi, sosyal devlet ve sosyal refah sistemlerinin İslâm Âkidesi ile buluşturulabileceği yegâne “**Tek Şehridir/Medeniyetidir.**” İçerisinde yaşanan “4. Sanayi Devrimi-Yapay Zekâ (Yeni Kuşak/Nesil Dijital Teknoloji)”nın insaları teknolojik, ekonomik ve sosol-politik anlamda araçsallaştırılmasının, değersizleştirilmesinin önüne geçebilecek yegâne “**Tek Şehridir/Medeniyetidir**” İstanbul. Mikro ölçekte insanı, mezzo düzeyde aile ve sivil yapılanmayı makro ölçekte toplumun en kılcal damarlarına “**İnsani Hizmet – Sosyal/Medeni Hizmet (Social Human Services - Soziale menschliche Dienstleistungen)**”lerin sağlanılabileceği ve geleceğe yönelik “**α:Alfa**” ve “**β:Beta**” kuşaklarının sosyal sorunlarına “**Muasır Medeniyet**” ölçülerinde çare olabilecek kuram (teori) ve kavramların geliştirilebileceği yegâne “**Tek Şehridir/Medeniyetidir**” İstanbul. İbn-i Haldun’un Mukaddime’si ile doğan sosyolojinin “**İlmü’l Umran’ın (Umran-Medeniyet İlmî)**” vuku bulabileceği yegâne “**Tek Şehridir/Medeniyetidir**” İstanbul.

“Napolyon (Napoléon Bonaparte)”un ifadeleriyle, “**Dünya tek bir ülke olsaydı başkenti İstanbul olurdu**” veya “Lamartine (Alphonse Marie Louis de Prat de Lamartine)”nin ifadeleriyle, “**Dünyaya tek bir kez bakma şansın olacaksa eğer, İstanbul üzerinden bak**” yine “Petrus Gyllius (Pierre Gilles)” ifadeleriyle, “**Tüm şehirler ölümlüdür, İstanbul hariç**” gibi oldukça düşünceye sevk eden sözlerin tüm dünyaya Doğu ve Batı medeniyetleri olarak kutuplaştırılmış bir dünyanın “**Muasır Medeniyet**”in “**Tek**

Şehri/Medeniyeti” olan İstanbul’a işaret edildiği görülmektedir (PALA, 2015). Bu yaklaşımdan hareket ile araştırmanın “AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet”in inovatif anlamda bütün “*Exo Düzey-Dinamik (Dynamisch-Exoebene)*” ilişkilerin multidisipliner boyutları ile geliştirilebilecek Doğu ve Batı Medeniyetlerinin yeniden “*Muasır Medeniyet*” ilişkileri düzeyinde birleştirilebileceği yegâne “*Medeniyet Şehri*” İstanbul’un olabileceğinden hiçbir şüphe duyulmamalıdır.

Bu yaklaşımdan hareketle, araştırmanın amacı olan “AHSEN-Yaklaşım”ın gerçekleştirilebilmesine katkı sağlayabilecek bir “*İstanbul Sosyal Hizmet Okulu - Araştırma Üssü/Merkezi*”nin oluşturulması bir sonucu olarak önerilmektedir. İnsanlığın güven içerisinde yaşamlarını mümkün kılabilcek yeni bir “*Muasır Medeniyet*”nin oluşumuna bir can suyunun verilmesi açısından “*İstanbul Sosyal Hizmet Okulu*” oldukça önem arz eden bir konu olarak önerilmektedir. Bu oluşum ile İslâmi sosyal hizmetlerin “*Bilgi*” ve “*Eylem*”e dayalı eklektik, multidisipliner bir İslâmi sosyal hizmetlerin inovatif açılımlarla geliştirilebilmesi mümkün olabilecektir. İstanbul Sosyal Hizmet Okul’nun gerekliliğini ve önerilmesine ilişkin şu bilgiler özetlenebilir:

- İnsan, aile ve toplumları kendi değerlerinden, kendi özü ve kodlarından uzaklaştıran “*pozitivist (neolojist/indirgemeci)*” ve “*post-pozitivist (sekülerist)*” hiçbir sistemin/yaklaşımın insanlığın kurtuluşuna ilişkin söyleyebilecek hiçbir sözü kalmamıştır. Son iki yüz yıldır daha iyisini yapma iddiaları ile ortaya çıkartılan bütün bu sosyal sistemlerin hızla gelişen bir dünyanın inanın faydasına/hayrına geliştirilebilmesini sağlayamamış ve dünyayı yaşanabilirlikten oldukça uzaklaştırmıştır. Dünyada yaşayan insanlığının oldukça büyük bir bölümünün diğer bir sınıf insanların güveni, korunması ve desteklenmesi adına yaşamlarının tehdit altında olduğu bütün açıklığıyla görülebilmektedir. Dünya kendi değerlerinden uzaklaştırılmış bir sosyal hizmetler ile “*kayıt dış sosyal hizmet*”¹¹² ile karşı karşıya kalmıştır. Bütün kaynakların, asıl sosyal hizmet kapsamında güvence, koruma ve destek ihtiyacı olanların dışına yönlendirilmektedir. “*Zehirli ağacın meyvesi de zehirlidir.*” varsayımından hareketle, insanlığın kurutulmasına vesile olabilecek ve insanları birbirleri üzerinde “*Halife (Halâife fi’l-ard)*” kılabilcek, onlara “*Vecibe-Hak Temelli*” sorumluluklar ve görev yükleyebilecek, insanlığı yeniden kendi değerleri ile programlayacak bir “AHSEN-Sosyal Hizmet”e ihtiyaç duyulmaktadır.
- İlim hakikatin kendisidir. Bilim ise bu hakikatleri arayan disiplinler bütünüdür. “AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı” Mevlâna Celaleddin Rumi’nin

¹¹² “Kayıt dışı sosyal hizmet” kavramı, “AHSEN-Sosyal Hizmet”in ortaya koyduğu bir yaklaşımdır. Bu kavram bugüne kadar sosyal hizmet yaklaşımlarında kullanılmamıştır. Kayıt dış sosyal hizmetlerden kastedilen; mevcut sosyal hizmet kuram (teori) ve kavramların dışına çıkılarak geliştirilen yeni sosyal-politikaların sosyal hizmet ihtiyacı olan insanları hak edilen hizmetlerin dışında tutması kastedilmektedir. Devletler, kayıt dışı sosyal hizmet yaklaşımları ile sosyal sistemlerini korumak adına almalarıdır. Güven, koruma ve destek ihtiyacı olan insanların Evrensel Temel İnsan Hakları Sözleşmeleri ve anayasalar bağlamında “Hak Temelli” olarak karşılanması gereken sosyal ihtiyaçlarının gasp edilerek gerek duyulduğunda sadece bir “Lütuf Temelli” olarak sunuluyor olmasıdır. Sosyal hizmetlere ihtiyacı olmalarına rağmen, ilgili bu bireylerin sosyal ihtiyaçlarının karşılanmaması “kayıt dışı bir sosyal hizmet”in vukuuna sebebiyet vermektedir.

“pergel metaforu”nda olduğu gibi pergelin sabit bir ayağı “İlmin Hakikati”nde diğer bir hareketli ayağı ise “Bilimsel Doğru”ların manipüle edilmeden keşfine/bulgularına yönelik bir yaklaşımdır. İnsan, aile ve toplumların kendi değerleri ile yeniden buluşturulmasına yönelik “İlmü’l Cemâl (estetik ve güzellik ilmi)” kabilinde bir yaklaşımdır. Bu husus bilimsel doğrulara ulaşılması hedeflenirken oldukça önem arz eden temel bir husus olarak görülmelidir.

- İlmin hakikatlerine uymayan hiçbir bilim ve hiçbir sanatın değer görmediği bir ülkede, şehirde veya bir üniversitede kalması mümkün değildir. Bilim ve sanat hak ettiği itibarı görmediği her yeri terk edip gitmiştir. Ünlü astro-fizikçi Stephen Hawking, insanların “Yapay Zekâ (Yeni Kuşak/Nesil Dijital teknoloji)” karşısında nasıl aciz, bilgisiz ve meraksız bırakıldıklarına dikkatleri çekerek, “Ayaklarınıza değil gökyüzüne bakın, evreni çözmeye çalışın ve meraklı olun” sözleri ile insanlığı sık sık uyardığı görülmektedir. Ölümünden kısa bir zaman önce kainattaki bütün hareketliliğin görünmeyen bir el tarafından hareket ettirildiğini ve “Tanrı’nın (Allah’ın)” varlığına işaret eden Hawking Artık insanların merakını uyandırabilecek bir şeylerin yapılmasının kaçınılmaz olduğuna dikkatleri çekmektedir. Dolayısı ile “İstanbul Sosyal Hizmet Okulu-Araştırma Üssü/Merkezi”nin “AHSEN-Sosyal Hizmet” üzerinden geliştirilebilecek inovatif sosyal hizmet araştırmaları insanın kendisini yeniden keşfine ve merakının artmasına, eko-sistem içerisinde en değerli, en kıymetli varlık olduklarını hatırlatacak, ve onlar için güvenilir bir yaşamı mümkün kılacak bir yaklaşımın sunabilecektir.

“AHSEN-Sosyal Hizmet”in bir sonucu olarak “İstanbul Sosyal Hizmet Okulu - Araştırma Üssü/Merkezi”nin “Zorun Bozulması”na ilişkin şu öneriler geliştirilmiştir;

- Sosyal hizmet eko-sistemin işlevselliğini sağlayan bir disiplindir. Türkiye dünya genelinde bağımsız, hür bir ülke olarak gerek kendi geleceğine ve gerekse dünya insanlığının geleceğine ilişkin oldukça önemli, kararlı ve vakur duruş sergileyen bir ülke konumundadır. 21. yüzyılın daha ilk yarısında zorları başarmaya talip olmuş olduğu görülmektedir. “Zor Oyunu Bozar” yaklaşımından hareket ile kendi milli değerleri, kodlamaları ve yazılımları üzerinden geliştirdiği sistemler ile farkındalık uyandıran bir ülke konumunda kabul görmüştür. “Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi”de oldukça zor kurulabileceği düşünölen bir sistemin adım adım oturtulabildiği bütün yansımaları ile ortaya konulabilmektedir. Dolayısı ile Türkiye Doğu ve Batı arasında entegrasyonu sağlayabilen ve bu exo-dinamik ilişkilere bir değer üretebilmesini başaran bir ülkedir. Bu yaklaşımdan hareket ile “AHSEN-Sosyal Hizmet”in bir İslâmi sosyal hizmet yaklaşımı olarak mikro, mezzo ve makro düzeylerde işlevselliğinin sağlanabilmesinde “Bilginin” yegâne “eyleme/uygulamaya” dönüştürölebiöleceği tek ülke olarak görölmektedir. Bu durum göz önünde bulundurularak, sunulan önerilere gerekçe oluşturabilecek şu hususlar dikkate alınması önem arz etmektedir;
- 1923 yılında Federal Almanya’da kurulan “Frankfurt Okulu (Frankfurter Schule)” 100. yılına 2023 yılında girecektir. Pozitivist yaklaşımlı sosyal hizmetlere eleştirel bir yaklaşım olarak doğmuş olan post-positivist sosyal hizmet Frankfurt Okulu,

her ne kadar bir farkındalık oluşturmuş olsa da 21. yüzyıl insanlığının sorunlarına beklenen çözümleri getirememiştir. Federal Almanya'ya oldukça katkı sağlayan bu yaklaşım dünya insanlığının sorunlarına bir tez geliştirememiştir. Dolayısı ile “İstanbul Sosyal Hizmet Okulu-Araştırma Üssü/Merkezi”nin 2023 Türkiye Cumhuriyeti’nin 100. yıl vizyonuna yeni bir sosyal değişim/gelişim üzerinden oldukça katkı sağlayacağı düşünülmelidir. AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı “İstanbul Sosyal Hizmet Okulu-Araştırma Üssü/Merkezi”nin çalışmaları Çalışma Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığının “İstanbul Darülaceze Sosyal Hizmet Şehri” projesi dahilinde ele alınarak projenin birbirlerini tamamlayıcı unsurlar olarak bütünleyebileceği düşünülmelidir.

- Sosyal hizmetlerin bir meslek yaklaşımının da ötesinde insanların birbirlerine karşı sorumlulukları/görevleri boyutu ile “*Vecibe Temelli*” bir disiplin olarak geliştirilmesinde önemli katkılar sağlanabilecektir.
- AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı ile, İslâm’ın yegâne “*Hak Din*” olmasının da ötesinde bir nizam, düzen ve eko-sistemin vazgeçilmez bir değeri olarak ortaya konulmasında etkin bir proje olabilmesi sağlanabilir. Dolayısı ile insan, aile ve toplumlara götürülen bütün faydalı/hayırlı hizmetlerin (salih ameller) İslâm Âkidesinin temel prensipleri olduğu ilmin hakikatleri ve bilimsel doğrular üzerinden toplumun en kılcal damarlarına kadar indirilebilmesinde bir farkındalık oluşturulabilecektir.
- Son 200 yıldır sanayileşme, teknoloji ve ekonomik kalkınmaya yönelik oluşumları pas/teyit geçen bir Türkiye’nin dünyanın acil ihtiyacı olan yeni bir sosyal hizmet yaklaşımı ile farkındalık oluşturabilmesini mümkün kılabilecektir. İnsanlığın “4. Sanayi Devrimi-Yapay Zekâ (Yeni Kuşak/Nesil Dijital Teknoloji)” ile birlikte gelişen yeni sosyal sorunların çözümüne ve “muasır medeniyet”e ilişkin söyleyecek bir sözünün olması açısından önem arz edebilecektir.
- Dünyanın karşı karşıya kaldığı son sığınmacı/mülteci krizinde dünya standartları üzerinden insan onur ve haysiyetine yakışır bir hizmet sunulması Türkiye’nin dünyada insanlık için oldukça güven telkin eden bir ülke olduğunu her türlü olumsuzluklara rağmen ortaya koymayı başarmış ve bütün ülkelerin takdirini kazanmıştır. Türkiye insana hak ettiği değeri veren ve dünyada katma değerli bir sosyal hizmet üretebilen tek ülke konumundadır. Bu durumun farkında olunması ve büyükün bu sunulan hizmetlerin bir sosyal hizmet disiplin boyutları ile sunulması araştırmanın en önemli önerilerin başında gelmektedir.
- Türkiye’nin AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet Yaklaşımı’nı disipliner boyutları ile “İstanbul Sosyal Hizmet Okulu-Araştırma Üssü/Merkezi”nde geliştirilmesi, insanlığın ihtiyaç duyduğu karşılıklı güvene dayalı değerlerin yeniden doğmasında ve değer temelli bir “Muasır Medeniyet”in geliştirilmesinde bir can suyu oluşturabilme gücü vardır. Bu girişim aynı zamanda Türkiye’de sosyal hizmetlerin zihinsel işgalin önüne geçilebilmesini ve Türkiye’de bu sahada oldukça değerli fikirlerin filizlenmesine katkı sağlayacaktır. Türkiye “İstanbul Sosyal Hizmet Okulu” üzerinden oldukça güçlü ve değerli unsurları ile zayıf yanlarının güçlendirmesini sağlayabilecektir.

- Günümüzün dijital toplumun yerli kuşaklarına (X-Y kuşak/nesil) hizmet götürmeye çalışan sosyal hizmet yaklaşımlarının iflasın eşiğinde olduğu ve topluma güvenilir bir yaşam vaat edemediği gözlemlenmektedir. Mevcut yetersiz sosyal hizmetlerin ötesinde bir hizmet bekleyen (Z kuşak/nesil) olduğu unutulmamalıdır. Bütün bu sosyal hizmetlere ilişkin yeni inovatif yaklaşımların gelecek kuşakları/nesilleri anlayabilecek onlarla aynı havayı teneffüs edebilecek ve çözümler üretebilecek yegâne inovatif bir yaklaşımın acilen gündeme alınması en önemli konuların başında gelmektedir.

“AHSEN-Sosyal Hizmet”in bir sonucu olarak **“İstanbul Sosyal Hizmet Okulu-Araştırma Üssü/Merkezi”**nin disiplinler ve multidisipliner boyutları ile üniversite ve sosyal hizmet meslek okullarına ilişkin öneriler;

- AHSEN-Sosyal Hizmet’in bütün temel prensiplerinin kaynağını oluşturan İslâm Âkidesi AHSEN-Yaklaşım’ın en temel değeridir. Dolayısı ile AHSEN-Sosyal Hizmet’in insanda korunması gereken 5 temel değer/emanet sosyal hizmet uygulamalarında koruyucu-önleyici yöntemler ile ele alınması *“Vecibe-Hak Temelli”* bir sorumluluk ve görevdir.
 - İnsanda korunması gereken *“5 temel değer/emanet”* mezzo ve makro düzey bütün kurum/kuruluş ve STK’ların koruyucu-önleyici bu yaklaşımı önemine binaen disiplinler boyutları ile ele alınması önem arz etmektedir.
 - Üniversitelerde İlahiyat Fakültelerinde mutlaka sosyal hizmetler bir ders olarak okutulmalıdır. İslâm ilahiyatına ilişkin “Bilgi” sahibi olmak, sosyal hizmetlerin “eylem/uygulama”sına yönelik yeterli olabileceği anlamına gelmemelidir. Her bilimin eklektik yaklaşımı kendi disiplini içerisindeki “Bilgi ve Eylem” bütünlüğü içerisinde ele alınmalıdır. Dolayısı ile disiplinler kendi aralarındaki ilişkiler/etkileşimler dikkate alınarak bilgi ve eyleme dayalı transformasyonların müfredatlar üzerinden sağlanması gerekmektedir.
 - Sosyal hizmetlere ilişkin geliştirilen bütün disiplinlerde İlahiyat (din) konuları dikkate alınarak geliştirilmesi oldukça önem arz eden bir konudur. Sosyal hizmetlere ilişkin bütün müfredat pozitivist ve post-pozitivist miadı dolmuş sistemlerden arındırılarak eko-sistem bütünlüğü içerisinde *“DİN (Allah c.c.)”*, *“TOPLUM (Çevre)”* ve *“DOĞA (Tabiat)”* gibi üç değerli temel unsur dikkate alınarak yeniden milli kodlamalar ve yazılımlar üzerinden geliştirilmelidir.
 - Bugün günümüz sosyal teorilerinin ve bu bağlamda bütün sosyal hizmet terminolojisinin temelleri Latince, Yunanca, Fransızca ve Almanca kökenli olarak geliştirilmiştir. Türkiye’de sosyal bilimlerin oldukça büyük bir bölümü, bu dillerin istilasına altındadır. Oldukça farklı olan bu yaklaşımların Türkiye’de henüz bir karşılıkları istenilen anlamda geliştirilememiştir. Nitel sonuçlu bilimsel doğruların her coğrafyadaki karşılığının aynı olamayacağını ortaya koyan birçok bilimsel gerçekler vardır. Dolayısı ile Müslümanların yaşadığı coğrafyalar ve yine Müslümanların yoğunlukla yaşadığı toplumlar dikkate alınarak sosyal bilimlere ilişkin bütün terminolojiler yeniden kendi *“DNA”*ları, değerleri üzerinden ele alınmalıdır. Kendi milli değerlerini taşıyan terminolojilerin zaman içerisinde

kendi “DNA”larını tamir edebildikleri ve yenileyebildikleri bilinmektedir. Sosyal hizmetlerin kuram (teori) ve kavramlarının geliştirilebileceği bölümlerde Türkçe dili ve edebiyatı ve bunun yanında oldukça önem arz eden Kur’an dili (Arapça dili ve edebiyatı) mutlaka zorunlu bir ders olarak okutulmalıdır.

- Sosyal hizmetlere ilişkin bütün olumsuzlukların keşfedilerek insanlığın faydasına/hayırına dönüştürülmesi önem arz etmektedir. Üniversitelerin başarıları ortaya koydukları bilimsel araştırmaların (doğruların) ötesinde dünyanın, insanlığın gidişatına yönelik yanlışlıklarla mücadele edebilirlikleri mutlaka ölçülebilmelidir. İlmin hakikatlerinden uzaklaştırılmış birçok pozitivist ve post-pozitivist yaklaşımlı manüpülatif bilimsel doğruların insanlık adına işlenen kötü bir “bilgi” ve “eylem”in ortadan kaldırabilme gücü üniversitelerde olabilmelidir. Üniversiteler devletlerin araştırma merkezleridir. Devletler kendilerini bu mezzo ve makro ölçekli kurumlar üzerinden geliştirebilirler. Dolayısı ile insan, aile ve toplumları değerli kılan bütün unsurlardan arındırılmış manüpülatif bilimden uzak durulması insana olan “*Vecibe-Hak Temelli*” bir sorumluluk ve görev olduğu bilinci ile hareket edilmelidir.
- Uluslararası bilim kulvarındaki bütün yenilgilerden bir ders çıkararak farkındalık oluşturulmalıdır. Bütün bu farkındalıklar mevcut potansiyelin keşfedilmesine, güçlü ve güçsüz yanların tespitine yardımcı olabilecektir. Bu farkındalık güçlü ve zayıf hücrelerin birbirleri ile ilişkilendirilerek birbirlerini tamamlamaları ve güçlendirilmesine, yenilenmesine katkı sağlayacaktır. Bu yenilgiler tekrar yenebilmek ve fark atabilmek için büyük bir fırsat olduğu görülebilmelidir. Bunların görmezlikten gelinmeleri ve pas geçilmeleri, yanlışlarda ısrar edilmeleri Türkiye’yi bugünkü olunabilenin ötesine bir yeniliğe taşıyamayacaktır. Yanlışların hangi hususlarda olduğunun tespit edilebilmesi ve bu sorunlara yönelik çözümler üretilebilmesi üniversitelerin kendi potansiyelini keşfetmesine, dönüştürülmesine, değişimi ve gelişimine oldukça katkı sağlayabilecektir.

Türkiye’nin sosyal hizmetlere ilişkin sunduğu bütün hizmetler dikkate alınarak üniversitelerin uluslararası bir farkındalık oluşturması önem arz etmektedir:

- Türkiye’de Kilis’te nüfusun %60’ı göçmenlerden oluşmaktadır. Dünyanın hiçbir yerinde bu örneğin aynısı gösterilememektedir. Türkiye’de bu ve buna yakın birçok örnek şehirler (medeniyet) vardır. Bu şehirlerin her birisi farklı birçok üniversitenin ilgi alanında olmalıdır. Bu şehirler bir olumsuzluk olarak algılatılmaya çalışılsa da Türkiye için bulunmaz bir değerdir. Bilim ve sanatın kaçamayacağı yerlerdir. Bu durumlara ilgisiz kalındığı için bilim ve sanat önce şehirleri sonrada ülkeyi terk edip gitmektedir. Türkiye’nin pas geçtiği bu değerlerin uluslararası boyutları ile birçok üniversitelerde karşılık bulduğu görülebilmektedir. Bu değer/cevher taşıyan şehirler acilen tespitleri yapılmalı ve her bir üniversite bünyesinde sosyal bilimlere ve sosyal hizmetlere ilişkin onlarca araştırmalar yaptırılabilmelidir. Bu göçmen nüfusların oldukça yoğun olduğu şehirler “*kardeşlik şehri, iyilik şehri, sosyal hizmet şehri, muhacirler şehri vb.*” yaklaşımlarla dünya genelinde bir farkındalık ile tanımlanmalıdır. Türkiye’nin dünya üzerindeki bütün okunmaları mevcut üniversiteleri üzerinden gerçekleştirilmektedir. Üniversiteler Türkiye’de

sunulmakta olan sosyal hizmetlerin boyutu ile Türkiye'nin dünyadaki okuyabilirliğini sağlayabilmelidir.

- 2017 yılında Türkiye'nin UNESCO Yürütme kuruluna yeniden seçilmesinin en büyük nedeni, dünyada uluslararası standartların ötesinde bir kalite ile sığınmacı ve mültecilere yönelik sosyal hizmet sunabilmiş olmasıdır. Türkiye dünyanın insana yönelik zulmüne en çaresiz kaldığı bir dönemde insanlar için güven/koruma limanları oluşturabilen tek ülkedir.
 - UNESCO Yürütme Kuruluna seçilirken mevcut 195 ülkenin 134'ünün oyunu alabilmeyi başarmış bir ülkedir. Türkiye UNESCO Yürütme kurulunda temsil edilen 58 ülkeden birisi olabilirken, Türkiye ile birlikte seçimlere katılan Federal Almanya yürütme kuruluna seçilememiştir. Artık farkındalıklar sosyal sisteminizin güçlü olmaları ile değil güvenilir olmakla ortaya konulabilmektedir. Dolayısı ile Türkiye son dönemlerde uyguladığı sosyal hizmet yaklaşımları ile dünyada farkındalık oluşturan ve kendisini kabul ettirebilen tek örnek gösterilebilecek ülkesi olmuştur. Türkiye insanlık adına sosyal hizmetlerin küresel vicdanına dokunmayı başarabilen ve “muasır medeniyet” ilkelerinin temel değerlerini dünyaya anımsatarak oldukça önemli hizmetler sunmaktadır. Türkiye'nin bu potansiyeli yerinde ve zamanında, bilim ve sanat şehirleri/medeniyetleri ve Türkiye'yi terk etmeden fark edilmesi ve değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

“AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet”in uygulanabilmesi hiç şüphe yok ki, eko-sistem içerisinde mikro, mezzo, exo ve makro düzey bütün unsurlara ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısı ile bu ihtiyaçların karşılanmasında önemli bir rolü olabilecek **“İstanbul Sosyal Hizmet Okulu-Araştırma Üssü/Merkezi”**nun AHSEN-Yaklaşım'ın disiplinler ve multidisipliner boyutları ile geliştirilebilmesine önemli katkılar sağlayabilecektir. Her şey doğar, gelişir ve ölür. Eğer sistemler, yaklaşımlar/modeller kendi değerleri ve kodlamalarını insan, aile ve toplumların sağlıklı gelişimlerine yönelik yenileyemez ve ilmin hakikatleri ile kendilerini güncelleyemezlerse, önce bir zulme dönüşürler ve sonrasında da yok olmaya ve batmaya mahkûm kalırlar. Bugün dünya genelinde uygulanmakta olan sosyal sistemler ve bu bağlamda “Lütuf Temelli” sosyal hizmet yaklaşımları incelendiğinde *sosyal hizmetlerin “miadını doldurduğu”* oldukça açık bir şekilde görülebilmektedir (THOMPSON, 2016, s. 236).

Cenab-ı Allah, İslâm Âkidesi Kur'an-ı Kerim'de; *“Her ümmetin/topluluğun bir eceli/vadesi vardır. Ecelleri/vadeleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler”* (K.K.:A'raf 07/34). *“Eğer Allah, insanları zulümleri yüzünden cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat onları takdir edilen bir müttete kadar erteliyor. Ecelleri/Vadeleri geldiği zaman onlar nebir saat geri kalabilirler ne de öne çekebilirler”* (K.K.:Nahl 16/61). Önemli olan İslâm Âkidesinin bu sözlerinin farkında olunarak bilinçli ve oldukça disiplinler hareket edebilmektir.

Türkiye'de sosyal bilimler ve özellikle de sosyal hizmetler kendi disiplininin Fuat Sezgin hocalarını, Aziz Sancar'larını yetiştirebilmelidirler. Prof. Dr. Fuat Sezgin Hoca, *“Bilim ve Teknolojiden sökülüp alınan İslâm'ın yeniden ait olduğu yere kazandırılması”*na yönelik her gün 18 saatini çalışmıştır. Prof. Dr. Aziz Sancar Hoca,

tüm dünyaya “*insan hücrelerinin hasar gören DNA’ları nasıl onardığını ve bu hücrelerin genetik bilgisinin bir güç (Allah c.c.) tarafından nasıl korunduğunun haritası*”nı hazırlamıştır. İnsanın hızla gelişen/değişen toplumda sosyal-enstrümanlar üzerinden araçsallaştırılmasının, değersizleştirilmesinin ve yeniden kendi değerlerine dönüştürülmesine yönelik bir girişim insanlığa bir umut ışığı olabilecektir. Dolayısı ile “AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet”in değersizleştirilen insanın yeniden kendi değerleri ile buluşturulmasına, bilimsel doğruların ilmin hakikatleri ile yorumlanmasına yönelik bir kapı aralama iddiası vardır. “*İstanbul Sosyal Hizmet Okulu-Araştırma Üssü/Merkezi*”nin “AHSEN-Yaklaşım”ın geliştirilebilmesinde ve sosyal bilimlerin gelecek kuşaklara/nesillere yönelik Fuat Sezgin hocalarını, Aziz Sancar’larını yetiştirebilmesine bir zemin oluşturulması, can suyu olması iddiası vardır.

Sosyal Hizmetlere İlişkin Dünyaya Mesaj (Öneri)

Araştırmanın, insanlık için dünyanın yaşanılabilir, güvenli ve koruyucu olabilmesinin gerekliliğine ilişkin bir “*vecibe/sorumluluk*” bilinci ile duyurulması gereken mesajları/önerileri vardır. Bu mesajlar/öneriler dünyanın sosyal hizmetlere ilişkin yaklaşımların yanlış algılatılmasına ve bu gidişin ivedilikle durdurulmasının gerekliliğine yönelik bir mesajdır. Sosyal hizmet sanayinin, teknoloji ve endüstrinin, ekonomi ve savaş mağduru insanların yeniden topluma kazandırmalarına, kendi kendilerine yetilerinin arttırılması ve ayakta kalmalarının sağlanmasının ötesinde oldukça değer addeden görevleri vardır. Sosyal hizmet insana dair bütün bu olumsuzluklara karşı koruyucu-önleyici, müdahil, operasyonel bir yönü vardır. Sosyal hizmet mesleğini değerli kılan en önemli unsuru da bu her iki yönünün dikkate alınmasıdır. Dolayısı ile Sosyal hizmet, dünyada mağdur edilen birey, aile ve toplumların yaralarını sararken, bu mağduriyete sebep olan unsurlara karşı sahip olduğu bütün sosyal-enstrümanları kullanarak insanı, aile ve toplumları güvenilir, koruyucu ve destekleyici çatısı altına alır. Onun için sosyal hizmetin bu araştırma üzerinden dünyaya mesajı; Dünyanın yeniden yaşanabilir olması “**en güzel surette biçimde/kıvamda (Ahsen-i Takvim)**” yaratılmış olan insana hak ettiği değerini yeniden kendisine teslimiyeti ile mümkün olabilecektir. İnsanlığın dünya huzuru, barışı ve güvenliği ancak birbirlerine karşı olan “vecibe temelli” sorumluluklarının farkında olmaları ile mümkündür. “*Yeryüzünde birbirlerinin halifesi (Halâife fi’l-ard)*” olarak görevlendirilen insanlığın ahiret saadeti de ancak birbirleri ile olan ilişkilerine bağlıdır. Hiçbir peygambere kalmamış olan bu dünya ne sultan Süleyman’a nede başka hiçbir kimseye kalacaktır. Her şey aslına dönmeye ve varacağı o mizana ulaşmaya mahkûmdur.

Bu araştırma ile son iki yüz yılda insanlık adına daha iyisini yapabilme iddiaları ile ortaya çıkan “*pozitivist (neolojist/indirgemeci)*” ve “*post-pozitivist (sekülerist)*” sistemlerin/yaklaşımların dünya insanlığın güven içerisinde sürdürülebilir bir yaşamını mümkün kılamadıkları ortaya konulmuştur. Araştırmanın amacı insan, aile ve toplumlara faydalı/hayırlı olabilecek herhangi bir sistemin veya bir modelin, yaklaşımın bilimsel yöntemler ile yok sayılması gibi bir iddiası yoktur. Bu araştırma içerisinde yaşanan bu dünyada mevcut sistem ve yaklaşımların insanlığın getirmiş

olduğu bu nokta dikkate alınarak fayda ve zararlarının bulgular eşliğinde bilimsel verilerle ortaya koymaktır. Netice itibarı ile dünyanın ve dolayısı ile insanlığın yeni bir sosyal sisteme ivedilikle ihtiyacı vardır. Nitekim insanlığın kendilerinden alınan bütün değerleri yeniden hızla geriye iadesi önem arz etmektedir. Bu vesile ile sanayileşme, teknoloji, modernleşme, sekülerizm ve ekonomilerin araçsallaştırdıkları değersizleştirdikleri insan, aile ve toplumların doğal bir eko-sisteme kavuşturulması hedeflenirken, bir “*AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşımı*” gerekli görülmektedir. Bu yaklaşım ile, bütün dünyaya “*Bilimsel Doğrular*”ın manipüle edilmeden “*İlmin Hakikatleri*” ile buluşturularak, “*İlmü’l Cemâl (estetik ve güzellik ilmi)*” kabilinde inovatif multidisipliner bir sosyal hizmet sunulabilmesi hedeflenmektedir.

Bütün araştırmalar aynı zamanda iyi bir soru üretebilme sanatıdır. Dolayısı ile bu araştırmanın da dünyaya ilişkin şöyle bir sorusu vardır;

- Sosyal bilimler, bütün insanlığın mikro, mezzo ve makro düzeyde güvenilir bir toplumda, bir ülke ve bir dünyada güven içinde yaşanabilirliği mümkün kılmalıdır. “*Peki bütün dünyada, insan, aile ve toplumlar güvenilir bir dünyada yaşayabilmekte midirler?*” Bu soruya araştırma kapsamında bir yanıt arandığında dünyanın bir kısım insanların sosyal refahlarının diğer bir kısım insanların temel ihtiyaçlarının gasp edilmesi üzerinden sağlanıldığı görülmektedir. “*Dünya bir kısım toplumlar için sosyal refah üretebilirken diğer bir kısım toplumlar için neden tehdit unsuruna dönüştürülebilmektedir? Dünyanın insan için güvenilir ve korunmasız olmasının nedenleri nelerdir?*” Bütün bu olumsuz gelişmelerin insanlık için daha iyisini yapabilme iddiaları ile ortaya çıkartılan sistemlerin/yaklaşımların olduğu geçmişe ve geleceğe yönelik ortaya konulabilirken, bu yaklaşımın gelecek kuşakların/nesillerin güvenine, korunmasına yönelik hiçbir sözünün kalmamış olması oldukça iyi kavranabilmelidir.
- Dünyada insanlık bir muasır medeniyet olarak algılatılmaya çalışılan “*Batı coğrafyaları (Batı Medeniyeti)*”ndan ibaret bir yer değildir. Dünyanın Batısında ve Doğusunda yaşayan her bir insanın farklı sistemler için araçsallaştırıldıkları ne yazıkki bir gerçekri. Doğu her zaman Batı’nın kendisini ifade edebilmesi ve bir karşılık bulabilmesi açısından sürekli enstrümanlaştırılarak sömürü aracı olarak kullanılmıştır. Sonuçta dünya “*iyi ve kötü*” olmak kaydı ile iki kutupta ayrıştırılmış olduğu ortadadır. “*Batı’nın iyileri - Doğu’nun kötülere*”, “*Batı medenidir - Doğu barbarıdır*”, “*Batı moderndir - Doğu gericedir*”, “*Batı siyasidir - Doğu teröristtir*”, “*Batı’nın demokrasisi - Doğunu diktatörlüğü*” hatta “*Batı’nın Avrupa/İslâm’ı - Doğu’nun İslâm terörü*” algılatılması ve kutuplaştırmalar üzerinden iki yüz yılı aşkın bir zamandır bilimsel bütün doğrular manüpülatif yaklaşımlarla ilmin hakikatlerinden kaçırılmıştır.
- Doğu sürekli Batı’nın kullanabildiği, sömürdüğü ve kolonizasyonlar üzerinden kaynaklarının işkal edilebildiği bir yere dönüştürülmüştür. Her türlü sömürü üzerinden Doğu’da varlığını sürdüren beyaz adam, Doğuluların ulaştırılmak istediği bir hedefe dönüştürülmüştür. Doğu’lu kendisine algılatılan “Doğu” kavramı içerisinde yer alan her şeyden uzaklaşarak Batı’ya hedeflenmiştir. Bu vesile ile insan ve insana özgü bütün değerlerin, insanda korunması gereken “5

temel değerin/cevherin” nasıl değersizleştirildiğinin dünyada anlaşılması önem az etmektedir.

- Batı toplumlarının bu değerleri/cevherleri modernleşme ve sekülerizim üzerinden işgal edilirken, Doğu insanların bu değerleri ülkelere kazandırılacağı “demokrasi ve sosyal devlet” algılatılmaları üzerinden sömürülerin daha da derinleştirildiği görülmelidir. Batı’nın insan değerleri üzerinden ortaya koyduğu sistemlerinin sadece Batılılar için gerekli sistem ve modeller/yaklaşımlar olarak algılandığı görülmektedir.
- Demokrasi ve sosyal devlet olabilme hakkı ve bu bağlamda bütün evrensel temel insan hak ve sözleşmeleri, anayasa ve yasalar yalnızca Batı’ya ait değerler olarak gösterilmeye çalışılmaktadır. Bu değerler üzerinden hiçbir Doğulunun bir hak talep etmesi söz konusu bile olamamaktadır. Bu durum ister istemez bu sistemlerin güvenilirliğini hızla yitirmesine ve madalyanın arka yüzünün görünmesine neden olabilmektedir. Bunun en bariz örneği; Batı artık kendisinin tanzim ettiği, kendi elleri ile yaparak ilah gibi taptıkları bütün bu putlarını, Evrensel İnsan Hakları Sözleşmelerini, anayasalarını, demokrasi ve sosyal devlet anlayışlarını teker teker iç etmekte ve yemekteler. Artık dünya demokrasi ve sosyal devlet anlayışlarını yeniden masaya yatırır bir duruma gelmiştir. Zamanı ve yerinde güçlü bir fikir olarak artın “*Dünya 5’ten daha büyüktür*” diyerek farkındalık sunan, hatırlatmaları yapan alternatif güçler vardır.

İnsanların dünyada barış, huzur ve güvenilirlik içerisinde yaşaması evrensel insan Hakları Sözleşmelerinin, anayasa ve yasaların temel konusudur. Bütün dünya insanlığının hiçbir din, mezhep, kültür, dil, renk, cinsiyet, etnik kökenlik ve siyasi görüş ayrımı yapmaksızın eşit olmaları bir zorunluluktur. Dolayısı ile sosyal hizmetlerin dünyada uygulanabilirliğinin temel prensipleri olarak kabul edilmiştir. Bu yaklaşımdan hareket ile araştırmanın dünyaya olan şu ilave mesajları/önerileri dikkate alınması önem arz etmektedir;

- Dünyada insanlara yönelik bütün katliamların arkasında ipek eldivenli yapılanmaların içerisinde kimlerin eli olduğunun tespitine ilişkin birçok sorunlar yaşanabiliyordu. İpek eldivenlerin içindeki kanlı ellerin kimin olduğu bilinebilse de ispatı bir türlü yapılamıyordu. İnsanlık için artık en korkutucu ve dünyayı güvenli bir yer olmaktan çıkaran husus; insana yönelik bu katliamların hiçbir eldiven kullanmadan insanların bilgisi dahilinde açıkça yapılabilen olmasıdır.
- Dünyanın insanlar için barışın ve güven ortamına kavuşturulabilme ihtimalleri umutları görünen bu kanlı eller tarafından tek tek yıkılmaktadır. Dünya insanlık namına yaşanabilir ve güvenli bir ortamı insanlara sunabilecek yeni bir düzene, sisteme, yaklaşıma/modele ihtiyaç duymaktadır. Bütün bunların haklı gerekçeleri araştırmanın “*Hızla Değişen Toplumlarda Değersizleştirilen İnsanlık*” başlığı altında ele alınarak detaylandırılmıştır (Sayfa:166). Özellikle dünya insanlığını tehdit altına alan ve insanlığı değersizleştiren bu olumsuzlukların bir an için giderilmesine yönelik adımların atılması insanlığın kurtuluşuna ilişkin bir zorunluluk olduğu bilinmelidir.

Konuya ilişkin şu önerilerin de dikkate alınması önem arz etmektedir:

- Son yirmi yıldır, 21. yüzyılın baharında mağdur ve bir güvenli ülke arayan umut yolcularını sığınmacı/mülteci göçünün insana ve Akdeniz’e ödettiği bedel 55.000’den fazla insandır.
 - Almanya’da, “Federal Kriminal Dairesi (BKA)”nin verdiği 2016 bilgilerine göre 9000 civarında sığınmacı/mülteci çocukların kaybolduğu bildirilmektedir¹¹³. Bu durum Batı Avrupa ülkeleri dikkate alındığında üç dört kat daha fazlası olduğu düşünülmektedir. Oldukça endişe verici bir boyuta ulaşmış olan bu duruma Avrupa Birliği ve AB üye ülkelerinin güven/koruma ihtiyacı olan bu çocuklara ne olabildiğine ilişkin bir sözü olsa gerek.
 - yüz milyonlarca insanların onur ve haysiyetleri gasp edilmiş, 70 milyon insan kendi ülke sınırları dışında bir göçe zorlanmış, milyonlarca kayıt dışı sığınmacı Batılı Avrupa ülkelerinin sınırları arasına sıkıştırılmış yine bir kısmı da açık denizlerde aç suzuz bekletilmektedirler.
 - Bu insanlar iliklerine kadar sömürülmüş ve iç savaşlara sürüklenen ülkelerinden zorla koparılmış ve güvenli bir ülke arayışındadırlar. Yüz binlerce insanın umuda yolculuk adına yollara koyulmuş ve bu süreç içerisinde binlercesi onur ve haysiyetlerinden, namuslarından ve canlarından olurken binlerce korumasız çocuk anne ve babasız bırakılmıştır.
 - İsrail, ülkeye sığınan sığınmacılara mültecilik hakkı vermezken, birçoğunu hapse atmakla tehdit etmiş ve 20.000’den fazla mağdur insanı sınır dışı etmiştir.

Dünyada “Haklı olmak” güçlü olmakla özdeşleştirildiği bir hâli almıştır.

- Ekonomik ve askeri gücünüz büyükse başka ülkelerin bütün işlerine müdahil olabilirsiniz. Eğer istenen talimatlara uyulmuyor ise ihtilaller dahil her türlü ekonomik, siyasi ve sosyal-politik saldırılar mübah görülebilmektedir. Terör Batı’yı tehdit ettiğinde terördür. Diğer ülkelerin terörü dış kaynaklı Batı kaynaklı olduğu için terör olma ihtimalleri mümkün görünmemektedir. Hatta bir devlet insanların topraklarını gasp ederse, milyonlarca insanı temel ihtiyaçlara ulaşımını kısıtlarsa, onur ve haysiyetlerini işgal edip devlet terörü estirse de “muasır medeniyet” olarak algılatılan Batı’nın söyleyebilecek hiçbir sözü olamamaktadır.
 - Dünya insanlığının güvenliğini ve korunmasını sağlamak ile görevlendirilen Birleşmiş Milletler’in askerleri gittikleri ülkelerde kadın ve çocuk istismarcılığın önüne geçilmelidir. Bir kısım bu bereli askerlerin denizdeki yılan olmalarına ivedilikle son verilmeli ve bu suçları işleyenler en ağır cezalar ile cezalandırılarak birdaha mazlumlara müsallat olmalarının önüne geçilmesi adaletin bir gereğidir.
 - Demokrasi, barış, adalet ve özgürlük vaatleri ile işgal edilen topraklarda milyonlarca insanın katledilmesi ve yine milyonlarca korunmasız çocuk, kadın ve yaşlıların tehdit edici şartlarda yaşam mücadelesi vermekte oldukları görülmeli ve uluslararası STK’lar farkındalık uyandıracak girişimlerde bulunmalıdır.

¹¹³ “Federal Kriminal Dairesi (BKA)” Ağustos 2016 yılı sonrasında hızla artan kayıp sığınmacı/mülteci çocukların oranlarına ilişkin yeni bir rapor yayınlamamıştır. BKA-Statistik: Zahl verschwundener Flüchtlingsskinder verdoppelt (<https://sptnkne.ws/m7qC>), Erş.Trh.:29.05.2019

- Batı Avrupa ülkelerinin büyük bir bölümü ve özellikle de Amerika ve İsrail'in bütün Evrensel İnsan Hakları Sözleşmelerini ihlal ederek, diğer bütün anlaşma belge ve sözleşmeleri fesh ederek, Birleşmiş Milletlerin aldığı kararları hiçe sayarak dünyanın insana, aile ve toplumlara dair bütün onur, haysiyet ve şerefini işgal etmişlerdir. Dünyanın onur ve haysiyetini koruyabilmesi ancak insanın onur, haysiyetlerinin dokunulmazlığı ile mümkün olabilmektedir. Dünyada “*muasır medeniyet*” ülkeleri olarak algılanılan bu ülkelerin insan onur ve haysiyetinin işgal edilmesine yönelik hiçbir geçerli söylemlerinin kalmadığı açıkça görülebilmektedir.
- Filistin topraklarında bir Kudüs şehrinin, dünyada dinlerin barış ve güven içerisinde yaşayabilmelerine bir örnek teşkil edebilecekken, İsrail devlet terörü eli ile işgal edilmesine ve bu kutsal şehrin gasp edilmesine dünya seyirci kalabilmektedir.
- Batı'nın ortasında Sırpların Bosna-Hersek'te yaptığı Srebrenitsa Katliamı henüz hafızalardan silinmedi. Yine binlerce insan insanlık dışı durumlarla karşı karşıya kalmışlardır. Bunun yanında yine hiç yetmezmiş gibi insanların güvenlerinden sorumlu BM askerleri toplu katliamlara ve aynı zamanda kadınların namuslarının kirletilmesine dünya sesini çıkaramamıştır. Asıl sorun ise bütün bu olumsuzluklara ses çıkaramamaktır. Asıl mesele, bütün bunların bir muhasebesinin yapılamaması ve mağdur insanlar ile empati yapılamamasıdır.
- Doğruların yanlış ve yanlışların doğrular olarak algılatıldığı oldukça güvensiz ve korumasız bir dünyada insanlık yaşam mücadelesi vermektedir.

Dolayısı ile bu araştırmanın dünyaya mesajı kendi değerlerinden uzaklaştırılmış sosyal bilimlerin günümüzde bir karşılığını dünyanın hangi hale sürüklendiğinden okunabilmesi mümkündür.

Yukarıda oldukça önem arz eden bu konular dünyanın insan, aile ve toplumların geleceğine yönelik exo-sistem dinamik ilişkileri/etkileşimleri dikkate alınarak sosyal hizmetlerin gerektiği gibi algılanabilmesini gerekli kılmaktadır. Sosyal hizmetler bir “*İnsani Hizmet (Human Service - menschlicher Dienst)*” olarak kendi değer kodlarına, DNA'sına bir an önce dönüştürülmesi önem arz etmektedir. Sosyal hizmetler aynı zamanda adil ve eşit paylaşımdır. Dünya kaynakları öyle algılatıldığı gibi yetersiz ve eksik değildir. Allah (c.c.) her yarattığını rızık ile yaratmıştır. “*Şüphesiz rızık veren, güç ve kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır*” (K.K.: Zâriyât 51/58). Dünya tüm insanlığa yetebileceğinden fazla kaynağa sahiptir. Asıl sorunun bu kaynakların adil ve eşit olarak nasıl paylaşılacağı hususudur. Dolayısı ile mevcut sosyal sistemlerin bu kaynakları birtakım insanların sosyal refahlarının sağlanması ve güven altında yaşamlarının mümkün kılınabilmesi için, diğer insanların mevcut kolonizasyonları üzerinden haklarının gasp edilmesi üzerinden oluşturuluyor olması dikkatlerden kaçırılmamalıdır. “*Sosyal*” olmak bu olmasa gerek. Bu anlayışın oldukça doğal olduğunun algılatılmaya çalışılması dünya barışını tehdit etmekte ve insanların güvenirliliğini korunabilirliğini mümkün kılınamamaktadır.

Sosyal hizmet sadece dünyada mağdur bırakılan yüz milyonlarca insanların güven, koruma ve desteklenmesi veya sağlıklarına kavuşturulabilmesine yönelik bir yaklaşım olarak anlatılamaz. Sosyal hizmet aynı zamanda bu haksızlıkların, mağduriyetliklerin bir daha vuku bulmamasına yönelik koruyucu-önleyici, müdahil/operasyonel bir

yaklaşımıdır. Onun için bu sorunların üstesinden gelebilmenin tek bir yolu sosyal hizmetin ne olduğunun iyi anlaşılması ve “Bilgi”nin “Eylem/Uygulama”ya dönüştürülebilmesidir. Dünya vekalet sosyal hizmet yaklaşımlarından kurtararak insanın aile ve toplumların sorunlarına bir karşılık olabilecek bir sosyal hizmet sistemine/yaklaşımına ihtiyaç duymaktadır. Onun için dünyaya söylenebilecek en önemli mesajın; “AHSEN-Sosyal Hizmet”in insandan alınan bu değerlerin yeniden kendilerine iadesine yönelik bir yaklaşım olduğudur. İnsanı değerli kılan 5 temel değer/cevherin korunması AHSEN-Yaklaşım’ın temel ilkesidir. İnsan hak ettiği değeri aldığında dünyanın değersiz olma şansı olamayacaktır. İnsanı değerli kılan dünya değil tam tersine dünyayı değerlendiren ve onu “Ahsen (güzel)” kılan bizzat insanın kendisidir.

AHSEN-Sosyal Hizmet Yaklaşım’ın Genel Sonuç Önerisi/Mesajı

Uzun yıllar akademik çalışmalar nedeni ile Federal Almanya’da bulunan ve Almanya’yı oldukça iyi bilen Prof. Dr. Necmettin Erbakan, hayatı boyunca Avrupa ve özellikle de Almanya’da Müslümanların göçü ile oldukça yakından ilgilenmiş ve her yıl “Avrupa Müslümanları Meseleleri Konferansı” düzenleyerek gerek Avrupa Müslümanlarını ve gerekse Avrupa’yı Müslümanlar açısından güvenilir ve yaşanılabilir olması açısından oldukça mücadeleler verdiği bilinmektedir. Nisan 1990 tarihinde Almanya’nın Ludwigsburg şehrinde düzenlenen “4. Avrupa Müslümanları Meseleleri Konferansı” yine Sayın Necmettin Erbakan’ın organize ettirmiş olduğu ve Avrupa genelinde birçok sivil toplum kuruluşların iştirak ettiği, Avrupa Müslümanların sorunlarının ele alındığı oldukça değerli çalışmalardan birisidir. Sayın Erbakan Avrupa Müslümanlarını oldukça önemsemiş ve bugün Avrupa Müslümanlarının kimliklerinin korunmasında oldukça etkin rol oynadığı söylenebilir. Konferans sonrasında STK ve yöneticileri ile gerçekleştirmiş olan toplantı notlarından oldukça değerli şu notu araştırmanın konusuna katkı sağlayacağı düşüncesi ile altının çizilmesi önem arz etmektedir;

“Avrupa İslâm ve Müslümanları sizlerin üzerinden tanımlayacak ve kabul edebilecektir. Onun için bütün çalışmalarınız önem arz eden çalışmalar ve oldukça kıymetlidir. Gece gündüz takatinizin sonuna kadar çalışmalı ve mücadele etmelisiniz. Bir millet gücünü topu tüfeği tankı ile değil Allah’a olan imanı güzel ahlâkı ile göstermelidir. Bu güzel ahlâkın temsilcileri olan siz yöneticiler yürüttüğünüz hizmetlerin ne denli önemli olduğunu bilmeli ve azimle çalışmalısınız. Bir tek benim çalışmalarından ne olur demeyin. Evet belki bir çiçek ile bahar gelmez ama gel gör ki her bahar bir çiçekle başlar. Avrupa Müslümanlarının sizlere ihtiyacı sizlerin de Avrupa Müslümanlarına ihtiyacınız vardır....”(Erbakan, 1990)

Araştırmanın konusuna ilişkin olarak oldukça değer addeden bu güzel sözlerin sahibi ve Avrupa Müslümanlarının sorunlarını dert eden, onların problemleri ile hem hal olmuş kıymetli ilim insanı, devlet adamı, siyasetçi ve iyi bir öğretmen olan Prof. Dr. Necmettin Erbakan’ı rahmetle yâd ediyoruz. Avrupa ve özellikle Federal Almanya Müslümanlarını önemsemiş olması bugün bu toplumlarda Müslümanların asimile olmamasına, kimliklerini güçlendirecek kurum/kuruluş, organize ve STK’ların oluşturularak makro düzey/sistem içerisinde sosyal hizmet temelli bir anlayışın kazandırılması da oldukça büyük bir rol üstlendiği görülmektedir.

Dünya, insanlığın hak ettiği ve olması gereken o güzel yönünü henüz gösterememiştir. Bütün sistem ve yaklaşımlar insanlığın hak ettiği bu dünyanın güven ve koruyucu kanatlarının ortaya çıkarılmasında, insanlığın barış ve huzurun sağlanabilmesinde oldukça iddialı çalışmalar yürüttüğü görülmektedir. Bir yandan da bu sistemlerin varlıklarının sürdürülebilirliğini bir hak temellikten ziyade güce ve kuvvete dayalı enstrümanlar üzerinden gerçekleştirmeyi yeğlemektedirler Dünyanın tamamını kendi şekillendirdikleri sanal dünyalar üzerinden tarif etmeye kalkışmaktadırlar. Hristiyan ve Yahudi toplumlarını sekülerist teolojik tarifler üzerinden yaklaşan bu yapılanmalar 21. yüzyılda yeni bir İslâm dünyası arayışlarında oldukları görülmektedir. 14 asırdır gerçekleştirilememiş bu hayallerin, bu yeni yüz yılda, insan, aile ve toplumların kendine özgü bütün “DNA’larının tahribi üzerinden sekülerist ve teolojik yaklaşımlarla yapılmaya çalışıldığı görünmektedir.

İslâm ve Müslümanların özellikle sosyal hizmet gibi değerli yaklaşımlardan oldukça uzak tutulmaya çalışılmaktadır. Çünkü sosyal hizmet insanın maddesine dokuna bilmenin ötesinde “*Canına/Ruhuna (Nefs)*” dokunabileceğiniz tek bir alandır. Ve oldukça değerli ve kutsaldır. Dünyada ivme kaybettirilmiş, sekülerleştirilerek içi boşaltılmış teolojik dini yapılanmaların sosyal hizmet kurumları üzerinden ancak insana dokunabildikleri görünmelidir. Dolayısı ile Allah’ın (c.c.) “*Ahsen-i Takvîm (en güzel derecede/kıvamda)*” olarak yaratmış olduğu insana kendi fıtratı üzerinden gerçek dokunuşlar oldukça önem arz eden gerçek sanal olmayan dokunuşlardır. İslami sosyal hizmet dokunuşları, insanlara sanal yaşamın gerçek gerçeklerin ise sanal olarak algılatıldığı bu oyunu bozabilecek güçte büyük bir fikir olarak ortaya konulması önem arz etmektedir. Onun için İslâm’ın sosyal hizmet yaklaşımındaki “*Bilgi*” ve “*Eylem/Uygulama*” eklektikliği dünyanın İslam’a ve Müslümanlara dokunabilmesine yönelik oldukça önemli ve vecibe temelli bir sorunluluktur.

Sosyal hizmet insana dokunmanın ötesinde insana kendi iradesi ile kendi kendisine yeterliliğini sağlayan insanın yetenek/kabiliyetlerini iyi kullanmasına ve “**Kâmil İnsan**” olmasına destek çıkan İslâm Âkide yaklaşımı kutsal bir değerdir. AHSEN-Sosyal Hizmet, insanda korunması gereken “5 temel değer/emanet”in insanın kâmil olabilmesi ve fıtratı gereği Rabbi ile buluşturabilmenin bir yaklaşımıdır.

“*Ud’u ilâ sebîli Rabbike bi’l-hikmeti we’l-mev’ızati’l-haseneti we câdilhum billeti hiye ahsen...*” / “(Resûlüm!) Sen, (Bütün insanlığı) hikmetle ve güzel öğütlerle Rabbinin yoluna çağır; ve onlarla en güzel, en inandırıcı yöntemlerle tartış; şüphesiz, O’nun yolundan kimin saptığını en iyi bilen senin Rabbindir; ve yine doğru yola erişenleri de en iyi bilen O’dur.” (K.K.:Nahl 16/125), (GÜNGÖR, 2018).

Hız. Peygamber Kur’an-ı Kerim’in yaşanması ve uygulanmasında pratik uygulamalar ile insanlığı aydınlattığı ve bilgilendirdiği görülmektedir. Cenab-ı Allah’ın Resulüne, Peygamberine (s.a.v.) ilettiği her sözün tüm inananlarına iletilmiş kutsal sözler olarak kabul edilir. Dolayısı ile insanlığı doğru yolundan saptıranlar ile en inandırıcı yöntemler ile tartışılması/mücadelesi gerekirken bir yandan da bütün insanlığın güzel öğütler ile Rablerine kavuşturulması emredilmektedir. Allah’ın (c.c.) bu Ayeti Celile’si, “AHSEN-İslâmi Sosyal Hizmet”in mikro ölçekte insanlar ile, mezo ölçekte aile ve gruplar ve makro ölçekte bütün sistem ve yaklaşımlar ile ilmin hakikatleri bağlamında bilimsel doğrular eşliğinde inandırıcı yöntemler ve metotlarla mücadele edilmesinin gerekliliği ortaya konulduğu görülmektedir.

5. KAYNAKÇA

- AABF, (2018/a), Von Alevitische Gemeinde Deutschland (AABF e.V. Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu), (Erş.Trh.:10.11.2018) <http://alevi.com/TR/hakimizda/genel-tanitim/> abgerufen
- AABF, (2018/b), AABF Tüzük, (Erş.Trh.:10.09.2018), <http://alevi.com/TR/wp-content/uploads/2015/02/AABF-TUZUK.pdf> abgerufen
- Abadan-Unat, N., & Kemiksiz, N., (1986), Türk Dış Göçü 1960–1984 Yorumlu Bibliyografya, Ankara Üniversitesi - Sosyal Bilimler Fakültesi, Ankara
- Abadan-Unat, N., (2006), Bitmeyen Göç - Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Abay, A., (2007), Yaşlılık Olgusuna Nasıl Bakmalı? - Sosyoloji Yazıları I, Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Ortak Çalışması, Kızılelma Yayıncılık, Sakarya
- Abay, A., (2016), Gönül Kültür ve Medeniyet Dergisi (Sayı:53), Manevi Destek Hizmetlerinin Sosyolojik Temelleri, (Erş.Trh.:03.01.2018), <http://www.gonuldergisi.com/manevi-destek-hizmetlerinin-sosyolojik-temelleri-prof-dr-ali-riza-abay.html>
- Abay, A., (2018), İslâm Tarihinde Manevi (Dini-İslâmi) Danışmanlık ve Rehberlik, 13.01.2018, IGMG UKBA e.V. & Bildungswerk Aachen, Almanya/NRW- Köln
- Abraham, O., & Schneider-Tschinke, B., (2018), Generation X, Y, Z im Wandel der Digitalisierung, Diakonieklinikum Rotenburg, AGAPLESION gAG Frankfurt
- ADH, (2018), Aktion Deutsche Hilfsorganisationen, von Bündnis Deutsche Hilfsorganisationen, (Erş.Trh.:24.02.2018), <https://www.aktion-deutschland-hilft.de/tr/yarim-kurumlarindan-olusan-bir-ittifak/zentralwohlfahrtsstelle-der-juden-in-deutschland-ev/>
- Ağılkaya-Şahin, Z., (2016), Hristiyan Gelenekte Manevi Bakımın Teorik Temelleri, In Spiritual Psychology And Counseling, Kâtip Çelebi Üniversitesi, İzmir
- Akademilist, (2018), Tanrıya inanmayan bir peygamber, Dijital Kültür Akademisi, Saint-Simon, (Erş.Trh.:31.08.2018), <http://akademilist.com/ilk-sosyolog-ilk-sosyalist-saint-simon/>
- Akgündüz, A. (1997), Eski Anayasa Hukukumuz ve İslam Anayasası: OSAV Yayınları, İstanbul
- Akgündüz, A. (2017), İslâm'da İnsan Hakları Beyanname, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul
- Akgündüz, A., (2018), Peygamberimizin İnsanlığa Getirdikleri, (Erş.Trh.:22.08.2018), <https://ahmedakgunduz.com/?p=106>
- Aktan, C., & Özkıvrak, Ö., (2008), Sosyal Refah Devleti. Okuyan Yayınları, İstanbul
- Altunışık, R., (2010), S.B.-Araştırma Yöntemleri, SPSS Uygulamalı, Sakarya Yayıncılık, Sakarya
- Altuntaş, H., & Şahin, M., (2011), Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara
- Ardagh, J., & Ardagh, K., (1995), "Germany and the Germans: The United Germany in the Mid-1990's", Penguin Books Ltd., London
- Aries, E., Richter, E., & Sicking, M., (2013), Multikulturalität in Europa - Ethik der Integration, Transcript Verlag, Bielefeld
- Armağan, S., (2015), İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler, DİB-Yayınları, Ankara
- Armstrong, S., & Botzler, R., (1993), "Environmental Ethics: Divergence and Convergence", McGraw-Hill, New York
- Arslanoğlu, İ., (2018), Alevi Dede M.Güvenç - Sizce Alevilik nedir?, Gazi Üniversitesi, Ankara
- ASB, (2018), Arbeiter Samariter-Bund, (Erş.Trh.:22.02.2018), <https://www.asb.de/ueber-uns/der-arbeiter-samariter-bund>
- ATİB, (2018), Avrupa Türk İslam Birliği, Federation der Türkisch-Demokratischen Idelistenverein in Deutschland e.V., (Erş.Trh.:15.09.2018), <http://www.atib.org>
- AWO, (2019), Arbeiterwohlfahrt, (Erş.Trh.:22.02.2018), <https://www.awo.org>
- Bade, K., (1994), "Homo Migrans: Wanderungen Aus Und Nach Deutschland, Erfahrungen Und Fragen", Klartext Verlag, Essen
- BAGFW, (2019), Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege, (Erş.Trh.:14.01.2019), <http://www.bagfw.de>
- BAMF, (2016), Migrationbericht des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge im Auftrag der Bundesregierung, Migrationsbericht 2015, Bundesministerium des Innern, Berlin

- Barker, C., Pistrang, N., & Elliott, R. (2016), Research Methods in Clinical Psychology, An Introduction for Students and Practitioners, John Willey & Sons, Ltd., Chichester
- BBC, (2010), Merkel'den "çok kültürlülük başarısız oldu" itirafı. (Erş.Trh.:07.03.2018) http://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/10/101017_merkel
- Begoviç, A., (2015), Doğu ve Batı Arasında İslam "İslam İzmeu İstokai Zapada", Ç: Şaban, S., İstanbul
- Benz, B., & Huster, E.-U., (2018), bpb-Bundeszentrale politische Bildung, Von Geschichte der Sozialpolitik, Normen und Prinzipien, (Erş.Trh.:04.06.2018), <https://www.bpb.de/izpb/214326/geschichte-der-sozialpolitik-normen-und-prinzipien?p=all>
- Berber, M., (2004), Trabzon, İktisadi Büyüme ve Kalkınma, Derya Kitabevi, Trabzon
- Beşer, F., (2016), Sosyal İslam, Nun Yayıncılık, İstanbul
- BKS, (2018), BKS-Deutschland, (E.Trh.:22.02.2018), <https://www.bsk-ev.org/der-verband/ueber-uns/>
- BMAS, (2017), Sozialhilfe und Grundsicherung im Alter und bei Erwerbsminderung. Bundesministerium für Arbeit und Soziales, Zarbock GmbH & Co. KG., Frankfurt am Main
- BMJV, (2018), Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, (Erş.Trh.:12.11.2018), <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html>
- BPB, (1949), Bundeszentrale für politische Bildung, (Erş.Trh.:14.03.2019) <http://www.bpb.de/nachschlagen/gesetze/grundgesetz/>
- Boessenecker, K.-H., (2018). Wohlfahrtspflege in der Weimarer Republik: Zivilgesellschaftliche Akteure oder Vertreter von Partikularinteressen?, (Ceylan, R., & Kiefer, M., Hrsg.), Osnabrück
- Bonelli, M. R., (2014), Der Glaube auf der Couch "Plädoyer für ein friedliches Miteinander von Psychotherapie und Religion" Patrimonium Verlag, Aachen
- Böhlau, (1994), Uni-Münster, Münstersche Historische Forschungen 6, Köln, Einführungen in die Wirtschafts- und Sozialgeschichte des 19. und 20. Jahrhunderts, (Erş.Trh.:12.06.2018), http://www.uni-muenster.de/Geschichte/SWG-Online/alltagsgeschichte/glossar_riehl.htm
- Bronfenbrenner, U., (1981), Die Ökologie der menschlichen Entwicklung, "Natürliche und geplante Experimente", Klett-Cotta Verlag, Stuttgart
- BSB, (2019), Bayerische Staatsbibliothek digital, (Baskı Yılı: 1664), (Erş.Trh.:06.03.2018), http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10690550_00001.html
- Bulut, K., (2012), Siyasal Katılım ve Savunuculuk Açısından Almanya'daki Türkler, T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Ankara
- Bundestag, (2015), Deutscher Bundestag, Islamische Organisationen in Deutschland Organisationsstruktur, Vernetzungen und Positionen zur Stellung der Frau sowie zur Religionsfreiheit, Wissenschaftliche Dienste, Dokumentation, Berlin
- Bundestag, (2018), Deutscher Bundestag, Die Reichsverfassung 1871, (Erş.Trh.:12.11.2018), <https://www.bundestag.de/besuche/ausstellungen/verfassung/tafel14/tafel14/199748>
- Bundestag. (2019/a), Deutscher Bundestag, I. Die Grundrechte, Federal Almanya Parlementsos 1949 Anayasası,(Erş.Trh.:01.01.2019),https://www.bundestag.de/parlament/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_01/245122
- Bundestag, (2019/b). Deutscher Bundestag, II. Der Bund und die Länder, Federal Almanya Parlementsos 1949 Anayasası, (Erş.Trh.:01.01.2019), https://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_02/245124
- Canatan, K., (2014), İnsan Fenomeni, İnsan Doğası Hakkında Dini ve Felsefi Soruşturmalar, Açılım Kitap-Pınar Yayınları, İstanbul
- Canbolat, İ., (2004), Alman Dış Politikası, Alfa Yayınları, İstanbul
- Carrel, A., (1956), İnsanlar Uyanıyor, (Çeviri: Ç. Yazıcı), Arif Bolat Kitapevi, İstanbul
- Caritas-Bremen, (2018), Religion ist bei uns keine Frage der Einstellung, Caritas-Zentrum Bremen, Mit Kopftuch für die Caritas, (Erş.Trh.:04.10.2018), <https://www.caritas-bremen.de/ueber-uns/aktuelles/mit-kopftuch-fuer-die-caritas>
- Castles, S., & Miller, J., (2008), Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri, (Çeviri:B. Bal, & İ. Akbulut), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Cebeci, S., (2001), Din Eğitiminde Rehberlik ve Psikolojik Destek - Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu, Değişim yayınları, Adapazarı
- Çelik, L., (2008), Türkische Spuren in Deutschland "Almanya'da Türk İzleri", Logophon Verlag, Mainz

- Çelik, Y., (2017), İslam'da Sosyal Hizmetler, Hz. Peygamber Dönemi, Çizgi Kitap Evi, İstanbul
- Davies, E., & Higginson, I., (2008), Die Fakten Palliative Care, Verein zur Betreuung von Schwerstkranken und Tumorkranken e.V., Pallia Med Verlag, Bonn
- DBHS, (2019), Übersetzung der "Global Definition of Social Work", D.B.e.V. Produzent, (Ers.Trh.:02.01.2019), https://www.dbsh.de/fileadmin/downloads/%C3%9Cbersetzung_der_De_finiton_Sozialer_Arbeit_deutsch.pdf
- DESTATIS, (2017), Anteil älterer Menschen, (Ers.Trh.10.11.2018), <https://www.destatis.de/Europa/DE/Thema/BevoelkerungSoziales/Bevoelkerung/AeltereMenschen.html>
- DESTATIS-PRESSE, (2018/a), Bevölkerung mit Migrationshintergrund 2017, (Pressemitteilung Nr. 282 vom 01.08.2018), (Ers.Trh.:12.08.2018), https://www.destatis.de/DE/PresseService/Presse/Pressemitteilungen/2018/08/PD18_282_12511.html
- DESTATIS, (2018/b), Statistisches Bundesamt - Von Bevölkerung 2017 nach Migrationshintergrund, (Ers.Trh.10.11.2018), <https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesellschaftStaat/Bevoelkerung/MigrationIntegration/n/Migrationshintergrund/Tabellen/MigrationshintergrundStaatsangehoerigkeitStaaten.html>
- DGD, (2019), Deutscher Gemeinschafts-Diakonieverband, Diakonisse - Der andere Lebensstil (Ers.Trh.:14.01.2019), <https://www.dgd.org/ueber-uns/diakonissen/>
- DIAKONIE, (2019), Diakonie Deutschland, (Ers.Trh.:23.02.2019), <https://www.diakonie.de>
- DIK-AİK, (2006), Deutsche Islam Konferenz – Perspektiven für eine gemeinsame Zukunft, Perspektiven für eine gemeinsame Zukunft, (Ers.Trh.:14.01.2019), <http://www.deutsche-islam-konferenz.de/DIK/DE/Service/Bottom/RedenInterviews/Reden/20060928-regerkl-dik-perspektiven.html>
- DIK-AİK, (2015/a), Soziale Dienstleistungen der in der Deutschen Islam Konferenz vertretenen religiösen Dachverbände und ihrer Gemeinden, (Hrsg.: i.A.Bundesministerium des Innern), Zarbock GmbH & Co, Frankfurt am Main
- DIK-AİK, (2015/b), Religionssensible soziale Dienstleistungen von und für Muslime, Ein Überblick aus Kommunen und den Mitgliedsorganisationen der Bundesarbeitsgemeinschaft der Freien Wohlfahrtspflege (BAGFW), (Hrsg.: B.f.(BAMF), Bonifatius GmbH, Paderbon
- DIK-AİK, (2015/c), Deutsch Islam Konferenz, Alman İslam Konferansı'nın Konusu Olarak Hayır İşleri, 10 Kasım 2015 tarihinde Berlin'de Gerçekleştirilen AİK Yönetim Komisyonu Toplantısının Sonuçları. Abgerufen am (Ers.Trh.:26.09.2018), http://www.deutsche-islam-konferenz.de/SharedDocs/Anlagen/DIK/TR/Downloads/Plenum/alman-islam-konferans%C4%B1n%C4%B1n-Konusu-Olarak-Hay%C4%B1r-%C4%B0%C5%9Fleri.pdf?__blob=publicationFile
- DIK-AİK, (2018/a), Deutsche Islam Konferenz - Alman İslam Konferansı, Müslime in Deutschland - Almanya'daki Müslümanlar, (Ers.Trh.:16.09.2018), <http://www.deutsche-islam-konferenz.de>
- DIK-AİK, (2018/b), Deutsche Islam Konferenz - Alman İslam Konferansı, Almanya'daki Müslümanların Sayısı, (Ers.Trh.:21.10.2018), <http://www.deutsche-islam-konferenz.de/DIK/TR/Magazin/Lebenswelten/ZahlenDatenFakten/ZahlMLD/zahl-mld-node.html>
- Dippelhofer-Stiem, B., (1989), Ökologische Sozialisationsforschung "Eine Einführung in den Gegenstandsbereich, die theoretischen Grundlagen und die methodischen Probleme.", Universität Hagen, Fachbereich Erziehungs- Sozial - und Geisteswissenschaften, Hagen
- DİTİB, (2019/a), Diyanet İşleri Türk İslâm Birliği (Türkisch İslamische Union der Anstalt für Religion), (Ers.Trh.:18.03.2019). <http://www.ditib.de/>
- DİTİB, (2019/b), Diyanet İşleri Türk İslâm Birliği (Türkisch İslamische Union der Anstalt für Religion), DİTİB e.V. Cenazefonu, (Ers.Trh.:28.03.2019), <http://www.ditib.de/default1.php?id=6&sid=14&lang=en>
- DKMS, (2019), DKMS-Deutschland, (Ers.Trh.:22.01.2019), <https://www.dkms.de/de>
- DKV, (2019), Deutsche Caritas Verband. Von lorenz-werthmann, (Ers.Trh.:09.01.2019) <https://www.caritas.de>
- Doğan, R., (2008), Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi-Almanya Modeli (Bde. AÜYİFD XLIX sayı II, s.1-43), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara
- DoMiT, (1998), Dokumentationszentrum und Museum über die Migration in Deutschland, "Eine Geschichte der Einwanderung", Klartext-Verlag, Essen

- Dorman, E., (2015), Din Neden Gereklidir? “Vahiy ve Peygamberliğin Gerekliğinin Teolojik, Felsefi, Psikolojik ve Ahlâki Temelleri Üzerine Bir İnceleme”, İstanbul Yayınevi, İstanbul
- DRK, (2019), Deutsches Rotes Kreuz. (Erş.Trh.:22.01.2019) <https://www.drk.de>
- DSGVO, (2019), Intersoft consulting, DSGVO Gegenstand und Ziele, (Erş.Trh.:02.03.2019) <https://dsgvo-gesetz.de/art-1-dsgvo/>
- Dünner, J., (1929), Wohlfahrtspflege, (Hrsg: J. Dünner), HdW., Berlin
- DÜNYA-BÜLTENİ, (2011), Avrupa Milli Görüş 44 yaşında, (Erş.Trh.:09.03.2019) <https://www.dunyabulteni.net/roportaj/avrupa-milli-gorus-44-yasinda-1-h148137.html>
- Düzgün, Ş. A., (2016), İnsanın Doğası (Fıtratı) Ve Özgürlüğü Üzerine, Kelâm Araştırmaları Dergisi, Cilt:14 (Sayı:2), (322-342), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara
- DW, (2009). Deutsche-Welle; 29.07.2009, Eşcinsel çiftler evlat edinmek istiyor, (Erş.Trh.:21.03.2019), <https://www.dw.com/tr/e%C5%9Finsel-%C3%A7iftler-evlat-edinmek-istiyor/a-4524144>
- DW, (2017), Dutsche-Welle, 5 soruda AB ve Almanya'da eşcinsel evlilik, (Erş.Trh.:21.10.2018), <https://www.dw.com/tr/5-soruda-ab-ve-almanyada-e%C5%9Finsel-evlilik/a-39444805>
- Ebü Dâvûd, (1992), Süleyman b. el-Eş'as-es-Sicistânî (ö. 275/888), Sünen, Kitabu'l Eşribe, Babu'n Nehyi ani'l Müskiri, H. No: 3679, c.3, shf. 327, Daru İhya-i Sünnet-in Nebeviyye
- Ekopolitika, (2018), Avrupa Gündemi, Federal Almanya'da Türk Göçmenler, Almanya'ya sırtını dönen Türkler, (Erş.Trh.:21.07.2018), <http://ekopolitika.de/page.php?id=203>
- Er, İ., (2008), Din Sosyolojisi (Genişletilmiş 2. Baskı), Akçağ Yayınlar, Ankara
- Erdem, F. H., & Heper, Y., (2011), Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları ve Anayasa Önerileri - Madde Karşılaştırmalı, Seta Yayınları XV, Ankara
- Ersoy, A., (2015), İslâm İktisadı ve İktisadi Yapısı: İnsan Merkezli Fitri İktisat ve İktisadi Yapısı, JIEF-İslâm Ekonomisi ve Finansı Dergisi (1) 37-64, İstanbul
- Ewen, M. M., (2004), Analysis Of Spirituality Content İn Nursing Textbooks, Journal Of Nursing Education 43(1), Baylor University, Dallas
- Fahlbusch, J., (2007), Sozialleistungsträger (6. Auflage), (Hrsg.:F.d.Arbeit) Deutscher Verein für öffentliche und private Fürsorge e.V., Baden-Baden
- Faruki, İ. R., (1991), Sosyal Bilimlerin İslamileştirilmesi - İslami Bilimde Metodoloji Sorunu (Çeviri: M. Paçacı), Fecr Yayınları, İstanbul
- Fels, G., (2004), Wohlfahrtsverbände In Deutschland, Auf den Schultern der Schwachen, Deutschen Instituts-Verlag, Köln
- FES, (2018), Friedrich Ebert Stiftung-Digitale Bibliothek, Von den Türkenkriegen bis zum Ende des Zweiten Weltkrieges, (Erş.Trh.:03.09.2018), <https://www.fes.de/fulltext/asfo/00803005.htm>
- Field, L., (2008), Sosyal Sermaye “Social Capital”, (Yayın:B. Bilgen, & B. Şen), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Fischer, T., & Schwitzky, C., (2017), Sozialhilferecht, VAK-Verwaltungsakademie, Berlin
- Foucault, M., (1972), The Archaeology Of Knowledge And The Discourse On Language, Pantheon Books, New York
- FOWID, (2016), Die Forschungsgruppe Weltanschauungen in Deutschland, Anteile und Anzahl von Atheisten / Agnostikern / Gottlosen, (Erş.Trh.:30.10.2018), <https://fowid.de/meldung/anteile-und-anzahl-atheisten-agnostikern-gottlosen>
- Fukuyama, F., (1998), Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması, (Çeviri: A. Buğdaycı), Türkiye iş bankası Kültür Yayınları, Ankara
- Fürzan, (1998), Yeni Konuklar, Deneme Araştırma Röportaj, Yapı Kredi Yayınları 1. Baskı, İstanbul
- Gaines, L.K., & Kraska, P.B., (2003), Drugs, Crime, & Justice, Contemporary Perspectives, Waveland Press, Chicago/Illinois USA
- Gazzâli, İ., (1994), el-Mustasf “İslam Hukukunda Deliller ve Yorum Metodolojisi (Cilt 1)”, Reklam Yayıncılık, Kayseri
- Gencer, T. E., & Cığa, İ., (2017), Soayal Hizmeti Yeniden Düşünmek / Sosyal Çalışmalar üzerine Eleştirel Tartışmalar, Nika Yayınları, Ankara
- Gerhardinger, G., (2018), Organisationen, Träger und Institutionen der Sozialen Arbeit, (Erş.Trh.:19.10.2018), http://www.gerhardinger-online.de/Otis_handout_2012.pdf abgerufen
- Giddens, A., (1995), Beyond Left and Right “Sol ve Sağ Ötesinde”, Metris Yayınları, Cambiritege

- Gohl, B. (1997). Jüdische Wohlfahrtspflege im Nationalsozialismus, Frankfurt am Main 1933 - 1943. Frankfurt am Main: Fachhochschulverlag
- Grundgesetz, (2015), Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, Deutsche Bundestag, Berlin
- Gökder, A., (1978). "Yabancı Ülkelere İşgücü Akımı". Ankara: İş Bankası Yayınları
- Göksu, T., (2000), İşçilikten Vatandaşlığa - Almanya'daki Türkler, Özen Yayıncılık, Ankara
- Güngör, F., (2016), İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet - Sosyal Hizmet Ön Lisans Programı, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul
- Güngör, F., (2018), Doğru Yola Güzel Söz ve Davranışlarla Davet Etmek, Türkiye Yazarlar birliği <http://www.tyb.org.tr/fethi-gungor-dogru-yola-guzel-soz-ve-davranislarla-davet-etmek-36426h.htm>, Erş.Trh.:17.04.2019
- Gürol, G. A., (2004), Spiritüel Bakım, Ege Üniversitesi Hemşirelik Esasları, (14)17, Govier I (2000), Spiritual care in nursing: a systematic approach Nursing
- Güven, H. S., (1997), Dış Göç ve İşçi Yatırım Ortaklıkları, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara
- Halm, D., Sauer, M., Jana, S., & Sticks, A., (2012), Islamisches Gemeindeleben in Deutschland, Stiftung Zentrum für Türkeistudien und Integrationsforschung - Institut, im Auftrag der Deutschen Islam Konferenz, Bundesamt Migration und Flüchtlinge, Berlin
- Hammerschmidt, P., (1999), Die Wohlfahrtsverbände im NS-Staat, Die NSV Und Die Konfessionellen Verbände Caritas Und Innere Mission Im Gefüge Der Wohlfahrtspflege Des Nationalsozialismus, Laske+Budrich, Obladen
- Haug, S., Müssig, S., & Sticks, A., (2009), Muslimisches Leben in Deutschland, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, Nürnberg
- Healy, L. M., (2009), 'Exploring the History of Social Work as a Human Rights Profession.', In International Social Work, s.51(6) / (735-748), New York
- Hennigs, V., (2008), Jüdische Wohlfahrtspflege in der Weimarer Republik, Fachhochschulverlag, Witten
- Herder-Bieritz, R., (2007), Leistungserbringer in der Sozialen Arbeit (6. Auflage). (Hrsg.:F.d.Arbeit), Verein für öffentliche und private Fürsorge e.V., Baden-Baden
- Herz, (2018), Agentur Junges Herz, Generation Z: Was erwartet den Arbeitsmarkt?, A.J.Herz Produzent, (Erş.Trh.:17.10.2018), <https://www.agentur-jungesherz.de/generation-z/>
- Hutchison, M., (1997), Healing The Whole Person: The Spiritual Dimension Of Holistic Care, (Erş.Trh.:11.06.2018), http://members.tripod.com/~Marg_Hutchison/nurse-4.html
- IF-BERLİN, (2018), Islamische Föderation in Berlin, (Erş.Trh.:06.05.2018), <http://www.if-berlin.de/index.html>
- İfe, J., (2017), İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet, Hak Temelli Bir Uygulamaya Doğru, Nika Yay., Ankara
- IFSW, (2014), Sosyal Hizmetin Küresel Tanımı, IFSW Genel Kurulu ve IASSW Genel Kurulu Temmuz 2014'te onaylanan Sosyal Hizmet Tanımı, (Erş.Trh.:15.03.2018), <https://www.ifsw.org/tr/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
- IGD, (2018), IGD e.V. "Islamische Gemeinschaft in Deutschland e.V. (Almanya İslâm Topluluğu)", (Erş.Trh.:12.09.2018) <https://igd-online.de>
- IGMG, (2014), IGMG e.V., "Islamische Gemeinschaft Milli Görüş (İslam Toplumu Milli Görüş) Tanıtım Kataloğu, 99names communication GmbH, Köln
- IGMG, (2019), IGMG e.V., "Islamische Gemeinschaft Milli Görüş (İslam Toplumu Milli Görüş)", (Erş.Trh.:09.02.2019), <https://www.igmg.org>
- İSLÂM&İHSAN, Nübüvveti Siyer-i Nebî - Veda Hutbesi, (Erş.Trh.:22.03.2019), <http://www.islamveihsan.com/veda-hutbesi.html>
- IRD-İSLAMRAT, (2019), Islamrat für die Bundesrepublik Deutschland, (Erş.Trh.:13.01.2019), <https://www.islamrat.de/>
- İşık, H., (1993), Asr Sûresi Tefsiri Üzerine, Türkiye Diyanet Vakfı (Nisan -Mayıs- Haziran 1993), Cilt: 29 (Sayı: 2) 67-73, Ankara
- IZM, (2019), IZM e.V. Islamisches Zentrum München, (Erş.Trh.:11.01.2019), http://www.islamisches-zentrum-muenchen.de/html/wir_uber_uns_-_geschichte.html
- Jack-Ma, (2018), Meet the Leader with Jack Ma, youtube (24. 01 2018), World Economic Forum, (Erş.Trh.: 01.02.2019), <https://www.youtube.com/watch?v=4zzVjonyHcQ>

- Jean, M., (1992), Von İstanbul nach Gröpelingen - Photoausstellung über die Einwanderung und das Leben in Bremen, Bremen
- Jupp, V., (2006), The SAGE Dictionary of Social Research Methods, SAGE Publications, Oxford
- Kaboğlu, İ.Ö., (1994), Anayasa Yargısı, İmge Yayın Evi, İstanbul
- Karaman, F., Karagöz, İ., Paçacı, İ., Canbulat, M., Gelişken, A., & Ural, İ., (2007), Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Karasar, N., (2016), Bilimsel İrade Algı Çerçevesi ile-Bilimsel Araştırma Yöntemi, Kavramlar İnkeler Teknikler (31.Baskı), Nobel Yayıncılık, Ankara
- Kaufmann, K., & Hirsch, E.G., (2019), The unedited full-text of the 1906 Jewish Encyclopedia, Articles Of Faith - No Fixed Dogmas, (Ers.Trh.:11.01.2019), <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/1832-articles-of-faith>
- Kaya, A., (2000), Sicher In Kreuzberg "Berlin'deki Küçük İstanbul - Diasporada Kimliğin Oluşumu", Büke Yayınları, İstanbul
- Kayadibi, F., (2006), Din Eğitimi Dersleri; İstanbul Üniver. - İlahiyat Fakültesi Yayınları no:1, İstanbul
- Keskin, B., (2014), Kamu Sosyal politikalarında Sosyal Yardım, Açılım Kitap, İstanbul
- Kievel, W., (2018), Grundriss Soziale Arbeit, (Ers.Trh.:13.02.2018), <https://books.google.de/books?id=lqkDBgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=de#v=onepage&q&f=false>
- Kirst-Ashman, K., & Hull, G.H.Jr., (1999) Understanding Generalist Practice, NH. Publishers, Chicago
- Kleve, H., (2003), Geschichte, Theorie, Arbeitsfelder und Organisationen Sozialer Arbeit, Alice-Salomon-Fachhochschule Berlin - University of Applied Sciences, Berlin
- Klinkhammer, G., & De Wall, H., (2012), Staatsvertrag mit Muslimen in Hamburg, Die rechts - und religionswissenschaftlichen Gutachten, Universität Bremen, Bremen
- Kongar, E., (2007), Sosyal Çalışmaya Giriş, Sabev, Ankara
- Koray, M., & Topçuoğlu, A., (1995), Sosyal Politika, Ezgi Kitabevi, Bursa
- Kunzmann, P., Burkard, F.-P., & Wiedmann, F., (1991), dtv-Atlas zur Philosophie - Tafel und Texte, Deutsche Taschenbuch Verlag, Würzburg
- Kuther, T. L., (2003), Medical decision-making and minors: Issues of consent and assent, Roslyn Heights, New York
- Kuşdil, M. E., & Kağıtçıbaşı, Ç., (2000), Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı, Türk Psikoloji Dergisi-Türk Psikologlar Dergisi (45, 59-76), Ankara
- Kümbetoğlu, B., (2017), Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma, Bağlam Yayıncılık, İstanbul
- Küçük, M., (2017), Manevi Rehberlik, Hz. Peygamberin Manevi Rehberlik Çerçevesinde Hastalara Yaklaşımları "Spiritueller Care/Seelsorge (Islamische Seelsorge)", Ahir Zaman Yayın, İstanbul
- Kühnhardt, L., Mayer, T., & Fürstenberg, F., (2017), Bonner Enzyklopädie der Globalität, Soziale Sicherheit (Cilt Band 1 / Band 2), Springer VS, Bonn
- Lemmen, T., (2000), Islamische Organisationen in Deutschland, Almanya'daki İslami Örgütler, Friedrich Ebert Stiftung, Bonn / Sankt Augustin
- Lentz, H., Rübner, W., & Baldus, M., (1988), Entscheidungen in Kirchensache seit 1946 (Cilt 21), Walter de Gruyter & Co., Berlin , New York
- LEOPOLDİNA, (2015), Palliativversorgung in Deutschland, "Perspektiven für Praxis und Forschung", D.A.V.-Union der deutschen Akademien der Wissenschaften e. V., Druckhaus Köthen GmbH&Co.KG., Mainz
- Luther, M., (1529), Türklere karşı savaş hakkında, Teolojik uyum sorunu - Luther ve İslam, (Çeviri: Olgun, H.), Ağaç Yayınları, İstanbul
- Mai, R., Michael, F., Naderi, R., & Ro, J., (2004), Chancen Erkennen und Nutzen Alternde Gesellschaften im Internationalen Vergleich, Bundesministeriums für Familie – Senioren - Frauen und Jugend, Wiesbaden
- Martin, P., (1991), Bitmeyen Öykü-Batı Avrupa'ya Türk İşçi Göçü, Uluslararası Çalışma Bür., Ankara
- Mathews, I., (2017), Sosyal Hizmet ve Maneviyat (Social Work and Spirituality), (Çeviri: Özmen, H.) Bilge Kültür Sanat Yayın, İstanbul
- Meriç, C., (2013), Sosyoloji Notları ve Konferanslar (Bütün Eserler 5), (Düzenleyen:Ü., Meriç) İletişim Yayınları, İstanbul

- Mihovilovic, J., & Knebel, K., (2017), X,Y,Z-Generarion, (Erş.Trh.:15.03.2019), https://www.berlinerteam.de/magazin/generation-y-generation-x-generation-z-babyboomer-unterschiede-chancen/#Generation_Y_Generation_X_Generation_Z_Babyboomer
- Miles, M., & Huberman, A., (1994), An expanded sourcebook - Qualitative data analysis, SAGE Publication - International Edukational and Professional Publisher, London
- Mukaddime I., (2017/a), İbn-Haldun, Çeviri: A. Tekin, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul
- Mukaddime II., (2017/b), İbn-Haldun, Çeviri: A. Tekin, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul
- Müslim, (2003), Müslim, Ebû'l- Huseyn el-Kuşeyrî (ö. H.261/875), Câmiu's-Sahîh, Kitabu'l Eşribe, Bab 7, H. No: 73 (2003), c. 3, shf. 1587, Daru İhya-il Kütübi'l Arabiyye, (1918) Müslim-Sahih, Birr, 43, III, s.1990, İstanbul
- Nasr, S. H., (2016), Bir Kutsal Bilim İhtiyacı (2.Baskı), (Çrviri:S. Yalçın) İnsan Yayınları İstanbul
- NIMHE, (2003), National Institute for Mental Health, Inspiring Hope: Recognising the Importance of Spirituality in a Whole Person Approsch to Mental Healt (Leeds:NIMHE), MHF-Mental Health Foundation, London/England
- NRD, (2019), ndr.de., Der innermuslimische Dialog braucht Zeit, (Erş.Trh.:17.01.2019), <https://www.ndr.de/ndrkultur/sendungen/freitagsforum/Der-innermuslimische-Dialog-braucht-Zeit,mohagheghdialog100.html>
- Ortaylı, İ., (2005), International Migration Symposium Communiqué, “Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri”, Genel Göç Olgusu, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul
- Özbaydar, B., (1970), Din ve Tanrı İnancının Gelişmesi Üzerine Bir Araştırma, Baha Matbaası, İstanbul
- Özdemir, İ., (1997), Çevre ve Din, Çevre Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Özek, A., Karaman, H., Turgut, A., Çağrı, M., Dönmez, İ., & Gümüş, S.i (1992), Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meâli, Hâdimül'l-harameyni's-şerşfeyn Mushaf-ı Şerif Basım Kurumu, Medine-i Münevvere
- Pala, İ., (2015), “III. Uluslararası Osmanlı İstanbul Sempozyumu – Edebiyatçıların Gözüyle İstanbul”, (Erş.Trh.:15.04.2019), http://osmanliistanbulu.org/tr/images/osmanliistanbulu-3/edebiyatcilarin_gozuyle_istanbul.pdf
- PARITÄTETISCHE, (2018), Qualifizierung muslimischer und alevitischer Wohlfahrtspflege, (Erş.Trh.:12.09.2018), <https://www.paritaet-nrw.org/soziale-arbeit/projekte/qualifizierung-muslimischer-und-alevitischer-wohlfahrtspflege/?L=0>
- PARITÄTETISCHE, (2019), Der Paritätische Wohlfahrtsverband, (Erş.Trh.:10.01.2019), <http://www.der-paritaetische.de>
- Patton, M., (2014), Nitel Araştırmanın Doğası, Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri içinde, (Çeviri: B. Demir), Pegem Yayınları, Ankara
- Perspektif, (2014), Aylık Haber Yorum Dergisi, “İslami Sosyal Hizmet Çalışmaları / Müslümanları Nasıl Bir Kurumlaşma Bekliyor” Sayı: 234, Plural Puplications GmbH, Köln
- Perspektif, (2016/a), Aylık Haber Yorum Dergisi, “Alman İslam Konferansında 10 Yıl“, “Devlet Anlaşmaları Amaçlarına Ne Denli Uygun? (B. Altaş)“, S:254, Plural Puplications GmbH, Köln
- Perspektif, (2017), Aylık Haber Yorum Dergisi, “Almanya’da Müslüman Nüfus Artıyor“, (ET:01.09.2018), <http://www.perspektif.eu/2017/12/01/almanyada-mueslueman-nuefus-artiyor>
- Perspektif, (2018), Aylık Haber Yorum Dergisi, “Ayrımcılık”s, “Berlin İslâm Enstitüsü - Sosumluluk Duygusu İhtilaflardan Ağır Bastı (A. Mete)”, Sayı: 272, Plural Puplications GmbH, Köln
- Perşembe, E., (2005), Almanya’da Türk Kimliği Din ve Entegrasyon, Araştırma Yayıncılık – Araştırma İnceleme Dizisi, Ankara
- Prantl, H., (2010), Sueddeutsche Zeitung (17. 10 2010), Der Islam ist Teil Deutschlands, (Erş.Trh.:14.09.2018), <http://www.sueddeutsche.de/politik/interview-der-islam-ist-teil-deutschlands-1.298355>
- Sachße, C., & Tennstedt, F., (1988), Geschichte der Armenfürsorge in Deutschland, Fürsorge und Wohlfahrtspflege 1871 bis 1929 (Bd. 2), W. Kohlhammer, Stuttgart/Berlin/Köln/Mainz
- SAFERSPACES, (2019), Demokratie Leben, (Erş.Trh.:20.01.2019), <http://www.saferspaces.de>
- Said, C., (2018), Diriliş Postası, Allah’ı Unutmak ve İnsana Değer Vermek, (Çeviri: F. Güngör) (Erş.Trh.:12.12.2018), <http://www.sanalbasin.com/allahi-ulumak-ve-insana-deger-vermerk-19120435>

- Salomon, A., (1930), “Öffentliche und freie Wohlfahrtspflege - Gesundheitwesen und Wohlfahrtspflege in Deutschen Reich, (M. Bernhard)” Springer, Berlin
- Sarıcı, S., (2018), Atomcu Felsefe, (Erş.Trh.:21.10.2018), <https://www.academia.edu/27744919/AtomcuFelsefe.pdf>
- Schirmacher, T., (2006), Familienplanung – eine Option für Christen? ILFW-Institut für Lebens- und Familienwissenschaften, Verlag für Kultur und Wissenschaft Culture and Science Publ, Bonn
- Schmidt, M. G., (2005), Sozialpolitik in Deutschland - Historische Entwicklung Und Internationaler Vergleich, VS-Verlag für Sozialwissenschaften, Berlin
- Schmidt, G., (1998), Lexikon für Theologie und Kirche, Pastoralpsychologie, Band:7, Freiburg / Herden, Deutschland
- Schmidt, H., (2002), “Toplumda Ahlah Arayışı, Yeni Yüz Yılın Eşiğinde Almanya (Auf der Suche nach einer öffentlichen Moral: Deutschland vor dem neuen Jahrhundert)” (Çeviri: F. Artunka), Sabancı Üniversitesi, İstanbul
- SCHURA-BREMEN, (2018), Islamische Religions gemeinschaft Bremen e.V., (Erş.Trh.:08.05,2018), <http://www.schurabremen.de>
- SCHURA-HAMBURG, (2018), Rat der Islamischen Gemeinschaft in Hamburg, (Erş.Trh.:12.05,2018), <http://www.schurahamburg.de>
- SCHURA-NIEDERSACHSEN, (2018), Landesverband der Muslime in Niedersachsen e.V., (Erş.Trh.:21.05,2018), <https://www.schura-niedersachsen.de>
- SETA, (2018), „5 Soru: IV - İslam Konferansı ve Alman İslamı (Z. Eliaçık)“ (Erş.Trh.:17.01.2018), <https://www.setav.org/5-soru-iv-islam-konferansi-ve-alman-islami/>
- Sevdim, A. E., (2013), Uyuşturucu Madde Ticareti Suçu, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Konya
- SPIEGEL, (2019), Spiegel Online, Rauschgiftkriminalität in Deutschland gestiegen, (Erş.Tr.:20.03.2019), <http://www.spiegel.de/panorama/justiz/bka-lagebericht-zu-drogen-rauschgiftkriminalitaet-in-deutschland-gestiegen-a-1209100.html>
- Seyyar, A., (2010), Tıbbi Sosyal Hizmetlerde Manevi Bakım (Geliştirilmiş 2.Baskı), Rağbet Yayınları, İstanbul
- Seyyar, A., & Genç, Y., (2010), Sosyal Hizmet Terimleri, Ansiklopedik Sosyal Pedagojik Çalışma Sözlüğü, Sakarya Yayıncılık, İstanbul
- Seyyar, A., Efe, A., & Kula, M., (2015), Manevi Sosyal Hizmet, Rağbet Yayınları, İstanbul
- Sitte, T., (2016), Bakım Tavsiyeleri / Palyatif bakım, Deutsche Palliativ Stiftung, Fulda
- Slattery, M., (2015), Sosyolojide Temel Fikirler (7.Baskı), (Yayın:Ü. Tathcan & G. Demiriz), Sentez Yayıncılık, İstanbul
- Sofuoğlu, H., (2015), İslâm İbâdet Esasları, (Tdv İslam Ansiklopedisi Maddeleri), Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İzmir
- SOCIALINFO, (2018), Wörterbuch der Sozialpolitik, (Erş.Trh.:04.06.2018), <http://www.socialinfo.ch/cgi-bin/dicopossode/show.cfm?id=742>
- Söylemez, M. M., (2017), “Kur’an Tarih İlişkisi Üzerine (On the Qur’an-History Relationship)” Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, CİLT: 4(7), s.13-44, Kilis
- SÖZLÜK, (2018), Sözlük, “Apostolik”, (Er.Trh:04.10.2018) <https://eksisozluk.com/apostolik--470220>
- Stamm, M., & Burger, K., (2011), Integrationsförderung Im Frühbereich “Was frühkindliche Bildung, Betreuung und Erziehung (FBBE) benötigt, damit sie dem Anspruch an Integration gerecht werden kann”, (Hrsg.:U.Fribourg; Brandenber, Kathrin; Holzinger-Neulinger, Melanie, “Bundesamt für Migration Im Rahmen des Schwerpunktprogramms -Integrationsförderung im Frühbereich, Freiburg
- Stark, R., & Bainbridge, W. S., (1985), “The Future of Religion: Secularization, Revival and Cult Formation”, University of California Press, California
- STATISTA, (2016), Das Statistik-Portal, Statistiken zu Religionen in Deutschland, (Erş.Trh.:15.01.2019), <https://de.statista.com/themen/125/religion/>
- Stollberg, D., (1993), Was ist Pastoralpsychologie 1992? Wege zum Menschen (Bd. 45), München
- Sütyü, İ., (2013), el-Camiu’s Sagir (Bd. 1.Cilt), (Çeviri:S. Avcı), Serhat Kitabevi, İstanbul
- Swannel, J., (1992), Oxford Modern English Dictionary (Secular), Clarendon Press, Oxford

- Şen, F., Ulusoy, Y., & Öz, G., (1999), “Avrupa Türkleri – Federal Almanya ve Diğer AB Ülkelerinde Çalışan Türklerin Ekonomik Gücü”, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul
- Şencan, H., (2005), Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik, Şahsi Baskı, Ankara
- Şenocak, H., (2009), Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihsel Süreç Işığında Değerlendirilmesi, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi (Sayı:56) (Sayfa:409-468), İstanbul Üniversitesi
- Şirin, T., (2014), Dini Danışma ve Rehberlik, “İhsan Modeli, Manevi Danışmanlık”, Mim Akd, İstanbul
- TBMM, (2019), Türkiye Büyük Millet Meclisi, T.C. Anayasası, (Erş.Trh.:15.04.2019), <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>
- TC-ÇSGB, (2011), Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenik Bakanlığı - Düünden bugüne İşkur. Türkiye İşkurumu Genel Müdürlüğü, Sayı:1, Ankara
- TC.DİŞİŞLERİ BAKANLIĞI, (2019), Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, (Erş.Trh.:12.01.2019), Erş.Trh.03.09.2018: <http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa>
- TDE, (2008), Türk Dili ve Edebiyatı, “Pozitivizm (Olguculuk) Akımı, Özellikleri, Temsilcileri” Türk Dili Edebiyatı Dersleri Kaynak Sitesi, (Erş.Trh.:13.09.2018), https://www.turkedebiyati.org/edebiyat_akimlari/pozitivizm.html
- TDK, (2019), Türk Dil Kurumu, (Erş.Trh.:20.03.2019), <http://www.tdk.gov.tr> abgerufen
- Tennstedt, F., (1992), Soziale Arbeit (Cilt:10/11), Deutsches Zentralinstitut für Soziale Fragen, Berlin
- TEVRAT&İNCİL, (1982), Tevrat ve İncil, United Bible Societies - European Production Fund, İstanbul
- Thompson, N., (2016), Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak (3.Baskı), (Çeviri:B. Yıldırım, B. Hatipoğlu E. ve diğerleri) Dipnot Yayınları, Ankara
- Tirmizi, (1996), Ebu İsa Muhammed b. İsa (ö. 320/932) Sünen, Kitabu'l Eşribe, Bab 3, (Ma Cae Ma Eskere Kesiruhu Fe Kaliluhu Haramun), Hadis No:1865, c.3, (Sayfa:442), Daru'l Garbi'l İslami, Beyrut
- Toker, İ., (2013), İslam ve Sosyoloji, FCR Yayın Kalkan Matbacılık, Ankara
- Tokol, A., & Alper, Y., (2018), Sosyal Politika (Cilt Sosyal Bilimler - İİBF-Hukuk), (9. Baskı), Dora Yayınları, Ankara
- Tomanbay, İ., (2011), Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetlerde Önce Kavram - Sosyal Çalışmada Kavram Sorunu, Sabev Yayınları, Ankara
- Uludağ, S., Eroğlu, M., & Kırca, C., (2018), Ahsen-i Takvim, Ahseniyye, Ahsenu-i Kassas, (Erş.Trh.:03.02.2018) <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=020178&idno2=c020158#1>
- UNGLEICHHEIT IN DER WELT, (2005), (Erş.Trh.:01.11.2018), <http://www.schaefer-westerhofen.de/schule/bergpredigt/zwiiwelt.htm>
- UNHCR, (2018), Global Trends, FORCED DISPLACEMENT IN 2017, (Erş.Trh.:06.09.2018), <http://www.unhcr.org/dach/wp-content/uploads/sites/27/2018/06/GlobalTrends2017.pdf>
- UNICEF, (2004), İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Abgerufen am (Erş.Trh.:16.01.2019), https://www.unicef.org/turkey/pdf/_gi17.pdf
- UNITED NATIONS, (1992), Teaching and Learning about Human Rights: A Manual for Schools of Social Work and the Social Work Profession, United Nations. New York
- Uslu, S., (1999), Türkiye'den Avrupa'ya Göç, Hak-İş Eğitim Yayınları No:43, Ankara
- Vassaf, G., (2002), “Daha Sesimizi Duyurmadık: Avrupa'da Türk İşçi Çocukları”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- VIKZ, (2019/a), VIKZ e.V., (Erş.Trh.:20.01.2019), <http://www.vikz.de>
- VIKZ, (2019/b), VIKZ e.V. Sterbefonds, (Erş.Trh.:20.01.2019), <https://www.sterbefonds.de>
- VKHS, (2019), menschenbild-und-seelsorge, (Erş.Trh.:30.01.2019), <http://www.vkhs.de/index.php/menschenbild-und-seelsorge/3-klinikseelsorge-heute>
- Volkers, B., & Anderson, K., (2018), Digital Human “Der Mensch im Mittelpunkt Der Digitalisierung”, Campus Verlag GmbH, Frankfurt & New York
- Wahl, A., (2011), The Rise and Fall of the Welfare State, Pluto Press, London
- Wallerstein, I., Juma, C., & Fox Keller, E., (2014), Sosyal Bilimleri Açın, Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması Üzerine Rapor (G. Komisyonu) Metis Yayınları, İstanbul
- Watt, W.M., (1982), Modern Dünyada İslam Vahyi, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir

- WELD, (2018), “Der Islam gehört nicht zu Deutschland”, Horst-Seehofer (CSU) veröffentlicht 15.03.2018, (Ers.Trh.:06.05.2018), <https://www.welt.de/politik/deutschland/article174603526/Horst-Seehofer-Der-Islam-gehört-nicht-zu-Deutschland.html>
- White, L. J. (1967). The Historical Roots of Our Ecological Crisis (Bd. 155). Wesleyan, (Dubuque, Iowa: W.M.C. Brown Company Publishers,): in Man and The Environment
- Wienand, M., (2006), Sozialesystem und soziale Arbeit in der Bundesrepublik Deutschland, Dt.Verein für Öffentliche und Private Fürsorge, Berlin
- WICKIPEDIA-MDA, (2019(a), Magen David Adom, (Ers.Trh.:14.01.2019), https://de.wikipedia.org/wiki/Magen_David_Adom
- WICKIPEDIA, (2019(b), Seelsorger, (Ers.Trh.:15.01.2019), <https://de.wikipedia.org/wiki/Seelsorger>
- Wohlfahrt, N., (2015), “Subsidiaritätsprinzip – Welfare mix – Neue Subsidiarität - In Vom individuellen Rechtsanspruch zum wohlwollenden Verwaltungshandeln?”, (Heft:5, s.:329-338), Von Vom individuellen Rechtsanspruch zum wohlwollenden Verwaltungshandeln?, Beltz Juventa, Bochum
- Wörmann, N., (2016), Die Rolle der Freien Wohlfahrtspflege bei der strategischen Sozialplanung, FSA-Fachstelle für sozialraumorientierte Armutsbekämpfung, NRW Projekt Soziales GmbH, Gelsenkirchen
- Yeğin, A., Badıllı, A., İsmail, H., & Çalım, İ., (1990), Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Büyük Lugat, Tükdav A.Ş., İstanbul
- Yılmaz, H. K., (2006), Manevi Boşluk “Zarûriyyât-I Dîniye ve Sağlam Aile Yuvası”, Altınoluk, S:243, (ET:05.07.2018), <http://dergi.altinoluk.com/index.php?sayfa=yillar&MakaleNo=d243s005m1>
- Zastrow, C., & Kirst-Ashman, K., (2016/a), “İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre-I Bebeklik-Çocukluk Ergenlik (Edit:D.B. Çiftci)”, Nika Yayınevi, Ankara
- Zastrow, C., & Kirst-Ashman, K., (2016/b), “İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre-I, Yetişkinlik, Yaşlılık, (Edit:D.B. Çiftci)”, Nika Yayınevi, Ankara
- ZMD, (2019), ZMD-Zentralrat der Muslime in Deutschland e.V., (Ers.Trh.:17.01.2019), <http://www.zentralrat.de>
- ZWST, (2019/a), Zentralwohlfahrtsstelle der Juden in Deutschland e.V., (Ers.Trh.:04.10.2018), <http://www.zwst.org>
- ZWST, (2019/b), “Satzung - Aufgaben des Vereins”, der Zentralwohlfahrtsstelle der Juden in Deutschland e.V., (Ers.Trh.:04.10.2019), <https://www.zwst.org/medialibrary/pdf/ZWST-Satzung-Stand-2014.pdf>

EKLER

Ek-01/a : Batı Hristiyan toplumunun refahını Türkler ile yoluna koyma.

Ek-01/b : İnsan-Yaşayan “Beden & Ruh” (Der Mensch–lebendiges Wesen-lebendige Seele)

Ek-02 : “RGB – Rehber Görüşme Formları” / Mülakat Formları

- **Ek-02/a** :Sosyal Hizmet Destek/Bakım Yardımları Alan Bireylere Yönelik Sorular.
(*Fragen an Einzelpersonen, die Sozialleistungen erhalten*)
- **Ek-02/b**:Sosyal Hizmet Destek/Bakım Yardımları Alan Bireylerin Yakınlarına Sorular
(*Fragen an Angehörige von Personen, die Sozialleistungen beziehen oder erhalten*)
- **Ek-02/c** :Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunanlara (Sosyal Hizmet Uzmanı) Yönelik Sorular. (*Fragen an den/ die Sozialarbeiter/in / Sozialpädagoge(in)*)
- **Ek-02/d** :Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Kurum, kuruluş ve STK'lara Yönelik Sorular.
(*Fragen in Bezug auf Sozialdienstorganisationen & - Institutionen*)

Ek-03 : Yalova Üniversitesi, SBE, Doktora Onay Belgesi müracaatı

- **Ek-03/a** : Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tez Onay Belgesi
- **Ek-03/b** : Y TC. Yalova Üniversitesi SBE-yazısı (belge) & Almanca tercümesi

Ek-04 : Kurum/Kuruluş ve STK'lara gönderilen Mektup/Yazı örnekleri

- **Ek-04/a** : İslâmi Kurum/Kuruluş, Organize ve STK'lara
- **Ek-04/b** : Hristiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) Kuruluşlara
- **Ek-04/c** : Yahudi (Musevi) Kurumluşlara
- **Ek-04/d** : BAGFW- Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu

ÖZGEÇMİŞ

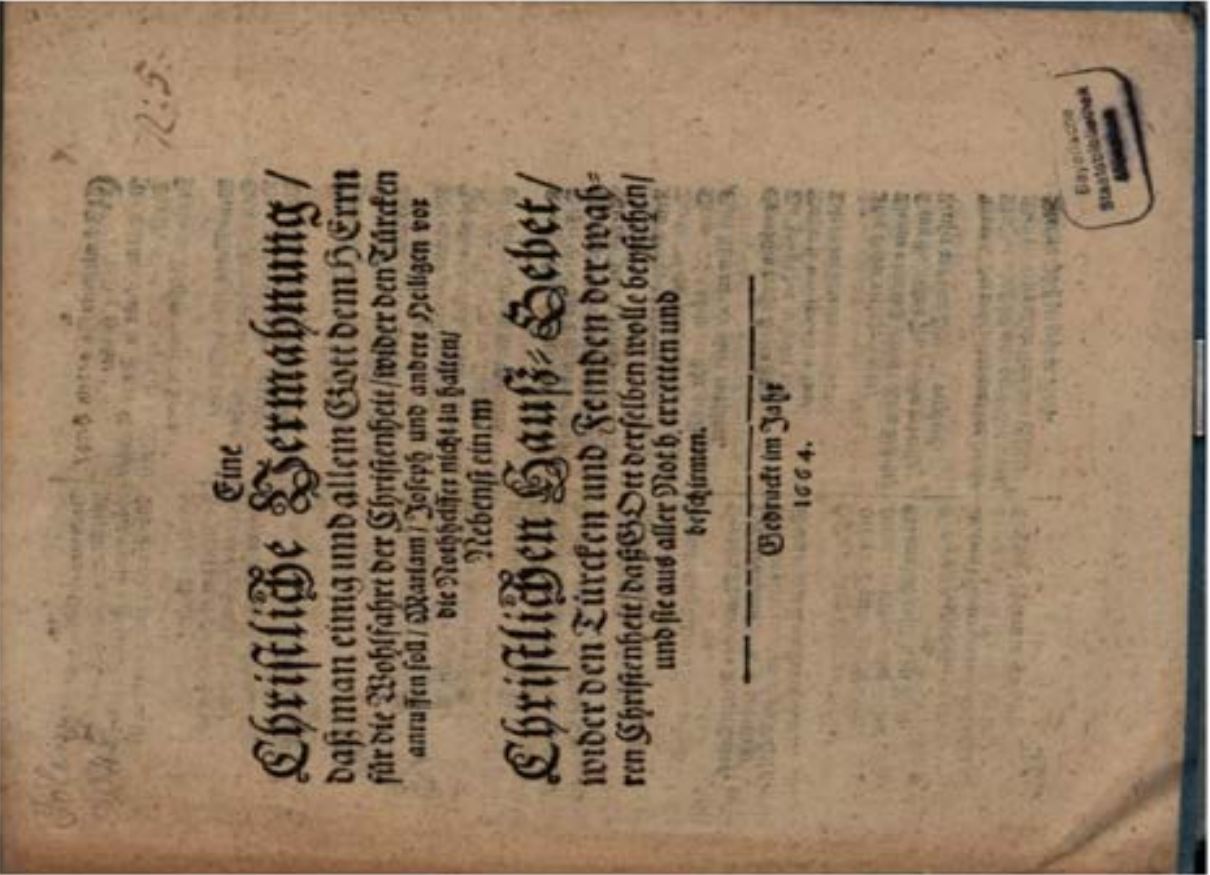
Mehmet Gedik, 1966 yılında Samsun’da doğdu. 1973-1980 yılları arası ilk ve orta öğrenimlerini Samsun’da tamamladı. 12 Eylül 1980 sonrasında Federal Almanya’nın Bremen eyaletine/şehrine ailesinin yanına gitmiştir.

Eğitim Süreci:

- 1981-1983 MBSE – Meslek Okulu Daimler Benz Mercedes – Bremen
- 1983-1986 Meslek Okulu “Gesellenbrief (kalifikasyon)” Maschinentechnik
- 1986-1988 Meslek Lisesi FOS (Fachoberschule-Maschinentechnik)
- 1988-1990 – Makine Mühendisliği - Ön lisans / (Hochschule Bremen - Bauingenieurwesen / University of Applied Sciences) Almanya-Bremen
- 1990-1992 – Makine Mühendisliği – (TUHH- Technische Universität Harburg – Harburg) Leichtbau Technik (Bauingenieurwesen) Almanya-Hamburg
- 1993-1996 Pedagoji Fakültesi – Tezli Lisans (Hochschule Bremen University of Applied Sciences) (Fachbereich Sozialwesen) Almanya-Bremen
 - Tez: “Im Spannungsfeld von Ausländerpolitik und Migration: Probleme türkische MigrantInnen der 1., 2. Und 3. Generation in der BRD (Almanya’da Yabancılar Politikası ve Göç Kapsamında Federal Almanya’da 1. 2. ve 3. Kuşak Türk Göçmenlerin Problemleri ve Çözümleri)”
- 1994 -1998 – İktisat Fakültesi – Ön lisans & Lisans (T.C. Eskişehir Anadolu Üniversitesi) Batı Avrupa Programı Almanya-Hamburg & Köln
- 2012-2014 – Yüksek Lisans/MBA: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Batı Avrupa Yüksek Lisans Programı. Almanya-Köln
 - “Tez: Almanya’da Yaşayan Türklerin, Türkiye’nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine Etkisi” (Nicel Araştırma Yöntemli)
- 2015-2019 – Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Doktora
 - “Tez: Federal Almanya’da Dinî Sosyal Hizmet Uygulamaları – İslimi Sosyal Hizmet Yaklaşımı”

Gedik, 1992-1993 yılları arasında mühendis olarak çalışmış, 1996 yılında Pedagoji fakültesini bitirdikten hemen sonra 1996-1998 yılları arasında “IGMG e.V. İslam Toplumu Milli Görüş (Islamische Gemeinschaft Milli Görüş)” Köln genel merkezde Üniversiteliler Başkanlığını yürütmüştür. 1999-2013 yılları arasında IGMG e.V. Eğitimden sorumlu Genel Başkan Yardımcısı olarak görev yapmıştır. 14 yıllık eğitim başkanlığı döneminde ilk kez Batı Avrupa ülkeleri olmak üzere, Avustralya ve Kuzey Amerika kıtalarında yaşayan Türkiye kökenli Müslüman çocuk ve gençlerin kimlik oluşumu ve din dersleri müfredatları oluşturmuşlardır. Anasınıf, ilköğretim, temel eğitim ve gençlik eğitim müfredatları çerçevesinde ilk defa eğitim materyalleri çıkarılarak Müslüman göçmenlerin din eğitiminde bir birliktelik sağlanmıştır.

2013-2015 yılları arasında IGMG e.V. çatısı altında organize olmuş, “HASENE International e.V. (HASENE Yardım Kuruluşu)”, “EMUG e.V. -Europäische Moscheebau und -unterstützungs Gemeinschaft (Avrupa Cami Yapma ve Yaşatma Birliği)”, 20015-2017 IGMG e.V. İrşad Başkanlığı. (Eğitim Kurumları & Hafız Eğitim Programları & UİP-Uluslararası İlahiyat Fakülteleri öğrenci yönlendirmeleri) faaliyetlerini yürütmüştür. Yine aynı yıllar arasında GENAR/Türkiye-İstanbul (Araştırma & Danışmanlık & Eğitim) kurumunda “Avrupa’da Aile ve Eğitim Danışmanlığı” görevlerinde bulunmuştur. Uzun yıllardır Avrupa genelinde “Avrupa’da sosyal hizmet ve sosyal politikalar” kapsamında (Birey, Aile ve Toplum) çerçevesinde birçok seminer, konferans ve panellere konuşmacı olarak katılmıştır. 2000 yılında Federal Almanya vatandaşı olan Gedik, Almanca ve İngilizce bilmekte, evli, üç çocuk ve iki torunu bulunmaktadır.

BSB Bayerische
Staatsbibliothek digital

Belgenin Almanca Tam Metni:

Eine Christliche Vermahnung, daß man einig und allein Gott dem Herrn Wohlfahrt der Christenheit wieder den Türken anrufen soll / Mariam / Joseph und anderen heiligen vor die Nothelfer nicht zu halten / Nebenst einem; Christlichen Hauß Gebet / wider den Türken und Feinden der wahren Christenheit / daß Gott der selben wolle verstehen / und die aus aller Noth erretten und beschirmen.
(Gedruckt im Jahr 1664.)

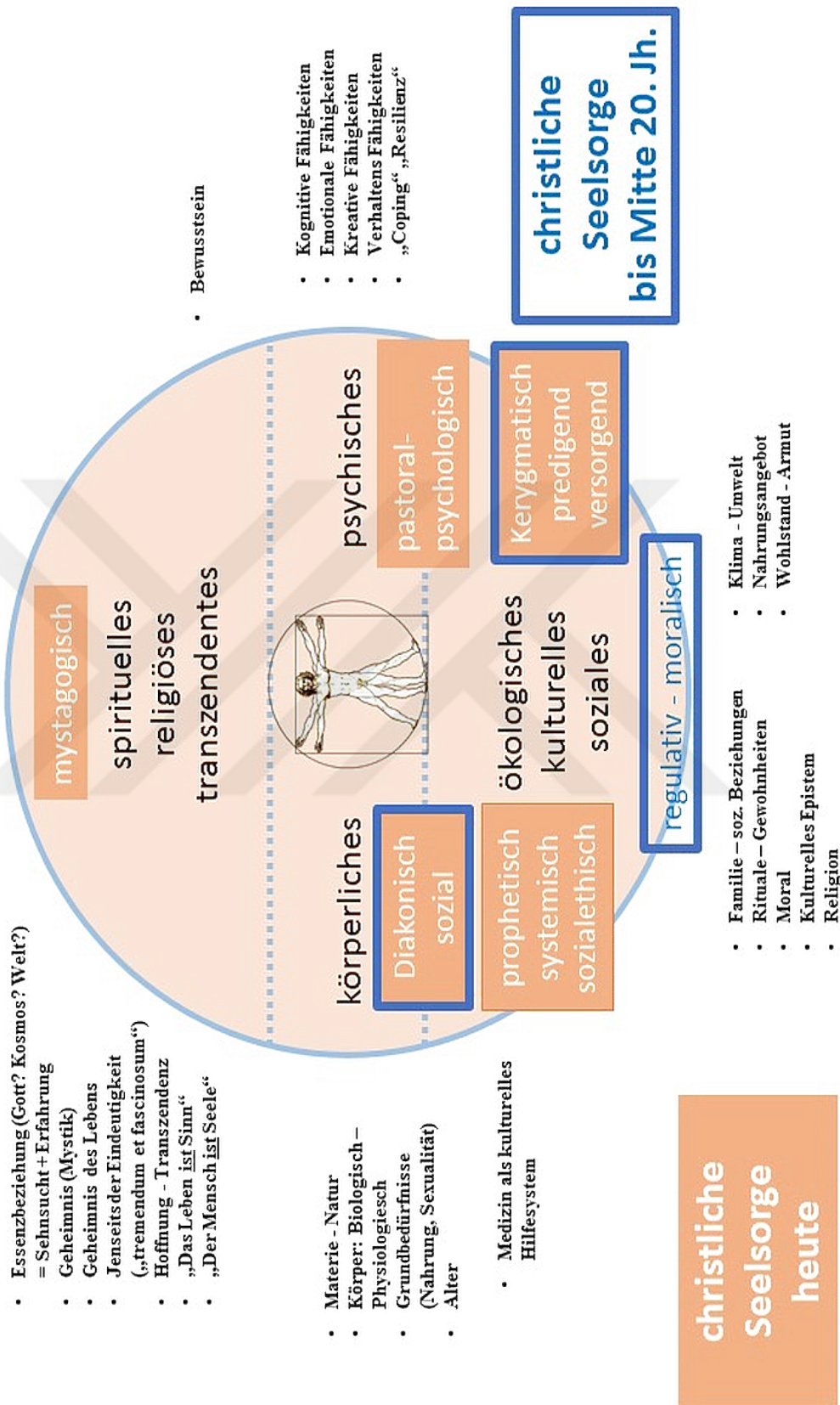
“Bir Hristiyanlık uyarısı olarak aynı düşünüürüz ki, yüce Tanrı sadece **Hristiyanlığın refahı için Türkleri tekrar çağırır** ve Meryem’e, Yusuf ve diğer kutsal yardımcılarının acil yardımına ihtiyaç duymaz. Buna ek olarak, Hristiyanların, tekrar türklerin ve Hristiyanların gerçek düşmanlarının, Tanrının aynı şeyleri istediği kesindir. Ve onları bütün acil durumlarda kurtaracak ve koruyacaktır”

Şekil 1: Eine Christliche Vermahnung (Bir Hristiyanlık Uyarısı)

Ek-01/a: Batı Hristiyan toplumunun refahını Türkler ile yoluna koyma

Der Mensch – lebendiges Wesen – lebendige Seele

(hebräisch: NeFeš) (Die Bibel: Genesis 2,7b)

Ek-01/b: İnsan-Yaşayan “Beden & Ruh” (Der Mensch–lebendiges Wesen–lebendige Seele)

FEDERAL ALMANYA'DA DİNİ SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI - İSLÂMİ SOSYAL HİZMET MODEL ÖNERİSİ
Religiöse Sozial-Wohlfahrts-Dienste in Deutschland - Islamisches Wohlfahrts-Modell Entwicklung

Bu araştırma, TC. Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, Doktora Tez çalışması kapsamında, "FEDERAL ALMANYA'DA DİNİ SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI - İSLÂMİ SOSYAL HİZMET MODEL ÖNERİSİ" başlığı altında bilimsel bir amaç için yapılmaktadır.

Diese Forschung wird für die Yalova Universität (Republik Türkei), Institut für Sozialwissenschaften, Abteilung für soziale Arbeit, Abteilung für Dissertation, unter dem Titel "Religiöse Sozialdienstleistungen in Deutschland - Islamisches Sozialdienst Modell / Entwicklung (Vorschlag)" zu wissenschaftlichen Zwecken durchgeführt.

Sosyal Hizmet Destek/Bakım Yardımları Alan BİREYLERE YÖNELİK Sorular
Fragen an Einzelpersonen, die Sozialleistungen erhalten

1.KATEGORİ
R G F

Adı Soyadı / Name, Nachname :	Tarih / Datum : / /
☐ Kadın / Frau ☐ Erkek / Mann Yaşı / Alter:	İrtibat / Adres:
Medeni hali / Familienstand :	Kontaktinformationen
Bulunduğu İl/İlçe:	Telefon :
Stadt / Bezirk	E-mail :
☐ Alm./Deut. ☐ Tr. /Tr. ☐ Diğer/andere :	
Kaç yıldır Almanya'dasınız?	
Seit wie vielen Jahren in Deutschland? :	

1. Ne tür bir rahatsızlığınız bulunmaktadır? Kısaca bahseder misiniz? Welche Art von Beschwerden haben Sie? Erläutern Sie diese kurz :

2. Sosyal hizmet destekleri/yardımları ile ilgili hangi kurumlara müracaat edebileceğiniz noktasında bilginiz var mı? Bu konuda nerelerden yardım aldınız? Haben Sie Informationen darüber, welche Organisationen Sie für den Sozialdienst nutzen können? Wo haben Sie in dieser Hinsicht Hilfe bekommen (Bsp.: Beratungsgespräch)? :

3. Sosyal hizmet destekleri/yardımları kimlerden (Kurum/Kuruluşlardan) almaktasınız?
Von welcher Institution / Organisation erhalten Sie soziale Unterstützung / Leistungen?

- ☐ Kurum/Kuruluş- Institution / Organisation:
- ☐ STK'lar/ NGO's:
- ☐ Gönüllü kuruluşlar/ Freiwillige Organisationen:
- ☐ Yakınlarım / Verwandte:
- ☐ Diğerleri / andere:
- ☐ Diğerleri / andere:
- ☐ Diğerleri / andere:

4. Almış olduğunuz sosyal hizmet destekleri/yardımları tanımlar mısınız? Welche Art der Unterstützung erhalten Sie?

- ☐ Sosyal ve ekonomik / Sozial und wirtschaftlich:
- ☐ Yaşlılık ve destek/bakım / Altenpflege:
- ☐ Engelli destek/bakım / Behindertenpflege:
- ☐ Diğerleri / anderen:
- ☐ Diğerleri / anderen:

Ek-02/a1: :Sosyal Hizmet Destek/Bakım Yardımları Alan Bireylere Yönelik Sorular.

FEDERAL ALMANYA'DA DİNİ SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI - İSLÂMİ SOSYAL HİZMET MODEL ÖNERİSİ

Religiöse Sozial-Wohlfahrts-Dienste in Deutschland - Islamisches Wohlfahrts-Modell Entwicklung

5. Kurumsal olarak almış olduğunuz sosyal hizmet destekleri/yardımlarını memnuniyet derecesini belirtecek olsanız (0: çok kötü) – (10:çok iyi) nasıl derecelendirirsiniz? *Wie beurteilen Sie Ihre Zufriedenheit von 0 bis 10 (0: sehr schlecht, 10: sehr gut), wenn Sie das Niveau Ihrer Sozialdienstunterstützung einer Ihrer Institutionen betrachten.*

☐0 ☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5 ☐6 ☐7 ☐8 ☐9 ☐10 ☐ Bu noktada ne tür önerileriniz olabilir? Beklentileriniz nelerdir? *Welche Art von Vorschlägen können Sie an dieser Stelle hinzufügen? Was sind Ihre Erwartungen?*

6. Sosyal hizmet destekleri/yardımlarını eğer yakınlarınızdan (.....) alıyorsanız memnuniyet derecesini belirtecek olsanız (0: çok kötü) – (10:çok iyi) nasıl derecelendirirsiniz? *Wie Beurteilen Sie Ihre Zufriedenheit von (0: sehr schlecht) bis (10: sehr gut), wenn Sie das Niveau der Pflegeleistung Ihres Verwandten (.....) betrachten.*

☐0 ☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5 ☐6 ☐7 ☐8 ☐9 ☐10 ☐ Bu noktada ne tür önerileriniz olabilir? Beklentileriniz nelerdir? *Welche Art von Vorschlägen können Sie an dieser Stelle hinzufügen? Was sind Ihre Erwartungen?* :

7. İnancınızı, dini anlayışınızı, kültürünüzü, manevi değerlerinizi dikkate aldığımızda, yakınlarınızdan almış olduğunuz sosyal hizmet destekleri/yardımları dini sosyal hizmet destekleri açısından sizi tatmin etmekte midir? Duygularınızın dini/manevi ve kültürel bir karşılık bulması noktasında ne tür beklentileriniz olmaktadır? *Wenn Sie Ihren Glauben, Ihr religiöses Verständnis, Ihre Kultur, Ihre spirituellen Werte in Betracht ziehen, werden Sie von Ihren Verwandten zufriedenstellend unterstützt? Welche Erwartungen haben Sie, in Hinblick auf Ihre religiösen/spirituellen und kulturellen Gefühle? :*

8. Federal hükümet, 2006 yılından bu yana, “DİK-Deutsche Islam Konferans – AİK-Almanya İslam Konferansı” kapsamında Müslümanlara Yönelik Sosyal Hizmet çalışmalarını dini STK’ların katılımları ile yürütmektedir. Bu konuda sizin yaklaşımlarınız nasıldır? / *Die Bundesregierung führt seit 2006 unter der "DİK- Deutsche Islam Konferenz" unter Beteiligung von religiösen NGOs (Zivilgesellschaftliche Organisationen) die muslimische Wohlfahrtsarbeit durch. Was ist Ihre Meinung dazu? :*

9. AİK-Almanya İslam Konferansı kapsamında “İslâmi Sosyal Hizmet” çalışmaları ile ilgili görüşmeler 2006 yılından bu yana devam etmektedir. Müslümanlara yönelik sosyal hizmet ile ilgili çalışmaların federal, eyalet ve yerel bazda yapıyor olmasını, beklentilerinizi dikkate alarak derecelendirecek olsanız (0: çok kötü) – (10: çok iyi) nasıl derecelendirirsiniz? *Vorträge zur "Muslimischen Wohlfahrtflege" werden, im Rahmen der Deutsche Islam Konferenz, seit 2006 fortgesetzt. Wie würden Sie die Umsatzung der geplanten Ziele zur muslimischen Sozialarbeit im Bundes-, Landes- und Kommunalbereich der DİK bewerten? Bewerten Sie diese zwischen (0: sehr schlecht) bis (10: sehr gut).*

☐0 ☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5 ☐6 ☐7 ☐8 ☐9 ☐10 ☐ Bu noktada ne tür önerileriniz olabilir? Beklentileriniz nelerdir? *Welche Art von Vorschlägen können Sie an dieser Stelle hinzufügen? Was sind Ihre Erwartungen?*

Ek-02/a2: Sosyal Hizmet Destek/Bakım Yardımları Alan Bireylere Yönelik Sorular

FEDERAL ALMANYA'DA DİNİ SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI - İSLÂMÎ SOSYAL HİZMET MODEL ÖNERİSİ
Religiöse Sozial-Wohlfahrts-Dienste in Deutschland - Islamisches Wohlfahrts-Modell Entwicklung

Bu araştırma, TC. Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, Doktora Tez çalışması kapsamında, "FEDERAL ALMANYA'DA DİNİ SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI - İSLÂMÎ SOSYAL HİZMET MODEL ÖNERİSİ" başlığı altında bilimsel bir amaç için yapılmaktadır.

Diese Forschung wird für die Yalova Universität (Republik Türkei), Institut für Sozialwissenschaften, Abteilung für soziale Arbeit, Abteilung für Dissertation, unter dem Titel " Religiöse Sozialdienstleistungen in Deutschland - Islamisches Sozialdienst Modell / Entwicklung (Vorschlag) " zu wissenschaftlichen Zwecken durchgeführt.

Sosyal Hizmet Destek/Bakım Yardımları Alan Bireylerin YAKINLARINA YÖNELİK Sorular
Fragen an Angehörige von Personen, die Sozialleistungen beziehen oder erhalten

2.KATEGORİ
R G F

☐ Kadın / Frau ☐ Erkek / Mann Yaşı / Alter:	Tarih / Datum : / /
Medeni hali / Familienstand :	Bulunduğu İl/İlçe:
☐ SH alan/almakta olan bireyin yakını :	Stadt / Bezirk
Sosyal Hizmet alımı / Empfänger / Verwandtschaftsgrad	İrtibat / Adres:
Adı Soyadı / Name, Nachname :	Kontaktinformationen
Doğum Yeri / Geburtsort :	Telefon :
☐ Alm./Deut. ☐ Tr. /Tr. ☐ Diğer/andere :	E-mail :
Kaç yıldır Almanya'dasınız?	
Seit wie vielen Jahren in Deutschland? :	

1. Sosyal hizmet destekleri/yardımları ile ilgili hangi kurumlara müracaat edebileceğiniz noktasında bilginiz var mı? Bu konuda nerelerden yardım aldınız? *Haben Sie Informationen darüber, welche Organisationen Sie für den Sozialdienst nutzen können? Wo haben Sie in dieser Hinsicht Hilfe bekommen (Bsp.: Beratungsgespräch)?* :

2. Yakınınıza (.....) hangi konularda sosyal hizmet bağlantılı desteklerde /yardımlarda bulunmaktasınız? Kısaca özetler misiniz? *In welchen Situationen steht Ihrem Verwandten (.....) eine Person von der Sozialhilfe zur Verfügung? Können Sie das kurz zusammenfassen?* :

3. Sunmakta olduğunuz sosyal hizmet destekleri/yardımlar ile ilgili herhangi bir eğitim aldınız mı? Zorlandığınız konular var mı? Daha verimli, daha başarılı, dini/manevi duygularınızı daha tatmin edici bir hizmeti sunmak için ne tür önerileriniz olabilir? Neler söylemek istersiniz? *Haben Sie Schulungen zum Thema soziale Dienste / Betreuung, die Sie in Anspruch genommen haben? Hatten Sie irgendwelche Probleme in der Richtung? Was müsste berücksichtigt werden, um Ihre religiöse/spirituellen Gefühle effizienter, erfolgreicher und befriedigender zu erfüllen?* :

4. Herhangi bir resmi sosyal hizmet kurumlarından, STK'lardan, gönüllü kuruluşlardan, vb. bir yapılanmadan destek/yardım aldınız mı? Eğer aldıysanız bu destek/yardımları kısaca özetleyebilir misiniz? Farklı beklentileriniz oldu mu bunları kısaca anlatır mısınız? *Haben Sie Unterstützung / eine Hilfe von offiziellen Sozialdienststellen, NGOs, Freiwilligenorganisationen usw. erhalten? Wenn ja, können Sie dieses kurz erläutern. In wie weit wurden Ihre Erwartungen erfüllt?* :

Ek-02/b1: Sosyal Hizmet Destek/Bakım Yardımları Alan Bireylerin Yakınlarına Yönelik Sorular

5. Sosyal hizmet desteği/yardımları sunan kurumun/kurumların görevlendirmiş olduğu “Sosyal Hizmet Uzmanları”, yakınınızın (.....) dini/manevi, kültürel değerleri kapsamında bir hizmet sunabilmişler midir? Bu konuda olumlu ve olumsuz gördüğünüz durumlar nelerdir? Daha iyi bir “İslâmi Sosyal Hizmet” alabilmek açısından nasıl bir yaklaşım bekliyorsunuz? Bu konuda neleri söylemek istersiniz? *Konnten die Sozialarbeiter, die von den Institutionen beauftragt worden sind, Ihrem Verwandten (.....) unter Berücksichtigung von religiösen, spirituellen und kulturellen Werten eine zufriedenstellende soziale Unterstützung / Hilfe leisten? Welchen Situationen sehen Sie diesbezüglich positiv oder negativ? Welche Verbesserungsvorschläge hätten Sie, in Bezug auf eine bessere “islamische Wohlfahrtspflege”?*

6. Sosyal Hizmet Uzmanları tarafından sunulan destek/bakım hizmetlerinin dini/manevi beklentilerinizin “İslâmi Sosyal Hizmet” yaklaşımlarıyla, karşılaştırdığımızda desteğe muhtaç yakınınızın (.....) alması gereken dini/manevi (İslâmi) ve kültürel değerlerimiz bağlamında ne derece karşılık bulabilmektedir? Bu yaklaşımı dikkate aldığımızda beklentilerinizi derecelendirecek olsanız (0: çok kötü) – (10:çok iyi) nasıl derecelendirirsiniz? *Entspricht die Unterstützung, die die Sozialarbeiter anbieten, im Vergleich mit den Erwartungen an die “Islamischen Wohlfahrtspflege”, Ihren Vorstellungen? Inwieweit finden Sie Reziprozität im Kontext unserer religiösen (islamischen), spirituellen und kulturellen Werte die berücksichtigt werden müssen, wenn Sie den Nutzen eines Sozialarbeiters mit den Ansätzen und Erwartungen der “Islamischen Wohlfahrtspflege” vergleichen? Bewerten Sie diese auf einer Skala von (0:nicht zutreffend) – (10:voll zutreffend).*

☐0 ☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5 ☐6 ☐7 ☐8 ☐9 ☐10 ☐ Bu noktada ne tür önerileriniz olabilir? **Beklentileriniz nelerdir?** *Welche Art von Vorschlägen können Sie an dieser Stelle machen? Was sind Ihre Erwartungen? :*

7. Bakımını üstlendiğiniz yakınınızla (.....) ilgilenmenin zorlukları nelerdir? Destek/yardım hizmetleri sunarken ne tür sorunlarla, problemlerle karşılaşıyorsunuz? Yakınıza destek/bakım hizmeti sunmak, yaşamınızı hangi yönde etkilemektedir? Bu kısıtlanmaların sizin ve ailenizin üzerinizde bıraktığı olumlu ve olumsuz etkilerden bahsedermisiniz? (Fiziksel, sosyal, sağlık, ekonomik, psikolojik, duygusal, dini/manevi, kültürel vb. boyutlarda) *Was sind die Herausforderungen für die Pflege Ihrer nahen Verwandten (.....)? Welcher Art von Problemen begegnen Sie selbst, bei der Bereitstellung von eigenen Leistungen? Welche Einschränkungen haben Sie in Ihrem Leben, um die Pflege Ihres Verwandten zu gewährleisten? Erläutern Sie die positiven und negativen Auswirkungen dieser Einschränkungen in Ihrem Alltag? (Physische, soziale, gesundheitliche, wirtschaftliche, psychologische, emotionale, religiöse/spirituelle, kulturelle usw.)*

8. Sunmakta olduğunuz bu destek/yardım hizmetini yakınınıza (.....) hangi gerekçeyle (niyetle) sunuyorsunuz? Karşılığında nasıl bir beklentiniz olmaktadır? Bu durumu nasıl özetlersiniz? (Dini/manevi,kültürelve hümanist değerleriniz nelerdir?) *Was sind Ihre Gründe für die eigenen Pflegeleistungen an (.....), die Sie übernehmen? Aus welchen Gründen übernehmen Sie die Pflegeleistungen? Wie fassen Sie diese Situation zusammen? (Was sind deine religiösen/spirituellen, kulturellen und humanistischen Werte?)*

Ek-02/b2: Sosyal Hizmet Destek/Bakım Yardımları Alan Bireylerin Yakınlarına Yönelik Sorular

9. Yakınınıza (.....) sunmuş olduğunuz destek/bakım hizmetini dini/manevi ve kültürel değerleriniz açısından sunduğunuzu düşünürsek, yapmış olduğunuz hizmetin dini/manevi duygularınızın tatminliyi açısından nasıl derecelendirirsiniz? (0: çok önemsiz) – (10:çok önemli) Bu hususta duygularınızı nasıl ifade edersiniz? *Lassen Sie uns Ihre Fürsorge in Hinsicht auf Ihre religiösen, spirituellen und kulturellen Werte betrachten. Wie bewerten Sie von 0 bis 10 (0: unwichtig, 10: sehr wichtig) Ihre eigene Zufriedenheit, wenn Sie Ihre religiösen und spirituellen Gefühle für den eigen geleisteten Pflegedienst betrachten. Wie drücken Sie Ihre Gefühle zu diesem Thema aus?*

Dini açıdan değerlendirdiğinizde : ☐0 ☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5 ☐6 ☐7 ☐8 ☐9 ☐10
Wenn Sie religiöse / spirituelle Werte betrachten

Manevi açıdan değerlendirdiğinizde : ☐0 ☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5 ☐6 ☐7 ☐8 ☐9 ☐10
Wenn Sie kulturelle Werte betrachten

10. Destek/bakım hizmeti sunduğunuz yakınınızın (.....) evde destek/bakım yerine, başka bir destek merkezinde (hastanen, bakımevi, vb.) bakılmasını nasıl karşılırsınız? *Wie stellen Sie sich die Pflege Ihres Verwandten (.....) in einem Pflegeheim (Krankenhaus, Pflegeheim usw.) statt zu Hause vor?*

11. Sosyal hizmeti alan kişinin bir yakını olarak destek/bakım yükünüzün hafiflemesi açısından sosyal çevrenizden, devlet kurumlarından, yerel yönetimlerden beklentileriniz nelerdir?" *Welche Erwartungen haben Sie an den sozialen Kreis, die staatlichen Institutionen, die lokalen Behörden, in Bezug auf die Erleichterung Ihrer Fürsorge als enger Verwandter für den Pflegebedürftigen.*

12. Federal hükümet, 2006 yılından bu yana, "DİK-Deutsche Islam Konferans – AİK-Almanya İslam Konferansı" kapsamında Müslümanlara Yönelik Sosyal Hizmet çalışmalarını dini STK'ların katılımları ile yürütmektedir. Bu konuda sizin yaklaşımlarınız nasıldır? / *Die Bundesregierung führt seit 2006 unter der "DİK- Deutsche Islam Konferenz" unter Beteiligung von religiösen NGOs (Zivilgesellschaftliche Organisationenen) die muslimische Wohlfahrtsarbeit durch. Was ist Ihre Meinung dazu? :*

13. AİK-Almanya İslam Konferansı kapsamında "İslâmi Sosyal Hizmet" çalışmaları ile ilgili görüşmeler 2006 yılından bu yana devam etmektedir. Müslümanlara yönelik sosyal hizmet ile ilgili çalışmaların federal, eyalet ve yerel bazda yapılıyor olmasını, beklentilerinizi dikkate alarak derecelendirecek olsanız (0: çok kötü) - (10:çok iyi) nasıl derecelendirirsiniz? *Vorträge zur " Muslimischen Wohlfahrtflege " werden, im Rahmen der Deutsche Islam Konferenz, seit 2006 fortgesetzt. Wie würden Sie die Umsetzung der geplanten Ziele zur muslimischen Sozialarbeit im Bundes-, Landes- und Kommunalbereich*

☐0 ☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5 ☐6 ☐7 ☐8 ☐9 ☐10 Bu noktada ne tür önerileriniz olabilir? **Beklentileriniz nelerdir? Welche Art von Vorschlägen können Sie an dieser Stelle hinzufügen? Was sind Ihre Erwartungen?**

Ek-02/b3: Sosyal Hizmet Destek/Bakım Yardımları Alan Bireylerin Yakınlarına Yönelik Sorular

FEDERAL ALMANYA'DA DİNİ SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI - İSLÂMİ SOSYAL HİZMET MODEL ÖNERİSİ
Religiöse Sozial-Wohlfahrts-Dienste in Deutschland - Islamisches Wohlfahrts-Modell Entwicklung

Bu araştırma, TC. Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, Doktora Tez çalışması kapsamında, “FEDERAL ALMANYA'DA DİNİ SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI - İSLÂMİ SOSYAL HİZMET MODEL ÖNERİSİ” başlığı altında bilimsel bir amaç için yapılmaktadır.

Diese Forschung wird für die Yalova Universität (Republik Türkei), Institut für Sozialwissenschaften, Abteilung für soziale Arbeit, Abteilung für Dissertation, unter dem Titel " Religiöse Sozialdienstleistungen in Deutschland - Islamisches Sozialdienst Modell / Entwicklung (Vorschlag) " zu wissenschaftlichen Zwecken durchgeführt.

Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunanlara (SHU)Yönelik Sorular
Fragen an den/ die Sozialarbeiter/in / Sozialpädagoge(in) / Ärzte, Pflegepersonal u.a.

3.KATEGORİ
R G F

Adı Soyadı / Name, Nachname :	Tarih / Datum : / /
☐ Kadın/weiblich ☐ Erkek/männlich	Bulunduğu İl/İlçe:
☐ Dini / Religion:	Stadt / Bezirk
Hangi alanda hizmet vermektedir/ In welchen Bereichen sind Sie tätig?	İrtibat / Adres:
☐ ☐ ☐	Kontaktinformationen
Kaç hizmet yılı/ Dienstzugehörigkeit:	Telefon :
	E-mail :

1. Görev yapmakta olduğunuz kurumunuzdan, ve bu kurum içerisindeki görev alanlarınızdan bahsederek misiniz?: *Was können Sie über Ihre Organisation / Institution sagen? Welche Aufgabenbereiche haben Sie innerhalb der Organisation / Institution? Erläutern Sie diese.*

2. Hangi alanlarda sosyal hizmet bağlamında müracaatçıya yönelik destekler/yardımlar sunmaktasınız? / In welchen Bereichen unterstützen Sie die Klienten (Dienstleistungsnehmer) im Rahmen der sozialen Dienstleistung?

- ☐ Sosyal ve ekonomik/ sozial und wirtschaftlich:
- ☐ Yaşlılık ve destek/bakım - Altenpflege:
- ☐ Engelli destek/bakım - Behindertenpflege:
- ☐ Diğerleri/andere:

3. Sunmuş olduğunuz bu hizmet alanları ile ilgili, sosyal hizmet bağlamında ne tür bir meslek eğitimi aldınız? Sosyal Hizmet Uzmanı olarak hangi üniversite/meslek okulundan mezun oldunuz? Hangi sertifika programlarına katıldınız? / Welche Art von Berufsausbildung haben Sie, in Bezug auf diese Sozialdienstleistungsbereiche, abgeschlossen? In welcher Hochschule / Berufsschule haben Sie Ihre Berufsausbildung als Sozialarbeiter/in abgeschlossen? An welchen Zertifizierungsprogrammen haben Sie teilgenommen?

4. Dini/manevi sosyal hizmet alanında her hangi bir eğitim aldınız mı? Hizmet sunduğunuz muhataplarınızın (müracaatçıların) dini/manevi, kültürel değerlerini dikkate alabiliyor musunuz? Bu alanda müracaatçılarınıza daha iyi başarılı sosyal hizmet sunabilmek açısından bir “Sosyal Hizmet Uzmanı” olarak neleri tavsiye edersiniz?: *Haben Sie eine Ausbildung im religiösen und spirituellen sozialen Dienst? Können Sie die religiösen, spirituellen und kulturellen Werte Ihrer Servicepartner berücksichtigen? Was empfehlen Sie als Sozialarbeiter, um Ihren Klienten in diesem Bereich einen besseren Service (soziale Dienstleistung) zu bieten?*

5. Sosyal hizmet alanında, muhataplarınızın (müracaatçıların) dini/manevi, kültürel sosyal hizmet ihtiyaçlarını, bir “Sosyal Hizmet Uzmanı” olarak hangi durumlarda karşılayabilmektesiniz? Sunmuş olduğunuz bu çalışmaları dini/manevi sosyal hizmet açısından derecelendirecek olsanız, sunmuş olduğunuz sosyal hizmet çalışmalarını ne kadar dini/manevi görebilirsiniz. (0:hiç dini/manevi değil) – (10: çok dini/manevi) nasıl derecelendirirsiniz? Bu

•Ek-02/c1: Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunanlara
(Sosyal Hizmet Uzmanı) Yönelik Sorular.

FEDERAL ALMANYA'DA DİNİ SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI - İSLÂMİ SOSYAL HİZMET MODEL ÖNERİSİ

Religiöse Sozial-Wohlfahrts-Dienste in Deutschland - Islamisches Wohlfahrts-Modell Entwicklung

hususla neleri söylemek istersiniz? / Wo können Sie in Ihrem Aufgabenbereich, die religiösen/spirituellen und kulturellen sozialen Bedürfnisse Ihrer Klienten als Sozialarbeiter erfüllen? Wenn Sie Ihre Sozialarbeitsaktivitäten, die Sie beschrieben haben, bewerten würden, wie religiös/spirituell oder kulturell wären diese? Bewerten Sie diese auf einer Skala von (0:nicht zutreffend) bis (10:voll zutreffend).

Dini/manevi açıdan değerlendirdiğinizde : ☐0 ☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5 ☐6 ☐7 ☐8 ☐9 ☐10

Wenn Sie religiöse / spirituelle Werte betrachten

Kültürel açıdan değerlendirdiğinizde : ☐0 ☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5 ☐6 ☐7 ☐8 ☐9 ☐10

Wenn Sie kulturelle Werte betrachten

6. Müslüman müracaatçılarınız oldu mu? Bunlara yönelik sosyal hizmetlerde bulundunuz mu? Bunlar ne türden / nasıl bir sosyal hizmet yardımlarıydı? Kısaca bahseder misiniz?

Hatten Sie muslimische Klienten, für die Sie einen sozialen Dienst geleistet haben? Was für eine Art von sozialen Dienstleistungen waren das? Bitte erläutern Sie dieses kurz.

7. Müslüman müracaatçılarınıza yönelik sosyal hizmetlerde bulunmuşsanız, bu hizmetin olumlu ve olumsuz yönlerini kendi açınızdan özetleyebilir misiniz? Neleri önerebilir, tavsiye edersiniz.

Wenn Sie einen muslimischen Klienten im sozialen Diensten betreut haben, können Sie die positiven und negativen Aspekte dieses Dienstes in Ihrem eigenen Namen zusammenfassen? Was für Verbesserungsvorschläge hätten Sie? :

8. Müslümanlara yönelik bulunduğunuz sosyal hizmet alanlarında kendinizi yeterli buluyor musunuz? Bu konuda neleri tavsiye edersiniz? / Finden Sie sich in einem sozialen Dienstleistungsbereich für Muslime ausreichend ausgebildet? Was empfehlen Sie in dieser Hinsicht?

9. Federal hükümet, 2006 yılından bu yana, "DIK-Deutsche Islam Konferans – AİK-Almanya İslam Konferansı" kapsamında Müslümanlara Yönelik Sosyal Hizmet çalışmalarını dini STK'ların katılımları ile yürütmektedir. Bu konuda sizin yaklaşımlarınız nasıldır? / Die Bundesregierung führt seit 2006 unter der "DIK- Deutsche Islam Konferenz" unter Beteiligung von religiösen NGOs (Zivilgesellschaftliche Organisationen) die muslimische Wohlfahrtsarbeit durch. Was ist Ihre Meinung dazu? :

10. AİK-Almanya İslam Konferansı kapsamında "İslâmi Sosyal Hizmet" çalışmaları ile ilgili görüşmeler 2006 yılından bu yana devam etmektedir. Müslümanlara yönelik sosyal hizmet ile ilgili çalışmaların federal, eyalet ve yerel bazda yapılıyor olmasını, beklentilerinizi dikkate alarak derecelendirecek olsanız (0: çok kötü) – (10: çok iyi) nasıl derecelendirirsiniz? Vorträge zur "Muslimischen Wohlfahrtspflege" werden, im Rahmen der Deutsche Islam Konferenz, seit 2006 fortgesetzt. Wie würden Sie die Umsetzung der geplanten Ziele zur muslimischen Sozialarbeit im Bundes-, Landes- und Kommunalbereich der DIK bewerten? Bewerten Sie diese zwischen (0: sehr schlecht) bis (10: sehr gut).

☐0 ☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5 ☐6 ☐7 ☐8 ☐9 ☐10 **Bu noktada ne tür önerileriniz olabilir? Beklentileriniz nelerdir? Welche Art von Vorschlägen können Sie an dieser Stelle hinzufügen? Was sind Ihre Erwartungen?**

• **Ek-02/c2: Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunanlara (Sosyal Hizmet Uzmanı) Yönelik Sorular.**

FEDERAL ALMANYA'DA DİNİ SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI - İSLÂMİ SOSYAL HİZMET MODEL ÖNERİSİ
Religiöse Sozial-Wohlfahrts-Dienste in Deutschland - Islamisches Wohlfahrts-Modell Entwicklung

Bu araştırma, TC. Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, Doktora Tez çalışması kapsamında, "FEDERAL ALMANYA'DA DİNİ SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI - İSLÂMİ SOSYAL HİZMET MODEL ÖNERİSİ" başlığı altında bilimsel bir amaç için yapılmaktadır.

Diese Forschung wird für die Yalova Universität (Republik Türkei), Institut für Sozialwissenschaften, Abteilung für soziale Arbeit, Abteilung für Dissertation, unter dem Titel " Religiöse Sozialdienstleistungen in Deutschland - Islamisches Sozialdienst Modell / Entwicklung (Vorschlag) " zu wissenschaftlichen Zwecken durchgeführt.

Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri SUNAN KURUMLARA Yönelik Sor.
Fragen in Bezug auf Sozialdienstorganisationen & - Institutionen

4.KATEGORİ
R G F

Kurumun / Kuruluşun Adı : <i>Name der Organisation / Institution</i>	Tarih / Datum : / /
Görüşülen Kişiler / Ansprechpartner:	İrtibat / Adres:
1.:	Kontaktinformationen
2.:	Telefon :
3.:	E-mail :
4.:	

1. Kurumunuzu kısaca tanıtır mısınız? Wie würden Sie Ihre Institution beschreiben?

☐ **Sizin bu kurumda pozisyonunuz, göreviniz, görev alanlarınız nelerdir?**

Ihre Position in dieser Institution, Ihr Aufgabenbereich und die damit verbundenen Aufgaben?

☐ **Hangi alanlarda hizmet vermekttesiniz?**

☐ Uluslararası/ International

☐ Federal/ Bundesweit

In welcher Region ist Ihre Institution tätig?

☐ Eyalet/Landesweit

☐ Yerel/Lokal

☐ **Toplam kaç çalışanınız vardır ? Wie viele Mitarbeiter gibt es insgesamt? :**

2. Kurumunuzun sunmuş olduğu hizmet alanlarını sıralandığında öncelikleriniz hangi tür hizmetlerdir. Neden? / Welche Arten von Servicesbereichen führt Ihre Organisation durch und auf welchen Services liegen Ihre Prioritäten? Warum?:

3. Kurumunuzu hangi alanda daha aktif olarak gösterebilirsiniz? (0:isabetsiz) – (10:Çok isabetli) arası değerlendiriniz. Wo könnte sich Ihre Organisation aktiver zeigen? Auf einer Skala von (0:nicht zutreffend) bis (10:voll zutreffend).

☐ Siyasi/Politik /politisch : ☐0 ☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5 ☐6 ☐7 ☐8 ☐9 ☐10

☐ Seküler / säkular : ☐0 ☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5 ☐6 ☐7 ☐8 ☐9 ☐10

☐ Dini / religiös : ☐0 ☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5 ☐6 ☐7 ☐8 ☐9 ☐10

☐ Manevi / spirituell : ☐0 ☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5 ☐6 ☐7 ☐8 ☐9 ☐10

4. Federal Almanya'da gerek federal, gerekse eyalet düzeyinde faaliyet gösteren dini sosyal hizmet kurumlarını belirleyecek olsak, bu kurumlar hangileri olabilirler? Bunlar hangi dini kuruluşlara ait sosyal hizmet kurumlarıdır? Wenn Sie religiöse Sozialdienstleistungen in Deutschland benennen sollten, die in Bundes- oder auf Landesebene tätig sind, welche wären diese Institutionen? Welche Sozialdienstleistungen würden Sie welcher religiösen Institution zuordnen?

☐ :

☐ :

☐ :

☐ :

☐ :

☐ :

☐ :

☐ :

☐ :

☐ :

☐ :

☐ :

☐ :

☐ :

☐ :

• Ek-02/d1: Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Kurum kuruluş ve STK'lara Yönelik Sorular.

5. Uluslararası, eyalet, federal ve yerel, düzeyde sunulan kurumsal sosyal hizmet çalışmalarında hangi alanlarında daha aktifsiniz? Neden bu alanlar? / In welchen Bereichen sind Sie aktiver auf internationaler, staatlicher, bundesstaatlicher und kommunaler Ebene? Warum priorisieren Sie diese Bereiche? :
6. Hizmet alanlarınız toplumun bütün kesimini kapsamakta mıdır? Öncelikleriniz var mıdır? Decken Ihre Servicebereiche die gesamte Community ab? Welche Bereiche priorisieren Sie?
7. Sunmakta olduğunuz hizmetlerin finansmanını nereden sağlamaktasınız? Kendi kaynaklarınızı dışında destek/yardım alıyor musunuz? Wo bieten Sie die Finanzierung für die von Ihnen angebotenen Dienstleistungen an? Erhalten Sie Hilfe / Unterstützung außerhalb Ihrer eigenen Ressourcen? :
8. Kurumunuzun sosyal hizmet alanında “Sosyal Sorumluluk” projeleri var mıdır? Varsa bunlardan bahseder misiniz? / Hat Ihre Institution aktuell soziale Projekte im Bereich der sozialen Dienste? Wenn ja, welche sind das? :
9. Kurumunuzun sosyal hizmet alanında diğer dini topluluklara (Hristiyanlar, Yahudi/Museviler, Müslümanlar, vd.) yönelik “Sosyal Sorumluluk” projeleri var mıdır? Bunlardan kısaca bahseder misiniz? Hat Ihre Institution aktuell soziale Projekte für andere Religionsgemeinschaften (Christen, Juden, Muslime usw.) im Bereich der sozialen Dienste? Welche sind das? :
10. Kurumunuz, Avrupa’da (Almanya’da) son sığınmacı/mülteci krizinde, sığınmacı ve mültecilere yönelik faaliyetlerde bulundu mu? Bu faaliyetler nelerdir? Bunları kısaca özetleyebilir misiniz? Ist Ihre Institution, in der jüngsten Asylbewerber / Flüchtlingskrise in Europa (Deutschland), in Richtung Asylsuchende und Flüchtlinge aktiv geworden? Was sind diese Aktivitäten? :
11. Kurumunuzun sığınmacı ve mültecilere yönelik yapmış olduğu faaliyetlerin finansman kaynaklarını nereden karşıladınız? Bu hususta herhangi bir kurumdan (federal, eyalet, yerel kurumlardan) destek/yardım aldınız mı? Bunlardan kısaca bahseder misiniz? Welche Finanzierungsquellen nutzt Ihre Organisation, um Aktivitäten in Richtung Asylbewerber und Flüchtlinge umzusetzen? Erhalten Sie Unterstützung von anderen Institutionen (z.B. Bundesland) lokale Institutionen, Regierungsbehörden) zu diesem Thema? Können Sie dieses kurz erläutern?

• **Ek-02/d2: Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Kurum kuruluş ve STK'lara Yönelik Sorular.**

12. Avrupa'ya (Almanya'ya) gelen sığınmacıların büyük bölümü Müslüman sığınmacı/mültecilerden oluşmaktadır. Gelen sığınmacı/mültecilerin dini değerleri dikkate alınarak sosyal hizmet faaliyetleri sunabilme imkanlarınız olmakta mıdır? Bunlardan kısaca bahseder misiniz? / *Ein Großteil der Asylbewerber, die nach Europa (Deutschland) kommen, sind muslimische Asylsuchende / Flüchtlinge. Sind Sie in der Lage, Aktivitäten im sozialen Bereich unter Berücksichtigung der religiösen Werte von ankommenden Asylsuchenden / Flüchtlingen anzubieten? Können Sie dieses kurz erläutern?* :

13. Kurumunuz, Federal Almanya'da BAGFW (Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege) ,“Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu” üyesi bir kurum mudur? BAGFW Sosyal Hizmet çatı kuruluşunun, sosyal hizmet kurumları açısından olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir? / *Ist Ihre Organisation Mitglied in der BAGFW (Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege) in der Bundesrepublik Deutschland? Was sind die positiven und negativen Aspekte der Sozialdienstorganisation des BAGFW in Bezug auf Sozialdienstorganisationen?*

14. “BAGFW” (Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege) ,“Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu” çatı kuruluşu altında bulunan diğer dini sosyal hizmet kurumları ile gerek federal, gerekse eyalet düzeyinde ortak çalışmalarınız olmuş mudur? Bunlar nelerdir? *Haben Sie auf Bundes- und Landesebene unter dem Dach der BAGFW (Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege) mit anderen Einrichtungen des religiösen Sozialdienstes gearbeitet? Welche wären das?* :

15. Federal Almanya'da BAGFW (Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege) “Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu” çatısı altında hizmet veren bir İslâmi sosyal hizmet kurumu bulunmamaktadır. Federal Almanya'da Müslüman toplumun sosyal hizmet ihtiyaçlarının karşılanması noktasında her hangi bir çalışmanız var mıdır? Varsa bunlar nelerdir? / *Unter dem Dach der BAGFW (Bundesarbeitsgemeinschaft der freien Wohlfahrtspflege) gibt es in der Bundesrepublik keine islamische Sozialdiensteinrichtung. Haben Sie zukünftig in Deutschland Pläne, um die sozialen Bedürfnisse der muslimischen Gemeinschaft zu decken? Wenn ja, welche wären das?* :

16. Federal Almanya'da yaşayan Müslüman toplumun inanç değerleri dikkate alınarak “İslâmi Sosyal Hizmet” sunma planlarınız var mı? Bu hususta neler önerirsiniz? / *Haben Sie Pläne, den "Islamischen Wohlfahrt", unter Berücksichtigung der Islamischen Glaubenswerte der in Deutschland lebenden muslimischen Gemeinschaft, anzubieten? Was schlagen Sie diesem Thema vor?* :

• **Ek-02/d3: Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Kurum kuruluş ve STK'lara Yönelik Sorular.**

17. Müslümanlara yönelik sunmakta olduğunuz sosyal hizmet alanlarında kurumunuzu yeterli buluyor musunuz? Bu konuda neleri tavsiye edersiniz? / Finden Sie, dass Ihre Institution ausreichend soziale Dienste für Muslime anbietet? Welche empfehlen Sie in dieser Hinsicht?

.....
.....
.....
.....

18. Dini/manevi sosyal hizmet alanında, topluma sunmuş olduğunuz sosyal hizmetleri kurum olarak ne kadarını karşılayabilmektesiniz? Sunmuş olduğunuz sosyal hizmetlerin dini/manevi sosyal hizmet açısından derecelendirecek olsanız, bu çalışmaların ne kadar dini/manevi görebilirsiniz. (0:hiç dini/manevi değil) – (10: çok dini/manevi) nasıl derecelendirirsiniz? Bu hususta neleri söylemek istersiniz? / Wie viel können Sie im Bereich religiöser/spiritueller Sozialdienste als Sozialdienstleister anbieten? Wie viele religiöse/spirituelle Werte können Sie in der von Ihnen präsentierten sozialen Arbeit sehen? Bewerten Sie diese von (0: nicht religiös / spirituell) bis (10: sehr religiös/spirituell)? Was können Sie noch zu diesem Thema sagen?

Dini açıdan değerlendirdiğinizde : ☐0 ☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5 ☐6 ☐7 ☐8 ☐9 ☐10

Wenn Sie religiöse Werte betrachten

Manevi açıdan değerlendirdiğinizde : ☐0 ☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5 ☐6 ☐7 ☐8 ☐9 ☐10

Wenn Sie spirituelle Werte betrachten

.....
.....
.....

19. Federal hükümet, 2006 yılından bu yana, “DIK-Deutsche Islam Konferans – AİK-Almanya İslam Konferansı” kapsamında Müslümanlara Yönelik Sosyal Hizmet çalışmalarını dini STK’ların katılımları ile yürütmektedir. Bu konuda kurumunuzun yaklaşımları nelerdir? / Die Bundesregierung führt seit 2006 unter der "DIK- Deutsche Islam Konferenz" unter Beteiligung von religiösen NGOs (Zivilgesellschaftliche Organisationen) die muslimische Wohlfahrtsarbeit durch. Was sind die Ansätze Ihrer Institution in dieser Hinsicht? :

.....
.....
.....

20. AİK-Almanya İslam Konferansı kapsamında “İslâmi Sosyal Hizmet” çalışmaları ile ilgili görüşmeler 2006 yılından bu yana devam etmektedir. Müslümanlara yönelik sosyal hizmet ile ilgili çalışmaların federal, eyalet ve yerel bazda yapılıyor olmasını, beklentilerinizi dikkate alarak derecelendirecek olsanız (0: çok kötü) – (10:çok iyi) nasıl derecelendirirsiniz? Vorträge zur "Muslimischen Wohlfahrtflege " werden, im Rahmen der Deutsche Islam Konferenz, seit 2006 fortgesetzt. Wie würden Sie die Umsetzung der geplanten Ziele zur muslimischen Sozialarbeit im Bundes-, Landes- und Kommunalbereich der DIK bewerten? Bewerten Sie diese zwischen (0: sehr schlecht) bis (10: sehr gut).

☐0 ☐1 ☐2 ☐3 ☐4 ☐5 ☐6 ☐7 ☐8 ☐9 ☐10 **Bu noktada ne tür önerileriniz olabilir?**

Beklentileriniz nelerdir? Welche Art von Vorschlägen können Sie an dieser Stelle hinzufügen? Was sind Ihre Erwartungen?

.....
.....
.....

• **Ek-02/d4: Sosyal Hizmet Kapsamında Destek/Bakım Hizmetleri Sunan Kurum kuruluş ve STK'lara Yönelik Sorular.**

TC. YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tarih: 26 / 10 / 2017

Konu: Talep: Mehmet Gedik (157303001) Doktora Tez / Araştırma çalışmamı aşağıda belirtmiş olduğum Tez araştırması başlığında yaptığımı belgeleyen bir yazı.

Enstitünüz **SOSYAL BİLİMLER** Enstitü Anabilim Dalı, **SOSYAL HİZMET** bilim dalı, Doktora programına yabancı uyruklu öğrenci statüsünde devam etmekteyim. Doktora Yeterlilik Sınavını tamamladıktan sonra Doktora Tez Önerimi “**FEDERAL ALMANYA’DA DİNİ SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI-İSLAMİ SOSYAL HİZMET MODEL ÖNERİSİ**” başlığı altında 24.05.2017 tarihinde verdim.

Araştırma çalışmalarım Nitel araştırma alanında olup, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış sorulardan oluşan çalışmaları içermektedir. Bu neden ile gerek kurum ve kuruluşlardan, STK’lar ve ilgili bireyler ile yapmakta olduğum görüşmelerimin daha sağlıklı ve güven içerisinde yürütülebilmesi açısından yukarıda (Konu: Talep) bölümünde belirtmiş olduğum “**Doktora Tez / Araştırma çalışmamı belirtmiş olduğum Tez araştırması başlığında “FEDERAL ALMANYA’DA DİNİ SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI-İSLAMİ SOSYAL HİZMET MODEL ÖNERİSİ” TC. Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Anabilim dalı, Sosyal Hizmet bilim dalında yaptığımı belgeleyen bir yazı (belge).**” gerekmektedir.

İlgili bir yazının (belgenin), tarafıma E-mail yolu ile gönderilmesini, orijinalinin aşağıda bildirdiğim yurtdışı adresime posta yolu ile gönderilmesini saygıyla arz ederim.

Mehmet GEDİK (157303001)

Ek-03: Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Onay Belgesi müracaatı

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sayı : 63919175-302.14.08-E.1700035367
Konu : Mehmet GEDİK (Tez Adı)

28/10/2017

Sayın Mehmet Gedik

Enstitümüz Sosyal Hizmet Doktora programı öğrencisi Mehmet GEDİK'in tez konusu 24.05.2017 tarih ve 2017/156-3 sayılı Enstitü Yönetim Kurulu Kararı ile aşağıdaki şekilde kabul edilmiştir.

Bu belge adı geçenin isteği üzerine hazırlanmış olup, Gereğini rica ederim.

Doktora Tez Konusu: Federal Almanya'da Dini Sosyal Hizmet Uygulamaları (İslami Model Önerisi)

e-imzalıdır

Doç. Dr. Fethi GÜNGÖR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü V.

Ek-03/a: Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Onay Belgesi

Belge Doğrulamak İçin: <http://ubs.yalova.edu.tr/ERMS/Record/ConfirmationPage/Index> adresinden 977EFA kodu girerek belgeyi doğrulayabilirsiniz.

Adres : Bahçelievler Mahallesi Çımarık Yolu Caddesi
77100 YALOVA

Bilgi İçin İrtibat : Nejlet Kılıç - Enstitü Sekreteri V.

Telefon : (0 226) 8150000 (Santral)

Belgegeçer No :

İnternet Adresi :

e-posta : nefer10@mynet.com

28.10.2017 tarihli ve 1700035367 numaralı belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. maddesi gereğince Fethi Güngör tarafından güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

1/1

- Übersetzung aus dem Türkischen -

[Emblem
Universität Yalova
2008]

Republik Türkei
Universität Yalova
Sozialwissenschaftliches Institut

Nummer: 63919175-302.14.08-E.1700035367
Betreff: Mehmet Gedik (Titel der Dissertation)

28.10.2017

Herrn Mehmet Gedik

Das Thema der Dissertation von Herrn Mehmet Gedik, Doktorand im Doktorandenprogramm für den Bereich Soziale Dienste unseres Instituts, wurde mit Beschluss Nr. 2017/156-3 vom 24.05.2017 des Vorstands des Institutsausschusses wie unten stehend angenommen.

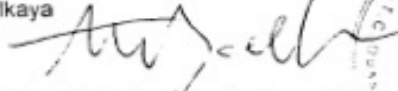
Diese Bescheinigung wurde auf Wunsch der oben genannten Person ausgegeben.

Thema der Dissertation: „Religiöse Sozial-Wohlfahrts-Dienste in Deutschland
- Islamisches Wohlfahrts-Modell Entwicklung (Vorschlag)“

elektronische Unterschrift
Doz. Dr. Fethi Güngör
Stellvertretender Direktor des
Instituts für Sozialwissenschaften

[Kontaktangaben der Universität, Angaben zur Bestätigung des Dokuments
und zur elektronischen Unterschrift]

Die Richtigkeit und Vollständigkeit vorstehender
Übersetzung aus der türkischen Sprache wird
bescheinigt. Wuppertal, den 03.11.2017.
Ahmet Balkaya

Durch die Präsidentin des Oberlandesgerichts
Düsseldorf ermächtigter Diplom-Übersetzer für
die türkische Sprache. Eingetragen in der Liste
der beeidigten Übersetzer beim Generalkonsulat
der Republik Türkei in Düsseldorf.

Ek-03/b: TC. Yalova Üniversitesi, SBE-yazısı (belge) & Almanca tercümesi

Mehmet Gedik
Hauptstr. 134
D-50169 Kerpen-Horrem
Mobil: +49 (0) 152 03 34 55 66
Privat: +49 (0) 2273 4060606
E-Mail: info@mgedik.com

Mehmet Gedik | Hauptstr. 134 | D-50169 Kerpen

ISLAMRAT - Islamrat für die BRD

Colonia Allee 3
D-51067 Köln

Datum: 26.02.2018

Sehr geehrte Damen und Herren,

im Rahmen des Doktorats Programms der Republik Türkei, Yalova Universität, Institut der Sozialwissenschaften im Bereich der Sozialer Dienstes, mache ich mein Doktorandenstudium. Durchführung einer wissenschaftlichen Dissertation unter dem Titel: *Religiöse Sozial-Wohlfahrts-Dienste in Deutschland - Islamisches Wohlfahrts-Modell Entwicklung (Vorschlag)*.

Im Rahmen meiner Dissertationen, führe ich Gespräche mit unterschiedlichen Institutionen / Organisationen der Sozialdienstleitungen-Wohlfahrtdienstleistungen in der Bundesrepublik Deutschland, als auch mit Personen die im Bereich der Wohlfahrtdienstleistung als Pflegekraft arbeiten und mit Personen die diese Dienste in Anspruch nehmen.

Diese Verhandlungen werden nur auf dem oben erwähnten Gebiet der Wissenschaft betrachtet.

Aus diesem Grund würde ich gerne zum oben genannten Thema „Religiöse Sozial-Wohlfahrts-Dienste in Deutschland - Islamisches Wohlfahrts-Modell Entwicklung (Vorschlag)“, ein Termin mit Ihrer Institution / Organisation vereinbaren.

Ich wäre bereit eine Ihre Institutionen / Organisationen innerhalb NRW, oder falls dies nicht möglich sein sollte, wäre ebenfalls bereit die Zentralstelle zu besuchen.

Bezüglich einer Terminvereinbarung stehe ich Ihnen gerne unter den oben angegebenen Kontaktdaten zur Verfügung.

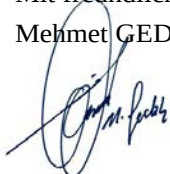
Über eine Zusage und Terminvorschläge freue ich mich.

Anlage:

- Eine Bestätigung der Republik Türkei, Yalova Universität, Institut der Sozialwissenschaften mit der ID: 63919175-302.18.08-E1700035367. Die wissenschaftliche Dissertation unter dem Titel: *Religiöse Sozial-Wohlfahrts-Dienste in Deutschland - Islamisches Wohlfahrts-Modell Entwicklung (Vorschlag)*.

Mit freundlichen Grüßen

Mehmet GEDIK

Ek-04/a: İslâmi Kurum/Kuruluş, Organize ve STK'lara

Mehmet Gedik
Hauptstr. 134
D-50169 Kerpen-Horrem
Mobil: +49 (0) 152 03 34 55 66
Privat: +49 (0) 2273 4060606
E-Mail: info@mgedik.com

Mehmet Gedik | Hauptstr. 134 | D-50169 Kerpen

DCV - Deutscher Caritas Verband

Karlstraße 40
D-79104 Freiburg (Breisgau)

Datum: 12.03.2018

Sehr geehrte Damen und Herren,

im Rahmen des Doktorats Programms der Republik Türkei, Yalova Universität, Institut der Sozialwissenschaften im Bereich der Sozialer Dienstes, mache ich mein Doktorandenstudium.

Durchführung einer wissenschaftlichen Dissertation unter dem Titel: *Religiöse Sozial-Wohlfahrts-Dienste in Deutschland - Islamisches Wohlfahrts-Modell Entwicklung (Vorschlag)*.

Im Rahmen meiner Dissertationen, führe ich Gespräche mit unterschiedlichen Institutionen / Organisationen der Sozialdienstleitungen-Wohlfahrtdienstleistungen in der Bundesrepublik Deutschland, als auch mit Personen die im Bereich der Wohlfahrtdienstleistung als Pflegekraft arbeiten und mit Personen die diese Dienste in Anspruch nehmen.

Diese Verhandlungen werden nur auf dem oben erwähnten Gebiet der Wissenschaft betrachtet.

Aus diesem Grund würde ich gerne zum oben genannten Thema „Religiöse Sozial-Wohlfahrts-Dienste in Deutschland - Islamisches Wohlfahrts-Modell Entwicklung (Vorschlag)“, ein Termin mit Ihrer Institution / Organisation vereinbaren.

Ich wäre bereit eine Ihre Institutionen / Organisationen innerhalb NRW, oder falls dies nicht möglich sein sollte, wäre ebenfalls bereit die Zentralstelle zu besuchen.

Bezüglich einer Terminvereinbarung stehe ich Ihnen gerne unter den oben angegebenen Kontaktdaten zur Verfügung.

Über eine Zusage und Terminvorschläge freue ich mich.

Anlage:

- Eine Bestätigung der Republik Türkei, Yalova Universität, Institut der Sozialwissenschaften mit der ID: 63919175-302.18.08-E1700035367. Die wissenschaftliche Dissertation unter dem Titel: *Religiöse Sozial-Wohlfahrts-Dienste in Deutschland - Islamisches Wohlfahrts-Modell Entwicklung (Vorschlag)*.

Mit freundlichen Grüßen

Mehmet GEDIK

Ek-04/b: Hrisitiyan (Katolik & Protestan/Evanjelist) Kuruluşlara

Mehmet Gedik

Hauptstr. 134

D-50169 Kerpen-Horrem

Mobil: +49 (0) 152 03 34 55 66

Privat: +49 (0) 2273 4060606

E-Mail: info@mgedik.com

Mehmet Gedik | Hauptstr. 134 | D-50169 Kerpen

**ZWST - Zentralwohlfahrtsstelle
der Juden in Deutschland**

Hebelstraße 6
D-60318 Frankfurt am Main

Datum: 12.03.2018

Sehr geehrte Damen und Herren,

im Rahmen des Doktorats Programms der Republik Türkei, Yalova Universität, Institut der Sozialwissenschaften im Bereich der Sozialer Dienstes, mache ich mein Doktorandenstudium.

Durchführung einer wissenschaftlichen Dissertation unter dem Titel: *Religiöse Sozial-Wohlfahrts-Dienste in Deutschland - Islamisches Wohlfahrts-Modell Entwicklung (Vorschlag)*.

Im Rahmen meiner Dissertationen, führe ich Gespräche mit unterschiedlichen Institutionen / Organisationen der Sozialdienstleitungen-Wohlfahrtdienstleistungen in der Bundesrepublik Deutschland, als auch mit Personen die im Bereich der Wohlfahrtdienstleistung als Pflegekraft arbeiten und mit Personen die diese Dienste in Anspruch nehmen.

Diese Verhandlungen werden nur auf dem oben erwähnten Gebiet der Wissenschaft betrachtet.

Aus diesem Grund würde ich gerne zum oben genannten Thema „Religiöse Sozial-Wohlfahrts-Dienste in Deutschland - Islamisches Wohlfahrts-Modell Entwicklung (Vorschlag)“, ein Termin mit Ihrer Institution / Organisation vereinbaren.

Ich wäre bereit eine Ihre Institutionen / Organisationen innerhalb NRW, oder falls dies nicht möglich sein sollte, wäre ebenfalls bereit die Zentralstelle zu besuchen.

Bezüglich einer Terminvereinbarung stehe ich Ihnen gerne unter den oben angegebenen Kontaktdaten zur Verfügung.

Über eine Zusage und Terminvorschläge freue ich mich.

Anlage:

- Eine Bestätigung der Republik Türkei, Yalova Universität, Institut der Sozialwissenschaften mit der ID: 63919175-302.18.08-E1700035367. Die wissenschaftliche Dissertation unter dem Titel: *Religiöse Sozial-Wohlfahrts-Dienste in Deutschland - Islamisches Wohlfahrts-Modell Entwicklung (Vorschlag)*.

Mit freundlichen Grüßen

Mehmet GEDIK

Ek-04/c: Yahudi (Musevi) Kurumluşlara

Mehmet Gedik
Hauptstr. 134
D-50169 Kerpen-Horrem
Mobil: +49 (0) 152 03 34 55 66
Privat: +49 (0) 2273 4060606
E-Mail: info@mgedik.com

Mehmet Gedik | Hauptstr. 134 | D-50169 Kerpen

**BAGFW - Bundesarbeitsgemeinschaft
der freien Wohlfahrtspflege**

Oranienburger Strasse 13-14
D-10178 Berlin

Datum: 12.03.2018

Sehr geehrte Damen und Herren,

im Rahmen des Doktorats Programms der Republik Türkei, Yalova Universität, Institut der Sozialwissenschaften im Bereich der Sozialer Dienstes, mache ich mein Doktorandenstudium.

Durchführung einer wissenschaftlichen Dissertation unter dem Titel: *Religiöse Sozial-Wohlfahrts-Dienste in Deutschland - Islamisches Wohlfahrts-Modell Entwicklung (Vorschlag)*.

Im Rahmen meiner Dissertationen, führe ich Gespräche mit unterschiedlichen Institutionen / Organisationen der Sozialdienstleitungen-Wohlfahrtdienstleistungen in der Bundesrepublik Deutschland, als auch mit Personen die im Bereich der Wohlfahrtdienstleistung als Pflegekraft arbeiten und mit Personen die diese Dienste in Anspruch nehmen.

Diese Verhandlungen werden nur auf dem oben erwähnten Gebiet der Wissenschaft betrachtet.

Aus diesem Grund würde ich gerne zum oben genannten Thema „Religiöse Sozial-Wohlfahrts-Dienste in Deutschland - Islamisches Wohlfahrts-Modell Entwicklung (Vorschlag)“, ein Termin mit Ihrer Institution / Organisation vereinbaren.

Ich wäre bereit eine Ihre Institutionen / Organisationen innerhalb NRW, oder falls dies nicht möglich sein sollte, wäre ebenfalls bereit die Zentralstelle zu besuchen.

Bezüglich einer Terminvereinbarung stehe ich Ihnen gerne unter den oben angegebenen Kontaktdaten zur Verfügung.

Über eine Zusage und Terminvorschläge freue ich mich.

Anlage:

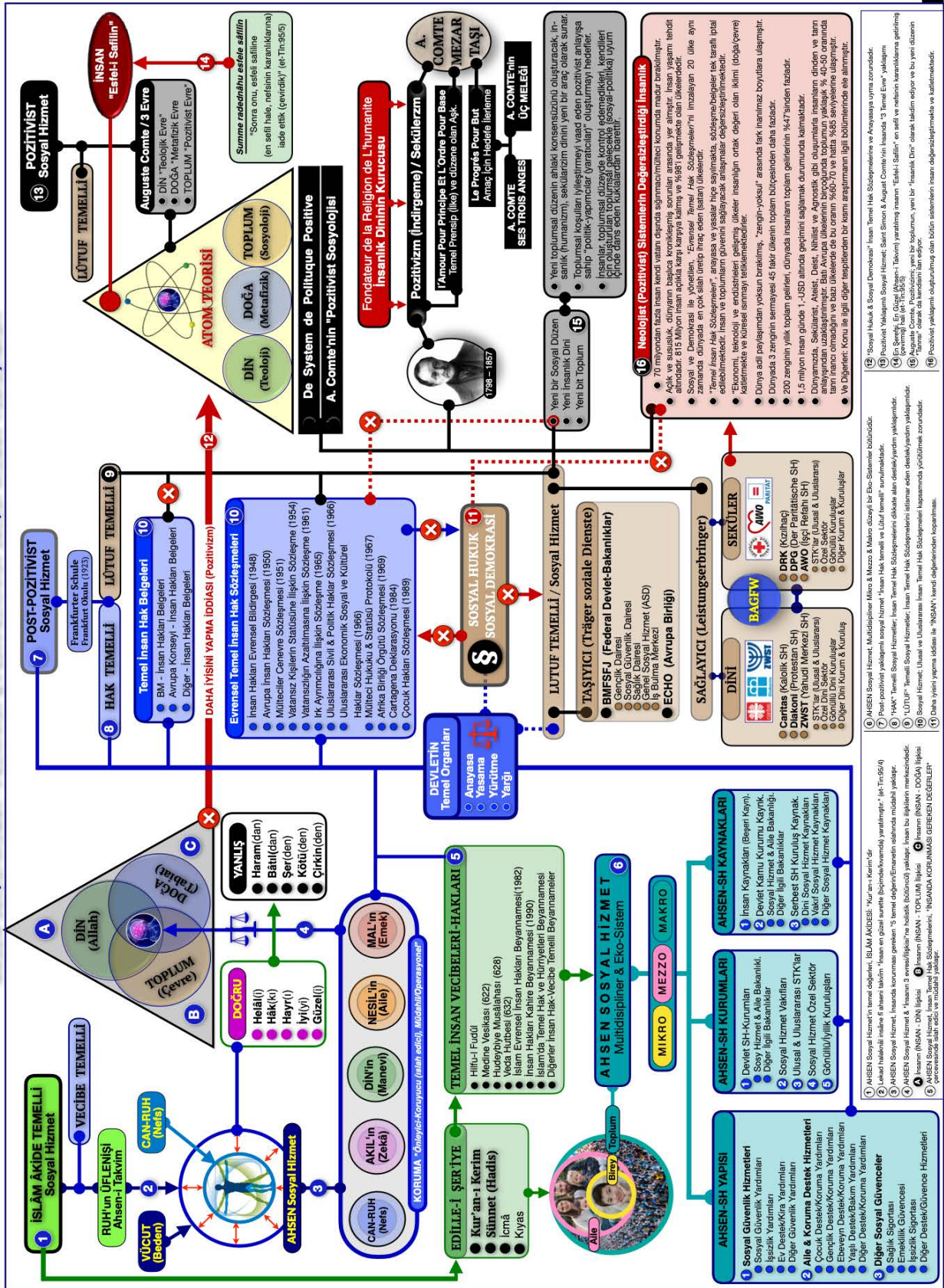
- Eine Bestätigung der Republik Türkei, Yalova Universität, Institut der Sozialwissenschaften mit der ID: 63919175-302.18.08-E1700035367. Die wissenschaftliche Dissertation unter dem Titel: *Religiöse Sozial-Wohlfahrts-Dienste in Deutschland - Islamisches Wohlfahrts-Modell Entwicklung (Vorschlag)*.

Mit freundlichen Grüßen

Mehmet GEDIK

Ek-04/d: BAGFW- Serbest Sosyal Hizmetler Federal Çalışma Topluluğu

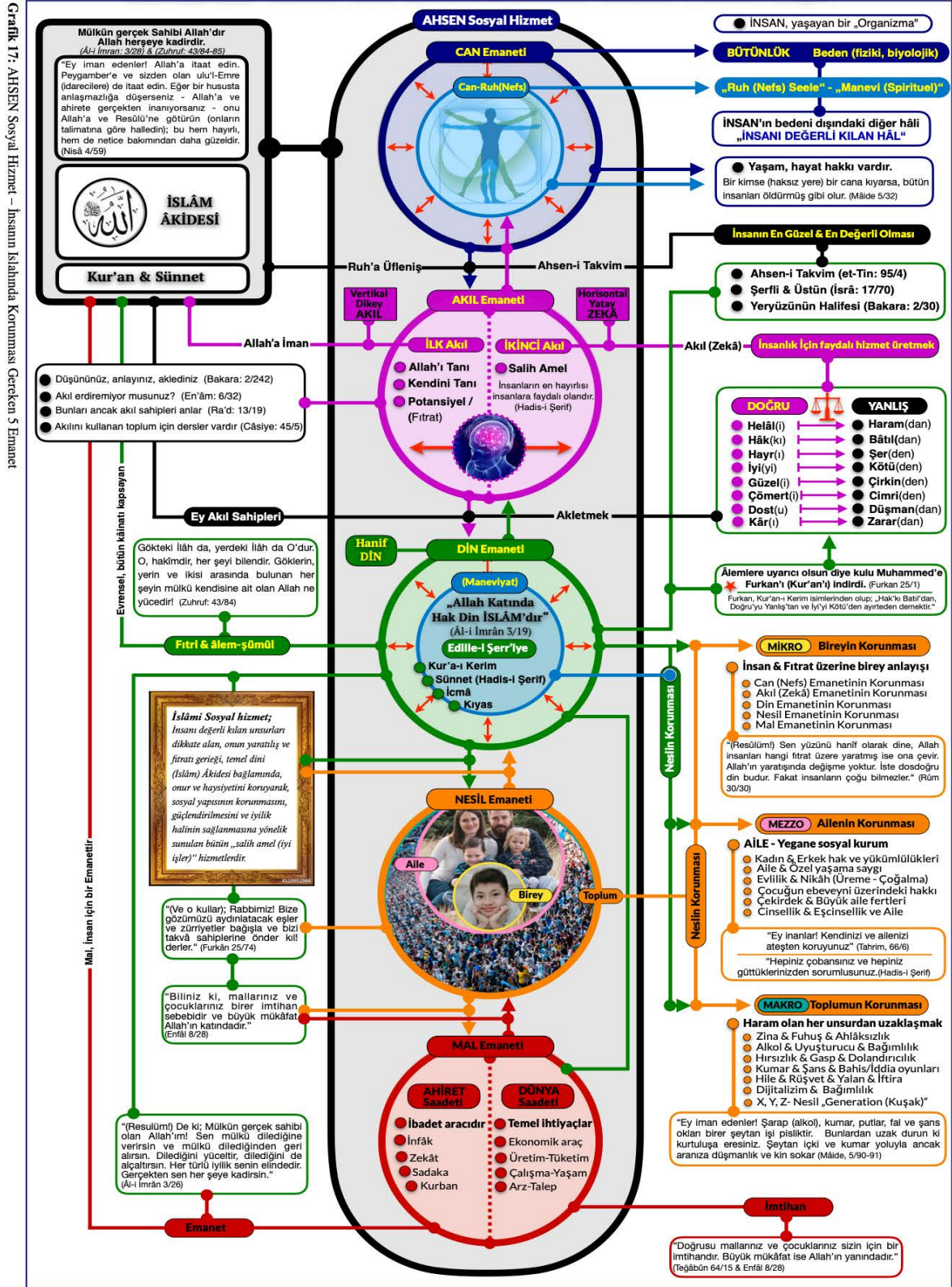

Grafik 4: AHSEN Sosyal Hizmet – Pozitivist & Post-Pozitivist Sosyal Hizmet Yaklaşımları

Grafik 4: AHCEN Sosyal Hizmet – Pozitivist & Post-Pozitivist Sosyal Hizmet Yaklaşımları

“Grafik 4” tasarımı daha detaylı büyük boy (A3) çalışma olarak (**Sayfa:204**)’den bakılabilir.

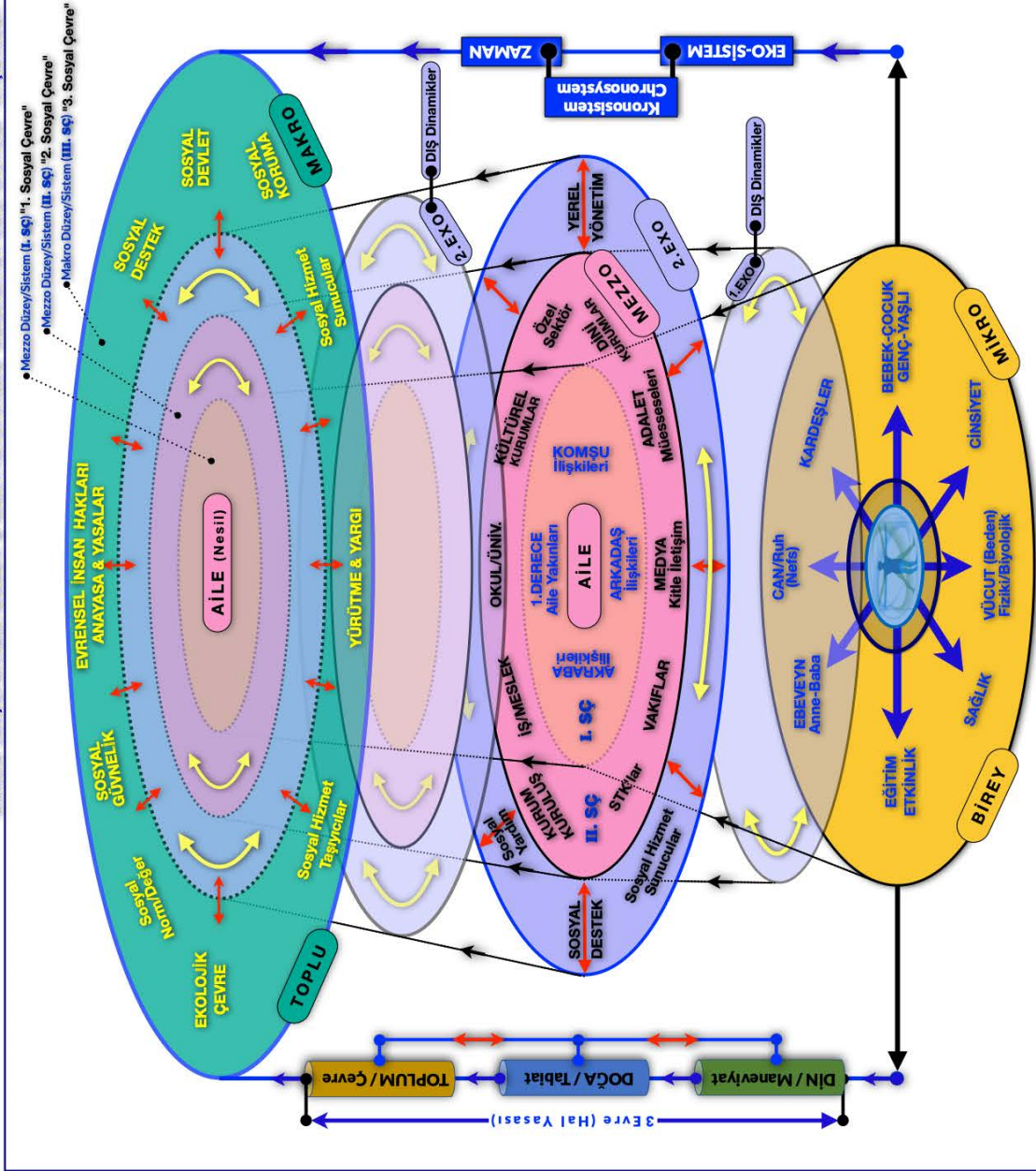
AHSEN Sosyal Hizmet - İNSANDA ISLAH EDİLMESİ, KORUNMASI GEREKEN 5 EMANET (Değer)

Grafik 17: AHSEN Sosyal Hizmet – İnsanın İslahında Korunması Gereken 5 Emanet

“Grafik 17” tasarımı daha detaylı büyük boy (A3) çalışma olarak (Sayfa:236)’den bakılabilir.

AHSEN Sosyal Hizmet Modeli & MULTİDİSİPLİNER "EKOLOJİK/EKO-SİSTEM" İLİŞKİLERİ

Kaynak: Özçizim / Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / Mehmet GEDİK (157303001)

Grafik 25: AHSEN Sosyal Hizmet Modeli & Multidisipliner "Ekolojik/Eko-Sistem" İlişkileri

Grafik 25: AHSEN Sosyal Hizmet Yaklaşım & Multidisipliner "Ekolojik/Eko-Sistem" İlişkileri

"Grafik 25" tasarımı daha detaylı büyük boy (A3) çalışma olarak (Sayfa:286)'den bakılabilir.